FRANCE BEZLAJ

# ETIMOLOŠKI SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA

PRVA KNJIGA

A - J

LJUBLJANA 1977

IZDALA SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
INŠTITUT ZA SLOVENSKI JEZIK
ZALOŽILA MLADINSKA KNJIGA

*SPOMINU FRANJA MIKLOŠIČA*
*IN FRANA RAMOVŠA*

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI in njen Inštitut za slovenski jezik — etimološko-onomastična sekcija začenjata s to knjigo izdajati ETIMOLOŠKI SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA, ki bo skupaj z dopolnilnim zvezkom obsegal štiri knjige. Delo je predsedstvo SAZU že pred leti zaupalo akademiku prof. dr. Francetu Bezlaju, načelniku sekcije za etimologijo in onomastiko. Z izdajo prve knjige Etimološkega slovarja slovenskega jezika uresničuje avtor zamisel SAZU, ki jo je vključila v svoj program že takoj po ustanovitvi leta 1939, vendar iz različnih vzrokov ni mogla biti uresničena, dokler ni pred leti te naloge na željo SAZU prevzel akademik prof. dr. France Bezlaj, avtor del Slovenska vodna imena (v dveh knjigah) in Eseji o slovenskem jeziku ter številnih razprav, člankov in kritik s področja jezikoslovja.

Zdaj stopamo pred vso domačo in tujo slavistiko s prvo knjigo njegovega Etimološkega slovarja slovenskega jezika, ki ne bo pomemben samo za slovenistiko, marveč za vso slovansko etimologijo in mednarodno primerjalno jezikoslovje. Avtor je upravičeno posvetil svoje delo spominu prvega znanstvenega slovenskega etimologa mednarodnega glasu Franja Miklošiča in glavnega pobudnika tega slovarja — svojega učitelja akademika Frana Ramovša.

SAZU se zahvaljuje vsem, ki so doslej podprli na kakršenkoli način delo in izdajo etimološkega slovarja. Prav tako pa se zahvaljuje MLADINSKI KNJIGI, ki je slovar založila. Skupna želja vseh je, da bi naslednje knjige čimprej sledile, saj je izdaja Etimološkega slovarja slovenskega jezika poleg izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika za slovensko jezikoslovje najpomembnejše delo SAZU in njenega Inštituta za slovenski jezik.

Upravnik
INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK
akad. prof. dr. Bratko Kreft
podpredsednik SAZU

Predsednik
SLOVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI
akad. prof. dr. Janez Milčinski

# UVOD

Med prvimi načrti, ki jih je takoj po ustanovitvi l. 1939 Slovenska akademija znanosti in umetnosti vključila v svoj delovni program, je bil tudi Etimološki slovar slovenskega jezika. Akademik Fran Ramovš je za prvo knjigo Letopisa SAZU, ki je mogla iziti šele ob koncu italijanske okupacije l. 1943, pripravil dvajset poskusnih gesel in ob njih orisal celotno zamisel slovarja. Zajel naj bi vso tisto knjižno, historično in narečno leksiko, ki jo je ne glede na njen izvor ljudski jezik po svoje prekvasil. Glavni poudarek naj bi bil na slovenistični dokumentaciji, samo na kratko naj bi upošteval primerjalno gradivo iz drugih jezikov, v vseh drugih ozirih naj bi se naslanjal na širše zasnovane primerjalne etimološke slovarje.

Žal je ta zamisel ostala neuresničena. Etimološka komisija SAZU, katere člani so bili poleg F. Ramovša še akademiki Rajko Nahtigal, Anton Breznik in Ivan Grafenauer, se nikoli ni utegnila sistematično lotiti dela. Le mlademu začetniku je bilo poverjeno izpisovanje leksikološke literature iz strokovnih revij. Za zbiranje slovenskega historičnega in narečnega gradiva v zamišljenem obsegu pa takrat ni bilo na razpolago niti primernih sodelavcev niti sredstev.

Nedolgo pred svojo smrtjo je takrat že hudo bolni F. Ramovš poveril podpisanemu avtorju skrb za nadaljnjo usodo slovarja. Toda šele deset let kasneje je bilo mogoče s podporo Sklada za pospeševanje kulturne dejavnosti razviti skromno delavnico v okviru Inštituta za slovenski jezik SAZU, kjer dva stalna in dva honorarna sodelavca pomagajo dopolnjevati gradivo.

Seveda je bilo treba prvotni načrt prilagoditi novim razmeram. Opustiti je bilo treba misel na slovenistično historično in narečno dokumentacijo v Ramovševem obsegu, ki bi zahtevala večdesetletno delo širšega kolektiva. Skromnejši izbor podatkov so nudili starejši slovarji in strokovna slovenistična literatura. Dragocen pomožen vir za historično pričevanje je tudi imenoslovje, ki ga etimološki slovar razumljivo ne more upoštevati v celoti, lahko se pa naslanja na osnove, uporabljene v slovenskem imenotvornem procesu. Zaradi izrednega razvoja slovanske leksikologije v zadnjih dveh desetletjih je ostalo sorazmerno malo gesel, pri katerih bi se brez nadaljnjega mogli naslanjati na starejše primerjalne slovarje. V strokovni praksi je prevladalo mnenje, da bo šele na podlagi čimbolj izčrpnih in popolnih etimoloških slovarjev posameznih slovanskih jezikov mogoče misliti na sodobni primerjalni koncept, ne pa obratno. Skupni slovanski izrazni fond je sorazmerno skromen, zdi se, da ne presega tisoč sedemsto izhodnih besed, toda v vsakem slovanskem jeziku je poleg izposojenk, derivatov in novih tvorb določeno število posebnosti, za katere ni težko dokazati, da so morale biti že praslovanske. Slovenščina je v tem pogledu izredno arhaična. Ker postane vsaka beseda kulturnozgodovinski dokument šele takrat, ko je zadovoljivo in vsestransko preiskana, mora današnji etimološki slovar enega jezika skrbno upoštevati geografsko razprostranjenost vsake osnove poleg njene sufiksalne izvedbe in posebnosti v pomenskem razvoju. Zato se ni mogoče izogniti stalnemu poseganju na področja drugih slovanskih jezikov.

Tudi pri navajanju strokovne literature je bilo treba razširiti prvotni koncept. Navada je, da vsak avtor etimološkega slovarja citira strokovna mnenja, ki se mu zde najbolj sprejemljiva, upošteva pa vsaj do neke mere tudi manj verjetna, ki so jih napisali resni raziskovalci. Presojanje je seveda subjektivno, odvisno od šole in od razpoložljivega gradiva. Pri geslih, o katerih se je že veliko razpravljalo, je treba vsaj za potrebe slovenskega iskalca navesti tiste vire, pri katerih bo poleg analize problema našel tudi pregled literature. Posebej je treba navesti le delež slovenskih lingvistov. Ker pa slovenske leksike doslej še nihče ni sistematično izčrpal, je bilo treba za slavistiko važna dopolnila obravnavati drugače, neredko celo s sklicevanjem na avtorje, ki so jih vodilne avtoritete v stroki odklonile ali kratko malo prezrle. Pri tem se je bilo treba včasih nasloniti na literaturo, ki je bila

dostopna samo posredno preko kritik in citatov. Viri za gradivo pa so navedeni samo takrat, kadar poznamo besede samo iz enega, teže dostopnega teksta.

Ako bi etimološki slovar uporabljal samo izšolan jezikoslovec, bi bilo verjetno najbolje obravnavati pod skupnim geslom vse slovenske reflekse ene besedne družine z razvojnega stališča. Ker pa je slovar namenjen tudi kulturnim delavcem z drugih področij, ki potrebujejo jezikoslovnih informacij, je seveda bolj praktično razbiti takšne celote na večje število gesel po pomenskih enotah, ki jih tudi laik zlahka poveže med seboj. Pri tem pa se je včasih težko izogniti ponavljanju.

Vsak avtor etimološkega slovarja si seveda prizadeva, da bi njegovo delo odražalo tudi nekaj individualnih potez. Kadar so nove samostojne rešitve dovolj kritične, je to celo zaželeno. Idealno bi bilo, da bi etimološki slovar zajel vse besede s kateregakoli jezikovnega področja in jih skušal zadovoljivo pojasniti. Žal pa ostane celo v najbolje raziskanih jezikih nekaj odstotkov nerazloženih besed. Ni pa lahko odgovoriti na vprašanje, koliko je slovenska leksika že raziskana. Sprva se je zdelo, da ni nič manj kakor češčina, poljščina ali ruščina. Saj imamo Slovenci sploh prvi slovanski poskus primerjalnega obravnavanja leksike v Pohlinovem »Glossarium slavicum« iz leta 1792. Po Dobrovskem je Jarnik v »Versuch eines Etymologikons der slowenischen Mundart in Inner-Österreich« l. 1832 poskusil urediti slovensko besedišče po besednih družinah. Miklošičeva leksikološka dela, ki posvečajo izredno skrb slovenščini, pomenijo sploh začetek znanstvenega raziskovanja slovanskih jezikov. Prištejmo k temu še sorazmerno pestro in bogato literaturo o germanskih in romanskih izposojenkah in stalno zanimanje tujih primerjalnih lingvistov za slovenske leksične probleme. Šele med izhajanjem Bernekerjevega slovarja je opozoril Meillet, kako nevarno je operirati s slovenskim leksičnim gradivom brez temeljitega poznavanja historične gramatike in dialektologije. Torej je samo znanstvena previdnost zadnjega pol stoletja slovenščino potisnila nekoliko v stran.

Presenečeni smo bili, ko je ekscerpiranje strokovne literature pokazalo, da več tisoč besednih družin sploh še ni bilo nikjer obravnavanih. Med etimologijami izoliranih besed pri tujih in domačih avtorjih pa jih je bilo veliko na prvi pogled dvomljivih, ker niso upoštevale razlik med pisavo in narečnim izgovorom, besednih družin v celoti in njihove pomenske opredelitve. Osnovno vodilo pri delu je bilo, naj bo slovensko leksično gradivo vsaj kritično razporejeno na razpolago bodočim raziskovalcem, če že ne more biti razloženo. Seveda se je med delom pojavila vrsta nepričakovanih in celo presenetljivih rešitev. Vseh ni bilo mogoče sproti objavljati v strokovnih revijah in so šele v slovarju na razpolago strokovni kritiki.

Razumljivo ne more biti pri tolikšni množici gradiva vsako geslo vsestransko premišljeno in dognano. Za to bi bilo potrebno sodelovanje več različno izšolanih strokovnjakov. Toda vsak etimološki slovar je samo mejnik med dvema razdobjema raziskovanja; zaključi staro in pripravi pogoje za novo. Mnogo dela bo treba še opraviti na področju slovenskega akcentološkega razvoja, kjer je v slovarju posebej upoštevanih samo skromno število v dosedanji akcentološki literaturi obravnavanih primerov. Pri podatkih iz starejših avtorjev in deloma tudi pri narečnih besedah naglasa ni bilo mogoče upoštevati. Tudi vrsta narečnih glasoslovnih pojavov še ni dovolj pojasnjena, da bi bila vedno mogoča zanesljiva rekonstrukcija. Vse to še čaka bodoče delavce.

V tem kratkem pojasnilu o nastajanju in o duhu slovarja je treba tudi poudariti, da sta mi pri izpisovanju in urejanju gradiva več kot deset let požrtvovalno pomagala sodelavca Inštituta za slovenski jezik SAZU prof. Saša Sernec in strokovni sodelavec Drago Mertelj. Kasneje sta se vključila v našo delavnico tudi asistentka katedre za primerjalno slovansko jezikoslovje na filozofski fakulteti Alenka Šivic in asistent Inštituta za slovenski jezik SAZU Janez Keber. Razen D. Mertlja so vsi sodelovali pri težavnih in zahtevnih tiskarskih korekturah. Podpisani avtor se jim iskreno zahvaljuje kakor tudi vsem tistim, ki so samo občasno pomagali z nasveti in opozorili, z urejanjem kartotek ali s preverjanjem podatkov. Ne samo avtor, ampak celotni delovni kolektiv pa se zahvaljuje Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, posebno njenemu tedanjemu predsedniku Josipu Vidmarju, ki je ščitil delo skozi številna kritična razdobja, in Skladu za podpiranje kulturne dejavnosti pri Svetu za znanost SR Slovenije, ki že deset let denarno podpira naša prizadevanja.

*France Bezlaj*

# BIBLIOGRAFIJA


| | |
|---|---|
| AAS | Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju I—III. Beograd 1923—1926. IV, sv. 1, Priština 1969. |
| AASF | Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Series B. Helsinki 1909—. |
| Abaev /IES/ | V. I. Abaev, Istoriko-etimologičeskij slovar' osetinskogo jazyka. Moskva-Leningrad 1958—. |
| Abh. BAk. | Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München. |
| Abh. DAk. | Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften, Berlin. |
| Abh. PrAk. | Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse. |
| Abh. SächsAk. | Abhandlungen der Sächsischen Gesellschaft (bzw. Akademie) der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse. |
| Acta Ling. Hung. | Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest 1952—. |
| AECO | Archivum Europae Centro-Orientalis I—X. Budapest 1935—1944. |
| AGI | Archivio glottologico italiano. Roma 1873—. |
| Agrell, Lautlehre | S. Agrell, Zur slavischen Lautlehre. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 11, nr. 4.) Lund 1915. |
| Agrell, Sl. Lautstud. | S. Agrell, Slavische Lautstudien. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 12, nr. 3.) Lund 1917. |
| Agrell, Zwei Beitr. | S. Agrell, Zwei Beiträge zur slavischen Lautgeschichte. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 14, nr. 32.) Lund 1918. |
| Agrell, Bsl. Lautstud. | S. Agrell, Baltisch-slavische Lautstudien. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 15, nr. 2.) Lund 1919. |
| Agrell, Bsl. Lautg. | S. Agrell, Zur baltoslavischen Lautgeschichte. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 17, nr. 5.) Lund 1921. |
| Agrell, Neutr. | S. Agrell, Zur Geschichte des indogermanischen Neutrums. Lund 1926. |
| Alič-Adelung | J. Alič — J. Drobnič, Rokopisni slovarski zapisi v J. Chr. Adelung: Wörterbuch der Ortographie. Wien 1815. |
| Anthr. | Anthropos. Internationale Zeitschrift für Völker- und Sprachenkunde. Freiburg in der Schweiz 1906—. |
| AO | Archiv Orientální. Praha 1929—. |
| APovj. | Arkiv za povjesticu jugoslavensku. Zagreb 1851—1875. |
| AR | Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika. SAN. Beograd 1959—. |
| ARj | Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. JAZU. Zagreb 1880—. |
| Arntz, Bez. | H. Arntz, Sprachliche Beziehungen zwischen Arisch und Baltoslawisch. Heidelberg 1933. |
| ARom. | Archivum romanicum. Genève 1917—. |
| Arumaa, Ursl. Gramm. | P. Arumaa, Urslavische Grammatik. Heidelberg 1964. |
| ASS | Annali sezione slava. Napoli 1958—. |
| Atti e mem. | Atti e memorie della Società Istriana di archeologia e di storia patria. Parenzo 1885—. |
| AUC | Acta Universitatis Carolinae. Praha. |
| AUD | Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis (Tartuensis). Humaniora. Tartu 1921—. |
| Avanesov, Slovar' | R. J. Avanesov, Slovar' drevnerusskogo jazyka XI—XIV vv. Moskva 1966. |
| BA | Balkan-Archiv I—IV. Leipzig 1925—1928. |
| Bach, DNK | A. Bach, Deutsche Namenkunde I—II. Heidelberg 1952—1954. |
| Badjura, Ljud. geogr. | R. Badjura, Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. I. Ljubljana 1953. |
| | —, Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. II. Ljubljana 1957 (tipkano). |
| | —, Krajepisno gradivo. Dodatki k Ljudski geografiji. Ljubljana 1963 (tipkano). |
| Bárczi /MSS/ | G. Bárczi, Magyar Szófejtö Szótár. Budapest 1941. |
| Barić, Alb. Stud. | H. Barić, Albanorumänische Studien I. Sarajevo 1919. |
| Barić, Lingv. stud. | H. Barić, Lingvističke studije. Sarajevo 1954. |
| Bartholomae, Stud. | C. Bartholomae, Studien zur indogermanischen Sprachgeschichte I—II. Halle 1890—1891. |
| Bartholomae, Wb. | C. Bartholomae, Altiranisches Wörterbuch. Strassburg 1904. |

| | |
|---|---|
| Bartoli, Dalm. | M. G. Bartoli, Das Dalmatische I—II. Wien 1906. |
| Battisti-Alessio | C. Battisti — G. Alessio, Dizionario etimologico Italiano I—V. Firenze 1950—1957. |
| Bauer, Vývoj | J. Bauer — A. Lamprecht — D. Šlosar, Vývoj mluvnického systému českého jazyka. (Strojep. avtogr.) Praha 1965. |
| BB | Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen I—XXX. Hg. von A. Bezzenberger. Göttingen 1877—1906. |
| B. de Courtenay, Mat. | J. Baudouin de Courtenay, Materialy dlja južnoslavjanskoj dialektologii i etnografii I—III. S. Peterburg 1895—1913. |
| B. de Courtenay, Rez. | J. Baudouin de Courtenay, Opyt fonetiki rez'janskih govorov. Warszawa-S. Peterburg 1875. |
| BE | Bъlgarski ezik. Organ na Institut za bъlgarski ezik pri BAN. Sofija 1951—. |
| Benkö /MESz/ | L. Benkö — L. Kiss — L. Papp, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó. Budapest 1967—. |
| Benveniste, Orig. | E. Benveniste, Origines de la formation des noms en indoeuropéen. Paris 1935. |
| Berneker, PrSpr. | E. Berneker, Die preussische Sprache. Texte, Grammatik, Etymologisches Wörterbuch. Strassburg 1896. |
| Berneker, /SEW/ | E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch I—II. Heidelberg 1908—1913. |
| Bernštejn, Očerk | S. B. Bernštejn, Očerk sravnitel'noj grammatiki slavjanskih jazykov. Moskva 1961. |
| Bezlaj, Eseji | F. Bezlaj, Eseji o slovenskem jeziku. Ljubljana 1967. |
| Bezlaj, SVI | F. Bezlaj, Slovenska vodna imena I—II. Ljubljana 1956—1961. |
| BEzn. | Balkansko ezikoznanie. Sofija 1959—. |
| Bidermann, Nationalität | H. J. Bidermann, Die Romanen und ihre Verbreitung in Österreich. Ein Beitrag zur Nationalitäten-Statistik ... (Festschrift d. Univ. Graz.) Graz 1877. |
| Blanár, Slov. hist. lex. | V. Blanár, Zo slovenskej historickej lexikológie. Bratislava 1961. |
| Blaznik, Freis. urb. | P. Blaznik, Urbarji freisinške škofije. Srednjeveški urbarji za Slovenijo IV. Ljubljana 1963. |
| Boerio, DV | G. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano. Venezia 1829. |
| Bogorodickij, Dial. zam. | V. A. Bogorodickij, Dialektologičeskija zamětki VI. Kazan' 1905. |
| Boisacq, /DEG/ | É. Boisacq, Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Heidelberg-Paris 1916. |
| Bratislava | Bratislava. Časopis učené společnosti Šafarikovy. Bratislava 1927—. |
| Brechenmacher /EW/ | J. K. Brechenmacher, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen. 2. Aufl. d. Deutschen Sippennamen. Limburg a. L. 1957—. |
| Breznik, Jezik | A. Breznik, Jezik naših časnikarjev in pripovednikov. Ljubljana 1944. |
| Breznik, Sl. bes. | A. Breznik, Slovanske besede v slovenščini. (Ponatis iz Čas III.) Ljubljana 1909. |
| Breznik-Ramovš, SP | A. Breznik — F. Ramovš, Slovenski pravopis. Ljubljana 1935. |
| Brückner, /SEP/ | A. Brückner, Slownik etymologiczny języka polskiego. (Przedruk z pierwszego wydania ... Kraków 1927.) Warszawa 1957. |
| Brückner, Zasady | A. Brückner, Zasady etymologii słowiańskiej. Kraków 1917. |
| Brugmann, Demonstr. | K. Brugmann, Die Demonstrativpronomina der indogermanischen Sprachen. (Abh. SächsAk. XXII 6.) Leipzig 1904. |
| Brugmann, Distr. | K. Brugmann, Die distributiven und die kollektiven Numeralia der indogermanischen Sprachen. (Abh. SächsAk. XXV 5.) Leipzig 1907. |
| Brugmann, Grdr. | K. Brugmann, Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg 1897—1906. |
| Brugmann, KVGr. | K. Brugmann, Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Unveränd. Neudruck. Berlin-Leipzig 1930. |
| BSL | Bulletin de la Société de Linguistique de Paris. Paris 1868—. |
| Buck, Dict. | C. D. Buck, A dictionary of selected synonyms in the principal Indo-European languages. Chicago 1949. |
| Budimir, Grci i Pel. | M. Budimir, Grci i Pelasti. (Posebna izdanja SAN.) Beograd 1950. |
| Büga | K. Büga, Rinktiniai raštai I—III. Vilnius 1958—1962. |
| BzN | Beiträge zur Namenforschung. Heidelberg 1949—. |
| BzSl | Byzantinoslavica. Sbornik pro studium byzantsko-slovanských vztahu. Praha 1929—. |
| Carinthia | Carinthia I. Mitteilungen des Geschichtsvereins für Kärnten. Klagenfurt 1810—. |
| Carniola | Carniola. Zeitschrift für Heimatkunde. I—II. Ljubljana 1908—1909. |
| | Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Nova vrsta. I—IX. Ljubljana 1910—1919. |

| | |
|---|---|
| Ce fastu | »Ce fastu?« Bolletino ufficiale della Società filologica friulana. Udine 1925—. |
| Cigale, Wb. | M. Cigale, Deutsch-slovenisches Wörterbuch I—II. Ljubljana 1860. |
| Cigale, Term. | M. Cigale, Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča. Ljubljana 1880. |
| Comptes rendus ethn. | Comptes rendus du IV-e Congrès des geographes et des ethnographes Slaves. Sofija 1936. |
| Crânjală, Vlivy | D. Crânjală, Rumunské vlivy v Karpatech se zvláštním zřetelem k Moravskému Valašsku. Praha 1938. |
| Czekanowski, Wstęp | J. Czekanowski, Wstęp do historii Slowian. Wyd. 2. Poznań 1957. |
| Čas | Čas. Revija Leonove družbe. Ljubljana 1907—1942. |
| Čas. Mor. Mus. | Časopis moravského musea zemského. Vyd. Moravská musejni společnost. Brno 1901—1914. |
| ČAV | Československá akademie věd. |
| ČČH | Český časopis historický. Praha 1895—1951. Od 1953 d.: Československý časopis historický. |
| ČČM | Časopis Musea královstvi Českého. Praha 1827—. Od 1954 d.: Časopis Národního musea. |
| ČJ | Český jazyk. Praha 1950—1958. Od 1959 d.: Český jazyk a literatura. |
| ČJKZ | Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. Ljubljana 1918—1931. |
| ČMF | Časopis pro moderni filologii. Vyd. Klub modernich filologů. Praha 1911—. |
| ČZN | Časopis za zgodovino in narodopisje. Maribor 1904—1940. |
| Dal', Slovar' | V. Dal', Tolkovyj slovar' živogo velikorusskogo jazyka I—IV. (Nabrano i napečatano so vtorogo izdanija 1880—1882 gg.) Moskva 1956. |
| Daničić, Korijeni | D. Daničić, Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Zagreb 1877. |
| Daničić, Osnove | D. Daničić, Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika Beograd 1876. |
| Daničić, Rj. | D. Daničić, Rječnik iz književnih starina srpskih I—III. Beograd 1863—1864. |
| Davidov, BBR | B. Davidov — A. Javašev — B. Ahtarov, Materiali za bъlgarski botaničen rečnik. Sofija 1939. |
| Delbrück, Syntax | B. Delbrück, Vergleichende Syntax der indogermanisehen Sprachen I—III. (= Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen von K. Brugmann und B. Delbrück III—V. Strassburg 1893—1900.) |
| Delbrück, Verw. N. | B. Delbrück, Die indogermanischen Verwandtschaftsnamen. Leipzig 1889. |
| Desnickaja, Zaimstv. | A. V. Desnickaja, Slavjanskie zaimstvovanija v albanskom jazyke. Doklady sovetskoj delegacii. V. Meždunarodnyj s'ezd slavistov. Moskva 1963. |
| Detschew, Thrak. Sprreste | D. Detschew, Die thrakischen Sprachreste. Wien 1957. |
| Dickenmann, Hydr. | E. Dickenmann, Studien zur Hydronomie des Savesystems I—II. Heidelberg 1966. |
| Dickenmann, Nom. komp. | E. Dickenmann, Untersuchungen über die Nominalkomposition im Russischen. Leipzig 1934. |
| Dict. | Dictionarium, latino-carniolicum, prva polovica, rokopis iz 17. st. Pri Miklošiču: LeX. |
| Diels, Aksl. Gramm. | P. Diels, Altkirchenslavische Grammatik I—II. Heidelberg 1932—1934. |
| Dokl. fil. fak. | Doklady i soobščenija filologičeskogo fakulteta MGU. |
| Dokl. fil. In. | Doklady i soobščenija filologičeskogo instituta LGU. |
| Dokl. In. Jaz. | Doklady i soobščenija Instituta jazykoznanija AN SSSR. |
| Domostr. | Domostroj |
| Don. Schrijnen | Donum natalicium Schrijnen. Verzameling van Opstellen opgedragen aan Prof. Dr. J. Schrijnen. Nijmegen-Utrecht 1929. |
| Du Cange | Glossarium mediae et infimae latinitatis, cond. a C. Du Cange. Paris 1883—1887. Neudruck, Graz 1954. |
| Duridanov, Lomsko | I. Duridanov, Mestnite nazvanija ot Lomsko, Sofija 1952. |
| DWA | Denkschriften der Wiener Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse. |
| Ebert, RL | M. Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte I—XV. Berlin 1924—1929. |
| Eichler, /EW/ | E. Eichler, Etymologisches Wörterbuch der slawischen Elemente im Ostmitteldeutschen. Bautzen 1965. |
| Enc. Hisp. | Enciclopedia universal ilustrada europeo americana. Madrid 1905—. |
| Endzelin, Lett. Gramm. | J. Endzelin, Lettische Grammatik, Riga 1922. |
| Endzelin, SlBEt. | J. Endzelin, Slavjano-baltijskie etjudy. Harkov 1911. |
| ÉSR | Études slayes et roumaines. Budapest 1948—. |
| Ethn. | Ethnographia. Budapest 1890—. |

| | |
|---|---|
| Etim. issl. | Etimologičeskie issledovanija po russkomu jazyku. Moskva 1960—. |
| Etimologija | Etimologija. Issledovanija po russkomu i drugim jazykam. (AN SSSR.) Moskva 1963—. |
| Etnolog | Etnolog. Glasnik Kr. etnografskega muzeja v Ljubljani. Ljubljana 1926—1945. |
| Ez. i lit. | Ezik i literatura. Sofija 1946—. |
| Falk, Apis | K. O. Falk, Urslav. bъčela »apis mellifica«. Uppsala 1944. |
| Falk, Raduga | K. O. Falk, Das russische und ukrainische Wort raduga. Eine etymologische Studie. Uppsala 1944. |
| Falk-Torp | H. S. Falk — A. Torp, Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch. 2. Aufl. Oslo-Bergen 1960. |
| Feist, Wb. | Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache. 3. Aufl. Leiden 1939. |
| Festschr. Čyževskyj | S. Feist. Festschrift für Dmytro Čyževskyj zum 60. Geburtstag. (Osteuropa-Institut, Bd. 6.) Berlin 1954. |
| Festschr. Th. Mayer | Festschrift für Th. Mayer. Lindau-Konstanz 1954. |
| Festschr. Vasmer | Festschrift für Max Vasmer zum 70. Geburtstag. Berlin 1956. |
| Fick, Wb. | A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. 4. Aufl. Göttingen 1890—. |
| Filin, Sl. nar. gov. | F. P. Filin, Slovar' russkih narodnyh govorov. (AN SSSR.) Moskva-Leningrad 1965—. |
| Fraenkel, Postp. Präp. | E. Fraenkel, Syntax der litauischen Postpositionen und Präpositionen. Heidelberg 1920. |
| Fraenkel, Bsl. | E. Fraenkel, Baltoslavica. Beiträge zur balto-slavischen Grammatik und Syntax. (Ergänzungsheft Nr. 1 zu KZ) Göttingen 1921. |
| Fraenkel, Balt. Spr. | E. Fraenkel, Die baltischen Sprachen. Heidelberg 1950. |
| Fraenkel, /LEW/ | E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch I—II. Heidelberg-Göttingen 1955—1965. |
| Friedrich, Wb. | J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch. Heidelberg 1952—1954. |
| FUF | Finnisch-ugrische Forschungen. Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Helsinki 1901—. |
| Gamillscheg, RGerm. | E. Gamillscheg, Romania Germanica. Berlin-Leipzig 1934—1936. |
| Gartner, Rätorom. Gramm. | T. Gartner, Grammatik der rätoromanischen Mundarten. 2. verbesserte und vermehrte Aufl. (Sonderabdruck aus der 2. Aufl. des I. Bandes von Gröbers Grundriß der romanischen Philologie.) Strassburg 1905. |
| GDSrp. | Glasnik Društva srpske slovesnosti. Beograd 1847—1864. Od 1865 d.: Glasnik Srpskog učenog društva. |
| Gebauer | Jan Gebauer, Historická mluvnice jazyka českého I. Praha 1894. |
| Gebauer, SS | J. Gebauer, Slovník staročeský I—II. Praha 1903—1916. |
| Georgiev, /BER/ | Bъlgarski etimologičen rečnik. (BAN) Sъstav. V. Georgiev, I. Gъlъbov, J. Zaimov, S. Ilčev. Sofija 1962—1969. |
| Georgiev, Bъlg. etim. | V. Georgiev, Bъlgarska etimologija i onomastika. Sofija 1960. |
| Georgiev, Gut. | V. Georgiev, Indoevropejskite guturali. (GSU 28.) Sofija 1931/32. |
| Georgiev, Sprachw. | V. Georgiev, Vorgriechische Sprachwissenschaft I—II. (GSU 36; 41.) Sofija 1941, 1944/45. |
| Georgiev, Topon. | V. Georgiev. La toponymie ancienne de la peninsule Balkanique et la thèse mediterranéenne. Sofija 1961. |
| Georgiev, Vъprosi | V. Georgiev, Vъprosi na bъlgarskata etimologija. Sofija 1958. |
| Gerullis ON | J. Gerullis, Die altpreussischen Ortsnamen. Berlin-Leipzig 1922. |
| GHÅ | Göteborgs Högskolas Årsskrift. |
| GlSN | Glasnik Inštituta za slovensko narodopisje. Ljubljana 1956—. |
| Glas SAN | Glas Srpske kraljevske akademije. Beograd 1887—1941. Od 1946 d.: Glas Srpske akademije nauka. |
| Glonar, Slovar | J. Glonar, Slovar slovenskega jezika. Ljubljana 1936. |
| Glotta | Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache. Göttingen 1907—1943. |
| Gl. SM | Glasnik Slovenske Matice I—III. Ljubljana 1954. |
| GMDS | Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo. Ljubljana 1919—. |
| Gombocz-Melich | Z. Gombocz — J. Melich, Magyar etymologiai szótár. Budapest 1914—1944. |
| Grafenauer, Ustoličevanje | B. Grafenauer, Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev. Ljubljana 1952. |
| Grimm, Wb. | J. und W. Grimm, Deutsches Wörterbuch. Leipzig 1854—. |
| Grinčenko, Sl. | B. Grinčenko, Slovar' ukraïns'kojï movy I—IV. (Fotomeh. ponatis.) Kyïv 1958—1959. |

| | |
|---|---|
| GRM | Germanisch-Romanische Monatsschrift. Heidelberg 1909—1943. Neue Folge 1950—. |
| Gruden, Slov. žup. | J. Gruden, Slovenski župani v preteklosti. Ljubljana 1916. |
| GSAN | Glasnik Srpske akademije nauka. Beograd 1949—. |
| GSU | Godišnik na Sofijskija universitet. Sofija 1905—. |
| GUÅ | Göteborgs Universitets Årsskrift, 1954—. |
| Gutsmann | Oswald Gutsmann, Deutsch = windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter. Klagenfurt, 1789. |
| Gymn. Pr. Klagenfurt | Programm des Staats-Obergymnasiums zu Klagenfurt. |
| Gymn. Pr. Leitmeritz | Leitmeritzer Gymnasial-Programm. |
| GZb | Godišen zbornik. Filozofski fakultet na Univerzitetot — Skopje. Istorisko-filološki oddel. Skopje 1948—. |
| Havers, Tabu | W. Havers, Neuere Literatur zum Sprachtabu. (SBWA CCXXIII 5.) Wien 1946. |
| HDZb | Hrvatski dijalektološki zbornik. Zagreb 1956—. |
| Hehn, Kpfl. | V. Hehn, Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem Übergang aus Asien ... 2. Aufl. Berlin 1874. |
| Herne, Farbenben. | G. Herne, Die slavischen Farbenbenennungen. (Publications de l'Institut slave d'Upsal IX). Uppsala 1954. |
| Hipolit | Q. V. P. Hippolyti, Dictionarium trilingue Latino-germanico-sclavonicum et germanico-sclavonico-latinum; rkp. |
| Hirt, Abl. | H. Hirt, Der indogermanische Ablaut, vornehmlich in seinem Verhältnis zur Betonung. Strassburg 1900. |
| Hirt, Gramm. | H. Hirt, Indogermanische Grammatik I—VII. Heidelberg 1927—1937. |
| Hirt, Idg. | H. Hirt, Die Indogermanen. Ihre Verbreitung, ihre Urheimat und ihre Kultur. I—II. Strassburg 1905—1907. |
| Hirtz, Rj. | M. Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva I—II. Zagreb 1928—1947. |
| Hoffmann, Mak. | O. Hoffmann, Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum. Göttingen 1906. |
| Hofmann, Ausdruck | E. Hofmann, Ausdrucksverstärkung. Untersuchungen zur etym. Verstärkung und zum Gebrauch der Steigerungsadverbia im Balto-slavischen und in anderen indogermanischen Sprachen. Göttingen 1930. |
| Hofmann, /GEW/ | J. B. Hofmann, Etymologisches Wörterbuch des Griechischen I—II. München 1949—1950. |
| Holder, Sprachschatz | A. Holder, Altceltischer Sprachschatz I—III. Leipzig 1896—1907. |
| Holthausen, Ae. EW | F. Holthausen, Altenglisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1934. |
| Holthausen, Afries. Wb. | F. Holthausen, Altfriesisches Wörterbuch. Heidelberg 1925. |
| Holthausen, Awn. Wb. | F. Holthausen, Wörterbuch des Altwestnordischen. Göttingen 1948. |
| Holthausen, EEW | F. Holthausen, Etymologisches Wörterbuch der englischen Sprache. 3. Aufl. Göttingen 1949. |
| Holthausen, GEW | F. Holthausen, Gotisches etymologisches Wörterbuch mit Einschluß der Eigennamen und der gotischen Lehnwörter im Romanischen. Heidelberg 1934. |
| Holub-Kopečný | J. Holub — F. Kopečný, Etymologický slovník jazyka českého. 3. vyd. Praha 1952. |
| Hoops, RL | J. Hoops, Reallexikon der germanischen Altertumskunde I—IV. Strassburg 1911—1919. |
| Hoops, Waldb. | J. Hoops, Waldbäume und Kulturpflanzen im germanischen Altertum. Strassburg 1905. |
| Hovorka, Volksmed. | O. V. Hovorka — A. Kronfeld, Vergleichende Volksmedizin I—II. Stuttgart 1908. |
| Hrabec, Hucul. | S. Hrabec, Nazwy geograficzne huculszczyzny. (PAU) Kraków 1950. |
| Hrv. Enc. | Hrvatska enciklopedija. Zagreb 1941.— |
| Hübschmann, Arm. Gramm. | H. Hübschmann, Armenische Grammatik I—II. Leipzig 1895—1897. |
| Hubschmid, Alpenw. | J. Hubschmid, Alpenwörter romanischen und vorromanischen Ursprungs. Bern 1951. |
| Hubschmid, Hispano-Baskisches | J. Hubschmid, Hispano-Baskisches. Boletin de Filologia 1953, Tomo 14. Lisboa 1954. |
| Hubschmid, Med. Substr. | J. Hubschmid, Mediterrane Substrate mit besonderer Berücksichtigung des Baskischen und der west-östlichen Sprachbeziehungen. Bern 1960. |
| Hubschmid, Praerom. | J. Hubschmid, Praeromanica. Studien zum vorromanischen Wortschatz der Romania, mit besonderer Berücksichtigung der frankoprovenzalischen und provenzalischen Mundarten der Westalpen. Bern 1949. |
| Hubschmid, Pyrenäenw. | J. Hubschmid, Pyrenäenwörter vorromanischen Ursprungs und das vorromanische Substrat der Alpen. Salamanca 1954. |

| | |
|---|---|
| Hubschmid, Sard. Stud. | J. Hubschmid, Sardische Studien. Das mediterrane Substrat des Sardischen, seine Beziehungen zum Berberischen und Baskischen sowie zum eurafrikanischen und hispano-kaukasischen Substrat der romanischen Sprachen. Bern 1953. |
| Hubschmid, Schläuche | J. Hubschmid, Schläuche und Fässer. Wort- und sachgeschichtliche Untersuchungen mit besonderer Berücksichtigung des romanischen Sprachgutes in und ausserhalb der Romania sowie der türkisch-europäischen und türkisch-kaukasisch-persischen Lehnbeziehungen. Bern 1955. |
| Hubschmid, Substratprobl. | J. Hubschmid, Substratprobleme. Eine neue iberoromanisch-alpenlombardische Wortgleichung vorindogermanischen Ursprungs und die vorindogermanischen Suffixe -ano- und -s(s)-. (Sonderabdruck aus Vox Romanica 19/1960.) Bern 1961. |
| Hubschmid, Thes. Praerom. | J. Hubschmid, Thesaurus Praeromanicus. Bern 1963—. |
| Hujer, Dekl. | O. Hujer, Slovanská deklinace jmenná. Praha 1910. |
| Hujer, Příspěvky | O. Hujer, Příspěvky k historii a dialektologii českého jazyka. K vydáni připr. Josef Kurz. Praha 1961. |
| Hujer, Úvod | O. Hujer, Úvod do dějin jazyka českého. Praha 1914. |
| Hwb. dA | Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Berlin-Leipzig 1927—. |
| IAN | Izvestija Akademii Nauk. Otdelenie literatury i jazyka. Moskva-Leningrad 1950—. |
| IF | Indogermanische Forschungen. Zeitschrift für indogermanische Sprach- und Altertumskunde. Strassburg 1892—1916-17. Berlin-Leipzig 1917—. |
| IF Anz. | Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde. Beiblatt zu den indogermanischen Forschungen. Strassburg 1892—1907. |
| IIBE | Izvestija na Instituta za bъlgarski ezik. Sofija 1952—. |
| IJ | Indogermanisches Jahrbuch. Berlin 1912—1913. Strassburg 1914—. |
| IORJ | Izvěstija otdělenija russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk I—XXXII. Sanktpeterburg 1896—1927. |
| ISSF | Izvestija na Seminara po slavjanska filologija. Sofija 1905—. |
| Ive, Dial. | A. Ive, Dialetti ladino-veneti dell'Istria. Strassburg 1900. |
| Iveković-Broz | F. Iveković — I. Broz, Rječnik hrvatskoga jezika, I—II. Zagreb 1901. |
| JA | Archiv für slavische Philologie. Hg. v. V. Jagić. Berlin 1876—1929. |
| Jacobsson, Hist. | G. Jacobsson, L'histoire d'un groupe de mots baltoslaves. Göteborg 1958. |
| Jacobsson, Lěto | G. Jacobsson, Le nom de temps lěto dans les langues slaves. Uppsala 1947. |
| Jagić, Entst. | V. Jagić, Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. 2. Aufl. Berlin 1913. |
| Jagić, Razsužd. | V. Jagić, Razsuždenija južnoslavjanskoj i russkoj stariny o cerkovno-slavjanskom jazyke. (Izsledovanija po russkomu jazyku I. Sanktpeterburg 1885—1895.) |
| Jánošík-Jóna, Sl. | A. Jánošík — E. Jóna, Slovník spisovného jazyka slovenského. Turčiansky svätý Martin 1946—. |
| Jarnik, Versuch | U. Jarnik, Versuch eines Etymologikons der slowenischen Mundart in Inner-Oesterreich. Klagenfurt 1832. |
| Jaz. Čas. | Jazykovedný časopis. (SAV.) Bratislava 1953—. (1946—1952: Jazykovedný sbornik.) |
| Jaz. sb. | Jazykovedný sborník. Časopis jazykovedného odboru Matice slovenskej. Turčiansky svätý Martin 1946—. |
| JAZU | Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. |
| Jezik | Jezik. Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika. Zagreb 1952—. |
| JF | Južnoslovenski filolog. Povremeni spis za slovensku filologiju i lingvistiku. Beograd 1913—. |
| JIČ | Jugoslovenski istoriski časopis I—V. Ljubljana-Zagreb-Beograd 1935—1939. |
| Jireček, Mittel. Serb. | K. Jireček, Staat und Gesellschaft im mitteralterlichen Serbien. (DWA LVI, LVIII, LXIV.) Wien 1912—1919. |
| JiS | Jezik in slovstvo. Ljubljana 1955—. |
| Jóhannesson /IEW/ | A. Jóhannesson, Isländisches etymologisches Wörterbuch. Bern 1956. |
| Jokl, Stud. | N. Jokl, Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. (SBWA CLXVIII, Bd. 1.) Wien 1911. |
| Jokl, Unters. | N. Jokl, Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen. Berlin-Leipzig 1923. |
| JP | Język polski. Kraków 1913—. |
| Jungmann, Sl. | J. Jungmann, Slovnik česko-německý I—V. Praha 1835—1839. |

| | |
|---|---|
| Kadlec, Zadruga | K. Kadlec, Rodinný nedil čili zádruha v právu slovanském. Praha 1898. |
| Kaemmel, Entstehung | O. Kaemmel, Die Entstehung des österreichischen Deutschtums. Leipzig 1879. |
| Kaestner, Lw. | W. Kaestner, Die deutschen Lehnwörter im Polnischen. Leipzig 1939. |
| Kálal, Sl. | M. Kálal, Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. Banská Bystrica 1924. |
| Kalima, Ostseefinn. Lw. | J. Kalima, Die ostseefinnischen Lehnwörter im Russischen. (MSFOugr. 44.) Helsinki 1919. |
| Kalnyn', Sl. leks. | L. E. Kalnyn', Slavjanskaja leksikografija i leksikologija. (AN SSSR) Moskva 1966. |
| Karłowicz, SGP | J. Karlowicz, Slownik gwar polskich I—VI. Kraków 1900—1911. |
| Karlowicz, SJP | J. Karlowicz — A. Kryński — W. Niedźwiedski, Slownik języka polskiego I—VIII. Warszawa 1900—1927. (Fototipska izd. 1952—1953.) |
| Karlowicz, SW | J. Karlowicz, Slownik wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia używanych w języku polskim. Kraków 1894—1905. |
| Karskij, Belorusy | E. F. Karskij, Belorusy. Jazyk belorusskogo naroda I—III. Moskva 1955—1956 (nova izd.) |
| Keller, Volksetym. | O. Keller, Lateinische Volksetymologie. Leipzig 1893. |
| Kiparsky, Lw. | V. Kiparsky, Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. (AASF B XXXII, 2.) Helsinki 1934. |
| Kišpatić, Ribe | M. Kišpatić, Ribe. Prirodoslovne i kulturne crtice. Zagreb 1893. |
| Klemensiewicz, Hist. gram. | Z. Klemensiewicz — T. Lehr — Splawiński — S. Urbańczyk, Gramatyka historiczna języka polskiego. Warszawa 1955. |
| Kluge /DEW/[11] | F. Kluge — A. Götze, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 11. Aufl. Berlin 1933—1934. |
| Kluge /DEW/[17] | F. Kluge — W. Mitzka, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 17. Aufl. Berlin 1957. |
| Kluge, Urgerm. | F. Kluge, Urgermanisch. Strassburg 1913. |
| Knežević, Turzismen | A. Knežević, Die Turzismen in der Sprache der Kroaten und Serben. Meisenheim am Glan 1962. |
| Kniezsa | I. Kniezsa, A magyar nyelv szláv jövevényszavai I—II. Budapest 1955. |
| Knutsson, Lw. | K. Knutsson, Die germanischen Lehnwörter im Slavischen vom Typus buky. (LUÅ, N. F. Avd. 1, Bd. 24, Nr. 9.) Lund-Leipzig 1929. |
| Knutsson, Palat. | K. Knutsson, Über die sogenannte zweite Palataliesierung in den slavischen Sprachen. (LUÅ, N. F. Avd. 1, Bd. 21, Nr. 9.) Lund-Leipzig 1926. |
| Kolarič, Freis. Denkm. | R. Kolarič, J. Pogačnik u. a., Freisinger Denkmäler. München 1968. |
| Kopečný, ESS, Ukázkové čislo | Etymologický slovník slovanských jazykû. Ukázkové čislo. Hesla zpracovali V. Čapková, E. Havlová, F. Kopečný, A. Mátl, H. Plevačová. Brno 1966. |
| Kopečný, Slovni zásoba | F. Kopečný, Základni všeslovanská slovni zásoba. Brno 1964. |
| Kořínek, Stud. onomat. | J. M. Kořínek, Studie z oblasti onomatopoje. Praha 1934. |
| Kor. zb. | Koroški zbornik. Ljubljana 1946. |
| F. Kos, Gradivo | F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I—V. Ljubljana 1902—1928. |
| M. Kos, Prim. urb. | M. Kos, Urbarji slovenskega Primorja I—II. Srednjeveški urbarji za Slovenijo II—III. Ljubljana 1948—1954. |
| M. Kos, Salzb. urb. | M. Kos, Urbarji salzburške nadškofije. Srednjeveški urbarji za Slovenijo I. Ljubljana 1939. |
| M. Kos, Gradivo HTS | M. Kos, Gradivo za historično topografijo Slovenije.<br>(Za Kranjsko do leta 1500) I-III Lj. 1975 (int. izd. SAZU)<br>(Za Primorje do leta 1500, v pripravi.) |
| M. Kos, Zg. Slov. | M. Kos, Zgodovina Slovencev. 2. izd. Ljubljana 1956. |
| Kos-Ramovš, Briž. spom. | F. Ramovš — M. Kos, Brižinski spomeniki. Ljubljana 1937. |
| Kott, Sl. | F. Kott, Česko-německý slovník I—VII. Praha 1878—1893. |
| Kozierowski | S. Kozierowski, Badania nazw topograficznych I—VII. Poznań 1914—1928. |
| Krahe, GN | H. Krahe, Die alten balkanillyrischen geographischen Namen. Heidelberg 1925. |
| Krahe, Ill. | H. Krahe, Die Sprache der Illyrier. I: Die Quellen. Wiesbaden 1955. |
| Krahe, PN | H. Krahe, Lexikon altillyrischer Personennamen. Heidelberg 1929. |
| Krahe, Venet. | H. Krahe, Das Venetische. Seine Stellung im Kreise der verwandten Sprachen. (SBHA 1950, 4.) Heidelberg 1950. |
| Kranzmayer, DLS | E. Kranzmayer, Die deutschen Lehnwörter in der slovenischen Volkssprache, Ljubljana 1944. |
| Kranzmayer, ONBK | E. Kranzmayer, Ortsnamenbuch von Kärnten I—II. Klagenfurt 1956—1958. |
| Krapiva, Sl. | K. K. Krapiva, Belaruska-ruski slounik. Moskva 1962. |
| Kratylos | Kratylos. Kritisches Berichts- und Rezensionsorgan für indogermanische und allgemeine Sprachwissenschaft. Wiesbaden 1956—. |
| Krek, Sl. Lg. | G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. 2. Aufl. Graz 1887. |

| | |
|---|---|
| Krelj | Seb. Krelj, Postila, 1567 (1578). |
| Kres | Kres. Leposloven in znanstven list. I—VI. Celovec 1881—1886. |
| Kretschmer, Wortgeogr. | P. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache. Göttingen 1918. |
| Kretzenbacher, Lucia | L. Kretzenbacher, Santa Lucia und die Lutzelfrau. Volksglaube und Hochreligion im Spannungsfeld Mittel- und Südosteuropas. München 1959. |
| Kretzenbacher, Mythen | L. Kretzenbacher, Germanische Mythen in der epischen Volksdichtung der Slowenen. Graz 1941. |
| Kronasser, Hdb. | H. Kronasser, Handbuch der Semasiologie. Heidelberg 1952. |
| KSIS | Kratkie soobščenija Instituta slavjanovedenija. Moskva 1951—. |
| Kurylowicz, Accent. | J. Kurylowicz, L'accentuation des langues indo-européennes. Wroclaw-Kraków 1958. |
| Kurylowicz, L'apophonie | J. Kurylowicz, L'apophonie en indo-européen. Wroclaw 1956. |
| Kurylowicz, Ét. i-e. | J. Kurylowicz, Études indo-européennes. Kraków 1935. |
| Kurylowicz, Związki | J. Kurylowicz, Związki slowiańsko-germańskie. (Prz. zach. 1951, 5/6.) |
| Kurz, Sl. | J. Kurz, Slovník jazyka staroslověnského. (ČAV.) Praha 1958—. |
| KZ | Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, begr. v. A. Kuhn. Berlin 1852—. Göttingen 1907—. |
| Larin, Pskov. sl. | B. A. Larin, Pskovskij oblastnoj slovar' s istoričeskimi dannymi. Leningrad 1967. |
| LAS | Lingvistični atlas Slovenije. (V pripravi.) |
| Lehr-Splawiński, Pochodz. | T. Lehr—Splawiński, O pochodzeniu i praojczyźnie Slowian. Poznań 1946. |
| Lehr-Splawiński, Zarys | T. Lehr-Splawiński — Cz. Bartula, Zarys gramatyki języka staro-cerkiewnoslowiańskiego na tle porównawczym. Wyd. 4. Wroclaw-Kraków 1959. |
| Lehr-Splawiński-Polański | T. Lehr—Splawiński — K. Polański, Slownik języka Drzewian polabskich. Wroclaw-Warszawa-Kraków 1962—. |
| Leskien, Abl. | A. Leskien, Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. (Abh. SächsAk. IX. 4.) Leipzig 1884. |
| Leskien, Abulg. Gramm. | A. Leskien, Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. 2. u. 3. Aufl. Heidelberg 1919. |
| Leskien, Hdb. | A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. 6. Aufl. Heidelberg 1955. |
| Leskien, Nomina | A. Leskien, Die Bildung der Nomin im Litauischen. (Abh. SächsAk. XII 3.) Leipzig 1891. |
| Leskien, Sbkr. Gramm. | A. Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg 1914. |
| Lessiak, Mda. v. Zarz | P. Lessiak, Die deutsche Mundart von Zarz in Oberkrain. Mit Ergänzungen v. E. Kranzmayer u. A. Richter. Weimar 1944. |
| Letopis MSrp. | Letopis Matice Srpske. Novi Sad 1825—. |
| Letopis SAZU | Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Ljubljana 1943—. |
| Lexer, KWb | M. Lexer, Kärntisches Wörterbuch. Leipzig 1862. |
| Lexer, Mhd. Wb. | M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwörterbuch I—III. Leipzig 1872—1878. |
| LF | Listy filologické a paedagogické. Praha 1874—. |
| Lg. | Language. Journal of the Linguistic Society of America. Baltimore 1925. |
| LGU | Leningradskij gosudarstvennyj universitet. |
| Lidén, Anlautsges. | E. Lidén, Ein baltisch-slavisches Anlautsgesetz. (GHÅ V, 4.) Göteborg 1899. |
| Lidén, Stud. | E. Lidén, Studien zur altindischen und vergleichenden Sprachgeschichte. (Skrifter utg. af K. Human. Samfundet i Uppsala, Bd. 6, Nr. 1.) Uppsala 1897. |
| Lidén, Toch. Stud. | E. Lidén, Studien zur tocharischen Sprachgeschichte. (GHÅ XXII 3.) Göteborg 1916. |
| Linguistica | Linguistica. Ljubljana 1955—. (1—3 = pril. k: Slavistična revija.) |
| Littmann, Morgenl. W. | E. Littmann, Morgenländische Wörter im Deutschen. 2. Aufl. Tübingen 1924. |
| Ljubić, Opis | S. Ljubić, Opis jugoslavenskih novaca, Zagreb 1875. |
| Lj. zvon | Ljubljanski zvon. Leposloven in znanstven list. Ljubljana 1881—1941. |
| LMS | Letopis Matice Slovenske. Ljubljana 1867—1912. |
| Loewenthal, Farbenbez. | W. Loewenthal, Die slavischen Farbenbezeichnungen. Leipzig 1901. |
| Lokotsch, /EW/ | K. Lokotsch, Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs. Heidelberg 1927. |
| Longnon, Noms de lieux | H. Longnon, Les noms de lieux de la France, leur origine, leur signification... p. p. P. Marichal et L. Mirot. Paris 1920—1929. |
| Lorentz, Slz. Gramm. | F. Lorentz, Slovinzische Grammatik. S. Peterburg 1903. |
| Lorentz, Wb. | F. Lorentz, Pomoranisches Wörterbuch. Berlin 1958.— |

| | |
|---|---|
| LP | Lingua Posnaniensis. Poznań 1949—. |
| LS | Linguistica slovaca. Bratislava 1939—1948. |
| LUÅ | Lunds Universitets Årsskrift. |
| Lud slow. | Lud slowiański. Pismo poświęcone dialektologji i etnografji Slowian. Kraków 1929—. |
| Machek, /ESČ/ | V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha 1957. |
| Machek, /ESČ/$^{2}$ | V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého. Druhé, opravené a doplněné vydaní. Praha 1968. |
| Machek, JR | V. Machek, Česká a slovenská jména rostlin. Praha 1954. |
| Machek, Recherches | V. Machek, Recherches dans le domaine du lexique balto-slave. Brno 1934. |
| Machek, Stud. | V. Machek, Studie o tvořeni výrazů expresivních. Praha 1930. |
| MAGW | Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien 1881—. |
| Mak. reč. | Rečnik na makedonskiot jazik so srpskohrvatski tolkuvanja I—III. (Institut za makedonski jazik.) Skopje 1961—1966. |
| Malecki, Gwary Ciciów | M. Malecki, Gwary Ciciów a ich pochodzenie. Kraków 1929. |
| Maretić, Gram. | T. Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskog književnog jezika. 2. izd. Zagreb 1931. |
| Martynov, Vzaimodeistvie | V. V. Martynov, Slavjano-germanskoe leksičeskoe vzaimodeistvie drevneišei pory. Minsk 1963. |
| Marzell, Wb. Pfln. | H. Marzell, Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen. Leipzig 1937—. |
| Marzell, Register | Registerband zum Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen. |
| Matzenauer, CS | A. Matzenauer, Cizí slova ve slovanských řečech. Brno 1870. |
| Mayrhofer, /AEW/ | M. Mayrhofer, Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. Heidelberg 1953—. |
| Mažuranić, Prinosi | V. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Zagreb 1908—1922. Dodatci 1923. |
| MDC | Monumenta historica ducatus Carinthiae. Klagenfurt 1898—. |
| Megiser | Hieronymo Megisero, Dictionarium quatvor lingvarvm, videlicet, germanicae, latinae, illvricae (quae vulgo Sclavonica appellatur) et Italicae, 1592. Bearbeitet von A. Lägreid, Wiesbaden, 1967. |
| Mühlenbach-Endzelin, LDW | Latviešu valodas vārdīca — Lettisch-deutsches Wörterbuch. Riga 1923—1932. |
| M.-Endzelin, LDW | K. Mühlenbach, Lettisch-deutsches Wörterbuch. Red., erg., u. fortges. v. J. Endzelin. Riga 1923—1932. 1923—1925. Fotomeh. ponatis: I—IV, Chicago 1955. Ergänzungen und Berichtigungen (J. Endzelin — E. Hauzenberg) V—V'. Fotomeh. ponatis, Chicago 1956. |
| Meillet, Dial. | A. Meillet, Les dialectes indo-européens. Paris 1908. |
| Meillet, Ét. | A. Meillet, Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave I—II. Paris 1902—1905. |
| Meillet, Ling. hist. | A. Meillet, Linguistique historique et linguistique générale I—II. Paris 1921. (Ponatis: I, Paris 1958, II, Paris 1951.) |
| Meillet SC$^{2}$ | A. Meillet, Le slave commun. 2. éd. revue et augm. avec le concours de A. Vaillant. Paris 1934. |
| Mél. Boisacq | Mélanges Émile Boisacq. (Annuaire de l'Institut de philologie et d'histoire orientales et slaves V—VI.) Bruxelles 1937—1938. |
| Mél. Boyer | Mélanges publiés en l'honneur de M. Paul Boyer. Paris 1925. |
| Mél. Hauvette | Mélanges de philologie ... offerts à Henri Hauvette. Paris 1934. |
| Mél. Mikkola | Mélanges de philologie, offerts à M. J. J. Mikkola ... (AASF, Ser. B. XXVII.) Helsinki 1931. |
| Mél. Pedersen | Mélanges linguistique offerts à Holger Pedersen ... Aarhus 1937. |
| Mell-Pirchegger, Gerichtsb. | A. Mell — H. Pirchegger, Steierische Gerichtsbeschreibungen als Quellen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer. Graz 1914. |
| Mende RLS | M. Mende, Romanische Lehnwörter im Slowenischen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades. (Tipkan izvod v Slavisches Seminar der Freien Universität Berlin, sign: Fak. No 263.) Berlin b. l. |
| G. Meyer, /AEW/ | G. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanischen Sprache. Strassburg 1891. |
| G. Meyer, Alb. Stud. | G. Meyer, Albanesische Studien I—V. Wien 1883—1896. |
| G. Meyer, Ngr. Stud. | G. Meyer, Neugriechische Studien I—V. (SBWA CXXX 4, 5; CXXXII 3, 6.) Wien 1894—1895. |
| Meyer, Wb. | K. H. Meyer, Altkirchenslavisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis. Glückstadt-Hamburg 1935. |
| Meyer-Lübke, Einf. | W. Meyer-Lübke, Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft. 3. Aufl. Heidelberg 1920. |
| Meyer-Lübke, /REW/ | W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1911. |

| | |
|---|---|
| MGU | Moskovskij gosudarstvennyj universitet. |
| Mikkola, ÄBez. | J. J. Mikkola, Die älteren Beziehungen zwischen Ostsseefinnisch und Russisch. (MSFOugr. 75.) Helsinki 1938. |
| Mikkola, Berühr. | J. J. Mikkola, Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen Sprachen. I. Slavische Lehnwörter in den westfinnischen Sprachen. (MSFOugr. 8.) Helsinki 1894. |
| Mikkola, BuSl. | J. J. Mikkola, Baltisches und Slavisches. (Finska vetenskapssocietetens förhandlingar XLV.) Helsinki 1903. |
| Mikkola, Ursl. Gramm. | J. J. Mikkola, Urslavische Grammatik I—III. Heidelberg 1913—1950. |
| Miklošič, Chr. Term. | F. Miklosich, Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. (Separatabdr. aus dem XXIV. Bande der DWA.) Wien 1875. |
| Miklošič, Frw. | F. Miklosich, Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. (Separatabdr. aus dem XV. Bande der DWA.) Wien 1867. |
| Miklošič, Lex. pal. | F. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Vindobonae 1862—1865. |
| Miklošič, Mda. der Zigeuner | F. Miklosich, Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas I—XII. (Separatabdr. aus den DWA.) Wien 1872—1880. |
| Miklošič, MN | F. Miklosich, Die slavischen Monatsnamen. (DWA XVII.) Wien 1868. |
| Miklošič, Mon. serb. | F. Miklosich, Monumenta serbica. Wien 1858. |
| Miklošič, ONappell. | F. Miklosich, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen I—II. (Separatabdr. aus den DWA.) Wien 1872—1874. |
| Miklošič, ONPN | F. Miklosich, Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen. Manulneudruck, Heidelberg 1927. |
| Miklošič, PN | F. Miklosich, Die Bildung der slavischen Personennamen. (Separatabdr. aus dem X. Bande der DWA.) Wien 1860. |
| Miklošič, /SEW/ | F. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien 1886. |
| Miklošič, SlEl. | F. Miklosich, Die slavischen Elemente im Magyarischen. (DWA XXI.) Wien 1871. |
| Miklošič, TEl. /Nachtr./ | F. Miklosich, Die türkišchen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen I—II. Wien 1884. Nachträge I—II. Wien 1888—1890. (DWA XXXIV, XXXV, XXXVII, XXXVIII.) |
| Miklošič, VGr. | F. Miklosich, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen I—IV. Wien 1875—1883. |
| MIöG | Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung. Wien 1880—. |
| MIRD | Materialy i issledovanija po russkoj dialektologii. Moskva-Leningrad 1949—. |
| MJ | Makedonski jazik. |
| Mladenov, /BEPR/ | S. Mladenov, Etimologičeski i pravopisen rečnik na bъlgarskija knižoven ezik. Sofija 1941. |
| Mladenov. Gesch. | S. Mladenov, Geschichte der bulgarischen Sprache. Berlin-Leipzig 1929. |
| Μνῆμα | Μνῆμα. Sbornik vydaný na pamět čtyřicítiletého učitelského působeni Prof. Josefa Zubatého na universitě Karlově 1885—1925. Praha 1926. |
| Moszyński, Kult. | K. Moszyński, Kultura ludowa Słowian I—II. Kraków 1929—1939. |
| Moszyński, Zasiąg | K. Moszyński, Pierwotny zasiąg języka praslowiańskiego. Wroclaw-Kraków 1957. |
| Movoznavstvo | Movoznavstvo. Naukovi zapysky. AN URSR. Kyïv 1934—. |
| MPKJ | Materialy i prace Komisji językowej Akademii Umiejętności w Krakowie I—VIII. Kraków 1903—1918. |
| MSFOugr. | Mémoires de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki 1890—. |
| MSL | Mémoires de la Société de Linguistique de Paris I—XXXIII. Paris 1868—1923. |
| Mucke, Lautl. | K. E. Mucke, Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbischen (niederlausitzisch-wendischen) Sprache. Leipzig 1891. |
| Mühl.-Endzelin | Mühlenbach-Endzelin, Lettisch-deutsches Wörterbuch. |
| Muka, Sł. | E. Muka, Słownik dolnoserbskeje rěcy a jeje nařecow I—III. Petrograd-Praha 1911—1928. |
| Munda, Ribe | A. Munda, Ribe v slovenskih vodah. Ljubljana 1926. |
| Nahtigal, SJ | R. Nahtigal, Slovanski jeziki. 2. izd. Ljubljana 1952. |
| Nahtigal, Štud. | R. Nahtigal, Starocerkvenoslovanske študije. (Razprave ZDHV 15/3.) Ljubljana 1936. |
| Nast. Vj. | Nastavni Vjesnik. Zagreb 1893—. |
| Nehring, Stud. | A. Nehring, Studien zur indogermanischen Kultur und Urheimat. Wien 1936. |
| Nemanić, Stud. | D. Nemanić, Čakavisch-kroatische Studien. (SBWA CIV, CV, CVIII.) Wien 1883—1885. |
| Neophil. | Neophilologus. Groningen 1916—. |

Niederle, Man. — L. Niederle, Manuel de l'antiquité slave I—II. Paris 1923—1926.
Niederle, Sl. stž. — L. Niederle, Slovanské starožitnosti. Život starých Slovanů I—III. Praha 1911—1925.
NJ — Naš jezik. Beograd 1932—. Nova serija od 1950 d.
Nosovič — Slovarь belorusskago narečija. Sanktpeterburgъ 1870.
Novice — Kmetijske in rokodelske novice (od 1849: Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči; 1855: Novice gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari; od 1856: Novice gospodarske, obertnijske in narodske.) Ljubljana 1843—1902.
NphMit. — Neuphilologische Mitteilungen, hg. v. Neuphilologischen Verein in Helsingfors. 1899—.
NŘ — Naše řeč. Listy pro vzdelávání a třibení jazyka českého. Vyd. III. třída ČAV. Praha 1917—.

Obręboska, Stud. — A. Obręboska, Studja nad slowiańskiemi przyslówkami. (Pr. KJAU 22.) Kraków 1934.
OJ — Onomastica Jugoslavica. Ljubljana 1969—.
Onom. — Onomastica. Wroclaw 1955—.
Orbis — Orbis. Bulletin international de documentation linguistique. Louvain 1952—.
Osthoff, MU — H. Osthoff — K. Brugmann, Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen I—V. Leipzig 1878—1890.
Osthoff, Parerga — H. Osthoff, Etymologische Parerga. Leipzig 1901.
Osthoff Suppl. — H. Osthoff, Vom Suppletivwesen der indogermanischen Sprachen. Heidelberg 1900.
Oštir, Beitr. — K. Oštir, Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft I. Wien-Leipzig 1921.
Oštir, Vogelnamen — K. Oštir, Drei vorslavisch-etruskische Vogelnamen. (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 8, filol.-lingv. odsek 1.) Ljubljana 1930.
Otrębski, Forsch. — J. Otrębski, Indogermanische Forschungen. (Rozprawy i materjaly wydzialu I Tow. przyjaciól nauk w Wilnie X/3.) Wilna 1939.
Otrębski, Przycz. — J. Otrębski, Przyczynki do gramatyki porównawczej języków indoeuropejskich. Kraków 1919.
Otrębski, Slow. — J. Otrębski, Słowianie. Rozwiązanie odwiecznej zagadki ich nazw. Poznań 1947.
Otrębski, Życie wyrazów — J. Otrębski, Życie wyrazów w języku polskim. Poznań 1948.

Pam. slow. — Pamiętnik slowiański. Kraków 1949—.
PAN — Polska akademia nauk.
Pascu, Rum. elem. — G. Pascu, Rumänische Elemente in den Balkansprachen. Genève 1924.
PAU — Polska akademia umiejętności.
Pauly-Wissowa, RE — Paulys Real-Encyklopedie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung hg. v. G. Wissowa. Stuttgart 1894—.
PBB — Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (H. Paul — W. Braune.) Halle 1874—.
Pedersen, Kelt. Gramm. — H. Pedersen, Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen I—II. Göttingen 1909—1913.
Peisker, Bezieh. — J. Peisker, Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turkotataren und Germanen und ihre sozialgeschichtliche Bedeutung. (Sonderabdruck aus der Vierteljahrschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte III.) Berlin-Stuttgart-Leipzig 1905.
Pellegrini, Ling. ven. — G. B. Pellegrini — A. L. Prosdocimi, La lingua venetica. Padova 1967.
Persson, Beitr. — P. Persson, Beiträge zur indogermanischen Wortforschung. Uppsala 1912.
Petersson, ArArm. Stud. — H. Petersson, Arische und armenische Studien. LUÅ, NF avd. 1, bd 16, nr. 13.) Lund 1920.
Petersson, BSl. — H. Petersson, Baltisches und slavisches. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 12, nr. 2.) Lund-Leipzig 1916.
Petersson, BSl. Wstud. — H. Petersson, Baltische und slavische Wortstudien. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 14, nr. 31.) Lund 1918.
Petersson, Et. Misc. — H. Petersson, Etymologische Miscellen. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 19.) Lund 1923.
Petersson, Het. — H. Petersson, Studien über die indogermanische Heteroklisie. Lund 1921.
Petersson, Vgl. sl. Wstud. — H. Petersson, Vergleichende slavische Wortstudien. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 18, nr. 2.) Lund 1922.
Petersson, Zur slav. Wf. — H. Petersson, Zur slavischen und vergleichenden Wortforschung. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 11, nr. 5.) Lund-Leipzig 1915.
Petković, Rečnik — S. Petković, Rečnik crkvenoslovenskoga jezika. Sremski Karlovci 1935.
Petrov, Mež. nazv. — H. Petrov, Karpatorusskija meževyja nazvanija. Praha 1929.
PF — Prace filologiczne. Warszawa 1885—1937.
Pirchegger, ON Mürz — S. Pirchegger, Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet. Leipzig 1927.

| | |
|---|---|
| Pirona, VF | G. A. Pirona — E. Carletti — G. B. Corgnali, Il nuovo Pirona. Vocabolario friulano. Udine 1935. |
| A. Piskernik | Ključ, Lj. |
| PKJ | Pitanja književnosti i jezika. Sarajevo 1954—. |
| Plan. vestnik | Planinski vestnik. Glasilo slovenskega planinskega društva. Ljubljana 1895—. |
| Pleteršnik | M. Pleteršnik, Slovensko nemški slovar I—II. Ljubljana 1894—1895. |
| Pocta | Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi. Brno 1948. |
| Pogodin, Peredv. | A. L. Pogodin, Iz istorii slavjanskih peredviženij. S. Peterburg 1901. |
| Pogodin, Sledy | A. L. Pogodin, Slědy kornej-osnov v slavjanskih jazykah. Warszawa 1903. |
| Pokorny, /IEW/ | J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern 1948—1959. |
| Pokorny, UrgKeltIll. | J. Pokorny, Zur Urgeschichte der Kelten und Illyrier. Halle 1938. |
| Popov, Ist. leks. | A. J. Popov, Iz istorii leksiki jazykov vostočnoj Evropy. Leningrad 1957. |
| Popović, Ist. | I. Popović, Istorija srpskohrvatskoga jezika. Novi Sad 1955. |
| Popović, Pozajmice | I. Popović, Novogrčke i srednjegrčke pozajmice u savremenom jeziku. (Zbornik radova SAN XXXVI.) Beograd 1953. |
| Por. jęz. | Poradnik językowy. Kraków 1901—. Warszawa 1932—. |
| Porzig, Gliedrg. | W. Porzig, Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets. Heidelberg 1954. |
| Prellwitz, /EWG/ | W. Prellwitz, Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache. 2. Aufl. Göttingen 1905. |
| Preobraženskij, /RES/ | A. G. Preobraženskij, Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. (Fototip. izd.) Moskva 1958. |
| Prilozi | Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. Beograd 1921—. |
| Pr. KJAU | Prace Komisji Językowej Akademii umiejętności w Krakowie. Kraków 1917—. |
| Profous, MJČ | A. Profous, Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I—IV. (ČAV) Praha 1947—1957. |
| Prz. zach. | Przegląd zachodni. Poznań 1945—. |
| PSJČ | Příruční slovník jazyka českého I—VIII. (ČAV.) Praha 1935—1957. |
| | Pskovskij oblastnoj slovarь s istoričeskimi dannymi. Izdatelьstvo Leningradskogo universiteta 1967—. |
| PSlM | Pytannja slov'jans'kogo movoznavstva. L'viv 1953—. |
| PUM | Pytannja ukrains'kogo movoznavstva. L'viv 1956—. |
| Puşcariu, /EWR/ | S. Puşcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I. Lateinisches Element. Heidelberg 1905. |
| Rad | Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb 1867—. |
| Radovi | Radovi, knjiga XXXV, Sarajevo 1970. (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine: odjeljenje društvenih nauka, knjiga 12.) |
| Radloff, Wb. | W. Radloff, Versuch eines Wörterbuch der Türkdialekte I—IV. S. Peterburg 1893—1911. |
| Ramovš, Hgr. | F. Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika. II: Konzonantizem. Ljubljana 1924. VII: Dialekti. Ljubljana 1935. |
| Ramovš, Kr. zg. | F. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika I. Ljubljana 1936. |
| Razpr. AZU | Razprave. Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani. Filozofsko-filološko-historični razred. I—II. Ljubljana 1943—1944. |
| Razpr. SAZU | Razprave Razreda za filološke in literarne vede Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Ljubljana 1950—. |
| Razpr. ZDHV | Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani. Ljubljana 1923—1940. |
| Recueil | Recueil linguistique de Bratislava. Bratislava 1948—. |
| Rečnik BAN | Rečnik na sъvremennija bъlgarski knižoven ezik I-III. (BAN) Sofija 1955-1959. |
| Rečnik ČDBE | A. Milev — J. Bratkov — B. Nikolov, Rečnik na čuždite dumi v bъlgarskija ezik. Sofija 1958. |
| RÉI | Revues des études indo-européennes. Bucuresti 1938—1947. |
| Relig. der Erde | Christus und die Religionen der Erde I—III. Handbuch der Religionsgeschichte, hg. v. F. König. Wien 1951. |
| RÉS | Revue des Études Slaves. Paris 1921—. |
| RFV | Russkij filologičeskij věstnik. Warszawa 1879—1918. |
| Ric. ling. | Ricerche linguistiche. Roma 1950—. |
| Ric. slav. | Ricerche slavistiche. Roma 1952—. |
| RIEB | Revue internationale des études balkaniques. Beograd 1934—. |
| RIGI | Rivista Indo-Graeco-Italica. Napoli 1917—. |
| Rigler, Jnotr. gov. | J. Rigler, Južnonotranjski govori. Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom. (Dela SAZU, Razred za filološke in literarne vede 13.) Ljubljana 1963. |

| | |
|---|---|
| RJŠ | Russkij jazyk v škole. Moskva 1936—41, 1946—. |
| RLR | Revue de linguistique romane publiée par la Société de linguistique romane. Paris 1925—. |
| Românoslavica | Românoslavica. Bucuresti 1958—. |
| Rostafiński, Sł. roślin | J. Rostafiński, Slownik polskich imion rodzajów oraz wyższych skupień roślin poprzedzony historyczną rozprawą o źródlach. Kraków 1900. |
| Rostafiński, Symb. | J. Rostafiński, Symbola ad historiam naturalem medii aevi I—II. Kraków 1900. |
| Rozpr. ČAV | Rozpravy České Akademie věd a uměni. (Československé Akademie Věd.) Praha 1892—. |
| Rozwadowski, Sem. | J. Rozwadowski, Semazjologia czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazów. Lwów 1903. |
| Rozwadowski, Studia | J. Rozwadowski, Studia nad nazwami wód slowiańskich. (PAU.) Kraków 1948. |
| Rozwadowski, Quaest. | J. Rozwadowski, Quaestiones grammaticae et etymologicae. Kraków 1897—1900. |
| RS | Rocznik slawistyczny. Kraków 1908—. |
| Rudnyćkyj | J. B. Rudnyćkyj, An etymological dictionary of the Ukrainian language. Winnipeg 1962—. |
| Golovaščuk, Korobčinsьka, Pilinsьkij in dr. | Rosijsьko-ukraïnsьkij slovnik — Russko-ukrainskij slovarь, »Naukova dumka«, Kïv 1968. |
| Sadnik, Sl. Akz. | L. Sadnik, Slavische Akzentuation I. Die vorhistorische Zeit. Wiesbaden 1959. |
| Sadnik-Aitzetmüller, Hwb. | L. Sadnik — R. Aitzetmüller, Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. Heidelberg 1955. |
| Sadnik-Aitzetmüller, /VWS/ | L. Sadnik — R. Aitzetmüller, Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen, Wiesbaden 1963—. |
| SAN | Srpska akademija nauka. |
| Sandfeld, Ling. balk. | K. Sandfeld, Linguistique balkanique. Paris 1930. |
| SaS | Slovo a slovesnost. List Pražského linguistického kroužku. Praha 1935—. |
| SAV | Slovenská akadémie vied. |
| SAZU | Slovenska akademija znanosti in umetnosti. |
| SBBA | Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, München. |
| SB Böhm. Ges. | Sitzungsberichte der Kgl. Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, Klasse für Philosophie, Geschichte und Philologie, Prag. |
| Sb. Dobrovský | Sbornik stati k stému výroči smrti Josefa Dobrovského. (Slovanský seminař univ. Karl. v Praze.) Praha 1929. |
| Sb. Fil. | Sbornik filolofický. Vyd. III. třida ČAV. Praha 1910—. |
| SBHA | Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. |
| Sb. Miletić | Sbornik v čest na prof. L. Miletić za sedemdesetgodišninata ot roždenieto mu (1863—1933). Sofija 1933. |
| Sb. Mladenov | Ezikovedski izsledvanija v čest na akademik Stefan Mladenov. Sofija 1957. |
| SbNU | Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina. Izdava Ministerstvo na narodnoto prosveščenie. Sofija 1889—1913. |
| Sb. ORJaS | Sbornik Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk. S. Peterburg 1867—1928. |
| SBPA | Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Berlin. |
| Sb. Pastrnek | Slovanský sbornik věnovaný jeho magnificenci prof. Františku Pastrnkovi rektoru University Karlovy k sedmdesátým narozeninám (1853—1923). Praha 1923. |
| Sb. Trávniček | Studie ze slovanské jazykovědy. Sbornik k sedmdesátým narozeninám akademika Františka Trávníčka. Praha 1958. |
| Sb. Vajs | Slovanské studie, Sbírka stati, věnovaných prelátu univ. prof. Dr. Josefu Vajsovi k ucteni jeho životního dila. Praha 1948. |
| SBWA | Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften. Philologisch-historische Klasse. Wien 1849.— |
| Schatz, TWb. | Wörterbuch der Tiroler Mundarten I—II. Innsbruck 1955—1956. |
| Schmeller, BWb. | J. A. Schmeller, Bayerisches Wörterbuch I—II. 2. Aufl., hg. v. G. K. Fromman. München 1872—1877. |
| Schmidt, Plur. | J. Schmidt, Die Pluralbildungen der indogermanischen Neutra. Weimar 1889. |
| Schmidt, Voc. | J. Schmidt, Zur Geschichte des indogermanischen Vocalismus I—II. Weimar 1871—1875. |
| Schneeweis, Grdr. | E. Schneeweis, Grundriß des Volksglaubens und Volksbrauchs der Serbokroaten. Celje 1935. |

| | |
|---|---|
| Schneeweis, Lw. | E. Schneeweis, Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen im kulturgeschichtlicher Sicht. Berlin 1960. |
| Schneeweis, Sbkr. Volksk. | E. Schneeweis, Serbokroatische Volkskunde I. Berlin 1961. |
| Scholz, Sl. Etym. | F. Scholz, Slavische Etymologie. Wiesbaden 1966. |
| Schöpf, TI | J. B. Schöpf, Tirolisches Idiotikon. Vollendet v. J. Hofer. Innsbruck 1866. |
| Schrader, RL$^{2}$ | O. Schrader, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde I—II. 2. Aufl., hg. v. A. Nehring. Berlin-Leipzig 1917—1929. |
| Schuchardt, Slawod. | H. Schuchardt, Slawo-deutsches und Slawo-italienisches. Dem Herrn Franz von Miklosich zum 20. November 1883. Graz 1884. |
| Schulze, Kl. Schr. | W. Schulze, Kleine Schriften. Göttingen 1933. |
| Schuppisser, Seide | W. Schuppisser, Die Benennungen der Seide im Slavischen. Zürich 1953. |
| Schütz, Geogr. Term. | J. Schütz, Die geographische Terminologie des Serbokroatischen. Berlin 1957. |
| Schwarz, Reibel. | E. Schwarz, Die germanischen Reibelaute s, ʃ, ch im Deutschen. Reichenberg 1926. |
| Schwentner, Interj. | E. Schwentner, Die primären Interjektionen in den indogermanischen Sprachen. Heidelberg 1924. |
| Schulze | Aufsätze zur Kultur- und Sprachgeschichte, 1916. |
| Sc. sl. | Scando-slavica. København 1954—. |
| SDZb. | Srpski dijalektološki zbornik. Beograd 1905—. |
| Seliščev, Stsl. jaz. | A. M. Seliščev, Staroslavjanskij jazyk I—II. Moskva 1951—1952. |
| SEZb. | Srpski etnografski zbornik. Beograd 1894—. |
| Simonović, BR | D. Simonović, Botanički rečnik. (SAN, posebna izd. 318, Inst. za srpskohrvatski jezik, knj. 3.) Beograd 1959. |
| SJ | Slovenski jezik I—IV. Ljubljana 1938—1941. |
| Skardžius, ŽD | P. Skardžius, Lietuviu kalbos žodžiu daryba. Vilnius 1941. |
| Skeat, /ED/ | W. W. Skeat, An etymological dictionary of the English language. New edition revised and enlarged. Oxford 1946. |
| Skok, Dolazak Slov. | P. Skok, Dolazak Slovena na Mediteran. Split 1934. |
| Skok, Leks. stud. | P. Skok, Leksikologijske studije. (JAZU) Zagreb 1948. |
| Skok, Slav. i rom. | P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na Jadranskim otocima. I—II. Zagreb 1950. |
| Skok, Term. | P. Skok, Naša pomorska i ribarska terminologija. Split 1933. |
| Skok | Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I-IV Zagreb 1971-74. |
| Sköld, Chron. | H. Sköld, Zur Chronologie der štokavischen Akzentverschiebung. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 18, nr. 3.) Lund 1922. |
| Sköld, Lw. Stud. | H. Sköld, Lehnwortstudien. (LUÅ, NF avd. 1, bd. 19, nr. 7.) Lund 1923. |
| SlAnt. | Slavia antiqua. Poznań 1948—. |
| Slavia | Slavia. Časopis pro slovanskou filologii. Praha 1922—. |
| Slawski, /SEP/ | F. Slawski, Slownik etymologiczny języka polskiego. Kraków 1952—. |
| Slovník ČAV | Slovník spisovného jazyka českého. (ČAV) Praha 1960—. |
| Sl. Fil. | Slavjanskaja filologija. Sbornik statej I—III. Moskva 1958. |
| Sl. jaz. | Slavjanskoe jazykoznanie. Sbornik statej. (AN SSSR.) Moskva 1959. |
| Sl. jaz. dokl. 63 | Slavjanskoe jazykoznanie. Doklady sovetskoj delegacii. V. Meždunarodnyj s'ezd slavistov. Moskva 1963. |
| Sl. jaz. dokl. 68 | Slavjanskoe jazykoznanie. VI. meždunarodnyj sъezd slavistov. Doklady sovetskoj delegacii. Moskva 1968. |
| Sl. mov. | Slov'jans'koe movoznavstvo. Zbirnyk statej. (AN URSR.) Kyïv 1958—. |
| Sln. etnograf | Slovenski etnograf. Ljubljana 1948.— |
| Sl. occ. | Slavia occidentalis. Poznań 1921—. |
| Słoński, Funkcje | S. Słoński, Funkcje prefiksów werbalnych w języku staroslowiańskim (starobulgarskim). Warszawa 1937. |
| Słoński, Index | S. Słoński, Index verborum do Euchologium Sinaiticum. Warszawa 1934. |
| Sl. or. | Slavia orientalis. PAN. Warszawa 1952—. |
| Slovo | Slovo. Časopis Staroslavenskog instituta. Zagreb 1952—. |
| Slownik PAN | Slownik języka polskiego. Warszawa 1958—. |
| SlPhAnz. | Anzeiger für slavische Philologie. Hg. v. R. Aitzetmüller und L. Sadnik. Wiesbaden 1966—. |
| Sl. př. | Slovanský přehled. Praha 1899—. |
| Sl. Prag. | Slavica Pragensia. Praha 1959—. |
| Sl. prasł. z. próbny | Slownik praslowiański. Zeszyt próbny. Kraków 1961. |
| Sl. reč. | Slovenská reč. Časopis pro otázky jazykovej kultury. Turčiansky Sv. Martin, 1932—. |
| Sl. Rundschau | Slavische Rundschau. Berichtende und kritische Zeitschrift für das geistige Leben der slavischen Völker. Berlin 1929—1940. |
| SRNG | Slovarь russkih narodnyh govorov. Izdatelьstvo »Nauka« Moskva-Leningrad 1965—. |

| | |
|---|---|
| Sl. Sb. | Slavističen sbornik, po slučaju IV. meždunaroden kongres na slavistite v Moskva I—II. Sofija 1958. |
| Sł. stp. | Slownik staropolski. PAN. Warszawa 1953—. |
| Sl. stž. | Slownik starożytności slowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Slowian od czasów najdawniejszych. Wroclaw-Warszawa-Kraków 1961—. |
| Sl. Word | Slavic Word I—IV. New York 1952—1955. |
| Smičiklas, CD | T. Smičiklas, Codex Diplomaticus II—XIV. (JAZU.) Zagreb 1904—1916. |
| Sobolevskij, Lekcii | A. Sobolevskij, Lekcii po istorii russkogo jazyka. 4. izd. Moskva 1907. |
| SOF | Südostdeutsche Forschungen. München 1935—. Od V/1940: Südostforschungen. |
| Solmsen-Fraenkel | F. Solmsen, Indogermanische Eigennamen ... hg. v. E. Fraenkel. Heidelberg 1922. |
| Sot la nape | Sot la nape. Trimestrale della Società filologica friulana. Udine 1949—. |
| SP 1950 | Slovenski pravopis. SAZU. Ljubljana 1950. |
| SP 1962 | Slovenski pravopis. SAZU. Ljubljana 1962. |
| SPAN | Sprawozdania z prac naukowych wydzialu nauk spolecznych Polskiej akademii nauk. Warszawa 1958—. |
| SPAU | Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej akademii umiejętności. Kraków 1890—. |
| SpBAN | Spisanie na Bъlgarskata akdemija na naukite. Sofija 1957—. |
| Specht, Dekl. | F. Specht, Der Ursprung der indogermanischen Deklination. Göttingen 1944. |
| SPFFBU | Sborník praci filosofické fakulty Brněnské university. Brno 1952—. |
| Sprache | Die Sprache. Zeitschrift für Sprachwissenschaft. Wien 1949—. |
| SR | Slavistična revija. Časopis za literarno zgodovino in jezik. Ljubljana 1948—. |
| Sreznevskij, Mat. | I. I. Sreznevskij. Materialy dlja slovarja drevnerusskago jazyka po pis'mennym pamjatnikam I—III. S. Peterburg 1890—1912. |
| SSKJ | Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana 1970—. |
| SSRJ | Slovar' sovremennogo literaturnogo jazyka. Moskva-Leningrad 1950—. |
| SSUF | Språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala förhandlingar. Uppsala 1894—. |
| Stampa, Lessico prerom. | R. A. Stampa, Contributo al lessico preromanzo dei dialetti Lombardo-alpini e romanzi. Zürich-Leipzig 1937. |
| Stang, Acc. | C. S. Stang, Slavonic accentuation. Oslo 1957. |
| Stang, Verbum | C. S. Stang, Das slavische und baltische Verbum. (Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi I Oslo II. Hist.-Filos. Klasse. 1942, No. I.) Oslo 1942. |
| Stang, VGr | C. S. Stang, Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen. Oslo 1966. |
| Stang, Lexikalische | Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slawischen, Baltischen ung Germanischen. Universitetsforlaget, Oslo, 1972. |
| Stanislav, Dejiny | J. Stanislav, Dejiny slovenského jazyka I—III. (SAV.) Bratislava 1956—1958. |
| Starine | Starine. Na sviet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb 1869—. |
| Steinhauser, Gen. ON | W. Steinhauser, Die genetivischen Ortsnamen in Österreich. SBWA CCVI 1. Wien-Leipzig 1927. |
| Steinhauser, Slaw. im Wiener. | W. Steinhauser, Slawisches im Wienerischen. Wien 1962. |
| Stender-Petersen, Lwk. | A. Stender-Petersen, Slavisch-germanische Lehnwortkunde. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- — och Vitterhets-Samhälles Handlingar, 4. F. Bd. 31, Nr. 4.) Göteborg 1927. |
| Stieber, Lemk. | Z. Stieber, Toponomastyka Lemkowszczyzny I—II. Lódž 1948—1949. |
| Stokes, Urkelt. Spr. | W. Stokes, Urkeltischer Sprachschatz. Übersetzt, überarbeitet und hg. v. A. Bezzenberger (= A. Fick, Wb. 4. Aufl. Bd. 2.) Göttingen 1894. |
| Strani pregled | Strani pregled. Organ Društva za žive jezike i književnost. Beograd 1927—37. |
| Striedter-Temps, DLS | H. Striedter-Temps, Deutsche Lehnwörter im Slovenischen. Berlin 1963. |
| Striedter-Temps, DLSbkr. | H. Striedter-Temps, Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin 1958. |
| Stud. a práce | Studie a práce linguistické I. K šedesátým narozeninám akademika Bohuslava Havránka. Praha 1954. |
| Stud. Balt. | Studi Baltici. Roma 1931—. |
| Stud. cerc. ling. | Studii si cercetări lingvistice. Bucuresti 1950—. |
| Stud. Etr. | Studi Etruschi. Firenze 1927—. |
| Stud. Gor. | Studi Goriziani. Gorica 1923—. |
| Stud. hist. srov. | K historickosrovnávacímu studiu slovanských jazyků. Sborník projevů z konference o historickosrovnávacim studiu slovanských jazyků. Praha 1958. |
| Stud. idg. | Studien zur indogermanischen Grundsprache. Graz-Wien 1952—. |
| Stud. Lehr-Splawiński | Studia linguistica in honorem Thaddaei Lehr-Splawiński. Warszawa 1963. |
| Stud. Ling. | Studia Linguistica. Revue de linguistique générale et comparée. Lund-København 1947—. |

| | |
|---|---|
| Stud. Rospond | Studia językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanislawowi Rospondowi. Wroclaw 1966. |
| Stud. slav. Hung. | Studia Slavica Academiae scientiarum Hungaricae. Budapest 1955—. |
| Stud. slav. Ups. | Studia Slavica Upsaliensia. Göteborg-Stockholm 1960—. |
| Stud. Unbegaun | Studies in Slavic linguistics and poetics in honor of Boris O. Unbegaun. London-New York 1968. |
| Suolahti, VN | F. Suolahti, Die deutschen Vogelnamen. Strassburg 1909. |
| Svoboda | Svoboda. Mesečnik Slovenske Koroške Celovec 1948— |
| B. Sychta, SGK | Bernard Sychta, Slownik gwar kaszubskich I-IV Wroclaw-Warszawa-Kraków 1967—1973. |
| Symb. gramm. Rozw. | Symbolae grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski I—II. Cracoviae 1927—1928. |
| Šafařik, Starožit. | P. J Šafařik, Slovanské starožitnosti. Praha 1837. |
| Šanskij, /ESR/ | N. M. Šanskij, Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. Moskva 1963—. |
| Šašel | J. Šašel — F. Ramovš, Narodno blago iz Roža. (Arhiv za zgodovino in narodopisje, knjiga II.) Maribor 1936—1937. |
| Šetka, Termini | J. Šetka, Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla. Šibenik 1940. |
| Šimek, Sl. | F. Šimek, Slovníček staré češtiny. Praha 1947. |
| Škaljić, Turcizmi | A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo 1965. |
| Škrabec, Cvetje | P. S. Škrabec, Cvetje z vertov sv. Frančiška I—XXXII. Gorica 1880—1915. |
| Škrabec, Zbr. sp. | P. S. Škrabec, Jezikoslovni spisi I—II. Ljubljana 1916—1921. |
| Šmilauer, Vodopis | V. Šmilauer, Vodopis starého Slovenska. Praha-Bratislava 1932. |
| Štrekelj, Görz. | K. Štrekelj, Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes. (SBWA CXIII 1.) Wien 1887. |
| Štrekelj, Lwk. | K. Štrekelj, Zur slavischen Lehnwörterkunde. (DAW L 3.) Wien 1904. |
| Šulek, Im. bilja | B. Šulek, Jugoslavenski imenik bilja. Zagreb 1879. |
| Šurmin, Acta | D. Šurmin, Hrvatski spomenici I. (Acta croatica ab anno 1100—1499.) Zagreb 1898. |
| Taszycki, Im. osob | W Taszycki, Najdawniejsze polskie imiona osobowe. Kraków 1926. |
| Taszycki, Sł. nazw osob. | W. Taszycki, Slownik staropolskich nazw osobowych. (PAN.) Wroclaw-Warszawa-Kraków 1965—. |
| Tentor, Razpr. | Tentor, Razpr. SAZU. |
| Teuthonista | Teuthonista. Zeitschrift für deutsche Dialektforschung und Sprachgeschichte. Bonn 1924—1934. |
| Thörnqvist, Lw. | C. Thörnqvist, Studien über die nordischen Lehnwörter im Russischen. Uppsala-Stockholm 1948. |
| Tiktin, Wb. | H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch I—III. Bucuresti 1903—1925. |
| Tolstoj | Slavjanskaja geografičeskaja terminologija. Moskva 1969. |
| Tolstoj in drugi | Leksika Polesьja. Moskva 1968. |
| Tomaschek, Thraker | W. Tomaschek, Die alten Thraker. Eine etymologische Untersuchung. (SBWA CXXVIII 130.) Wien 1893. |
| Toporov-Trubačev, Gidron. | V. N. Toporov — O. N. Trubačev, Lingvističeskij analiz gidronimov Verhnego Podneprov'ja. Moskva 1962. |
| Torbiörnsson, LM | T. Torbiörnsson, Die gemeinslavische Liquidametathese I—II. Uppsala 1901. |
| Torp, Wortschatz | A. Torp – H. Falk, Wortschatz der germanischen Spracheinheit. Göttingen 1909. |
| Trautmann, BSW | R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörterbuch. Göttingen 1923. |
| Trautmann, Elb- ON | R. Trautmann, Die Elb- und Ostseeslavischen Ortsnamen I—III. (Abh. DAk.) Berlin 1948—1956. |
| Trautmann, ONMH | R. Trautmann, Die slavischen Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins. 2. Aufl. (Abh. SächsAk. XLV 3.) Berlin 1950. |
| Trautmann, PN | R. Trautmann, Die altpreussischen Personennamen. Göttingen 1925. |
| Trautmann, Sprd. | R. Trautmann, Die altpreussischen Sprachdenkmäler, Göttingen 1910. |
| Treimer, Ethnogenese | K. Treimer, Ethnogenese der Slaven. Wien 1954. |
| Treimer, Rotwelsch | K. Treimer, Das tschechische Rotwelsch. Entstehung und Schichten. Heidelberg 1937. |
| Trivunac, Lwf. | V. Trivunac, Deutsche Lehnwortforschung im südslavischen Sprachraum. Beograd 1941. |
| Trubačev, ES Probnye stat'ji | O. N. Trubačev, Etimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov. Prospekt. Probnye stat'ji. Moskva 1963. |
| Trubačev, Nazv. život. | O. N. Trubačev, Proishoždenie nazvanij domašnih životnyh v slavjanskih jazykah. Moskva 1960. |
| Trubačev, Rem. term. | O. N. Trubačev, Remeslennaja terminologija v slavjanskih jazykah. Moskva 1966. |

| | |
|---|---|
| Trubačev, Term. rodstva | O. N. Trubačev, Istorija slavjanskih terminov rodstva i nekotoryh drevnejših terminov obščestvennogo stroja. Moskva 1959. |
| Trübner, DWb. | Trübners Deutsches Wörterbuch I—VIII. Begr. v. A. Götze. Berlin 1939—1957. |
| Trudy IJ | Trudy Instituta jazykoznanija Akademii nauk SSSR. Moskva 1952. |
| Trudy IRJ | Trudy Instituta russkogo jazyka. Moskva 1949—. |
| Trudy MIIFL | Trudy Moskovskogo instituta istorii, filosofii i literatury. |
| Trypućko, Przysłówki | J. Trypućko, Słowiańskie przysłówki liczebnikowe typu stcsl. dvašti, trišti. Uppsala 1947. |
| Tuma, Imen. | H. Tuma, Imenoslovje Julijskih Alp. Ljubljana 1929. |
| UCPhil. | Universitas Carolina, Philologica. Praha. |
| Uhlenbeck, Ai. Wb. | C. C. Uhlenbeck, Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch der altindischen Sprache. Amsterdam 1898—1899. |
| Ułaszyn, Entpal. | H. Ułaszyn, Über die Entpalatalisierung der urslavischen e-Laute im Polnischen. Leipzig 1905. |
| Ułaszyn JZ | H. Ułaszyn, Język złodziejski. Łódź 1951. |
| Ung. Jb. | Ungarische Jahrbücher. Berlin-Leipzig 1921—1943. |
| Unger-Khull, SW | T. Unger — F. Khull, Steirischer Wortschatz als Ergänzung zu Schmellers Bayerischem Wörterbuch. Graz 1903. |
| Ušakov, Tolk. sl. | Tolkovyj slovar' russkogo jazyka I—IV. Pod red. D. N. Ušakova. Moskva 1935—1940. |
| UUÅ | Uppsala Universitets Årsskrift. |
| Vaillant, Gr. comp. | A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves I—III. Lyon-Paris 1950—1966. |
| Vaillant, Manuel | A. Vaillant, Manuel du vieux slave I—II. Paris 1948. |
| Vámbéry, /EW/ | H. Vámbéry, Etymologisches Wörterbuch der turko-tatarischen Sprachen. Leipzig 1878. |
| Vasmer, Et. | M. Vasmer, Greko-slavjanskie etjudy. S. Peterburg 1909. |
| Vasmer, Gr. Lw. | M. Vasmer, Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen. (Abh. PrAk. Jg. 1944, Nr. 3.) Berlin 1944. |
| Vasmer, /REW/ | M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch I—III. Heidelberg 1950—1958. |
| Vasmer, RGN | M. Vasmer, Russisches geographisches Namenbuch. Wiesbaden 1962—. |
| Vasmer, Sl. in Griechl. | M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland. (Abh. PrAk. Jg. 1941, Nr. 12.) Berlin 1941. |
| Vasmer, Studien | M. Vasmer, Studien zur albanesischen Wortforschung. Dorpat 1921. |
| Vasmer, Wb. RG | M. Vasmer, Wörterbuch der russischen Gewässernamen. Berlin-Wiesbaden 1960—. |
| Vasmer-Trubačev | M. Vasmer, Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. Perevod i dopolnenija O. N. Trubačeva. Moskva 1964—1973. |
| Važný, JMot. | V. Važný, O jménech motýlů v slovenských nářečích. Bratislava 1955. |
| VAN | Vestnik Akademii nauk SSSR. Moskva 1931—. |
| VČAV | Věstnik České akademie věd a uměni. Praha 1892—1951. Od 1952 d.: Věstnik Československé akademie věd. |
| Vestnik | Vestnik. Znanstvena priloga »Zori«, I—III. Maribor 1873—1875. |
| VLU | Vestnik Leningradskogo universiteta. Leningrad 1946—. |
| VMU | Vestnik Moskovskogo universiteta. Moskva 1946—. |
| Vondrák, Aksl. Gramm. | V. Vondrák, Altkirchenslavische Grammatik. 2. Aufl. Berlin 1912. |
| Vondrák, Briž. spom. | V. Vondrák, Frisinské památky, jich vznik a význam v slovanském písemnictví. Praha 1896. |
| Vondrák, VGr. | V. Vondrák, Vergleichende slavische Grammatik I—II. 2. Aufl. Göttingen 1924—1928. |
| Vopr. jaz. | Voprosy jazykoznanija. Moskva 1952—. |
| Vopr. RJaz. | Voprosy [russkogo] jazykoznanija. L'viv 1955—. |
| Vopr. SlJaz. | Voprosy slavjanskogo jazykoznanija. Moskva 1954—. |
| Vox Rom. | Vox Romanica. Paris-Zürich 1936—1946. Bern 1946/47—. |
| de Vries, [EW] | J. de Vries, Altnordisches etymologisches Wörterbuch. Leiden 1961. |
| Vujaklija, Leks. | M. Vujaklija, Leksikon stranih reči i izraza. Beograd 1954. |
| Vuk, Rj. | Vuk St. Karadžić, Srpski rječnik. 4. izd. Beograd 1935. |
| Walde, [LEW] | A. Walde, Lateinisches etymologisches Wörterbuch. 2. umgearb. Aufl. Heidelberg 1910. |
| Walde-Hofmann | A. Walde, Lateinisches etymologisches Wörterbuch. I—II + Reg. 3. neubearb. Aufl. v. J. B. Hofmann. Heidelberg 1938—1956. |

| | |
|---|---|
| Walde-Pokorny | A. Walde, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen I—III. Hg. und bearb. v. J. Pokorny. Berlin-Leipzig 1927—1932. |
| Wartburg, [FEW] | W. v. Wartburg, Französisches etymologisches Wörterbuch. Bonn 1922—1940, Basel 1944—. Die Welt der Slaven. München. |
| W. Beitr. | Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte und Linguistik. Hg. v. Institut für Völkerkunde an der Universität Wien. Salzburg-Leipzig 1930—. |
| van Wijk, Apr. Stud. | N. van Wijk, Altpreussische Studien. Haag 1918. |
| van Windekens, [Lex. ét.] | A. J. van Windekens, Lexique étymologique des dialectes tokhariens. Louvain 1941. |
| van Windekens, Pélasg. | A. J. van Windekens, Le pélasgique. Louvain 1952. |
| Wissmann, Buche | W. Wissmann, Der Name der Buche. Berlin 1952. |
| Word | Word. Journal of the Linguistic Circle of New York. New York 1945—. |
| WSl | Die Welt der Slaven. Wiesbaden 1956—. |
| WSlJb. | Wiener slavistisches Jahrbuch. Wien 1950—. |
| WuS | Wörter und Sachen. Kulturhistorische Zeitschrift für Sprach- und Sachforschung. Heidelberg 1909—. Neue Folge 1938—. |
| Wzb. Jb. | Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft. Würzburg 1946—. |
| Zahn, ONB | J. v. Zahn, Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter. Wien 1893. |
| Zaręba, Nazwy barw | A. Zaręba, Nazwy barw w dialektach i historii języka polskiego. Wroclaw 1953. |
| Zb. Beogr. | Zbornik Filozofskog fakulteta. Beograd 1948—. |
| Zb. f. i l. | Zbornik za filologiju i lingvistiku. Novi Sad 1957—. |
| Zb. IJK | Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskoga naroda. Beograd 1902—. |
| Zb. Ivšić | Zbornik u čast Stjepana Ivšića. (Hrvatsko filološko društvo.) Zagreb 1963. |
| Zb. Jagić | Jagić-Festschrift. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića. Berlin 1908. |
| Zb. Kyïv | Kyïvs'kyj deržavnyj universytet. Zbirnyk filologičnogo fakul'tetu. Kyïv 1958—. |
| Zb. NŽOJS | Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Zagreb 1896—. |
| Zb. Trubar | Trubarjev zbornik. Uredil F. Ilešič. Ljubljana 1908. |
| Zb. Trubar II | Drugi Trubarjev zbornik ob štiristoletnici slovenske knjige. Uredil M. Rupel. Ljubljana 1952. |
| Zb. Zagr. | Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb 1951—. |
| ZcPh. | Zeitschrift für celtische Philologie. Halle-Tübingen 1897—. |
| ZdA | Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur. Leipzig 1841—. Beibl.: Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur. Berlin. |
| Zelenin, Tabu | D. Zelenin, Tabu slov u narodov Vostočnoj Evropy i Severnoj Azii I—II. Leningrad 1929—1930. |
| Zelenin, Volksk. | D. Zelenin, Russische (ostslavische) Volkskunde. Berlin 1928. |
| Zg. Čas. | Zgodovinski časopis. Ljubljana 1947—. |
| ZNF | Zeitschrift für Namenforschung. Berlin 1937—1943. |
| ZONF | Zeitschrift für Ortsnamenforschung. München-Berlin 1925—1936. |
| ZöGymn. | Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Wien 1850—1920. |
| ZöVk. | Zeitschrift für österreichische Volkskunde. Wien 1895—1918. Od 1919 d.: Wiener Zeitschrift für Volkskunde. Od 1947 d.: Österreichische Zeitschrift für Volkskunde. |
| Zeitschrift für deutsche ZMdaf. | Dialektforschung und Sprachgeschichte — Penthonista, Bonn 1924; Zeitschrift für Mundartforschung, Bonn, Leipzig, Berlin, Halle, Wiesbaden 1924. |
| ZRPh | Zeitschrift für romanische Philologie. Halle 1877—. |
| ZSl | Zeitschrift für Slawistik. Berlin 1956—. |
| ZSlPh | Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig 1924—1950, Heidelberg 1952—. |
| Zubatý, Stud. | J. Zubatý, Studie a články I—II. Praha 1945—1954. |
| Zubatý, Wz. | J. Zubatý, Über gewisse mit st anlautende Wurzeln im Baltisch-Slavischen. (SB Böhm. Ges. Jg. 1895 Nr. 16.) Praha 1895. |
| Zupitza, GG | E. Zupitza, Die germanischen Gutturale. Berlin 1896. |
| ŽA | Živa antika. Skopje 1951—. |
| Želechowski, Wb. | E. Želechowski, Ruthenisch-deutsches Wörterbuch. Lemberg 1886. |
| ŽS | Živaja starina. Periodičeskoe izdanie Otdelenija etnografii Imp. russk. geogr. obšč. S. Peterburg 1890—1916. |
| ŽMNP | Žurnal Ministerstva narodnogo prosveščenija. S. Peterburg 1834—1917. |

## KRATICE

| | |
|---|---|
| abl. | ablativ |
| abruc. | abruško |
| act. | aktiv |
| adj. | adjektiv |
| adv. | adverb |
| agl. | angleško |
| ags. | anglosaško |
| akad. | akadijsko |
| akc. | akcent, akcentuacija |
| akz. | akuzativ |
| alb. | albansko |
| alz. | alzaško |
| anat. | anatomija |
| ant. | antično |
| aor. | aorist |
| apel. | apelativ |
| arab. | arabsko |
| arh. | arhaično |
| arm. | armensko |
| arum. | aromunsko |
| azerb. | azerbejdžansko |
| asim. | asimilacija |
| asir. | asirsko |
| atem. | atematsko |
| atiš. | atiško |
| atpn. | antroponim |
| av. | avesta |
| avstr. | avstrijsko |
| avstr. n. | avstrijsko nemško |
| balk. | balkansko |
| balk. csl. | balkansko cerkvenoslovansko |
| balt. | baltsko |
| balt(o)-slov. | baltoslovansko |
| bask. | baskovsko |
| bav. | bavarsko |
| bav. avstr. | bavarsko avstrijsko |
| bav. n. | bavarsko nemško |
| ben. | beneško |
| ben. it. | beneško italijansko |
| ben. rom. | beneško romansko |
| ben. trž. | beneško tržaško |
| beng. | bengalsko |
| bergam. | bergamsko |
| bkr. | belokranjsko |
| blg. | bolgarsko |
| br. | belorusko |
| bret. | bretonsko |
| Briž. spom. | Brižinski spomeniki |
| bsl. | baltoslovansko |
| card. | kardinalia |
| casus obliquus | stranski sklon |
| cgn. | kognomen |
| cig(an). | cigansko |
| cit. | citirano |
| csl. | cerkvenoslovansko |
| č. | češko |
| čak. | čakavsko |
| čuvaš. | čuvaško |
| d. | dalje |
| d. obl. | določena oblika |
| dak. | dakijsko |
| dalm. | dalmatinsko |
| dalm. rom. | dalmatinsko romansko |
| dan. | dansko |
| dat. | dativ |
| dekl. | deklinacija |
| dem. | deminutivno |
| dial. | dialektično |
| dl. | dolnjelužiško |
| dn. | dolnjenemško |
| dol. | dolenjsko |
| — dol. | dolina (v sestavi) |
| du. | dual |
| dunajsko n. | dunajsko nemško |
| džagat. | džagatajsko |
| ekspr(es). | ekspresivno |
| elam. | elamitsko |
| engad. | engadsko |
| est. | estonsko |
| etim(ol). | etimološko |
| etn. | etnikon |
| etr. | etruščansko |
| evf. | evfemizem |
| f. | feminum |
| fas. | faško turško |
| fin. | finsko |
| fit. | fitonim |
| frank. | frankovsko |
| frc. | francosko |
| frig. | frigijsko |
| friz. | frizijsko |
| furl. | furlansko |
| fut. | futur |
| g. | genitiv |
| g. i. | gorsko ime |
| gal. | galsko |
| galorom. | galoromansko |
| germ. | germansko |
| gl. | gornjelužiško |
| gor. | gorenjsko |
| gor- | gornje (v sestavi) |
| goriš(ko) | goriško |
| got. | gotsko |
| gr. | grško |
| gram. | gramatično |

| | |
|---|---|
| hdrn. | hidronim |
| hebr. | hebrejsko |
| het. | hetitsko |
| hist. | historično |
| hol. | holandsko |
| hrv. | hrvaško |
| hucul. | huculsko |
| ipd. | in podobno |
| ide. | indoevropsko |
| idem | prav tam |
| ilir. | ilirsko |
| imp. | imperativ |
| impf. | imperfekt |
| ind. | indikativ |
| indekl. | indeklinabile |
| inf. | infinitiv |
| intenz. | intenziv |
| inter. | interogativ |
| interj. | interjekcija |
| ir. | irsko |
| iran. | iransko |
| isl. | islandsko |
| istr. | istrsko |
| istr. čak. | istrsko čakavsko |
| istr. hrv. | istrsko hrvaško |
| istr. rom. | istrsko romansko |
| istr. rum. | istrsko romunsko |
| it. | italjansko |
| ital. | italsko |
| itd. | in tako dalje |
| iter. | iterativ |
| izv. | izvedenka |
| j- | južno (v sestavi) |
| jbav. | južnobavarsko |
| jkit. | južnokitajsko |
| jsl(ov). | južnoslovansko |
| jvzh. | južnovzhodno |
| jvzh. štaj. | južnovzhodno štajersko |
| jzah. | južnozahodno |
| jap. | japonsko |
| jon. | jonsko |
| kajk. | kajkavsko |
| kalm. | kalmiško |
| kar. | karijsko |
| kard. | kardinalia |
| karp. r. | karpatorusko |
| kašub. | kašubsko |
| kavk. | kavkaško |
| kazan. tatar. | kazanskotatarsko |
| kelt. | keltsko |
| kimr. | kimrijsko |
| kirg. | kirgijsko |
| kitaj. | kitajsko |
| kkirg. | karakirgijsko |
| knjiž. | knjižno |
| koč. n. | kočevsko nemško |
| kol. | kolektivno |
| komp. | komparativ |
| konc. | koncesiven |
| kond. | kondicional |
| konj. | konjugacija, konjunktiv |
| konz. | konzonanten |
| kor(oš). | koroško |
| kor. n. | koroško nemško |
| korn. | kornijsko |
| kranj. | kranjsko |
| kraš. | kraško |
| krim. | krimsko |
| krim. tatar. | krimsko tatarsko |
| kult. | kulturno |
| kuman. | kumansko |
| kurd. | kurdsko |
| l. c. | zgoraj citirano |
| lad. | ladinsko |
| lat. | latinsko |
| levent. | leventinsko |
| lid. | lidijsko |
| lit. | litavsko |
| lit(er). | literatura |
| log. | logudorezijsko |
| lok. | lokativ |
| lomb. | lombardsko |
| long. | langobardsko |
| lot. | lotiško |
| luvij. | luvijsko |
| luž. | lužiško |
| m. | maskulinum |
| madž. | madžarsko |
| mak. | makedonsko |
| mandž. | madžurijsko |
| med. | medij |
| metaf. | metaforično |
| mong. | mongolsko |
| mor. | moravsko |
| mtpn. | mikrotoponim |
| n. | nemško; nominativ; neutrum |
| n- | novo (v sestavi) |
| nč. | novočeško |
| ngr. | novogrško |
| nir. | novoirsko |
| nit. | novoitalijansko |
| nknjiž. | novoknjižno |
| np. | novopoljsko |
| nperz. | novoperzijsko |
| nspn. | novospodnjenemško |
| nvn. | novovisokonemško |
| nar. pes. | narodna pesem |
| nav. | navadno |
| nedol. | nedoločeno |
| nelok. | nelokalizirano |
| niz. | nizozemsko |
| nom. | nominativ |
| nord. | nordijsko |
| norv. | norveško |
| notr. | notranjsko |
| npr. | na primer |
| num. | numerale |
| obl. | oblika (v sestavi) |
| onomat. | onomatopoičen, onomatopeja |
| ord. | ordinaria |
| orn. | oronim |
| os. | oseba |

| | |
|---|---|
| oset. | osetsko |
| osm(an). | osmansko |
| osm. turš. | osmansko turško |
| osk. | oskijsko |
| ostj. | ostjaško |

| | |
|---|---|
| p. | poljsko |
| part. | particip, partikula |
| pas. | pasiv |
| pejor. | pejorativno |
| perz. | perzijsko |
| pf. | perfekt, perfektivno |
| piem. | piemontsko |
| pkm. | prekmursko |
| pl. | plural |
| plb. | polabsko |
| pod. | podobno |
| podjun. | podjunsko |
| podkarp. | podkarpatsko |
| poh. | pohorsko |
| pokr. i. | pokrajinsko ime |
| polj(ansko) | poljansko |
| pom. | pomorjansko |
| port. | portugalsko |
| pos. | posesivno |
| postpoz(icija) | |
| postv(er). | postverbalno |
| pra- | (v sestavi) |
| prakrt. | prakrtsko |
| pragerm. | pragermansko |
| prakelt. | prakeltsko |
| predide. | predindoevropsko |
| predrom. | predromansko |
| pren. | preneseno |
| prep. | prepozicija |
| prez. | prezent |
| prim. | primerjaj |
| primor. | primorsko |
| prleš. | prleško |
| pron. | pronomen |
| prov. | provansalsko |
| psl. | praslovansko |
| ptc. | particip |

| | |
|---|---|
| r. | rusko |
| r. csl. | rusko cerkvenoslovansko |
| red. | reducirano |
| rel. | relativ |
| ret. | retijsko |
| retorom. | retoromansko |
| rez. | rezijansko |
| rkp. | rokopis |
| rom. | romansko |
| rovt. | rovtarsko |
| rož. | rožansko |
| rum. | romunsko |

| | |
|---|---|
| s. | substantiv |
| sb. | srbsko |
| sbh. | srbohrvaško |
| sbh. csl. | srbohrvaško cerkvenoslovansko |
| sev. | severno |
| sev. csl. | severno cerkvenoslovansko |
| sev. sln. | severno slovensko |
| sev. slov. | severno slovansko |
| sem. | semitsko |
| sg. | singular |
| sin. | sinonim |
| sln. | slovensko |
| slov. | slovansko |
| slovin. | slovinsko |
| slš. | slovaško |
| spvn. | spodnjevisokonemško |
| sr. | severnorusko |
| sr- | srednje (v sestavi) |
| srblg. | srednjebolgarsko |
| srfrc. | srednjefrancosko |
| srgr. | srednjegrško |
| srir. | srednjeirsko |
| srlat. | srednjelatinsko |
| srspn. | srednje spodnjenemško |
| srvn. | srednjevisokonemško |
| st. | stoletje |
| st- | staro (v sestavi) |
| star. | starejše |
| stagl. | staroangleško |
| stblg. | starobolgarsko |
| stcsl. | starocerkvenoslovansko |
| stč. | staročeško |
| stfrc. | starofrancosko |
| stfurl. | starofurlansko |
| stgr. | starogrško |
| sti. | staroindijsko |
| stir. | staroirsko |
| stisl. | staroislandsko |
| stit. | staroitaljansko |
| stital. | staroitalsko |
| stkorn. | starokornsko |
| stlit. | starolitavsko |
| stmadž. | staromadžarsko |
| stnord. | staronordijsko |
| stp. | staropoljsko |
| stprus. | staroprusko |
| str. | starorusko |
| strom. | staroromansko |
| stsb. | starosrbsko |
| stsbh. | starosrbohrvaško |
| stšved. | staroševedsko |
| stvn. | starovisokonemško |
| svzh. | severozahodno |
| subst. | substantiv |
| superl. | superlativ |
| szah. | severozahodno |

| | |
|---|---|
| šlez. | šlezijsko |
| špan. | špansko |
| štaj. | štajersko |
| štaj. n. | štajersko nemško |
| štok. | štokavsko |
| šved. | švedsko |
| švic. | švicarsko |
| švic. n. | švicarsko nemško |

| | |
|---|---|
| tim. | tako imenovano |
| tj. | to je |
| tat(ar). | tatarsko |
| tesin. | tesinsko |
| tirol. | tirolsko |

| | |
|---|---|
| toh. A, B | toharsko A, B |
| tpn. | toponim |
| traš. | traško |
| trž. | tržaško |
| trž. rom. | tržaško romansko |
| tur. | turansko |
| turkotat(ar). | turkotatarsko |
| turš. | turško |
| ukr. | ukrajinsko |
| umbr. | umbrijsko |
| ur. alt. | uraloaltajsko |
| v. | verbum |
| ved. | vedsko |
| ven. | venetsko |
| venetoilir. | venetoilirsko |
| vestfal. | vestfalsko |
| vipav. | vipavsko |
| vok. | vokativ |
| votj. | votjaško |
| vulg. | vulgarno |
| v(zh). | vzhodno |
| vzh. germ. | vzhodno germansko |
| vzh. got. | vzhodno gotsko |
| vzh. sln. | vzhodno slovensko |
| vzh. slov. | vzhodno slovansko |
| vzh. štaj. | vzhodno štajersko |
| z. c. | zgoraj citirano |
| z(ah). | zahodno |
| zah. germ. | zahodno germansko |
| zah. got. | zahodno gotsko |
| zah. sbh. | zahodno srbohrvaško |
| zah. sln. | zahodno slovensko |
| zah. slov. | zahodno slovansko |
| zilj. | ziljsko |
| žem. | žemaitsko |
| židovsko n. | židovsko nemško |

# SLOVAR

# A

a »prva črka v abecedi«; iz tega izvedeno *abecêda* in dalje *abecêdnik*, *abecêden*. Prim. č. *abeceda*; p. *abecadło*; gl. *abejcej*; *abejcejda*; ukr. *abétka*, medtem ko je sbh., blg., r. *azbuka*, csl. *azbuka*, *azbukva* sklop imen prvih znakov *azъ* + *buky*; sbh. *alfàvit*(*a*), blg. *alfavíta* iz poznogrš. izgovora ἀλφάβητος; mak. *alfabét* pa sprejeto šele preko modernih zah. jezikov (Berneker, I 35; Machek, 15; Brückner, 1; Sadnik-Aitzetmüller, 97).

a (konj.), splošno sln. v adverzativnem pomenu »ampak, toda«, redko kopulativno »in, ter«, npr. *tri a tri* (rezij.); v 16. st. *nebo inu ſemlia bodo pred minula, a moie beſede ne bodo* (Krelj); *a vendar* »und doch« (n. knjiž.); osamljeno *ja*; v 16. st. *ja iest veim de ye Bug dober* (Krelj).

Splošno slov.; sbh. *a* »ampak, in, vendar« poleg *jä* »in« (*jä* »ali« < turš. *ja*); mak. *a* »in, ampak, brž ko«; blg. *a* »ampak, in, temveč«, *ja* »ampak«; r. *a* »ampak, in, vendar, sicer, če«; ukr. *a* »ampak, vendar, temveč«; br. *a* »ampak, vendar, in«; č. *a* »in, tudi«; stč. *a* »ampak«; slš. *a* »in, ampak«; p. *a* »ampak, in, vendar«; gl., dl. *a* »in, tembolj«; csl. *a* »ampak, in, tudi, čeprav, sicer, če« poleg *ja* »in«.

Sorodno je lit. *õ* »ampak, vendar, temveč« (Trautmann, 1; Fraenkel, 117, 514d. in Balt. Spr. 78), dalje sti. *ā́t* »tedaj, nato, potem, dalje, in, vendar, tako«, av. *āat* »tedaj, nato, in, ampak«; to je stari ablativ **ōd(t)* od ide. **e/o* kazalnega zaimka (Berneker, I 21; Sadnik-Aitzetmüller, 1). Machek, 15 loči *a* v kopulativni funkciji in primerja s sti. *ā* »in, k temu, povrh«, vendar se zdi, da se je v slov. jezikih kopulativna funkcija šele kasno razvila.

a- (prefiks), tudi *ja-*, *o-* v besedah tipa *abranek* (*jabranek*; *obrencelj*), *adrob* (Gutsmann), *atudí*, *osoje*, morda tudi *aškrc* (*aškrt*). Prim. csl. *jaskǫdь*, *jagugnivъ*, sbh. csl. *vъnezaapъvǫ* > r. csl. *zajapъ*, *zajapěti*; č. *japati*; sbh. *jȁpād*, sln. *zapìk*, ukr. *jásokir*, in pod. Rozwadowski, RS II 9d. in Zb. Jagića 304d. vidi v tem ide. partikulo **ē/ô*, **ĕ/ŏ*, sti. *ā́*, grš. v komparativih ἐ-, ἠ-, ὀ-, ὠ-; stvn. *â-*, *uo-* (Brugmann, KVGr. § 593 in IF XV 103). Drugače Berneker, I 85, ki vidi v takšnih primerih samo podaljšano prepozicijo *o*.

**ába** (f.) »ogrinjalo« (Štrekelj, ČZN V 43); kor. in štaj. dial. *hába* »krilo, perot« ne spada sem (glej *gabati*).

Prim. sbh. *àba*, dial. tudi *hàba* »grobo sukno«, *abája*, *abáija* »pogrinjalo«, mak. *aba* »sukno, moško ogrinjalo«, blg. *abà*, *habà*, ukr. *gabà*, r. *abá* »grobo platno, prt, plašč«. Vse iz osman. turš. *aba* »grobo platno, ogrinjalo«, arab. *ʿabâ* (Miklošič, TEl I 5; Berneker, I 22; Sadnik-Aitzetmüller, 6).

**ábəl** (m.), g. *ábla* »vnetje, prisad«, tudi *obə̄l*, *oblā̈*; stara izposojenka iz srvn. *afel* »die eiternde Materie in den Geschwüren; entzündete Stelle« (Lexer, Mhd. Wb. I 22), danes bav. *der Afel*, štaj. n. *Afel*, kor. n. *åf·l* »Eiter«. Glej Perušek, JA XXXIV 18 in Striedter-Temps, DSL 78.

**ábota** (f.) »omejenost, neumnost«, adj. *áboten*; izv. *ábotnost* (f.), *ábotnež* (m.), *ábotnik* (m.), *ábotnica* (f.); Miklošič, 1 je izvajal iz stvn. *apah* »omejen«, Berneker, I 23 pa misli po Lessiaku na koroš. n. *anfǫlt*, nvn. *Einfalt*.

**âbranek** (m.) »leskov, jelšev, orehov cvet; mladi grozdi na trti«, tudi *jâbranek* (Kras, Tolmin), *bránkelj* (Branica), *brénkelj*, *bôbreg*, *bôbrek* (Savinj. dol.), *obréncelj* (Kras), *kâbrnek* (Sln. gor.), *kâbronek* (pkm.), *kâvrnek*; plur. *ábranki*, *zâbrnki*, *zâvrnki* »čopi niti pri tkanju«; *abranka* (f.) »viseči poganjki na drevju« (kor.), *kávrna* (f.) »volna, ki odstopa pri tkanju«, *kávrnka*, *kávrnica* »isto«, *kávrnje* (n.) »kosmatine na blagu«, adj. *kávrnat*, *kávrnčen*.

Vse te besede spadajo verjetno skupaj, čeprav je T. Debeljak, SR V—VII 172 skupino s *k-* na začetku izvajal iz *ka* + *vьlna*. Prav tako ne moremo izločiti sbh. *brabranak* »amentum, nucamentum«, kajk. *brabranek* »resa« in *jâmbrek*, g. *jambr(e)ka* »jelšev cvet«, kar je I. Popović, JF XIX 170 vezal z nvn. *Beere* »jagoda«. Osnova je psl. **(j)ăbręd-* kakor v stč. *jebřádky* »poganjki na trti«, slš. *jabrátko*, *jaburátko*, *jaburádko*, *baburiatko*, *baburka*, plur. *baburence* »vrbova mačica«, p. dial. *jabrząd*, *jabrzędzie*, *abrzędzie* »vrsta topola«, ukr. *jabrónt* »isto« (< p.). Slovenske in sbh. besede kažejo kljub različnim ekspresivnim glasoslovnim spremembam na **a/obrę/ǫdьkъ* z rinezmom pred *-d-* in kasnejšo asim. *-dk-* > *-k-*.

Večina avtorjev spaja zahodno slov. **abręd-* z r. csl. *abrědъ*, *abrědije*, *jabrědьje*, *obrěda* »Locusta« (Berneker, I 84; Brückner, 48; Slawski, I 482; Sobolevskij, Slavia V 440; Lekcii 64), r. *bred* »listje in veje za klajo«, *bredína* »vrba«, kašub. *břôd* »sadje«, slovin. *brãud* »sadež«. Dvomita v to Vasmer, I 120 in Machek, LP I 95 in ESČ 168d., ki **jabręd-* primerjata z gr. ὄβρια »mladiči divjih živali«. Vendar je bolj sprejemljivo lit. *bręsti*, *bręstu*, *bréndau* »zoreti, pognati, ojačiti se«, lot. *briêst* »isto«, *bruôžs* »debel, močan«, stprus. *pobrendints* »obtežen«, dalje grš. βρένθος »ponos«, irsko *bruinne* »prsi«, kimr. *brynn* »grič« (Trautmann, BSW 35; Fraenkel, I 56 z literaturo). Začetni slov. **ja-* : **o-* razlaga Berneker, l. c. kot podaljšano prepozicijo *o(b)*, Rozwadowski, RS II 101 in Sławski, l. c. pa kot ide. partikulo *ē* : *ō* »do, pri«, sti. *ā́*, ki je v slov. izpričana v nekaterih okostenelih zloženkah.

ábrotica (f.) »Artemisia abrotanum«, poleg *áborat* (m.), *ábarat* (m.). Sprejeto iz nvn. *Aberraute, Abraute* (Miklošič, 1); prva oblika verjetno kor. n. *hàbrát* (Štrekelj, Lwk. 2; Berneker, I 23); enako madž. *abruta, obruta, abrut* (Kniezsa, I 2, 790), stč. *brotan* sprejeto naravnost iz srlat. *abrotanum* kakor stvn. *avarūzâ.*

ádra (f.) »cunja, bela ruta«, tudi *ádrica* (Pohorje) poleg *hâdra* (vzh. štaj.), *hâdrica* »prt, robec« (kor.). Izposojeno iz srvn. *hader* »cunja«, štaj. n. tudi *Hader, Hadern* »platnen prt, naglavna ruta« (Striedter-Temps, DLS 134). Glej tudi *ardrati se* »prepirati se«.

adráš (m.) »Quercus ilex«, nastalo po asim. začetnega *-r-* iz **ardráš*; enako *adrîca* »rdeča mravlja« (Pohorje); brez asim. izpričano v tpn. *Ardro, Ardra* (Bezlaj, SVI I 39); glej tudi *androga.*

Osnova **rudh-ros*, psl. **rъdrъ*, csl. *rъdrъ*, r. csl. *rъdьrъ*, r. *rëdryj* »rdeč, temno rjav«, enako lat. *ruber* »rdeč«, grš. ἐρυθρός, sti. *rudhirás* »rdeč, krvav«, toh. *rätram, rätre* »rdeč«. O razvoju psl. oblike glej Sobolevskij, Lekcii 90, ki misli na asim. vokala in Meillet, Ét. 114, ki suponira vpliv v. *rъděti.* Dalje glej *rdèč, ruda.*

adût (m.) »der Trumpf (pri kartah); tudi psovka«. Prevzeto preko bavarsko-avstrijskega *Adutt* »Trumpf; Schimpfname« iz frc. *à tout* (Striedter-Temps, DLS 78); enako južno č. in slš. *adut.*

ága (f.) »živa meja« (Slov. gorice); iz srvn. *hage, hagen* »ograja, utrdba«, *hagen* »živa meja« (Striedter-Temps, DLS 79). Sinonim *oga* (Pohlin) rekonstruira Sadnik-Aitzetmüller, 110 s pridržkom iz **obъga* (glej *beganica*).

ágres (m.) »Ribes grossularia« poleg *agras*; prvič pri Pohlinu 1781 *agrés.* Prim. sbh. *agroš, ogreška, ogroz, egreš, grěš* »uva acris vel acerba; Ribes gross.«; č. *angrešt, ankrešt, ankreš* »Ribes gross.«, stč. *agrest* »sok iz nezrelega grozdja«; slš. *egreš, hegriš*; p. *agrest, angrest, ęgrest*; ukr. *ahres, agres*; r. dial. *agrus*; br. *agristnik.* Tudi madž. *egres*; rum. *agriși*; alb. *grestë* (Miklošič, 1). Sprejeto po različnih poteh iz srlat. *agresta*, it. *agresto* »nezrelo grozdje; sok iz nezrelega grozdja«; za sln. je najbližji vir srvn. *agrāʒ* »mošt«, avstr. n. *Agres, Agrasl*; kor. n. *àgrass*, štaj. n. *Agrass* »Ribes gross.« (Perušek, JA XXXIV 18; Striedter-Temps, DLS 79). Deloma napak pri Bernekerju, glej Janko, ČMF XII 230; Rostafiński, Symb. I 187; Machek, JR 99 in ESČ 17.

âhati, *âham* (v. impf.) »stokati, vzdihovati«; izvedeno iz interj. *ah, oh*, razširjene v večini evropskih jezikov, prim. n. *ach, ächzen*, v slov. jezikih sbh. *àhati*, r. *áchatь, áchnutь*, ukr. *áchkaty*, blg. *àham*, slš. *achkat'*, č. *achati* (Berneker, I 25; Vasmer, I 33; Machek, 1).

âhker (m.), *-rja* poleg *áhkerec* »strešna lina; hodnik; kamra v gospodarskem poslopju«; prvič pri Dalmatinu v 16. st.; v 17. st. *ahkerzi* »projecta, orum« (Kastelec). Izposojeno verjetno preko kor. n. *a'ker* »Erker« (Pleteršnik, I 2), srvn. *arkēre* iz stfrc. *archiere* »fenêtre, lucarne«, lat. *arcus* (Kluge, 171; Wartburg, I 130).

âhla (f.), navadno pl. *âhle* »die Hechel«; *ahláti, -âm* poleg *ohláti* »česati volno«; *ahlânəc*, adj. *ahlânčən* »gehecheltes Spinnhaar«; sbh. kajk. *jahlica* »pectenferreus pro lino«, *jahlati, jahlenica* (Belostenec), *jàle, -eta* (n.), *jàlati* (Lika) »greben za konoplju«. Zaradi č. *ochla* »trlica«, p. *ochlica* »trlica«, *ochlić* ni izposojeno šele iz štaj. n. *Hachel, hacheln*, (Gavazzi, Zb. Ivšić, 81), ampak iz srvn. *hachel* poleg *hęchel* (Kluge, 295). Izpričano tudi v imenih, sln. *Ahle*, cgn. *Ahlin*; p. *Ochla, Ochle* (Bezlaj, SVI I 36).

ahomệt (m.) »zračni vrtinec« (dol. dial.), izpričano v Pleteršnikovih rokopisnih dodatkih. Nejasno; morda romansko, vendar je glasoslovno komaj mogoče misliti na izvedenko iz rom. *arcus* »mavrica«.

âjati, *âjam* »spati« (v otroškem govoru), tudi *âjčkati, âjkati, hâjati, hâjkati* »uspavati«; k temu *âja-tutâja* »eia popeia«; besede, tvorjene iz odnosa matere do otroka, brez bližje etimološke zveze (Oehl, IF LVII 22); prim. č. *hajat, hajinkat*, slš. *haju, hal'at', hal'uškat'*, gl. *hajcać*, r. *baj baj, bajuški baju* in pod. (Vasmer, I 40, Machek, 121).

âjd (m.) »velikan, nekristjan«, tudi *hâjd*, na Gorjancih in kajk. *hàjdúk* (po križanju s *hajdúk* < madž. *hajdú* »graničar«); f. *âjdinja*, adj. *ájdovski*; v tpn. *Ajdovec*, 1324 *Haydoutz, Ajdovščina*, ant. *Castra*, v 17. st. *Haidenschafft*, mtpn. *Ajdovna, Ajdovska jama, Ajdovski gradec*, ki se nanašajo na predslovanske ostanke (M. Kos, GMDS XX 232, XXII 119). Izposojeno iz srvn. *hęiden*, stvn. *hęidano* »der Heide« < germ. **haiþa* < ide. *k'oįto-* »tabor« (Kluge, 296), z enakim pomenom kakor v sln. v nemških pripovedkah (Kelemina, rkp.) in v nemški toponomastiki (Bach, DNK II 1, 356).

âjda (f.) »Poligonum fagopyrum«, tudi *hâjda, âjdina, hâjdina, jêda, idîna* (Križevci, pkm.); izvedenke tudi v imenih drugih rastlin in gob *ájdovec, ájdovka, ájdovščica*, adj. *ájdov*; *ájdovnik* »kruh iz ajdove moke«, *ájdovica, ájdovina* »ajdova slama«. Prim. sbh. kajk. *hajda, hajdina* (toda *hèljda* < turš. *helde*), slš. *hájdina, hajduša*, č. dial. *hejduše*, gl. *hejda.* Izposojeno iz zgodnje nvn. *Heidenkorn* »Poligonum fagopyrum«, avstr. dial. *haidn, haidl* (Kluge, 107). Madž. v 15. st. *hajdina* (Kniezsa, 208); glej Miklošič, 85; Berneker, I 381; Spitzer, WuS IV 144.

ájec (m.), g. *ájca* »grič, vrh« (Janežič); prvič pri Gutsmannu v 18. st. *aiz* »Gipfel«; nelokalizirano; Kelemina, SR VIII 85 primerja s tirolskimi oron. *Gitsch*, kar je verjetno romanskega izvora; iz lat. *acutiare* »brusiti« < it. *aguzzo*, log. *akuto*, engad. *guts* (Meyer-Lübke, 135); pomensko blizu je stprov. *aguzim* »konica« (Wartburg, I 26).

ajrengo (m.) »ljudsko zborovanje« (Gruden, Slov. žup. 49). Prim. stit. *aringo* »zborni prostor« (Dante), nit. *arringa, arringo*; stlomb. in bergam. *sonar l' arengo*; furl. *réngo* »assemblea generale nelle comunità cittadine del Friuli, sotto il Patriarcato« (Pirona); srlat. *harenga* »zborovanje, govor« je romanizirano iz stfrank. *hari-hring* »Versammlung der Menge« (Meyer-Lübke, 4209, natančneje Wartburg, XVI 247).

**âk I** (m.) »kavelj, splavarski drog«; iz stvn. *hâcko*, *hâko*, srvn. *hâke* »Haken« (Striedter-Temps, DLS 80). Mlada izposojenka je *hákelc*.

**âk II** (m.) »gorski vrh« (gor.); v mtpn. *Za Akom* (Martuljek). Kelemina, SR VIII 85 izvaja iz lat. *acus* »igla«, it. *ago* »isto«. Striedter-Temps, DLS 80 dvomi v to razlago in skuša izvajati iz *Haken*. Nejasno.

**akộv** (m.) »vedro« (pkm.); prim. sbh. *ákōv* »vedro«; izposojeno iz madž. *akó* »vedro«, kar je iz slov. *okovъ*, stč. *okov* »situla, mernik«, slš. *okov* »vedro« (Berneker, I 26; Kniezsa, 61).

**akovnik** (m.) »možnar« (dol.); verjetno domače iz *okovъ* (glej *kovati*), ne pa iz madž. *akó* »vedro« kakor sln. *akōv* »vedro«, dial. pkm. *akọu*, *aokọuv* sbh. *ákōv* »vedro« (Ramovš, Hgr. II 102); madž. *akó*, star. tudi *akou* je izposojeno iz slov. *okovъ* (Berneker, I 26; Gombocz-Melich, 49).

**âlber** (m.) »naplavljena zemlja, listje, les« (Kobarid). Tega ni mogoče ločiti od *abora* (f.) »der Schoderfels« v 18. st. (Pohlin, Gutsmann) in od dial. *laberje* »Schutthalde« (Tolmin). V tpn. *Avber*, 1211 *Alber* pri Sežani, hdn. *Aborna*, *Amborna*, *Namorna*, furl. *Albaràne*, *Albarana*, *Alberòne* (Bezlaj, SVI I 35); mtpn. 1523 *Albericza* pri Gorici. Morda spada zraven tudi tpn. *Obrje* pri Ljubljani, 1490 *Albriach* < **alberjane*.

Nejasno; Kelemina, SR IV 182 in SR VIII 85 misli na rom. **alber* »naplavina«, kar ni nikjer izpričano. Zaradi razmerja *alber* : *laberje* je mogoče misliti na večkraten prevzem iz neke neznane, verjetno predromanske osnove. Pomensko najbliže je galorom. **albuca* »bela laporna zemlja« (Meyer-Lübke, 325). Glej tudi *lapor* in *Lavrica*.

**alce** (f. pl.) »usnjene krpe za oblogo kopita«; samo pri Gutsmannu v 18. st. *alze*; izposojeno iz it. *alzo* »Leistleder« ali iz nvn. *Alzen*, avstr. dial. *alzl* »isto«. Iz nemščine je starejše č. *alcna* in madž. *alcni* (Machek, 16), medtem ko je blg. *àlec* (m.), *àlca* (f.) »isto« sprejeto preko ngr. ἄλτσα (Georgiev, 9).

**alcén** (m.) »cervus alces, los«, adj. *alcénov*; izpričano samo v starejšem jeziku do polovice 19. st. Izposojeno iz lat. *alcēs* (pl.), *alcē* (Caesar), gr. ἄλκη (Pausanias); kasneje je prevladala izposojenka iz r. *losъ* (psl. **olsъ* : **olk-* > *alcē*).

**âldov** (m.) »nekrvava daritev« (pkm.); k temu *aldovâti*, *âldovnik*, *âldalec*, *âldovina* »denarni dar«; izposojeno iz madž. *áldó* »žrtev« : *áldani* »blagosloviti«, *áldoz* »žrtvovati«, iz madž. tudi rum. *aldáş* »blagoslov, zaklad«, *aldui*, *aldiésc* »blagosloviti« (Miklošič, 2; Berneker, I 27).

**aldomâš** (m.) »napitnina, likof« (pkm.); tudi sbh. kajk. *àldomaš*, *àldumâš*, *àldumâšče* »likof«, ukr. *odomáš* »likof«. Iz madž. *áldomás* »stara madžarska pojedina, milost, likof« (< *áldó* »žrtev«); iz madž. tudi rum. *aldemaş* (Miklošič, 2; Berneker, I 27).

**âle I** »ogrinjalo, plet« (Tlake pri Rogatcu). Verjetno kakor *fala*, *falóga* »cunja, raztrgana obleka« poleg *halóga* »cunja« in *hálja* »obleka« iz osman. turškega *xali* »preproga«. Dalje glej *halja*.

**ale II** (pl. ali sg.?) »pisanica, piruh«, kor. dial. (Novice, XVI, 1858, 126), izpričano samo enkrat. K temu *alnica* »češnja« (Kres, III 266), kar je prešlo tudi v kor. nem. *Aunitschen*, *Naunitzen* »češnje« (Bidermann, Nationalität 84; Unterforcher, Jahrber. Gymn. Leitmeritz 1887, 8).

Prim. sbh. *ȁl* (indekl.) »rdeč«, tudi *ȁlen*, *ȁlast*; *ȁlat* »lisica«, *àlica* »vrsta češenj«, mak. *al*, *álov* »rdeč«, blg. *al*, *àlen*, *hàlen*, *alenèja se*; *àlče* »lisica«, *alšamija* »rdeča ruta«; r. *ályj* »temno rdeč«, str. *alъ*; ukr. *ályj*; tudi rum. *alik* »rdeč«, alb. *al*. Iz turanskega (osmansko, kumansko, kirgiško, džagatajsko itd.) *al* »rdeč« (Miklošič, TEl I 244; SEW 3; Berneker, I 28; Vasmer, I 14).

**alelúja** (f.) »Halleluja; velikonočna postna jed iz posušenih repnih olupkov«; lat. *alleluia*, ngr. ἀλλη-λούϊα, ἀλληλούγια, je kakor csl. *aleluija* naravnost iz hebr. *hallelū-jāh*; druge slovanske oblike so ali iz latinščine ali iz grščine. Zanimiv je sln. pomen; v severovzhodni Rusiji nastavljajo posušene olupke spomladi medvedu, ko se prebudi iz zimskega spanja. Drugo glej Berneker, I 27 in Sadnik-Aitzetmüller, 1. 17.

**àliboj** (konj.) »ali« (rezij.) poleg *liboj*, *aboj* »ali«. V Briž. spom. *libo* ... *libo* »ali ... ali«. Sestavljeno iz $a+li+bo+(j)$. Obrnjeno v kor. nar. pesmi *boli* »ali«, rožansko *bǝ̄l* »ali«. Dial. tudi *nebo* »kajti«. in *oli* »ali« (Trubar, Bohinj).

Csl. *bo* »kajti, namreč«, eksplikativni ali kavzalni veznik, deloma tudi ojačevalna partikula, je ohranjen v številnih slovanskih vezniških konstrukcijah, csl. *li bo* ... *li* »ali ... ali«, str. *libo* »ali«, r. *libo* ... *libo* »ali — ali« dial. r. *àbo* (iz *alibo*), ukr. *àlьbo*, *abò* p. *albo*, *albo*, *alboć*, *abo*, stč. in starejše sbh. *libo* ... *libo* »ali ... ali«, gl. in dl. *abo*, slš. *alebo*, *lebo* »ali«. Koroški obliki je po tvorbi najbliže č. *neboli* »ali«.

Psl. *bo* poleg *ba* (*bă*:*bā*) je najbliže lit. *ba* (*bo*) »kajti, vendar«, lot. *ba*, got. *ba* »če, ako«, sti. *bā* in arm. *ba(y)* v funkciji ojačevalne partikule. Literatura pri Sadnik-Aitzetmüller, 101 in Fraenkel, 28; napak je Miklošič, 171, razlagal *libo iz l'ubo*.

**âliti**, *âlim* (v. impf.) »slabo prepevati (kot pijanci)« (Pohorje); prim. tudi *hékati* »peti« (Rož), *helkati*, *heliti*, *geliti* »prepevati psalme« (beneško, goriško), *hek* (m.) »petje na koru« (rezij.), Štrekelj, LMS 1896, 145 je iskal izvor za te glagole razen *aliti* v n. dial. *gell·n*, *gill·n* »durchdringend tönnen« < *gehellen* (Kelemina, Sln. etnograf VI—VII 327). Bliže je č. *halekati*, *helekati*, *helákat'*, *hojákat*, *holikat*, *elikat* »prepevati hele — hola«, slš. *helekat'*, *helikat'*, p. *helokać*, *helikać*, *holać*, vse iz interjekcij *hali*, *halo*, *hola*, *hele* itd. (Machek, 127).

**alkermeš** (m.) »Phytolacca decandra«. Najbliže je p. *alkiermes* poleg *kiermes* »Cochenille«. K temu sbh. *kermež*, *kermes*, *krmez*, *karmazanac* »Phytolacca«, blg. *kъrmъ̀z*, n. *Kermesbeere*, it. *carmesino*, frc. *cramoisi*, rum. *cărmîz* »Phytolacca«, medtem ko je r. *karmazin*, p. *karmazyn*, ukr. *karmazyn*, č. *karmazín* in sbh. *grimīz* »škrlaten«. Prim. tudi hol. *alkermes*, špan. *alquermes* iz arab. *(al)qirmiz*. Vse s posredovanjem turš. *kirmizi*, arab. *qirmiz*, *qirimz* iz perz. *kirm* »črv«. (Lokotsch, 1219; Berneker, I 490).

**álmožna** (f.) »miloščina«, tudi *álmoštvo* (n.); izv. *álmožnik, álmužnik*. Izposojeno preko stvn. *alamousan, almōsan*, srvn. *almuosen*, nvn. *Almosen, Almusen* in lat. **alimosina* (it. *elemosina*) iz gr. ἐλεημοσύνη (Miklošič, Chr. Term. 47; Berneker, I 27). Sbh. *almozina, elemozina, lemozina* je sprejeto iz romanščine, sbh. *almužstvo, almuštvo, almoštvo*, v 14. st. *almužno, almožno* kaže na nemško posredovanje kakor č. *almužna*, v 13. st. *almužna*, dial. *jalmužna*; slš. *almužna*, gl. *jalmožina, jamožina*, dl. *wół(o)mužna*; p. *jałmużna*; ukr. *jalmúžna*, br. *jalmúžnaja* (Miklošič, Chr. Term. 47; Berneker, I 27; Striedter-Temps, DLS 80; Sadnik-Aitzetmüller, 18 z literaturo).

**altman** (m.) »kapitan, poveljnik« (Megiser). Hiperkor. zapis za **autman* iz n. *Hauptmann*, srvn. *houbetmann*. Prim. p. in ukr. *hetman*, r. *ataman*, č. *hautman* (Brückner, 171).

**áma I** (f.) »priprava za merjenje vsebine soda«, k temu *(iz-)âmati, âmanje*, tudi *jámati*. Kakor č. *ham* »merilec za sode« iz stvn. *āma, ōma*, srvn. *āme, ōme*, dial. tudi *häm*; *āmen, oemen* »meriti«, to pa iz lat. *ama, hama* »posoda za ogenj« (Matzenauer, CS 183; Miklošič, 3; Striedter-Temps, DLS 81).

**áma II** (f.) »dojilja« (Dalmatin, Megiser); dial. še *ámiti, ámim* »dojiti« (Slov. gorice, gorenjsko). Iz stvn. *amma*, srvn. *amme* »dojilja«, *ammen* »skrbeti za otroke« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 374; Striedter-Temps, DLS 81).

**amarak** »Matricaria« (Pohlin). Ker stari botaniki niso razlikovali rodov »Matricaria« in »Anthemis«, so nazivi skupni. Za gr. χαμαίμελον lat. *camomilla* najdemo različne disimilirane oblike tipa *armamilla, ramumulum* in podobno. (Machek, JR 244 in 246), dalje glej *rman*; podobna metateza je v p. *marunka* »Matricaria«.

**âmbica** (f.) »člen pri pršutu« (Kras, goriško). Nejasno; verjetno nekaj drugega kot *háma, hâmica, âmica* »krača« iz nvn. *Hamme* »krača« (glej *hama*).

**ámetno** (adv.) »popolnoma«, npr. *čisto ametno sem to pozabil* (Sromlje; ČZN, 1914, 157). Prim. sbh. *àmetom, àmeticē, hàmetom* »popolnoma«. Izposojeno iz turš. *ammeten* »sploh, vse na mah«, to pa iz arab. *ʿāmmätän* »vse« (Škaljić, Turcizmi 94).

**ámpak** (konj.) »sondern, aber«; *ne le ... ampak tudi* »nicht nur ... sondern auch«, v starejšem jeziku tudi »ako ne, če ne, razen« (v tekstih 17. in 18. st.); prvič v 16. st. *ampag* »toda« (Trubar). Miklošič, VGr. I 339 je izhajal iz **a-na-opak*; enako Berneker, I 22; Bajec, SR V—VII 195 je mislil na **a-nъ pakъ*, kar se zdi bolj sprejemljivo zaradi stč. *ano pak* »et ecce« (Gebauer, SS I 11), *anъ, ano* < *a-ono* (glej *an, anti*) + *pakъ* (glej *pač*), tako tudi Sadnik-Aitzetmüller, 1f.

**âmša** (f.) »Otis tarda, Otis tetrax«. Izposojeno iz neznane jezikovne sfere, morda iz rom. *anser* »gos« < **hānser* (Walde-Hofmann, I 52) iz ide. **g'hans-* kot nvn. *Gans*, slov. *gǫsь*, lit. *žąsis*, sti. *hàmsī* itd.

**an** (konj.) »temveč, razen«, danes samo dial., npr. *ańda* »ampak« (dol.), *an če* »razen če« (dol.); *an-te* »ampak« (dol.), *anti* »in vendar, seveda« (bkr., dol., notr.), *anti je da* »kajpak« (gor.), *anoke* »kakor« (rez.), *antida* »seveda« (rez.), *anti češ* »kaj češ« (gor.).

Prvi del je gotovo adverzativni veznik *a*; o *-n* so mnenja deljena; Zubatý, LF XXXVI 113 je mislil na demonstrativni pron. *ono*. Berneker, I 22 in Vasmer, I 17 pa na ojačevalno partikulo *no*. Prim. stč. *an, ˈana, ano* »glej no«, tudi relativno *an, ana, ano* »qui, quae, quod«, in kot konj. »et is, sed is« (Gebauer, SS 11); str. *anъ, ano* in r. dial. *an, ano* »toda, vendar, glej no«, ukr. *anó, anó-lem* »ampak, vendar«, *antám* »glej no«; br. *anó* »sicer, razen tega«; stp. *ano* »glej no, ampak, zares, čeprav«, p. dial. *han, hań* (Obrębska, Sl. occ. XII 280). Sadnik-Aitzetmüller, I f, dopuščata možnost obojnega razvoja (glej tudi *ampak*).

**ánati se**, *áńam se* (v. impf.) »varovati se, izogibati se«, tudi *vánati se, vanováti* »odreči se, opustiti«; v 18. st. *anek* (m.) »Mägdegott« (Gutsmann). Iz srvn. *ānen* »razkriti, oropati, odreči se« (Miklošič, 3, Frw. 2; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 367; Striedter-Temps, DLS 81).

**anca** »stan, poreklo«, v 18. st. *moje anze* »meines Standes« (Pohlin). Izhajati je treba iz stvn. *ano*, srvn. *an(e), ene* »predniki, starši« iz ide. **an-* »moški ali ženski predniki«, nvn. *Ahn* »ded, babica«. V zadnjem pomenu se je beseda začela uveljavljati konec 17. st. pod vplivom spodnje nemščine, kjer pomen »predniki« ni bil znan (Kluge, 9). Zato sln. *an(i)ca* »poreklo« verjetno ni Pohlinova skovanka.

**andrǫ́ga** (f.), »Scardinius; Blicca; Sygnanthus« poleg *handróga, dróga, drǫ́žica* »isto« in *hadrǫ́ga, mandróga, mandróhica* »Leuciscus«. Prim. sbh. *androga, jandroga, jendroga* »Blicca« (Kišpatić, Ribe 299), r. dial. *andrúga*, podkarp. r. *andruška* »Leuciscus«, p. *wzdręga, wzdręka, zręka* »Scardinius«, č. *zruka*, stč. *druka* »isto«. Psl. **rъdъr-ǫga* k **rъd(ъ)rъ* »rdeč« (Machek, 588; glej tudi Ferianc, Přirodovědný Sborník 95 d.). Nemogoče Perušek, JA XXXIV 19 brez poznavanja slov. sorodstva iz nvn. **an+tod+auge* (glej tudi *adraš*).

**angúrija** (f.) »lubenica«. Izposojeno iz it. *anguria* »lubenica«, to pa iz gr. ἄγουρος »kumara«; z naslonitvijo na ἄγγουρος »grozd«. (Steinhauser, Slav. im Wiener. 35; op. 119). Dalje glej *okurek*.

**ântlja** (f.) »brisača«; v 16. st. *ántvila* (Trubar), *antvela* (Megiser), v 18. st. *antvela, hantvela* (Gutsmann), *antèla* (Pohlin), danes še *antula*. Oblike *antlja, antla* so izposojene iz stvn. *hantilla*, drugo iz srvn. *hanttwehele* »Handtuch« (Miklošič, 3; Berneker, I 29; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 376; Striedter-Temps, DLS 82).

**anzelc** (m.) »Centaurea cyanus«, tudi *anželc, anželjc, anžele*. K temu cgn. *Anzelc*. Nejasno; morda iz n. atpn. *Hansel* »Ivanček«, prim. cgn. *Anžlovar* iz n. *Hanselauer*. Fitonimi so pogosto poimenovani po svetniku, ki goduje v času cvetenja, prim. *ivânjščica, šentjánževa roža* itd.

**anžidelj** (m.) »samoten naseljenec«; v 16. st. *anshidil, anshigla* (Trubar); iz srvn. *einsidel*, stvn.

*einsidilio* »Einsiedel« (Ramovš, Hgr. II 209; Striedter-Temps, DLS 82).

apa (m.) »oče« (pkm.; v otroškem govoru), tudi *jâpa, jâpek, jâpec, jâpica*. Prim. slš. *apa, apka, apenka, apuško* »oče«. Izposojeno iz madž. *apa* »oče« v otroškem govoru (Miklošič, 100; Machek, 18).

**ápno** (n.) »calx«, (akc. Tesnière, RÉS IX 103), tudi *vápno* (gor., vzh. štaj.), *jâpno* (Banjščica); adj. *apnên, âpnat, ápnast, apnênast, (po-)ápniti*, star. *apnováti, apnénec, apníca, apnênica, apnár*, v tpn. *Apno, Apne, Apnenik, Apnence, Apence*, prvič izpričano *Apnik*, 1575 *Appenegg* (Mell-Pirchegger, Gerichtsb. 101), mtpn. *Aplenk, Oplenca, Jeplenca, Jepnica* in pod. (Bezlaj, SVI I 37). Prim. sbh. *vápno*, toda v Dalmaciji v 13. st. *Ĕpnenice, Japьnenice* (Šurmin, Acta 4 in 7), č., slš. *vápno*; p. *wapno*; gl. *vapno*, str. in csl. *vapьno* »calx«; ukr., br. *vápno*.

Etimologija nejasna; po navadi primerjajo str. *vap* (f.) »barva«, nr. *vápa, vap* (f.) »barvilo, rdeč svinčnik«, tako že Miklošič, 375. To je sorodno z lot. *vâpe* »glazura«, *vâpēt* »barvati«, stprus. *woapis* »barva« (Trautmann, 341; Sprd. 464). Zato je težko misliti, da bi bilo to izposojeno iz grš. βαφή (Vasmer, IORJ XII 2, 224; toda v REW 1 168 preklicuje staro mnenje), čeprav je mak. *vapsilo* »barva«, blg. *vápsvam* in r. csl. *vapsati* »barvati« < grš. βάπτω (Miklošič, idem). Oštir, Etnolog I 5; II 58 suponira paleoevropsko **w-â-ppen* in primerja imena *Appenninus, Poeninus mons*, etr. *penϑna* »kamen«, toda v Vogelnamen 61 opozarja na predgr. ἀφύω »belim« < **ăph-*.

àr (konj.) »ker« (pkm.); prim. kajk. *ar* »ker«, stsbh. *are, arь, ar* »ker, kajti«, nastalo po rotacizmu iz **a-že*, csl. *aže* »če«, str. *aže, ažь,ože* »če, ker«, r. *až, ažno* »tako da«, ukr. *až* »da, dokler, če, toda«; br. *až* »toda, vendar, celo«; p. *až* »dokler, da«, stp. *aže, až, jaže* »da, dokler, če«; č. *až* »dokler«, stč. *aže, až* »dokler, če«; slš. *až* »dokler«, dl. *až, ažo* »da, dokler da«. Glej Berneker, I 22; Sadnik-Aitzetmüller, 1 k.

arar (m.), g. *ararja* »rabelj« (zastarelo); v 16. st. *arary* (Trubar), *aharij* (Krelj), *hagar* (Megiser), danes le dial. *hahár, hahárja* (vzh. štaj., pkm.). Prim. sbh. kajk. *hăhar* »rabelj«. Izposojeno iz srvn. *hâhaere* »Henker«, bav. avstr. *Häher* (Miklošič, Frw. 19; SEW 83; Striedter-Temps, DLS 134); o disimilaciji in asimilaciji **a(h)arja* > **ajarja* > *ararja* Ramovš, ČZN X 145; Hgr. II 170.

**áras** (m.) »raševina, halja iz raševine«, adj. *árasast, árasov*, tudi *râs, râš, ráša, raševína*; v 17. st. *arafouva ſuknia* (Kastelec).

Prim. sbh. *haras, raš*, č. *haras*, slš. *haras, raška, haraska*; p. *aras, haras, rasa, rasza*, r., ukr., br. *gárus* »vrsta tkanine«. Vse iz srvn. *arraȝ, arras, arrasch, harras* »lahka volnena tkanina«, kar je kot it. *arazzo*, angl. *arras* iz imena francoskega mesta *Arras* (Miklošič, 3; Berneker, I 30; Sadnik-Aitzetmüller, 131).

**áravica** (f.) »mehka dlaka, žima«; pri Megiserju *pavola ali araviza*; k temu *árovnica* »blazina«, pri Gutsmannu tudi *aurouza, arounik* (m.), morda spada zraven tudi dial. *ârnica* »gorsko seno« (gor.), »gorski travnik« (dol.).

Miklošič, 3 primerja s tem r. *gárus* »česana volna, kamelja preja, volna«, dial. *gárasь*, ukr. *hárus*, p. *haras, harus*, č. *haras*, madž. *hara*, vse izposojeno iz nvn. *Arras, Harras* po frc. tpn. *Arras* (glej tudi Vasmer, I 260; Machek, 124). Iz skrajšane nvn. oblike *Rasch* je sln. *raševina*. Glasoslovno in pomensko negotovo, Pleteršnik misli na nvn. *Haar*.

ardît (m.) »predrznež, bandit« (Vreme); izposojeno iz it. *ardito* »drzen, smel«; prim. tudi frc. *hardi* »qui ne se laisse pas intimider«; izhodišče je starofrankovsko **hardjan* »härten«, izposojeno v romanske jezike že v času vulgarne latinščine (Meyer-Lübke, 4042; Wartburg, XVI Lief. 52 155.

**árdrati** se, *árdram se* (v. impf.) »prepirati se«, *ardrîja* »prepir« (Trubar, Dalmatin, Megiser, Alasia), kasneje tudi *adrîja* »prepir«.

Izposojeno iz srvn. *hadern* »prepirati se«, *haderîe* »prepir, spor« (Striedter-Temps, DLS 83).

**áres** (m.), g. *aresa* »meglica pred sončnim vzhodom« (Pohorje); adj. *áresen*. Perušek, JA XXXIV 19 je izvajal iz stvn. in srvn. *úrrunst, irrúnst* »sončni vzhod«. Kelemina, ČZN XXIII 139 pa je mislil na nvn. **Anruß, *anrußig*, sinonim za *Anrauch*. Oboje je dvomljivo.

**arlíjce** (f. pl.) »drenulje, sadež Cornus mas« (Pohlin). Verjetno besedno križanje med slov. **rъdьrъ* »rdeč« (glej *adraš, androga*) in *al* »rdeč« iz turš. *al*; k temu *alnice* »češnje«.

**armâda** (f.) »vojska«; v 16. st. *armada* »bellum navale« (Megiser), v 17. st. *raisboinska armaniza, ali galea* (Kastelec). V pomenu »exercitus« tudi sbh. in č. *armáda*, stsbh. tudi »bojno brodovje« (Mažuranić, Prinosi 9). Verjetno iz ben. *armada* (Hesseling, Les mots maritimes 9; Vasmer, RSl II 260) in ne iz špan. *armada* (Berneker, I 30). Izhodišče je it. *armata* »oborožena tolpa, vojska, brodovje«, iz tega p. *(h)armata*, ukr. *harmáta* »top«, stp. »bojno brodovje, topništvo«. Sbh. in r. *armija* je iz n. *Armee*, frc. *armée*.

**árnož** (m.) »oklep« (Trubar, Dalmatin), kasneje tudi *arnoš, varnoš* »naprsnik« (Gutsmann); Miklošič, Frw. 3 in SEW 4 izvaja iz it. *arnese* »oprava, oprema«. Bolj sprejemljivo Grafenauer, Razpr. ZDHV I 377 iz srvn. *harnasch* »oklep« z dubleto *harnas*, ki po Striedter-Temps, DLS 83 najbolj ustreza slovenski obliki. Izhodišče nvn. *Harnisch* »oklep« in it. *arnese* je stnord. **herrnest* »popotna zaloga« (Kluge, 289; Meyer-Lübke, 4119).

**arsîn** (m.) »vatel« (Gutsmann). Prim. sbh. *aršîn*, blg. *rъšín*, rum. *arşin* »vatel« poleg r. *aršin*, p. *arszyn* »1/1500 vrste, (1,067 km«). Vse preko turš. *aršyn* iz perz. *arš* »vatel, 71,1 cm« (Lokotsch, 108). Novoknj. *aršîn* je verjetno izposojen iz ruščine.

**ȃržet** (m.) »žep«, tudi *ážar* (dol., Slov. gorice), *ȃržak, ȃržat* (kor.), *gáržak, gáržet* (Kras), *vâržet, vážet*; v 18. st. *harshat* (Megiser, Gutsmann). Miklošič, 4 in Frw. 3 je to izvajal iz srvn. *aser, eser* »bisaga, žep«. Matzenauer, CS 364 je mislil na it. *farsetto* »jopič«, *farsata* »pola pri jopiču«. Štrekelj, JA XIV

515 je opozoril na n. *Gargesack*, *Gärgelsack*, *Girgelsack* »Zwerchsack«, v Lwk. pa na kor. dial. *Greisack* »žep« (tako tudi Berneker, I 31). Striedter-Temps, DLS 84 pa izhaja iz srvn. *ars-sac* »Arschsack«, kar je še najbolj sprejemljivo.

**ȃs** (m.) »enica pri kartah ali na kocki« tudi *hȇs* (vzh. štaj.). Izposojeno iz nvn. *As*, *Aß* »enica na kocki«, srvn. *esse* (Kluge, 25, Kelemina, rkp.); *hȇs* je verjetno mlajša oblika. Zadnje izhodišče je lat. *as*, g. *assis*, kar je postalo evropski kulturni izraz.

**ásla** (f.) »prisad« (Bovec), tudi *jásla* (bkr.); prvič pri Megiserju in Pohlinu v 18. st.; k temu *ȃselnjak* »Daphne mezereum«, *áselnica*, *áselca*, *áselščica*, *áselska roža* »Chelidonium majus«. Izposojeno iz bav. avstr. *Eisslein* k srvn. *eiȝ* »Geschwür, Eiterbeule«, bav. *Aisslein*, dial. *ȅəssl*, *ąssl*, *ástl*, kor. n. *âss*, dem. *âss·l*, *oass·l* (Miklošič, 4; Štrekelj, Lwk. 60; Berneker, I 32; Striedter-Temps, DLS 84). Drugače Matzenauer, CS 99 in Miklošič, VGr. I 346, ki mislita na nvn. *Afel* »oteklina«.

**aslovnica** (f.) »močvirna voda, mlakužnica« (Vodnik). Nejasno; komaj k *asla*.

**áškrc** (m.) »odrezek, odtržek« (vzh. štaj.), tudi *áškrt* poleg *odškȓc*, *odškȓt*; cgn. *Aškerc*; prvič v 18. st. *ashk rz* »perzium« (Pohlin). Nejasno. Štrekelj, LMS 1896, 139 je izvajal iz stvn. *ascrota*, *ascrōt*, srvn. *âschrôt* »odrezek« (Lexer, Mhd. Wb., I 101), izvedeno dalje s *-ьcь* suf. v **aškrtьcь*; oblike *odškrc*, *odškrt* pa naj bi bile hibridne: sln. *od-* = prevod za bav. *Abschrôt*, *Abschrôtlein* »Abschnitt, Abfall, Überbleibsel von Speisen« (Schmeller, BWb. II 613). Enako Striedter-Temps, DLS 85. Vendar je tvorba lahko domača, prim. verba *odškŕcniti*, *odškŕtati*, *odškrnjáti* »odščipniti, odtrgati«, *škŕcati* »rezati« s pref. *a-* (glej *a* III) iz splošnoslov. onomatop. osnove *škrt*, *škrc*. Upoštevati je treba tudi fitonima *aškrca* »Angelica silvestris«, *aškerica* »Peucedanum ostruthium«.

**áštəržilj** (m.) »naramnice«, tudi *avštəržilj*, navadno pl. *áštržli*, *ávštržle* (gor., dol.). Kakor sln. dial. *halstra*, *halftra*, *avtra* »naramnice« izposojeno iz bav. *halster* (f.), kor. n. *hàschter* + srvn. *sil* »Siele« (Štrekelj, JA XXVIII 512; Berneker, I 378).

**áta** (m.) »oče«, tudi *ȃta*, dem. *ȃte*, g. *ȃteta*, *ȃtek*, *ȃtej*; beseda iz otroškega govora, ki se pojavlja v različnih jezikih brez medsebojne genetične zveze; pri. lat. *atta* »oče«, grš. *ἄττα*, got. *atta*, stvn. *atto*, srvn. *ätte*, alb. *'at*, ir. *ate*, *aite*, oset. *äda*, het. *attaš* »oče«, sti. *attā* »mati, starejša sestra«, tudi slov. *otьcь* je dem. k **otь*; izven ide. jezikov prim. turš. *ata* »oče«, bask. *aita*, madž. *atya*, elam. *atta* (Pokorny, 71; Friedrich, Wb. 38). Glej *oče* in *tata*.

**atapot** (m.) »hobotnica« (Gutsmann). Izposojeno iz lat. *octopus* »hobotnica« gr. *ὀκτάπους* »polip« (= »osmeronog«). Prim. sbh. *àhtapod*, *aktapot*, *atapot*, *oktapod* »hobotnica«.

**átlas** (m.), g. *átlasa* »atlas, vrsta tkanine«, dial. tudi *ákles* (cerkljansko), *àkles* (Fara pri Idrijci) z disim. *-kl-* < *-tl-* (Štrekelj, Lj. Zvon, 1888, 98). Evropska kulturna beseda iz arab. *aṭlas* »gladek« < *at lasa* »gladim«; sln. oblika je izposojena iz nvn. *Atlas*; medtem ko je blg. *atlàz*, rum. *atlas* in ngr. *ἀτλάζι* izposojeno preko turščine (Miklošič, TEl 15). Str. *otlasъ* pa je preko p. *atlas* sprejeto z zah. evropskim posredovanjem (Vasmer, I 31).

**ȃvba** (f.) »žensko pokrivalo; drugi želodec prežvekovalcev«. Izposojeno iz nvn. *Haube*, srvn. *hûbe*, *hoube*. Kranzmayer, DLS 12 misli, da je izposojeno že okoli 1200. Striedter-Temps, DLS 85 pa opozarja, da je beseda v slovenščini izpričana šele v 19. st., vendar prvič že pri Megiserju, 1592.

**avejh** (*ȃveix*) »ohišnica, del sveta« (Libeliče). Izposojeno verjetno iz n. *ab-eichen* »odmeriti«, srvn. *abe-îchen* (Lexer, Mhd. Wb. I 1411); toda srvn. pozna samo subst. *îche*, *îch* »mera«, neko **abe-îche* ni izpričano.

**avríkelj** (m.) »Primula auricula«, tudi *avrikel*; mlada izposojenka iz n. *Aurikel*, *Alpenaurikel* ali iz lat. *auricula*, furl. *orele* < lat. *auricula* »uho« (Meyer-Lübke, 793).

**Avstrija** »ime sosednje države«, iz tega *Avstrijec*, *Avstrijka*, adj. *avstrijski*, mlada izposojenka iz srlat. *Austria*, v zgodnjem srednjem veku imena severovzhodnega dela Galije, kasneje preneseno na habsburško državo; izhodišče je frank. *auster*, germ. **austar*, stvn. *ōstar*, stnord. *austr* »vzhoden« (Kretschmer, Glotta XXVI 209).

**Avša** »hdn. v Sočini delti«, furl. *Ȃuse*, *Ausa*, v antiki *Alsa* je verjetno iz **alika* »jelša«; prim. furl. *Ȃussa di Luic*, *Auzza* (Kelemina, SR IV 183; Bezlaj, SVI I 40). Morda spada zraven tudi sln. *Ajševica*.

**ȃvša** (f.) »neumna, omejena ženska« (rabi se tudi za moškega); adj. *ȃvšast*; prvič v 18. st. *avsha* »levis, futilis« (Pohlin). Škrabec, Zbr. sp. I 213 je mislil na **alsa* k hipokoristiku **Alsa* < *Elizabeta*; prim. sbh. *Alsa*, v 15. st. *Alsabeta*, »Elisabeth« (ARj I 76). To je mogoče, prim. gor. dial. *ȃvša ȃvšasta* kakor *Katra ta katrasta*, *Mica ta micasta*. Matzenauer, CS 99 primerja sbh. dial. *àlosān* »mente captus«, kar je iz gr. *ἀλίσκομαι* »ponoreti« (ARj I 76), opozarja pa tudi na madž. *alsó* »inferior«. Popolnoma zgrešeno tudi Pleteršnik, I 7 po Caf, Vestnik I 78 *alša* < **olša* k r. *oluh* »tepec«, kar je najbolj verjetno iz *volúh* »pastir volov« (Vasmer, I 265).

**avštrija** (f.) »punt, upor« (samo pri Trubarju v 16. st.). Pintar, Lj. Zvon, 1914, 245 izvaja iz nvn. *Halsstarrige* »trdovratnost«; Ramovš, Zb. Trubar II 118 pa iz bav. dial. *laustern* »prisluškovati« z začetno disim. *l-* zaradi *-u̯-* in s semantičnim razvojem »tajno naročilo« → »nasprotovanje«. Vendar tudi p. v 16. st. *austerja* »gostilna, družba, klub«, r. v 18. st. *avstérskije pósliny* »družabni izdatki« (Brückner, 8 in Vasmer, I 4), verjetno iz it. *osteria* »gostilna« z nepojasnjenim začetnim *au-*, semantični razvoj »družba« → »upor« je analogna kakor pri *punt* iz nvn. *Bund* »zveza«.

**avtica** (f.) »Pinus silvestris«; nejasno, neznanega izvora. Morda spada zraven tudi *avtovina* »Sambucus edulis«.

**àvžlih** (m.) »mitnica, carina« (Kras, Štrekelj, Görz. 27), pri Gutsmannu *avžlak*, pri Pohlinu *avžlok*.

Izposojeno iz srvn. bav. *ufslac* »Aufschlag« okoli l. 1200. (Schmeller, BWb II 517; Striedter-Temps, DLS 85).

**azmę̑** (n.), g. *azmę́ta* »konj« (Jezerca nad Kobaridom), dial. g. *azmiet* in *azmiętàn*; primerjati je mogoče sbh. *ȁzman* »merjasec« iz turš. *azman* »silovit« (Miklošič, TEl Nachtr. 38; Daničić, ARj I 127), rum. *asmán, hasman* »verschnittener Schafbock« (Tiktin, I 113).

**ȃžar** (m.), g. *ȃžarja* »žep« (dol., Slov. gorice), tudi *hȃjžer* (štaj.), *majžar* (Slov. gorice). Izposojeno iz srvn. *âser, êser* »bisaga, žep«, nvn. *Aser* (Striedter-Temps, DLS 85).

**ažéjt** (m.) »kis« (rez.). Izposojeno iz furl. *asêt, 'sêt* »kis«, ben. it. *aseo*, it. *aceto* < lat. *acētum* (Šturm, ČJKZ VI 51; Kelemina, SR IV 183; Mende, RLS 40).

**aževína** (f.) »odpadki kože pri strojenju; debel mah na drevju in na mokrih stenah; notranji, mehki deli buče« (zah. štaj.).

Nejasno; Pleteršnik, I 7 primerja csl. *(j)azъno, (j)azveno* »koža, usnje«, *(j)azъněnъ* »usnjen«, enako z rezervo tudi Sadnik-Aitzetmüller, 98. Misliti je mogoče tudi na sestavljenko z *-a-* (glej *abranek, aškerc*) in *ǫževina*, prim. sln. *oževína* »konoplja za vrvi«, *goževina* k sln. *vóže* »vrv«, csl. *ǫže* (glej *gož, vozel, vezati*).

# B

**bába** (f.) »anus, avia«, *bábica* »avia, obstetrix«, *bȃbka* »puppa«; izv. *bábišče* (n.), *babšę̑* (n.), *babȗra, babúša, babúza, bȃbnica, bablę̑* (n.); adj. *bȃbji, bȃbin* (akc. RÉS IX 103; IF LVIII 56), v. *bábiti, bȃbim.*

Iz sln. je n. dial. štaj. *Wabe* (Unger-Khull, SW 612) kor. *Wabe, Wâbin* (Štrekelj, ČZN VI 56), furl. *bàbe, babisse* »obstetrix«. Števílni sekundarni pomeni se pojavljajo v več jezikih; *bába* »skalnat bolvan« (v istem pomenu *mož, dedec*, Badjura, Ljud. geogr. 133; r. *bába, kámennaja bába* »spomenik« (Vasmer, I 34) drugače Friedrich, Mél. Boisacq I 383 < turkotat, *baba* »spomenik«); ta pomen je zelo pogosten v tpn. *Baba, Babe, Babica*, 1289 *Babba* (M. Kos, STL). *bába, bȃba* »oporni steber, kol«, *pod-bábiti* »nadomestiti segniti opornik«; *bába* »matica pri vijaku«, prim. r. *bába* »kol, steber« kakor *matka, matica* »steber« (Niederle, Sl. stž. 828); madž. *bába* »nastavek pri stiskalnici« < sln. (Gombocz-Melich, 209); pri Megiserju *bábina* »dediščina« (Kelemina, GMDS XIV 54) poleg *babine* (f. pl.) »porod«, s tem pomenom morda v zvezi mtpn. *Babje Koleno*? Imena rastlin: *bába, bȃba* »Boletus edulis« (tudi *dedec*), sbh. *bába*, furl. *bàbe* »Boletus edulis«; (pri tem in pri *bábke* »kratke kosti v telečji nogi«, sbh. *bábica* »prazna kost« sklepa Popović, JF XIX 167 na **bab-/ *bǫb-*); *bábna, babkovína, babji trebuh* »Salvia pratensis«, blg. dial. *babka, babuch*, č. dial. *babí rúcho, babí bruch* (Machek, JR 199), *babja dušica* »Thymus« (prim. *materina dušica*); *bȃbje leto* »didino leto«, č. *babí léto* kalk po n. *Altweibersommer*; *babjevéren* »aberglaubig«, *babjevę́rnost* (od Gutsmanna dalje) je verjetno samostojna domača tvorba brez zveze z ukr. *babona, zabobony* »čar«, p. *zabobon*, r. *zábobony*, stč. *bobonek*, slš. *bobona* »čarovnica«, madž. *babona*, rum. *baboane* »čar« (Miklošič, 6; Berneker, I 37; Vasmer, I 36); balk. csl. *babuni* »bogomili«; oronim *Babuna* pa je morda iz *baba*.

Splošnoslovansko *baba* je onomat. reduplikacija iz otroškega jezika. Prasorodno je lit. *bóba*, lot. *bãba* »anus«; tudi srvn. *bābe, bōbe* »anus« poleg stvn. atpn. *Buobo*, angl. *baby* »otrok«, it. *babbo* »oče«, alb. *bebë* »dojenček«, toda tudi turkotat. *baba* »oče«. Iz slov. jezikov je madž. *bába*, rum. *babă*, ngr. βάβω, alb. *babë* »anus, avis« (Berneker, I 36; Vasmer, I 34; Fraenkel, 52; Pokorny, 91)

**bábica** (f.) »Cobitis barbatula«. Nejasno; verjetno samo naslonjeno na *baba*. Med imeni rib najdemo tudi *bábuka* »Blennius vulg.« (Munda, Ribe 44) < sbh. *bábuka* »Blennius teutacularis« (ARj I 224), kar je morda sorodno s prav tako nepojasnjenim blg. *bobòj* »Perca fluviatilis« (Georgiev, 59) poleg *babòj, babàn*. K temu rum. *babóiŭ* »Perca fluv.; majhna riba« (Tiktin, Wb. I 138), madž. *babajkó* »mlad krap« (Gombocz-Melich, 210; Kniezsa, 589). Dalje nejasno.

**baćár** (m.) »mesar« (rezij.). Izposojeno iz furl. *beciàr* (*beçhàr*) »mesar« (Šturm, ČJKZ VI 52), izvedeno iz *becco* »il maschio della capra« k lat. *ibex* »koza, divja koza« (Battisti-Alessio, I 473).

**bȃček** (m.), g. *bȃčka* »butara« (gor.); k temu *bačkáti, bačkȃm* »povezovati suhljad v butare« (Javornik), *bȃštati, -am* »isto«; *bačkovec* »vzdevek debelemu otroku« (Zminec). Pleteršnik, I 9 sklepa na it. *fascio* »butara«, vendar v to možnost upravičeno dvomi Mende, RLS, 40 in 43. Nejasno.

**bȃčka** (f.) »pastirska popotna torba«, tudi *bȃška* (gor.); prvič v 16. st. *bazhka* (Megiser), v 17. st. *bazhar* »eniga Tyzharja taſhka, laſcidile« (Kastelec). Nejasno; Pleteršnik, I 9 opozarja na nvn. *Watsack*, kar ni verjetno. Tudi it. *basto*, srlat. *bastum* »Saumsattel« poleg *basterna* »isto« ne more priti naravnost v poštev.

**bȃdava** (adv.) »zastonj, zaman« (bkr., dol.) tudi *zabȃdava, zabȃdovo* (vzh. štaj.), *zabȃdav* (pkm.). Prim. sbh. *zabadàva* »zastonj, zaman« poleg *badàvād(e)*, dial. tudi *zabàndava, bambada*; mak. *zabadijava, zabadijala*; blg. *badevà, badiavà, badihavà* »zastonj, zaman«. Izposojeno preko osman. turš. *bad-ihava, badava* »zastonj« iz arab. *hava* »čas«, perz. *bâd* »veter«, glej Miklošič, TEl I 252 in TEl Nachtr. 8; Berneker, I 37; Mladenov, 14.

**badjȃn** (m.) »Illicium anisatum« (rezij.), tudi *badiján*. Prim. č. *badián, badyán*; p. *badyan*; r. *badьján* »Illicium anisatum«, blg. *badián* »Dictamnus albus«. Izposojeno iz it. *badiana* (frc. *badiane*, špan. *badiana*) kakor nvn. *Badian* (Machek, 21). Drugače Vasmer, I 38, ki izvaja r. *badьján* naravnost iz kazan.

tatar. *badyan, madyan* »anisum« po Miklošiču, TEl Nachtr. II 79 in Preobraženskem, I 12.

**bâdnik** (m.), g. *bâdnika* »božični večer« (bkr.); *bádnjak* (m.) »dan pred božičem« (bkr.). Prim. sbh. *bădnjak* »panj, ki gori v peči o božiču«, *bădnjī dân* »božič«; mak. *badnik* »božič, božični panj«; blg. *bъdnik* »sveti večer« (Miklošič, Chr. Term. 23; Krek, Sl. Lg. 580). Samo južnoslovanska izvedenka iz *bedeti, bedim*, csl. *bъděti* (Berneker, I 106; Skok, ZRPh LIV 475; Georgiev, 38); Iljinskij, IORJ XXIII 2, 203 je vezal s tem str. *bъdynъ* »poganski nagrobnik«, ki gotovo ne spada zraven (Vasmer, I 67); dalje glej *bedeti*.

**bága** (f.) »tobačna žlindra« (dol.; štaj.); k temu kajk. *bâguš* »vlažni tobačni ostanki v pipi«. Tudi č. *bago* »grižljaj žvečilnega tobaka«, *bagovat* »žvečiti tobak« *báčko, špaček, špágra* »čik« (NŘ XXXV 52) in *bako*; p. *baga*, madž. *bagó*, avstrijsko nem. *Bâga, Bāgo* (Burgenland, kor. štaj.), alem. *Bakch*. Izhodišče je ang. in starejše nem. *tabacco*, kar je dalo najprej č. *bako*; to je prešlo v nem. *Bāgo*, kar je bilo znova prevzeto v slov. in madž. (Machek, 21; Steinhauser, Slaw. im Wiener. 89).

**bagatîn** (m.) »majhen denar«; prvič v 16. st. *dva bagatina* (Dalmatin). Izposojeno iz rom.; prim. furl. *bagatìn*, ben. *bagatin* »dvanajstinka solda«, it. *bagattino*, srlat. *bagatinus* (Mende, RLS 40; Battisti-Alessio, I 404).

**báger** (m.), g. *bágra* »škrlat«, knjižna izposojenka iz csl. *bagъrъ, bagъrěnъ, bagъrěnica*. Iz tega tvorjeno dalje *bâgrec, bâgrnik, bagrîvec, bagrenîca, bagrênka*, adj. *bagrên, bâgrast*, v. *bagríti*. Enako sbh. *băgar* (m.), *bàgra* (f.), *băgriti*, mak. *bagra* (f.) »barva«, *bagri* »barvati«, blg. *bàgra* (f.), v. *bàgrja* »rdečiti«. Živo je samo r. *bágor, bagrítъ, bagrjányj*, ukr. *báhor, bahrýty* poleg *báhŕa* »rdečkasta krava«, br. *báhra* (f.) »škrlat«. Nejasno; Mladenov, RFV LXVIII 373; BEPR 39 primerja dokaj negotovo hol. *baggaert* »pena«, ir. *búal* »voda« in slov. *bagno* »močvirje«. Preobraženskij, I 11 misli, na izposojenko iz got. *fagrs*, stvn. *fagar* »lep«. Vasmer, REW I 37 pa primerja gr. φώγω, stvn. *bahhan* »peči« in r. *bagátъ* (f.) »žerjavica pod pepelom«. (Slawski, RS XVI 85).

**bagláti**, *baglâm* (v. impf.) »prosjačiti, beračiti« (Slov. gorice), *bagláč, baglâvec* »berač«. Pleteršnik, I 9 je opozarjal na bavarsko *fergeln*; Štrekelj, Lwk. 3 pa na bavarsko *bedl.n* k nvn. *betteln*; Ramovš, Hgr. II 209 je vzel za izhodišče koroško n. dial. *bedln*. Podrobneje Striedter-Temps, DLS 193, ki ne zna pojasniti začetnega sln. *b-*. Po Sadnik-Aitzetmüller, 116 b je to samostojna sln. tvorba iz praslovanskega **bag-*, r. *bažitъ* »želeti, hrepeneti, zahtevati«, p. *bażyć się* »uživati, zahtevati«, č. *bažiti, bahnouti* »uživati, želeti, zahtevati« (glej tudi *baža* I).

**báhati se**, *báham se* (v. impf.) »prahlen«; k temu *baháč* (m.), *bahûn* (m.), *bahúlja* (f.) »Prahler«, adj. *bahăt, baháta*; *bahăv, baháva*; izv. *baháriti, baháčiti, bahévati*; prvič v 18. st. *bahăzh* »Prahlhans« (Pohlin).
Nejasno; prim. tudi *hábati, hábiti, hábriti se, habljáti, hoboriti se* »prahlen« poleg *habáč, habrûn, habrîvec, hábra* »Prahler«, adj. *hoborljív* »prahlerisch« in adj. *háben* »eilig, schnell«, v 18. st. *háber* »ošaben« (Pohlin) in k temu *ošábiti* »hochmütig machen«, *ošáben* »aufgeblasen, stolz«, v 18. st. *ofhaun* »plump zur Arbeit«, *ofhaunoft* (Gutsmann, 218; 316 in 342).
Navadno primerjajo sbh. *băh* »homo superbus; strepidus: superbia«, *băhavac*; adj. *băhat, băhata*; *băhatost, băhastvo, băhavica* (Perušek, JA XXXIV 20); r. *báchar*ъ »čarovnik, govorec«, *bachóritь* »govoričiti, bahati se« poleg *bachválitьsja* »bahati se«, *bachvál* »bahač«; č. *báchora, báchorka* »bajka«, č. dial. *bachořiti* »klepetati«; gl. *bachtać so*; dl. *bachtaś se* »klepetati« (Berneker, I 38; Vasmer, I 63). Že Miklošič, 5 je to izvajal iz osnove **bha-* »govoriti« kakor *bajati* (glej tudi Pedersen, IF V 51; Brückner, KZ LI 240; Scheftelowitz, KZ LIV 228; Machek, LP IV 112). Drugače Aitzetmüller, ZSPh XXII 370, ki misli na **bhu̯ā- *bh(e)u̯- / *b(e)u̯-* »aufblasen, schwellen« (glej tudi *bahorin, bohteti, buhniti, bukniti*). Vendar doslej nihče ni pritegnil paralel tipa *hab-, šab-*, nastalih morda po metatezi; pomensko blizu sln. *ofhaun* v 18. st. je č. dial. *chabrat'* »plump arbeiten«, kar primerja Machek, Stud. 21 in ESČ 153 z lit. *kõbrinti* (drugače o tem Fraenkel, 255). Zdi se, da se je pomešalo med seboj več osnov, ki jih je zaradi številnih ekspresivnih variant težko razlikovati. (Glej tudi *bohoteti*).

**bahorîn** (m.), g. *bahorîna* »zračni vrtinec« (štaj.), tudi *bohorîn, hohorîn, huhorica*. Pomensko najbliže je r. dial. *bachorъ* »močan veter, vihar«. Aitzetmüller, ZSPh XXII 370 pritegne k temu tudi sln. *baháč* »dvolitrska steklenica«; č. *bachač* »trebuh«, *bachor* »želodec prežvekovalcev«, *bachořice* »tlačenka«, stč. *bachoř* »danka«, slš. *bachory* »vampi«, *bachratý* »napihnjen«, z metatezo *baroch, barocháč* »napihnjenec«; p. *bachar* »debeluh«, *bachurowaty* »debel«; blg. *bachùr* »danka« in veže vse z *bah* »napihnjen«. Drugače o čeških in slš. besedah Machek, 22, ki misli z rezervo na *puchor* »mehur« (tako tudi Georgiev, 36 o blg. *bachùr*).

**bahoriti**, *bahorím* (v. impf.) »čarati«; k temu *bahoríja* »čarovnija«. Prim. sbh. *băhoriti, băhorīm* »bajati«, *băhornik, băhornica, băhorica*. Pomensko blizu je r. *báchar*ъ »klepetulja; čarovnik« poleg *bachóritь* »čvekati, bahati se«; č. dial. *bachořiti* »čvekati«, *báchora, báchorka* »bajka«. Berneker, I 38 in Vasmer, I 63 vežeta z *bahati* in suponirata za oboje isto osnovo kakor v *bajati*. Zgrešeno Matzenauer, LF VII 4, ki pritegne sti. **bhaṣ-* »reči, govoriti«; prav tako Daničić, ARj I 154, ki misli na **bhas-* »tolči« (glej *bahati, bahorîn*).

**bâj** (m.), g. *bâja* »sod, 48 meric« (dol., notr.). Prim. sbh. *bája* (f.) »sod, čeber«. Pleteršnik, I 10 in Mende, RLS 41 mislita na it. *baglia* »brenta« (frc. *baille* »sod«). Bliže je it. *baia* »sod, čeber«; vse iz srlat. *bajula aquae* »sod« k *bajulus* »tovornik« in *bajulare* »nositi, tovoriti« (Meyer-Lübke, 886; Battisti-Alessio, I 407).

**bája** I (f.) »dojilja« (goriš., notr.). Izposojeno iz it. *bàlia, bàila* »dojilja, pestunja«, kot frc. *baille* »sage-femme« iz srlat. *bajula* »nutrix« (Battisti-Alessio, I 414; Wartburg, I 205); glej tudi *baj.*

**bája** II (f.) »vrsta volnene tkanine«. Evropska kulturna beseda, prim. nvn. *der Boi*, hol. *baaei*, švic. n. *bajin* (Kluge, 89), vse iz stfrc. *baie* »vrsta blaga« iz lat. *badius* »kostanjevo rjav«. Tudi it. *baietta,*

*bavetta* je verjetno iz frc. (Wartburg, I 202; Battisti-Alessio, 408).

**bájanica** (f.) »šiba za iskanje talne vode«; izv. *bájaničar*, *bájaništvo*; verjetno iz **badi̯anica*. Psl. **adati* »slediti, zasledovati« je izpričano samo v stč. *jadati* »preiskovati, preizkušati«, toda nč. *bádati*, p. *badać*, slš. *bádat'* »preizkušati, raziskovati«, *badat'* »opazovati« izvajajo po napačni dekompoziciji iz **obadati*. To je ohranjeno v sln. *obâdati*, v 16. st. *ako te nezhistost obada* (Krelj), danes naslonjeno na kompozita iz *-bosti*, *-badati*, tudi *ubâdati*, *vbâdati se* »pečati se, ukvarjati se, mučiti se«. Morda spada zraven tudi zah. sbh. *bȁdalo* »specillum« in cgn. *Badalić*. Tudi sln. dial. *vâncati* »sondirati, iskati talno vodo« (vzh. štaj.) je morda stari *-s-* intensivum **vъ(n)-adr-s-a-ti* s sekundarnim parasitskim *-n-*, enako sln. dial. *vânčati* »paziti« (kor.; prvič pri Gutsmannu); *vančljiv*, *vančljivost*, tudi *vančen*, npr. *sveti*, *sveti vančno solnce* »vsevidno?« iz **vъ(n)-ad-s-ja-ti*. Psl. **adati* je sorodno lit. *úosti* »vohati, z vohom ugotoviti, slediti, ugotoviti«, lot. *uôst* »vohati«, gr. ὄζειν »vohati«, lat. *odor*, *dor* »duh«, alb. *amë* »neprijeten duh«, arm. *hot* »duh, vonj« Tako Miklošič, 99; Zubatý, BB XVIII 245 in Gebauer, SS I 124; Berneker, I 24; Trautmann, 202; Machek, SPFFBU IV 29; Vaillant, RÉS XIX 300; XXII 7; Fraenkel, Slavia XIII 8 in LEW 1167. Le Brückner, 10 in Sławski, I 25 izvajata p. *badać*, *obadać* iz *bosti*.

**bájati**, *bájam*, *bâjem* (v. impf.) »pripovedovati, čarati, prerokovati«; *bâjka* »pripovedka«, *bâjen* »čaroben, čudovit« (novoknjiž.); dial. *bajílo* »čarobno sredstvo« (pkm.), *bájavec*, *bâjec* »čarovnik«, tudi cgn. *Bajec*; *bajúlja* »prazen vik« (vzh. štaj.) > štaj. n. *Bahöll* »hrup« (Unger-Khull, SW 45), *bajúljiti* »grdo peti«; izpričano v 17. st. *bajati* »fabulari« (Kastelec).
Prim. sbh. *bȁjati*, *bȁjēm* »incantare«; blg. *bája* »zdraviti z magijo«; r. *bájatь*, *báju* in *bájitь* »govoriti, pripovedovati«; ukr. *bájaty* »pripovedovati«; p. *bajać*, stč. *báti*, *báju*, č. dial. *bajat*, *bajdat* »pripovedovati«; slš. *obájiť* »očarati«; gl. *bać*; dl. dial. *bajaś*.
Psl. **bajati*, **bajǫ*, prvotno verjetno atem. **ba-ti*, **ba-mь*, sodeč po sorodstvu gr. φημί, lat. *for*, *fāri* »reči«, arm. *bam* (< **bhā-mi*); subst. gr. φήμη, lat. *fāma*, *fābula* (Berneker, I 39; Vasmer, I 66; Pokorny, 105). Glej tudi *balij* in *basen*. Drugače Miklošič, TEl, Nachtr. 9, ki primerja turš. *bajmak* »čarati«, madž. *báj* »čar«, *bájolni* »uročiti«, vse iz turanskega *bayi* (Gombocz-Melich, I 230; Kniezsa, 792).

**bájdl** (m.) »globoka glinasta posoda« (pkm.). tudi *vajdling* (Novak, Lončarstvo 102). Prim. slš. dial. *vajdling*, *vajling* »vrsta sklede«. Trubačev, Rem, term. 298 suponira neko neizpričano bav. **baidl*, **baidling* poleg *Wandl*, *Reindel*. Dvomljivo.

**bâjer** (m.) »piscina«, tudi *vâjer*; v 16. st. *vejer* (Dalmatin); v mtpn. *Bajer*, *Bájerji* poleg *Vajer*, *Vajeršca*, *Vejerščɛk* (Bezlaj, SVI I 46). Izposojeno iz n. *Weiher*, srvn. *wîer wîoeri*, stvn. *wîwāri* < lat. *vīvārium* (Kluge, 849). Ramovš, ČJKZ III 58 in Hgr. II 190 povezuje s tem tudi sln. dial. *ver*, *vir*, *verij*, *virij* »studenec« in *birt*, *virt* »piscina«, kar pa je vsaj deloma lahko tudi domače.

**bâjta** (f.) »koča, koliba«, dem. *bâjtica*, izv. *bâjtar*, *-rja* »kočar«, *bâjtarica*, *bâjtnik*, tpn. in mtpn. *Bajterji*, *Bajta*, morda tudi *Bajtiše*, n. *Waidisch* na Kor. (drugače Kranzmayer, ONBK II 235). Tudi sbh. *bajta*, »koča«, *bajtica* »koča, koliba« (kajk., Lika, Bosna, Hercegovina), sorodno je tudi č. dial. (morda slš.) *baja* »koča« (Machek, 22), madž. *bojtár* (kljub Miklošiču, 6 in Bernekerju, I 39) ne spada sem (Kniezsa, 800).
Pri južnih Slovanih sprejeto verjetno z romanskim posredovanjem (Schuchardt, Slawod. 78), prim. furl. *baite* »koča«, severno it. *baita* (veron., comb., piem.) in dalje frc. dial. *baita*, *baite* »koča« (Wartburg, I 205), vendar tudi bask. *baita*, *beiti* »chez, étable, cave« in predgrš. βαίτα »šotor iz kož«. (Budimir, Grci i Pel. 49, 56, 63; JF XXII 230). Prastara substratna beseda s semitohetitskim sorodstvom, prim. arab. *baitun* »hiša«, hebr. *bet* (Stampa, Less. praerom. 132, Šmilauer, ČMF XXXIII 132, Skok, SR III 351). Drugače Meyer-Lübke, 884 iz germ. *baita* »Rast«.

**báker** (m.), g. *bákra* »cypreum«, knjižna izposojenka iz sbh., adj. *bakrȩ̂n*, *bákrast*, v. (*po*)*bákriti*, *bakráč* »bakren kotel«; sbh. *bàkar*, mak. *bakar*, blg. *bakъr*, kakor alb. *bakër*, ngrš. μπακίρι, μπακρί izposojeno iz sev. turškega *baker*, kuman. *bager*, kurd. *paker* (Miklošič, TEl I 18, Nachtr. 9 in 254; SEW 6; Berneker, I 40), k temu *bakrač*, sbh. *bàkrač*, blg. *bakrač*, alb. *bakrač*, *pakrač*, madž. *bogrács* < turš. *bakradž* (Kniezsa, 598).

**bȃkla** (f.) »facula«; iz tega *bakláti*, *-âm* »plapolati, mahati z lučjo«, *baklár*, *bakláš* »nosilec bakle«; novoknjižno tudi *baklâda* »sprevod z lampioni«. Prim. sbh. *bȁklja*, *fáklja*, *váklja*, č. dial. *fakule* poleg *fakle*, slš. *fakl'a*, *nafaklit'* »zanetiti«; p. staro *wachla*, p. dial. *fakla*. Enako kakor madž. *fáklya* in rum. *feklie* izposojeno iz srvn. *vackele*, *vackel*, stvn. *facchala* »Fackel« < lat. *facula*, le č. *fakule* sprejeto naravnost iz lat. (Miklošič, 6; Berneker, I 40).

**bákulica** (f.) »cajna, košek« (vzh. štaj.). Kelemina, ČZN XXIII 139 izvaja iz stvn. *bah-weiga* »lanx, discus«, švic. n. *weigelin* »runde, hölzerne Schüssel«. Bolj verjetno je kakor sbh. *bȁklje* (f. pl.) »posoda za mleko«, *bȁkvica* »lesen sod«, blg. *bъklica* »čutara« in csl. *bъklica*, ena izmed oblik, ki so se na Balkanu razvile iz predlat. **bukula*, gr. βοῦκλα (Hubschmid, Schläuche 45 d.).

**bála I** (f.) »nevestina oprema«, tudi *balíž* (m.), *balíšče* (n.); v 18. st. *bâla* »Brautmobilien« (Pohlin).
Prim. tudi koroško n. *vallas*, *vales* »das mobile Brautgut«. Kljub pomenski razliki povezujejo navadno z *bála* II. Glej Miklošič, Frw. 4; Štrekelj, JA XXXV 131; Skok, ZRPh LIV 114; Kelemina, Sln. etnograf I—III 324; Mende, RLS 41.

**bála II** (f.) »zavitek, sveženj«. Prim. sbh. *bȁla* »zavitek, sveženj«, blg. *bala*. Evropska kulturna beseda; prim. n. *Ballen*, srvn. *balle* »sveženj«; (Striedter-Temps, DLSbk. 102). Vendar je tudi it. *balla*, ben. *bala*, furl. *bala* »zavitek, sveženj« (Mende, RLS 41).

**bála III** (f.) »Stipa pennata« (Kras), tudi *bálovina*; prim. sbh. *bala*, *balka*, *balavnica* »Stipa pennata«, tudi *pala* (Istra). Neznanega porekla; Berneker, I 40 primerja sln. *balovina* s p. dial. *balka* »jezerce v ni-

žini«, ukr. *bálka* »nižina«, lit. *balà* »močvirje«. Vendar sln. in sbh. bolj verjetno ni domače, prim. keltorom. **balca* »močvirje«, nprov. *bauko* »šop trave« (Meyer-Lübke, 899).

**bala** IV (f.) »smrkelj« (Jarnik, Versuch 47): prim. sbh. *bȁle* (f. pl.) »mucus, smrkelj«, *bȁlav* »mucosus«, *bȁlavac, bȁlavica*. Po Miklošiču, 6 in Bernekerju, I 41 je sbh. *bale* izposojeno iz rum. *bale* »pena«; it. *bava*, furl. *bave* < **baba* »pena« (Meyer-Lübke, 853) ne pride v poštev.

**Bala** V »g. i. v Julijskih Alpah«; prim. čak. *Bal*; izposojeno iz it. *Valle* (Schuchardt, Slawod. 46; Šturm, ČJKZ VII 22).

**bȃlda** (f.) »kij, bat, krepelo, sekira«, tudi *baldína*. Severnoslovanska beseda, prim. r. *báldá* »debelejši konec kija, bula na drevesu, kladivo«, ukr. *baldá* »bat«, p. dial. *balda* »drog z vrečo, s katero zapro dimnik«, č. dial. *balda* »kij«, *bolda* »bula na obrazu«, *baldovati* »udrihati«.
Zaradi osmanskoturškega *baldak* »bunka na ročaju sablje«, poleg turkotatarskega *balta* »sekira« (glej *balta*), mislijo na turkotatarsko poreklo (Vasmer, I 46 z liter.). Drugače Sadnik-Aitzetmüller, 109c, ki opozarjata na možnost domače slovanske paralele osnov *bul-*; *buld-*; *bald-* (glej *bula*).

**bȃldrijan** (m.) »Valeriana«, tudi *modrijan, odrijan*. Kakor sbh. *buldirjan* in r. *baldyrьjan* izposojeno iz n. *Baldrian*, kar je iz lat. *valeriana* k *valere* »biti zdrav«; slš. *valeriána* je sprejeto naravnost iz znanstvenega imena. Oblike *odrijan* so morda posledica križanja med *baldrijan* in sbh. *odoljan* (splošnoslov. ime < *odoleti*), kar v sln. ni ohranjeno.

**balen** (m.) »kit«; v 16. st. pri Dalmatinu akz. pl. *Balene*; izposojeno kot sbh. *baléna, balína* (f.) iz it. *balena* ali lat. *ballaena* »kit« z zamenjavo spola. Romanska beseda je verjetno z ilirskim posredovanjem iz gr. φάλλαινα »kit« < ide. **bhel-* (Walde-Hofmann, I 94).

**bali** (m.) »zdravnik« (Briž. spom. II 90); *balouvanige*, »zdravilo« (Briž. spom. II 92). Kasneje samo v 18. st. *baluvanie* »prizadevanje« (Gutsmann, 190).
Prim. csl. *balьji* »medicus«, *balovati* »curare«, starejše r. *bálij* »zdravnik, vedež« je izposojeno iz csl.; če je treba pri r. *bálovátь* »razvajati«, ukr. *baluváty* »ukvarjati se s čim, pirovati« izhajati iz prvotnega pomena »skrbeti za kaj, negovati«, je mogoče povezati s tem tudi sln. *baluvanje* »prizadevanje«. Berneker, I 42 veže s tem tudi sln. *balováti, balȗjem* »fantazirati, blebetati«, *balȗsati* »klepetati« poleg slš. *balušit'* »fantazirati« in izvaja vse iz *bajati, bajǫ*; prim. r. *vrač* »zdravnik« k *vratь* »fantazirati, lagati«. Uhlenbeck, Ai. Wb. 189 in PBB XVIII 238, loči *balьji* od r. *bálovátь* »razvajati« in izvaja zadnje iz sti. *bālás* »mlad, otročji«. Sobolevskij, Slavia V 741 primerja z lat. *fallō* »varam«. Glej tudi Vasmer, I 74 in 49.

**balma** (f.) »mlaj, butara«; izposojeno iz srvn. *palm(e), balm(e)* »različno cvetje za butare« (Miklošič, 7), to pa iz lat. *palma* »dateljeva palma«, it. *domenica delle palme*, n. *Palmsonntag* »cvetna nedelja« (Kluge-Götze, 528; Battisti-Alessio, IV 2734).

**baloh** (m.) »velik žmukelj perja, Laubbausch« (Ptuj); nejasno; verjetno spada zraven sln. dial. *bâla* »Stipa pennata« (Kras), *bala, balka, balovina, balavnica* poleg *pala* »Stipa pennata«; izposojeno morda iz it. *bala*, frc. *bale* »trava, seno« neznanega porekla (Battisti-Alessio, I 409).

**balojȃča** (dial. *balojâča, belojâča, balujača* »podzemska votlina, polna vode« (štaj.), tudi ime votlin *Balojača* (Jakole, Boč).
Najbolj verjetna rekonstrukcija se zdi **bȍlojâča* z redukcijo vokala v soseščini *-l-* iz izhodnega **bolon̂-ača* (prim. *vrtača, globača*). V pohorskem narečju je več apelativov, ki jih je mogoče razložiti samo s pomočjo vzh. slov. polnoglasja, prim. *gorica* < **gorodįica, zorica* < **zorodįica* in *bolònь*, psl. **bolnь* je r. *(ó)bolonь, (o)bolónьje* »poplavni svet« poleg **bolna*, izpričano z normalnim refleksom v sln. hdn. *Blanca, Blančica*, sbh. kajk. *Blana, Blanica* (Bezlaj, JF XXX 248); dalje glej *blana* II.

**balovátl**, *-ȗjem* »blebetati, blesti«, tudi »popivati, razgrajati« (bkr.); nadalje *balotáti, -âm, balotâvec*, z različnimi intenz. podaljšavami *balȗsati, baluštráti, baloštráti*; verjetno spada sem tudi *pobalîn* (m.) »nevzgojen, predrzen deček«, *pobalînstvo, pobalînski*. Navadno primerjajo s tem r. *bálovátь* »razvajati«, *bálovátьsja* »razgrajati«, *bálovenь* »potuhnjen otrok«; ukr. *baluváty* »pajdašiti se, pirovati«; slš. *balušit'* »blesti«; kakor r. *balítь* »govoriti, šaliti se« je povsod ista osnova **bal-* kakor v csl. *balovati* »zdraviti«, izvedeno od *bajati* (Berneker, I 42; Holthausen, PBB XLVIII 460; Vasmer, I 49). Negotova je primerjava s sti. *bālás* »otročji, mlad« (Uhlenbeck, Ai. Wb. 189; PBB XVIII 328 loči od tega csl. *balьji* »zdravnik«), enako tudi z lat. *fallō* »varati« (Sobolevskij, Slavia V 741).

**bálovina** (f.) »Stipa pennata« (Kras). Osamljena beseda, pomensko preveč oddaljena, da bi jo mogli z gotovostjo vezati z r. *bálka* »grapa, struga«, ukr. *bálka* »grapa«, *bálysče*, p. *balka* »jezerce«. Tako Berneker, I 40; z rezervo Vasmer, I 47, ki dopušča možnost, da *bálka* ni sorodno z lit. *balá* »močvirje«, nvn. *Pfuhl* itd., ampak izposojeno iz vzh. jezikov. Nejasno.

**bȃlta** (f.) »sekira, kij«, dem. *bâltica*, izpričano prvič v 17. st. *balta* »gorjača, krepelec« (Dict.). Prim. sbh. *bâlta* »sekira«, *báltati* »tolči«, mak., blg. *baltija* »sekira«, r. dial. *baltá* »kij«, *baldá* »debeli konec kija«, ukr. *bálta*, br. *bálta*, č. dial. *balta, balda* »tolkač za mak«, mor. dial. *balda, baldovica, balina* »gorjača«. Tudi madž. *balta*, rum. *balte*, ngr. μπαλτᾶς »sekira«. Izposojeno iz turkotatarskega; osman. turš. *balta*, ujgur. *baltu* »kij« (Miklošič, TEl I 256 in SEW 7; Berneker, I 41). Glej tudi *balda*.

**báltora** (f.) »der Hosenlatz, das Falltor« (dolenj., štaj.), tudi *bávtara* (gorenj.), *váltura, váltora*, pl. *baltore, baltre* »das Falltor«, prvič v 18. st. *váltara* (Hipolit, II 58), v hdn. *Bavterca, Bavtarca* (Bezlaj, SVI I 50). Izposojeno iz srvn. *valletor, valtor, valter* »Falltor« (Lexer, Mhd. Wb. III 12); glej Ramovš, Hgr. II 55.

**bȃn** I (m.), g. *bâna* »banus, dux, dominus«; moderni pomen *ban* »prefekt, gubernator« < sbh.; enako *ba-*

*novína* »področje banove uprave«; adj. *banov, banski, banovinski*; prvič v 17. st. *ban* »palatinus« (Kastelec). V tpn. *Bane*, 1425 *Wan, Banče*, n. *Faming, Banovci, Banja Loka, Banja Sela, Banja Ves*; mtpn. *Banj* (< **ban-jь*), *Banje Njive, Banji Vrh, Baniči, Banovšče*; cgn. *Ban, Banovec* (Lessiak, Carinthia 112; 1922, 6; Bezlaj, SVI I 46).

Prim. sbh. *bân*, adj. *banj*; mak. *ban*; blg. *ban, banъt*; p. staro *ban* »vinar, šiling«; rum. *ban* »upravitelj; stotinka leja«. Prvič izpričano v 10. st. βοεάνος (Konstantin Porphyrogenet), v 13. st. μπάνος (Iv. Kinnam). Slov. *ban* je nastalo po kontrakciji iz **bajan*, izposojeno iz mongolsko-tatarskega *bajan* »bogat, premožen« (Korš, JA IX 487; Melioranskij, IORJ VII, 2, 282; Berneker, I 42). Drugače o izvoru Matzenauer, CS 103 in Miklošič, TEl I 11, ki suponira perz. *ban, van* »čuvar«.

**ban II** (m.) »ščedem, zaščiten gozd«; v mtpn. *Veliki, Mali Ban* (Kostanjevica); poleg *pan*, v mtpn. *Panovec* (Gorica). Izposojeno iz nvn. *Bann(forst)* »zaščiten gozd« (Kaspret, ČZN IV 54; Kelemina, GMDS XIV 85).

**bâncerle** (m.) »viničar« (Novo mesto), tudi *vencar*; izposojeno iz nvn. *Weinzurl, Weinzedl* srvn. *wînzurle* »viničar« (Perušek, JA XXXIV 21; Kelemina, GMDS XIV 89). Prvič izpričano pri Trubarju: *Baincirli*, dat. *Baincirlu* (Ramovš, ČJKZ III 59).

**bânda** (f.) »tolpa«; v 17. st. *banda* »exilium« (Kastelec), *u bando sposnati ali poflati*; k temu *bandít* (m.) »razbojnik«, v 17. st. *bandyt* »is deshele vun pahnên« (Kastelec).

Mednarodna kulturna beseda, sprejeta morda naravnost iz it. *banda, bandito* ali s posredovanjem nvn. *Bande, Bandit*. Starejši pomen kaže na Italijo, srlat. *banda, bandum* »tolpa, trupa«, *banditi* »proscripti«; sbh. *bànditi, bàndim* »izgnati«, *bandìžati* »proscribere«, *bàndiža* »vagatio; exilium«; p. *bandyt* »pregnanec; razbojnik« (Matzenauer, CS 104). Zadnje izhodišče je got. *bandwo* »znak« (Meyer-Lübke, 929.

**bandẹ́ro** (n.) »prapor, zastava«, tudi *bandẹ́ra* (f.); prvič v 16. st. *banderu* (Dalmatin); v mtpn. *Bandera* (Posočje, Tolmin, Kočevje); izv. *banderáš, bandérnik*.

Prim. sbh. *bàndijera, bandîra, bandêra*; blg. *bandera*; p. *bandera*. Mednarodna kulturna beseda; izposojena iz it. *bandiera* »prapor« (Miklošič, 7; Berneker, I 42). To je kot frc. *banni re* izvedeno iz *banda* = got. *bandwo* »znak« (Wartburg, I 233).

**bânja** (f.) »kopalna kad«, *bânjka* »posoda za tekočino«. Prim. r. *bánja* »okrogla kupola«, *bánka* »vrsta posode«, ukr. *bánja* »kupola, sod«, p. *bania* »trebušasta posoda«, č. *báně* »posoda, vrč«, *baňka* »kupica«, gl., dl. *banja* »vrč«. Verjetno identično z r. csl. *banja* »kopel«, r. *bánja* »kopalnica«, sbh. *bȁnja* »kopel«; izposojeno iz lat. *bal(i)neum* »kopel, kopalna kad«, gr. βαλανεῖον »kopel«, it. *bagno* »kopel, kopalna kad« (Meillet, MSL XI 178; Ét. 182; Berneker, I 43). Toda sln. *bána* »kopalna kad« je izposojeno iz srvn. *wanne* »kad, kopalna kad« (Grafenauer, ZDHV I 374; Striedter-Temps, DLS 87).

**bantížati**, *bantížam* (v. impf.) »pregnati«; prim. sbh. *bȁntiti, bànditi* poleg *bantížati, bandížati* »izgnati«. Izposojeno iz it. *bandire*, ben. *bandizar* »izgnati« (Miklošič, 7; Mende, RLS 42). Glej *banda*.

**bantováti**, *bantûjem* (v. impf.) »drezati, vznemirjati, žaliti« (pkm.), tudi *bantúvati*. Prim. sbh. *bantuvati, -ujem* »vznemirjati, motiti;« blg. *bantuvam*; ukr. *bantuváty*; starejše in dial. p. *bantować* »drezati, žaliti«; slš. *bantovat'* »vznemirjati«; č. dial. *bantovat'* »stikati po žepih«. Kakor rum. *bǎntui* izposojeno iz madž. *bántani* »drezati, rušiti, žaliti« (Miklošič, 7; Berneker, I 42; Machek, 25).

**bâr** (adv.) »vsaj« (pkm., vzh. štaj.). Prim. sbh. *bârem, bâre, bâri, bâr* »vsaj«; mak. *bare, barem*; blg. *barè, barì, barèm, barìm, bar* »vsaj«. Kakor madž. *bár* in rum. *barem* »vsaj« izposojeno iz osman. turš. *bari* »vsaj« (Miklošič, 7; Berneker, I 44).

**bâr** (m.) »Setaria italica«, g. *bâra, barû* (akc. van Wijk, JA XXXVI 334), dial. tudi *bêr* (m.) »Milium effusum«. Prim. sbh. *bâr* »Milii genus, Setaria italica« poleg *bár* »Panicum« (Belostenec), r. dial. *bor* »Panicum, Milium«, r. csl. *borъ*; ukr. *bor*, g. *bru*; č. *ber*, g. *bru* in *bra* »Panicum; slš. *ber, bar*; p. *ber*, g. *bra* in *bru* »Panicum germ.«, gl. *bor*, dl. *ber* »Alopecurus pratensis«. Psl. **bъrъ* brez znanega sorodstva. Berneker, I 110 misli na koren **bher-* in **borna* »brana« po Hoopsu, Waldb. 362 (glej tudi Brückner, 21 in Vasmer, I 107). Machek, JR 294 in ESČ 29 zavrača to razlago in suponira paleoevropsko poreklo.

**barâba** (m.), g. *barâbe* »ničvrednež, postopač«; v. *(po)barâbiti se*. Prim. sbh. *barába*; blg. *baraba*. Izposojeno kakor madž. *bërábër, barábër* in bav. avstr. n. *Paràber, Baraber*, v. *barabern* iz it. *barabba*, tržaško it. *baraba* »discolo, malvivente« (Štrekelj, Lwk. 3; Matl, SOF XVII 94). Zadnje izhodišče je sirijsko *Bar-abba* »očetov sin« (Lokotsch, 19), zašlo v Evropo preko biblijskega imena.

**barâka** (f.) »lesena zasilna koča«; tudi mtpn. *Barakovec* (Postojna). Evropska kulturna beseda: prim. sbh. *baraka*; blg. *baraka*; p. *baraka*; č. *barák* poleg nvn. *Baracke*; it. *baracca*; frc. *baraque*. Zašlo v Evropo v tridesetletni vojni s posredovanjem špan. *barraca* (Šmilauer, NŘ XXV 244). Zadnje izhodišče je morda predromansko **barrica* »koča, zavetišče« (Hubschmid, Vox Rom. XVIII 11; Enc. Hisp. I 44) ali pa je to prakulturna levantska beseda; P. Aalto, NPhMit. XXXIX 383 opozarja na akad. *parakku* »soba«, sirijsko *pərakkā*, sumer. *bárag*.

**barantáti** *barantâm*, (v. impf.) »prekupčevati, pogajati se za ceno«, poleg *baratáti, baratâm* in *barâtati, barâčem*; v 17. st. *baratati, baratauiz* (Kastelec); morda spada zraven mtpn. *Baránt* (Ljubelj); glej Lessiak, Carinthia 1906, 136 in Scheinigg, Gymn. Pr. Klagenfurt LVI, 13. Prim. sbh. *barà(n)tati, barà(n)tâm*. Kakor stfrc. *bareter* in n. dial. *barenteren, barteren*, srvn. *pārât* »Tausch« izposojeno iz it. *barattare*, srlat. *baratare* »prekupčevati« (Miklošič, 7; Berneker, I 44; Schuchardt, ZRPh XXXIV 80). Zadnje izhodišče je predrom. **baratta* »kupčevati« (Meyer-Lübke, 961 in 6731).

**barantin** (m.) »vrsta blaga«. Izposojeno verjetno preko štaj. n. *Ferentin, Ferandin* »ein Kleiderstoff

in 17. Jhr.« (Unger-Khull, 220), it. *ferrandina*, frc. *ferrandin* (m.) in *ferrandine* (f.), kar je dalo p. *ferendyna*. Naziv po tkalcu *Ferrandinu* (Štrekelj, ČZN III 39).

**bâratiI**, *-am* (v. pf. in impf.) »vprašati, povprašati«, tudi *pobârati* (samo v. pf.) in *zabârati* »izgovoriti si, zagotoviti si«, *barkováti*, *-ûjem* »povpraševati, iskati, preiskovati« (gorenj. in koroško). Že Berneker, I 43 je vezal s tem mak. in blg. dial. *bàram*, *bara* »iskati, nadlegovati, dotikati se«, toda brez razlage (glej tudi Jokl, JA XXVIII 8). Mladenov, 17 je mislil na prevoj k *bьrati*, kar ni verjetno. Dvomljiva je tudi primerjava z grš. φράζω »dam razumeti, pojasnim«, φράζομαι »menim, premišljam, opazim« < **bhorə-* k **bher-* (B. Čop, SR XIII 185 d.). Mogoče bi bilo misliti na starejše **gъbarati* z asim. začetnega *gb-* > *b-*; poleg *govorъ* se pojavlja tudi **gavorъ* (p. *gaworzyć*) in **gъvorъ*, prim. p. *gwar* »ropot«, stp. tudi »razgovor«, *gwara* »narečje«, slš. dial. *hvarec*, *hvaric*, *dohvarat'*, ukr. dial. *hváryty* »govoriti« (Berneker, I 339; Slawski, I 382). Tudi dublete z *-b-* niso redke, prim. č. dial. (Hana) *výbarky*, *vébarke* »izgovori«, *zábarka* »pretveza«, *vobarat* »obotavljati se«, kar vse kaže na **gъbar-*, morda tudi č. *hárati* »svetovati, prigovarjati« poleg mor. *hobořit*, *hobárka* »govor« < **gobŏr-* (glej Machek, 142). Dalje glej pod *govor*. Machek misli, da je *-b-* prvoten in izvaja vse iz ide. **gh$^{u}$orubos*, grš. θόρυβος »šum, ropot« s slovanskim prehodom *-b-* > *-v-* in z metatezo **go$^{b}$/$_{v}$ъrъ* > **gъvorъ* > *govorъ*.

**bárati II**, *báram* (v. impf.) »z vročo vodo odstraniti ščetine, perje pri zaklani živali« (štaj.); v 18. st. *barâni jezhmen* ali *bara* »slad« (Hipolit); dial. tudi *barât* (m.) »čistilec« (Prẹšnica). Verjetno nastalo po napačni dekompoziciji iz **ob-var*, prim. *obara*, slš. *obariť*, *zabariť*. Dalje glej *vreti*.

**barȇd** (m.) »nerodoviten svet« (Kras, Istra), tudi *borȇd*, *barẹ́t*, *baréd* »ostanek trave po košnji, ruša, ki jo plug obrne« (Pivka); k temu *barédnica* »vrsta trave« (Kopriva), mtpn. *Bared*, *Baret*, *Baréde*, *Barédine*, *Zábared* (Bezlaj, SVI I 48). Tudi istr. čak. *bàred* »agri cessatio« (Nemanić, Stud. II 67).

Izposojeno iz primorsko romanskega *bar$^{ə}$* (Koper), *bar'do* (Piran), *bar o* (Umag) »luogo incolto« (Maver, Slavia II 32; Gravisi, Annuario Liceo Parenzo 1943, 38); *baredo* (Trst) »brughiera, sterpeto«, *baréi* (Milje) »sodaglia, rovina« (AGI XII 248), srlat. *baredum*, *baretum* (Atti e mem. IV 411; VIII 275). Šturm, ČJKZ VII 24 suponira lat. **barrētum* < galorom. *barros* »šop« (Meyer-Lübke, 964), J. Hubschmid, ZRPh LXVI 42 pa rekonstruira venetsko predromansko **baranklo* (ide. **bhoronklo-*) in primerja l. 769 izpričani tpn. *Baragia* pri Pavii (CD. Longob. II 290).

**bârik** (adj. indekl.) »željan, pohlepen«; *barik česa*, *na kaj*; *ni barik iti* (Nar. pes.) *so ga barik* (Jarnik). Prvič pri Gutsmannu *barek*. Miklošič, 7 izvaja iz n. *begierig*. Štrekelj, JA XII 453 misli na srvn. *vaerec*, *vaeric* »hinterlistig, feindselig« (Lexer, Mhd. Wb. III 21), bav. *gefaer(ig)* »hinterlistig, auflauernd« (Unger-Khull, SW 273). Glej tudi Pintar, Lj. Zvon, 1913, 27 in Striedter-Temps, DLS 88.

**barjȇ** (n.), g. *barjâ* »močvirje« (Ig), tudi *bárje* (Slavia II 215), redko *bára*; mtpn. *Barje*, *Bare* na sln. ozemlju samo okoli Novega mesta. Prim. sbh. *bȁra*, *bȁrica*, *bȁrina*, *bȁreš*, *bárež* »močvirje«; mak. *bara*, *barište*; blg. *bara* »potok, lokva, močvirje«; r. csl. *bára* »močvirje«, ukr. *bar* »močvirna globel med griči«; p. dial. *barzyna*, *barzówka* »močvirje«; č. *bařina*, dial. *bara*; slš. *bara*, *barina* »lokva, močvirje«. Psl. **bârâ*, etimološko nejasna beseda. Sorodno se zdi alb. *beřák*, *biřák* »močvirna krajina« in ngrš. μπάρα »močvirje, lokva«, kar ni izposojeno iz slov. jezikov (tako G. Meyer, 33); glej Rozwadowski, Studia 28 d. Dalje primerjajo bret. *bera* »teči«, grš. βόρβορος »luža«, sti. *barburám* »voda«, hdn. *Barbarā*, *Barbarī* in ilir. hdn. *Barbanna* (Mladenov, GSU XIII–XIV 5 d.; IORJ XVII 4 in 228; Jokl, Glotta XXII 125). Berneker, I 43 opozarja tudi na samojedsko *bare* »močvirje«, kar se zdi Vasmerju, I 53 le slučajno. Morda predide. **barro* (Oštir, AAS I 93). Nesprejemljivo Kelemina, Razpr. SAZU I 97.

**bárklјež** (m.) »neroda«. Štrekelj, JA XII 453 primerja it. *barcollare*, *barcullare* »majati se kot barka«.

**bȃrt** (m.) »krat« (pri števnikih), tudi *bȓt* in *fȃrt*; pri Megiserju *ſhtiri barti*. Izposojeno iz srvn. *ein vart* »enkrat«, stvn. *vart* »pot, vožnja«, kor. in štaj. n. do 17. st. rabljeno pri števnikih v pomenu »mal« (Štrekelj, JA XII 453; Berneker, I 44; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 371; Striedter-Temps, DLS 89).

**barûsa** (f.) »brada, kocine«, navadno pl. *baruse* (Slov. gorice), iz tega *barusáč*, *barûsnik*, *barúsnjak* »bradač«, adj. *barûsast* »bradat«. Verjetno spada sem tudi adj. *barusljast* »nakodran« (Matzenauerju, CS 106 se zdi tuje). Od tega ni mogoče ločiti štaj. dial. *rûse* (f. pl.) »brki«, adj. *rûsast* »brkat« in *rusa* (f. sg.) »resasta vrsta pšenice«. Prim. č. dial. *barousy* »dolgi, zmršeni *lasje*« poleg *parósy*, *karóse* »isto«, tvorjeno z ekspresivnimi predponami *ba-*, *pa-*, *ka-* k č. *rous*, pl. *rousy* tudi »perje na ptičjih ali dlaka na konjskih nogah«. Machek, SPFFBU I 85 in ESČ 424 primerja č. *ubrus* »prt« k *rousati*, slš. *rusať* »delati rese na platnu« < **rub-sati*, sorodno je n. *raufen*, *rupfen* »trgati, cefrati« < **reub-*, prim. *rvati*, *riti*, *runo*.

**bârva** (f.) »color«; k temu *bârvati*, *bârvar*, adj. *barven*, *barvit*. Izposojeno v sln. preko č. iz srvn. *varwe*, stvn. *varawa* »Farbe«. Prvič pri Pohlinu 1781 *barba*.

Prim. č. *barva*, star. *barba*; gl. *barba*, dl. *barwa*; p. *barwa* > ukr. *bárva*. Mlajše izposojeno je sln. dial. *fârba*, *fârbati*, *farbarīja*, p. *farba*, ukr. *fárba*, br. *fárba*, *chvárba*, enako lit. *parvà*, *párvas*, medtem ko je lot. *peŕve* < srspn. *verwe*. Pri sln. starejših avtorjih od Dalmatina naprej samo *farba*. (Miklošič, 7; Berneker, I 44; Grafenauer, Razpr. LDHV I 380; Striedter-Temps, DLS 89).

**básati I**, *bâšem* (v. impf.) »tlačiti, nabijati«; kor. dial. *basatə̀* (akc. Ramovš, Kr. zg. 53); k temu *basálo*, *básalnik*, adj. *básalen*. Izposojeno iz srvn. *vaȥȥen* »fassen« s prvotnim pomenom »in ein Gefäss tun; in sich aufnehmen« (Kluge, 185); glej Štrekelj, LMS 1896, 139; Matzenauer, CS 105; Lessiak, PBB XXVIII 44 in 137. Nejasno pa je gor. dial. *basati se*

»seliti se«, *básənga* »selitev« (Besnica) in *básati*, »kositi« (Bohinj, Paški Kozjak).

**básati** II, *bâšem* »kositi« (Bohinj, Paški Kozjak); s pomenskim prehodom kakor v *kositi*: *prekositi, prekašati* spada zraven tudi *razbásati se, razbâšem se* »napihovati, šopiriti se« (zilj.), verjetno tudi cgn. *Basar, Zbašnik*.

Najbliže je blg. *bàskam, bàsna* »sekati, udrihati« (drugače pri Georgiev, 35 iz **blъskam*) poleg r. dial. *razbasitъsja* »košatiti, šopiriti se«. Vasmer, 1 58 vidi v ruski besedni družini *bas, basъ, basá* »okras«, *báskij, baskój* »priljuden, družaben«, *basitъ, basátъ* »lepotičiti, krasiti«, *pribasitъ* »pohajkovati« izposojenko iz zirjenskega *bas* »okras« (po Mikkola, Berühr. 19 je obratno). Sadnik-Aitzetmuller, 129 b prišteva zraven (brez sln. in blg. primerov) tudi sbh. *nàbas* (adj. indekl.) »lep, izreden«, *nàbasica* »postaven fant« (Lika) in išče za to psl. besedno družino sorodstva v sti. *bhā́sati* »blešči, sveti«, *bhā́sas-* (n.), *bhāsá-* »blišč, lesk«.

**básati se** III, *bâšem se* »seliti se« (Besnica), tudi *básənga* »selitev«. Zdi se, da spada sem tudi *pribásati se, pribâšem se* »s težavo se privleči«.

Sorodno je sbh. *bàsati* »mencati, cincati«, *izbàsati, dobásati* »s težavo se odvleči«; mak. *basa* »cincati«, *zabasa, zabasuva* »bloditi«. Sadnik-Aitzetmüller, 107 a razlaga to južnoslovansko besedno družino (z *bas-* II pomešanim sln. in blg. sorodstvom) kot *-s-* podaljšavo k osnovi *bat-* (glej *batati*). V zloženkah tipa *izbásati se* »izmazati se«. *zbásati se kam* in pod. sta pomensko pomešani osnovi *basati* 1 in *basati* III.

**basûljec** (m.), g. *basûljca* »debel prašič«, tudi *basulj*; k temu f. *basúlja*. Prim. sbh. *basûlj*, g. *basúlja* in f. *bàsulja* »krmača«. Nejasno. Matzenauer, CS 106 izvaja iz srlat. *bassus* »debel«; ARj I 194 in Kelemina, ČZN XXIII 140 pa misli na srvn. *vasel* (n.) »das Junge, Gerücht«, kar je semantično teže spojiti; iz *vasel* je mlajše sln. *fižel* »Rasse«.

**bȁš** (adv.) »prav, ravnoprav«, tudi *bâšti* (vzh. štaj.), *baštȇ* (dol.); v starejšem jeziku *bòš, bòšt, bòšti* (Škrabec, Cvetje X 4). Prim. sbh. *bȁš* »prorsus, plane«, mak. *baš* »upravo« prešlo tudi v alb. *baš* »gerade, eben« (G. Meyer, 28); psl. **bъšь* poleg **bъchъ*, csl. *na bъchъ* »ὅλως«, *sъ bъchъ, bъchъmъ, bъšъ, bъšъjǫ* (*bъšъjǫ*), str. *bošъju* (adv.) »ves, cel«. Starejše sbh. *u bah* »skoz in skoz«, blg. *bъh*. Miklošič, 25 je to samo južnoslovansko besedno družino delil na štiri različne osnove, medtem ko sodita Berneker, I 97 in Vasmer, I 114, da je *bъchъ* (glej tudi *nabáhniti*) redukcijska stopnja k **buch-*, sln. *buhati*.

**bȃška** (f.) »butara suhljadi«, k temu *bâškati* »delati butare« (Gorje). Verjetno izposojeno iz romanskega *fascis* »Bund, Bündel« (Meyer-Lübke, 3214), morda z nemškim posredovanjem. To je dalo sicer sln. *fâšte* (Lopar), *fašîńe* (Kožbana), *fâš, fašîńa* (Trebeše), prim. furl. *fàsse, fassìne* (Pirona, 297), ben. *fassa, fassina* (Boerio, 213).

**bȃšta** (f.) »oslovsko sedlo« (Korte, Istra); prim. sbh. *bašta* »clitellae«. Štrekelj, Lwk. 4 izvaja iz istr. rom. *básta* »tovorno sedlo« (Ive, Dial. 157), it. *basto*, lat. *basterna* »lettiga«, verjetno predromansko (Battisti-Alessio, I 455).

**baštija** (f.) »utrdba, branik« (v 16. st. Megiser), kasneje *baštôn, bastíja, bastjôn*, adj. *baštijonov, baštijonski*.

Izposojeno iz it. *bastia*, medtem ko je *poštâjna* »utrdba«, pri Megiserju *postajnia* sprejeto preko n. *Bastei, Bastion*. Tudi sbh. čak. v 16. st. *baštija*, mlajše *bastija*, kajk. tudi *bašta, bašča* sprejeto deloma iz it. *bastia*, dial. tudi *basta*, deloma pa preko madž. *bástya* (Hadrovics, Nyelv. ért. L 82). Iz it. je tudi stč. *bašta*, nč., slš., gl. *bašta*, kar je potovalo dalje na vzhod, stp. *baszta*, danes *baszta*, str. *bašta, bášnja*, ukr. *báśta, báchta*, br. *bášta, bákšta* (Sadnik-Aitzetmüller, I 252).

**bȃt** (m.), g. *bâta* »steblo, kij, leseno kladivo, storž«, tudi *bȁt* (m.); v 17. st. *bat* (Dict.); dem. *bâtec, bâtic, bâtek*, adj. *bâtast, bâtn̥*; v. *bâtati, bâtam* »tolči, tepsti«; k temu *bâtina* »palica, udarec« (dol., jvz. štaj.).

Prim. sbh. *bȁt* »kij, palica«, *bàtina* »palica«, *bátati, batam* »tolči«; r. *bat* »kij, cepec, bojinec; čoln iz izvotljenega debla«, ukr. *bat* »Stick«, *batura* »bič«, p. *bat* »bič«. Nejasno; suponirati je mogoče psl. **batъ* < ide. **bhāt-* (**bhu̯āt-*) »tolči, biti«, lat. *fatuus* »blödsinnig«, galorom. *batuere* »tolči, biti«, gal. *andabata* »gladiator s čelado brez odprtin za oči« (Berneker, I 46; Vasmer, I 60; Pokorny, 111). Iz iste osnove je verjetno tudi r. *batóg* »cepec, palica«, ukr. *batih, batúh* »bič«, p. *batog* »kratek bič«, č. *batoh* »korobač«. Glej tudi *bet, botiti, butati*.

**báti se**, *bojím se* (v. impf.) »timere«; dial. tudi *bojati se* (pkm.); v 16. st. *bati se* (Trubar), *bojati se* (Dalmatin); izv. adj. *boječ, bojazljiv*; subst. *bojâzen*, dial. *bojêzen, bojèč(n)ost, bojazljivost*.

Sbh. *bòjati se, bòjīm se* »timere«; blg. *bojà se*; r. *bojátъsja*; ukr. *bojáty sa*; br. *bojácca*; p. *bać się*; č. *báti se*; slš. *báť sa, bojať sa*; gl. *boječ so*; dl. *bojaś se*; kaš. *boejec są*; slovin. *bùojec są*; plb. *bet*; csl. *bojati sę, bojǫ sę* < psl. **bojěti*. Po tvorbi je najbliže sti. prez. med. *bháyatē* »boji se«, av. *b(a)yentē* »boji se me«; koren **bhōi-, *bhī-*, lit. *baj s* »strašen«, *báimė, bailė* »bojazen, strah«; stprus. kavz. *pobaiint* »kaznovati«, toda verbum lit. *bij tis*, lot. *bîtiês*; stprus. *biātwei* »bati se«. Verbum je bil prvotno atematski, prim. sti. prez. *bibhemi*. Za slov. je treba izhajati iz prez. osnove **baje*, za baltske iz perf. **bijā-* in inf. **bītēi* (glej Berneker, I 68; Trautmann, 24; Vasmer, I 115; Fraenkel, ZSPh XXII 218 in LEW 43; Pokorny, 161).

**batriv** (adj.) »miren, brez skrbi« (Megiser, 1744), *batriviti* »bodriti, tolažiti« (Megiser, 1592), danes samo pkm. *bátriven* »drzen, boder«, *bátern* »dober, posrečen«, *žito ni ravno batrno*; *bátriti, batrivêti, batrivîti* »bodriti, tolažiti«, *bátrivnost, batrivîtelj*. Prim. kajk. *bator* »omnino«, sbh. *bàtriv* »audax, animosus«, *bàtriviti, bàtrivjeti, batrovati* »animum addere«, *bàtrivōst* »audacia«. Sprejeto iz madž. *bátor* »junaški, hraber«, odkoder tudi rum. *batăr* »quamquam«. Zadnje izhodišče je mongolsko-turansko *bayatur* > r. *bogatyrъ* (Miklošič, 16; Berneker, I 66; Gombocz-Melich, 310).

**bazan** (m.) »Phasianus colchicus«. Starejša izposojenka iz nvn. *Fasan*, srvn. *fasant*; prim. č., r. *bažant*,

p. *bažant*. Novejše sln. *fazan*. Zadnji vir naziva je gr. φασιανός po imenu reke *Fasis* pod Kavkazom.

**báža I** (f.) »vrsta, pasma, pleme«; *vsake baže* »različnih vrst«; *bážati se* »biti iste vrste« poleg *fóžel*, g. *fóžla* »pasma, pleme, rod« (Virštajn). Izposojeno iz stvn. in srvn. *fasel* (n.) »mladič, nasledstvo, prireja«; štaj. n. *Fasel* »seme, rod, vzreja, pasma« (Unger-Khull, SW 219), kor. n. *fàs·l* »pasma« (Lexer, KWb. 91); glej Kelemina, ČJKZ III 39, Striedter-Temps, DLS 123. Vendar je zaradi pomensko enakega sbh. *bâgra* mogoče suponirati psl. **bōgja* poleg **bōgra* iz ide. **bheugh-* »upogibati«, prim. alb. *pal'ë* »vrsta« iz ide. **pel-* »upogibati«, n. *falten* (Bezlaj, JiS XIX 21).

**báža II** (f.) »del vinograda, terasasti nasad trte« (Vipava). Osamljeno; izhajati bi bilo mogoče iz praslovanskega **bъgjā* k **bъgati* »kriviti, stisniti« (glej *beganica*). Rusko je v 16. st. izpričano iz te osnove *obъža* »neka variabilna ploskovna mera«, danes v severnoruskih narečjih *óbža, vobžá, óbga* »ploskovna mera; ročica pri ralu«. (Sadnik-Aitzetmüller, 119; drugače o tem Mikkola, IF XXVI, 295 < **ob-jъgja* in Vasmer, I 66, ki misli na metatezo *gъbati*).

**bažîljka** (f.) »Ocimum basilicum«, tudi *bazîljka, bazîlika, božîljka, bražiljka, bržiljka, mežilika, prežilika, pražiljka, požiljka, božiljek, božuljek, žiluh* poleg sredi 19. st. iz sbh. izposojenih *bosîlj, bosîljek, bosîlje*.

Evropsko kulturno ime za les z barvilom; po njem je dobila svoje ime *Brazilija*. Sbh. *bosiljak, bòsilak*, čak. *baselj̈àk, baseljkä*, blg. *bosilek, bosiljak, bosilъòk* je verjetno iz it. *basilico, bassilico*, lat. *basilicum*, gr. βασιλικόν. Sln. oblike kažejo kot č. *bryzula, brezula, březulka, brezalka, pryzila, fryžula* in p. *brezylja, bryzylja*, dial. *brazylja* poleg *bazylja, bazylik* na nemško posredovanje: nvn. *Basilie, Bresilien*, frc. *brisil, basilic*, it. *brasile*, lat. *brisilium*. Poreklo ni jasno; mislili so na grš. βασιλεῦς »kralj« (Berneker, I 77; Wartburg, I 271); Brückner, 40 opozarja na malajsko *berzi* pri Marcu Polu (glej tudi Machek, 46).

**be** (za vse osebe in števila), dial. v funkciji aorista, npr. *bǎ*, »je bil(a)« (Ter); *sǫ bě̈* »so bili« (Ter), poleg *bi* (Ter, Brda, Banjščica); služi pa tudi za opisni kondicional, npr. *ja ba bil* »bi bil« (rezij.), *bé ja mȍu* »če bi imel« (Ter); v Reziji v enaki funkciji tudi imperfekt 3. sg. *bese, befse* (*bóešoe, boešъ*), 3. pl. *beho* (Ramovš, ČJKZ IV 118); v Zilji se je razvila nova fleksija *bêsəm, bêsi, bê, bêsva, bêstâ*; *bêsmo, bêste, bêso* v funkciji kondicionala. Prvič v Briž. sp. *gemu be fiti* (II 2 in 7) modalno, poleg *efe befe priuuae*; v 17. st. *be od hudiga duha* (Skalar) v nar. pesmi *beste me djali* še v temporalni funkciji.

Izhodišče je stari impf. csl. *běchъ* z aoristovo fleksijo poleg mlajšega imperfekta *běachъ* z analogno imperfektovo fleksijo. Prim. r. *be* »je bil«, str. *bě* (Vasmer, I 67) mak. *bev, beše* itd. Najbliže je prus. preteritum *bēi, bei, be* »je bil«, grš. ἐφύη, verjetno je 3. sg. **bhuēt* (Vaillant, RÉS XXIII 151 pritegne tudi lit. partikulo *be*, ki ne spada zraven). Novo ziljsko fleksijo je razlagal Miklošič, VGr. III[2] 176 iz **by-jesmъ*, kondicional in pluskvamperfekt. Bolje Oblak, LMS 1891, 227, ki sodi, da so se pomešale oblike *beh, be*, s *səm, si, je*; Ramovš, Hgr. VII 39 precizira kontakt 3. sg., 2. in 3. dual. in 2. pl. z atematskim prezentom, kakor je prez. vplival tudi na rezijanski imperfekt. Imperfekt v funkciji kondicionala je izpričan tudi v gl. *běch, budźech pytał*, dl. *bužach pytal* (Vaillant, Gramm. comp. III 98).

**bebáti**, *bebâm* (v. impf.) »nerazumljivo, nerazumno govoriti«, tudi *bebljáti, bebljâm, babljáti, babljâm*; k temu *béba* »tepec«, *bę́bec, bę̂bež, bę̂bček*; *bę́biti, bę́bim* »imeti za norca«, *bę́bkati, bę̂bkam* »postavljati se«.

Prim. csl. *bъbati* »blaesum esse«, blg. *bъ̀blja*; č. *beblati, beblosit'* p. dial. *beblać*. Podobno je tvorjeno tudi sln. *brbráti, brbrâm, brbotáti, brbóčem*; prim. sbh. *brboriti*. Pomensko enako je v baltskih jezikih lit. *bebekénti, bebekúoti*, lot. *bebelêt* »nerazumljivo govoriti«, lot. *bebinât*, prus. *bebint* »norčevati se«.

**bę̂bec** (m.) »tepec«, tudi *bę̂bež* (m.), *bę̂bček* (m.), *béba, bę̂bica, bę̂bka, bę̂bčica*; adj. *bę́bast*; izv. *bebarîja, bę́bščina, bę́bstvo*; v. *bebáti, -âm* »nerazločno govoriti«, *bę́biti* »početi neumnosti«, *bę́bkati, bebljáti*.

Stara onomatopeja; sln. deloma križano z *bę́dast, bedarîja, bedák*. Prim. sbh. csl. *bъbáti, bъbl'u, bъblivъ* »jecljati«, blg. *bъ̀blja* »brbram«, č. *beblati, bebtati*, p. dial. *beblać, beblać* itd. Glej tudi *brbljati, brbrati*. Podobne tvorbe so tudi v drugih jezikih, n. dial. *babbeln, pappeln*; lit. *plepḗti*, lot. *babulêt*, lat. *babulus*, gr. βαβάζω (Berneker, I 105; Machek, 28). Tudi madž. *bibasz, bibaszt* »neumen, neroden, grob«, kar je morda iz sln. (Pleteršnik, JA XXXIV 22; Gombocz-Melich, 390; Kniezsa, 598), p. *bigas*, č. *bigas* »grobijan« pa je verjetno iz madž.

**beč I** (m.), g. *beča* (*bə̀č, bəčä*) »vodnjak z izvirom; z lesenimi stenami obdan vodnjak«, dial. tudi *bä̀č, bȍč, bṻč*; poleg *bə̈č, bṻč, bȳ̈č* »sodček«. V hdn. pogostno *Bä̈č, Bič, Bṻč, Beči, Beček, Bečki, Bečilo, Buček*; v tpn. *Bič*, 1250 *Physch*, 1251 *Vutsch*; *Buč*, ca. 1400 *Futsch*; *Beč, Beček*; v mtpn. *Bač, Beč, Bič, Buč, Biči, Bčic, Bčovka* (Bezlaj, SVI I 51).

Samo slovensko; izhajati je treba iz **bъčь*. Miklošič, 267 in 268 je vezal s psl. **bъči*, **bъčъve*, medtem ko je sbh. *puč, počuo* »vodnjak« (sln. *páč, pě̀č*) izvajal iz lat. *puteus*, it. *pozzo*. Štrekelj, LMS, 1892, 7 je suponiral osnovni pomen *bě̀č* »sodček« iz srgr. βυῦτσον. Perušek, JA XXXIV 22 in Bezlaj, SR V—VII 134 sta mislila na *puteus*. Prepričljivo Hubschmid, Schläuche 51, ki tudi sln. *bə̈č*, kakor *boca, buča* in *bečva* poveže z obširno besedno družino, ki se je razvila iz poznolat. *buttis* »sod«. (Glej tudi *putrih*.)

**beč II** (m.), g. *beča* »droben denar« (Istra, rezij.), prvič v 16. st. *bezh* »Pfennig« (Krelj), 1630 *do... biezha* (V. Oblak, LMS 1887, 314). Prim. sbh. *bȅč*, g. *bȅča* »droben denar«, kajk. *bȅč*, čak. *bȅč*, pl. *beči* »denar«, *zbečati se* »symbolum soldo, conferro collectam« (Belost.). Izposojeno iz it. ben. *bezzo* »dvanajstina solda, šest denarov«, pl. *bezzi* »denar« (Boerio, DV 52), furl. *bêz, bêc'* (Marchetti, Ce fastu IX 181), to pa iz srvn. *batze, petze, be ze* »medved«. (Miklošič, VGr. I 357; SEW 8; Berneker, I 47; Mende, RLS 44), Iz sln. ali sbh. tudi madž. *bécs* »obulus quadrans« (Kniezsa, 85).

**bečvă** (f.) »sod, kad, čeber; tonja« poleg *bečkă*, *bâčka*; izv. *bečvíca*, *bečvár*, *bečvaríja*, *bečvârstvo*; v 16. st. *bazhva* (Megiser). Prim. sbh. *băčva* »sod« poleg *băkvica* »čeber«; mak. *bočva*, *bočka*; blg. *bъčva*, *bъčeva*, *bъčova*, *bàčova*; r. *bočka*, *bočënok*; ukr., br. *bóčka*; p. *beczka* »sod; tonja«, č. *bečka*; slš. *bečkà*, *bačka*, *bočka*; r. csl. *bъčьvь*, *bъčьka*. Psl. verjetno **bъči*, g. **bъčьve*; stara kulturna beseda; lit. *bačkà* »sod, kad« je iz slov. jezikov (r.), enako široko razprostranjene izposojenke v številnih turanskih, ugrofinskih, uralo-altajskih in kavkaških jezikih, npr. azerbejdž. *bočka*, nordvin. *boc'ka*, čuvaš. *pitške*, uzbeško *băčkă*, osetsko *bocka*, nperz. *bočka* (Hubschmid, Schläuche 51). Kljub glasoslovnim težavam je psl. izhodna oblika ozko povezana s poznolat. *buttis* »sod; meh«, srlat. *bucia*, izposojeno tudi v gr. βούτις, βοῦττίς etr. *pute*, arab. αβεττι, kimr. *both*; srvn. *butte*, *bute*. Iz istega vira je tudi gr. βούκλα, mak. *bùkla*, blg. *bukla*, *buklija*, sbh. *bùklija*, alb. *buklï*, rum. *buclie* (glej tudi *boca*, *buča*, *bokal*, *buteljka*). Drugače Berneker, I 105 in Vasmer, I 113.

**bed** (m.) »zrak«; samo v 18. st. pri Pohlinu in Gutsmannu (glej Breznik, Razpr. ZDHV III 156). Tudi sbh. *bêd* »zrak« je izpričano samo enkrat pri Stuliću, 1806. ARj I 220 in Skok, I 130 izvajata iz perz. *bād* »zrak, veter«. Iz perz. *bādhauard* »Rosenschwamm« (je enako perz. *bād* »veter, zrak« in ar. *ward* »roža«) je frc. *bédegar* »Rosenschwamm« (Wartburg, I 202; Lokotsch, 157).

**bę̑da** (f.) »revščina«, adj. *bę́den*; oboje novo knjižno po drugih slovanskih jezikih, prim. sbh. *bljèda*; mak. *beda*; blg. *bedà*; r. *bedà*; ukr. *bidá*; stp. *biada*, č. *bída*; gl., dl. *béda*; csl. *běda*, *bědьnъ*.

Prim. lit. *bėdà*, lot. *bę̂da* »skrb«, alb. *bē* »prisega«, ide. **bhoịdhā* (Berneker, I 54; Fraenkel, 38; G. Meyer, 30); s prevojem tudi lit. *bādas*, lot. *bads* »lakota« (Fraenkel, 29). Stari slov. kavzativ (*po-*, *u-*)*běditi*, *běždǫ* »siliti, premagati«, r. (*po-*, *u-*)*bedítь*, ukr. *bidýty* »grajati«, sbh. *bij dati* »obdolžiti«, mak. *bedi* »klevetati«, blg. *obedjà*, *ubedjà*; p. *biadać* »tožiti« je izpričan v Briž. spom. II 67 *bbgeni* (< *p(o)běјeni*, csl. *poběžděni*) »incitati« (Miklošič, 13; Vondrák, Brіž. spom. 73). Glej tudi *bedak*.

**bedák** (m.) »stultus«; adj. *bę́dast*; izv. *bedaríja*, *bedastǫ̑ča*, *bedâstvo*; v. *bedákati*.

Verjetno izvedeno iz *běda*; sbh. *bèdāk* (m.) »stultus«, *bèdast*, *bedastòča* je Daničić, ARj I 220 spajal s turš. *bed* »hud, grd« (glej tudi Štrekelj, JA XIV 516). Vendar tudi č. *bidák*, slš. *bedák*, p. *biedak*, *biadak* »revež« k *běda*. Pomensko je sln. in sbh. besede laže spravljati v zvezo s slov. družino (Štrekelj, JA XXVIII 481; Berneker, I 54).

**bedem** (m.) »zid, utrdba«, tudi *beden*; zastarelo, verjetno izposojeno iz sbh. Prim. sbh. *bèdem*, *bèden*; mak. *bèdem*; blg. *bedèn*. Kakor alb. *beden*, rom. *bedean* in ngr. μπεδένι izposojeno preko turš. *beden* »utrdba, zid« iz arab. *badan* (Matzenauer, CS 107; Georgiev, 39).

**bedȇnj** (m.), g. *bednjȁ* »kad, korito, votel, izdolben hlod, panj«; dial. tudi *bédenj*, *bedȅn*, *bâdenj* (goriško), *bednȍ* (n., Sln. gorice); akc. glej Tesnière, RÉS IX 110).

Prim. sbh. *bàdanj*, g. *bàdnja* »mlinsko korito«, r. *bódnja* »vrsta soda«, ukr. *bódnja*; p. *bednia*, č. *bedna* »zaboj«, dial. *bedno*, k temu *bedniti*, *bednář*.

Psl. **bъdьńь* poleg **bъdьńa*. Izposojeno preko neizpričane germ. oblike **budin-*, stangl. *byden*, stvn. *butin*, nvn. *Bütte* iz srlat. *butina*, gr. βυτίνη (Berneker, I 106; Kiparsky, Lw. 233; Hubschmid, Schläuche 64). Rusko *bódnja* verjetno z ukr. posredovanjem; fin. *putina* iz stvn. (Vasmer, I 100).

**bedrę̑nec** (m.) »Pimpinella saxifraga«, tudi *bèdrnik* »isto«, *bedrînec* »Trinia«, morda tudi *bedríka* »vrsta jabolka«.

Splošnoslov.; sbh. *bèdrinac*, *bèdrenik*; blg. *bèdrenica*; r. *bedrenéc*, *bedrinéc*; ukr. *bedrenécь*, *berdinécь*, *bédryč*, *pedrynécь*; br. *bjadrýnec*, *berždenec*, *bronic*; p. *biedrzeniec*, *wiedrzeniec*, *wiedrzan*, stp. *biedrník*; č. *bedrník*, *bedřinec*, *bederník*, *bederenček*, *bedrmor* »Pimpinella saxifraga«. Verjetno izvedeno iz *bedro*; stč. *hlíza bedrní* »Pimpinella saxifraga« (Moszyński, Kult. II 220; Machek, JR 158); toda Brückner, 25 rekonstruira psl. **bъdrъnьcь* k *boder*; enako Vasmer, I 68; Preobraženskij, I 21 primerja perz. *badrändž* »Melissa«. Toda H. G. Lunt, Language XXIX 128 izhaja iz **bhedr-ró-*, sti. *bhadráh* »srečonosen«, csl. *bedrъno* »bogato« in č. *bedruňka* »Coccinella septempunctata« (glej tudi Mayrhofer, EWAI II 468).

**bę́dro** (n.), g. *bę́dra*, *bedrę́sa* »femur«, dial. pkm. tudi *bę́dra* (f.), dem. *bédrce*, *bedrésce*, *bę́drica*, adj. *bę́drn*, *bę́drnat*; v. *bedráti*, *-âm*, *bedríti se* »šepati«; v 16. st. *bedra* (f.) »coxa« (Dalmatin, Megiser).

Sbh. *bèdra* (f.), *bèdro* (n.) »coxa, latus, lumbus, femur«; *bèdriti se* »transversium ire«; mak. *bèdro*, blg. *bedr*ò, r. *bedró*, *bedrá* (f.); ukr. *bedró*; p. *biodro*, dial. *biedra*, *biodra* (f.); č. *bedro* (n.), stč. *bedra* (f.); gl., dl. *bjedro*; csl. *bedra* (f.) in *bedro* (n.); iz slov. jezikov ngr. dial. βεδρά »bedro«.

Nejasno; navadno primerjajo z lat. *femur*, *femen* < **bhedr-men-* (Berneker, I 47; Vasmer, I 68). Machek, 28 rekonstruira lat. *femur* < **d(h)emur/men* in primerja s tem poleg *bedro* tudi srvn. *zimere*, *zimbere* (f.) »bedro visoke divjadi« < germ. **temra* < **demra*, z metatezo *d* — *b* > *b* — *d* in *mr* > *br*. Pokorny, 96 se izogne težavam s *femur* in pritegne sti. *badvam* »trop, četa, število« in arm. *port* (**bodro-*) »popek, trebuh« < **bed-* »schwellen«. Rozwadowski, RS II 104 misli zaradi p. *ubiedrze* »breg, klanec« na zvezo z lot. *bedre* »dolina, jama« iz osnove kot v *bosti*. Neprepričljivo Osten-Sacken, IF XXIII 377, ki išče zveze s stsaš. *kneobeda* »poklek«, sti. *jñu- bādh-* »poklekajoči« (glej Specht, KZ LV 19).

**bega** (f.) »zelena listna žabica«; v. *bégati* »regljati«.

Izposojeno morda iz madž. *bèka* »žaba«, v 14. st. tudi *begas* (Benkő, MESz 269) ali iz neznanega vzhodnega vira; turš. *bağa* »želva« iz iste osnove ne pride v poštev. Toda *bégati* utegne biti tudi onomatopeja, prim. *békati*.

**begânica** »vrsta potice« (Bovec), tudi »butara« (Bohinj) poleg *begánja* (Radovljica). Pleteršnik, I 16 je mislil na metatezo iz *gibanica* »vrsta peciva«, ker so v slov. **bъg-* sklepali na metatezo iz **gъb-* (tako Miklošič, 82; Berneker, I 366). Vendar številni avtorji razlagajo r. *bgatь* »kriviti, stisniti, sesvaljkati«, ukr. *bháty*, br. *bhaćь* s številnimi izvedenkami poleg sbh.

*ȍbga* »zvaljano testo«, blg. *óbga* »isto« kot podedovano iz ide. **bheug-* »kriviti, stisniti« (Potebnja, RFV V 125; Iljinskij, RFV LXII 253; Machek, Slavia XXIII, Sadnik-Aitzetmüller, 119 d). Ker je sln. gorenjsko tudi *gubanca, gbanca* »butara«, sta se obe osnovi **gъbati* in **bъgati* gotovo križali, ni pa mogoče zanikati sledov starega *bъgati* tudi za slovenščino (glej tudi *baža* II).

**bȇge** (f. pl.) »hlače«. Nejasno; prim. tudi *bize*. Morda je oboje v zvezi z etn. *Bezjaki*, kakor so *gege* »hlače« iz *grecae* »grške«.

**bek** (*bə̏k*, m.), gen. *bəkȃ* (dial. štaj. *bȉka* kakor *mȉgla* < *məglȁ*) »ognjišče; trd kamen v kuhanem apnu«. Prim. sbh.- csl. *bъkъ* »calx, τίτανος« (Miklošič, Lex. pal. 49; SEW 25), starejše verjetno **bъkъ*. Škrabec, Cvetje X, 1891, 4b je sklepal, da je sln. dial. *bək* nastalo po besednem križanju med csl. **bъkъ* »calx« in *bykъ* »taurus«, kar je seveda odveč. Gotovo je **bъkъ* sorodno z lat. *focus* »ognjišče, ogenj« < **bhok'-*, prim. arm. *bosor* »rdeč« in *boç* »ogenj« (Walde-Pokorny, II 186), vendar ni jasno, po kakšni poti je prišlo k južnim Slovanom; zaradi *-o-* > *-ъ-* in *-k-* ne more biti avtohtono slov.; začetni *b-* govori proti izposoditvi iz vulg. lat.; morda sprejeto iz lat. z ilirskim posredovanjem (Bezlaj, Ling. Balk. II, 1960, 119).

**bẹ́ka** (f.) »Salix viminalis«, poleg *bẹ́kovec, bẹ́kovje, bẹ́kovica, bẹ́kovina, bẹ́kovišče*; k temu tudi *bẹ́kica* »Luzula« in *bekúlja, bakúl(j)ica* »iz protja spletena košara«. Prim. sbh. *bekva, bekvar, bekica, bekvica, bekovica, bekovina, bjeka, bjekica, bika, bikica.* »Salix viminalis, vitellina; Luzula; Viburnum«; č. *bika* »Luzula« je knjižna izposojenka iz jslov. (Machek, 32 in JR 274). Morda spada sem tudi blg. *beka* »Carex, Stachys«, kar razlaga Georgiev, 40 kot metaforičen prenos od *bejka* »ovca«. Etimologija nejasna. Zaradi razširjenosti je komaj mogoče misliti na izposojenko iz nekega suponiranega srvn. **weike, *weikel*, danes *die Weichel* »bela vrba« (Štrekelj, LMS 1896, 140; Perušek, JA XXXIV 23). Skok, ZRPh LIV 51 in ČMF VI 41 je izvajal iz rom. *vinca* k **vincus* »gibek, upogljiv« (Meyer-Lübke, 9342), furl. *vènc, venciâr* »Salix«, trentin. *vincol* »Juncus, Scirpus«. Glej tudi *bičje* in *bik*.

**bẹ́kati**, *bekȃm* (v. impf.) »blejati, meketati«, tudi *bẹ́čati, bečȋm*, pf. *bẹ́kniti, bȇknem*, podaljšano *beketáti, beketȃm, bekéčem* in *bekúntati*; k temu *bekljáti* »klepetati«, *bẹ́ka* »ovčje ime«, *bekȇt* »blejanje«.

Prim. sbh. *bȅknuti, bȇknem* »zablejati«, mak. *bekne, beknuva*, p. *bekać, beczeć*, č. *bekati, bečeti*, gl. *bjekać, bječeć*, dl. *bjacaś* »blejati«. Prastara onomatopeja, posnemanje ovčjega glasu, sln. *be*, lat. *bee*, n. *bäh* itd. Berneker, I 48 primerja po tvorbi švic. n. *bäckeln* (o divji kozi), norv. *bekra* »blejati« itd.

**bẹ̑l** (adj.) »albus, candidus, pallidus«, ned. obl. *bẹ́l, bẹ́la, bẹ́lo*, d. obl. *béli* in *ta bẹ̑l* (akc. Ramovš, Hgr. II 60; SJ III 49; JA XXXVI 348; glej tudi JF I 42 in II 84; ZSPh I 186); prvič izpričano v hdn. in tpn. *Bela*, n. v 11. st. *Welach, Velach* (Bezlaj, SVI I 54), furl. *la Fele*, 1286 *Fele* (Corgnali, Soto la nape V 19), madž. *Béla*, 1208 *bela* (Gombocz-Melich, 346), pogosto še danes v imenih *Bela, Belica, Belščica, Belsko, Belana,* cgn. *Belȅ, Belič, Bevšak, Podbevšek.* Adj. še v kravjih imenih *Bȇla* (v Sabonjah vok. *Belou̯*, glej Rigler, Jnotr. gov. 178), *Bȇlka, Bȇlha, Bȇlša, Belúga*; tudi št. n. *Bel* (Rosegger, Das Volksleben in Steiermark, Graz 1875, I 290). Izvedenke *bẹ̑liti* »premazati z apnom, lupiti, ličkati«; *bẹ̑l* (f.) »siva mrena« poleg *bẹ̑lno, obẹ̑lno* in novoknjižno *bẹ̑lmo*; *bẹ̑lec* »bel konj«, *belica* »Leuciscus«, *belin* »Pieris«, *belják* »Eiweissstoff«; *belunec* »Gnaphalium leontopodium«, *belúš* »Asparagus officinalis«, *podbȇl* »Tussilago«, k temu še *zâbel* (m.), *zâbel* (f.), *zabẹ̑la* (f.) »mast«, v. *zabeliti* »pomastiti«.

Splošno slov.; sbh. *bȅo, bȉo, bȉjel, bijèla*; mak. *bel*; blg. *bjal, bȇl, bel*; r. *bélyj*, ukr. *bilyj*, p. *biały*, č. *bílý*, slš. *biely*, gl. in dl. *běly*; plb. *b'ol*, slovin. *bjâulı*; csl. in psl. *bělъ*. Sorodno je lit. *bãlas, báltas* »bel«, *bálti* »obledeti«, lot. *bãls, balts* »bled, bel, čist« (Fraenkel, 32). Izvedeno iz ide. **bhē-, *bhā-* kot sti. *bhā́ti* »sveti«, av. *bāmya-* »svetal«, gr. φαλιός »bel, svetal«, stir. *bân* »bel«, arm. *bal* »lisa«. (Berneker, I 55; Trautmann, 29; Vasmer, I 73 z liter.).

**belẹ̑žen** (m.) »letnica«, *belẹ̑žen* (f.) »znak«, tudi *belȇg, bilȇg* »znak«; novoknjižno *(za)belẹ̑žiti* »notirati«, *belẹ̑žka* »notica«, *belẹ̑žnica* »notes«, *belẹ̑žnik* »notar« je posneto po sbh. Prim. balk. csl. (od 13. st.) *bělěgъ* »signum«, kasneje tudi *bělěgъ, bilěgъ*; sbh. starejše *beleg* (v 16. st.), *b lјeg, bjèleg, bjèljek, bjèlig*, kajk. *bilig*, k temu *bilježiti, bilješka*; blg. *bèleg, belèžka, beléža*, starejše r. *bělěgъ*; slš. *bilag, bilagovat'* »pečatiti, puncirati« je mlada izposojenka iz madž. *bélyeg* »pečat« (o tem Kniezsa, 596).

Izposojeno iz mong. *bälgä* »znak«, osman. turško *bilgü* in nato ljudsko etimološko naslonjeno na *bělъ* (Miklošič, TEl I 263; Krek, Kres I 120; Matzenauer, LF VII 21; Berneker, I 55).

**belȋč** (m.) »vrsta denarja«; prim. sbh. *bjèla ni dinara* (Miklošič, TEl Nachtr. 244); izvedeno iz *bělъ*; kalk po lat. *numus albus*, frc. *un blanc*, grš. ἄσπρον, δηνάριον λευκόν (Miklošič, 4).

**Beljak**, tpn., n. *Villach* fur. *Vilàc*, sln. dial. lok. *v Bláce*; pisano 897 *Villach*, 979 *Fillac*, latinizirano 1169 *Villacum*; v srednjem veku tudi pokrajinsko ime *de Villach, de Villaco*; izhodno sln. **bъl'akъ*, sprejeto iz enkrat na rimskem kamnu izpričanega antičnega imena *st(ationis) Bilachinie(n)s(is)* za bližnje Beljaške toplice; verjetno iz keltskega atpn. **Bil(l)ius, *Billus, *Billicus, *Bilix* s suf. *-acum* izveden tpn., prim. kelt. tpn. *Biliacus, Biluco, Billacum, Biliniacum* (Holder, Altc. Sprachschatz, I 420 d.; III 864); danes v Belgiji *Billy*. Osnova je domnevno kelt. adj. **bilo-* »srečen, boder, čil« (Lessiak, Carinthia 1922, 56; Kranzmayer, ZNF XV 205; ONBK I 28). Nemško ime je prevzeto iz slovenskega (Pintar, LZ 1910, 234; Schwarz, WPZ XIX 297).

**bẹ̑lno** (n.) »siva mrena na očeh«, tudi *obẹ̑lno* (Sln. gorice), novoknjižno *bẹ̑lmo*, prevzeto po drugih slov. jezikih, r. *belmó*, ukr. *bilmó*, č. *bělmo*, p. *bielmo* < **bělьmo* k *bělъ*, ista pripona tudi v lot. *balums* »bledica« (Berneker, I 56; Machek, 29). Sln. dial. tudi *bel* (f.), g. *belȋ* (Kras) in *belec* (m.) »siva mrena«.

**belȏ** (n.), g. *belȃ* »zastava« (Vrsno). Izposojeno iz rom. in it. v 15. st. *véla* (f.) »vojaška zastava«

(Battisti-Alessio, V 4002), ben. *velo* »quel drappo, che si mette sui crocefissi che si portano in processione« (Boerio, DV 707), verjetno iz lat. *vēlum* »zavesa, tančica« (Meyer-Lübke, 9184).

**belúš** (m.), g. *belúša* »Asparagus acutifolius«, tudi *bilúš*, *biljúš*, *bljúš*; v 18. st. *bilufh* »wilder Spargel« (Pohlin, Gutsmann); k temu tudi *bilûšen* (m.), g. *bilûšna* »Bryonia dioica«. Breznik, Razpr. ZDHV III 156 sodi, da je to Pohlin povzel po sbh. čak. *biljuš* »Asparagus acutifolius«, izpričano šele pri Šuleku; sbh. tudi *biljuška*, *bljelotika*, *bilušina* »Marrubium incanum« (Simonović, BR 293). Primarno verjetno **bil'uš* k *bil* »steblo«, knjižno napačno naslonjeno na *bel*.

**bẹ́na** (f.) »prismoda, tepec« (bkr.); prim. sbh. *bȇna* »stultus« (Hrvaška, Hercegovina). Po Daničiću, ARj I 230 iz osman. *bön* »stultus«.

**bendîma** (f.) »trgatev« (notr.); pri Pleteršniku *bendîna*, dial. tudi *vandîma*, *vendîba*, *bendîba*, *bendîva* in celo *mandîba* (Miklošič, VGr. I 310), koroško *bəndima*; prvič pri Dalmatinu v 16. st. *bandima*. Prim. sbh. čak. *bandima*, *bendiba* »trgatev«, *mendíbati* »trgati grozdje«. Izposojeno iz istrorom. *vandíme* (Rovinj) po Štreklju, Lwk. 3 in Bernekerju, I 42 ali iz furl. *vendème* (Šturm, ČJKZ VII 22; Ce fastu IX 61), it. *vendemmia*, *vindemia* »trgatev, žetev«. Prim. tudi švic. n. *Wemme* »trgatev« in ngr. βεντέμα »trgatev« (Battisti — Alessio, V 4008).

**Benȇtke** (tpn.), izv. *Benečíja*, *Benečan*, adj. *benȇški*, *benečânski*; v 16. st. *Benetki* (Trubar), *Benezhani* (Bohorič), v 18. st. *Benetki*, g. *Benetek* (Megiser[2]), *s'Benetku* (Kastelec), lok. *u'Benedkih* (Rogerij), dial. še *Benîtcьh* (rez.), *Banîtkah* (rez.) poleg n.-ak. *Banitkę* (rez.) iz starega ktetika **Bьnetьci*, ak. *Bьnetьkę* (Ramovš, Hgr. II 291, 210); it. *Venezia* iz star. **Venetia*, toda n. *Wenedig* je sprejeto s slovenskim posredovanjem; preko nem. č. *Benátky*. Kakor sln. tudi sbh. *Mljèci*, *Mnjèci*, starejše in dial. *Benȅci*, *Bnecȉ* (Cres), od 13.—17. st. *Beneci*, dial. *Beneće* (Skok, RESl XIV 234; Mél. H. Hauvette 13). Izhodišče je ime antičnega ljudstva *Veneti*, pisano tudi *Venethi*, *Venedi*, *Venadi*, Οὐενέθαι, Βεριδοί (< *Βενιδοί), Οὐεν(ε)τικὸς κόλπος = Baltsko morje (Niederle, SS I 1, 187; Manuel 31), dalje tudi 'Ενετοί v Italiji, *Enedi* v Iliriji, *Veneti* v Galiji (Armorica), *lacus Venetus* v Alpah (Krahe, Illyr. GN 66, 102). Grško ime Οὐενέται uporablja Ptolomej v 2. st. za Slovane, tudi Skandinavci imenujejo Pomorjance *vindr*, *vindland*, Finci imenujejo Ruse *Venäjä*, Nemci Lužičane, Pomorjance in Slovence *Winden* < stvn. *Winida* (Mikkola, Ursl. Gramm. I 8); k temu adj. *windisch* in cgn. *Windischer* (Kossina, Mannus IV 183, 287). Oštir, Etnolog II 70; Vogelnam. 23 izvaja tudi gr. 'Αντοί, latinizirano *Antae* »Anti« < *vęty*. Ni pa mogoče določiti, ali je sln. tpn. *Bate*, dial. tudi *bete*, *bętę*, 1200 *Beht*, 1291 *in Betach*, 1300 *Betackh*, *Betockh* < **bętę* (= **vętę*) poleg *Baske* < **bętьskę* in *Banjščica* < **bętьs'k'-ica* (avtor pri T. Logar, SR VIII 41) iz slov. **vętę* (= Anti) ali iz nekega kasnega refleksa za *Veneti*. Much, Festschr. Hirt II 530 izvaja *Veneti* iz ide. osnove kakor germ. **weni*, stir. *fine* »prijatelj«; soglaša Krahe, IF LVIII 140; toda Brandenstein, Erste idg. Wanderung 63 suponira ide. **u̯enom* »gozd«.

**bȇrčva** (f.) »zeljna sadika« (Rezija). Verjetno rom.; Štrekelj, LMS 1896, 140 misli na it. *verze*, *verzeràve* »Brassica«, it. *sverza*, ben. it. *verdza* iz lat. **vĭrdia* »Grünkohl« (Meyer-Lübke, 9367). Malo verjetno je *b-* že romanski (tako Mende, RLS 45) zaradi špan. *berza* »zelje«.

**bérdija** (f.) »psovka za zanikrnega človeka« (gor.), tudi *berdiga*, v Kamniku *berziga*. Nejasno. Morda ben. it. *per dia* »modo di giuramento o di affermazione« (Boerio, DV 190), tako domneva Koštiál, rkp.

**bȇrek** (m.) »močvirje« (pkm., vzh. štaj.), tudi *bȇreg*; iz tega *berečína* (prvič pri Gutsmannu v 18. st.); morda spada sem tudi *berîg* (m.) »brezno« (Posočje), če to ni samo dubleta k *berìj* »tolmun«. Sprejeto iz madž. *bereg* »littus, palus« poleg *berek* »nemus, lucus, saltus«, kar je izposojeno v sbh. *bèrak*, g. *bèrka* »log« (Srem) kakor tudi rum. *berc* »log«, vendar sbh. tudi *berek* »močvirje« (v 17. st.); prim. tpn. *Berak* v Sremu (Schütz, Geogr. Term. 60, 63). Ker je tudi alb. *berák* »močvirje«, je poreklo madž. apel. sporno (Asbóth, JA XXII 450; Kniezsa, 797), čeprav so zaradi pomena »breg« mislili, da je to izposojeno iz slov. *brěgъ* (Miklošič, 10; Berneker, I 49).

**bẹ̑rgla** (f.) »ferula«, navadno pl. *bẹ̑rgle*, dial. tudi *berla* (notr.); adj. *bẹ̑rglast*, *bẹ̑rglav*, prvič v 16. st. *berla* (Dalm.); v mtpn. *Bergla*, *Bergle*, *Na berglah*. Prim. č. *berla*, dial. *brla* »palica, žezlo«, slš. *barla*, *brla*, »bergle«, p. *berlo* > ukr. *berlo* »žezlo«, p. tudi plur. *berla* »bergle«. Sprejeto preko stvn. *ferala*, bav. *ferel* < lat. *ferula* »palica, pastirska palica« (Štrekelj, JA XI 460; Berneker, I 50), direktno na it. *ferle* < *ferula* misli Šturm, Ce fastu IX 124; iz šolske latinščine je p. *ferula* »palica, panoga«, slš. *ferula* »palica«, madž. *barla* »bergle« < slš. (Kniezsa, 83).

**berîgla** (f.) »veriga« (štaj.). Nejasno; Kelemina, ČSK II 3 opozarja na štaj. n. *Wehrrigel* »štirioglata letva pri preši«, kar pomensko ne ustreza.

**bȇrmati**, *-am* (v. impf.) »najemati za vojsko«, *bermáš* (m.) »nabiralec vojakov«; prim. starejše sbh. *bermati*, *birmati* »conducere milites«, *bermanac*, *birmanac* poleg *perman*, *prman* »najemnik« (Mažuranić, Prinosi 911). Poleg č. *verbovat*, *verbež*, *verbíř*, p. *werbować*, gl. *wjerbjež* izposojeno iz srvn. *wërben*, *werven* »werben« < germ. **hwerf-* (Kluge, 855); južnoslov. izposojenke so starejše kakor zah. slov.

**bȇrsa** (f.) »vinski kamen, kal, pokvarjeno vino«, tudi *bîrsa*; k temu *bẹ̑rsati se*, *bẹ̑rsiti se* »pokvariti se«; adj. *bẹ̑rsast*, *bẹ̑rsnat*. Prim. sbh. *bérsa* »vinum corruptum«, *bȅrsa* »tartarus«, *bîrza* »plesen na vinu«, *birsa* »faex vini«, *brs*, *brsata* »vinum mudicum«. Komaj iz lat. *brīsa* »tropine« (tako Daničić, ARj 323), bolj verjetno iz istr. rom. *bẹ́rsa*, *vẹ́rsa* »tropine«. Latinsko *brīsa* je verjetno iz ilir. **brīsa* poleg traš. βρῦτον, βρῦτος »pivo«, primarno **brūtịa* (prim. lat. *dēfrutum* »mošt«), glej J. Brüch, JF XL 241; P. Skok, ZRPh L 517; J. Whatmough, Lg. XXV 289. Alb.

*bȅrsí* ni izposojeno iz sbh. (G. Meyer, 34), ampak prasorodno traškemu **brūtịa* (Vasmer, ZSPh V 288).

**berzamȋn** (m.) »vrsta trte«, tudi *brzamȋn, merzamȋn*. Izposojeno iz istr. rom. *baržaméin*, it. *marzemino, marzimino, marzomino* »vrsta trte« (Štrekelj, Lwk. 8; Mende, RLS 45).

**bę̑s** (m.), g. *bę̑sa* »demon; jeza«, tudi *bə̑s* in *bôs* (Bovec, Kobarid); adj. *bę́sən, bę́sna*; *besə̑n* »razjarjen«; v. *besnę́ti, -ím*; pkm. *besnêm*; *(raz-)besníti, -ím*; izv. *bę́snost, besnílo, bę̑snež;* v hdn. *Besnica*, 1291 *Veznitz*, in *Besenik* (Bezlaj, SVI I 57).

Splošnoslov.; sbh. *bȉjes, bijèsan*; mak. *bes* »demon«; blg. *bjas* »demon, jeza«, *bèsen*; r. *bes*, g. *bésa*; r. csl. tudi *bosъ* »vrag, hudič«; ukr. *bis*; p. *bies*, stp. *bias*; č. *běs*, stč. *bies*; slš. *bes*, plb. *bas* »jeza«; csl. *běsъ, běsъnъ, běsъnovati, běsiti se*.

Psl. verjetno **bědsъ* < ide. **bhəịdh-so*. Sorodno je lit. *baisà* »strah«, *baidýti* »prestrašiti«; lat. *foedus* »odvraten«; gr. πίθηκος »opica« (Berneker, I 56; Vasmer, I 81; Pokorny, 161; Fraenkel, 29). Dvomi Machek, Slavia XXIII 65, češ da bi dalo *-ds-* > *-ts-* > *-č-* in primerja *běsъ* s sti. *piśācā* »demon«, adj. *pāiśāča* (glej tudi SPFFB I 82; ESČ 30). Iljinskij, RFV LXV 212 in Vopr. jaz. 1957, 93 pa opozarja na *bosъ*; ukr. *bysovir* »pogan«. Drugače o ukr., č. *bosorka* Skok, JA XXXV 350 in o str. *bosovъ, bosyj* (Slovo o polku Igoreve) Vasmer, I 111. O glasoslovnih iregularnostih glej tudi Havers, Tabu 112).

**besę̑da** (f.), samo v sln. dobila pomen splošno slov. »slovo« poleg »govor, razgovor, jezik« (akc. van Wijk, JA XXXVI 365); k temu *besę́diti, besedováti, besedáriti, besedíčiti*; adj. *besêden, besedȋt, besêdast, besedljȋv*; kol. *besę̑dje*; nomen agentis *besedník, besednica, besedljȋvec, besedljȋvka, besedûn*; *besedílo*; *besedíšče, besednják* »slovar« je kalk po n. *Wörterbuch*, lat. *vocabularium*. Prvič izpričano kot cgn. 1536 *Primos lepa wesseyda* (Breznik, Razpr. SAZU II 57).

Splošno slovansko; sbh. *bèseda, bèsjeda, bèsida* »razgovor«; blg. *besèda* »razgovor, razpravljanje«, csl. *beseda* »sermo, conversatio, colloquium, argumentum, verbum«; r. *beséda* »govor, razgovor«, dial. »zborovanje, uta«, *besédka* »altana«, ukr. *besida* »jezik, govor, kazina«; č. *beseda*, stč. *beseda* »antesedium«, p. *biesiada* »zabava, družba«, gl. *bjesada* »družba, klepet«. Iz slov. tudi madž. *beszéd* »sermo, fabula, dictio, oratio« (Kniezsa, 90).

Sestavljenka iz osnove **sěd-* »sedeti«, vendar prvi člen ni jasen. Nekateri vidijo partikulo **be*, ide. **be*, lit. *be*, germ. *bi, bî* s pomenom durativnosti (Brandt, RFV XXI 207; Pogodin, RFV XXXIX 1; Štrekelj, Lwk. 77); drugi **bez-* »zunaj«, prim. sti. *bahíṣ* »zunaj«, *bahirdvāram* »prostor pred vrati« (Berneker, I 52 s številnimi paralelami v drugih jezikih; Vasmer, I 81; Machek, 30). Druge razlage, npr. Iljinskij, RFV LXII 236 iz *basen*, nvn. *faseln* itd. ne pridejo v poštev.

**besika** (f.) »Cornus sanguinea« (Banjščica), tudi *bzika, bezika, psik* (m.), *psika, psikovína, pasji dren*. Sin. *sviba*.

Nejasno; Šulek, Im. bilja navaja tudi sbh. in čak. *vučji drin, pasji drinak*, vendar je naslonitev na *pъsъ* verjetno sekundarna. Prav tako težko je primerjati z zah. sln. *bêsek* »omela« (< it. *vischio*). Morda primarno izvedeno iz *bъzъ* (glej *bezeg*).

**bę̑šter** (adj.), f. *bę̑štra* »živahen, čil, lep«; k temu *beštráti* »dramiti«; v enakem pomenu na zahodu *déšter* »živahen, čil, lep«, prvič v 17. st. *deſhter* (Hipolit). Najbolj verjetno iz it. *destro* »spreten, pripraven« < lat. *dexter* (Meyer-Lübke, 2618), z naslonitvijo na domače *bister*. Tako je razlagal *bešter* že Miklošič, 11, čeprav je v dodatkih, str. 415 opozoril na Levstikovo mnenje, da je treba izhajati iz psl. **bъždrъ*; kasneje tudi Berneker, I 53 in Mende, RLS 58. Manj verjetno Štrekelj, JA XII 454, ki je sklepal na bav. dial. *musper, muschper, wuschper*, švic. n. tudi *busper, buschper* »munter«. Prav tako Schuchardt, JA XIII 157, da je izhodišče it. *visto, vispo* »živahen« in Perušek, JA XXXIV, ki je suponiral švic. n. *beistrig, baistrig* »gibek, čil«.

**bet** (m.), g. *betȁ* (*bə̑t, bətȁ*) »steblo, bat, cepec, kij; storž«; adj. *bətȃst*; dem. *bətȋč, bətə̑k, bətə̑c*; plu., *bətȋči* »Helleborus niger«; *bətica* »Corynephorus«. Od tega ni mogoče ločiti *bę̑tvo* (n.), *bêtevce, bâtevce. bę̑tev* (f.), *bêtva, bę̑tvica, bitȅv* (f.), *bȋtev* (f.) »steblo, bilka, malenkost, ščepec«, *bətíca, batíca* »storž, kij, glava«, *bətíčna, bətíčnica* »igla« (dol.), *bətȋčnik, bətȋčnjak* »odrasel fant« (notr.). V 18. st. *betve ne vela* »nicht wert« (Gutsmann).

Izhajati je treba iz **bъtъ* (< **bhu-*) k ide. **bheu̯-* »rasti«. Miklošič, Lex. Pal. 49 navaja sbh. csl. *bъtъ* »sceptrum« (v 18. st.); sbh. *bat* »palica« je lahko iz *bъtъ*; gotovo identično s sln. pa je *batva* »steblo, bilka«, *batvo* (n.) »poganjek, kal«, *batvača* »vrsta hrušk«; blg. *bъ̀tvam, bъ̀tnuvam, bъ̀tna* »z udarci pognati kvišku«. Ruske paralele imajo *-o-* stopnjo, *bot, botétъ, botva* (glej *bot*). Gotovo sorodno z *bat*; Osten-Sacken, JA XXXIV 555 je izhajal tudi za r. iz **bъtъ*, kar je zaradi razširjenosti nemogoče, bolje Aitzetmüller, ZSPh XXII 363. Glej tudi *but*.

**betę́ti**, *betę̂jem* (v. impf.) »tleti« (Tolmin), npr. *v ogljenici beteje, sovraštvo v srcu beteje*.

Primerjati je mogoče samo gl. *bać so, baju* »tleti«, dl. *bajaś se, bajom* »tleti, plapolati«. (O tem Berneker, I 39, ki dvomi v sbh. *baje* »sveti«, *Božić baje po svem svetu* (Krek, Sl. Lg. 588). Ide. **bhā-*, **bhō-*, **bhə-* »svetiti, žareti« (Pokorny, 104), prim. sti. *bhā́ti* »sveti«, *bhātiḥ* »luč«. Izhodno sln. obliko je težko rekonstruirati.

**bezáti**, *bezâm* (v. impf.) »drezati, suvati, pikati«, pf. *bezníti, bâznem*, tudi *bázniti* (Ravnikar); k temu *bezdáti* »pljuskniti«, *bezgáti* »suvati, tlačiti«; izv. *bezȅk* (m.) »žepni nož« (Savinjska dol.), *bezáč, bezâlnik, bezálo* »orodje za drezanje«; *bezgâvka, bezgetúlja* »rovka«, *bezgâvec* »vsiljivec, nadležnež«. Verjetno spada zraven tudi *bâza* »počasne« (Slov. gorice).

Izhodna oblika je **bъz(d)ati*, kar je komaj mogoče ločiti od *bezati, bezgati, bezljati* »begati, poditi se« (glej *bezljati* in *becati*). Tako Osten-Sacken, IF XXXIII; nesprejemljivo Štrekelj, Lwk. 5 in Perušek, JA XXXIII, ki izvajata vse iz it. ben. *bizigare, bisegar*, it. *bezzicare*.

**bezȅg** (m.), g. *bezgȁ* (*bəzə̑g, bəzgȁ*) »Sambucus« (akc. Tesnière, RÉS IX 110; van Wijk, IF XL 24), dial. tudi *bę̑zek* (štaj.), *bȅzg, bêzga* (f., Saleška dol.),

_bezgovína, bezgôvje, bezgǫ̂vec_ poleg _bə̏z_, g. _bəzȁ_, _bȇz_ (Lobnica), _bėza_ (f.), _zóbovec_ (pkm.) < _*bъzovьcь_, a tudi _buzovîna_ (Banjščica); _buzgavîna_ (Kožbana), _bazǫ̂novac_ (pkm., Markovci); v 16. st. _besg_ (Megiser 1592), v 18. st. _biſouz, besg_ (Megiser, 1744). V tpn. je tip _Bezgovnica_, 1444 _Beskowuitz_, _Bezgovica_, _Bezgovec_ omejen na Dol. in juž. Štaj. ter se nadaljuje na sbh. kajkavsko ozemlje, tip _Bezina, Bezenica, Bezovnica_, 1291 _Wazobicz_, _Bezovje_, _Bizavik_, _Bazovica_ pa prevladuje na severu in na zahodu (Bezlaj, SVI, I 58).

Prim. sbh. _bâz_ (m.), g. _bâza_, _báza_ (f.), _bàzag_, _bazak_, _bazg_, _bazga_ (f.), _bazd_ (Korčula), _bazda_ (f., Podrinje), _bazdov_, _bzovina_, _buzika_, _zovika_, _zov_, _zova_ (f.), _buzovka_ ipd. (Simonović, BR 417); mak. _boz_, _boze_; blg. _bъz_, _bòzgel_, _bъ̀zel_, _bòzъl_, _bòzik_, _bòzaj_, _bъzdòvina_; r. _boz_, _buz_, _buziná_; ukr. _boz_, _buzyná_, _buzók_; p. _bez_, g. _bzu_, _bzowina_, dial. _best_, _bezt_, _bešt_; č. _bez_, g. _bza_, _bzu_, _bezh_; slš. _bez_, _beza_ (f.), _gbeza_, _baza_, _bieza_, _biedza_, _buoza_, _buodza_, _kbez_; gl. _bóz_; dl. _bez_, _baz_; plb. dial. _bazd_; lit. _bė̃zdas_ < p. dial. _*bezd_.

Psl. verjetno _*bъzъ_ poleg _*bъzgъ_, nejasnega porekla. Navadno primerjajo: z lat. _fāgus_ »bukev«, stvn. _buohha_ »bukev« (glej _bukev_), tako Berneker, I 111; Vasmer, I 100; Krogmann, KZ LXXII 20). Drugače Machek (Recherches 22; LP II 153; JR 221 in ESČ 31), ki primerja (pred)rom. _sa(m)būcus_ in nvn. dial. _Schibicke, Schiebchen, Zwebchen, Zwobbecken, Ziweken_ in rekonstruira psl. _*s-bъkъ_ > _*bъskъ_ > _*bъzgъ_ (glej tudi _hebet_), torej vse paleoevropski substrat.

**bezgâvka** (f.) »žrelna, vratna žleza«, navadno pl. _bezgâvke_ »Scropheln«; tudi _bizgâvka_ (štaj.), _brzíkavka_ (Poljane), _brzikâvka_ (notr.); poleg tega še _bezgâvka_, _bezgetúlja_ »Parus biarmicus; sinica bradavičarka« in _bezgâvka_ »Sorex araneus; rovka«.

Nejasno; Miklošič, 11 pušča brez razlage. Zdi se, da se je pomešalo med seboj več osnov; Kelemina, ČZN XXIII 140 opozarja na _bezȅlj_, _bzelj_, _bizelj_ »prišč; Friesel«. Gorenjsko imamo tudi _bržȇ_ (f. pl.), g. _bržá_ »žleza slinavka«, kar je treba ločiti od _prîže_ (f. pl.) »telečja prsna žleza« (štaj.), _prîželjc_, starejše _prežilec_ (Vodnik). Pleteršnik II 345 in Striedter-Temps, DLS 201 izvajata to iz nvn. _Bries, Briesel_, bav. avstr. _Prüs, Prüsel_, štaj. _bris, brisel_, tirolsko _brües, brüesel_ »telečja prsna žleza«, poleg _Bröschen_ »Kalbsmilch«, angl. _brisket_, frc. _brechet_ z nejasno etimologijo (Kluge, 102; Wartburg, I 536). Prvo morda _*bryzg-_, ljudsko etimološko naslonjeno na _bezgati_. Nemogoče Scheftelowitz, KZ LIV 242, ki veže s stvn. _bungo_ »Knolle«.

**bezják** (m.) »tepec«, tudi _bizják_; prim. sbh. _bezjāk_ »homo rusticus«. Tudi ime za kajkavce, sln. _Bezjaki_, sbh. _Bèzjaci_; _Bezjačija_ »pokrajina okoli Varaždina«, enako za Hrvate v Istri okoli Pazina, v Istri tudi občina it. _Bosiachi_; tudi ime Italijanov okoli Tržiča (Monfalcone). Pogostna so cgn. _Bezjak_, _Bizjak_, _Vizjak_, _Vezjak_, prvič 1498 _Besiagkh_, _Besiatschicz_ (M. Kos, Prim. urb. II 231 d.); v Istri _Basiach_ (Slavia It. I 92); tudi hdn. _Bezjak_ (Bezlaj, SVI I 59). K temu _bezjáča_ (f.) »vrsta sekire« (napačno Matzenauer, CS 110 < stfr. _besoche_); tudi »vrsta pastirske piščalke« in »vrsta hruške«.

Nejasno; sorodno je it. dial. _biž'gáko_, _žbil'áko_, _bišlaco_, _bislaco_ »tepec, čudak« (istr. rom., beneško). Štrekelj, Lwk. 6 in 78 izvaja sln. besede iz romanščine (enako Berneker, I 53); obratno sodi P. Skok, ČJKZ IV 38 in VII 66, da so romanski izrazi iz slov. _*bezjaj-ākъ_, po haplologiji _bezjāk_. Druge razlage ne ustrezajo. Jagić, JA V 681 je mislil na _bezgáti_, Schuchardt, Slawod. 28 na _*bez-ję̨zykъ_; Trstenjak in Caf iz _bize_ »hlače«, Matzenauer, CS 110, iz it. _besso_, _bescio_ »stultus«; Daničić, ARj. I 269 iz srvn. _fiesz_, stvn. _fiȝus_ »callidus, astutus, dolosus«.

Nekateri avtorji mislijo na predslovanski etnikon. Mažuranić, Prinosi 54 primerja traški etnikon _Bessi_; F. Ilešić, SDZb. III 92 z madž. _Besenyök_ »Pečenegi«. M. Gušić, ZbNŽ XLIII 84 d. razbira vsa možna antična imena, ki bi mogla dati psl. _*bъz-_.

**bezlaj** (m.), g. _bezlaja_ »bezoar, kamen za protistrup«, v 18. st. _bezlaj_, »Besoarstein« (Pohlin), toda pri Gutsmannu, 319 _bensoin_, _oshank_, _hudizhni klat_, _vrashje blatu_. Kot vsi evropski izrazi za _bezoar_ izvira iz perz. _pādzāhr_ »strup podeč«, vendar ni jasno, po kakšni poti je to prišlo do nas. V it. se poleg _bezzoar_ pojavljajo tudi oblike _bezzoarre_, _belzuar_ (Lokotsch, 1605; Battisti-Alessio, I 504), starejše r. _bezar_, _bezuj_, _bizuj_ (Vasmer, I 70). Matzenauer, CS 110 omenja samo sln. obliko in je ne poskuša razložiti.

**bezljáti**, _bezljâm_ (v. impf.) »begati, poditi se« poleg _bezikati_, _bézgati_, _bezgáti_, _bezgâm_ in _bezgljáti_, _bezgljâm_; v 18. st. _beslâm_ »mutwillig hin und wieder hüpfen«; izv. _beslaj_ »Flüchtling« (Pohlin), dial. _bəznı́ca_ »obad«, _bəzgûlja_ »obad, sršen«, _bəzljâvka_ »čebela pred rojenjem«, _bəzgâvka_ »rovka«, preneseno tudi »mrtva kopriva« (Hrušica). Dalje tudi _bizelj_ »obad«.

Oblika _bézati_, _bêzam_ »begati« (Zilja, Bovec) je verjetno križanje te osnove z iterativom iz _*begti_, _bežáti_.

Prim. r. _byzovátь_ »rasen, wild werden (von Insekten)«, dial. tudi _bzýritь_, _bzdýritь_; ukr. _bydzenь_, _bydzyńь_ poleg _gédzeńь_ »obad«, _býdzavka_ »komar«. Osnova _*bъz-_ podaljšana v _*byz-_ je ista kot v _bzikati_ in _zolj_ (Iljinskij, RFV LVI 387; Vasmer, I 158).

**beznica** (f.) »jama za repo ali krompir; umazan prostor, hiša; razvpit lokal; ječa«; tudi _bę́znica_; prvič v 18. st. _weſniza_ (Pohlin), _besniza_ (Gutsmann). Dvomljivo Matzenauer, CS 110, ki izvaja iz srvn. _bieȝe_ »repa« (glej _pesa_). Bolj verjetno iz _bezno_ < _bezdъno_, kot je mislil že Pleteršnik, I 24.

**bi** (za vse osebe in števila), partikula za opisni kondicional, dial. tudi _bə̏_, _b_; deloma še _bi_ v funkciji aorista (Ter, Brda, Banjščica; glej, Ramovš, Hgr. VII 54).

Kondicional _bimь_ se je ohranil samo v sln. istrskem _bin_, _bis_, _bi_; prim. tudi sbh. čak. _bin_ (_bim_), _biš_, _bi_. Splošno sln. za vse osebe pa je produkt kontaminacije med staro 2., 3. os. _bi_ in 2., 3. os. _by_ (1. os. _bychъ_), ki morda ni identična s staro 2., 3. os. aorista _bystъ_ (Vaillant, Gramm. comp. III 95). Zamenjavanje je opazno že v csl. (Vondrák, VGr. II 397); danes sbh. _bih_, _bi_, mak. _bi_, blg. _bih_, r. _by_, p. _bym_, č. _bych_, gl. _bych_, dl. _by_, _běch_ (glej sln. _be_!). V Briž. spom. je kondicional _bim_, _bi_ poleg _be_, _gemu be ſiti_ (II 2/3, 7). Psl. _bimь_ je po poreklu ide. optativ perfekta _*bh(w)ī-_ (Stang, Verbum 198); prim. lit. _bime_ (1. pl. _sùktumbime_) in _biti_ »je bil«, lot. _biju_ »sem bil«, lat. _fīs_, _fīt_,

sti. *biu* »je«, ags. *beo, bis* (Brugmann, KVGr. 502; Berneker, I 115).

**biba** (f.) »raca, pura«; tudi *bîbec* »purman«; dem. *bíbika* »pura«. Prim. sbh. *bîba* »pura«, *bíbac* »purman«; blg. *biba, bìbka, bibènce* »raca, goska, pura«. Tudi turš. dial. *biba* »goska«, verjetno iz blg. (Georgiev, 45). Verjetno onomatopeja, vendar je bliže predstava gugave hoje (glej *bibati*) kakor ptičjega krika (glej *bibic*).

**bibati,** *bíbam* (v. impf.) »počasi se gibati; gugaje hoditi«; *bíbati se* »fluctuare«; k temu *bíba* (f.) »plazeča živalca«, v otroškem govoru *biba leze, bibe ni*; v 18. st. *biba* »serpens« (Pohlin), danes *suha biba* »Phalangium«, *bíba, bíbica* »travna bilka« (Kras, Vipava); *bíba, bíbavica* »plima in oseka«; že v 18. st. *bibaviza* (Gutsmann).

Prim. sbh. *bîba* »močvirna tla«; *bîbati se* »fluctuare«, *bîbavica* »fluctuatio«, tudi mtpn. *Biba* (Schütz, Geogr. Term. 49). Štrekelj, LMS 1894, 6 je izvajal iz nvn. bav. *wibeln*; Perušek, JA XXXIV 26 pa iz srvn. *biben* »sich in grösseren Schwingungen hin und her bewegen«. Vendar so to mogoče samo vzporedne onomatopeje brez genetične zveze (glej *biba*).

**biberič** (m.) »Heracleum sphondylium« (štaj., Pišece). Verjetno izvedeno iz *biba*; prim. sbh. *bibica* »Ajuga chamaepitys« poleg *paćice*; dalje *bibjak* »Rumex acutus«; blg. *bibe* »Iris graminea«.

**bîbic** (m.) »Caradrius dubius«, tudi *bîbek*. Verjetno onomatopejsko posnemanje ptičjega krika. Prim. sbh. *bíbik* »Vanellus vanellus« poleg *cíbik*, kajk. *ribic*; r. *čibiz, čibez* »Vanellus cristatus«; sln. *vîvek, čîbes*, v 18. st. *ribič* (Gutsmann) »Vanellus«. Tudi madž. *bibic, biboc, bibecs, bébic, béböc, libec* »Vanellus«, nvn. *Kiebitz*, srvn. *gîwiȝ, gibiȝ* »Vanellus cristatus«. Ni treba misliti na izposojenke (Kniezsa, 798; Kluge, 366; Vasmer, III 335). Glej tudi *biba*.

**bîbra** (f.) »slaba pijača; brozga, čobodra« (prvič pri Jarniku). Verjetno iz lat. *bibere* »piti«, vendar težko verjetno stara izposojenka, kot misli Mende, RLS 2 in 46, prej posmehljivo od latinskih napitnic.

**bîc** (m.) »oven« (Posočje), tudi *bîcek, bîček*, f. *bica, bîčka, bîčica*; prvič pri Megiserju 1744 *bizika* »ovis«. Samo sln. (Trubačev, Nazv. život. 82). Izvedeno iz vabilnega klica za ovce *bic, bic* (Savinjska dol.). Verjetno spada sem tudi *bickiniti se* »ljubkovati« (Vrhnika). Podobno je tvorjeno tudi *beca, bîrka* »ovca«, sbh. *bika* »kozje ime« (Hubschmid, Vox rom. XIV 194).

**bič** (m.) »Peitsche«, akc. *bîč*, g. *bîča* (van Wijk, IF XL, 16; Tesnière; RÉS IX 104), tudi *bîčarica* (dol.); *božji, vražji bič* »Valeriana« (koren); izvedenke *bíčati, bîčam, bičeváti, bíčanje*; v 17. st. *bizhek* »stenj« (Hipolit).

Splošnoslov.: sbh. *bîč*, mak. in blg. *bič*, csl. *bičь*; r. *bič*, ukr. *byč*, p. *bicz* »Peitsche«; č. *bič, biček* »lok za gosli, gonilni jermen«, gl. *bić, bič*, dl. *biś* »Peitsche«. Iz slov. jezikov izposojeno tudi n. *Peitsche*, srvn. *pitsche* (Kluge, 537) in štaj. n. *Witsch* »bič« (Štrekelj, ČZN V 53).

Izvedeno iz *biti, bьjǫ*; (Miklošič, 12; Berneker, I 56; Vasmer I 89). O formantu Meillet, Ét. 352. Zgrešeno Sköld, Lw. Stud. 3 iz perz. *pēč* »gedreht« (glej Hujer, LF LII 309).

***bičiti,** *-bîčim* (v.), samo v komp. *zabíčiit* »trdno skleniti, zabiti komu v glavo«, tudi *zabíčati*, impf. *zabičeváti, zabičujem*. Verjetno iz **za-bit-sa-ti*, **zabit-s-i-ti* (naslonjeno na *bič*), *-s-* intenzivum k *zabíti, zabîjem* kakor sln. *grétiti* k *gréti, betéti* »žareti« k gl. *bać so*, dl. *bajaś se* »žareti«. Toda sln. dial. *zabíščiti, zabîščim* »iznajti, dojeti«, tudi *zadrbîšniti* je iz n. *erwischen*, bav. dial. *derwischen* (Kelemina, ČJKZ III 86; Striedter-Temps, DLS 92).

**bîčje** (n. kol.) »Juncus, Scirpus, Phragmites, Typha«, poleg *bîčevje*, dial. tudi *bîc* (Št. Jakob ob Savi), *bíca* (f.), *bîč* (m.), *bîček, biček* (dolenj.), *bîk* (Cerknica), *bîg* (notr.) in *bika* (pri Murku in Valjavcu). Dalje *bîček* »plašč iz bičja«, *trsni bik* »v lok povezana trta«. Prvič pri Dalmatinu in Megiserju v 16. st. *bizhouje*; Kastelec v 17. st. *is bizhika*; pri Pohlinu v 18. st. *biz*.

Prim. sbh. *bîčje* »Juncus, Scirpus« in *bíka* »Scirpus, Luzula«. Miklošič, VGr.[2] I, 353 in SEW 12 je suponiral južnoslov. **bicь* iz srvn. *binȝ, bineȝ*, stvn. *binuȝ* »bičje«. Dvomil je v to že Matzenauer, CS III. Skok, ZRPh LIV 51 in ČMF VI 41 je izvajal kakor *beka, bekvâ* »Salix« tudi vsa ta imena močvirnih rastlin iz rom. *vinca* k **vincus* »upogljiv, gibek« (glej *beka*). Manj verjetno misli Aitzetmüller, ZSPh XXII 371 na neko suponirano slov. osnovo **byk-* (glej tudi *bik* II). Iz nem. pa je verjetno dial. *bésih* »bičevje« < n. *Binsicht* (Koštiál, rkp.).

**bider** (m.), g. *bidra* »vrsta kruha, šarkelj« (prleško, akc. nesporočen), tudi *bidra* (f.) in *bidrača* »pekač«. Izposojeno iz štaj. n. *Wider, Widerl* »Germgebäck, Gugelhupf« (Unger-Khull, SW 632), glej Kelemina, ČJKZ III 36 in Striedter-Temps, DLS 90.

**biga** (f.) »vrsta peciva«; k temu *bigoli* (m. pl.) »rezanci« (Kras). Zaradi številnih pomenov, ki so se v sosednjih italijanskih narečjih razvili iz lat. *bīga*, spada morda zraven tudi sln. *bîglica* »trska, vžigalica«.

Prim. tudi sbh. čak. *bîga* »štruca kruha« poleg »svežerij, snop« (Hvar) in *bigica* »rožiček« (Podsused). Izposojeno iz ben. it. *biga* »štruca kruha iz dveh delov« poleg »vrsta mornarskih gredi in vzvodov«; ben. it. *bigoli* »vrsta testenin« (Mende, RLS 46). Zanimivo je tudi alb. *bigë* »veja, šiba, lat, vrsta prače« (G. Meyer, 36); poreklo besede je sporno (Wartburg, I 356; Battisti-Alessio, I 516).

**bik** I (m.) »Bos taurus; psovka za nerodnega in trmastega človeka«; knjižno *bîk*, g. *bíka*; dial. tudi *bík, bíka* (*bîk, bika* itd.) in *bîk, bikà, bə̀k, bǫ̂k, bâk, bę̂k, bǫ̂k*, g. *bǫ̂ka* (Ramovš, JA XXXVI 134; Rigler, Jnotr. gov. 80; gradivo za LAS); pri Kastelcu v 17. st. *bik*; izvedenke *bîčec, bîček, bikovína, bíkovnica, bikâč, bíkonja*, adj. *bíkov, bîčji*.

Sln. gradivo kaže na dvoje izhodišč, psl. novoakutirano **bykъ* in psl. **bъkъ*. Temu odgovarja sbh. *bîk* poleg *bȁk*, kar so največkrat izvajali preko dalm. *bų̂k* iz rom. *vacca* »krava« (Bartoli, Dalm. II 172 in 381; Vasmer, RS IV 169 in REW I 158; Sławski, I 52; Boranić, Rad IX 43; Trubačev, Nazv. život. 42); Škrabec, Cvetje X 46 je mislil za sln. oblike na križanje med **bykъ* »taurus« in **bъkъ* »calx«. Skok,

HDZb I 218 suponira dve psl. prevojni stopnji tudi za sbh.; Lehr-Spławiński, Symb. gramm. II 94 pa sodi, da je primarno psl. *bъkъ.
Splošnoslovansko; sbh. bîk, g. bika in bika, tudi bȉka (m.) in bȁk (m.); mak. bik; blg. bik; r., ukr., p., č., dl., gl., slš. byk, slovin. bik; csl. bykъ, izvedeno najbolj verjetno iz onomatopejske osnove, sln. bukati; bykъ je redukcijska prevojna stopnja k osnovi *b(e)u̯-, *bh(e)u̯- (Pokorny, 97; Miklošič, 27; Berneker, I 112); enako je lit. bũkas »Botaurus stellaris« (Endzelin, LP I 3). Manj verjetno meni Korš, JA IX 493 na turkotat. buka (glej Mladenov, Slavia X 251; Vasmer, I 158). Zgrešeno izvaja Šahmatov, JA XXXIII 87 iz kelt. boukkô- »krava«.

**bȉk II** (m.) »Datura stramonium« (nelokal.). Prim. sbh. bika, bikovača, bikovi, bikov list »Datura stramonium« (Simonović, BR 163). Nejasno; morda isto kakor beka, bičje. Vendar je blg. biška, biškja, biškje »Datura stramonium« (Davidov, BBR 152); to spaja Georgiev, 51 z biše, biška »prašič« < alb. bishë »zver« < it. biscia »kača«, lat. bestia. Sln. sinonima tudi volek in svinjska dušica. Drugače Skok, I 149, ki izvaja iz madž. bök »bosti«.

**bȋl** (f.), g. bíli »steblo, rastlina; iver«, poleg bȋl (Ramovš, Hgr. II 60); bíla (f.), bílo (n.); kol. bȋlje (n.), dem. bȋlca, dial. bȋu̯ca, bȋpca (Kras, Goriško, LMS 1894, 55), bȋlce (n.), bȋlka »steblo«; bȋlnica »festuca«, bȋlovka »steblo bučnih listov«; v fiton. črna bil »Scrophularia nodosa; Artemisia vulg.; Paris quadrifolia«; v 16. st. bil »troha« (Trubar), bild (Megiser[1]); v 17. st. bilka, bilie (Kastelec), bilo ali bizhouie (Skalar); v. bíliti se, bílim se »odganjati stebelca«; v mtpn. Bile, 1581 alben Willach; ca. 1240 atpn. Bilina (M. Kos, Prim. urb. II 298).
Sbh. bȉlje (n.) »herba«, starejše tudi bȋlj (17. st.), bȉljka, bȉljica, biljìna »herba; planta«; mak. bilje (n.); blg. bíle, bilka; r. bylьё (n.) »trava, rástlina«; ukr. byló, býlie, býllja; br. byl'l'ё; p. byle, bylica, bylina; č. býl, býlí, slš. byl' »troha«; dl. bylica »Artemisia vulg.«; csl. bylьje »βοτάνη«; r. csl. bylь, bylije.
Izvedeno iz korena *bheu̯- »rasti« kakor v. byti, ohranjeno v prvotnem pomenu; prim. sbh. bȋlj »resnica«, zbìlja »zares«; r. bylь, bylína »zgodba«, bylьё »kar je bilo«; tudi formant -lo je star, prim. gr. φῦλον »deblo, spol«, φυλή »srenja«; pomen »rastlina« je v arm. bois, g. busoy (Meillet, MSL X 279; Berneker, I 112; Pokorny, 146).

**bȋlja** (f.) »predpraznik, vigilije«, pl. bȋlje »straža pri mrliču« (gor.); v 18. st. bila »post« (Megiser[2]), sveta bila »božični večer« (Gutsmann).
Izposojeno iz cerkv. lat. vigiliae k vigilare »čuti, bdeti« (Miklošič, 13). Zaradi sorško n. vilge »Vorfest« in wilię »Totenamt« mislita Lessiak, Mda. v. Zarz 72 in Striedter-Temps, DLS 91, da je prešlo v sln. s posredovanjem st. bav. n. vilge »Festabend, hoher Feiertage«.

**Bilje** (pl.) tpn. pri Gorici; g. z Bȋlj, lok. v Bȋljeh, etn. Bȋljenci, adj. bȋljanski; it. Biglia je mlada izposojenka; n. Fiedelsdorf, ca. 1200 Vigelsdorf, Videlsdorf, v XIV. st. tudi Williach kaže na *Byd(ь)l-ja vьsь in Byd(ь)l'jane. Osnova je slov. hipokoristik *Bydьlь iz atpn. Bydgoštь, izveden iz byti, prim. bydło »dom, imetje, živina« prim. p. Bydgoszcz, 1281 Bydgost (Trautmann, Elb-ON. I 45).

**bȋn** (m.) »hudodelstvo, zločin« (pkm.). Izposojeno iz madž. bün »greh, prestopek, zločin« (Štrekelj, Lwk. 6), neznanega porekla (Benkő, MESz I 402).

**bȋnec** (m.), g. bȋnca »odraslo dvoletno jagnje; samopašen fant« (Krn). Izposojeno ne iz lat. bini »dvojen«, it. dial. bina »par« (Perušek, JA XXXIV 26; Trubačev, Nazv. život. 78), ampak iz furl. bime »dvoletno jagnje«, lat. bimus »dvoleten« (Skok, I 151). K temu bȋmbo »omejen, neumen«, (toda bȋmčkati se je iz *objimčkati); prim. it. dial. bimba »dvoletna koza«. Po Skoku, z. c. je prišlo do križanja s sln. bȋncati »brcati«, bȋncelj »spodnji del goveje, konjske noge«, kar je verjetno onomatopeja (glej bȋngati).

**bȋngati**, bȋngam (v. impf.) »gugati« poleg bingljâti, -âm; k temu bȋngelj (m.) »nihalo«, tudi bȋnga (f.); izv. bȋngeljc (m.) »Galanthus nivalis; Leucoium vernum«, bȋngolice (pl. f.) »gosli«; bȋngola (m.) »visok človek« (gor.), bȋngole (pl. f.) »noge«.
Štrekelj, Lwk. 21 misli, da je to domača tvorba iz medmeta bing-bang-bong! (pri guganju) in opozarja na p. bimbać »gugati«. Odveč izvaja Perušek, JA XXXIV 27 iz srvn. bengeln »baumeln, pendeln«.

**bȋnkošti** (f. pl.) »die Pfingsten«, tudi bȋnkušti, vȋnkušti, fȋnkošti. Megiser v 16. st. piše finkuchti, Kastelec v 17. st. vinkusti, finkusti. K temu adj. bȋnkoštən; rastl. ime bȋnkoštnica »Leucanthemum vulgare«. Kakor madž. punköst izposojeno iz stvn. zi *pfinkustin, pri Notkerju zi finfchustin, srvn. phingeste, ze pfingesten, vse iz lat. pentecosta (Miklošič, 13; Berneker, I 56; Lessiak, PBB XXVIII 119; Schwarz, Reibel, 55; Kiparsky, GLS 121; Striedter-Temps, DLS 91).

**bȋr** (m.) »tributum; census nuptialis; donum gratuitum« poleg bíra (f.) »Kollektur des Pfarrers«, pri Pohlinu v 18. st. tudi bir (f.), g. bire; k temu tudi birenj (m.), g. birnja »mera za nabiranje«, pri Megiserju, 1744 en biren pshenize.
Prim. sbh. bir (f.), g. bíri, kasneje bir (m.), g. bíra »collecta, census«, od 14. st. (Mažuranić, Prinosi 61), kajk. tudi pobir; mak. bir »davek duhovniku ali samostanu«, blg. bir, birìja, bìrka »hišni davek«, birùvam »zbiram davek«; r. dial. bir »davek od glave«, r. csl. birъ; ukr. býrče »taksa od najema davka«. Verjetno stara izvedenka od bьrati, berǫ (Matzenauer, CS 19; Berneker, I 57; Vasmer, I 86; enako Jagić, JA XXX 457 in Osten-Sacken, IF XXIV 241), čeprav sta Miklošič, 13 in Gombocz-Melich 360 mislila na madž. bér »plačilo, dnina«.

**bire** (f. pl.) »binkošti« (bkr.), redko sg. bíra (f.) in bir (m.). Prim. dl. bíre, biry »die Pfingsten«. Izposojeno iz srvn. vîre, stvn. fîra »Feier«, zadnje izhodišče je lat. feriā (Matzenauer, CS 112; Miklošič, 13; sln. dopolnila Kelemina, Strani pregled, 1937, 9).

**birìč** »sodni sluga, žandar, stražnik«, k temu biríčiti, biríčim, adj. birȋški; birȋčka, biričevína; izpričano že pri Trubarju; Pri Alasiju birich »birro«. Prim. zah. sbh. birić »apparitor, lector, praeco« (Mažura-

nić, Prinosi 63), csl. *biríštь* »praeco«; stč. *biřic*, nč. dial. *birda* in *birdovna* »zapor« in *bjiřič* »komedijant«; gl. *běr(i)c*, dl. *běric*; r. dial. *birič*, *birjúč*, *birev*, str. *birjučь* »pristav«; ukr. *birýč*. Etimologija ni jasna. Miklošič, 13 in Lex. pal. 22 in Berneker, I 57 mislita na it. *birro*. Dvomijo v to Brückner, JA XL 5; Sobolevskij, JA XXXIII 610; Iljinskij, Vopr. jaz., 1957, 92, ki mislijo na slov. *birъ* (od *biti* »tepsti«); A. Solovjev, Slavia XV 416 pa na slov. *birъ* »davek«. Vasmer, I 87 pa opozarja na kazantat. *bõjõrõwčy* »poveljnik«, osmansko *bujurudžu* »glavar«, kar ne povzroča nič manjših težav.

**bîrja** (f.) »železen obroč, okov pri nožu, kosi, vozu«, dial. *bi̯érja* (Kras), *bi̯ərja* (kor.), tudi *vírja* in *bîrjica*. Prim. istr. čak. *birica* »annulus ferrus«. Izposojeno iz rom.: lat. *veria* »obroč« (Meyer-Lübke, 9366), stit. *viera*, trž. it. *vera*, furl. *vère*, *vièrie* »obroček« (Štrekelj, Lwk. 6; Perušek, JA XXXIV 27; Šturm, Ce fastu IX 61; ČJKZ VI 49; Kelemina, SR IV 183; Mende, RLS 46).

**bîrka** (f.) »ovca, siva koza« (pkm.), tudi *pîrka* (kor.); verjetno spada sem hišno ime *Birkar* (Tržič). Prim. sbh. *bîrka* »ovis genus«, slš. *birka* »vrsta ovce; uš«, *birčiak* »ovčji pastir«; č. dial. *birka*, *bira*, *burka*; p. *birka*; str. *byrъka*, *byrka* »mlada ovca«; ukr. *byŕka*. Iz slov. jezikov je tudi madž. *birka* »ovis« (Gombocz-Melich, 400; Kniezsa, 92). Tvorjeno najbolj verjetno iz vabilnega klica za ovce, r. *byrъ-byrъ*, ukr. *byr-byr*, p. dial. *byr-byr*, medtem ko je sln. *biri-biri* in sbh. *bìri-bìri*, *biri-birka* vabilni klic za perutnino. Glej tudi Perušek, JA XXXIV 27 in Lessiak, GRM II 281.

**bîrmati**, *-am* (v. impf.) »confirmare«, tudi *birmováti*; k temu *bîrma*, *birmovânje*, *bîrmanec*, *bîrmanka*, *bîrmanski*. Prim. sbh. kajk. *bérmati*, *bêrma* (Habdelić, Jambrešić, Belin), čak. *birmati*, č. *birmovati*, slš. *birmovat'*, p. *bierzmować*, dial. *biermać*, *jerzmować*, gl. *běrmować* »confirmare«. Izposojeno preko srvn. *firmen*, stvn. *firmōn* iz lat. *firmāre* (Miklošič, Chr. Term. 30; Berneker, I 50); madž. *bérmál* < slov. (Kniezsa, 89).

**biroš** (m.) »pastir govedi« (pkm.). Prim. sbh. kajk. *bíruš* »boarius, bubulcus«, slš. *biroš*, *bireš* »ovčji pastir«. Izposojeno iz madž. *béres* »hlapec, dninar« k *bér* »plačilo, dnina« (Gombocz-Melich, 360). Iz madž. je tudi rum. *biriş* »Ackerknecht« in sedmograško n. *bîrəsch*, *bêräsch* »Knecht, Ochsenknecht«.

**bîrt** (m.), g. *bîrta* »piscina« (kor.), tudi *ubirt*, *ubert* (Jarnik, Versuch 49), poleg *virt* (štaj.); v 16. st. *biert* (Dalmatin), *vjert* (Megiser), v 18. st. *virt* (Pratika, 1778); v mtpn. *Birt*, večkrat na Koroškem in *Virt*, *Virte*, *Virti*, *Virtič*, *Virtence* na Štajerskem (Bezlaj, SVI I 62 in II 301). Ramovš, ČJKZ III 58 je suponiral za izhodišče neizpričano n. dial. **wiert* »Weiher«, s *-t* podaljšavo iz stvn. *wi(w)âri* iz lat. *vivarium*. Kelemina, SR VIII 88 pa meni, da je *birt*, *virt* izposojeno iz n. dial. *die wuerd*, *Wuhrd* »jez za odvajanje ali zadrževanje vode«, bav. *wuer*, *wuer*, nvn. *die Wuhr*, *Wuhrd* stvn. *wuori*. Toda *bûr*, *bür*, *bîr* in *burati* < *wuhren* govori proti. Glej tudi *virij* in *izber*.

**bisága** (f.) »vreča, malha«, tudi *beséga*, deloma samo pl. *biságe* (bkr.); v mtpn. *Bisaga*, *Besage*, *Psaga*, *Bisažnica*. Prim. sbh. *bisáci*, *bisake*, *bisāk*, *bìsage*, *bisázi*, v mtpn. *Bisaci*, *Bisagi*, *Bisazi*, *Bisage*; blg. *bisàgi*, p. staro *biesaga*, *besaga*, *bisági*, *besaty* »torba ob sedlu«, slš. *bisahy*, *visahy* (pl.) »dvojna vreča«. Izhodišče vseh teh oblik je lat. *bisaccium*, it. *bisaccia*, frc. *besace* (Meyer-Lübke, 1121; Wartburg, I 378), glej Schuchardt, Slawod. 50; Štrekelj, ČZN V 57; Skok, ZRPh LIV 211. Blg. *disàgi* in rum. *desagă* je iz ngrš. δισάκκι, bizant. δισάκκιον (G. Meyer, Ngr. Stud. III 15; Vasmer, RS II 262). Netočno Miklošič, 13 in Berneker, I 57.

**bîser** (m.), g. *bîsera* »perla« (knjižno od 19. st.); adj. *bîseren*, *bîsernat* izv. *bîsernica*, *bîsernik*. Izposojeno iz sbh. *bìser* ali iz csl. *biserъ*, *bisъrъ*, *bisrъ* kakor r. *biser* »steklena perla«. Tudi blg. *bìser*, ukr. *byser* in stč. *biser* »calculus, gemma«. Zadnji vir je arabsko *busra* »steklena perla«. Berneker, I 58 in Vasmer, I 88 suponirata, da je sprejeto v slov. preko turškega **büsrä*. Drugače Iljinskij, PF XI 189 iz **obviserъ* k *viseti*.

**bîstahor** (interj.) »vzpodbudni klic za konje« (gor., dol., kor.), tudi *bistahar* in *bistahare* (štaj.). Izposojeno iz bav. avstr. n. *wist*, *wistəhor* (Lessiak, GRM II 281).

**bister** (adj.), f. *bístra* »čist, jasen, prozoren, uren, živahen«, k temu *bistríti*, *bistrím* (o umu, o pojmovanju, o tekočinah), *bîstrica* »naglo tekoč potok; potok s čisto vodo«, *bistrína*, *bistrộst*; v 17. st. *bistriga* (gen.), *biſtroſt* (Kastelec); v tpn. in hdn. *Bistrica*, 1040 *Vistriza*, 1073 *Fuistriza*; *Bistričica*, 1398 *in der wenigen Vewstricz*; *Bistra*, 1260 *Vovhstritz* (ca. 20 hdn. in 20 tpn.). Ne spada pa zraven antično *Bustricius* (Anonymi Ravennatis Cosmographia IV, c. 19, 115) kljub Schwarzu, MIöG XLIII 213 in Pircheggerju, ON Mürz. 106, kar je laže primerjati s traškim hdn. *Bustra* (Ramovš, Slavia VI 775; Bezlaj, SVI I 62).

Splošnoslov.: sbh. *bîstar*; mak. *bistar*; blg. *bìstъr*; r. *býstryj*; ukr. *býstryj*; p. *bystry*; č. *bystrý*; dl. *bytšy*; csl. *bystrъ*; iz slov. je alb. *bistrë* »čista voda; vrsta ribe«; hdn. *Buštritsa* (Jokl, Unters. 290); madž. *Beszterce* (Melich, JA XXXIX 233); rum. *bistriţă* »vrsta sliv«, hdn. *Bistriţa* (Georgiev, 50); pomen »čist, jasen, prozoren« je omejen na sbh., mak., blg. in dl., drugod »nagel, isker, čil, živahen, deroč«, v sln. sta sovpadli obe pomenski sferi. Navadno izvajajo iz ide. **bhūs-ros* »šumen« in primerjajo stisl. *bysia* »mit grosser Gewalt ausströmen«; norv. dial. *bøysa*« hervorstürmen«, norv. *buse*, šved. *busa* »hervorstürzen« in kelt. kornv. *buan*, bret. *buan* »uren« (Berneker, I 113; Vasmer, I 159; Pokorny, 102; Vaillant, Sl. Fil. I 68). Manj verjetno iz **byd-trъ*, prevoja k *bъdrъ* (Osten-Sacken, JA XXXV 56; Iljinskij, Zb. Jagić 291, ki je kasneje, Vopr. jaz., 1957, 94 svoje mnenje spremenil).

**bîstvo** (n.) »jedro, vsebina« (novoknjižno), adj. *bîstven*, *bîstvena*, tudi *bistvováti*, *-ûjem* »biti, eksistirati«. Izposojeno iz sbh. *bìstvo*, *bìstven*, *bistvòvati*; csl. *bytъstvo* »substantia« poleg *byšъstvo*, izvedeno od *byti* (Fraenkel, KZ LIII 47).

**bîtek** (m.), g. *bîtka* »eksistenca, bivanje« poleg *bît* (f.) »isto«; k temu *bîtje* (n.) »eksistenca, stanje, ose-

ba«; *bîstvo* (n.) »jedro« (iz csl.); domače v zloženkah *dobiček, dobîtek, prebîtek*; v 17. st. *bitje* »essentia« (Kastelec).

Sbh. *bítak, biće*; r. *byt* (f.), *bytьë*; ukr. *byt* »stanje«, č. *byt*; p. *byt* »bivanje, stanje«; csl. *bytь, bytije*. Prastara izvedenka iz **bheu̯ə-* kakor inf. *biti*. Enako je tvorjeno lit. *bū́tas, butà* »gewesen«, stprus. *buttan* »hiša«, ir. *both* »koča«, stisl. *búð* »stanovanje« (Trautmann, 41; Vasmer, I 159; Specht KZ LIX 58; Fraenkel, 68).

**biti** (prez. *sə̑m*) »esse«, dial. *bítə, bít, bə̑t, bẹ̑t*; v Briž. spom. *biti, buiti*; v 16. st. tudi »postati«: *kadar je velik bil* (Dalmatin); izv. *dobíti, dobím* in *dobộm*; *pozábiti, pozábim* (o tem drugače Machek, ZSPh XXI 154), *prebíti, prebȋjem* »prestati«; *znebíti se, znebim se*, dial. *odnebíti* »splaviti« (notr.); adv. *morebiti* (sbh. *mozabiti, mozbit*). Iz inf. osnove ptc. *bȋl, bilȃ, bilȍ*; iz tega cgn. *Pribil*.

Splošnoslov.; sbh. *bȉti*, (blg. *bъ̀da*; mak. *bidam* ni stari inf.), r. *bytь*, ukr. *buty* (*-u-* po fut. *budu*); č. slš. *byti*; p. gl. *być*, dl. *byś*; plb. *boít* »esse«; csl. *byti* iz ide. **bheu̯ə-*; primarni pomen »rasti, nastati«; identično je lit. *bū́ti* »biti, postati« in lot. *bût* (*-tí* je lokal verbalnega subst., glej *bit*); iz iste osnove je tudi stprus. *būton, boūton* (supin); sti. *bhūtiḥ* »vollkommendes Dasein, Wohlsein, Heil«; gr. φύσις »priroda«; ir. *buith*, stir. *benim* »biti« (Berneker, I 114; Pokorny, 146; Stang, Verbum 86).

**bíti**, *bȋjem* (v. impf.) »tolči, tepsti«; *ubíti* (pf.) »umoriti« poleg *raz-* (*na-, po-, z-, za-, odr-, izpodr-, v-*)*bíti*; dial. *bə̑t*; v 16. st. *resbya* (Trubar), *je bill* (Dalmatin); izv. *bîtev, bîtva*, nknjiž. *bîtka* »boj«; *bílo, bítje, bîtek* »pulz«.

Splošnoslov.: sbh. *bíti, bȉjem, bítka*; mak. *bie, bitva*; blg. *bìja, bìtka*; r. *bitь, bьjù, bítva*; ukr. *byty, bju, bytva*; br. *bicь*; p. *bić, biję, bitwa*; č. *bíti, biji* (stč. *biú*); slš. *biť*; gl. *bić*; dl. *biś*; slovin. *bjic*; plb. *bai̯t*; csl. *biti, bьjǫ*. Osnova **bhei̯ə* (red. **bьj-*) kakor v *bič, boj*; najbliže je stir. *ben(a)id* »bije«, stkimr. *etbinam* »lanio«, a tudi stvn. *bī(h)al* »kij«. Zanimiva je tvorba *bitva, bitev*, ki se formalno in pomensko ujema z mesap. ilir. βίσβη, βισβαῖα (Hesych); glej Berneker, I 117; Trautmann, 33; Vasmer, I 88; Pokorny, 117; ilir. oblike H. Pedersen, Deutsche Literaturzeitung, 1929, 1812.

**bivati**, *bívam* (v. impf.) »biti, živeti, stanovati, postajati«, (*do-, pre-*) *bívati, prebivál̇ec, bívanje*. Prvotno iterativ k *biti*, v tem pomenu še na zahodu, npr. *nẹ̑i̯ bîvǫlu* (Kras, Košana).

Sbh. *bívati, bîvam*; mak. *biva, biduva* »dogajati se«; blg. *bìvam*; r. *byvátь, byváju*; p. *bywać*; č. *bývati, bývám*; gl. *bywać*; dl. *bywaś*; csl. *byvati, byvajǫ*. Derivirana osnova **bhū-*; identično tvorjeno je lit. *bùvo* »je bil« in lit. dial. *buvóti, buvóju* »bivati« (Berneker, I 115; Trautmann, 40; akc. Meillet, SC² 303).

**bîzec** (m.), g. *bîzca* »repno listje, cima« (Kras, Gorjansko), poleg *bîzgec, bîzgeca* »isto; mešanica kislega zelja in repe« (Gorica), »ječmen, ječmenova kaša« (bkr.); *bîzna* »slaba repa, ki jo kuhajo prašičem« (Plužna, Bovec); *bîšča* (f.), *vîšča* (f.) »repno listje, cima«.

Izposojeno iz furl. *vìs'cie, uìs'cie* »foglie radicali delle rape«, ben. *visča* iz galorom. *vlisca* »šiba, steblo« (Meyer-Lübke, 9425). Glej Šturm, ČJKZ VI 53; nesprejemljivo Perušek, rkp. iz *bisolcus* »na dvoje razklan«.

**bîž** (m.), g. *bîža* »Pisum; grah« (Istra); tudi *bîži* (Korte). Sbh. *biz* (Dalmacija) poleg *biž* (m.), *biža* (f.), *bižanj* (Simonović, BR 361). Izposojeno iz ben. it. *biso* (Boerio, DV 56) < lat. *pisum* »grah« (Meyer-Lübke, 6543).

**blȃg** (adj.), f. *blága* »mil, nežen, dober« (akc. Tesnière, RÉS IX 102), dol. obl. *blági*. Substantivizirano *blagô* (n.) »tkanina, nakup«, starejše in dial. »posestvo, imetje, živina«; v 16. st. *blagu* (Dalmatin) »dobrina, imetje«; v 17. st. dem. *blažce* (n.) »majhno posestvo«, *blagastvo* (n.) »imperium« (Dolenc, ČJKZ II 78); dial. *blagarîca* (Istra), *blagovníca* (Vipava) »hči edinka, ki bo prevzela posestvo«. Tudi tpn. *Blagovíca, Blagóvec*, cgn. *Blagâjna, Blagâjne, Blagšič, Blagovšek, Blagovič, Blagotinšek*; 1070 atpn. *Blagozont* < **blagosǫdь* (Ramovš, Kr. zg. 32); v. *blagoslovíti* je izpričan od 17. st. (Küzmič, Megiser), številne novoknjižne izvedenke tipa *blagînja, blagoslȍv, blagâjna* so po večini slovanske izposojenke.

Splošnoslov.: sbh. *blȃg*; *blȃgo* (n.); mak. *blago* (adv., subst. n.); blg. *blag* (adj.), *blàgo* (n.) »imetje, sreča«; r. *blagój* (< csl.), dial. *bólogo* »bene« (adv.); ukr. *blagij*; br. *blagí*; p. *błahy*; č. *blahý*, dl. *bložki* »srečen«. Csl. *blagъ* »bonus«, *blago* (n.) »bonum«. Psl. **bolgъ*. Etimologija ni jasna. Navadno primerjajo avesta *barəg-* »ritualna raba«, *barəxda-* »dobrodošel«, *barəǰayeiti* »pozdravlja« (Berneker, I 69; Vasmer, I 103; Machek, 33). Možna je zveza z lot. *bãlgans* »belkast«, sti. *bhárgas-* »lesk« < **bhelgos* (Walde-Pokorny, II 214; Pokorny, 124; Slawski, 36; Georgiev, 52). Zgrešeno misli Vaillant, RÉS IX 7 na zvezo z *bolj*.

***blag** (m.) »sodnik, upravnik?«. Beseda in njen pomen je suponirana iz tpn. *Važnja ves*, 980 *Blasindorf* na Koroškem in 1440 omenjenega *Blasendorf* ali *Ambtmansdorf* v Halozah (Kranzmayer, Carinthia, 115, 1925, 69; ONBK II 33; Kelemina, GMDS XIV 55); Kranzmayer vidi v instituciji *blaga* nadaljevanje antične sodniške institucije in se pri tem sklicuje na enkraten kasnejši zapis *Schepfendorf* iz 15. st. Podobno Kelemina, ki izhaja iz adj. *blag*. Ker je bil v Važnji vesi doma kosez, ki je imel pravico ustoličiti koroškega vojvodo, povezuje A. Šivic, JiS XVII 43 psl. **bolgъ* s suponiranim pomenom »glasnik, leader« z lot. *baldzinât* »obrekovati«, *baldzis* »obrekljivec« poleg *balksnis* »glas, zvok« itd. Glej tudi *čater* s podobnim pomenom. Redukcijski stopnji lot. *bilst* »reči, nagovoriti«, *bildêt* »govoriti, oznanjati« pa odgovarja sln. dial. *bugaríti* »kričati, vpiti« iz **bьlgati, *bьlgarь*, sbh. *bugariti* »jadikovati, peti žalostinke«, *bugarštica* »vrsta narodne pesmi« (Primorje, Lika). Drugače Skok, I 228, ki izhaja iz etnika *Bьlgarinъ*. Za pravilnost domneve A. Šivic govori tudi r. *bolcharь* »kraguljček« (o tem Vasmer, I 105) in verjetno tudi r. tpn. *Bolgaki, Bolgari* (Smolensk), br. *Balažiči*. K temu v 9. st. tudi atpn. *Pulgar* (Salzburg).

**blȃgor** (m.) »das Wohl«, g. *blȃgra* in *blȃgora*; pl. navadno *blȃgri* »blagoslov«, *blagorcí* (dol.); adv.

*blâgor*, dial. *bôgər* (gor.), *bûgər* (dol. in gor.) poleg *blôzər* (Bovec), *brözor* (Tolmin), *brôzər* (Gorica), *blä̂zar*, *blä̂zər* (cerklj.); prvič v 16. st. *blagur* (Dalmatin); v. *blagrováti*, *-ûjem*, tudi *blagorovati*, v 18. st. *blagerovati* (Gutsmann), dial. *brozerovati* (Podkrnci).

Izvedeno iz *blago-že* (Miklošič, Lex. pal. 25; Berneker, I 69); csl. *bl go-že* (interj. »euge«; sbh. dial. *blä̂gōš meni* »wohl mir« pri Vuku *blâgoš*); oblike z »*z*« so iz komp. *blaže-že*. O dial. oblikah glej Ramovš, JA XXXVII 316; dalje *blag*.

**blagovec** (m.) »Quercus conferta«. Prim. sbh. *blàgūn*, *blagùnika* »Quercus conferta«; mak. *blagun* »Quercus sessiliflora«, blg. *blagùn*, *blagùnica* »Quercus conferta; Acer pseudoplatanus«. Zaradi južnoslov. sinonimov tipa *sladun* je treba izhajati iz psl. **bolgъ* »blag«.

**blagútati**, *blagûtam* (v. impf.) »omotiti, omamiti«, samo pri Gutsmannu v 18. st. poleg *blagutia*, *blagutanje*, *blagutnost* »omotica, omama« in adj. *blagutast* »omamen«.

Pomensko nejasno; r. *blažь* »trma, neumnost«, *blažítь* »biti trmast, noreti« poleg *blagój*, *blažnój* »trmast, grd, neumen« (glej sln. *lágoj*) vežejo kljub Vasmerju, I 90 z lit. *blagnas* »slab, hudoben, neprimeren« (Fraenkel, ZSPh XXI 150 in LEW 45), *blãgnytis* »iztrezniti se«. Manj verjetno izhodišče je psl. **bolgъ* »blag«. Glej tudi *lagoj*.

**blâgva** »ime različnih gob; Amanita caesarea; Lactarius piperatus; Boletus«, tudi *blâgovna*, *blâgovka*, *oblâgva* in po križanju *oglâvka*; verjetno spada sem tudi *blegjáč* »Muscari comosum«.

Prim. sbh. *blä̂gva*, *blagar*, *blä̂gvić*, kajkavsko tudi *blanja* (LMS 1894, 6) »Amanita caesarea; Boletus regius, Lupinus, Psalliota campestris«; vse to kaže na psl. **blagy*, **blagъve*. Dalje nejasno; pritegniti bi bilo mogoče tudi sbh. *blaga guba* in blg. *blàgata* »Phallus impudicus«. Bolgarsko ime gobe izvaja Georgiev, 52 iz *blagъ* »dober, mil«, toda po primeru *molnjena goba* in *nora goba* pride v poštev tudi sln. *blagutati* »omamljati«; če je prvotni pomen »Amanita caesarea«, kažejo sinonimi *knez*, *jordana*, *žrdana*, *karželj* tudi na možnost alpsko slov. **blagъ* »visok dostojanstvenik« (Kelemina, GMDS XIV 55).

**blána** I (f.) »mrena, kožica, pergament« (samo pri Miklošiču); verjetno tudi *brána* »mrena, posteljica« v 18. st. (Gutsmann), kar izvaja Pleteršnik iz it. *membrana*. Prim. č. *blána*, *oblana* »mrena, pergament, posteljica«; p. *blona* »kožica, posteljica«, dial. »šipa«, *błoniarz* »steklar«; r. *boloná* »grča«, *bólonь*, *óbolonь* »lubje«, *bolónka* »šipa«; ukr. *bolóna*, *obołóna* »kožica, pergament, šipa«. Lit. *balanà* »lubje«, *balánka* »šipa« je izposojeno iz br. (Fraenkel, 31); iz slov. jezikov tudi rom. *blană* »kožuh« (Tiktin, I 197).

Psl. **bolnā* < ide. **bholnā* k **bhel-* »bel« (Berneker, I 69; Vasmer, I 104; Pokorny, 118). Glej tudi *bel*, *blato*.

**blana** II (f.), izpričano samo v hdn. in tpn. *Blanca*, 1309 *Blanitz* < **blanica*; k temu hdn. *Blanina*, *Blančica*, *Blajšnica*, *Oblanč* in tpn. *Zablanča*, *Blanče*, *Blansko polje* (Bezlaj, SVI I 65).

Sbh. hdn. *Blana*, *Blanica*, 1256 *Blanice* (Dickenmann, AECO V 54). Miklošič, ONappell. 13 je spravljal ta imena v zvezo z blg. *blanà* »ravnina«; str. *bólonь*, *bolónьe* »poplavni svet«; ukr. *bolónje*, *bołónja*; p. *błoń*, *blonie*, *blonia* »loka«; č. *blana* »loka, srenjski svet«; gl. *błóńk* »majhna loka«, dl. *blomje* »ruša«; plb. *blåně* »loka«.

Psl. **bolna*; Miklošič je to ločil od **bolna* »mrena«. Fortunatov, JA IV 579 pa je oboje spajal preko *blato* z ide. **bhel-* »bel« (Berneker, I 70; Trautmann, 25; Vasmer, I 104; Pokorny, 118), k temu še gr. πᾰλός, πηλός, »glina« < pelasg. **pal-n-* (van Windekens, Pélasg. 128 in 153). Drugače Machek, 33, ki primerja *blana* s *plan*, *planja* in sklepa na predide. poreklo. Glej tudi *balojača*.

**blána** III (f.) »deska, gred« (Kras), tudi *blánja*, dem. *blánjica* »deska, podboj, hlod, plesno« (Kras, Sl. gorice, pkm.); v 17. st. *blánka* »deska« (Megiser, TP 135). Prim. macedo-romun. *blană*, ngr. μπλάνα »deska«, it. *piana* »deska«. Osnova je dalm. rom. **plana* (Pascu, Rum. elem. 15). Sln. besede so sprejete morda preko istr. rom. ali furl., kjer je pogosten *b-* za *p-* na začetku besede (Mende, RLS 46); glej tudi Matzenauer, CS 113 in Štrekelj, JA XXXV 131.

**blanda** (f.) »Oenothera biennis« (Galicija pri Dobrni). Osamljena beseda (sporočeno samo pri Barletu); etimologija neznana. Sin. *svetlin*, *smrečka*, *gospodična*, *krapuncelj*.

**blanjati**, *blanjam* (v. impf.), »skobiti«; tudi sbh. *blanjati* »skobiti« poleg *blanja*, *planja* »skobelj, oblič«. Prim. it. *pianare* »ravnati«, lat. *planare*, srlat. *plana* »skobelj« (Matzenauer, CS 113 in 383). Od tega ni mogoče ločiti sln. *blánja* »deska, tram, plesno«. Mende, RLS 46 opozarja na macedo-rum. *blană* in ngr. μπλάνα »deska«, it. *piana* »širok tram«. Slovenske besede z začetnim *b-* so izposojene verjetno iz neke neizpričane istro-rom. ali furlanske oblike, kjer je *b-* < *p-* mogoč.

**blása** (f.) »bela lisa na konjskem čelu; kravje ime« (Tolmin), tudi *plasa* (Lessiak, GRM II 281). Zaradi *b-* zgodaj izposojeno iz stvn. *blasa* »bela lisa, posebno na čelu živali«, srvn. *blasse*, nvn. *Blesse* (Kluge, 84), kor. n. *pláss*, *plésse*, *Plessa* »kravje ime«; tirol. n. *plass*, *plasse* (Miklošič, VGr. I 321; Štrekelj, ČZN V 59; Striedter — Temps, DLS 93).

**blâsk** (m.) »Loxia curvirostris; Loxia pytiopsittacus« (Cigale, Janežič). Osamljeno; verjetno onomatopeja, tvorjeno kakor *dlèsk* »Fringilla coccothraustes« k *dleskati*, slš. tudi *glask*, *glezg*, p. *klesk* v imenih ptičev. Prim. sbh. *blézga* »tepec«, *blézgati* »blebetati«.

**bláto** (n.) »lutum, palus«; pl. *blata* »palus«, tudi *blâtna* (sg. f.); adj. *blâten*; v. *blátiti*, *blatim*; k temu *blâtnica* »Squalius Agassizii«, *blâtnik* »Nuphar luteum« (akc. Tesnière, RÉS IX 105, 109; van Wijk, JF XL 276); v tpn. *Blato*, *Blata*, *Blatno*, *Blâtnica*, *Blatnik*, prvič 1435 *Blatnicz* (Bezlaj, SVI I 66); v Avstriji *Fladnitz* (Schwarz, JA XLI 134), madž. *Balaton* < **blatьnъ* (Kniezsa, AECO IV 402; ZSPh XVI 321).

Prim. sbh. *blä̀to* »barje, mlaka, jezero« (Schütz, Geogr. Term. 63); mak. *blato* »barje«; blg. *blàto*

»barje, mlaka, jezero«; r., br., ukr. *bolóto*; č., slš. *bláto*; p., dl. *bloto*; gl. *blóto*; plb. *bluotü* »barje«; csl. *blato* < psl. **bolto*.

Najbliže je alb. *bal'të* »palus«, verjetno ilirski relikt, zaradi stdalm. *balta*, lomb. *palta*, piem. *pauta* »palus« (glej k temu tudi Hubschmid, Pyrenäenw. 27), kakor verjetno tudi lat. *blátea*, *balátreo*, *brata* (Brüch, Glotta VIII 83; nesprejemljivo o tem Štrekelj, JA XII 481 in Perušek, JA XXXIV 28). Iz slovanščine ali iz ilirščine je rum. *baltă*, srgr. βάλτη, ngr. βάλτος »palus«. Verjetno kažejo tudi avstrijska hdn. *Palten*, *Palt*, 970 *Palta* na ilirsko, in ne na slov. poreklo (Schwarz, Festschr. Th. Mayer I 30, drugače Kranzmayer, Carinthia 1954, 184 d). Dalje primerjajo lit. *balà* »barje« poleg *báltas* »bel« (Fraenkel, 30), ide. **bholəto-* (Pokorny, 118), kljub pomislekom pri Bernekerju, I 70. Stvn. *pfuol* »Pfuhl« je treba izločiti (Vasmer, I 104; glej tudi Holthausen, ZSPh XXII 146). Manj verjetno Oštir, Beitr. 47 in Etnolog IV 6, ki misli na predide. poreklo (glej tudi Barić, AAS II 386). Dodatna literatura k temu obširnemu problemu še Porzig, Gliedrg. 175; Krahe, Illyr. I 117; van Windekens, Pélasg. 128, 153.

**blávor** (m.) »magična kača z diamantno krono« (Zasavje), tudi *babor* (Istra), *mlávor* (Kras): *moláver* (m.) »kačja pošast, ki nastane, če se ubitemu gadu ali modrasu ne stre glava« (Kopriva). Sbh. *blȁvōr*, *mrȁvor*, *mulavar* »vrsta kače: Ophysaurus apus; vrsta želve«. Star balkanski relikt, prim. rum. *bălăur* »zmaj, pošast«, alb. *bullar* »vodna kača«, stgrš. μόλουρος »vrsta kače« in tpn. Βόλουρος. Skok, ZRPh XLIX 512 in M. Durante, Ric. ling. I 270 rekonstruirata ilirsko **bólauro*, **mólauro*; Oštir, Beitr. 68 primerja s tem alpsko predrom. *ablinda* »vrsta kuščarja«, v Razpravah ZDHV I 298 pa pritegne še alb. *bolë* »kača« in misli na predide. **πǫ́l-wǫr* gr. Βελλεροφῶν.

**blázen** (adj.), f. *blázna* »nor, neumen«; tudi *blázen* (f.), g. *blázni* in *blázen* (m.) »prestopek, hudobija« poleg *blaznę́ti*, *-ím* »noreti«, *blazníti* »blesti, preklinjati«, v 16. in 17. st. »pohujšati, zgražati, zavajati, motiti«; izv. *bláznost*, *blâznica*, *blaznjìv*.

Prim. sbh. *blàzniti* »prilizovati«, *sȁblāzan*, »pohujšanje«; mak. *blazni* »dražiti«; blg. *blàznja* »izkušati, zavajati«; r. *blazníть* »zavajati«, *blaznétь* »blesti«; ukr. *blázenь* »norec, pavliha«; p. *blazen*, *błaznić*; č. *blázen*, *bláznivý*, *blázniti*; slš. *blázon*, *blazniet'*; gl., dl. *blazn* »nor(ec), noreti«; csl. *blaznь* »error«, *blaznь* »scandalum«, *blaznьnъ* »instabilis, blasphemus«, *blazníti* »decipere, blasphemare«.

Etimološko nejasno; lit. *blõznas* »pavliha« je izposojeno iz br. ali p. (Fraenkel, 46); Miklošič, 14 je iskal zvezo z *blagъ*; Jokl, JA XXVIII 1 je mislil na *blędǫ*. Zgrešena je tudi primerjava z lat. *flāgitium* »škoda« (Petr, BB XVIII 283); Berneker, I 58 je opozarjal na stvn. *blāan* »blasen«, *blāsa* »Blasen«, lat. *flāre* iz **bhlōs-no-*. M. - Endzelin, Wb. I 312 in Vasmer, I 90 pa primerjata lot. *blâzt* »migljati«, *blãzma*, »lesk«, lat. *flagrāre*, *flamma*. Georgiev, Вълг. etim. 9 in BER 54 rekonstruira ide. **bhlāgnos* »trčen, udarjen« kot lat. *flāgitō* »bičam«; Reichelt, KZ XLVI 344 pa je suponiral zvezo z lat. *fallere*. Glej tudi Kořínek, Stud. onomat. 53.

**blazina** I (f.) »s perjem, volno napolnjen vzglavnik, odeja, ležišče«, anat. tudi *prstne blazinice*, *blazine tolšče*; v 17. st. *blasina* »vzglavnik« (Kastelec); dial. *blazînka* »podloga pri jarmu«, tudi mptn. *Blazine* (Kamnik); n. knjiž. *blazinják*, *blazinjáča* »zofa«, v. *oblazíniti* »tapecirati«. Prim. zah. in vzh. sbh. *blazinja* »vzglavnik«. S tem povezujejo tudi r. csl. *blazovati* »napihovati se, bahati se« in r. dial. *bólozenь* »mozol, bubula«.

Pomensko najbliže je stprus. *balsinis*, *pobalso* »blazina«, lot. *pabàlsts* »blazina« iz ide. **bholg'h-*, **bhelg'h-* »napihniti«, sti. *barhíḥ* »nastilj«, avesta *barəziš-* »blazina«, perz. *bāliš*, oset. *baz* »blazina«, got. *balgs* »cev«, ir. *bolg* »vreča«, stir. *bolgaim* »napihnem«; verjetno spada zraven ilirsko *mons Bulsinius* (A. Mayer, Glotta XXIV 172) in kelt. *Belgae* »Belgija«. Z velarnim *-gh-* je prus. *balgnan* »sedlo«, lit. *balnas*, *balgnas* »sedlo« (Miklošič, 18; Berneker, I 70; Trautmann, 25; Willman-Grabowska, Symb. gramm. II 167; Fraenkel, 33). Najbolje doslej Stang, Lex. SBG 14, ki zaradi got. *balgs* in stvn. *balko* loči **bolg'h-* in **bholg'-*. Sadnik-Aitzetmüller, I 337 (268) opozarja pri csl. *blazovati*, *oblazovati*, *oblazьstvo* na dublete *plazьstvo*, *oplazovati* pod vplivom kontaminacije med *blazina* II: *plazina*.

**blazina** II (f.) v pomenu »prečnik pri saneh«, tudi kaš. in slovin. *blozno* ter lit. *balžíena(s)*, lot. *bàlziens*. Pomenu »ročica pri plugu, oplen« odgovarja tudi v zah. sbh. *blàzína*, *blàzinja*; drugim baltskim pomenom ustreza r. dial. *bólozno* »debela deska, tram«; prim. tudi stvn. *balko*, stisl. *bialki*, nvn. *Balken* »tram« iz ide. **bholg'-* (Stang, Lex. SBG 14). Pomeni »opornik, tečaj, ležaj« so v slovenščini, vzh. sbh. in mak.; sbh. *blàzina* »del puškine cevi, kamor se zatakne rob patrona«, mak. *blazina* »kovinski tečaj za mlinsko os«, a so tudi baltski: lit. *bàlzīt*, *pabàlstît* »podpreti«, *bàlziêns* »opora«. Pri tem povzroča težave pomensko podobno sln. *plâz* »podloga oralu, ročica pri plugu«, *plaznica* »ročica pri plugu«, sbh. *plȁzina* »tečaj«, mak. *plaz* »spodnji del sani, pluga, čolna«, blg. *plaz* »spodnji del sani«, enako ukr. *póloz*, r. *polozína*. Sadnik-Aitzetmüller, I 337 (268) meni, da je ide. **(s)p(h)ol-g'-* vplivalo na **bholg'-* in opozarja na obratne primere kot so sbh. *bláza* »hišna kača«, ukr. *bóloz* »velika kača«. Pri starejših avtorjih razlikovanje osnov ni dovolj jasno.

**Blaž** (atpn.), g. *Blaža*; tudi *Blažê*, *-éta*; dial. *blážev žegen* »brez vrednosti, npr. krščeno vino in pod.« Izpričano 1400 *Blas* (M. Kos, Prim. urb. II 200), cgn. *Blažič*, 1498 *Blasitsch* (idem 223), *Blaž*, *Blaže*, *Blažej*, *Blažek*, *Blažetič*, *Blažev*, *Blaževič*, *Blažica*, *Blažičko*, *Blažin*, *Blažina*, *Blažko*, *Blažon*, *Blažun*; v tpn. *Blaževice*, *Blaževa vas*, *Blažovnica* (Bezlaj, SVI I 67).

V izredno pogostnem antroponimu *Blaž* se je verjetno pomešal krščanski atpn. *Blasius* s slovanskim atpn. *Blagъ*, *Blažь* (Miklošič, PN 7; ONPN 13). Pogostno tudi sbh. *Blaž* (Maretić, Rad LXXXII 116 in 129).

**blážiti**, *-im* (v. impf.) »lajšati, omiliti«; k temu adj. *blážen*, f. *blážena* »zveličan, češčen, srečen«, evfem. »nesrečen, neroden«; v nar. pesmi *blážen*, f. *blážna* »obdarjen, bogat«; n. knj. *bláženost*, *blažílen*, *blažílo*.

Prim. sbh. *blážiti, blâžīm* »lajšati«; blg. *blažă* »jesti mastno v postu«, č. *blažiti* »osrečiti«; gl. *blažić* »častiti«; csl. *blažiti, blažǫ* »beare« in k temu ptc. pret. pas. *blaženъ*. K sln. spremembam pomena prim. sbh. *blážen* »zveličan« in evfem. »pogubljen«; blg. *blàžen* »masten« in *blažèn* »častit«. Izvedeno iz **blagъ*.

**blebetáti**, *blebetâm, blebẹ́čem* (v. impf.) »nesmiselno govoriti, klepetati«; k temu *blebȇt* (m.), *blebetânje, blebetáč, blebetálo*, tudi *blebetúljiti, blebetúša*; v 18. st. *blebetati* »herausplatzen« (Gutsmann). Prim. sbh. *blebètati, blèbećēm* »blaterare« poleg *blàbositi* »jecljati«; r. *blebetátь* »blaterare«; ukr. *boubotáty* »jecljati«; p. dial. *bełbotać* poleg *bełkotać*.

Stara onomatopeja, prim. lit. *blebénti, blebḗti, blabḗti, balbḗti* »blebetati«; lat. *balbutire* »jecljati«, *balbus* »jecljavec«; gr. βάρβαρος »barbar«; sti. *bárbara-* »jecljaje«, *balbalākaroti* »jeclja« (Būga, RFV LXX 100; Uhlenbeck, Ai. Wb. 188; Vasmer, I 91; Fraenkel, 31).

**blẹ̑d** (adj.), *blẹ̑da, blẹ́do* »pallidus«; dol. obl. *blẹ́di*, dial. *ta-blêt*, g. *blédga* (Ramovš, SJ III 47), tudi *bléden, bledóven, bléheren* (nar. pesem); v. *bledéti, -ím, blednẹ́ti, prebledẹ́vati*; izv. *bledíca, bledeníca, bledóča, bledóba, bledôst*; prvič v 16. st. *bled* (Dalmatin), v 17. st. *bledoſt* (Megiser).

Prim. sbh. *blȉjed*; mak. *bled, bleden*; blg. *bled, bljad, blèden, blèdav*; r. *blédnyj*, ukr. *blídyj*, br. *blédyj*; p. *bladv*, č., slš. *bledý*; gl., dl. *blědy*; csl. *blědъ* iz ide. **bhel-* »lesk«.

Sorodno je nvn. *Blaß, Blässe*, stangl. *blât*, stvn. *bleiʒa*, morda tudi alb. *bl'eroń* »zelen«, *bl'ehurë* »bled« (Berneker, I 60; Trautmann, 34; Vasmer, I 91); lit. *blaĩvas* »vzdržen, tešč« in *blaisvas* »belkast« (Otrębski, LP I 122; Fraenkel, 46; glej tudi Kořinek, LF LXI 43).

**Bled** (tpn.), izg. *blẹ̑d, blẹ̑d*; adj. *blẹ̑jski*, etn. *blẹ̑jec*, f. *blẹ̑jka*, n. *Veldes*, zapisano 1004 *Ueldes*, 1185 *Veldes*, 1275 *Veldis* itd. (M. Kos, STL). Nemška oblika imena je sprejeta iz sln. pred metatezo likvid; prvotno **beldъ*; nemška končnica *-es* kaže na stari lokal pl. **veldas* ali **veldes* (Skok, ZONF VII 46). Gotovo predslovansko **beld-* ali **peld-* (Ramovš, ČJKZ VI 26; Kr. zgod. 26). Dalje nejasno (Bezlaj, SVI I 68). Nepotrebno misli Kranzmayer, ZONF X 136 in XV 197, da je nemška oblika imena prevzeta naravnost od staroselcev.

Blegaš, orn., dial. *Blîegaš, Bliêgoš*, n. *Flehers-kofel*; Blaznik, Kolonizacija 95 navaja tudi mtpn. *Blegoš, Blegošc*. Sln. ime je prevzeto iz srvn. genetiva *flehers* kakor *Mengeš* iz *Megingozes(purch)*; srvn. *flēhen*, stvn. *flēhan, flēhon* »dringend bitten« je nvn. izumrlo (Lessiak — Kranzmayer, Mundart v. Zarz..., Bezlaj, JiS VI 32).

**blẹ́jati**, *blẹ́jam, blẹ́jem* (v. impf.) »o ovčjem, kozjem glasu«, tudi »jecljati, prepirati se«. Stara onomatopeja: enako *blekáti, blekâm, blẹ́čem* »o kozjem ali ovčjem glasu«, prim. *blekáš* »kozel«, a tudi »neumno govoriti, jecljati«, pf. *blẹ̑kniti, blẹ̑knem* »ziniti«, *bleketáti, blekotáti*. Kljub r. csl. *blějati* je danes sbh. *bléjati, blékati, bléknuti*; mak. *blee, bleka*, blg. *bleja*, r. *blejátь*, str. tudi *blekátь, blekotátь*, ukr. *blijăty*, p. *blekotać*, č. *blekati, blekotati*, gl. *blekać*.

Podobne onomatopeje so tudi v drugih jezikih, prim. lot. *blêt*, nvn. *blöken*, srvn. *blaejen*, alb. *bl'egëróń*, gr. βληχάομαι itd. (Berneker, I 59, 60; Vasmer, I 91, 92).

**blȇk** (m.), g. *blẹ́ka* »krpa, zaplata«; pl. *bleki* »vrsta testenin, osepnice«, tudi *blẹ́ka* (f.) »cunja« (Kropa); v. *blekáti* »krpati«, v 16. st. *blek* (Trubar), v 17. st. *blehi, plehi, blezhizh* (Kastelec); k temu verjetno mtpn. *Blek, Bleke, Blekovec*. Izposojeno iz stvn. *flēc, flēccho*, srvn. *vlëc, vlëcke* »krpa« (Lexer, Mhd. Wb. III 388); bav. avstr. *Fleck* v istih pomenih kakor v sln. Mlajša izposojenka je *flẹ̑k* »madež«; prim. p. *flak*, dial. *blach* »krpa, črevo«, pl. *flaki* »vampi«; č. *flek, flíček* »krpa, udarec, pika«, pl. *flíčki* »narezek«. (Miklošič, 14; Berneker, I 59; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 373; Striedter-Temps, DLS 93). Po Štrekljevem mnenju (JA XII 481) je furl. *sblecc* (m.) »ritaglio di panno lano o lino«, *disbletâ* »distaccare« sprejeto s sln. posredovanjem.

**blekáti**, *blekâm, bléčem* (v. impf.) »meketati, neumno govoriti«, pf. *blékniti* »neumno, nepremišljeno izreči«, tudi *bleketáti, bleketâm, blekéčem* in *blekotáti* »meketati« (o ovcah in kozah). Na Krasu *blék* (m.) »čreda ovac«, *blekáš* »ime kozlu«.

Sorodno je sbh. *bléknuti, bléčati* »meketati«, *blȅk* (m.), *blȅka* (f.) »ovčje blejanje«, r. *blekotátь*, p. *ble-kótać*, č. *blekati, blekotati*, slš. *bl'akotat'*, enako tudi n. *blöckene* gr. βληχάομαι itd. Prastara onomatopeja (Berneker, I 61). Glej tudi *bekati, bevskati, blejati.*

**blȇn** (m.), g. *blẹ́na* »Hyoscyamus niger«; verjetno nova knjižna izposojenka iz č. *blén, blín* (Berneker, I 48); vendar je domače *blencáti, -âm, blencováti, -ȗjem* »blesti, govoriti v spanju« (Miklošič, 9). K temu *búnika* »Scopolia« < sbh. *bùnika* »Hyoscyamus; Scopolia«. Prim. sbh. *blen, blem* poleg *bûn, bùnika*; adj. *bȕnōvan*, v. *bùncati* »govoriti kakor v spanju«; blg. *bljan, blènika, bljano bil'e* »Hyoscyamus«, *blenùvam, bъlnùvam* »bledem«; r. *belená*, str. *belenъ* »Hyoscyamus«, ukr. *beléna* »nočna senca«; č. *blín, blen*, dial. *blím, bl'ém* »Hyoscyamus«, *pablen* »Scopolia«; slš. *blen*, gl. *blin* (< č.) poleg *belian*; p. *bielun, bielon* (po *bělъ*). Iz slov. madž. *bölin, bilin, bëlénd* (Kniezsa, 86) in lot. *blèńas*.

Psl. **belnъ, *belenъ* in reducirano **bъlnъ*. Prasorodno je stvn. *bilisa*, stangl. *beolone, belene*, nvn. dial. *bilme* in kelt. ali ilir. βελένιον, *belinuntia, Belenos* (Berneker, I 48; Trautmann, BSW 30). Izvajajo iz ide. **bhel(e)n* (Specht, Dekl. 140; Pokorny, 120). Kretschmer, Glotta XIV 97; Bertoldi, BSL XXX 170 vidita v tem staro kulturno besedo. Machek, LP II 158; JR 205 in ESČ 34 pa misli na paleoevropsko poreklo.

**blẹ̑sav** (adj.), »nesmiseln, neumen«; verjetno domače, ne sbh. izposojenka; k temu *blencáti, blencâm* »fantazirati, govoriti v spanju, govoriti neumnosti« (Sln. gorice).

Prim. sbh. *blȅsast, blèsav, blèsan* »neumen« poleg *blȅska, blézga* »tepec«, *blȅsaviti, blȅsavjeti, blésiti, blȅhnuti, blȅnuti* »govoriti neumnosti«; p. dial. *blesny* »neumen, zmeden«, *zblesieć* »znoreti«, kaš. in slovin. *blesnī, blesnosc*, adv. *blesńe* »neumno«. Psl. **blesnъ*;

Brückner, 25 spravlja v zvezo z *blen* »Hyoscyamus niger«; glej tudi Sławski, Stud. Rospond 67.

**blesk** (m.) »sijaj, lesk« (akc. *blẹ̑sk*, *blẹ́sk*, *blệsk*), tudi *oblẹ̀sk*, *óblesk*. »Widerschein, Wetterleuchten«, tudi *blesket*, *bleskȍt* »lesk, lesket«, v. *blesketáti*, *-âm*, *-ę́čem* »lesketati«, *bleščáti* »odbijati svetlobo«, *blé-ščiti* »jemati vid«, *bleskútâti* »migljati z lučjo«, *ble-ščâva*, *bleščóba* »močna svetloba«, *bleščíca* »okrasna kovinska ploščica«, adj. *bleščèč*, *bleščàv*, *bleskóten*, *bleskovı̂t*.

Prim. sbh. *blı̏jesak* »blisk, lesk«, mak. *bleska*, *blesne*, *bleskot*, *bleskavec* »blisk«, blg. *bleskàvica* »blisk«, *bleskam*; csl. *blěskъ*, *oblěskъ* »lesk«, r. *blesk*, p. *blask*, *oblask*, stč. *blesk*. Polna prevojna stopnja k *blisk* in *bolskati*. Sorodno je lit. *blaikštýtis* »svetiti se, jasniti se«, lot. *blaiskums* »lise« (Berneker, I 60; Trautmann, 34); dalje primerjajo stvn. *blı̄hhan* »bleich werden«, stisl. *blı̄kja* »lesketati se« (Persson, Btr. 339 d.; Fraenkel, 46). Iz slov. jezikov je rum. *bleasc* »živalska duša«. Toda sln. *blestẹ́ti*, *blestím* »vzbujati občudovanje« je mlado izposojeno iz r. *blestétь*, prim. sbh. *blı̏stati*, mak. *blesti*; o menjavi *-st-* : *-sk'-* glej Persson, Btr. 339.

**blésti**, *blédem* (v. impf.) »blODITI, fantazirati«, *blésti se*, *bléde se mu* »fantazirati«, intenz. tudi *blen-cáti*, *blencâm* »govoriti v spanju, med boleznijo« (< **blędr̥-s-ati*), *blêdec* »besedna zmešnjava, gobezdalo«.

Prim. sbh. star. *blesti*, *bledem*, danes *blȅnuti*, *blȅnēm* (< *blędnǫti*), mak. *blen* (m.) »fantazija, sanjarjenje« (križanje z **belnъ*, sln. *blen*?), *blenuva* »fantazira«, blg. *bledoslòven* »kdor govori brez smisla«, blg. dial. *blèzno* »zmešano«; csl. *blęsti*, *blędǫ* poleg *blędь* (f.), *blędъ* (m.): str. *bljasti*, *bljadu*, danes *blja-dovátь* »nečistvovati«, *bljadь* »vlačuga«, p. *blędzieć*, č. *blésti*, *bladu*, *bledeš*, gl. *bledźić*, plb. *blodě* »sanja«.

Psl. **blęd-*, prevojna stopnja k **blǫdr̥-* (glej *blo-diti*). Sln. *-ę-* v *blę́sti* je verjetno križanje s pomensko bližnjim psl. **bredr̥-ti* (glej *broditi*). Sorodno je lit. *blendžiúos* »zamračim se«, *blı̃sta* »večeri se«, *prýblindė* »mrak«, got. *blinds*, stvn. *blint* »slep« itd. (ide. **bhlendh-*). Lit.: Berneker, I 60; Trautmann, 34; Vasmer, I 96; Georgiev, 55.

**blı̂nec** (m.), g. *blı̂nca* »pečeno razvaljano testo«, navadno pl. *blinci* (akc. Tesnière, RÉS IX 102 in 111) poleg *mlı̂nec*, *mlinci*; k temu *bliniti* »z valjanjem ali tolčenjem razvleči« in *mliniti testo* »valjati« (Ramovš, Hgr. II 97). Starejša oblika je verjetno *mlinec* (Ramovš, idem 188), izpričana v sbh. *mlı̏nac*; balk. csl. *mlinъ*; blg. *mlin*. Toda r. *blin*, str. *blinъ* (Domostroj), ukr. *blyn*; br. *blin*; gl. *blinc* in *mlinc*, dl. *mlyńc*. Tudi lit. *blỹnas* (Fraenkel, 50) in nvn. *Plinse* (Kluge 555) kaže, da je izposojeno iz slov. **blinъ* (Schulze, KZ LII 249). Navadno razlagajo z disimilacijo *m-n* > *b-n* (Solmsen, KZ XXXVII 589; Vasmer, I 93). Loči pa oboje Iljinskij, RFV LXI 239, ki rekonstruira **bъlinъ* k nvn. *Beule*; Sköld, LwStud. 4 pa neupravičeno vidi v *blin* germansko izposojenko.

***blinja**, ohranjeno samo v mtpn. *Blink*, *Pod Blinko*, *Blinške ulice* (Novo mesto, Mokronog). Prim. sbh. *blinja* (f.) »nižava, kjer se zbirajo vode s pobočij« (Dalm.) poleg *blihna* »poplavni svet«, *bliha* »plojdra«; v. *blihati*, *blihām* »poplavljati«; v hdn. 1240 *Blyna*, tpn. *Blinja* (Dickenmann, AECO V 55; Schütz, Geogr. Term. 50); mak. *blika*, *blikne* »kipeti, bujiti«; blg. *blikam*, *blikvam*, *blikna* »vreti, izvirati«. Psl. **blyjǫ*, sorodno z grš. φλύω, φλέω »izviram, vrem«, lat. *fluō* »tečem«, *flūmen* »reka« (Berneker, I 61; Pokorny, 156; Georgiev, 57).

**blı̂sk** (m.) »fulgur«, dial. *oblı̂sk* »nimbus« (pkm.), *óblisk* »lesk, odsev ognja« (bkr.); v. *blı́skati se*, *blı́skniti se*, *blı́skavica*, *bliskẹ̑t*, *blisketáti*, *bliskotáti* »iskriti se«, adj. *bliskovı̂t* »hiter«, adv. *blı̂skoma* »blitzschnell«, *blı̂šč* »lesk«, *bliščı̂v* »blendend«. Zdi se, da je treba pri tej slovenski besedni družini izhajati iz zahodnoslov. variante, p., gl., dl. *błysk* »fulgur«, p. tudi *błyskawica*, ukr. *blýskavicja* »fulgur«, č. *blýská se*, p., gl. *błyskać*. Pri *blẹ̑sk* in *bólskati* je treba izhajati iz starejšega **blьsk-*; oblika **blъsk-* in iz tega *blyskъ* je nastala morda po križanju z **lъsk-* (glej *lesk*). Tako Jurkowski, JP XLI 116 in Machek[2], 58.

**blı̂tva** (f.) »Beta vulgaris«; v 18. st. pri Pohlinu in Vodniku; verjetno izposojeno iz sbh. (Breznik, Razpr. ZDHV III 148); k temu *blet* (m.) »Amaranthus blitum«. Sbh. *blı̏tva*, *bı̏tva* (od 16. st.); ukr. *blytva* »Beta vulgaris«; stč. *blit* »Chenopodium«. Izposojeno iz lat. *blitum* (Meyer-Lübke, 1173), kar se je deloma pomešalo z *bēta*, *bētta* v it. *bieta*, *bleta*, furl. *blede*. (Miklošič, 13; Berneker, 1 61; Mende, RLS 47); glej *pesa*.

**bliznı̂č** (m.), g. *blizníča* »kratko bruno, čok« (notr.). Osamljen izraz, kljub pomenski razliki verjetno soroden s sbh. *blı̏na* (f.), *blı̏zni*, *blı̏zne* (f. pl.) »kaz v platnu«, vendar tudi *blı̀znica* »jeklo«, mak. *blizna*, *bliznica* »jeklo« poleg *blizna* »modrikast spodnji rob pri slabo pečenem kruhu«; blg. *bliznà* »kaz pri tkanju, raza«, *bliznica* »jeklo; kisli sloj kruha«; r. *bliznà*, *bljuznà* »brazgotina, kaz pri tkanju«, ukr. *blyzná* »rana, brazgotina«, br. *bljuzná*; p., č. *blizna*; gl., dl. *bluzna* »brazgotina«, csl. *blizna* »cecatrix«. Madž. *bélézna* »Webernest« < slov. jezikov.

Sorodno je lit. *bláižyti*, *bláižau* »ostrgati, oguliti«, *bliežti* »zagnati, *blyžė̃* »kaz pri tkanju«, lot. *bliêzt*, *bliêžu* »biti, tolči«, *blaizı̂t* »drgniti, tolči«, *blizas* »trske«, *blı̃znis* »polomljeno drevje v gozdu (Otrębski, LP I 123; Fraenkel, 46). Dalje nejasno; dvomljivo sorodstvo z lat. *flı̄gere* »tolči, tepsti« (Berneker, I 61; Vasmer, I 92), glej Specht, Dekl. 117 in Pokorny, 155.

**blı́zu** (adv. in prep. z g.) »prope«, tudi *blı̂z*, *blẹ̀z* (*blə̀z*), *bliz da*, *blez da* »verjetno, domnevno« (gor.); *blẹ̀zu* (Tolmin); *blı́zo*, *blẹ̀zo*, *blı́zi*, *blẹ̀zi* (gor.), *iz bliza* (gor.). V 16. st. *blifu*, *blisu*, *blifi* (Trubar), *blisò* (Krelj); v 17. st. *blisu*, *per blisi* »juxta« (Kastelec); v 18. st. *blifu*, *blefù* (Pohlin), *blisu* (Gutsmann); k temu adv. *blı́zek* (notr.) < *blizě-ka*; adj. *blı́zek*, g. *blizka* in *blizen*, *blizna* (Gutsmann); subst. *blizı́na* (vzh. štaj.), *bliznják* »dvojček«.

Prim. sbh. *blı̏zu*, *nȁ blı̂zu*, *blı̂zo*, starejše tudi *blı̂z* »prope«; mak. *blizu*; blg. *blizu*, *blizo*, *blizъk*; r. *bliz*, *blizъ*, *v blizi*; ukr. *blyź*; p. *blisko*, dial. *blizo*; stp. *bliz*, *blizu*, č. *blizko*, stč. *bliz*, *oblizu*; gl., dl. *bliski*; plb. *bleiz*, *bléizk'ö*; csl. *blizъ*, *blizъ*, kar se zde stari akuzativi (Vondrak, VGr. II 271), medtem ko je *blizě* lokal in *blizu* genitiv (Miklošič, Lex. pal.). Sln.

*blíz*, *blís* je iz *blizi* (lokal), *blizo* se zdi novi akuzativ (Ramovš, JA XXXVI 158 in 162).

Navadno izvajajo iz ide. **bhlīg-*, **bhleig-* »tolči, biti«; lot. *blaîzît*, *bliêzt* »tolči«, lat. *flīgō* »tolčem«, gr. φλίβω »pritiskam« (Miklošič, 14; Berneker, I 61; Vasmer, I 92; Pokorny, 161). K pomenu prim. fr. *auprès*, it. *presso*, *appresso* k latinskemu *pressus* »pritisnjen«. Manj verjetno Mikkola, Balt. u. slav. 57, kjer rekonstruira psl. **bьliz-* k stvn. *bilidi* »Bild«; Machek, 35 pa primerja gr. πέλας, πλησίος, dor. πλατίος »blizu«, kar povzroča glasoslovne težave.

**blîžnji** (adj.) »propinquus«; v 16. st. *ſuimu bliſhnimu* (Krelj); v tpn. *Bližnje*, *Bližnji kot* (*laz*, *hrbet*), tudi cgn. *Bliš* (vzh. štaj.); subst. *bližnjik* (m.).

Tvorjeno iz *blizь*, *blizь* kakor v. *blîžati se*, *približeváti se*, *bližína*, *blîžnjica*, *priblížen*; *-ž-* je nastal deloma po asimilaciji zaradi sledečega *-ń-*, ali pa je naravnost iz komparativa sln. *blíže*, *blîžji*, csl. *bliže* (< **bliz-i̯es-*). Sufiks *-ьni̯o-* za tvorbo adj. ne bi mogel v vseh slov. jezikih vplivati na osnovo (Miklošič, 14; Vondrák, VGr. II 537). Prim. csl. *bližьnь*, *bližьnikъ*, r. *blížnij*, ukr. *blyžnij*, p. *bliżni*, č., slš. *bližný*, blg. *blížen* poleg *blízen*.

**bljúšč** (m.) »Hedera helix, Tamus communis, Bryonia«, tudi *bljúščec* in *pljúšč*. Prim. sbh. *bljuštac*, *bljušac* »Bryonia«, *bljûšt* »Tamus communis«, blg. *bljuš*, *pljuš* »Tamus communis«, r. *bljušč*, *pljušč* »Hedera, Bryonia«, ukr. *bljušč*, *bljuš* »Hedera, Bryonia«, p. *bluszcz* »Hedera«, č. in slš. *blúšť* »Solanum nigrum«, gl. *blušć*, dl. *blišć*, *blyšć* »Hedera«. Večina avtorjev povezuje ta fitonim z *bljuvati*, sbh. tudi *bljuštiti* »gabiti se« (Berneker, I 64; Štrekelj, JA XXVII 64; Charpentier, Glotta IX 39; Vasmer, I 96). Drugače Persson, Btr. 802, ki primerja gr. βλυστο »wiederhervorspriessen«; Trautmann, Altpreuss. Sprd. 312 in Osten-Sacken, IF XXXIII 213 opozarjata na stprus. *bleusky* »bičje«; Meillet, IF V 333; Iljinskij, JA XXXIX 486; Berneker, IF X 151; van Wijk, IF XXIV 238 izhajajo iz ide. **bheug(h)tio-*, got. *biugan*; Machek, JR 153 pa primerja lit. *blùkti* »bledeti«. Oštir, AAS I 126, II 268, Vogelnamen, 4, 31 pa primerja predgal. *bolusseron* »Cissos melas«.

**bljuváti**, *bljújem*, *bljúvam* (v. impf.) »bruhati« tudi *bljeváti*, *bljújem*, redko *bljúti*, pf. *bljúniti*, *bljûnem*; v 16. st. *isbluie* (Trubar), v 17. st. *bluuat* »vomitare« (Alasia).

Splošnoslovansko; sbh. *bljùvati*, *bljújēm*, mak. *blue*, *bolva*, blg. *bъ̀lva*, r. csl. *blьvati*, *bljujǫ*, r. *blevátь*, *bljujú*, ukr. *bljuváty*, *bljúty*, *bljujù*, br. *bljavacь*, p. *blwać*, *bluć*, *bluję*, č. *blít*, *bliji*, slš. *bl'uvat'*, *bl'ut'*, *bl'ujem*, gl. *bluwać*, *bleć*, *bluju*, dl. *bluwaś*, *bluju*. Sorodno je lit. *bliáuti*, *bliúti* »rjoveti«, lot. *bl̦aût* »vpiti«, gr. φλύω »prekipim, govoričim«, φλέω »izviram« (Fick, BB II 187; Berneker, I 64; Trautmann, 35; Vasmer, I 91; Fraenkel, 49).

**bljûzgati**, *bljûzgam* (v. impf.) »tacati po blatu«, s. *bljûzga*, *bljûzgavica* »brozga«. Verjetno spada sem tudi *bljúsniti*, *bljúsnem* »ziniti, pripomniti kaj«. To se pomensko bolje ujema s sbh. *bljûzgati* »šumeč teči, nesmiselno govoriti«, r. *bljúzgatь* »blebetati«, ukr. *bljuznúty* »brizgniti, ziniti«, p. *bluzgać*, *bluznuć*. Sorodno je lit. *bliaũzyti*, *bliaũkti* »blebetati«, lot. *blûžǵinât* »pljuskati po vodi« (Mühlenbach-Endzelin, I 319; Vasmer, I 96; Fraenkel, I 49).

**blǫ́diti**, *blǫ́dim* (v. impf.) »tavati, motiti se, govoriti nesmiselno, blazneti, nečistovati, mešati«, pf. *zablǫ́diti* »zgrešiti pravo pot, smer«, *zablǫ̂da* »zmota«, *blǫ̂dnja*, nav. pl. *blǫ̂dnje* »sanjski prividi«, zastarelo tudi *blǫ̂d* (m.) »napaka«, *blóda* »zmota«; v 17. st. *blud* »libidine«, *bludniza* »adultera« (Alassio), v 16. st. *bloditi se* »zaiti, motiti se« (Megiser); dial. tudi *loditi*, *lúditi*, *zalúditi* (o tem Vaillant, Slovo II 9).

Sbh. *blúditi*, *blúdīm* »motiti, zavajati, varati, razvajati«, *blûd* »nečistvovanje, zadovoljevanje«, mak. *bludi* »tava, blodi«, blg. *blud* »razvrat«, *blъdája*, *blъ̀dam* »blodim«, *razblùda* »razočaranje«; csl. *blǫditi*, *blǫždǫ* »motiti«, *blǫdь* »zmota«, r. *blud* »nečistost, razvrat«, *bludítь* »motiti se«, ukr. *bludýty*, p. *błądzić*, č. *blouditi*, gl. *bludźić*, dl. *błuźiś*.

Psl. **blǫd-*, prevojna stopnja k **blęd-* (glej *blesti*). Iz iste stopnje je lit. *blañdas* »zaspanost«, lot. *bluodîtiês* »tavati, sramovati se«, got. *blandan* »motiti« (Berneker, I 62; Trautmann, 34; Vasmer, I 95).

**blúta** (f.) »rana, ki jo konju naredi sedlo« (Istra), *blutína* »rana, v kateri že gnije kost«.

Prim. sbh. *blũta*, *bljũta* »bela plesen na sodu, pokvarjeno vino; rana na konju, bolezen, ki se živini razvije pod vratom« (Istra, Primorje); tudi alb. *bludë* »bela plesen na pokvarjenem vinu«, ngr. μπλοῦτα »rdeč izpuščaj na koži«. Daničić, ARj. I 455 in G. Meyer, AEW 40 izvajata iz it. *biotto* »ubog, gol«; Meyer-Lübke, 32 in Skok, I 174 pa iz lat. **abluta* »pomije, nesnaga«, stit. *biuta* »vrsta kolomaza«.

**bǫ̂b** (m.), g. *bǫ́ba* »Vicia faba; Phaseolus; Solanum«; *volčji bob* »Lupinus«, *divji bob* »Sedum«; metaf. *bob* »vrsta cvetja; kozji ali ovčji iztrebki«; v zadnjem pomenu iz sln. tudi n. dial. *Päpperl*, *Pöpalan* (Štrekelj, ČZN V 60; Koštiál, Svoboda 1951, 192); dem. *bobə̀k*, *bobkà*, *bobík*, *bobìč*, *bobčə̀k*; izv. *bǫ̂bje* (n.), *bobíšče*, *bobíca*, *bobíka* »jagoda«, v tpn. *Bobovše*, *Bobošek*, *Bobovek*, 1400 *Wobowik*, *Bobovec*, *Bobovo* (Bezlaj, SVI I 70); 1498 cgn. *Bobegk* (M. Kos, Prim. urb. II 226).

Splošnoslovansko; sbh. *bȍb*, *bòba*; mak. *bob*; blg. *bob*; r. *bob*, *bobá*; ukr. *bib*, *bóba*; p. *bób*, slš. *bôb*; č. gl., dl. *bob*; plb. *büöb*. Praslovansko *bobъ*; iz slov. jezikov madž. *bab* in rum. *bob* (Miklošič, 15; Kniezsa, 68). Prasorodno je stprus. *babo* in lat. *faba* (Berneker, I 65; Vasmer, I 97). Dalje dvomljivo. Pokorny, 106 rekonstruira ide. **bhabhā* poleg **bhak'a* v alb. *bathë* (f.), gr. φακός (m.) »leča« in **baunā* v stvn. *bōna* »bob«. Za finsko *papu* »bob«, est. *pupa*, lit. *pupà* in lot. *pupa* je malo verjetno, da bi bilo izposojeno iz slov. jezikov (tako Berneker, I 65; drugače z liter. Fraenkel 670. Oštir, Beitr. 111 in Machek, LP II 158; JR 127; ESČ 35 mislita na paleoevropsko poreklo.

**bǫ̂ben** (m.), g. *bǫ̂bna* »Bombus terrestis« (Banjščica); prim. sbh. *bùmbār*, *bùmbak*, mak. *bumbar*, blg. *brъmbar*, *brъmbъr* »Bombus terrestris«.

Stara onomatopeja po brenčanju čmrlja; enako je tvorjeno lat. *bombō*, *-ōnis* »trot«, gr. βομβυλιός »čmrlj«, lit. *bim̃balas* »hrošč«, *bam̃balas* »čmrlj«, sti. *bambharaḥ* »čebela« (glej *bobneti* in *buba*).

**bǫ́ber** (m.), gen. *bǫ́bra* »castor fiber«, tudi *bę́ber* in *brę́ber* in *dáber*; v tpn. *Brebrno, Brebovnik*; v 14. st. *Beblavnich*, v 15. st. *Brebrawnik, Doberawnigk, Dobrawnik, Dobrawinik*. Iz tega bi se dalo sklepati, da je domače sln. *breber, beber* iz **de/ober, bóber* pa prevzeto iz č. in r.

Sbh. *dȁbar* (< **babar* < **bъbrъ*), star. *bobr* (Mikalja); blg. *bъbъr, bobъr, bèber*; csl. *bebrъ, bъbrъ*, kasno izpričano tudi *bobrъ*; r. *bobër, bobr*, ukr. *bibr*, gen. *bobrá*; p. *bóbr*, č. *bobr*, slš. *bobor*, gl. *bobr, běbr*, dl. *bober*. Psl. verjetno **bebrъ, *bъbrъ*; lit. *bẽbras, bãbras, bebrùs, babrùs*, tudi *dẽbras, debrùs, dãbras*; lot. *bę́brs*, stprus. *bebrus* (Fraenkel, 38). Sorodno je lat. *fiber*, stan. *beofor*, stvn. *bibar*, kelt. kornv. *befer*, avesta *bawra-* »castor fiber« < **bhebhros, *bhebhrus* k **bher-*, sti. *babhrú-* »rjav« (Pokorny, 136; Berneker, I 47; Trautmann, 28; Vasmer, I 97).

**bobînke** (f. pl.) »osepnice, variolae«, tudi *vobînke* (vzh. štaj.). Sbh. *bobinka* (f. sg.) »variola, naevus, stigma« (Stulić) poleg *boginje* (f. pl.) »variolae«. Verjetno je oboje istega porekla. Matzenauer, LF VII 11; Miklošič, 416 in Daničić, ARj I 486 66 mislijo pri sbh. *bògiňe* na nvn. *Pocken*; toda Berneker, I 66 opozarja, da je to spvn. in sklepa na evfemistično izvedenko iz *bogъ, bogyňi*. Pri sln. in kajk. *bobinke* pa opozarja Kelemina, ČZN XXIII 140 in Sln. Etnograf VI—VII 325 na cig. *bottingo* »variolae« (Miklošič, Mda. der Zigeuner I 226). Glasoslovne razlike so verjetno evfemistične, skupno izhodišče ni jasno. Kelemina, ČZN XXI 140 misli, da je treba sbh. *bòginje* izvajati iz nvn. dial. *Fagung* »Aussatz, Räude, Krätze, Schäubigkeit«, stvn. *fagung* »Reinigung des Blutes«.

**boca** (f.) »bokal, mera za tekočine« (bkr.).

Prim. sbh. *bȍca* »steklenica«; mak. *boca*; blg. *boca* »večja steklenica«.

Izposojeno iz ben. *bozza* »misura di liquidi« (poleg *bósa* »steklenica«), furl. *bòzze* »mezzetta, mezzo boccale«. Zadnje izhodišče je lat. *buttis* »sod«, srlat. *buza* (Hubschmid, Schläuche 48). Sln. beseda je verjetno iz furl., kjer je pomensko najbližji ekvivalent. Iz starejše ben. je ngr. βότσα »sod« in alb. *boce, boca* »lesen sod«; mlajše izposojenke so srgr. μπότζα »poculum«, sbh., mak., blg. *boca*, arom. *boţă* »čutara«, istrorum. *boţę* »steklenica« (Pușcariu, III 305) in alb. dial. *bǫ́tz, botse* »steklenica«; črnogorsko *bocûn* »steklenica« pa je naravnost iz ben. *bozzòn* »velika steklenica«.

**bodelj** (m.), g. *bodlja, bodeljna* »meča, litka«, dial. tudi *badel*; prvič v 18. st. *badel* (Megiser). Izposojeno iz dem. oblike *Wadel(n)*, nvn. *die Wade*, srvn. *wade, wadel*, stvn. *wado* »dickes Fleisch am Unterschenkel«, sorodno z lat. *vatius* »kriv, upognjen« (Kluge 17, 831).

**bodisi** (disj. konj.) »najsi«, tudi *bodisiže*. Sestavljeno iz imperativa *bodi* in iz okamenele oblike starega optativa *si-* (ide. **sīt*) iz osnove **es-* (*sem, si, je*). Prim. Briž. spom. II 31—32 *libo bodi dobro, libo li is zlo*, kjer si oba člena pomensko odgovarjata; str. *bude li si i se pisano* (glej Berneker, I 21; Machek, 19; Kopečný, ESS, Ukázkové číslo 92—94). Drugi avtorji vidijo v tem *si* okameneli dativ relativnega zaimka (tako Gebauer, SS I 118; Vaillant, Gr. comp. II 447; Bajec, SR V—VII 197; Bauer, Vývoj 33). Glej tudi *dasi* in *najsi*.

**bộg I** (m.), g. *bogâ* »deus«, dial. *bûh, bûk* (Rezija), *bǫ́g* (Poljane) po g. *bǫ́ga* < **bògā* (Ramovš, JA XXXVII 154); v Briž. spom. *bog*, akz. *bog*, vok. *bofe*; 1227 *buge* (Ulrich v. Lichtenstein), kasneje *bog, buh*; k temu *bǫ́žič*, g. *božíča* »Weihnachten; der Weihnachtenklotz«, v 17. st. *Boshizh* (Kastelec), prim. dem. kakor *bộgec, bộgek, bộžek*; k temu *božîčnik, božičnjak* »december; božični kolač«; *božîček* »Sempervivum«; *božîčen, božičevati*; f. *boginja* od 16. st., dial. *božíca, bogíca* (pkm.); adj. *bǫ́žji*, npr. *božji les, božje drevce* »Ilex«; izv. v 16. st. *bogaſtuu, bogaſtvu* »božanstvo« (Trubar, Dalmatin); *božják* »majhen denar«; *božânstvo, bộštvo, bộgstvo, božâstvo*, adj. *božânstven*; interj. *bộgme, bộgmej*, iz tega *bộgmati se*.

Splošnoslov.; sbh. *bôg*, g. *bȍga*; mak., blg., r., dl. *bog*; ukr. *bih*, g. *bóha*; č. *bůh*, g. *boha*; p. *bóg*, g. *boga*; gl. *bóh*, plb. *büg*; csl. *bogъ*, f. *bogyni*, r. *bogínja*, č. *bohyně*. Primarni pomen verjetno »daritelj«; prim. sti. *bhágas* »daritelj, gospod«; av. *baγa-* »gospod, bog« k sti. *bhájati, bhájate* »daruje, deli«, av. *baxšaiti* »ima delež«, gr. φαγεῖν »jesti« < **bhag-* »darovati, podeliti«. Osnova je gotovo domača (glej *bog* II in *bogat*); pomen »deus« v iranščini in slovanščini je verjetno prastaro tabuistično nadomestilo (Havers, Relig. der Erde II 697 d.), po mnenju nekaterih raziskovalcev iranska izposojenka (Hirt, Idg. 589; Solmsen, KZ XXXIV 49; Hujer, LF XLVI 185 in XLVII 52; Kořínek, LF LXVII 289), kar glasoslovno ni mogoče dokazati; rusko *bog* je ukrajinizem (kljub Mikkoli, RFV XLVIII 278); vendar je mordv. *pavaz, paz* »bog« gotovo iransko (Vasmer, RS IV 161 in VI 173); k temu še paralela slov. *Stribogъ* : baktr. *Srîbaγa* (Pirchegger, ZSPh XIX 311). Nesprejemljivo I. Grafenauer, Koroški zbornik, ki suponira samostojen iranski in slov. razvoj pomena iz prakulturnega monoteizma.

**bộg II** (m.), g. *bogâ* »usoda, sreča, delež«, samo v frazi *zlega boga vživa* »slabo se mu godi« (bkr.). Berneker, I 67 suponira, da je tu ohranjen nekdanji slov. pomen, ki je bil izhodišče prep. *zbǫ̑g, zbǫ̑k* (dol., pkm.), *zbǫ̑ga* (Istra) »zaradi«, sbh. *zbȍg* »zaradi« in izvedenk *bogȁt, ubog*.

Semkaj spada tudi sln. dial. *zbogati se* »pokvariti se, izpriditi se«, npr. *seme se zboga*, kar se zdi Miklošiču, 16 temno. Izhajati je treba iz **jьz-bog-a-ti*, prim. *iz-prid-i-ti* k *prid* »korist, hasek, dobiček«. K temu še naslov Nodierjevega romana »Jean Sbogar« (1818). Simpleks je izpričan v sln. dial. *bộgati* »uspevat « (Slov. gorice). Drug pomenski odtenek je v sln. *pobộgati se, zbộgati se* »spraviti se, pogoditi se«, *prebộgati, razbộgati*. V nasprotju z *bộgati, ubộgati* »poslušati« < n. *folgen*, so vsi ti glagoli vključeni v aspektni sistem. Primerjati je mogoče csl. *bogati* »servire«. A. Šivic, JiS XVIII 281 opozarja pri teh pomenih na osetsko *baeyduan, baegwan*, digorsko *bäeydauäen* »caution, garantie«, kurdsko *bazar* »contrat« (o tem Jucquois, Sprache IX 131), medtem ko Sadnik-Aitzetmüller, 374 izvaja vse to iz n. *folgen*.

Pomensko sorodno je sti. *bhágaḥ* »dobrina, sreča«; av. *baga-, baγa-* »delež, žreb«, *bág-* »dodeljeno«. Ide.

**bhag-* »darovati« kot v *bog* I (Berneker, I 67; Pokorny, 107), vendar gotovo praslovanska dediščina.

**bog** III (adj.), f. *boga* »pauper«, *ubog, uboga* (akc. *ubȏg, ubȏga* pri Valjavcu, *ubǫ́g, ubǫ́ga* pri Pleteršniku; podrobno o pestri akcentuaciji Ramovš, SJ III 50), *bǫ́žen, bǫ́žna* : *ubǫ́žen, ubǫ́žna* in *bǫ́ren, bǫ́rna* : *ubǫ́ren, ubǫ́rna* (glej *bore* < *bože*). K temu *bȏžec* (m.), *bȏžček, bȏgec, bǫ́že* (n.), *-eta, ubȏrec,* »revež«, *bogíca,* »béračica«, *ubǫ̑štvo*; knjižno *obubǫ̑žati, obuboževáti,* starejše *obȏžati* (*se*) < **o-ubožati* (Miklošič, VGr. IV 264). Kljub Sadnik-Aitzetmüllerju, 360 ne spada sem sln. *bȏžati* »streicheln«. V 16. st. *bog, boga, ta boſi, boſiga* (Trubar), *vbogi* (Dalmatin).

Prim. sbh. *ùbog,* blg. *ubóg*; r. *ubógij,* ukr. *ubóhyj*; p. *ubogi, niebogi*; č., slš. *ubohý, nebohý,* gl. *njebohi,* dl. *njeborje*; csl. *ubogъ, nebogъ* »pauper«. Tvorjeno s prepozicijo *u-* < **au-* »od, proč« in *bog* (glej *bog* I in *bog* II). V sln. lahko suponiramo oba sinonima *ubogъ* in *nebogъ* s pogostnim odpadom negacije (npr. *ne-poreden*; *ne-tečen*), kar je sprožilo mešanje v akcentu.

**bogȁt** (adj.), f. *bogȃta,* n. *bogáto* »dives«, dol. obl. *bogȃti, ta bogȃt* (akc. Ramovš, SJ III 49), dial. tudi *bǫ́gat* (Ramovš, JA XXXVII 135 in XXXVIII 168), v 16. st. *bogat* (Trubar, Dalmatin); k temu *bogȃstvo* (n.), *bogȃst* (f.), v 16. st. *bogȃstvo* »božanstvo, kraljestvo«, *bogatȋja, bogatȋn, bogatáš* (v 16. st. *dva bagatina* »zwei Scherflein« pri Dalmatinu); (*o*)*bogatẹ́ti,* (*o*)*bogátiti,* dial. *zaboyȃti* »obogatiti« (Zemon); v tpn. *Bogatin.*

Splošnoslov.: sbh. *bògat*; mak. *bogat*; blg. *bogàt*; r. *bogátyj*; ukr. *bahátyj*; br. *bagáty*; č. *bohatý*; p., gl., dl. *bogaty*; csl. *bogatъ* »dives«. Stara izvedenka iz *bog* (glej *bog* II). Iz slov. jezikov je lit. *bagótas, bogótas,* lot. *bagâts* (Fraenkel, 29), rum. *bogat* in alb. *bugat* (Miklošič, 16). Sln. ni ohranila staro **sъbožьje,* č. *zboží* »blago, imetje«, p. *zboże* »žito«, ukr. *zbižžja* »žito« < **bhag-*, pozna pa še *bog* v pomenu »sreča, usoda«. Sorodno se zdi tudi alb. *bagëtí,* dial. *baktí* »živina« (Berneker, I 67: Jokl, Stud. 5), vendar opozarjajo tudi na lat. *dīves* »bogat« : *deus* »bog« in *fortunātus* »zaščiten od bogov« (Schulze, KZ XLV 190).

**bǫ̑gati,** *bǫ̑gam* (v. impf./pf.), »obedire« poleg *ubǫ̑gati,* dial. tudi *bôlgati*; v 16. st. *folgati, bolgati, volgati* (Miklošič, VGr. I 346).

Zgodaj izposojeno iz srvn. *volgen* »gehorchen« (Lexer, Mhd. Wb. III 441), stvn. *folgēn* (Miklošič, 13; Berneker, I 66). Mlajša izposojenka je *folgati* »auskommen, das Auslangen finden« (Kelemina, ČJKZ III 39 ), prim. č. *folk* »Folge«, *folkovati*; p. *folga* »Erleichterung«, *folgować, folżeć*; ukr. *fol'guváty* < p. Sln. dubleta *ubôgati* < **lbôgati* po metatezi (Ramovš, JA XXXVI 448), *bôgati* z razvojem *-ol-* v zaprtem zlogu (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 368; Ramovš, Hgr. II 55; Striedter-Temps, DLS 93). Zgrešeno Matzenauer, CS 20, ki suponira csl. *bogati* »servire«.

**bogor** (m.), g. *bogorja* »tumor, čir« (Pohorje; akc. ni izpričan).

Prim. mak. *bog* »tumor«, sbh. adj. *bȍgav* »otekel, nabuhel«. Dalje nejasno; morda evfemistična zamenjava pomena k *bog* II, lahko pa spada v isto besedno družino kakor lot. *budzis* »bula«, *bauga* »lesen čep na ribiški mreži«, *bañgurs* »grič«, *bąguraĩns* »grčav« (M.-Endzelin, Wb. I 267), s čimer primerjajo r. *bugór,* g. *bugrá* »grič, rob«, ukr. *buhír,* g. *buhóru* »grič, vihar« (Vasmer, I 134). Drugače o r. in ukr. besedah Miklošič, TEl Nachtr. II 90 in Berneker, I 97.

**bǫ́govec** (m.), g. *bǫ́govca* »vedež, prerok«, v starejši literaturi; v. 16. st. *Bogouci* (Dalmatin), f. *bogovavka* (v 16. st.), *bogulja* (v 17. st. Kastelec); v. *bogováti, -ujem* »čarati« (Trubar, Dalmatin); *bogovanje in copranje* (Dalmatin). Verjetno spada sem tudi dial. *boginja, bohinja* »vrsta zelene gosenice z rožičkom«.

Prim. stč. *bohynník* »čarovnik«, *bohyňovati* »čarati«, č. dial. *bohyňa, bohyňář, bohyňovat, bohovat* poleg *bohina* »vrsta žuželke«, slš. *bohyňa* »čarovnica«; p. *boginki* »sojenice«. Kalk po lat. *divinare* »čarati«, *divina* »vedeževalka« (Machek, 37).

**bogrȃč** (m.) »vrsta jedi« (pkm.); verjetno izposojeno iz madž. *bogrács* »kotel«. Izhodišče je osman. turš. *bakradž* »kuhinjska posoda z ročajem« (Gombocz-Melich, 446); enako sbh. *bàkrāč,* blg. *bakrač, bakър* »kotel«, alb. *bakrač, pakrač* »kotel« (Miklošič, TEl I 18).

**Bohinj** (*bohə̀n*), g. *Bohínja,* ime jezera in pokrajine; k temu tpn. *Bohinjska Bela, Bistrica, Srednja vas*; reka *Sava Bohinka*; cgn. *Bohin*(*e*)*c* itd.; ca. 1200 *In Vochina,* 1353 *in Fochin,* 1287 *in Vochino, in Vochin,* 1350 *cze Vochein,* kasneje *Vochein, Wochein* (M. Kos, STL rkp.). Primarno **bochynь*; po naglasu se razlikuje od sln. imenskega tipa *Tuhinj, Strahinj* (< **tuchyni, *strachyni*), zato ni mogoče izhajati iz slov. atpn. *Bochъ* (tako Stanislav, Slov. Juh II 63). Poljska in pomorjanska imena jezer, kakor npr. 1146 *lacus Bocheyncze, Bochin, Bechno,* prusko *Buchtensee,* 1250 *Bochotin,* so verjetno predslovanska, prim. tudi stprus. *Bansiske*; Loewenthal, ZONF VI 79 opozarja v zvezi z njimi na stir. *bochna* »jezero, morje«. S tem je sorodno ilir. *Bakuntius,* danes *Bosut* in morda spada zraven tudi ben. it. *Bacchiglione,* dial. *Bachijón,* 1262 *aãua Baãuilionis* (Bezlaj, SVI I 73). Drugi, povečini neresni poizkusi razlage Deschmann-Müller, Argo IV 50 (< *la valle vacchina*), Steska, GMDS XII 11 (< *fuochino*), Goršič, Zeit. hist. Ver. f. Steiermark XLVII 111 (< *vlachъ*). Ni pa mogoče presoditi, ali je ime *Bohinj* avtohtono, ali so ga Slovani prinesli s seboj, kakor npr. *Nevlja, Polskava.*

**bohornica** (f.) »čarovnica« (staro, akc. neizpričan). Prim. sbh. *bosorka*; slš. *bosorka, bosorák, vozorka* »čarovnica, metulj«, č. dial. *bosorovat'* »čarati«; ukr. *bosórka, bisúrka, bosokánja* »čarovnica«, *bysovir* »pogan, čarovnik«.

Izhodišče je verjetno madž. *boszorka, boszorkány* (Skok, JA XXXV 350), čeprav so nekateri madž. avtorji mislili, da je *boszorka* izposojeno iz slov. jezikov (glej Kniezsa, 800). Madž. *boszorkány* »čarovnica«, starejše »duh umrlih; strašilo« izvajajo preko turkotat. **basyrkan* iz osnove *bas-* »tlačiti« (Gombocz-Melich, I 500; glej tudi Vážný, JMot. in Machek, 38).

**bohotẹ́ti**, *bohotím* (v. impf.) »bujno rasti«, tudi *bohtẹ́ti, -ím*; *bohotáti, -âm*; dalje *boháti* »vzpeti se«, *nabohótiti se* »od vlage se napeti«; adj. *bohọ́ten* »bujno razvit«; *bohȍt* (m.), *bohọ́tnost* (f.) »razvitost, bujnost«; v 18. st. *bohatoſt, bahatoſt* »Zeremonia, Gepränge« (Gutsmann, HP 113).

Od tega je težko ločiti pomenske paralele *hobatẹ́ti, -ím* »bujno rasti«, *hobọ́ča, hobộtje, hobọ́tnost, hobotína* »bohotnost«, adj. *hobȃt* »bujno rastoč«, *hobâtje* »plevel, razraščeno grmovje«. Aitzetmüller, ZSPh XXII 370 izvaja iz osnove **bheu-* »napihniti«. Oblike z metatezo otežkočajo sigurno primerjavo. Verjetno spada zraven tudi č. dial. *chábory* »vehaste zeljnate glave« (drugače Machek, 153). Glej tudi *bahati*.

**bojînec** (m.) »drog za prenašanje tovora« (Goriš. Brda), dial. *boînc* (Kožbana). Izposojeno iz furl. *bu nz* »arconcello per portare sulla spalla le secchie« poleg *biunz* (Pirona, 81). Priprava, ki se retorom. imenuje *krákes*, n. *Krax*, je langobardski relikt, glej Rohlfs, SBBA 1942—1946, zv. 8, 24. Furl. *buinz* je izvedeno verjetno iz rom. *bajulare* »nositi« kakor ben. *bigólo*, piem. *bazu, bavu* »Tragejoch« (Meyer-Lübke, 887 in 888).

**bȍk** (m.) g. *bọ́ka* »latus« tvori izredno produktivno besedno družino, prim. *boč* »zaokrožena vzpetina«, *obok* »arcus, fornex«, *obộčje* »obseg soda«, *pobộčje* »vzpetina«, dial. *bočanje* »igra s krogljami« (Harije); *bočiti se* »kriviti se« tudi *bọ́kati*, pf. *izbọ́čiti, izbọ́kati, izbọ́kniti, nabọ́kati, obọ́kati, prebọ́kniti, vbọ́kniti, vzbọ́kniti, vzbọ́čiti, zabọ́kati*; adj. *bokȃt, bộčnat, bọ́čen, izbọ́čen, bokast, izbokel, obộkan, vbọ́kel*; adv. *bọ́čno, bokoma*, dial. *bộčkī, izbộčki, vbộčki, vzbộčki* »od strani«; v tpn. *Boč, Bočič, Podboč, Boček, Bočke, Bočna, Bočnica, Bočka vas, Bočna gora, Bočji vrh* itd. Splošno slov., prim. sbh. *bôk*. g. *bȍka*, čak. *bokȁ*, mak., blg. *bok*, r. *bok*, g. *bóka*, ukr. *bik*, g. *bóku*, p. č., slš., gl., dl. *bok*. Psl. **bokъ*, etimološko nejasno; kljub Hirtu, PBB XXIII 331 ne more biti izposojeno iz germ., stangl. *baec*, stisl. *bak*, stvn. *bah* »hrbet«, šved. *backe* »gora«. Mladenov, 40 in Machek, 37 mislita, da je morda prasorodno s tem (drugače Hellquist, 45). Zupitza, KZ XL 234 in Berneker, I, 68 primerjata lat. *baculum* »palica«, gr. βάκτρον »žezlo«, ir. *bac*, stir. *bacc* »zakrivljena palica«. Machek, idem, domneva, da ni moglo biti slov. *bokъ* skupaj z germanskim sorodstvom paleoevropskega porekla.

**bokȃl** (m.), g. *bokâla* »vinska mera«; v 16. st. *Bokali* (Dalmatin); k temu verjetno *bokalína* »prstena skleda« (Žabče-Tolmin) in *bokâlič* »Lilium bulbiferum« (Rodik). Prim. sbh. *bòkāl* »pocalum«; r. *bokál, pokál*; č. *pokál* (Miklošič, 16). Kakor gr. βαυκάλιον, nvn. *Pokal* izposojeno iz it. *boccale*, srlat. *bocalus, bochalus* »vas vinarium« (Štrekelj, ZSPh XIII 331; ČZN V 72). Sin. *požúnec, mazána* (bkr.).

**Bokalce** (f. pl.) »naselje in graščina pri Ljubljani«; izvedeno verjetno iz **bukovice* po disim. *b-v* > *b-l*, prim. gor. *bukle*, mtpn. *Na Bukli, V Bukleh* (Bezlaj, SVI I 95), na Koroškem pl. *búkale* (Ramovš, Hgr. II 153) in tpn. *Zabəkalé* »Grossbuch«; pri Jarniku, Versuch 52 *Sab' kalé*.

**bokára** (f.) »trebušasta posoda« (Pleteršnik). Prim. sbh. *bòkār* (m.), *bòkara* (f.) »poculum majus« (od 15. st.). Izposojeno iz rom. *bacar* »vas vinarium; simile bacrioni«, srlat. *bacarium*, it. *bocariō, dial. bàccara* (Sicilija) »piccolo vaso per aqua«. To ni dubleta k *boccale* (Miklošič, 16; Daničić, ARj 520), ampak je izhodna oblika galorom. **bacca* »sod za vodo«, po Hubschmidu, ZRPh LXVI 35 s kavkaškim sorodstvom, georg. *baco* »sod«, svan. *p'akau* »lesena skleda«.

**bôkla** (f.) »jama, luknja«; k temu *bókalnica* »kotlina« (Tuma, Plan. Vestnik, XXXV 251). V hdn. *Boka* in 1335 *aquam Bocha* (Bezlaj, SVI I 73 in 74). Izposojeno iz it. *bocca*, ben. *bucca* »Schlund, Schlucht« iz lat. *bucca* »žrelo« (Meyer-Lübke, 1357).

**bokvica** »Betonica«, *črna bókvica* »Betonica offic.« poleg *bukvica* »Betonica, Stachys, Thymus serpillum«. Nejasno; primerjati bi bilo mogoče sbh. *bokva bȍkvica* »Plantago« (Kosmet), blg. *bukvica* »Plantago«. To povezujeta Berneker, I 68 in Skok, I 183 z *bokъ*, bolje Sadnik-Aitzetmüller, ZSPh XXII 371, ki opozarja na blg. *izbukna* »vzkali, zraste«.

**bolar** »Silurus glanis« (Gutsmann, 433). Izposojeno iz bav. avstr. *Waller, Weller* »der Wels« (Striedter-Temps, DLS 94; Kluge, 853).

**bold** (m.) »Loxia pyrrhula, kalin«, tudi *boltek*; pri Pohlinu in Gutsmannu v 18. st. *bôld* »Wolt, Gimpel«. Izposojeno iz n. *Wolt*.

**bolệhati**, *bolẹ́ham* (v. impf.) »biti bolan«, tudi *bolehováti*; k temu adj. *boléhen, boléhav, boléhast*, subst. *boléhnost* (f.), v 17. st. *bolehost* (Dict.). Pomensko enako je csl. *bolědьnъ* »laboriosus« poleg *bolěždь* in r. csl. *bolědovati, bolědina*, izpričano tudi v sbh. *boledovati*, dial. tudi *boljihav* (Vodice), mak. *boleduva*, blg. *boleduvam*. Težko je reči, ali je sln. *-h-* iz *-d-*, ali je treba izhajati iz deminutiva **bolědkati*. Drugače se je iz tega razvilo sln. dial. *bolíkati* »biti bolan« in k temu *bolêčki, pobolêčki, zabolêčki* »porodni krči«, adj. *boléčen*. Toda v drugih slov. jezikih je stp. *boleć, bolej̨ę* »biti bolan, trpeti porodne bolečine«, stč. *boleti, boleju*, r. *bolétь, boléju*, ukr. *bolíty, boliju* in blg. *bolèja, bolèješ*. Dalje glej *boleti*.

**bọ́len** (m.), g. *bọ́lena* »Aspius rapax« (Gaziče ob Krki). Sbh. kajk. *bolèn, bolen riba* »pristis, pistris, prestis, pistrix« (Belostenec); č. *bolen*, stč. *bolen* »Aspius aspius«, slš. *boleň, bolen, bolin* (dial. *baliň, balind, baling* < madž.); p. *boleń* »Barbatus fluviatilis«, ukr. *baling, boing* (< madž.), *bily(z)na* (križano z *bělъ*). Iz slov. tudi madž. *balin, bálind, balink, balint, balling, pólind, bójin, bőin* (Gombocz-Melich, 255; Kniezsa, 73) in nvn. dial. *Wallen* »Silurus glanis, Cyprinus ballerus«. Psl. morda **bolьjь* (Ferianc, Slovenské názvoslovie rýb, Turč. Sv. Martin b. 1. 40), nejasnega porekla. Machek, 37 primerja nvn. *Rapfen* z zamenjavo *l/r* in metatezo *p/b — l*; morda paleoevropskega porekla.

**bolẹ́ti**, *boli me* »dolere«, pf. *o-* (*pre-, raz-, za-, z-*)*boleti*, derivirano *bolévati, pobolévati*, v 18. st. tudi *boluvati* (Gutsmann). Splošno slov., prim. sbh. *boljeti, bolī*, mak. *boli*, blg. *boljà, boli*, csl. *bolěti*,

*boljǫ*, r. *bolétь*, *bolít*, ukr. *bolíty*, *bolýtь*, br. *balécь*, *balícь*, p. *boleć*, *boli*, č. *boleti*, *bolí*, gl. *boleć*, dl. *boleš*, plb. *bulě* (3. sg.). Pomeni »bolehati, trpeti« so izpričani tudi stsbh. *boli me* (Dalmacija, 14.—18. st.) poleg *boleti se* in deloma csl., mak. in blg. Sln. samo *biti bolan*, f. *bólna*, dial. *bolána* (morda iz **bolěna*?) k splošnoslov. adj. *bolenъ*. Splošnoslov. je tudi sln. *bolệst* (f.), csl. *bolestь*, k temu adj. *bolẹ́sten*, psl. *bolestьnъ*, enako sln. *bôl* (f.), g. *bolî* in *bôl* (m.), g. *bôla*, npr. *porodni boli*. Toda sln. *bolệzen* (f.) je samo v sbh. dial. *bolizna* (Vodice), csl. *bolěznь*, r. *bolézнь*, ukr. *bolíznь*; starejše sln. tudi adj. *bolêzen*, *boleznìv*, *bolezljìv* in celo *boleznováti*, *bolẽznost* (pkm., vzh. štaj.), prim. r. *bolézнennyj*, *bolézнennostь*. Iz slov. jezikov je rum. *boala*, *ma razbolesc*, *priboli* »ozdraviti«.

Najverjetnejša se zdi primerjava s stkornv. *bal* (f.) »bolezen«, got. *balwjan* »mučiti«, stvn. *balo* »skažen«, stisl. *bǫl* »nesreča, škoda« (Schmidt, KZ XXXII 342; Śmieszek, Mat. a prace IV 393; Pokorny, 125). Dvomi Berneker, I 71. Iz psl. **bolьjь* »večji« s pomenskim prehodom *raz-bolětь*, torej »oslabeti« izhajata Vaillant, RÉS XXII 40; Gramm. comp. II 2, 578 in Trubačev, Vopr. sl. jaz. III 124. Machek, Festschr. Mladenov 356; ESČ², 60 misli na lat. *dolēre* z zamenjavo *d-*>*b-*. Slovansko *boleti* je verjetno stari perfekt (Zubatý, Studie I 1, 79; Sadnik-Aitzetmüller, 382).

**bǫ́lha** (f.) »Pulex irritans«; v prenesenem pomenu tudi »zatikač pri preši; volk; tkalski čolnič« (Pleteršnik); akc. glej Tesnière, RÉS IX 108; dial. tudi *bǫ̂xa*, *bǫ̂xa*, *bə̂xa*, *bǫ̂xa*, *pxə̂* v zahodnih narečjih (Ramovš, JA XXXVII 160, 169; Rigler, Jnotr. gov. 52 d.); prvič pri Megiserju *bulha*, pri Alasiu *bhucca*. Izvedenke: dem. *bolšíca*, adj. *bôlšji*, *bolhàt*, *bolhàv*, *bolšljìv*; k temu še *bolšnják* »razporek pri srajci«, *bolhînjak* »bela tkanina s črnimi pikami«.

Splošnoslovansko: sbh. *buha*, pl. *bûhe*; na Krku *belha*; mak. *buva*; blg. *bъlchà*; csl. *blъcha*; r. *blochá*; ukr. *blochá*, *blichá*; br. *blychá*; č. *ḅlecha*; slš. *blcha*; p. *pchla*, *pleszka*, gl. *pcha*, *tkha*; dl. *pcha*; plb. *blácha*. Praslov. **blъchá*; s tem je identično lit. *blusà*, lot. *blusa* iz **bhlusā* (Berneker, 62; Fraenkel, 51; Vasmer, I 94 z lit.); v drugih ide. jezikih s spremembami gr. ψύλλα, (**blusi̯ā* z metatezo), lat. *pulex*, alb. *plesht* (**puslex*), sti. *plúši*, arm. *lu* (**plus*), toda afgan. *vraža* (**blušā*), stvn. *floh* (**plouk-*), glej Pokorny, 102. Madž. *bolha* iz slov. (Kniezsa, I 98).

**bolháča** (f.) »Pulicaria vulgaris«, tudi *bólšnik*, *bolšínec*, *bolšnják*, tudi v drugih rastlinskih imenih, *bolhjak*, *bolhnjak*, *bolšínec* »Plantago psyllium«. Gotovo izvedeno od *bolha*; prim. sbh. *buhača*, *buvača*, *bušinac*, *bušinak* »Pulicaria«, *blešnik*, *buačak*, *buačina*, *bu(h)ačica*, *bušika* »Plantago psyllium« (Simonović, BR, 362; 386); č. *blešnik*, slš. *blšnik*, p. *plesznik* »Pulicaria«, kalk po latinščini kakor n. *Flohkraut*, frc. *herbe aux pouces* (Machek, JR 241). r. *blochóvnik* »Mentha pulegium« (Vasmer, I 94).

**boli** (konj.) »ali« (kor.), tudi *bol*, *bolpak* »ali« (Gutsmann), prvič pri Megiserju, 1744 *boli*; verjetno sestavljeno iz **a-bo-li*, prim. dial. *aliboj*, *aboj* < **a-li-bo-j*; *-bo* je v sln. samo ojačevalna partikula, csl. *bo* »če, kajti«; sbh. *bo*, r., str. *bo*, *ibo*, *abo*, *alъbo*; ukr. *bo* »seveda«, *álьbó* »ali«; br. *álьbó* »okoli, kajti«; p. *albo*, *alboć*, *alboż* »okoli, kajti«; *abo* »ali, ker, namreč«; č. *bo*, *abo* »ampak«; gl., dl. *abo* »ali«. Psl. *bo* je prevojna stopnja k **bā*; č., p. *ba* »gotovo, seveda«; prasorodno je lit. *bà* »seveda«, lot. *ba*, stprus. *be*; got. *ba*, arm. *ba*, avesta *bā*, gr. φή, povsod ojačevalna trdilna partikula (Berneker, I 36 in 65; Fraenkel, 28; Vasmer, I 97).

**bǫ́liti**, *bǫ́lim* (v. impf.) »nejasno govoriti, mrmrati, stokati, kričati«.

Sorodno je lit. *bal̃sas* »glas, zvok, šum«, lot. *bàlss* »isto« poleg lit. *bylóti* »govoriti«, (*pra-*)*bilti* »spregovoriti«, *bylà* »pogovor«, lot. *bilst* »reči, govoriti«; sti. *bhā́ṣate* »govori«, stvn. *bellan* »bellen«. K temu tudi r. *boltátь*, ukr. *bovtáty*, p. *beltać*; glej tudi *bolt* (Berneker, I 118; Vasmer, I 105; Sławski, I 30).

**bǫ̂ljši** (adj. komp.), *bǫ̂ljša*, *bǫ̂ljše* »melius«, poleg *bǫ̂lji*, *bǫ̂lja*, *bǫ̂lje*; superl. *najboljši*, *najbolji*; dial. *bûlš* (dol.), *bòu̯kši* (pkm); adv. danes *bolje*, *boljše*, *najbolje*, *najboljše* »melior« in *bǫ̂lj*, »magis« *nájbolj*, dial. *bə̂l*, *bǫ̂l'*, *bôl'*, *nárbəl*, celo *rẹ̀mbẹl* (Črni vrh) < **bolje*; *tim bill*, *tim bille*, (*nar*)*bille* (Skalar), *ble*, *narble* (Svetokriški); glej Oblak, LMS 1891, 196; Ramovš, JA XXXVII 324; izv. *boljci* (m. pl.) »optimates« (Nar. pesem), *bôljek* »das Wohl«, *boljšina*, *izboljšáva*, v. (*po-*, *iz-*)*bǫljšati*, (*se*), *-bǫ̂ljšam*; *priboljšek*. V tpn. *Bolečka vas* 1140 *Wolitschendorf* (Štrekelj, ČZN III 43), *Bolehnečici*, 1445 *Walchnazen*, atpn. 1267 *Bollechnet* (Kelemina, ČZN XXI 74), *Boletina*, *Bolenščak* in številna cgn. tipa *Bolja*, *Bolje*, *Bolè*, *Boljec*, *Bolc*.

Sbh. *bȍlji*, *bȍlje*, *bȍljma*; blg. *bòle*, *bòlъe*, *bòlec*; csl. *bol'ьjь* (m.), *bol'ьši* (f.), adv. *bol'e*; r. *bolьšój* »velik«, *bólьšij* »večji«, *bolee* »več«; ukr. *bílьšij*; br. *bólьšy*: zah. slov. (č., p., slš.) le v atp. tipa *Boleslav*, *Bolemir*. Stari komparativ iz ide. **bel-*, **bol-* kot gr. βελτίων, βέλτερος »boljši«; sti. *bálīyān*, *báliṣṭhas* »močnejši, najmočnejši« k *bála-m* »moč«; lat. *dēbilis* »slaboten«; morda tudi srir. *balc* »močan« in hol., friz. *pal*, *pall* »postaven«. (Osthoff, IF VI 1; Berneker, I 72; Pokorny, 96; k tvorbi glej Vaillant, RÉS IX 6).

**bôlmet** (m.) »Origanum vulgare« (Luče); sprejeto iz bav. avstr. *Wohlgemut*, srvn. *wolgemuot* »ime več rastlin, največkrat Origanum vulg. (Lexer, Mhd. Wb., III 968; Striedter-Temps, DLS 94). Sinonim *dobra misel* je kalk po nem.; druga sinonima *čober*, *gocman*, *korina*, *sušica*, *tošta*, *zavrta*.

**bolnica** (f.) »Chelidonium majus«; prim. sbh. *bedemnica*, *bedemničara* »Chelidonium majus« (Simonović, BR); verjetno iz **belmьnica* k *bêlmo*, *bêlno*; stč. *bělmové kořenie* »Chelidonium majus« (Machek, JR 53).

**bǫ́iskati se**, *bǫ́lska se* »bliskati se« (notr., Tolmin), dial. *bôu̯ska*, *bûska se* (Rigler, Jnotr. gov. 51); k temu *bolščáti*, *-ím* »buliti«. Prim. sbh. *bùsati se*, *bùsknuti se* »tepsti, biti«, staro sbh. *buskati* »lesketati«; mak. *bolska*, *bolskne* »bliska se«; blg. *blъ̀skam*, *blъsvam*, *blъ̀sna* »tolčem, bijem«. Tudi r. *blestétь*, *bleščú*, r. csl. *bleskъ* »lesk, barva«, *blъsnuti sja*, *blъščati*; č. *blesk*, stč. g. *blsku* in p. dial. *psceć* »leske-

tati« kaže na **blьskь*; csl. *blьštati, blьštǫ, blьsnǫti, blьsnǫ*.

Izvedeno iz red. stopnje ide. **bhlig'*- poleg* *bhloig'*- (Berneker, I 63; Trautmann, 34; Pokorny, 157). Dalje glej *blisk, blesk*.

**bôlt** I (m.), g. *bâlta* »prepad, vodna jama« (gor., goriš.); v mtpn. *Bolti, Boltnica* (Bezlaj, SVI I 75).

Nedvomno iz **bьltь* (Berneker, I 118; Slawski, I 30); prim. p. dial. *bełt* »vrtinec«, pl. *bełty* »usedlina« poleg *bełtać* »kaliti vodo«; r. *boltátь* »tolči, mešati«, *bóltenь* »zidarska žlica«, *bolt* »ribiško tolkalo«, ukr. *bovt* »ribiško tolkalo«, *bóvtaty* »tolči, kaliti« (Rudnićkyj, 157). Psl. **bьltati, *bьltajǫ* je stara onomatopeja, sorodno lit. *bildéti, bildinti* »votlo doneti«, nvn. *poltern*, srvn. *buldern* (Šlaski, PF VIII 528; Loewenthal, WuS X 147; Stocьkyj, Slavia V 15); vendar Vasmer, I 105 upravičeno domneva, da gre za križanje dveh različnih osnov. Glej tudi *boltec*. Nesprejemljivo Štrekelj, LMS 1892, 6, ki izvaja *bolt* iz srvn. *want* »stena« in Perušek, JA XXXIV 29 iz srvn. *valt* »guba«.

**bolt** II (m.) »Pyrrhula rubricilla«, tudi *boltec* »isto«. Nejasno; morda onomatopeja, prim. lit. *balsas* »glas«, *bilóti* »govoriti«, stnord. *bylja* »doneti«. Nazivi ptičev so pogosto po glasovih. (gl. tudi Matzenauer 116)

**bǫ́lta** (f.) »trgovski prostor, skladišče«. Prvič pri Pohlinu *bolta, wolta* »Gewölb, Fornix, Camera«, Breznik, Razpr. ZDHV III 148 sodi, da je beseda samo v slovarjih prepisana iz sbh. Prim. sbh. *bôlta, bôta*, blg. *bòlta* »trgovina, skladišče«. Izposojeno iz rom. *volta* »obok« (Miklošič, 18); vendar je *b-* že romanski, prim. rum. *boltă* in it. *la balta* (Schuchardt, Slawod. 46; Berneker, I 70).

**boltec** (m.), g. *boltca* »uhelj«; izpričano prvič pri Pohlinu *boltèzh*; prim. č. *boltec* »uhelj«, kar je po Flajšhansu, ČMF XXIII 24 in Macheku, 38 šele v mlajšem času umetno uvedena beseda, izposojena iz r. *bolt* »ribiško tolkalo« poleg *boltátь* »tolči« < **bьlt-*. Morda izposojeno iz č., vendar sln. tudi *boltek* »Loxia pyrrhula«, nedvomno k **bьltati*, čeprav se zdi Matzenauerju, CS 116 tuje. Dalje glej *bolt*.

**bolvân** (m.) »klada; hlod; skala; šara; malik«, tudi *balvân*; k temu *bolvânstvo, balvânstvo* »malikovanje« (pkm.), adj. *bolvânski*. Prim. sbh. *bàlvan*, čak. in kajk. *bolvân* »idolum«; v Srbiji mtpn. *Balvan, Balvani*; blg. *bolvân, bùlvan* »klada«; balk. csl. *balvanь* (Simeon. sb. 11. st.); str. *bьlvanъ*; r. *bolván* »klada, tepec«, ukr. *bovván* »gmota, malik«, br. *balvánь* »steber, kol«; č. *balvan* »klada«, p. *bałwan* »klada, malik, tepec«, *bałwanić* »lenariti« (> slš. *bolvanit'*). Iz slov. jezikov je verjetno madž. *bálvány* »idolum«, rum. *bolovan*, lit. *balvõnas* »idolum«.

Psl. rekonstrukcija ni gotova; mogoče je izhajati iz **bьlvanъ* ali **ba/olьvanъ*. Na nekdanjo Šafaříkovo primerjavo (Slovanské starožitnosti, Praha, 1837, 324) s kelt. *peulvan* navezuje Oštir, Beitr. 68; AAS I 103. Iljinskij, IORJ XXIV, 1, 115 primerja nvn. *Bohle, Balken*. Prellwitz, 487 in Meringer, IF XVII 159; XXI 296 mislita na zvezo z got. *balwawēsei* »Bosheit«, gr. φῆλος »varljiv« (zavrača Berneker, I 41). Korsch, JA VIII 651; IORJ VIII, 4, 2 in XI, 1, 266 pa kirg. *palvan* »junak« < perz. *pählivân*. Nepregledno Miklošič, TEl Nachtr. 10 iz turš. *balaban* »velik, debel.« Melioranskij, IORJ VII 2, 280 in X 2, 68 suponira stturš. *balbal* »nagrobnik« (to sprejme kot najverjetnejše Vasmer, I 101); Budenz, Ethn. VIII 117 pa opozarja na zirj. *bölban, bolban* »idolum« (Gombocz-Melich, 263). Sköld, LUÅ XIX, 12 in za njim Machek, 23 primerjata nvn. *Balbane*, šved. *bulván*, lot. *bulvāns* »nagačen ptič za vabo«. Prastara kulturna beseda, ki je ni mogoče natančneje določiti.

**bôlzati**, *bôlzam* »lizati« (štaj.); k temu *bolzâva* »korenje in repa kot živinska krma«. Nastalo po napačni dekompoziciji iz **ob-lьzati, *obližǫ* »oblizati«, prim. č. dial. *blizat, blézat* »lizati«, blg. *bliža*. Dalje glej *lizati*.

**bôlzen** (f.), g. *bôlzni* »špranja, razpoka, luknja, žrelo pri panju« (dol.); primerjati je mogoče r. dial. *bólozenь* (m.) »žulj, otiščanec, kurje oko«, kar je Torbiörnsson, LM I 74 vezal s sti. *bárjahas* »vime«, *barjahyám* »prsna bradavica«, Berneker, I 70 pa z *blazina* (glej Vasmer, I 103). Šahmatov, IORJ VII, 1, 298 je izolirano rusko besedo rekonstruiral **bьlznь*, vendar je fonetično mogoče misliti na **blьznь*, red. oblika k *blizna* (glej *bliznič*), prim. lot. *blizas* »trske« poleg *blaizît* »drgniti, tolči« (o tem Otrębski, LP I 123; Fraenkel, 46). Pomensko prim. č. *jízva* »brazgotina«, *jazvina* »luknja, votlina«.

**bǫ̑m** (1. sg.) »ero; futur k *biti*«, tudi *bǫ̑dem* (akc. Tesnière, RÉS IX 96; van Wijk, IF LVIII 52); v Briž. sp. 1. sg. *izpouueden bodo*, 2. pl. *izpovvedni bodete*; v 16. st. *bodem* poleg *bom*; danes prevladuje *bôm* dial. *bûm* in flektira atem. Izhodišče je 3. pl. *bodo* (tudi *bojo*) in po njej 2. pl. *boste* (Oblak, LMS 1891, 227; Ramovš, Hgr. II 214). V enklitični rabi dial. hiperreducirano 1. sg. *ụm/ṃ*, 2. sg. *ụš*, nikalno *nâụm, nôụm, nâụš, nôụš* < *ne bom, ne boš*; pkm. 2. pl. *nedte* < *ne bodete*.

Csl. in psl. *bǫdǫ, bǫdeši*, sbh. *bȕdēm*, r., ukr., č., slš., gl. dl. *budu*, mak. *bidem*, blg. *bъ̀da*, p. *będę*. Po poreklu je to primarno aoristovo deblo **bhu-*, razširjeno z nazalnim infiksom in *-de-* sufiksom (Stang, Verbum 53). Najbliže po tvorbi je lat. *-bundus*, slov. **bǫdъ* (Berneker, I 79; Vasmer, I 136 z liter.).

Iz istega debla imp. *bódi, bodíte*, dial. *bodi, boi* (Ramovš, Hgr. II 174); v Briž. sp. *bodi*; 927 atpn. *Fondegoi* < **bǫdigojь* (Pirchegger, ON Mürz 9), csl. *bǫdi*, sbh. *bùdi*, r. *budь*; k temu adv. *bódisi, bódisiže, bódikaj, bódikak, bódikakšen, bódikam, bódikde*, prim. r. *budьto*. Novoknjižno tudi ptc. fut. *bodôč*, bodóčnost (f.), sbh. *budući*, r. *búduščij*.

**bombâž** (m.), g. *bombâža* »Gossypium«; prvič pri Pohlinu *bombâſha* (f.). Evropska kulturna beseda; za sln. obliko pride v poštev it. *bombagia* poleg *bombace, bombagino* (Battisti-Alessio, I 555), prim. nvn. *Bombasin*, frc. *bombasin*, »vrsta blaga« (> č. *bombas, bumbas* »vrsta blaga«), enako sbh. *bumbàžina*, medtem ko sbh. *bòmbāk, bùmbāk, pàmuk*, blg. *bùbak, bobàk, pambùk, pamùk* kaže na grš. βομβάκι, παμβάκι, μπαμπάκι ali turško *pamuk, pambuk* (Miklošič, TEl II 37); o r. *bumaga*, glej Berneker, I 101; Vasmer, I 144). Zadnje izhodišče je perz. *pänbä*, srperz. *pänbäk* (Lokotsch, 1617).

**bontati, bontam** (v. impf.) »pokvariti, izpriditi« (pkm.), pf. *zbontati se*. Štrekelj, Lwk. 7 izvaja iz madž. *bont* »propadati, pokvariti« z neznano etimologijo (Benkő, MESz I 340).

**bor I** (m.), g. *bóra* »Pinus silvestris«, pri Pleteršniku *bǫ̂r* (akc. van Wijk, JA XXXVI 332; IF XL 18); tudi *borǫ́vec* (m.), dial. *b̥ra* (f.) »Pinus; razžagano deblo« (dol., Kobarid); *bǫ̂rka* (f.) »Pinus pinea«, dalje *boróvíca, borovîčje, borovînka* »Juniperus communis« (štaj.); *borovníca* »Vaccinium myrtillus«; pomen je bil nekoč verjetno širši, Megiser 1744 ima adj. *borov* »Buchen-, Feichten-, Farchen- scheit«, Gutsmann, 1789 *borje* (n.) »gozd, vejevje«. Iz sln. je kor. n. *borzen* (f.), *barzen* (f.) »smrečica«, štaj. n. *borl* »bor«, *badling* »skrivenčeno iglasto drevesce« (Štrekelj, ČZN V 56; Kelemina, rkp.). V tpn. *Borovnica*, 1086—1121 *Foruniz*; *Borje*, 1360 *Bore*; *Borovak*, ca. 1400 *Berynak, Perinakch*; *Borovec*, 1498 *Barobetz*, dalje *Botlje, Brovje, Borče, Borovina, Borovje*, mtpn. *Bori, Borič, Bork, Borjé, Borovak, Borovka* (Bezlaj, SVI I 77).

Splošnoslovansko; sbh. *bȏr, bȍra* »Pinus silvestris«, tudi *bora* (f.), *borovac, borovica, borovnica* »Juniperus communis«; *borovača, borovica, borovnica, borovnjača* »Vaccinium myrtillus«, mak. *bor, borina* »Pinus«, *borovinka* »Vaccinium myrtillus«; blg. *bor* »Pinus silvestris«, *borovinka* »Vaccinium myrtillus«; balk. csl. *borъ* in *bъrъ*; r. in br. *bor*, g. *bóra*; ukr. *bir*, g. *bóru*; p. *bór*, g. *boru*; č., slš. *bor*; gl. *bór* »iglast gozd«; k temu slš. *bôr, borovec, borôvka* »Juniperus communis« in č. dial. (Morava) *borůvky, borovičky* »Vaccinium myrtillus«. Iz slov. jezikov madž. *bór* »Pinus silvestris«, *boróka* »Juniperus communis« (Kniezsa, 100).

Sorodno je samo stnord. *bǫrr*, stangl. *bearu*, g. *bear(o)wes* »gozd«, stnord. *barr* »smrekove iglice«. Dalje nejasno. Nekateri avtorji mislijo na ide. **bhoru-*, **bhorụo-* (Walde-Pokorny, II 164) ali **bharu-*, **bharụo-* (Pokorny, 109; Moszyński, Zasiąg 314); Hirt, PBB XXIII 331 je slov. *borъ* izvajal iz germ. (proti Kiparsky, 61; Berneker, I 76). Brückner, JA XXXIX 4; XLII 139 pa je vse vezal s slov. *bara* »močvirje«. Machek, 38 dopušča možnost paleoevropskega porekla. Oštir, Beitr. 80, 111 opozarja na predrom. *borra* »okrogel hlod«. Jokl, Vox rom. VIII 149 pa pritegne furl. *baráncli* »Pinus, Juniperus« preko suponiranega venetoilirskega sorodstva (glej o tem Hubschmid, ZRPh LXVI 42).

**bǫ̂r II** (m.), g. *bǫ́ra* »droben denar«, tudi *borȋč, -íča*. Izposojeno iz it. ben. *boro* »un soldo«, tržaško *boro*, gl. *non aver un boro*, lomb. *bor* (Štrekelj, Lwk. 7; Mende, RLS 48); Battisti-Alessio I 567 izvaja to iz **bŏrro-* »corpo rotondo«.

**bǫ́re** (adv., adj. indekl.), npr. *bore malo* »sehr wenig«, *bore človek, bore jaz* »ubogi«. Starejše *nebore* (adj.) »miser« (Megiser), tudi subst. *nebore, neboraz* (Krelj), kasneje v 18. st. *wore, vbore, bore*; prim. tudi cgn. *Naborȇ* (Ramovš, Hgr. II 294). K temu novo tvorjeni adj. *bǫ́rən, uborən*, prvič v 18. st. *buerni, bverni, burn*. Nastalo po rotacizmu iz **ne-bože(c)*, **u-bože(c)* k *bogъ* »Anteil« (Miklošič, VGr. I 358 in SEW 16; Berneker, I 67); prim. tudi *bôrme, bôrmež* (< *bogme*), *bóremi* (< *božemi*), sbh. *bor* (< *bogъ*), *bora mi, borme, zabora* (ARj I 548 b.); Ramovš, Hgr. II 156 misli, da je *bore* iz vok. *bože* s pomenom *bore malo* »mein Gott, wie wenig«, *bore človek* »mein Gott, was für ein armer Mensch«. Nepotrebno se sklicuje D. Ludvik, JiS V 254 na stvn. *bora, pora* »empor«, srvn. *bore, bor* »sehr, gar«, z negacijo *enbore, nebore*, rabljeno tudi za stopnjevanje v švicarski nemščini.

**boriti se**, *borím se* »bojevati se«, izpričano samo novoknjižno; k temu *bǫ̂rba, bǫ̂rben, borišče, borȋlnica, bǫ̂rec*; iz r. izposojeno *pobornik*. Starejši, verjetno domači pomen »prepirati se« navajata Caf in Janežič; dial. tudi *bóriti* »poditi, gnati« (o živini), *bóriti se* »pojati se«. V tpn. *Barislavci*, 1207 *Brizlausdorf*, 1450 *Werislabetsch* (Štrekelj, ČZN III 43), tudi atpn. *Borislav* (Dopsch, 284), danes cgn. *Borko, Borišek*. Prim. **borti, borįǫ* je izpričano v csl. *brati, borįǫ* »bojevati, prepirati se«, r. *borótъ, borjú*, ukr. *boróty sja*, p. dial. *bróć się*, gl. *wo-broć so*, dl. *wo-brojś se* »braniti se«. Drugje so se posplošile denominalne forme iz neizpričanega **borъ* (dvomljivo je r. *za-bor* plot«), sbh. *boriti se*, mak. *bori se*, blg. *bòrja se*, br. *borícьca*, slš. *borit' sa*. Drugačne izvedenke ukr. *borykáty(sja)* »suvati z rogovi«, p. *borykać się*, č. *brojiti*; z dolgim korenskim vokalom r. csl. *bárati* »bojevati«, r. *pobáryvatь*, p. *zbarač* »premoči«, gl. *wo-barać*, dl. *ho-baraś* »ubraniti«. Sorodno je lit. *bárti* »zmerjati«, *bártis* »prepirati se«, lot. *bãrt, bãrtiês* »isto«, lat. *ferīre* »suvati«, stvn. *berjan* »suvati, tolči«, ir. *bara* »jeza« (Berneker, I 76; Trautmann, 27; Vasmer, I 110); o semantičnem razvoju Bulachovskij, RÉS VIII 71. Glej tudi *braniti*.

**bǫ́riti**, *bǫ̂rim* (v. impf.) »dirjati, bezljati, poditi se«; *bóriti se* »goniti se, skakati« (o kravah), tudi sbh. kajk. *boriti* (o kravah).

Nejasno; morda sorodno z *boriti, borím se*; prim. ukr. *borjukáty(śa), borýkaty* »udarjati z rogovi«, p. *borykač się* < ukr. (Slawski, I 39; Rudnićkyj, 180).

**borjáč** (m.) »ograjeno dvorišče pri kraški hiši« (Kras, notr., dol.) tudi *borjáča* (Pivka, Postojna), *berjač* (Tolmin), *borječ* (Divača), *buǒrječ* (Sabonje). K temu tudi tpn. *Borjač* (Medana), *Na Borjaču* (Otlica) in mtpn. *Bərjač* (Dolenje), *Brjač* (»ravnino vrh griča imenujejo *brjač*«), *Dulni, Gurni Berjač, Na Berjaču* (Podgora, Pevma), *Berjač* (Ščedno). Samo sln.; pomen je krajevno različno diferenciran, od »dvorišče za živino« do »ograjen prostor okoli svinjaka«. Etimologija neznana; A. Grad, SR XXII 29 in Linguistica XIII 205 izhaja iz furl. *bearz, bejarz, bajarz* »travnato, zaprto zemljišče ob hiši«, 1327 *bagarcio*, 1374 *bayarzis*, 1182 *bagarciis*, 1189 *bagarcis*, 1379 *bagartia* iz germ. **bi-gards* »ograjen prostor okoli hiše«, frankovsko *bigard*. Ta razlaga zahteva zlogovno metatezo. Še manj verjetno Bezlaj, SR IV 289 iz predrom. *barga, barcca* »koča«. Pleteršnik, I 46 misli po Erjavcu na slov. **obora* »ograjen prostor«.

**bǫ̂s** (adj.), *bǫ́sa*, n. *bosǒ* »non calceatus«, dol. obl. *bǫ́si*, dial. *ta bǫ́s, bǫ́sga* in *ta bǫ̂s* (akc. Ramovš, SJ III 47—51; Tesnière, RÉS IX 109: X 71); v Briž. sp. akz. *bozza*, v 16. st. *bus* (Dalmatin); izv. *bosáč, bosák, bǫ̂sec*; *(iz)bosíti se* (o konju), *bosáti, -âm*;

*bosoglâvec* »paglavec«; *bosonǫ́g, bosopȩ̂tec, bosopȩ́titi*; 1498 cgn. *Bosiagkh, Bosiakh* (M. Kos, Prim. urb. II 231 in 242).

Sbh. *bȏs, bòsa*; mak., blg. *bos*; r. *bosój*; ukr. *bósyj*; č., slš. *bosý*, p., dl., gl. *bosy*; plb. *büôsė*; csl. *bosъ* (*bȍsъ* : *bòsъjь*), kar je identično z lit. *bãsas, basà*; lot. *bass, basa* »bos«; stvn., srvn. *bar*, stangl. *baer* »nag«; arm. *bok* »bos« < **bhosos* (Berneker, I 77; Trautmann, 28; Pokorny, 163; Fraenkel, 36). K razvoju pomena od »bosonog« > »bos« Fraenkel, ZSPh XIII 219; XXII 393; LP III 117. Rum. *obosi* »utruditi« je iz slov. jezikov.

**bósman** (m.) »figurirana svatbena pogača«, akc. knjižen: vzh. štaj., pkm. dial. *bôsman*, tudi mtpn. *Bosman* (dol., od 17. st. dalje): sbh. *bȍcman* »kruh iz otrobov« (Bosna): slš. *bosman* »božična pogača«, *boslan, bosvan* »svatbena pogača«, 1156 tudi tpn. *Bosman*, sedaj *Bošany* (Chalupecký, Staré Slovensko Bratislava 1923, 231); r. *basmán, bosmán, bosmána* »kruh za dvorne potrebe«, *Basmanьskaja svoboda* (Moskva), *basmánnik*: v Povolžju tudi *batmán* »dolga štruca kruha«.

Izvor besede ni znan; madž. *boszvány* »kruh, ki ga dekle pri poroki odnese s seboj« (Ipoly) je sprejeto iz slš., ni pa gotovo, če spada sem tudi *bócmány, boszmány* »vrsta jabolk« (Kniezsa, 799). Sbh. *bȍcman* je Daničić, ARj I 467 izvajal iz osm. *batman* »desetfuntna utež«; Vasmer, I 59 in 111 misli pri r. *bosmán* na turkotat. *basmá* »kanov pečat: potiskano platno«, enako B. Orel, Etnolog XV 57, ki je prvi opozoril na vseslov. in madž. sorodstvo. Zavreči je treba starejša mnenja, npr. B. Orel, Etnolog X—XI, 211, ki je sklepal na srvn. *boesman, boeserman, bozeman* »hudi mož«, ali Kelemina (rkp. ostalina) na srvn. *bützel*, švic. *Bũz* »pritlikavec« + *Mann*. Tudi madž. Kelemina (rkp. ostalina) na srvn. *bützel*, švic. *Bũz* »pritlikavec« + *Mann*. Tudi madž. etimologije, naštete pri Orlu in Kniezsi, ne pridejo v poštev (glej tudi Mag. Etym. Sz., IV. zv., 499 in Machek, 38).

**bosnik** (m.) »voz za težak tovor« (prvič pri Vodniku). Nejasno; komaj k *bos*, morda k *Bosna*?

**bȍt** I (m.), g. *bȍta* »bat« (pkm.); k temu *bóta* »udarec«, *botati, botam* »tepsti, tolči«.

Prim. sbh. kajk. *bȍta, botica* »palica«; *botati, botam* »udarjati z rokami, ploskati«; r. *bot* »ribiška palica«, *bótalo* »kol za podenje rib«, *bótatь* »goniti ribe v mrežo, mešati«, *botnjá* »nemir, zmeda«. O madž. *bot* »clava, baculus, fustis« glej Kniezsa, 801. Gotovo prevoj k *bat, bet, but* iz ide. **bheu-* »rasti«; Osten-Sacken, JA XXXIV 555 je izhajal iz **bъtь* < ide. **bhu-*, Aitzetmüller, ZSPh XXII 363 pa misli na ide. **bhuət-* > slov. **b(v)ot-*. Napak Matzenauer, CS 117, ki misli na izposojenko iz it. *botta* »udarec«.

**bot** II (adv.) »quitt« (notr., dol.), npr. *zdaj sva bot*; v. *pobótati, pobotováti* »obračunati, izravnati se«, *pobȍt* (m.), *pobǫ̂ta* (f.), *pobǫ̂tek*, adj. *pobóten* nknjiž. *pobôtnica* »die Quittung«. Pleteršnik I, 47 misli na it. *botto* »udarec«; Mende, RLS 48 pa opozarja na ben. *far un boto* »fare un impiastro, cioè una vendita conclusa senza regola e con imbroglio, fare un taccio, vale finire, stralciare, stagliare« (Boerio, DV 66).

**bot** III (m.) »krat« (goriško, beneško), *embot* »enkrat«, *dva bota* »dvakrat«, rez. *wsaki bot* »vsakokrat« (B. de Courtenay, Mat. 102). Štrekelj, JA XII, 454 je izvajal to naravnost iz bav. *Bot, But, alle Bot* »jedesmal« (Schmeller, BWb. I, 309), tirol. *bôt, bott, butt* »alle Augenblicke« (Schöpf, TI 51), štaj. n. *Bot* »krat« (Unger-Khull, SW 98). Mende, RLS 48 pa opozarja na furl. *un bòt* »una volta« (Pirona, VF 68), tretinsko *bata* »krat«, sprejeto zgodaj iz stvn. *bot* »Gebot« k *bieten*. Zaradi začetnega sln. *b-* sklepa tudi Striedter-Temps, DLS 94, da je zahodnosln. izraz sprejet z romanskim posredovanjem.

**bóta** (f.) »čevelj« (goriško), »golenica« (notr., dol.); prvič pri Sommaripi *bote* (pl.). Prim. č. *bota* (f.), *bot* (m.) »čevelj«, slš. *bôta*, p. *bót, but*, r. *boty, botuly* »škornji«, ukr. *boti, botiki*. Izposojeno iz frc. *botte* ali iz srlat. *botta* »čevelj« kakor lit. *batas*, šved. *bota*, srvn. *boȥ* (Miklošič, 20; Berneker, I 77; Vasmer, I 113), le blg. *botúš* »škorenj« je sprejeto preko rum. *botuş* »otroška obutev« (Georgiev, 70).

**bǫ́ter** (m.), g. *bǫ́tra* »testis baptismi«, dial. tudi *kǫ́ter, kotrej* (kor.), *gôter, gôtej* (Pohorje, Libeliče), *hôterčič* (Rezija), *kûm* (bkr.); f. *bǫ́tra, bǫ́trica, kǫ́trca, gôta, gôca, gôtica, hôtrica*; pri Megiserju 1592 *botèr*, 1744 *koter, kotrej*; izvedenke v. *botriti, -ím, botrováti, -ȗjem, botríniti se, -înim se*; adj. *bǫ́trov, bǫ́trski, botríški*; subs. *botrȋja, botrína, botrînec, botrinjáča, botrînščak*.

Izposojeno v različnih razdobjih iz n.; *bǫter* < stvn. *(gi-)fatero* »geistlicher Mitvater«, kalk po lat. *compater* (Miklošič, 154; Berneker, I 662). Oblike *kǫ́ter, kotrej* so mlajše, izposojene iz n. dial. *kfattr, gvattr*; *goter, gota, goca* pa kažejo na srvn. *gote, gotte*, f. *götte, göte*, bav. avstr. *Gote, Gotəl*, n. kor. dial. *göte*, štaj. *God* (Štrekelj, LMS 1896, 46; Ramovš, Hgr. II 185; Striedter-Temps, DLS 94 in 130). Glej tudi *kum*.

**botiti se**, *botim se* (v. impf.) »napihniti, napeti«, tudi *nabotéti* poleg *bobótniti* »od vlage se pokvariti«, *botavéti, botaviti* »oteči« (o ranah), *obotáviti se, obotâva* »oteklina«.

Prim. csl. *razbotěti* »pinguescere«, *razbotěvati, razbotěnije, botěti, bъtěti, botěnije, bъtěnije* (Miklošič, Lex. Pal.); r. *botétь, razbotétь* »otekati, bujno rasti«, *botvétь, zabotvétь* »prerasti z listjem«; *botvitьsja* »bujno rasti«, ukr. *botíty* »debeliti se«; p. *botwieć* »debeliti se«; č. *nabotěti, nabotněti, nabotnati* »narasti, oteči«, *bobtnati, bobtněti, bobtěti* »oteči«, *bobněti, botněti* »oteči«; p. *butwieć, butnieć, bucznieć* »gniti«.

Berneker, I 77 je mislil, da je vse to izposojeno iz nvn. *butt* »top, kratek in debel«. Bolje Otrębski, Życie wyrazów 266, ki je videl v tej besedni družini domačo slov. tvorbo. Petersson, Zur slav. Wf. 36 je primerjal z lat. *bassus* »debel« in *botulus* »črevo«. Dvomljivo tudi Machek, 39, ki veže z lat. *tābeō* »tajati«. Slawski, 51 in RS XVII 34 misli na ekspresivno dubleto *bot-/but-*. Najbolj sprejemljivo Aitzetmüller, ZSPh XXII 368, ki suponira osnovo **bhuət-* k **bheu-*, **bhou-* »rasti, otekati« (glej *bohoteti, butec, bahati*).

**bóvec** (m.), g. *bóvca* »guba« (Vodnik, Cigale). Verjetno po napačni dekompoziciji iz **ob-vol-ьcь* k

ide. **u̯el*-; prim. lit. *vãlas, valinỹs* »Tuchrand« (o tem Fraenkel, 1188), sti. **vali*-, **valī*- »Runzel, Hautfalte« (Walde-Pokorny, I 298 d.).

**Bovec**, tpn., dial. *Bóu̯c*, g. *z Bupcà* (Ramovš, Hgr. II 186), n. *Flitsch*, furl. *Plèz*, it. *Plezzo*, pisano 1174 *Fliz, Flizum locus*, 1377 *de Pleç*; k temu tudi *Bouček* ali *Mali Tolmin* pri Trbižu, n. *Flitschl*, furl. *Plezzùt*. Gotovo predslovansko ime; približno na tem mestu se v antiki omenja kraj *Phlygades*; to bi moglo dati sln. **blьžьcь*, **blьžьčь*, kar bi dalo n. *Flitsch* in furl. *Plèz*; suponirati je treba izpad *-ž-* kakor *Trst*, adj. *tržáški* iz **Tergeste*; kasneje po normalnem razvoju **Bolč* in naslonjeno na frekventni sufiks *-ьcь* tudi *Bolc*, poknjiženo starejše *Bolec*, danes *Bovec*. Že Valvazor, Ehre I (III) 301; II (V) 57 primerja *Bovec* s *Phlygadia*, enako Pichler, Austria Rom. 37; Škrabec, Zbr. sp. I 213 rekonstruira sln. **Blьcь* iz *Ampletium*, podobno Ramovš, Kr. zg. 54; Kranzmayer, ZNF XV 216 izhaja iz **Plitium*.

**bộžati**, *bộžam* »gladiti«; samo sln.; dvomljivo je izhajati iz *ubog* (Pleteršnik, I 47). Suponirati je momoče **bǫgi̯ati*, nazalizirane dublete osnove **bheu̯gh*-. Kakor csl. *ogymati, pogymati* »pobožati« iz **ghūm*- poleg lit. *gaĩmuras* »slabotnež, cincavec«, *gaimarúoti* »cincati« iz **geim*-, kaže tudi razmerje med r. *búžatь* »poginiti« in lit. *baĩgti* »poginiti« (toda *pabangà* »konec«) na prevojno iztirjenje kakor v slov. *zybati* proti lot. *zibât* »hitro premikati« (avtor, Baltistica X 18 d.).

**božjâst** (f.) »Epilepsia«, tudi *mrzla božjâst* »Rheumatismus«, *žitna božjâst* »Morbus cerealis« poleg *bộžje* (n. adj. substantiviziran), v kletvicah samo *oblâst* (Primorje); v 17. in 18. st. še nekontrahirano *božja oblast* (Dict., Janez Svetokriški). Kalk po n. *Gewalt Gottes*, kor. n. *Gottsgewålt*, tudi č. *boží moc*, glej Bulat, JA XXXVII 480; Fraenkel, JF XLI 404 in RÉI II 3. Prim. tudi r. *božьja* »bolezen« (Havers, Tabu 94; Vasmer, I 100).

**božúr** (m.) »Paeonia officinalis, Crocus«, tudi *božurak* (Pohlin, Jarnik). Morda izposojeno iz csl. *božurъ, božjurъ* »Crocus« ali sbh. *bòžur, božúrak* »Paeonia«; tudi mak. in blg. *božùr* »Paeonia« poleg *boža* »Papaver rhoeas«, *božánka, bọžînka, božîčka*. Iz slov. jezikov je madž. *baszarozsa*, rum. *bojór, bojúr* in alb. *bozhúre*. Dalje nejasno. Berneker, I 78 dopušča možnost, da je izvedeno iz *bogъ*, Georgiev, 62 opozarja tudi na csl. *bagъrъ* »rdeč, bagren«.

**brač** (m.) »laket« (Lašče), tudi *prâč* (vzh. štaj.), *bráč* (kor.).

Izposojeno iz it. *braccio*, furl. *brac*, retorom. *brač* »roka« iz lat. *brachium*. V pluralu pomeni it. *braccia* »dolžinska mera, seženj« (Šturm, Ce fastu IX 5; Meyer-Lübke, 1256).

**bráda** (f.), g. *bráde, bradé* »barba« (akc. Tesnière, RÉS I 207; RS X 58); od 16. st. *brada* (Dalmatin); adj. *bradàt* »barbatus«; izv. *bradáč, o-bráditi se, bradatẹ́ti*; *golobrâd*; *podbrádek*; *kozja brada* »Tragopogon majus in pratensis«, *božja bráda* »Briza media«; cgn. *Bradač, Bradica, Bradan, Bradarič, Bradaška, Bradeško*; mtpn. *Brada, Bradé, Bradîšče, Brátka*.

Splošnoslov.; sbh. *bráda*, čak. *brȃdȁ, bràdat*; mak. *bráda*; blg. *brada*; r., ukr. *borodá*; p., gl., dl. *broda*; kaš. *barda*; č., slš. *brada*; pol. *brűöda*; csl. *brada, bradatъ*. Psl. **bordā* < ide. **bhardhā*-. Lit. *barzdà, barzdótas* »bradat«; lot. *bârzda, bârda*; stpr. *bordus*; lat. *barba, barbatus*; stvn. *bart* (Berneker, I 72, Trautmann, 27; Vasmer, I 109; Pokorny, 110; Fraenkel, 36).

Zgrešeno je misliti na izposojenke.

**bradavíca** (f.) »verruca«, dial. rož. *bredevíca* (Ramovš, JA XXXVII 321), notr. *bradovîca, bərdovica* (Rigler, Jnotr. gov. 89 in 104), v 17. st. *bradavika* (Megiser. TP), *bradouiza* (Kastelec); izv. *bradavíčast, bradavîčen, bradavîčnat*; *bradavîčnik, bradovîčnjak*, »Chelidonium majus; Sedum«.

Splošnoslov.: sbh. *bràdavica*; mak. in blg. *bradàvica*; č. *bradavice*; slš. *bradovîca*; r., ukr., br. *borodávka*; p. in gl. *brodawka*; dl. *brodajca*; kaš. *bardôvka*. Iz slov. jezikov ngrš. βαρδαβίτζα (Jokl, IF Anz. XXXV 36) in madž. *bradavka* (Kniezsa, 107).

Navadno izvajajo iz **borda* »brada« (Persson, Beitr. 926; Berneker, I 72; Vasmer, I 109). Machek, 40 pa rekonstruira psl. **vorda*, sorodno z nvn. *Warze*, stvn. *warza* < **u̯erdo*- (glej *vred*), ljudsko etim. naslonjeno na *brada*.

**brádelj** (m.), g. *brádlja* »čeljust; obradnik pri kokoši; čop na svinjskem vratu; brada pri ključu«; *bradljáča* »podvratna koža pri govedu«; cgn. *Bradel, Bradelj*.

Prim. sbh. *bradelj* »pediculus, capreolus, clavicula« in v 14. st. cgn. *Bradelj* (ARj I 579). Tvorjeno s suf. *-li̯o* k **borda* »brada«; enako p. *nogal* »nogač«, *gębal* »gobec« (Vondrák, VGr. I 567).

**brâdlja** (f.) »tesarska sekira«, tudi *brâdva* (bkr.). Prim. sbh. *brȁdva* »tesarska sekira«, star. »bojna sekira« (od 16. st.), mak. in blg. *bràdva* »sekira, kij«; csl. *brady*, g. *bradъve*, r. csl. *brádъvь* »ascia, securis«. Psl. **bordy*, izposojeno verjetno iz pragerm. **bardō* »bojna sekira«, prim. stvn. *barta*, nvn. *Barte*, as. *barda* (Berneker, I 73; Uhlenbeck, JA XV 483; Torbiörnsson, LM II 4; Vasmer, I 116). Zaradi besedne geografije verjetno iz balkanske gotščine (Kiparsky, Lw. 216 z literaturo). As. *barda* ne more priti v poštev (Kluge, Urgerm. 41, Knutsson, Lw. 47); odveč so tudi Štrekljevi pomisleki pri Peisker, Bezieh. 71, da sta besedi samo prasorodni.

Verjetno spada sem tudi sln. *brádelj* (m.) »brada sekire«, toda *bradatíca* (f.) »široka sekira« je kakor stč. *bradaticě*, gl. *brodaćica* kalk po nvn. *Bartaxt*.

**bragéše** (f. pl.) »široke platnene hlače«, dial. *bryiéše* (Kras), *brahíše* (Rezija), *bregéše, brgéše, bregáše, begéše* (vzh. štaj.; bkr.), tudi *behête* in po križanju z *gege* → *bêge* (Sln. gorice); prvič pri Dalmatinu in v 16. st. *bregeſhe*. Prim. sbh. *bragêši* (Cres), *bràgeše* (Lika).

Izposojeno iz furl. *braghèsse*, stben. *braghesse* »hlače«, stit. *brachessa* poleg *braghe* iz keltorom. *brāca* »hlače«, kelt. *brâkâ, brâkkâ* (Stockes, Urkelt. Spr.). Literatura: Miklošič, 20; Berneker, I 80; Koštiál, JF IV 82; Mende, RLS 49).

**bráhor** (m.), g. *bráhorja* »golša«, tudi *bráhorec, brahorček*, adj. *bráhorav, brahornat*; v 18. st. *brahor*

»rumen« (Pohlin). Verjetno ekspresivna varianta iz osnove *bryzg-*, ki se pojavlja tudi s *-h-* priponami, tipa *brychati* z ajevskim vokalizmom, prim. č. dial. *žbráchat se*, *žbrachta*, *žbranda* (Machek, 46); glej *bezgavke*, *brjuzga*. Glasoslovno nemogoče Matzenauer, CS 117, ki izvaja iz nvn. dial. *Brohe* »oteklina«; dvomljivo tudi Pleteršnik, I 49, ki spaja z *brehati*.

**Brajci** (pl. m.) »ime prebivalcev med Kolpo in Savo; ime Hrvatov od Bkr. do Karlovca« (Kobe, Novice, 1853, 347; Trstenjak, Novice, 1859, 59); tudi cgn. *Brajc*, *Brajec*, prvič 1377 *Nicolaus Braiç* (M. Kos, Prim. urb. I 56); mtpn. *Brâi̯ska ńîva* (bkr., Podgorje).

Sbh. *Brájac*, *Brȁjâk*, *Brejac* (m.) »vzdevek za Hrvate okoli Karlovca«; Mažuranić, Prinosi 82 je mislil na ilirski etnikon *Breuci*, *Breucci*. (O tem Vasmer, ZSPh VI 341 in Schwarz, MIöG XLIII 208; Krahe, GN 83 in 110).

**brâjda** (f.) »vrstni nasad trte«, tudi *obrâjda*; *brájda* »streha od trte« (B. de Courtenay, JA VIII 284), kraško *brájda* »kos pólja, nasajen s trtami«; k temu v. *obrâjdati*; s. *brâjdnik*, *brájdišče*; v mtpn. *Brajde*, *Brajca* (Kras).

Prim. sbh. *brâjda* »nasad trte«. Izposojeno iz rom.; ben. *bràida* »voce del contado veneto verso il Friuli, e vale poderetto, poca terra che si affitta« (Boerio, DV 68), furl. *bràide* »poderetto chiuso« (Pirona, VF 71), srlat. *braida*, *bradia*, vse iz langobard. *braida* »Breite, Grundstück, Ackerland« iz germ. **braidōn* »Breite« (Meyer-Lübke, 1266; Perušek, JA XXXIV 31; Štrekelj, JA XXXV 133; Skok, ZRPh LIV 496; Mende, RLS 49).

**brájdelj** (m.), g. *brájdlja* »šopek, butara« (kraš.). Nejasno; z rezervo misli Šturm, Ce fastu IX 121 na it. *fardello* »šop«, stit. *fardo* < arab. *fard* (Meyer-Lübke, 3193).

**brakôn** (m.) »majhen žebelj«, tudi *brôka* (f.) »isto« (Podgorje). Izposojeno iz it. *brocco* »oster lesen zatič, količek, kalček«, *brocca* »razcepljen drog« iz lat. *broccus* »s štrlečimi zobmi« (Meyer-Lübke, 1319). Prim. tudi sbh. *brȍka*, *brȍkva*, *brȕkva* »kavelj« (Skok, I 216).

**brákovica** (f.) »vrsta kolača, svatbeni kolač« (Ščavnica), nav. pl. *brákovice*; izvedeno verjetno iz **brak* »zakon, svatba« (Kelemina, GMDS XIV 36; Sadnik-Aitzetmüller, I 285).

Prim. sln. *pirovina* »svatbena gostija«, *pírovica* »vrsta kolača«. Sbh. *brâk* »zakon, svatba, svatbena gostija« je izposojeno iz csl. ali iz r.; avtohtono je mak., blg. *brak* »zakon«. Tudi vzhodnoslovanske oblike, r., ukr., br. *brak* niso ljudske kljub str., rcsl. *brakъ* »zakon, svatba, pirovanje, proslava«. Gotovo izvedeno iz *bьrati*, *berǫ*, čeprav je str. n. pl. *bьraci* (Sreznevskij, Mat. I 165) dvomljivo izhodišče (Berneker, I 81; Vasmer, I 117). Zaradi pomenskega prehoda misli Hujer, LF XL 304 na ugrabitev neveste, Pisani, Paideia VI 164 opozarja na gr. φερνή »dota, bala« k φέρω, Trubačev, Term. rodstva 147 pa na mak. dial. *otbratki* »predporočni sprejem zeta in njegove družine v tastovi hiši«.

**brámor** (m.), g. *brámorja* »Gryllotalpa vulgaris; tvor na kolenu pri konju; črv, črm«, pl. *brámorji* »otekle bezgavke«, tudi *brámorka* (f.) in *mrámor*, pl. *mrámorji* »isto«, *mramórka*, *mramoríca* »bezgavka«, tudi *rámor* »podkožni tvor pri govedu«.

Izhodna oblika je verjetno **mramorъ* iz reduplikacije **mor-mor-* k ide. **mer-* »drgniti, razjedati«. Prim. str. *izmoromrati* »glodati, razjedati«, *červije izmoromraša plotь eja* (Sreznevskij, Mat. I 1064); sln. tpn. *Mramorovo* in sbh. mtpn. *Mramor*, *Mramori*, *Mramorje* (Bezlaj, OJ I 205). K temu tudi str. *zamarьnъ* »rodoviten« in verjetno sln. tpn. *Zamarkova*, 1265 *Zammerkowe*, *Zammarkowe* itd.; v redukcijski stopnji csl. *izmrъmъrati* »izkrčiti« (o tem Leskien, IF XIX 205; Meillet, MSL XII 217 in XIV 380). Drugače, manj verjetno iz **norvorъ* k *nora* »luknja« Bezlaj, SR XII 224. K disim. *mramor* > *bramor* prim. *mlinec* > *blinec*.

**brȃn** (f.), g. *branî* »Polemonium caeruleum«. Pri Pleteršniku brez vira; verjetno prevzeto iz r. *branь* (f.) »Polemonium«, nejasnega porekla. Morda je kakor slš. *vojnovka* kalk po gr. πολεμός »vojna, prepir«, vendar je r. *branь* »borba« samo kulturna izposojenka iz csl.

**brána** I (f.), g. *bráne* »die Egge« (akc. Tesnière, RÉS I 210); dial. tudi »lopute na vratih; okno v kozolcu; mostni jarem; pilot«; rez. *brân* »vratca poleg glavnega vhoda« (Miklošič, VGr. I 316); v. *bránati*, *bránam* »eggen«; verjetno k temu *branîč* »majhna lesa«, *braník* »čoln iz enega debla« (Trst); v 16. st. *sbrano vlazhiti* »occare« (Megiser, 1592); morda tudi cgn. *Brana*, prvič 1494 (M. Kos, Prim. urb. II 217) in g. i. *Brana*, 1499 *Sa Branio na rebri* (M. Kos, STL).

Splošnoslov.; sbh. *brána*; mak. *brana*; blg. *branà*; r., ukr., br. *boronà*; p. *brona*, *bróna*; kaš. *barna*; č., slš. *brana*; gl. *bróna*; dl. *brona*. Psl. **borna*; navadno izvajajo iz ide. **bher-* »razriti«, lat. *forâre*; stvn. *borōn* »vrtati«, lot. *bef̂zt*, *beržu* »treti, drgniti«, gr. φαρόω »orjem«, φάρω »drobim«. (Berneker, I 74; Vasmer, I 109; Pokorny, 133d). Drugače, manj verjetno Oštir (Beitr. 70; Vogelnamen 84; AAS I 91) rekonstruira psl. **bartnā* in primerja s predrom. *ferrum* (glej tudi Barić, AAS II 386).

Pomenski razpon sln. *brana* je morda posledica križanja z drugo osnovo **borna*, pri severnih Slovanih **bor-dlo* k *boriti se*, *braniti se*, prim. stč. *bradlo* »nizek zid, palisada«, č. *zabradlí* »palisada«, *brdlí*, *brdlení*, *brlení* »pregraja v hlevu«; slš. *bradlo*, *bralo* »navpična skala, stog slame«; stp. *brodla* »skala«; ukr. in str. *zaborolo* »obrambna stena«, blg. *zabralo* »isto«. K č. *brdlí* → **bьr-dlije* prim. sln. *zabrléžiti se* »brez potrebe kje obtičati«.

**brána** II (f.) »mrena, posteljica«, v 18. st. *brana* »Nachgeburt« (Gutsmann); dem. *bránica* »prepona«; izv. *brânja* »guba«, *brânek* (m.) »guba«.

Prim. č. *bránice*, stč. *bránicě* »mrežnica, koža«. Dalje nejasno; Machek, 41 rekonstruira izhodno **bhrōn* in primerja gr. φρήν »prepona«, φρονέω »misliti« z dvomljivo etimologijo. Če je to iz ide. **gʷhren-* »prepona kot sedež duše« (Walde-Pokorny, I 699 z liter.), za slov. termine ne pride v poštev.

Toda Boisacq, 1038 misli pri φρήν na ide. *bhren- in primerja ir. brū, g. bronn »trebuh«, bruinne »prsi« (glej tudi *breme*).

**brančúr** (m.), *-rja* »Juniperus comm.« (Podjuna, Mežica), tudi *brančûr* (Libeliče), prvič pri Gutsmannu v 18. st. *branzhur, branzhurjova jagoda*. Verjetno sorodno je tudi zah. sln. *brančîn* (m.) »Juniperus« (Tuma, Stud. Gor. II 175).

Hubschmid, ZRPh LXVI 17 d. opozarja poleg sln. oblik na it. dial. *brínčul* »Pinus mugus« (lombard.), *brínkul* »Juniperus« (levent.), *brę́nkuro* »Juniperus« (tessin.). Po tvorbi vse te oblike niso jasne, skupno izhodišče je verjetno še predromansko. Dalje glej *brinje*.

**braniti**, *bránim* (v. impf.) »defendere«, v 16. st. *branyti* (Megiser) pf. *u-(o-, za-)braniti*; splošnoslov. denominativ iz **bor-nь, *bor-na* k *boriti*; iz glagola nadalje izvedeno je sln. *brâmba, obrâmba, brâmbovec*; primarno **bor-nъ* je v sln. *brān* (f.) »zaščita, varstvo«, dial. tudi »jez, lesa, štant, grušt«, sbh. *brân* »boj, obramba«, blg. *bran* »boj«, verjetno tudi blg. in mak. *bran* »val«, csl. *branь* »boj, prepir«, r. *bórонь* »borba, prepir«, p. *bróń* »orožje«, č. *zbraň*, dl. *broń* »orožje«, gl. *broń* »obramba«. Sln. dial. tudi *bran* (m.) »jez«, *brána* »jez, lesa«, *branik* »palisada, čoln iz enega debla«, v tpn. *Branica*, ca. 1200 *in Breniz* (avtor, SVI I 78), *Branik, Bransko, Podbransko*, 1467 *Oberfranskh* (Novak-Hajnšek, OJ II 212). Enako je tvorjeno lit. *barnìs, bar̃nis* »prepir« (prim. r. *branitьsja* »prepirati se«). Glagol **borniti* je splošnoslov., csl. *braniti*, sbh. *brániti*, mak. *brani*, blg. *brànja*, r. *boronitь*, ukr. *boronýty*, br. *baranícь*, p. *bronić*, slš. *bránit'* tudi »branati«, č. *bránit*, gl. *brónič*, dl. *broniš* »oborožiti se«. Dalje glej *boriti*.

**bránjevec** (m.), g. *bránjevca* »kramar, majhen trgovec«, tudi *bránjar, brángar, brángovar*; k temu *bránjevka, bránjarica, brángarica*; *branjáriti*; *branjarîja*; v 18. st. *bragnar, bragnarza* (Gutsmann). Izposojeno iz srvn. bav. *fragner, pfragner*, srvn. *phragener, vregner* »branjevec«, stvn. *phragenāri* »Marktmeister« k *phragina, phragen* »stojnica, lopa, trgovina«. Po Kretschmerju, Wortgeogr. 609 so bili na Dunaju še v 19. st. napisi *Fragner* (Miklošič, Frw. 7, SEW 20; Striedter-Temps, DLS 94).

**brâsa** (f.) »drobni kosi oglja; zemlja, ki ostane po oglarski kopi« (gor., Kropa, Pohorje), tudi *brâška, brâčka*, nav. pl. *brâčke*; k temu *brásati, brâsam* »umazati se; umazati se z ogljem« (dol., pohor.). Izposojeno iz it. *brasca* poleg *braza, brace, bragia, brascia* (Meyer-Lübke, 1276), ali iz št. n. *die Braschen, Praschen* »drobno oglje« (Unger-Khull, 110). Zadnje izhodišče je germ. **brasa* »žareče oglje«, izpričano le na germanskem severu (Wartburg, I 504), odkoder je zašlo v romanske jezike (Mende, DLS 49).

**brásek** (adj.), f. *bráska* »zabeljen« (Prlekija): Nejasno; Kelemina, Sln. Etnograf VI–VII 323 primerja z *brésa, živa brésa* »debeli četrtek« (gor., Pivka). To naj bi bilo po Erjavcu, LMS 1880 215 in Pleteršniku, I 55 iz it. *giovedi grasso* »debeli četrtek«. Miklošič, 21 pa je mislil, na nvn. *fressen*, srvn. *vrëʒʒen*, prim. tirol. dial. *frąssmântig, fręssm* »pustni ponedeljek«, *fress-suntig* »pustna nedelja« (Striedter-Temps, DLS 95).

**braška** (f). »Brassica oleracea«; izpričano samo v 17. st. (Kastelec).

Izposojeno iz it. *brasca*, to pa iz lat. *brassica* »zelje« (Meyer-Lübke, 1278).

**brášnja** (f.) »popotna torba«; Nejasno; prim. č. in stč. *brašna*, dial. *brachňa*; r. dial. *borošnjá* »torba« (Smolensk). Vasmer, I 110 z rezervo primerja z *brašno*; Machek, 41 opozarja samo na tvorbo kakor v *mošnja*.

**brášno** (n.) »popotnina, jed«, tudi *brâšnja* (f.), v nar. pesmi *bréšno* (n.), izpričano od 16. st.

Sbh. *brȁšno*, mak. in blg. *bràšno*, csl. *brašьno* »τροφή, βρῶμα«, r. *bórošno* »ržena moka«, *bórošnja* (f.) »moka«, ukr. *bórošnó* »moka«, gl., dl. *brošma*, dial. *brošna* »Telovo«, adj. *brošny*. Iz slov. *brašno* je morda n. dial. *fratscheln* »prekupčevati«, *Fratschen, Fratschler* (Koštiál, Svoboda 1951, 190). Psl. **boršьno*, negotovega porekla; sorodno se zdi got. *barizeins* »ječmenov«, stnord. *barr*, stang. *bere* »ječmen« in lat. *far* »pir, kaša, zdrob, moka«, *farīna* »moka«, morda tudi lot. *barîba* »hrana«, *baruôt* »krmiti«. (Mühl.-Endz. LW I 264 in 265), za izhodišče suponirajo ide. **bhares-* »štrleti« (glej Berneker, I 74, Trautmann, 27, Meillet, Dial. ide. 19), dvomi Walde-Hofmann, I 455, k temu tudi Oštir, Etnolog IV 16.

**bȑàt** (m.), g. *bráta* »frater«, dial. tudi *brátər* (kor., Posočje), *brótər* (podjun.), *brátar* (rez.), *brȁt*, g. *brátra*, d. *brátri* (Bovec); v Briž. sp. akz. sg. *bratra*; v 16. st. *brat* in *brater* (Dalmatin, Megiser), kasneje le v kor. tekstih *brater* (Ramovš, Hgr. II 80); k temu kol. *brátje*, pkm. *brâtja* (akc. Tesnière, RÉS IX 103; van Wijk, IF XL 16 in 276), v Briž. spom. *bratria*. Izv. *brâtič, bratič, bratȃn, brátranec, bratânec, bratrânček* »bratov sin«, f. *bratîčna, bratrîčna, bratána, bratrána*, adj. *brátov, brátovski, bratôvlji*; v. *brátiti se, brâtim se*, dalje *brátovščina, bratînstvo* (toda *pobrâtim* < sbh.). v atpn. ca. 1200 *Bratrong*, ca. 1400 *Bratonia* (M. Kos, Prim. urb. II 108 in 137), kasneje atpn. in cgn. *Bratoš, Bratuš, Bratko, Brate, Bratina*; v tpn. *Bratonečice*, ca 1500 *Brathoscha* < **Bratoněgъ* (Štrekelj, ČZN III 46; Kelemina, ČZN XXI 67); *Bratrana* (kor.), 1188 *Vratram* < **bratranьna* (Kranzmayer, ONBK II 55); *Bratislavci*, 1286 *Bratuzlausdorf* (Štrekelj, idem 44), *Bratonci, Bratini*; v mtpn. *Bratnice, Brátence, Brátensko, Bratovce* (Bezlaj, SVI I 80).

Splošnoslov.; sbh. *brȁt, bratánac, brȁća*; mak. *brat, bratanec, brak'a*; blg. *brat, bràtanec, bràtja*; r. *brat, bratan(ič), bratьja*; ukr. *brat, bratán(eć), bráťa*; p. *brat, bratrzyk, brataniec, bracia*; č. *bratr, bratran(ec), bratři*, stč. *bratřie*; slš. *brat*; gl. *bratr, bratřa*; dl. *bratš, pobratška*; plb. *brot, bróťa*; csl. *bratrъ, bratъ, bratrija, bratija*.

Ide. **bhrātēr* »brat«, sti. *bhrātar-, bhrā́tā-*; av. *brātār*; gr. φράτηρ; lat. *frāter*; got. *brōþar*; stvn. *bruoder*; stir. *brāthir*; lit. dem. *broterė̃lis* > *brólis*, lot. *brâlis*, dem. *brātarītis*; stpr. *brāti*, dem. *bratrīkai* (k temu tudi ilir. βρᾶ (Kretschmer, Glotta III 33). Slov. *bratъ* je nastalo po disimilaciji iz *bratrъ* (Hujer, Dekl. 58; Trautmann, 36), drugi vidijo v *bratъ* sled

starega nom. konz. osnove **bhrâtē/ō* (Streitberg, IF I 296; Rozwadowski, Quaest. I 426; Berneker, I 82).

**bráti**, *bẹ́rem* (v. impf.) »colligere, capere; legere« (zadnje je kalk po lat. legere, n. lesen). V zloženkah (*z-, po-, na-, od-, iz-, raz-, o-, pre-)brati*, iter. *-bírati, -bîram*, dial. tudi *-bẹ́rati, berẹ́vati*; v posebnih pomenih *pobrati se* »izginiti«, *ubrati jo* »kreniti«, *obírati se* »obotavljati se«; izv. *bêr* (f.), g. *berî* »collectio«, tudi *bẹ́ra, bệrnja, bệrša, berûnja*; iz tega dalje *bernjáti, bernjâm* »zbirati, prosjačiti«, *berâč, bernjáč, bernjávs* »zbiralec, prosjak«, *beráčiti, berâčim, beračíja*; nknj. *bralec, berilo, zbîrka*. V mtpn. *Berišče, Beríša, Berše; Bernice, Birnice, Berinišče, Berinjak, Beračnik*; cgn. *Bernik, Bernjak, Berne, Bernekar*.

Sbh. *brȁti, bȅrēm*; mak. *bere*; blg. *bera*; r. *bratь, berú*; ukr. *bráty, berú*; p. *brać, biorę*; č. *bráti, beru*; slš. *brat', beriem*; gl. *brać, bjeru*; dl. *braś, bjeru*; kaš. *brac, bjeřą*; slovin. *brãc, bjìeřą*; plb. *bérė* (3. sg.); csl. *bьrati, berǫ*; prvotni pomen je ohranjen v *breme*; koren **bher-*, prim. lat. *ferō*, gr. φέρω sti. *bhárati*, av. *baraiti*; arm. *berem*, alb. *bie*, got. *baira*, ir. *biru* »nesem, prinesem« (Berneker, I 51; Pokorny, 128); z drugačnim pomenskim razvojem lit. *beȓti, beriù*, lot. *bērt* »trositi, razsuti« (Hermann, Stud. Balt. III 65; Fraenkel, 40). Glej tudi *zbor*.

**brâv** (m.) »živina, drobnica, prašič« (pkm., Podravje), »skopec« (Brkini), kol. *brâv* (f.), g. *bravî* (notr.), *brávje* (n.) »pitana živina«, k temu *bravína* »meso«, *bravînja, bravíca* »svinja«, *brávec, bravče* »skopec«, *bravár* »ovčar«, dial. tudi *brôvčevina* »ovčje meso«, *brovskî* »ovčji«; v mtpn. *Bravnica, Bravənk, Bravšček, Bravska dolina* (Bezlaj, SVI I 80).

Prim. sbh. *brâv* (m.) »čreda ovac«, mak. *brav* »oven«, blg. *brav* »jagnje«, r. *bórov*, p. dial. *browek*, slš. *brav(ec)* »prašič«, č. *brav* »drobnica«, csl. *bravъ* »animal«. Psl. **borvъ* nejasnega porekla; s tem primerjajo stvn. *barh, barug* »Barch« < pragerm. **baruʒaz* < **bher-* (Berneker, 75 z liter.), vendar ni verjetno, da bi bilo izposojeno iz germ. (tako Hirt, PBB XXIII 331, Kiparsky, Lw. 61). Machek, KZ LXIV 263 in ESČ 41 pa veže s sti. *bhárvati* »prežvekovati«, kakor **korvъ* : sti. *čarvati* »prežvekovati«. Ta negotovi poskus razlage odklanja Vasmer, I 108.

**brázda** (f.) »sulcus«, tudi »cicatrix, stigma«; v 16. st. *v brasdah* (Dalmatin); k temu *brázditi, brázdim* »vleči, potegniti brazdo«, adj. *brazdît, brazdất, brázdast*; v mtpn. *Brazde, Brazdene njive*.

Splošnoslov.; sbh. *brázda*; mak. *brazda* »brazda, potok, guba«; blg. *brazdà, braznà*; r. *borozdá*; ukr. *borózdá, borozná*; br. *barazná*; p. *bruzda*, stp. *brozda*; č., slš. *brázda*; gl. *brózda*; dl. *brozda*; plb. *borǯə*; csl. *brazda*. Iz slov. jezikov madž. je *barázda*, rum. *brázdă* (Kniezsa, 81).

Psl. **borzdā*, navadno izvajajo iz ide. **bharz-dhā* »rob med dvema razama« (Osthoff, KZ XXIII 86) ali »raza z ostrim orodjem« (Berneker, I 75) k osnovi **bhares-* »štrleti; konica« (Walde-Pokorny, II 130). Vendar je sorodno tudi gr. φάρος »brazda« iz **bher-* »rezati« (Vendryes, Mél. Boyer 14), a tudi lit. *biržìs, biržiẽs* »brazda«, *bìržė* »meja posevka«, lot. *bìrze, birz(is), birzene, birzums* »brazda«. Machek, 42 rekonstruira ide. dubleto **brg-i* (baltsko, s posebnim slov. razvojem **borǵ-*) in **pṛk'-ā* v lat. *porca*, stvn. *fur(u)h* »Furche« in gal. *rica*.

**brazdáti**, *brazdâm* (v. impf.) »čofotati po vodi, blatu; mešati, packati, trgati cunje«; k temu *brazdáč, brazdálo, brazdê, brâzdež*; v enakem pomenu tudi *brzdáti, brzdâm* in *brozdáti, brozdâm*. Spada morda z zamenjavo *-zd-* < *-zg-* k *brozga, brózgati*. Podobno se zdi tvorjeno sbh. *obȑdati, obȑdam* »tristem speciem accipio« in blg. dial. *brъždì* »šumi, buči«, slovin. *břãždžīc* »šumeti« (Berneker, I 96; Georgiev, 83; Słoński, Symb. gram. Rozwadowski, 216; RÉS XXII, 8).

**brazgotina** (f.) »cicatrix, ruga«; k temu adj. *brazgoten, brazgotínast*; dial. *brazgovílo* »okleščeno drevo; blebetač«; v 18. st. *brafgotina* »cicatrix« (Pohlin, Gutsmann). Prim. sbh. *bràzgotina* »cicatrix« in *brázgati, brâzgām* poleg *brázdati, brâzdām* »sulcare«; izvedeno iz *brázda* »sulcus« z zamenjavo *-zd-* > *-zg-* (Daničić, ARj I 613).

**bȓbati**, *bȓbam* (v. impf.) »grebsti, šariti, brskati«; k temu *bȓba, brbálo* »stiskač, vohljač«. Nejasno; verjetno ekspresivna varianta k *brskati*.

**brbiskati**, *brbískam* (v. impf.) »imèti drisko« (Rezija). Nejasno.

**bŕcati**, *bŕcam* (v. impf.) »suvati z nogo«; pf. *bŕcniti, bȓcnem*; poleg tega tudi dial. *bŕkati, bȓkam; bŕkniti, bȓknem*; v 18. st. *berkati, berkniti* (Gutsmann), dalje *bŕsati, bȓsam* in *bȓšem*; *bŕskniti, bȓsknem*; *bȓskati, brskam*; izv. *bȓc, brcâj, bȓcljaj, bȓca, brsk* »sunek z nogo«.

Pomensko najbliže je sbh. *bŕkati, bȓkâm; bȑčēm* »zagnati, vreči«, *bŕknuti, bȓknēm*; *bŕcati, bȓcām* »vreči«; mak. *brka, brkne, brca* »odgnati, seči«; blg. *bъ̀rkam, brъ̀kvam, brъ̀kna* »mešati, vtakniti«; r. dial. *brokátь* »vreči«, iter. *brykátь* »metati«; ukr. *brykáty* »poskakovati«; verjetno tudi č. *brkati* »leteti, frčati«. Berneker I, 108 je to besedno družino pomešal z raznimi drugimi onomat. osnovami. Osten-Sacken, IF XXVIII 145 rekonstruira psl. **brъk-/*bryk-* k ide. **breu̯q-* »skočiti, brcniti« (enako Pokorny, 103). Dvomi Kořínek, Stud. onomat. 247, ki vidi v **brъk-/ *bryk-* le dubleto k **prъg-/*pryg-* »skočiti«. Sln. poleg *prhniti* tudi dublete s *f-*: *fŕkati, fŕkniti, fŕcati* »suniti s prstom«, kar govori za Kořínkovo domnevo.

**bȓčati**, *brčím* (v. impf.) »godrnjati, revskati«; k temu *bȓk* (m.) »vrsta volka«, tudi *brček, bȓklja, bŕkalice* (f. pl.), *bŕkati* »igrati z brkalicami« (Krn) poleg *bȓnek, bŕndalo, bȓnklja, bȓlez* (po križanju z *brnéti, brléti* »brenčati«), *brkâvka* »raglja«.

Prim. č. *brnkati*, dial. *brnčet, vrndžet*; slš. *brnčat', brndžat'*; č. *brčadlo* »volk«, gl. *borkać* »brneti, godrnjati«. Berneker, I 108 je pod geslom *bъrkati* pomešal med seboj več onomatopejskih osnov. Tudi korekture Osten-Sacken, IF XXVIII 145 še niso dovolj jasne. Machek, 44 misli pri teh verbih na isto osnovo kakor v *brneti*, razširjeno s *-k-* pripono.

**brdâvs** (m.), g. *brdâvsa* »grobijan, okoren človek, čok, klada«. Izposojeno iz srvn. *burdûʒ* »romarska palica«, kor. n. *bardauz* »plumps« (interj.); glej Perušek, JA XXXIV 32; zadnje izhodišče je lat.

*bŭrdo, bŭrdus* »Maulesel«, kar se je razvilo v fr. *bourdon,* it. *bordone,* špan. *bordon* »popotna palica« (Meyer-Lübke, 1404; Wartburg, I 632).

**brdo I** (n.), g. *brda* »pecten; tkalski greben«, dial. pl. *brda* »naprava za pletenje vrvi« (Sln. gorice), *bŕdce* »lesena pletilka za pletenje mrež«; v 18. st. *s'berdom* (Hipolit); izv. *brdár* »izdelovalec grebenov«. Sbh. *ȍrdo* »tkalski greben«, *bȑce* »klin pri ralu«; mak. *brdo, brdica*; blg. *bə̀rdo, bə̀rdce* (o zanimivem arealu terminologije rala Gavazzi, Comptes rendus ethn. 1936, 231); r. *bërdo*; ukr. *berdo* tudi »hand or leg of a dead«; br. *bërda*; p. dial., gl., dl. *bardo*; č., slš. *brdo*, stč. *brdlo*; plb. *b'ordŭ* »trlica«, *no-b'ord'é* »tkalnica«.

Psl. **bьrdo* je identično z lot. *birde* »statve«, kar izvajajo ali iz ide. **bhr̥dhom* (Berneker, I 118; Vasmer, I 75) ali izposojeno iz germ. **burd-* kot po Hirtu, PBB XXIII 342 še vedno trdi vrsta avtorjev (Pokorny, 138; Meillet, SC[2] 75), stvn. *borto* »Borte«. Machek, Slavia XXI 269 in ESČ 42 pa opozarja na gr. σπά(ρ)θη, lat. *spartha* »meč« in »tkalski čolniček« < **sper-* s sonorizacijo *p-* > *b-*.

**bȓdo II** (m.), g. *bŕda* »hrib, vzpetina«; kol. *brdje* (n.), adj. *bŕden, brdovȋt*; izv. *bȓdnik* »štrleča skala«, *brdnína* »gorsko seno«, *bȓdnja* »Arnica montana«. V tpn. izredno pogostno *Brdo, Brda, Brdce, Brce, Brdice, Brdinje, Brje* (< **bьrd-jane*), *Zabrdo, Podbrdo* (Bezlaj, SVI I 81); prvič 963 *Zuuedlobrudo*, danes *Lichtriegel* na Koroškem, *Brda*, n. *Wurdach*, 1194 *Wrdruch, Zabrda*, 1392 *Zaburda* (Kranzmayer, ONBK I 133); v Avstriji tudi *Verditz* (Lessiak, PBB XXVIII 118), *Pyhrnpaß*, 1160 *Pirdine* < **bьrdьno* (Schwarz, BzN IV 319).

Sbh. *bȑdo* »hrib, breg, pobočje, del« (Kovačević, Naš jezik VI 115); mak. *brdo* »gora, breg«; blg. *bə̀rdo* »vъzdъlъg rid«; ukr. *bérdo* »pobočje, prepad« (Hrabec, Hucul. 32; Stieber. Lemk. II 9); p. dial. *berdy* »debele skale«, tpn. *Bardo, Bardzina*; č. dial. *brd, brdec* »skalna višina«; stč. tpn. *Brido, Byrdo* (Gebauer, SS I 99); slš. starinsko *brdo* »skalna višina«, dial. *bardo, brd*; pom. *Barth* (Trautmann, Elb- ON II 7). Dalje nejasno; Berneker, I 118 d. primerja z rezervo za Zupitzo, KZ XXXVI 65 gr. βρένθος »ponos«, kimr. *brynn* »grič«. Večina avtorjev pa sodi, da tega ni mogoče ločiti od *brdo* I.

**brdo III** (n.) »brv; Steg über einen Bach« (kor.), navadno pl. *brda*. Kranzmayer, ONBK I 133 op. 64 rekonstruira psl. **brьdo* k *brod*; zaradi dial. *Brdnica* (Kanal. dol.) za *Brnica*, n. *Fürnitz*, 1070 *Furniz*, 1270 *Breniza* rekonstruira **Brьdьnica* (II 76), enako *Wërnzach, Brnce* (II 243). To ni potrebno, ker je dial. *-d-* verjetno mlajši in lahko pri *brdo* III izhajamo iz **bьrdo* I.

**bȓdokva** (f.) »Lactuca sativa, ločika« (nelokal.). Prim. blg. *bьrdòkva*, pl. *bьrdòkvi* »Lactuca, Cichorium, Taraxacum«; r. csl. *brьdokva, brědokva, brьdokva* »Lactuca«. Nejasno; navadno izvajajo preko **brьdoky* iz gr. θρίδαξ, θριδακίνη »Lactuca« (Miklošič, 21; Berneker, 94; Vasmer, I 120). Malo verjetno produkt kontaminacije med *rьdьky* + *brьdo* (Šišmanov, SbNU IX 627). Mogoče je misliti na psl. *brьdьky, brьdьkьve* iz iste osnove kakor *bridek*, *brhek* (Mladenov, 35; Georgiev, 99). Oštir, AAS I 98 rekonstruira psl. *brě/ьdokva* in primerja gr. θρίδαξ iz ilir-traš. **πrai/udo*K-*u̯ā* (θ < φ < ilir.-traš. π) ali *-b-* po kontaminaciji z grš. βριξ, βρικίνη »ločika, salata«.

**brebír** (m.), g. *brebírja* »šoder, gramoz«, tudi *brbȋr, bərbȋər, bərbȋərc* (Rigler, Jnotr. gor. 63); izv. *brebirȋšče* »melišče, griža, kup šodra«, adj. *brebírnast*. Samo sln.; sorodno se zdi lit. *birdà* »mokro blato, gosto tekoča kaša«, lot. *bir̃da* »pršič«, dalje lit. *bérti* »razsipati, raztresti«, lot. *bir̃t* »isto«. Sln. *brebir* je tvorjeno kot *drobir* k *drobiti*. Skok, ZRPh LIV 91, je zaradi sufiksa *-irь* suponiral neko neznano romansko izhodišče. Pritegniti je mogoče tudi sln. *brbútiti, brbútniti* »udariti«, sbh. *brȅbiti, brȅbȋm* »pasti, udariti«.

**brę̂ča** (f.) »drevesni sok, češnjeva smola«, tudi *brę̂čka*; sorodne besede so samo zah. slov.; č. *brečka* »brezov, sadni sok«, slš. *brečka*, p. *brzeczka* »mošt« gl. *brěčka*, dl. *brjacka* »brezov sok«. Nejasno; nekateri primerjajo z r. *brága*, ukr. *bráha* »vrsta piva«, br. *bráha* »krma, kisla jed«, p. *braha* (< ukr.), dl. *brážka*, tudi lit. *brogà*, lot. *brãga* (< r.; glej Fraenkel, 59), kar je morda izposojeno iz kimr. *brag*. ir. *braich* »slad« (tako Berneker, I 80; Šahmatov, JA XXXIII 87; Spitzer, WuS VI 129); dvomi v to Vasmer, I 116; sbh. *brȁče* »tropine« < srlat. *bracium* (ARj I 574). Drugače Machek, 47, ki dopušča možnost okrajšave < **ber(zi)čьka* k *breza*, prim. mor. slš. *březul'a* »brezov sok«.

**brę̂g** (m.), g. *brę̂ga* »ripa; collis« (akc. van Wijk, IF XL 18); izv. *bregâča* »pust hrib« (Voličina, primor.) *bregâča* »strm breg« (prleš.), *pobrèšček* »pobočje« (prleš.), *obrêž, obrêžek* »breg, del pobočja«; nknj. *obrêžje* »obala«; v 16. st. *breg* »litus« (Megiser). V tpn. pogostno *Breg, Podbreg, Zabrege, Obrež*, 1050—1065 *Nabrezi*, 1251 *Nabregs*, 1305 *Obres* (Bezlaj, SVI I 82 in II 57).

Prim. sbh. *brȉjeg*; mak. *breg*; blg. *brjag*; r. *béreg*; ukr. *béreg, bérig*; br. *bérag*; p. *brzeg*; č. *břeh*; slš. *breh*; dl. *brjog*; gl. *brjéh*; plb. *brig*; kaš. *břėg*; slovin. *břéǵ*; csl. *brěgъ*. Psl. **bergъ*; sorodno je stvn. *berg* »Berg«; got. *baírgahei* »pogorje«; ir. *brí*, kimr. *bre* »gora«, gal. *-briga*; alb. *burg* »gora«, arm. *berj* »visok«, sti. *br̥hánt-* »velik, visok«, avesta *bərəz-, bərəzi-* »visok«; v imenih ilir. *Berginium*; traško Βεργούλη; stmak. Βέργα iz ide. **bhr̥ǵhú- / *bherǵhos* (Pokorny, 140). O balkanskih in maloazijskih imenih πέργη, πέργαμος glej Kretschmer, Glotta XXII 100; Krahe, ZNF XIX 64; Georgiev, Sprachw. I 97; van Windekens, Pélasg. 131. Drugače o tem sorodstvu Oštir, Beitr. 50. Odveč je zaradi kentum refleksa v slov. **bergъ* misliti na germansko izposojenko (Berneker, I 49; Hirt, PBB XXIII 332; Solmsen, KZ XXXVII 575; glej Jagić, JA XXX 457; Brückner, JA XLII 138; Vasmer, I 76).

**bregúlja** (f.) »Apiaftra«, tudi *bregôvnica*, v starejših slovarjih *brigulja, brigovnica* (Gutsmann, Pohlin, Jarnik). Breznik, Razpr. ZDHV III 148 sodi, da je ime posneto po sbh. *brigunicza, brigulya* (Belostenec), danes *brègulja, brègunica*, izvedeno gotovo od *breg*.

**brẹ̑hati**, *brẹ̑ham, brẹ̑šem* (v. impf.), »kašljati, hropsti«, tudi *breháti, -ām* (rož.); izv. *brehútati* (o konjih); *brȇh, brẹ́ha, brẹ́havt, brehāvec*; v 18. st. *wręham* »husten« (Pohlin).

Sbh. *brèhati, brȇšem*; mak. *breva, brevta*; blg. *brècham, brèchvam, brèchna* »kašljati, sopsti«; r. *brechátь, brešú* »kričati, lagati, goljufati«, str. *brechati* »lajati«; p. *brzechać* »lajati«; č. *břechati* »gofljati«. Psl. **brechati, *bresǫ* je gotovo iz **brek-s-* (glej *brẹ̑kati, brẹ̑čem*). Sorodno je lot. *brècu, brèkt* »vpiti«, srvn. *braht* »Lärm«, lat. *fragor*, »hrup«, ir. *bressim* »vpitje« (Berneker, I 83; Vasmer, I 122; M.-Endzelin, Wb. I 331).

**brẹ̑ja** (adj. f.) »praegnans« (o živalih); k temu *(o)brẹ̑jiti (se), (o)brẹ̑jati; brẹ́jenje, brejātva, brẹ́jost*; v 17. st. *breja* »praegnans« (Kastelec).

Sbh. *brȇda, brȅđati*; mak. *bree, breenje* (o jelenu); r. *berēžaja* (o kobili); ukr. *beréža*; č. *březi*, dial. *březistý, obříziti dívku*; csl. *brěžda, obrěžditi*. Psl. **berdi̯ā*; po tvorbi je najbliže lat. *forda* »breja« < **foridos* < *bherədi̯ā*, iz korena **bher-* »nesti« (Berneker, I 49; Trautmann, 32; Meillet, Ét. 378; Pokorny, 131), prim. sln. *noséča*, lit. *neščià* < *nositi*. Stprus. *po-brendints* »beschwert«, *sen brende-kermnen* korny, 131), prim. sln. *noseča*, lit. *neščà* < nositi. stprus. *po-brendints* »beschwert«, *sen brende-kermnen postāt* »zanositi« (Schmidt, Voc. II 81) in lit. *brẹ́sti* »zoreti« ne spada zraven (glej Vasmer, I 76; Fraenkel, 56).

**brȇk** (m.), *brȇka* »Sorbus torminalis«, tudi *brẹ́ka* (f.), *bríka* in *brẹ́kanica, brekínja, brekúlja, brȇknica* za različne species rodu Sorbus.

Prim. sbh. *brèkinja*, blg. *brekìňa*, r. *berēka, bérek*, ukr. *beréka* »Sorbus, Crataegus«, č. *břek, břekyně* »Sorbus«, stč. *břěk* »acer«, slš. *brekyňa*, p. *brzek, brzęk*, gl. *brěkowc, brěkowka*. Psl. **berkъ, *bērkā* (p. *brzęk* je sekundarna dubleta) nejasnega porekla. Berneker, I 50 primerja lit. *brinkti, brìnkstu* »nabrekniti«, Vasmer, I 77 opozarja tudi na ukr. *zbrésknuty* »skisati se«. V. Machek, LP II 156; JR 115 in ESČ 47 pa misli na paleoevropsko poreklo in veže z nvn. *Spierling* »Sorbus«, stvn. *sperboum, spirboum* < pragerm. **spero-*.

**brẹ̑kati**, *brẹ́kam, brẹ̑čem* (v. impf.), »vpiti, jokati« (o živini) poleg *brẹ́čati, brẹ́čim*; izv. *brečȅ* »bevskač, psiček«.

Pomensko blizu je sbh. *bréknuti, brȇknēm; bréčati, bréčīm; brẹ́cati, brȇcām* »vpiti, tolči, brenčati«; mak. *breči* »jokati«; blg. *brècam, brècvam, brècnuvam, brècna* »rjovem« (o bivolu); r. *brjákatь, brjáknutь, brjacátь* »ropotati«; ukr. *brjak* »zven«; p. *brząkać* »rožljati, zveneti«; č. *brečeti, břečeti* »jokati«, stč. *břěčěti* »doneti«; dl. *brjakaś* »rožljati, žvenketati«; plb. *brắcé* »brunda«. Regularen refleks za psl. **brẹkati, *brẹcati, *brẹčǫ*, kar primerjajo z lit. interj. *brį́nkt* »o zvoku pri padcu«, *brìnktereti* »hrupno pasti«, sti. *bhŕ̥ṅgas, bhr̥ṅga* »vrsta čebele« (Berneker, I 84; Vasmer, I 132; Fraenkel, 58). Glej *brenčati, brenkati, brẹ̑hati.*

**-brẹ̑kniti** (v. pf.), *brẹ̑knem* »oteči, napeti«, samo v zloženkah *nabrẹ́kniti, zabrẹ́kniti*; impf. *na- (za-) brékati, brẹ̑kam*; dial. tudi *nabrẹ́nkniti* »isto«, *nabrȇncati* »napihniti«; nknjiž. adj. *nabrẹ́kel*, izv. *nabreklína.*

Prim. sbh. *nabréknuti, nabrekívati* »nabrekniti«; mak. *brekne* »nabrekniti«; blg. dial. *brъ̀mka* »oteklina« (poleg *brùmka*); ukr. *nabrjáknuty, nábrjask* »oteklina«; r. *nabrjáknutь*, dial. *obrjáknutь*; p. *nabrzęknąć, nabrzękać, nabrzękly*. Osnova **brenk-*; navadno primerjajo lit. *brìnkti* »narasti, nabrekniti«, *brankà* »oteklina«, *branksóti* »štrleti« (Persson, Beitr. 20 in 587; Berneker, I 84; Trautmann, 36; Vasmer, I 132). Dalje nejasno; o lit. *brangùs* »drag«, *brinkti* »podražiti se« glej Fraenkel, 53 in 54; o stisl. *bringa* »prsi« glej de Vries.

**brẹ̑me** (n.), g. *bremẹ́na* »onus«, dial. tudi »butara« (Pivka); primarno sln. **brẹ́me*, g. **brẹ́mẹ́na*, kakor kaže dial. *briẹ́me, brẹmẹ́na* (Borovnica), *bréme, brẹ́ma* (rož.), toda *brȇime, brẹ́mna* proti *bréame, breaména* (Ramovš, JA XXXVII 141 d.), *brîəmẹ́n, brîəmla* (Barbara), *briéme, briémana* (beneš.); v 16. stol. *breme* (Megiser); k temu *bremce* (n.), *bremec* (m.) »prgišče« (zilj.), nknjiž. *(o)bremeniti* »obtežiti«.

Sbh. *brȇme, brȇmena* (štok.), *brȉjeme* (Prčanj), *brijème* (Dubrovnik); mak. *breme* »breme, tegoba«; blg. *brème*; r. *berémja, brémja*; ukr. *bereḿinna* »noseča«; br. *berémo*; p. *brzemię, brzemienia*; č. *břemeno, břímě*, stč. *břiemě*; slš. *bremä*; gl. *brěmjo*, dl. *brěḿe*; csl. *brěmę* »tovor«, *obrěmeniti*. Ide. **bher-men* h korenu **bher-* še v prvotnem pomenu »nositi«, identično je sti. *bhárma* »vzdrževanje, nega«, av. *barəman*, gr. φέρμα »noša, plod«, arm. *beṙn* »breme«; (Meillet, RS II 62; Trautmann, 31; Berneker, I 50); dalje glej *brati, berem.*

**brẹ̑ncelj** (m.) »koš, v katerem nosijo listje ali seno« (Banjščica, Kojsko), poleg *žbrînca* (Kras). Prim. furl. *sbrìnzie* »crino, corba grande e maglie larghe ad uso di raportare fieno od erba per provenda ai buoi«, dial. tudi *žbrìntsia* »Deckkorb für Gluckhenne mit Küchlein«; srlat. *brincia* »Futterkorb« iz predrom. osnove **brintjo-*, dubleti k *brenta, brenka* (Hubschmid, ZRPh LXVI 37), glej tudi Štrekelj, JA XII 455 in Mende, RLS 49. Nesprejemljivo Levstik, LMS 1880, 158, ki veže z *obrencelj* (glej *abranek*).

**brẹ́nčati**, *brenčím* (v. impf.) »brneti, šumeti« poleg *brȇncati, brȇncam, brẹ̑cati, brẹ̑cam* »doneti (o zvonovih)« (Brda); *bréčati; brečim; bŕčati, brčim; bȓncati, bȓncam*; v 16. st. *brezhi* »doni« (Dalmatin). K temu *brẹ́ncelj*, g. *brẹ́nclja* »Tabanus bovinus« poleg *brẹ́celj*; v 17. st. *brèzil* »musca equina« (Kastelec), v 18. st. *brezel* (Hipolit); cgn. *Brecelj, Brece, Brce.*

Nazalizacija se zdi mlada; sbh. *bréčati* »brenčati«; v enakem pomenu p. *brzęczeć* in r. csl. *brjakati*; vse k psl. **brẹkati, *brẹcati, *brẹčǫ* (Berneker, I 84; Vasmer, I 132); blg. *brъmčà, brъ̀mvam, brъ̀mna* kaže drugačen razvoj (Georgiev, 83). Glej *brekati, brehati, brenkati.*

**brȇnka** (f.) »sod za vino«, tudi *brȇnčica*. Zanimiv ostanek. Banatsko rum. *brenča* »lesena posoda« kaže, da je izposojena iz neohranjene sbh. besede. Dubleta **brenka* k *brenta* (glej *brenta, brencelj*), vse predromanskega porekla, je izpričana samo v švic. n. *bränge, branggen, braŋkä, brungge* »Brente, Milchgefäß«, badensko *brenk*, švab. *brenk*, alzaško *brenkle, bren-*

*kel*, medtem ko so v severni Italiji in na južnonemškem teritoriju izpričani v glavnem refleksi za **brenta* (Hubschmid, ZRPh LXVI 37). Nesprejemljivo Matzenauer, CS 118, ki misli, da je sln. *brenka* iz švic. n. *Brenke*, *Branke*, enako Pleteršnik iz kor. *brenk-bręk-* »schwellen«.

**brȩ̂nkati**, *brȩ̂nkam* (v. impf.) »igrati na strune«, tudi *brenkljáti*, *-âm* »igrati na strune«; pf. *brȩ́nkniti*, *brȩ̂nknem*; dial. *brȩ̂nkljati* »zvončkljati« poleg *brenkljáti* »pahati volno«; k temu *brȩ́nkar*, g. *brȩ́nkarja* »delavec, ki pripravlja žimo« (Stražišče); *brenketáti*, *-âm*, *brnketáti*, *-âm*, *-ȩ́čem*, *bŕnkati*, *bȓnkam*; k temu *brnjộk*, *brnjúk* »hrošč«; v 16. st. *brenkat* »fidibus canere« (Megiser); izv. *brȩ̂nk*, *brȩ́nka*, *brenkȩ̂t*, *brenkột* »žvenket, glas strune«; *brȩ́nkelj* »kembelj pri zvonu«, *brȩ̂nklja* »vrsta volka«; cgn. *Brenk*.

Prim. sbh. *brénce* »brenkelj«; r. *brjančátь*, *brenčátь*; ukr. *bréńkaty*; č. *břinčeti*, *brnkati*; gl. *brjénčeć*, *brinčeć*, *brinkać*; dl. *brjĕnkaś*. Onomatopeja s sekundarno nazalizacijo k psl. **brękati*, **bręčǫ* (Berneker, I 84). Dalje glej *brekati*.

**brȩ̂nta** (f.) »lesena posoda, ki se nosi na hrbtu«, na Krasu *brïénta*; *brêta*; prim. istr. čak. *brênta*, kajk. *brênta*, v Žumberku *brênda*. Istr. rom. *brente* »Butte« in banatsko rum. *brentă* je izposojeno iz južnoslov. jezikov.

Ozko sorodstvo je furl. *brènte* »bigoncia«, sev. it. *brenta*, srlat. *brenta* in južnonemško *Brente*, *Bränte*. Slovenske in nemške oblike so izposojene iz romanskega **brenta* (Wartburg, I 517; Hubschmid, ZRPh LXVI 36.). Osnova je predromanska in se pojavlja z različnimi sufiksi, tudi **brenda*, **brinda*, **brintjo* (glej *brencelj*), **brindjo*, **brenka* (glej *brenka*).

Literatura: Štrekelj, SBWA CV, 527; JA XXX 188; JA XXXIII 360; Skok, ZRPh LIV 432; Mende, RLS 50).

**brȩ̂sk** (m.) »svitanje, zarja« (rezij.); k temu tudi *brȩ̂čkati se* »svitati«; Miklošič, 21 navaja tudi *brezêti*, *-im*, *brezdêti*, *-im*; *sonce brezi*, *brezdi*. Prim. č. *břesk*, *rozbřesk*, stč. *břiežditi sě*; slš. *bresk*, *brieždiť* (*mrieždiť*, *grieždiť*) *sa*; p. *brzask*, *brzeszczy się*; r. *brezg*, *brézžitь*, ukr. *brjask* »lesk« (< p.); plb. *brezgójě* »dani se«; csl. *probrězgъ* »zarja, svitanje«. Psl. verjetno **brěskъ*.

Sorodno je lit. *brė̃kšti*, *brė̃kštu*, *brė̃škau* »daniti se«; s tem primerjajo sti. *bhrā́śate* poleg *bhrā́jate* »gori, sveti«, avesta *brāzaiti*, alb. *barϑ* »bel«, srvn. *brehan* »nenadoma vzplapolati«, glej Berneker, I 85; Trautmann, 37; Vasmer, I 120; Fraenkel, 56 s podrobno literaturo; s širšo problematiko tudi Boisacq, 50.

**brȩ̂skev** (f.), g. *brȩ̂skve* »Prunus persica«, tudi *brȩ̂skva*; v 16. st. *breskua*, pl. *brefque* (Megiser); k temu tudi *brȩ̂skvica*, *brȩ̂skovnica* »Balsamina pratensis; B. persica« (štaj.).

Prim. sbh. *brȅskva*, *brȁskva*, *prȁskva*, *brȉskva*, *brȉska*; blg. *pràskva*; r. *broskvina*, *bruskvina* (< p.); ukr. *broskvýnja* (< p.); p. *brzoskwinia*, stp. *brzeskinia*, *brzoskinia*, *brzokinia*; č. *broskev*; stč. *břeskev*; gl. *brěška*, *brěšk*, *brjošk*; dl. *brjasken*. Iz slov. jezikov madž. *barack*, *baraksz* (Kniezsa, 78). Psl. **bersky*, g. **berskъve*, gotovo isto kot vulg. lat. *persica* »Malum persicum«, gr. μῆλον περσικόν srvn. *pfërsich* »Pfirsich« (od 12. st.); vendar je težko določiti čas in pot izposoditve. Deloma se je pomešalo z **brosky* < lat. *brassica* (č. in p.). Berneker, I 51 je mislil na stvn. posredovanje; večinoma izvajajo iz lat. *persica* (Kiparsky, Lw. 120; Skok, RÉS VII 192). Oštir, Razpr. ZDHV I 299 je suponiral iliro-traško posredovanje.

**brȩ́st** (m.) »Ulmus campestris«, tudi *brestika*, dem. *brestič*, *brȩ́stek*; izvedenke *brȩ́stovec*, *brestovína*, *brȩ̂stje*, *brestộvje*, adj. *brȩ́stov*. V tpn. *Brest* (v 15. st. *Brezzt*, *Brest*), *Brestovica* (v 12. st. *Prestaviza*), *Brestovec*, *Brestje* (Bezlaj, SVI I 84).

Splošnoslovansko razen lužiščine: sbh. *brȉjest* (tudi *brest*, *bres*, *bries*, *brst*, *brist*, *barst*, pri Šuleku), mak. *brest*, *breslika*, blg. *brjast*, *brjaz*, *brest*, *bres*; r. *bérest*, ukr. *bérest*, ukr. dial. tudi *bilyj berest* »breza«; č. *břest*, slš. *brest*, p. *brzost*, *brzóst*.

Od tega ni mogoče ločiti r. *berësta* (f.), *berësto* (n.) »brezova skorja«, *beresténь* »opanki iz brezovega lubja; z ličjem opleten lonec«; p. *brzosta* »jesenova skorja«, dial. *brześcian* »z ličjem opleten lonec«; č. *břesta* »vrhnja brezova skorja«. Psl. **berstь*, kar izvajajo iz ide. **bherk'tos*, prim. got. *bairhts*, stvn. *beraht* »svetal« (glej *breza*), Machek, JR 129 in ESČ 47 pa rekonstruira psl. **berz-tь* in loči obenem z *breza* od osnove **bher-* »svetiti«.

**brésti**, *brédem* (v. impf.) »gaziti; pogrezati se v vodo«; izv. *brêst* (m.) »brod«; samo pri Pohlinu (1781) je izpričana oblika *brósti*, *brôdem*, kar je plod kontaminacije z *bróditi*. V sln. je ohranjena stara razlika med determ. *brȩ́sti*, npr. *prebresti reko* in indeterm. *bróditi sem in tja*.

Prim. r. csl. *bresti*, *bredǫ*, r. *bresti*, *bredú*, ukr. *brestý*, *bredú*, č. *břísti*, *břědu*, stč. *brdu*; to bi kazalo na prvotno psl. **brьsti*, **bredǫ*, prim. slš. *brsť*, *brdnuť* »bresti«, p. *brnąć*, pomor. *brësc*, str. *neprěbrьdomъ* »neprebredljiv«. Enako je lit. *bristi*, *brendù*, *bridaũ* »bresti«, lot. *brist* : lit. *bradýti*, lot. *bradat*. Južnoslovanske oblike iz redukcijske stropnje niso dovolj jasne (glej *brkati*). Težave povzroča tudi r. *bréditь* »nesmiselno govoriti« (glej *broditi*).

**brez** (prep.) »sine«, dial. tudi še *prez* (štaj., dol., goriško) poleg *brězi*, *rězi* (pkm.), od 16.—18. st. večinoma *pres*, poredko *bres*, *brefh*, *bref*, v koroških tekstih 18. st. *bras*, prim. rož. *krazazob* »brezzob« (Ramovš, Hgr. II 184).

Nastalo po križanju prep. *bez* »sine« in **perzъ* »super, practer, cum« enako kot sbh. *brez* (od 14. st.), ukr. *brez*, dl. *bźez*, slš. dial. *brez* poleg *bez*, medtem ko je p. dial. pomensko zamenjano *przez* »sine« in *bez* »durch«.

Psl. **bez* (ne **bezъ*, kot je mislil Berneker, I 54; glej Rozwadowski, RS II 87), csl. *bezъ*, *bez-*, *bež-*, r. *bez*, *bezo*, str. tudi *bež*, č., p., blg., sbh., ukr. *bez*, gl., dl. *bjez* je sorodno z lit. *bè* »brez«, lot. *bez* (dial. *bȁ*, *beš*), stprus. *bhe* in dalje s sti. *bahis* »izven, razen« (Trautmann, 28; Zubatý, IF Anz. XXII 57; Vasmer, I 69; Fraenkel, 38). Psl. **perzъ*, csl. *prězъ*, r., ukr., br. *perez*, č. *přes*, slš. *prez*, p. *przez*, blg. *prez*, dl. *pśez* je isto kot **per-* (glej *pre*) + *z* po drugih predlogih.

**bręza** I (f.) »Betula«, tudi *brȇz* (m.), g. *bręza*; iz tega izvedeno *brȇzje, brezínje, brȇzjiče, brę́zovje, brę́zovec, brę́zovica, brezovína, bręzovnica, brę́zovka, brezováča*, adj. *brę́zov*. Izredno frekventno v tpn. *Breza* (v 15. st. *Bresa*), *Brezje* (v 10. st. *Fresnic*), *Breznica* (v 9. st. *Bersinicha*), *Breznik, Brezovo, Brezovec, Brezovica* (Bezlaj, SVI I 86). Splošnoslovansko: sbh. *brȅza*, tudi *brez* (m.), čak. *briza*; mak. *breza*; blg. *brezà*; r. *berëza*, ukr., br. *beréza*; č. *bříza*, slš. *breza*; p. *brzoza*; gl. *brěza*; dl. *brjaza*; csl. *brěza*, psl. **berzâ* < ide. **bherǝǵā*. Sorodno je lit. *béržas*, lot. *bȩ̃rzs, bȩ̃rza*, stprus. *berse*; stvn. *birihha*, ags. *beorc* »Birke«, sti. *bhūrjáḥ* (m.) »vrsta breze«; oset. *bärz* »breza«.

Če je ta prastari fitonim izveden iz ide. osnove **bhrēǵ-*, **bherǝǵ-*, **bherǝk'-* »svetiti« (glej *bresk*), spada sem tudi lat. *farnus* in *fraxinus* »jesen« (Berneker, I 52; Trautmann, 32; Vasmer, I 77; Pokorny, 135). Dvomi Machek, JR 129 in ESČ 49, ki opozarja pri *breza* in *brest* na plutovinasto skorjo (Rostafiński, Symb. 143) in suponira posebno osnovo, sorodno z n. *Borke* »skorja«.

**brȇza** II (f. subst. adj.) »ime krave« (akc. Ramovš, Slavia VI 779), prvič izpričano 1686 *Wrefa* (Stara Loka). Stara določna oblika **brězaja* k neohranjenemu adj. **brězъ* »bel, pisan«. K temu *brę́zast* (adj.), *brezasto oko, brezasto gledati* in *brȇzec* »lisast vol«. Prim. mak. *brez, -a, -o* »lisast; z belo liso na glavi«, *breza* (f.) »lisa«, *brezak* (m.) »lisast konj«, blg. *brjaz, -a, -o*, pl. *brèzi* »z belo liso na čelu (o bivolu)«, rum. *breaz* »pisan, z belo liso« (< slov.), iz tega *brezaie* »maska« > blg. *brezàja* (Miklošič, 11; Georgiev, 76). Psl. **berzъ* < **bhereǵ-* »bel, svetal«, enako je tvorjeno norv. dial. *bjerk* »zelo svetel« (Berneker, I 52; Pokorny, 139), lit. *beršti* »postajati bel« je dvomljivo (Fraenkel, 40). Glej *breza, brest*.

**brę́zen** (m.), g. *brę́zna* »marec« (zilj.), »april« (Remšnik); v 16. st. *brefen* »Martius« (Megiser).

Prim. č. *březen* »marec«, dial. *březeń, březňák* »marca varjeno pivo«; slš. *brezeň*; ukr. *bérezenь* »marec« poleg *berezílь, berezózolь* (Rudnićkyj, 110); br. *berezovík* »marec«; csl. *brězьnъ* (12. st.), r. csl. *brězozorъ* (13. st.), *berezozolъ, berezolъ*; blg. starejše *brězenъ* »marec« (Mladenov, 47). Izvedeno verjetno iz *breza* (Miklošič, MN 2 in SEW 11; Berneker, I 52). Nesprejemljivo Machek, 48, ki ne upošteva sln. oblik in misli na psl. **berd-* »breja«. O razmerju *-nь : -nъ* v imenih mesecev Vondrák, VGr. I 539.

**brę́ziti** se, *-im se* »goniti se« (o mački), k temu *brę́zen* (m.) »mačja gonja«; otroška igra (letanje in kričanje), verjetno spada sem tudi *brę́zast* (adj.) »omejen, strahopeten«, *brę́zovec* »strahopetec«. Nejasno; morda k *brę́zen* »marec«.

**brę́zno** (n.) »prepad, globel«, tudi *brę́zdno, bę́zno, grę́zno* (kontaminacija z *grezniti*), *brezen* (n.), *brę́zden, bezen* poleg *bę́zen* (m.), *bę́zen* (f.), g. *bę́zni* »špranja med podnicami«; v 17. st. *bresen, prefdna* (Megiser), v 18. st. *brefnu, bresèn, bresín, brefn* (Ramovš, Hgr. II 212), *bresdan, gresnu, pres dnà, pres dnu* (Vorenc); mtpn. *Brezno, Brezna, Brezdan, Bezna, Beznica, Bíznica, Beznovci* (Bezlaj, SVI I 60 in 86); cgn. *Bezenšek, Bezenščak*.

Stara zloženka iz prep. *bez-* (glej *brez*) + *dъno* (glej *dno*); prim. sbh. *bèzadan* (n.), *bèzadna* (f.), *bȅzadno, bȅzdan* (m.), *bȅzdan* (f.), *bȅzdana* (f.) itd.; mak., blg. *bèzdna* (f.); r. *bézdna* (f.); ukr. *bezódenъ* (m.); p. *bezdeń* (f.), g. *bezdni*, dial. *bezedno, bezdno, bezdna, bezdnia*, stp. *przesdny* »bodenlos«; č. *bezdna* (f.), stč. *bezden*, g. *bezedna*; gl. *bjezdno, bjezedno*; csl. *bezdъnъ* (m.), *bezdъna* (f.); iz slov. jezikov je rum. *beznă* (Berneker, I 245; Vasmer, I 69; Hujer, Příspěvky 45). Glej tudi *beznica*.

**brežáti**, *-ím* (v. impf.) »jokati«, *breždžati* (dol.), k temu *brížati* (o vetru). Prim. sbh. *brížditi* »plorare«, *bríždati* (o vetru). Prvotno **bryzgěti* (Ramovš, Hgr. II 282) poleg *bryzgati* »škropiti«. K pomenu prim. sorodno lot. *brūzgât, brùzgât* »škropiti, prskati (o konju)«, n. *prusten* (Berneker, I 93; Vasmer, I 129).

**bȓglez** (m.) »Sitta europaea«, tudi tpn. *Brglez, Brglezge* in cgn. *Brglez*. Prim. sbh. *brglijez* »Sitta syriaca«, morda tudi *brzelj* »Certha muraria« (drugače Daničić, ARj I 695 in Berneker, I 119), v 13. st. *Berglez* (Smičiklas, CD III 117); r. dial. *bergléz* »Fringilla«, č., slš. *brhlík, brhel, brhlez*, stč. *brhlec* »Sitta; Oriolus galbula; Picus«, p. *bargiel, bargiel* poleg *bierzgiel*, v tpn. *Barglin, Bierzgiel*. Iz sln. je tudi n. dial. (kor. in tirol.) *Barless* »Picus« (Schuchardt, Slawod. 68).

Nejasno; ni mogoče rekonstruirati skupne praslov. oblike. Izvajajo iz onomatopeje **bhereg-* (Pokorny, 138); sorodno, vendar samostojno tvorjeno, je lit. *brieželě, bryzgelě* »Rallus crex« (Fraenkel, 57), lat. *fring(u)illa*, gr. φρυγίλος »nek ptič« (Niedermann, BB XXV 295; Berneker, I 119; Vasmer, I 75). Bulachovskij, IAN VII 106 in Machek, ZSPh XX 29, ESČ 43 pa mislita na psl. **bъrgъlězъ* »brzolezec« z disim. *-g- < -ǵh-* k *brz*, podobno sbh. *brgo*, mak. *brgo, brgu* »brzo«, kar se zdi Vasmerju mlajše. Debeljak, SR V–VII 176 sklepa na **bъrg-* »šum« + *lězъ*. Drugače, teže sprejemljivo Brückner, KZ XLVIII 196 in Iljinskij, KZ XLIII 180; PF XVI 346).

**bŕhek** (adj.), *bŕhka* »postaven, lep, gibek, živahen«; dial. tudi *brhȇk, brhkȃ* (gor.), *bŕdek, brdâk* (goriš.), *bardâk* (ben.); k temu gor. *bŕšč* (m., f., n.) »izredno postaven« (< **brščji*); izv. *brhkọ̑st, brdkọ̑st, brhkọ́ta, brdkọ́ta, brhkọ́ba*, prvič v 18. st. *brhèk*; *bèrhke* (Gutsmann, Pohlin).

Kljub Bernekerju, I 86 spada gotovo skupaj *brhek* in *brdek*, čeprav je *brhek* pomensko zoženo. Miklošič, VGr. I 345 in SEW 416 je pravilno vezal oboje, čeprav je nastavil napačno izhodišče **brechъkъ*. Berneker, idem izvaja *brdek* iz *bridъkъ*, za *brhek* pa ponavlja zmotno starejše mnenje Miklošiča, 21, da je izposojeno iz srvn. *brëhan* »glänzen« (glej tudi Perušek, JA XXXIV 33). Prepričljivo Ramovš, Hgr. II 218 in pred njim Pleteršnik, I 53 in 61, ki opozarja na pomenski prehod *bridek biti na kaj* »in einer Sache geschickt sein; brav«. Dalje glej *bridek*.

**brica** (f.) »Bartschia alpina«; nejasen, osamljen fitonim; zdi se, da s tem ni mogoče primerjati blg. *brica* »vrsta bele pšenice«, r. v 16. st. *brica* »Panicum grus galli«, kar izvajajo iz **bъrica* k **bъrъ* »bar« (Georgiev, Въprosi 27; BER 79) in nima nič skup-

nega s traškim βρίζα »Sommerweizen« (kljub Treimerju, Ethnogenese 24).

**brîd** (f.), g. *bridî* »rob, parobek«.

Prim. sbh. *brîd* (m.) »rob, greben, kraj«, tudi v tpn. *Bridići* (Schütz, Geogr. Term. 27; Kovačević, Naš Jezik VI 118). Verjetno k *bridъkъ* s prenosom pomena »oster« na konfiguracijo tal.

**brída** (f.) »neka ptica« (Bovec). Nejasno, komaj k *bridek*.

**bridek** (adj.) *brídka* »oster, jedek; lep, izvrsten, spreten, priden«, v dol. obliki tudi *britki*, npr. *britki meč* (Nar. pesem), deloma celo *britek* (pkm.); adv. *brídko, britko* »zelo«; v 16. st. *veliku inu britku klagovanje* (Dalmatin); v 17. st. *bridèzhe* »acer« (Kastelec); v 18. st. *bridek, britke* (Pohlin). K temu *bridẹ́ti, bridím* »scharf sein, prickeln, brennen«; *bríditi, bridim* in *brditi, -ím* »spitzen, schärfen«, *brídniti, brîdnem* »bitter werden«; *bridît, brdît* »oster«, *bríden* »oster, jedek«; izv. *bridkọ̑st* »žalost«, v 16. st. *britkuſt* »žalost, tesnoba« (Dalmatin), *brîja* »žalost«, *brijâva* »žganje s poprom«.

Prim. sbh. *brȉdak* »oster, kisel«, *brȉtka sȁblja*; *brìdjeti, bridīm* »peči, žgati, rezati«; blg. *bridì* »reže« (o vetru); r. *bridkój* »oster, mrzel«, *brídítь* »vznemirjati«; ukr. *brydkýj* »grd«; p. *brzydki* »grd«, *brzydzić* »gnusiti se«; č. *břídký, břitký* »oster, jedek«, *břiditi* »pomazati«; slš. *bridký, bridivý* »grd«, *brid'* »gnus«, *bridit'* »gnusiti se«; csl. *bridъkъ* »acerbus«, *bridati* »stringere«, *bridost* »acrimonia«. Lit. *bridnas, britkùs* »gnusen«, lot. *brikns* »odporen« je izposojeno iz slov. jezikov (Fraenkel, 59).

Navadno izvajajo iz ide. **bhrēi-* (glej *briti*), tako Berneker, I 86; Meillet, Ét. 325; Vaillant, BSL XXXI 44; Pokorny, 166; Vasmer, I 123: Drugače Niedermann, IF XXXVII 145, Hujer, LF XLIV 226 in novejše Machek, Recueil I 101; ESČ 48, ki operirajo z metatezo iz **bhidrú-* (*u*-deblo, nasprotje od **soldъkъ*, nvn. *bitter*, gr. δριμύς »oster, grenek«.

**briga** (f.) »skrb, zanimanje«, k temu *brîgati, brîgati se* »skrbeti, prizadevati si, zanimati se« (vzh. štaj.), dovršno *briniti se* < sbh.; adj. *brížen, brezbrížen*; prvič v 16. st. *naſhe brige* (Trubar).

Prim. sbh. *brȉga* »skrb«, *brȉgati, brȉnuti, brížiti*; čak. *bríći, brížem*; mak., blg. *briga* »skrb«. Izposojeno iz it. *briga* »skrb, teža, prišadevnost«, poleg frc. *brigue* (Berneker, I 86). Zadnje izhodišče je got. *brikan* »brechen« (Meyer-Lübke, 1299). Skok, I 210, suponira slov. **bergti, bergǫ* z zožitvijo *-ě-* pred sbh. *-dj-*; dvomljivo.

**brigača** (f.) »posestvo v cerkveni upravi« (Istra). Tudi sbh. istrsko *brigača*, 1755 *Brigacie* (Liber Comm. Veprinatii 1686—1824); romansko ni izpričano; Kolarič, SR VIII 105 misli, da je izvedeno iz *briga* »skrb«, kalk za lat. *curatio*.

**brihten** (adj.), *bríhtna* »bister, pameten, buden«; k temu *bríhtati se, zbríhtati se* »vzdramiti, bistriti, izobraževati se«; *brîhta* (f.) »spomin, razum«, v 18. st. *briht* (m.) »reflexio« (Pohlin).

Izposojeno iz srvn. *be-richten, bericht* v 14.—15. st. (Matzenauer, CS 384; Perušek, JA XXXIV 33; Striedter-Temps, DLS 95). Zgrešeno Pleteršnik, I 61 iz *obrihtati* < nvn. *abrichten* in Kelemina, ČZN XXIII 140, ki misli na n. *zu Fruchten bringen*.

**brîlja** (f.) »uzda« (Istra). Mlada izposojenka iz it. *briglia* »uzda«, kar je iz stvn. *brittil*, langob. *pridel* (Meyer-Lübke, 1313).

**brînje** (n.) »Juniperus comm.«, dial. tudi »baccae juniperi« (Istra; SBWA CV 508), *brîmn'e* (Istra), *brẹ̑ńe* (Gorica; SBWA CXIII 418), *mrẹ̑ńe* (Banjščica), *brȉn* (m.) (rezij., Kras), *brina* (f.) tudi »les iglavcev« (Bovec), »veje iglavcev« (zilj.), »picea« (Julijske Alpe); k temu *brincelj* (m.) »smrekov vrh« (Kranjska gora). Iz sln. je n. dial. *Breinen* »robidovje, kopinje«, it. dial. (Trst) *brigno* »Juniperus comm.«, *brigna* »brinjeva jagoda« (Schuchardt, Slawod. 72; Štrekelj, JA XXVI 411); izvedenke *brínjevec, brínovec, brinjevína, brinovína, brínovica, brínovka*; adj. *brínjev, brínov*; v tpn. *Brinje, Brine, Brin, Brinec, Brinek, Brinice, Brinjšček, Brinarica* (Bezlaj, SVI I 87).

Sbh. čak. *brínje* (n.) »brinjeve jagode«; č. dial. *břim, břím, dřín, dřeń*, »Larix«, *zdřině* (Morava), *břin, břem, dřin* (šlez.); glej Machek, NŘ XXVI 196, stč. v 12. st. *břienka* »Juniperus sab.«, p. dial. *brzym* (Żywice). K temu č. *modřín* »Larix«, p. *modrzeń, modrzew*, ukr. *modreń, modryna, mudryk* pod vplivom adj. *modrъ* (Machek, JR 36).

Verjetno predslov. in predide. na Karpate in na Alpe omejeni fitonim. Sorodno je furl. *bréne* (f.) »il fogliame degli alberi resinosi«, *bréna* »Pinus mugus«, *brẹ̑ńékulis* »i rami dei coniferi« in številne alpsko romanske izvedenke *brínkul, brínčul, brẹ̑nkuro, brẹ̑nga, brénzi, brenva* itd. < predrom. **brenwa, *brenika* (Hubschmid, ZRPh LXVI 7). Machek, LP II 155 in ESČ 48 veže s predgrš. πρῖνος »Quercus robur« (glej tudi Hubschmid, Med. substr. 61). Drugače Berneker, I 86, ki veže z angl. *brȳne* »slanica« in Moszyński, Zasiąg 44, ki pritegne stvn. *brimma*, srvn. *brāmber* »Rubus«. Glej tudi *brančur, brančin*. Walde-Pokorny, II 164 pa izhaja iz **bъr-* k slov. *borъ*.

**brisati**, *brîšem* (v. impf.) »otirati, sušiti«; *pobrísati jo* »zbežati«; *ubrísati* »suniti, udariti«; izv. *brisâlka, brîslja, brisáča* »otirača«, *brîšelj* »omelo«; v 17. st. *sbriſati, briſsanie* »deletilis« (Kastelec).

Prim. sbh. *òbrisati* »otreti«, *ùbrisati*; blg. *briša* »brisati«, *briška* »brisača«; csl. *sъbrysati* »zbrisati«, *brysalo* »penicillus«. Samo južnoslov. izpričana iterativna oblika k **brъsati*; glej *brsati, obrsati*.

**briskavec** (m.), g. *briskavca* »Herniaria glabra«, tudi *briscavik, briscavk, briscank*, prvič v 18. st. *briszavék* »Tausendkörnerkraut« (Pohlin); verjetno spada sem tudi *brišk* (m.) »Plantago coronopus; sračja noga«, v zač. 19. st. *briſhk* (Alič-Adelung). Vse nejasno, neznanega izvora.

**Brišče** I *Briše* (f. pl.) pogosten tpn. (7 ×), tudi *Briščiki* in mtpn. *Brišče, Brišča, Briša, Briše*, izpričano od 1400 dalje *Brysch, Brisch, Wrysch, Vryssch, Prysch*. Nejasno (Bezlaj, SVI I 88); najbliže je č. tpn. *Břiště*, v 13. st. *Brische*, v 14. *Brziscz, Bryescz*. Profous, MJČ I 173 misli za češko ime na atpn. *Vřiesek*, kar je malo verjetno. Bliže bi bilo **bъrišče* k *bъrъ* »bar« ali morda celo **bъržišče* k stč. *brh* »votlina, hiša, šotor«, iz tega č. *bržek, bržec, bržiště* iz

psl. **bъrgъ* (Gebauer, SS I 103; Murko, Deutsche Literaturzeitung, 1904, str. 3145; Berneker, I 43), kar spravljajo v zvezo s csl. *brěšti, brěgǫ* »čuvati, varovati«, *nabrěšti* »zanemariti, opustiti«, stsbh. od 13. st. *briječi, bržem* (**bъrgǫ*), *r. beréčь, beregú* »čuvati« < **bherĝ-*, got. *baírgan*, nvn. *bergen* (Pokorny, 145). O sorodstvu v balkanskih tpn. glej Meyer, Glotta XXIV 165. V to zvezo z *brh* dvomi Machek, 42. Pri sln. imenih bi mogli suponirati **bъrgîščane* in **bъrgíšča* s prehodom *-gi-* > *-ji-* kakor *Žeje* < **žeg-jane.*

Brišče II »tpn. v Benečiji«, furl. *Bris'cis*, it. *Brischis*, izpričano od 7. st. dalje *Broxas, in fines Broxias, in Broxianis montibus* (F. Kos, Grad II 284), v 13. st. *Brischis*, predslovanski in predromanski tpn.; primarno verjetno **brōskia* (Hülsen pri Pauly-Wissowa RE; A. Karg, WuS XXII 107); z naslonitvijo na slov. suf. *-išče* (Ramovš, Slavia I 30; Skok, ZRPh XLIX 486).

**brišek** (m.), g. *briška* »Plantago coronopus, trpotec«; v zač. 19. st. *briſhk* (Alič-Adelung), kasneje se ne rabi več. Samo slovensko. Nejasno; blg. dial. *brъcí* »Plantago« (Davidov, BBR 333) je morda samo slučajno podobno.

**brîšt** (m.), g. *brišta* »termin, odlog«; v 18. st. *berſht* (Patent 1768); tudi *frə̂št, frišta* (goriš.).

Izposojeno iz srvn. *vrist*, (Lexer, Mhd. Wb. III 522), stvn. *frist*, nvn. *Frist*. Glej Schuchardt, Slawod. 47; Pintar, LMS 1898, 158; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 372.

**briti**, *brîjem* (v. impf.) »tosare, tondere, radere«, tudi *norce briti* »šaliti se«, *veter brije, mraz brije* »ostro pritiska«; v 16. st. *briti* (Megiser); izv. *brîtev* (f.), *brîtva* (f.), dial. tudi *brîtvo* (n.) »novacula«, dial. »žepni nož«, v 17. st. *britou* »novacula« (Kastelec); novoknj. *brîvec, brîvka, brîvnica.*

Sbh. *brîti, brîjēm*; *brìtva*; mak. *briči, brič*; blg. *brija, brič*; r. *britь, bréju*; *britva*; ukr. *bryč, brýtva*; p. *brzytwa*; č. *bříti, břiju, břitva*; slš. *brit', britva*; gl. *britej*, g. *britwje*. Psl. **briti*, **brьjǫ* (*brijǫ*) iz ide. **bhrēi-* / **bhrī-* »oster, rezati« (Pokorny, 166); pomensko najbliže je starotraško βρίλων »brivec« (Tomaschek, Thraker, II 1, 7), sti. *bhrīṇâti* »opraskan«, avesta *pairi - brīnaiti* »izreže«; alb. *britmi i parë, britmi i dütë* »september, oktober« (o žetvi); glej Berneker, I 94; G. Meyer, BB XX 124; Uhlenbeck, PBB XXVI 292; Vasmer, I 122.

**brîtof** (m.) »pokopališče«, starejše tudi »ograjen prostor pri cerkvi«, kar pomeni še danes kraško *brîtih* (M. Kos, Prim. urb. II 61 in 379; S. Vilfan, Sln. Etnograf IX 253 d.); oboje večkrat v tpn. *Britof*, it. *Centa* (*centa* »pas«), toda *Britof* pri Kranju v 15. st. *Na Milech, Britih, Britàh, Brith* in mtpn. *Britof, Britif, Brütif, Britih.*

Prim. č. *hřbitov* »pokopališče«, naslonjeno na *pohřbiti* »pokopati« kakor slš. *hrobitov* na *grob*; stč. *břítov*, zastarelo *řbitov* (Machek, 147). Izposojeno iz srvn. *vrīthof*, stvn. *frīthof*, (srvn. *vrit* »varstvo«), naslonjeno kasneje na *Friede* »mir«, nvn. *Friedhof* (Miklošič, Chr. Term. I 19; Berneker, I 86). Č. tpn. *Perkfrid* < srvn. *bërc-vrit*, stvn. *bër-vrid* »lesena ograja, palisada, utrdba, azil« (Profous, MJČ III 323).

**britola** (f.) »žepni nož« (Gorica), tudi *britula*. Izposojeno iz furl. *britule*, ben. *britola* »coltellino«, kar je prevzeto iz sln. *britva* (Štrekelj, Lj. Zvon, 1889, 90).

**brîzgati**, *brîzgam* (v. impf.) »prosilire« tudi »žvižgati«; pf. *brizgniti, brîzgnem, brizniti, brîznem*; tudi *brîždžati* »lactare«; *brizgetáti, -etâm, -ẹ́čem*; *brizgljáti, -âm*; izv. *brîzglja, brizgâlka, brizgâlnica*; *brîzga* »Cypselus apus«; *brizgáč* »Holoturia tubulosa«; k temu številne ekspresivne variante *brizgúljiti, brlizgati* »žvižgati«.

Prim. sbh. *brìzgati, brìzgām, brìznuti, brîznēm*, tudi *briždžati* (o vetru), *brìžditi* »jokati«, *brúždati* »liti«; blg. *brъ̀zgam, brìzvam, brìzna, brъ̀zna*; r. *brýzgatь, brýzžu*; ukr. *brýzhaty, brúskaty*; p. *bryzgać*; č. *bryzhati.* Psl. **bryzgati*, **bryzgajǫ*; sorodno je lot. *brũzgât, brùzgât* »brizgati, prskati«, *brũzgalêt, brùzgas* »slinaste pene«, *brùzgalas* »vodni mehurčki« (M.-Endzelin, I 342), z nezvenečo varianto srvn. *prûsten* »schnauben« (Berneker, I 93; Vasmer, I 129). Glej tudi *brozga.*

**bríža** (f.) »toča, sodra, slana« (Bovec, Kobarid); izposojeno iz furl. *brise* »slana«, lad. *briža* »tanek led, ki samo pobeli tla«. Iz istrorom. *brizéna* »slana« je sbh. čak. *bersîna* »slana« (Cres). Zaradi geografske razprostranjenosti sklepa Hubschmid, ZRPh LXVI 59, da je beseda primarno venetoilirska **brūsja* iz ide. **bhreus-*/**brūs-* (Pokorny, IEW 171).

**brižati**, *brižim* (v. impf.) »zavijati (o vetru)«, tudi *brėžati*; v 18. st. *simſka luft breshi* »schneidet« (Gutsmann). Nejasno; na Krasu je *bréžati* »jokati, javkati«, kar je verjetno zveneča varianta k *brečeti* »jokati«. Mogoče pa je misliti tudi na zvezo z *briža* »toča, sodra, slana«.

**bȓk** (m.), g. *bȓka* »barba, buccalis«; nav. pl. *brki* (m.), *brke* (f.), dial. tudi *brkovi*; v 17. st. *barke* (Kastelec); adj. *brkät, bȓkast*; metaf. *v brk* »naravnost, v obraz«; izv. *bȓkelj* »štula, čop na svinjskem vratu«; metaf. *na bȓklje stopiti* »okrcati koga«; cgn. *Brk.*

Sbh. *bȓk* (m.) »barba buccalis; konica noža, igle; polotok«; poleg tega *brkati, brčiti* »štrleti«, adj. *bŕčīt, bŕčnī* »predpostavljeni«, *bŕčjē pero* »letalno pero«; č. *brk* »letalno pero«; slš. *brko* »isto«. Ukrajinsko *bórky* »zalisci« je verjetno izposojeno iz madž. *barkó, barka* »cotellette«, kar je morda iz n. *Bart* (Gombocz-Melich, 294; Kniezsa, 594).

Berneker, I 119 pritegne tudi r. in csl. *Veronikinъ brъčьchъ* Βερενίκης πλόκαμος, ozvezdje« in r. *bérce, bérco* »golenica; kol«. Dalje nejasno; navadno izhajajo iz psl. **bъrkъ* »konica« < ide. **bhar-*, **bhr̥-* »konica« (Berneker, idem; Vasmer, I 81; Pokorny, 108). Manj verjetno Lewy, IF XXXII 158, ki suponira psl. **bъrk-* in primerja lat. *furca* »vilice«.

**bȓkati**, *bȓkam* (v. impf.) »ščuvati, dražiti«, npr. *brkala je vrana zajca, da naj kolje* (Pleteršnik, I 63).

Prim. sbh. *brkati, brkâm* »motiti, zavajati, mešati, vmešavati se«, *zbrka* »zmeda«, mak. *brka* »mešati, vmešavati se, zavajati«, blg. *bъ̀rkam, brъ̀kvam, brъ̀kna* »gazim, prečim, vtikam se v kaj«.

Zdi se, da je vsaj v teh pomenih mogoče izhajati iz psl. **brъdъk-*, redukcijske stopnje k *bresti, bredǫ,*

*bróditi, bródiọ* v obeh pomenih »gaziti« in »motiti, zavajati« (glej *broditi*). Sln. *brôja, brôjda, zbrôda, zbrôja* »zmešnjava« odgovarja sbh. *zbrka*, mak. *zbrkan* »zmeden«, blg. *pobьrkan* in č. *(z)brklý* »zmešan, konfuzen«, enako p. *pobredzić* »zmotiti« in sln. *bróditi* »mešati, motiti«. Pri teh osnovah je treba računati s homonimnostjo, ki otežkoča analizo.

**Brkini** (m. pl.) »prebivalci severozahodne sln. Istre«; sg. *Brkin, Brkinka*, adj. *brkinski*. Tržaško it. *barchin, barcin* »carniolino e più specialmente contadino della Carniola«. Štrekelj, JA XXVI 422 izvaja iz tpn. *Barca* na Krasu z rom. suf. *-ino*.

**bȓkniti**, *bȓknem* (v. pf.) »tekniti« (gor.); *obȓsniti se, obȓsnem se* »odebeliti se«.

Nejasno; primerjati je mogoče č. dial. *(z)brchať se* »popravljati se po bolezni«, tudi *brcholiť sa* poleg *brsat se, břesat se, berchat se* »vstajati, težko iti«; slš. *brchať sa* »plaziti se, lezti«. Machek, 43 opozarja na r. *bresti, broditь* »težko hoditi« in misli na ekspresivno *brъ* + *chati*.

**brkộnčica** (f.) »Primula veris« (Borovnica); v 18. st. *berkonzheze* (Pohlin). Nejasno; morda k *brek-* »brenčati«, ker otroci nanjo trobijo; prim. sinonim *trobentica* k *trobiti*.

**brlȁ** (f.) »preprost jez iz kolov, brv na koleh« (Bohinj), g. *brlȇ*, lok. *pri brlȅ*, tudi *brlica*; mtpn. *Pri Kmetovi brlici, Pri Polonovi brli.*

Pomensko najbliže je stluž. *berlin* »Holzgitter, Holzrechen im Wasser« (Muka, Archiv f. Landes- und Volkskunde d. Provinz Sachsen, 1911, 3 in Slav. ON d. Neumark, 54), kar je verjetno sorodno s č. *berla, brla*, slš. *brla, barla*, p. *berlo*, ukr. *berlo* »palica, kol« in z r. *berliny* (pl.) »tram, hlod«, *berlinka* »vrsta splava«, p. *berlinka* »vrsta čolna«. To izvajajo Štrekelj, JA XI 460, Berneker, I 50, Vasmer, I 79 in drugi iz lat. *ferula* »palica« preko stvn. *ferala* (glej *bergla*).

**brlẹ́ti I**, *brlím* (v. impf.) »medlo svetiti (o luči); slabo videti; škiliti«; v 16. st. *berliti, berli* »limis oculis adspicere« (Dalmatin, Megiser); adj. *brljȃv* »slaboviden, škilast«, *brljȋv*, v 17. st. *berliu* (Megiser, Kastelec); izv. *brlȇ* (n.), *brlȋn, bȓlež, brljȋvka, brljȃvka.*

Prim. sbh. *brljav* »omejen, topoumen«; *bȓlj* (m.) »metljaj (pri ovci); mak. *brl* »metljaj«, *brliv, brlest* »metljav«; č. *brlavý* »šepast«, *brlooký* »kdor šviga z očmi«; stč. *brlavý* »škilast«; slš. *brlavý* »škilast«, *brloočný* p. *barlooki*. Osnova je verjetno **bьrl-* s primarnim pomenom »v krogu se vrteč«. Podobne tvorbe so it. dial. *prillare*, stit. *brillare* (Meyer-Lübke, 6522), glej Machek, 43; gotovo pa to ni izposojeno iz it. kljub Perušku, JA XXXIV 34. Berneker, I 120 je pri geslu *bьrlogъ* pomešal med seboj več osnov.

**brlẹ́ti II**, *brli* (v. impf.) »brneti« (Kobarid); k temu *bȓlja, bȓla, bȓlez* »volk« (Kras, Tolmin), *bȓljica* (Solkan); na vzhodu *bȓnek, brníce, brûnda, brûmba*. Morda izposojeno ali vsaj naslonjeno na it. dial. *pirlo, pirli, prillo, birlo* »volk« iz *prillare, brillare* »vrteti se« (Meyer-Lübke, 6522) s pomensko izravnavo z *brneti*. Vendar je domače *obrlẹ́nec* »vrtinec« (vzhštaj.) in sln. dial. in kajk. *óbrlin* »trlica, sramotni steber«, v 18. st. *ogerlin* »der Pranger« (Gutsmann), kar podpira domnevo pri Machku, 43, da gre za domače tvorbe; dalje glej *brleti* I.

**brlízgati**, *brlizgam* (v. impf.) »ostro žvižgati«; pf. *brlizgniti, brlȋzgnem*; izv. *brlȋzg, brlízgavec*; verjetno ekspresivna varianta k *brȋzgati, brizgniti* »ostro žvižgati«. Dalje glej *brizgati.*

**brljáti**, *brljȃm* (v. impf.) »stikati, vmešavati se; mešati, brazdati«; izv. *brlûga* »svinja« (štaj.).

Prim. sbh. *bŕljati, bȑljam* »zmesti, umazati«; *obŕljuga* »zanemarjena ženska«, *bŕljaga* »luža«, *bȑljūg* »luža za svinje«; p. dial. *bardlić* »mazati« gl. *borlić* »trositi«, *borlo* »stelja«. Kot ekspresivno podaljšano *brljûzgati* spada verjetno k *brlog.*

**brljûzgati**, *brljûzgam* (v. impf.) »brazdati po vodi«; pf. *brljúzgniti* »klofniti«; k temu *brljúzga* »brozga«, v 18. st. *bèrlofga* »brozga«, *berlufnèza* »klofuta« (Pohlin); podobno *brlúnkati, brlúnkniti* »brizgati«. Morda ekspresivna varianta k *brizgati*; vendar tudi sbh. *bŕljati, bȑljām* »turbare, inquinare«, *bȑljaga* »luža, močvirje« (Črna gora); blg. *bьrlòk* »vodnjak«, p. dial. *bardlić* »mazati«, kar spajajo z lit. *bufȓlas* »blato«, *burlungis* »zamočvirjen predel« (Būga, RFV LXX 102; Vasmer, I 80). Glej tudi *brlog.*

**brlọ̑žje** (n.) »šara, krama«, *brlộžnica* »ropotarnica«; v 18. st. *berlusnèza* »Tasche, Maulschelle« (Pohlin). Skoraj gotovo izvedeno od *brlog.*

**brméni** (m. pl.) »limanice« (Tolmin); Štrekelj, LMS 1892, 7 izvaja iz it. *verména* »šiba, mladika«, furl. *vermène*. Tudi sinonim *brgóni, vrgoni* »limanice« (goriš.) je iz furl. *vergon*, it. *vergone* »limanica«. Izhodišče je lat. *verbena* (Meyer-Lübke, 9219).

**bȓna** (f.) »živalska pustna maska« (štaj.). Verjetno sorodno z mak. dial. *brna* »ustnica«, blg. *bərna* »ustnica«, *bərnen, bərnest* in dalje z drugim formantom mak. *brlivi se* »šaliti se«, *brle* »šaljivec«, *brliv*, blg. dial. *bərlьo* »človek z velikimi usti«, *bərljav, barljav* »razvlečen, razuzdan«. Psl. **bьrna*, identično z lit. *burnà* »usta, gobec, golt« (Mladenov, IF XXXV 134; Georgiev, 103). To primerjajo z arm. *beran* »usta«, ir. *bern(a)* »luknja, žrelo«, lat. *forare* »vrtati«, gr. φάρυγξ »žrelo«, stvn. *bora* »luknja« (Lewy, PBB XXXII 137; Pisani, KZ LXVIII 160; Trautmann, 40; Fraenkel, 66). Nemogoče Pintar, LMS 1898, 159, ki misli na ime *Dietrich von Bern*; malo verjetno tudi »žival brnaste barve« (Kelemina, rkp.).

**brnẹ́ti**, *brnim* (v. impf.) »zveneti, brenčati« poleg *bȓncati, -am, brndati, -am.*

Prim. č. *brněti* »brenčati«; slš. *brňať, brnieť* »čutiti odrevenelost v udih«, tudi *nabrinúť*; p. dial. in stp. od 15. st. *brnieć*, np. *brzmieć* »brenčati«, ukr. *brynity, brenity* »brenčati, šumeti«. Razširjeno s *-k-* sufiksom č. *brnkati*, dial. *brnčet, vrndžet*, slš. *brnčať, brndžať*. Stara onomatopeja, ki se pojavlja deloma z *-n-*, deloma z *-m-*; prim. blg. *brъmčà* »brneti«. Sorodno je stvn. *breman* »brummen«, lat. *fremō* »mrmrati«, sti. *bhramará-* »čebela« (Berneker, I 95; Meillet, RS II 65; Machek, 44). Glej tudi *brundati, brenčati.*

**brnistra** (f.) »Spartium junceum«; prim. sbh. *brnistra, brnjestra, banistra, banestra, bernestra* »Spartium«. Skok, AAS I 20 in Nast. Vj. XXVI 17/3 izvaja

iz lat. *genista* »Spartium«. Meyer-Lübke, 3733 navaja tudi logudor. dubleto *binistra*.

**bȓnja** (f.) »cunja, ponošene cape« (Sln. gorice); k temu *brnjọ̑t* »razcapanec«, *bŕnjavec*; adj. *bŕnjav, bŕnjast*. Nejasno; verjetno identično s *prnja* »cunja« (bkr.) *pŕnjavec, pŕnjav, pȓnjast* »razcapan« (pkm.); sbh. *pȓnja* »cunja«, nav. pl. *pȓnje* (Srem). Daničić, Korijeni 298 veže to s *prhel*. Enako razmerje kot med sln. *búrkati* in *prskati* je v lit. *burkštis* : *purkšti* (Machek, Recherches, 25; Fraenkel, 66 in 673).

**bȓnja** (f.) »črna prst«; pl. *brnje* »nesnaga na životu«, tudi *bŕna* »humozna prst«; *brn* (m.) »rečno blato«; *bȓnje* (n.) »prst, blato«; adj. *brnẹ̑n* »glinast«, *bŕnjav* »umazan«; verjetno spada zraven tudi *brník* (m.), *brníce* (f. pl.) »krompir«, *bŕna* »jed iz boba in fižola«; prvič v 16. st. *berna* »argilla« (Megiser); v hdn. *Brnica*, 1286 *Byrntz*, *Brnik*; tpn. *Brnica*, n. *Fürnitz*, 1070 *Furnitz*, 1270 *Breniza*; *Brnca*, *Brnik*(*i*), 1238 *Pernecke*; mtpn. *Brnjak*, *Brnek*, *Brna*, *Brni*, *Brnišče* (Bezlaj, SVI I 90); v avstrijskih Alpah *Fürnitz*, *Bernize*, *Pernitzen*, *Fernitz*.

Prim. sbh. v 16. st. *brna* »blato«; blg. *brenè* »blato«; r. *brénije* »glina, blato«, adj. *brénnyj*, *bérnyj*; blk. csl. *brьna*, *brьnije*, adj. *brьnьnъ*, rcsl. in str. *brьnije*, *bьrnije*, *brenije*, *bernije*. Verjetno spada zraven tudi p. *bardlić* »umazati«. Dalje nejasno; pri rekonstrukcijah v psl. izhajajo iz **bьrnъ* (Krček, Grupy 40), **brьnьje* (Berneker, I 95), **bьrnije* (Sobolevskij, ŽMNP, 1894, 218), **bьrdnije* (Būga, ŔFV LXVI 234; Lidén, Toch. Stud. 9), **brьn-* / **bryn-* (Rozwadowski, Studia 16).

**broditi** I, *brọ́dim* (v. impf.) »bresti, gaziti«, tudi *bróditi, bródim*; pf. *prebróditi* »prebresti, pregaziti«: k temu *brôd* (m.), g. *brôda, brodu* »gaz preko reke; prevozni splav«; v 16. st. »pristanišče« (Trubar); pomen »ladja« je iz sbh.; v tpn. *Brod, Brodi, Brode, Brodec, Brodnik, Brodnica, Brodina, Brodič* itd. (Bezlaj, SVI I 90); prvič 973 in 989 *Stresobrod* (F. Kos, Gr. II 445, 490) na Štajerskem ca. 1080 *Frodnize* (Zahn, ONB 196).

Prim. sbh. *broditi, brodīm, brôd*, mak. *brodi, brod*, blg. *bródja*; r. csl. *broditi* »bresti, gaziti«, r. *brodítь* »tavati«, *brodjága* »klatež«, ukr. *brodýty* »bloditi, tavati«, *brid* »brod«, p. *brodzič* »gaziti«, č. *broditi*, gl. *brodźić*, dl. *brožiś* »gaziti«; iz slov. jezikov rum. *brod* »brod«.

Prevojna stopnja k *bred-* (glej *bresti*); v sln. ohranjeno staro razmerje med determ. *bresti* in indeterm. *broditi* »gaziti, tavati«. Z *o-* stopnjo tudi lit. *bradýti, bráidžioti* : *bristi* »bresti«, lit. *brestvà* »brod« (Berneker, I 86; Trautmann, 37).

**brọ́diti** II, *brọ́dim* (v. impf.) »mešati, bloditi«, pf. *zbroditi*; k temu *brôja, brôjda, zbrôda, zbrôja* »zmešnjava«. Z *o*-jevsko stopnjo korena prim. p. *brodzić* »fantazirati, domišljati si«, *zbrodnia* »zločin«, *zbrodniarz* »zločinec« in r. *sumasbród* »blaznež, norec«; z *e*-jevsko stopnjo korena morda sln. *zabrésti*, dalje r. *bréditь* »fantazirati, nesmiselno govoriti«, *bred* »blodnja, fantazija«, dial. *bredá* »tepec, gofljač«, ukr. in br. *brednjá* »laž«, br. *brédzicь* »varati, klevetati«, p. *bredzić, brydzić* »nesmiselno govoriti«, *pobredzić* »zmotiti«. Z redukcijsko stopnjo tudi p. *ubrdać sobie* »domišljati si«. Dalje nejasno; Miklošič, 20 in Berneker, I 83 enačita to z *bresti, broditi*; drugače van Wijk, IF XXVIII 128, ki primerja hol. *praten* »gofljati«, angl. *prate*. Pomenski prehod od *bresti* do *bloditi* skuša premostiti Fraenkel, ZSPh VI 96; toda lit. *brēdyti* »gofljati, varati« je iz br. *bredicь, bredzicь*. Nepojasnjeno pa je p. *brydzić* in *ubrdać* (o tem Brückner, JA XI 123; glej tudi Karłowicz, PF I 720; Sobolevskij, RFV XIV 297; Otrębski, ZW 258). Opozoriti je treba na sln. *zabresti v greh*: p. *brodzić w grzechach*.

**brọ̑ja** (f.) »mešanica, motnjava, umazanija«, tudi *brọ̑jda, zbrọ̑da, zbrọ̑ja* »mešanica, motnjava, nesnaga«; *zbrọ̑di* (m. pl.) »ostanki živinske krme«; adj. *brọ́jav* »umazan«, v. *obrọ́diti, obrọ̑dcati* »umazati« (štaj.); *zbrôdki, zbrôjki* »kar je zamešano«.

Nejasno; pomensko blizu je tudi *obloda, oblodva, obloja* »mešana živinska krma«, *oblodíti, oblojati* »primešati krmi moko, otrobe«.

**brojiti**, *brajim* (v. impf.), izpričano samo v 16. st. *broyti* »curare, intelligere, intendere, comprendere, legere« (Dalmatin, Reg.; Megiser), z opazko *slovenſki, Bezjazhki* »prezhitati«; danes samo *zbrojávati, -am* »raziskovati« (pkm.), *zbrojâva, zbrojâvec*.

Prim. sbh. *bròjiti, bròjīm* »numerare«, mak. *broi* »šteti, imeti za kaj«; blg. *brojà* »šteti, plačati«; r. dial. *bróitь* »rušiti, riti, grebsti«; ukr. *brójity* »razgrajati«, p. *broić* »razgrajati«, dial. »govoriti«, stp. od 15. st. »delati, vršiti, občevati«; č. *brojiti* »biti nemiren, na trnih«, dial. *brojit* »razgrajati«, stč. *brojiti se* »mrgoleti«.

Verjetno primarno iterativ k *briti, brьjǫ* s pomenom »sekati, rezati«, prim. stp. *mecz broi*, sln. *norce brije* »seka, klati« iz osnove **bher-*, razširjene v **bh*(*ē*)*rēi-* (Liter.: Berneker, I 87; Sławski, 43; Machek 44; Georgiev, 81). Dalje glej *briti*.

**brọ̑kola** (f.) »Brassica oleracea« (Kras, goriš.), tudi *brokule, brkola*. Prim. sbh. *brokulj, prokola, prokule, prokula, prokulica*, tudi *prokelj, prokolac* (Simonović, BR 78); č. *prokolice*; p. *brokuła*; r. *brokkolь*. Izposojeno iz it. *broccolo, broccolone, broccoloso, broccoluto* »Brassica oleracea« < *brocco*, »germoglio, rampollo, virgulto« (Battisti-Alessio, I 605), deloma s posredovanjem nvn. *Bröckeln, Brockelkohl* (Machek, JR 58).

**brọ̑lek** (m.), g. *brọ̑lka* »Sylvia garrula«, tudi *brọ̑lica, brọ́lica, brolíca, brọ̑jica* poleg *brọ́lna, taščica* »Sylvia rubecula«. Nejasno; v 18. st. je izpričano tudi *brolèza, brojèza* »Matacilla erithacus; šmarnica« (Pohlin, Gutsmann), kar spada morda zraven. Sorodno se zdi le mak. *brol* »Aira capillaris« (Gevgelija), morda tudi sbh. fitonima *brula, brulja, brulica* »Juncus, Scirpus, Luzula, Triglochin«.

**brọ̑skev** (f.), g. *brọ̑skve* »Brassica oleracea«, tudi *brọ̑skva, brẹ́skev*; prvič v 16. st. *broſque* »Brassica« (Megiser). Prim. sbh. *brȍskva* (f.), od 15. st. tudi *brȍskvena rȇpa*; stč. *broskev*; p. *brzoskiew, broskiew* »Brassica oleracea«. Psl. **brosky, *broskъve* iz lat. *brass*(*i*)*ca*, z izglasom analogno po *mrkev, tikev*, ali že iz it. *brasca* ali srgr. βράσκη (Miklošič, 22; Berneker, I 87; Kiparsky, SLG 120; Skok, RÉS VII 192). Sln. *brẹ́skev* in p. oblike so nastale po

kontaminaciji z *breskev* »Prunus persica«, obratno č. *broskev* »Prunus persica« (Machek, JR 113).

**brozdáti**, *brozdâm* (v. impf.) »motiti, kaliti« poleg *brazdáti* »čofotati, kaliti«.

Ekspresivna tvorba, ki jo je komaj mogoče ločiti od *brǫ̂zgati, brǫ̂zga*. Osnova je ista kakor pri *brizgati*.

**brǫ̂zga** (f.) »redko blato; razmočen sneg, mešanica«, tudi *brjûzga, brûzga, brûzgalica, brûzla*; v. *brǫ̂zgati, brǫ̂zgam* »čofotati, pacati po vodi« poleg *brljûzgati, -am* »čofotati«, *brljúzgniti, brljûzgnem, brljúzniti* »klofniti«; *brljûzga* »redko blato«; v 18. st. *berlofga* »Aqua ludens« (Pohlin), *brlúnkniti, brlúnkati* »brizgniti«; verjetno tudi *brûzovka* »vrsta hruške« (Brkini).

Gotovo ekspresivno. Blizu je sbh. *(za)broždìti, broždim* se »conjicere«, č. *brouzdati (se)*, dial. *brouhati se, brozdit, brúzgat sa*. Machek, Stud. 17 in ESČ 45 povezuje z *brizgati*. Drugače, malo verjetno Vasmer, I 127, ki povezuje z r., ukr., č., gl. *brud* »blato«. Glej tudi *brozdáti* in *drǫ̂zga* »blato«.

**bȓsati**, *bȓsam* (v. impf.), *bȓšem* »brcati, suvati, frcati«; pl. *bŕsniti, bȓsnem*; dem. *bŕskati, bȓskam* »grebsti, šariti«, pf. *bŕskniti, bȓsknem*; *brskljáti, brskljâm*; k temu *bȓsk* (m.), *brsâlke* (f. pl.) »ročica pri statvah«, *brclek* (m.) »lesen klin v vozlu pri zanki«.

Gotovo dubleta k *bŕkati, bŕcati, fŕkati, fŕcati*. Podobne tvorbe tudi sbh. *bȑčkati, bȑčkam, bȑškati, bȑškam* »turbare, pulsare«. Po Kořínku, Stud. onomat. 247 je **brъsk-*, **bryk-* dubleta k **prъg-*, **pryg-* »skakati«. Berneker, I 108 je pomešal več osnov (glej tudi Vasmer, I 125; Pokorny, 103).

**bȓsati**, *bȓsam* (v. impf.) »drgniti, ribati«; pf. *bŕsniti, obȓsnem*; k temu *obrsáča* »brisača«;.

Prim. blg. *bъ̀rša, brъ̀svam, brъ̀sna* »otiram, brišem«, *bъrsâlka, brъ̀šnik, bъršâk* »brisača«; csl. *brъsnǫti, brъsnǫ* »corrumpere«; r. csl. *brъsnuti* »ostrgati, obriti, pokvariti«; *obrъsenije* »tousio«; r. dial. *brosátь, brósitь, brosnútь* »treti lan«, *bros* »pezdir« in iz tega r. *brósitь, brosátь* »zavreči«; ukr. *brosýty* »zavreči«. Glej tudi iter. *brisati*.

Izvedeno iz osnove **bhrū̆-* k **bher-* »strgati« (Pokorny, 169; Berneker, I 90; Vasmer, I 126). Dalje glej *brusiti*.

**bȓskati**, *bȓskam* (v. impf.) »grebsti, praskati, razrivati, šariti«; tudi *bŕkati, bȓkam* poleg *brkljáti, -âm, brskljáti, -âm*; izv. *bŕka* »nekaj odvrženega«, *bȓča* »cunja« (Pohorje), *bȓkec, brkljaríja*, verjetno spada zraven tudi adj. *brkljât, bŕkljast* »poln izrastkov« (o drevju), *brkljêvje* »oklešči na deblu«.

Pomensko blizu je sbh. *bȑkati, bȑkam* »spraviti v nered«, *(z)brka* »zmeda«; mak. *brkanica* »zmešnjava«, *brkalka* »mešalka«; blg. *bъrkotija* »nered, zmeda«; r. dial. *bórkatь, bórknutь* »udariti, pobiti«; ukr. *prybórkaty* »pobiti«; č. *(z)brklý* »zmeden«, kaš. *obarknialy* »zmeden«; psl. **bъrkati*, redukcijska stopnja k *burkati* (Berneker, I 108; Osten-Sacken, IF XXVIII 145; Vasmer, I 108). Sln. v enakem pomenu kot *brskati* tudi *brbati*.

**bȓst** (f.), g. *brstî* »kal, popek, cima; dračje«, tudi *bȓst* (m.), g. *brstȁ* in *bŕsta*; *brstẹ́ti, -ím* »poganjati«, *brstíti, brstáti*; izv. *bŕstje, brstíčje, brstìč, brstíka, brstína*; adj. *bȓsten, bŕsen*; *brstník, bŕstovka* »Tetrao bonasia«; *brsnîk* »ivanjščica«; v 16. st. *bèrſt* (Dalmatin).

Prim. sbh. *bȓst* »kal«, *bȑstina* »lubje«; mak. *brst* (m.) »poganjki za hrano živini«; blg. *brъst, brъstìna* »isto«; r. dial. *brostь* »kalček«, ukr. *brostь*, slš. *brost* (< ukr.).

Psl. **brъstь* (f.) poleg **brъstъ* (m.); navadno izvajajo iz ide. **bhrudti-*; prasorodno je lat. *frutex* »grm«, stvn. *proȝ*, srvn. *broȝ* »kal; popek« (Berneker, I 91; Vasmer, I 126; Pokorny, 171). Drugače Kořínek, Stud. onomat. 209. Tudi primerjava z lat. *frons* ni verjetna (Peter, BB XXI 487; glej Iljinskij, JA XXIX 487).

**bȓšč** (m.), g. *bŕšča* »Heracleum sphondylium«; dial. tudi »Pastinaca silvestris« (Bohinj); dial. *bŕš, bə̀rš, kųǫ́zji bə̀rš* (Rigler, Jnotr. gov. 38). Prim. sbh. *brst* poleg *bršljan* »Heracleum«; r., br., ukr. *boršč* »Heracleum; vrsta juhe«; p. *barszcz* »Heracleum; vrsta juhe«; č. *brsť* »Heracleum« (verjetno umetno uvedeno); gl. *baršć* »Heracleum«.

Psl. **bъrščь*, prvotno fitonim, kasneje juha (Rostafiński, Symb. I 257). Navadno mislijo na ide. **bhr̥stįo* h korenu **bhr̥s-* (kakor *brašno, brana, brazda*), prim. sti. *bhr̥ṣṭiṣ* »ost«, lat. *fastigium* »ost«, stvn. *parrēn* »štrleti«, nvn. *borste, bürste* (Berneker, I 109; Kluge, 93; Pokorny, 109). Machek, LF LXIII 129; JR 165 pa misli na **ob-versk-* »trpek, kisel« (glej *vrisk*). Manj verjetno Potebnja, RFV IV, 216, ki veže z *brst* in Vaillant, RÉS XVI 82, ki vidi v *bъrščь* germansko izposojenko iz n. *Bärenklau*.

**bŕšča** (f.) »dračje, šibje« (Ihan), tudi *brščâva* »suho dračje« (Semič); verjetno spada sem *brščíka* »Asparagus acutifolius« (Mavhinje) in *brščína* »vrsta trte« (Branica). Izvedeno verjetno iz **brъstь* (glej *brst*); že v 16. st. je izpričan tudi pomen *Suha bèrſt* »dračje« (Dalmatin). Vendar mogoče tudi **bъrstįâ* (glej *bršč*). Berneker, I 109 veže dl. *baršć* »klin pri vozu« z *bršč* »Heracleum«.

**bȓšček** (m.), g. *bȓščka* »Hedera helix; Vinca minor«, tudi *brščel*. Nejasno; zdi se, da se je med seboj pomešalo več fitonimičnih osnov. Prim. sbh. *brčenova, brčinova trava*, č. *brčál*, slš. *brčial, brlien* »Vinca minor«. Machek, JR 153 in ESČ 47 sklepa, da je izhodišče psl. **brъščь*, kar primerja s (pred)rom. *bruscus* »Ruscus« (glej tudi *bršljan* in *brškin*).

**brškin** (m.), g. *brškína* »Cistus«, tudi *brškinovec* (nelok., verjetno Primorje). Edino sorodstvo je sbh. *barščinac* »Cistus« (Simonović, BR 126). Ker je sbh. tudi *barščon* »Hedera helix«, je verjetno zveza s fitonimičnimi osnovami, ki se križajo pri *bršljan* in *brščeк*.

**bršljân** (m.), g. *bršljâna* »Hedera helix«, tudi *obršljân, bršljện, obršljệnek* (gor.), *brščêl, bȓslek, bȓšček* (štaj.), *bȓštan, bȓstran* (nelok.), *bȓselj, bȓšelj*, (Sl. gorice), *brslệj* (kor.), *bršlîn* (bkr., štaj.), *obršlîn, obršílj* (Bilje), *obȓšelj* (Banjščica), *brệšec* (Ščavnica); v 17. st. *barſhlan* (Megiser), *bershlen* (Kastelec). V tpn. *Bršljin*, 1481 pach *Berschlin, Bršljinovec*, ca. 1400 *Presslenowicz* (Bezlaj, SVI I 91).

Prim. sbh. *bȑšljan, bȑšlan, bȑšlin, bršljika, bȑštan, bršten, bȑšćan, bršta, brštanik, brštran* »Hedera helix« (Simonović, BR 224); mak. *bršlan, bršlen* »Hedera helix; blg. *brъšljàn, brèšnel, brъšnel, brošlen, brúšlen, bъrčlen, brъčljan* i pod. (Davidov, BBR 177); č. *brečťan* stč. *brěčtan*, msl., slš. *breštán, beštrán, brečtreň* »Hedera helix«; p. *brzecztan, brzestan, brzeszczan, brzostan* »Hedera helix« (Rostafiński, Symb. I 262); ukr. *bročetan, pročytan* »Hedera helix«. Iz slov. jezikov madž. *borostyán* (Kniezsa, 103 d.), rum. *boroslēn* in ngr. μπρούσλιανη, μπρούσλον »Hedera helix«.

Nejasno; Berneker, I 95 rekonstruira psl. izhodišče **brъšľanъ* temnega porekla. Machek, JR 153 in ESČ 47 suponira **brъščъ*, kar primerja z lat. *bruscus* »Ruscus« in sklepa, da se je pomešalo med seboj več različnih fitonimov (enako Georgiev, 84). Oštir, AAS I 126; II 268 pa primerja

**brt** (m.) »ulj, panj« (nknjiž. v 19. st.) poleg *brtnik* »čebelar«. Izposojeno iz č., vendar sln. *brtáč* (m.) »klada, hlod«, *brtȇ*, g. *brtẹ́ta* »debeluh«, tudi *bȓtež*; dalje *brtâvs* (m.) »debel kos«, *brtôz* (m.), *brtovs* (m.) »vdolbine na kolovozu«; adj. *brtózast* (Preddvor) in v. *bŕtiti, bȓtim*, (*za-, raz-*) *bŕtviti, bȓtvim* »zamašiti«.

Vse verjetno k psl. **bъrtь* s prvotnim pomenom »votlina, vdolbina« (Miklošič, DWA XXVII 272; Meringer, ZöGymn., 1903, 391). Prim. č. *brť* (m. in f.) »drevesna votlina, naseljena s čebelami; žrelo pri panju«, *brtník* »čebelar«, *brtiti* »vrtati panj«; p. *barć, bartnik* »isto«; r. *bortь* (f.), *bórtnik* poleg *bórtenь* »prazen panj«; ukr. *bortь* (f.), *bort* (m.), *bórtnyk* poleg *bórta* »nagnita smreka«, *bortnyća* »izdolben kos mesa«; br. *borcь*; plb. *bártcė* (pl.) »majhen panj«, *bártnėk* »čebelar«. Izvajajo navadno iz **bher-*, lat. *forāre* »vrtati«, stvn. *borōn* »bohren«, lit. *bùrti, buriù* »čarati«, *burta* »žreb« (Berneker, I 109; Vasmer, I 110; Fraenkel, 67 z literaturo). Drugače Machek, 45, ki opozarja na predrom. *borna* in zavrača svojo prejšnjo razlago ad lit. *pur̃sti* »gniti« (Recherches 17 d.).

**brûc** (m.) »slušatelj prvega letnika na univerzi«; izv. *brûcka, brucúlja, brucovânje, brûcovski, brûcovstvo*. Povzeto iz dijaške latinščine; lat. *brūtus* »težak, top, neumen« je iz idə. **gurū-* Pokorny I, 476.

**brúla** (f.) »Juncus maritimus« (Caf in Freier nelokal.). Prim. sbh. *brula, brulja, brulica* »Juncus, Triglochin, Holoschoenus, Ammophila itd.« (Simonović, BR). Verjetno ni sbh. izposojenka, etimologija neznana.

**brúma** (f.), *brúmnost* (f.) »pobožnost« (od 16.—19. st.), adj. *brúmen, brûmski* »pobožen, priden«, sbh. starinsko in dial. čak. *bruman*, f. *brumna* »priden, iznajdljiv, živahen«; gl. *bruma* »uporabnost, korist«, adj. *brumny*. Izposojeno iz srvn. *vrum, vrume*, stvn. *fruma* »uporabnost, korist«, adj. *vrum*, »dober, priden, pobožen«. Miklošič, 22; Matzenauer, CS 119; Berneker, I 89; Kiparsky, Gw. 142 datira prevzem po l. 800 (*f* > b; *u* > *u*). Sln. izpričano tudi kot priimek *Brumen*. Mlajša izposojenka je *za-frémati* »najeti, zaposliti« iz nvn. dial. *anfrümen* (Unger-Khull, SW 18).

**brumen** (m.) »januar« (rez.). Izposojeno iz st. furl. *brume* »december« poleg *brumal* »zima« k rom. *brūma* »zimski čas« (Meyer-Lübke, 1335; Wartburg, I 561). Današnji furl. pomen je »megla«. Romunsko je *brumar* »november«, *brumărel* »oktober«. Rezijanski prenos pomena na »januar« gre verjetno na račun lunarnega štetja.

**brûn** (adj.) »rumen, rjav«, k temu *brûna* »ime krave«, *brúnica* »podlasica« (beneško). Prim. sbh. *brun* »temnorjav, črnikast«, čak. *brún*, g. *brúna* »ime vola«. Berneker, I 89 sodi, da je sln. in sbh. *brun* izposojeno iz it. *bruno* »rjav, temen« iz germ. **bréns* (Meyer-Lübke, 1340), medtem ko je č. dial. *brunӯ* »črn«, *brunátnӯ*, p. *bruny, brunatny, brunak*, gl. in dl. *bruny* »rjav« in csl. *brunatьnъ* »caeruleus, fuscus« iz stvn. *brūn* (glej tudi Miklošič, 22).

**brûndati**, *brûndam* (v. impf.) »momljati, polglasno peti; renčati, gosti«, tudi *brûmbati, -am, brûnkati, -am, brunketáti, -âm, -ẹ̑čem*; *bŕndati, bȓndam*; k temu *brûnda, brûmda, bȓnklja, bȓnkljica, brẹ̑nka, bȓnbice* (f. pl.), *bȓmbice, brûmbice, brenbice* »dromlja«.

Prim. sbh. *brûndati, brûndām, bȓndati, bȓndām* »murmurare, blaterare«; *brûnda, brûndica* »crembalum«. Daničić, ARj I 685 misli, da je izposojeno iz n. *Brummeisen* »dromlja«; Matzenauer, CS 119 in Machek, 45 opozarjata tudi na č. dial. *brumle* »dromlja«, slš. *brumle, grum(b)le, grmle, drumle, drumbľa*, v. *grumlovat* in gl. *brumla, brumlawa* »dromlja«. Machek misli, da je treba izhajati za vse te oblike iz srvn. *trumble* »boben, pozavna, trobenta, dromlja«, nvn. *Trommel*. Verjetno se je vse pomešalo z domačimi onomatopejami tipa *brenkati*.

**brunẹ́ti**, *-ím* (v. impf.) »zoreti, rjaveti« (o žitu), samo vzh. štaj.; k temu *brnît* (adj.) »popoln« (o klasju). Star slovanski izraz za barve, prim. r. *brónyj* »bel, pisan«, r. csl. *bronъ*, r. dial. *brunétь, bronétь* »zoreti« (o ovsu), *bronъ, brunъ* (m), *broná* (f.) »zrel klas ovsa«, ukr. *breníty* »zoreti, rumeneti«, stč. *bronӯ* »bel«, nč. *broň, brúna* »bel konj«, slš. *zabronieť sa* »postati prezrel« (o sadju); p. *brony* »rdečkastorjav« (o konjih). S tem primerjajo sti. *bradhnás* »rdečkastorumen, žolt«, glej W. Schulze, Kl. Schr. 112; Loewenthal, Farbenbez. 7; Trautmann, 35. Machek, 44 veže s tem tudi lit. *brẽsti* »zoreti«, *brandà* »zrelost« z metatezo *dn* — *nd* in s prevojem (drugače o tem Fraenkel, 56). Berneker, I 87 pa veže psl. *bronъ* z lit. *bė́ras*, stvn. *brūn* »rjav«; Vasmer, I 125 pušča neodločeno.

**brúno** (n.) »klada, hlod«, dial. tudi *brûno, brûn* (Ljubljana), *bruna* (f.), g. *brune* (goriško), *brúneta* (n. pl.), g. *brunet* (kor.), *brvẹ̑n* (m.) : *brvén* (pkm.); oblika *brvno* (n.) pri Pleteršniku je slavizirana; k temu kol. *brvânje* »stavbni les«, *pobrûncati* »z bruni utrditi blatno pot«. V 16. st. *brunu* (Trubar), *bruna* (Dalmatin), *bruuno*, g. pl. *bruuan* (Krelj); glej podrobno Ramovš, Hgr. II 148.

Prim. sbh. *bŕvno* (n.) »klada, hlod«, *bŕvino*; blg. *brъvnò, bъ̀rven*; r. *brevnó*, dial. *bernó, bervnó, bervenó, berevnó, berevenó*; ukr. *bervenó, bérevna*; br. *bervjanó, bernó*; p. *bierwiono*, stp. *birzwno, bierzwno*, dial. *biermo, bizwno, birzmno*; č. *břevno*; slš. *brvno*; csl. *brьvьno, brьvno, brъvьno, brъvno*; str. *bьrьvьno.*

Berneker, I 92 in Vasmer, I 119 suponirata psl. **bъrvъno*; Rozwadowski, RS I 251 pa izhaja iz **bъrvъno* ali celo **bъrъvъno*. Izvenslovansko sorodstvo kot stnord. *brú, bryggia*, stvn. *brucca* »most«, kelt. *brīva* (< *brēuā*) »most«, lit. *briaunà* »rob, robnik« se glasoslovno ne ujema s slov. oblikami (Liter.: Pedersen, KZ XXXVIII 322 in Kelt. Gramm. I 62; Lewy, IF XXXII 161; Pokorny, 173). Machek, 48 sklepa zaradi dublet **brъvъ* : **bъrvъ* in neslovanskega sorodstva na paleoevropsko poreklo besedne družine.

**brûs** (m.), g. *brûsa* »cos« poleg *brúsiti, brûsim* »cote acuere«; dial. tudi *ubrûs* »prt« (Istra); izv. *brusnik* »gramoz za posipanje«; prvič v 16. st. *bruß* »cos« (Megiser), 3. sg. *brufsi* (Dalmatin). V tpn. Brusnice, 1477 *Fressnitz, Presniznach, Bruse, Brusnica*, hdn. *Brusnica, Brusnik*; mtpn. *Brus, Brusec, Brusniki, Brusnica*; cgn. *Brus* (Bezlaj, SVI I 92).

Sbh. *brûs*, »cos«, *ubrus* »robec«, kaj. *obrûs* »prt«; *brúsiti, brûsīm*; mak. *brus, brusi*; blg. *brus, ùbrus, brŭšъ* »žeti, obirati sadeže«; r. *brus, brusók*; dial. *ubrús, obrús* »prt«, *brus* »štirikotno obsekana klada«, k temu *obrusitъ*; ukr. *brus, obrús, brusýty*; p. *brus, obrus, brusić*; č. *brus, ubrus, obrus, brousiti*; gl. *brus, brusić*; dl. *brus, brusiś*; plb. *brause* »ostrga« (ribo); csl. *ubrusъ* »prt«.

Psl. **brus-* je prevojna stopnja k **brъs-* (glej *brsati*), prim. lit. *braũkti, braukiù* »drgniti, brisati«, iter. *braukýti*; lot. *brũana, braũna* »lev, lupina«. Liter.: Berneker, I 91; Vasmer, I 128; Pokorny, 170; Fraenkel, 54).

**brúsnica** (f.) »Vaccinium vitis idaea«. Splošnoslovansko; sbh. *brusnica, brusnik, brosnica, brosničak*, mak., blg. *brusnica*, r. *brusnica, brusnika*, ukr. *brusnycja*, p. *brušnica*, č. *brusnice*. Zanimivo je br. *brusnelaja jagoda* »rdeča jagoda«, *brusnécъ* »rdečiti se«. Sorodno se zdi lit. *brùkné*, lot. *brùklene, brūkle*. Berneker, I 90 in Fraenkel, 55 izvajata psl. **brusьnica* in *brúsiti, brús*. Toda Machek, LP II 159 primerja nvn. *Brausbeere, Prausbeere, Preiselbeere* in sodi, da je ta fitonim paleoevropski relikt.

**bȓv** (f.), g. *brvȋ* »ponticulus« (akc. Tesnière, RÉS IX 107); dial. *bŕv, bàru, bàru, brou̯* (Ramovš, Hgr. II 148); v 17. st. *beru* (Kastelec), *werou* (Megiser); V mtpn. *Brv, Za Brvjo, Pri Brveh*, v avstr. Alpah *Wurg* < *bȓvca* (Brandenstein, ZONF IV 164).

Sbh. *bȓv* (ne *bŕv*!), blg. *brъv*, str. *bervъ* »splav«, ukr. *berъ, birъ, berv, berva* »hlod, brv«, stč. *břev*, g. *břvi*. Madž. *bürü, berü* »ponticulus« < slov. (Kniezsa, 114). Rekonstrukcija je težavna. Berneker, I 92 suponira **brъvъ*; č. in jsl. oblike govore za **brъvъ*; mogoče je tudi **bъrvъ*. Dalje glej *bruno*.

**brvók** (adj.), f. *brvóka* »globok« (Kranjska gora), komp. *brvačeše*. Samo sln.; nejasno. Morda je sorodno blg. *bъ̀rlok* »lokva«, sbh. *bȑljaga* »luža«; lit. *bur̃las* »blato«, *burlungis* »močvirje« (Būga, Raštai I 435; glej tudi *brlog*). Mogoče bi bilo misliti tudi na ide. **bher-* »vrtati« (Walde-Pokorny, II 160), prim. lat. *forare* »vrtati«, alb. *birë, brimë* »luknja«, stvn. *bora* »sveder« kakor sbh. *dùbok*, blg. *dъ̀lbok* »globok« k *dolbsti*.

**bȓz** (adj.), f. *bŕza* »hiter, nagel, uren« (akc. Tesnière, RÉS IX 107; pri Pleteršniku *bŕz*); d. obl. *bŕzi*; adv. *bŕzo, bŕzi*; v 16. st. *berſi* »velox« (Megiser); tudi *bŕzən, brzân* »nagel, okreten, čeden, lep«; adv. *brznô* (Nar. pesem); v 18. st. *bersden* (Megiser; Ramovš, Hgr. II 221) ter *bŕzek* »okreten«, 17. st. *berſek* »agilis« (Kastelec), *brzdȋt* »graciozen, ponosen« (o konjih); k temu *brzati, brzam*, nknj. *brzę́ti, -ím* »hiteti, teči«; izv. *brzica, brzína*. Redko v mtpn. *Brze, Na Brzeh* (? morda iz **brězěchъ*); hnd. *Brzova* < atpn. (Bezlaj, SVI I 93).

Prim. sbh. *bȓz, bŕza*, adv. tudi *bȓgo* poleg *brzdìca*; mak. *brz, brzan, brzak*; blg. *bъrz*, adv. tudi *bъ̀rgo*; r. *bórzyj, borzój*; ukr. *bórzyj*; starejše br. *bordzo* (adv.); p. *bardzo* »zelo«, stp. *barzo*; č. *brzký*, starejše *brzý*, adv. *brzo, brzy, brzce*; gl. *bórzy*, dl. *bórze* »kmalu«; csl. *brъzo*; verbum sbh. *ubrzati*, mak. *brza*; blg. *bъ̀rzam, bъrzìm*; r. *borzitъsja*, slš. *zbŕzgať* »naglo zbežati«.

Najbliže je lit. *burzdùs, burzgùs* »okreten« (Trautmann, 40; Vasmer, I 107; Pokorny, 143) poleg *burzdùlis* »okreten«, *burzdėti* »tekati sem in tja«, kar kaže na psl. **bъrzъ*, **bъrzdъ* (o tem Iljinskij, RFV LXIII 322), *brgo* je verjetno analogna nova tvorba po komparativu (Berneker, I 109). Primerjajo tudi lat. *brevis* in gr. βραχύς »kratek« < **bhr̥ghus* (Machek, KZ LXIV 264; Mladenov, 46; Georgiev, 102). Zaradi korena z različnimi determinanti so širše primerjave dvomljive (Fraenkel, 57).

**bŕzda** (f.) »frenum«, dial. tudi *brzdä*, pl. *brzdẽ* (gor.), *bruzdä, brozdä*, (pkm.); v 16. st. *bersda, brusda* (Krelj, Dalmatin); v. *(o)brzdáti, -âm, obruzdáti* »infrenare«, *razbrzdáti* »sneti brzdo«, *razbrzdan* »nravno pokvarjen, nedisciplinirān«, *brzdúlje* (f. pl.) »verižice pri brzdi«.

Sbh. dial. *brzda* (f.), *brzd* (f.), g. *brzdi*, v 14. st. *unum berzd* (Mažuranić, Prinosi 103); balk. csl. *brъzda* (13. in 14. st.), *brstâ* (17. st.); r. *brozdá, brazdá*, str. *brъzda*; ukr. *brozdá*, toda v. *brotáty* »infrenare«; nč. *brzda*, »coklja«, *brzditi* je umetno uvedeno. Sln. dial. *brozda* kljub Bernekerju I 92 ni iz ukrajinščine, saj manjka vmesni madžarski člen.

Nejasno; od Miklošiča, 23 dalje primerjajo lit. *bruzdùklis* »Zaun, Bolzen, Pflock«, *bruzgùlis* »Beule, Knebel«, *brùzgulas* »Büschel gefilzter Wolle« (Berneker, I 92; Trautmann, 38; Solmsen, KZ XXXIV 440; Pokorny, 110; Vasmer, I 125). Pri tem je lit. *brìzgilas* »brzda«, staroprusko *brisgelan* »brzda« morda izposojeno iz germ. **brigdila*, stvn. *bridel, brittil* »Zügel«; drugače Specht, Dekl. 142, ki pritegne tudi lit. dial. *brūzlaĩ, branzlaĩ* »žvalo« in Machek, Mνῆμα 420, ki misli, da je *brìzgilas, brisgelan*, slov. *brъzda*. (Glej tudi Fraenkel, 60).

**brzdȋt** (adj.) »ponosen, graciozen« (o konju). Osamljeno; računati je treba s psl. dubleto **bъrzdъ* poleg **bъrzъ* »brz«. Sbh. *brzdica* »hudournik« poleg *brz ca* (Popović, Gesch. 544), br. *bórzdy* »bister, prebrisan«, stbr. *borzdo, borzdyj* (Trubačev, Sl. jaz. dokl. 63, 176), kar vse ustreza lit. *barzdus, bruzdus* »gibčen, uren« (Fraenkel, 57). Dalje glej *brz*.

**brzemȋn** (m.), g. *brzemȋna* »vrsta vina iz trte« (Kras), tudi *berzamȋn* in *merzamȋn*. Izposojeno iz it. *marzemino* »vrsta vina«, ben. it. *marzemino, marzomino, marzimino* »sorta d'uva notissima, nera«

(Boerio, 338) z disimilacijo *m-m* > *b-m* (Ramovš, Hgr. II 97).

**brzláti**, *brzlâm* (v. impf.) »ragljati« (Bovec); k temu *bȓzla* »raglja«. Nejasno.

**brznéti**, *brzním* (v. impf.) »prhneti, trohneti«, npr. *les brzni, ogenj brzni* »se spreminja v pepel«; k temu *obȓzniti* »gniti, trohneti«, *obȓzel* »gnil, trhel«.

Prim. r. csl. *o-brъzgnuti* poleg *o-brězgnuti* »kisati«, r. *brezgátь* »gabiti se« (glej k temu sln. *greziti se*), r. dial. *obrézgnutь* »skisati se (o mleku)«, ukr. *zbrésknuty* »skisati se«, *zbrésklo molokó* »kislo mleko«, p. *brzazg, obrzazg, obrzask* »oster, pekočega okusa«, *obrzazgnąć, obrzyzgnąć* »skisati«, č. *nabrzesknouti* »skisati«, *brzečt'ák* »kislo mleko«, slš. *brznút'* »kisati«, *nabrz(g)lý* »skisan«.

Zaradi č. dial. *kyselý jako vrzesk* poleg *navrzglý* »skisan« spada sem tudi sln. *kisel kakor vrisk* poleg *vrîsk* »kis, kislo vino« in po vsej verjetnosti tudi sln. *rézek, rézen, rzen* »ostrega, kislega okusa«. Dalje nejasno; Berneker, I 85 primerja po semantični paraleli *trpek* : *otrpniti*, gr. φρύξ »grobost, zona« (glej tudi *grič*), navaja pa tudi možnost sorodstva z lat. *fraceo* »biti žaltav, smrdeti, biti nadležen« iz ide. **mrēk-sq-*. Machek, Rech. 79 razlaga *obrъzgnuti* iz **ob-vṛzgnǫti* in primerja lit. *virkštì* »veneti, šibiti se, izgubljati svežino«, *varškẽ* »kislo mleko« (glej tudi Fraenkel, IF LIV 282 in ZSPh XXIII 345). Toda Machek², 72 opušča svojo prejšnjo razlago in primerja norv. *brisk* »grenak, trpek okus«, *brisken* »trpek, grenek« kakor Wood, KZ XLV 61; Walde-Pokorny, II 206 in Vasmer, I 121.

**bȓž** (adv.) »hitro, naglo, skoro, prej«, v ustaljenih zvezah *brž ko* »kakor hitro«, *bržkone* »verjetno«, *bržda, nâjbrž*; v 16. st. *inu bersh v' drusih ozhéh bijl, ka kor v' ſrcih trame vidio* (Krelj); redko *bȓže, kar nâjbrže*, dial. tudi. *bržêj, bržę̂, kar najbržę̂j* (gor.). Breznik, Razpr. AZU II (1944) 57 omenja 1754 cgn. *Neybersch*.

Iz *brže*, komparativa k *brz*, psl. *bьrže*, ki ni več občuten kot komparativ; prim. stč. *brž, brže* (adv.) »hitreje, prej«, *a-brž, ale-brž, anobrž* »is vero, sed is potius« (Gebauer, SS I 12, 14); nč. *nýbrž, nébrž* < **nь bьrže* (Vondrák, VGr. II 471; Berneker, I 110).

**bržę** (f. pl.), g. *bržâ* »žleza slinavka« (gor.). Nejasno; primerjati je mogoče slš. *brzlina* »vranica«, *brzice* »svinjski podbradek«, in morda tudi č. dial. *brzlice, brzdice* »salo med črevesjem«. O tem Machek, 47; sorodno se zdi nvn. *Bröschen* »telečji priželjc« poleg *Bries, Briesel* »isto« (glej *priželjc*) z negotovo etimologijo (Kluge, 102).

**bržǫ̂la** I (f.) »pražena govedina«, navadno pl. *bržole, pržole, pražole*, kor. dial. *bržuəla*; v 18. st. *berſhôle, werſhole* »Rostbraten« (Pohlin). Prim. sbh. *bržolica, pržolica* »pražena govedina«. Izposojeno iz ben. it. *brisiola*, furl. *brisiole* k it. *braciola, braciuola*, srlat. *brassadollus, brassadullus* k it. *brace*, stit. *bragia, brage* »carbone ardente« (Berneker, I 86; Perušek, JA XXXIV 34; Šturm, Ce fastu IX 59). Miklošič, 22 je mislil na posredovanje bav. *brisolen*, odveč Matzenauer, CS 110 iz it. *frigere*. Glej tudi *pražiti*.

**bržola** II (f.) »dajatev tolminskih kmetov«, tudi *bržadla*; v urbarjih latinizirano ca. 1300 *pro brasinis*, 1377 *pro brasadollo, pro brasadulo* (M. Kos, Prim. urb. I 30; II 276). Verjetno identično z *bržola* I; it. *braciola, braciuola*; ben. *brisiola*, furl. *brisiole, brusàdole*, srlat. *brassadollus, brassadullus*. Pomenski razvoj ni jasen; izvedeno morda iz prvotnega pomena osnove *brasa*, stit. v 13. st. in 14. st. *bragia, brage* »carbone ardente«. Zadnje izhodišče je germ. *brasa* »žareče oglje«, ohranjeno le v šved. *brasa* »ogenj, grmada«, *brassa* »goreti«, norv. *brase* »peči, pražiti« (Wartburg, I 504).

**búba** (f.) »zapredek, ličinka«, *za-búbiti se* »zapresti se« (o žuželkah). Verjetno izposojeno iz sbh. *bȕba* »žuželka, kokon sviloprejke«, mak., blg. *bùba* »kokon sviloprejke«, kar je vplivano od gr. βόμβυξ, lat. *bombyx, bambax, bambix* »kokon sviloprejke«. Vendar je domače sln. *biba* »insekt« v *biba leze, biba gre* (< *bȕba*?), enako *bûbati, bûbam* »tolči s pestjo«, kar kaže na razmerje *bub-* : *bǫb-* (glej dalje *bobneti, boben*).

**búbati**, *búba* (3. sg.) (v. impf.) »boleti« (v otroškem govoru). Otroška reduplikacija; Perušek, JA XXXIV 34 opozarja na švic. n. *biby, bobo* za bolečino v otroškem govoru, kor. n. *wûw* (adj.), *wûwa* (f., n.) »bolečina«, *wuwn, wuwilen* »boleti« (v otroškem govoru) in na ben. it. *bua* »otroška interj. bolečine«. Vendar ni potrebno misliti na izposodbo, ker so tvorbe lahko vzporedne.

**bubúj** (m.) »Strix bubo«, v 18. st. *vubuj* (Pohlin). Prim. blg. *buh* »sova«, *bùham* »skovikam«, r. *bùchatь* »bukati, bučati«.

Prastara onomatopeja za temne zvoke ide. **bu-*; lit. *baublỹs, būblỹs* »sova«, *baũbti* »bučati«; lat. *būbō* »sova«, *būbilare* »skovikati«; gr. βύας, βύζα »sova«, βύζειν »skovikati«, arm. *bu, buēč* »sova«; n. perz. *bum* »sova« (Walde-Pokorny, II 112; Fraenkel, 37). Dalje glej *bučati, bik*.

**bûc!** (interj.) »pri trčenju dveh čel; pri ubodu«; k temu *bûcati, bûcam* »zbadati«, pf. *búcniti, bûcnem*, dem. *bûckati, bûckam*; izv. *bûcika, bûcka* »igla; Acipenser sturio«, v 18. st. *wuzèka* »Speernadel« (Pohlin), morda *bûcelj* (m.) »konica prsta« (pri Vodniku *butec!*); v 18. st. *buzei* »Spieslein« (Gutsmann); in tudi *bûcek* (m.) »popek, kalček« poleg *pucek*; dial. *bycati* »puliti seno iz kope« (Vreme), *býcoṷnik* »orodje za izpodkopavanje sena« (Rigler, Jnotr. gov. 123).

Izhodišče je verjetno interjekcija *buc!*; v podobnih pomenih nvn. *Butz!*, lot. *buc!*; č. *duc!* (v. *ducati*); slš. *bu(n)c!* (v. *bucnút' si* »položiti v posteljo«) itd. Ni treba misliti na nvn. *Butz* »etwas Hervorragendes, das äußerste eines Dinges« (Pleteršnik, I 69), na stvn. *butzo*, srvn. *butze* »Klumpen« (Kelemina, ČZN XVII 102), niti na madž. *bütyök* »modus, tuber« (Gombocz-Melich, 595). Machek, 100 opozarja na ekspresivne variante *ducatý* : *buclatý* »otylý«, *bucatý, macatý* »napihnjen«, slš. *ducko* : *bucko* »z debelimi lici« in tudi sbh. kajk. *bucko* »buccatus« ni nujno izposojeno iz madž.

**búča** (f.) »Cucurbita pepo; posoda za vino; polič; glava, buška«; dial. tudi *byča* (Kras), *boča* (rez.); v 16. st. *buzha* »Cucurbita pepo« (Bohorič, Dalmatin, Megiser); v dolenjskih urbarjih *die Wutschen* »pol

bokala« (Dolenc, Jhrb. Kulturgesch. d. Slaven, 1929 1929, 368); k temu *búčar* »izdelovalec buč«, v cgn. *Bučar*, 1669 *Wutscher* (ČZN IV 206).

Sbh. *bȕča* »posoda za vino; tikva« (kajk. in čak., Dubrovnik); blg. *bùca, bùčka* »šara, snežna kepa«; ukr. *buša* »sod za soljenje rib« (Stocki, JA XXXV 350). Kočevsko n. *bütsche, bîtsche* »Cucurbita pepo« je iz sln. (Schuchardt, Slawod. 69). Izposojeno je iz it. *boccia*, srlat. *bocia* »sod« (glej *boca*) enako kakor tirol. n. *bitsch* »vrč«, kor. *pitsche* »brenta« poleg *putsch* »putrich«, štaj. n. *putsche* »sod« (Berneker, I 96; Mende, RLS 50; obširno o celotni družini Hubschmid, Schläuche 50). Nepotrebno Perušek, JA XXXIV 34, ki je za sln. suponiral n. dial. *butsch* (Lotaringija!).

**bučáti**, *bučím* (v. impf.) »šumeti, doneti«; iz tega *bȗč* (m.) »zvok, ton«, *bučȃnje* (n.) »temno donenje«, adj. *búčen* »hrupen«.

Prim. sbh. *búčati, búčīm* »šumeti« (o morju), mak. *buči* »šumi«, blg. *bučь* »šumi, doni«; r. *bučátь* »šumeti, jokati«, ukr. *búča* »hrup«; p. *buczeć* »bukati, doneti, jokati«; č. *bučeti* »bukati«. Iz onomat. **bu-*, lit. *baũkti* »bukati«, sti. *búkkāra-h* »levje rjovenje« itd. (Berneker, I 98; Fraenkel, 36; Walde-Pokorny, II 112).

**bȗčnica** (f.) »Ajuga chamaepitys, reptans, pyramidalis«, *bȗčnik* isto dial. *bučenca, bučenc.* Nejasno; morda po metatezi iz **dǫb-*, prim. sbh. *dubčac, dubačac* »Ajuga«; glej dalje sln. *dobrȃvka, dobrôvka* »Ajuga«. (Pleteršnik, I 69).

**búdalo** (n.) »tepec«; k temu *budáliti, budálost*; v 18. st. *budalaft, budàlaft* (Pohlin). Po Brezniku, Razpr. ZDHV III 148 je besedo uvedel Pohlin iz sbh Prim. sbh. *budàla, budàliti*; mak. *budala* (m., f.), *budali se*; blg. *budalà, budalo, budalosam se.* Kakor rum. *budalaş*, alb. *budal*, ngr. μπουνταλᾶς izposojeno preko turš. *budala* »neumen« iz arab. (Miklošič, TEl I 267; Berneker, I 96).

**búdati**, *búdam* (v. impf.) »šušmariti«, tudi *bódati*; k temu *bȗdalo* (n.), *bôdalo* (n.) »šušmar«; v 18. st. *wudam* »das Nadelloch nicht treffen können«, *budalu* »Pehriemen« (Pohlin). Primarno *bodati* k *bosti, bodem*; pomensko blizu je *ubadati se* »prizadevati si«.

**budíti**, *budím* (v. impf.) »excitare«; pf. *pre-(vz-) buditi*, iter. *pre-(vz-)bújati*; adj. *búden*; v 16. st. *gory budill* (Trubar); nknj. *bȗdnica, budîtelj*; dial. *bȗd* »dramilo« (pkm.).

Prim. sbh. *búditi, bȗdim*; *búdam*; mak. *budi, buden*; blg. *b dja, b den*; r. *budítь, bužú*; ukr. *budýty*; p. *budzić*; č. *buditi*; gl. *budzić*; dl. *buźiś*; csl. *vьzbuditi, vьzbuždǫ*, iter. *vьzbuždati, -ajǫ*. To je po poreklu stara kavzativna oblika k *bьděti* (glej *bdeti*); identično je lit. *baudži* , *baũsti* »nagnati, karati«, *pasibaudýti* »dvigniti se«; stprus. *et-baudints* »prebujen«, sorodno tudi sti. *bōdháyati* »biti buden«, avesta *baodayeiti* »da na znanje«; got. *anabiudan* »oznaniti« (Berneker, I 96; Trautmann, 32; Uhlenbeck, Ai. Wb. 192).

**bȗdla** (f.) »nadev v pečenki« (Vodnik); »koruzni cmoki s slanino« (Ponikve na Šentviški gori); »koruzno testo s cibebami v obliki jajca« (goriško); tudi *búdelj* (m.), g. *búdlja, búdeljna* »nadev« (Valjavec); »kruh opotičen z jajci in sesekljanim mesom« (Bela, Bašelj); k temu *budláti, budlȃm* »nadevati« (o klobasah in o pečenki).

Nejasno; te besede je komaj mogoče ločiti od *búla* (f.) »nadev«, tudi *bulja* poleg *búlati, búljati* »nadevati« (kor.) in *fúlati* »isto« (Sln. gorice). To izvajajo Matzenauer, CS 123; Pleteršnik I 71; Kranzmayer, Ztschr. f. Mdaf. XIV 86 in Striedter-Temps, DLS 95 iz stvn. *full*, srvn. *vulle, vülle*, nvn. *Fülle, füllen* »nadev, nadevati« (Kluge, 223). Morda se je pomešalo med seboj dvoje različnih osnov. Č. *budulínek* »trebušen otročiček« in č. dial. *budík* »nadevan svinjski želodec« spravlja Machek, 49 v zvezo s frc. *boudin* »klobasa«, it. dial. *obbodirre* »naphati z jedjo« iz nepojasnjene osnove **bod-* (o tem obširno Wartburg, I 420). Zaradi sufiksov v it. dial. oblikah verjetno predromansko. Tudi sln. besede so pomensko bogatejše kot nvn. *Fülle.*

**bȗdra** (f.) »Cavia cobaya; morski prašiček«, tudi *budrák* (m.); v 18. st. *budra* (Pohlin), znova uvedeno v novejši zool. terminologiji. Nejasno; zdi se, da je ime v zvezi z rom. *lutra* »Mustela lutra«, it. *lontra*, ben. *lodra*, furl. *lodre*, frc. *loutre* »Mustela lutra; Myoxus« (glej *vidra*). Sln. *budra* je morda preko **vudra* iz katere izmed romanskih oblik (Meyer-Lübke, 5187; Wartburg, V 476). Vendar takšne spremembe pomena ni v drugih jezikih.

**búhati**, *bȗham* (v. impf.), *bȗšem* »suvati, tolči, bruhniti, planiti«, pf. *búhniti, bȗhnem*; *buhtáti, -ȃm*; *bȗhtiti, -im*; tudi *búkniti, bȗknem*; *búskniti, bȗsknem*; *búšiti, bȗšim*; *búskniti, bȗsknem*; *búsiti, bȗsnem*; *bȗškati, -am*; *búškniti, bȗšknem*; k temu interj. *buh! busk!* (o padcu, udarcu), postverb. *bȗh* (m.) »sunek, udarec«; v 17. st. *buhati* »arietare« (Kastelec).

Prim. sbh. *búhnuti, bȗhnēm, bùktjeti, bȗšiti*; mak. *buva, buvne, buvta, bukne*; blg. *bùham, bùhvam, bùhna, bùša, bùšvam, bùšna*; r. *búchatь, búkatь, búchnutь*; ukr. *búchaty*; p. *buchać, buchnąć*; č. *bouchati, buchati, buchnouti, bušiti*; slš. *buchať, bušiť*; gl. *buchać, buchnyć*; dl. *buchaś*; povsod z osnovnim pomenom »tolči, suvati«.

Izhodna oblika je verjetno **bukati*, oblike s *-ch-* in *-š-* so stara *-s-* intenziva (Machek, 39); sorodno se zdi lot. *baugāt* »klepati, tolči«, vendar so podobne onomat. tvorbe tudi v drugih jezikih, prim. srvn. *buc* »udarec«, *buchen, bochen* »trkati« (Berneker, I 97; Iljinskij, IORJ XX, 3, 80).

**buhav** (adj.) »plesniv, dišeč po plesnobi« (Posočje); verjetno **buhav*. Sbh. *bȗdav* »plesniv«, *buđ* (f.), *buda* »plesen« (vzh. Srbija). Skok, I 227 izvaja to iz perz. *buj* »vonj, smrad«, bolje Bernard, Balk. ez. III 73 in Sadnik-Aitzetmüller, 119b, ki izhajata iz **bheugh-* s poznim razvojem *-gj-* → *-d-* kakor sln. *Žeje* < **Žegjane*. Za to govori tudi sln. **bugav* (avtor, JiS XIX 20).

**búhniti**, *-bȗhnem* (v. pf.) »napeti, oteči«, navadno v zloženkah *na-(za-)buhniti, zabuhel*; tudi *buhtáti se, buhtẹ́ti se*; izv. *bȗh* (m.) »oteklina«, *bȗška* »oteklina po udarcu«, *bȗhta* »ženska z napetimi lici«, *búhor* (m.), *búhorec* »vodni mehurček«, v 18. st. *puhor* (Gutsmann), v 18. st. *búhta* »Horde, Haufen« (Po-

hlin). Iz sln. je štaj. n. *die Wuchtel* »debela svinja« (Štrekelj, ČZN VI 58).

Sbh. *nàbuhnuti, bùjati* (< **buhati*); blg. *bùhvam, bùhna*; r. *búchnutь*; ukr. *búchta* »oteklina«; č. *buchta* »pecivo iz kvašenega testa«, *bouchoř* »mehurček«; kašub. *bucha* »nadutost«.

Prastara onomat. **b(e)u-*, **bh(e)u-* (Pokorny, 199) z nezvenečo dubleto (glej *puhel*). Sorodno je lat. *bucca* »napeta lica«, nvn. *Bausch* »oteklina«, *Bauch* »trebuh«, *bausen* »napeti«. Računati je treba deloma s križanjem z *búhati* (prim. *bûška*). Glej tudi Berneker, I 97; Trautmann, 28; Vasmer, I 156 z literaturo.

**bújen** (adj.) »razvit, košat, obilen«, *bújnost* (f.); oboje novoknjižno iz drugih slov. jezikov; vendar domače *objęst* (f.), *objęsten* od 16. st. (drugače Miklošič, VGr. I 344).

Prim. sbh. *bûjan, bújati*; mak. *buen, bujat, bui*; blg. *bùen, bujà, bujàja*; r. *bújnyj*, str. tudi *bujturь* »divji bik«, dial. *bujánitь* »izzivati«; ukr. *bujnýj, bujáty*; p. *bujny, bujać*; č. *bujný, bujěti*; slš. *buják* »bik«; dl. *bujnjéś se* »biti prešeren«; csl. *bujь* »divji, surov, nasilen«, *bujestь* »objestnost«, *obujati* »razsajati«.

Navadno primerjajo sti. komp. *bhū́yān* »večji, močnejši«, superl. *bhū́yiṣṭhas* »velik, najmočnejši« iz osnove **bheu̯ā* »rasti, biti« (Zubatý, Sb. Fil. I 95; Meillet, Ét. 378; Berneker, I 98; Trautmann, 40). Manj verjetno Miklošič, TEl I 268 in SEW 24, ki izvaja iz osman. turš. *büjük*' »velik«, *büjümek*' »postati velik«.

**bujica** (f.) »hudournik; odvodni kanal« (bkr.), tudi *bújica*; pl. *bujice* »struge na cesti«; tudi hdn. *Bujica* (Bezlaj, SVI I 95).

Izvedeno iz *bujь* (glej *bujen*). Enako je tvorjeno sbh. *bujica* »hudournik, ploha«; mak. *buica* »vročina«.

**bûkati se**, *bûka, bûče se* (v. impf.) »pojati se« (o svinjah), tudi »kujati se«; izv. *bûk* (m.) »čas parjenja pri svinjah«.

Prim. sbh. *búkati, bûkam, bûčem* in č. *boukati se*, dial. *bučet se*; po Machku, 140 nastalo po napačni dekompoziciji iz **ob-gukati*; prim. sln. *gukati* »gruliti«; č. *houkati se*; slš. *húkať*; p. *hukać*; r. *gúkatь*, ukr. *hukáty sja* »pojati se« (o svinjah). Vendar so vse to lahko tudi samostojne tvorbe k onomat. *búkati, bučáti*.

**bukovica** (f.) »vrsta tkanine«; na zač. 19. st. *bukovza — burno Sekno* — »Lodentuch« (Alič-Adelung, 267). Verjetno od *bukev* po trdoti blaga.

**bûkve** (f. pl.), g. *bûkev* »knjiga«, tudi *búkve*; dem. *bûkvice*, dial. tudi *bukle* (Ramovš, Hgr. II 152); v 16. st. *buque* »knjiga« (Trubar), *buquice* »knjiga, abeceda«; *búkovski jezik* »latinščina« (Megiser); kasneje *bukovec* »branja zmožen človek«, v 17. st. *bukvar, bukveni kramar* »knjigarnar« (Hipolit), *bukvarna, bukvarnica* »knjigarna«.

Prim. sbh. *bûk* »črka, pisava«, *bûkvār* »abecednik«; mak. *bukva* »črka«; *bukvica* »knjižica (vojaška)«; blg. *bùkva* »črka«; r. *búkva* »črka«, r. csl. *bukvamь, bukovь* »črke«; ukr. *búkva* »črka«; plb. *bükvoi* (pl.) »knjiga«; csl. *buky*, g. *bukъve* »črka«, *bukarь* »grammaticus«.

Stara izposojenka iz germanščine; večina raziskovalcev navezuje na got. *bōca* »črka«, pl. *bōcōs* »knjiga, pismo« < pragerm. **bōkō* (glej *bukev*), kakor stvn. *buoch* »Buch«, stnord. *bók*, pl. *bokr* »knjiga« (Berneker, I 99; Brückner, KZ XLII 146; Janko, Slavia IX 349). Beseda je bila verjetno sprejeta na jugu; Kiparsky, Lw. 219 opozarja na paralelo med csl. *buk(v)arь* in got. *bokareis* »bukovnik«; o pomenu »knjiga« Stender-Petersen, ZSPh XIII 249.

**bûkvica** (f.) »Betonica officinalis«, tudi *bokvica* (Paulin). Prim. sbh. *crna bukvica, crna bokvica* »Betonica« poleg *bukva, bokva, bukvica, bokvica* »Plantago; Calamintha vulg.; Scabiosa; Stachys«; mak. *bukvica* »Plantago«; blg. *bukovica* »Plantago, Vitis vinifera«; r. *bukvica, bukovica* »Betonica«; ukr. *bukvycja, bukvyca, bukva, bukovnik* »Betonica«; p. *bukwa, bukwica, bukuwica, bugwica* »Betonica«; č. *bukvice, bukovice, bukva, bukvin*, stč. *bukvicě*; slš. *bukvica* »Betonica«. Po Machku, JR 198 izvedeno od *bukev* »Fagus« zaradi podobnih listov. Oblika *bokvica* je nejasna.

**búla** (f.) »die Beule«; k temu dem. *búlica*; *bûljek* »anthrax«; *bûlnica, bûlnik* »neka trava za bule«; *búlovka* »neka goba za bule«; *bulnják, bûlnik* »Datura stramonium«.

Prim. č. *boule* »bula«; p. *bula* »šara«, morda tudi p. *bula, bulka* »mehur«. Miklošič, 24 izvaja to iz stvn. *būlla* »Blatter« in tudi Berneker, I 100 pripušča možnost, da je sln. *bula* in č. *boule* izposojeno iz nemščine, p. *bula, bulka* pa iz lat. *bulla*. Vendar je te besede težko ločiti od v. *búliti, búlim* »napihniti«, (*na-, iz-)búliti se*; *izbúliti, izbúljiti oči* »bolščati«, sbh. *izbúljiti oči*, č. *vybouliti oči*, dial. *pouliti, špouliti, špuliti, čpuliti*; slš. *púliť oči*, kar je gotovo slovanska tvorba iz osnove **bheu-* »napihniti« (Pokorny, 199; Machek, 39; Aitzetmüller, ZSPh XXII 371).

**bulida** (f.) »Clematis vitalba« (ben. dial.). Levstik, LMS 1882/3, 288 je mislil na it. poreklo. Štrekelj, JA XII 455 primerja furl. *blaudìn, blaudinarie, brundinaire* »Clematis vitalba in Cl. viticella« (Pirona, 485).

**búliti**, *búlim* (v. impf.) »napihovati«, *nabúliti se* »napihniti se«, *búla* »Beule«, *búlko* »vrsta jabolka«, *bûlnica, bûlnik, bulnják* »Datura stramonium«, *búlovka* »vrsta gobe«. Od tega ni mogoče ločiti *búljiti* »bolščati«, *izbúljiti oči* (< sbh.).

Prim. sbh. *buljiti, iz-búljiti, bùljok*; p. *bula* »gruda, kepa«, *bula, bulka* »mehurček«; č. *boule* »bula«, *vy-bouliti oči*.

Pri sln. *bula* in č. *boule* ni potrebno misliti na nemško poreklo (Miklošič, 24 in z rezervo tudi Berneker, I 100). Vse je lahko slov. dediščina iz ide. **bheu̯l-* »nabuhniti« poleg **bhūl-*, prim. lit. *bulis, bulě* »zadnjica«. Dalje je sorodno got. *ufbauljan* »nabuhniti«, stvn. *būlla, pūlla* »bula«, ir. *bolach* »papula« (Persson, BB XXX 254; Aitzetmüller, ZSPh XXII 367 d.).

**bûnda** (f.) »s krznom podložen jopič«, starejše »težka suknja, navadno iz kožuhovine«. Belokranjsko tudi *bûda* (NS II 183). Prim. sbh. *bûnda* »vrsta kožuha«, slš. *bunda*, ukr. *bunda*, vse iz madž. *bunda* »vrsta kožuha, vrsta oblačila« (etim. Benkö, MESz I 389). Iz madž. tudi rum. *búndă* »vrsta kožuha«. K madž. *décbunda* »vrsta kožuha« glej tudi *december*.

**bunika** (f.) »Scopolia carniolica« (Piskernik, Ključ). Prim. sbh. *bunika* »Scopolia« poleg *bun, bunika, bunica, bunjika, bunjika* »Hyosciamus, Atropa belladona, Scopolia carniolica« (Simonović, BR 427); blg. *bunika* »Hyoscyamus«. Vse te oblike kažejo na psl. **bъlnъ*, dubleto k **belnъ* »blen«; č. *pablen* »Scopolia«. Dalje glej *blen.*

**búniti se,** *bûnim se* (v. impf.) »upirati se, puntati se«. Mlada izposojenka iz sbh. *búniti* »vznemirjati, ščuvati, upirati«, *búna* »upor«, mak. *buna* »metež«, blg. *buna* »upor, punt«. Berneker, I 101 pritegne zraven tudi r. dial. *bunétь, búnitь* »zamolklo bučati« in ukr. *bunity* »bučati« in sodi, da je to onomatopeja. Machek[2], 77 navaja tudi slš. *bunčat', zbuniet'* »bučati« in č. dial. *bunčet.*

**bûnka** (f.) »oteklina, navadno od udarca; glavič, betiček«: k temu *bûnkati* »tolči s pestjo«, pf. *búnkniti.* Izhodišče je verjetno onomatopeja *bunk, bûnk* »posnemanje glasu pri udarcu ali padcu«; prim. tudi *štrbûnk.* (Pleteršnik, I 71.)

**bur** (m.), g. *bûra* »nasip; jez«, dial. *bur* (vzh. štaj., pkm.); v. *búrati, bûram* »utrditi bregove pri regulaciji«, dial. *bürati.* Izposojeno iz srvn. *wuor, wuore, wüer, wüere* »Damm in Wasser« (Lexer, Mhd. Wb. III 1004), nvn. *Wuhr, wuhren* (Kelemina, ČJKZ III 36; Striedter-Temps, DLS 96).

**burčen** (m.) »electrum, succinum«, danes *jantar*; v slovarjih 18. st. *burzhen.* Po Brezniku, Razpr. ZDHV III 149 izposojeno iz star. sbh. *burčan*, kar je kot *burštin, burstin* znano kakor p. *bursztyn*, madž. *borostyán* »Bernstein« iz star. n. *Bornstein* »Bernstein«; dvomljivo H. Striedter-Temps, DLS 96, ki misli naravnost na srdn. *Bornstēn* (Kluge, 67).

**búrica** (f.) »čebriček za mleko«. Prim. sbh. čak. *bùrica* »vas ligneum«, *bȕrica* (Cres); štok. *burc* »majhna lesena posoda«. Sorodno je tudi stsbh. *bȕre, bȕrence, bùrilo, bùrača* »sod«, blg. *bùre, burilka, bùrence, burilo, burilce* »sodček« in verjetno tudi r. *burák* »koš iz brezovega lubja«.

Iz južnoslov. jezikov je tudi istr. rom. *burite* »kleiner Zuber mit Deckel« in v Piranu *buria*, rum. *buríu* »sod« in alb. *burill, bulirë, burile* »sod«.

Ožje sorodno se zdi furl. *burìcio, buràcio, buriciòt, buraciòt* »vaso di legno« poleg *burigot, burigott.* Izhodišče ne more biti frc. *burette*, kot sta mislila Štrekelj, JA XII 455 in Berneker, I 44), ampak neka posebna, severnobalkanska in furlanska predromanska oblika, sorodna s stfrc. *buire*, frc. *burette*, a tudi s tirenskim βύρρος in špan. *borracha* »posoda za vino« (Hubschmid, Schläuche 84). Glej tudi Štrekelj, JA XXVI 412 in JA XXXI 227 ter nezadovoljivo Mende, RLS 51.

**búrica** (f.) »Foetorius vulgaris, podlasica« (rez.); evfemistični naziv, verjetno po barvi; v poštev pride lat. *bürrus* »ognjenordeč, temnorjav« iz česar je po Bernekerju, I 102 in Machku, 51 tudi r. *búryj* »temnorjav«, ukr. *búryj*, p. *bury*, slš. *burý* »temnosiv«. Drugače o tem Miklošič, TEl I 269 in Vasmer, I 151, ki mislita, da je to preko osman. turš. *bur* »lisičjerjav« iz perz. *bōr*, sti. *babhrúṣ* »rjavkastordeč«.

**búriti I,** *bûrim* (v. impf.) »vreti, lomastiti, razsajati«, poleg *bûrkati, bûrkam, burkljáti, -ám* »vreti, kipeti, vznemirjati«, k temu *bûrek* (Savinj. dol.), *búrkelj, bûrkeljc* »vodni mehurček«.

Prim. sbh. *búriti se* »jeziti, vznemirjati, puntati se«, mak. *buren* »šumen, viharen«; blg. *bùri se* »pripravlja se na jok«; r. *buritь* »vreči, pomešati, lučati«, ukr. *búryty* »kipeti, vreti, razgibati«; p. *burzyć* »kipeti, povzročati zmešnjavo«, *burzyć się* »puntati se«; č. *bouřiti se* »puntati se«, *bouřiti* »vihrati, kipeti«.

Kljub pomislekom pri Bernekerju, I 103 je treba izhajati iz iste onomat. osnove **bh(o)ur-* kakor pri *burja*, vendar je treba računati deloma s prasorodstvom, deloma s kasnejšim pomenskim približevanjem. Pomensko je najbliže gr. φῦρω »pomešati, zmotiti«, φυρμός »zmeda«, πορφῦρω »kipim, vznemirjam se« (Berneker, idem; Vasmer, I 147; s pomisleki o gr. sorodstvu Boisacq, 1042).

**búriti II,** *búrim* (v. impf.) »lupiti, ružiti«; k temu *búra* (f.) »orehovo, lešnikovo jedro« (Bovec); *bûrje* (n.) »plodovi pravega kostanja« (Benečija). Nejasno; glej *bužiti.*

**búrja** (f.) »vihar, severovzhodni veter«, dial. tudi *bûria byria* (notr.), *bûrka* (štaj.); v 16. st. *burja* »Nordwind« (Dalmatin); adj. *búren, búrjast, burjevít.*

Prim. sbh. *bȕra* »sever, severni veter, vihar«; mak. *bura*; blg. *bùrja*; r., ukr. *búrja*; p. *burza*; č. *bouře*; csl. *burja* »vihar«; iz slov. jezikov alb. *burë* (f.) »morski priliv«.

Z domačo slov. besedno družino iz ide. **bh(o)ur-* se je v sln. in sbh. pomešala it. izposojenka *bora*, lat. *boreas* < gr. βορέης, βορέας »severni veter«, prim. tudi rum. *boare*, turško *bora* (Berneker, I 103). Slovansko *burja* »vihar« pa primerjajo z lot. *baũŗuôt* »rjuti«, norv. *bura* »rjuti«, stnord. *byrr* »ugoden veter«, lit. *paburmjai* »viharen«, lat. *furō* »divjam« (Trautmann, 28; Vasmer, I 151; Fraenkel, 42).

**bûrka** (f.) »šala, zabava«; *bûrkež* (m.), g. *bûrkeža* »šaljivec«, *burke uganjati, búrkati* »šaliti se«.

Štrekelj, JA XXVIII 482 z rezervo misli na it. *burla* »Posse«; Perušek, JA XXXIV 38 predlaga it. frazo *alla burchia*; Sławski, I 50 primerja p. *bura* »hud prepir«, *burka* »ukor«, kar povezuje s p. *burkać* = slov. *buriti* (o tem Berneker, I 109); vse dvomljivo. Pomensko enako sln. *fûrkelj, fûrkeljc* izvajajo iz n. Vorteil (Ramovš, Hgr. 208).

**búrkati,** *bûrkam* (v. impf.) »kipeti, vreti, klokotati, vznemirjati«, *burkljáti, -âm* »klokotati«; k temu *bûrek, bûrka, bûrkelj, bûrkeljc* »Wasserblase«, poleg *brbûlek, brbûnek, brbûnček* »Wasserblase«.

Nejasno; deloma semantično naslonjeno na *buriti*, prim. *razburkano morje*; štaj. dial. tudi *bûrhati* »vihrati«; sbh. *bȕrkati, bȕrkām* »turbare, tumultuari, confundere«, *búrka* »turbatio, tumultus, seditio, concitatio«, Vendar govori za samostojno **burk-* r. dial. *búrkatь* »hrupno vreči«, *burčátь* »klokotati, šumeti«, *burkotátь* »mrmrati, brundati«; ukr. *búrkaty, burčáty* »tresti, hrumeti, gruliti«, *burkotáty* »gruliti, klofotati«; p. *burknąć, burczeć* »brundati, šumeti«; č. *burcovati* »hrupno zbuditi«, dial. *burkať*; slš. *burčák* »nekvašen mošt« (Janko, ČMF V 208). Glej tudi *bŕkati, brčáti* in *prskati.*

Stara onomat.; sorodno je lit. *búrkuoti* »gruliti«, *buȓkti*, *burgěti* »kipeti, izvirati, klokotati« (Berneker, I 102; Vasmer, I 147; Machek, Recherches 24; Otrębski, LP I 126; Fraenkel, 66).

**bȗrkla** (f.) »vile za postavljanje loncev v krušni peči; vrša, neroda«, poleg *bȗrklja* navadno pl. *bȗrkle*, *bȗrklje*, *bȗrkljice*. Izposojeno preko it. *furca*, *forca* iz lat. *furca*, *furcula* »vile« (Schuchardt, Slawod. 47; Štrekelj, JA XII 452; XXVIII 536; Murko, WuS XII 341), štaj. n. *Furchgabel* je prevzeto s sln. posredovanjem (Štrekelj, ČZN V 42).

**bȗrmus** (m.) »plašč iz domačega sukna« (Mežica; NS II 211). Verjetno kakor sbh. *burnus* »dolga in široka arabska pelerina s kapuco«, madž. *burnusz*, rum. *burnús*, a tudi n. *Burnus*, frc. *burnous*, it. *burnusse* itd. Izhodišče je arab. *burnus* »vrsta ogrinjala«, turš. *bornuz*.

**bȗrnik** (m.) »štekelj pri vratih; zasunek za zapah; precep, jeziček pri tehtnici« (Ribnica, dol.), tudi *bȗrnič*, *bȗrniček*. Nejasno; verjetno tvorjeno po napačni dekompoziciji iz **ob-vor-ьnikь* z dol. dial. *-u-* < *-o-*.

**búrovž** (m.) »kravji zvonec; zvonec pri vpregi; voz«; adj. *voz burovežən* (Nar. pes.); *veliki búrovž* »Veliki voz« (ozvezdje); pri Pohlinu 1781 *burovsh* »stella polaris«.

Nejasno; po Levstiku iz n. *voraus* (Burian, Slavia VIII 467). Kelemina, ČZN XVII 102 misli na štaj. dial. *Fuhrachst* (f.) »težak voz« in primerja n. *Fahrmann* »zvezda Acturus v velikem vozu« in kor. dial. *hervór* »Fuhrmann, Polstern« (enako Striedter-Temps, DLS 96).

**búsija** (f.) »zaseda« (zastarelo); v 16. st. *buſija* »zaseda« (Dalmatin); v 17. st. *buſſia*, *buſſio poſtauiti* »insidiari« (Kastelec); v 18. st. *busia* »Umstand, Bestand« (Pohlin). Po Brezniku, Razpr. ZDHV III 149 je Pohlin potvoril pisavo in pomen po Belostencu *buſzia* »Insidiae«.

Kot sbh. *bùsija* in alb. *pusi* »zaseda« izposojeno iz osman. turškega *pusu* »zaseda« (Miklošič, TEl II 144; SEW 25; Berneker, I 104). Nesprejemljivo Matzenauer, CS 127, ki je bral *buzija* in primerjal gr. *οὐσία* »stvarnost«.

**búša** (f.) »krava majhne pasme«, dial. *bȗša* (Istra), *búža*, *búžla* (rož.), *búšina* (Sotla), *bušák* »majhen vol«. Prim. sbh. *bȗša* »majhna krava«, *buša* »ime vola«, *bùšāk* »močan majhen vol«; tudi madž. *busa* »ime vola« (Kniezsa, 601).

S tem primerjajo retorom. *puš(a)* »tele; vabni klic za krave«, poleg *buš(a)*; soprs. *puscha*, švic. nem. *buschi* »krava« (Stampa, Lessico prerom. 45; Skok, Etnolog VII 63). Obširno o tej besedni družini Hubschmid, Vox Rom. XIV 197 in Orbis III 247, ki izhaja iz prastarega pastirskega vabnega klica, zato karakterističen vokal ni doživljal regularnih glasoslovnih sprememb glej tudi *čola*, *lába*, *gȃvra* »krava«).

**bȗt** (m.), g. *bȗta* »bet, bat« (Vodnik); k temu *butva* (f.) »kij« in *butíca* »bat, kij, glava« (poleg *bətíca*, *batíca*), v 16. st. *butiza* (Trubar, Dalmatin, Krelj); v. *bútati*, *bȗtam* (impf.), *bútniti*, *bȗtnem* (pf.), *bútiti*, *bȗtim* (pf.) »tolči, udariti«.

Verjetno v prevojnem razmerju k *bat*, *bet*, *bot* iz normalne stopnje **bheu-*, **bhou-* (Aitzetmüller, ZSPh XXII 366). Prim. sbh. *bȕtati*, *butam* »tolči«, *butica* »makova glavica«, *butorovička* »vrsta trte«; mak. *butalo* »palica za izganjanje rib«, *buta se*, *butka se* »tolči«; blg. *but* »cepec«, *bùtam*, *bùtvam*, *bùtna* »tolči, mesti«.

**búta** (m.) »tepec, debeloglavec« poleg *bȗtec* (m.), *bȗtež* (m.), *bútelj* »tepec«; adj. *bútast* »top, izbuhel, omejen«.

S tem primerjajo r. *butétь*, *razbutétь* »debeliti, rediti se«, *butenja* »debeluh«; ukr. *butity* »rediti se«, *butá* »nadutost«, *bútnij* »nadut«; stp. *bucić się* »napihovati se«, *buta* »ponos« (Berneker, I 77; Vasmer, I 153); razmerje do tipa z *-o-* (*botaveti*) pojasnjuje Aitzetmüller, ZSPh XXII 368 s prevojem **bhou-* : **bhuət-*. Nesprejemljivo Perušek, JA XXXIV 39, ki je izvajal iz nvn. *butt* »top, neumen« (Brückner, 51; Iljinskij, IORJ XXIII 2, 209); Matzenauer, CS 126, ki je mislil na madž. *buta* »blöde« (enako Machek, 39), odveč Ludvik, JiS IV 222, ki izloči *butelj*, kar primerja s srvn. *butilo* »birič«.

**bútara** (f.) »Bündel, Faschine; Bürde, Last«, tudi *bútora*, zastarelo *buntȃra*, *buntora*, v 16. st. *butara*, *butora* (Dalmatin), *butora* (Trubar), v 18. st. *buntara* (Gutsmann); izv. *bútarnik* »velik naramni koš«. Ramovš, JA XXXII suponira izh. sln. *butora* z *-a-* iz gen. pl.

Prim. star. sbh. *butura*, *botura* »Last, Bürde«; morda spada zraven tudi ukr. *butóra* »prtljaga, zaloga jedi«, *butýrь* »pohištvo« in r. dial. *bútor* (*ь*) »imetje, pohištvo, krama«. Štrekelj, Lwk. 9; Perušek, JA XXXIV 39; Berneker, I 104 izvajajo vse iz madž. *bútor* »prtljaga«; Vasmer, I 154 pa meni zaradi razširjenosti v vzhodni Rusiji na turanske jezike. Drugače Aitzetmüller, ZSPh XXII 366, ki opozarja na relacije sln. *bútarnik* : sbh. *bàtara* »pletena košara«; sbh. *botura*; slš. *batožina* »prtljaga«, *batožiti* »naložiti si« in sln. *butara* : slš. *batoh* »Bündel« ter vsaj za te primere domneva z rezervo možnost slovanskega porekla (glej *butati*).

**bútati**, *bȗtam* (v. impf.) »tolči, biti«, pf. *bútiti*, *bȗtim* in *bútniti*, *bȗtnem*; k temu *bȗt* (m.) »bat, bet«, *butíca* (poleg *batíca*, *bətíca* »bat, kij, glava«, *bȗtva* (f.) »bat, kij«; v 16. st. *butiza* (Trubar, Dalmatin).

Sbh. *butati*, *butam* »percutere« (Stulić), *bùtica* »papaveris caput«; rum. *botie* (Tiktin); *bȕtlja*, *bùtula* (*bòtula*) »vrsta jabolk«; mak. *buta se*, *butka se* »suvati«, *butalo* »palica za drezanje v ribje skrivališče«; blg. *bѝtam*, *bùtvam*, *bùtna* »suvati, nesti«, *but* »cepec«, morda tudi *buturče* (*boturče*) »Cyclamen«, *buturak* »Potentilla erecta«; r. *butítь* »natlačiti s kamenjem«, *bútkatь* »suvati, trkati«, *but* »gramoz«.

Aitzetmüller, ZSPh XXII 366 veže z *bat*, *bet*, *bot* iz normalne prevojne stopnje **bheu-* / **bhou-* in zavrača starejše razlage. Berneker, I 104 je mislil na it. *bottare*, *buttare* »suvati, tolči«, Vasmer, I 153 opozarja na zvezo z *botatь*, Torp, Wortschatz 274 veže s stnord. *bauta*, stvn. *bōȥȥum* »udariti«, kar je verjetno prasorodno.

**butẹ̑lja** (f.) »vinska steklenica« (Pleteršnik); danes večinoma *butiljka*, *butẹ̑ljka*. Mlada izposojenka iz

nvn. *Buttel* (< frc. *bouteille*). Sbh. *botilja, botulja* (Črna gora) je kakor alb. *botile*, ngr. μπουτίλλα, istr. rom. *butilę*, arum. *butiliă* iz it. *bottiglia* (prvič v 16. st.). Iz frc. je p. *butelka*, r. *butylь, botýlka*, ukr. *butelka* (Vasmer, I 155) in rum. *butélie*. Zadnje izhodišče je rom. *butticula*, srlat. *buticula*, dem. k *buttis*. Obširno o tem Hubschmid, Schläuche 42; glej tudi *bečva*. [illegible], *buča, bokal*.

**butẹ̑ti**, *butím* (v. impf.) »tleti« (Most na Soči; Tolmin), tudi *bətẹ́ti* (Pleteršnik). Osamljeno; semantično je mogoče primerjati blg. *butèlja* »preperevati, veneti, propadati«, *butel* »strohnel«; ukr. *butvíty* »trohneti«, *butvínja* »trohnoba«; p. *butwieć, bótwieć* »trohneti«, *nabutwiały* »trhel; nagnit«; č. *butlavý* »trhel«. To je varianta besedne družine *botíti, nabotẹ́ti* »napeti, napihniti se«. Aitzetmüller, ZSPh XXII 368 opozarja tudi na sln. *bobotniti* »od vlage pokvariti, strohneti«. Drugače Machek, 39, ki suponira metatezo *t-b* > *b-t* in primerja lat. *tabeō* »tajam«.

**buzaránt** (m.); k temu *buzarírati, -íram*. Danes splošno evropsko kot. n. *Buserant* izposojeno iz it. *buggerare, buggerio* poleg *bolgirà, boggerà*, trž. it. *buzarar, buzarada*, ben. it. *buzzerone* »sodomita, eretica«. Kot frc. *bougre*, proven. *bolgre*, špan. *bulgaro* »ingannatore, sodomita« nastalo iz *bulgarus*, kakor so imenovali bogomile na Balkanu (Meyer-Lübke, Italienische Grammatik, Leipzig 1890, 72; Petkanov, Ric. slav. III 47).

**buzarọ̑na** (interj.) »psovka«, tudi *buzarâca, buzakljûna*; k temu *buzarộnski, buzakljûnski*. Izposojeno iz furl. *buzaron*, ben. *buzarôna* »zares, seveda« (Tentor, JA XXX 188; Hurer, ZöVk 1907, 36).

**buzdovȃn** (m.) »bojni kij«; v 16. st. *busdahan* (Krelj), v 17. st. *busdihán* (Kastelec), v 18. st. *bufdihân* (Pohlin). O sln. oblikah Štrekelj, ČZN V 73.

Prim. sbh. *buzdohàn, buzdùhan, buzdòvan, buzdùvan*; blg. *buzdugàn, buzdogàn, buzdovàň, buzdugàň*; str. *buzdychánъ*; p. *buzdykan*, stp. *buzdikan*; stč. *buzdykan, buzykán*; slš. *budzigan, buzogáň, bozdekaň* ipd. Izposojeno iz turščine; osman. turško *bozdoyan* »kij, bojni kij« (Miklošič, TEl I 266; Berneker, I 105; Machek, 52).

**buža** (f.) »jama, votlina« (sln., Istra); v mtpn. *Babna, Goljanska, Vižintinska buža* (Koprsko).

Prim. sbh. *buža* »rupa, foramen« (Držić, v 16. st.). Izposojeno iz it. dial. *buggia, bugia* »valigia«, stit. *bolgia* »fona nell'Inferno dantesco« iz galorom. *bulga* »vreča« (Battisti-Alessio, I 552 in 629; Wartburg, I 605). Škof, 247!

**bûžar** (m.) »bajtar« (Krkavče, Istra). Nejasno; morda k *buža* »luknja«, prim. ime polja *Vižentinske Buže*; vendar tudi gor. adj. *búžav* »slaboten« in savinjsko *buža* »nekaj majhnega (o živali ali o stvari); kreten«; k temu *búžika* »goska«; morda tudi *bûžla* »krava« (Koštiál, Svoboda, 1950, 23) in *búžlovec* »svojeglav butec« (Sromlje).

S sln. *búžav* »slaboten«, *búža* »nekaj majhnega« in *búžar* »bajtar« je mogoče primerjati mak. *bugav* »reven« in morda tudi sbh. *bugav* »leprosus«; najbolj verjetno iz **bheugh-*, prim. lit. *baugùs* »ängstlich, bange, furchtsam«, *baugìnti* »schrecken« (avtor, JiS XIX 19, o baltskih besedah Trautmann, 39; Fraenkel, 37). Rusko *bužatь* »umreti, poginjati« povezujejo z lit. *beñgti* »končati« poleg pomensko enakega *baĩgti, beĩgti* (Osten-Sacken, IF XXII 313), toda tudi oblike z nosnikom je mogoče povezati s problematiko baltskega in slovanskega sorodstva osnov **bheugh-* : **gheubh-* (o tem avtor, Baltistica X 18).

**bužija** (f.) »oblanci; stružje«: Štrekelj, Lwk. 10 in Mende, RLS 51 izvajata iz trž. it. *busia dei marangoni* »trucido, piallatura, bruciolo«.

**búžiti**, *búžim* (v. impf.) »lupiti, ružiti«, tudi *bužgáti, bužgâm* (Tolmin), *bûžkati, bûžkam* (Naklo); izv. *bužína* »lupina« (Tolmin), *búželj, bûžnica* »vrsta jabolka« in (po rotacizmu) *búriti, búrim* »lupiti« (Posočje), *búra* »jedrce« (Bovec), *zabúr* (m.), *zabûrje* (n.) »prazne kostanjeve ali orehove lupine« (Tolmin), *bûrje* »kostanj« (Nadiža).

Nejasno; it. *buccio, buccia* »lupina« pride vkljub Pleteršniku, I 73 težko v poštev; stitalj. *bucchio* »skorja« izvajajo iz **loba*, gr. λόβος »lupina, strok« (Meyer-Lübke, 5090). Verjetno je treba kakor pri r. *bužitь* »Lehm, Sand ausgraben« in sbh. *búžiti* »zusammenpressen« izhajati iz **bheugh-* »kriviti« (avtor, Baltistica X 18; k r. *bužitь* Vasmer, I 137).

**bzikati**, *bzíkam* (v. impf.), *bzíknem* »biesen«, tudi »prskati, brlzgniti«, pf. *bzíkniti, bzíknem* »prskniti«; k temu *bzíklja, bzíkalica, bzíkanica* »brizgalka«.

Prim. č. *bzikati, bzinkati, bzíti* poleg *bzik* »strelček«; slš. *bzikať, bziť, bziknúť* »zbežati«, *nabziť sa* »zdivjati se«, p. *bzikać, bzykać*; *bzik*; dl. *byzkaś, byzk*; r. *bzýritь*; ukr. *bzyk, bžuk*. Psl. **bьzeti, *bьžǫ*, samostojna onomatopeja, nastala iz posnemanja brenčanja insektov *bz*. Podobno je nastalo lot. *biz* (brenčanje obada), *bizuot, bizināt* ali srvn. *bīsōn* »biesen« stšved. *bisa*, dan. *bisse* »bezljati«. Glej tudi *zȏlj*, sbh. *zólja* < **bьzolь* (Miklošič, 26; Berneker, I 111; Machek, 52; Vasmer, I 84).

# C

**cácati I**, *cácam* (v. impf.) »lepiti, mazati«, *cáca* »lepilo«. Prim. č. *caca* »lepilo«, *cacovina* »rastlinska maža«. Janko, ČMF XVIII izvaja iz onom. osnove **cac-*, **čač-* in prišteva zraven tudi sln. *cácati* »razvajati, cartati«, adj. *cácaven* »razvajen«. Matzenauer, CS 127 pozna samo sln. primere in sklepa na tuje poreklo. Glej tudi *čača, čeča*.

**cácati II**, *câcam* (v. impf.) »ljubkovati, lepiti«: adj. *cácaven* »razvajen«; *cáca* (f.) »lepilo«.

Prim. p. *cacać, cakcać, cieckać* »ljubkovati«, adj. *cacany* »nežen, razvajen«, *cacka, caco, czacko* »ljubek«; č. *cacati, cackati, čackati* »ljubkovati«, tudi *caca, cacovina* »lepilo«. Iz p. verjetno prusko n. *zatschken* »čenče«. Janko, ČMF XVIII 268 povezuje

vse te reduplikacije iz otroškega jezika s številnimi ekspresivnimi variantami v eno besedno družino (glej *čača, čeča, čenča*).

**câf** (m.), g. *câfa* »birič, sodni sluga, čuvaj na konju«, tudi *câp* (Pohlin); prvič v 17. st. (Valvasor, XI 376); k temu cgn. *Caf*.
Prim. sbh. *căf, căv* in p. *caf* »birič«. Vse iz it. *zaffo* »lictor, praeco, satelles«, ben. *zafo*, furl. *zaf* iz srlat. *zaffones*. (Miklošič, 27; Berneker, I 120; Kelemina, GMDS XIV 74; Mende, RLS 51).

**cafedra** (f.) »cunja«. Štrekelj, Lwk. 18 primerja madž. *cafat* »cunja« (o tem Benkö, 406). Janko, ČMF XXII 137 opozarja tudi na č. *cafal, cafor, camfour, caforek* »cunja« in misli, da so to onomatopeje. V isto vrsto spada tudi sln. *cefráti, cefedráti* »trgati na kose« poleg *cafodráti, cofodráti, cafráti* »tako hitro hoditi, da cunje lete s človeka« in *cafudráti* »nekaj omašnega težko nesti«. Mende, RLS 51 misli pri teh sln. besedah na furl. *cafade* »quantita di roba abbrancata«, obenem pa tudi na nvn. *Zafel* »Person, die mit nichts zu Ende kommt«, *zeftern* »langsam arbeiten«, kar vse priča le za samostojen razvoj onomatopeje.

**cafra** (f.) »Escarpe, Boschung« (goriško). Nejasno; mogoče je misliti na zvezo s č. dial. *cafúr* »ječa«, kar skuša Janko, ČMF XXII 133 d. povezati z onomatopejo *caf-, čaf-* (glej *cafura, cafedra, čofniti*).

**cafura** (f.) »malomarna ženska, vlačuga«, tudi *macafûra*, dalje *cafúta*, prim. tudi sbh. kajk. *cafuta, cofüta* in cgn. *Cafuta*; Trstenjak, Novice XIV 232 navaja tudi dial. *cahûrda, cakûrda* (Ščavnica). Matzenauer, CS 127 izvaja iz madž. *cafra* »vlačuga«, tudi *cafringa, cafka, cafat* itd. (Benko, 407). Drugače Janko, Sb. Fil. VII 63 d.; ČMF XIX 17; ČMF XXII 135 d., ki vidi v teh tvorbah široko razprostranjene onomatopeje, pri katerih pa vendarle še ni vse pojasnjeno.

**cafúta** (f.) »vlačuga«, tudi *cafûrâ, câhûdra, cokûdra* (Pesnica, Ščavnica). Tudi sbh. kajk. *cofuta* »vlačuga« in cgn. *Cafuta*. Matzenauer, CS 127 izvaja iz madž. *cafra* »vlačuga« s številnimi variantami kot *cafringa, cafka, cafat* itd. (Benkö, 407).

**cágati**, *cágam* (v. impf.) »obupovati, kesati se«, izpričano že v 16. st. pri Megiserju; tudi v narodni pesmi; izposojeno iz srvn. *(ver)zagen* »zage sein, biti bojazljiv, strahopeten« (Striedter-Temps, DLS 96).

**cah** (adj.) »trden, držeč« (Preloge pri Konjicah), v 16. st. *zah* (Megiser); izposojeno iz stvn. *zāhi*, srvn. *zoehe* »zäh«. Prim. č. *cáhovitý* »trd, žilav« (o mesu).

**cájhen** »kletvica«, *cajhen cajhnasti* »presneta storija« (Poljane); *cajhen ljudi, denarjev* »čuda ljudi, denarjev« (goriško); v 16. st. *cajhen* »čudo« (Trubar, Dalmatin); kor. sln. tudi *cáhen*; k temu tudi *cájhnati, cájhnam* »pridušati, pritoževati se« (Poljane).
Izposojeno iz srvn. *zeichen* »znak, čudežno znamenje, čudo«, stvn. *zeihhan* »Zeichen« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 379; Striedter-Temps, DLS 97).

**câjna** (f.) »ročna košara«, tudi *cənja, cênja*. Izposojeno iz bav. avstr. *Zeine* »košara«, srvn. *zeine* »košara«, kor. n. *zâne, zoane* »košara«. Iz n. je tudi it. *zaino, zana* (Miklošič, 27; Striedter-Temps, DLS 97). K temu tudi sln. *prócajna* »jerbas z ročaji« (bkr.), tudi *prôcaj* (m.), *prôcek* (dol.), *prôcka* (Ribnica), *prôče* (štaj.), vse verjetno iz bav. avstr. *Prôtzeine, Brotzeine* (Štrekelj, LMS 1896, 161; Striedter-Temps, DLS 201).

**cajnati**, *câjnam* (v. impf.) »kovati«, npr. *železo câjnati* »kovati železo v palice za obroče«; izv. *câjnarica* »vrsta kladiva«; k temu tudi *cajn*, navadno pl. *cajni* »do 50 cm dolge železne palice, 4—8 mm debele«.
Prim. tudi č. *cán*, stč. *cajn* »kos kovine«, *cejn* »železna palica za kovanje žebljev« (Machek, 54).
Izposojeno iz srvn. *zeinen* »kovati v palice«, bav. *zainəñ, zaən* »kovati kovino v palice« (Striedter-Temps, DLS 97). Iz n. *Zaineisen* je tudi kor. *čubejžen* »cajn«.

**cákelj** (m.) »oven«; izposojeno iz n. *Zackel* (n). »vrsta ovce« poleg *Zacke* (f.), kar je dalo gl. *cak* »vrsta ovce« (o tem Matzenauer, CS 128).

**cáker** (adv., indekl.), npr. *v caker hoditi s kom* »mit jmd., mit einer Sache umgehen, gebaren, behandeln« (gor.). Izposojeno iz bav. avstr. *zu acker gên*, srvn. *z'acker gân* (Schmeller, BWb. I 31), s prvotnim pomenom »orati«, kasneje figurativno »imeti s kom opravka« (Štrekelj, Lj. zvon 1889, 99; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 377; Ludvik, SR VIII 68; Striedter-Temps, DLS 97).

**câklja** (f.), tudi *cêklja* »močvirje«, *câkljast, cêkljast* (adj.) »močviren« (prvič pri Gutsmannu): Kelemina, SR VIII 85 misli na it. *secca* »plitvina« sprejeto z nemškim posredovanjem. Bliže je č. *cákati* »brazdati po blatu« poleg *cokati, cvachati, cváchati, cachtati se, čáchat, čvachat* itd., tudi post. verb. *cak* »luža«, p. dial. *cackać się* »brazdati po vodi«. Osnova je onomatopeja, glej Janko, ČMF XVIII 139 in Machek, 53. Verjetno spada sem tudi *cakljâti se, cakljâm se* »batzig sein«, prim. č. *cvochta, cvacha, cvachňa* »Schlampe«.

**cála** (f.) »določen čas«, npr. *ob cali živini polagati, krava je uže blizu cale* »bo povrgla« (Fram); Trstenjak Novice, 1856, 3 omenja *cala* v pomenu »dnevni časi: jutro, opoldne, zvečer«, npr. *ob cali jesti, ob cali moliti*. Štrekelj, LMS 1896, 141 izvaja iz nem. *Zahl* in sicer bav. dial. *die Zahl einer Schwangeren* (Schmeller, BWb. II 1110). Striedter-Temps, DLS 98 omenja, da v bavarskem slovarskem gradivu ta pomen ni izpričan in zavrača tudi Pleteršnikovo razlago iz nem. *Zeile* (I 74). Če primerjamo sbh. dial. *čělo* »doba, čas« (Boka Kotorska) in *kolje* »doba, čas« (Črna gora) iz ide. **qu̯el-* »fern« (Walde-Pokorny, I 517), regularno po psl. razvoju, je *cála* morda predslovanski substrat iz neznanega ide. jezika.

**cândra** (f.) »cunja, vlačuga«, tudi *cánder* (m.) in *cánja* in *cendra* »isto«; *câdra* »rdeča ruta na komatu« (gor.), adj. *cándrav* »raztrgan, razcapan«, *cândrati* »trgati, cefrati«, *cándravec* itd. Prvič v 17. st. pri Kastelcu *zandra* »zunia«.
Prim. sbh. kajk. *cândra*, »linamentum, ponniculus«, *cândrav* »raztrgan« poleg *côndrati* »klatiti se«; p. *cądra* »vlačuga«. Tudi madž. *candra, condra, condora* »grobo platno; cunja; vlačuga« (Kniezsa, 603).

Vendar te besede, ki se pojavljajo tudi z u-jevskim vokalizmom (glej *cûndra, cúnja*) niso v ožji genetični zvezi, ampak široko razprostranjene ekspresivne tvorbe (Janko, ČMF XIX 23, XXV 137). Odveč je iskati izvora v kor. nem. *zalder* »Faserichtes« (Štrekelj, JA XXVIII 510; Perušek, JA XXXIV 41) ali it. *cialtrona* (Schuchardt, ZRPh XXV 77). Prim. tudi karpatsko dial. *šundra, šudra* in pod. (Crânjală, Vlivy 236).

**canec** (m.) »drnec«, dial. tudi *canc, cenc*, npr. *v canc iti* »dirjati, jezditi v drnec« (štaj.). Nejasno; morda v zvezi s *cencati, cincati* »omahovati, gugati se«, mogoče pa je misliti tudi na **kъsa/en-ьcь* k lit. *kùšti, kųštù* »razgibati se, začeti se gibati«, lot. *kustêt* »gibati se, gomazeti«. Iz te osnove je stč. *ksenci* (m. pl.) »paglavci, mlade ribice« in r. *kišétь*, ukr. *kyšity* »gomazeti«. Toda pomen sln. *kasati* »hoditi kimaje z glavo« proti sbh. *kàsati* »dirjati«, *kas* »drnec«.

**càp** (m.), g. *cápa* »plemenski kozel«.

Prim. sbh. čak. *càp* »kozel«; slš. *cap, capurek*; č. dial. *cap* »koštrun«, *cápek* »neizkušen mladič«; p. *cap* »oven, srnjak, tepec«; ukr. *cap* »kozel«. Enako madž. *cáp*; rum. *ţap*; alb. *tsap*; dalm. rom. *tsap*; it. dial. *tsappo, zappo*.

Zgrešeno Berneker, I 120, ki misli po G. Meyerju, 387 na alb. **sap* iz lat. *caper* (Rozwadowski, RS II 109; Sławski, I 54; Trubačev, Nazv. život. 90). Slovanske oblike so z rom. posredovanjem sprejete iz predromanske jezikovne sfere. Sorodno je nperz. *čapiš, čapuš*; oset. *coew*, altaj. *čâp*, stturš. *čäbiš*; krim. got. *stap* »kozel«. Izhodišče je prastar pastirski vabilni klic (glej o tem Rohlfs, ZRPh XLVIII 436 in J. Hubschmid, Vox Rom. XIV 197). K razširjenosti v Karpatih D. Crânjală, Vlivy 231 d.

**cápa** I (f.) »noga, taca«; prim. sbh. kajk. *capa* »taca«, č. dial. *cápa, čapa, capáry, čample* »dolge noge«, gl. *capa* »noga«. Machek[2], 94, sodi, da je to ekspresivna varianta k *lapa* »taca« in primerja n. *Tappe*. Glej tudi *cepel*.

**cápa** II (f.) »cunja«. To je semantično težko pregledna skupina besed, ki so po poreklu onomatopeje. Sln. *câp* (m.) »raztrgan, zanemarjen človek«, tudi *capàn, câpež, capîn, cápavec, capánder, capândra* (f.), v. *capândra i* »trgati, cafedrati, cefrati« povezuje Berneker, I 121 s *capáti* in *cápa* »taca« (podobno o teh tvorbah Janko, ČMF XIX 259; XXII 140). Starejše sln. *capa*, v 17. st. »corium elaboratum ex pelle porci, piscis, asini« (Kastelec) je kot kajk. *càpa* »isto« (Belostenec) s posredovanjem madž. *capa, cápa* »tkanina, ribja koža, šagrin, vrsta buče, cunja« izposojeno iz bav. avstr. *zapp, zappeleder, zappleder* (Benkö, MESz I 412). Toda sln. *capàn* »tkanina iz kozje dlake« je verjetno romansko *cappa* »plašč«, furl. *capàn* (Šturm, ZRPh L 83). Manj verjetno Matzenauer, CS 128, ki misli na madžarsko poreklo in Perušek, JA XXXIV 41, ki tudi ne razlikuje pomenskih skupin. Sln. *càfodráti* »hitro hoditi, da lete cape od človeka«, *cefedráti, cafudráti* »trgati na drobne koščke«, *cáfniti* »prevarati« primerja Mende, RLS 51 s furl. *cafade* »brancate, arrafata, arrapata: la quantità di roba abbrancata«, vendar opozarja pri tem na n. *zeftern* »počasi delati«. Oboje je dvomljivo.

**capáti**, *capâm* (v. impf.) »broditi po blatu«, *capljáti, capljâm* »hoditi z drobnimi koraki«, *capáš* (m.) »gaz v snegu, slaba pot«; k temu verjetno tudi *cápa* »taca«, *capovǫ̂znik* »Rallus aquaticus«.

Prim. č. *capati* »hoditi z drobnimi koraki« poleg *capkati, campati, cábat', cabrat* itd., *capa* »noga«, *cápota* »stopinja«; p. *ciapać* in *czapać* »tacati po blatu«, gl. *campać* »potepati se«. Stara onomatopeja *cap, cap* (Machek, 54).

**cápniti**, *câpnem* (v. pf.) »kaniti«, impf. *cânjati, cânjam* (okolica Maribora), *cânkati, cânkam, cankljáti, cankljâm, cafljáti, cafljâm*, pf. tudi *cániti, cânem, cánkniti, cânknem, cáfniti, câfnem*; izv. *cânek* »kaplja, skrožek maščobe na juhi«. Samo sln.; verjetno ekspresivne variante h *kapljáti, kapljâm, ká(p)niti, kâ(p)nem*. Po Bernekerju, I 487 je splošno slov. *kapati, kapǫ* izvedeno morda iz interjekcije *kap...kap* (o padajočih kapljah) in če ta etimologija drži, more biti *cap...cap* vzporedna oblika. Glej tudi *cę̂pati, kápati* in *kvapati*. Drugače o sln. *cáfniti, cafljáti* Janko, ČMF XXII 133.

**cârga** (f.) »preplr«, v. *cârgati se* »prepirati se«; vzh. štaj. in sbh. kajk.; prim. tudi sbh. *cargljivec* »prepirljivec« (Jambrešić). Izposojeno iz nvn. *zergēn* »necken, reizen« iz zah. germ. **targjan* (Kluge, 882).

**cȃvfati**, *câvfam* (v. impf.) »ritensko se umikati«, tudi *câfati, câfam*, pf. *cávfniti, câvfnem, cáfniti, câfnem*; k temu verjetno tudi *cónfniti, cônfnem* »izgubiti pogum« (Lašče).

Enako kakor slš. *cúvať, cûfať, cofať, câfať* »ritensko se umikati«, č. *couvati*, dial. *coufati, coufnouti*, p. *cofać, cofnąć*, gl. *cofać*, dl. *cofaś* izposojeno iz bav. nem. *zaufen* »rückwärts gehen«, srvn. *zûfen* (Berneker, I 130; Janko, ČNF XXII 330; Machek, 62; Striedter-Temps, DLS 98).

**cȃvmar** (m.), g. *-arja* »Brautführer« (kor.) poleg *câmar* (vzh. štaj.); v 18. st. *zaumar* (Gutsmann). Izposojeno iz srvn. **zoumoere* »Brautführer« (Lessiak, PBB XXVIII 82), bav. avstr. *Zaumer*, kor. n. *Zamer* »Brautführer, Führer des Zuges mit Brautgut«. Napak Štrekelj, Lwk. 10, ki je mislil na srvn. *soumoere* »Säumer«, kar je dalo sln. *žumer* (Perušek, JA XXXIV 42; Striedter-Temps, DLS 98).

**cebáti**, *cebâm* (v. impf.) »brcati, suvati«, pf. *cébniti, cêbnem* (goriš., Vipava, Kras); izv. *cèbec* »brca«, *cèbljaj* poleg *cábati, cábam* »suniti«, *cábniti, câbnem*. Čeprav je sln. dial. *cebáda* »brca« izposojeno ali vsaj naslonjeno na it. ben. *zampada*, it. *zampa* »taca« (Meyer-Lübke, 9588), so zgornje besede domače onomatopeje (Janko, ČMF XIX 24). Od tega je težko ločiti sln. *cebedráti, čobodráti* »klepetati« (bkr.), *cebedúlja* »klepetulja« (Janko, ČMF XIX 25 in XXIII 239). Podobne tvorbe so č. *capati* »ploskati, tolči«, slš. *cápat'* »tolči, biti, basati vase« poleg č. dial. *capat* »klepetati«, *cáhnút, cíhnout* »tolči, biti« (Machek, 54), k temu tudi sln. *cácniti* »zadegati, suniti, vreči« (Gutsmann).

**cebedráti**, *cebedrâm* (v. impf.) »klepetati, čvekati« (bkr.), *cebedúlja* »klepetulja«. V enakem pomenu tudi sln. *čobodráti, čebrnjáti*.

Prim. sbh. *čevrljati, čavrljati, čevrkati* »čvekati«. O teh ekspresivnih tvorbah razpravlja podrobno Janko, ČMF XIX 25 d. in XXII 239. Glej tudi *čebljáti.*

**cẹ̑cati,** *cẹ̑cam* (v. impf.) »sesati« (pkm., vzh. štaj.); k temu *cȅc* (m.), *cẹ̑cek* »sesek« in *cíza, cȋzek* »sesek, prsna bradavica«; adj. *cẹ̑ckast* »z velikimi prsmi« (nar. pesem), *cecâten, cecûtji* »sesajoč«; sem spada tudi *cȅc* in *cȋcek* »vrsta grozdja«, *cẹ́celj* »uvula«.

Od tega ni mogoče ločiti *cúcati* »sesati«, *cucálo* »Zulp« in *cízati, cúzati, cûzkati* »sesati«, *cûz* (m.), *cúza* (f.), *cûzek, cûzik* »sesek«, *cûzika* »žrebiček«, prvič v 17. st. *zusati* »sesati«.

To so splošnoslovanske onomatopeje iz otroškega jezika, za katere ni nujno, da so izposojene iz drugih jezikov. Samo sln. *cúcelj* in sbh. *cȕcla* »Saugzulp« je vplivano od bav. avstr. *Zutzel* »Sauglappen« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 378; Striedter-Temps, DLS 104).

Prim. sbh. *cȉcati,* starejše *cȅcati* »sesati«, *cȉca, cȉcak, cȅc, cȅcak,* »sesek«, kajk. *cȅc* »vrsta grozdja«, *cȅca* »lesena čutara«; mak. *cice, cicka* »sesek«, blg. *cicam* »sesam«, *cìca, cìcka* »sesek«; ukr. *cýcka, cýcьka* »sesek«, br. *cycká*; p. *cycek, cycka*; č. *cecati, ceckat* »sesati«, *cecek, cecík* »sesek, prsi«, *cejclík* »cucelj«, tudi *cucati, cucljati, cucmati, cumlati* itd. (Machek², 82), slš. *cecok, cicik,* luž. *cyc* »sesek«; r. *títa, títьka* »sesek, prsna bradavica«.

Iz drugih jezikov naj navedem n. *Zitze'* »sesek«, it. *tetta, zitta, zozzolo, zizza, cizza* »sesek«, *zito, citto* »dojenček«, retorom. *tezzar, cicciar* »sesati«, gr. τιτθός »prsna bradavica«, rum. *țîță* »sesek, prsi«, arm. *tit* »prsi« itd. (Berneker, I 128; Wagner, ZRPh LXIV 405; Vasmer, III 108).

**céčati,** *cêčam* (v. impf.) »stokati, vzdihovati«; verjetno spada zraven tudi sln. *čebohláti se* »grdo se jokati« (Kobarid) in *cecljáti, cecljâm* »jecljati«.

Temu odgovarja č. dial. *cabit', cébit sa, cebonit se, ceconit se* poleg *gébit sa, kepit' sa, čibit* itd. Machek² 79 sodi, da so to ekspresivne variante k *zljati* »jokati, vpiti«; prim. slš. *ziapat', ziepat'* »jokati«; k p. *zi(e)pać,* ukr. *zipaty* »težko dihati« spada verjetno sln. *sípati* »težko dihati«. Sorodno je lit. *žiopsóti, žiopséti, žióbauti* »težko dihati« (o tem Fraenkel, IJ XXI 382).

**cedȋlj** (f.) »Luzula campestris«, tudi *cedílja,* navadno pl. *cedȋlje* (Ptujsko polje). Izhajati je mogoče samo od **sědil'ь* in primerjati sln. *sẹ̑dje* (n.) »Hypnum, Astmoos«. Temu je najbliže lit. *saidis* poleg *saĩdras* »Carex«, *saidrà* »Rhynchospora« iz ide. **sēi-* »vezati«, lit. *siẽti,* sti. *syáti,* av. *hây* »vezati« itd. (Fraenkel, 755, 783; drugače za lit. *sa dis* Petersson, ArArm. Stud. 35 iz **sēi-* »bosti«, sti. *sedhā* »jež«). Slov. jeziki poznajo iz **sēi-* »vezati« samo *-t-* podaljšavo, csl., str. *sětь* »mreža« in **sitь, *sitьje,* sln. *sit* »Juncus«. K pomenu »vezati« prim. tudi sln. *vȋš* in lit. *viksvà* »Carex, Juncus« iz *u̯ei̯-*.

**cediti,** *cedím* (v. impf.) »seihen, durchschlagen, filtrieren«; k temu *(po)cediti jo* »teči, bežati«; izv. *cedílo, cedȋlnik, cedȋlnica* »Seiher«, star. tudi *cedíka* »smola, guma« (Vodnik). Ni jasno, koliko se mtpn. *Cedile, Cedilje, Cedilnica, Cedilja* ipd. (Bezlaj, SVI I 99) nanašajo na *cediti* in koliko na *cedȋlj* (f.) »Luzula campestris«.

Splošnoslovansko; csl. *cěditi, cěždǫ*; sbh. *céditi, cijèditi,* mak. *cedi cadi,* blg. *cedjà*; r. *cedítь,* ukr. *cidýty,* br. *cadzícь*; p. *cedzić, cadzić,* č. *cedit,* slš. *cediť,* gl. *cydźić,* dl. *cejźić.* Psl. *cěditi, cědjǫ* je sorodno lit. *skíesti, skiedžiu* »redčiti, razločevati« in n. *scheiden* »ločiti«; ide. **koi̯d-* (glej tudi *čist*).

**cêditi se,** *cêdim se* (v. impf.) »strinjati se, razumeti se« (Prešnica), dial. *ciêditi se* (podatek T. Logarja).

Samo slovensko; verjetno iz iste osnove **skai-, *skēi̯-, *ski-* kakor slov. *cěditi* »seihen«, *cěstiti* »reinigen«, *čistь* »rein« in r. *ščiryj* »pravšen, zaresen, odkrit«. K pomenu prim. lit. *skaidrė́ti* »schöner, klar werden«, lot. *skaidrinât* »erhellen, erleuchten, klären« ali got. *skeirs* »klar, deutlich« (o tem Fraenkel, 791).

**cȇfta** (f.) »vrsta posode, kad, pinja« (štaj.), tudi *cêhta.* Izposojeno iz bav. avstr. *zefte* »vinski sod«, štaj. n. *Zefte* »srednjevelika posoda za tekočine« (Striedter-Temps, DLS 99).

**cegar** (m.) »ura« (Habdelić, Jambrešić); izposojeno iz madž. *czégér* »ura«, to pa kot p. *zegar, zegarek, zegarnik,* dl. *zeger,* br. *zehar,* ukr. *dzygar* iz nvn. *seiger* k srvn. *sīhen* »seichen«. Prvotni pomen je vodna ali peščena ura (Miklošič, 399). Lit. *ziẽgorius, ziegarius* »ura« in iz tega lot. *ziegar(i)s* je iz p. (Brückner, 651; Fraenkel, 1279).

**cẹ̑gel** (m.), g. *cẹ̑gla* »opeka«, tudi *cȋgel,* gor. *cẹ̑gu,* dol. *cẹ̑jgu* iz **cěgъlь* (Ramovš, Kr. Zg. 42), v 16. st. *Sturimo zégle* (Dalmatin). Prim. sbh. *cȉglja*; č. *cihla,* p. *cegla,* ukr., br. *cégla* (< p.), gl. *cyhel,* dl. *cygel*; r. *cígelь* »opeka«. Sln. **cěgъlь* je izposojeno že iz stvn. *ziagal* (< lat. *tegula*); druge slovanske oblike iz srvn. *ziegel,* stč. *tehla* in slš. *tehla* pa naravnost iz lat. *tēgula* (Miklošič, 29; Berneker, I 129; Vasmer, III 291).

**cẹ̑h** (m.) »združenje obrtnikov«, tudi *cȇh,* v starejšem jeziku f. *cẹ́ha* Gutsmann); adj. *cẹ́hoven*; kakor sbh. *cȇh, cȇj, cȇ,* mak. *ceh,* ukr. *cech,* r. *cech,* p. *cech,* č. *cech,* slš. *cecha* izposojeno iz srvn. *zēche* »združenje obrtnikov« (Miklošič, 27; Štrekelj, Lwk. 10; Berneker, I 121). Iz iste osnove je sln. *cẹ́ha* »račun«, npr. *ceho plačati,* sbh. *ceh,* mak. *ceh,* č. *cech,* srvn. *zēche, zēch* pomeni tudi »Trink-, Zechgelage« (Striedter-Temps, DLS 99).

**cẹ́kar** (m.) »vrsta košare«, tudi *cẹ́ker,* g. *cẹ́karja, cẹ́krâ* (štaj., dol.). Tudi sbh. *cèker, céger* »vrsta košare« in č. dial. *cekr, cekerek* »vrsta košare«. Izposojeno iz bav. avstr. *Zäcker,* štaj. n. *zecker,* kor. n. *zöggar,* tirol. *zegger, zögger* »vrsta košare« (Unterforcher, Jber. Leitmeritz 1887, 21; Striedter-Temps, DLS 100 brez čeških paralel).

**ceketáti,** *ceketâm, cekẹ́čem* (v. impf.) »ščebetati«, *cekȇt* »ščebetanje«, tudi *čeketáti, čekljáti, čekȇt* »isto«.

Onomatopeja; prim. stč. *ckáti, cknúti* »tleskati z jezikom«, nč. *ceknouti* »ziniti«, *ani necíká* »niti ne zine«. Prvotno *c-* (ali *č-*) + *kati* (*ceketáti* je izvedeno iz *cekȇt*); glej o tem Zubaty, Stud. I 1, 144 in Machek, 61). Miklošič, 20 rekonstruira po nepotrebnem izhodno **cьk-*.

**cekin** (m.) »zlatnik«. Kot sbh. *cèkīn* in mak. *cekin* »zlatnik« iz it. *zecchino* »zlatnik«, ben. *zechìn* (Mende, RLS 52). It. *zecca* »kovnica za denar« je iz arab. *sekkah* »nakovalo« (Meyer-Lübke, 7793).

**cekniti se**, *ceknem se* (v. pf.) »zaskrbljen biti, skesan biti, bati se« (vzh. štaj., pkm.), prim. *za greh se cekniti* (Dajnko). Pleteršnik, I 76 povezuje s csl. *cъkněti* »tardare«, kar pomensko ne ustreza, prim. sbh. *dòckan* »pozen« (o tem Skok, II 55). Bliže je **tъsknǫti*, **tъskniti*, kar je dalo p. dial. *ckni mi się*, *cni mi się* »toži se mi«, v 15. st. *cknąć*, *cknić* »iti na bruhanje« poleg *ckli mię*, *ckliwy*, *cliwo*, *cliwić*; slš. *cknie sa mi*, *cnie sa mi* »toži se mi«, *clivý* »žalosten«. Tem oblikam odgovarja r. *menja tošnit*« gre mi na bruhanje«, ukr. *tóšno* »skrbi polno, težko«, p. *teszno* »hrepeneče«, gl. *tešny*, *tyšny* »zaskrbljen, tesnoben« (o tem Slawski, 1 106; Vasmer, III 128 in 129). Prim. tudi sln. *člẹ́ti*, *člẹ̑jem*, *člîm* »hrepeneti« < **tъščlěti* in *sklẹ́ti*, *sklẹ̑jem*, *sklîm* »peči, pekoče boleti«, knjižno s sekundarnim polglasnikom *skeleti* < **tъsklěti*. Glej tudi *kesati se*.

**cẹ̑l** (adj.) *cẹ́la*, *cẹ́lo*, dial. *ta ceu* »integer, plenus« (akc. Ramovš, SJ III 47; 50); za primarni pomen« »sanus« prim. *rana je cela* »zaceljena«, *ranocelec ranocelnik* »kirurg«, v. *(za-)cẹ́liti*, *(za )cẹ́lim*, *celéti*, *celi se* in fit. *skorócelj* »Achillea millefolium« (vzh. štaj.), tudi *škatócelj*, *škarúcelj*, *skorejca*, *korócelj*, *koróncelj*, *korócvet*, stč. *skorocel*, *ranocel* »Plantago«, slš. *skorocel*, *kolocír* < **skoro -cělъ* (glej tudi *jutrocel*). Z razširjenim pomenom tudi izvedenke *celóten celovȉt*; adv. *celǫ̑* »etiam, vel, quin etiam«, tudi *celȏ*, *clȏ*; *s cêla*, *s cêlega*, *iz cêla do cêla* »popolnoma«; v 16. st. *is celiga ſerza* (Trubar), *mi smo cillu vſi iſkaſheni* (Trubar), *zel*, *cel*, *zeêl* »perfectus« (Megiser), ljudsko *celák*, *cêlec* »žrebec« (cgn. *Cevc*); *celina* knjižno »kontinent«, dial. »nezorana zemlja«, tpn. *Celína*, *Celine*, *Celo*, *Cela*; fit. *celič*, *celec*, *celînščina*, *celînčica* »Prunella vulg.«. Psl. *cělъ*, sbh. *cio*, *cijèla*, mak. *cel*, blg. *cjal*, r. *célyj*, ukr. *cilyj*, br. *cely*, p. *caly*, č., slš. *celý*, gl. *cyłý*, dl. *cely*. Najbliže sorodno je stvn. *heil*, got. *heils* (Hirt, PBB XXIII 332 domneva napak, da je *cělъ* izposojeno iz germ.), iz iste osnove je stprus. *kailūstiskan* »zdravje«, *kails-pat kails* »pozdrav«, gr. κοῖλο. τὸκαλόν. (Hesych), glej Berneker, 1 123; Trautmann, 112; Altpreuss. Sprd. 350, podrobna literatura Vasmer, III 288.

**celar** (m.) »Apium graveolens«, tudi *selar* (kor.); v 18. st. *zelar*, *ſelar* (Gutsmann).

Prim. sbh. *cèler*, *selen*, *seren*, *sedan*, *šelin*; blg. *celer*, *celina*; č. *celer*, slš. *zeler*. Zadnje izhodišče je gr. σέλῖνον; sln. *celar* je kakor č. *celer* sprejeto preko bav. n. *Zeller* »Apium«, oblika *selar* pa kaže na sev. it. *selero* (Striedter-Temps, DLS 100; Machek, JR 156). Sin. *zelena*, *opih*.

**cẹ́lec** (m.), g. *cẹ́lca* »Prunella vulgaris«, tudi *cẹ̑lič* (Luče), *celînščica*. Samo sln.; prim. *cẹ́lec* »Plantago lanceolata«. Izvedeno iz **cěliti*. Machek, JR 196 omenja, da je rastlina na Valaškem zdravilna. Sin. *črnoglav*.

**cẹ̑lica** (f.) »cella, cellula«. Novoknjižno; verjetno posneto po č. in p. *cela* iz lat. *cella*, ne pa po n. *Zelle*. Csl. *kelija*, *kelьja*, r. *kélьja*, blg. *kelija*, *kilija* in sbh. *ćèlija* je prevzeto naravnost iz gr. κελλίον (Berneker, I 499 d.).

**celîn** (m.) »sprožilo pri puški«. Izposojeno iz furl. *azzalìn*, *acialìn*, *azzarìn*, ben. it. *azzalin* »sprožilo«, it. *aciarino* (Štrekelj, JA XIV 519; Šturm, Ce fastu IX 6; Mende, RLS 52), vse pa je iz strom. **aciale* »jeklo« (glej *ocel* in *čel*). Iz istega vira je verjetno tudi sln. *cẹ̑l* (m.) »orodje« (gor.), tudi *cẹ̑l* (f.) in *cẹ̑v* (m.), kor. *cẹ̑vje*, *cevǫ̂vje* (n.), čeprav je mislil Pleteršnik, I 81 na nvn. *Zeug*.

**celina** (f.) »nezorana zemlja, nekaj celega«, nknj. »kontinent«; tudi *celíca* »neizkrčena ruša«; v tpn. *Celína*, mtpn. *Celína*, *Celíne*, *Celínce*, *Celínski hrib*, ca. 1706 *nä zeline* (Pleterje).

Stsbh. *cjelina*, *cjèlica* »nezorana zemlja« (do 16. st.; Schütz, Geogr. term. 52), novejše samo »nekaj celega«; blg. *celin*, *celinà* »nezorana zemlja«, csl. *cělizna*; r. *celiná*, dial. *čelizná* »krčevina«, p. *calizna*; č. dial. *celina*; dl. *cylina*.

Star agrikulturni termin (Niederle, Sl. stž. III 34); izvedeno iz *cělъ* (Berneker, I 123), v tpn. Miklošič, ONappell. 55.

**Celje** (tpn.), ant. *Celēia* (Pichler, Austria Rom.), proti koncu antike 452 *Cylia*, v srednjem veku 1137 *Cylie*, ca. 1185 *Cilie*, ca. 1212 *Zilje*, 1241 *Cili*. Sln. oblika imena je prvotno lokal **Cel'é* iz lat. lok. *Celeiae* (Ramovš, Hgr. II 139; Skok, ZfrPh XLVI 392; XLIV 414; ČJKZ III 28; JF VIII 62). Nemška oblika *Cilli* je prevzeta iz sln. lokala, dvomljivo že pred 750, kot domneva Kranzmayer, Carinthia CXLIV 194. Predromansko **Kelēia* s sufiksom kot v *Noreia*, *Matreia*, *Aquileia* (Schwarz, Deutsche Namenforsch. II 89) neznanega porekla. Grošelj, ČZN XXVII 194 opozarja na n. Kelmüntz < *Celius mons*, osnova je morda ista kot v κελαμαντία ob Donavi in lig. *Celeiates* (Pokorny, ZfcPh XX 14; XXI 60). Oštir, Razpr. ZDHV 1 198 vidi v **kel-* isto osnovo kot v *Clanis*, *Glanis*.

Drugo je *Marijino Celje*, slovenizirano iz n. *Maria Zell*, kar je iz lat. *cella* »celica« (Bach, Deutsche Namenkunde II 2, 191).

**Celovec** (tpn.) g. *Celǫ̑vca*, n. *Klagenfurt*, 1193—99 *Chlagenuurt*, latinizirano kasneje tudi *Claudii forum*, pri Janezu Vetrinjskem v 14. st. *Querimoniae vadus*; slovenske oblike imena so izpričane šele od 18. st. dalje *Ziloviz*, *Zeloviz* (Hipolit), *Zilouz* (Popovič). Slovenske dial. forme *cvelôųc* (Tolmin), *cvilôųc* (Bača, Savinjska dolina), *cijûvac* (Rezija), *clowəc*, *clôųc* (Rož), *cəlôųc*, *clôuc* (gor.) dopuščajo najverjetnejšo rekonstrukcijo **cvil'ovьcь* (Ramovš, Hgr. II 138) in ne **stvolovьcь* (Pintar, JA XXVI 635; XXVII 420; XXXI 382; Ljub. Zvon, 1914, 459; 498; 571; 1915, 24; 66; 131; 211). Zaradi nemškega *Klagen-* so mislili tudi na **cvil'avьcь* iz *cviliti* (Lessiak, JA XXVII 412; XXXLL 193; Carinthia, CXII 62; Nahtigal, Carniola VIII 210; Kranzmayer, ONBK II 119), kar je verjetno samo ljudskoetimološka povezava sln. in n. imena. Ramovš, idem. je sln. **cvьlovъ* in n. dial. *khlōg-* izvajal iz antičnega **aqilava*, Oštir, Razpr. ZDHV I 298 je iz dvomljive sln. rekonstrukcije **cьl-* suponiral isto izhodno osnovo kot v hidronimu *Glanis*, *Clanis*. Podobno tudi Skok, Etnolog VII 71—89, ki v nemški

grafiki *Klagen-*, *Kladen-* in latinizirani *Claudii furtum*, *Claudii forum* išče refleks iz hidron. *Glana*, prim. **khlân-* ali **khlāin-*, medtem ko naj bi bila v sln. izhodnem **cəbəlovьcь* sled nekega antroponima, eventualno avarskega.

**cempȩ̑r** (m.), g. *cempȩ́ra* »košček, drobec, drobiž« (bkr.), npr. *ni cempera mu ni ostalo*; *raztrgati koga na cempere*, tudi *cepȅr*, g. *cepéra* (dol.); dem. *cempȩ̂rec*; dalje *cempȩ́riti* »trgati na koščke«.

Nejasno; primerjati je mogoče č. *cancár* »odtrgan kos blaga«, tudi *cancour*, *cancor*, *camfour*, *camforec*, *cafór* ipd.; slš. *camforec*, *cancor* itd. Podobne tvorbe so nvn. *Zanzer*, *Zanzel*, *Zunzel*, srgr. τσάντσαλον »cunja« in iz tega it. dial. *tsandalo*, *tsingulu* itd. (glej Janko, ČMF XVIII 272 in Machek[2], 80, 81.)

**cȩ́na** (f.) »pretium« (v pomenu »nagrada« iz sbh.); izv. *cȩ́niti*, *cȩ́nim* »vrednotiti, spoštovati« (tudi *ceníti*); adv. *cenó*, *ˌpocéni*, *v céno* »wohlfeil«, *ˌpoceníti* »wohlfeil machen«, adj. *cȩ̑n* (< *cěnьnъ*), novo *cenȩ̑n*, komp. *cenȩ̂jši*, *cenȩ̂je*; iz tega *cenȩ̂jšati* »barantati« (prim. sbh. *cjenjkati se* in č. *cenkovat se*); v 16. st. *dobro zeno* »wohlfeil« (Dalmatin).

Splošnoslovansko razen lužiško; csl. *cěna*, sbh. *cena*, *cljena*, mak. *cena*, blg. *cená*; r. *cená*, ukr. *ciná*, br. *caná*; p., č., slš. *cena*. Sorodno je lit. *káina*, *kainà* »cena, korist«, *ˌpuskainiu* »poceni«; avesta *kaēnā* »povračilo, maščevanje, kazen«, gr. ποινή »plačilo, kazen« iz ide. **quoina*. Glej tudi *kajati*, *kesati se* (Berneker, I 124; Trautmann, 113; Vasmer, III 288, 289 z liter.).

**céna** (f.) »pleme, rasa« (Tolmin), npr. *dobre cene* »dobrega plemena«. Štrekelj, LMS 1892, 8 izvaja iz it. *zinna* »prsi«, kar je samo šaljiva metafora; osnovni pomen langob. *zinna* je »napušč« (Meyer-Lübke, 9621). Primerjati bi bilo mogoče srir. *cinim* »izviram, izhajam«, *ciniud* »poreklo, rod, pleme«, stkimr. *cenetl* »pleme, rod« iz ide. *ken-* »izhajati« (glej sln. *za-četi*, *konec*, *ščene*). Zaradi začetnega *c-* ne more biti domače.

**cȩ̂ncati**, *cȩ̂ncam* (v. impf.) »mencati, gugati se, obotavljati se, obotavljaje delati«, tudi *cȩ̂cati*, *cencljáti*, *cȋncati*, *cincáriti*, *cûncati*, *côcati*, *cûciti*, pf. *cȩ̂ncniti*, *cȩ́ncniti*, *cúcniti* »omahniti, klecniti«. Prim. tudi *ˌgȋncati se* »omahovati« (Lašče). Izv. *cándrovec* »omahljivec«, *cócanje* »guganje« in verjetno tudi *cânec*, *cânc*, *cênc* »drnec«, npr. *v cânc iti* »dirjati, jezditi v drnec« (štaj.). K pomenu glej sbh. *kȁsati* »dirjati«, *kȃs* »drnec« proti sln. *kasati* »hoditi kimaje z glavo« (o konju).

Podobno je tvorjeno tudi slš. *cácať sa* »gugati, zibati«, *cácačka*, *cácaňa* »zibelka«, *cacorka*, *cancorka* »tresoritka« in č. dial. *cackovat* »poditi se« (o živini), *cacorka* »vime«. Janko, ČMF XVIII 269 suponira onomatopejo ali otroško besedo **cac-* z različnimi pomeni (glej tudi *cacati* in *čača*, *čeča*). Vzporedna tvorba je bav. *zünzeln*, kor. n. *zenzə̀n*, in ni treba misliti na izposojenko (Tako Schuchardt, ZRPh XXXV 81; Pintar, LMS 1898, 161; Perušek, JA XXXIV 43.).

**cengulja** (f.) »Chelidonium majus«, tudi *cindolka* poleg *senodolka*, *sidolka*;. Prim. sbh. *cimbola*, *cingola*, *cindola*, *cindolica*, *celadonia*; stč. *celidon*, *celidoň*, nč. *celadona*, *celdoň*, *celdoun*, *celoděj* ipd. Vse iz srlat. *celidonia* < gr. χελιδόνιον ad χελιδών »lastavica« (Marzell, Wb. Pfln. I 931; Machek, JR 54). Nejasno je sln. *kemenica*, kar je morda iz istega vira.

**cȇnt** (m.), g. *cȩ́nta* »stot«, kakor sbh. *cênta* (f.) in č. *cent* »stot« izposojeno iz srvn. bav. *zënte*, *zënten* »stot«, nvn. *Zentner* iz lat. *centēnārius* »stot« k *centum* »sto« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 373; Striedter-Temps, DLS 100).

**cȩ́pati**, *cȩ̂pam* (v. impf.) »padati, poginjati«, pf. *cȩ́pniti*, *cȩ̂pnem*, tudi *cápniti*, *câpnem*. Samo sln.; gotovo v zvezi s *kápati*, *kâpam*, *kâpljem* »padati«, mak. *kape* »pada«, blg. *kàpla* »pada« poleg sbh. *kȁpati*, *kȁpljem* »poginjati«, č. dial. *kapati* »poginjati«, p. *kapać*, *kapieć* »zmanjkovati, hirati, hujšati«, r. *kánutь* »izginiti«. V obeh pomenih »padati« in »poginjati« je *kápati* verjetno ista osnova kakor *kápati*, *kapljáti* »tropfen« (Berneker, I 487; Machek, 191 z drugačnim poskusom razlage) in *cȩ́pniti*, *cápniti* so vzporedne oblike k *cápniti* itd. Drugače, manj verjetno Janko, ČMF XIX 255 d.

**cepenȩ́ti**, *cepením* (v. impf.) »dreveneti, krepeneti«; *cepenétiˌpo čem* »nestrpno hrepeneti«; k temu *cepȩ́tec*, *ceptȇc*, *copótec* »Orchis« (Machek, 57).

Prim. sbh. *scipati se* »odreveneti od mraza«, blg. *scèpъ se*; csl. *ocěpeněti* »posušiti se«, *cěpěnъ* »odrevenel«; r. *cepenétь* »dreveneti«; stč. *cepeněti* »dreveneti«, *cěpet* »furor«; slš. *cepeněť* »dreveneti«.

Fortunatov, BB III 57 je to besedno družino primerjal z lit. *kaĩpti* poleg *keĩpti* »hujšati, poginiti« (glej *cepati*), Drugače Berneker, I 125 in Vasmer, III 289, ki izvajata iz *cěpъ* (glej *cepiti*) kakor *dreveneti* od *drevo*, *koceneti* od *kocen*, *krepeneti* od *krepek* itd. (glej tudi Nahtigal, SJ II 5).

**cepetáti**, *cepetâm* (v. impf.) »tolči z nogami ob tla«; izv. *cepȇt* (m.), g. *ceptâ*, *cepetânje*, *cepetálo*, *cepetȋn*, *cepetljȋvec*, *cepetúh* itd.; v 16. st. *zapatati* (Dalmatin). Tudi *côpati*, *côpam* »tolči z nogami, štorkljati, s treskom padati«, *côpkati*, *copotáti*, izv. *copȍt*, *copónta*, *copolȍp*, in interj. *cop!* (vzh. štaj.).

Onomatopeja kakor *capati*, *cakljati*, *côkati*, *cmokati*; č. poleg *capati* tudi *capkati*, *campati*, *cábat* »štorkljati«.

**cepȋn** (m.) »vrsta krampa«, tudi *capȋn*. Kakor sbh. *càpûn* »trnokop«, slš. *capiň* »ostra motika« in kor. n. *zappin* izposojeno iz it. *zappone* k *zappa* »Hacke, Haue«, srlat. *sappa*, verjetno turškotartarskega porekla, prim. turš. *čapa*, ngr. τζάπι (Miklošič, 27). Blg. *čapa* in r. dial. *čápka*, *cap* je iz turščine, sbh. *capa* iz it. *zappa*, sln. *šápa* »motika« (Vipava, Istra) je verjetno iz furl. *sape*, stč. *sápě* »grebljica, vrsta orožja«, p. dial. *sapa* in ukr. *sapà* pa je prevzeto iz lat. *sappa* (Machek, 440).

**cȩ́piti**, *cȩ́pim* (vb. impf.) »klati, sekati«, redko *cepati* prim. sbh. *cijȅpati*, *cȉjepam*, mak. *cepi*, blg. *cepja*, csl. *cěpiti*. To kaže na prvotno **koip-*, prevojno varianto osnove **skep-* (glej ščep, vsčekniti). Iz tega je sln. *cȩ̑p* »špranja, razpoka«, *razcȇp*, *odcep*, *ˌprecep*; *drvocȇp* »kraj, kjer cepijo debla«, *cepanica* »poleno«,

*cepèr* »iver«, adj. *cépek* »cepljiv, ki ga je lahko klati«; verjetno spada sem *cepę̑l* (f.), *cepeliga* »piščal«, prim. sbh. *cȉp* »del roke«, metaforično tudi *v dva cepa* »na levo in desno«, *govoriti v dva cepa* »tja v en dan«, *tkati v štiri cepe*. Številne izvedenke so tudi v drugih južnoslovanskih in vzhodnoslov. jezikih.

Širši areal ima *cę̑p* (m.) »flagellum«, dial. tudi *cepî* (m. pl.), *cepê* (f. pl.), poleg *cêpec*, prim. sbh. *cȉjep*, *ćêp*, *cȉp*, r. *cep*, ukr. *cìp*, č. *cep*; toda p. *cepy* (pl.), gl. *cypy*, dl. *cepy*, plb. *cepoi*, ker je *cep* sestavljen iz dveh delov; v Srbiji v tem pomenu *procep* (Požarevac) poleg »precep za lov na kače« (M. Pavlović, ZbFL II 32).

Tretja pomenska skupina je *cepiti* »arbore insere«; k temu *cepȋč*, *cepíka*, *cepílo*, *cépljenka*, *cépljenec*, *cepjȇ* (pkm.), tudi medicinski termin; prim. sbh. *cijȇpiti*.

**cę̑r** (m.), g. *cę́ra* »Quercus cerris«; izv. *cerǫ̂vje*, *cerovína*, adj. *cę́rov*; v tpn. Cerov, 1147 *Cerou*, *Cerovo*, *Cerovec*, *Cerovlje*, *Cerovica*, *Cerovce* (Bezlaj, SVI I 102).

Prim. sbh. *cȅr*, blg. *cer*, s. csl. *cerъ* »τερέβινθος«; r. *cer*, r. csl. *cerъ*, slš. *cer*; iz slov. je madž. *cser* in alb. *čer*; iz lat. *cerrus* (Miklošič, 28; Berneker, I 122; Vasmer, RS III 264 in REW III 290).

**cerȇnje** (n. sg.) »rušje, ruševje« (Krn); v 18. st. *zer*, *zerovu drevu* »Pinus cembra« (Gutsmann). Verjetno spada zraven tudi *cę̑rec* »Stachys recta«. Štrekelj, JA XIV 519 izvaja to iz nvn. *Zirm* »Zirbelbaum« (glej tudi Hubschmid, ZRPh LXVI 87). Vendar je dubletna oblika *Zirm* v nemščini pozno izpričana (Kluge, 888). Kakor *cret*, *cretovje* »rušje, ruševje« (gor.) utegne biti tudi *cer*, *cerenje* v zvezi z rcsl. *kьrь* »grm«, č. *keř*, kar vežejo z lit. *kerė́ti* »razraščati se, razvejati se«, lot. *cḙ̀rs* »grm«, stprus. *kirno* »grm« (Fraenkel, 241); čeprav sln. *c-* ne moremo zadovoljivo pojasniti.

**cériti**, *cerim* (v. impf.) »kazati zobe« (Miklošič, 299); prim. sbh. *cȅriti*, *cȅrīm*; č. *ceřiti* (*se*) poleg *ceniti* (*se*); slš. *ceriť* »režati«. V drugih slov. jezikih je osnova *ščer-*: r. *ščḗritь*, *oščḗritь*, br. *ščḗricь*; p. *szczerzyć*; gl. *ščerić*, dl. *ščeriś*; ukr. *vý-ščyryty*, *výškyryty*, *výskoryty*, *vyskarjáty* je iter. oblika iz **ščьr.*- Vse iz ide. **sqer-*, lit. *skìrti*, *skiriù* »ločiti, potegniti narazen« (Berneker, I 126; Vasmer, III 282). V slov. jezikih tudi več ekspresivnih oblik, kot npr. č. *čuřiti se*, *ščuhlit' se*, *štihlit' se* (Machek, Pocta 319; ESČ 515).

**cę̑rkev** (f.), g. *cę́rkve* »ecclesia, templum«, redko *cérkva*, *cirkva* (Sln. gorice), *cêrkäf* (pkm.); v Briž. spom. 1. pl. *cirkuvah*, v 16. st. *Cerkou* (Trubar); adj. *cerkvę̂n*; izv. *cerkveník*, *cerkǫ̂vnik*, *cerkvę̂nec*, *cerkvár* itd.; pogosto v tpn. *Cerknica*, 1040 *Circheniza*, *Cerkno*, 1255 *Circhinicz*, *Cerkljȇ*, 1239 in *Cirkelach* (< *cerkljane*), *Cerkovišče*, 1331 *Cirkowitz*, *Cerkevnjak*, *Cerkovce*, *Cirkonce*, *Cirkuše*, v mtpn. *Cerkovnik*, *Cerkvenščak*, *Cerkendol*, *Cerkonce*, *Cerkojnica* ipd. (Bezlaj, SVI I 101).

Prim. sbh. *cȓkva*, *crȋkva*, *crȋkav*; mak. *crkva*, dial. *crkov*; blg. *cъ̀rkva*, *čȅrkva*; r. *cerkóvь*, ukr. *cérkva*, br. *carkvá*, dial. *córkaŭ*, *córkva*; p. *cerkiew*, č. *církev*, slš. *cirkev*; gl. *cyrkej*, dl. *cerkwja*, *cerkej*; plb. *cark'oi*, *cark'ev*. V csl. je izpričano več oblik, *crьky* in *cirьky*, v 13. st. celo akz. *krьkъvь*, v 15. st. vok. *krkvi*. Nahtigal, Štud. 67 je sklepal na dvojni prevzem: zgodnje balk. *crьky* je iz stgerm. ali predgot. **kirikō*; kasnejše moravsko-panonsko *cьrьky* je iz stbav. *chirichum* (d. sg.). Bliže sorodno slov. oblikam je gr. κυριακή in germ. **kirika*, stvn. *chirihha* »Kirche«. Berneker, I 132, Stender-Petersen, Lwk. 42, Uhlenbeck, JA XV 484 mislijo na got. ariansko **kirikô* ali na stbav. **kirkô* (glej tudi Schwarz, JA XL 288; XLII 305; Rudolf, ZSPh XVIII 266). Zaradi nerazložljivega začetnega c- se misli tudi na učeno polatinjeno izreko **tsir(i)ka* (Kiparsky, Lw. 247) ali na izposojeno iz neizpričane lat. **cyrica* (Boháč, LF XXXV 440; Skok, RÉS VII 178; ZSPh II 397). Nesprejemljivo Gunnarsson, UUÅ 1937 < rum. *biserica* (Vasmer, ZSPh XIV 464, REW III 290).

**césar** (m.), g. *cesárja* »imperator«; izv. *cesaríca*, *cesárski*, *cesârstvo*, *cesarjeváti* itd.; v 16. st. *Cefar* (Trubar); izposojeno iz r. je *câr*, g. *cârja*, vendar že v 17. st. *Turshki Zar* (Kastelec); v drugih pomenih *cesar* »vrsta jabolk«, *cesárščica* »vrsta hrušk«, *cesárščak* »vrsta grozdja«; v tpn. in mtpn. *Cesar*, *Cesárica*, *Cesárjevec*, *Cesarsko*, *Cesarija* ipd.; tudi cgn. *Cesar*, tpn. *Cesari*.

Csl. *cěsarь*, starejše r. tudi *cьsarь*; sbh. *cȅsar*, *cȃr*, mak. *cesar*, *car*, blg. *car*; r. *carь* (*césarь* le za rimske cesarje), ukr. *císarь*; p. *cesarz*, č. *císař*, slš. *cisár* (< č.), stč. *ciesar*. Iz slov. jezikov je madž. *császár*, turš. *časar* (za avstrijskega cesarja).

Večinoma izvajajo preko got. *kaisar* iz lat. *Caesar* (Miklošič, 28; Berneker, I 127; Meillet, Ét. 110, 184; Kiparsky, Lw. 194; Vasmer, III 283). Dvomljivo je izhajati iz got. *kaisāreis* (Stender-Peterson, Lwk. 350). Za lat. *caesārius* sta se odločila Skok, Razpr. ZDHV III 33 in Machek, 60). Naravnost iz *caesar* izhaja Jireček, JA XXXI 450; Boháč, LF XXXV 224. Oštir, AAS I 100 je mislil na iliro-traško posredovanje.

**cę́sati**, *cę́sam* »trgati v velikih kosih« (vzh. štaj.), npr. *skale cesati*, *perje cesati*; *cesati se* »cepiti se«, npr. *nit se cesa*; izv. *cę̂sek* »trska, korenina nohta«, *cesíka* »odcepljen kos lesa«, v 18. st. *ziefkati* »cepiti« (Gutsmann).

Prim. č. dial. *cásati* »trgati, skubsti«, gl. *casati* »trgati«. Matzenauer, CS 129, 131 izvaja iz srvn. *ceisen*, stvn. *zeisan* »zausen«. Machek[2], 81 misli pri č. *cásati* na *s-* intenziv k *cápati se* »trgati«. Mogoče bi bilo sln. *cę́sati* primerjati z lit. *káišti* »trgati, ruvati«, ide. **kois-* kakor *cestiti*, *cesta*, ali pa na *s-* intenzivum k *cepiti*. Glej tudi *cesráti*.

**cesráti**, *cesrâm* (v. impf.) »trgati, strgati«, tudi *cusráti*, *cusrâm* in *cuzráti*, *cuzrâm*; izv. *césra* »razmršeno dekle«, *cúsra* »zanemarjena ženska«, *cúzra* »isto«, adj. *cúsrav* »zanemarjen, potepuški«, *cúsravec* »klatež« (Sln. gor.). Ekspresivne variante z *-r-* podaljšavo (prim. *čehrati*, *česráti*, *česati*) k *césati* »trgati«. Nem. *zausen* ne more priti v poštev (tako Pleteršnik, I 89).

**cę́sta** (f.) »platea«, dial. tudi »tovorna pot« (Polhogr.), »stagna, gojna« (Luče); tudi več tpn. *Cesta*, *Ceste*, prvič 1141 *predium Cezt* (Kovačič, ČZN XII 12; XVII 110), 1572 *Stara Zeſta*, 1586 cgn. *Mathey Näzesti* (Mell-Pirchegger, Gerichtsb. 313, 350), danes

cgn. *Cestnik*; pogostna mtpn. *Na cesti, Pod cesto,* 1523 *na Zesta* (M. Kos, Prim. urb. II 164).

Prim. sbh. *cèsta*; č. *cesta*, stč. *cěsta, ciesta*, stp. *pocestny* »klatež, popotnik«; csl. *cěsta*. Brandt, RFV XXI 214, Daničić, ARj I 774 in Vasmer, III 291 vežejo s *cěstiti* »čistiti«; drugi primerjajo lit. *káišti, káišiu* »strgati, praskati«, stprus. *coestue* »krtača«, *coysnis* »glavnik« (Zubatý, JA XVI 385, Stud. I 2, 90; Trautmann, 113; Berneker, I, 127; Fraenkel, 204).

**cę̂stiti**, *cę́stim* (v. impf.) »skopiti«, *listje cestiti* »klestiti«; izv. *cę́ščenec, cę́ščenik* »skopljenec, koštrun« (rez.); *ocest* »Sideritis«, verjetno tudi *pocesna* »neka cerkvena dajatev« v 17. in 18. st. < *po-cěstьna, vicini pozesnas solventes* (glej tudi *pocedesna* in *čediti*).

Prim. csl. in r. csl. *cěstiti* »čistiti«, csl. tudi *očěštati, očěštenije*. Verjetno ista osnova kot v *cěsta* »platea«; nekateri raziskovalci mislijo na osnovo *(*s*)*qoid-*, kakor je lit. *skaidrùs* »čist, jasen« in *skíesti, skíedžiu* »redčiti, trgati narazen« (glej tudi *cediti* in *čist*), tako Meillet MSL XIV, 353, Trautmann, 263, Berneker, I 127; Vasmer, III 291; Sadnik-Aitzetmüller, Hwb. 22.3 Drugi primerjajo *cěsta* z lit. *káišti* »strgati, praskati.«

**cęv** (m.) »orodje« (gor.), tudi *cevh* (kor.), npr. *delni cevh* »Werkzeug« (Gutsmann) in *cêjok* (štaj.). Izposojeno iz srvn. *ziuc, ziug* »Handswerkzeug, Gerät«, nvn. *Zeug*. Iz iste osnove je tudi sln. dial. *zajg* »vrsta blaga«, vendar izposojeno kasneje (Lessiak, PBB XXVIII 84; Kelemina, ČJKZ VI 37; Striedter-Temps, DLS 100).

**cę̂v** (f.), g. *cevî* »tubus, fistula«, dem. *cę̂vka* (akc. Tesnière, RÉS IX 104), prvič v 16. st. *s'zeumy* (Dalmatin, Megiser).

Prim. sbh. *cev, cìjev*, blg. *cev, cevtà, cevljà*, csl. *cěvь*, r. *cévka*, ukr. *cíva, cívka*, p. *cewa, cewka*, č. *cev, céva, civka*, slš. *cieva, cievka*, dl. *cewa*, gl. *cywa*, plb. *cev*. Iz slov. jezikov madž. *cső* (Kniezsa, 143; Skok, ZSPh XVI 323). Psl. **cěvь* in **cěva* primerjajo z lit. *šeivà, šaivà* »cevka«, lot. *saiva* »tkalski čolniček« iz ide. *(*s*)*qhōį-u̯a* (Miklošič, 29; Schmidt, KZ XXV 127; Berneker, I 128; Trautmann, 301; Vasmer, III 286). Drugače Zubatý, JA XVI 385, Stud. I 2, 90 in Machek, Recherches 86; Slavia XVI 187 in ESČ 57, ki misli na zvezo z lit. *kaivìnti* »shujšati, posušiti se« in slš. *civieť*, p. dial. *cewieć* »isto«.

**cę̂vta** (f.) »posoda za vodo« (Slov. gor.), »pinja« (Haloze), tudi *cêfta* in *cêhta* »kad« (zah. štaj.) »vrč, ponev« (Pohorje). Verjetno spada zraven tudi *cêhta* »debela nerodna ženska« (gor.). Izposojeno iz bav. avstr. *zefte* »vinska posoda«, štaj. n. *Zefte* »srednjevelik sodček« (Matzenauer, CS 131; Striedter-Temps, DLS 99).

**cic** (m.) »vrsta katuna«; izv. nvn. *Zits*, bav. *Zitz* »fin, pisan katun« (Striedter-Temps, DLS 101). Zadnje izhodišče je sti. *citrá-* »pisan«, beng. *chits* »pisan katun« (Kluge, 889).

**cica** (f.) »mačka« (pkm.). Prim. sbh. *cíca* »mačka« (Vuk) in č. dial. *čiča* »mačka«. Verjetno iz vabilnega klica *ci-ci!, cic, cic!*; prim. tudi *cóca* »mačka«.

**cîcati**, *cîcam* (v. impf.) »rezati s topim nožem; počasi, leno delati; premikati se«, postv. *cica* »slaba žaga«. Verjetno denazalizirana oblika k *cîncati, cę̂ncati, cûncati*. Glej tudi *kinkati*.

**cícer** (m.) »Cicer arietinum«, tudi *cézer* (m.), *císra* (f.), *císara* (f.), *cízara* (f.), *číček* (m.), *čičerka* (f.), *čičerika* (f.), *kîhra* (f.).

Prim. sbh. *čic, čîčak, čiček* »Cicer«, blg. *kiker*, č. *cizrna, cizrnik*, stč. tudi *tytřicě*; slš. *cícer*; p. *cieciorka* »Cicer«. Vse iz lat. *cicer*, gr. κέγχρος, vendar sprejeto z različnim posredovanjem; preko stvn. *chichira*, nvn. *Kicher* je izposojeno sln. *kihra*; iz it. *cicerchia* je sln. *čičerka, čičerika*, druge oblike potrebujejo še natančnejšega študija. Tudi madž. *csicseri-borsó* »Cicer«. Liter. Miklošič, 116; Berneker, 1 503; Machek, JR 126. Sin. *nosec, pežek*.

**cîfra** (f.) »nakit, okrasje«, pl. *cîfre* »blestivke, rese«, adj. *cîfrast* »pisan, okrašen«, *cîfrati, -am* »krasiti, olepšavati« (pkm., dol.). Prim. kajk. *cifra* »nakit«, vse iz madž. *cifra* »okras, pisan«, to pa iz *ziphra, ziffra* »ničla« (Benkö, 428).

**cigȁn** I (m.), g. *cigána*, poleg imena ljudstva tudi »goljuf«; k temu *cigânka, ciganica*, adj. *cigânski*, (*o*)*cigániti* »ogoljufati«; v mtpn. pogosto *Cigan, Cigani, Ciganija, Ciganka* (Bezlaj, SVI I 103); v 16. st. *ziganery* (Trubar) iz n. *Zigeuner*.

Splošnoslovansko; csl. *ciganinъ*, sbh. *cìganin*, blg. *cìganin*, č. *cikán*, slš. *cigan*; r. *cygán*, br. *cýhan*, ukr. *cýhan* že str. *cygane*; p. *cygan*, gl. *cygan*. Kakor srlat. *cingarus* itd. izposojeno iz srgr. τσίγγανος, ἀτσίγγανος »cigan«. Dalje nejasno; mislili so na ime bizantinske verske sekte ἀθίγγανοι (Miklošič, 29, 414; vendar obsežno v Mda. der Zigeuner VI in TEl I 277; Nachtr. I 24, II 96; glej tudi Matzenauer, CS 131; Vasmer, III 294).

**cigan** II (m.) »leseno vratilo za obešanje kotla nad ognjiščem« (gor.), dial. *cəgȁn, cgan*. Gotovo romanska izposojenka, prim. tess. *šigoõñ*, obwald. *tsegene* »Drohvorrichtung am Käsekessel«, retoroní. *čigõña. šišoña, šigõñ* »Kesselkette« iz lat. *cicōnia* »štorklja« (Meyer-Lübke, REW 1906).

**cik** I (m.) »po hrbtu bel vol« (Poljane), *cíka* (f.), *cîklja* (f.) »krava z belkastim hrbtom« (Krn); adj. *cíkast, cîkljast* »z belimi lisami«. Nejasno; samo sln.; morda izposojeno iz neznanega kentum jezika, iz ide. **k'eį-* (sln. *siv, ser, sinji*).

**cîk** II (m.) »Tardus musicus« (Istra), tudi *cîkavt* (gor.), *cîkec* (dol.) in *cika* (f.).

Verjetno starejše **cvik*, vendar nima nič skupnega s češ. *cvik* »ptič za vabo«, p. *ćwik konopny* »Frangilla«, kar izvaja Janko, ČMF XVIII 12 iz n. *Distelzweig*. Osnova je splošnoslovanska onomatopeja *kvičěti*, r. *kvičátь*, č. *kvikati, kvičeti* itd. Lit. *kvýkti*, n. *quiecken* se je razvilo samostojno.

**cikȃlnik** (m.) »priprava za ribji lov z več trnki« (Bilje pri Gorici). Nejasno; morda iz n. *zwicken* s pomenom »švrkniti koga z bičem, ukrotiti, premagati, mučiti«, *Zwick* »jermen pri biču ali korobaču«. Iz tega stč. *cvik* »za lov dresirana ujeda«, kasneje »dresura, učenje«, slš. *pricvikat'* »pridržati«, p. *ćwiczyć* »tolči, biti« (vaditi, dresirati), (Janko, ČMF XVIII 11; Machek, 63).

**cikati I,** *cîkam* (v. impf.) »čivkati, cvrčati«, pf. *cikniti, cîknem*; k temu *cîk* (m.) »Turdus musicus, Fringilla coccothraustes«, tudi *cíka* (f.) in *cîkec* (m.), *cîkavt* »Turdus musicus«. Gotovo k *cvičati, kvičati.*

**cikati II,** *cîkam* (v. impf.) »imeti tuj, kiselkast priokus; spominjati na kaj, namigovati na kaj«, pf. *cíkniti, cîknem*, npr. *vino je ciknilo* »skisalo se je«; postv. *cík* (m.) »kiselkast okus vina« in »skisano vino«, adj. *cíkast* »skisan«.

Prim. sbh. *cȉknuti, cȉknēm* »skisati se, začeti se kvariti«, *cȉk* (m.), npr. *kiselo kao cik* in *cvȋk* (m.) »kisla sirotka«, blg. *cvik* »sirotka«. Malo verjetno iz n. *zicken, anzicken* »dotakniti se, nadlegovati, mejiti na kislo« (Štrekelj, Lwk. 12; Berneker, I 132), komaj isto kot *cíkati, cvičati, kvičati* (Mladenov, 674), ampak je treba suponirati jsl. **c(v)ik-* »fermenter« (Popović, RÉS XXXI 101). Glej tudi *cvîček*.

**cîkla** (f.) »Beta cicla«, tudi *cvekla, cvikla*; sbh. *čikla, cvekla*; blg. *cvekla, cveklo* poleg *svekla, sveklo*, mak. *cveklo*; č. *cvikla, cvika, cvikle*, slš. *cví-kel'*, p. *ćvikla*, r. *svěkla, svekolka*, ukr. *cvykła, cejkla*, csl. *sveklъ*; izhodišče je gr. σεῦτλον (atiško τεῦτλον) > σεῦκλσν, iz tega lat. *siclon, sicla, siccula, cicla*; csl. in r. sprejeto iz pozno gr. σεῦκλον, po metatezi **sveklon*; iz r. tudi lit. *sviklas, svikline*, lot. *svíkls*. Južnoslov. oblike pa kažejo na lat. *cicla*, enako tudi madž. *czékla*; v oblikah na *cv-* se javlja bodisi križanje ali ljudsko etimološka naslonitev na *cvesti*. Glej Miklošič, 329; Janko, ČMF XVIII 21; Machek, JR 82; Vasmer, II 588.

**cikǫ́rija** (f.) »kavin nadomestek«, tudi »Cichorium intibus«, v zadnjem pomenu že v 18. st. *cikor* (m.), prim. tudi sbh. *cigúra* »Cichorium intybus«. V obeh pomenih izposojeno iz bav. avstr. *Zikóri*, kar je šele od 16. st. dalje izpričano v n. iz lat. *cichorea*, gr. κιχώριον (Striedter-Temps, DLS 102).

**cilj** (m.), g. *cílja* »Ziel, Endzweck«; *ciljati, cîljam* »m riti«. Izpričano od 16. st. dalje.

Prim. sbh. *cîlj*, starejše *cîl*, stč. *cíl*, *(do)cíliti* »doseči«; p. *cel, celować*, stp. *cyl*; r. *celь* (f.), str. *cělь, cělitь*; ukr. *cílyty*. Vse izposojeno iz srvn. *zil*, »Ziel« (Miklošič, 29; Berneker, I 124; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 372; Striedter-Temps, DLS 102).

**cima** (f.) »kal, zarodek, zeleni poganjki, listi pri repi itd.«; dem. *címica*, v. *cimẹ́ti, címiti, izcímiti se, címati*; adj. *címast*; izv. *cimovica* »ledena sveča, ledena prevleka na trsju« (prleš.); v 17. st. *zima, cyma* (Kastelec), v 18. st. *zímeti* (Gutsmann).

Prim. sbh. kajk. in čak. in štok. *cīma* »zelenje pri repi itd.«. Zdi se, da ni potrebno razlikovati dveh različnih izhodišč. Za pomen »kal« je mislil Berneker, I 129 po Miklošiču, VGr. I 323 in SEW 29 na stvn. *chīmo* »Keim« (glej tudi Ramovš, ČJKZ VI 25; Hgr. II 274; JF VI 159), za pomen »zeleni deli rastlin« pa na it. *cima* iz lat. *cyma* »klica, drevesna krošnja« (< gr. κῦμα). Iz lat. madž. *scima* (Gombocz-Melich, 1058). Glej tudi Skok, ZRPh LIV 34.

**cimavica** (f.) »stenica«, v 18. st. *zimavica, kimka* (Gutsmann). Prim. sbh. *kimak* »stenica« poleg *cimak, cimavica*. Vse iz lat. *cimex*, it. *cimice*, ben. *cimese*, trž. it. *zimise*, »stenica« (Štrekelj, JA XII 455; Mende, RLS 53).

**cimȇr** (m.) »okras na klobuku, šopek« (vzh. štaj., pkm.).

Prim. stp. *cymer* »perjanica«. Izposojeno iz srvn. *zimier(e)*, stvn. *zimier* »Helmschmuck« (Miklošič, Frw. 9, SEW 29; Berneker, I 129; Striedter-Temps, DLS 102), medtem ko je verjetno sbh. *címer* »ščit«, slš. *címer* »grb« in ukr. dial. *cymer* »grb« sprejeto naravnost iz srlat. *cimerium*, it. *cimiere*, frc. *cimier* »grb« (glej za sbh. Mažuranić, 453).

**cimoz** (m.) »okrašen pas pri ženski narodni noši« (bkr.), tudi *cimuz*. Izposojeno iz rom.; prim. it. *cimossa*, furl. *cimosse* »rob, obšiv«, srfrc. *cimosse* »trak za povijanje dojenčkov« itd. (Meyer-Lübke, 1917; Wartburg, II 674).

**cimplet** (m.) »kovinski ali lončeni pladenj za pečenje« (Sv. Miklavž). Kot sbh. kajk. *cimpet* »lončena posoda« izposojeno iz n. *Zinnplatte* (Kelemina, ČJKZ III 37). Drugače Štrekelj, Lwk. 11, ki sbh. obliko izvaja iz n. *Zinnbeck*. Po Striedter-Temps, DLS 102 n. »Zinnplatte« ni izpričano.

**cimraka** (f.) »vrsta tesarske sekire«, tudi *cimaraka* (dol.), *cimara, cimeròka* in že v 18. st. *címbraka* (Gutsmann). Zadnje iz srvn. *zimber-hacke*, drugo iz nvn. *Zimmerhacke* (Striedter-Temps, DLS 103).

**cȉn** (m.), g. *cína* »stagnum«, dial. tudi »glazura, emajl« (Poljane); morda spada zraven tudi *cínast, cínjav* »prevlečen s poledico« (dol., vzh. štaj.), *cínjavica* »poledica« (vzh. štaj.).

Prim. sbh. *cȉn*, č. *cín*, dial. *cajn, cejn*, gl., dl. *cyn*, p. *cyna*, ukr. *cýna* (< p.), br. *cyn*, lit. *cinà* (< p.). Vse iz srvn. *zin* ali nvn. *Zinn* (Miklošič, 29; Berneker, I 130). Pragerm. **tina* primerjajo s frc. *étain*, it. *stagno*, kimr. *ystaen*, ir. *stān* (Kluge, 887).

**cîncati,** *cîncam* (v. impf.) »majati se, zibati se, omahovati«, tudi *cêncati, cencljáti, céncniti*, brez *-n-* *cêcati, cécniti*, dial. *cécelj* »uvula«, dalje *cîncati, cûncati, cuncljáti, cúcniti* in *côcati* (pkm.). Verjetno spada zraven tudi *cûmati* (< **cûcmati*?). V izvedenkah tudi *câncavec* »mečkač, mencač«, *cúma* »zaspana ženska«.

Primerjati je mogoče slš. *cácat' sa* »majati, zibati se« poleg *čečerka* »Motacilla alba, tresoritka«, č. *cácorka, cáncorka, čančorka* »tresoritka«. Machek, 53 misli, da je to primarno ekspresivno otroška reduplikacija **car-car-*. K isti besedni družini spada tudi sbh. *cȕcati, cȕcnuti, còcati* »zibati na kolenih«, za kar meni Budmani, ARj I, da je iz madž. *cocó* »konjiček«, *cocózni* »jahati na palici«.

**cindrc** (m.) »čez rame ogrnjena ženska vestja« (goriško). Verjetno iz rom. *cinctura* »pas«; prim. srfrc. *ceinture* »partie d'un vetement qui le fixe autour de la taille« (Wartburg, II 677). Oblike z *-dr-* se pojavljajo tudi v romanskih jezikih, ni pa jasno, po kakšni poti je prevzeto v sln.

**cingati,** *cîngam* (v. impf.) »zveneti, zvenčkljati«, tudi *cingljáti, cinketati* in *cinkati, cinkam*; k temu *cíngelj, cingeljc* »zvonček, kraguljček«, »Galanthus nivalis«, *cinglja* (f.) »zvonček«, *cinkot* »žvenket«.

**cînk** (m.), g. *cînka* »zincum«, starejše tudi *cînek, cínk*; izv. *pocînkati* »prevleči s cinkom«. Kakor sbh. *cȉnak, cȉnk*, č. *cink*, gl. *cynk*, p. *cynk*, r. *cink* izposo-

jeno iz nvn. *Zink*; iz tega tudi pozno lat. *zincum*. Etimologija negotova (Kluge, 887). Starejše sln. *cink* »glasbeni inštrument«, v 17. st. *na zinke piska* (Kastelec) je iz pozno srvn. *zinke*, *zint* »glasbeni inštrument«, kar je verjetno onomatopeja brez zveze z n. *Zink* in *Zinken* »Zacke«.

**cingale** (f. pl.) »noge« (pejor.). Prim. slš. *čungaly*, *čongaly* »dolge noge«, tudi *čungy*, *čunky*, *čunty*. Dalje nejasno; Machek, 78 navaja z rezervo madž. *czont* »kost, gnat«. Prim. tudi sln. *cipóte* »noge« poleg r. *cybúlja* »dolge noge«.

**cingljáti**, *cingljâm* (v. impf.) »žvenketati, zvončkljati«, tudi *cîngati* (pkm.), *cînkati* (pkm., notr.), *cingetáti*; izv. *cíngelj*, *cíngeljc* »zvonček, kraguljček«, tudi »Galanthus nivalis«. Onomatopeja, prim. *cin... cin...* »zvok kraguljčka, stekla«, tudi *cingel... cingel...* enako *cinguli binguli...* (Janko, ČMF XVIII 144). Furl. *cinglinâ*, *cinghinâ*, *zinghina* »tintinnare« in n. *klingen* so enako tvorjene vzporedne oblike in ni potrebno misliti na izposojenke (tako Perušek, JA XXXIV 43; Šturm, ZRPh LII 843). V drugih slov. jezikih prevladujejo zveneče variante, p. *dzień... dzyń* »glas zvona«, č. *dzin*, *din*, r. *dzinъ*, *dzenъ*; blg. *dzъn* itd.; tudi lit. *dzìn* »zvok razbitega stekla«, angl. *jingle* »zvenk« (Rozwadowski, JP V 137).

**cînk** (m.), g. *cînka* »masten krožek na juhi«, tudi »belmo, siva mrena«; adj. *cînkast* »prevlečen s sivo mreno« (dol.). Prim. č. *cink*, stč. *ciňk*, dial. *cejnek* »belmo«, p. *cynek* »belmo«; izposojeno iz stvn. *zinco*, srvn. *zinke* »bela pega v očesu« (Lessiak, PBB XXVIII 150); po mnenju Striedter-Temps, DLS 103 se je pomen »Fettauge« razvil iz bav. avstr. že v srvn.

**cinǫ́ber** (m.), g. *cinǫ́bra* »Cinnabris«; kakor sbh. *cinóber*, č. *cinobr*, p. *cynobr*, *cynober* izposojeno iz n. *Zinnober* (to iz srlat. *cinabrium*), medtem ko je r. *kinavárь* (f.) iz gr. κιννάβαρι »živosrebrna ruda in barva« (Matzenauer, CS 132; Striedter-Temps, DLS 103).

**cintaver** (m.) »Erythraca centaurium« (Šmarje pri Jelšah), tudi *cíntara*, v 18. st. *čantara* (Gutsmann). Kot mak. *kantarion* in č. dial. *centnária*, *cintaň*, *čantoryjka*, *santaryjka* iz lat. *centaurium* (Machek, JR 182).

**cintor** (m.) »pokopališče«. To ni sprejeto naravnost iz lat. *cimeterium* (< gr. κοιμητήριον, k κοιμάω »položim počivat«), kot sbh. *cìmiter*, *cìmitar*, *cìmitor*, *cimiterij* (Berneker, I 129; Šturm, ČJKZ VI 48), ampak iz madž. *cinterem* »pokopališče«; prim. tudi slš. *cintor*, *cinter*, *cintyr* (Machek, 59). P. *cmętarz*, ukr. *cmýntar* (< p.) ima nazal kot stfrc. *cimentire*, špan. *cimenterio* itd.

**cipa** (f.) »Anthus pratensis« poleg *cîp* (m.) »Emberiza citrinella« in *cîba*, *cîbica* »piška«. Berneker, I 130 in za njim Vasmer, III 295 povezuje z r. *cypljënok* »piščanec«, dial. *cypka* »piška«, ukr. *cip...cip!* »vabni klic za kure«; p. *cip*, *cip!*, slš. *cipa* »koklja«. Osnova je onomatopeja, prim. tudi bav. n. *zib. zib!*, *zibə*, *zibəl*, *zibələ!* »vabni klic za perjad«, *ziberlə* »piška« in lot *tip! cip!* »vabni klic za kure«, *ciba* »piška« (M.-Endzelin, I 378; IV 179).

**cipati**, *cîpam*, *cîpljem* (v. impf.) »omahovaje hoditi; utripati«, npr. *žila ciplje*; k temu *cîp* (m.), *cîplja* (f.) »utrip žile«, adj. *cipen*, npr. *cipna žila*. Berneker, I 130 povezuje s sbh. *cȕpkati* »poskakovati«, č. *cupati*, p. *cupać za kim* »oprezati za kom«, r. *cýpki* »konice prstov«, *stojatь na cypočkach*, ukr. *cypký* »konice prstov«. Onomatopeja, prim. n. *zippeln*, *zippern* »drgetati« (enako Vasmer, III 296).

**cîpec** (m.) »epiglottis«, tudi *čîpček*. Sorodno je č. *čípek*, slš. *čepik*, *čapik* »epiglottis«, dial. tudi *čepky* »mandeljni v grlu«. Machek, 69 in Machek[2], 97 spravlja v zvezo s *čep* »zamašek«. To ne more biti izposojeno iz n. *Zapfen* (Janko, ČMF XX 19), vprašanje pa je, če je to mogoče izvajati iz *čepeti*.

**cipẹ̑le** (f. pl.) »lahki ženski čevlji« (med Muro in Dravo), sg. tudi *cipeliš*, *cepeliš*. Kakor sbh. *cìpela*, *cìpelja*, kajk. *cipalj* »čevelj« in blg. *čipica* »nogavica« izposojeno iz madž. *cipö*, *cipellö* »čevelj«, to pa iz srlat. *zipellus*, *zepellus*, prim. tudi lot. *cebulés* »čevlji« (Miklošič, 29, dalje Benkö, I 444).

**cîper** (m.) »Epilobium«, dalje tudi *cîprec* poleg *kipréj*, *kíprec*, *kiprije* »isto« in *čîbrije* »Lythrum«, *čîprije* »Senecio«, *žîbrc*, *žîbrje* »Epilobium, Lythrum« in *kóprc* »Lythrum«. Tudi v mtpn. *Ciprnik*, *Ciprje*, *Čiprije* (Tuma, Imen. 37).

Tega ni mogoče ločiti od r. *kipréj*, ukr. *kyprej*, br. *kiprej* »Epilobium, Lythrum«. O številnih ruskih variacijah tega rastlinskega imena, med njimi tudi *kopórka*, glej Machek, JR 150 in Slavia, XXIII 65, Tudi p. dial. *kiprzyca*, *kiprzyna* »Epilobium« (Slawski. II 169), slš. *kypra*, *kyprina* »Epilobium«, medtem ko je č. *kyprej* »Epilobium, Lythrum« morda izposojeno iz ruščine. Tudi blg. *kiprej* »Epilobium« je morda ljudsko (Duridanov, Lomsko 128). Fitonim z izredno zanimivim arealom (Bezlaj, Eseji 134). Etimološko še nepojasnjeno; Matzenauer, LF VIII 165 in po njem Vasmer, I 559 izvajata iz gr. κύπριος »z otoka Cipra«. Machek, 253 primerja z gr. κύπειρος »Cyperus«; Slawski, II 168 misli na slov. *kyprъ* »bujen«.

**cipov** (m.) »kolač, bel kruh« (pkm.), poleg *cipovec*; prim. sbh. kajk. *cipòv*, *cipòh*, v Vojvodini *cipȍvka*; slš. *cipov*, dial. *cipovk*, *cipolok*, *cipolka*; ukr. dial. *cipyv*, rum. *ţipau*. Vse iz madž. *cipó*, stmadž. *cipou*, to pa iz srlat. *zippula*, it. *zeppola* »placenta« (Gombocz-Melich, 722).

**ciproš** (m.) »Santolina chamae cyparissus, nemški rožmarin«, tudi *cîpersamen* (prleš.). Verjetno iz lat. *cyparissus*, vendar je *cipersamen* iz n. *Zitwersamen*.

**cîvkati**, *cîvkam* (v. impf.) »skeleti, povzročati bolečino« (Posočje), npr. *roke mi civkajo od mraza*. Sorodno se zdi slš. *civieť* »hirati«, *tvár zcivená* »shujšan obraz«, p. *cywić*, *cywać*, *cewieć*, *cewać* »hujšati, bolehati«, č. *cevěti*, dial. *ceveněti* »topo buliti«. Machek, Rech. 86 in Slavia XVI 187 rekonstruira psl. *cěviti*, kar ustreza lit. *kaivìnti* »izčrpavati, hujšati, slabeti«; iz iste osnove balk. csl. *cěglyjь* »sam«, sbh. *cìglī* »sam, samo« (Berneker, I 123; Fraenkel, 205).

**ciza** I (f.) »žrebica«, tudi *cúza*, *cúzika*, m. *cîzek*, *cûzek*, *cîzej* »žrebe«. Matzenauer, CS 132 primerja lit. *kižas*, *kižiùkas*, *kužiùkas* »žrebe« iz vabnega klica za

žrebeta *kìž, kìž, kìž! kizỹ, kizỹ!* (Fraenkel, 262). Če je to v zvezi, so slovenske besede vplivane od *cizati, cuzati* »sesati«.

**ciza** II (f.) »voz na dve kolesi«, navadno pl. *cize*, tudi *cízle*; k temu *cízovnik* »vrsta voza«.

Iz slovenščine je verjetno štaj. n. *Zitzerl* (n.) »kleine Fuhre« (Unger-Khull, SW 650), medtem ko n. *Zeiselwagen, Zeiserlwagen* pomensko ne ustreza. Nejasno; že Pleteršnik opozarja na lat. *cisium* »voz na dve kolesi«, kar izvajajo iz kelt. **cissio* »šajtrga«, prim. ir. *cess* »košara« (Vendryes, MSL 60; Walde-Hofmann, LEW I 222). Upoštevati pa je treba tudi sln. *cízati, cîzam* »zibati se, počasi se peljati na vozu«, v 18. st. *zisam* »fahre langsam« (Gutsmann) in *cijáziti, cijázim* »težko hoditi, vleči se« ter *cûzati, cûzam* »zibati, počasi, sklonjen se premikati, počasi delati« (Lašče), kar je verjetno onomatopeja.

**cizara** (f.) »Cicer arietinum«, tudi *cízra*; k temu *cízarka* »Parus major« (bkr.); v 17. st. *zifara* »Cicera« (Kastelec).

Izposojeno iz n. *Zisern* »Cicer«, kakor č. *cizrnik*, stč. *cizrna* (Machek, JR 126); nvn. *Zisern* je mlajša izposojenka iz lat. *cicer*, starejše na stvn. *chichirra* »Kicher«. (Glej sln. *kihra*, Berneker, I 503). Sln. *čičerka*, sbh. *čičak* je izposojeno iz lat. *cicer* preko it. *cicerchia* (Perušek, JA XXXIV 45; Šturm, ČJKZ VI 49).

**cmáriti**, *cmârim* (v. impf.) »smoditi, pražiti«; *cmariti koga* »poditi«. Verjetno besedno križanje med *cmáziti* in *cváriti*, prim. *ucvrẹti jo* »zbežati«, *cvara* »klofuta«.

**cmáziti**, *cmázim* (v. impf.) »pražiti, peči«. Dubleta k sln. *smágati, smágniti* »pražiti, sušiti (o lanu)« tudi »medleti od hrepenenja«. Prim. csl. *smaglъ* »fuscus«, sbh. *smàgnuti* »potemneti«, r. *smjágnutь* »sušiti« poleg *smága* »vročina, žeja«, r. csl. *smaga* »ogenj«, ukr. *smáhnuty*, br. *osmjáhnucь* »izsušiti«; p. *smażyć*, č. *smažiti, smahnouti*, slš. *smrážiť* »sušiti«.

Iz sln. *cmáziti* je štaj. n. *Zmaschel* »ustrojena koža« (Kelemina, rkp.). Po navadi izvajajo iz ide. **smeu'g(h)*-, n. *schmauchen*, angl. *smoke* »kaditi« itd. (Vasmer, II 670 z literaturo), vendar je v tej besedni družini mnogo nejasnega, npr. *-a-* : *-ę-*; Machek, ZSPh XXIII 119 in ESČ 458 primerja n. *schmachten* »medleti, koprneti« iz ide. **smē-* »mazati, drgniti«.

**cmẹr** (m.) »pinjeno mleko« (vzh. štaj.). Prim. slš. *cmer, cmar, cmor, cmúr* »pinjeno mleko«, č. *cmour*, č. dial. *cmer(ka), cmor(ka), čmerka, čmur* »tropine«. Izposojeno iz srvn. *smër* »maščoba«, dan. in šved. *smör* (Machek, 61; Striedter-Temps, DLS nima).

**cmẹ́riti se**, *cmẹ̑rim se* (v. impf.) »jokati, ihteti, kremžiti se«, tudi *cmẹ́rdati se, cmẹrditi se, cmẹ̑ndrati se, cmẹ́liti, cmẹ́vati, cmẹ̑vkati, cmihati, cmẹ́htati se, cmíziti se, čmížiti se* s številnimi izvedenkami *cmẹ́ra, cmẹ̑rda, cmẹ̑ndra, cmẹ́nder, cmẹ́rkelj, cmẹ́va, cmẹ̑vek, cmẹ́la* itd.

Ekspresivne besede; kakor je sbh. *cmíljeti, cmílīm, cmil vati* »jokati« iz *cvíljeti, cvijèliti*, je treba tudi za bolj razvejano slovensko besedno družino iskati izvor v *cvíliti, cvéliti*, križano s *ceriti* in morda tudi s *čemer*.

**cmila** (f.) »neenakomerno debela nit pri tkanju«, npr. *cmilasta preja* (Poljane).

Nejasno; morda v zvezi z ide. **kam-*, **kṃ-* »kriv, upognjen«, prim. lit. *(apsi)kumúoti* »grobo, debelo se obleči«, lot. *kumt* »biti grbast«, vendar z nepojasnjenim začetnim *c-* namesto pričakovanega *č-* in *k-*; manj verjetno po zamenjavi *-v-* > *-m-* iz nem. *Zwilich* »vrsta blaga« (*zwī-lich* »dvojen«?).

**cmokáti**, *cmokám* (v. impf.) »mlaskati«, tudi *cmâkati, cmokljáti, cmokotáti, cmokútati*, pf. *cmóčiti, cmókniti*; *cmȍk* (interj.) »zvok poljuba, padca«; postver. *cmȍk* (m.) »močnata jed, klada, klofuta«, adj. *cmókast, cmokát* »redek (o jedi)«. Iz sln. je tudi n. dial. *Tschmoaka* »napol zmečkan sadež« (Koštiál, Svoboda, 1951, 191).

Stara onomatopeja z začetnim *c-* poleg *č-* in *š-* in številnimi drugačnimi izvedenkami; prim. sbh. *cmäriti, cmärīm*; slš. *cmokať, cmúkať, čmokať, čmukať* »srkati, mlaskati«, *nasmokať sa* »opiti se«; ukr. *cmókaty, cmákaty* »poljubljati, mlaskati«, *smoktáty* »sesati«, br. *cmókacь* »isto«; p. *cmokać, cmoknąć* »mlaskati, poganjati konja«, tudi *smoktać, smochtać*; r. *čmókatь, smoktátь*; lot. *šmok* »interj. poljuba«; blg. tudi *smok* »nasoljeno meso« (glej tudi sln. *smok* in *muckati se*). Liter.: Miklošič, 311; Brückner, 503; Vasmer, III 345; Machek, 65, 459.

**cmȓk** (m.) »vodni vrtinec« (Slov. gorice); adj. *cmȓčen*, npr. *cmrčni tok* (Dajnko). Verjetno isto kot *smȓk* »črpalka« in »Wassertrombe, Wasserhose«.

Prim. r. *smerč* »vrtinčast vihar, Windhose«, str. *smьrčь, smьrčь* »oblak«, č. *smršť'* (f., m.) »Wasserhose, Windhose«. Dalje nejasno; Holub-Kopečný 233 povezuje s č. *mrskati, smrštiti* »bičati, tepsti«, Vasmer, II 672 misli za vzhodnoslovanske oblike na izhodišče **smьrk-* (glej *smrkati*) ali **mьrk-* (glej *mrak*).

**cmȓkati**, *cmȓkam* (v. impf.) »srebati, srkati«, pf. *cmŕkniti, cmȓknem*.

Pomensko najbliže je r. *sverkátь* »cmokati«, *sverkátь gubami* (Domostroj). Potebnja, RFV IV 200 in po njem Vasmer, II 590 povezuje s psl. **sьrkati*, sln. *srkati*.

**cmúliti**, *cmúlim* (v. impf.) »stokati, cviliti, cmokaje jesti«, tudi »curljati«, npr. *kri iz rane cmuli* (pkm.); poleg tega tudi *smúliti, smúlim* »jokati«.

Nejasno; morda kakor č. dial. *moulati, chmúlit, žmoulit* »počasi zvečiti«, slš. *žmúľať* ekspresivno razširjena osnova kakor v sln. *múliti*, npr. *krave múlijo travo*.

**cȍf** (m.), g. *cófa* »čop« (gor.), tudi »v kito spleteni moški lasje«, prim. *stari cof* »staromoden«. Izposojeno iz srvn. *zopf*, nvn. *Zopf* (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 373; Striedter-Temps, DLS 103).

**cȍk** (m.) »kos rude«, tudi *cjȍk* (Vodnik), k temu *cjókati, cjȍkam* »drobiti rudo v gruče«. Verjetno izposojeno, prim. it. *ciocco* »klada«, furl. *zocc, cocc*, ben. *zoco*. Sln. *čok* »klada« je lahko domače (Berneker, I 159), specifični rudarski izraz pa je morda romanski ali celo predromanski.

**cokáti**, *cokâm* (v. impf.) »mazati, čečkati«; *cȍk* (m.) »madež«, adj. *cókast* »umazan, lisast«; glej *cvokati.*

**cǫkla** (f.) »lesen čevelj, zavora pri vozu, stopalo pri kolovratu«, tudi *cókol* (m.) »sandala«. Kakor sbh. *cȍkla, cȍklja, cȍkula*, č. *cokl*, p. *cokól* »obujek« izposojeno iz it. *zoccolo*, srlat. *zocholae* »crepidae lineae« (furl. *z·cul*, ben. *zòcolo*) k lat. *sŏccus* »vrsta obutve« (Meyer-Lübke, 8052). Iz it. tudi srvn. *zockel* »leseno obuvalo«, kar je tudi lahko služilo za izhodišče nekaterih oblik (Miklošič, 30; Berneker, I 130; Mende, RLS 53).

**cǫl I** (m.) »carina«; k temu *cǫ̂lnar* »carinik«; tpn. *Col, Colnarji* (Bezlaj, SVI I 105), cgn. *Colnar*. Izposojeno iz srvn. *zol*, nvn. *Zoll* »mitnina«, srvn. *zolnoere, Zöllner* iz lat. *teloneum*, gr. τελωνεῖον »mitnica«; prim. tudi č. *clo, celnik, vycliti*, slš. *clo, colný*, p. *clo, clić*, gl., dl. *clo* (Berneker, I 130; Striedter-Temps, DLS 104).

**cǫ̂l II** (m.) »parobek«; k temu *cǫ́liti* »parobke žagati ali sekati«. Izposojeno iz srvn. *zol* »parobek, hlod, tram«, bav. *der Zoll, die Zollen* (Striedter-Temps, DLS 104).

**cǫla** (f.) »dolžinska mera«, tudi *cǫ̂l* (m.). Kot sbh. *cȍl* (m.), g. *cola* »dolžinska mera«, č. *coul*, slš. *côl*, p. *cal*, gl. *cól* iz nvn. *Zoll, Zol* »hlod, tram« (Kluge, 890).

**cǫ̂panj** (m.) »podolžni tram pri vozu«; nejasno; Striedter-Temps, DLS 104 se zadovolji s Pleteršnikovo razlago, da je izposojeno iz bav. avstr. *Zugbaum*, kar pa je fonetično dvomljivo.

**copâta I** (f.) »domači čevelj«, tudi *compâta*, nav. pl. *copâte*, dial. tudi *covâte, cavâte* (Jelšani, Hrušica). Izposojeno iz it. *ciabotta*, ben. *zapàte* »sandalo, ciabatta« (Šturm, ČJKZ VI 50; Mende, RLS 51). Izhodišče je perz. *čäbät* »čevlji iz ličja«, osm. turš. *čabata*, iz tega str. *čebotъ*, p. *czobot* »škorenj« (Lokotsch, 379).

**copâta II** (f.) »taca, šapa« (samo pri Gutsmannu v 18. st.). Matzenauer, CS 133 izvaja iz it. *zampa, zampeta* »Pfote, Tatze«, stit. *zanca* »noga«. Dvomljiva beseda.

**cǫ̂per** (m.), g. *cǫ́pra* »čar«, *cǫ̂prati* »čarati«, *cǫ̂prnik, cǫ̂prnica, coprnîja*; v 16. st. *zuprati* (Megiser). Kakor sbh. *cȍprati, cȍprija, cȍprnica* izposojeno iz stvn. bav. **zoupar*, srvn. *zouber* »Zauber« (Miklošič, 30; Striedter-Temps, DLS 104).

**cȍpra** (f.) »krava temne barve« (zilj.). Nejasno; morda k *cǫ̂per* »čar«; prim. *črna šola, črna umetnost* »magija«.

**cǫ́sa** f. »vlačuga« (Slov. gor.); po Štreklju, LMS 1896, 142 iz stvn. *zussa* »vlačuga«. Striedter-Temps, DLS 104 suponira srvn. bav. neizpričano **zosse*, ki živi v dial. *zofn* (Luserna) in bav. avstr. *Zussel* »slaba ženska«. Glej tudi *cúsrati*.

**cóvek** (m.) »klada, kepa, gruča«, izg. *cóu̯k*, g. *cóu̯ka*; Štrekelj, Lwk. 12 rekonstruira v *cólk*, izposojeno iz bav. *Zolch, Zolchen* »svitek, klopčič, gruča«; pomensko bolje ustreza srvn. *zolch* »Klotz« (Striedter-Temps, DLS 104).

**crę̂t** (m.) »Pinus pumilio« (gorenjsko); k temu *crę̂tje* (n. sg.), *crę̂tovje* »rušje, ruševje« (gor.).

Samo slovensko; verjetno izhodišče je ide. **kert-* (Pokorny, 587), prim. stvn. *horst, hurst* »grmovje«, ags. *hyrst* »gozd«, srdn. *harst* »vejevje, grmovje« itd.; vendar moramo v tem primeru suponirati predslovanski substrat.

**cŕkati**, *cȓkam* (v. impf.) »ziniti, oglasiti se« (rez.), *crketáti* »žvrgoleti«, *crgútati* »žvižgati, čirikati«. Onomatopeja; psl. **cьrk-*, **cvьrk-* označuje zvok kapljajoče vode, prim. mak. *crka, creka, crekne* »kriči, vpije« poleg *crekne* »brizgne«, blg. *cъ̀rkam* »cvrčim, ščebečem« in »brizgam«; č. *crkati* »ščebetati«, *crčeti* »curljati«. Enako je tvorjeno n. *zirpen*, starejše *zirken* (Berneker, I 132; Janko, ČMF XVIII 277).

**cŕkniti**, *cȓknem* (v. pf.) »poginiti (o živalih)«, tudi »posušiti se, uplahniti« (bkr.), npr. *potok je crknil*, danes celo »pokvariti se«, npr. *avto je crknil*; impf. *cŕkati, crkávati, crkováti*, izv. *cȓk* (m.), *cŕka* (f.), *crklína, crkovína, crknétina* »mrhovina, poginula žival«. V 17. st. *muhe zerkajo* (Kastelec).

Sbh. *cȑknuti, cȑkâti, crkávati* »mori, perire, dirumpi«, *cȑkanica, cȑkadina* »animal morticinum«, mak. *crkne, crknuva* »perire«. Onomatopeja, psl. **cьrk-* poleg **cvьrk-* s posebnim metaforičnim pomenskim razvojem (Berneker, I 132; Janko, ČMF XVIII 277). Pomensko blizu je č. *scvrknouti se* »einschrumpfen«, *cvrček* »človek majhne postave« (morda iz *Zwerg* »pritlikavec?).

**Crngrob**, tpn., n. *Ehrengruben*, 1291 *Erngrůb*, 1318 *Errengrub*, 1423 *Erngruben*; sln. oblika je iz n. *z(u) Ehrengruben* (Pintar, IMD XVIII 98; LZ 1914, 167), Koblar, IMD I 66 je rekonstruiral ime v **Erdengrube*, toda verjetno je treba izhajati iz srvn. *ern, eren, erren*, stvn. *erjan, arjan* »orati«, zaradi izkopanega mamutovega rebra v crngrobski cerkvi.

**cúca** (f.) »vulva« (glej tudi *kuca*); *cûk* (m.) »penis«; *cúcati, -am, cucljáti, -am, cûkati, -am* »urinare«; *cûcka* »urin«; verjetno spada zraven tudi *cûcman* »tomažek, vrsta žabe« (Štrekelj, JA XVIII 526).

Prim. r. *čučá* »vulva« (Vasmer, III 361); Berneker, I 131, ki ne pozna ruske paralele, sodi, da je to onomatopeja, izhodišče je verjetno *kuca*. Dvomljiva je primerjava z madž. *cuca* »ljubica« (Miklošič, 30; Berneker, idem; Gombocz-Melich, 763; Kniezsa, 810), kar je samo varianta k *cica* (Spitzer, WuS V 213) in z alb. *tsutsë* »deklica«, kar spada h *gotse* (Jokl, Ung. Jb. VII 83).

**cûcati**, *cûcam* (v. impf.) »sesati«; iz tega *cûc* (m.) »Saugzulp«, *cucálo* (n.) »isto«; sin. *cúcelj*, g. *cúclja, cuceljna* je sprejeto naravnost iz bav. n. *Zutzel* »Sauglappen«, enako sbh. *cȕcla* (f.) (Striedter-Temps, DLS 104; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 378), medtem ko je *cúcati* izvedeno iz širše razprostranjene onomatopeja, prim. it. *ciocciare* »sesati« (Meyer-Lübke, 2452; Rohlfs, ARom. IX 156) in madž. *cuca* »sesek« (Gombocz-Melich, 765).

**cûcek** (m.), g. *cûcka* »mlad pes«, dial. tudi *cucik, cučič*; prvič izpričano v 18. st. *zuzek* (Pohlin). Glej tudi *kucek, kuček*.

Prim. sbh. *cúcak*, kajk. *cúcek* (m.) in *cúcka* (f.) »mlad pes, psica«; slš. *čučo, čučko* »pes«; č. dial.

*čucak*; ukr. *cúcyk, cucenjá*. Enako madž. *csucsi* »mlad pes«.
Že Miklošič, 145 in Berneker, I 636 sta pravilno povezala oblike z začetnim *c-* in *k-*; izredno razprostranjena besedna družina, ki sega od Kavkaza do Biskajskega zaliva. Izhodišče je prastar pastirski vabilni klic za pse tipa *kuci-kuci* itd. Obširno o tem W. Schulze, Aufsätze zur *Kultur-* und Sprachgeschichte, 1916 in J. Hubschmid, Vox Rom. XIV 198; o slovanskih oblikah tudi Janko, ČMF XVIII 269.

**cucelj** (m.) »bisaga, majhna vreča«. Štrekelj, Lwk. 12 primerja kajk. *coclin* »cula« in izvaja oboje iz madž. *cucaj, cucaly* »cula« (Gombocz-Melich, 765).

**cugelj** (m.) »vajeti, uzda«, tudi *cúngl* s sekundarnim *-n-* (Ramovš, Hgr. II 102). Prvič pri Megiserju v 16. st. *zugel* »habena, lorum«, pri Gutsmannu »konjska uzda«. Tudi sbh. kajk. *cugelj* »uzda«. Izposojeno iz stvn. *zugil*, srvn. *zügel* (Kranzmayer, ZfdMda XIV 87; Striedter-Temps, DLS 104).

**cuh** (m.) »uter, Schlauch«, samo v 18. st. *ledraft zuh* »meh« (Megiser, 1744); kasneje *cveh* »Schlauch« (Murko, 1833). Izhajati je treba iz *cveh* (prim. *duri* < *dveri*). Nejasno; samo slovensko. Sodeč po pomenu, bi bila lahko slovanska dediščina iz ide. **(s)qeu̯-* »pokriti, obdati«, prim. sti. *chavi-* »koža«, lit. *kẽvalas* »lupina, strok« (Walde-Pokorny, II 546), vendar je tvorba nepregledna.

**cȗhta** (f.) »pleteno ogrodje pri stiskalnici« (vzhštaj.). Pleteršnik I 88 izvaja iz n. *Zucht* »Ziehband«.

**cúka** I (f.) »Cucurbita pepo« (Kras). Izposojeno iz ben. *zucca* »buča«, nastalo po metatezi iz *cuzza* < lat. *cocutia* »buča« (Šturm, Ce fastu IX 3; Mende, RLS 53).

**cúka** II (f.) »svinja«; iz vabnega klica za svinje, npr. r. *cuch, cuch! čuch, čuch*, r. *čúcha, čúška, cúška* »svinja«, lot. *cũka*, lit. *čiūkà* »svinja« (Kořínek, LF LVIII 430; Schulze, Kl. Schr. 211; Vasmer, III 360; Fraenkel, 76). Glej tudi *čuna* in *čula*.

**cukati** I, *cȗkam* (v. impf.) »vleči, potezati«, pf. *cúkniti, cȗknem*; tudi sbh. kajk. *cȕkati, cùkniti* in č. dial. *cukati*; izposojeno iz srvn. *zucken* »mit Gewalt ziehen«, nvn. *zucken* »reißen, zerren« (Matzenauer CS 133; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 379; Striedter-Temps, DLS 105).

**cúkati** II, *cȗkam* (v. impf.) »piti«, pf. *cúkniti, cȗknem*, npr. *rad ga cuka* »rad pije«, k temu *cȗk* »požirek«. Prim. tudi zah. sbh. *cúkati, cûkam, cúkniti, cûknem* »mnogo piti«, blg. *cùkam, còkam* »pijem«; č. *cuchati* »piti nezmerno«, dial. še *cúhat, cochat se, culiti, cúdit*. Machek, LP IV 123 in Machek[2], 90 razbira homonime *cuchati* in sodi, da so to ekspresivne tvorbe iz različnih osnov. V. Georgiev, Vъprosi 24 pa primerja blg. *cùkam, còkam* s toh. A *tsok-, tsuk-*, toh. B *tsauk-* »piti«.

**cȗkati** III, *cȗkam* (v. impf.) »scati« (Slovenske gorice); k temu *cȗk* (m.) »penis«, *cukalína* »urin«. Tudi sbh. kajk. *cúkati, cûkam* »mingere«, morda še slš. *nacuchať vody* »nabrizgati«, č. *cuchati* »razsipati«. Machek, LP IV in Machek[2], 90 misli, da so to ekspresivne variante iz *curati*.

**cúla** (f.) »sveženj, popotna vreča, mošnjič«, *cûlar* »kdor nevesti nese culo«; v 16. st. *zulzo denarjeu nefhèl* (Dalmatin). Kakor sbh. *culo* (n.), *culce* »fascis«, kajk. *cula* (f.) izposojeno iz madž. *cula* »Bündel« kar pa ni iz lat. *culeus* »meh«, kot sodi Daničić, ARj 1 858, ampak sorodno z madž. *celecula*; prim. sln. *cucelj* (Štrekelj, Lwk. 12). Nesprejemljivo Matzenauer, CS 133, ki izvaja *cula* iz lat. *culeus*.

**cûmati**, *cûmam* (v. impf.) »zaspano kimati« (štaj.), *cúma* »zaspana ženska«. Prim. *kȗm*, npr. *po čem je kum* »šaljivo vprašanje človeku, ki dremaje kima« (Lašče). Ekspresivna tvorba h *kimati*.

**cúnder** (m.) »kresilna goba« (zilj.), tudi *cunter* (Megiser); izposojeno iz srvn. *zunder*, stvn. *zuntara, zuntra, zundira* »kresilna goba«, deloma pa srvn. bav. *zunter*, kor. n. *Zunter* »goba« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 378; Striedter-Temps, DLS 105). Kljub oblikam *cûntra, cȗntra* poleg *cûndra* »cunja, candra« je treba ločiti obe besedni družini, ki se pomensko ne ujemata.

**cúnja** (f.) »capa, cota«; k temu *cúnjati, cûnjam* »trgati, cefrati«, *cúnjav* (adj.) »raztrgan, razcapan«, *cúnjast* in izvedenke *cȗnjar, cûnjarica, cunjarȋja, cunjáriti, -árim, cunják, cúnjavec*. Prvič izpričano pri Kastelicu v 17. st. *zunia* »peniculum«, sin. za *zandra*.
Ekspresivna besedna tvorba poleg *cúndra* in *cândra* »cunja, vlačuga«; *cúnja, cúnjati* je proti pomensko enakemu *cûndra, cûndrav, cundráti* v enakem razmerju kakor *cánja* : *cândra*. Prim. sbh. kajk. *cundrav, cunder* »raztrgan, potepen«, č. *cundra, cunda* »zanemarjena ženska«; slš. *cundra, cundry* »cunje«; ukr. *cundre, cundry* »cunje«. Tudi madž. *cundra, cundora* poleg *condra, condora* »grobo platno, cunja; vlačuga« (Kniezsa, 603). Matzenauer, CS 128 in Štrekelj, JA XXVIII 510 sta izvajala slov. besede iz madž.; Janko, ČMF XXV 137 pa sodi, da so to splošno razširjene ekspresivne besede brez bližnjega sorodstva. Glej tudi *candra*.

**cûra** (f.) »dekle« (bkr.), tudi *cûrlja*; iz sln. je sprejeto štaj. n. *Tschurl* (f.) »leichtlebige Weibsperson« (Štrekelj, ČZN V 36); prim. sbh. *cûra, cûrica* »dekle«, mak. *curka* »dekle«. Daničić, ARj I 859 izvaja iz it. *fanciulla* »dekle«. Matzenauer, CS 134 pa primerja z gr. κόρη, κόρα, κούρη, κούρα, »dekle«. Oboje neverjetno; Berneker, I 131 misli na prvotni pomen »vulva« (prim. sln. *cuca* »vulva«) in povezuje s *curiti, curljati*, odkoder sln. *cura* »penis«.

**curẹ́ti**, *curím* (v. impf.) »počasi teči«, tudi *cúriti, cúrim*, pf. *cúrniti, cûrnem*, dalje *curljáti, curljâm* »počasi teči«, *cúrati, cúram* »reddere urinam« (to že Megiser, 1592), *cúra* »penis«; enako *cûr* (m.), *cúrek* »tok, izvir«, pogostno v mtpn. *Curek, Curka, Curkovica, Crlaj* (Bezlaj, SVI I 106). Glej tudi *cura* »dekle«; štaj. n. *Tschuri* (m.) »mensis der Frauen« (Štrekelj, ČZN VI 95).
Splošnoslovanska onomatopeja; sbh. *cúriti, cûrim* »počasi teči«, *curak* (tudi v mtpn. *Curak*), blg. *čurkam, čučurkam* »curljati«, ukr. *čurity* »teči«, *čúrkalo* »izvir«, br. *čurčácь* »teči«, *čurók* »struja«; p. *ciurkać* »teči«, *ciurknem* »curkoma«, č. *curkati* »teči«, *ciour, ciourem* »curkoma«, gl. *čurać* »curljati«, *curkać*

»scati«. Enako lit. *čiurénti* »curljati«, *čiurkšlẽ* »curek«, *čiurkai* »penis«, lot. *čurêt* »s šumom teči«, *čura* »mlaka, urin« (Berneker, I 131; Fraenkel, 76, 77).

**cusráti** I, *cusrâm* (v. impf.) »trgati«; k temu *cúsra* »zanemarjena ženska«, *cúsrav* »raztrgan, potepuški« (Sln. gorice), *cúsravec* »potepuh«.
Verjetno ekspresivna varianta istega tipa kakor *česrati, česati*. V slovanskih jezikih je dosti podobnega, prim. slš. *čuchrat'* »vleči za lase«, č. *čechrati* »česati«, slš. *vyčochrat'* »nabiti koga«. Izhodišče za sln. *cusrati* ni jasno, vendar n. *zausen* »trgati« ne pride v poštev (tako Pleteršnik I 89). Enako Striedter-Temps, DLS 104, ki izhaja iz bav. avstr. *zussern* »zausen, verfetzen«.

**cûzati**, *cûzam* (v. impf.) »sesati«, tudi *cuzkati*; postv. *cuz* (m.), *cuza* (f.), *cuzek, cuzik* »sesek«, *cuzika* »žrebiček«; prvič v 17. st. *zusati* »sesati« (Kastelec). Poleg tega tudi *cizati* »sesati«, *ciza, cizek* »sesek, žrebiček«.

**cuzẹ́ti**, *cuzím* »curljati«, tudi *cizẹ́ti, cezẹ́ti, cezljáti, cizljáti* »curljati« (jvzh. štaj.); tudi sbh. kajk. *cúzeti, cúzīm* »curljati«. Daničić, ARj I 860 izvaja iz madž. *csúz* »nahod, tok«, kar je iz nem. *Schuss* (Benkö, I 578). Verjetno onomatopeja, morda besedno križanje med *curéti* in *cúzati* »sesati«.

**cvancigar** (m.) »dvajsetica«, tudi *cvancigarica* (Bunc, SIJ III 60), kor. dial. *cbanckar* (Lessiak, RGM II, 277); v 18. st. *zvanzarza* (Gutsmann). Izposojeno iz avstr. n. *Zwanziger* »dvajsetica« (Striedter-Temps, DLS 105). Razširjeno po vsem Balkanu: sbh. *cvàncik, cvànciga, cvànja*, blg. *cvàncig, cvánec*, rum. *sfanț*, cinc. *sfanțic*, alb. *svancik*, ngr. σφαντζίκι (Skok, I 281).

**cváriti**, *cvârim* (v. impf.) »pražiti«; k temu tudi *cvážiti, cvâžim* »počasi, slabo peči«; izv. *cvâra* poleg *skvâra* »masten skrožek na juhi«.
Psl. **skvar*- kakor *cvreti* iz **skver*-; prim. csl. *skvarь* »vročina«, *skvara* »smrad po zažganem«; sbh. *škvȁriti* »cvreti«, *skvȁra, ckvȁra* »vrsta mazila«; r. *skvára, škvára* »ocvirek«, ukr. *skvar* »vročina«, *škvara, škvarka* »ocvirek«, p. *skwar* (m.), *skwara* »vročina«, *skwarzyć* »pražiti«, č. *škvár* (m.), *škvára* »žlindra«, *škvařiti* »pražiti, cvreti«, dl. *šwark, škwark* »opečena slanina«. Iz slovanskih jezikov je n. *Schwarte* »tolsta koža« (Machek, 504), dvomljivo je madž. *kurcina* »ocvirek« (tako Miklošič, 305, dvomi Kniezsa, 875). V drugih ide. jezikih koren **skver*- ni izpričan.

**cvêba** (f.) »rozina«, navadno pl. *cvebe*, tudi *cibêba, civêba*. Kakor č. *cibeba* in p. *cybeba* preko n. *Zibebe* iz it. *zibibbo* »vrsta rozin«. Zadnje izhodišče je arab. *zibīb* »rozine« (Lokotsch, 2214).

**cvȇk** (m.), g. *cvéka* »žebelj« (v šolskem slangu »slaba ocena«), tudi »močan mož« (iz fraze *trden kot cvek*), dem. *cvéčič, cvékec*, izv. *cvekár* »žebljar«, *cvékar* »slab učenec«.
Kakor sbh. *cvȅk*, č. *cvek, cvok, cvoček, cveček* »žebelj«, slš. *cvak* »nagelj«, p. *ćwiek*, ukr. *ćvjak, ćvjach, ćvjoch, ćvjok*, gl. *cwok* iz srvn. *zwëc* »Zweck« (Miklošič, 30; Berneker, I 131; Striedter-Temps, DLS 105).

***cvelbar** (m.) »član odbora dvanajstih mož pri pravdi«, 1579 *supani e zwelberi a'lla giurisditione suoi assessori* (urbar Socerb.). Iz srvn. *zwelver* »član odbora dvanajstih« (Lexer, Mhd. Wb. III 1210). Verjetno je isto cgn. 1448 *Czwelifer* (M. Kos, Salz. urb. 133). Pravno razlago glej Kelemina, GMDS XVI 42.

**cvẹ́liti**, *cvẹ̄lim* (v. impf.) »spraviti koga v jok, prevarati koga« (notr.). Prim. sbh. *cvèliti, cvȉjelīm*; csl. *cvěliti*; r. dial. *cvelítь* »jokati, dražiti« in *kvelítь, kelítь, kjalítь*; stč. *kvělba, kvěl* (m.) »tožba«.
Kavzativ k *cviliti*.

**cvesti**, *cvetẽm* (v. impf.) »florere«, tudi *cvésti, cvétem*, deloma tudi *cvedem*; v 16. st. *je zvedla* (Dalmatin), dial. tudi *cvode, cvȁdəje* (Ramovš, JA XXXVII 319). Danes knjižno *cvetẹ́ti, cvetèm*, tudi *cvetím*, iter. *razcvẹ́tati se*, redko *-cvitati*.
Psl. **kvisti*, **kvьtǫ*, csl. *procvisti, procvьtǫ*, nato izenačeno; sbh. arh. *cvá(s)ti, cvátēm*, danes *cvjètati*, čak. *cvast, cvatẽ* (Hvar), mak. *cveti, cvetne, cveta*, blg. *cъftjà*, 3. sg. *caftì*; r. *cvestí, cvetú*, ukr. *cvistý, cvité* in *kvistý*, br. *cviscí, cviscé* in *kvitnécь*; p. *kwitnąć* arh. *kwiść*, č. *kvésti, kvísti*, stč. prez. *ktvu*, slš. *kvitnút'*, gl. *kćěć, kćeje*, arh. *kću, kće*, dl. *kwisć, kwišo*, polab. *kjot*.
Po navadi izvajajo iz ide. **k'u̯ei-t*-, **k'u̯ei-d*- »svetiti« (glej *svit, svetiti*) z nepalataliziranо varianto korena, prim. lot. *kvitêt, kvit* (glej *cvet*). Tako Berneker, I 657; Trautmann, 147, 310; Vasmer, III 284; drugače Mikkola, Ursl. Gramm. I 166 po metatezi iz **koitvo*-, prim. sti. *kētúṣ* »svetloba«. stnord. *heiđ* »vedro vreme«. Najnovejše Machek[2], ki primerja lit. *židėti* »cveteti«, *žiẽdas* »cvet« kot zveneče obliko brez *-v-*.

**cvȇt** (m.), g. *cvệta, cvetû* »flos; Blüte, Blütezeit«, deloma tudi »Farbe«, npr. *cvet obraza*; izv. *cvẹ́tje* »Blüte, Blütezeit«, *cvetlica, cvetīč* (pkm.) »Blume«; drugi pomeni so npr. »višek, slava«, npr. *cvet lepote, viteštva* je kot v drugih slovanskih jezikih in v nem. kalk po lat. *flos nobilitatis*; pomeni *železni cvet*, n. *Eisenblüte*, tudi sbh., npr. *vinski cvet, beli cvet* »koncentrat«, enako *cvet* »najfinejša moka«; metaf. *ženski cvet* »menstruacija«; k pomenu *sukna nagiblje na cvet* »se trga« (tudi *cvetẽ*), prim. stč. *žena jemu ve vlasech lysinu prokvieti* (o tem I. Němec, Slavia XXXVIII 353), enako *glava cvetí* »sivi«, č. *prokvetlé vlasy*. Dalje *rožni cvet* »junij«, pri Vodniku *rženi cvet*, v 15. st. *bobov zuet* »junij« (LMS 1879, 13).
Psl. **květь* poleg **kvьtь*, csl. *cvětь, cvьtь*; sbh. *cvȇt, cvijeée*, mak. *cvet, cvék'e, cuk'e* (< *cvьtje*), blg. *cvjat, cvetъ̀t* (dial. *cut* < **cvьtь*), *cvetjá*, r. *cvet*, ukr. *cvit, kvit*, br. *cvet, kvetka*, p. *kwiat, kwiecie*; č. *květ, kvíti*, slš. *kvet*; luž. *kwět, kwětka, kwišo*. Vseslovanski je pomen »Blüte«, pomen »color« je le v r., blg. in deloma sln.; kol. *cvétje* manjka v vzhodno slov. jezikih. Prevoj **ku̯oi-t*- k **kveit-t*- (glej *cvesti*).
Slovenski pomen *cvêt* »bela, čista moka« (notr.), *vinski cvet* »špirit«, *žveplov cvet* »kristali žvepla« so kalk po srednjeveškem romanskem *alcool* iz arab. *al-kuhul* »svinčeno belilo v prahu«, kasneje tudi »fin prašek; najboljša substanca v stvari« od Paracelsa dalje tudi »špirit« (Wartburg, I 70; Battisti-Alessio, I 115). Prim. tudi stč. *kviet* »najmanjši delček snovi« (Gebauer, SS II 190).

**cvičati**, *cvîčam* (v. impf.) »čivkati, žvrgoleti«, tudi *cvîkati, cvîčkati, cviketáti, cvilíkati, cvîljkati*; k temu *cvîč* (m.) »čivkanje, žvrgolenje« in »piščalka«, *cvičár* »Turdus pilaris«, *cvîka* (f.) »čivkanje, vpitje« (pkm.). Kakor *kvíčati* (Bovec) in *cikati* in *čvič* »krik« (gor.) stara onomatopeja. Prim. sbh. *cvičati* poleg *cičati* in *kvíčati, skvíčati, kvijukati*, blg. *cvikam* poleg *kvičъ*; r. *cvikátь, kvičátь*, ukr. *kvyčáty*, p. *kwikać, kwiczeć*; č. *kvičeti, kvíkati*, gl. *kwičeć*, dl. *kwicaś* »čivkati«. Podobno je tvorjeno lit. *kvýkti* »čivkati« in n. *quieken* (Berneker, I 656; Vasmer, I 547; Trautmann, 147). Na skupno izhodišče niti ni potrebno misliti; glej tudi sln. *kvékati* in *skovíkati*.

**cvîček** (m.), g. *cvîčka* »vrsta kislega vina«, tudi *čvîček* in *cvîk* (m.) »isto«; adj. *cvičkast, cvičkasto vino*. Verjetno spada zraven tudi *cvîk* »Berberis vulgaris«. Iz sln. tudi štaj. n. *Zwitschker* »kislo dolenjsko vino« (Štrekelj, ČZN VI 67).

Prim. sbh. *cvič* »sirotka«, čak. *švik* »kislo vino«, blg. *cvik, cviček* »kislo mleko«. Štrekelj, LMS 1896, 141 in Lwk. 12 in po njem Berneker, I 181 izvajata iz srvn. *zwicken* »trgati«, bav. dial. *gezwickte Milch* »mleko, ki se je ravno začelo kisati« (Fr. Ryšánek, Slavia VII 234). Bolje I. Popović, RÉS XXXI 101 in Gesch. 18, 345, ki suponira jsl. **c(v)ik-* »fermenter«. Glej tudi *cikati*.

**cvíliti**, *cvílim* (v. impf.) »vreščati, vekati«, tudi *cvîljkati, cvilíkati*; izv. *cvîl* (m.), *cvîlež* (m.), *cvílja, cviljáč, cvílimož* ipd.

Prim. sbh. *cviljeti*, mak. *cvili, cvilne*, blg. *cvìlja*, csl. *cvilěti, cviliti*, r. dial. *cvílitьsja, kvilitьsja* »jokati«, *kvílkij* »jokav«, ukr. *cvilýty* in *kvylíty*, p. *kwilić*, č. *kvíleti, kvíliti*, dl. *kwiliś* »jokati«.

Samo slovansko; lit. *kvailěti* »postati neumen« se pomensko ne ujema; Berneker, I 657 misli, da je onomatopeja, enako Vasmer, III 284; zaradi kavzativa *cvěliti* dvomi v to razlago Machek, 252, ki primerja n. *quallen* < **quel-*: ker lit. *gélti* »boleti« odgovarja slov. *žalь*, bi bilo treba suponirati pragermansko izposojenko.

**-cvirjati se**, samo v zlož. *precvîrjati se* »afektirano se gibati« (vzh. štaj.), tudi *precérjati se* »ošabno, afektirano se obnašati« (bkr.). Nejasno, brez poznanih slov. paralel. Morda je mogoče primerjati lit. *káirinti* »dražiti, znašati se nad kom, razkačiti se«, *ikeréti* »biti nadležen«, *ãtkaras* »trmast« (o tem Fraenkel, 183, 203).

**cvokáti**, *cvokâm* (v. impf.) »mlaskati, brazdati, pasti«, tudi *cvokotáti, cvokitati*; pf. *cvókniti* »ploskniti, pasti«; postver. *cvǒk* (m.) »brozga«.

Stara onomatopeja kakor *cmokáti*; prim. sbh. *cvòkati, cvôkâm* »mlaskati«, pf. *cvòknuti, cvòknēm* poleg *cvokòtati, cokòtati* »šklepetati z zobmi«, *cvoka* »požirek«; č. *cvakati* »šklepetati z zobmi«, r. *čvákatь* »mlaskati«, *čvókatь* »glasno poljubiti«; dalje glej *cmokati*.

**cvolina** (f.) »Cicuta virosa«. Prim. sbh. *cvòlika* »Cicuta, Tibia, Scarpus«, csl. *cvolь* »list« poleg *stvolь* »steblo«, *stvolije* »kopriva«, blg. *cvol* »toporišče«, *stvol* »steblo«; č. *stvol* »toporišče«, gl. *stvolk*, dl. *stwól* »Aethusa cynapium«. Psl. **stьbolь* »steblo« (Miklošič, 327; Štrekelj, JA XXVIII 497; Mladenov, 608; Vasmer, III 6). Vprašanje pa je, če spada sem tudi sln. *smolje* »Juncus« (glej *smolje*).

**cvŕček** (m.) »Gryllus«, tudi *čvȓček, svȓček, svrčák, smȓček* (pkm., Haloze).

Prim. sbh. *cvrčak* »vrsta žuželke«, blg. *cvъrčèk*, csl. *svrьčьkъ*, r. *sverčók, sveršč*, str. *svьrčьkъ*, ukr., br. *sveršč*, p. *świerszcz*, č. *cvrček, svrček*, slš. *svrčok*, gl. *šwjerč*, dl. *šwerc*, plb. *svarcek*. Psl. **svьrčь* k *svьrkati*; glej *cvrkati*.

**cvrę́ti**, *cvrêm* (v. impf.) »pražiti, topiti, taliti«, tudi *créti, crêm*, ben. *criet*; k temu *cvíriti, cvîram, cvíriti, cvírim* »pražiti« in *cvŕkati, cvȓkam, cvŕliti, cvrléti*, pf. *cvŕkniti, cvȓknem*; izv. *cvrtjȇ* (n.) »pražena jed«, *cvîrek, ocvîrek* »Griebe«, *cvŕča, cvrtina* »pražena jed«, *cvrlína* »nekaj skrepenelega«, v 16. st. *od Zvèrtiga v' ponvi* (Dalmatin).

Psl. **skverti, *skvьrǫ*, csl. *raskvrěti, raskvьrǫ*; sbh. *cvrijèti, cvrêm*, zahsbh. tudi *razcvirati, ocvirak*, na Cresu *crȇt* (Tentor, Razpr. SAZU, 1950, 72); stč. *kvřieti sě*, č. dial. *sadlo škvi*, slš. *škreť*; p. *rozkwrzeć, rozskrzeć*, gl. *škrěć*, dl. *škrěś* »pražiti«. Iter. *cviriti* odgovarja č. *škvířiti se*, slš. *oškviric se* v istem pomenu; iz *l-* ptc. je tvorjeno *cvrléti, cvrlíti*, č. *škvrliti*, slš. *oškvrliť*; k *cvrkniti* prim. č. dial. *oškvrklý* »pripaljen«. Dalje glej *cvariti*.

**cvŕkniti**, *cvȓknem* (v. impf.) »udariti, klofniti«, *cvȓka* »klofuta« (Hrušica).

Verjetno iz **skver-* kakor *cvreti, cvariti*. To je bila prvotno verjetno onomatopeja (Holub-Kopečný, 371; Vasmer, II 635) in že Miklošič, 305 opozarja na br. *skverci sja* »kričati, vpiti«, *skveretá* »vpitje«; p. *zaskowerać* »zajekati«. Prim. tudi sln. *ucvreti jo* »zbežati«.

**cvŕzati**, *cvŕzam* (v. impf.) »škripati, hrustati« (bkr.), tudi *cvrzúkati, -am*, npr. *škornje cvrzajo, ovce travo cvrzajo*; temu odgovarja vzh. štaj. *tvŕzati, tŕzati, tvrzúkati, trzúkati, trzáriti* »škripati (o vratih)«.

Verjetno onomatopeja; pomensko popolnoma ustreza č. *vrzati* »škripati«, dial. *vrždět, vrždžet, škvrzat*, celo *krz(uk)at'*, slš. *zvrždžať*. Machek, 576 sodi, da je **vьrsk-* in iz tega po oslabitvi **vьrzg-* iz **skvьr-*. Slovenske oblike dopuščajo možnost rekonstrukcije iz ide. **tu̯er-* »trpeti, zasukati se«, *turbā* »ropot« (Pokorny, II 1100), toda zaradi sbh. *trzmati* »hiteti« in *vrzati* »sukati se, smukati se« je vse nejasno.

# Č

**čáben** (m.), g. *čábna* »hudič« (kletvica), dial. tudi *čávn̥*, *čáu̯n* (Temeljine). Morda izposojeno iz srvn. *zabel to* iz lat. *zabolus*, srgr. ζάβολος »diabolus« (Štrekelj LMS 1892, 8; Kelemina, SR IV 195).

**Čábrače** (f. pl.), tpn. pri Škofji Loki, 1291—1318 *Schabrattsch*, 1400 *Schabratsch*, 1500 *Tschabratzi* (M. Kos, STL). Verjetno izvedeno iz psl. atpn. *Ča(jo)bratъ* + *ići* (Bezlaj, SVI I 109). Drugače Stanislav, SJ II 97, ki primerja madž. *Csabrád*.

**čabráka** (f.) »konjska odeja«, poleg *šabraka*; prim. r. *čaprák*, p. *czaprak*, č. *čabraka* (od 16. st.), slš. *caprak*, *cafrak*. Kakor n. *Schabracke*, v 17. st. *Tschabracke*, frc. *chabraque* in madž. *csábrág* izposojeno iz osman. turš. *čāprag* (Miklošič, TEI I 272). R. in p. ter slš. je sprejeto z madžarskim posredovanjem, sln. in č. oblika z nemškim (Sk la, LF XLIII 105; Berneker, I 136).

**čabráti**, *čabrâm* (v. impf.) »brazdati po vodi« (bkr.); izv. *čabrûn* (m.) »brazdač«; verjetno spada zraven tudi *čaborika* »zbrozgana tekočina« (Sv. Miklavž) poleg *cávarika* »cviček, slabo vino« (Griblje).

Prim. sbh. *cavàrika* »psovka za slabo vino« (Vuk). Primerjati je mogoče č. dial. *čáb it*, *čářit*, *čárat*, *čárovat*, *čabíruvat*, *čábrlinkovat* »klatiti se, pohajkovati, delati dolge korake«, mor. slš. tudi *čabrať sa* »brazdati po vodi«, izv. *cabruľa*, *cabruša*. Verjetno ekspresivno (Janko, ČMF XIX 22; XXII 134). Machek, 64 primerja lit. *kiõblinti*, *kõbinti*, *krõbrinti* »počasi iti«. Vendar nejasno.

**čač** (m.) »lov« poleg *čeč* (rez.) in *čača* (f.) (Štrekelj, Görz. 427); k temu rez. *čačadör* »lovec« (B. de Courtenay, Mat. 102). Izposojeno iz furl. *ciazze* »lov«, *ciazzadòr* »lovec«, it. *caccia* (Šturm, ČJKZ VI 53; Mende, RLS 53).

**čáča** I (f.) »otroška igrača«, dem. *čâčka*; v. *čačljáti*, *čačljâm* »igrati se«; v 18. st. *zhazha*, *zhazhlam* (Gutsmann); v tpn. verjetno *Čačič*, prvič 1498 *Netschatsch* (M. Kos, STL); iz sln. je avstr. n. *Tschatsch* »igrača, malenkost« (Štrekelj, ČZN V 87).

Prim. č. *čača* (f.), *čač* (m.) »igrača«, p. *cacko*, *czaczo*, *czaczek* »igrača«, *caca* »spreten, okreten«, stp. *czacz* (m.) »cena, nagrada«, r. *cáca* »igrača, okreten otrok«, ukr. *cjácja* »igrača«, br. *cáca* »okreten otrok«.

Beseda je iz otroškega jezika (Berneker, I 133; Rozwadowski, RS II 75; Janko, ČMF XVIII 267; Vasmer, III 284).

**čáča** II »oče« (bkr.); dial. *čâča* (Sušak); prim. sbh. *čáča*, *čȁčko*, *ćako* »oče«, *ćale* »očim«, r. dial. *čača* »oče«.

Beseda je iz otroškega jezika kakor *čača* I; prim. tudi votj. *tšetšei̯* »očka« (Berneker, I 133; Vasmer, III 306; Taivonen, FUF XIX 158).

**čača** III (f.) »žlica« (rez.), dial. *čáča*; izposojeno iz furl. *ciàzze*, *ciàco* »žlica« (Šturm, ČJKZ VI 53).

**čača** IV (f.) »Uranoscopus scaber«; izposojeno preko sbh. *čača* poleg *čač* (m.), *čaki* iz severovzhodno it. *ciacia* poleg *cac*, *chiachia*; drugod po Italiji se ta riba imenuje *còccane*, *coccame*, *coceumo*, *cocchin*, kar izvajajo iz gr. κόκκινος »škrlaten« (Battisti-Alessio, II 992). Medsebojno razmerje vseh teh oblik ni jasno.

**čâd** (m.) »dim, para«, tudi *čâdež* (štaj.), *čâj* (bkr., Haloze); izv. *čadéti*, *čadím* »kaditi se« in *čadíti*; adj. *čâdast*, *čâden*, *čádav*, *čâdnat*, *čájav*, dial. tudi *čánjav*, *čánžav* (jvzh. štaj.); v imenih živine dimaste barve *čâda*, *čâdka*, *čadána*, *čadȇ*, *čâdek*, *čadȋn*, *čâdež*; v tpn. *Čadovlje*, dial. *Čadole*, ca. 1400 *Othtschadaloch*, *Oczadalach*, mtpn. *Čad*, *Čadole*, cgn. *Čadȇ*, *Čadko*, *Čadež*, prvič 1405 *Zadez*.

Prim. sbh. *čâđ*, *čȁditi*, mak. *čad*, blg. *čad*, *čadja*; csl. *čadъ*, *očadětъ*, r. *čad*, *čadítь*, *očadétь*, ukr. *čad*, *čadity*, br. *čad*, *čádzicь*, p. *czad*, *czadzić*, dl. *caza*, plb. *cod*, *códět*; č. *čad*, *čoud*, *očadlý*, *čadola*. Prevojna stopnja **qēdos-* k **qōd-* (glej *kaditi*); Berneker, I 133; Trautmann, 123; Vasmer, III 298.

**Čádovlje** (f. pl.), tpn. pri Kranju, dial. *Čadole*, 1253 *in Forst*, 1400 *Othtschadalach*, 1404 *Oczadalach*, 1437 *Waczadalach*, v 15. st. *Otschadolach* (M. Kos, STL); prim. tudi tpn. *Čádole* pri Tržiču. Najbolj verjetno psl. **očaděljane*, prim. csl. *očadělъ* »sajast« (van Wijk, PF XVII 64), č. *očadlý*, sln. *čadéti* »črneti«. Kasneje naslonjeno na številna okoliška imena tipa *Hrušovlje*. Dalje glej *čad*.

**Čádraže** (f. pl.), tudi *Čádreže*, tpn. pri Novem mestu, 1360 *Sadras*, 1439 *Tschadras* (M. Kos, STL). Verjetno izvedeno iz dvodelnega psl. atpn. **Ča(jo)dragъ* s pos. *-jь* + *jane*; prim. sbh. *Čabuze*, *Čeraz*, *Čaradici* (Miklošič, Bildung PN 113 in Bezlaj, SVI I 109). Glej tudi *Čabrače* in *Čajna*.

**Čâdrg** (m.), tudi *Čâdra*, tpn. in hidronim pri Tolminu, 1257 *Zadroc*, 1377 *Zadroch* (M. Kos, Prim. urb. II 277); v Posočju tudi mtpn. *na Čâdrix*, *s Čâdriya* (Avče).

Verjetno rom.; prim. lat. *cataracta* < gr. καταράκτης »žleb« (Meyer-Lübke, 1761), v n. tpn. *Kaderich*, *Käderich*, *Kiederich*, apel. *kadrich* »žleb« (Bach, DNK II 2, 80), frc. *Cadarache*, *la Carote* (Longnon, Noms § 23), itd. (Glej tudi Wartburg, II 1, 492 in Bezlaj, SVI I 108). Manj verjetno misli Kelemina, GMDS XIV 85 na zvezo s *Čâdram* (glej *ščedem*), kasneje, SR IV 185 pa na lat. *cathedra*, rez. *ćadréja* »stol« iz furl. *chadrèe*. Nesprejemljivo Rutar, APovj. 1853 224 < *Zadrga*.

**čaj** (m.), g. *čâja* »Tee«; novoknjižna izposojenka iz slov. jezikov; prim. sbh. *čȃj*, blg. *čaj*, r. *čaj* dial. *čvaj*, ukr. *čaj*. Ruska oblika je iz krimskotatar., kazantatar. in kirg. *čai*, mong. *čai*. Zadnje izhodišče je severnokitajsko *čhâ* (mandž. *cai*, jap. *ča-sa*), medtem ko je zah. evropsko, angl. *tea*, frc. *thé*, it. *tè*, n. *Tee* iz južnokit. *tē* (Miklošič, TEI I 271; Berneker, I 134; Vasmer, III 299 z liter.).

**čajati**, *čâjem* (v. impf.) »čakati« (vzh. štaj.), imp. *čaj* »čakaj«, v 18. st. *zhaj* »age« (Pohlin); v tpn. *Čajna*, n. *Nötsch*, 1253 *Nezzah* < **Ne-čajьna* (Bezlaj, BzN VIII 69; SVI 109); *Dragočajna* in z začetnim

*ča-* v dvodelnih antroponimih *Čabrače*, 1291 *Schabratsch* < **Ča-brat-jь-jane*; *Čadraže*, 1360 *Sadras* < **Ča-drag-jь-jane*; *Čagona*, n. *Tschaga*, 1299 *Tschagaw*, *Schagaw* < **Ča-goj* (Štrekelj, ČZN III 47); *Čagošče* < **Ča-gostь-jь-jane*.

Prim. sbh. *òčajati*, *òčajēm se*, starejše *čäjati*, *čäjem* »čakati, ostati«, *očàjati* »obupati«; blg. *čàjam se* »po̧st...n, zijam«; csl. *čajati*, *čajǫ* »sperare, expectare«; r. *čájatь čáju* »meniti, upati, čakati«; ukr. *čajóm* »prežeč«, *otčáj* »obup«; p. *przyczaić się* »potuhniti se, prežati«. Sorodno je sti. *cāyati* »opazuje, skrbi«, *cāras* »ogleduh«, gr. τηρέω »opazujem, čuvam, verjamem« (Berneker, I 134; Trautmann, 124; Vasmer, III 306 z lit.). Glej tudi *čakati* in *čas*.

**čȃjba** (f.) »kletka za ptiče«, dial. *čáj̯ba* (Hrušica), dem. *čȃjbica* poleg *gȃjba*, *gȃjbica*. Izposojeno iz furl. *s'ciaipie*, *s'ciaipule* »kletka za ptiče« iz lat. *cavea* (Štrekelj, Lwk. 19; Šturm, ČJKZ VI 53; Mende, RLS 53), medtem ko je *gȃjba*, sbh. *gȃjba*, *kȃjba*, *kȃjpa* deloma iz it. *gabbia*, deloma (sbh.) iz starejših romanskih oblik.

**čajka** I (f.) »Larus«; knjižna izposojenka iz ruščine; vendar je domače *čȃjca*, *čȃjica* »neka vodna ptica«, verjetno »Tringa vanellus« (Pomurje).

Prim. r. *čájka* »Larus«, ukr. *čájka* »Tringa vanellus«, p. *czajka*, č. *čejka* »Tringa vanellus«; psl. *čajьka*, verjetno onomatopeja po glasu *ke* (Bulachovskij, IAN VII 101; Vasmer, III 299). Drugače, manj verjetno Berneker, I 134 in IF VIII 284, ki primerja lit. *kéikti* »bežati« in stvn. *heigir* »čaplja«. Še manj verjetno Brückner, KZ XLVIII 198, ki izvaja iz *čajati*.

**čajka** II (f.) »vrsta ladje«; prim. r. *čájka*, n. *die Tschaika*, it. *caicco*, vse iz osman. turš. *šaika* »čoln« (Lokotsch, 141; Vasmer, III 299).

**Čájna** (f. sg.), tpn. in hdrn. v Ziljski dolini, n. *Nötsch*, 1253 *Nezzah*, 1280 *Nezah*, 1441 *Netschach*. Izvedeno iz psl. atpn. *Nečajь* + *na*, medtem ko je n. oblika iz etnika **Nečaj-(j)-jane* (Bezlaj, BzN VIII; SVI I 109). Prim. p. *Czajna* poleg *Nieczajna* (Kozierowski, II 506). Drugače Lessiak, Carinthia, 1922, 107; H. Krahe, BzN VII 2 in Kranzmayer, ONBK I 36, ki mislijo na stvn. *netzen* »nässen«.

**čákati**, *čȃkam* (v. impf.) »expectare«, pf. *po-* (*pri-*, *do-*)-*čakati* (*se*); izv. *pričakováti*, *pričakȗjem*, v 16. st. *zhakamo* (Trubar); postverb. *čák* (m.), *čákalica*.

Prim. sbh. *čěkati*, *čěkâm*, starejše *čakati*, mak. *čeka*; blg. *čàkam*, *čèkam*; r. dial. *čekátь*; ukr. *čekáty*; br. *čákacь*; p. *czekać*, dial. *czakać*, č. *čekat*, *po-čkat*, stč. *čakati*, slš. *čakat'*; gl. *čakać*, dl. *cakaś*; csl. *čakati*. Verjetno ista osnova kakor pri *čajati* (Meillet, Et. 163; Brückner, 75), pri čemer je *čekati* nastalo po disimilaciji dveh *-a-*. Drugi vidijo v *čekati* reduplicirano tvorbo (Łoś, RFV XXXIII 75; Zubatý, LF XXVIII 33; Berneker, I 134) in primerjajo lot. *kârs* »željan, pohoten«, stvn. *huora* »kurba«, lat. *cārus* »drag, ljub«, sti. *kāyamanas* »ljubeč, hrepeneč« poleg *cakānás* »zaželen«, avesta *kayeiti* »zahteva, želi«. Drugače Iljinskij, Vopr. jaz. 1957, 94, ki misli na ide. **kek-* »kriviti se, prežati«.

**čáklja** (f.) »kavelj, kljuka, krivina«; k temu *čákar* »zakrivljena palica« (Trstenjak, Vestnik, III 111). Prim. sbh. *čáklja* in madž. *csáklya* »isto«; rum. *ciocla* »sani, kavelj, krivina«. Gombocz-Melich, 808 misli, da so slovanske in romunske oblike iz madž. *csáklya*, kar primerja s čuvaš. *śεgεl*, *śaklə* »kavelj«, džagat. *čäŋgäl* »kavelj«, krim. tat. *čägäl* »kavelj«. Drugače A. Cioranescu, Dicc. Etim. Rumano 184 (cit. po Stud. slav. Hung. X 197), ki vsaj rum. oblike veže z it. *zoccolo* »coklja«.

**čákniti**, *čȃknem* (v. pf.) »reči volu *ča*!« (Miklošič, VGr. I 314), impf. *čakávati*, *čakévati*; vse iz interj. *ča!* »klic volu za obrat na desno« (bkr., štaj.).

Prim. č. *čehy!* »na levo« poleg *čihy*, pri Komenskem *tehe*; p. dial. *cichij*, *cwijdze*, *ćwe*. Vse nejasnega porekla (Machek, NŘ II 284; Crânjală, Vlivy 298).

**čalâr** (m.) »slepar, goljuf«, tudi *čalēr* (pkm.); k temu *čalâren* »eitel, garstig, übel« (pkm. in štaj.) poleg *čeláren* »wunderlich, sonderbar«, *čalârbina*, *čalarîja*, *čalârnost*, *čalârstvo* »Trug« (pkm.), *čalâriti* »betrügen«, *čalerîca* »čarovnica« (pkm.); v 17. st. *s'zhalarnuft* »obropati, mit Betrug berauben« (Megiser, TP 402).

Prim. sbh. *čàlâran*, *čȁlōvan*, *čalòvati* »isto«, ukr. *čalívnyj*, *čaljuváty*; vse iz madž. *csal* »betrügen«, *csalárd* »trügerisch« (Miklošič, 30; Berneker, I 135; Gombocz-Melich, 819, 820).

**čaláren** (adj.) »varljiv, zvijačen, zoprn« (pkm., štaj.), tudi *čeláren* »poseben, čuden«; k temu v. *čaláriti*, *-ârim* »varati«, *čalár* (m.), *čalér* (m.) »prevarant«, *čalerîca* »čarovnica«, *čalárnost*, *čalârbina*, *čalarija* »zvijača«, prevara«.

Tudi sbh. *čalòvati* »varati«, *čàlâran*, *čȁlōvan* »varljiv«, ukr. *čaljuváty* »varati«, *čalívnyj* (adj.) in rum. *čelui* »isto«. Izhodišče je madž. *csalárd* »varljiv, napačen« k *čalui* »varati«. Miklošič, I 30 in Berneker, I 135.

**čâm** (m.) »drget, zona, kurja polt« (pkm.), *čam me obleta* »kurja polt me obliva«, *čaméti*, *čamí me* (pkm.). Verjetno skrajšano iz *čamer*, *čemer*, prim. vzh. štaj. in kajk. *čemer mi leti* »kurja polt me obliva« (dalje glej *čemer*).

**čámer** I (m.) »bik« (kranj., Šaleška dol.), v 18. st. *zhamer* (Pohlin); izv. *čamrína* »bikova koža«. Morda spada zraven tudi *čámer*, *čâmež* »norec, tepec«, če ne spada to k *čemẹ́ti*, *čumẹ́ti* »bolščati«.

Primerjati je mogoče r. csl. *čamъri* (m. pl.) »animal quoddam« (Miklošič, Lex. pal. 1110); dalje nejasno.

Davorin Trstenjak, Vestnik, I 184 in za njim Perušek, JA XXXIV 45 sta primerjala sti. *camará* »bos grunniens« (lat. *camarus* »bos« je napačno rekonstruirano) iz ide. **kem-* »brenčati, doneti«. Pozornost zasluži tudi č. *čmurný* »divji, bujen« z neznano etimologijo (Machek, 76 in 589 razlaga to kot ekspresivno varianto k *zuřiti*).

**čámer** II (m.), g. *čamra* »čepica, obšita s krznom« (štaj.), tudi *čamar* (m.), *čâmra* (f.) »čepica iz zajčjih kožic«. Nejasnega porekla; Matzenauer, CS 136 je izvajal iz srlat. *camaura*, it. *camauro* »mitra papalis«. Štrekelj, Lwk. 13 pa iz srvn. *schabernac*, *schavernac* »čepica iz krzna« s parazitskim *-m-* (glej tudi Perušek, JA XXXIV 45).

**čamóta** (f.) »rastlinje v živi meji« (Prvačina), tudi *čemota.*

Verjetno je sorodno sbh. *čamuga* »fustis«, kar navadno izvajajo iz sbh. *čãm* »Pinus abies« iz osman. turš. *čam* »isto« (Miklošič, TEl Nachtr. 20). Vendar negotovo.

**čȃmpa** (f.) »levica, leva roka«, tudi »psovka za počasno žensko«; *čamparína* »levica« (Banjščica), *čampár* »levičar«; k temu cgn. *Čampa.*

Izposojeno iz furl. *zanc, zamp* »levi«, *zampàr, zampin* »levičar« (Šturm, Ce fastu, IX 60; Mende, RLS 53). Nadaljnja etimologija je težavna (Meyer-Lübke, 9598).

**čampe** (f. pl.) »krompir« (zilj.).

Verjetno ekspresivno; prim. č. dial. (mor.) *čampa* »spodaj širok, tolst in nizek« poleg *čapa, cápa, čample* »taca«; slš. *čapatý* »dolgonog«, *rozčapiť* »raztegniti se«. Dalje nejasno (Machek, 65–66).

**čámpelj** I (m.) »purmanov podbradek, smrkelj«, tudi *čápelj.* Perušek, JA XXXIV 46 izvaja iz srvn. *zapfel, zapël* »čepek, storž«. Vendar je lahko domače, prim. č. dial. *očápit* »raztegniti«, slš. *rozčapiť* »raztegniti« z ekspresivno nazalizacijo č. *čample* »dolge noge«, slš. tudi *čapatý* »dolgonog« poleg č. dial. *čapalatý* »kratkih nog«. Machek, 65 izvaja vse to iz *čapa, cápa* »taca«.

**čámpelj** II (m.), g. *čámplja* »podgana« (Kras). Nejasno; morda spada k isti besedni družini kakor *čampi* »kremplji«, vendar nima drugje pomenskih paralel.

**čampi** (m. pl.) »mačji kremplji« (Sln. Glasnik, 1866, 408).

Prim. sbh. *čampar* (m.) »unguis« poleg *čamparaga, čampraga* poleg *čápak* pl. *čápci* »ptičji, mačji kremplji«, *čãplja, čãporak* »isto«. Gotovo iz *čapati* »zgrabiti« z ekspresivno nazalizacijo. Manj verjetno Skok, I 292, ki izvaja sbh. *čampar* »krempelj, kvaka« iz turš. *çarpar.*

**čamurče** (dial. *čamurčę*) »Antilope rupicapra« (rez.). Romanska izposojenka iz predromanskega **kamōrkjo-* ali **kamurkjo-*, prim. fas. *čamorč*, galic. *camurza*, port. *camurça* »divja koza«. Sorodno je lat. *camox* »divja koza« in stvn. *gamez, gamz* (to je dalo sln. *gams*) < zgodnje rom. **kamoz* (Hubschmid, ZRPh LXVI 9 d.). Ker pomenijo v različnih romanskih govorih besede iz te osnove tudi »drevesna rogovila, veja«, ni izključeno, da je sln. *komárča* »ostrv, ki jo rabijo pastirji za plezanje čez previse« (Bohinj) z oron. *Komarča* starejša izposojenka iste predrom. osnove.

**čántara** (f.) »Erythrea centaurium« (Rogatec); v 18. st. *zhantara* »svederz, slatni germek« (Gutsmann).

Iz lat. *centaurium*, it. *centaurea* < gr. κενταύρειον (Matzenauer, CS 136).

**čȃp** (m.) »čreda ovac« (notr.), tudi *čâp, ćiêp, t'ẹ̄p* (Istra), *c'ap* (kor.).

Sprejeto iz rom.; prim. furl. *çhapp* »čreda ovac«, ben. tržaško *ciapo* iz **klapu*, lat. *capulum* (Meyer-Lübke, 1666), glej tudi Perušek, JA XXXIV 46 in Šturm, Ce fastu IX 123. Vendar je romanska etimologija sporna in vsiljuje se primerjava s predromanskim *cap* (Hubschmid, Vox Rom. XIV 197).

**čápa** (f.) »vrsta posode za mleko«; izposojeno iz srvn. *schapfe* »Schöpfgefäß«, bav. avstr. *Schapfe.* Sln. *č-* kaže na južnobav. obliko, prim. tirol. dial. *tschapfe, tschapfer* »Art Kübel« (Schatz, TWb. II 657). Glej Štrekelj, LMS 1896, 142 in Striedter-Temps, DLS 106.

**čápati**, *čápam* (v. impf.) »hlastati«, pf. *čapniti, čȃpnem*; verjetno isto kot rez. *ćapati, ćapiti* »zgrabiti«. Kljub Šturmu, Ce fastu IX 123, ki je to izvajal iz stit. *acchiapare*, lat. **clapare* »zgrabiti« je to gotovo domače. Prim. stsbh. *čapati* »vleči, trgati«; blg. *čàpvam, čàpnь* »zbadam«; r. *cápatь* in *čápatь* »vzeti, vleči«; ukr. *cápaty* in *čapaty* »zgrabiti«; p. *czapać, czapić* »zgrabiti«, č. *čapati, čapiti, čapnouti* »zgrabiti«; slš. *capať, capnúť* in *čapiť* »udariti, ujeti«; gl. *capać* »zgrabiti«.

Verjetno stara onomatopeja (Machek, 66). Mogoče bi bilo misliti tudi na sorodstvo z ide. **kēp-*, lat. *capio*, got. *hafjan* »heben« (tako Berneker, I 135 in Vasmer, III 302), vendar je zveza lahko slučajna: prim. sinonime *hápati, hápniti, šápati, šápniti, šávsniti*, razširjeno tudi *začopátiti* »ujeti, zgrabiti«, vse z elementom *-ap-*, ki je karakterističen za hitre kretnje.

**čapȗn** (m.) »oselnik, vodir« (zah. štaj.), s številnimi variantami kakor *čepôn* (Tolmin), *čepûn, šapûn* (Gutsmann), *šápor* (Konjice), *šapúr, šepúr.*

Samo sln.; primerjati je mogoče csl. *čьparogь* »parkelj, krempelj« sbh. dial. *čãporak* (Črna gora) *čápak* »unguis« *čãpēt čãplja*, tudi *čampar, čampraga, čamparaga*, č. *čpár, spár, špár, špára* »krempelj«, gl. *sparą*, dl. *špara* »krempelj«. Berneker, I 169 misli z rezervo na prevoj k *cěpiti*; Machek[2], 106 opozarja na *čapa, šapa*, H. Petersson, Het. 77 pa primerja z lit. *kãpanoti* »brcati, kopati«. Če je sln. *vodȋr* »čapun« preko **ǫ-dyrь* mogoče primerjati z lot. *dùre, dûris* »pest«, alb. *dorë* »roka«, gr. δῶρον »dlan« ali lit. *g dė* »oselnik, vodir, čapun« s sti. *gava* »roka« (Fraenkel, 141), je tudi *čapûn, šapûn* sorodno s *čapa, šapa.* Glej tudi *čapati.*

**čára** I (f.) »črta«. Po Pleteršniku češka izposojenka vendar je *čira-čara* domače kakor *čãčka, čẽčka, čečkáti, čãčkati, črčkáti* »kritzeln«, *čȓčka* »Gekritzel«.

Prim. č. *čára, čárka* »črta«, *čárati, čárkovati* »črtati«, *čiry-čáry*, slš. *čarbať*; gl. *čara* »črta, brazda, presek«, dl. *cera* »brazda«.

Berneker, I 136 primerja stč. *črcha* (glej *črka*) in veže vse s sti. *karṣūṣ* »brazda, jarek«, avesta *karša* »brazda«. Manj verjetno izvaja Machek, 66 to besedno družino iz *čar, čarati.*

**čára** II (f.) »Zauberei, Zauberin«; k temu *čárnik* »Zauberer«; v 16. st. *zharnik* (Dalmatin), *čȃrman* »isto«; novoknjižno *čȃr* (m.) »Zauber«, *čárati, čarǫ́ben, čaróvnik, čaróvnica, čarovníja, čaroděj, očarljȋv* je uvedeno po drugih slovanskih jezikih.

Prim. sbh. *čãr* (f.), g. *čãri*, pl. *čári*, starejše tudi *čara* (f.), mak. *čara*, blg. *čar* (m.); r., br. *čáry* (pl.), ukr. tudi *čára* (f.); p. *czar*, pl. *czary*, č. *čáry* (pl.), slš. *čar* (m.), *čary*, dial. *čara* »zamenjava«; csl. *čarъ, čaroděјь.*

Sorodno je lit. *kẽras* (m.) »čar«, nav. pl. *keraĩ* (*čẽrai* < slov.), *kerė́ti, keriù* »uročiti«. To izvajajo iz ide. **kuer-* »delati, storiti«, prim. sti. *kr̥ṇóti* »dela«, *kr̥tyä* »dejanje, čar«, *kártra* »čarobno sredstvo«, avesta *čārā-* »sredstvo«, *kərənaoiti* »dela, pripravlja«, kimr. *par* »fac« (Osthoff, BB XXIV 109; Parerga 1 d.; Berneker, I 136). Enaki pomenski prehod je v sln. *storiti*, sbh. *činiti*, č. *udělat*, slš. *porobiť*, n. *antun*, it. *fattura*. Drugače, malo verjetno Brückner, VII 177 in Iljinskij, RFV LXI 236.

**čarápe** (f. pl.) »nogavice iz debele volne« (bkr.), tudi *čerápe* (Adlešiči).

Prim. sbh. *čȁrapa, čòrapa* »nogavica«, blg. *čoràp* »nogavica«, tudi rum. *ciorap* »nogavica«, vse iz osman. turš. *čorap, čorab* »nogavica« (Lokotsch, 35). To je preko arab. *ǧäwräb* izposojeno iz perz. *gūrāb* »nogavica«.

**čȃs** (m.), g. *čása* »tempus«, tudi »hip, trenutek«: *vsak čas*; dial. *čâsek* »trenutek« (pkm.); adv. *čâsi, čâsih, včâsih* »zuweilen«, dial. *včäsi, včäsik* »takoj« (pkm., vzh. štaj.), *sčâsoma* »allmählich«, *petčas* »petkrat«; *počasen* »lentus«; *odsihčas* (stari gen. pl.), novoknjižno *časopis, čâsnik*; v 18. st. *zhasniza* »Zeitung« (Pohlin, Gutsmann); *čâsnikar* »žurnalist«. Zanimivo je sln. dial. *čas* »krat«. Prim. rez. *čas* »krat«, *čas, kárje čas* »večkrat«, *talyka čas* »tolikokrat«, *vej čas* »večkrat«, *den sáme čas* »enkrat«, *pet, šejst čas* »petkrat, šestkrat«, tudi ime demona *Čas*.

Sbh. *čȃs* »ura, trenutek«, mak. *čas* »trenutek«, adv. *čas* »takoj«; blg. *čas(ъt)* »ura«, r. *čas* »ura, tempus«, pl. *časý* »horologium«; ukr. *čas* tudi »vreme«; gl. *čas*, dl. *cas* »tempus«; csl. *časъ* »ura«. Sorodno je stprus. *kīsman* »čas« (akk.) in alb. *kohë* »čas, vreme« iz ide. **kēi̯-so-* (Jokl, Mél. Pedersen 159; Pokorny, 636, Berneker, I 137), kar vežejo dalje s *čajati* (Zubatý, JA XVI 386); Machek, ZSPh XVIII pa primerja sln. *kasati* »leteti, dirkati«, lot. *k̦uôst* »hiteti« (dvomi Fraenkel, 73).

**časa** (f.) »Anemone ranunculoides«. Nejasno; sbh. je *sasa žuta* »isto« poleg *sasa* »Anemone«, mak. *žolta sosa*, blg. *žъlta sъsъnka*; tudi za druge vrste anemon, prim. *sasanka, sasan, sъsъn, sъsъnka, sъnkotka, sъnsъnkotka, sъselkotka* »Anemone pulsatilla«; č. *sasanka, sisí, sisílek, sesí, sosí*, stp. *sasanki, sasenki, sesanki* »Pulsatilla patens«. Povezava s sln. *časa* je negotova. Duridanov, Stud. lingv. in hon. Lehr-Splawiński 81 d. povezuje to z egipčanskim *s-šš-n* »Lothos«, kopt. *šosen*, hebr. *šōšan*, arab. *susan*, gr. σοῦσον »Lilium«, perz. *susan* »Lilium, Veratrum«, lat. *susan* »Veratrum«. Verjetno spada v to družino tudi sln. *sesamojda* »Veratrum, Helleborus« in *sesivka* »Daphne cneorum«.

**čȃst** (f.), g. *časti* »honor«, danes knjižno z *-a-* tudi v večini izvedenk; dial. *čêst* (pkm., vzh. štaj., kor.), v Briž. spom. *zefti* (dat. sg.), v 16 st. *zhaſt*, *zhast* (Trubar), *pres zhaſti, zhaſti vrejden* (Megiser); izv. *(po-)častiti*, tudi *(po-)čestíti, častît, častîtljiv, veličasten, časčen, česčen*; novoknjižno *částnik* »oficir«, toda v 17. st. *zhastnik* »častilec« (Kastelec). Psl. in csl. *čьstь* < **čьt-tis* je abstraktum iz prez. osnove *čьtǫ, čisti* (glej *čislo, šteti, čitati, čatati*), sln. dial. še *čtéti, čtêm* »šteti, brati« (pkm.), danes *pošten* (*póšten*) »probus«, v 16. st. še *pozhten* (Megiser), a v Briž. spom. *poſtete, poſtenih*; *spoštovati* v 16. st. *pozhtovati, poshtovati*. Splošno slov.: sbh. *čȃst*, na Hvaru *čôst*, mak., blg. *čest*, r., ukr. *čestь*, br. *čescь*, p. *cześć*, g. *czci*, č. *čest*, g. *cti*, slš. *česť*, gl. *česć*, dl. *cesć*. Enako je tvorjeno sti. *cittis* »mišljenje, pogled, ozir«, avesta *čisti-* (Berneker, I 173; Trautmann, 135). Iz slov. jezikov je madž. *tiszt* »honor«, toda rum. *cinste* »honor« kaže, da se je že zgodaj pomešalo *čьstь* in *čęstь* kakor v sln. (glej *čest*).

**čȃša** (f.) »kozarec, kupica«, dem. *čâška, čâšica*; v 18. st. *zhaſha, zhaſhica* »Schaale« (Gutsmann).

Knjižno sln. verjetno izposojeno iz drugih sln. jezikov; v obrobnih narečjih tudi domače. Prim. sbh. *čȃša*, mak. *čaša*, blg. *čȃša*; csl. *čaša*; r. *čáša, čáška* »kozarec, skodelica«, ukr., br. *čáša*; p. *czasza*; č. *číše*, slš. *čaša*, plb. *cosó*. Dalje nejasno. Negotova je primerjava z lit. *kiáuše* »črep« (Miklošič, 41; Berneker, I 137; Mladenov, RFV LXII 262); drugače o tem Fraenkel, 231; tudi stprus. *kiosi* »kozarec« (Meillet, RS II 66; MSL IX 373; Ét. 396; Trautmann, Sprd. 368) je lahko izposojeno iz slov. Dvomljiva je tudi izposodba iz iran., sti. *cáṣakas* »kupa« > arm. *čašak* »kupa, kozarec« (Hübschmann, Arm. Gramm. I 187), vendar je to bolj verjetno (Berneker, z. c.; Slawski, I 114; Machek, 75), kakor obratno (tako Scheftelowitz, BB XXVIII 149).

**čȃta** (f.) »zaseda« (pkm.), *na čatah posedovati, umoriti*. Prim. ukr. *čáta* »predstraža, nočna straža«, pl. *čáty* »zaseda, patrulja«, *čatuváty* »stražiti«, p. *czata* »zaseda, predstraža«, stp. »napad«, *czatować* »stražiti«. Miklošič, Frw. 10 in SEW 35 je izvajal iz madž. *csata* »pugna« (< slov. *četa*, Gombocz-Melich, 879), enako Berneker, I 137 in Brückner, 73. Drugače Iljinskij, rkp. ostalina, ki je mislil na slov. **čatka* k *čakati* (cit. po Trubačevu, Vopr. jaz. VI 94). Vendar je mogoče izhajati iz ide. **skēt-*, prim. lit. *skàsti* »springen, sich beeilen etwas zu tun«, *skatýtis* »aufmerksam werden, sich umsehen«, *skatinti* »antreiben, anregen, wecken«, lot. *skatît* »aufmerksam betrachten«, *skatīgs* »aufmerksam, wachsam« (avtor, JiS XVII 41; k baltski besedni družini Fraenkel, 1021).

**Čater** (cgn.), priimek, ki se pojavlja v zvezi z ustoličenjem koroških vojvod; 1414 *Jurij Schatter*, 1564 *Tomas Herzog*, tudi danes kor. n. cgn. *Schatter*.

Ramovš, Razpr. ZDHV II 318 spravlja cgn. *Čater* v isto vrsto kakor *Edlinger* in *Herzog* in ga z rezervo izvaja iz st. iranskega *šavra* »Herrscher, Machthaber«. Ker je sln. *čatiti*, sbh. *čatiti, čatati*, mak. *čati* »brati« iz vrddhi oblike **skēt-* proti lit. *skaitýti* »brati«, je sln. kor. *čater* »človek, ki govori obredni tekst« (Bezlaj, JiS XVII 42), prim. sbh. dial. *čatrlj* »pop« (Osat). Dalje glej *čatiti* in tudi **blag*.

**čȃtež** (m.) »kratek pregelj, ki se rabi pri četveri« (Kras). Nejasno; verjetno nima nič skupnega z imenom gorskega demona *Čatež* (vzh. štaj.). Zadnje je izvajal Skok, ČJKZ VIII 118 d. kot produkt besednega križanja med *čьrtъ* »črt« in *škrat*. Morda spada apel. k *črtati, črtam*, psl. **čersti*, **čьrtǫ* »rezati«, prim. **čьrtežь* preko *čartež* v *čatež*. Glej tudi tpn. *Čatež*.

**Čátež** (m. sg.), večkrat tpn. na jugovzh., plur. *Čatiêži*, mtpn. (Istra); prvič izpričano 1249 *Sates* (Bezlaj, SVI I 110). Nejasno. Skok, ČJKZ VIII 118 d. misli na **čŕatež* < **črětež* z asim. *čr-* > *č-*; enako Kelemina, ČZN XXI 64; kljub hist. zapisom v 15. st. *Schryetes* se zdi to Ramovšu, JF XI 320 glasoslovno neutemeljeno. Verjetno Vasmer, Sl. in Griechl. 55 < sln. *čata* »zaseda«.

**čátiti**, *čátim* (v. impf.) »blebetati, žlobudrati« (bkr.), »polglasno moliti« (Griblje), glej Barlè, LMS 1893, 6 in Štrekelj, LMS 1894, 9, ki opozarja pri tem na *čatiti* »brati«; sbh. *čàtiti, čàtîm* (od 16. st.) in *čàtati, čàtām* »brati« (od 17. st.), *čàtānje, čàtanije, čàčenje* »branje«, *čàtac* »lector«. Zaradi arhaičnih makedonskih oblik *čati* (impf.), *počati* (pf.) »bere« je dvomljivo, če je sbh. in sln. *-a-* zares iz *-ъ-* (tako Daničić, ARj I 914; Skok, I 330) kljub razvoju *čisti, čatem* iz *čisti, čьtǫ*. Slovenskemu pomenu je najbliže lot. *skàitît* »izgovarjati molitve na pamet« poleg »šteti, računati«, lit. *skaitýti* »brati na glas« poleg lot. *šk'ist* »meniti«. Poleg **kụit-* in **kụeit-* bi morali zaradi mak. *čati* suponirati tudi **kuēt-*. Dalje glej *čteti, čitati, čislo, čast*.

**čávelj** (m.), g. *čávlja* »žebelj«; dem. *čâveljc*; v 16. st. *zhauli* (Dalmatin); izv. *čavljár* »kovač žebljev«, *čavljárnica* »kovačnica za žeblje«, *čáveljnik, čábeljnik* »vrsta svedra«.

Prim. sbh. *čăvao*, g. *čâvlja* »žebelj«; izposojeno iz it. *chiavo* »žebelj« (Miklošič, 31; Berneker, I 138), pravzaprav iz dem. *chiavello* (Štrekelj, JA XII 456; Mende, RLS 54). Izhodišče je lat. *clavus*; iz iste osnove tudi *čavilja* (f.), *čevilja* »dolg žebelj«, prim. furl. *ciavile* (idem.). Glej tudi *kavelj*.

**Čáven** (m.), g. *Čávna*, gorsko ime na Krasu, 1507 *albenn in Tschafin* (M. Kos, Prim. urb. II 85); tudi mtpn. *Čaven* pri Idriji in *Čavn* pri Selcah. Morda psl. **čьvenъ*, sbh. *čvěn* »daleč poznan«; prim. tudi sbh. 1211 *Cavwna terra, in Chauche terra* pri Topuskem (Smičiklas, CD III 104). Manj verjetno izhodišče je **cavino* k lat. *cavus* »votel«, tirol. n. tpn. *Tschafin, Tschafon, Tschafel* (Unterforcher, Gymn. Pr. Leitmeritz, 1889, 17).

Psl. **čьvanъ*, r. *čvan, čvánnyj* »ponosen«, ukr. *čvanь* (f.) »ponos«, sbh. tudi *č ven* »znan« spajajo s *čuti, čujem* (Berneker, I 175; Vasmer, III 307); nejasna je zveza s p. *cwany* »prekanjen, izboren« (Brückner, 68), z r. *očunétь* »okrevati« (Potebnja, Sobranie sočinenija III 171) ali z lot. *šķieva* »špranja« (Iljinskij, RFV LXXIII 229).

**če** (konj.) »ako, wenn, si«, razširjeno *četûdi, čeprâv, čeprêm, čerávno* »dasi, obgleich«, dial. tudi *či, čiglih* (< stvn. *gilīch*); vendar je rez. *či* vprašalno »ali«; v Briž. spom. *eccę, eche* »si«.

Verjetno vsaj v funkciji »si« staro **ače*, csl. *ašte* »si« (Meillet, MLS XX 109; Music, Slavia VIII 288), prim. sln. dial. in kajk. *àče* »če« (Bajec, SR V–VII 195). Prim. blg. *če* (poleg *ča, ce*) »če«; r. dial. *ače* »če«, str. *ače, oči, ači* »če«; br. *ač*, p. *acz, aczkolwiek* »če, ali«, dial. *cze* »če« (kaš.); č. starejše *ač, ačkoliv* »če, čeprav«; slš. *ačkol'vek, ačpráve* »čeprav«, gl. *hač*, dl. *ac* »če« (Vondrák, VGr. II 527; Berneker, I 22; Sadnik-Aitzetmüller, 2). Veznik *a-* (glej *a*) + *če* < ide. **qụe*, prim. lat. *que*, gr. τε, sti. *ca* (Pokorny, 635).

**čebę̑la** (f.) »apis mellifica«, dialektično tudi *čbę̂la, žbę̂la, pčę̂la, fčę̂la* (prleš., pkm.), *pšę̂la* (Kobarid), *čę̂la, bəšę̂la, bəčę̂la, bušę̂la* (Posočje, v Kobaridu tudi »čmrlj«), *bučę̂la* (kor.), *čmę̂la* (vzh. štaj.), *čemę̂la* (Brda), *čmiȩ̂la* (Kras), *boečula* (rez.). V 16. st. *shbele* (Trubar), *zhmele* (Dalmatin), v 17. st. *cella, cmella* (A. de Sommaripa), *zhibele* (Megiser). Iz tega izvedeno *čebelnják*, dial. *čelinjak* (Dajnko), *šunik* (Bovec), *šmeňák* (Banjščica), *bəšeňák* (Staro Sedlo) in *čmélac* »roj«. K temu *čebelár, čebelârstvo, čebeláriti*, adj. *čebę́lji*.

Prim. sbh. *pčèla, čèla*; mak. *pčela*; blg. *pčelà*; csl. *bьčela, bъčela*; r. *pčelá*; ukr. *pčolá, bdžolá*, č. *včela*; slš. *včela, pšola*; p. *pszczoła*, stp. *pczoła*; gl. *pčoła*; dl. *cola*.

Etimološko ne dovolj pojasnjeno. Nekateri avtorji izhajajo iz psl. **bьčela* in suponirajo ide. **biko-*, ir. *bech*, lit. *b tė, bit s*, stprus. *bitte*, lot. *bite*, stvn. *bîa* (f.), *bini* (n.), morda spada sem tudi lat. *fūcus* »trot« (glej Meillet, MSL XIV, 362, 476; Berneker, I 116; Kořínek, Stud. onomat. 136, 223; Fraenkel, 45). Drugi mislijo na psl. **bъčela*, glej *bik, bučati* (Johansson, KZ XXXVI 358; Iljinskij, IORJ XXIII, 1, 161; Brückner, KZ XLV 296 in L 179); Wiedemann, JA X 652). Drugače Machek, 557, ki suponira psl. **čьmela* > **čьbela* > **bь/ъčela* in primerja s *čьmel'ь* »čmrlj«, fin. *kimalainen* »čebela«, est. *kimalane* »čmrlj«, vot. *čima* »lesna čebela«. Čeprav so sln. oblike *čmę̂la* zgodaj izpričane in ohranjene na skrajnjem vzhodu in zahodu, jih Ramovš, Hgr. II 182 razlaga kakor ukr. *čmola* le z naslonitvijo na »čmelj«, kljub *bušę̂la* »čebela« in »čmrlj« (Kobarid).

**čebelj** (m.), g. *čeblja* »sleme, rob« (Kras); prim. sbh. *čablo* (n.) »isto« (Cvijić, Karst 11) poleg »deblo« (Stulić). Schütz, Geogr. Term. 27 primerja r. dial. *čeblók*, g. *čeblká* »drog« (Astrahan), *čeblučinnik* »prečnik« (Povolžje), kar Vasmer nima, in veže s p. dial. *szczebel, ždzieblo, ždziablo, žblo, džblo* »deblo«. Hrabec, Hucul. 36 navaja tudi hucul. *dzʲobalo* »gorsko sleme«. Verjetno prvotno **ščьblь, *ščьblo* poleg **stьblь, *stьblo* (glej *steblo*).

**čebȅr** (m.), g. *čebrȃ* »lesena kad«, dial. tudi *čə̂bər, čę̂bər*, dem. *čebrêc, čebrȉč, čebrȉček, čebríca*; v 16. st. *zhebar* (Megiser), g. pl. *zhebar* (Trubar); v 18. st. *zheber, zhebar, zubar* (Gutsmann); v mtpn. *Čeber, Nišji Čeber, Pod Čebrom, Čebrnica* (Bezlaj, SVI, I 108).

Prim. sbh. *čábar*, blg. *čə̀bьr, čèbьr, čèbur*; balk. csl. *čьbьrъ* »labrum«; stp. *džber*, p. *czebru*; č. *čber, džber, žber*, g. *čebra, čebru, čbera, čberu*; gl. *čwor*. Iz slov. jezikov je madž. *csëbër, csöbör*.

Večina avtorjev misli, da je izposojeno iz stvn. *zwibar, zubar* (Miklošič, 37 in 419; Berneker, I 165; Kiparsky, Lw. 23). Matzenauer, CS 26 je opozoril na lit. *kibiras* »vedro«, kar je skupaj z lot. *ciba* »lesena posoda« sorodno s psl. *čьbьrъ* (Fraenkel, 250). Machek, 105 misli, da je stvn. *zwibar, zubar*, slov. *čьbьrъ* in balt. *kib ras, ciba* paleoevropski relikt. (Glej tudi Oštir, AAS, I 97 in Vogelnamen, 20). Gotovo pa je izposojeno iz nemščine sln. *cuber*, p. *ceber*, ukr. *cebér* in r. dial. *cébarь*.

**čebljáti**, *čebljâm* (v. impf.) »govoričiti, brbljati«, tudi *čebrnjáti, čebrnjâm* (bkr., notr.); morda spada sem tudi *čebohláti se* »jokati se« (Kobarid); v 17. st. *zhiblati* »loqui blande« (Kastelec).

Prim. sbh. *čevrljati, čevrkati* »govoričiti, brbljati« (Lika in Srbija).

Ekspresivna onomatopeja (Janko, ČMF XIX 24—25). Podobne tvorbe so slš. *čavotať, džavotať* »klepetati«, *čava* »klepetulja«.

**čebúla** (f.) »Allium cepa«, dial. tudi *čẽbul* (m.), *čebûl, žbûl* (vzh. štaj.); v 16. st. *zhebul* (Megiser); *čebûlček, čebûlek* »Allium ascalonicum, Scilla bifolia«; izv. *čebûlar* »vrsta gobe, vrsta jabolka«, *čebûlka, čebulînka* »vrsta jabolka«.

Za sln. obliko pride enako v poštev beneško it. *cebolla* kakor srvn. *zibolle, zebülle, zwibole* (Šturm, ČJKZ VI 49; Skok, JA XXX 307; ZRPh LIV 206; Ramovš, Letopis SAZU I 355), oboje iz lat. *caepula*. Sbh. *čípula* je izposojeno iz it. *cipolla*, dial. *käpula* pa iz dalmatinsko romanske oblike (Bartoli, Dalm. II 251). Severnoslov. oblike, č. *cibule*, p. *cebula*, *cybula*, gl. *cybla, cybula*, dl. *cybula*, r. *cybúlja*, *cybúlь*, ukr. *cybúlja* (< p.), so sprejete s srvn. posredovanjem kakor lit. *cibùlė* in lot. *sipuols*. Berneker, I 128 in Striedter-Temps, DLS 106 mislijo tudi pri sln. *čebúla* na nemško poreklo.

**čẽča** (f.) »punčka, lutka«, na vzhodu »dekle«, dial. *čẽča* (Banjščica), *čečȁ* (Livek), *čečíca* (Ter), tudi *čečarna* (Bevk) poleg *čẽčka, čȁčka* »lutka«. Prim. kor. n. *Tschätsche, zäzzerisch* (Lessiak, Mda. v. Pernegg § 55 PBB XXVIII), n. tudi *Zatsche, Zätsche*.

Reduplikacija iz otroškega jezika, istega izvora kakor *čača* »igra« (Berneker, I 133; Rozwadowski, RS II 77; Brückner, KZ XL VIII 182; Janko, ČMF XVIII 267).

**čečẽt** (m.), g. *čečéta* »Fringilla canabina«.

Prim. r. *čéčet, čečëtka* »Fringilla linaria«, ukr. *čéčit*, br. *čečótka*; p. *czeczotka*, č. *čečetka, čečatka*; slš. *čečka, čečátka, čečelka, čičotka*. Naziv po onomatopeji *čet, čet* (glej tudi *čeketati*). Podobno je tvorjeno lit. *čeklẽlė* »Fringilla linaria« (Fraenkel, 72) poleg *kekùtis*, dial. *kikùtis* »vrsta čižka« in *kik lis* »Fringilla canabina«, *kẽkštas* »šoja« (Berneker, I 138; Trautmann, 125; Machek, 67; Slawski, I 115).

**Čedad** (m.), tpn. v Benečiji, dial. tudi *Čevdad*, furl. *Cividád*, *Cividal*, it. *Cividale*, n. *Sibdat*. V antiki *Forum Julium*, v langobardskem obdobju *Civitas Austriae* (Kelemina, SR IV 178). Iz lat. akz. *civitatem* se je razvilo zgodnje furl. **cividāde* = sln. *Čьᵛ/ьdadь*, prim. istr. hrv. 1275 z *Čabdada* (Šurmin, Acta 11), srvn. *Sibidât*, 1398 *Sybdater mazz* (M. Kos, Prim. urb. II 123). Prim. *Cavtat* v Dalmaciji < **civitâte*, v Franciji *Cieutat, Ciotât* (Longnon, Noms de lieux 120). Glej Skok, ZRPh XLVI 392 in Razpr. ZDHV III 43; Ramovš, JF VI 160; Šturm, ČJKZ VI 46; slavistično nedognano tudi Kranzmayer, ZNF XV 199 in ONBK I 43.

**čę́diti**, *čę́dim* (v. impf.) »čistiti«, pf. *po-čę́diti*; *one-čę́diti* »umazati«, *čednováti, čednûjem* »delati se pametnega«; adj. *čę́den* »lep, čist, spodoben«, na vzhodu tudi »pameten, zvit«; v 16. st. *zhednò* »lepo, primerno« (Krelj), dial. tudi *čáden* (Podjuna); podobno *čájiti, čájim* »luščiti orehe iz zunanje lupine« (Bovec); izv. *čę́da, čę̑dba, čę̑ja, čę́jenje* »čiščenje«, *čę̑dnost* (f.) »vrlina«, vzh. štaj. in pkm. *čednôst* »zvitost«, v 17. st. *zhednuſt* »modestia« (Megiser), v rkp. 17. in 18. st. *pozzhedje* »neka cerkvena dajatev« (Tomaj), sinonim za *pocesna, pocedesna*. Iz vzhodno sln. *čéden* »prebrisan, zvit« je izvedeno tudi *sčéditi, sčẽdim* »spametovati, izmodriti«, *sčédniti, sčẽdnim* »isto«, *sčédniti se* »sprevideti, spoznati«.

Primerjati je mogoče zah. sbh. *čȅdan* »modestus, prudens« (ARj I 919 izvaja iz madž. *csendes* »tih«), csl. *nečędьskь* z dvomljivim pomenom, *nečędьstvo* »orbitas« in stč. *čadský* »lep, plemenit, pogumen«. Miklošič, 32 in 418 je zaradi sln. dial. *čriditi* »čistiti« (Rož), *čriediti koruzo* (Belje) in r. dial. *čeredítь* »čistiti, trebiti« sklepal na psl. dubleto **čęditi* poleg **čerditi* (glej *čreda*), enako Machek, 481, ki je s tem umaknil svoje prejšnje mnenje v Recherches 54. Manj verjetno Berneker, I 154, ki misli na psl. *čędo* »otrok«, enako Ramovš, Letopis SAZU I, 355 in Isačenko, ZSPh XIII 99, ki zaradi podjunskega *čáden* suponira reducirano stopnjo korena **sąd-* poleg *čist*.

***čedo** (n.) »otrok« navaja za sln. samo Miklošič, 32 (Prip. 73), verjetno kajkavsko; prim. sbh. arh. *čȅdo* »otrok«, *brȁtučed* »nečak«, mak. *čedo* »otrok, sin, hči«, *bratučed, bratučetka* »nečak«, *čednik, čednica* »roditelj(ica)«, blg. *čèdo* »otrok«, *bratučèd* »nečak«, *čedò* »rodi«; csl. *čędo* »otrok«, *čędь* »družina, spremstvo«, *inočędь*, kasneje *jedinočedyjь* »edinec«, *bratučędь* »nečak«, *ištędije* »potomstvo«, r. *čado* »otrok«, toda br. *čado* »hudoben otrok«, ukr. *ščádok* »potomec«, stp. *czędo* »otrok«, stč. *čád* (m.), *čada* (f.), *ščědie* »pokolenje«, č. samo *čacký* »vzvišen«. Starejši avtorji so mislili na izposojenko iz germ. *Kind* (Miklošič, 32; Meillet, Ét. 110, 266; Jagić, JA XXIII 537; vztraja pri tem Machek², 92). Bolj verjetno slovanska tvorba iz *čęti, čьnǫ*, prim. sti. *kanīna-* »mlad«, *kanyā́* »dekle«, lat. *recens* »svež, mlad, nov«, kimr. *cenan* »ščene«. Iz iste osnove je slov. *ščéne*, dial. tudi *ščénec* »mlada žival brez imena«; gl. *ščeńo* »postržek«.

**čę̑dra** (f.) »kratka lesena pipa«, lokalno tudi »polž« (Besnica) poleg *čádora* »pipa«. Kor. n. *Tsödra* »mornarska pipa«, št. n. *Tschederlpfeife* »kratka lesena pipa«, *Tscherterpfeife* »isto« poleg kor. n. *Tsödra* »usta«, tir. n. *Tschêder* (f.) »usta«, *tschêderweit* »na stežaj odprto« (Štrekelj, ČZN V 91). Dalje nejasno; Meringer, IF XVI 164, to izvaja iz nvn. *Keder* (*Kederekŏpfl*) »trebušen«, pragerm. **qiðrs*, got. *qiðus* »želodec, trebuh, maternica«. Drugače Lessiak, PBB XXVIII, 134, ki suponira got. *qiþan* »odpreti usta«, toda idem, str. 90 pravi »etymologisch dunkel«.

Berneker, I 133 je ločil *čedra* od *čádora*, kar je izvajal iz *čadъ*.

**Čedrovci** (m. pl.) »prebivalci onstran Drave« (Podjuna), tudi *Čedermanci* »isto«. Reducirano iz *čez — dravci* (Šašelj, Svoboda, 1951, 144); prim. tpn. *Čezsoča* pri Bovcu.

**čégelj** (m.) »stožec«, tudi *čágelj*; k temu *čagljáti, čagljâm* »kegljati«. Verjetno iz n. *Kegel* (Matzenauer, CS 135) s sekundarno dial. palatalizacijo.

**čȅh** (m.), g. *čéha* »deček, fant, goveji pastir« (vzh. št., pkm.), tudi *čehâk*; k temu cgn. *Čeh*, 1499 *Tschech* (pri Vipavi); dem. *čȇško* »demon, ki varuje krave«, cgn. *Češko*; verjetno spada zraven tudi *čèhelj* (m.) »majhen, debelušen človek«, *čèhinja* »debela ženska«, adj. *čèhast* »postaven«.

Nejasna je zveza z etnikom *čechъ* »Čeh« (pregled etimologij tega imena glej pri Niederle, SS III 202 in Nahtigal, JF XVIII 49 d.). Za sln. besede je najbolj sprejemljivo izvajanje iz *čędo* »otrok« (R. Jakobson, Sl. Rundschau X, 6, 10 d.), prim. stč. *čad, čád* »deček, mladenič«, *čada, čáda* »dekle«, csl. *domočędьcь, domočędica* »človek s pravicami družinskega člana« (Ramovš, Letopis SAZU I 355; Nahtigal, z. c.). J. Sutnar, Zb. Jagića 612 je tudi za sln. *čeh* mislil na ide. **kes-*, kasneje, Sb. Dobrovskega, 1929 pa na srvn. *Zëch* »srenja, ceh«, kar je še manj verjetno. Enako tudi mnenje Kelemine, ČZN XXIII 141, da je to sprejeto iz n. dial. *Zoche* »Hackenpflug, Knüppel, Gabelholz« < slov. *socha*, bavarsko tudi *Zoch* »Stock, Prügel, Schelte für Männer, die sich nicht zu benennen wissen«. Fraenkel, LP II 268 suponira tudi hipokoristik *čelechъ* »sluga, najemnik« iz *čeljadь*.

**čéka** (f.) »zelena trtna veja spomladi« (Kras). Osamljeno, nejasno; morda iz **črěka* k lit. *ker̃gti* »privezati, pritrditi«, *kargýti* »na redko preplesti« poleg *kárklės* »vrata, vereja«, *kar̃klas* »pašnik«; dalje glej *črtati* »krčiti« in *kora, skorja*. (Fraenkel, 222).

**čekȁn** (m.) »prašičev okel, bat, kladivo« poleg *čakȁn* (pkm.), *čakûn* »orožje roparjev« (Pohorje), v 17. st. *zhakan* »palica z železnim kladivom« (Valvazor); z drugim sufiksom *čékelj* (m.), g. *čeklja* »okel, podočnik«. Iz sln. je štaj. n. *Tschakan, Tschikan, Zakan, Zikan* »palica s kladivom« (Štrekelj, ČZN V 89).

Prim. sbh. *čákanac* »kladivo« (poleg *čèkić* iz osman. turš. *ček'ič*), blg. *čèkan* »kladivo«; r. *čékan* »plomba«, *čákan* »votla palica, trstika«, starejše »bojna sekira«; ukr. *čekán* »bojni kij«, *čakánjoš* »stražnik«; p. *czakan, czekan* »palica s kladivom, ljudsko godalo«; č. *čakan, čagan* »palica s kladivom, kramp«, starejše »vislice, ljudsko godalo«, slš. *čakan, čugaňa* »isto«. Iz slov. jezikov madž. *csákány* »bojni kij« (Gombocz-Melich, 804) in rum. *cîocan* »kladivo«. Izposojeno iz osman. turš. *ček'an* »kladivo« (Miklošič, TEl I 38; Nachtr. I 22; II 94; Berneker, I 134). Prasorodno je avesta *čakuš* »bojna sekira« (Fick, I 22).

**čeketáti**, *čeketâm* (v. impf.) »ščebetati«, *čekȅt* (m.), *čeketânje* (n.) »ščebet«, *čečȅt* »Fringilla canabina« z dubletami *ščeketáti, ščeketâm, ščekéčem, ščekljáti, ščekljâm, ščekótec* »Rhinantus«, *ščegljáti, ščegljâm* v enakem pomenu.

Prim. r. *čéčet* (m.), *čečȅtka* »Fringilla linaria«, ukr. *čéčit, čečot, čečitka*, br. *čačótka*, p. *czeczotka*, č. *čečetka, čečatka*, slš. *čečka, čečátka, čečelka, čičotka* »isto«. Stara onomatopeja po glasu *čet-čet*, Prim. lit. *kekùtis, kitùtis* »Fringilla linaria« (Matzenauer, LF VII 28; Berneker, I 138; Fraenkel, 253).

**čȇl** (adj.) »jeklen« (Ptuj), tudi *čȇlo zrnje* »kleno zrnje«; izv. *čelôba, čelôst* »klenost zrnja« poleg *ocȇlno zrnje* (Ščavnica) in *jeklêno zrnje, klêno zrnje*. Prva oblika *čȇl* kaže nedvomno na strom. **aciale* »jeklo« (glej *ocel* in *celȋn*); najbliže sln. je retorom. *ačel* (Miklošič, 219; Skok, Leks. stud.); sln. *jeklo* je izposojeno iz istega vira preko stvn. *ecchil*. Vendar se zdi, da je v sln. nastopilo mešanje med domačim *klên, oklên* iz pslov. **kъlъ* (glej *kliti*) in *jeklên, ocȇln* iz **aciale*.

**čȇla** (f.) »del na poseben način grajenega voza« (notr.), dial. *čę̂la, čię̂la* (Rigler, Jnotr. gov. 30); v 18. st. *zhela* »Spaltkeil« (Gutsmann). Nejasno; verjetno sorodno s *čeljust* in *čelesnik*, kjer je osnova doslej nezadovoljivo razložena. Sln. *čela* je v slov. jezikih osamljena oblika.

**čelȇsnik** (m.) »železen svečnik za trske«, tudi *čelȇšnik, čelêsnjak*; poleg tega tudi *čelę̂šnjak* »das Ofengeländer«; prvič v Dict. (17. st.) .... Prim. sbh. *čelesten, čelesno* »isteje«, č. *čelesten, čelesno*, stč. *čelesten* »isteje«; *čelest(ie)* »nastavek nad ognjiščem«, slš. *čel'ustnik, čelusňa* (pl.); gl. *čelesno*; r. *čelesnik* »isteje«, ukr. *čéljusti, čeljustnyky, čelestnyk* »isteje«. Madž. *cseresznek, cselesznek, cseresznyek* »isteje« sprejeto verjetno iz slš. (Kniezsa, 611). Zaradi csl. *čelesьnъ* »praecipuus« k *čelo*, so te besede izvajali iz *čelo* (Miklošič, 31; Berneker, I 140). Verjetnejše izhodišče je *čel'ustь* »čeljust«, kar je morda prvotno pomenilo »odprtina (peči)«. Machek, 68; Kniezsa, z. c.).

**čeljad** (f.) »posel«; Cigale navaja za Bohinj, vendar je oblika dvomljiva.

Prim. sbh. *čèljâd* »posel, posli, družina, ljudje«; mak. *čelad*, dial. *čelet* »otroci«; blg. *čèljad* »otroci, družina, drhal«; r. *čéljadь* »posli, družina«, str. *čeljadinъ* »suženj«; ukr. *čéljadь* »posli, družina, potomci«; br. *čeljadzь* »isto«; p. *czeladź* »posli«; č. *čeled*, slš. *čel'aď* »posli, družina«, slš. tudi »drhal«, gl. *čělédź*, dl. *cělaź* »posli«; csl. *čeljadь* »posli«.

Po navadi izvajajo iz ide. **ku̯el-* (glej *človek*) in primerjajo gr. τέλος »truma, trop«, sti. *kr̥ṣṭí-* (f.) »ljudje« (Pokorny, 640), vendar je v tej besedni družini še mnogo nejasnega (literatura: Berneker, I 141; Vasmer, III 314). Drugače Machek, ZSl I, 4, 39 in ESČ 68, ki vidi v *če-* ojačevalni prefiks in veže z *ljudje*.

**čeljust** (f.), g. *čeljûsti* »maxilla«, nav. pl. *čeljûsti*; dial. tudi »del voza, statev, sprožila pri puški« poleg *čeljûstje* (n.) »žrelo«; v 16. st. *zhelust* »genae« (Megiser, 1592); k temu *čelebénja* (bkr.), *čeljûga, čelîna* »čeljust«; *čeljûstnik* »zagozda pri vozu«; izv. tudi *čeljustáti, čeljûstiti, čeljûstniti, čelengáti* »govoričiti«, *čelênga* »goflja« (Lašče).

Sbh. *čèljūst* »maxilla«; mak. dial. *čelust*; blg. *čèljust*; r. *čéljustь* tudi »odprtina peči« (glej *čelesnik*); ukr. *čéljustь* tudi »žrelo«; enako p. *czeluść* in č. *čelist*; slš. *čeljusť*, gl. *čelesno, čelizno*, dl. *celišćo*, plb. *cěl'âust* samo »maxilla«. Psl. in csl. *čeljustь*, nejasnega izvora. Miklošič, 31 in 418 je izvajal iz *čelo*, enako Vasmer, III 314; Berneker, I 142 primerja **čelь* s sti. *kalvam* »kost«; Specht, Dekl. 169 pa lot. *cęruo-k(s)lis* »podočnik«, sti. *cárvati* »žveči« iz ide. **qel-* »rezati«.

**čemér** I (m.), g. *čeméra* »strup, vnetje, žolč, slaba volja, zona«, tudi *čamur* (pkm.); izv. *čeméren* »strupen, jedek, nejevoljen, jezen«; v 18. st. *zhemer, zhemern* (Megiser, 1744); *čemerika, čmerika, čemerica,*

*črmelika* »Veratrum album, Helleborus«; v mtpn., g. i. in cgn. *Čemernica, Čamernik, Čemernik,* 1221 *Semernik, Čemerika, Čemernjak* (Bezlaj, SVI I 112); v Avstriji *Semmering,* 1141 *Cerewaldum* (Schwarz, Reibel., 25; Pirchegger, ONMürz. 292; Steinhauser, JA XLII 225). Iz sln. je furl. *cimerìc, cimiriche* »Veratrum« (Štrekelj, JA XII 482) in kor. n. *tschemeren* »jedek, strupen« (Kranzmayer, ONBK I 163).

Sbh. *čȅmēr* »strup, jeza, skrb«, *čȅmēran, čemerika, čeremika* »Veratrum, Helleborus«; blg. *čèmer* »strup, hudič«, *čemerìka, čemerìga* »Helleborus«; r. *čémer* »glavobol, kolika«, str. *čemerъ* »strup«, *čemerica* »isto«, str. *čemerъ* »Helleborus«; ukr. *čemir* »kolika«, *čemerýcja* »Helleborus«; br. *čémer* »konjska bolezen«; p. *czemier, czemierzyca*; č. *čemer* »neka bolezen«, *čemeřice*; slš. *čemer, čemerica*; gl. *čemjerica* »Helleborus«.

Prvotno fitonim; sorodno je stvn. *hemera,* nvn. dial. *hemern* »Helleborus«, lot. *cemeriņš* »Helleborus«, verjetno tudi lit. *kemẽras* »Dentaria«, gr. κάμαρος »Delphinium«, κάμμαρον »Aconitum« (Berneker, I 142; Vasmer, III 315; M.-Endzelin, I 372). Dvomljivo je sti. *camarikas* »Bauhinia variegata« in *kamalam* »Lotus« (o tem Mayrhofer, 160 in 375).

**čemer** II (m.) »pas« (bkr.); prim. sbh. *čèmer, kèmer* »pas za denar«, *čemerlija* »meč ob pasu, svod«; blg. *kemèr,* rum. *kemer, kemir,* alb. *kjemer, čemer.* Vse iz osman. turš. in perz. *k'émér* »pas« (Miklošič, TEl II 108 in Nachtr. 70).

**čemẹ̑ti,** *čemím* (v. impf.) »čepeti, ždeti«, tudi *čuméti, čumim*; *čum* (m.) »ždenje, polsen«.

Prim. sbh. *čȁmati, čȁmām, čámiti, čámīm* »zaspano ždeti«, *čáma* »dolgčas«, *učmàsti, učmànuti* »oslabeti, omedleti«, *čmávati* »lenariti«, *čámalica* »bolezensko ždenje«; p. dial. (kaš.) *čamic są* »mučiti se«. Psl. **čьměti* < ide. **kem-* (glej tudi *ščemeti, skomina*). Sorodno je lit. *kamúoti,* lot. *kamuôt* »gnjaviti, tlačiti« (Berneker, I 167; Trautmann, 115, 126; Pokorny, 553). Vendar je treba računati tudi z ekspresivnimi spremembami in besednim križanjem, prim. č. dial. *čamět, očamovat* »čepeti«, *čumět, čuně̌t* »ždeti, lenariti« (nepregledno Machek, 66).

**čemȗ** (interj.) »zakaj«; rel. *čemur, ničemur* (< *čemu-že*); v 16. st. *hzhemu* (Dalmatin); izv. *ničêmuren, nečîmeren* »domišljav, nepotreben«, dial. »togoten, besen, popadljiv« (pkm.), *ničêmurnost, ničêmnost, ničêmurnež, ničêmnik, ničémiti se*; v 16. st. *nizhemurni* (Dalmatin). K temu verjetno tudi adv. *čemi* (pkm.) »v redu, prav, pripravno«, pozitivna oblika k *ničemu* (Raić, LMS 1869, 83; Štrekelj, Lwk. 79).

Otrdeli finalni dativ pron. *čь, čьto* (glej tudi *čim, nič*). Prim. sbh. *čèmu,* r. *čemú, počemú,* p. *czemu,* stč. *čemuť.*

**čenčа** (f.) »cincavec, mencač«, tudi *čenčȗra*; iz sln. kor. n. *Tschentscher, Tscheâtsche* »cincavec«. Schuchardt, Slawod. 68 in Štrekelj, ČZN V 87 sta to povezovala z besedno družino *čača, čeča*; reduplikacija iz otroškega jezika z ekspresivno nazalizacijo.

**čenčáti,** *čenčâm* (v. impf.) »govoričiti, blebetati«; *čȇnča* »klepetulja«, pl. *čẹ̑nče* »prazne govorice«; *čenčûra* »goflja«, adj. *čẹ̑nčast, čenčâv*; k temu cgn. *Čenč.* Štrekelj, ČZN V 88 je primerjal it. *cianciare* »šaliti se«, *ciancia* »blebetanje«, retorom. *cionca* »blebetanje« (glej tudi JA XXXV 147). Vendar je pri tem opozarjal tudi na č. *cácal* »goflja«, madž. *czaczka* »klepet« in n. *zäuseln* »čebljati« in na besedno družino *čača* in *čeča.* Vse to so ekspresivne tvorbe, ki so se razvile neodvisno v različnih jezikih (Janko, ČMF XVIII 271).

**čenče** (adv.) »brez«, tudi *šanča* »brez« (rez.). B. de Courtenay, Rez. 114 in Mende, RLS 55 izvajata iz furl. *cence, senze* »brez«, it. *senza* »brez« iz lat. *absentia* »odsotnost« (Meyer-Lübke, 43).

**čep** (*čẹ̑p,* m.), g. *čẹ̑pa* »zamašek, zatik«; dem. *čepič,* »uvula«, *začẹ́piti, začẹ́pniti* »zamašiti«, *počêpnica* »vino ali pivo, ki se izlije pri čepu«; v 18. st. *zhep, zhepizh, zhepam* (Gutsmann).

Nepregledna besedna družina. V pomenu »zamašek« tudi sbh. *čêp,* g. *čèpa,* dial. *čap*; č. *čep,* stč. *čap* poleg *čípek* »uvula«; slš. *čap, čepík* in z drugačnim vokalizmom p. *czop* (> r. *čop* in ukr. *čip,* g. *čopá*), gl. *čop* in dl. *cop.* To so nekateri raziskovalci izvajali deloma iz it. *ceppo* (jslov. in čsl.), deloma iz n. *Zapfe* (prim. tudi lit. *cãpas*). Tako Berneker, I 143; Brückner, 80; Holub-Kopečný, 91. Dvomita v to že Miklošič, 32 in Matzenauer, CS 24.

Sln. najdemo *čẹ̑p* tudi v pomenih »na dve očesi rezana trta« (jvzh. štaj.), »kratek namakalni jarek« (gorenj.), riba »Aspro zingel« (Zidani most), »presežek, dobiček« (gor.). Deloma se to ujema z blg. *čep* »veja«, *čèpka* »trta«, r. *čop* »trta, mladika«, kar pa spet ni mogoče ločiti od sbh. *čȅpūr, čȁpūr* »štor«, blg. *čèpor* »veja«, ukr. *čepéry* »rogovilo«, br. *čép* »grčavo drevo«, csl. *ceporь* »veja«, *čepurije, čepuratь* »nodosus«.

Na več različnih izhodišč je poleg Miklošiča sklepal Janko, ČMF XX, 18. 118, 275. Nasprotno pa povezujejo vse to Vasmer, III 347 in Slawski, 125, vendar na različne načine. Na zvezo z *ščepati* mislita Berneker, z. c. in Slawski, z. c.; na *čapati* »gurati« Scheftelowitz, IF XXXIII 142; Vasmer, z. c. opozarja na zvočno podobne besede v neindoevropskih jezikih, Machek, 69 pa sklepa tudi pri n. *Zapfe* in it. *ceppa* na paleoevropsko poreklo.

**čepa** (f.) »Clupea alosa«; izposojeno preko sbh. *čȅpa* poleg *čȅp* (m.), *cipa, kȍbla, kȕbla, škȍbalj,* vse iz različnih romanskih refleksov za lat. *clipea* »Alausa«, ben. it. *cepa,* furl. *ciepe,* it. *cheppia,* medtem ko je sbh. *kȍbla, kȕbla* iz dalm. rom. refleksa za lat. *clupea* (Skok, Pom. term. 53; ERHSJ 1 397; Matzenauer, LF VII 26; Battisti-Alessio, II 887). Glej tudi *jeles.*

**čepȇr** (m.), g. *čepȇrja* »Ixodes reduvius, vrsta klopa«, tudi *čȇper* (notr.).

Prim. sbh. čak. *čipȇr, cipȇr* »Ixodes reduvius« (Tentor, JA XXX 189; Razpr. SAZU, 1950, 72). Verjetno sorodno z r. *čepátь, čipátь* »zgrabiti, prijeti se«, ukr. *čipaty, pryčipýty* »prijeti se, prisesati se«, p. *czepiać, czepić się* »privesiti, prisesati se«. To je verjetno prevoj k *čapiti.* Iz polne prevojne stopnje je sln. *kapar.*

**čepẹ́ti,** *čepím* (v. impf.) »hocken, kauchen«, pf. *po-čẹ́(p)niti, -čẹ̑(p)nem,* starejše tudi *ščépati, ščêpam,*

*sčêpljem*, (impf.), *sčéniti se*, *sčénem se* (pf.); v 18. st. *zhepeti* (Pohlin); izv. *počêp* (m.) »Kniebeuge«, *počêpica* »Hocke«, dial. *počêpek* »jajce z mehko lupino«, *počepîn* »vrsta fižola«, *počêpnik* »nizek hlebec«.

Prim. sbh. čak. *cepêt*, *on cepî*, *čepêt* »hocken«, stp. *czępieć* in verjetno spada zraven tudi slš. *čapieť*, *čapnúť* poleg *čupieť*, *čupnúť* »hocken«. Ekspresivne besede, pri katerih ni mogoče ugotoviti enotnega izhodišča (Machek, 66). Glej tudi *čučati*, *kučati* in *čemeti*.

**Čeplje**, tpn. (6 ×), prvič ca. 1225 *Seplach* (Polšnik), 1252 *Schebelach* (Šentvid pri Ljubljani), 1332 *Czeplach* (Lukovica), 1343 *Scheuplach* (Celje), 1358 *Scheplach* (Vransko), 1424 *Tschaplach* (Gornji grad). Izhajati je treba iz atpn. **čepьlь* poleg **čępьlь*; na nazal kaže pomor. *Zempow*, *Zempin* (Trautmann, Elb-ON I 73); izvedeno verjetno iz *čepěti* z dubleto *čępěti* (Brückner, 78). Sln. tudi *Čepno* (iz **čępьno*), *Čepinci*, *Čepovnik*, *Čepuvka*, kočevsko n. *Zhöplach* (sln. *Čoplanje*), kor. n. *Tschepitschach*. Od tega ni mogoče ločiti imenski tip **málo-čęp-iči*, 1270 *Malscip*, *Malschputsch*, ca. 1400 *Maloczepitsch*, *Malozipicz* (Tržič), na Koroškem *Máučape*, n. *Meilsberg*, *Malčapa*, n. *Maltochach*, 1313 *Malzic*, 1422 *Mäletschenpach*, n. *Maltschenploch*, 1106 *Malotsemplach*, *Mailsberg*, 979 *Malmosich* (?), ca. 1348 *Mälspechen*, *Malpitsch*, *Zapfendorf* (2 ×), sln. *Male Čepe* in n. *Kleinzapfen*, 1267 *Maltsach*; v Istri *Čepić*, 1304 *Malazumpica*, v Furlaniji *Zampicchia*, 1068—77 *Mallazumpicam*, morda tudi Zompitta in *Zompicchia*. Kranzmayer, ZONF XII 128 izvaja **maločempa* iz ilir. **mâlakempa* »gorsko polje«; v Carinthia, I 140, 283 pa iz vzh. germ. **ma(th)lakimps* »sodni stol«; enako ONBK I 56; proti temu Bezlaj, SR V—VI 392; sln. **malo-čępiči* more pomeniti nestalne, sezonske naseljence.

**čȇrba** (f.) »vrsta posode za mleko« (gor.) poleg *čȇrfa* »isto« (bkr.). Izposojeno iz srvn.-bav. *schirbe*, *schërbe* »schlechtes, irdenes Gefäß« (Štrekelj, LMS 1896, 142; Striedter-Temps, DLS 106).

**čerȇn**, *-ẹ́na* (m.) »skala, skalovje« (štaj. dial.), *čerênje*, *čerôvje* (n.) »skalovje« (gor. in štaj.). Ker je kakor pri *peč* ali pri č. *kamna* možen pomenski prehod »skala, kamen ⟷ ognjišče«, je verjetno sorodno sbh. *č. rań*, *čȅren*, *čȅrjan*, *čȅrjen*, *čȅrin* (m.) »svod nad ognjiščem, napa; pehar za sušenje nad ognjem«, sbh. csl. *čerěnъ* »trinožnik za žerjavico«, mak. *čèren* »svod nad ognjiščem«, blg. *čèren*, *čàren* »svod nad ognjiščem«, stč. *čeřen* »del peči«, nč. *čeřen* »zapeček, ognjišče«, slš. *čeren* »gorski greben, sleme«. Poleg tega dubleta **černъ* v r. *čéren* »ognjišče, kotel za sol«, ukr. *čeríń*, *čéreń* »ognjišče«, str. *čerenъ* »kotel za sol«, r. csl. *črěnъ*, *crěnъ* »isto«, p. *trzon* »ognjišče«. Tudi madž. *cserény*, *csörény*, *csiríny* »napa« (Kniezsa, 813).

Nejasno; primerjajo s tem stvn. *herd* »ognjišče«, lot. *ceri*, *cęras* »žarilni kamni v kopalnici« (Berneker, I 146; Vasmer, III 322 z liter.). Manj zadovoljiva je zveza z gr. κέρνο:, κέρνον »žrtvena ponev« (Torbiörnsson, LM II 14; Zupitza, BB XXV 102). Machek, 71 celo dvomi, če so vse te slovanske besede iz iste osnove.

**Čerȇn** (m.), tpn. in mtpn.; tudi *Črȇn*, *Čerẹ́nje*, *Čerẹ̑nəc*, *Čerẹ̑nca*, *Čerẹ̑na* (f.), *Čerẹ̑ne* (pl.), samo na Štajerskem: prim. sbh. *Čerin*, *Čerenje*, č. *Čeřenice*, *Čeřeniště* itd. (Bezlaj, SVI I 115).

Nejasno; komaj verjetno k *čerȅn* »skalovje«, ker so v sln. to največkrat imena hribčkov, gozdov in celo njiv brez skalovja. Prim. pogostna r. tpn. *Čerenь* poleg dial. apel. *čérenь* (f.) »hrastov gozd« (Pskov, Tverь), ki južnoslov. ni izpričan. Vasmer, III 322 izvaja to iz *čьrnъ* in primerja r. *černolésьje* »listnat gozd«.

**čerúpati** (v. impf.) »raztrgati«; izposojeno iz nvn. *zerrupfen*, srvn. *zerrupfen* »auseinanderzerreissen« (Štrekelj, JA XII 456; Ramovš, Hgr. II 189). Drugače, neverjetno Matzenauer, CS 137, ki misli na it. *scerpare* (glej tudi Striedter-Temps, DLS 107).

**čẹ̑sen** (m.) »Allium sativum«, tudi *čésenj*, *čésnec*, *čésnek*, *česnik*, *češnják*, tudi v imenih drugih rastlin, *čésnovka* »Sisymbrium alliarium«, *česnikovica* »Narcissus«, *čésnovka* »Alliaria off.«; v 17. st. *pafsje zhefsen* »Allium victorialis« (Megiser), *česnûlek* »Allium vincalle«.

Sbh. *čȅsan* (m.), *čȅsno* (n.), *čȅšnjak*, *čȅšanj*; mak. *česen*, *česnok*; blg. *čèsъn*, *čèsne* (n.); r. *česnók*, str. *česnъkъ*; ukr. *časnýk*, *čosnýk*, br. *časnók*; p. *czosnek*; č. *česnek*, *česněk*, slš. *česnak*, *cesnak*, *cesnek*; gl. *cesnik* poleg *česnačk*, dl. *česnok*.

Izvedeno iz osnove **kes-* (glej *česati*, *česniti*), ker se kobuljice cepijo v stroke (Miklošič, 35; Berneker, I 151; Meillet, Ét. 453; Machek, JR 265), prim. n. *Knoblauch* < *klieben* »klati, cepiti«.

**čẹ̑sniti**, *čêsnem* (v. pf.) »udariti, klofniti«; v 18. st. *zhefnem*, *zhefnim* »gebe Ohrfeige« (Gutsmann).

Prim. r. dial. *česnútь* »udariti« (Vasmer, III 330); izvedeno iz osnove **kes-* (glej *česati*, *česen*, *kosem*), enako sln. *raz-čẹ̑hniti*, *raz-čêhnem* »razklati«, *razčésniti se* z zahodno slov. pomenskimi paralelami; slš. *rozčesnúť*, *rozčechnúť*, *odčechnúť* »razklati, odcepiti«, č. *česnouti* »trgati, parati«, *rozčisnouti* »razklati«, v argoju tudi *čisnout*, *čajznout* »ukrasti« (toda dial. *čisnót*, *česnúť* izvaja Machek, 67 od *čápati*).

Verjetno spada zraven tudi sln. *česnáti*, *česnâm* »govoričiti brez zveze«, prim. *razdirati* v enakem pomenu.

**čȇst** »del, delež, usoda«, ohranjeno samo v ostankih, npr. *kar lepo po česti* »nur schön artig« (Kropa), celo pomešano s *čast*, npr. *čast tvoja spremenjena* (Kalobski rkp.), v 16. st. *zheftit* in *zhaftit* »zveličan, blažen« (Krelj), dial. *čestita južina* »blagoslovljena jed« (Kropa), *častite žene*, *čestîtke*, *čestke* »sojenice« (Kostanjevica), n. *die Säliger* = *Žalik žene* (Kretzenbacher, Germ. Mythen 101), tudi rom. *felices dominae*, v tpn. *Čestina* (Krško), *Častînke* (Ljutomer). Toda knjižno *čestítati* »gratulirati«, *čestîtke* je izposojeno iz sbh. Regularni *-a-* < *-ę-* je v kor. dial. *časti* »morda« (Jarnik), prim. r. *otčásti* »deloma«. Psl. in csl. *čęstь*, sbh. *čȇst*, blg. *čest*, r., ukr. *častь*, br. *čascь*, p. *część*, č. *část*, stč. *čěst*, *čiest*, slš. *čast'*, gl. *časć*; psl. **sъčęstьje* je sestavljeno iz *sъ*, sti. *su* »dober«, csl. *sъčęstьnъ*, r. *sčástьje*, ukr. *ščástja*, p. *szczęście*, č. *štěstí* »sreča«. Za psl. *čęstь* se zdi najverjetnejša rekonstrukcija **kṇd-tis* k lit. *kąsti*, *kándu* »kosati« (Solmsen, KZ XXXIV 547; Petersen, MPKJ I 167). Miklošič, 32,

Charpentier, JA XXIX 4 in Mikkola, Ursl. Gr. III 40 povezujejo z lat. *scindere* »trgati«.

**čestît** (adj.) »srečen, blažen« (Krelj); živo je samo še v sestavljenkah *zlóčest, zločêst* »malıgen, hudoben, usoden«, izpričano od 16. st. dalje in tudi dialektično (dol.), *zlôčesten* »hud, neozdravljiv« (pkm.), *zlóčestost* (dol.), *zločestôča* (pkm.), *zlóčestnik* »hudobnež, potepuh« (dol.) in v krščanski terminologiji *pričestíti (se), pričéščati (se), pričeščeváti (se)* »obhajati se« (pkm.).

Iz sbh. je *čestítati* »gratulirati«. Ker bi pričakovali za psl. *čęstь* »del, delež, usoda, sreča« splošno sln. *-e-*, je nejasno sln. *čast*, v 17. st. *zhast tuoia sprem'eniena, zhast niech hitru sgine* (o mrliču) v pomenu »oblika, videz, masa, gostota« (Kalobski rkp.), kar je morda posledica besednega križanja med *čest* in *čast*, analogno po *čast/čest* iz *čьstь*. Sumljivo je tudi kor. dial. *časti* (adv.) »morda, morebiti« (Jarnik).

Prim. sbh. *čêst* »del, delež, sreča, usoda«, *čèstit* »srečen«, *zlòčest*, v. *pričéstiti se*, blg. *čest, čestìt*; csl. *čęstь, čęstitь*, v. *pričęstiti sę, zločęstьnь* (poleg *zločьstь*); r. *častь* »del«, *účastь* »delež, udeležba, usoda«, *sčastьje*, ukr. *častь, účastь, sčastja*, br. *čascь*, p. *część*, č. *část*, slš. *čast'*, toda gl. *časć* »kos mesa«. Iz slovanskih jezikov je tudi rum. *priceasnă* »vrsta petja«, *pricestui* »obhajati«, *pricestanie* »obhajilo«.

Psl. **čęstь* izvajajo iz red. stopnje **kn̥d-* iz ide. **ken-* »drobiti, praskati«; polna stopnja je sln. *kǫsь* (glej *kositi*), lit. *kąsti*, lot. *kuôst* »gristi«, sti. *khādati* »žveči, grize« (Berneker, I 155; Trautmann, 116; Machek, LP IV 131; Vasmer, III 305). Manj verjetna je primerjava z lat. *scindō* »cepim« (Miklošič, 32; Charpentier, JA XXIX 4; Mikkola, Ursl. Gramm. III 40).

**čẹ́sto** (adv.) »pogosto«, redko adj. *čệst*, f. *čẹ́sta* (akc. Tesnière, RÉS IX 107); dial. *čestô, čestou* (pkm.), *čensto*; izv. *čéstokrat*, komp. *češče*; v 16. st. *zhefto* (Trubar), *zhefhe* (Megiser).

Sbh. *čêst, čésta*, adv. *čêsto*; mak., blg. *čest, čèsto*; r., ukr. *částyj, často*; br. *časty, částa*; p. *częsty, często*; č., slš. *častý, často*; gl. *časty, často*; dl. *cesty, cesto*; csl. *čęstь, čęsto*. Sorodno je lit. *kim̃štas* »zamašen« poleg *kim̃šti* »mašiti«, lot. *ķimst* iz ide. *kom-* »tlačiti« (Berneker, I 154; Trautmann, 126; Pokorny, 555).

**češârek** (m.) »storž, strobilus« in verjetno tudi *češeríka* (f.) »hypophysis«.

Kljub drugačni sufiksaciji je mogoče primerjati csl. *češuja* »luska, luskina«, blg. *češúlka* »luska«, r. *češujá* »luska«, ukr. *češušátyj* »luskinast«, p. *szczeszuja, czežuja* »luska, lupina«. Izvedeno iz *česati* (Berneker, I 152; Trautmann, 120; Vasmer, III 335).

**češljíka** (f.) »Scandix pecten Veneris«, tudi *česlíka*; izv. *česlikovína* »češljikov les«.

Prim. sbh. *češljika, čestika, zmijin česalj* »Scandix« in slš. *česák* »Scandix«. Izvedeno iz *česati*; seme ima igle, podobne česalu za lan; prim. n. *Hechelkamm* (Machek, JR 169). Sinonimi so *grebenica, iglica, krebulica.*

**češmîn** (m.) »Berberis vulgaris«, tudi *česmîn* (m.), *češmína* (f.), *česmina, češmiga, češmika, češmilica, češmigovec*, kol. *češmînje, češmîlje*; izv. *češmínovec, češminovína, češmínovje*. Iz sln. št. je n. *Ziserln, Zitzerlbeere* in bav. *Zitzerlein* »češminov sad« (Kelemina, rkp.).

V enakem pomenu samo sbh. *čèšmiga* »Berberis vulgaris«; Miklošič, 35 primerja sbh. *čèsvina, čèsmina, čèsmika* »Ilex, Quercus ilex«, r. *česmina* »Quercus sessiliflora«; csl. *česmina* »Quercus ilex«; č. *cesmina* »Ilex« (< sbh.), enako Berneker, I 151, ki izvaja iz osnove **kes-* (glej *česati, kosem*) in primerja gr. πρῖνος »Quercus sess.« < πρίω »sekam, žagam, koljem«. Vendar je nejasno csl. *črěsmina* »Ilex«, kar je ohranjeno tudi v r. dial. *čresmina* »drevo, črešnja«.

**čệšplja** (f.) »Prunus domestica«, tudi *čệšpa*; v 17. st. *zueshple* »prunus« (Kastelec); v 18. st. *zveſhpel* (m.) in *zheſhpla* (f.) (Gutsmann).

Izvedeno *češpljati* »govoriti nesmisel« (Štrekelj, ČZN VI 67). Izposojeno iz bav. dial. *zweschpn̥* avstr. *zweschpen*, splošno nvn. *Zwetsch(g)e* »Prunus domestica« (Miklošič, 35). To je bolj verjetno prevzeto preko č. *švestka* < **sebestica*, »Prunus sebestena« (Matzenauer, CS 138; Šmilauer, NŘ XXVI 220; Machek, JR 112) kakor iz **damascena* (Kluge, 898).

**čẹ́ta** (f.) »trop, oddelek«; v 18. st. *zheta* (Gutsmann); poleg tega tudi štaj. n. *Tschetter* »trop« < sln. (Štrekelj, ČZN V 91); novoknjiž. *čẹ́tnik, četovọ́dja* < sbh.

Sbh. *čëta*; mak. *četa*, blg. *čèta*; csl. *četa* »trop, oddelek«, *sъčetati* »združiti«; str. *četa*; č. in slš. *četa* (< sbh.); iz sbh. tudi madž. *czata* »četa«, osman. turš. *čete* »banda, trop« in alb. *tšetë* »trop«. Zdi se, kljub Bernekerju, I 152 in Vasmerju, III 330, da ne spada zraven r. *čët* »sodo število«, *četá* »par«, slš. *četno, cetno* »sodo«, *cet* (m.) »sodo število«, kar je sorodno z ugrofinskimi besedami za »dva«, madž. *két, kettő* (Lamprecht, SPFFBU III 7; Machek, 72). Slov. *četa* primerjajo z lat. *caterva* »trop«, ir. *cethern* »trop« (Bezzenberger, BB XVI 240; Kretschmer, KZ XXXI 378). Manj verjetno Vaillant, RÉS XIX 106, ki veže z r. *kotorá* (glej *Kotredež*) in Martynov, Vzaimodejstvie 186, ki pritegne to k *skotъ* »čreda«, germ. *skata*.

**četvệr** (kol. num.) »štirje, štirikraten«, v 16. st. *zhetuero* (Krelj), dial. tudi *čvetêr* pod vplivom *peter, šester* (Ramovš, Hgr. II 154), v 18. st. *zhvetero* (Basar); izv. *četvệr, čvetệr, čvèter* »priprega«, *čvrternica* »veriga, s katero se pripreže drugi par konj« (Pohorje): *na čvetertič stati* »na vseh štirih«, *četvẹ́riti* »voziti s priprego«; iz drugih slovanskih jezikov *četvộrica, četvộrčki.*

Prim. sbh. *čètvoro*, csl. *četvorь*, r. *čétvero*, str. tudi *četvoro*, ukr. *čétvero*; br. *čécvero*; p. *czworo*; č. *čtvero*; slš. *štvorý*, gl. *štworo*, dl. *stwóry*. Psl. **četvero, četvoro* je tvorjeno kakor lit. *ketverì*, sti. *catvā́ras*, avesta *čawārō*, toh. *śtwar* (Brugmann, Distr. 25; Berneker, I 153; Meillet, Ét. 231; Trautmann, 132).

**čevẹ́žen** (m.) »žica« (dol.), tudi *čívežen, čvẹ́žen* (gor.), *číležen* (Pohlin), *čímežen, cugežen, čubežen* (Gutsmann), *čúkežen* (goriš.), *čuvežen.* Oblike tipa *čevẹ́žen* so izposojene iz nvn. *Zieheisen* »luknjičava, jeklena plošča, skozi katero vlečejo žico« (Matzenauer, CS 138; Štrekelj, Ljub. Zvon, 1889, 99). Oblike tipa

*čimežen* pa so izposojene iz štaj. n. *Zeineisen* »za žico pripravljen kos železa« (Kelemina, ČJKZ III 38). *Cugežen* pa je iz n. *Zugeisen* »žica« (Striedter-Temps, DLS 107).

**čevîla** (f.) »dolg, železen žebelj« (goriš.). Izposojeno iz furl. *ciavìle ciadìle* »železen ali lesen čavelj«, it. *caviglia, cavicchio, cavicchia* iz lat. *cavile* »lesen klin« (Štrekelj, JA XII 456). Glej tudi *čavelj, kavelj.*

**-čežę̂ti**, samo v komp. *sčežę̂ti* »sklonjeno teči, dirjati«. Prim. r. *isčéznutь, isčezátь* »izginiti«, redko simpleks *čezátь*, br. *čéznucь*, ukr. *sčeznúty, sčaznúty*, p. *szczezną́ć*, blg. *isčezna, izčezva*, mak. *isčezne, isčeznuva*, sbh. *ščeznuti, iščežnjívati, iščezávati.* V simpleksu sbh. *čȅznuti*, mak. *čezne*, blg. *čezna* prevladuje pomen »hrepeneti«.

Zupitza, Germ. Gutt 58; BB XXV 105 je izhaja. iz ide **skųeg-* in za njim tudi drugi (Berneker, I 153, Trautmann, 133; Vasmer, I 491; Skok, I 320), dalje s *kaziti* (Miklošič, 114; Berneker, I 498; Meillet; MSL IX 144; XIV 338). Pomensko je bliže stisl. *skaka* »schwinden«, stsaš. *skakan* »weggehen, fliehen«, ags. *sceacan* »eilen, fliehen«, kar izvajajo iz ide **skeg-* (Pokorny, 922). Po izločitvi sti. *khjati* »rührt um« iz te kategorije, ni pomislekov, da ne bi za germanščino in za slovanščino izhajali iz **skeg-* »springen« (glej Mayrhofer, I 296); z *-o-* prevojno stopnjo spada zraven sbh. dial. kajk. *skozniti, skoznovati* »čuvati, skrbeti, bdeti« (Bezlaj, JiS XVII 40).

**čežîn** (m.) »zvonček, kraguljček« (gor., kor.), v. *čežínati* »zvončkljati«; prvič pri Pohlinu v 18. st. *zheſhin* »eine Schelle«. Matzenauer, CS 138 izvaja iz it. *cesone* »svinčen novčič za otroško igračo«. Perušek, JA XXXIV 47 pa misli na srvn. *zesîn* »cekin« iz it. *zechino.* Oboje dvomljivo. Morda metafora iz furl. *ceséno* »Cygnus musicus«?

**čibes** (m.) »Tringa vanellus« (nelokalizirano)« Komaj verjetno iz nvn. *Kibitz* »isto«; lahko je tudi domača onomatopeja po glasu *kivit.* Sln. sinonimi so tudi *gâvec, gâvek*, medtem ko je č. *čejka*, p. *czajka*, ukr. *čájka* »Tringa vanellus«.

**čičúr** (m.) »škrjanec«, tudi *číčur*, g. *čičurja*; tudi sbh. kajk. *čičur* (Valjavec, Rad XLV 54; Ljub. Zvon, 1893, 568). Po Štreklju, Lwk. 13 je izposojeno iz madž. *csicsörke* »Fringilla canabina« iz madž. onomatopeje *csicsereg, csicseresz* »cvrkutati, žvrgoleti, (o tem Benkö, MESz I 519; Skalička, Sb. Fil. XI 78).

**čiga** (f.) »polž, vitel, škripec«, tudi *ščíga* (vzh. štaj.); k temu *čígra* »volk, turbina, Sterna hirundo«, *čigraš* »navoj«; *studenec na čigo* »na vitel«, *čígec* »volk«, *čígice* (f. pl.) »navoji pri tkanju«; *čígec-mígec* »dideldajček, s katerim mešajo vino in slatino«. Verjetno spada zraven tudi otroško *cigu-migu*, prim. rum. *cigă-migă* »vetille, fadaise, blague«, erdeljsko n. *tšiga-miga* »larifari«.

Sbh. kajk. *čiga* »škripec«, štok. *čígra* »volk« (Vuk); slš. *čiga* »škripec«, stč. *čiha* »volk«, p. *cyga* »volk«. Vse iz madž. *csiga* »nekaj, kar se vrti«. (Gombocz-Melich, 1027). Zgrešeno misli Miklošič, TEl Nachtr. 23 na osman. turš. *çękręk* »kolo«.

**čigati**, *čígam* (v. impf.) »prežati« (rez.); *čiga* »preža«, *na čigo iti* »iti na prežo« (rez.).

Primerjati je mogoče samo č. *čihati* »prežati« (pri lovu na ptiče); izv. *čiha* , *čihadlo* »vaba«, *čižba*; dial. tudi *čouhati* »oprezovati«, stč. *čúhati, čuhadlo, čúhanie* (Gebauer, SS 199); slš. *čuhať* poleg *čihať, čihať* »prežati«; p. *czyhać* < č. in ukr. *čyhaty* < p. Berneker, I 161 rekonstruira psl. **čugati, čugają*, kar je preko nom. *čuga* nastalo iz *čuti, čujem, čuvati* (enako Slawski, I 130); toda Machek, 73 suponira že psl. **čigati*, kar primerja z nvn. *gucken* »kukati«. Sln. dial. oblike ni upošteval noben avtor in iz poknjiženih zapisov ni mogoče rekonstruirati nedvomnega sln. izhodišča.

**čiger** (m.) »patoka, žonta«; tudi sbh. kajk *čiger, činger* »patoka«, slš. *čingjer, čingir.* Izposojeno iz madž. *csiger*, tudi *csinger, csenger* »Lauer, Tresterwein« (Benkö, MESz I 521). Iz istega vira je tudi rum. *cighír*, toda r. *čachírь* »močno vino« je iz osman. turš. *čakyr* »vino« (Vasmer, III 344).

**čigînjka** (f.) »vrsta jabolk«. Izvedeno iz tpn. *Čiginj*, 1222 *Calginum*, 1302 *in uilla Celgini*, 1377 *Çilgini, Cilginj, Çilgino, Zilginj* (M. Kos, Prim. urb. I 49—65; Bezlaj, SVI I 119). Kelemina, SR IV 184 misli na rom. **kalkînu* »apnen«. Dvomljivo.

**čîgla** (f.) »vrsta vinske trte« (Kanal). Verjetno izvedeno iz ben. it. *cigolo* »vinacciolo, mocciolo« (Boerio, Diz. ven. 132), torej trta, ki rodi zelo zrnato grozdje. Izhodišče je lat. *ciccum* »semensko jedro v sadežu« (Meyer-Lübke, 1899).

**čîhati**, *čîham* (v. impf.) »kihati«. Splošnoslovanska dubleta h *kychati, kychnǫti*; prim. csl. *čichati, čichnǫti, čichota* in *čьchati, čьchajǫ*; r. *čichátь, čchnutь* »kihniti«, *čěch* »kih«, ukr. *začcháty, čchnuty, čýchaty*; p. dial. *czchnąć*, č. dial. *čejchnout.* Berneker, I 658 suponira ide. **qis-* poleg **qus-* (glej tudi I 165). Dalje *kehniti, kihati.* Sti. *kṣāúti* »kihati«, lit. *čiáudėti*, srvn. *phnusen* so paralelno tvorjene onomatopeje.

**čiheren** (adj.), *čiherna* »cunctus, aller insgesammt«, tudi *čiharen, vsečihern*; adv. *čiharno, čihartno*; v 17. st. *vſe zhihernu* »cunctus« (Kastelec, Vorenc). Miklošič, VGr. I 323 je povezal s csl. *čitъ* »cel«.

Prim. sbh. *čit, čīt, čitav* »cel, nepoškodovan«, blg. *čitav* »cel«; r. *čítyj* »tešč, trezen«. Sln. oblika je sestavljena iz *čit* + *kьter-*, prim. enako tvorjeno *sleheren*, v 16. st. *vsledherni.* Vendar *čitь* ne spada k *čisti, čьtǫ* (glej *čitati, šteti*), kot je mislil Miklošič, 38, ampak k lit. *kíetas* »trd, trden«, lot. *ciêts* (Jagić, JA VIII 155; XVII 292; Berneker, I 158; Trautmann, 124; Vasmer, III 343).

**čîj** (pron. pos.) »čigav« (štaj.), tudi *čî, čîv, čijen* poleg *nêčij, nîčij*, po prehodu *-j-* > *-d-* *čîdi* (pkm.), indekl. *čîda*, razširjeno *čîden* (Ramovš, Hgr. II 167); splošno sln. casus obliqui *čigâ*, v 16. st. *zhigâ ſi ti Hzhy* (Dalmatin) < **čьjega* (Škrabec, Cvetje II 11); razširjeno *čîgar* (< **čьjegaže*), *čigáv, čigâver, čigâveršen*, lokalno *džgáv* (Bohinj), *žgáv* (Tacen), *gəžáv, kəžáv* (Borovnica); glej Ramovš, Hgr. II 292; VII 101, 105.

Sbh. *čîj, čìjā*; mak. *čij, čija* in *čiv*; blg. *čij, čijá* r. *čej, čьja*, ukr. *čyj, čyjá*; br. *čij, čijá*; p. *czyj, czyja*;

č. *čí*, slš. *čí*, *čia*; gl. *čej*, dl. *cej*; csl. *čii*; psl. **čьjь*, *čьja* < ide. **qei-ios*; lat. *cuius* < **quoios* (Hujer, IF XXIV 70 d.; Fraenkel, IF LXIX 134; Berneker, I 675).

**čîk** I (m.) »Cobitis fossilis, piškur« (Gaziče), tudi *čînklja* »isto«.

Prim. sbh. *čîk* »Cobitis fossilis« poleg *čikōv* in *čîga* »isto«; ukr. dial. *čik* »Cobitis fossilis«, slš., in č. dial. *čik* »isto«. Izposojeno iz madž. *csik* »Cobitis fossilis« poleg *kövicsik* (Gombocz-Melich, 1036). To je verjetno onomatopeja in se je deloma naslonila na domače onomatopejske tvorbe.

**čîk** II (m.) »cigaretni ogorek«, tudi *čîka* (f.); *čîkati*, *čîkam* »žvečiti tobak«, *čîkar* »kdor žveči tobak«.

Prim. tudi madž. *csik* »cigaretni ogorek«; izposojeno iz it. *cicca* »cigaretni ogorek«, beneško it. *cicar* »žvečiti tobak«, frc. *chique* med drugim tudi »grižljaj žvečilnega tobaka« (Perušek, JA XXXIV 48; Gombocz-Melich, 1038); izhodišče je lat. *ciccum* »pečka, malenkost« (Meyer-Lübke, 1899).

**čîk** III (m.) »vol«, dem. *čîkec* (m.); *čîka* (f.) »krava«. Tvorjeno iz vabilnega klica za govedo *čik*! Glej tudi Trubačev, Nazv. život. 47.

**čîkara** (f.) »skodelica«, dial. *ćîkara* (Krkavče, Sočerga), *ćîkera* (Pomjan). Kakor sbh. *ćìkara*, *ćìkarica*, *kìkara*, *kikarica* »skodelica, žlica« (Dalmacija) je izposojeno iz ben. it. *chicara* (oblike *kìkara* so iz toskanskega *chicchera*). Oboje je preko španskega *jecara* iz mehikanskega *gicatli* (Battisti-Alessio, 897; Skok, 323).

**čil** (adj.), f. *čila* »spočit, svež, živahen«, tudi *čîl*, *čîl*, dial. *čə̑u*, *čù* (Ramovš, Hgr. II 60; JA XXXVII, 134); izv. *čilák* »ime konja«, *čîlost* »bodrost«; dial. *čilo zrno*, *čila moka*, *na čilo mleti* »sveže«.

Sbh. *čio*, *čila* »spočit, močan, živahen«, č. *čilý* »svež, boder«, adv. *čile*; izv. *čilost*. Stari *l-* ptc. k osnovi *po-čiti*, *po-čijem* (Miklošič, 116; Berneker, I 166). Poljsko *czuły* »nadležen, neprespan, bdeč«; ukr. *čúlyj* in r. dial. *čulyj* »ubogljiv« kljub Trautmannu, KZ XLVI 239 in Zubatemu, St. I, 2, 58 (= LF XLII 18) ne spada sem.

**čimiti**, *čímim* (v. impf.) »obotavljati se, počasi delati«; s. *číma* »počasen človek«; v 16. st. *kadàr so (drevesa) sočna, se čimijo* (Krelj). Temu pomenu odgovarja dial. *čímžiti se* »kremžiti se, jokati« (dol.) poleg *čímžiti*, *čîmžim* in *čîmžati*, *čînžati* »počasi delati« (gor.), »prhneti, giniti« (Poljane), *čîmžati se* »slabeti, bolehati« (dol.). Nejasno, samo slovensko. Pomensko najbliže je lit. *kem̃sti*, *kem̃žti*, *kemžýti* »hujšati, zaostajati v rasti, giniti«, *kemzà*, *kémžà* »bolehen, shujšan, potrt človek«, *kémšti* »počasi se gibati, težko se premikati«. S tem primerjajo r. *čemezítь* »povzročati zdrahe, zmedo« poleg *kulemesitь* (Iljinskij, Izv. XVI, 4, 12; Būga, Rinktiniai raštai I 135; Fraenkel, 239; dvomi Vasmer, III 315). Pomensko blizu je sln. *činiti*, *čimžiti* je dial. *cémati* »obotavljati se, biti nadležen, skopariti« iz srvn. *zëmen* »ziemen«, štaj. n. *ziemen* »šopiriti se, svojeglavo se obnašati« (Kelemina, ČJKZ III 37; Striedter-Temps, DLS 100). Medsebojno razmerje teh besed ni jasno; glej tudi *komárati* »plaziti se, težko se premikati, delati« in *komajsati se* »klatiti se«.

**čîn** (m.) »dejanje, položaj, šarža« je v knjižni slovenščini izposojeno iz drugih slov. jezikov z izvedenkami vred (npr. *čínovnik* »uradnik«), enako *zločîn* »prestopek«. Domače je *číniti*, *čînim* »delati, početi« (pkm., vzh. štaj.) tudi *počíniti* (pkm.), *učíniti* (vzh. štaj.), iz tega *učín*, *učînek* »efekt« (novoknjižno in vzh. štaj.), *nąčîn* »Art und Weise« (idem). Na poseben pomenski razvoj kaže *číniti*, *čînim* »rešetati« (o žitu), izpričano od 16. st. (Trubar, Dalmatin, Megiser, tudi *občíniti*, *prečíniti*, *učíniti*, *izčíniti* ter *-čínjati*, *-čínjivati*, izv. *občînki* (m. pl.), *prečînki*, *učînki*, *izčînki* »presejan drobir« in *začíniti* »zabeliti, odišaviti« iz tega *začîn*, *začína*, *začînek*, *začîmba* »zabela, dišave«. Pomene kakor *učíniti komu* »uročiti, začarati« tudi *načíniti koga* (Krn), *začíniti komu* najdemo tudi v drugih slov. jezikih, prim. sbh. *čîni* (f. pl.) »čari, uroki«, stp. *czynić* »uročiti« ali sln. *prečíniti se* »spremeniti se«, *prečínjati se* »pretvarjati se« (pkm.); sbh. *číniti se* »pretvarjati se«, mak. *čini* »spremeniti se, pretvarjati se«.

Psl. **činъ*, primarno *u-* deblo (Meillet, Ét. 453) iz ide. **kuei-* s suf. *-neu-*, prim. gr. ποιεῖν »delati, tvoriti«, sti. *cáyatē* »tvori, razvršča, spaja«, *cinóti* »sklada polena za grmado« (Meringer, IF XVII 155). Pomensko zelo razvejana osnova, prim. csl. *činъ* »red«; v pomenu »dejanje« zah. slov., ukr., sbh., sln.; v pomenu »položaj, sarža« vzh. sln., sbh., blg.; v pomenu »način« stč., ukr., br. Drugi pomeni: »ornat« (stp.), »konjska oprava« (stp.), »oblika« (sbh., br.). Posebej je treba omeniti sln. *čîn* (m.) »žila v kamnu«, kjer bi mogli izhajati iz pomena »red, vrsta« (drugače Perušek, JA XXXIV 48, ki opozarja na sbh. *čîn* »oblika«, *číniti se* »zdeti se«). Še širši pomenski razpon ima denominativ *činiti* (literatura: Berneker, I 156; Vasmer, III 339; Sławski, I 130; Machek[2], 102).

**činkati**, *činkam* (v. impf.) »gugati se pri hoji« (Jarnik). To je verjetno dial. palatalizirana dubleta k splošnoslovanskemu *kînkati*, *kîncati*, *kimniti*, *kiniti* »kimati, majati se« (glej *kimati*). Poleg *kînkež*, *kîmpež* »samotežna dvokolnica, ciza« (gor.) najdemo tudi *čîmpež* in *činkot* (m.) »isto« (Besnica). Oblike z *-n-* so se razvile iz pf. *kymnoti* (sev. slov. *kyvati*). Po Bernekerju, I 680 spada sem tudi r. dial. *kímatь*, br. *kimacь* »spati« (Vasmer, Et. 87 izvaja to iz gr. κοιμάομαι »počivati«). Pritegniti bi mogli tudi sln. *činkav* (adj.) »brljav«, kar je Perušek, JA XXXIV 48 malo verjetno povezal s sbh. *číniti se* »zdeti se«.

**čînž** (m.) »Zins« (kor.), tudi *cînž* in *čîmž* (Ramovš, Hgr. II 89).

Prim. sbh. kajk. *čînž*; č. *činže* (f.), *činž* (m.); p. *czynsz*, stp. *czyńsz*, *czyż*; ukr. *čynš* (< p.). Izposojeno preko srvn. *zins*, stvn. *zins* »davek« iz lat. *cēnsus*. Tudi sln. *čižman* »censuarius, najemnik«, star. *čimžman* (Pohlin) je iz srvn. *zinsmann*, stvn. *zinsman* (Štrekelj, Lwk. 14; Striedter-Temps, DLS 107). Csl. *kinsъ*, *k'insъ*, *kinьsъ*, *kinъsъ* in str. *kinsonъ* »census« pa je iz gr. κῆνσος »census« (Miklošič, Frw. 98; Berneker, I 504, Matzenauer, CS 139).

**čîpel** (adj.) »majhen, pičel« (štaj.), tudi *čípek*, f. *čípka* (bkr.) in *čínek* (štaj.); verjetno spada zraven tudi *čípak* (m.) »ščepec« (Jeloviče).

Pomensko najbliže je csl. *štьnǫti sę* »minui« poleg *uštьnǫti, uštьknǫti* »decerpere« (glej *ščipati, ščepec*); izredno široko razvejana besedna družina, ker se osnova **ščep-* pojavlja tudi v stopnji **ščēp-* (**ščap-*), **ščьp-* (*včeniti, vščeniti*) in **ščip-* (**ščip*). Poleg tega srečujemo dublete s *-k-*, *-b-*, *-g-* namesto *-p-*.

**čîpka** (f.) »vrsta vezenine«, nav. pl. *čîpke* poleg *čîpek* (m.), pl. *čîpki.*

Prim. sbh. kajk. in čak. *čîpka*, blg. *čipka*, slš. *čipka, cipka*, pl. *čipky*, č. dial. *čípky*, tudi *ščipka, čípka* »trak«. Enako madž. *csipke*, rum. *cipcă* in ngr. τζίπκα. Nejasno; Štrekelj, Lwk. 13 je mislil bodisi na metatezo iz **pička* iz it. *pizza* »die Spitze«, ali pa nvn. *Spitze* (sln. *špica, špička* z madžarskim posredovanjem (glej tudi Gombocz-Melich, 1089). Enako Striedter-Temps, DLS 107, ki misli, da je f. pl. *čîpke* mlada izposojenka iz sbh. Machek, 74 opozarja tudi na nvn. *Kippe* »Spitze«.

**čîr** (m.) »tur, mozolj, ulcus«, tudi *čirják, čirâj*, dial. *čerâj, čarâj, čâj*; v 16. st. *zhiriak, zhiraj* »ulcus« (Megiser); adj. *čírav* poleg *ščîrec, ščîrjevec, ščîrovec* »ulcus«. Iz sln. je štaj. n. *zirei* »ulcus« in bav. avstr. *Sirei* (Štrekelj, ČZN VI 620).

Sbh. *čîr*, pl. *čîrovi*; istr. čak. *čirljak* (Žminj), *ciraj* (Garica), *čirȁj* (Tentor, Razpr. SAZU, 1950, 72 in 90); blg. *čirka* »ulcus«; r. *čírej* »oteklina«, *čirétь* »otekati, podbirati se«; ukr. *čyrka, čyrják, čyrák*; p. *czyrak, czyrek, czerak*, dial. *szczyrawka*; č. *štiřík* »izpuščaj«, stč. *ščiřík.*

Psl. verjetno **ščirьjь* poleg **čirьjь*; dalje nejasno. Primerjajo z grš. σκιρρός lat. *scirrhus* »tur« (Matzenauer, CS 139; Brückner, 82; Machek, 515; z rezervo Berneker, I 157 in Vasmer, III 341). Drugače Iljinskij, RFV LXX 258, ki misli na **ker-* (glej *skorja*); r. *čir* pomeni tudi »led na vodi, zamrzla snežna gaz«. Džagat. *čir* »ulcus«, osman. turš. *čirik* »sokrvica, gnoj« (Gombocz, RS VII 187) se zdi Vasmerju, z. c., slučajno podobno.

**čislo** (n.) »število«, tudi »račun, spoštovanje«, lokalno »rožni venec« (pkm.). Danes zastarelo, pogostno pri starejših avtorjih; v 16. st. *zhiſla* »število« (Trubar), *pri zhiſlu* (adv.) »prav toliko, natančno«; izv. *číslati, číslam* »spoštovati, v čislih imeti koga«; v 18. st. *zhiſlovati* »šteti, narediti račun« (Kastelec), dial. *čislâk* »rožni venec« (pkm.); v 18. st. tudi *zhiſtla Tlaka* (ČZN, 1912, 133).

Prim. sbh. *čîslo*, blg. *čislò*; r., ukr., br. *čisló*; č., slš. *číslo*, gl. *čis-o*, dl. *cyslo*. Psl. **čislo* < **čit-slo* k **čit-ti, čьt-ǫ*; z drugim sufiksom csl. in str. *čismę* »število« < **čit-smen-* (Berneker, I 157; Brugmann, Grdr. II, 1, 242; Vasmer, III 342).

**čîstec** (m.) »Stachys«, dalje *čîst, očîst, cîst, čišlják*, deloma tudi naziv drugih rastlin, kakor v drugih slov. jezikih. Prim. sbh. *čistac, čistilica*, blg. *čistèc*, r. *čistéc, čistnják*, ukr. *čystèc*, p. *czyściec*, č. *čistec, čist*, dl. *cysć*. Psl. **čistьcь*, ker Stachys čisti rane; n. *Ziest* je izposojeno iz slov. jezikov; delno je vplivalo na domače tvorbe tipa *cîst* (Berneker, I 158, Machek, JR 198). Lat. *cisthos* in gr. κυσθος nimajo kljub Miklošiču 36 nobene zveze s slov. nazivom (Rostafiński, Symb. I 300).

Drugo *čîstec* »kositer« so skušali v prejšnjem stoletju uvesti po csl. *čistьcь* »kositer«, a se ni uveljavilo.

**čítati**, *čítam* (v. impf.) »brati«. Izposojeno iz drugih slov. jezikov, prim. sbh. *čítati, čîtâm* »brati«, r. *čitátь* itd. (Berneker, I 174; Vasmer, III 343); vendar v 18. st. *zhitam* »attendere, aufmerken« (Pohlin), kar je zaradi pomenskega razvoja verjetno domače. Psl. *čitati* je iterativ k *čisti, čьtǫ* (glej *čteti, šteti, spoštovati*).

Izvedenke *čitálnica, čitanka*, (*ne*)*čitljiv* so neologizmi po češkem in srbohrvaškem vzorcu. Toda gotovo sln. je *očítati, očîtam* »oponašati, opominjati«, v 16. st. *očitati koga* »svariti« (Dalmatin); prim. zah. sbh. *čitnuti, spočitnuti* »očitati« (Dubrovnik); sln. *očítati* ni občuteno kot impf. k *oštéti, oštéjem* (pf.), *oštévati, oštévam* (impf.) »zmerjati«. Zanimiv je tudi adv. *počîtkeno, počîtkino* »tako veliko, preveč« (Prvačina).

**čiž** (m.) »pesek, gramoz, železni svišč« (Vodnik); verjetno kakor č. *kyz* »grob pesek, manj izdatna ruda« iz nvn. *Kies* (Machek, 254) s sekundarno gorenjsko palatalizacijo.

**čîžek** (m.) »Fringilla spinus«, tudi *cîzek*; prim. sbh. *čížak, čîž*; blg. *čižík*; r., br., ukr. *čiž*; p. *czyż*(*yk*); č. *čížek*, stč. *číž*; slš. *číž, čížik*; gl. *čižik*, dl. *cyžyk*. Psl. **čižь*, verjetno onomatopeja po glasu *cí-zi*, prim. ukr. oponašanje čižka *čyj vy.* (Schrader-Nehring, II 399; Berneker, I 158). Iz slov. jezikov srvn. *zîse, zîsic* »Zeisig« (Kluge, 880); iz sln. je štaj. n. *Zitzerl* (Unger-Khull, SW 650).

**čîžem** (m.) »Halbstiefel, Bundschuh« (Nar. pes.), tudi *čížma* (f.) »hohe Stiefel«; (vzh. štaj., goriško); izv. *čižmár* »čevljar«.

Prim. sbh. *čȉzma* »caliga«, blg. *čizma*; ukr. *čýžma*; p. *czyżma, czyzma*; slš. in č. dial. *čižma*. Sbh. in blg. sprejeto naravnost iz osman. turš. *čizmé* »Stiefel« (Miklošič, TEl I 42; Nachtr. I 24; II 97; SEW 418; Berneker, I 158); v drugih slov. jezikih s posredovanjem madž. *csizma, csizsma* (Machek, 75). Iz madž. je tudi bav. n. *Tschisme* »kurze Stiefel« (Schmeller, BWb. I 682), medtem ko je štaj. n. *Tschischmen* (pl.) »ungarische Halbstiefel« iz sln. (Štrekelj, ČZN V 91).

**čižman** (m.) »najemnik, kolon«; v 18. st. *čimžman* (Pohlin); sprejeto iz nvn. *Zinsmann*, to pa iz lat. *censuarius* (Štrekelj, Lwk. 14).

**člȃn** (m.), g. *člâna* »Mitglied«; k temu *člânek* »esej«; oboje izposojeno iz drugih slov. jezikov; *člân* iz sbh. *člân, člânek* verjetno iz č. *článek*. Vendar je v 18. st. tudi v sln. izpričana oblika z *-a-*: *zhlank* »Glied, Gelenk« (Pohlin).

Razmerje med *-a-* in *-ě-* (glej *člen*) še ni vsestransko pojasnjeno (Pedersen, KZ XXXVIII 320; Meillet, SC² 69, 123; Vondrák, VGr. I 401). Pomen »Mitglied« je v 18. st. ugotovljen v r. *člěnъ*, kasneje č. *člen* itd. Dalje glej *člen.*

**člę̑n** (m.), g. *člę̑na* »ud, sklep«; izv. *člę̂nek, členěk*, (*raz-*)*-člę́niti, -člę́nim* »razstaviti«, *člę̂nast, členît, členovît*; v 18. st. *zhlink* »articulus digiti«.

V enakem pomenu sbh. *člân, člának* (glej tudi *člân*), mak. *člen*, blg. *člen*, dial. *član, čljan*, r. *člen* (< csl.), str. *čelenъkъ*, ukr. *čelén, čelénok*; br. pl. *člonki*; p. *czlonek*; č. *člen, článek*, slš. *člen, člеnok*;

gl. *člonk*, dl. *clonk*. V pomenu »slovnični člen« sln., mak., blg., č., slš. Csl. *člěnъ*, psl. **čelnъ*, s prehodom *-el-* > *-ol-* po *č, ž, š* tudi **čolnъ* (Meillet, SC² 69, 123). To je prevojna oblika h **kol-* (glej *koleno*). Sorodno je lit. *kelỹs* »koleno, vretence«, lot. *celis* »koleno«, grš. σκέλος »noga, ud« poleg κῶλον, κωλήν »člen«, sti. *kāṭas* »bok, bedro« (Meillet, MSL XIV 375, Ét. 454, drugače BSL XXVII 55; Berneker, I 139; Trautmann, 125). Drugi primerjajo sti. *kāṇḍas* »kos, odrezek« (Lidén, Stud. 88; Torbiörnsson, LM I 74). Machek, 75 primerja manj verjetno nvn. *Ge-lenk* »členek«.

**člę̑tl**, *člę̑jem, člím* (v. impf.), »hrepeneti, težiti, želeti«; *čli se mi po čem* »želim si česa, toži se mi«; izv. *členje* (n.) »hrepenenje«. V 18. st. *zhleti, zhlejem* (Gutsmann, Pohlin).

Nastalo po asimilaciji iz **tъščlěti* k psl. *tъská* »žalost, tesnoba, hrepenenje« (Bezlaj, SR XI 171). Prim. r. *toská* »isto«, *tosklivyj* »žalosten« ukr. *tóskno*, br. *tosknícъ*; p. *ckliwý*, dial. *cliwo, cliwić*, stp. *teskny, teskliwy* poleg *cknąć, cknić, ckli mię*; č. *stesk* »tesnoba, žalost«, *teskný, tesklivý*, slš. *tesklivý* poleg *clivý, cnie sa mi*; csl. *sъtъsnǫti*, pozno csl. (v 16. st.) *tъštъlivъ*. Sln. refleks kaže na zgoden razvoj *-skl'-* > *-ščl'-*, medtem ko je v *sklę́ti, sklę̑jem* (glej *skeleti*) ohranjeno *-skl'-* (Bezlaj, Eseji 106), vendar je v sln. dvojnost tudi pri *šketiti se, ščetiti se* (< **tъskъt-*). Psl. **tъsk-* izvajajo po navadi iz **tъščъ* »prazen«; p nazalizacija v *tęskny* je sekundarna (Vasmer, III 128; Machek, 527; Slawski, I 106 z liter.).

**člóvek** (m.), g. *člově́ka* »homo«, v 16. st. *zhlovik* (Trubar), dial. tudi *člóvik, člóvok, člòuk, člàịk* (Ramovš, JA XXXVII 144; 308; Hgr. II 147); dem. *člově̑ček, člově̑čeč*, kar se rabi tudi v pl.; sicer samo sg. in dual, vendar že v Briž. spom. pl. *zlouuezi* »homines«, pogostno še v 16. st. *zhloveki* (Trubar), *zhloveke* (Dalmatin), kasneje vedno bolj poredko; adj. *člově́ški*, starejše *člově̑čki*, v Briž. spom. *narod zlovuezki*, v 16. st. *zhlovezhki*, toda pri Krelju *zhlovezhaski*; dial. oblika adj. *člově̑č* (pkm.) < *člově̑čji*; kol. *člově̑štvo*, v 16. st. *zhlouestuu* poleg *zhlovezhstuu* = *človečəstvo* (Ramovš, Hgr. II 297), pri Krelju *zhlovezhastvu* (prim. danes *človečanstvo*); verba (*u-, po-*)*člověčiti*, *-človečeváti*, sestavljenke tipa *človekoljúb, človekomȓznež* itd.

Splošno slov., sbh. *čòvjek, čȍvjek*, mak. *čovek*, tudi pl. *čoveci*, blg. *čovèk, čovjàk, čuvjàk, čvjak*, starejše *člověk, čelovèk*; csl. *člověkъ*, r. *čelovék*, dial. *čelèk, čilèk*, ukr. *čolavík*, br. *čalavék*, str. *čelověkъ* poleg »homo« tudi »sluga, podanik«, p. *człowiek*, č. *člověk*, slš. *človek*, gl. *člowjek*, dl. *clowjek*, dial. *clejk*, plb. *clúovak*. Psl. rekonstrukcija je negotova; lot. *c lvęks* »homo« kaže, da je izposojeno iz **čьlovèkъ*, a to je morda nastalo že po redukciji iz **čelověkъ*, kar je verjetno stara zloženka; prvi člen *čelo-* se zdi soroden s *čeljadь*, sti. *kúlam* »čreda, družina«, gr. τέλος »čreda«, ir. *cland, clan* »pleme, rod«, lit. *keltis, kiltis* »spol«, drugi člen *-věkъ* pa ustreza lit. *vaikas* »deček, fant«, lot. *vaiks* »isto« (Zimmer, JA II 346). Toda možne so tudi drugačne rekonstrukcije (o tem Meillet, MsL XIV 157), vendar se zdi večini avtorjev to izhodišče bolj sprejemljivo (Berneker, I 140; Trautmann, 339; Meillet, RS II 63; Jagić, JA XIII 249; XXX 295). Drugi domnevajo redukcijsko stopnjo **čьlo-* k *cělъ* in *-věkъ* v pomenu »moč, sila« (Vaillant, BSL XXXIX 2). Še manj zadovoljive so primerjave s stvn. *helid* »junak«, gr. κέλωρ »sin« (Brugmann, IF XII 26), ali z gr. πάλλαξ, πάλληξ »mladenič« (Bezzenberger, BB XVI 249; Fick, BB XVIII 134). Podrobno literaturo vseh mnenj glej Vasmer, III 312; kasneje še Otrębski, LP VII 296.

**čmȃr** (m.) »vranica« (Istra), »danka« (Pleteršnik), »vrsta klobase« (bkr.).

Prim. sbh. *čmȃr* »danka« (čak. in kajk.). Dalje nejasno; č. *čmár* (m.), *čmára* (f.), *čmárati* »mazati« veže Machek, 76 z r. *marátь*, ukr. *maráty*, p. *marać*, gl. *marać*, dl. *maraś* »mazati«, a to je pomensko težko združljivo z našo besedo. Skok, 1 332 primerja s sbh. *čmȃr*, tudi *žmȁra* (f.), *čmór* n. *Schmerbauch* »trebušnik« in gr. (ɔ)μύρον »maža«.

**čmȓkati**, *čmȓkam* (v. impf.) »srebati, srkati, ziniti«; pf. *čmȓkniti, čmȓknem* in *čmȓgniti, čmȓgnem* »oglasiti se s srebajočim glasom, črhniti, ziniti«; *čmȓha* »kujavec, črha«.

Šahmatov, IORJ VII, 2, 339 primerja r. dial. *čemýrknutь* »hitro zvrniti kozarec žganja« (Perm.). Razmerje med sln. *čmȓkdti* in *mȓkniti, mȓknem* »ziniti, črhniti« je enako kot pri r. *čemyrknútь* : *mýrknutь* »mrmrati, mrmraje zapeti«, *mamýrknutь* »ziniti«, ukr. *mýrknuty, mórknuty* »mrmrati«, br. *mýrknucь* »mrmrati«. Onomatopeja, podaljšana s prefiksom *če-* (Vasmer, II 184 in III 316).

**čmȓlj** (m.), g. *čmȓlja* »Bombus terrestris«, dial. tudi »priprava za razvijanje štren« (Krn), poleg *črmȇlj, čərmíel'* (Hrušica), *ščemȇlj* (okoli Celovca), *šumíeu̯, šumȋu̯* (Libeliče), *čemelâk, čamalâk, čämälâr* (pkm.), izpričano je tudi *čmȇlj, šmȇlj, čmię̂uc, šmię̂uc, čmȇljec, čmeljȋč, čmrlječ* poleg sinonimov *bôbn̥* (Banjščica), *yarmulôn* (Kožbana); v 16. st. *zhmèrl* (Megiser), v 17. st. *zhermèl* (Kastelec). Z velarnim prefiksom *ko-* tudi *kočmrl, kočeber* »čmrlj« (Kropa); k temu cgn. *Košmrlj* (drugače Debeljak, SR V—VII 175).

Prim. sbh. *strmelj* »sršen« (Stulić); r. *šmelь*, dial. *čmelь, ščémelь* »Bombus«, ukr. *čmilь, džmilь*; br. *čmelь*, g. *čmjalja*; p. *trzmiel, czmiel, ścmiel, ćmiel*; č. *čmel, čmelák*, dial. tudi *čmrláň*, stč. *ščmiel*, slš. *čmel', čmela* (f.), *čmeliak*; gl. *čmjela*, dl. *šmiel*; plb. *stamĕl*. Psl. **čьmelь*; sorodno se zdi lit. *kamãnė, kamunė̃* »vrsta čmrlja«, lot. *kamane, kamiene* »čmrlj,« stprus. *camus* »čmrlj« poleg *samãnė* »čmrlj« (tako Berneker, I 167; Vasmer, 111 414 z liter.), kar deloma tudi drugače razlagajo (Nieminen, LP 111 187 d.; Fraenkel, 212 in 761), dalje stvn. *humbal*, nvn. *Hummel* »čmrlj« in morda tudi sti. *camarás* »Bos gruniens«. Že Miklošič, 419 je opozoril na podobnost s fin. *kimalainen* »čebela, čmrlj«, kar ugrofinisti osporavajo (Kalima, Mél. Mikkola 67). Machek, 67 vztraja pri tem sorodstvu in misli na paleoevropsko poreklo.

**čo** (adv.) »nič« (Pohorje).

Reducirano iz **ni-čьso*, manj verjetno iz **ni-čьto*, prim. *nîšter* iz **ni-čьto-že*. Stari g. *čьso* poleg *česo* < **qu̯eso* (Pedersen, KZ XXXVIII 420) k *čь* < **čьd*, ide. **qu̯id*.

**čǫ̂ba** I (f.) »ustnica, šoba« (pkm., vzh. štaj.), navadno pl. *čobe*; tudi *čûba* (bkr.) in *šǫ̂ba* (dol., gor., notr.); izv. *čóbica* »Mespilus«, *čóbâ* »Cottus gobie« (Žirovnica pri Cerknici); *čobẹ́ti, čobím* »zijati, postopati«, *čubéti* »ždeti, tičati«, *čúbiti se* »šobiti se«, *šóbiti se* »usta nabirati na jok«, adj. *čobât, čóbast, čúbast, šóbast*; *čóbavec* »človek z debelimi ustnicami«, *šôbec* »isto«, *šobáčiti* »nabirati na jok«.

Prim. sbh. kajk. in čak. *čȕba*, pl. *čúbe, čóbe*; *čubast, č bāk*. Dalje nejasno; Janko, ČMF XIX 27 in Machek, 78 primerjata s tem č. *čumák, čunák* »gobec«; morda gre za ekspresivne variante k psl. **gǫba* »gobec«.

**čǫ̂ba** II (f.) »pernica, žimnica«, v 18. st. *zhoba* »Matratze« (Gutsmann).

Nejasno; z rezervo bi bilo mogoče primerjati sbh. *čȕba* »čop, perjanica« poleg *čȕpa* »isto«, r., ukr., br. *čub*, r. dial. tudi *čup*, p. *czub*; č., slš. *čub* »čop, šop«, sorodno s stvn. *scoub* »šop« (Berneker, I 160).

**čǫ̂ba** III (f.) »štor, kos lesa« (Št. Peter pri Gorici).

Nejasno; Janko, ČMF XIX 27 spravlja to v zvezo s *čoba* »ustnica«, kar je dvomljivo. Štrekelj, JA XII 456 primerja srlat. *copa, cupa* »navicula« (glej *čopa*).

**čoban** (m.) »pastir« (poljansko); glej Kelemina, Sln. Etnograf VI–VII 323.

Prim. sbh. *čòban*; mak., blg. *čoban* »pastir«; r., ukr. *čabán* »pastir«, p. *czaban* »pastir, vrsta vola«; slš. *čoban, čaban* »pastir«, *čabanka* »vlaška ovca«. Vse iz osman. turš. in krimskotatar. *čoban* »pastir« (Miklošič, TEl I 278; Berneker, I 159); zadnji izvor je perz. *šubân* »pastir« (Leumann, IF LVIII, 19; Vasmer, III 297).

**čǫ̂ber** (m.), g. *čǫ̂bra* »Satureia«.

Prim. sbh. *čúbar*; mak., blg. *čjùbar, čjùbrika, čùmbrika*; r. *čabér, čabór*, str. *čubrъ*, dial. *čobr, ščebréc*; ukr. *čabér, čebrécь, ščerbécь, šebér*; p. *cząbr*, stp. *czubr*; č. *čubr, čubrík, čiber, ščuber, čabr, šubra* »Satureia«. Iz slov. jezikov je tudi madž. *csombor* »Satureia«, rum. *cimbru* »Satureia«, lit. *čẽbras, čiõbras*, lot. *cēberiņš* »Satureia«. Psl. **čǫbrъ* poleg **(š)čębrъ*. Miklošič, 36; Vasmer, III 297; RS II 24; Berneker, I 160; Machek, JR 200 mislijo na gr. θύμβρος, θύμβρα »Satureia thymbra«, morda preko rum. *cimbru* (Skok, Rad CCLXXII 75). Drugi vidijo v psl. **čębrъ* samo dubleto k *čemerь* (Sobolevskij, Slavia V 445; Brückner, 73; Sławski, Sl. Occ. XVIII 274 in SEP I 114; Vasmer, III 297). Glej tudi Oštir, AAS I 99.

**čobǭ̂dra** (f.) »mešanica, brozga, čvekanje, mazaštvo« (Poljanska dol.); Štrekelj, Lwk. 14 je izvajal iz kor. n. *g'schwàder* »ploha, razredčena pijača«; Kelemina, ČJKZ III 38 pa je mislil na n. *Salbader* »mazač«. Enako Striedter-Temps, DLS 107, ki misli, da je to najprej dalo **žobodra*, sln. *žoboráti* »žlobodrati«, začetni *č-* pa je pod vplivom sln. *čóba* »ustnica«. Verjetno je *čobǭ̂dra* kakor *žlabǭ̂dra, žlabûdra, žlabûra* itd. ekspresivna domača tvorba, neodvisna od nemških predlog. Tudi *žlǭ̂dra, žlǭ̂jdra* »brozga« spada zraven.

**čobrîti**, *čobrîm* (v. impf.) »kaditi se« (Ribnica na Pohorju).

Osamljeno; nejasno.

**čóder** (m.), g. *čódra* »koder«, adj. *čódrav* »kodrast« (štaj.).

Štrekelj, Lwk. 15 loči to kljub Pleteršniku I 107 od sln. *koder*, csl. *kǫdrъ* in izvaja iz kor. n. *tschouder, tschûder* »razmršen«, *tschoudern, tschudern* »bei den Haaren reißen« (glej tudi Striedter-Temps, DLS 108). Sln. *čodrkati* »kritzeln, kratzen« (Janežič) bi se ujemalo z nemškim pomenom, sicer pa je primerov sln. *k-* : *č-* pred *-o-* in *-u-* dovolj na razpolago, da bi se ne bilo treba zatekati k nemški razlagi.

**čofáti**, *čofâm* (v. impf.) »brozgati po vodi«; pf. *čǫ̂fniti, čǫ̂fnem* in *čǫ̂fiti, čǫ̂fim*, tudi »udariti, pasti«; *čofotáti, čofotâm* »brozgati«; *čofúlja* (f.) »pacek«, *čǫ̂f* (interj.) »interjekcija pri padcu«; v 18. st. *zhofiti, zhofem* »klofniti« (Pohlin). Poleg tega tudi *čopotáti, -âm* in *čopljáti, -âm* »brozgati«.

Verjetno onomatopeja (glej Janko, ČMF XXII 133 in 328); zgrešeno Perušek, JA XXXIV 48, ki izvaja iz podobne beneško it. *chioff* »obredni udarec škofa«.

**čofîtelj** (m.) »čuk«, tudi *čovîtelj, čovînek* »čuk«, poleg tega tudi *čovînek* »piščalka za klicanje sove«, *čovíniti, čovînim* »klicati kakor sova«, *čovînkati* »piskati na čovinek«. Prvič v 16. st. *zhofitel* (Dalmatin).

Štrekelj, LMS 1896, 142, Kelemina, ČJKZ III 38 in Striedter-Temps, DLS 108 izvajajo iz bav. avstr. *Schaffitlein* »čuk, sova«, dunajsko n. *Schoffitl*, kor. n. *tschufitl, tschâfitl*. Vendar kažejo oblike *čovînek* na isto besedno družino kakor *čuk, čovik*. Verjetno je medsebojno križanje onomatopej, ki so se lahko razvile neodvisno druga od druge.

**čǫ̂ga** (f.) »lisa, lisasta krava«, *čǫ̂gelj* (m.) »lisast vol«; adj. *čǫ̂gast* »lisast, pisan, brazgotinast«, v. *čǫ̂gati, čǫ̂gam* »mazati, delati lise«; verjetno spada zraven *čǫ̂glja* »vrsta jabolka« (štaj.).

Primerjati je mogoče r. *čugárъ, čugástyj gólubъ* »temnomoder golob« poleg *čubáryj* »pisan, lisast«, str. *čubarъ* »pisan«. Oboje je verjetno izposojeno iz turanskih jezikov, čeprav misli Vasmer, III 351, da je r. *čugarъ* verjetno samo zvočno podobno mongol. *čoqur*, kalmiško *tsōχər* »pisan, lisast«.

**čǫ̂gljast** (adj.) »neumen, prismojen« (Podkrnci). Izposojeno iz kor. n. *tschogg.l, tschöggile, tschogge* »tepec«, tirol. n. *tschögkl, tscheggl* »tepec«, kar je vse iz it. *ciocco* »čok, klada« (Štrekelj, JA XII 456; Striedter-Temps, DLS 108).

**čóha** I (f.) »mlada krava, svinja« (dol.), tudi *čûha* »krava« (bkr.); izv. *čóhovina* »usnje iz kože mlade krave«.

Prim. r. dial. *čúcha, čúška, cúška* »svinja«. Izvedeno iz vabilnega klica za živali, r. *čuch... čuch, cuch... cuch* »vabni klic za svinje«. Sorodno je lit. *čiũkė, čiùkė, čiùkà* »prašiček«, lot. *cũka* »svinja«. Prim. tudi sln. *cúka* »svinja« (Kořínek, LF LVIII 430; Vasmer, III 360; M.-Endzelin I 398; Fraenkel, 76; izven balt.-slov. Schulze, Kl. Schr. 211).

**čȍha** II (f.) »vrsta plašča, jopiča«, tudi »ponjava« (vzh. štaj.).

Sbh. *čòha, čòja, čòva, čòa* »pannus«; blg. *čohá* »sukno«; r. *čúga, cócha, čuchá, čugá* »dolg, ozek jopič«; ukr. *čuha, čuháj* »isto«, br. *čuháj*; p. dial. *czuha, cuha* »jopič«.

Izposojeno iz osman. turš. *čoha*, *čoka* »dolg kaftan«; zadnji vir je perz. *čūha* (Miklošič, TEl 278; Nachtr. II 96; Berneker, I 159; Lokotsch, 35; Vasmer, III 351).

**čǫ̑hati** I, *čóham* (v. impf.) »smrdeti, zaudarjati« poleg *čohnẹ́ti*, *čohnim* (gor.); pf. *čǫ̑hniti*, *čǫ̑hnem* in *čúhniti*, *čûhnem* (rez.); izv. *čûh* »smrad« (rez.); gorenjsko *čeháti*, *čehâm* in *čehnẹ́ti*, *čehnim* »smrdeti« (-*ə*- < -*u*-).

Dubleta k *zatohel*, *otóhniti se* »pokvariti se«; psl. **tǫch-* poleg **tъch-*; r. *túchlyj* »pokvarjen«, *túchnutь* »gniti«, *tóchlyj* »skažen«, *tchlíca* »poginula riba«. Dalje glej pod *zatohel* in *zadehel*.

**čǫ̑hati** II, *čǫ̑ham* »drgniti se«, tudi *čohljáti*, *čohljâm*, *čehljáti*, *čehljâm*, pf. *čǫ̑hniti*, *čǫ̑hnem*; *čôhlja* »orodje za pokrivanje slamnatih streh«. Morda sem tudi *čóha* »mlada krava«, *čóhovina* »kravja koža«. Najbliže je p. *czochrać się* »drgniti se«. Množica variant tipa p. *czochać*, *czuchrać*, *czechrać*, slš. *čochrat'*, *cochrat'*, *čuchrat'*, *čurchat'*, ukr. *čúchaty*, *čuchráty* kaže, da so to ekspresivne izvedenke od osnove *česati* (Brückner, 77; Machek, 67).

**čóhej** (m.), g. *čóheja* »grobijan, surovina« (Št. Ilj). Kelemina, ČZN XXIII 141 misli, da je to izposojeno iz n. dial. *Zoche*, *Zochen* (f.), *Zoch* (m.) »Knüppel, Prügel, Hackenpflug«, to pa iz slov. *socha* (Štrekelj, JA XXVIII 488 d.). To je verjetno, nevzdržna pa je njegova nadaljnja povezava s *čeh*, *češko*.

**čóla** (f.) »hlod, deblo, čok, tnalo« (Posočje, gor.); k temu verjetno tudi *čôl* (m.) »češarek« (Tolmin) in *čúla* (f.) »razklan parobek« (Branica).

Nejasno; nvn. *Zoll*, *Zollen* »deblo, hlod« (Pleteršnik po Štreklju) ne pride v poštev, ker je srvn. *zol* »carina« dalo sln. *col* in *zol* »dolžinska mera« sln. *cola*.

**čǫ̑ln** (m.), g. *čǫ̑lna* »ladja, korito« (akc. van Wijk, IF XL 19); dem. *čolnìč*, *čolníček*, *čôlnek*, *čûnek*, *čôlnec*, *čoln(j)ák* »tkalski čolniček«. Iz zadnje oblike je kor. n. *Schinakl* »večji čoln«, štaj. n. *Tschinackel*, *Schinackel* »kanu, nečke, tkalski čolniček«, sprejeto nazaj v sln. dial. *čovnâkļ* (Sotla), *čenâkļ* (Sevnica); iz *čoln* tudi avstr. n. dial. *Tschundel*, *Zundel* »korito, nečke« (Schuchardt, Slawod. 68; Štrekelj, ČZN VI 53). Ne spada sem n. dial. *Zülle*, *Zille* »tkalski čolniček«, kot je mislil Berneker, I 167 (glej Lessiak, GRM II 282; Vasmer, RS II 264). V tpn. *Čolnišče*, ca. 1400 *Czolnisch*.

Splošno slov.: sbh. *čûn*, *čûnak*, mak. *čun*, *čunka*, blg. *čъln*, *čólnec*; r. *čëln*, *čelnók*; ukr. *čóven*, *čóvnik*; br. *čóven*, *čoŭník*; p. *czołno*, *czolenko*; č. *člun*, *člunek*, slš. *čln*, *člnok*; gl. *čolm*, dl. *coln*, *colnk* plb. *cåun*, *cóu̯nak*. Psl. **čьlnъ* je sorodno lit. *kélmas* »deblo«, lot. *cę̂ms*, stprus. *calmus* »palica«, medtem ko je lit. *kelnas* »ribiški čoln« dvomljivo (Fraenkel, 237). Enako stvn. *scalm* »ladja«, stangl. *helma* »krmilo« in gr. σκαλμός, »kol, klin« (Zupitza, GG 113, 152; KZ XXXVII 399; Trautmann, 126) in het. *kalmišama-* »poleno, strela« (Goetze, Mél. Pedersen 493).

**čônkav** (adj.) »okrnjen, pokvečen« (pkm.), tudi *čônkljav*; k temu *čônklja* (f.) »okrnjen ud« (pkm.). Izposojeno iz madž. *csonka* »truncus« (Gombocz-Melich, 1143).

**čónkelj** (m.), g. *čónklja* »ud« (pkm.), »suha veja na drevesu« (pkm. in rez.), *čônklja* »okrnjen ud« poleg *čûklja* »isto«; *čónkljav*, *čónkav*, *čúkljav* »pohabljen, hrom«.

Nepregledna besedna družina. Berneker, I 159 misli, da so oblike tipa *čonkelj* izposojene deloma iz it. *cionko* »okrnjen« ali iz madž. *csonk* »okrnjen, okleščen«, medtem ko se mu zdi, da je *čûklja* domača dediščina (glej tudi *čok*).

**čonta** (f.) »kost« (vzh. štaj., pkm.); k temu *čontika* »Ligustrum vulg., kostenika«, adj. *čônkast* »koščen« kaže na verjetno že madž. zamenjavo -*t*- > -*k*-. Izposojeno iz madž. *csont* »os, pes« (Miklošič, 419; Gombocz-Melich, 1145).

**čôp** (m.), g. *čôpa* »šop, šopek, perjanica«, tudi »cuk«; k temu *čópa*, *čôpka*, *čôplja* »kokoš s perjanico«, poleg *čôparica*, *čopatíca*, tudi »Parus cristatus«, dial. tudi *čûp*, *čûf* (notr.), *čûfa*, *čûfka* »ovca s čopom na glavi«, *čûflja*, *čûfka* »čopka«, *čûferna* »naziv krave«, V 16. st. *zhop* »Zapf« (Megiser), v 17. st. *zhuff* »cirrus« (Kastelec); tudi cgn. *Čop*.

Matzenauer, CS 140 je mislil na n. *Zaph* (glej *cof*). Grafenauer, Razpr. ZDHV I 373; JiS IV 222 in Striedter-Temps, DLS 108 izvajata iz n. *Schopf* (glej *šop*). Oblike tipa *čoprûn* (Haloze) in *čûferna* kažejo nedvomno na ozko zvezo s splošno slov. *čubъ* poleg *čupъ* »šop, perjanica«, r. *čub*, *čup*, ukr. *čub*, *čuper*, *čuprina*, p. *czub*, č. *čub*(*ek*), *čup*(*ec*), slš. *čub* (Berneker, I 160; Vasmer, III 349, 356). Sbh. *čûpa* »šop« poleg *čûba*, *čùbača*, *čûbast* kaže na mešanje z it. *ciuffo* »šop, perjanica«, kakor naše dial. *čûf*. Sln. -*o*- je verjetno pod vplivom pomenskega ekvivalenta *šop* < n. *Schopf*, kar je etimološko sorodno slovanski besedni družini, ide. **(s)kēup(b)-*, stvn. *scubil* »šop«, *scobar* »Schober« itd. (literatura pri Bernekerju in Vasmerju). Glej tudi JA XXXVI 361.

**čópa** (f.) »enodebelni čoln« (Devin, Nabrežina), tudi *čûpa*, *čûpca*, *čûpka* »enodebelni čoln«; mtpn. *Pri čopah* (Nabrežina).

Štrekelj, JA XII 456 povezuje *čópa* s *čóba* »štor« (Št. Peter pri Gorici) in izvaja oboje iz srlat. *copa* »navicula«, tržaško ben. *ciòpolo*, *zòppolo* »čoln«, furl. v 15. st. *zopolèt*, *zòpul*, *zòpi* »barche per i passi dell' Isonzo«, danes *ciàup*, *zàup* »korito« (glej tudi Mende, RLS 56). R. Lenček, Izvestje sr. šol. v brit. amer. pasu, 1950, 1 d. in Stud. Unbegaun 65 d. pa opozarja na r. dial. *čúpa*, *čúpka*, *čúpočka*, *čúpus*, *čúpas* »lesena posoda, korito, zasilen čoln«, kar je izposojeno iz laponščine (Vasmer, III 357).

**čopor** (m.) »čreda« (izpričano samo pri Miklošiču).

Prim. sbh. *čöpōr* »čreda, trop«, izposojeno kakor rum. *cìopor* »trop« iz madž. *csoport* »trop, truma« (Miklošič, 37; Gombocz-Melich, 1148).

**čoprûn** (m.) »čop, šop las« (Haloze).

Prim. r. *čuprína* »šop las« poleg *čupr* (Vjatka), ukr. *čuprýna*, *čúper*, br. *čuprýna* »šop las«; p. *czupryna*, starejše *szupryna* je izposojeno iz ukr. (Brückner, 81). K temu tudi r. *čuprún* »rese, šopi pri banderi« in dvomljivo str. *čuprunъ* »ženski površnik iz belega platna« (Matzenauer, LF VII 41); sln. *šeprûn* »pa-

stirski plašč iz ličja« (cerkljansko) je iz rom. Glej tudi Berneker, I 160 in Vasmer, III 357.

**čorav** (adj.) »bedast, ogaben« (vzh. štaj., Pohorje); izv. *čóravec* »počasnež«, *čóra* (f.) »star človek, ki slabo vidi« (bkr.), *čóra* (f.) »neumna ženska« (Bovec).

Prim. sbh. *ćȍr, ćorav* »slep, slep na eno oko«, mak. *k'or, k'órav* »slep«. Kakor rum. *chĭor* »slep« in alb. *k'oř* »slep« izposojeno iz osman. turš. *k'ör* »slep« in to iz perz. *kūr* »slep« (Miklošič, TEl II 111; Štrekelj, LMS 1894, 9; Berneker, I 680).

**čǫ̑t** (m.) »šepec«, *čǫ́ta* (f.) »šepasta ženska«; *čotáti, čotâm* »šepati«, *čǫ́tast* »šepast«.

Sbh. *cȍt* (adj.), *cȍtav* »šepast«; izposojeno iz it. *ciotto*, dial. *zoto* »šepav« (Miklošič, 37; Berneker, I 160). Glej tudi *čok, čonkelj,* in *čuklja*.

**čréda**, dial. tudi *čéda* »krdelo, trop«, v starejših tekstih tudi »vrsta«, npr. *v zhasu nega zhrede* (Trubar), *na me zhreda pride* (Gutsmann), dial. še danes *po čredi* »po vrsti, izmenoma« (bkr.), *črêdoma* »vsak drugi dan«; *čréditi (se), črêdim (se)* »vrstiti (se)«, redko »zbirati se v krdelo«; *čredînka, čredînstvo* »Koppelwirtschaft«; ta pomen je treba suponirati v mtpn. *Čredarica, Čedenjske doline*; toda *črédnik, čredár* »pastir«. Že Miklošič, VGr. I 307 opozarja na sln. *čréden* »čist«, prim. r. *čeredítь* »čistiti«, *čeredá* »kdor ljubi čistočo« (glej *čediti*).

Splošnoslov.; sbh. *crijèda, créda* »krdelo«, tudi *credo* (m.), čak. *crid* »ordo«, starejše *creda* »izmena«, *po crede* »zapovrstjo«, blg. *čerdà, čredà, čъrdà* »krdelo«, csl. *črěda* »krdelo, množina, izmena, vrsta«, *črěditi* »vrstiti«, r. *čeredá, čered, očeredь* »vrsta«, dial. »krdelo«, ukr. *čeredá* »krdelo«, br. *čeredzь, čeredovka* »vrsta«, p. *trzoda* »krdelo«, *czereda* »vrsta«, č. *střída, třída* »razred, vrsta«, slš. *trieda* »razred«, *črieda* »vrsta«, *criedník* »pastir«, gl. *črjóda* »krdelo«. Psl. **čerda* ustreza stprus. *kërdan* »čas«, lit. *kerdžius* »pastir« poleg *skeřdžius*. Dalje je sorodno got. *hairda* »Herde«, ir. *crod* »živina, bogastvo«, kimr. *cordd* »krdelo«. Krahe, Spr. u. Vorz., 111 opozarja tudi na ilir. *scerdis, scerdi - laedus* »način, vrsta«. Toda sti. *šardhas* »krdelo« in avesta *sarəda* »način, vrsta« priča za **k'erdh-*; po mnenju nekaterih raziskovalcev je slov. **čerda* izposojeno iz nekega kentum jezika (Berneker, I 144; Trautmann, 127; Brugmann, Grdr. I² 547; Kiparsky, GLS 102), na germansko izposodbo je mislil Hirt, PBB XXIII 332; XXIV 233; Kluge, Urgerm. 41; Senn, IF XL 71). Podrobno z liter. Vasmer, III 320; novejše še Trubačev, Nazv. živ. 15, Georgiev, KZ LXIV 122; Lъvov, Očerki po leksike 266. Glej tudi *krdelo*.

**črę̑mha** (f.) »Prunus padus«, tudi *črêmsa, črêmša, črêms* (m.), *čêmž* (m.), *čîmž* (m.), *črênsa, črêns* (m.), *črênsla, črêmža, crênsa, srêmsa, srêmša, srâmsa*. V Pkm. tudi *črênslo* (n.) »Prunus spineza«. V tpn. *Čemšenik*, 1264 *Cremsnik, Črensovci, Čemše*, mtpn. *Čemš, Čemšič*, (Bezlaj, SVI I 121).

Sbh. *sremza, sremsa, sremža, sremša, smrza, smrzika, cremza, crimza, crensa, crinza, črenza* »Prunus padus«; r. *čerëmucha, čerëmcha, čerëma*; ukr. *čerémucha, čerémcha*; p. *czeremcha*, dial. *trzemcha, cyrenka*; č. *střemcha*, dial. *křemcha, křamcha, křenfa, střemšín, čemek*, stč. *třemcha*, slš. *čeremcha, črenka,* »Prunus padus«.

Sorodno je lit. *šermùkšnis, šermùkšlė* »Sorbus aucuparia«, lot. *cęrmaũkša, cęrmukša, sęrmauksis, sę̃rmũkšs* »Sorbus aucuparia«. Dalje primerjajo s *čremož* (Berneker, I 145); sti. *kramukas* »betelovo drevo« je negotovo (Uhlenbeck, Ai. Wb. 67), enako gr. κόμαρος »Sorbus« (Boisacq, 488). Machek, LP II 104; JR 110 in ESČ 480 primerja z zamenjavo labialov n. *Scherbenholz* (**skerbh-* : **kerm-*) in sklepa na paleoevropsko poreklo. Na praslov. *čьrmь* (glej *črm* in *črv*) sta mislila Moszyński, Zasiąg 29 in Trubačev, Etim. issled. II 34.

**črę̑mož** (m.) »Allium ursinum«, tudi *črêmoš, čêmaž*; od tega ni mogoče ločiti *kremûc, kərmûc, kŗmûc, kremûš* »Alliaria officinalis«; v imenskem gradivu je težko razlikovati izvedenke od *čremož* in *čremsa*; verjetno spadajo sem tpn. *Črmošnjice*, 1275 *Zschermesniza*, 1264 *Scherczenicz*; *Čermožiše*, 1440 *Stremoschizz* (Bezlaj, SVI I 120, 121), mtpn. *Črmaš, Črmoževo, Črmažovec, Čremoše, Čremošnjica*; cgn. *Čremošnik, Čemažar*.

Sbh. *čremuš, črimuš, sremuž, sremuš, cremoš, cremož, crijemuž* »Allium ursinum«, blg. *čeremùš* »Allium ursinum«, *kremúš* »Alliaria officinalis«, r. *čeremšá, čeremíca, čeremuška* »Allium ursinum«: p. *trzemucha* »Allium ursinum«.

Sorodno je lit. *kermùšė* »Alliaria«, *kermušýnas* »kraj, kjer raste čremož«; dalje primerjajo gr. κρέμυον, κρόμυον »vrsta čebule«, ir. *crem*, kimr. *craf* »Alliaria«, stangl. *hramsan* »Allium ursinum«. morda tudi antični tpn. *Cremōna* (Krahe, Wzb. Jb. I 216). Ni mogoče ločiti od *čremsa* »Prunus padus«, po Bernekerju, I 145 zaradi vonja (glej Torbiörnsson, LM II 12; Trautmann, 129; Bugge, KZ XIX 419; J. Schmidt, KZ XXXII 346; Specht, Dekl. 168).

**čren** (m.) »ročaj (pri nožu, vilicah)«, dial. tudi kol. *črenjê* (pkm.) in *črnê* (f. pl.), g. *črnî* (Sln. gorice).

Prim. sbh. *crȅn, crȅm*, v 14. st. *črěnь*; mak. *cren*, pl. *crenje*; blg. *cren, čèren, cìren*; csl. *crěnь* »ročaj«; r. *čéren, čerénьje* »ročaj« poleg *čerenók* »cepič« (drugače o tem Miklošič, 34); ukr. *čéren*, pl. *čerenký*, tudi »zglob, lemež«; br. *čaranók* »korenina«; p. *trzon(ek)*, č. *střenka, střenko*, tudi »noga pri gobi«; slš. *črienka*, gl. *črjona, črona*, dl. *crjon(k)* »rezilo, platišče«. Psl. **černь*, dalje nejasno. Miklošič, 34 je opozarjal na lit. *kriaunà* »ročaj«, kar je morda sorodno s psl. **krъňa* ali **kьrňa* (glej *krnec*). Večina avtorjev primerja sti. *kárṇas* »ročaj, uho«, kimr. *carn* »ročaj« (Berneker, I 146; Vasmer, III 321 z literaturo), čeprav Mayrhofer, Ai. Wb. 172 drugače razlaga sti. besedo. V vsakem primeru je verjetna zveza med *čren* in *krnec*.

**črę̑p** (m.) »kos razbite lončene posode; lončena posoda; strešna opeka; lobanja«, tudi *črépa* (f.) in *črepína, črepínja*, v 16. st. *zhèrpina* (Dalmatin), *zhirpinja* (Megiser); po prehodu *čre-* > *če-* tudi *čepa, čepína*; številne so izvedenke tipa *črêpna, črêpnja* (Ramovš, JA XXXVII 136), *črepánja, črepíca, črepák, črę̂pec, črepǫ̂n, črepáča, črepáha, črepúnja, črepnjîčka, črepǫ̂vje*; v enakem pomenu na zahodu tudi *krȩ̂p* (m.), *krépa* (f.) na Goriškem in v Kobaridu. Opo-

zoriti je treba tudi na glagole *črépniti, črepetáti, črepkati* »doneti kot lončena posoda pri razbitju«. Nepojasnjeno pa ostane *črepinjek, črepinjak* »Quercus sessiliflora«, kar verjetno ne spada sem, prim. tudi mtpn. *Črepinjek, Čpinjek* poleg *Čepija, Čpije, Čepinje, Črepič, Črepljan* (prim. r. *Čerepovéc*, Vasmer, III 323). Iz sln. je štaj. n. *Tschreppe, tschreppet, tschreppen, tsc'..-ᵨetze* in kor. n. *Tschreapn, tschreapn* (Schuchardt, Slawod. 69; Štrekelj, ČZN V 92; Steinhauser, JA XLII 227) in furl. *crèpe, creps, crepp* (Štrekelj, JA XII 483).

Prim. sbh. *crijep, crêp*, ikavsko *črîp, čerîp*, mak. *čerep, crep, crepka, crepna*, blg. *čerep, čirep, crep*, csl. *črěpъ, črěpica*; r., ukr. *čerep* in r. *čerepíca*, ukr. *čerepýcja* »strešna opeka«, br. *čerap*, p. *czerep* (< ukr.), stp. *trzop*, č. *střep*, stč. *třěp, střěp*, gl. *črjop*, dl. *crop*.

Psl. **čerpъ* je sorodno z lit. *kir̃pti, kerp* »rezati«, stprus. *kerpetis* »lobanja«, sti. *karparas* »črepinja, lobanja«, arm. *kar̄ap'n* »lobanja, glava«. Z začetnim *s-* mobile spada zraven stvn. *scirbi* »črepinja, lončen lonec«, nvn. *Scherbe* in lot. *šķirpta* »škrbina«, *šķērpele* »iveri« (Berneker, I 147; Trautmann, 129; Meillet, Et. 235; Vasmer, III 323; Fraenkel, 257).

**čréslati**, *čréslam* (v. impf.) »lupiti lubje; tolči, gladiti, kaznovati, grajati«. Slovenski pomeni kažejo nedvomno na **čersti*, **čьrtǫ* »rezati« < ide. **kert-* »rezati«; prim. ukr. *občersty* »lupiti, obeliti« ali blg. *čerèslo* »tolkač pri možnarju« poleg *crèslo* »črtalo pri plugu«, r. *čéreslό*; ukr. *čereslό*; p. *trzoslo*; č. *čeříslo*, slš. *črieslo, čereslo*, gl. *čr(j)oslo*, dl. *crjoslo* »črtalo pri plugu«, vse iz **kert-slo* ali **kert-tlo* (Miklošič, 35; Berneker, I 148). Deloma dvomljivo je sln. *čréslo* »lubje za strojenje«; dopustiti je treba možnost starega besednega križanja.

**čréslo** I (n.) »lubje za strojenje« (akc. Ramovš, JA XXXVI 146; XXXVII 159), dial. tudi *čreslînka* (dol.), *čereslo* (pkm.); v 17. st. *zhreflu* »neka rastlina«? (Kastelec); adj. *čréslov, česlên*; izv. *čréslar* »strojar«, *česlenica, čréslovka* »voda, v kateri se je namakalo čreslo«, *česlovína* »tanin«; v. *čréslati* »lupiti lubje« (glej tudi *čréslati*).

Sbh. *črijèslo* »lubje za strojenje«; *črijèsliti* »strojiti usnje«; verjetno spada zraven tudi csl. *črěsliti* »barvati na rdeče«; č. *třísło*, slš. *trieslo*. Navadno izvajajo iz **čersti*, **čьrtǫ* »rezati« in primerjajo st. prus. *kersle* »rezilo, sekira« (Miklošič, 35; Berneker, I 148). Dvomi Machek, 540, ki misli na ide. **kuer-* »delati, strojiti«, sti. *kr̥ṇṓti, karṓti* »stroji«, avesta *čāra-* »sredstvo«.

**čréslo** II (n.) »pretini v orehu« (Drežnica).

Prim. blg. *česlà* (pl.) »lakotnice«, balk. csl. *črěsla* (pl.) »lumbi«, r. *čéreslo* (n.), nav. pl. *čéresla* »ledja, boki, križ«; ukr. *čereslá* »ledja«, p. *trzoslo* »ledja, boki«, č. *třísło, stříslo*, pl. *třísla, střísla* »prepona, dimlje«, slš. *črieslo* »ledja, boki«. Za psl. **čerslo* suponirajo izhodni pomen »prepona, kar je povprek v telesu« in izvajajo iz *čersъ* »črez« (Berneker, I 148; Mikkola, Mél. Pedersen, 413; Brückner, 583; Vasmer, III 323). Enako je tvorjeno lit. *kirkšnìs* »kolk«, lot. *cir̃knis* »lakotnice« (Mikkola, Ursl. Gramm. I 94; M.-Endzelin, I 385). Nepreprìčljivo so vezali **čerslo* z got. *hairþra* »drob, srce«, stvn. *herdar* »drob« (Miklošič, 34; Matzenauer, LF VII 36; enako s stnord. *herðr* »hrbet« (Schmidt, Voc. II 25).

**čréšnja** (f.) »Prunus avium« poleg *čéšnja*, dial. *črišňa, čirišňa* (rez.), *črîəšňa* (rož.), *črèšňa* (pkm.), *črẹ̄išňa* (Opčine), v centralnih dial. *čêšňa* (Ramovš, Hgr. II 71; Rigler, Jnotr. gov. 14, 30, 74, 138, 155); v 17. st. *zhrefnovu drevu* (Megiser), *zreifhnîe* (Kastelec); v tpn. *Črešnjevec, Črešnjice, Češnica, Češnjevek*; v 15. st. *Tschreschnicza, Tschresneuicz, Schresnawacz*, v starejših virih *Cherstetin, Kerstetten* (Bezlaj, SVI I 117); na Koroškem *Tschröschen* (Lessiak, PBB XXVIII 137).

Tudi v imenih drugih rastlin: *kozja češnja* »Rhamnus catharticus«, *pasja črešnja* »Rhamnus frangula«, *volčje črešnje* »Atropa belladona«, *kurja črešnja* »Anagallis arvensis«.

Sbh. *črěšnja, trěšnja*, starejše *čřišnja*, srb. csl. *črěšьňa*, mak. *cresna*, dial. *čeresna*, blg. *črèša, čerèša, čerèšna*; r. *čeréšnja*, ukr. *čeréšnja*, br. *čaréšnja*; p. *czereśnia*, dial. *trześnia*; č. *třešně*, dial. *střešňa*; gl. *třěšnja*. Gotovo je zadnji vir slov. besede grš. κέρασος lat. *cerasus*, vulg. lat. *ceresia* kakor stvn. *kirsa* »Kirsche«, vendar so mnenja različna. Schwarz, JA XL 287, ZSPh IV 362; Uhlenbeck, JA XV 375 mislita na stbav. **chersia*, **cherse*, kar bi dalo slov. **čerša*. (glej tudi Skok, JF VIII 55 in Ramovš, JF VI 161). Verjetnejše se zdi romansko poreklo (Kiparsky, Lw. 110; Meillet SC² 90; Skok, ZRPh XLVI 388; Machek, JR 110). Dvomljiv je direkten grški izvor (Schmidt, Voc. II 69; Vasmer, IORJ XII, 2, 287); glej tudi Berneker, I 149 in Vasmer, III 324.

**črévelj** (m.), g. *črévlja* »calceus« poleg *čévelj*; izv. *črevljár, čevljár*; v rastlinskih nazivih *črêveljc* »Cypripedium calceolus«, *črêveljček* »Lotus corniculatus«; v 16. st. *zhreule* (Trubar), *zhreul* (Megiser). Iz sln. je n. dial. *Tscherfel* (m.) »slab črevelj« (Schuchardt, Slawod. 68).

Prim. sbh. *crěvlja*, blg. *crèvje*; csl. *črěvьjь*, r., br. *čerevík*, ukr. *čerevýk* »kmečki čevelj«, p. *trzewik*, č. *střevíc*, stč. *třěvi*; gl. *črij*, dl. *crjej, crjew*. Psl. **červi* (**červьjь*) izvajajo navadno iz ide. **sker-* »odrezano, koža, usnje« (Sobolevskij, JA XXXIII 610; RFV LXXI 444; Pedersen, KZ XXXIX 459; Berneker, I 151). Drugi primerjajo srir. *cuaran*, kimr. *curan* »črevelj« (Zupitza, KZ XXXVII 399; Machek, 480).

**črèz** (prep. z akk.) »preko«, knjižno *čez*; adv. *črêz, čêz, čêz in čêz*; redko *čerez* (pkm.), po križanju s *skozi* tudi *krez* (Sln. gorice), *krèz red* »übermässig« (pkm.); v tpn. *Čezsoča*, 1306 *ultra Isontium*.

Sbh. starejše *črěz*; blg. *črez* (Mladenov, 688); csl. *črězъ, črěsъ*; balk. csl. *črězъ, črěsъ*; r. *čérez*, str. *čeresъ*, ukr. *čérez*; br. *čéraz*; slš. in č. dial. *cez*; p. dial. tudi *kerez*.

Psl. prvotno **čersъ* iz **kerts-* (Trautmann, 130); končni *-z* se je razvil pod vplivom drugih prepozicij tipa *jьz-, vьz-* (Brandt, RFV XXII 136). Sorodno je lit. *skeȓsas* »počez«, lot. *šķḕrss* (v tpn. *Cêrsupji, Cirsanguŗi*; glej Būga, RFV LXX 103; stprus. *kērschan, kirschan* »čez, preko« (Berneker, I 149; Vasmer, III 320; Fraenkel, 802 z literaturo).

**črgáti**, *črgám* (v. impf.) »utrinjati«; *sveča se črgá, kadar se okapa* (Tolmin), k temu verjetno cgn. *Čargo*.

Samo sln.; sorodno bi utegnilo biti lit. *keřgti* »dodati, urediti, pritrditi«, intenz. *kargýti.* Zubatý, JA XVI 387 je to spravljal v zvezo z r. *čergá* »red, vrsta«, kar je izposojeno iz turanskih jezikov (Berneker, I 145; Vasmer, III 319). Štrekelj, LMS 1894, 9 je pri sln. *črgáti* mislil na neznan romanski vir.

**čȓhniti**, *čȓhnem* (v. pf.) »ziniti, oglasiti se, nekaj reči«, tudi *čéhniti, čêhnem* in *cȓkniti, cȓknem*, impf. *cŕkati* »isto« (rez.); z enakim pomenom tudi *čvŕkniti, čvȓknem* in *čmŕkati, čmȓkam* »srkati pri pitju«, *čmŕkniti, čmȓknem* in *čmȓgniti, čmȓgnem*; izv. *čȓh* (m.), *čȓha* (f.), *čȓhljaj* (m.) »kratek, neartikuliran glas«, *čmȓha* (f.) »tisti, ki se oglaša s takšnimi glasovi«.

Onomatopeja, ki se pojavlja v različnih variacijah, od *cьrkati* preko *čvьrčati* do *svьrčati*. Podobno je lit. *čiȓkšti, čirškiù* »oglasiti se z brenčanjem« (Berneker, I 164). Pomensko blizu je kaš. *čvëřχńąc* »šepniti, opozoriti koga na kaj« (Sychta, SGK I 181).

**čȓka** (f.) »littera«, v 16. st. *tipfelne alli zhàrke* (Krelj); k temu *čȓk* (m.) »čara«, *čȓknja* »črka, vejica«; v. *črkováti, črkûjem* »brati črko za črko«.

Miklošič, 35 je mislil, da je *črka* samo dubleta k *črta*, enako Vasmer, III 325 in Machek, 66; prim. stč. *čerka, črcha* »črta«. Vendar je to težko ločiti od *črkati* »potegniti črto«, prim. r. *póčerk* »pisava«, za kar sklepa Berneker, I 169, da je stara onomatopeja.

**čŕkati**, *čȓkam* (v. impf.) »škripati, škrtati« (o peresu pri pisanju), tudi *črkáti*; dalje *črčkáti, črčkâm* poleg *čečkáti, čečkâm* »delati brezzvezne poteze s pisalom«, *čȓčka, čêčka, čâčka* »črta, poteza brez zveze«.

Prim. r. *čerkátь* »škripati, hitro pisati, vleči črte«, pf. *čerknútь*; k temu interj. *čërk* »o škripanju peresa«; ukr. *čerkáty* »vleči črte«, p. dial. *czarknąć, czerknąć* »podrgniti«.

Leskien, IF XIII 191 in Berneker, I 169 mislita na onomatopejo in primerjata lit. *čirkš* (interj.) »o šumu pri trganju tkanine«. Vasmer, III 325 pa misli, da je *čьrkati* bolj verjetno nova tvorba k *čьrtati.* Glej tudi *črka.*

**čȓm** (m.) »tur, zanohtnica, prisad«; adj. *čȓmast* »vnet, ognojen« poleg *čȓn* »oteklina, bula« (bkr.), »rja« (vzh. štaj.); izv. *črmníca, črníca* »oteklina, podplutba«, *čȓnec* »zanohtnica«, *čərnîca* »vrsta kače (Kilovče), *črmelíka* »Cynanchum«.

Prim. sbh. *cȓn* (m., f.) »zanohtnica, rja«, p. *czerń* »črvi v mesu«, *czermień* »Calla«, *czermiówka* »Sempervivum tinctorum«. Psl. **čьrmь* (deloma vplivano po *črn*) je sorodno lit. *kirmìs* »črv«, lot. *cirmis*, stprus. *girmis*, sti. *kṛmí-*; nperz. *kirm*, alb. *krimp*, ir. *cruim*, kimr. *pryf* »črv«, vse iz ide. **qu̯ṛmis*, dublete k **u̯ṛmis* »črv« (Zubatý, IF VI 156; Berneker, I 169). Glej tudi *črv* in *črmljen.*

**črmljȅn** (adj.) »rdeč«, tudi *črljȅn*; v 16. st. *zherlen* (Trubar), *zherlèn* (Megiser), *črmnȇl, črnȇl, črnjȇl* (Zilja), *čeŕnoéu̯* (rez.); izv. *črmlják, čmrnják* »jajčji rumenjak«, v 16. st. *zhermlak* (Dalmatin, Megiser); v 18. st. *zhermenjak* (Megiser, Gutsmann); *črmnook, črmnooka* (f.), *črmnovka, črnovka* »Leuciscus rutilus«, *črnooka* »Abramis sapa«, *črnjeu̯ka* »rdeča krava« (zilj.), *črmnôlka* »Sylvia phoenicurus«, *črmnę̂lec* »vrsta trte«; *črlję̂nec* »rdečica«, *črlję̂nka* »Solanum nigrum«. V hidr. *Čermenica, Črmljec, Črmlja*, 1430 *Schirmel, Črmljenšak*, 1322 *Tschirml, Črnelo*, 1261 *Rothenpach, Črnevka, Črnelnik* ipd.; v Avstriji *Rotenmann*, 1048 *Cirminach* (Bezlaj, SVI I 116, 123).

Prim. sbh. zastarelo *črman* »rdeč«; č. *čermák* »Erithacus rubecula«; gl. *čork*, dl. *cenk* »rumenjak«, plb. *carmak* »rumenjak«, csl. *črьmьnь* »rdeč«, *črьmьnovati sę* »pordečiti se« (> r. *čérmnyj*).

Izvedeno iz **čьrmь* »črv« (glej *črm*), ker so iz določenih črvov pridobivali rdeče barvilo (Miklošič, 33; Schrader, RL² 420; Berneker, I 169). Pri sin. oblikah je prišlo do križanja med prvotnim **čьrmьnь* in **čьrvl'enь* (Ramovš, Hgr. II 96; Skok, ČJKZ V 5).

**čŕna vojska** »Landsturm«; iz tega *črnovǫ̂jnik, črnovǫ̂jniški.* Perušek, JA XXXIV 49 opozarja na ben. it. *cernire* »rekrutirati«, *cerna* »nabor«, *cerne* »črnovojniki« in iz 16. st. *cèrnide* »črnovojniške trupe«. Toda ljudsko *črna šola* »magija«, *črnomašnik* »mag« je gotovo iz *čьrnь* »črn«.

**črnoglȁv** (m.) »Prunella vulgaris«, tudi *črnoglávka, črnogláva.*

Prim. sbh. *crnoglav, crnogrozdak*, blg. *černoglavka*, r. *černogolov, černogolovka*; p. *czarnogłów*; č. *černohlávek, černohlávka.* Verjetno star, podedovan naziv (Machek, JR 196).

**čȓt** (m.), g. *čȓta* »sovraštvo« (pkm.); v. *čŕtiti, čŕtim* poleg *črtíti, črtím* »sovražiti«, tudi *črtêti* (jvzh. štaj.); *čŕti se mi* »studi, upira se mi«; *čŕt* »hudič« je vsaj novoknjižno uvedeno po drugih slov. jezikih (glej Miklošič, Chr. Term. 42).

Prim. sbh. *cŕtiti, cȓtīm (se)* »zaklinjati, pridušati se«; r. *čërt*, g. *čërta, čertá* »hudič«, ukr., br. *čort, čert*; p. *czart*, č. *čert*, stč. *črt*; gl. *čert*, dl. *cart.* Psl. **čьrtь* vežejo navadno z lit. *kyrė́ti* »postati slab«, *įkìrti* »gabiti se« (Mikkola, WuS II 218; Berneker, I 172; Porzeziński, RS IV 6). Drugi spravljajo v zvezo z lat. *curtus* »kratek, prisekan« (Walde, 162; Machek, 70). Miklošič, 35 je mislil na izvedbo iz *čьrnь* »črn«, ker se »*črni*« večkrat pojavlja kot tabu nadomestek za hudiča.

**čŕta** (f.) »linija, potezaj, ris«, v. *čŕtati, čŕtam* »risati, potegniti črto«. V tem pomenu je verjetno prevzeto po drugih slovanskih jezikih. Gotovo domače pa je *smreke čŕtati* »zarezati«. Prim. sbh. *cȓta* »linija«, *cȓtati* »potegniti črto«, mak. *crta.*

**čȓtalo** (n.) »lemež, nož pri plugu«, tudi *črtálo*, v 17. st. *zhertalu* »vomer« (Kastelec).

Prim. sbh. *cȓtalo, cȑtāk* »lemež«, blg. *čьrtalo*, č. *čertadlo*, stč. *črtadlo*, dl. *cërstadło.* Izvedeno iz psl. **čersti*, **čьrtǫ* »rezati« iz ide. **kert-* »rezati«, lit. *kir̃sti, kerti̇* »sekati«, sti. *kartati, krntáti* »reže«, av. *kərəntaiti* »reže«, alb. *k'eϑ* »reže« (Berneker, I 171; Trautmann, 130). Iz iste osnove je tudi angl. *kulter* »črtalo«, nperz. *kard*, oset. *k'ard*, kurd. *kēr, kīr* itd. (Bratanić, Zb. Zagr. II 279). Glej tudi *črta, črtati, čreslati, krat.*

**čŕtati**, *čȓtam* (v. impf.) »krčiti, trgati, trebiti«, tudi *čŕtiti, čȓtim*; k temu *čȓt* (m.) »krčevina, laz«, *čȓča* (f.) »senožet na krčevini«, pogostno v mtpn.

*Črtež, Črteže, Črtaže, Črtenje, Črtáni, Črtenica, Četež, Četena ravan* itd. (Bezlaj, SR VIII 1 d.).

Psl. **čersti, *čьrtǫ* je izpričano samo v str. *črěstí, črьtu* »rezati« in r. *očerestí* »določiti meje«. V pomenu »krčevina, laz« pa najdemo v ukr. dial. *čertež, čertiš, čerk'iš, pročert* (Rudnickij, Nazw. geogr. Bojkowszczyzny, indeks; Hrabec, Hucul., indeks; Stieber, Lemk., I, II 17, 87; Stieber, Lud słow. III A 224); imena *Čertež* so tudi v Podkarpatski Rusiji (Petrov, Podkarp. mež. nazw. 13) in na osrednjem Slovaškem (Vážny, Bratislava VI 462; Hobovštiak, Jaz. Čas. VIII 244), v Avstriji *Zirking*, 1172 *Cirtina* (Schwarz, Germ. Reibel. 25; Prager Deut. Stud. XLII 55; Steinhausen, Teuthonista I 189); tudi st. sbh. *Črьtežь* (Miklošič, Mon. serb. indeks).

**čȓv** (m.), g. *čȓva, črvâ* »vermis«, tudi »ogrc, zanohtnica« (glej *črm*), dial. *čə̄rn, čāru, črǫu̯, čər, čȓf, čārf*; v 16. st. *zheru* (Trubar); adj. *črvîv, črvȃv*, kol. *črvjê* (n.), *črvâd* (n.), *črvâdina*; izv. *črvíčiti* »ščipati v trebuhu«; fit. *črvę̂nka* »Chenopodium«, *črvîvec* »Hyoscyamus«, *črvívnik* »Anagallis«, *črvînjek* »Tanacetum«, *črvînka* »Mochrigia«.

Sbh. *cȓv*; mak. *crv, crvec*; blg. *čərv, červej*; csl. *črъvь*; r. *červь*, g. *červjá*, dial. *čérev*; str. *čьrvь* tudi »rdečilo«; ukr. *červák*, br. *čarvják*; p. *czerw*, g. *czerwja*; č. *červ*, slš. *červ, červač, črevač*; gl. *čeŕw*, dl. *ceŕw, cerwišćo* »golazen«, plb. *ceŕ(v)* »polž«.

Psl. **čьrvь* je gotovo dubleta k **čьrmь* (glej *črm*) < ide. **ku̯r̥mis*, toda *-v-* povzroča težave; morda križanje s sinonimom ide. **vr̥mis* »črv« (glej *urmenica*); tako Machek, 70; zaradi lit. *skirvina* »teče kot mravlja« misli Specht, Dekl. 45; KZ LXV 212 na križanje z **marvis* »mravlja«. Manj prepričljivo Meillet, IF V 333 (vpliv *krivъ*) in Otrębski, LP I 129 (vpliv **norvъ*).

**čtêti**, *čtêm* in *čtȇm* (v. impf.) »brati« (pkm.).

Prim. sbh. kajk. *čtéti, čtêjem* »brati«, staro sbh. tudi *čisti, čtem*, dalje *čàtiti, čàtīm* in *čàtati, čàtām* »brati«; blg. *četə̀* »berem, štejem«, r. *čestь*, čtu, stp. *czyść, cztę*, č. *čísti, čtu*; plb. *cǻte* »šteje«; psl. in csl. *čisti, čьtǫ*; sorodno je lit. *skaitýti, skaitaũ* »brati, šteti«, lot. *skàitît* »šteti«, *šķist, šķietu* »meniti«, dalje sti. *cḗtati* »pazi, misli, razume« (Berneker, I 175; Trautmann, 135; Zubatý, JA XVI 388; Meillet, MSL XIV 349). Glej tudi *štetî* in *spoštovati*.

**čûč** (m.) »sir iz kislega mleka« (Tolmin); izposojeno iz furl. *zuz, ciuć* »cacio assai magro ottenuto da late« (Šturm, ČJKZ VI 50; Koštiál, Etnolog, XIII 128; Mende, RLS 57), verjetno iz lat. *exuctus* »suh« (Meyer-Lübke, 3074).

**čúča** (f.) »poklja«, dem. *čūčika*; *čûček* »pišče«. Slawski, I 104 primerja r. dial. *čúča, čjúčja* »ptičje strašilo, nagačena žival, nestvor, ptič« poleg *čúčelo, čúčar* »isto«; blg. *cùcula* »zakleta«, p. *ciuciubabka, kuciubabka*, č. *cuká bába* »igra slepe miši« in misli na vabilni klic *ciu! ču!* za ptiče. Drugače Vasmer, III 361, ki veže z lit. *kaũkas* »palček, demon«, stpr. *cawx* »hudič« (glej *kúka*).

**čúčati**, *čučím* (v. impf.) »čepeti«, pf. *čúčniti, čûčnem*. Sbh. *čúčati, čúčīm* »čepeti« poleg *čéčati, čéčim*; č. dial. *čučet* »čepeti, ždeti«, slš. *čučať, čučkať, čušať* »tiho ždeti«, *čučky* »tiho, molče«, *učuchnúť, sčuchnúť* »utihniti«. To je palatalizirana dubleta h *kúčati* »čepeti«; p. *kuczeć, kucznąć, w kuczki* »čepe«. Psl. **k'ukēti* poleg **kukēti* iz ide. **keu̯k-* (kakor *tuj* : *čužój* < **teu̯t-*). Sorodno je lit. *kiū̃ksóti* »čepeti«, *kiuñkti* »pripogniti se« (Machek, Stud. 21), kakor tudi nvn. *hocken* in *kauchen* (Berneker, I 161). Deloma je treba upoštevati besedno križanje (sbh. *čéčati*). Nesprejemljivo Štrekelj, Lwk. 30, ki izvaja iz it. *cucciare*.

**čûčka** (f.) »vulva« (Kras) poleg *cúca* in *kúca, kûčka* »vulva«; enako *cûk* (m.) »penis« poleg *kûc* (Sln. gorice), *kúcati, kûcam* »futuere« (o živalih), *cúcati, cúcam* »urinare«, *cûcka* »urin« (Štrekelj, LMS 1894, 9).

Prim. r. *čučá* »vulva«. Verjetno onomatopeja glej Berneker, I 130; Vasmer, III 361.

**čûd** (f.), g. *čudí* »značaj, nrav, nagnjenje«.

Prim. sbh. *ćûd* »ingenium, indolens, mos, natura, voluntas« (od 15. st.), *ćûdati se* »plašiti se«, *ućúditi se* »splašiti se«; csl. *študь, čudь* »mos, voluntas«; r. *pričuda* »trma«; č. *cud* »mos«, *cudný* »spodoben, dobrih nravi«. slš. *cudnost* »spodobnost«.

Etimologija nejasna; Meillet, Ét. 262 in Vasmer, II 436 mislita na osnovo **teut-* (glej *tuj*); prim. lit. *tautėti, taũsti, taũtinti* »vzeti, dobiti nacionalni značaj«. Drugače Sadnik-Aitzetmüller, HWb. 316, ki primerjata s *čutiti*.

**čûf** (m.) »čop«, dial. *čə̄f* (notr.); k temu *čúfa* (f.) »ovca, ki ima na glavi šop dlake« in *čufar* (m.) »vzdevek moškemu, ki je nosil v kito spletene lase« (Cerknica, Postojna); tudi cgn. *Čufar*.

Izposojeno iz furl. *ciuf, zuf* »šop«, ben. *zufo*, it. *ciuffo* (Šturm, ČJKZ VI 50; VII 37), kar ne more biti iz nekega langobardskega **zuppfo* kot je mislil Kelemina, SR IV 190, ker je tudi rum. *ciuf* in alb. *çufkë* »šop las na čelu ali na tilniku«. Zvočna podobnost med sln. *čōp*, n. *Zopf* otežkoča presojo, možno je medsebojno vplivanje (Grad, SR XX 32).

**čûhati I**, *čûham* (v. impf.) »čutiti, vohati, slutiti« (dol.).

Prim. r. dial. *čuchatь* »čutiti, zaznamovati«; č. *čihati* »čutiti«, *čich* (m.) »čut«; gl. *čuchać* »vohljati«. Psl. **čuchati, *čuchajǫ* je *-s-* intenzivna podaljšava osnove *čuti, čujem, čuvati* (Miklošič, 32; Berneker, IF X 151 in SEW 162; Machek, SPFFBU IV, A 3, 30).

**čûhati II**, *čûham* (v. impf.) »slutiti, zdeti se« (dol.).

Prim. č. *čichati* »vohati«, *čich* »voh«, stč. *čich* »čut«, dial. *čuchati, čuch*, slš. *čuchať, čuch* »isto«, gl. *čuchać* »vohati«; r. dial. *čúchatь* »čuti, slišati«, p. *czuch* »voh«.

Izvedeno iz *čuti, čujem* s *-s-* podaljšavo (Berneker, I 162; IF X 151; Iljinskij, JA XXIX 488; Machek, SPFFBU IV, A 3, 30).

**čúhati III**, *čûham* (v. impf.) »pihati« (Poljane, Goriška Brda), pf. *učúhniti, učûhnem* »izpuhteti, izpariti se«; *čúhati se* »hladiti se« (Tolmin).

Prim. sbh. *ćúhnuti, ćûhnem* »flare« (od 15. st. dalje), *ćûh, ćuv* »spiritus, flatus«. Daničić, Kor. 34 primerja n. *Hauch* »dih«, srvn. *kūchen* »pihati«.

Skok, I 344 pa izhaja iz *čuti*. Toda v istem pomenu je tudi mak. *tuši* »piha« in lot. *tusêt, tusnāt, tusnêt, tust* »težko dihati, sopihati« (o tem Fraenkel, 1068), zato je treba izhajati iz **teus-* (avtor, Radovi ANBiH XXXV 87). Tudi sln. dial. *čûh* »vonj, smrad« (rez.) je zaradi p. *cuch* »Witterung, übler Geruch« iz **tjuch-* in ne spada k *čuhati* »čutiti, vohati«.

**čúhniti,** *čûhnem* (v. impf.) »popustiti, pojenjati, sesesti se pri pečenju«, npr. *zob čuhne, bolečina očuhne, rana očuhne.*

Pomensko najbliže je ukr. *túchnuty* »splahneti (o oteklini)«. Izhajati moramo iz psl. **tjuchnǫti* iz ide. **teus-*, prim. tudi sln. dial. *počûha* (Ig, dol.) poleg *potûha* »Hehlerei, Unterschleif«. Verjetno spada zraven tudi č. dial. *ciknouti* »ugajati, podati se« (Morava). Splošno slov. *tuchnǫti* »ugasniti, potišati« iz **teus-* (Pokorny, 1056). Sln. tudi *tehnẹ́ti, tehiniti* »giniti« iz **tūs-*. Sorodno je lit. *tausýtis* »potišati se«. Stprus. *tusnan* »tih«, sti. *túṣyati* »biti pomirjen, zadovoljen« (Vasmer, III 159; Fraenkel, 1068; Porzig, Gliedrg. 107).

**čuk** (m.) »strix noctua« tudi *čovík, čovînek* in *skovik, skovir*; *čovînek* »vrsta piščalke«; v. *čûkati, čoviniti, čovinkati, skovikati, skovíkniti, skovîncati, skovîndrati, skovúlati* iz sln. je verjetno kor. in štaj. n. dial. *Tschugg, Tschunkel, Tschungel* »der Kauz«. Sln. *čuk* je nastalo verjetno po haplologiji iz **čuvik*, prim. č. dial. *čuvik, čujik, t'ujik, puvik* »strix noctua«, p. dial. *kuwik*, slš. *kuvik, t'uvik*, v. *kuvikat', čuvikat'*, r. samo v. *kuvykatь*; sbh. *kukuvija, kukuvika* in blg. *kukuvija, huhuvica* je razširjena ista onomatopejska osnova, ki jo pri glasu tega ptiča poznamo tudi v drugih jezikih, prim. lit. *kûvyksẽti* »o glasu sove«, Berneker, I 163 primerja tudi it. *ciovetta, civetta*, frc. *chouette*, nvn. *Schuchu* itd. Glej tudi Kořínek, Stud. onomat. 194 in Machek, 250.

**čúka** (f.) »kokoš«; *čûkec* »petelin« (bkr.).

Prim. sbh. *čûkati, čûkām* »klicati kokoši«, *čûkānje* »klicanje perjadi z vabilnim klicem »*čûk! čûk!*« (Perušek, JA XXXIV 50).

**čûklja** (f.) »strmina v hribih« (Posočje), »skala, rob« (Ljubušnje), »grapa, jama« (Livek); tudi *čukelj* (m.); v tpn. *Čukilj*, orn. *Čuklja*, furl. *Monte Zuccola, Čuklja*, furl. *Ciuc del Corvat* (Tuma, Imenoslov. 14, 25), *Čukla, Čukle, Požgana Čuklja.*

Primerjati je mogoče sbh. orn. *Čûk* (m.), *Čûka* (f.), *Čukara* in blg. *čùka, čùkla, čukàra, čokàra* »hrib«, orn. *Čukla, Čuklata*. Berneker, I 159 je združil v celoto več homonimov in veže *čuklja* s sln. *čûklja* »okrnjen ud« in *čôk* »panj, tnalo« ter z r. *čok* »zvok«. Domači avtorji opozarjajo na pomensko enako furl. *zùc, zucole* (Skok, ZRPh LIV 97; Dolazak Slov. 104; Kelemina, SR VIII 85). Drugače Mladenov, JA XXXIV 385 d., ki veže z lit. *kaukarà* »grič«, stnord. *haugr* »grič« < **qeu-* (glej tudi *sokva* in *čok*).

**čúla** (f.) »razklan parobek, kos parobka, tepec« (Branica); poleg tega *šûlj, šûljek* »parobek, odžagano deblo« (jvzh. štaj.). Primerjati je mogoče sbh. *šûlj* »šiška«, *šûljak* »parobek, pleve, s plevami pomešano žito«. Verjetno kakor sln. *šûliti se* »smukati se«, sbh. *šuljati se* in *šûljevi* »zlata žila«, r. *šuljáta* »modi« iz ide. **keu-* »kriviti« (o tem Peterssen, KZ XLVII 277). Glej *čuliti, húliti, kûlj, šûliti se.*

**čûlek** (m.), g. *čûlka* »prašič« (dol.).

Štrekelj, Lwk. 15 veže s *čuna* »svinja«. Ker so se ti apelativi razvili iz vabnega klica za svinje, **ču!*, slš. *ču!*, p. dial. *czu, ciu!* (Machek, 78), je Štrekljeva domneva verjetna, čeprav je etimologija napačna (glej *čuna*).

**čûm** (m.) »grm« (Banjščica), *čúmovje, čúmovlje* »grmovje« (idem), k temu verjetno *čúma* »Fagus silvatica, bukev« (Tolmin).

Nejasno; Pleteršnik, I 117 primerja s sbh. *ćúma* »butara, sveženj«, kar je iz osman. turš. *küme* »sveženj«. Toda Skok, I 364 primerja tudi madž. *csuma* »kocen, steblo« poleg alb. *çumbë* »trta« in ngr. τσούμπα »perjanica«, spada verjetno k sbh. *ćûba* »ptičja perjanica«.

**čûna** (f.) »svinja« (Sln. gorice) poleg *čûnja, čûnjoga, čûnka* »svinja« (vzh. štaj.); *čûnjek* »črn prašič«.

Prim. č. *čuně, čunče, čunik* »prašiček, odojek«. Iz slov. tudi n. dial. *Tschunnel* »svinja« (Schuchardt, Slawod. 66). Verjetno iz vabilnega klica za svinje, č. *čuna! čurna!*, dl. *tšina! tšunk!*, p. dial. *czu, ciu!*, slš. *ču!* (Machek, 78). Zgrešeno Štrekelj, Lwk. 15, ki misli na madž. *csunya, csúnia* »odvraten, ogaben«. Prim. tudi *čulek* »prašič«. Glej tudi Trubačev, Nazv. život. 68.

**čûnj** (m.) »conus, stožec« (Janežič). Prim. sbh. *čûnj* (m.) »conus«; izposojeno iz it. *zono, cono* < lat. *conus*, gr. κῶνος »stožec« (Matzenauer, CS 141).

**čupîn** (m.), »Juniperus sabina« (sln. Istra), tudi *čupíń, čopíń, t'upîn, čipîn, čepíń, čəpîn*. Verjetno spada sem tudi sbh. *capin* »Picea excelsea« (Stulić), medtem ko je *čamina* »Juniperus sabina« križano z enakopomenskim *čam, čamić* turškega porekla. Izposojeno iz neznanega romanskega narečja. Izhodišče je predlatinsko *sabīnā* poleg **sappīnā*, izpričano v nekaterih južnoitalijanskih narečjih tudi s *c-*, abruc. *zappino* »Pinus mughus«, salent. *zappinu* »pino marittimo« poleg stit. *savina*, kar je dalo sbh. *savina, samina*; sln. (ob Soči) *seven* »Juniperus sabina« je morda pod vplivom n. *Sevenbaum*. Prim. tudi bask. *sapar* »grmovje« poleg *šapar* »mlado hrastovje«, glej Hubschmid, Vox Rom. IX 125 d.; Sard. Stud. 98 in Med. Substr. 40.

**čúra** (f.) »Polyporus officinalis, mecesnova goba« (Vodnik), sin. *grča*; nejasno.

Kljub ukr. *čyrivka* »Polyporus fomentarius«, kar povezujejo s č. *čirůvka* »Tricholoma« in p. *czyr*, dial. *cyr* »neka goba« in izvajajo iz psl. *čirьjь, čir, čiraj* (o tem Machek[2], 103), je mogoče primerjati mak. *čurka, čurne* »žgati, peči« (o koprivi), starejše blg. *čurь* »dim, čad«, *čurjá* »kadi«, kar je prevojna stopnja k *kuriti* (o tem Mladenov, 689).

**čúri-mûri** (indekl.) »Gryllus campestris«, tudi *šúri-mûri.*

Internacionalna beseda z različnimi pomeni. Prim. n. dial. *Tschuri-muri* »nepremišljen človek« (Štrekelj,

ČZN V 95), hol. *schorrie-morie* in celo bask. *zurrumurru, zirri-miri, tšuri-muri* (Schuchardt, ZRPh XXXVI 99). Izhodišče je verjetno na vzhodu, nperz. *šur-mur*; č. *čury-mury* izvaja Sk la, LF XLIII 106 iz nemščine, drugače Machek, 66, ki navaja tudi č. dial. *čaromůra* »čarovnica« iz *čáry-máry*, sln. *čiračara*. Glej tudi Janko, ČMF XIX 256 in ZSPh XIII 405.

**čȗrka** (f.) »vrsta klobase« (prleško).
Prim. sbh. kajk. *čûrka* »vrsta klobase«. Izposojeno iz madž. dial. *czurka* »Schlackwurst« poleg *hurka* »isto« (Kelemina, Sln. Etnograf VI–VII 324).

**čȗš** (m.) »norec, trapa« poleg *čûž* (Kras, Krn). Navadno izvajajo iz furl. *zus, cius* »čuk, sova, vešča« iz rom. *kiu* »čuk« (Štrekelj, Lwk. 15; Mende, RLS 57). Vendar se zdi to pomensko preveč oddaljeno. Upoštevati je treba, da je *Čuš* (m.) tudi psovka za Hrvate (Sloven. gorice); morda spada sem tudi tpn. *Čusi* v Istri, kar kaže na sg. *Čuh* (Štrekelj, LMS 1896, 143). Iz sln. je verjetno kor. n. *Tschusch* »neroden, okoren človek« in štaj. n. *Tschausch* »bosanski konj«. Sln. in sbh. tudi cgn. *Čus, Čuš, Čuž*. Dalje nejasno; r. *čužь, čušь* »neumnost, nesmisel« izvajajo iz židovsko nem. *Stuss* (Vasmer, III 361), kar za nas ne pride v poštev. Poleg r. *čudь*, severno r. naziva Fincev, se pojavlja tudi *čuchno* (glej tudi *čeh*); dalje imamo tudi csl. *čudь, čudinъ, študь, študinъ* »velikan, ober«, ukr. *ščud* »ober«, kar je Miklošič, 357 ločil od *čudь*.

**čúška** (f.) »štor, panj« (rez.). Verjetno fonetična varianta k predrom. **succa*, **čukka* »štor«; prim. frc. *souche*, prov. *soca* »štor« itd. (Hubschmid, ZRPh LXVI 20). Glej tudi *čužka*.

**čútara** (f.) »posoda za pijačo«, dial. *čýtara* (Vreme), *čýtorca* (Škoflje), *čûtara* (Sodražica); v 18. st. *zhotara* »Wein-Essigkrug« (Gutsmann). Iz sln. je verjetno štaj. n. *Tschuter, Tschutern* »Kürbisflasche«, kor. n. *Tschutra* »Feldflasche« (Štrekelj, ČZN V 93).
Prim. sbh. *čùtura* »posoda za pijačo«, blg. *čòtura, čòtra* »ploska steklenica«, ukr. dial. *čutora, čitura*, č. *čutora, čutelka* »buča, ki služi za steklenico«.
Miklošič, TEl Nachtr. 25 navaja tudi madž. *csutora* in ngr. τσούτρα in izvaja iz osman. turš. *čotura, čotra* »lesena posoda za pijačo«. Berneker, I 164 in Machek, 79 pa sodita, da je vse iz rum. *ciútură* iz **cytola*, it. *ciotola*.

**čúžka** (f.) »šop, čop« (Krn), »svilen trak« (Kobarid), »Phalaris canariensis«; kol. *čûžje* (n.) »koruzno ličkanje«; *čúžiti* »ličkati, odtrgovati«. Verjetno spada zraven tudi *čûžki* »sluzaste gobice, ki rastejo po štorih« (Rodik); mtpn. *Čuže, Na Čužah* (Vrhnika). Iz sln. je kor. n. *Tschoiga* »slab koruzni storž«.
Verjetno predromansko; pomensko najbliže je ladinsko *čoša* »vrsta trave, šop, grm, ruša«, furl. *zòssa* »insieme delle radici sotterranee d'una pianta« (glej tudi *čuška*), vse iz predrom. osnove **cuskja* poleg **cusko-* (Hubschmid, ZRPh LXVI 20).

**čvanj** (m.) »pijanec«; *čvánja* »pijanka«.
Verjetno ekspresivno; sorodno se zdi č. *čvaňhat, čvaňat, čvandat, čvandrat* itd. k *cákati* »brazdati, polivati«, v prenesenem pomenu tudi »gofljati, čvekati« (Machek, 53). Pleteršnik, I 118 je mislil na csl. *čьvanъ* »vrč«, kar je manj verjetno.

**čvekáti**, *čvekâm* (v. impf.) »govoričiti, gofljati«, pf. *čvékniti, čvêknem*; *čvéka* (f.) »goflja«. Verjetno spada zraven tudi *čveriti* »godrnjati« (Pohorje) in dolga vrsta ekspresivnih tvorb in besednih križanj tipa *češnjáti, češpljáti, čelengáti, čeljustáti, členkáti* ipd.
Podobne tvorbe so č. *čvachat, čvandrat, čvaňchat* poleg *cancati, camrati*, slš. *čavotat, džavotat* »čvekati«, *čava* »čveka« itd. Onomatopeja z mnogimi ekspresivnimi variantami. Machek, 53 in 54 navaja pri *cákati, camrati, capati* s prvotnim pomenom »brozgati, capljati« vrsto pomenskih prehodov v »govoričiti, gofljati«, ki jih kakor v sln. ni mogoče izvajati zanesljivo iz neke skupne osnove.

**čvȓst** (adj.), f. *čvŕsta* »trden, jeder, svež, čil« (akc. Tesni re, RÉS IX 107); v 17. st. *zhuerst* »strictus« (Kastelec), dial. tudi *čȓstev* (kor., štaj., pkm.); v 18. st. *zherſtvi* (Gutsmann), *črsten* (Savinj. dol.), *čàrstu*, f. *čàrstla* (Ribnica); izv. *o-čvrstiti, -ím* »okrepiti, osvežiti«, *čŕstviti*, dial. tudi *črstvína* »prožen les, ki se pri rezanju stiska« (Pohorje).
Prim. sbh. *čvȓst, čvŕsta*, blg. *čevrь̀st, čvrъst* »trd, čil«; r. *čërstvyj* »trd, brezčuten«, str. *čьrstvъ*; ukr. *čerstvýj* »trd, svež, čil«; p. *czerstwy* »čil«, č. *čerstvý* »svež«; gl. *čerstwy* »čil«. Psl. **čьrstvъ*, kar je ohranjeno v sln. na severu, obenem z značilnimi pomenskimi odtenki; iz tega po metatezi *čvrst*, enako r. dial. *čvërstyj* (Ramovš, Hgr. II 154). Dalje nejasno; vrsta avtorjev izvaja iz ide. korena **kert-* »sukati, stiskati«, sti. *kr̥tsnás* »čisto, popolnoma« (Berneker, I 171 z literaturo), drugi mislijo na ide. **kar-* »trd«, got. *hardus*, n. *hart* »trd« (Miklošič, Lex. Pal. 1123; Vasmer, III 327). Machek, 70 sodi, da sta v psl. *čьrstvъ* sovpadla dva sinonima iz obeh zgornjih osnov.

**čvȓš** (m.) »grča, sklepna glavica na kosti« (Gorica), tudi *čvŕša* (f.) »grča« (Kojsko), v 18. st. *ta zhverſh* ali *stershén* »Baummark« (Hipolit), tudi *čȓš* (m.) »storž«, kol. *čȓšje* (n.); v 18. st. *zhersh* »Tannenzapfen« (Gutsmann); iz sln. je tudi štaj. n. *Tschurtsche* »Zapfen« (Štrekelj, ČZN V 94); to je prevzeto nazaj v sln., v 18. st. *zhurzel* »Zapfen« (Gutsmann).
Pkm. in vzh. štaj. tudi *svȓg* (m.) »Baummark«, *svrž* (f.), g. *svrži* »Baummark, Astknorren, Nuß, Ast«, tudi *svȓž* (m.); izv. *svržika, svržica* »veja, mladika«, kol. *svržjè, svȓžčje* »veje«, adj. *svržàt, svȓžast, svȓžav, svȓžnat*; sem spada tudi *svȓžka* (f.) »šopek« in *sȓž* (f.), g. *sržî* »jedro, bistvo«, v tpn. *Svržaki*, 1468 *Swersackh*.
Samo sln.; primarno verjetno **svьržь* (Miklošič, 330; Štrekelj, Lwk. 14). Dalje nejasno.

# D

**da** I (konj.) »daß, so daß, damit, wenn, wenn auch, obgleich, bis«. Najbolj pogosten veznik v hipotaktičnih zvezah kakor sbh., mak. in blg.; r. *da* je tudi parataktični veznik. Pojavlja se v stalnih zvezah tipa *ne da bi*, *namesto da bi*, *le da*, *samo da*, *kakor da*, *češ da*, *da naj*, *dokler da*, *dasi*, *dasiravno*; kot ojačevalna partikula *da mi greš*, *da bi te*; v otrdelih deklarativnih zvezah *sevéda*, *kajpada*, *anti da*; za imperativom *beži da*, *pojdi da*; želelno *da bi bog dal*.

**da** II (part.) »ja« (kakor csl., sbh., mak., blg., r. in stč.). Izpričano že v Briž. spom., posebno v imperativnih zvezah *da c tomu dini zinzi muzlite ide ne* ... (II 83).

Prim. csl. *da*, *do*; sbh. *dȁ*, mak., blg., r. *da*, p. *da* »nato«, stč. *da* »zares, ja«; gl. *štoda* »kaj«, *džeda* »ubi«. Navadno izvajajo iz demonstrativnega pronomina **do* poleg **di*, prim. stprus. *din* (akz. sg.), *dins* (akz. pl.) »tega, te«; avesta *dim* (akk. sg.) »tega, to«, *dit* (akz. sg. n.) »to« ali gr. δή, ἐπειδή »da, res«, lat. *dēnique* »nato«, *dōnec* »dokler«. Tako Miklošič, 39; Berneker, I 176; Brugmann, Grdr. II 2, 391; Vasmer, I 325); Schulze pri Fraenkel, JF XLIII 304 pripušča možnost mešanja z **dō-* »daj, pusti« (glej *dare*, *der*).

**dȁ** III (interj.) »vendar, torej« (vzh. štaj., pkm.); stoji za imperativom, npr. *pojdi da*, *delaj da*, *prekrižaj da mati dete* (nar. pesem), tudi *dèr* v enaki funkciji (vzh. štaj., pkm.), npr. *privzdigni der voz*. Miklošič, VGr. IV 797 izvaja iz imper. *daj*, *dej*, *dej-že*.

**dȃc** (m.), g. *dáca* »davek«, na Krasu tudi »carina«; prvič v 16. st. *daz* (Dalmatin), kasneje tudi *dacija* (Gutsmann; Nar. pesem); izv. *dácar* »davkar«, *dacarija* »davkarija«. K temu mtpn. *Dac*, *Dacarija*, *Dacarjec*, *Dacarka*. Prim. sbh. kajk. *dac*. stsbh. *dacija*, *dacijar* (Mažuranić, Prinosi 181). Izposojeno iz romanščine; lat. *datium*, *datio*, *datia*, ben. it. *datio*, furl. *dazi* (Mende, RLS 57).

**dáča** (f.) »davek, carina« (pkm.); adj. *dáčen*, izv. *dȃčnik*, *dáčevnik* »pobiralec davkov«; osrednje sln. mtpn. *Dačnica*, *Dačenca*.

Prim. sbh. *dȃća* »davek, pogrebščina«, *nȅdaća* »izprijenec«; r. *dáča* »delež, izdatek; podeželsko posestvo, letovišče«, *sdáča* »izdatki«, *udáča* »sreča«; ukr. *dáča* »dar«. Psl. **datįā* k *dáti*, *dám* (Berneker, I 180; Zubatý, Sb. Fil. I 133; Vasmer, I 329).

**dajáti**, *dȃjem* (v. impf.) »dare«, tudi *dȃjati*, prez. *dȃjēm*, v komp. (*po-*, *pro-*, *raz-*, *za-*, *iz-*, *od-*, *do-*)*dȃjati*, *-dȃjam*. Iterativna oblika k *dáti*, *dám*; prim. csl. *dajati*, *dajǫ*; stsbh. *dajati*, novejše *dávati*, *dȃjem*, *prȍdȃjēm*; r. danes le prez. *dajú*, str. *dajati*; ukr. *daváty*, *dajú*; p. *dawać*, *dają*, starejše od 14.—15. st. *dajać*; stč. enkrat *dáju*; gl. *dawać*, *dáju*, dl. *dajom*, *daś*; plb. *dóje* (3. sg.). S formantom *-įo/-įe-* razširjena osnova **dō-* (*dati*), prim. sti. *a-dāya-mānas* (med.); glej Berneker, I 177.

**dak** (konj.) »igitur, ergo, itaque« (pkm.); zastarelo, npr. *dak to moja smert bodi* (Šerf, Predge 146, 154). Prim. sbh. *dak*, *dake*, (čak.), *dȁklē* »igitur, ergo, itaque«, dial. tudi *dȁklēm*, *dȁklēn*, blg. *dàkle*, *dàklem*, ukr. *dak*, r. dial. *édakij* »takšen«. Po Miklošiču, 39 in Budmaniju, ARj II 226 iz rum. *dacă* »če«; toda Berneker, I 177 sklepa na slovansko **dakъ*, sinonim k *takъ*, prim. *doklej*; *dako* je morda analogno po *tako*.

**dáleč** (adv.) »longe«, dial. tudi *dẹ̄leč*: *oddẹ̄leč*, *zdẹ̄leč* (Ramovš, JiS III 50), *dȃuč*, *dȃuč* (štaj.), *dȏč* (prlek.); v 16. st. *delezh* : *od dalezh* (Trubar), *predalezh* (Krelj), prvotno *dalěč* (glej Ramovš, JA XXXVII 314 in 324).

Prim. r. *dalèče* in blg. *dalèč*, mak. *dalečko*, *dalečen*, sbh. *dàlečan* in tudi slš. *tak dalece*; csl. *daleče* in *dalečь* »longe«, *dalečьnъ* »longinquus«.

Izvedeno iz adv. *dalь* s sufiksom *-okъ* (Trubeckoj, BSL XXIV 133), kar je dalo sln. *dálek*, psl. **dal'ekъ*. Oblika *daleče* je stari akz. n. cilja (Vondrák, VGr. II 271).

**dȃljši** (komp.) »bolj dolg«, tudi *dȃlji*, npr. *širši kot daljši*; adv. komp. *dȃlj*, *dȃlje*, *dȃljej*; *na dáljo* »dolgo časa«, koroško tudi *délja* (Janežič); v. *nadaljeváti* itd.

Prim. csl. *dьlje*, *dьlьje* (komp.); k temu str. *dьlja* »dolžina«, r. *dliná* (< **dьlina*), č. *délka*. Te oblike so samo zaradi akcentske dvojnosti *dȃlje* : *dljȇ* do neke mere sovpadle z osnovo **dal-* (glej *daleč*). Vse drugo pod *dljȇ*.

**Dalmacija** (pokr. i.); k temu *Dalmatinec*, *Dalmatinka*, adj. *dalmatinski*.

Prevzeto po antičnem imenu *Dalmatia* ilirskega porekla. Ista osnova je v ilirskem tpn. *Delminium* in v antičnem etn. *Deleminzi* na Saškem in v alb. *del' me* »ovca« (Weigand, Balkan Archiv III 227 d.; Vasmer, ZSPh V 281).

**dámelj** (m.) »odmev« poleg *odámelj*; k temu tpn. *Damelj*, mtpn. *Dameljski pot* (Vinica); gor. tudi *odmȇh*, *udmíh* (Novice, 1846, 167), knjižno *odmȇv*; verba *odmẹ́ti* (*se*), *odmẹ̑m* (*se*), *odmẹ̑jem* (*se*), impf. *odmẹ̑vati* »respondere«; z drugo prevojno stopnjo tudi *odȗm*, *odumȇnje* in *odumẹ́ti*, *odumim*. K temu samo balk. csl. *odъmĕti* »respondere« in stsbh. *odmělo* »cognomen«.

Zaradi sln. sinonimov *mȁjek*, *mȁjnik*, *mȁlek*, *malič*, *malik* »odmev« je najbolj verjetna domneva Otrębskega, Idg. For. 112, da se ide. **mēudh-* »worauf bedacht sein, sehnlich verlangen« (glej *myslь* < **mūdslįo*) pojavlja v slovanskih jezikih tudi z metatezo **dheum-* (glej *dumati*), enako tudi Machek[2], 134. Iz slovenskega stanja lahko rekonstruiramo izhodno **dъm-*, **dum-*, in **mъd-*. Starejši avtorji so **dъm-* primerjali z lot. *dimt* »doneti« (Matzenauer, LF VIII 169; Miklošič, 55; Berneker, I 253); kasneje je van Wijk, ZSPh XIII 87 in Księga referatów, I 167 mislil na *ot-* (stari panonizem *odъ*) + *mĕti* »meriti«; G. Jacobsson, Stud. slav. G. Gunarsson dedicata, 1960, 35 pa je *duma* in *dъm-* izvajal iz ide. **dheu-* (glej *dymъ*). Semantično nemogoča je tudi Miklošičeva domneva (EW 181), da je sln. *malik* »statua, idolum, malus genius« (Megiser), »spirito folleto« (Alasia da Sommaripa)

izposojeno iz stvn. *mālōn, mālēn* »slikati«. Razumljiv se zdi samo semantični razvoj »odmev« → »škrat« → »zli duh (hudič)« → »pogansko božanstvo« → »kip«.

**dâmjak** (m.) »cervus dama«; prvič izpričano pri Erjavcu; prim. č. *daněk*, stč. *daněl(ik)*, slš. *danok*, f. *damčica*; p. *daniel* (< č.); gl. *dańk*, kar je verjetno prevzeto iz it. *daino*, to pa iz frc. *daim* (m.), *daine* (f.) < lat. **dāmus* (m.), *dāma* (f.); glej Miklošič, Frw. 83; Berneker, I 179; Machek, 80. Enako nvn. *Damhirsch, Dambock*, medtem ko je ags. *dā*, angl. *doe* refleks za starogerm. ime (Kluge, 120). Lat. **dāmus* »gazela« je prevzeto iz libijščine (Wartburg, III 11 z liter.).

**dâmnica** (f.) »zadnja deščica pri čebeljem panju, končnica« (Bovec). Pleteršnik, 1 121 misli na disimilacijo iz **dьnьnica* (glej *dno*). Bolj verjetno iz **dьmьnica* k csl. *dьmiti* »inflare«. Prim. str. *dьmьnica* »kovaško ognjišče« in *dьmьči* »kovaški meh«, r. *dómna, dómennaja pečь, dómnica, domenka.* Izvedeno iz *dǫti, dьmǫ*, lit. *dumti* »pihati« (Trubačev, Rem. term. 379).

**dân** (m.), g. *dnę̂*, mlajše *dnę̂va* »čas od jutra do večera; čas 24 ur«, dial. tudi »vzhod« (štaj.), »javnost« (dol., gor.); v dial. na severu *den*, tako že v Briž. spom. *den*, g. *dine*; knjižno od 16. st. *dan* (Trubar), v 18. st. tudi *den*, g. *dnu* (Gutsmann); za staro konzonantno deblo priča še danes dial. g. pl. *ûǫsen dân* (Kozjane).

Prim. sbh. *dân*, mak. *den*, blg. *den(jat)*; csl. *dьnь* (g. pl. *dьnъ*); r. *denь* (g. pl. tudi *dën*); ukr. *denь*, br. *dzenь*, p. *dzień*; č., slš. *den*, gl. *dźeń*, dl. *źeń*. Psl. **dьnь* je reducirana stopnja korena **dei-* (= **din-*) kakor v sti. *dínam* (n.) »dan«, *puru-dína* »mnogodneven«, lat. *nūndinum* »devet dni«; splošno prevladuje **dei-*, prim. lit. *dienà*, lot. *dìena*, stprus. akz. *deinan* »dan«; z drugim formantom lat. *dies*, alb. *ditë* »dan« (Meillet, Ét. 431; Brugmann, Grdr. II, 1, 264; Berneker, I 253).

Izv. *daníti se*, prim. stč. *dnieti*, nč. *rozedníti se*, sbh. *dániti* »ostati preko dneva«; *daníca* »Venera«, sbh. *dànica*, stč. *dennicě* »isto«, dem. *dánec*, v 18. st. *daniz, deniz* »Tageslicht« (Gutsmann) poleg »der liebe Tag« (Skalar) in plb. *daněc*; prim. tudi fraze tipa *beli dan*, stč. *bielden, bielodně*. Zanimive areale in semantično paralelni razvoj glej tudi pri *dnina, poldan* in *teden*.

**dân** (f.), g. *danî* »davek« (knjižno samo sredi 19. st.; po Pleteršniku je iz sbh.); vendar dial. tudi *danja* (vzh. štaj.) poleg *danjko* (m.) »zehentfreier Grundhold«, adj. *danjski* »zehentfrei« in *danjščak* »zehentfreier Grundhold, Grund, Weingarten«. Prim. cgn. *Danjko*, prvič 1448 *suppan Dampko* (M. Kos, Salzb. urb. 123) in številne mtpn. *Danjšak, Danjšaki, Dajošek* (vzh. štaj.), *Danjšek* (Brežice), *Danšica, Danšíce* (Istra); glej Kelemina, MGDS XIV 56.

Splošno slovansko: csl. *danь*, sbh. *dának*, starejše *dan*; mak. *danok*; blg. *dan*; r., ukr. *danь*, p. *dań*; gl., dl. *dań, dańk*; č., slš. *daň*. Stara ide. tvorba iz osnove **dō-* (glej *dati*) + *ni*, prim. lat. *dōnum*, sti. *dā́nam*, kimr. *dawn* »dar«. Toda lot. *dānis, dāņa* in lit. *donis* je kljub Bernekerju, I 179 izposojeno iz slov. jezikov (Vasmer, I 328; Fraenkel, 99).

**dâna** (f.) »Abies alba« (Rezija, Ter); izposojeno iz furl. *dane* »isto«, to pa iz bav. n. *tanne* »Abies alba«; glej Hubschmid, ZRPh LXVI 83, o furlanski obliki Gartner, Rätorom. Gramm. 31.

**danâj** (m.) »pesem« (pkm.); izv. *danâjkati* »veselo prepevati« (pkm.). Prim. slš. *z(a)danákať* »zavriskati« poleg *dínom-dánom* »vzklik v pesmi« in *diny* »vzklik v pesmi« poleg slš., p., sbh. *dana* »vzklik v pesmi« (Sławski, I 137; Machek, 86). Neprepričljivo Štrekelj, Lwk. 16, ki izolirano sln. *danaj* izvaja iz madž. *dana* »popevka«, kar je verjetno po slov. jezikih. Litavsko *dainà* »pesem« in romunsko *doină* »elegija« ne spada zraven (kljub Malinowskemu, PF I 181), ker je slov. vzklik sestavljen iz *da* + *na*.

**dánes** (adv.) »hodie«, star. tudi *dansi* (Janežič, Miklošič), dial. *dnẽs, gnès* (pkm.), *gnês* (štaj.), *nə̃s* (kor.), *dənə̃s* (dol.), *dôns, dón(ə)s* itd.; razširjeno s *-ka* formantom in v 16. st. tudi *danaſkai* »danes« (Krelj) poleg splošnega *danas* (Trubar); izv. *danášnji* (adj.); v Briž. spom. *do diniznigo dine*, v 16. st. *dànaſhni* (Krelj).

Prim. sbh. *dànas, dànaskē*; mak. *denes, deneska*; blg. *dnes(ka)*; csl. *dьnьsь*; str. in dial. *dnesь, denesь*; ukr. *dnesь(ka)*; č. *dnes, dneska*; stp. *dinsa*, sedaj *dziś, dzisiaj*; gl. *dźénsa*, dl. *žinsa*; plb. *dans*.

Sestavljeno iz *dьnь* in postpozicionalnega demonstrativnega pronomina *-sь* iz ide. **k'i, *k'io* (Brugmann, Demonstr. 46). Prim. lit. *šiąñdie(n)*, lot. *šùodien* »danes«, got. *himma daga* »danes« in nvn. *heute*, stvn. *hiutu* (Berneker, I 253, Fraenkel, 990).

**dánka** (f.) »debelo črevo, vrsta klobase«, dial. tudi *denka* (f.), *denẽc* (m.) *deněk* (m.); v Slovenskih goricah tudi *dunec* »krvavica«. Prvič v 17. st. *danka* »apexabo« (Kastelec).

Prim. blg. *dъ̀nka* »vrsta klobase«, *dъ̀njak* (m.), *dъ̀nješnik* »slepič«; č. *denník* »slepič«, stč. *třěvo dennie* »debelo črevo«, *dennik* »uterus«; p. dial. *dno* »uterus«, str. *dna* »uterus«; ukr. *dna* »uterus«; gl. *deno* »želodec prežvekovalcev«, dl. *deno, beno* »isto«.

Psl. **dьno* (glej *dno*) iz **dhub-no-m* h korenu **dheub/p-* s prvotnim pomenom »spodnji del«. Prim. lit. *dūblis, dūblỹs* »trebuh«, *dubliniai, dūbliai* »drobovje«, *dūblingė, dūblingine* »slepič«. Anatomski prenos pomena je kakor v lat. *fundus* »dno, temelj«: *fundulus* »slepič« ali švedsko *botten* »tla«: *bottning* »slepič«; kor. n. *poud'n* »tla« : *poud'nsack* »slepič«. (Štrekelj, JA XXVIII 483; Berneker, I 245; Zubatý, BB XVIII 261 = St. 1 1, 292; Meillet, MSL XII 430).

**dâr** (m.), g. *darû, dâra* »donum« (akc. van Wijk, IF XL 19) s številnimi izvedenkami kakor *darílo* (n.), *podârek, dârba* (Slomšek), *(po-)dáriti, darováti*, adj. *darovȋt, darežljȋv*, adv. *dâroma, dármo*; v 16. st. *dar* (Trubar), *darovati* (Dalmatin), *darotliu* (Megiser), v 18. st. *dara(s)hlivoſt* (Hipolit).

Splošno slov.; prim. sbh. *dâr*, mak., blg. *dar, darba*; csl. *darъ, darovati*; r., ukr., br., p., č., slš., gl., dl. *dar*; br., p., č., slš., gl., dl. *darmo*. Psl. *darъ*, primarno *u-* deblo tvorjeno s pasivnim *-ro-* formantom iz osnove **dō-* (glej *dati*) kakor grš. δῶρον, arm. *tur* (Berneker, I 179; Pokorny, 225).

**dârda** (f.) »sulica, kopje« (omenja samo Miklošič); prim. sbh. *dàrda*, starejše *dàrad* (m.); č. starejše

*darda*, p. *dard* (m.), *darda* (f.). Tudi madž. *dárda* in rum. *dardę*. Vse iz it. *dardo* »kopje«, to pa iz staro frankovskega *daroþ* »metalno kopje«, stvn. *tart* (Miklošič, 39; Berneker, I 179; Mende, RLS 58).

**dȃre** (konj.) »dokler, medtem ko, tačas ko, kadar« (vzh. štaj., pkm.) poleg *dȅre* »kadar« (vzh. štaj.). V Briž. spom. *dofda* »donec«, vendar tudi *igdafe* »cum«. Verjetno gre za kontaminacijo med *da-že*, po rotacizmu *da-re* (tako razlagata Vondrák, VGr. II 520 in Berneker, I 176) in **kъda-že* (Ramovš, Hgr. II 294 in Bajec, SR V—VII 196). Na obliko *dofda* v Briž. spom. še najbolj spominja rez. *dȁr, dȁrdo, dȃrdu* »dokler«, težko pa je od tega ločiti tudi vzpodbudno partikulo *deder, dejder* (Miklošič, 68).

Prim. čak. *dori, dari do, dori do* »dokler«, mak. *duri* »dokler, kar do«, blg. *dori, dordo, durda* »dokler«, csl. *dožii do* »dokler«, str. *daže, dažь* »dokler«.

**-dariti** I, samo v komp. *u-dáriti, u-dârim* (pf.), impf. *udárjati* »ferire«; k temu *udâr* (m.), *udârec* (m.) »impetus«, *poudârek* »ictus«. Prim. sbh. *ùdariti, ùdarati*, blg. *udarja*, mak. le *udar* (m.), csl. *udariti, udarati, udarjati*, r. *udáritь*, ukr. *udáryty*, vse iz **dōr-*. Na kratko **dŏr-* kaže sbh. *ùdorac* »napad«. Sln. *údriti* (Istra), k temu *údrec* »udar«, *údrica* »bič«, intenz. *udríhati, udríhniti* »mlatiti po kom«, prim. sbh. *ùdriti*, mak. *udri*, blg. *ùdrjam* razlaga Berneker, I 180 iz redukcijske stopnje **dьr-*; zaradi č. *udeřiti*, slš. *udreť*, p. *udrzeć, uderzyć* je mogoče suponirati izhodno **der-* z južnoslov. prehodom v IV. vrsto (Zubatý, Stud. I 1, 129; Machek[2], 666). Sln. *udêr* (pkm.) je lahko iz **dьr-* ali **der-*; č., p. *úder* kaže na **u-dьrь*. V sestavljenkah tipa *podreti, podírati, zadréti se, zadírati se* je prišlo do delne kontaminacije z **dьrati, *derǫ* in ni jasno, kdaj smemo misliti na **dyr-*, prim. r. *udyrátь* »prevrtati«. Najbliže je lit. *d..rti* »bosti, suniti« (Fraenkel, 113).

**-dariti** II, samo v *preudáriti, preudârim* »premisliti, pretehtati, razsoditi«, impf. *preudárjati*, adj. *preudáren* »previden, razsoden«, *preudârek, preudâr, preudárnost* »razsodnost, premišljenost«.

Pomensko blizu se zdi č. *zdařiti se, podařiti se* »posrečiti se, uspeti«, *dařiti se* »goditi se«, *zdar, nazdar* »uspeh«, slš. *dariťsa*, p. *(z)darzyć, wydarzyć się* »posrečiti se, uspeti«, *zdarny* »uspešen«, *niezdara* »neroda«. To je Zubatý, Stud. I I 129 d. povezal z lit. *darýti* »delati, tvoriti, vršiti« poleg *derěti* »koristiti, posrečiti se«, *děrinti* »uskladiti«, *dãrnas* »spreten, posrečen«, *dorà* »šega, morala«, sti. *dhárma* »zakon, postava«, lat. *formus* »trden, utrjen« (enako Machek[2], 110; Fraenkel, 83). Sln. *preudáriti* »beschlagen« je kalk po nem.; glej *u-dariti*.

**dármo** (adv.) »zastonj«, tudi *zadarmo*, izpričano samo pri Cafu in Miklošiču. Poleg sbh. adv. *darom*, blg. *darom* »zastonj« so slovanske dublete tudi *zadar*, prim. č., p. *zadar*, rum. *zădar, în dar, inzădar* »zastonj«, in *darmo*, č. *darmo, zdarmo, nadarmo, daremný*, p. *darmo*, stp. *darmie*, dial. *darmy*, gl., dl. *darmo*, r. dial. *darmá*, ukr., br. *dármo, darmá*; blg. *darmoèd* »zastonjkar« je verjetno rusizem, prim. r. *darmojéd*. Psl. **darьmo* je izvedeno s formantom *-mo* iz *dariti* (o tvorbi Vondrák, VGr. I 554; Zubatý, Studie I 1 113).

**dasi** (konc. konj.) »četudi, čeprav«, razširjeno *dasiravno, dasitudi*, starejše *deslih* (prvič 1771, Patent 23. III). V koncesivni funkciji najdemo tudi *da, dali, daravno*. Prvi člen je konj. *da*, drugi okameneli optativ *si* (ide. **sīt*). Glej z literaturo pri *bodisi*. Tretji člen *lih* je iz *glih*, srvn. *gelīch(e)*, stvn. *gilīcho* »enako, ravno tako«.

**dáti**, *dám* (v. pf.) »dare«, s številnimi komp. (*do-, iz-, na-, od-, po-, pri-, u-, v-, z-, za-)dati (se)*; v Briž. spom. *da* (3. sg.), *dai* (imp. sg.); 3. pl. starejše *dade, dadó : dájo*; 2. dual. in 2. pl. *dasta, daste* (v 16. in 17. st. splošno) : *data, dáte*, izpričano prvič pri Svetokriškem na začetku 18. st. (Oblak, LMS 1898, 228). Številne izv. tipa *dat, izdâja, zadȃv, zádava* (f.), *izdátek, izdáten*.

Splošno slov.; sbh. *dȁti, dâm*; mak. *dade*, blg. *dam, dadnà*; csl. *dati, damь*; r. *datь, dam*, ukr. *daty, dam*, br. *dacь, dam*; p., gl., *dać, dam*, dl. *daś, dam*; č. *dáti, dám*, slš. *dáť, dám*, plb. *dot*.

Najbliže je sorodno lit. *dúoti*, stari prez. *dúomi*, mlajše *dúodu*; lot. *duôt, duomu, duodu*; stprus. *dat(on)*, 3. sg. *dāst*. Večina avtorjev rekonstruira skupno baltoslov. obliko prez. z reduplikacijo **dōd-mi* (Berneker, I 178; Stang, Verbum 2; Georgiev, Sl. Fil. III 15); drugi pa **dō-mi* iz ide. aoristove osnove **dō-*, sti. aor. *ádāt*, arm. *et* < **edōt* (Kořínek, LF LXV 445; Fraenkel, ZSPh XX 293; Bsl. 92; AASF LI 11; Szemerényi, ÉSR I 7; Vaillant, RÉS XIV 30; Pokorny, 224). Reduplicirani sti. prez. *dádāmi*, gr. δίδωμι, osk. *didest*, umbr. *dirsa* so iz osnove **də-*. Meillet, Ét. 18; SC 289 pa sklepa pri baltoslov. oblikah na kontaminacijo redupliciranega tipa s primarnim atem. prez. kakor je lat. *dō, dās, dat*. Glej tudi *dajati, davati*.

**dávati**, *dávam, dávljem* (v. impf.) »dajati« (vzh. štaj., pkm.); izv. *dávanje* »dajanje«. Iterativna oblika k *dati, dam*. Prim. sbh. *dávati, dȃvām*, mak. *dava*; blg. *dávam*, csl. *raz-davati, razdavajǫ*, r. samo inf. *davátь*, ukr. *daváty*, br. *davácь*, p. *dawać*; od 14. do 17. st. tudi *dawam*, č. *dávati, dávám*.

Prastar iterativ, ki je služil za vzorec glagolom na *-vati*, prim. lit. *daviaũ* »dajal sem«, lot. *dâvât* »darovati«, sti. *dāváne* »dati«, stlat. *duim* »morem dati« (Berneker, I 180; Trautmann, 57; Hatzidokis, Glotta XII 16; Meillet in Bartholomae, Glotta XII 210).

**dávek** (m.), g. *dávka* »tributum«; izv. *dávkar, davkaríja, dávčen, davkováti*. Kakor sbh. *pri-davak* »pridevek« iz psl. **davьkъ* (z drugim sufiksom blg. *dàvan* (f.), *dàvnina* »davek«; mak. *davanina, davanija* »davek«) k *davati, davajǫ* »dajati, dajem« (*davati* ohranjeno samo vzh. štaj. in pkm.). Enako je tvorjeno tudi pkm. *dávka* (f.) »medicinska doza«, prim. č. *dávka*, p. *dawka* »doza«. (Berneker, I 180). Dalje glej *dati* in *dajati*.

**dávi** (adv.) »danes zjutraj; zadnjič; zgodaj«, dial. tudi *dȃvi, dèvi, dáve, dávej, dávikar, odȃvi* »tik pred tem«; v 17. st. *daue* »questa mattina« (Sommaripa); iz tega izv. adj. *dávišnji, dávešnji, dávinji, dávnji*.

Csl. *davě* »nekoč«, r. *daveča* »nedavno«, dial. tudi *dave*; str. *davě*; ukr. *dávi, dávida, dáviky* »zgodaj, zgodaj zjutraj«; blg. *odève* »nedavno«; dl. *dejeto*, starejše *dajto* »prej«; plb. *dóvă* »tik pred tem«.

Sorodno je gr. δήν »dolgo tega«, δοάν »dolgo«, lat. *dūdum* »že dolgo«, arm. *tevem* »traja«, sti. *dūráḥ* »daleč, proč«; het. *tu-u-wa* »daleč, nadalje« (Osthoff, JF V 279; Berneker, I 181; Pokorny, 219).

**dáviti**, *dávim* (*se*) (v. impf.) »dušiti«, pf. *za-*(*iz-*) *dáviti* (*se*), adj. *zadávljen*; k temu *dâvica* »difterija, angina« (< č. *davice*).

Prim. sbh. *dáviti*, *dâvīm* »dušiti, topiti«, mak. *davi* (*se*); blg. *dàvja* »dušiti, tlačiti, topiti«; r. *davítь*, *davljú* »dušiti, tlačiti, mečkati«; ukr. *davýty*, br. *davícь*; p. dial. *dawić*, knj. *dławić*, *dłabić*; č. *dáviti* »tlačiti, stiskati«, *dláviti* »dušiti«, gl. *dajić*, dl. *dajiś*, *dławiś*, *dłowiś* »dušiti, tlačiti, moriti«; csl. *daviti*, *davlją* »dušiti«, plb. *dóvė* »tlači«.

Csl. in psl. **daviti*, *davlją* izvajajo iz ide. **dau-* »dušiti, tlačiti, stiskati« in primerjajo z got. *af-dauiþs* »mučen« in avesta *dvaidī* (1. os. d. prez. med.) »zatiramo«, a tudi imena božanstev, ilir. *Daunus*, lid. *Kan-daúlēs*, traš. *Kan-dáōn*, frig. *dáos* »volk«; tudi ime *Dakija*, *Daki* spada sem (Berneker, I 181; Walde-Pokorny, I 823; Pokorny, 235).

**dávno** (adv.) »že dolgo od tega«, tudi *zdávna*, *zdávnaj*, *dávnaj*, *oddávna*, *oddávnaj*; adj. *dáven*, izv. *davnína*, *starodávnost*; v 16. st. *daunaj* »diu« (Megiser), *sdaunaj* (Dalmatin).

Prim. csl. *davьnь*, *izdavьna*, sbh. *dávno*, *dámno*, *òdavno*; mak. *odamna*, *odamnešen*; blg. *otdàvna*, *odàvna*; r. *davnó*, *davným davnó*; ukr. *dávnyj*; p. *dawno*; č. *dávno*. Kakor adv. *davi* iz ide. **dəu-*.

**debanca** (f.) »vinski vrč« (verjetno koroško); prvič pri Gutsmannu v 18. st. *debanza* »okrogel vinski pohar«. Nejasno; Matzenauer, CS 143 je mislil na madž. *döböny* »sodček«, bolje *döbönke* poleg *dĕbĕrke* (o tem Kniezsa, 624), od koder slš. *dbenka* »maslenjak«.

**debȇr** (f.), g. *debrî* »globel, grapa«, tudi *debro* (n.) in *deber* (m.). Knjižno verjetno ponovno uvedeno; pogostno v tpn., npr. *Debro* (*Laško*), 1182 *Tyuer*, *Daber* (Tolmin), 1377 *Daber*, *Deber*, na Koroškem *Dabor*, 1282 *in Deber*, *Döbriach*, 1117 *Tibria*, *Döbernitzen*, 1374 *Debernitz* (Miklošič, ONappell. 95; Bezlaj, SVI I 126; Kranzmayer, ONBK I 133) in v mtpn. *Dabra*, *Dabrščak*, *Debrce*, *Debernica*, *V Dabru*, *V Dabri* itd.

Splošno slovansko; csl. *dъbrь*, *dъbrь*; srb. csl. tudi *dabrь*; sbh. tpn. *Debar*, blg. tpn. *Debъrь*, r. *debrь*, ukr. *debrь*, stp. *debrz*, dial. *debra*, *debrza*, *debrze*, *dziebra*; stč. *debř*, dial. *debřa*, *gebřa*, *dejbři*. Psl. **dъbrь*, izvedeno iz ide. **dhub-* (glej *duplo* in *dno*); podobno je tvorjeno lit. *dùburỹs* »globača, jama« poleg *dubùs* »globok« (Būga, RFV LXX 106; Berneker, I 242; Vasmer, I 333; Fraenkel, 108). Manj verjetno vežejo z grš. τάφρος »grob« J. Schmidt, Voc. I 164; Zubatý, BB XVIII 261; Meillet, Ét. 408 in drugi.

**dę̂blo** (n.) »drevesno steblo, steber«, gram. »osnova«; adj. *dę̂blast*, *deblāt*. Tudi sbh. *déblo* (n.) v istem pomenu.

Po Bernekerju, I 182 izvedeno verjetno iz *debel*. Pomensko blizu je blg. *dъ̀ner* »deblo od korenin do vej«, *dъno* »panj« in č. *oddenek* »štor«, kar izvaja Falk, Sc. sl. IV 271 iz **dъbno*, ide. **dheub-* »steblo, panj«. Iz iste osnove je slš. *dbol*, *dbolec* »panj« (< **dъbolь*). Glej Berneker, I, 243 in Zubatý, Stud. I, I 293. Morda je sln. in sbh. *déblo* samo ljudskoetim. naslonjeno na *debel*.

**decémber** (m.) 1. »dvanajsti mesec v letu«; 2. »dolga ženska obleka« (Središče). V prvem pomenu izposojeno naravnost iz lat. *december*, v drugem pomenu pa iz madž. *december*, *décbunda* »s kožuhovino podložen zimski plašč«, kar je tudi iz lat. *december* (Benkö, MESz I 593).

**dę̂d** (m.), g. *dę̂da* »stari oče, stari mož«; dem. *dę̂dek*, *dę̂dej*, *dę̂dček*; v 16. st. *ded*, *predid* (Dalmatin), v mtpn. *Ded*; k temu *déd*, *dedȇ* »Cirsium«; izv. *dę̂dec*, v 16. st. *deici* (Trubar, Dalmatin) »prileten moški, zakonski mož«; v prenesenem pomenu »Boletus edulis; težko kladivo; pečatnik; vijak«; skrajšano *dêc*, *dêic* (Ramovš, JA XXXVII 326); v mtpn. *Dedec*, *Mickin Dedec* »imena skal«.

Splošno slov.; sbh. *djȅd*; mak. *dedo*; blg. *djàdo*; pl. *dedì*; csl. *dědъ*; r. *ded*, *dédúška*; ukr. *did*, *didko*; br. *dzed*; p. *dziad*, č. *děd*; gl. *dźěd*, dl. *źed*.

Sorodno je lot. *dę̂ds* »star mož« in gr. τήθη »babica«, τηθίς »teta«, δεῖος »stric«, δεία »teta«: lit. *dėdė̃*, *dė̃dis* »stric« je morda iz br. *djádja* »stric«. Tvorba je reduplikacija kakor *mama*, *teta*, *táta* (Kretschmer, Glotta V 307; Berneker, I 191; Trautmann, 47; Vasmer, I 335).

**dę̂diščina** (f.) »hereditas«, tudi *dę̂dina*, *dę̂dovina*; izv. *pededováti*, *-dūjem* »hereditare«, *dę̂dič* »hereditarius«; v 16. st. *dejdina*, *dejdizh* (Megiser, 1592); v 18. st. *dejdeshna* (Pohlin), *dieudizh* (Gutsmann); v tpn. in mtpn. *Dečina*, *Dedina*, *Dedóvna*, *Dedince*, *Diednca*, *Dedeunk*, *Dejdna*, *Dedno*, *Dednik*, *Dedendol*, *Dedenvrh*, *Dejni laz*.

Splošno slov.: stsbh. *djȅdina*, *dȅdina*, *didina* »bona avita, hereditas avita«, *djȅdovina*, *djȅdić*; mak. *dedovina*; str. *dědina*, *dědĕna*, *dědъnъstvo*, *dedenъstvo* »bona avita, mores«; *dědičь*; ukr. *didýč* »dedič, svobodnjak«; p. *dziedzina* »posest«, *dziedzic* »plemič«, *dziedzictwo*, *dziedowizna* »dediščina«: č. *dědina* »dedščina, posest, zemljišče, vas«.

Izvedeno iz **dědъ*. Psl. *dědina* je pomenilo verjetno »zadruga« (glej Rozwadowski, Sem. 82; Sławski, JP XXXIII, 359; Trubačev, Term. rodstva 71).

**dę̂ga** (f.) »jermen pri jarmu, nosilni jermen«, pl. *dę̂ge* »nosilne plaščanice«; prvič izpričano v 18. st. (Pohlin, Gutsmann); v. *degáti*, *degâm*, pf. *zadegáti* in *dę̂gniti*, *dę̂gnem* »zadeti (na rame), suniti, poriniti«.

Prim. r. *djága* »usnjen pas«, r. csl. *djagъ*; adj. *djáglyj* »močan, zdrav«; v. *djágnutь* »uspeti, postati močan« (Arhangelsk); ukr. *djáha* »nekaj velikega, težkega«, *odjaháty* »nadeti«, *odjáh* »obleka«.

Psl. **dęga* iz **dęg-*, prevojna stopnja k **dǫg-* (glej *nedožje*); (Berneker, I 190; Vasmer, I 387); sorodno je lot. *dę̂nkts* »močan, postaven«, *deñcis* »fant od 13—14 let« (Fraenkel, JF LII 147; M.-Endzelin, I 455), dalje stnord. *tengja* »povezati«, *tengsl* (n. pl.) »vrv«, angl. *tangle* »zamotati« in nvn. *Zange* »klešče« (Güntert, WuS IX 131; Holthausen, Awn. Wb. 302). Napak spravljata Berneker, I 182 in Pokorny, 241 sln. *degniti* v zvezo z *degъtь* »katran«.

**deglin** (m.) »bodalo« (zastarelo). Miklošič, 39 in Matzenauer, CS 26 izvajata iz srvn. *degen* (< frc.

_dague_, srlat. _daca_, it. _daga_ »dakijsko bodalo«. Kakor č. _dýka_, stč. _déka_, p. _daga_, stp. _deka_ (< č.), madž. _dákos_ in _gyík_ (< č.). Berneker, I 176 sln. besede ne navaja, o etimologiji srlat. _daca_ Wartburg, III 1.

**dę́gmati se**, _dę̑gmam se_ (v. impf.) »pričkati se, tekmovati« (jvzh. štaj.); iz tega _dę̑gmanje_ (n.) »prepir«, _dę̑gmavec_ »prepirljivec«; tudi _degáti se s kom_ »pričkati« (pkm.) in _degáti koga_ »dražiti, razvnemati, govoričiti« spada verjetno zraven (križano z _zadegati_ »suniti«?); morda tudi dial. _dèga_ »tepec« (Horjul). Pomensko najbliže je starosrbsko _degba_ »prepir« (Miklošič, Mon. serb. 243; LP 158; Kelemina, GMDS XIV 57) in verjetno stč. _dehna_ »hudič, zli duh« poleg _dahněti_ »žgati«. Vse to izvajajo iz ide. *_dheg$^{u}$h-_ »žgati«, lit. _dègti_, psl. z metatezo *_žegti_, *_žegǫ_, *_žьgǫ_ (Berneker, I 182; Pokorny, 240; Machek, 83). K pomenu prim. lit. _dagùs_ »razvnet, jezen, ognjevit, napadalen« (glej tudi _dižma_ in _žgati_).

**dehníti**, _dáhnem_ (v. pf.) »dihati, dišati, imeti duh«, tudi _dáhniti_; k temu _dehtę́ti, dehtę̑jem, dehtim_ »sopsti, hrepeneti, dišati«, _zadah_ »vonj«, _dahovína_ »magična kača« (Kras), adj. _dehtȋv_ »pohlepen«; v 16. st. _je dàhnil_ (Dalmatin); v tpn. _Dašenca, Dašnik_ (Bezlaj, SVI I 127).

Psl. *_dъch-_ (< *_dhūs-_), csl. _dъchnǫti_; sbh. _dàhnuti_, blg. _dъ̀chna_; r. _dóchnutь_, ukr. _dochnúty_, br. _dóchnucь_; p. _tchnąć_, č. _(z)dechnout_, slš. _dochnúť_, dl. _zdechnuś_. Sorodno je lit. _dū̃ksáuti_ »ihteti«, dial. _dùsti_ »dihati« (Leskien, Abl. 296; Berneker, I 234; Trautmann, 65). Glej tudi _dih, dihníti, dišati, duh, duša_.

**dejalína** (f.) »čar, urok« (pkm.), _na dejalíni_ biti »začaran, uročen biti«. Izvedeno iz _dejáti, dê̑jem_ »storiti«. K pomenu prim. _storiti komu_ »uročiti koga« in _čar, začarati_, lit. _kẽras_ »čar«, sti. _karóti, kr̥ṇóti_ »stori, naredi«, lat. _facere_ »uročiti«.

**dejáti**, _dę́m_ in _dę̑m_ (v. pf.) »reči«, tudi _déti, dém_ (notr.), _djàt, d'at, g'at_ (dol.), _džät_ (rez.); v 16. st. _giat_ (Trubar, 1550), _dial_ (Trubar), _dem_ (Dalmatin); dial. in hist. oblike glej Ramovš, Hgr. II 225—227.

Prim. sbh. čak. _diti, diju, di_ od 12.—16. st. (Mažuranić, Prinosi 243); csl. _děješi, děěši, děši_ (2. sg.), _ději-li_; č. _diti, dim_, stč. _dieti, diem_; stp. _dzie_ »pravi«: r. _de_ (ptc.) »baje«, iz tega _déskátь_ (str. _dětь, dějetь, sъkazati_); ukr. _di_ »pravi, baje«.

Psl. verjetno atem. *_děti_, *_děmь_, kasneje *_dějati_, *_dějǫ_; prva oblika prez. popolnoma ustreza het. _temi_ »denem, pravim« in stlit. _demì_ »denem« (Fraenkel, ZSPh XX 245); osnova *_dhē-_ je ista kot v _deti, denem_ (Berneker, I 192; Zubatý, I 1, 90); k pomenu prim. lat. _ponere_ »deti, reči«, frc. _fit-il_ (_dit-il_) (Machek, AO XVII 135).

**dekán** (m.) »upravitelj večje fare, predstojnik fakultete«. Mednarodna kulturna beseda iz pozno lat. _decānus_ »predstojnik desetih mož, menihov, kapitlja« iz lat. _decem_ »deset«.

**dę́kla** (f.) »ancilla«; k temu tudi _deklẽ_ (n.), g. _deklę́ta_ »puella«, dem. _dę́klica, deklĩč, deklâj_ (Idrija), pejor. _deklína, dekláča_, gor. in kor. tudi _dę́čụa_ »puella«; v 16. st. _dekla_ »ancilla« (Trubar), _dechla_ »ancilla« (Dalmatin), adj. _dekeln, deklizhen_ v 18. st. (Gutsmann).

K temu samo zah. sbh. _dèkla, dèklica_ »ancilla, puella«, čak. _dikla_; v 14. st. atpn. _Dekla_ (Mažuranić, Prinosi 236); sbh. tudi _deklić_ »fant«. Gotovo iz iste osnove kakor _dę́te, dę̑va_, vendar tvorba ni jasna (Berneker, I 197). Lot. _Dẽkla_, epiteton boginje usode _Laima_, je iz *_dhē(i)-tlo_ (Mühlenbach Endzelin, I 462); za sln. _dekle_ substratno poreklo ni izključeno.

**-delj** (postpozicija), v adv. _zatę̑gadelj_ »zato, zaradi tega«; v 18. st. _za božje delo_ »zaboga«, _za naših pregreh delo_ (Gutsmann), ljudskoetim. naslonjeno na _delo_.

Prim. csl. _děl'a, del'ьma_ (postpoz.) »zaradi«, str. _dělja, dělьma_; ukr. _d'il'ma, d'il'a_; br. _dzél'e, dzéle_; stp. _dziela_, dial. _dziele_; stsbh. _dilja_; dl. _źěla_ »mimo, zraven« (križano z _dlje_).

Sorodno se zdi lit. _dė̃l_ »zaradi«, starejše _dėla, dėlei, dėliai_ itd., lot. _dẽļ, deļ_, čeprav spravljajo baltski avtorji te baltske postpozicije v zvezo z osnovo _dě́ti_ »deti, denem«, slavistični avtorji pa izvajajo slovanske postpozicije iz _dělo, dělati_ (Berneker, I 195; Vasmer, I 338). Kljub pomenskim primerjavam z lat. _causa_ in frc. _chose_, fin. _tähden_ »zaradi« : _tehdä_ »delati« sodi Fraenkel, 87, da je oboje iz *_dhē-_ »děti«.

**delšati**, _delšam_ (v. impf.) »podedovati«, _delščina_ »dediščina« (kor.), dial. _dię̑všna_, v 18. st. _dieuſhati_ »erben«, _dieuſhina_ »Erbschaft« poleg _dieu_ »Erbteil« (Gutsmann). Jarnik, Versuch 100 omenja tudi _délnica_ »Erbacker, Erbwiese«, v mtpn. _Diunza_ (kor.). K temu _Dévnica, Déụnca_ itd. v centralnih narečjih.

Pravnozgodovinsko zanimiv semantični razvoj psl. _dělь_ »Teil« od »dodeljeni kos zemljišča« do »podedovano zemljišče« (Miklošič, VGr. I 311, 356).

**denár** (m.), g. _denárja_ »pecunia«, dial. tudi _dănár, dnâr, gnâr_ (Ramovš, Hgr. II 209). Kakor slš. _denár_ izposojeno iz it. _denaro_, lat. _denārius_ (Miklošič, 46; Berneker, I 200; Mende, RLS 58). Novo _dínar_ je izposojeno iz sbh. _dȉnār_, kar je kakor csl. _dinarь, dinarijь_, mak. in blg. _dinar_ prevzeto iz gr. δηνάριον. Primarni pomen lat. _dēnī_ »po deset«.

**dépala** (f.) »podzemni izvir« (kranjsko). Nejasno; oblike _dêpla_ (f.), _dêplo_ (n.) »votlina«, ki jih navaja Miklošič, 52 kot dublete k _duplo_ »votlina«, je mogoče razložiti iz red. stopnje *_dhup-_ k ide. *_dheup-_ (glej _dupa_), toda južno _dépala_ bi bilo mogoče le po mladem akcentskem premiku iz *_dəpála_ (< *_dupъ̀la_?). Pri Postojni je tpn. _Déple_, mtpn. _Depla, Pri depli_ (okolica Gorice). Vendar mislijo nekateri raziskovalci na možnost povezave med lit. _dubùs_ »votel«, _dúobti_ »izdolbsti«, _daubà_ »grapa« in _dóbti_ »bosti«, _dãpas_ »poplava« (Fraenkel, 82, 99, 108).

**dȇr** (interj.), ojačevalnica pri imp. _poglej der, privzdigni der_ (vzh. štaj.). Miklošič, VGr. IV 797 izvaja iz *_dej-že_. Podobno je r. _de_ »namreč, vsaj, baje«, ukr. _di_, str. _děje, děj_, stp. _dzie_ k sln. _deti, dem_ »reči«.

**déra** I (f.) »luknja, pretržek v obleki« (pkm.). Kljub Bernekerju, I 201, ki rekonstruira *_dera_ k psl. *_derti, derǫ_ (glej _dreti_), je treba izhajati iz _děra_ (tako Miklošič, 41) kakor pri č. _díra_, stč. _diera_, slš. _diera_, gl. _dźěra_, dl. _žěra_, ukr. _dirá_. Izhajati je treba iz zahodnoslovanskega iterativa _dě́rati_, prim. sln. dial. _dêrati, dêram_ (Haloze) kot _mêrati_ (pkm.),

medtem ko je csl. *dira*, sbh. *dïra* in r. *dirá* iz iterativa *-dirati.*

**déra** II (f.) »suha tla« (Kras), »sušica, jetika«; pl. *dere* »napušč pri peči«, v 18. st. tudi »jed, hrana« (Gutsmann); pri *deri delati* »delati brez hrane«, kasneje *na dïro delati* (Drobnič-Adelung); *deravec*, v 18. st. *derauz* (Gutsmann) »delavec, ki dela brez hrane«.

Izposojeno iz kor. n. dial. *dör* (f.) »delo brez hrane«, prim. srvn. *derre* »plačilo brez hrane«, bav. *dar*; iz iste osnove je tudi štaj. n. dial. *Dörre* »sušica«, iz tega tudi p. dial. *dera* »sušica« (Štrekelj, JA XIV 521; Berneker, I 184; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 375; Striedter-Temps, DLS 108). Drugače Miklošič, 41, ki sln. in nemške besede veže z lit. *derëti* »najeti«.

**deréze** (f. pl.) »krampeži, Steigeisen«, tudi *dréze* (Zilja, Bovec). Sbh. *deréze* (f. pl.) v istem pomenu je morda izposojeno iz sln.; vendar sbh. *dèreznica* »velik trnek«. Verjetno iz **dheregh-*; prim. lit. *dir̃žas* »jermen«, avesta *dərəz-* »spona, trak«. *darəzayeiti* »pritrdi, pripne«, sti. *dŕmhati* »isto«. Dalje glej *držati* (Berneker, I 258; Fraenkel, 97). Z rastlinskimi imeni kakor r. *derjága* poleg *derezá*, p. *dzierzęga*, sbh. *deréza*, *dïréza* iz *dreti*, *derem* gornje besede verjetno nimajo nič skupnega.

**dérež** (m.) »klop za pretepanje, Prügelbank«. Prim. slš. in č. dial. *dereš*, p. *deresz* »klop za pretepanje«. Izposojeno iz madž. *deres* »klop za pretepanje« (Machek[2], 115). Izhodišče je verjetno *deresló* »siv konj«, ker se je klop pri vsakem udarcu nekoliko premaknila. (Benkö, MESz I 619).

**deselj** (m.), g. *deslja* »hudič, demon« (Pohlin), npr. *da bi te deselj odnesel* (Trstenjak). Primerjati je mogoče samo č. *děsiti* »strašiti«, *děs* »strašilo, hudič«, *děsivý* »strašen«, slš. *desit'*, *des* je iz č.; zdi se, da za sln. *deselj* ne more priti v poštev č. *d'as*, p. *djas* »hudič«, kar je samo evfemistična okrajšava za *diabolus* (Berneker, I 199). Za č. *děsiti* misli Zubatý, LF XLIV 219, da se je razvilo iz **žasnǫti*, stč. *žžasnúti se*, *zžěsiti*, z vrinjenim *-d-*, nato **žděsiti* in iz tega *zděsiti*, *děsiti* (glej tudi Machek[2] 115). Vendar govori sln. *deselj* proti temu poskusu razlage.

**desệt** (num.) »decem« poleg *desẹti* »decimus« (akc. van Wijk, IF I 208); v 16. st. *deſed* (Trubar) in *ta deſeta* (Trubar); izv. *dvâjset* »20«, *dvâjseti* < **dъva-desẹti* (Škrabec, Cvetje XVIII 12; Ramovš, Hgr. II 174); prim. mak. *dvaeset*, blg. *dvàjset*; *enájst*, *dvanájst* ... *devetnájst* < **jedinъ-*, **dъva- na desẹte* (Štrekelj, ČZN I 33; Ramovš, Hgr. II 174), v 16. st. *anaiſt* (Trubar), rez. card. in ord. *dóesetńa* in *dœnaịsńi* < **jedinъ na desętьnъ-jь* (Ramovš, Hgr. II 99); *desetệr(i)*, *desẹ́tič*, *desẹ́titi*, *desẹ́tim*, *desệtka*, *desetica*, *desetína*, *desetíniti*; v 16. st. *deſetijo* (Krelj), *deſſetina* (Dalmatin); mtpn. 1706 *na Deſset*, danes *Desetíne*, *Desetinšček*, *Deseti Kraji*.

Psl. in csl. *desętь* »decem«, *desętъ* »decimus« iz ide. **dek'm*, **dek'm̥tos* poleg subst. **dek'm̥t(i)*; enako je tvorjeno lit. *dešimtìs*, *dešim̃tas*, lot. *desmit(s)* : *desmitais*; st. pr. *dessimpton* : *dessīmts*, got. ord. *taíhunda* in grš. δέκατος (Berneker, I 186; Pokorny, 192; Fraenkel, 91).

**desệtnik** (m.) poleg *desẹ́ti brȁt* »deseti otrok, ki mora po svetu, obdarjen z magično močjo«; *desệtnica* (f.) »isto«. Samo sln.; Grafenauer, N. K. GISN I 14 opozarja na keltske sledove v srir. imenu ženskega božanstva *Deachmi* < *deachma(dh)* »deseti« in v imenskem tipu *Deachmadhe*.

**déska** (*dəskȁ*, *dǝ́ska*) (f.) »asser, Brett, Tafel«, dem. *dəšč́íca*, dial. tudi *dáska* »kamnita plošča« (Mavhinje), adj. *dáskast*, *dêskast*, *deskȁt*, *deščên*; izv. v 18. st. *dshzhan* »sod za vodo« (Gutsmann), v 19. st. *dashzhiza* »posoda za maslo« (Jarnik), dial. tudi *dəskáti*, *dəskâm* »pokriti s škodlami«. V 16. st. *diska* »asser, tavola« (Megiser, 1592); g. i. *Deska*, 1499 *Deschackh*.

Splošnoslovansko; sbh. *dàska*, staro *cka*, *ska*, *štȉca*, *šťica*, mak. *doska*, *štica*, blg. *dъskà*, *štíca*, csl. *dъska*, r. *doská*, *cka*; k temu *tščan*, *tčan*, *čan* »čeber«, ukr., br. *doška*, p. *deska*, staro *cka*; č. *deska*, stč. *dska*, slš. *deska*, *doska*, *daska*; gl. *deska*, dl. *cka*. Plb. *déiska*, *deiskó* »miza« je izposojeno iz srspn. *disc* »miza«.

Psl. verjetno **dъska*, izposojeno bodisi iz lat. *discus* »skleda« ali iz germ. *disc*, stvn. *tisc* »Tisch«, kar je oboje iz gr. δίσκος »disk« (Meringer, SBWA 144, VI 84). Na germanski vir mislijo Miklošič, 54; Meillet, Ét. 113; Zubatý pri Peisker, Beziehungen 65; Brückner, JA XLII 142 in SEJP 88; Vasmer, I 365; Martynov, Germ. zaim. 61). Na latinščino pa Kiparsky, GLg 112; van Wijk, Slavia XV 232; Skok, ZRPh LIV 467). Oštir, AAS I 97, Etnolog IV 15 in Vogelnamen 20 primerja z rezervo gr. δίσκος in slov. *dъska* kot primer paleoevropske fonetike.

**dêšter** (adj.) »živahen, čil, bister«, prvič v 17. st. *deſhter* (Hipolit) poleg *bêšter* (glej *bêšter*). Prim. zah. sbh. *dêstar*, *dèštar*, *dêštar* »spreten, živahen, lep«. Izposojeno iz it. *destro* »spreten, pripraven« iz lat. *dexter* (Skok, JA XXXIII 361 in ERHS I 396).

**dẹ́te** (n.), g. *dẹ́teta* »otrok«, pl. dial. *déca*, g. *decê* (pkm., vzh. štaj.), kol. tudi *dẹ́čica* (pkm.); v 16. st. *deete* »otrok« (Trubar). Izv. *detìč* »fant« (pkm.), tudi *dečâj*, *dệček*, *dệčec*, *dečák*, *dêčko* »fant«, starejše tudi »hlapec«, ca. 1800 *dezo*, *dezhko*, *dezhak* »hlapez, hlapzhizh« (Alič-Adelung); adj. *detînji*, *dečînji*, *detînski*, *dečînski*, dalje *detînstvo* »otroška doba«, v 16. st. *detezhtvo* (Trubar) itd.

Csl. *dětę*, g. *dětęte*, pl. *děti* »otrok«, sbh. *dijète*, *dete*, kol. *djèca*; mak. *dete*, dial. *deče*, pl. *deca*; blg. *detè*, pl. *decà*; r. *ditjá*, pl. *déti*, str. tudi *dětę*, *dětina* »sluga«, kol. dial. *detvora*; ukr. *ditína*, kol. *ditvá*, br. *dzicjá*, kol. *dzjatvá*; p. *dziecię*, *dziecko*, kol. *dziatwa*; č. *dítě*, dial. *dět'*, slš. *diet'a*; gl. *dźěćo*, dl. *źěśe*, *źiśe*, slovin. *ʒā̂ụtko*, *ʒeca*, plb. *dėtã*, *dótka* »otrok«.

Izvedeno iz ide. **dhēi-* »dojiti«, torej **dhoitent* (Mikkola, Ursl. Gramm. I 111); prim. lot. *dẹ̄ls* »sin«, gr. θουλος »suženj«, lat. *fellare* »sesati«, sti. *dháyati* »sesa« (Berneker, I 196; Vasmer, I 353; Trubačev, Term. rodstva 36 z literaturo).

**dẹ́tel** (m.), g. *dẹ́tla* »Picus«, starejše tudi *dẹ́tal* *dẹ́telj*, v 17. st. *detel* (Kastelec).

Splošno slovansko za različne species rodu »Picus«, sbh. *djȅtao, djȅteo*, mak., blg. *detel*, r. *djátel*, ukr. *djátel, djáklyk, játel*, br. *dziácel*, p. *dzięcioł*, dial. *dzięndzioł, dzięcior, cięcioł, dziętel, dzięciel*, č. *datel*, slš. *ďatel*, gl. *dźěćelc*, dl. *źišelc*. Psl. **dętelь* ali **dętьlь* razlaga večina avtorjev iz **dьlbtьlь* (glej *dolbsti*) s staro asimilacijo *l-l* v *n-l* (Mikkola, Zb. Belića II 119; UrslGr. I 104; Machek, Rech. 71; LF LIV 234; LP II 156; Vasmer, I 387). Miklošič, 41 in Berneker, I 190 sta mislila na lit. *dìmt* »bučati, brneti«, Milewski, RS X 84 pa na slov. *dъměti* (glej *damelj*). Brückner, 112 izvaja iz **tęt-*, Pogodin, Slědy 200 pa iz **dent-* »zob«. Glej tudi *detelja*.

**dę̑telja** (f.) »Trifolium«, tudi *dę́teljina*, dial. *dânta* (Medana), *dântu*, g. *dentve* (Kožbana), *dénta* (Goriška Brda), *déntelj* (Kanal), *dántelja* (Pevma); druge dial. oblike glej Ramovš, JA XXXVII 308. V 16. st. *detela* »Trifolium« (Megiser, 1592), v tpn. *Detelnik*, 1424 *Detelemwerchu*; cgn. *Detela*, 1448 *Dettelm* je verjetno iz atpn. *Dietilo*.

Splošnoslovansko; sbh. *dȅtelina*, mak., blg. *detelina*, r. *djátlina, djátla, djátlovina, djátelьnik*, ukr. *djátlovyna, djátlyna*, br. *dzjácelina*, p. *dzięcielina*, č. *jetel, jetelina*, slš. *ďatelina*, gl. *dźěćel*, dl. *źešelina*. Psl. verjetno **dętelь*, dalje nejasno; Berneker, I 190 in Vasmer, I 388 povezujeta z *dętelь* »Picus«; Jagić, JA IX 327 in Brückner, 112 sklepata zaradi č. *datěl'a* »pisana krava« na izhodni pomen »pisan«. Machek JR 121, ESČ 178 rekonstruira v **dem-tel-jь* k **dǫti*, **dъmǫ* »napenjati«. Oštir, Etn. II 62; IV 6 in 14; AAS I 93 in 110; III 148; Razpr. ZDHV VI 199; Vogelnamen 12 in 21 pa opozarja na lit. *dobilai* »Trifolium« in sklepa na predide. poreklo.

**dę̑va** (f.) »virgo« (pkm.), *dę̂vka, devộjka* »puella« (pkm.), knjižno tudi *déva* »puella«, *devíca* »virgo«, *devojka* tudi v Goriških Brdih (prvič pri Sommaripi); v rastlinskih nazivih *divja devica* »Impatiens nolli tangere«, *devičnica* »Convallaria majalis« (Rodik), *devičina* »vrsta trte«; v mtpn. *Deve v Jezeru* (Slavina), *Device* (Badjura, Lj. geogr. 133).

Splošnoslovansko; csl. *děva, děvaja*; sbh. *djȅva, djèvōjka*, mak., blg. *dèva*; r. *déva, devíca, dévuška, dévočka* itd.; ukr. *dívka, divčína*, br. *dzéva*; p. *dziewa, dziewka, dziewoja*, č. *děva, děvče, dívka*, stč. *děvka* »dekla«, gl. *dźowka* »hči«, dl. *źowka* »hči«, slovin., plb. *ʒófa* »dekle«, plb. *déva* »dekle, dekla«, *dévka* »dekle, hči«. Kakor *dete, dekla, deček* k ide. **dhei-* »dojiti, sesati«, prim. gr. θῆλυς »ženski«, lat. *femina* »ženska« (Brugmann, Grdr. II 1, 204; Berneker, I 197; Meillet, Ét. 372; Vasmer, I 333). Zvezo s sti. *dēvī* »boginja« zavrača Jagić, JA XX 434. Mnenja o aktivnem ali pasivnem pomenu oblike obravnava Trubačev, Term.-rodstva 114 d. z literaturo; Machek, 85 in Machek[2], 116 dvomi v razlage »doječa« in »sposobna dojiti« itd. in izhaja iz stč. *děvojná* < **dětovojьna* »po otrocih hrepeneča« k sti. *vēti* »hrepeni«.

**devę̑r** (m.), g. *devę̂rja* »možev brat« (Kras, Posočje, Benečija), tudi *devîr* (Harije); v Vipavi *devîr* »ženin brat«; v Beli krajini *déver*, g. *dévera* »možev brat, nevestina priča« poleg *debér* (tudi vzh. štaj.); izv. *deverováti* »biti nevestina priča«, *déverček* »deverov sin«; *deverúša* »deverova družica«; *deverîja* »svaštvo«; prvič zapisano v 16. st. *dever* (Dalmatin), *diver* (Register; Megiser).

Prim. sbh. *djȅvēr* »možev brat; nevestina priča«; mak. *dever*; blg. *dèver* »isto«; csl. *děverь, děverь* »levir«; r. *déverь* »svak«; ukr. *díver*; br. *dzéver*; stp. *dziewierz*, č. *deveř*; slš. *dever, deverina*.

Psl. *děverь*, identično z lit. *dieveris* »svak«, lot. *dieveris*; sti. *devár-*; stgr. δᾱήρ (iz *δαιϝήρ); arm. *taigr*; lat. *laevir, lēvir*; stvn. *zeihhur*, stangl. *tācor*, vse iz ide. **dāiu̯ēr* »svak« (Miklošič, 45; Berneker, I 198; Vasmer, I 333; Fraenkel, 94; Pokorny, 179 z literaturo).

**devę̑t** (num. card.) »novem« : *devę́ti* »nonus«, dial. tudi *dóevetńi* (rez.); izv. *devę̂tdeset*, dial. *devêtred* (kor.) < **devętьdesętь, *devętьrędь*; *devę̂tnajst* < **devętь na desęte*; *devetér, devetina, devetica, devêtka* in pod.

Psl. *devętь* : *devętь*, konz. osnova s sekundarnim *tь*: prim. lit. *devyni*, lot. *deviņi* »novem« : lit. *deviñtas*, lot. *devîts* »nonus«, toda stprus. *newīnts*: ide. **nevn̥* kakor lat. *novem*, got. *niun*, avesta *nāva* (Pokorny, 319). Baltoslov. začetni *d-* je nastal po disimilaciji *n-n* > *d-n* (Schulze, KZ XLII 27), morda tudi pod vplivom *desętь* (Berneker, I 188; Fraenkel, Balt. Spr. 30). Izglasni *tь* kot v ord. got. *niunda*, gr. ἔνατος (Brugmann, Grdr. II 2, 57; Berneker, I 189), ali iz *tis* kakor sti. *navatís* avesta *navaiti* »devetica« (Trautmann, 198).

**devę̑tek** (m.) »Helleborus niger« (Kreplje na Krasu), »Paeonia officinalis«, tudi *devetêk, devetâk, devetik* poleg *devesilje* »Peucedanum cervaria« in *devetosrajčica* »Gladiolus communis«, prvič 1690 *devetasrajziza* (Valvazor).

Prim. sbh. *devetak, deveternik, devetoro bilje, devesil, devesilj, dvesilje, devesiljka, devesin, devesinj* »imena različnih rastlin« (Simonović, BR 549); blg. *devesil, devesili, devetsil, devetred* »imena različnih rastlin« (Davidov, BBR 366), r. *devjatilьnik, devesil*, p. *dziewięczornik, dziewięćsił*; č. *devaterník*, stč. *devěsil* itd. Machek, JR 70 in 251 in ESČ 85 sodi, da so ta imena dajali Slovani različnim rastlinam z zdravilno in magično močjo. Zaradi oblik kakor sln. *devesilje*, stč. *devěsil*, slš. *devásel* in podobno, sklepa Machek, da je v teh oblikah sled starejšega števnika **devę*, v sbh. dubleti *nevesilj* pa primarno **nevę* (glej tudi *neven*). Prim. lit. *devynspėkė, devynjėgė* »Verbascum« (Fraenkel, 864), nvn. *Neunkraut, Neunmannskraut* ipd. (Marzell, Register, 391).

**devetkáti**, *devetkâm* (v. impf.) »klepetati, besedičiti«; izv. *devetkáč, devetkálo, devetkêla*. Pleteršnik, I 135 primerja z *dvekati, dvečiti* »žvečiti«, vendar je bolj verjetno izvedeno iz *devę̂t*; prim. sbh. *babine devetine*, mak. in blg. *babini devetini* »praznje marnje«, č. *mluviti páté přes deváté* »mlatiti prazno slamo«.

**dę̂vp** (m.) »tat« (kor.), tudi *dîvp*, v 18. st. *deup* »Schelm« (Gutsmann); Lessiak, PBB XXVIII, 84, 38 navaja tudi oblike *döup, dîəp*; Kelemina, ČJKZ III 39 prišteva zraven tudi *djùp*, g. *djúpa* »ropar, vlomilec« (Št. Ilj). Vse izposojeno iz stvn. *diub*, srvn. *diup* »Dieb« (Striedter-Temps, DLS 108).

**dévžak** (m.) »žep« (kor.), tudi *dévžnjak* (Savinjska dol.), v 18. st. *döushak* (Megiser, 1744), *deushak*

(Gutsmann). Izposojeno iz bav. avstr. *Diebsack*, starejše *Deubsack* »vrsta žepa«, dalje glej *dēvp* »tat« (Striedter-Temps, DLS 108).

**dež** (m.), g. *dežja* (*də̏ž, dəžjȁ*) »pluvia«, dial. tudi *dèšč, dȁšč, dèždž*, g. *deždžà* (pkm.), *v dézdi* (Ramovš, JA XXXVII 144) poleg *dèš*, *déža* (vzh. štaj.), *də̏š*, *díža* in *də̏žej* (rož.); v 16. st. *dash, dashevi* (Trubar), dial. in hist. oblike glej Ramovš, Hgr. II 283—286; izv. *dežiti*, v 16. st. *dashyti* (Trubar); *deževáti, dežljáti, dežẹ̄vje, dežína, dežẹ́vnica, dežẹ́vnik* »Charadrius pluvialis«.

Prim. sbh. *dȁžd*, g. *dȁžda, dàžda* (f.), na Hvaru *dôrž, doržȁ*, mak. *dožd*; blg. *dъžd*(*ъt*), csl. *dъždь*, r. *doždь*, ukr. *došč, doždž*, br. *doždž*, str. *dъžgь*; p. *deszcz*, č. *dešť*, slš. *dažď*; gl. *déšć*, dl. *dejšć*. Verjetno iz **duz-di̯us* »slabo vreme« (Trubetzkoj, ZSPh IV 62; Vaillant, RÉS VII 112; Pokorny, 185, 227); prvi del je ide. **dus-*, sti. *duṣ* »slab«, *dúsyati* »pokvari«, drugi del **di̯u-* kakor v *dan*. Drugi avtorji primerjajo *dъždь* z norv. *dusk-regn*, šved. *regn-dusk* »pršeč dež« (Berneker, I 248; Endzelin, ZSPh XIII 78; Vasmer, I 357). Brückner, 88 pa misli na lit. *duzgė́ti* »ropotati«, kar pomensko ne ustreza.

**déža** I (f.) »posoda za maslo«. tudi »pinja« (Kožbana), »panj«, dalje »nečke, korito, kadunja«; v 16. st. *desha* »situla, secchio« (Megiser, 1592). V mtpn. *Déže* (Badjura, Ljud. geogr. 187), *Pod dežo* (Blaznik, Kol. 34).

Prim. sbh. čak. *díža*, ik. *dížva* »mulctrum«; r. dial. *dežá*, br. *dzjažá* »nečke«, ukr. *dižá* »žehtar, nečke, sod«, p. *dzieża* »nečke«, č. *díž, díže*, slš. *dieža* »nečke, žehtar«, gl., dl. *dźěža, źěža* »nečke«. Iz slov. madž. *dézsa* (Kniezsa, MSzl. I 153) in lit. *dėžẽ* »vrsta posode«.

Miklošič, VGr. I 357 je primerjal n. *Dose, Döse* (po njem Pleteršnik, I 136), a v SEW 45 je izvajal iz ide. **dheiĝh-* »gnesti, zidati« (enako Zubatý, JA XVI 389; Stud. II 1, 94; Berneker, I 198; Machek[2], 119). Z rezervo dopušča Meillet, MSL XIV 335 možnost, da je slov. *dẹ̄ža* izposojeno iz nem. (luž. *tyza, tejza* »Schachtel« je gotovo iz nem.). Štrekelj, ČZN V 79 je štaj. nem. *Dese, Deste* »vrsta posode« *Täste* »sod«, bav. *dêstn dêstl* »lesena posoda za vodo« in celo n. *Döse* »deža, kibla« izvajal iz slov. (to možnost dopušča tudi Berneker, I 198); ni pa sprejemljiva njegova etimologija iz ide. **dheiqu̯-*. Būga, Raštai I 602 misli zaradi lit. *dėžẽ* na osnovo **dhē-*.

**déža** II (f.) »kvas, droži, umešeno testo«, tudi *díža* (jvzh. štaj. in na Krasu), npr. *déža shaja*. Štrekelj, Ljub. Zvon, 1889, 100 je to izvajal iz srvn. *deismen* »fermentare«, *deisme* »Sauerteig, Hefe« (Lexer, Mhd. Wb. I 416); kar je več kot dvomljivo (Striedter-Temps, DLS nima). Čeprav samo sln., je po vsej verjetnosti slovanski refleks iz ide. **dheiĝh-* »gnesti« (glej *dẹ̄ža* I), prim. got. *daigs* »testo«, stvn. *teic, teig* »testo« (ide. **dhoiĝhos* : **dhoiĝhi̯ā*).

**dežẹ̄la** (f.) »pokrajina, regio«, redko *dežẹ̄l* (f.), g. *dežẹ̄li*, dial. tudi *dužela* (vzh. štaj.); v adv. zvezah *na deželi, na deželo* »na kmetih«: vendar tudi mtpn. *Dežela* (Vreme) in *Država* (Kresnice) verjetno v pomenu »posest«. V pomenu »regio« od 16. st. dalje *deshele* (Trubar), *dashele* (Jurišič), *duſhela* (Pohlin). L. 1493 izpričan atpn. *Deschela* (M. Kos, GMDS V—VI 9) iz sln. je trž. rom. *Disella* (Skok, Top. problemi 1953, 27). Izv. *deželani* »prebivalci« (že pri Trubarju), v rkp. 1582 in 1644 *deshelani* »višje in nižje pokrajinsko plemstvo« (Dolenc, ČJKZ II 79), *deželski*, rkp. iz prve polovice 16. st. *deschellskhimo*.

Izvedeno iz **dr̥želà* z oslabitvijo *-r-*, ki je pred šumniki pogostna ali po disimilaciji (Ramovš, JA XXXVII 311 in Hgr. II 81 d., 147); oblika *držẹ̄la* je še ohranjena v Prekmurju in pri prekm. avtorjih (Miklošič, VGr. I 304; Valjavec, Rad XLIII 39). Neupravičeno dvomi V. Oblak, LMS 1891, 193. Tudi zahsbh. *dežela, dežełja* »regio«, prvič 1275 *po vsi deželi* (Šurmin, Acta 12).

**dẹ́žen** (m.), g. *dẹ́žna* »Heracleum sphondilium«. Osamljeno, samo sln.; ker so rastlino uporabljali za neko kvašeno pijačo, je verjetna zveza z *dẹ́ža* »droži«. K osnovi **dheiĝh-* »gnesti, zidati« spadajo tudi tpn. *Dežno* (trikrat na Štajerskem), prvič 1275 *Dessken* (avtor, OJ II 65), *Dėževo, Dježevica, Dežan* (Srbija, Bosna), r. *Dežinka* (Smolensk,) br. *Dežki, Dežka, Dežino*, vzh. p. *Dzieżno, Dzieżki* s težko določljivim pomenom.

**dežẹ̑vnik** (m.) »Lumbricus«, tudi *dežẹ̑vnica* (f.); v 16. st. *disheunik, deshelnik* »Ardea stellaris« (Dalmatin), v 17. st. *diſhévnik* »Onocrotalus« (Hipolit); glej Ramovš, Hgr. II 25.

V novejšem pomenu je *deževnik* (< psl. **dъždevьnikъ*) kalk po nvn. *Regenwurm*; enako slš. *dážďovnica*, p. *dżdżownica*, in gl. *dešćóvnica*; z drugimi sufiksi r. *doždevík*, ukr. *doždžánik*, č. *dešťovka* (Sławski, I 213). Sbh. *dȁždevnjāk, dȕždevnjāk* in mak. *doždalec* »Salamandra maculosa«.

**dẹ̑žma** (f.) »desetina«; v. *dẹ̑žmati* »pobirati desetino«; verjetno spadajo zraven cgn. *Dežman* in *Dečman* (glej tudi *dežman*), gotovo pa apel. *dežman* »Myogale moschato, vrsta rovke«. Preko stfurl. **dežima*, tržaško *dezima*, sprejeto iz lat. *decima* (*pars*) »desetina« (Štrekelj, Lwk. 14, Šturm, ČJKZ VI 51). Enako zah. sbh. *dežma, dežmati* in madž. *dézsma*; ukr. *dýžma* in slš. *dežma, dežmar, dežmuvý*, zadnje morda z madž. posredovanjem (Miklošič, 46; Berneker, I 189).

**dẹ̑žman** (m.) »nosač, sluga« (koroško); tudi *dečman*, starejše *dešman* (ČZN VII 13). Kakor furl. *diesmanni* sprejeto iz srvn. *dienestman*, nvn. *Dienstmann* (Štrekelj, Lwk. 14; Kelemina, GMDS XIV 57, Striedter-Temps, DLS 109), malo verjetno iz lat. *decima* (tako Perušek, JA XXXIV 51).

**diamánt** (m.), tudi *démant* »drag kamen«. Kulturna beseda, sprejeta preko nem. *Diamant, Diemant*, bav. avstr. *Demant*, frc. *diamant*, stfrc. *demant*, vse iz pozno lat. *diamas*, starejše *adamas*, to pa iz gr. ἀδάμας »jeklo, diamant«.

**díhati**, *dîham* (v. impf.) »atmen«; pf. (*vz-*)*díhniti*, *-dîhnem*, k temu *dîh* (m.) »Atem«, *vzdîh* »stok«, *oddîh* »počitek«; *dihtẹ́ti, dihtím* »hrepeneti«, *dîhet* »duh« (pkm.); v 16. st. *dihati* »spirare« (Megiser).

Psl. **dych-* (< **dūs-*), csl. *dychati, dyšǫ, dychajǫ*; sbh. *dìhati, dîham, dîšem*, mak. *izdivne*, blg. *dìham, díša*; r. *dyšátь, dycháju, dyšú*, ukr. *dýchaty*, br.

*dýchacъ*; č. *dýchati*, p. *dychać*, *dyszeć*, gl. *wodychnuć*, dl. *wodychnuś*, plb. *dóicha*. Sorodno je lit. *dūsė́ti* »hropsti«, *ãtdūsis* »kdor vzdihuje« srspn. *dūsen* »dremati«, stnord. *dúsa* »biti pri miru« (Berneker, I 249; Vasmer, I 386). Glej *dišati*, *dehniti*, *duša*, *duh*.

**dihûr** (m.), g. *dihûrja* »Putorius foetidus«, tudi *dihôr*, *dəhôr*, *dəhûr*, (dol.); *dəhýr* (Sabonje), *dəhtýr* (Studena gora, naslonjeno na *dehteti*) poleg *thôr* (Stražišče), *hûr*, *hûrək* (bkr.), *hôr* (Sromlje); v 17. st. *dihur*, *hur* (Kastelic, 169); v 18. st. *dihur*, *hur* (Hipolit I 718, II 98), *duhur* (Gutsmann, 147); o sln. dial. oblikah Ramovš, Hgr. II 214; Rigler, Jnotr. gov. 169.

Prim. sbh. *tvȍr*, *tvôr*; blg. *tòrče*; r. *chorь*, *chorëk*, str. *dъchorь*, *tchorь*; ukr. *tchirъ*, *chirъ*; p. *tchórz*, *tórz*; č. *tchoř*, dial. *schoř*, stč. *dchoř*; gl. *tchór*, *twór*, dl. *twór*. Iz r. je prevzeto lot. *dukurs*, fin. *tuhkuri*, est. *tuhkur* (Mikkola, Berühr. I 40; M.-Endzelin, III 512); iz jsl. jezikov rum. *dihor* (Miklošič, 54; Tiktin, II 545). Psl. **dъchorъ*, izvedeno s suf. *-or-jъ* (kakor *piskorъ*, *suchorъ*) iz **dъchnǫti* s stranskim pomenom »smrdeti«, prim. sln. *dah*, *zadah* »smrad« in sin. *smrdȉt*, *smrdêt* »dihur« (Berneker, I 243; Skok, ZRPh XLI 148; Bernard, RÉS XXVII 36; Kopečný, Slavia XXII 323).

**diják** (m.) »učenec, študent« (nk.); adj. *dijáški*; izv. *dijâštvo*; v 16. st. *diazhki* »latinski, bukovski« (Megiser, 1592); v 18. st. *dijakovati* »biti študent« (Basar); ljudsko *dijáčiti*, *djáčiti* »peti za mrličem« (dol.), pri Pleteršniku tudi *jačiti* »peti psalme«, *jâčka* »prepevanje psalmov«.

Prim. sbh. *dak* »diaconus, clericus, scriba, student«, kajk. tudi *jačiti* »peti psalme«, tudi *žakan*, sth. *žakъnъ*; csl. *dijakъ* (Supr.), r. *dьjak* »sekretar«, str. *dijakъ*; č. *žák*, tudi *jáhen* (preko stvn. *jāguno*, *jāchono* »diaconus«); p. *żak* (iz č.), *dziak* »cerkveni pevec«.

Oblika *dijak* je izposojena iz srgr. διάκος, stgr. διάκονος (sln. *dijákon* iz lat. *diaconus*). Kulturna beseda iz krščanske terminologije. Tudi madž. *deák*, *diák* »študent«, *diák* »latinsko«; osman. turško *diak* »latinec, latinski« (Matzenauer, CS 386; Vasmer, Et. 53; Berneker, I 198).

**dika** (f.) »ponos, vrlina, okras« (zastarelo): k temu *díčiti*, *dîčim* (v. impf.) »hvalisati« (pkm.), »ljubkovati« (notr.), »krasiti koga« (zastarelo); adj. *díčen* »vrl, lep«; izv. *díček* (m.), *dičica* (f.) »srček«; v 16. st. *dika* »honor« (Megiser, 1592).

Prim. sbh. *díka* »okras, vrlina, čast«, *díčiti*, *dîčîm* »hvaliti«. Izposojeno iz madž. *dics* »sloves«, *dicső* »veličasten«, *dicsér* »hvaliti, slaviti« (Miklošič, 46; Berneker, I 199; Gombocz-Melich, I 1350).

**dîla** (f.) »deska«, dial. tudi *dilja*, pl. *dîle* »petre, podstrešje«, *dîlce* »lesen strop«. Kakor slš. *dýla* »tram«, p. *dyl* (m.) »deska«, ukr. *dýl'e* (n.) »deske«, dl. *dela* »deska« izposojeno iz nvn. *Diele* »deska«, srvn. *dille*, *dil* »deska, pod, lesen strop« (Miklošič, Fw. 12; Štrekelj, JA XXVIII 511; Berneker, I 200; Striedter-Temps, DLS 109).

**dîlavati**, *dîlavam* (v. impf.) »razsajati« (Ribnica na Pohorju). Nejasno; podobnost s perz. *dil-āwer* »s pogumnim, junaškim srcem« > turš. *dilaver* > sbh. *diláver* »adjutant« je morda slučajna.

**-dîlj** (adv.), navadno s prep. *na dîlj* »dolgo«, *vdîlj* »vzdolž, po dolžini, venomer, brez prestanka«, *vsevdîlj* »venomer«, tudi *vdîlje*, *vdîljem* (adv.) in tudi prep. *vdîlj potoka* »vzdolž...«; izv. *vdîljen* (adj.) »dolg« (pkm.) *vsevdîljen*; v 16. st. *vdilj* »venomer« (Dalmatin).

Prim. sbh. *ȕdilj* »vedno, takoj«, *vsèudîljan* »neprestan«, dial. čak. *dîlje* »takoj« (Krk). Podaljšana redukcijska stopnja psl. komparativa *dьlje* »dalje, dlje«.

**dìm** (m.), g. *díma* »fumus« (akc. Tesnière, RÉS IX 105; Van Wijk, ZSPh XII 295), adj. *dímen*, v. *dímiti se*, *dimim se*; izv. *dîmnik* »caminus«, *dîmnica* »Rauchkammer«, *dîmnikar* »Kaminfeger«, *dîmnat* »voll Rauch«. Obenem oznaka za barvo: *díma*, *dîmka*, *dîmša*, *dimâra*, *dimâlja* »krava dimaste barve«, *dimė̑*, g. *dimę́ta*, *dîmec*, *dîmek* »vol dimaste barve«, *dímast*, *dîmnast* »črno rdeč, zamolklo rumen«; mitološko *Dimek* »podzemni demon rudarjev«. Tpn. *Dimnik*, *Dimišče*, mtpn. *Dimovec*, *Dimce* govore za starejše pomene, kot str. *dymъ* »Herd, Haus«, sbh. *dim* »ognjišče, zadruga« (Mažuranić, Prinosi 237). Prvič izpričano v 16. st. *dém* (Dalmatin), *dimnik* (Megiser, 1592).

Splošnoslov., prim. csl. *dymъ*, sbh. *dȉm*; mak. *dim*; blg. *dim*; r., ukr., br. *dym*; p., gl., dl. *dym*; č. *dým*; slš. *dym*. Sorodno je lit. *dū́mai*; lot. *dūmi*, stprus. *dumis* »dim«, obenem pa tudi lit. *dū́mas* »temnorjav«, lot. *dūms* »isto«, *dūmaļa*, *dūmalis* »temnorjava krava, vol« (glej o barvi W. Schulze, Kl. Schr. 114, 614). Zanimiva primerjava je tudi lot. *dūmaka* »Höhenrauch« in sln. *dîmnica* »Höhenrauch« (Poljane). Dalje je sorodno sti. *dhūmá-* »dim«, lat. *fūmus* »dim«, stvn. *toum* »para, vonj«, gr. θῡμός »moč, ihta« (Berneker, I 250; Trautmann, 62; Vasmer, I 384; Pokorny, 261).

**-dimati** v *nadímati se*, *-dîmam*, *-dîmljem* »napihniti se, otekati«.

Iterativ od *dǫti*, *dъmǫ* (glej *duti*); prim. csl. *nadymati sę*, *nadymajǫ sę*; r. *nadymátь*; ukr. *vzdymáty sja*; p. *dymać* »pihati«, č. *dýmati*, *dýmu* in *dýmám* »pihati«; gl. *dymać* »pihati«, plb. *dóimė* »piha, veje« (Berneker, I 249).

**dimboščak** (m.) »brezno« (Istra; Novice 1859, 394). Nejasno; prim. tudi g. i. *Dimbolak* v Istri. Morda samo naslonjeno na *dim*?

**dimljati**, *dimljam* »dvomiti, sumiti«; samo v 18. st. pri Pohlinu in Gutsmannu *dimlam* »vermute«, *dimlovati* »zweifeln«, *dimliu* »argwöhnisch«, *dimlanje* »Vermutung«; Jarnik, Versuch 100 doda še *dimlatliu* »vermutlich«.

Pozabljena beseda, ki jo kasneje navaja samo še Cigale; primerjati je mogoče samo csl. *dymъ* pri Gregoriju Nazianzinu *paki sъǫzъnikъ Arii prěljubodějanija radi sъ dymomъ i sъ strachomъ*. Sreznevskij, Mat. I 765 misli na gr. δεῖμος »strah«, kar bi po smislu najlaže prevedli »z dvomom in strahom«. Jarnik, Versuch 100 sklepa pri *dimljati* na *dvoumiti* ali na *duma*. Mogoče je suponirati prevojno stopnjo **dhūm-* poleg **dheum-* (glej *duma*) in **dhūm-* (glej

*damelj*). Kljub Georgievu, BER I 446 se zdi sprejemljiva domneva Otrębskega, IF 112 in Macheka, ESČ² 134, da je **dheum-* metateza k ide. **mēudh-* (glej *misel*), torej slov *duma* ne more biti izposojeno iz got. *dōms* »sodba, sklep«. K pomenu sln. *dumati* prim. rum. *dumirì*, *dumerè*, *domerì* »dvomiti, pomišljati se, razjasniti si«. Odveč je Kelemina, GMDS XIV 52 samo pri sln. *dimljati* mislil na got. *dômjan* (avtor, JiS XVII 102—104).

**dîmlje** (f. pl.) »Leistengegend, Schamgegend«, tudi *dîmljice* in *dimljáča* »kužna bula na dimljah«, v 17. st. *dimle*, *dilme*, *dimelze* (Kastelec), v 18. st. *dimlazha* (Gutsmann).

Prim. starejše sbh. *dimije* »inguina«, dial. *dîmnja* (n. pl.), g. *dîmanja*; č. *dýměj* (f.) »oteklina pri vnetju žlez«, stč. *dým*, pl. *dýmy*; p. *dymię*, g. *dymienia* »dimlje«, *dymienica* »bula na dimljah«, ukr. *nadymy* »Leistenbruch«, *dýmynycja*; gl. *dymjo* »Schambug«. Miklošič, 55 rekonstruira psl. **dymiję*, bolj verjetno je **dymę*, g. **dymene*. Navadno izvajajo iz osnove, ki je v *dǫti*, *dъmǫ*, iter. *dymati* (sln. *nadímati se*). Tako že Miklošič, 55 in Berneker, 249. Drugače, manj verjetno, Machek, 104, ki opozarja na lit. *tumėti* »sesiriti, zgostiti se« (glej o tem sln. *steti*, *stamem* »strditi se« in *tota*, *totka* »povesmo«).

**dinja** (f.) »Cucumis melo«; v 16. st. *dinja*, pl. *dinje* »melone, pepones« (Megiser, 1592). Prim. sbh. *dînja*, mak., blg. *dinja*, r. *dýnja*, ukr. *dýnja*, p. *dynia*, č. *dýnč*; iz slov. jezikov madž. *dinnye*, lit. *dinà* »Cucumis melo« ali »Cucurbita pepo«.

Verjetno tuje, vendar je neznanega vira. Dvomljivo Miklošič, Frw. 118 iz *duti*, *dujǫ* (z rezervo Berneker, I 250). Knutsson, ZSPh IV 383 je mislil na lat. *cydonca* (glej *dulica*). Brückner, 106 je primerjal srlat. *tunna*, nvn. *Tonne* »sod«; Skölds, Lingu. Gleanings, 1923, 45 je opozarjal na madž. *dunggą* (n.) »lubenica«. Machek, JR 228, ESČ 105 sumi na paleoevropsko poreklo.

**dipati**, *dipam* (v. impf.) »dirjati«; k temu spada verjetno tudi pf. *dípniti*, *dîpnem* »udariti, lopniti, sunití«. Prim. sbh. *gjípati*, *gjòpiti*, *gjîpnuti* »skakati« (Štrekelj, LMS 1894, 10). Verjetno onomatopeja; prim. *dupati*, *duniti*.

**dîple** (f. pl.), g. *dîpel* »dude« (bkr.), tudi *dîble*; izv. *dîplati* (v.) »igrati na diple«, *diplár*, *dipláš* »godec na diple«. Prim. sbh. *dîple*, g. *dîpālā* »dude«, *dîpliti* »igrati na dude«, stsbh. *dipla* »vrsta cerkvenega ornata«; mak. *dipla* »duda, naborek, pola, plast«; blg. *dipla* »naborek, guba«, *díplja* »gubati«, *diplenica* »vrsta meča«. Vse iz gr. δίπλα »pallium duplicatum, guba, dvojna piščalka« (Miklošič, 52; Berneker, I 200; Vasmer, IRJ XII, 2, 230); k sln. *dîbla* prim. rum. *diblă* »ciganske dude« (Tiktin, I 549).

**dîr** (m.) »lina v cerkvenem stolpu, prostor, kjer vise zvonovi« (Ribnica, Vodnik). Prim. sbh. *dîra* »luknja«, csl. *dira* »scissura«, r. *dirá* »luknja« ali r. *dyrá* »luknja«, *udyrítь* »preluknjati«, kar je oboje iz **der-* (glej *dreti*). Dalje glej *dera*.

**-dîrati**, *-dîram* v kompozitih *po-*(*iz-*, *v-*, *za-*, *raz-*, *o-*)*dirati* (v. impf.).

Podaljšana redukcijska stopnja simpleksa **derti*, **dьrǫ* »dreti, drem«. Prim. sbh. *dírati*, *dîrām* »suvati«, *izdirati* »nagarati se«; blg. *dìram* »trgam«; r. *razdirátь*, *udirátь*; ukr. *obdyráty* »raztrgati, ropati«, p. *zdzierać*, *rozdzierać*; č. *rozdírati*; gl. *wu-dźěrać* »iztakniti oči«.

Iz iste stopnje korena je tudi sln. *podîrki* »cunje«, *zadîrek*, *zadîr*, *odîrek* »kar se zadre«. Pomensko zanimivo je sln. *zadirati se na koga* »vpiti« *zadíren*, *zadírčen* »osoren«, prim. p. *zadzierać z kim*, »spreti se«, plb. *zodērąjǻce* (ptc. prez. act.) »trmast«.

**direndäj** (m.), tudi *dirindäj* »zmešnjava, ropot; vrsta hodnega blaga«. Sprejeto ali vsaj vplivano po bav. n. *dirdendey*, *diradey*, *dirdumdey*, *dilmedey* »nekaj zmešanega« (Pleteršnik po Levstiku; Štrekelj, ČZN V 80); v pomenu »vrsta blaga« je izhodišče srvn. *dirdendei* (m.) »grobo blago«, frc. *tiretaine* (Kelemina, Sln. Etnograf VI—VII 330). V pomenu »zmešnjava« opozarja Miklošič, TEl II 171 na tvorbe kakor so sbh. *darmar*, *trt-mrt*; rum. *tîrmîr* alb. *tert vert* in perz. *tart u mart*.

**dirjatî**, *dírjam* (v. impf.) »hitro jezditi, leteti, poditi se«, starejše tudi *dérjati*; v 16. st. *dirjati* »currere, rennen« (Megiser, 1592); subst. *dîr* »galop«, *dîrja* »drnec«, *dîrek* (m.), v 18. st. *dirk* »Ritt« (Pohlin), novejše *dirka* »tekma v ježi«, iz tega *dírkati*; ekspres. *dirjíhati*, *dirjástiti*; kompozita *z-*(*od-*)*dirjati* so pf.

Medtem ko ruščina ne razlikuje med *udirátь* »odirati« in »drveti« in sbh. *dirati* »suvati« in *dirati* »dirjati«, razlikuje sln. izvedenke iz **der-* »leteti« in **der-* »dreti« (Pokorny, 204). Berneker, I 201 izvaja vse iz **der-* »dreti«. Upoštevati pa je treba tudi kontaminacijo med *dirjati*, *dirkati* in *drkati*, *trkati*.

Nejasno je mak. *diri* »slediti«, blg. *dìrja* »slediti« poleg sbh. *dira* »pot vojske«.

**dirnitî**, *dîrnem* (v. impf.) »ganiti, prevzeti«; izposojeno v 19. st. iz sbh. *dírnuti*, *dîrnēm* »dotakniti se«, pf. k *dírati*; dalje glej *dreti*, *derem*.

**dišáti**, *diším* (v. impf.) »vonjati, tekniti«; v 16. st. *Gofpud je dishal ta Slatki duh* (Dalmatin). V drugih slovanskih jezikih ni pomenske razlike med *dychati* in *dyšati* (glej *dihati*). Enako je pri *dûh* (m.) »vonj«, dial. tudi *dûha* (f.) (jvzh. štaj.) in *dúhati* »vonjati«. Medtem ko je *zadàh* »slab vonj« kakor r. *dušók* ali lit. *dvìsti* »začeti smrdeti« je samo lot. *dvasa* »vonj« poleg *dih*, »para, hlap«. Zadnji pomen je izpričan v sln. *žehtéti* (< **jьz-djuchtěti*) in v ukr. *doch* (r. *žúchnutь*, br. *žúchnucь* »sušiti se« kaže tudi na **djuch-*; enako sln. *ihtéti* »seufzen«, lot. *dvèst* »keuchen, stöhnen« in *íhta* »jeza«, lot. *dusmas* »jeza«), vse iz **djuch-*.

**diti**, *dljem* (v. impf.) »veti, pihati, dehteti, rahlo dihati«. Samo sln. dubleta k *duti*, *dujem* (Berneker, I 236). Osnova **dhū-jō* kakor v gr. θύω »duti«, sti. pas. *dhūyate* »je stresan« itd. Kořinek, Stud. onomat. 201 in Machek, 92 mislita, da je onomatopeja **dhū-* ostala nespremenjena. Drugače zaradi sln. *diti* Pokorny, 263.

**ditrih** (m.) »Centaurea cyanus«, tudi *dretoh*, *dretrh* (štaj.). Izposojeno iz n. *Dietrich*, kar je sicer izkazano v sln. *vitrih* poleg *veternik*, p. *wytrych* itd.

Prenos besede na rastlino zaradi nazobčanih cvetnih listov. Prim. tudi sln. *vetrnik* »Centaurea jacea«.

**dîvan** (m.) »zofa«; knjižna izposojenka iz r. *diván* »zofa«, to pa iz frc. *divan* »zofa«. P. *dywan* »turška preproga« in ukr. *dyván* »preproga« je prišlo po drugi poti iz perz. turš. *divan* »urad, dvor, svet« (Lokotsch, 526). Toda sln. *divaniti* »zabavati se« (vzh. štaj.) se pomensko ujema s sbh. *divániti, divànkati* »pogovarjati, meniti se« (Hrvatska, Dalmacija), *divàna* »pomenek« (Lika). Glej tudi Miklošič, TEl I 285, Nachtr. 29 in Vasmer, I 350.

**divîn** (m.) »Verbascum thapsus« (goriš., kor., štaj.), tudi *devîn* (Dravska dolina). Prim. sbh. *divizma, divizna, divina, divizina, divizmina* »Verbascum«; blg. *divizma*; stč. in č. *divizna*, dial. *divizňa, divina, děvina*; slš. *dzievana*; p. *dziewanna*, stp. tudi *dziewiana, dziewina, dziwanna*; r. *divana, divena, devina, devanka*; ukr. *dyvyná, divénna*; gl. *dźiwizna* »Verbascum«. Psl. izhodišče ni jasno. Sorodno se zdi stdak. διέσεμα »Verbascum« (Barić, Lingv. stud. 34; Detschew, Thrak. Sprreste 546); to je po Joklu v Ebert RL XIII 296 a in 297 b < ide. **dies eusmn̥*, prim. n. *Himmelsbrand*; Oštir, AAS II 272 pa misli na predide. **di-(w)essä-mä* k predide. **di-wers-* »ogenj«. Vendar lit. *devynspė̃kė, devynjė́gė* »Verbascum«, lot. *deviņvīru spę̃ks* »Verbascum« iz *devynì* »devet«, prim. n. *Neunkraut, Neunmannskraut* (Fraenkel, 864). Moszyński, JP XXXV 126 in Sławski, I 198 mislita na izvedenko iz **divъ* »divji«, v oblikah z *dev-* pa približevanje k *děva.* Machek, JR 209 suponira sestavljenko z **dī-, dīp-* »svetiti« in č. *zňať* »žgati«, toda v ESČ 88 se pridružuje mnenju Moszyńskega. Mareš, Vznik a poč. Slov. III 7 kakor pred njim Niederle, Slov. star. II 1, 167 dokazuje, da je traško ime izposojeno iz slov.

**díviti se,** *dîvim se* (v. impf.) »čuditi se«; *dîven* »čudovit«, *zadivljen* »začuden«; novoknjižno po drugih slov. jezikih. Prim. csl. *diviti sę*, sbh. *diviti se*, mak. *divi se*, blg. *divjà se*; r. *divitъsja*, ukr. *dyvýtysja*, br. *dzivicca*, p. *dziwić się*, č. *diviti se* poleg csl. *divъ* (m.) in *divo* (n.) »čudo« in č. *dívati se*, ukr. *dyvýtysja* in gl. *dźiwać* »gledati, opazovati«. Sorodno je lit. dial. *deivóti* »opazovati«. Druge primerjave niso gotove (Meillet, Ét. 373; Meillet, RÉS VI 167); navadno vežejo z lat. *deus* »bog« (glej *dan* in *divji*).

**divji** (adj.), *dívja* »ferus«, dial. tudi *dȏuji, dòuji, dùuji*, celo *dûgâ žéna* »divja žena« (Tolmin); iz tega *divjáti, divjâm*, dial. *dòujati* (Kras), v 16. st. *diviati* (Krelj), v 17. st. *dovjati* (Skalar); dalje *divják* (m.), *doují ák, duják* (rez.); v 17. st. *diviak* (Megiser, TP), *divjáčina*, v 16. st. *divjazhina* (Dalmatin), *diviaſzhina* (Trubar), dial. *doujačen* (rez.), *divjâzen* (pkm.), *divjâd* (f.) itd. Odveč je suponirati psl. **dьvьjь* poleg **divьjь* (Tako Miklošič, LP 160, glej Ramovš, Hgr. II 169). Splošno slov.; sbh. *dìvljī*, mak. *div*, blg. *div*; csl. *divьjь*; r. dial. *divij* poleg *díkij*; ukr. *dývyj, dýkyj*; br. *dzikij*, p. *dziwy, dziki*; č. *divý*; gl. *dźiwi, dźiky*, dl. *źiwy*. Sorodno je lit. *dỹkas* »pust, prazen, brezdelen«, lot. *dīks* »isto«. (Fraenkel, 95). Dalje nejasno; zaradi lot. *dieva zāles* »plevel«, *dieva zuosis* »divje gosi« = »božje«, je verjetno povezava z lit. *diẽvas* »bog«, lat. *deus* »bog« (glej *dan*). Tako Meillet, Ét. 363; Berneker, I 202; Vasmer, I 351).

**diža** (f.) »Acanthus mollis«; zaradi bodičastih listov verjetno iz ide. **dhēigu̯-* »bosti« (Pokorny, 243). Tudi sbh. *žica* »Acanthus spinosissimus« iz **dьžica*. Prim. lit. *dỹgė* »Ribes«, *dygùs* »bodeč«, *dyg(u)lỹs* »Stachel, Dorn« poleg lit. *diegti*, lot. *di̇gt* »bosti«. Ne spada pa zraven p. *(d)żgać, (d)żgnąć* »paliti, bosti« (Otrębski, Sl. Occ. XIX 486; glej Fraenkel, 93). Sumljivo je mak. *žili* »klije«, *žilenje* »klitje« proti lit. *diegas* »klica«, *daigùs* »sposoben klitja«, lot. *diêgs, diêglis* »klica«, *dîgt* »kliti«.

**diže** (f. pl.) »menstruacija«; adj. *dižen, dižna žena*; prvič v 18. st. *díshe, dishinga* (Gutsmann); Pleteršnik, I 140 izvaja iz nvn. dial. *dieses* »menstruacija«; Matzenauer, CS 145, je manj verjetno primerjal z madž. *disznó* »svinja«.

**dižma** (f.) »žila v skali« (Šašelj, I 249). tudi *dizen*, pl. *dizni* (bkr.).

Nejasno; Perušek, JA XXXIV 52 je izvajal iz grš. δεῖγμα »znak, vzorec«, kar ni verjetno. Utegne biti domače, izvedeno iz psl. **degti, *degǫ, *dьgǫ* (glej *žgati* in *degmati se*) kakor csl. in rcsl. *dьgna, dьgna, dogna* »rana, brazgotina«. Iz iste osnove je lit. *dė̃glas* »črno pisan«, lot. *dagls* »črno-belo pisan«.

**djáčiti,** *djâčim* (v. impf.) v frazi *djáčiti za mrličem* »eine Leiche besingen« (dol.). Nejasno; morda k *dijak* »študent«, vendar lit. *dejà, dẽja* »Wehklage«, *dejúoti* »klagen, jammern«, *dejà* »ach, leider« z nejasno etimologijo (Fraenkel, 86).

**dlábiti,** *dlâbim* (v. impf.) »grabiti, jemati« poleg *glábiti, glâbim* »isto« (Ribnica), *glâbež* (m.) »pohlepnež« (dol.); v starejšem jeziku samo *glabiti*, prvič v 16. st. pri Krelju.

Primerjati je mogoče samo č. dial. *dlábit, glábit* »daviti, tlačiti« (Morava), kar ni mogoče ločiti od č. in stč. *dláviti*, slš. *dláviť* »daviti, tlačiti, teptati«, p. *dlawić, dlabić*, dl. *dławiś, dłowiś* »dušiti«. V čeških narečjih se pojavljajo številne ekspresivne variante, tako *dlasmati, dlachnit, dlamsit, dlaboždit, dlachmat, cachmat, dlačkat, dačkat*, slš. tudi *dlašniť* (Machek, 89).

Sorodno se zdi gr. θλάω »zdrobim, zmeljem« iz ide. **dhlas-, *dhl̥s-* »tlačiti, drobiti«, prim. sti. *dhr̥ṣád* »žrmlja« (Scheftelowitz, IF XXXIII 165; Schwyzer, Griechische Grammatik I 676; Walde-Pokorny, I 877 in Pokorny, 271).

**dláka** (f.) »kocine, srst«, dial. tudi *glâka*, (pkm.), *dlâka*; v 16. st. *dlake* (Dalmatin), 1579 cgn. *Huda-dlackha* (Breznik, Razpr. SAZU II 57); izv. adj. *dlákav, dlâčen, dl. kast, dlakovît*; *dlakocépiti* »pretiravati v malenkostih«; morda spada zraven s sekundarno nazalizacijo *pôdlanka* »spodnja, gosta zimska dlaka«; tudi mtpn. *Dlaka*. Glej tudi *volkodlak*.

Prim. sbh. *dlàka* »srst« in rcsl. *dlaka* »barva, koža«; negotovo je č. dial. *dlák* (m.) »grča, kratka veja« (Machek, 88). Etimologija ni jasna. Berneker, I 208 rekonstruira psl. **dolka* in primerja z rezervo lit. *délka(s)* »maček, sidro« (Fraenkel nima); enako Charpentier, JA XXXVII 51, ki pritegne še ir. *delg* »trn«. Oštir, WuS IV 211 primerja nvn. *Talg* »salo«, germ. **talga-*; Iljinskij, RFV LXX veže z *dolja*. Brückner, KZ XLVI 207 pa pritegne lit. *lokỹs*, stprus. *klokis*, »medved« (proti temu Fraenkel, 384; Loewenthal, WuS X 195).

**dlân** (f.), g. *dlanî* »spodnja ploskev roke«, dial. tudi *glân* (Ramovš, Hgr. II 208), *pôdlan*, (f.), *pôdlanca* »dlan« (pkm.); pomen »raven prostor» je izpričan v *podlanec* »gumno« (prim. r. *ladónь* »gumno«) in v mtpn. *Dlan, Dlana, Dlani, Vrh dlani* (Tuma, Imen. 54); prim. p. mtpn. *Dłonie, Dłoń* (Kozierowski, II 131).

Prim. sbh. *dlȁn* (m.), star. sbh. *dlan* (f.); mak. *dlan(ka)*; blg. *dlan*; csl. *dlanь*; r. *ladónь* (< **dolonь*), dial. tudi *dolónь* »dlan, gumno«; ukr. *dolónja* in *ládonja* »dlan«: p. *dłoń*, gl., dl. *dłóń*; č., slš. *dlaň*.

Psl. **dolnь* ima edino jasno sorodstvo v lit. *délna(s)*, dial. *dálna*, lot. *dę̂lna* »dlan« (Miklošič, 47; Berneker, I 208; Trautmann, 51). Dalje je mogoča povezava z stvn. *tenar*, gr. θέναρ »dlan« (Hofmann, 113; Otrębski, Forsch. 75), eventualno pomešano s sinonimom gr. παλάμη, lat. *palma* »dlan« (Meillet, IF V 333; RS IX 74); drugi iščejo sorodstvo z *dolь*, got. *dal*, nvn. *Tal* (Lewy, PBB XXXII 137; Falk-Torp, 135). Še manj gotovo je gr. δέλτος »tabla« in stvn. *zelt* »šotor« (Prellwitz, 110) ali z lit. *d lti* »obrabiti se« (Leskien, Abl. 323 in Pokorny, 195).

**dlȇsk** (m.), g. *dlę́ska* »Fringilla coccothraustes«, v 17. st. *dlesk* (Kastelec).

Prim. sbh. *dlaska*, č. *dlesk, dlask*, dial. *(d)lesek, dlestek, lysek*, slš. *glezg*, dial. *dlezg, glask*, p. *klęsk* »Coccothraustes«. Izvedeno iz onomatopeje *dlap-, dlep-* kakor sln. *dleskati, leskáti*.

**dlę́skati**, *dlę̂skam* (v. impf.) »tleskati z jezikom, luskati«, tudi *dleskáti* pf., *dlę́skniti, dlę́sniti, dlę́ščiti*; k temu *dlȇsk* (m.), *dleskȇt* »tlesk«, in interj. *dlȇsk*!

Prim. č. *dlaskati* »tleskati«; to so intenzivne *-st*-podaljšave osnove **dlap*-, **dlep*- (prim. sln. *tlápiti*, sbh. *tlápiti* »klepetati«) in brez začetnega dentala tudi sln. *luskati*, č. *lusknuti* (Machek², 120). Glej tudi *dlesk* in *dljuska*.

**dlę̑sna** (f.), g. *dlę̑sne* »zobina, zobno meso«, tudi *dlásna*; nav. pl. *dlésna* (n. pl.), dial. tudi *glêsni* (Sromlje), *lesné* (rož.), poleg *désne*, g. *désen*, v 18. st. *dasne* (Pohlin), *dafne* (Gutsmann).

Splošno slov. je oblika brez *-l-*: sbh. *dȇsna*, pl. *dȇsnī*, dial. tudi *dȇšli*; sbh. csl. *desna*; r. *desná*; ukr. *jásny* (pl.), *jasla* (pl.), str. *djasna*; p. *dziąsło*, stp. *dziąsna, dąsna* tudi »goltanec«; č. *dáseň*, stč. *dásň* (f.), *dásno* (n.); slš. *ďasno, diasno, jasno, daseň*; gl. *dźasna* »grlo«, *dźasno* »nebo«, dl. *žěsna, žěslo*; plb. *d'õ'sna, jõ'sna* »dlesna«.

Psl. **dęslo*, poleg **dęsna* iz **dentslo*, **dentsnā* iz starega ptc. **(e)dent*-, **(e)dont*- h korenu **ēd*- »jesti«. Najbliže je stprus. *dantimax* »dlesna« poleg *dantis*, lit. *dantìs* »zob«, lat. *dens*, kimr. *dant*, got. *tunþus*, stvn. *zand* »zob«; (Berneker, I 190; Schwyzer, KZ LVII 259). V povezavo s sti. *dáçatē* »grize« je dvomil že Miklošič, 43. Sln. *diesna* je verjetno posledica križanja obeh dublet **dęslo* in **dęsna*; Berneker, 1. c. misli na vpliv *dleskati*.

**dlę́to** (n.), g. *dlę́ta* »Meißel« poleg *dlę́tvo*, dial. tudi *glêtvo* (štaj.), *letvo* (Kras), *gliətwə* (Guštanj), *glèitva* (pkm.), *hlíte* (rož.), *liətvə* (zilj.); v 16. st. *dletu* (Megiser, 1592); v 18. st. *dlietu, dlietvu* (Gutsmann). Izv. *dlétiti, glétiti, dlétvati* »meisseln«, *dlečveníca* »luknja v jarmu« (Sl. Gradec); verjetno spada sem tudi *betonica* »dleto« (< **dletvenica*), izpričano v 17. st. pri Kastelcu in Vorencu. V mtpn. *Dletvo, U Dletu* (južnonotr.).

Prim. sbh. *dlijèto, glijèto*; mak. *dleto, gleto*; blg. *dletò, gletò*; psl. **del(b)to* k **dьlti*, **dьlbǫ* (glej *dolbsti*); severnoslov. jeziki imajo oblike iz *o*-jevske stopnje; r. *dolotó*, ukr. *dolotó*, p. *dłóto*, č. *dláto*; gl. *błócko*, dl. *błótko*; na Balkanu se to pojavi le v blg. *dlàto* in v sbh. čak. *blànja* »dleto« (Berneker, I 183, 208).

**dljȇ** (adv. komp.) »dalje, več«, v 16. st. *dle* (Krelj), dial. tudi *dljȇj, dljȇr, dlḭ̂ê, dȇlj*; glej tudi *dȃljši* »bolj dolg«.

Prim. csl. adv. komp. *dьlje, dьlьje*; č. *déle, delší*, stč. *delí, delší*; gl. *dlěje*, dl. *dlej* (sbh. *dùlji* ima *-u*-po *dug*). Tega ni mogoče ločiti od csl. *prodьliti* »nadaljevati«, r. *prodlítь* »podaljšati, odlašati«, ukr. *prodlýty* »podaljšati, nadaljevati«, č. *prodlíti*, stp. *przedlić*, gl. *dlić so*.

Osnova **dьl*- je ista kot v *dьlgъ* (glej tudi *valje* in *poleg*), razvila se je pod vplivom analogije adj. *vysokъ, širokъ*, kjer v komparativu odpade sufiks *-okъ* (Miklošič, 55; Berneker, I 252; Trautmann, 55; Vasmer, I 354). Dalje glej *dolg*.

**dlȋskva** (f.) »Mandragora acaulis«, tudi *nadlȋšek, nadlȋšček*; v 17. st. *nadlisec*. K temu tudi sbh. *nadlišak, nadliška*. Nejasno; morda kakor *dljuska* »ostanek ubitega mrčesa« ali č. *dleška, dlaška* »mlad grahov strok« k onomatopeji tipa *dleškati*.

**dljuska** (f.) »trup ubitega mrčesa, bolhe, uši« (vzh. štaj., dol.). Štrekelj, LMS 1894, 10 je primerjal s č. *dlaška* »mlad grahov strok«, tudi *dleska, dleška, dlasek, dlašek* itd., stč. *tleščka*. Izvedeno iz onomatopeje, ki je brez začetnega *d-* izpričana v sln. *lúskati* »tleskati«, č. *lusknuti* poleg *dléskati* »isto«, č. *dlaskati, tleskati* itd. (o tem Machek², 120).

**dnȁ** (f.) »kolika« (starejše); prvič pri Megiserju, 1592 in 1603 *dna* »colica passio, dolor colico«; znova uvedeno pri Glonarju, 1936 *dna* »bolezen v črevih in sklepih« (Breznik, Razpr. ZDHV II (1926) 110).

Prim. csl. *dъna, dьna* »neka bolezen«, sbh. staro *dna* »neka bolezen«, kajk. *dna* »kolika«; str. *dna* »podagra«, ukr. *dna* »zaprtje«, *zadnyt* »zaprt«; č. (staro) *dna* »podagra«, nč. *dnavý*; p. *dna, dennośċ*, adj. *denny* »podagra«. Kakor *danka* izvedeno iz *dъno* (Štrekelj, JA XXVIII 483; Berneker, I 245; Zubatý, Stud. I, 1, 292), pomensko najprej »spodnji organi« in nato »njihovo obolenje«; prim. blg. *dno* »dno« in »otroško obolenje z bolečinami v dimljah« in sln. dial. *dníčka* »lakotnica, teščina« (pkm.).

**dnína** (f.) »najeto delo; plačilo za delovni dan«; *dnȋnar* »najeti delavec«.

Prvotno **dьnьnina*, izvedeno iz *dьnь* »dan«; prim. slš. *náden* (f.), *nadnica* »dnina«, č. *nádennik* »najet delavec«, stč. *na den dělati*. Manj jasno je *udȋnjati se* »pustiti se najeti« in postverbal *udȋnj* (m.) »najem«, npr. *na udinj delati*, kar razlaga Pleteršnik II 709 iz n. *dingen* »najeti« (Striedter-Temps, DLS nima), a je mogoče razložiti bolje kot iterativne oblike k **u-dьniti se*.

**dnȍ** (n.), g. *dnȁ* »fundus, fundamentum«, tudi prep. z gen. *dno potoka* (Miklošič, VGr. IV 254), tudi *dáne* (f. pl.) »dno« (Posočje); v mtpn. *Dnȍ*,

*Dnô, Dnü, V dnâh, V dnêh, Va dnĕ, Den* s pomenom »nižava«. Prvič v 16. st. *na dnu* (Dalmatin). K temu tpn. *Dane, Danje* (< **dъnjane*), po 1086 *Danna*, 1252 *im Podem*. Izv. *dána* (< **dъnъna*) »dno soda, talna deska«, *dencĕ* »isto«, *dâmnica* (< **dъnъnica*) »zadnja deska pri panju«. Kot geografski pojem *podánja* »kotlasta dolina«, *podánek* »vznožje hriba«, *dníka, níka* »nižava,« v mtpn. *Dnika, Dnike* (vzh. štaj. in pkm.), *dnjáča, gnjáča* »globel«, v mtpn. *Dnjača, Gnjača* (štaj.), *dnišče* »vejevje pod stogom«, v mtpn. *Dnišče*, V *dniščeh, V niščah* (Istra, Posočje), adj. *dníčen les* »podrast v gozdu«. Glej tudi *brezno, dno* in *danka*.

Splošno slovansko; prim. sbh. *dnȍ, dánce, ìzdan*; mak. *dno*; blg. *dъ̀no, dъnìka, dъnìšte*; r., ukr., p., č., gl., dl. *dno*; csl. in psl. *dъno*.

Po večini izvajajo iz ide. **dhubnom* (glej *duplo* in *deber*) in primerjajo lit. *dùgnas* (< **dubnas*), lot. *dubens* »dno«, stpr. *padaubis* »dolina« (Berneker, I 237; Trautmann, 46; Fraenkel, 108; Pokorny, 268). Drugače Zubatý, Stud. I, 1, 289 in za njim Machek, 90, ki suponirata metatezo iz **budhno-*, prim. lat. *fundus*, gr. πυθμήν, nvn. *Boden*, sti. *budhná-* »dno«.

**dob** (m.) »Quercus«, ohranjeno le na jzah.; v 17. st. še *dob, hrast* (Megiser[2]); k temu sln. dial. *dobec, dobič, dobje, dobovina* »Quercus sessiliflora«, *dobljica* »Quercus«; v 17. st. *dubljice* »šiške« (Gutsmann). Iz psl. dublete *dǫbrъ* je verjetno sln. *drobljak* »Quercus robur, conferta, pedinculata«, dalje *dobravka* »Ajuga«, prim. ukr. *dubrák* »Ajuga«. Zaradi plb. *jablkodǫb* »jablana« ni izključeno, da spada sem tudi sln. *dobrc, dobrež* »Pirus malus« (morda križano z *dobrъ* »bonus«), enako *dobrika, dobrikovína, dobroletovina, dobrovitovina* »Viburnum lantana«. Izredno pogostna tpn. in mtpn. *Dob* (1359 *Dub*), *Dobec* (1275 *Dobiz*), *Dobje* (1310 *Dobye*), *Dobrno* (1291 *in Thobonem*), *Dobníca, Dobovec, Dobovica* in pdb. (avtor, SVI I 136); manj je tpn. tipa *Dobrovo, Dobrovnik*.

Splošnoslovansko; csl. *dǫbъ* »drevo, hrast«, blg. csl. *dǫbrъ* »gozd«, sbh. *dȗb*, mak. *dab*, blg. *dъb, dъbъt* »hrast«, r., br., ukr. *dub* »hrast, čreslo«, r. *dubítь* »strojiti«, p. *dąb* »hrast«, *dębnica* »čreslo«, *dębić* »strojiti«, č., slš., luž. *dub* »čreslo«; k temu č. *dubiti* »strojiti«, *dubenka* »šiška«, plb. *dõbŕanka* »šiška«; p. tudi *dąbrza* »hrastov gozd«, *dąbrowy* »hrastov«. Iz slov. jezikov madž. *domb* »hrast«, lit. *dũbai* »čreslo«, toda prasorodno je morda stpr. *dumpbis* »čreslo«.

Etimologija nejasna; vrsta avtorjev misli na ide. **dem-* »staviti«, stvn. *zimbar* »stavbni les, stavba« (Miklošič, EW 48; Mikkola, Ursl. Gramm. I 124; Pedersen, Kelt. Gramm. I 186; Vasmer, I 377). Vaillant, RÉS XIV 224 primerja lit. *duñblas* »močvirje« (glej *dobrava*). Iz *dymъ* izhajata Lehr-Splawiński, Beličev Zb. 412 in Milewski, Pr. Fil. XVI, 198. Uhlenbeck, KZ XL 554 primerja stvn. *tanna* »jelka«, enako tudi Machek, LP II 152 in ESČ[2] 132, kjer misli na paleoevropsko poreklo in pritegne še fin. *tammi* »Quercus«.

**dǫ́ba** I (f.) »način, vrsta« (pkm.), tudi *dôb* (f.), g. *dobî* (pkm.); adv. rabljeno *na to dobo, pri taki dobi* »na tak način«, *na vsako dob* »na vsak način«, *pri srednji dobi* »srednje«, v *eno dobo* »enakomerno«, *ene dobi* »enojen«, *dve dobi* »dvojen«, *človek svoje dobe* »pravšen človek«. K temu *podóben* »sličen«, *podǫ̂ba* »slika«, *spodóbiti se* »biti kakor je treba«, *spodoben* »sposoben« (pkm.); nknj. *udǫ́ben* po drugih slov. jezikih.

Prim. stč. *doba* »način, oblika, podobnost«; br. *dóba* »videz, način«, csl. *podoba* »okras«, *podobьnъ* »similis«, *udobь* »facile«; r. *podóbitьsja* »biti podoben«, *podóbnyj, sdóba* »dodatek k jedem«, *udóbnyj* »primeren«; p. *ozdoba* »okras«, *podobno* »verjetno« itd.

Večina raziskovalcev ne razlikuje osnove *doba* v tem pomenu od *doba* II »čas«. Lit. *dabà* »narava, značaj«, lot. *daba* »način, značaj«, *dabêt* »ugajati«; časovni pomen samo lit. *dabaȓ* »sedaj« (Lohmann, ZSPh VII 376). Manj verjetno Machek, 90, ki primerja gr. δέμας »oblika, podoba« in suponira zamenjavo labialov.

**dóba** II (f.) »časovno obdobje«, tudi *dôb* (f.), g. *dobî* »čas«; adv. *za dobe, v dobi, ob dobi, k dobi* »pravočasno«, *prevdóbi* »prezgodaj« (bkr.), *najprednjo dob* »najprej«, *do sih dob* »doslej«, *do se dobe* (kor.), *katere dobe* »včasih« (Gutsmann).

Prim. sbh. *dȍba* (n. indekl.) »čas«, *dôb* (f.), g. *dȍbi* »starost«; redko *dȍba* (f.); mak., blg. *dòba* »čas«; r. *dóba* »čas, ura«, r. csl. *bezdobъ* »v nepravem času, zaman«, *nado* (< *na době*) »treba je«, ukr. *dóba* »čas 24 ur«, *bezdob* »zastonj«; p. *doba* »pravi čas«, stp. tudi *dob'* (f.), č. *doba, údobí* »obdobje«, slš. *onedobný* »tedanji«; gl. *dobo* (n.), dl. *doba* »čas«; csl. *podobьno vremę* »pravi čas«.

Psl. **doba, dobь* izvajajo iz ide. *dhabh-* »primeren, pripraven« (glej tudi *dober*). Sorodno je got. *gadaban* »prilegati se«, *gadōfs* »pristojen« (ni pa slov. *-dobiti* izposojeno iz got., kot sklepa Martynov, Vzaimodeistvie 156), dalje lat. *faber* »kovač, umetnik«, arm. *darbin* »kovač« in verjetno tudi lit. *dabà* (glej *doba* I). Tako Berneker, I 203; Trautmann, 42; Fraenkel, 79 in ZSPh VI 96; Pokorny, 233). Drugače Machek, 90, ki suponira prvotno **dova* »dolg čas« ter primerja gr. δοάν »dolgo« in slov. *davno*.

**dǫ́belj** (adj.), *dǫ́blja* »sposoben, potrjen«, tudi *dobljîv*; k temu *doblję̂st* (f.) »spretnost, pripravnost« (Loški Potok). Tudi v tpn. *Dobletina, Dobletinsko polje* (< atpn. **Doblęta*), *Dobliče*, 1334 *Doblich, Dobležice*, 1404 *Dubelschitz* in v hdn. *Dobel, Doblar* (Bezlaj, SVI I 134).

Razen v sln. živi samo v r. *dóblyj* »hraber«; csl. *doblь, dobь, doblijь, doblьnъ* »močan, hraber, plemenit«. Rusko *dóblestь* »plemenitost« in mak. knjižno *doblest* (f.) »vrlina« je izposojeno iz csl. *dobljestь, dobljestvije* »plemenitost, hrabrost«. Sbh. je izpričan atpn. *Dobljislav* (Maretić, Rad 81, 117). Tvorjeno s formantom *-i̯o-* iz korena **dhabh-* (Berneker, I 205; Trautmann, 43; Vasmer, I 356).

**dǫ́ber** (adj.) »bonus«; nedol. *dǫ́bər, dóbra, dóbro*; dol. *ta dôbər, ta dǫ̂bra*, dial. tudi nedol. *dobrȁ*: dol. *dȍbra* (rezij.); gen. *dǫ́bərga, dobərgȁ* (akc. ZSPh I 185; II 3; JF II 84; Ramovš, SJ III 46); adv. *dǫ́bro* »prav, jako, zelo«, *dobro dolgo* »ojačevalno in pritrdilno« (Štrekelj, LMS 1894, 10), dial. tudi *drȍ* »prav, zares, zelo« (kor.), *dàr* »zares« (Pohorje), *dro* »in continuo« (Istra); izv. *dobrǫ̂ta*, v 16. st. *dobruta* (Trubar), *dobrǫ̂ča, dobrína, dobríčina*; evf. *dobŕci*,

*zabŕci* »ošpice« (Kelemina, ČZN XXIII 141); v atpn. že sredi 8. st. *Dabramuzli* (**Dobromyslь*, Ramovš, Kr. zg. 36), 945 *Dobronega* (Jaksch, MDC, Nr. 102), po 1139 *Debregoi* (Jaksch, ibd. Nr. 605), tpn. *Dobrič*, 1360 *Dobrutestorf*, *Dobrina*, 1311 *Dobrunesdorf*, *Dobrljevo*, 1273 *Dobrilev*, *Dobriša ves*, 1350 *Dobnitesdorf*, *Dobrnež*, 1265 *Dobrintendorf*, *Dobroslavica*, 1560 *Dobrosslitzi*, na Štajerskem 1282 *Dobrochoten*; *Dobro polje*, *Dobrépole* (**dobrojè pol'jane*), 1220 *Gutenwelt*, *Drobovljane*, n. *Drobollach*, 1238 *Oberpuolach*, *Dropole*, n. *Tröppolach*, 1288 *Dobropoelach* (Pintar, Lj. Zvon, 1913, 658; Ramovš, Hgr. II 164; Bezlaj, SVI I 137 d.; Kranzmayer, ONBK I 97; Rigler, Jnotr. gov. 115, 140).

Splošno slov.; prim. sbh. *dȍbar*, *dòbra*, dial. *dòbre* »zadosti«; mak. *dobar*, blg. *dobъ̀r*; r. *dóbryj*, ukr. *dóbryj*; p. *dobry*, č. *dobrý*, gl., dl. *dobry*, plb. *dü'öbrë*; csl. *dobrъ*. Iz osnove ide. **dhabh-*, »primeren« (glej *doba* I in II in *dobelj*). Liter.: Berneker, I 204; Trautmann, 43; Meillet, MSL VIII, 165; XIII 215; BSL XXVII 31; Pokorny, 233.

**dobljêst** (f.) »sposobnost, spretnost« (Loški potok). Prim. csl. *dobljestь*, *dobijestvije* »plemenitost, hrabrost«. R. *dóblestь* »plemenitost« in mak. knjižno *doblest* »vrlina« je izposojeno iz csl. Izvedeno iz *doblь* »plemenit, hraber«.

**dobljica** (f.) »šiška«; v 18. st. *dublize* »Galläpfel« (Gutsmann). Prim. plb. *dǫbrjánka* »Gallapfel«. Izvedeno iz *dǫbъ* »hrast«, č., r., ukr. *dub* »čreslo«. sbh. *dubiti*, r. *dubitь* »strojiti«, stpr. *dumpbis* »čreslo«. Sln. *dobljíca* je morda iz **dǫbrica*.

**dobra** (f.) »eine wasserreiche Gegend« (Pohorje; Novice, 1859, 108). Za primarno **dabra* govori poleg pohorskega prehoda *-a-* v *-o-* tudi vzh. tir. in kor. n. *Daawer* »felsiger Talschluss« in tpn. *Daber* pri Millstattu (Kranzmayer, ONBK I 133), na Tirolskem *Täber*, *Taberer* (Mitterrutzner, Progr. Gymn. Brixen, 1879), kjer *-a-* ne more biti iz *-ъ/ь-*. Sorodno je lit. *dúobti* »izvotliti, utreti pot«, *duobẽ* »luknja, jama«, *duobà* »žlambor«, lot. *duôbjš* »vgreznjen, globok, votel«, v tpn. lot. *Duobe*, prus. *Doben* »Wasserstellen« *Dobrin* (tpn. in hdn.); glej Fraenkel, LEW 108; Mühlenbach-Endzelin, I 531. Napačno Bezlaj, SR VIII; Lingu. I 50 in SVI I 137.

**dobrava** (f.) »gaj, listnat gozd«; izredno pogostno v tpn., kjer najdemo tudi dubleto *dóbrova*; na sln. tleh je 45 tpn. in več stotin mtpn. tega tipa. Prvič 973 *Szovrska Dubravua*, 989 *Zourska Dobrauua*, kasneje 1291 *Tobrowa*, 1267 *Dobrave*; v nemških dokumentih prevedeno večkrat *Hard*, *Harde*, *Auen*, *Awn* (avtor, SVI I 140). Na Koroškem tudi *Dombra* (Lessiak, PBB XXVIII 118; Schwarz, ZSPh V 128), na štaj. *Dobrawa*, 1443 *Dobra*, 1478 *Tobra*, *Dobra* (Zahn, ONB 136).

Prim. sbh. *dùbrava*, mak. *dobra(v)a*, blg. *dъbràva*, csl. *dǫbrava*, *dǫbrova* »gozd, hrastov gozd«, r. *dubráva*, *dubróva* »listnat gozd, park«, ukr. *dubróva*, *dibróva*, br. *dubróva*, p. *dąbrowa*, č. *doubrava*, slš. *dúbrava*, gl., dl. v tpn. *Dubrawa*, plb. tpn. *Dõbrúova*. K temu tudi stč. *dubra* »dolina«. Najbolj verjetno s sufiksom *-ava* / *-ova* izvedeno iz *dǫbrъ* »hrast«; blg. csl. *dǫbrъ* »gozd« (Berneker, I 215; Vasmer, I 377). Dvomljiva je primerjava z lit. *duñblas* »močvirje«, lot. *duñbrs* »močvirje«, *dumbrava* »močvirno področje« (Vaillant, RÉS XIV 224). Še manj verjetna je povezava z *dьbrь* (Brückner, SEP 83) ali z lit. *duobẽ* »jama« (Iljinskij, RFV LXXVIII 207) in z gr. δένδρεον »gozd, drevo« (Meillet, Ét. 373). Drzna je domneva Macheka, LF LXXII 71 in ESČ$^2$ 123, da je *dǫbrъ* »gozd« z metatezo **dum(b)ros* sorodno z grš. δρυμός »gozd« in ne z *dǫbъ* »hrast«.

**dobravka** (f.) »Ajuga chamaepitys«, tudi *dobrôvka*; prim. p. *dąbrówka* »Ajuga«. Berneker, I 215 izvaja iz *dǫbrava*, vendar kaže sbh. *dubčac*, *dubačac* »Ajuga«, r. *dubnica* »Ajuga« in ukr. *dubrák* »Ajuga« (glej tudi sln. *bučnica* < **dǫbъčьnica*?) na *dǫbъ* poleg *dǫbrъ* »hrast«. Tudi sinonim *iva*, *jiva* v različnih slov. jezikih kaže na primerjavo z drevesom.

**dobŕci** (m. pl.) »ošpice, osepnice«, tudi *zabŕci* (jvzh. štaj., dol., bkr.), adj. *dobŕčast*, *dobŕčav*; v 17. st. *doberzi* »uogerzi, pappula« (Kastelec), tudi *dobovíčast* »maserig« (Cigale). Verjetno k *dober* po tabuistični zamenjavi, prim. r. *dobráva*, *dobrúcha* »mrzlica« (Zelenin, Tabu II 76). Manj verjetno Kelemina, ČZN XXIII 141, ki izvaja iz nvn. dial. die *óè'schel* »Blattern«, švabsko *Treiúrschlen* k stvn. *urslacht(i)* »varix«.

**dǫ̂da** (f.) »Didus ineptus«, tudi *dônda*, *dôndarica*. Verjetno povzeto po nemškem vulgarnem *Dodo*, *Dudu*, *Dondon*, knjižno *die Dronte* »Didus ineptus«, frc. *dronte*, angl. *dodo*.

**dǫ́ga** I (f.) »mavrica«, v starejšem jeziku tudi *dúga*; z enakim pomenom prim. sbh. *dúga*, blg. *dъgà*, ukr. *duhá*, p. *dęga*, *dąga* (tudi *tęga*, kašub. *tanga*), č. *duha*, slš. *dúha*, gl. *duha*; k temu tudi str. *dugatъ*, *dugnatъ* »pisan«.

Tega ni mogoče ločiti od stč. *duha* »modrica na koži«, stp. *dęga* »brazgotina, praska«, (k temu rum. *dunga* »ris, praska«); r. *dugá* »krivina, lok«, ukr. *duhá* »lok med ojesi«. Psl. *dǫga* primerjajo z lit. *dangùs* »nebo«, stpr. *dangus* »nebo (tudi v ustih)«, lot. *dañga* »kolotečina«, *dañdzis* »platišče kolesa« iz ide. **dhengh-* (Zupitza, KZ XXXVII 388 in Machek$^2$, 133 opozarjata na zvezo s **tengh-*, sln. *težek*). Podrobno literaturo glej Berneker, I 217; Vasmer, I 378; Fraenkel, 88).

**dǫ́ga** II (f.) »deska pri sodu, škafu«, *dǫ̂gar* »izdelovalec dog«; v istem pomenu sbh. *dȕga*, mak. *daga*, č. *duha*, *dužina*, p. *dąga*, gl. *duha* in iz slov. jezikov madž. *donga*, *duga* »doga«. It. *doga*, furl. *dòghe*, *dòve* iz srlat. *doga*, rum. *doagă* »doga«, ngr. δουγα, δόγα, alb. *dogë* itd. kljub Mendeju, RLS 59 ne pride v poštev.

**dojíti**, *dojím* (v. impf.) »nutricare, lactare«, štaj. in bkr. tudi »mulgere, molzti«; k temu *dǫ̂jke* (pl.) »ženske prsi«, *dǫ̂jka*, *dǫ̂jna*, *dojílja*, *dojníca* »nutrix«, *dojénec*, *dojénček* »otrok«, *dǫ̀j* (m.), *dója* (f.) »molža«, *odǫ̂jek*, *odǫ̂jče* (n.) »mlad prašiček«; v 16. st. *doyti* »mulgere« (Megiser, 1592), *dojka*, *doiniza* »nutrix« (ibd.), *doyenim zhenam* (Trubar), v 17. st. *doica*, *doimiſa* (Sommaripa).

Splošno slov.: sbh. *dòjiti*, *dòjīm* »nutricare«, mak. *doi* »nutricare«, blg. *dojà* »mulgere«, csl. *dojiti*, *dojǫ* »nutricare«, r. *doítь*, *dojú* »mulgere«, ukr. *dojíty*,

br. *daicь*, p. *doić*, č. *dojiti*, slš. *doit'*, gl. *dejić*, dl. *doiś*, plb. *dúöjė* »mulgere«.

Slov. *dojiti* je prvotno kavzativ k neohranjenemu glagolu **diti* iz korena **dhēi̯-*; v enakem razmerju je got. *daddjan* »dojiti« : stšved. *dīa*, norv. *die* »dojiti« (Kuryłowicz, L'apophonie 166; Pokorny, 241). Sti. *dháyati* »doji« je iz **dhəi̯eti*, enako lot. *dêt*, *dêju* »dojiti« in drugo obširno sorodstvo (glej tudi *dete*, *deva*, *dekla* (liter.: Berneker, I 205; Trautmann, 51).

**doklêj** (inter. part.) »bis wann, wie lange«, tudi *doklê*; enako je tvorjeno tudi *odklêj*, *odklě* »seit wann«; dalje *doklêr*, *dókler* (konj.) »so lange bis«, dial. *doklêdar* (kor.), *dòkleč*, *dòklič* (vzh. štaj., pkm.) in *pokéč* (pkm.) in *odklêr* »seitdem, seit«; *dókler ne* »bis«, starejše *dokler da*, v 16. st. samo *dokler* (Krelj).

Izvedeno iz **do-(od-)-kolě* in deloma razširjeno z *daže* (Vondrák, VGr. II 512); sbh. csl. *do-kolě*, *od-kolě*, sbh. *dȍk*, *dȍkle*, starejše tudi *dokla*, *doklu*, *doku*; pkm. *pòklič* pa je tvorjeno kakor sbh. csl. *po-kolě*, sbh. *pókle* »nachdem, weil«. V gorenjskih oblikah *dŗklê*, to pa je *do-kolě*, sovpadlo z *do-tolě* (glej *dotlej*).

**dǫ́lbsti**, *dǫ́lbem* (v. impf.) »vrtati, votliti«, dial. tudi *dôlbati* (notr.), *gôlbsti* (vzh. štaj.), *gòlbiti* (Dajnko); izv. *dolbník*, *dolbáč*, *dolbáča*, *gôlbež*, *dolbílo* »dleto«: *dôlb* (m.), *dolbína* »izdolbena votlina«; v 16. st. *glóbsti*, *glóbem* (Trubar), v 18. st. *glodilu* »dleto« (Gutsmann).

Prim. sbh. *dúpsti*, *dúbēm*, čak. tudi *dlisti* (< **dlě-sti*); mak. *dlàbi*; blg. *dъlbàja*, *gъ̀lbam*; r. *dolbátь*, *dolbítь*; ukr. *dovsti*, *dovbu*; p. *dłubać*, *dłubię*, č. *dlubati*, *dloubati*, slš. *dlbsť*, *dlbať*; dl. *dłypaś*.

Psl. **dъlti*, *dъlbǫ*; sorodno je lit. *dìlba* »kdor poveša oči«, stvn. *bitelban* »pokopati« iz ide. **dhelbh-* »kopati« (Berneker, I 250; Trautmann, 54; Fraenkel, 81, Pokorny, 246). Trubarjevo *glóbsti* in Gutsmannovo *glodilu* je morda nastalo po metatezi, deloma naslonjeno na *globok*. Glej tudi *dleto*.

**dólg** (adj.), f. *dólga* »longus«, dol. *ta dôlg*, *dólga* (akc. Ramovš, JA XXXVII 154 d. in SJ III 48), dial. tudi *dûx*, *dôu̯x* (Rigler, Notr. gov. 51 d.); v 16. st. *dolgo* (Trubar). V časovnem pomenu sln. in r.; prim. *dolgčas* »Langweile« toda *dolgovezen*, r. *dolgovjazyj*.

Prim. sbh. *dȕg*, mak. *dolg*, blg. *dъl(ъ)g*, csl. *dlъgъ*; r. *dólgij*, nedol. *dólog*, *dolgá*, *dólgo*, ukr. *dóuhij*, br. *dóu̯hi*; p. *długi*, č. *dlouhý*, slš. *dlhý*, gl. *dołhi*, dl. *dlugi*, *dlujki*. Psl. **dъlgъ*; prasorodno je lit. *ìlgas* »dolg«, lot. *il̃gs*, sti. *dirghás* »dolg«, avesta *darəγa-*, st. perz. *darga-*, gr. δολιχός, het. *daluga-* »dolg«. Z izgubo začetnega *d-* tudi lat. *longus*, got. *laggs* (< **dlongos*); druge oblike kažejo na *-l̥-* iz ide. *-ₒlₒ-* (Schmidt, Vok. II 22; Berneker, I 251; Trautmann, BSl 55; Meillet, BSL XXV 27; Vasmer, I 359).

**dôlg** (m.), g. *dolgâ* »debitum« (akc. van Wijk, IF XL 19; Tesnière, RÉS IX 108); v 16. st. *dolg* »Schuld« (Trubar), *dogul* (? Megiser, 1592); adj. *dólžen*, *dolžān*; v 16. st. *delſhni* (Trubar); izv. *dolžnôst*, v 17. st. *dolshnust* (Kastelec), *dolžník*, v 17. st. *dolshnyk* (Kastelec), *dolgováti*, *dolžíti*, v 18. st. *dougovanie* »obligationes«, *douganie* (Dolenec, ČJKZ II 79).

Prim. sbh. *dûg*, mak. *dolg*, blg. *dъlg*, *dъlgъ̀t*, csl. *dlъgъ*, *dlъžьnъ*; r. *dolg*, ukr. dial. *douh*, br. *dou̯h*, p. *dług*, č. *dluh*, slš. *dlh*, gl. *dołh*, dl. *dług*, plb. *doug* »Schuld«. Iz slov. jezikov madž. *dolog* »negotium, officium« (Kniezsa, MSl. I 157). Že Miklošič, 40 je primerjal got. *dulgs* »Schuld«, vendar psl. **dъlgъ* (**dъlgъ*?) zaradi akcenta ne more biti izposojeno iz got. (tako Hirt, PBB XXIII 332; Berneker, I 244; Kiparsky, SLG 25), ampak samo prasorodno, ali pa je celo got. *dulgs* izposojeno iz psl. (tako Machek[2], 121). Na ide. **dhl̥ghos* kaže tudi ir. *dligim* »zaslužim, imam pravico«, *dligid* »dolžnost« (Schmidt, Vok. II 22; Pedersen, Kelt. Gramm. I 43; Vasmer, I 359), ne more pa biti slov. **dъlgъ* izposojeno iz kelt. (tako Janko, Slavia IX 348). Zveza z **dъlgъ* »longus« (Preobraženskij, I 180; Brückner, 90) je zelo dvomljiva.

**dǫlž** (f.), g. *dolžî* »končnica pri panju«, dial. *dōvž*, g. *dòvži* (Poljane, LMS 1895, 6).

Prim. sbh. *dùžalica* »deska za pokrivanje panjev« (herceg.); r. *dolžь*, *dolžejá* »podolžen izrez za odpiranje panja«: p. *dłuż*, *dłużec*, *dłużeń*, *dłużnia*, *zdłuż* »isto«; č. *dluž*, *luž*, *dluže*, *dlužej*, *dlůžeň*, *dlužně*, *dlužec*, *dlžec*, *dlužl*, *dlužka* »sprednje satovje, končnica, pokrov za panj«.

Psl. **dъlžь* ali **dъlžь*, star izraz iz časov gozdnega čebelarstva, ko so v drevo izžagali zatič za zapiranje (Gauthiot, MSL XVI 270). Pomensko najbliže je stprus. *dulsis* »čep« (Machek, LF LI 132-135; Vasmer, I 360). Dalje glej *dlažiti*.

**dǫ̂m** (m.), g. *dǫ̂ma*, star. tudi *dǫ̂mu* »prebivališče«, dial. *dūm* (dol., rez.), v 16. st. *dum* (Trubar); izv. *domovina* »patria« (Megiser, 1952), adj. *dǫ̂men*, *podǫ̂men*, *dománji*; dem. *dǫ̂mek*, *domə̀k*, *dǫ̂mec*, *dǫ̂mček*, *domár* »kdo od domačih«, *domíšče*, *domíščar*; v tpn. in mtpn. *Domanja*, *Domanjci*, *Pri domu*, *Pod domom*, *Stari dom*, *Na domu*, *Domé*, *V doméh*, *Domiše*.

Prim. sbh. *dôm* »hiša, družina, prebivališče«, mak. *dom*, blg. *dom*, *domъ̀t*, csl. *domъ*, g. *domu* »hiša«; r. *dom*; ukr. *dim*, g. *dómu*; br. *dom*; p., dl., gl. *dom*, č. *dům*, slš. *dom*. Primarno *u-* deblo (Hujer, Dekl. 141) kakor lat. *domus*, medtem ko je gr. δόμος in sti. **dáma- o-* deblo; deloma tudi konz. deblo kakor gr. δῶμα, g. δώματος »hiša«; ide. **dĕm-*, **dŏm-*, **dm̥-* »hiša, graditi«, prim. gr. δέμω »gradim«, lit. *dimstis* »dvorišče«, got. *timrjan* »graditi«. (Liter. glej pri Berneker, I 210; Vasmer, I 361; Pokorny, 199). Sporno je lit. *nãmas* »dom« (Fraenkel, 482 z liter.); odveč je mnenje, da je treba ide. **dŏm-* ločiti od **dĕm-* (Benveniste, BSL LI 15).

**domā̂** (adv.) »domi, zu Hause«, v 16. st. *doma* (Trubar). K temu mtpn. *Doma* večkrat na Gor.

Splošno slov.; sbh. *dȍma*, mak. *doma*, blg. *domà*, csl. *doma*; r., ukr., br. *dóma*, p., č., slš., gl., dl. *doma*; plb. *düömö*. Navadno razlagajo kot star otrdel lokal sg. idg. **domō(u)* od **domus* (*u-* deblo), z odpadom končnega *-u-* (Kretschmer, KZ XXXI 453; Zubatý, Stud. II 420; Berneker, I 210). Manj verjetno naj bi bil to lok. sg. *o*-jevske osnove (tako Brugmann, KVGr. 452; Vondrák, VGr. II 5). Machek, 91 dvomi v takšen osamljen lokativ in opozarja na sti. *amā* »doma« z naslonitvijo na *domъ* (glej *domač*).

**domȃč** (adj.), f. *domáča* »kdor in kar spada k družini, hiši, posestvu«, adv. *domáče, po domače*; izv. *domačȋn* »rojak«, *domačȋnec, domačȋja* »lastna posest«; v mtpn. *Domačec, Domaček, Domačevec, Domašica, Domače njive, Domačini.*
Splošno slov.; sbh. *dòmaćī*, mak. *domašen, domak'in*, blg. *domàšen*; csl. *domaštьnъ, domašьnъ*; r. *domášnij*, str. *domačnij*; ukr. *domášnyj*, p. *domacy*; č. *domácí*, gl. *domjacy*, dl. *domacny*. Psl. **domat'ь*; že Zubatý, Stud. I 2, 87 in 139 je opozoril na enako tvorjeno sti. *amãtyas* »domač«, kar je morda samo naslonjeno na *domъ* (glej *doma*).

**domóv** (adv.) »domum«, dial. tudi *domú, damú* (dol.), *dám* (Ljubljana), *domôu̯, dâmu* (notr.), *dómo* (Srednja vas); glej Ramovš, JA XXXVII 158, 295 d.; Rigler, Jnotr. gov. 59, 98, 103, 124, 158; v 16. st. *domuu* (Trubar).
Prim. sbh. *dȍmōm*, star. *domov*; r. *domój*, star. in dial. *domov(ь)*, ukr. *domiv*; br. *damój*, č. *domů*, stč. *domóv*, dial. *demů*; gl., dl. *domoj*; csl. *domovi* (d. sg.). Psl. **domovь*, po vsej verjetnosti dativ cilja iz **domovi* (Jagić, JA XIX 281; Fraenkel, IF XLI 421; Berneker, I 210), manj verjetno lokal (tako Brugmann, KVGr. 385; Hujer, Dekl. 138).

**dǫ́nda** (f.) »lutka; veliko, debelo dekle«; *dôndec* »tepec«, *dôndati* »lenariti«; v 18. st. *donda* »Puppe, aufgeputztes Mädchen« (Pohlin).
Prim. slš. *donda* »lutka«, *d'ond'a* »neka otroška igra«; sbh. *dúnda* »debeluh, debela ženska«, mak. *dunda* »debela ženska«, blg. *dùnda* »debeluh«; ukr. *dunda* »debeluh«.
Verjetno ekspresivne tvorbe. Ni potrebno misliti na romanski izvor, stfrc. *dondé* »debel«, frc. *dondon* »debela, rdečelična ženska«, prov. *dundun* »debeluh« (tako Štrekelj, Lwk. 17; Mende, RLS 59). Tudi lit. *dundùlis* »aufgeblasen, dickbauchig (o tem Fraenkel, 88).

**dondàr** (m.) »tabor, castra« (Megiser); prim. stsbh. *dundār* (m.) »gomila ljudi, multitudo«, *dondar* (Mažuranić, Prinosi 287), izposojeno iz osman. turš. *dümdar* »zastava«, to pa iz perz. *dumdār* »zaščitni oddelki armade«, sestavljeno iz *dum* »rep« + v. *dašten* »držati« (Škaljić, Turcizmi 227).

**donẹ́ti**, *doním* (v. impf.) »zveneti, bučati«, tudi *donévati*; izv. *dǫ̑n* (m.) »zven, močan zvok« (Vodnik). Štrekelj, Lwk. 16 je (kot pred njim Levstik, Lj. Zvon I 572) poskušal razložiti kot izposojenko iz bav. n. *Dôn* »Ton, Weise, Lied«, *doenen* »tönen, singen«. Enako tudi Berneker, I 211 in Striedter-Temps, DLS 109. Vendar je tudi č. *duněti*, p. *dudnieć*, lit. *dundė́ti*, lot. *dunêt, duñdinât* v enakih pomenih. Vse to je kakor sti. *dhvánati* »doni« verjetno prastara onomatopeja in je fonetična podobnost z bavarščino samo slučajna.

**Dór** (mtpn.), večkrat v obrobnih predelih Slovenije, npr. *Dór* (Bovec), 1706 *U Dori* (Groblje).
Prim. r. dial. *dor* »krčevina; les, ki se lahko kolje«, v mtpn. *Dor, Dory, Dorok, Doroki, Dorki, Podor* (Seliščev, Trudy MIIFL V 143). Ker odgovarja tudi r. *rózdertь* »krčevina«, sln. tpn. *Razdrto* (4 ×) in mtpn. *Zdrt, Zdrti*; r. dial. *der* »krčevina« pa sln. mtpn. *Deračje* v Primorju in v Istri, je mogoče tudi za sln. suponirati pomen »krčevina«. Sbh. *dȇr, dêr* »nezorana tla« izvajajo iz predrom. **derra* (Skok, Slav. i Rom. I 258).
Kakor v *u-dor, raz-dor, pre-dor* je **dorъ* polna prevojna stopnja k *dreti* I, prim. lit. *nuõdaras* »odpadki ličja«, sti. *daras* »votlina«, gr. δορά »meh« (Berneker, I 214; Pokorny, 209).

**dora** (f.) »psovka za žensko« (Sln. gorice); prim. *tora* »neumna ženska« (Slovenj Gradec). Za zadnje misli Pleteršnik, II 678 in po njem Striedter-Temps, DLS 238, da je iz srvn. *tôre, tôr* »norec, tepec«. Oboje je lahko domače; prim. sln. *zatȏr*, g. *zatóra* »poguba, uničenje« (bkr.), tudi *zátor, zatôrnik* »uničevalec, nasilnež« (pkm., bkr.) k *za-tréti, za-trȇm* »uničiti, pogubiti«. Machek[2], 132 in 658 opozarja na dublete č. *triti* in *dřiti* »rezati«. Dalje glej *dreti* in *treti, tirati*.

**-dorga**, le v komp. *sódraga* (f.) »babje pšeno; Graupen, Hagel«, tudi *sódrag* (m.), *sódrah, sódrak, sódra, sódražica, sódrašica, sódrga*; k temu v. *sódrati* »gräupeln«; Berneker, I 212 suponira za tip *sódraga, sódrag* in *sódrga* sorodnost z lit. *dargà, dárgana* »slabo, deževno vreme« in starejše r. *padoroga* »slabo vreme« in *sudorožica* »brezpotje, slaba pot v času dežja« (glej tudi Vasmer, II 300 in III 40). Toda sln. *sódra* ustreza r. *súdra* »snežni metež« (Arhangelsk), kar je gotovo iz **sǫ-dьra* k *dreti, derem* (Vasmer, III 40). Upoštevati je treba tudi druge sln. pomene, tako *sódrga, sódržica* »navlaka, plevel« in *sódrga, sôdrga, sódra* »drhal, Gesindel«, kar kaže na *dьrgati* (Miklošič, 42; Berneker, I 254), prim. tudi r. *súdoroga* »krč«, ukr. *súdoroha* »trganje v udih« (sln. *drn*); glej Berneker, I 212.
Pritegniti je treba tudi sln. dial. *zádrska* »izbruh slabega vremena, prepira« (bkr.), verjetno iz **za-drьg-ьska*, ali če pritegnemo še mak. *drča* »slabo vreme«, prim. *drčavo, drčno vreme* iz **drьk-*, morda **za-drьk-ьska*, kar odgovarja lit. *deȓkti, darkýti* poleg *dérgti, dìrgti, dar̃gti, drė̃gti* »postati mokro, deževno, vlažno, blatno, južno«, lot. *drḝgs* »isto« (o tem Fraenkel, 103). K sln. pomenu *zádrska* prim. tudi lot. *derdziś* »prepir«, *derdzêtiês* »prepirati se«; verjetno spada sem tudi sln. dial. *udrgóriti se, udrgôrim se* »ujeziti se, skujati se« (Krn). Sbh. *sugradica* »sodra« se je verjetno naslonilo na *grad* »toča«. O nadaljnjem sorodstvu z norv. dial. *dragen* »vlaga«, srvn. *terken* »umazati«, toh. *tärkär* »oblak« glej Fraenkel, ibd. z literaturo.

**dósti** (adv.) »dovolj, mnogo« poleg *zadósti*, dial. tudi *dosta, zadosta* (vzh. štaj. in pkm.); v 16. st. *doſti* (Trubar), *doſtikrat, doſta* (Krelj). Izvedenke so po večini novoknjižne, tako *zadostiti, -im, zadóščati, -am*: *zadoščénje* (č. *zadostiučinění*), *zadostȋtev, zadôstek, zadostílo*, adj. *zadǫ́sten*.
Prim. sbh. *dȍsta, zadȍsta*, redko *dȍsti*; mak. *dosta*; blg. dial. *dòsita, do nasita*; r. *u-dosýtь, do syta*; ukr. *dósta, dosytь, dosyty*; br. *doscь, dosycь*; p. *dość, dosyć*; č. *dost, dosti*; gl. *dosć, do syta*; dl. *dosć, do syty*; csl. *do syti* »satis« poleg subst. *sytь* »nasičenost«. Sestavljeno iz *do - syti* (Miklošič, 336), oblike *dosti* so se razvile po redukciji ali pod vplivom pomensko bližnjega *dostati* (Zubatý, Stud. I 102-5); ni treba suponirati psl. **sъt-* (Brandt, RFV XXIV 189; glej

o tem Vasmer, III 60). Nesprejemljivo je mnenje, da je izposojeno iz got. *sōþs* (Uhlenbeck, JA XV 491; Loewe, KZ XXXIX 323). Antilla, Proto-Ide. Schwebeablaut 98 povezuje *dosti* z r. *súto* »veliko, zelo«, ukr. *súto* »popolnoma«, *sútyj* »bogat«, br. *súto* »veliko, zelo«, p. *suty* »dovolj«, kar izvaja Vasmer, III 52 iz **suti*, **sъpǫ*. Sbh. *svota* »Summe« in sln. *vsóta*, *svóta* (< sbh.), je iz *vьsь*, sbh. *sav*.

**-doti**, *-dmem* v *nadǫ́ti*, *nadmèm* (pf.) »napihniti«; k temu *nadǫ̑t*, *nadût* »napihnjen, ošaben«; pkm. *nadûti*, *nadmèm*, *nadûjem* »isto«. Deloma je prišlo v sln. do mešanja med slov. *dǫti*, *dъmǫ* in *duti*, *dujǫ*, kakor v drugih slovanskih jezikih.

Prim. csl. *dǫti*, *dъmǫ* »pihati«, *nadъmenъ* »napihnjen«, sbh. *nàduti*, *nàdmēm*, strbh. *dûti*, *dmȇm*; str. *dmu*; ukr. *dúty*, *dmu*; *výdma* »peščina«; p. *dąć*, *dmę*; č. *douti*, *dmu*, plb. *dámě* »piha«.

Najbliže je sti. *dhámati* »piha«, nperz. *damidan* »pihati« in lit. *dùmti*, *dumiù* »pihati«; prvotna osnova je verjetno **dhamə-* (Berneker, I 244; Pokorny, 263; Machek, 92). Glej *duti*, *diti*, *dim*, *duniti*, *duvati*.

**dovléti**, *dovlím* (v. impf.) »zadostovati« (Ribnica), tudi *zadoléti*, *zadolím* (pf., impf.) »zmoči, zadostovati, zadovoljiti« (pkm.) poleg *dovoléti* »zadostovati, zadovoljiti se« (bkr.).

Prim. r. *dovlétь*, *dovleju*, ukr. *dovlíty* »zadostovati« in csl. *dovьlěti*, *dovьljǫ* »zadostovati«, tudi *dovlěti* in *dovolěti*. Poleg *veleti* in *volja* je *-vьlěti* redukcijska prevojna stopnja (Pokorny, 1137), primarno verjetno optativ kakor got. *wiljan*, *wileis* »hočem« (Vaillant, Gramm. comp. III 34, 401). Kljub Petrovici, Graiul Carasovenilor 191 in Skoku, JF XVIII 257 ni mogoče iz *dovьlěti* izhajati pri sbh. *lati* »hoteti«, prez. *lam*, infleks. *la*, aor. *lado*, kar priča za izhodno atem. obliko (Bezlaj, Linguistica XI, 29). Sln. dial. *vóltati* »posrečiti se, uspeti« iz **vьlt-* odgovarja lit. *viltís* »upati, pričakovati, slepiti«, lot. *viltiês* »upati, slutiti« (Fraenkel, 1255).

**dovȍlj** (adv.) »zadosti«, tudi *dovȇlj*, starejše *dovoli*, *dovolje*, v 16. st. *dovojlèn* »contento« (Megiser) sadovoliti (Krelj); ljudsko tudi *dovoléti*, *dovléti* (bkr., dol.) in *dovǫ́ljen*, *zadovǫ́ljen* poleg številnih novejših izvedenk.

Prim. sbh. *dȍvōljno*, *zadovôljan*; mak. *dovolno*, *zadovolen*; blg. *zadovolèn*; csl. *dovolь* »satis«, *dovьlьnъ* »sufficiens«, *dovьlěti*, *dovolěti* »sufficere«; r. *dovlétь*, (v.), *zadovolь*, ukr. *dovlíty*, br. *zadavólicь*. Izvedeno iz prep. *do-* + *veleti*, *volja*. (Miklošič, 377; Vaillant, RÉS XIV 27).

**dǫ̑ž** (m.) »vojvoda beneške republike«, dial. tudi *dožd*; kakor sbh. čak. *dûž*, *dûžd* izposojeno iz ben. it. *dose* »vojvoda«, it. *doge* < lat. *dux* »vojvoda« (Miklošič, Frw. 14; Mende, RLS 60).

**drȃf** (m.), g. *dráfa* »prisad na rani, vnetje«, tudi *drȁv*, g. *dráva* »isto« (vzh. štaj.); izvedenke *drȃfnica* »Solanum nigrum« in *dráfna trava* »Chelidonium maius«. Izposojeno iz bav. avstr. *der Afel* »vnetje, občutljivi deli kože« (Berneker, I 219; Striedter-Temps, DLS 109). Glej tudi *abel*.

**drȃg** (adj.), f. *drága* »carus«, dial. *ta-drȃg* (akc. Ramovš, SJ III 47; 50); izvedeno *drȃgec*, *drágica*, *dragováti* »ljubkovati« (Alasia), *dragôst* (Megiser), *draginja*, v 16. st. *dragyna* (Trubar), dial. *dragóča*, *dragóta* (pkm.), medtem ko je *dragina* »dragocenost« (pkm.), *dragotína*, (*po-*)*dražíti*, (*po-*)*draževáti* »navijati ceno«; novo *drȃžba* »avkcija«, *dražȋtelj* »licitant«, starejše *dragolǝtnik* »špekulant«, *dragolétiti*; iz drugih slov. jezikov *dragocén*, *dragocénost*, *drȃžest*, *drȃžesten*, *dragȕlj* »drag kamen«; v fitonimih *draguša* »Lepidium«, *dragoljûb* »Tropaeolum maius«, *drážnica*, *draznica* »Chelidonium maius«, *dragoljûbec* »Convallaria maialis«, *dragomâstnik* »Rhododendron hirsutum«; k temu *dragomâst* »balzam«. V antroponimih je osnova *drag-* izpričana zelo zgodaj, 868 *Sebedrago*, 945 *Minidrago*, *Mandrag*, 975 *Tichodrag*, toda po letu 1000 samo še v tpn., npr. 1139 *Tragindorf* (*Dražja vas*), 1200 *Draegesich* (*Drašče*), 1208-11 *Tragolig* (*Dražinj*), 1210 *Draesenpach* (*Dražina*), 1291 *Drasigos* (*Dražgoše*), 1291 *Dragobratsch* (*Dragobaček*), 1220 *Stoidrasicz* (*Sodražica*) itd. Psl. **dorgъ* je izpričano v vseh slov. jezikih, sbh. *drȃg*, mak., blg. *drag*, csl. *dragъ*, r. *dorogój*, ukr. *dorohýj*, br. *darahí*, p., dl. *drogi*, č., slš. *drahý*, gl. *drohí*. Večina avtorjev povezuje z lot. *dārgs* »teuer, kostbar, wert, lieb«, izpričano tudi v staropruskih antroponimih *Darge*, *Dargel*, kar je morda izposojeno iz slovanščine (Berneker, L 213; Trautmann, 45; Mühlenbach-Endzelin I 448). Nadaljno sorodstvo ni gotovo zaradi semantičnih težav. Dvomljivo primerja Machek[2], 125 gr. στέργω »ljubim«.

**drága** I (f.) »dolina, odtočni jarek, zaliv«, dem. *drágica*, *drážica*; *drážiti* »kopati odtočne jarke«; izredno pogostno v tpn., prvič je omenjena *Draga* pri Stični 1250 *Drage* (avtor, SVI 1 146); več stotin je mtp. *Draga*, *Drage*, *Draže*, *Dražice*, *Dražnik*, *Dražnice*, Prim. sbh. *drȁga* (samo na zahodu), r. *doróga*, ukr., br. *doróha*, p. *droga*, č. *draha* »cesta«, gl. *dróha* »sled, pot«, dl. *droga*. Psl. **dorga* verjetno iz ide. **dorgh-*, glej *drgniti* (Meillet, Ét. 253; Berneker, I 212). Drugi avtorji mislijo na ide **dherāg-* »vleči«, prim. norv. dial. *drog* »vdolbina, dolina, steza, sled«, stnord. *draga* »vleci« (Persson, Beitr. I 492; Trautmann, 45; Pokorny, 257).

**drága** II »vlečna mreža za ribolov« (Primorje); izv. *drágar* »ribič, ki lovi z drago«; prvič izpričano v 18. st. pri Pohlinu *drâga* »Rete piscatorium«. Po Štreklju, Lwk. 16, je to isto kot *draga* III. Dvomi Thörnqvist, Lw. 332, čeprav spravljajo r. *doróga* »vlačilno sidro« v zvezo s stnord. *draga* »vleči«. Vendar imamo tudi slš. *dražiak* »vrsta ribiške mreže« (Orava) in č. *podražec* »mreža za lov na prepelice«. Verjetno psl. **dorga*, sorodno z lit. *dar̃žas* »vrt«, lot. *dãrzs* »pleter, ograja« (o tem Fraenkel, 83 z liter.), dalje stvn. *zarga* »ograja, opaž« (napak pri Bernekerju, I 213) in ilir. tpn. Βουδοργίς, Κοριδοργός (glej Krahe, Wzb. Jb. I 217). Upoštevati je mogoče tudi sln. dial. *podágra* »ostrv« (Kras) iz **po-draga* in rastlinsko ime *dragovita* »Viburnum lantana«.

**drága** III »železen lomač za vrtanje lukenj v skalo« (LMS 1892, 11); Štrekelj, Lwk. 16 izvaja iz istrsko rom. *drága* »železen lomač«, kakor it. *draga* »bager« iz frc. *drague* »vrtalec za studence« (glej tudi *draga* II).

**draga** IV »vrsta vina« (izpričano samo v 18. st. pri Pohlinu); osamljena, nejasna beseda. Na sorodstvo s strus. *padoroga* z domnevnim pomenom, »slabo vreme« je težko misliti (glej *sodra, sodraga*). Toda poleg. lit. *dárga* »slabo, deževno vreme« je lot. *dergtiês* »gabiti se«, lit. *dergötuvos* »nečistnež, nesramnež« (Fraenkel, 103).

***dragъ** II (m.), pri *podrâšnik, podrâševnik* »ženska spodnjica«.

Prim. csl. *podragь* »rob obleke, obšiv«, stč. *podrahy* (pl.) »obšiv«, gl. *podrohy* »spodnji, notranji rob ženske obleke, obšiv«. Zupitza, BG 181 in Berneker, I 213 povezujeta s stvn. *zarga* »rob, obšiv«, stangl. *targe*, stisl. *targa* »ščit« iz ide. **dergh-* »zgrabiti« (Pokorny, 213); morda prevoj k *dьržati*. Manj verjetno Torbiörnsson, LM II 21; Meillet, Ét. 42; Krček, Grupy 107 iz *dьrgati*.

Toda sln. *podrašec, podražec* »Aristolochia«, č., slš. *podražec* »Aristolochia« je morda kalk po gr. ἄριστος »zelo dober, najboljši« (+λοχεῖα »porod«); prim. stč. *dráha* »moč, sila, velikost, množica«, *drahný* »pomemben, dolg, lep«, č. dial. *vydrahniti se* »zjasniti se«, *prodrahniti* »okrevati, olajšati« z nejasno etimologijo (Berneker, I 213; Machek[2], 125).

**dráhati**, *dráham* (v. impf.) »rahljati, razvezovati, parati, delati zdrahe« (Kobarid), verjetno tudi *dráhniti, drâhnem* »besno napasti (o psu)« (Plužna); tudi *drásati* »rahljati, razvezovati«, *drásiti* »razgaljati se« (Haloze), »parati« (Rezija). Nastalo po napačni dekompoziciji iz *razdráhati, razdrásati, razdrášati, razdrášiti* »razrahljati, razvezati, razparati«; izv. *razdrâs* (m.) »raztrganec«, tudi sbh. *razdras* »kdor je brez pasu, razgaljen« iz **raz-rahati* z vrinjenim *-d-* v konzonantni grupi *-zr-*, prim. csl. *razdrušiti, razdrušati, razdryšati* »evertere, destruere, abolere«. Tudi sln. *zdrâha* »prepir, intriga«, nav. pl. *zdrâhe* (f.), *zdrâhi* (m.) je iz **vьz-d-rah-*. Dalje glej *ráhel*.

**drajna** (f.) »ulična popevka, samopašnost, torišče, poprišče; izpričano že v 16. st.; v 18. st. tudi *drajna* »vlačuga«, *drajnek* »vlačugar« (Pohlin); k temu v. *drâjnati, drândati, drândrati* »razposajeno, samopašno se vesti«. Tudi tpn. *Drajna, V Drajni* (Škofja Loka, Tolmin). Štrekelj, Lwk. 16 je mislil na srvn. *droejen, droegen, droehen, droen* »hrupno se vrteti« in stvn. *drâjan* »vrteti se, plesati«, štaj. n. *Traindl, Trendel, Drainel* (glej tudi Kelemina, Strani Pregled, 1937, 15 in 27; Striedter-Temps, DLS 109).

**draka** (f.) »pretep, ruvanje«; prim. tudi *drâka* poleg *derak* »Paliurus aculeatus« (Vipava). Iz osnove **der-* kakor *dreti, derem* (Miklošič, 41). Glej tudi *drač, derača, deraka*.

**drakǫn** (m.) »zmaj«, tudi »ozvezdje« (prvič že pri Dalmatinu); k temu f. *drakǫ̂nka*. Prim. sbh. *dràkūn, dròkūn, dràgūn* »zmaj«, r. *drakón*, r. csl. *drakonь*, č., p., ukr. *drak*. Vse iz rom. *dracore* k *draco* »zmaj«, vendar z različnim posredovanjem; č., p. in ukr. *drak* je iz n. *Drache*, sbh. *dràgun* iz it. *dragone* (Berneker, I 220).

**drámiti**, *drámim* (v. impf.) »buditi, bodriti« (pf. *vz-*); ekspresivno tudi *drâmcati* in *drâmpati, drâmpam, drâmpljem, drânfati* »dramiti, krepko stresati«, verjetno spadajo zraven tudi imena goveda *dramljê, drâmlja*.

Prim. sbh. kajk. *razdrámiti se* »prebuditi se«. Toda sln. oblike imajo kavzativno funkcijo. Osnova **dr-ōm-* proti **dr-ēm-* v *dremati*. Pri drugih Slovanih ni izpričano. Wood, KZ XLV 62 primerja sti. *dramati* »teče«, gr. δρόμος »beg« in stvn. *tremen* »majati«. To je izpričano v sln. *dromiti* »stresati, majati«. Dalje glej *dremati*.

**drápati**, *drápam, drápljem* (v. impf.) »praskati, šumno delati, brez uspeha delati«; pf. *drápniti, drâpnem*; izv. *drâp* (m.) »zidni drobir«, *drápa* (f.) »nekaj raztrganega, razbitega; počasnež pri delu«; *drápavica* »podagra, dna« (Haloze), *drâpki* (m. pl.) »napadi bolezni«.

Prim. sbh. *drápati, drâpam, drâpljem* »trgati, praskati«; mak. *drapa* »praskati, rogati se komu«, pf. *drabne* »oprasniti, pobegniti«: r. *drjápatь*, dial. *drápátь* »trgati, praskati«, ukr. *drápaty* »praskati, grebsti«, br. *drápacь* »bežati«; p. *drapać, drapnąć* »praskati, trgati, ropati, pobegniti«: č. *drápati* »praskati, skubsti« in »teči, bežati«, slš. *driapať* »praskati«; gl. *drapać* »praskati«.

Navadno mislijo na podaljšavo **drāp-* k ide. korenu **der-* »trgati« (Berneker, I 220; Vasmer, I 367 z liter.; Pokorny, 211). Vendar je treba suponirati pomenska križanja s homonimno osnovo **der-* »teči, bežati, tepsti« (glej *drep, droplja, drnec, drmati, dramiti, dreti* II).

**drâpki** (m. pl.) »napadi mrzlice«; k temu dial. *drâpavica* »Gicht« (Haloze). Nejasno; komaj k *drapati* »praskati«. Pomensko bliže je č. *drobiti* »tresti«, npr. *zima mne drobi* »mraz me trese« in lit. *drebëti* »trepetati« (glej *dromiti*).

**drásati**, *drásam* (v. impf.) »razparati, raztrgati«, *drásiti, drásim* (obleko) »razgaliti se« (Haloze); verjetno spada k isti osnovi tudi *drâska* »praska, odrgnina« (Haloze) in *drása, dravsa* »plevel«, *drasnato žito* »zapleveljeno«; v mtpn. *Draškovec* (Tuma, Imen. 56).

Prim. mak. *draska, drasne* »praskati, drgniti«; blg. *dràskam, dràsna* »praskati; skrbeti za kaj«; č. *drásati* »praskati, trgati«; p. *drasnąć* »trgati, dražiti«, *zadrasnąć* »užaliti«.

Verjetno so to podaljšane osnove, kakor je v *drapati* (ide. **der-* »dreti«). Tako razlaga z rezervo že Berneker, I 220, dalje Machek, 94 (glej tudi *drastiti*).

**drâska** (f.) »praska na koži« (Vrsno). Prim. mak. *draska (se), drasne, drasnuva* »praskati, oprasniti se«, blg. *dràska* »črta, praska«, *dràskam*. Bernštein, Očerk 74 primerja lit. *draskýti* »praskati« (o tem Fraenkel, 101); Machek, 94 pa pritegne tudi č. in stč. *drásati* »praskati«, p. *drasnąć* in izvaja vse kot intenzivno *-s-/-sk-* podaljšavo iz **drap-s-/-sk-ati* (glej *drapati*).

**drástiti**, *drástim* (v. impf.) »dražiti, ščuvati, vzpodbujati«, dial. tudi *drášćiti* (pkm.), ljudsko *drâstba* (f.), *drástek* (m.) »Reiz«, *drástič* »Rhisotrogus solstitialis«; v mtpn. *Široka Drasta, Križeva Drasta* (Tuma, Imen. 36, 51), *drásta* »drča«. V 16. st. *draftiti, na-*

*draſtiti* »irritare, incitare, instigare« (Trubar, Dalmatin, Bohorič, Megiser).

Prim. stč. *drastiti* »ježiti se (o laseh)«, nč. *drastiti* »praskati«, *drastiti se* »zoperstaviti se«; gl. *drasta*, dl. *drasta, drastwa* »obleka«. Berneker, I 220 povezuje tipe *drasati, draska* in *drastiti* in primerja lit. *draskýti, driksti, sudriksti* »raztrgati«, lot. *draiskât* »isto«, lit. *draĩskalas* »cunje«, lot. *draĩska* »človek, ki obdrgne obleko, nemirnež« (glej tudi Scheftelowitz, KZ LVI 183; Fraenkel, 101). Vse to so podaljšave korena **der-* »dreti«. Drugače Machek, 94, ki pomensko primerja st. r. *vъsorošiti* »naježiti se«. Glej *srst*.

**-draš**, samo komp. *podrâš* (m.), *podrâšnik, podrâševnik* »ženska spodnjica«. Nejasno; slš. *drast'* »obleka«, gl. *drasta*, dl. *drastwa* »obleka« pušča Machek[2], 126 brez razlage, Berneker, I 220 pa primerja lit. *drãpanos* (f. pl.) »ženska spodnja obleka« in »perilo« poleg *drabùžis* »obleka«, *dróbė* »fino platno« (prim. č. *zdraby* »cunje«, gl. *draby* »kosi obleke«). S *-p-* formantom tudi sti. *drâpi-* »plašč, obleka«, av. *drafšō-* »zastava, bandero«, frc. *drap* »prt«, *drapeau* »zastava«, it. *drappo* (H. Petersson, Het. 51; Fraenkel, 100). Dalje glej *drasati, drápati*.

**dräv** (m.), g. *dráva* »vnetje rane, prisad« (Sromlje), tudi *dräf*, g. *dráfa* (vzh. štaj.); izposojeno verjetno iz bav. avstr. *Afel* »prisad«; z artiklom *d(e)raf·l* (Berneker, I 219; Striedter-Temps, DLS 109). Glej tudi *ábel*.

**dravsa** (f.) »plevel«, tudi *drâvs* (m.), *drâsa* (f.) »plevel«; adj. *drâvsnata njiva, drásnato žito*; izveden iz osnove **der-* (glej *dréti, dérem*), verjetno iz ptc. pret. **dъravъ*, medtem ko so sinonimi *drâč* »trnje, plevel«, *dráča, drâčje* poleg *deráka* »trnje«, *deráča, deráčje* izvedeni verjetno iz s. **dъrakъ*.

**drážiti I**, *drážim* (v. impf.) »kopati vodne jarke, odtočne kanale«, *drâžnat* adj. »žlebičast«, v mtpn. *Dražkovec* (Tuma, Imen. 56), na Štajerskem 1493 *Draesenbach* (Pirchegger, ONMürz. 24); prim. č. *drážiti* »kopati odtočni jarek, izstružiti«, poleg *drážka, draže, zdraž* »žleb, utor«, stp. *dróżyć, drożyć* »dolbsti«, np. *drażyć*, r. *doróžitь* »izžlebiti«, *doróžka* »žleb«. Po mnenju večine raziskovalcev (Torbiörnsson, LM XX 23; Berneker, I 212; Trautmann, 45; Vasmer, I 364; Pokorny, 257) je isto kot *draga* I. Drugače Machek, 127 č. *draže, zdraž, dráška* »zaseka v drevesu«, slš. *drážka*, r. *doróžka* »idem« povezuje z lit. *dróžti*, lot. *drāzt* »izrezavati, rezljati«. To bi bilo fonetično mogoče le, če bi do medsebojne kontaminacije obeh osnov prišlo že v praslovanščini.

**drážiti II**, *drážim* »razvnemati, ščuvati«; tudi *draždžiti* (pkm.); pf. *(po-, raz-)dražiti*; adj. *dražljiv, drâžnat*; subst. *dražílo*; iz sbh. *drážest* in *drážesten*.

Prim. csl. *raz-dražiti, raz-dražǫ*; sbh. *dràžiti, drâžīm, razdràžiti*, r. *razdražítь, razdražátь*, č. *dráždit*, stč. *drážditi*, slš. *drážiť, dráždiť*. Navadno izvajajo iz ide. **dhrāgh-u-s*, gr. τραχύς »grob, predrzen«, sti. *drāghatē* »toži, nadleguje«, ags. *dreccan* »dražiti« (Zupitza, GG 161; Berneker, I 221; Vasmer, I 366). Zanimivo je sln. *drâžnat*, ki povezuje to besedno družino z r. *draznítь*, ukr. *draznýty*, p. *drażnić*, dl. *dražniś*, stč. *drážn, dražniti*, blg. *dràznja* in mak. *drazni* (poleg *drazliv, drazlivost*). Machek, LF LXXII 74 in ESČ 94 sklepa, da je bila osnova prvotno adjektiv, ki se ni ohranil, le izvedeni glagoli. Iz novega substantiva **dražnь* naj bi se razvile sekundarne oblike (kjer je *-z-* pod vplivom *kaznь*).

**drbácati**, *drbácam* (v. impf.) »praskati, drezati, kopati«; ekspresivna podaljšava k neohranjenemu glagolu **drbati*; prim. č. *drbati* »praskati, drgniti«, slš. *drbať* »tresti«, *drba* »drst«; r. *derbitь* »ruvati, puliti«, *derbovátь* »trebiti (mah, rušo)«, *derbá, derbiná* »krčevina, ruša, praha«.

Berneker, I 254 primerja nvn. *Torf* »šota«, stvn. *zurba* »ruša« in sti. *dṛbháti* »piha, beži«; morda iz korena **der-* »dreti« (Brückner, JA XXXIX 2; Vasmer, I 340). Machek, 95 pa misli na zamenjavo labialov *drmati* > *drbati*.

**drdráti**, *drdrâm* (v. impf.) »ragljati, ropotati, hitro govoriti«, *dŕdra, drdráč, dŕdrač, dŕdrec, dŕdrenj, drdríga, drdrâlka* »velika, cerkvena raglja«; *dr̃dra, drdrávec* »gofljač«.

Prim. sbh. dial. *drdljati* »brbljati« (Reka); mak. *drdori* »blebeče«, *drdalo, drdalko* »blebetač«; blg. *drdòrja* »mnogo in nesmiselno govoriti«. Sorodno je lit. *darděti, dardénti, dirděti, dirdénti* »ropotati, povzročati trušč, blebetati«, lot. *dardêt, dãrdêt* »isto«, sti. *dárdara-* »vrsta trobente«, *dardurá-* »vrsta žabe«; gr. δάρδα · μέλισσα (Hesych). Reduplicirana onomatopeja (Berneker, I 254; Fraenkel, 83). Nereduplicirano stir. *dord* »bas«, kimr. *tordd* »ropot, trušč« (Pedersen, Kelt. Gramm. I 494; II 2).

**drę́gati**, *drę̂gam* »suvati«, tudi *drę́zati, drę̂zam*, pf. *drę́gniti, drę̂gnem*; iter. *drezljáti, drezljám*; izv. *drę̂g* (m.) »sunek«, *dregâj* (m.) »sredstvo za drezanje« in *drę̂žnik* (m.) »tolkač pri možnarju«; v 18. st. *dregam* »stoßen« (Pohlin).

Najbliže je r. *drjagátь* »trzati«, *drjagá* »krč«, *drjagvá* »žolica«, ukr. *drjahovýna* »močvirje«, br. *drjahvá* »močvirje«; k temu tudi lit. *dréngti, nudréngti* »trgati, razbiti« (Fraenkel, 103 z liter.). Dalje nejasno; Berneker, I 222 misli, da je psl. **dręg-* nazalizirana oblika osnove **dergh-* (glej *drgniti*). Vendar je sln. tudi *o*-jevska stopnja, glej *drokati*.

**drěk** (m.), g. *drę́ka* »zajetnost, debelost«; adj. *drę́čen* »nabasan, životen« (vzh. štaj.).

Psl. *drěkъ*; sbh. kajk. *drek, drečen* »močan, postaven«, čak. *drik* »pars currus scalae instar«, *dričan*; slš. *driek, drik* »deblo, štor«, *driečny, dríčny* »tršat, postaven«, č. dial. *dričný, grýčný* »lepo raščen« (nč. *dřík* »deblo« iz slš.); ukr. *drik, dričnyj* »primeren, dostojen«. Madž. *derék* »zgornji del trupla, štor, glavni del; vsebina; izvrstno, dobro« iz slov. (Gombocz-Melich, I 1321).

Sorodno je lit. *draikas* »košat, dolg« k v. *driẽkti* »razširiti, razrasti se« (Zubatý, BB XVII, 324; Berneker, I 223; Trautmann, 58; Machek, 99).

**drekáti**, *drekâm* (v. impf.) »grdo govoriti«, *drekânje* »vulgarno govorjenje«.

Verjetno sorodno s sbh. *drécati, dréčīm* »dreti se«, *drěka* »vpitje, svaja« in s č. *dřečeti* »vpiti, tuliti« ter samo ljudskoetimološko naslonjeno na *drèk* iz nvn. *Dreck*. O sbh. *dreka* pravi Berneker, I 221, da

nima jasnih paralel. K temu še rus. dial. *drékaty* »glasno kričati, nevajeno peti, govoriti, brati« (Tolstoj, Leks. Polesъja 16). Gotovo *-k-* podaljšava k *dréti se, dérem se* »kričati, vpiti«.

**drẹ̑mati,** *drẹ́mljem, drẹ́mam* »sommeiller«, v 16. st. *dremati*; številne so deminutivne izvedenke tipa *dremljáti, dremûckati, dremúntati, dremotíti*; k temu *drem* (m.), tudi *drém, dremež, dremek, dremavica, dremávost, dremóta, dremótnost, dremljívost, drémnost*; adj. *drémen* (vzh. štaj.), *dremav, dremljav, dremljiv, dremóten*; fitonima *dremota* »Galium vernum«, *dremlja, drémalica* »Galanthus nivalis«, *dremavec* »Lycopodium clavatum«, *dremavčica* »Colchicum autumnale«. Osnova **dr-ēm-*, psl. in csl. *drěmati*, sbh. *drijèmati, drémati*, mak. *dreme*, blg. *drèmja*, r. *dremátь*, ukr. *drimáty*, br. *dramácь*, p. *drzemać*, č. *dřímat*, slš. *driemat'*, gl. *drěmač*, dl. *drěmaś*. Drugače je tvorjeno pomensko enako sln. *dríhati, driham, drifati, drifljem, driféti* (vzh. štaj.) in *drnjóhati, drnóhati* »smrčati«, *drnjáti* »renčati«. Zaradi sbh. dial. *drmiti, drmljeti, drmeti, drnjat* (kajk., Lika), *drìncati* (Lika), slš. *drichnat', drichmat'*, č. dial. *drchmat, drichmat* smemo suponirati redukcijsko stopnjo **dr-ьm-* s podaljšavo **dr-im-*. Druge spremembe so verjetno ekspresivne. Podobno je tvorjeno lat. *dormire* »spati« (iz **dor-m̥-*; brez podaljšave korena je tvorjeno sti. *drāti* »spi« (ved.), *drāyati* »spi« (klas.), gr. δαρθάνω »spim« (Berneker, I 223; Trautmann, 60; Machek², 131).

**drémelj** (m.), g. *drémlja* »krepelec, palica«, tudi »burkle« (NS I 89).

Izposojeno iz bav. avstr. *Tremmel* »krepelec, palica«, kor. n. *Dreml, Dremel, Drembl* »drog, palica«, štaj. n. *Tremel, Tremmel* »krepelo, tram«, srvn. *drëmel* »tram, krepelo« (Striedter-Temps, DLS 110).

**dremsati,** *drêmsam* »tresti, suvati, majati«; gotovo iz **drebsati*, kar je *s* — intenzivum k osnovi **dreb-*, **drob-* (glej drobiti II). Edine slov. paralele so r. dial. *drebь* (f.) »močvirje« (Arhangelsk) in kaš. *drëpsac, drëbolëc* »stopati z majhnimi koraki«, *drëblom* »v drncu«. Pomensko najbliže je lit. *drebė́ti* »tresti, trepetati«, lot. *drebêt*, stprus *dirbinsnan* »trepet« (o tem Fraenkel, 102). Iz druge prevojne stopnje je br. *drábу* »rebra, kosti«, *drabíny* »lestve pri vozu«, ukr. *drabýna*, p., č., slš. *drabina*. Sorodno je srvn. *trappe, treppe* »stopnice« (Miklošič, 49; Berneker, I 219; Slawski, I 160). Sem spada tudi sln. dial. *drbácati* »praskati«, *drbâckati* »šariti, brskati« (vzh. štaj.), najbolj verjetno po moderni vokalni redukciji iz **dreb-*.

**drȇn** (m.), g. *drẹ́na* »Cornus mascula«, tudi *drin, der, drenek*, tudi v imenih drugih rastlin, *mlečni drenek* »Euphorbia esula«, *drẹ̑nček* »Onobrychis sativa«; kol. *drẹ́novje*, les *drenovína*, sad *drenúlja, drnúlja, drenovínka, drenína, drẹ́nova jágoda*; v 17. st. *dren* (Megiser), *drénule* (Kastelec); v tpn. *Drenovec*, 1353 *Trenabicz, Drenik*, 1383 *Drenak, Dren, Drenje, Drenov grič, Drenova gorica*, v mtpn. *Drenišče, Drensko, Drenki, Drenovka* (Bezlaj, SVI I 153).

Splošno slov.; sbh. *drȉjen*, g. *drijèna*; mak. *dren, drenok, drenka*, blg. *drjan, drjànka*; csl. *drěnyni* »sad«; r. *déren, derën, derén*, ukr. *derén, derenký*; stp. *drzon* »Berberis«: č. *dřín*, stč. *dřien* tudi »Berberis«, slš. *drieň*, gl. *drěn*, plb. *dren* »trn«, kaš. *dřòn, drežon* »trn«; slovin. *dřö'ųn* »trn«. Psl. **dernъ* izvajajo iz ide. **der-* »dreti« (Berneker, I 184); drugače Pedersen, Kelt. Gramm. I 97 in pred njim že Schmidt, Voc. II 75 in Schrader pri Hehn, Kpfl. 403, ki primerjajo stvn. *tirnpauma, tyrn, dirnboum* »cornua silva, cornus«; stkorn. *drain*, ir. *draigen*, bret. *dre(a)n* < **dragenos* (iz tega val. madž. *dren* »robida« in ben. it. *drégnola* »bregolaro« (Šturm, ZRPh LII 85). Machek, LP II 151; JR 170 in ESČ 99 pa pritegne stvn. *tyrnin* tudi lat. *cornus* in sklepa na paleoevropsko poreklo. O pomenu psl. **dernъ* »Cornus: Berberis »trn« glej tudi Machek, LF LXV 318.

**drẹ̑ncati,** *drẹ̑ncam* (v. impf.) »cincati, poskakovati«, tudi *dȓncati*. Najbliže je slš. *drndat'* »cepetati, poskakovati«, č. *drdati* »stopicati«, č. dial. *drndálek* »polh«, Machek², 127 primerja s tem p. *derdać, dyrdać, dyrnąć* »stopicati, poskakovati«. Glej tudi *drnec*.

**drẹ́njati se,** *drẹ́njam se* (v. impf.) »gnesti, tlačiti se«, tudi *dréngati se* (Sln. Konjice); v 16. st. *drengati se* (Megiser, 1592); iz tega *drȇnj* (m.), g. *drénja* »gneča«, lokalno tudi *dreng*.

Striedter-Temps, DLS 110 izvaja vse iz srvn. *drengen*, nvn. *drängen* »tiščati, priganjati«. Vendar je verjetno nemška, pomensko sorodna beseda vplivala na podedovano slovansko osnovo. Prim. č. *dřenice, dření* poleg *třenice* »snežni metež, nagrmaden led« poleg č. dial. *dříti* »zamesti«, p. dial. *drzeć* »rezati«. Machek², 132 sklepa, da je vse to zveneča dubleta k *treti, tarem*, prim. r. *zator* »drenj, gneča».

**drẹ̑pati,** *drẹ́pam, drẹ́pljem* (v. impf.) »jezditi v drnec« (Vodnik); *drȇp* (m.) »drnec«; tudi *drepljáti*, *-âm* »drncati, stopicati z drobnimi koraki«.

Najbliže tej samo sln. osnovi se zdi nvn. *traben* »jezditi v drnec«, srvn. *draben, traben*, bav. tudi *trappen* (Kluge, 785), vendar zaradi vokalizma verjetno ni izposojeno iz nemščine. Zdi se, da sta v slov. besedni družini *drapati, dripati, drъpati* sovpadli dve homonimni osnovi ide. **der-* »teči, stopicati« in **der-* »odirati«; č. *drápati* »teči, bežati«; p. *drapnąć* »pobegniti«, br. *drápacь* »bežati«, mak. *drapne* »pobegne« poleg sln. *drpaliti, drniti, drencati, drncati* (< **drepnǫti, *drъpnǫti*?). Glej tudi *drnec*.

**dresȇl** (adj.) »otožen, žalosten« (pkm.), tudi *dresêlen* poleg *zdresliv* »siten«; *dreselíti, -ím* »žalostiti«, *dresêlje, dresêlnost* »žalost« (pkm.). Jarnik, Versuch 190 navaja kor. *drjasel*.

Prim. sbh. staro *drȅseo*, f. *drȅsela* »žalosten«, *dresèliti* »žalostiti«; csl. *dręselъ, dręchlъ* »otožen, potrt«, *dręselovati* »biti otožen«; r. *drjáchlyj* »slab, trhel, medel«, r. csl. *drjachlъ, drjaskyj, drjachlovati, drjaselovati*; ukr. *drjachlýj* »tresoč, medel, slab«, br. *dráchly, drachlécь*.

Psl. verjetno **dręcholъ* s palatalizacijo (Meillet, Ét. 410; Vasmer, I 376). Nekateri mislijo na zvezo z *dręgati* (glej *dregati, drezati*) (Jokl, JA XXVIII 11; XXIX 44; Berneker, I 222); drugi na *truchlěti* (Brückner, PFil. VII 168; Machek, Recherches 8; z lat. *tristis* veže Charpentier, JA XXIX 3; Glotta IX 67). Fonetično nemogoča je primerjava s stnord. *drasinn* »nadležen, len« (Wood, KZ XLV 62). Nejasno.

**drẹsen** (f.) »Polygonum«, tudi *dreselj, droselj, drist, dreżen, drdres, rdesen, rdeselj, redeselj, redesen, redresen, redreselj, rdrič, ardeselj, andreselj.*

Prim. sbh. *dresen, dresan, dreslin, adreselj, hrdeselj, rdesen, rdesalj* »Polygonum«; č. *rdesno*, dial. *dresnek, rdesen*; p. *rdest, rdes, derdes, grdes, dredeśnik*; ukr. *deres, drjasen, deresen.* Izhodna praslovanska oblika se je verjetno glasila **nerstьnь* ali **nerstьno* iz osnove **nersti* (Machek, JR 86 in NŘ XXIX 107), glej *drst, drest, nesti* (jajca), *merjasec.*

**drệst** (m.) »ploditev rib«, dial. tudi *drîst, dris* (gor.), *mrệst* (f.) (Bilje), *brệst* (m.), tudi *mrest* (m.) »pojanje mačk, žabje ikre«; iz tega izvedeno v. *drestíti se, drstíti se, mrestíti se, brestíti se, brezati se.*

Prim. sbh. *mrêst* (f.), *mrijest* (f.) »drest«; stč. *neřest*; slš. *nerest', neres*; r. *nórostь*, poleg *nérest* (m.), *nórost, nóros* »žabje ikre«, str. *nerestь* »čas drstenja«; p. *mrzost* »žabje ikre«. Psl. **nerstь* in **nerstь* iz neohranjenega glagola **nersti* (prešlo v *nesti jajca*), ki mu popolnoma ustreza lit. *ners̃ti*, lot. *nẽrst* »drstiti, pojati se«; k temu lit. *nar̃štas, nar̃šas*, lot. *nãrsts* »drest« (Miklošič, 213; Zubatý, JA XVI 401; Trautmann, 197; Vasmer, II 213 in 228). Zgrešeno o sln. *drst* Berneker, I 256.

**drẹ́šiti**, *drẹ́šim* (v. impf.) »razvezati snope pri mlačvi« (Tolmin); v 16. in 18. st. *rasdreshiti* »solvere« (Megiser, Pohlin).

Sbh. *drijèšiti* »solvere«; blg. *razdreša* »razčesavam«, csl. *razdrěšiti, razdrěšati* »solvere«, *razdrěšenije* »solutio«. Iz **orz-d-rěšiti* z vrinjenim *-d-*; severno slovansko naslonjeno na *grěchъ*; stč. *rozhřěšiti* > p. *rozgrzeszyć*, ukr. *rozhrišáty* »adsolvere«. Sln. *razgrešíti, razgreševáti* »adsolvere« se je lahko razvilo samostojno, vendar že v 17. st. *rasgreh* »Verdienst« (Dict.).

**drẹ́ta** (f.) »čevljarska nit«, dial. tudi »vrvica pri kolovratu« (Haloze) poleg *drệtev* (f.) in *drệtva.* Prim. zah. sbh. *drêtva*, čak. *drȉtva*; č. *dratev*, p. *dratew* (iz tega tudi r. in ukr. *drátva*). Izposojeno iz stvn. in srvn. *dr t* »Draht« z naslonitvijo na dekl. **draty, *dratъve* (Miklošič, 50; Berneker, I 221; Knutsson, Lw. 15); neupravičeno išče Striedter-Temps, 110 v sln. in sbh. oblikah samostojno izposojenko iz nemščine.

**drẹ́ti I**, *drèm, dẹ́rem* (v. impf.) »trgati, dajati iz kože«; pf. *po-(iz-, za-, o-, raz-)dreti*; k temu *déra* »praska«, *deráč, dérec, dérež* »konjederec«, *derák, deráka* (f.) »trn«, *oderúh* »izkoriščevalec«, *podrtíja* »ruševina«; v mtpn. *Der* (prim. sbh. *der* in r. *dor* »krčevina«), *Zdrt* (f.), *Razdrto* (prim. r. *rozdertь* »krčevina«). *Derec, Deraka, Derič* itd.

Sln. oblika kaže na psl. **derti, *dьrǫ* kakor č. *dříti, dru* in p. *drzeć, drę* in gl. *drěć, dru*; prez. *dérem* kaže na križanje s psl. dubleto **dьrati, *derǫ*, ki je v slovenščini izpričana samo v dial. *derati, deram* (Haloze), prim. csl. *dьrati, derǫ*, r. *dratь, derú*; izhodno psl. je bilo verjetno **dьrti, *derǫ*, kar ustreza lit. *dir̃ti, derù* in gr. δέρω »odiram« (Stang, Verbum 31; Machek, Slavia XXI 262; Lehr-Splawiński, Pochodz. 178).

**drẹ́ti II**, *dẹ́rem* (v. impf.) »bežati, teči«, pf. *u-drẹ́ti* (*jo*). Enak pomen je izpričan v r. *udrátь, udirátь* »bežati«, *dërkyj* »hiter«, p. *drzeć* »hitro teči« in v č. dial. *zdírat, zděrovat.* Verjetno so to ostanki nekega psl. v. **derti, *derǫ* »bežati« iz ide. korena **der-* »teči, stopiti«, prim. sti. *drāti* »beži«, gr. δρόμος »beg« (Lehr-Splawiński, Pochodz. 178; Machek, Slavia XXI 262). Zraven spadajo sln. hdn. *Derečica, Dereżnik, Derin* (napak o teh imenih Bezlaj, SVI I 130). Glej tudi *drviti.*

**drẹ́ti se III**, *dẹ́rem se* (v. impf.) »jokati, kričati, vpiti«; izv. *dérež, derúh, derúga* »kdor se rad joče«; k temu *zadîrati se* (na koga) »zmerjati«; izv. *zadírčen, zadíren, zadirljív.*

Enako sbh. *dèrati se* in *drijèti se, dȇrēm se*; mak. *dere se*; blg. *derà se*; p. *drzeć się*; gl. *drěć se*; dl. *drěś se, źeru se.* Zaradi ruske fraze *dratь górlo* »vpiti na ves glas« je jasno, da je treba kakor pri *dreti* I izhajati iz mešanja dublet **dьrati* in **dьrti, *derti* (Berneker, I 185).

**drẹ́ža** (f.) »vrsta češnje« (Biljana, Tolmin). Nejasno; morda k *drẹzga* s prvotnim pomenom »veja«; prim. tudi tpn. *Dréža* (štaj.). Toda Skok, I 429 izvaja *dreža* »češnja« iz ben. it. *durès'ega* iz lat. *duracinus* (glej *durancelj*).

**drẹ́žati**, *drẹ́žím* »biti nadležen, vmešavati se«, tudi *drežnjáti, drežnj m*; v 17. st. *dréshni ti* »mrmrati, jeziti se« (Vorenc, Kastelec), v 18. st. *drêſhn m* »interloqui« (Pohlin); izv. *drẹ́žnja, drežávec, drežnjálo* »nadležnež«, verjetno tudi *zadrega* »Verlegenheit«.

Nejasno; primerjati bi bilo mogoče r. *drjazg* »zdraha, prazne marnje« z negotovo etimologijo; Jokl, JA XXVIII 13 veže z *dreti, derem*; Vasmer, I 375 pa misli na sti. *dhrā̆ṇati* »doni«, lat. *drēnsō* in nvn. *dr hnen.*

**Dréžnik** (m.), večkrat tpn., tako *Drežnik*, n. *Drassling*, 1382 *Dresnig* (Leibnitz), *Drežnik*, 1484 *Dresnigk* (Vinica), *Drežnik*, adj. *dréžənski*, etn. *Dréžənčani* (Fara), *Dréžnica*, 1178 *Dresnitz, Dresniz* (Kobarid), *Dréžniške Ravne* (idem.).

Izvedeno iz **drẹzga* (prv. **drẹzgьnikъ*, Ramovš, Hgr. II 283); ker je ime *Drežnik* samo enkrat izpričano kot mtpn. na slovenskih tleh, je bilo psl. **drẹzga* pri nas zgodaj pozabljeno.

Prim. sbh. *drêzga* »gozd« (Schütz, Geogr. Term. 58), blg. *drezdàk, drjazdàk* »gozd«; csl. *drẹzga* »gozd«, str. *drjazga* »gozd«, nr. *drjazg* (m.) »dračje«; p. dial. *drzęzg* (m.) »trske«, starejše *drząždże* »dračje«; gl. *Drěždžany* »Dresden«. Dalje nejasno; deloma povezujejo z *drẹgati, drǫgъ* (Berneker, I 222; Sobolevskij, RFV LXIV 113; Specht, Dekl. 139); manj verjetna je zveza z **dru-* »drevo« (Pogodin, Sledy 257); nemogoče Oštir, Vogelnamen 41 (kontaminacija **drъ-* »hrast« + **ęz-* »hrast«).

**drgâl** (f.), g. *drgâli* »bezgavka, absces v grlu«, navadno pl. *drgâli, drgâle*; tudi *drgánec* (m.), pl. *drgánci* (Tolmin), *dŕgavica* »otekle bezgavke«; prvič v 16. st. *dergavi* »Mandelgeschwür, tonsillae« (Megiser, 1592).

Tega ne moremo ločiti od dial. *drgancéla* (f.) »vratne bezgavke«, pl. *drgancele* »oteklina« (Tolmin). Skupno izhodišče vseh teh oblik je lat. *dracunculus* »čir«, ben. it. *dragoncelli* »bezgavke« s številnimi različnimi it. narečnimi oblikami, npr. piem. *drogno, dôrgna* »tumor«, abruc. *durúgne* »otekle bezgavke«

(Wartburg, III 151). Direktno izhodišče sln. oblik ni poznano.

**dŕgati**, *dŕgam* (v. impf.) »tresti se«; tudi *drgetáti, drgetâm, drgẹ̑čem* in *drhtẹ́ti, drhtím*; dial. *dŕhtati, drhtâm, dŕhčem* (Haloze, pkm.); k temu *drgȇt* (m.), *drhténje*, pkm. *drhtânje*; v 18. st. *derhavica* »dna, podagra« (Gutsmann).

Sbh. *dȑktati, dȑkćēm* in *dȑhtati, dȑšćēm*; blg. *drъgliv* »slaboten, mršav«; r. *drógnutь*. *drožátь*; ukr. *droháty, drožáty*; p. *drgać, drżeć*; č. *drhati, drktati, drkotati*; slš. *drkotať, drgnovať, drgľovať*; gl. *ržeć*, dl. *držaś*; plb. *arázě* »trepeče«.

Psl. **drъgati*, **drъgajǫ* in **drъžati*, **drъžǫ*. S tem primerjajo lit. *drugỹs* »mrzlica, metulj«, lot. *drudzis* »mrzlica«, *drudzi* »vešče« < ide. **dhreugh-* (Berneker, I 231; Vasmer, I 371; Pokorny, 275). Oblike kakor sln. *zdrzniti se*, p. *dreszcz* in r. *drožžátь* kažejo na različen samostojen razvoj.

**dȓgeljc** (m.), g. *dȓgeljca* »volk« (otroška igrača). Izposojeno iz kor. n. *drêdl̥* (tudi *trêdl̥*) »volk«, bav. n. *drâdl̥* k nvn. *drehen*, dial. *drâ'n* »vrteti«; o prehodu *-dl-* v *-gl-* Ramovš, Hgr. II 209; glej Striedter-Temps, DLS 110, Koštiál, rkp.

**drgolâča** (f.) »grčavka, gorjača« (vzh. štaj.), tudi *drglâča*; verjetno isto kot *drkol, drkel, drklača*, *-g-* po besednem križanju z *drgniti*.

**drhâl** (f.), g. *drhâli* »svojat, žlota«, tudi *druhâl*; adj. *druhâlen, druhâlski*; dem. *druhâlca* (o otrokih).

Nejasno; Štrekelj, LMS 1883, 202 je mislil na germansko poreklo. Perušek, JA XXXIV 52 je mislil na csl. *drъchlъ* »morosus, languidus«, dubleto k *dręchlъ*. Dvomi v to Kelemina, Slov. Etnograf VI–VII 325, ki opozarja na n. *Törcher, Dörcher* »klatež, človek brez pravega poklica« iz židovskega *derech* »cesta«. Mogoče bi bilo misliti tudi na ekspresivno varianto k *drug, družina*.

**dričati**, *drîčam* (v. impf.) »gleiten machen«, *drîčati se* »drsati se«, tudi *drîčkati se*, pf. *po-(za-)drîčati se*; k temu *drîč* (m.), *dríča, drîčka, dričálnica* »drča, drsa«.

Samo sln.; nedvomno sorodno z *drskati*, vendar tvorba ni jasna.

**drihati**, *drîham* (v. impf.) »dremati, spati«; dial. tudi *drîfati, drîfam, drîfljem* in *drifêti, drifîm* (vzh. štaj.).

Prim. r. *drýchatь, drýchnutь* »dolgo, trdno spati«, slš. *drychmať, drichmať, drychnať, drichnať*; č. dial. *dríchmať, drchmat*. Verjetno so to ekspresivne tvorbe kakor sln. *drnjóhati* »smrčati«, *drnóhati* (Vipava), *drnjuhati* (rez.), a tudi *drnjáti* »renčati«, *drndrati* »klepetati« (vzh. štaj. *drnjêzati, drnjêzgati* »cviliti« (vzh. štaj.), *drnáti* »sesati« (dol.).

Machek, LP IV 121 in ESČ 99 razlaga takšne tvorbe, da imajo *-m-* po *dremati*, *-i-*, *-y-* po *dychati*, vendar pridejo v poštev tudi druge naslonitve. Iljinskij, IORJ XX 3, 74 povezuje s sti. *drâti, dráyate* »spi« (glej *dremati*). Vasmer, I 375 navaja privatno mnenje E. Lewyja, ki opozarja na stangl. *drûsian* »biti v nadlego, biti počasen« in s tem soglaša tudi Skok, I 435.

**dripati**, *drîpam, drîpljem* (v. impf.) »raztrgati, imeti drisko« (vzh. štaj.); k temu *drípa, drípalica* »driska« (vzh. štaj.).

Prim. mak. *dripa* »drobir«, *dripav* »raztrgan«, bolg. *drípa* »cunja«, *drípav* »raztrgan«; č. *dripati* »trgati«, *drípa* »cunja«; gl. *dripać* »raztrgati«, *dripa* »raza, špranja«. Berneker, I 224 veže z *drapati* in *drpati*. K osnovi **der-* »dreti«; glej tudi Petersson, JA XXXVI 155; zaradi keltskih ali venetoilir. atpn. *Drippia, Drippōnius* suponira Pokorny, 211 korensko varianto **drip-*; Machek, 99 sodi, da tvorba ni jasna.

**drîska** (f.) »črevesni katar, Durchfall«, tudi *drîsk* (m.), *drísta, drîšča, drîskavica, drîskalica, drístavica*; k temu *drîskati, drîskam, drístati, drîstam* »imeti drisko«, *drístiti* »povzročiti drisko«, *drîstlja, dȓsklja* »klistir«.

Prim. sbh. dial. *drískati, dríčkati*, mak. *drska*, blg. *drískam, drišta*, r. dial. *drist* (m.), *drisnjá, dristátь*, ukr. *drystáty*, br. *drystacь*, p. *dryzdać, dryzdnąć*, č. arh. *dřístati*, slš. *drístať*, gl. *dristać*, dl. *drišćaś*. Dvomljivo primerja Miklošič, 50 lit. *tridė̃, tričia* »driska« (Berneker, I 224; Vasmer, I 370). Bliže je lit. *dirsė̃* »zadnjica«, *dirsyti* »srati«, stangl. *dritan* »srati«, stisl. *drit, drīta* »govno«, srvn. *zurch, zürch* »živalsko govno« (Persson, BB XIX 283; Solmsen, KZ XXXVII 578). Glej tudi *dripati, dripa*.

**dŕkati**, *dŕkam, dȓčem* (v. impf.) »dirjati, poditi se«; k temu *dȓk* (m.) »dir«, *v drk jahati, drkâč* (m.) »pomočnik pastirju« (notr.).

Prim. sbh. kajk. *dȑka* »tek« poleg sbh. *tȑka* »dirka«, *tȑčati, tȑčīm* in *tȑkati, tȓčem* »dirjati, teči«; blg. *tъrčà* »teči, bežati«.

Zdi se, da je treba to besedno družino ločiti od *dŕkati* I »drseti« kljub Bernekerju, I 255, ki oboje izvaja iz **der-q-* k **der-* (glej *dreti* I). Machek, SPFFBU I 87 misli pri č. *drdati* : *trtati* »iti z drobnimi koraki« na izvedbo iz onomatopeje, kakor lat. *trepido* »begam«, nvn. *trippeln* »drobneti« in lit. *trepénti* »drobneti, poskakovati«. Verjetno je *drkati* kontaminacija med **der-* »teči« in neko izvedenko iz onomatopeje.

**dŕkelj** (m.) »hlod, rkelj«, tudi *dŕkol* (m.), *drkljáča* (f.); verjetno spada zraven tudi *rkȇlj*, g. *rkljâ* »hlod« (dol.), *ŕkelj* (Sav. dol.), v mtpn. *Drkovnica, Reklanica, Reklevc, na Reklih* (kljub Pleteršnikovemu dvomu se zdi domače).

Prim. csl. *drъkolъ, drъkolь* »rkelj, hlod, sulica«; stč. *dřkolna, drkolna, strkolna*, »hlod, okleščck, deblo«, *drkoliti, drkolenie* »zabijati zagozdo«; p. dial. *dryleg, dyrlag* »hlod«; r. kol. *drekólъje* »zagozda«. Nejasna beseda; rekonstrukciji v **dru-kol-* (glej *drva*) zaradi csl. in stč. izhodne oblike *drъkolъ* nasprotujejo. Na prvo rešitev so mislili Fick, I 68; Osthoff, MU IV 384; Jagić, JA XX, 535; XXX 295; Vaillant, RÉS VIII, 88 in drugi. Proti Berneker, I 232 in Vasmer, I 369, ki opozarja na prav takšne težave pri etimologijah stvn. *troc* »Trog«, ir. *drochat* »most« itd. Prav tako nejasni so sln. sinonimi *porenkelj, poronkelj, porunkelj, porakelj*, medtem ko je *porajtelj* in *porajkelj* naslonjeno na n. *Reitel*. Cigale navaja tudi *prakol*.

**drkotáti**, *drkotâm, drkóčem* (v. impf.) »ropotati, drdrati« (o vozu); izv. *drkòt, drkotânje* »ropot«; verjetno k temu *dȓklica* »volk«.
Prim. slš. *drkotať, trkotať* »gofljati«, č. *drkati* »šumeti«; ukr. *derkotíty* »rožljati«, *derkáč* »vrsta klopotca«; p. *dzierkacz* »krastir«.
Po Machku, 96 onomatopeja; Berneker, I 255 spaja z ***dьrkati**, kar je manj verjetno.

**drmášča** »gosto grmovje«; verjetno spadajo zraven tudi mtpn. *Drmožnik, Drmašlja* (Bezlaj, SVI I 156).
Berneker, I 231 povezuje sln. *drmášča* z bolg. *drъmka* »grm«, mak. *drma, drmka* »grm« in r. *drom* »goščava, dračje«, dial. tudi *drëm*, morda spada zraven tudi r. *dremúčij les* »pragozd«, kar izvajajo iz ide. **dru-* »les«, prim. sti. *drumás* »drevo« in gr. δρυμά »les«. Enako tudi Vasmer, I 372 z liter. Vendar je *drmašča* vsaj v pomenu »Wirrwarr« blizu izvedenkam iz osnove *drmati.*

**dȓmati**, *dȓmam, dȓmljem* (v. impf.) »stresati, mikastiti«; izv. *drmáriti, drmârim, drmljáti, -âm* »ropotati«, *drmástiti, drmâstim* »lomastiti« (cgn. *Dermastja*); Sorodno se zdi lit. *drebė́ti* »tresti, trepetati«, *dribčióti* »tresti«, kavz. lit. *drė̃binti*, lot. *drebinât, dribinât* »stresati koga«, stpr. *dirbinsnan* »trepet«. Machek, Rech. 33 in ESČ² 129 primerja s to baltsko besedno družino č. *drobiti* »stresati«, kar odgovarja sln. *dromiti, dromim* »drgetati, trepetati«, *drom* »trepet«. Būga, Raštai I 437 pritegne tudi r. dial. *drobétь* »bati se«, *drobkój, drobnój* »bojazljiv«. Primerjava z *drobiti* »razkosati« je možna, vendar sporna (tako Berneker, I 225; Vasmer, I 370; dvomi Fraenkel, 102).
Prim. sbh. *dȓmati, dȓmâm* »stresati«, *dȓmnuti* »amajati«; slš. *drmať, drmnúť, drmotiť, drmotať* »stresati« poleg *trmosiť sa, vytrmácať* v istem pomenu; č. *drmlati* »stopicati«, *drmoliti, trmati, trmaceti*; p. *termosić, tarmosić*. Ekspresivna tvorba nejasnega porekla (Berneker, I 255; Machek, 96 in 535). Wood, KZ XLV 62 misli na ide. **drem-* (glej *dramiti*), dvomi o tem Pokorny, 205.

**dȓn** I (m.), g. *dȓna* »ruša«; z rušo porasla trata« (fraza *čez drn in strn*), kol. *dȓnje* (n.), *drnôvje* (n.), adj. *drnàt, drnovȋt*, izv. *dȓnovec, drnováti*. Tpn. *Drnovo, Drnovec* itd. so lahko izvedena iz *drn* ali iz *dren* (avtor, SVI I 156). Beseda ni poznana na Štajerskem in v Prekmurju.
Prim. č. *drn*, p. *darn* (m.), *darń* (f.), gl. *dorn*, dl. *dërn*, pl. *derny*, slovin. *ʒãrnă*, r. *dërn*, ukr. *dérne* (n.), br. *dzernarэz* »drnorezec«, r. csl. *dьrnъ* »ruša«.
Sorodno je lit. *dìrti, dyrì* »rezati rušo, dreti«; sti. *dīrṇás* »ščetinast«, kimr. *darn* »kos«; tvorba je stari *n-* particip k **dьrati* (Miklošič, 42; Berneker, I 256; Vasmer, I 343). Drugače Solmsen, KZ XXXV 473, ki primerja gr. δρόνος »pisan« in lat. *frons, frondis* »listje«.

**dȓn** II (m.) »trganje v udih; pljuskanje vode v potoku« (Sln. gorice). Verjetno je treba rekonstruirati v **drm*, prim. tudi dial. *dȓncati* »tresti, majati se, gugati se« (vzh. štaj., brk.), dalje glej *dȓmati, dromiti.*

**drnáti**, *drnâm* (v. impf.) »močno sesati«. Sorodno se zdi č. *durmati* »sesati«. Machek², 132-133 primerja to s č. *dudlati, dudati* »sesati«. Vendar nejasno.

**dȓndrati**, *dȓndram* (v. impf.) »klepetati« (vzh. štaj.); k temu *dȓndra, dȓndravec* »klepetulja«. Verjetno spada zraven tudi *drnjáti* »renčati, presti, prhati, rezgetati« (o živalskih glasovih), *drnjézati* »cviliti, javkati«, *drnjézgati* »isto« (vzh. štaj.), *drnjéziti* »isto«, *drnjókati* »nerazumljivo govoriti skozi nos«.
Sorodno se dozdeva sbh. *dȓndati, dȓndam* »mehčati prejo«, *dȓnda, dȑndalo* »trlica«, nazvano po zvoku; sbh. tudi *drdljati* »gofljati«, blg. *dъrdorja* »gofljati«. Podobne tvorbe so tudi slš. in č. dial. *dudati, dudlati, dudrati* »mrmrati, brbljati« ali *drdlati*, slš. *drdrať* »godrnjati« (prim. sln. *drdráti* »govoričiti«). Machek², 133 primerja lot. *dunduruot* »momljati, brbljati«.

**dȓnec** (m.), g. *dȓnca* »der Trab«; v. *drníti, dȓnem; dȓncati, -âm* »jezditi v drnec, poskakovati, omahovati« poleg *drêncati, -am* »poskakovati, cincati, jezditi v drnec« in *drencljáti, -âm* »jezditi v drnec«.
Samo sln.; pomensko najbliže je ukr. *dryndaty* »jezditi v drnec«, *drýndom* »v drnec«. Od tega ni mogoče ločiti č. dial. *drndati* »majavo hoditi«, p. *dryndać* »majati se, jezditi prosto, tresti se na vozu«. Verjetno so to onomatopeje (Matzenauer, LF VII, 161; Sławski, I 172); Machek, 95 in 537 opozarja na pomensko skoraj enake tvorbe č. *trtati*, sln. in sbh. *trčati*. Pri tem zasluži pozornosti tudi lit. *tarsnóti* »jezditi v drnec«. Vendar glej tudi *drep. Drncati, drencati* se je lahko razvilo tudi iz **drьpnǫti, *drepnǫti.*

**drǫb** (m.), g. *drôbâ* »votroba« (anat.), kol. *drôbje* (n.), *drobǫ̂vje* (n.), *drobovína*; dial. tudi *dròu̯no* (pkm.), *drovno* (prleš.), *drómno* (Tolmin, Gorica); v 16. st. *drob* (Dalmatin), *v'drub* (Krelj); adj. *drobę̂n*, savinj. *drobene klobase.*
Prim. sbh. *drôb*, g. *drôba* »intestina«, *dròbina, pòdrobak*; mak. *drob, crniot drob* »jetra«, *beliot drob* »pljuča«, blg. *drob*, pl. *drobove, bjal drob* »pljuča«, *čeren drob* »jetra«; č. *drob*, pl. *droby, drůbky* »intestina«; p. dial. *drób, dróbka, dróbki* »intestina«.
Po večini izvajajo iz *drobiti* (Miklošič, 50; Berneker, I 225; Mladenov, 150). Drugače dokaj verjetno Machek, 96, ki meni, da se je *drobъ* razvilo iregularno iz *ǫtroba* »intestina«, kar je prastara ide. beseda. Nemško *das Klein* »drob« je po Machku kalk po slov., ne pa paralelen pomenski razvoj.

**dróben** (adj.), *dróbna, dróbno* »majhen, razkosan«, tudi *drobân*, dem. *dróbcen, dróbeken, dróbčkan, drôbecen, drôbičken*; izv. *drǫ́bníca* »male živali, koze in ovce«, prvič 1494 *drobniza* (Kapitelj. urbar), *drobníca* »necepljeno sadje«, *drôbnec, drobnína, drobníčar* in pod.
Prim. sbh. *drȍban, drȍbna*; mak. in blg. *drèben, dròben*; csl. *drobьnъ, po drobьnu* (iz tega sln. *podróben*); r. *dróbnyj*, ukr. *dribnýj*; p. *drobny, dremny*, č. *drobný*, gl., dl. *drobny* »čist«.
Kakor *drobiti, drob* prevojna stopnja korena **dhrebh-*, ki je deloma ohranjen z *e*-jevskim vokalizmom.

**drobiti** I, *drobim* (v. impf.) »krušiti na male delce«, pf. *z-(od-, raz-, na-, po-)-drobíti*, dem. *drobljáti, drobljániti se, drobiriti, drobetáti*; k temu *drǫ̂b* (m.) »kos, delec«, *drǫ̂b* (f.), g. *drobí*; v 16. st. *iti v drob*

»razdrobiti se« (Krelj); *dróbec, drobâd, drobîlj, drobír, drobíš, drobíž, drobtína*, gor. *droftina*, rož., mež., štaj. *drohtina* (Ramovš, Hgr. II 28, 181, 240).

Splošnoslovansko; sbh. *dròbiti, dr bîm*; mak. *drobi*; blg. *drobljà*; csl. *drobiti, drobljǫ, razdrobiti*; r. *drobitь, drobljú*; ukr. *drobýty*; br. *drabícь*; p. *drobić*; č. *drobiti*, gl. *drjebić*, dl. *drobiś*. Povsod z izredno velikim številom izvedenk.

Osnova je ide. **dhrebh-*; sorodno je got. *gadraban* »sesekati«, stvn. *treffan* »treffen, berühren« (Berneker, I 226; Pokorny, 272).

**drobiti II**, *drobím* (v. impf) »delati majhne, hitre korake, hitro govoriti, triljati pri petju«, tudi *drobnéti, drobnim, droboléti, drobolim*. Prim. mak. *drobi* »blebeta, žlobudra«, r. *drobétь* »biti bojazljiv, preplašen«, *udrobítьsja* »preplašiti se«, *drobnój* »boječ, plah«, dial. tudi *drobotátь* »govoričiti, blebetati«, ukr. *dribotatý* »hitro govoriti, cepetati«, p. dial. *drobolić, drobotač* »cepetati«, č. *drobiti* »tresti, cepetati«. To **drobiti* je kavzativ k osnovi **dreb-*, sln. *drepljáti* »delati majhne, goste stopinje«, *drépati, drepljáti, dreníti, drencljáti* »jezditi v drnec«, *drêp, drènj* »drnec«, č. dial. *dreptiti, drepetit, drepsit, drebčit* »delati majhne korake«, tudi *drmobit*, slš. *drebolit', drbolit', drmolit'*, p. *drepcić, dreptać*; r. dial. *drebь* »močviren kraj v gozdu«. V pomenu »blebetati« prim. stč. *drebtati*, č. dial. *dreboliti, drboliti, drmotit*, slš. *dreptat', drmolit'*, r. *drebezžat'*, blg. *drèbna* »tajen prostozidarski govor«. Potebnja, RFV IV 163; Būga, Rinktiniai raštai I 437; Vasmer, I 370; Machek[2], 129 povezujejo z lit. *drebė́ti*, lot. *drebêt* »tresti, trepetati«, drugi, kot Berneker, I 225; Fraenkel, 102 pa vidijo v slovanski besedni družini samo pomensko varianto k *drobiti, dróben*. Pettersson, Arische u. arm. St. 80 je mislil celo na r. *drobá, drobína* »tropine«. Machek[2], 127 vidi v tem v **dreb-*, **drob-* zveneče varianto onomatopeje **trep-*, sln. *trépati, trepljáti*. (Glej tudi *dremsati*.)

**dróčiti**, *drôčim* (v. impf.) »suvati, bezati« (bkr.), tudi *drókati, drôkam, drôčkati, drôčkam* (notr.), *drócati, drôcam*, pf. *dróčniti, drôčnem* in *drókniti, drôknem*; v 16. st. *drokati* »stampfen« (Dalmatin); v 18. st. *drokalnik* »Stössel« (Hipolit).

Prim. st. sbh. *drucati* »tlačiti« (Stulli), csl. *udrǫčiti* »vexare«, *drǫčenьje* »vexatio«; r. *dručítь, drjúčitь* »tlačiti, stiskati«, br. *drénčicь*, p. *dręczyć*. Izvedeno iz psl. **drǫkъ*, dublete k **drǫgъ* »drog«, prim. r. *druk, drjuk*, ukr. *druk*, p. *drączek*, slš. *druk* »drog«. Dalje glej *drog*.

**drǫ̂g** (m.), g. *drǫ̂ga* »kol, palica, vzvod«; v 16. st. *drog* »sulica« (Dalmatin); v 17. st. *drog* »fustis« (Kastelec); k temu *drǫ́gati, drǫ̂gam* »suvati z drogom« (Savinjska dolina), pf. *drǫ́gniti, drǫ̂gnem* (prvič v 18. st. pri Pohlinu); *drožiti, drožim* »krmariti«, *drǫ́zati, drǫ̂zam* »suvati, tlačiti«.

Prim. star. sbh. *drug*; mak. *drag*; blg. *drъg*; č. *drouh, droužek*; slš. dial. *drúh*; p. *drąg* »isto«; csl. *drǫgъ*. Verba stč. *družiti* »zatikati kole v zemljo«; r. *vodruzitь, vodružátь* »naperiti drog«.

Sorodno je lit. dial. *dránga* »drog, voz, vzvod«, pl. *drángos* »ogrodje voza«, norv. dial. *dreng* »debel kol«, stisl. *drangr* »čer, gorski vrh«, ir. *dringim* »plezati« (Trautmann, 59; Specht, Dekl. 139; Fraenkel, 101).

**drǫ́gati**, *drǫ̂gam* »suvati, drezati«, pf. *drǫ́gniti, drǫ̂gnem*; prvič v 18. st. *drogam* »stosse« (Gutsmann, Pohlin).

Samo slovensko; morda kontaminacija med **dręg-* »drezati« in **drǫgъ* »drog« (glej tudi *drokati*).

**drǫ̂k** (m.) »bat, tolkač«, tudi *drǫ́kalnik* (prvič v 18. st. Hipolit); k temu v. *drǫ́kati, drǫ̂kam* »tolči, suvati« (prvič v 16. st. Dalmatin), pf. *drǫ́kniti, drǫ̂knem*; *drǫ́čati, drǫ̂čam*, pf. *drǫ́čniti, drǫ̂čnem* in *drǫ́cati, drǫ̂cam*, pf. *drǫ́cniti, drǫ̂cnem*; dem. *drǫ̂čkati, drǫ̂ckati*.

Prim. slš. *drúk* »kol, vzvod«; p. *drączek* »vzvod«; r. *druk* »kol, ostrv, vzvod«, kar kaže na psl. **drǫkъ*, dubleto k *drǫgъ* »drog« (Berneker, I 229; Vasmer, I 374; Machek, 96). Sem spada tudi csl. *udročiti* »mučiti, tlačiti«, *udrǫčenije* »kastracija, mučenie«; r. *dručitь, udručátь*; p. *dręczyć*. Z lit. *treñkti* »suvati« in lat. *truncus* »deblo« kljub Bernekerju, I 229 in Otrębskemu, LP V 28 ter Pokornyju, 1093 (z rezervo) slov. *drǫkъ* nima nič skupnega (Fraenkel, 1118).

**drǫ̂lj** (m.) »Bombus sp., čmrlj« (Branica), tudi *trǫ̂lj*; k temu *drǫ̂lj* »trot« (dol.).

Verjetno domača onomatopeja; splošnoslovansko **trǫtъ*, **trǫdъ* »trot« iz ide. **dhren-*; prim. nvn. *Drohne*, lit. *trãnas*, lot. *tranis, dranis* »trot« (iz nem.?) poleg lit. *trandis, trandễ* »molj«. Sln. *drǫ̂lj, trǫ̂lj* je morda **trǫdlь*, **drǫtlь*, nastalo po metatezi.

**dromiti**, *dromim* (v. impf.) »stresati, drgetati«; k temu *drom* (m.) »trepet« (akc. neznan). Ker imamo tudi *dȓoncati* poleg *drncati* »stresati«, ne moremo sln. *dromiti* ločiti od *drmati*, vendar je težko uskladiti sln. *dromiti* z Bernekerjevo razlago (I, 255), da imamo opraviti s prevojem **dъrm-* : **dorm-* (glej *dramiti* in *drmati*).

**drǫ̂mlja** (f.) »orglice, žvegla«, tudi *drûmlja*; običajno *dromlje* (f. pl.); iz tega *drômljati* »igrati na orglice«; v 17. st. *drumla* (Sommaripa, Kastelec), v 18. st. *vustna drumla* (Gutsmann).

Prim. sbh. *dròmbulja*, blg. *drъmbòj*, slš. *drumle, drumbl'a, grumble, grmle, brumle, grumlovat'*; p. *drumla, dromla, dremla*; ukr. *drymlja, drymba* »orglice«.

Izposojeno iz srvn. *trumel, trumbel*, nvn. *Trommel* »pozavna, trobenta, boben, lutnja«; začetni *dr-* pod vplivom domačih onomatopej tipa *drndrati* (Berneker I 227); odveč je mnenje Striedter-Temps, DLS 110, da je za sln. *drômla, drûmla* izhodišče južnobav. *druml*.

**drópa** (f.) »tropina«, tudi *dropîna*, k temu *drôpovec* »tropinovec« (Sabonje) poleg *trȏp, tropîna, troščina, troščinje*.

Prim. sbh. *drôp* (m.), *dròpina* »tropine« poleg *trȍp*; r. dial. *drob* (m.), *drebá, drobá, drobína* »tropine«. Odveč so pomisleki pri Bernekerju, I 225, da so sln. in sbh. besede izposojene iz srvn. **trab*, pl. *treber* »tropine«, medtem ko so ruske besede verjetno samo prasorodne germanskim. (Glej tudi Brückner, KZ XLIII 308; Vasmer, I 370). Sorodno je tudi lit. *dr bti* »tlačiti«, *drė̃bti* »premetavati nekaj gosto tekočega« (Fraenkel, 104), gr. τρέφειν »sesiriti«.

**drǫ̂plja** (f.) »Otis tarda« (izposojeno iz drugih slov. jezikov); prim. sbh. *drȍplja*, mak. *dropka*,

bolg. *dròplja, dròpla, ždròpla,* r. *drofá, drochvá, drachvá;* ukr. *drófa, dróchva;* br. *drafá;* p. *drop,* starejše *dropia;* č. *drop, droptva,* starejše *dropfa, drofa,* dl. *gropyń.*

Izhodna južnoslov. oblika je bila **drop'a,* medtem ko je za severnoslov. verjetno treba nastaviti **dropy,* **dropъve.* Iz slov. je morda srvn. *trap, trappe* »Otis tarda« (Berneker, I 226; Machek, ZSPh XVII, 260 in Slavia XXI 261). Osnova je ide. **der-* »leteti, teči, stopati« in Machek opozarja na sti. *drāpayati* »povzroči, da teče«. (Glej tudi Pokorny, 204). Manj verjetne so primerjave s čuvaš. *tə̂raχ,* turš. *toydak,* mong. *togadak* »Otis tarda« (Räsänen, ZSPh XX 448) ali medsebojno pomešane onomatopeje (Bulachovskij, JAN, VII, 105).

**drǫzd** (m.) »Turdus musicus; Turdus illacus« (akc. Van Wijk, JA XXXVI 324), tudi *drôzg, drǫ̂zeg,* g. *drǫ̂zga; črni drǫ̂zg, drǫ̂zeg* »Turdus merula«, *drozgę̂la* »Turdus roseus«.

Splošno slovansko; prim. sbh. *drȏzak, drȏzd;* mak. *drozd, drozdalen,* blg. *drozd, dròzden,* balk. csl. *drozgъ,* r. *drozd,* ukr. *drozd,* p. *drozd,* č. *drozd,* dial. *drozen, drozan, zdrozda;* slš. *drozd;* dl. *drozn,* gl. *drózn.*

Prastara onomatopeja; sorodno lit. *strãzdas,* lot. *strazds* »Turdus«, stprus. *tresde;* enako lat. *turdus,* šved. *trast,* srvn. *Drossel;* stangl. *drostle, strosle;* ir. *truid* »škorec« itd. (Berneker, I 227; Trautmann, 327; Vasmer, I 372; Fraenkel, 920). Psl. **trozdъ* (Solmsen, KZ XXXVII 579; JF XIII 138, glej tudi Specht, KZ LV 10 in Dekl. 229, 245).

**drǫ́zgati,** *drǫ̂zgam* (v. impf.) »mečkati, gnesti« (dol., štaj.), poleg *drûzgati, drûzgam* (Savinjska dol.); pf. *zdrúzniti, zdrúznem, zdrúzgniti, zdrúziti, zdrúščiti, zdrúčiti, zdrûčkati;* k temu *drûzga, drǫ̂zga, drûzgalica, zdrǫ̂zgalica* »brozga«.

Prim. sbh. *zdrózgati, zdrȏzgām* in *drûzgati, drûzgām* »zdrobiti«; slš. *druzgat', zdrûzgat'* »drobiti, zmečkati«; p. *druzgotać,* starejše *druzgać, zdruzgać* »razbiti, razdrobiti«; ukr. *drúckaty* »drobiti v kašo«.

S tem primerjajo lit. *druska* »sol«, *drùzgas* »drobci«, *druzgéti* »razdrobiti«, lot. *druskà* »koščki, šibre«, lat. *frustum* »drobec, košček«, gr. θρᾶύω »zdrobim, zmečkam« iz ide. **dhreu̯-* (Berneker, I 228; Trautmann, 61; Fraenkel, 107).

**droži** (f. pl.) »kvas«, tudi *drožjê* (f. pl.), *drožê* (f. pl.), prekmursko in vzh. štajersko *droždžê* (f. pl.), redko sg. *drôžja, drôzgva* »troskva«; v 16. st. *droshje* (Trubar, Dalmatin, Megiser), v 18. st. *droshy* (Hipolit); številne izvedenke *droženica, drožę̂nka, dróževec, drožíca, droždžénka,* adj. *dróžen, drožên, drôžjast, drožnjât, drožnât.*

Splošno slovansko; prim. csl. *droždiję, droštija;* sbh. *dròžđa, dròždina, drȏžđe* »faex«; blg. *dròždlje,* r. *drožžá,* pl. *dróžži, drôžži, dróždi;* ukr. *drìždži, drìšči;* p. *drożdże,* č. *droždí,* slš. *droždě,* gl. *drożdźe,* dl. *drożdźeje.*

Psl. verjetno sg. **droždi̯a* ali **droždьja.* Gotovo je sorodno stlit. *dragės* »troska, droži, tropine«, lot. *dražđi* »tropine«, stprus. *dragios* »droži«, dalje alb. *drâ* »bərsa, oljnate tropine«, stisl. *dregg,* stangl. *daerst(e)* in stvn. *trestir* »droži« (Berneker, I 228; Trautmann, 58; Fraenkel 100 z lit.). Machek[2] 129 opozarja tudi na stfrc. *drasche* »slad« kretskega porekla (o tem Hubschmid, Schläuche 75), gr. τρυγία »droži« in spn. *Rasche* (Kretschmer, Wortgeogr. 106). Dalje nejasno.

**dŕpati,** *dȓpam, dȓpljem* (v. impf.) »drobiti«; ekspresivno tudi *drpáliti* »pomikati se sem in tja, štorkljasto hoditi, gaziti«, tudi *drpâjsati* in *drpâvsati* (zadnje izpričano že v 18. st. pri Pohlinu).

Samo južnoslov.; prim. sbh. *dŕpati, dȓpām* in *dȓpiti, dȓpīm* »trgati«, mak. *drpa, drpne* »trgati, kljuvati, ogniti se komu«; blg. *dъ̀rpam, drъ̀pna* »trgati, vleči, gaziti«. Navadno razlagajo iz redukcijske stopnje korena **der-* »dreti«, kakor *drapati* in *dripati* (Berneker, I 256; Mladenov, 156; Pokorny, 211). A tudi tu ni izključeno staro pomensko križanje z homonimnim **der-* »teči, gibati«.

**drsela** (f.) »družica pri ženitnini« (Borovnica). Nejasno; verjetno ekspresivna preobrazba iz *druž-,* prim. *druže, družej, družec, družica.*

**drskáč** (m.) »Turdus viscivorus; Misteldrossel«, tudi *dreskáč* in *drozgáč.*

Onomatopeja po ptičjem glasu »*drrti*« (Bulachovskij, JAN, VII 112); prim. slš. *trskota, prskota* itd. (Machek, 97).

**dŕskati,** *dȓskam* (v. impf.) »polzeti, drseti«: *dȓskati se* »drsati se«; pf. *dŕskniti, dȓsknem* poleg *dȓkati, dȓkam, dȓčem,* pf. *(z)dŕkniti, -dȓknem* in *dȓsati, dȓsam. dȓšem; dȓsati se, drséti, -ím,* pf. *(z)dŕsniti, -dȓsnem, drsíkati se;* k temu *dȓsk, dȓk* »polzenje«, *dȓča* »die Riese«, *dȓsa, drsálnica* »Eisbahn«; *derskati na ledu* je prvič izpričano v 17. st. (Kastelec), medtem ko je šele v 18. st. *derſanje* (Hipolit) in *derkanje* (Pohlin).

Različen razvoj z determinanti *-q-* in *-sq-* podaljšane osnove **der-*; tako Berneker, I 255 in 256, ki pa pritegne zraven več dvomljivih primerov. Sorodno je blg. *dъ̀rcam* »vlečem, smučem lan«. Glej tudi *dričati.*

**dŕstev** (m.) »kristaliziran apnenec; pesek za čiščenje posode« (Kras), tudi *dŕstelj* (Branica); dalje *dŕstel* »vrsta skrilavca« (Kras), *dŕsten* »isto« (Branica). Verjetno so iz iste osnove tpn. *Drstven, Drstelja* in morda tudi *Desternik, Destovnik* (kakor *dežela* < *država*).

Nejasno; zaradi r. *dresvá, dverstá, dverstvá, grestvá* in *gverstá* »prod, pesek« je mogoče misliti na križanje več osnov. Miklošič, 42 in Berneker, I 256 rekonstruirata psl. **dъrstь,* č. *drsný,* stč. *drstný* »hrapav, raskav«. Zaradi p. *drząstwo* »pesek, prod« suponira Berneker **dręstva.* Dvomi v to razlago Vasmer, I 369. Toda r. *grestvá, gverstá* veže Petersson, JA XXXIV, 380 z r. *žerstvá, žersta, žverstь* »pesek«, ukr. *žerstvá* »rahla, peščena prst«, br. *žerstvá* in primerja avesta *zarstva* »kamen« (Vasmer, I 421). Toda Brückner, 668 misli na skupno poreklo p. *żwir, żwier, żarstwa, żerstwa, dziarstwo drząstwo, żdziarstwo* »pesek, prod« *żerść* »peščenjak«. Sorodno je tudi sbh. *zvȓst* (m.) »vrsta kamenja« (Črna gora) in temu so blizu tudi sln. tpn. *Vrsno, Vrsnik, Zavrstnik* in mtpn. *Vrsta, Vrstnica* (iz **gvьrsta* ali **zvьrsta*).

Nič manj zapleteno ni tudi razmerje med lit. *gafždas, grãždas* »prod, prodnata tla« in lit. *žvir̃gždas, žviržda̧s, žvizdra* »prod, pesek«, lot. *zvirgzds* »peščenjak« in lit. *žiẽzdras, žiegždrás, žìzdras, žirzdrá,*

*žrigždai* »pesek, grušč«, stprus. *sixdo* »pesek«, kar ustreza r. hidron. *Žizdra* (Fraenkel, 137, 1307 in 1328). Na zvezo med balt. *gar̃gždas, žvir̃gždas* in slov. *gvьrsta, *zvьrsta itd. so sklepali poleg Miklošiča, 405 tudi Zupitza, GG 194, Specht, KZ LV, 9; Būga, RFV LXX 251, Trautmann, 375; odklanja pa Vasmer, I 42[1] Miklošičevo primerjavo (SEW 410) med r. *žerstvá* in lit. *žiẽzdros*.

**drûg** I (m.) »tovariš, nevestin spremljevalec«, arh. pl. *drugovi*; tudi *drûž* (m.), *drûže* (n.), g. *drûžeta, drûžej, drûžec*, f. *drúga, družíca, drúža* poleg *sodrûg, sodrûga, sodružica* (dol.); izv. *drúžiti se*, »zbirati, zediniti se«, *drûžba, drúščina, drûštvo* »societas«, *družbȃn, družbânj, družâbnik* »socius«, adj. *drúžen, družáben, družbên, družina* »familia, posli«; v tpn. *Družinska vas, Družina, Drušče*.

Prim. sbh. *drûg, drúga, drùgar, drugàrica, drùžba, drùžina*, mak. *druže* (vok.), *drugar, druška, družba, družina*, blg. *drug, drugàr, drugàrin, drùga, drùžka, drugáčka, družina*; csl. *drugъ* »prijatelj, tovariš«, *druga, družьba, družina, podrugъ*; r. *drug*, pl. *druzьjá, podrúg, podrúga, drúžba, drúžka, družina* »vojaško spremstvo«; ukr. *druh, podrúže, družbá, družýná*; br. *drugi* (pl.) »tovariši«, *družkó, drúžka*; p. *drug* (arh.), *drużka, druchna, drużba, drużyna*; č. *druh, soudruh, podruh, podruži, družina*, pl. *družba* »nevestin spremljevalec«, *družka*, dl. *družka*.

Sorodno je lit. *draũgas* »prijatelj, tovariš«, *draũg* »skupaj«, *draugė̃* »družba, skupnost«, lot. *dràugs* »tovariš«, *dràudze* »družba« (Berneker, I 230; Trautmann, 59; Vasmer, I 373; Fraenkel, 102), dalje primerjajo got. *driugan* »iti v boj«, stvn. *truht*, stisl. *drōtt*, stang. *drycht* »telesna straža, bojno spremstvo«. Manj verjetno primerja Trubačev, Term. rodstva 172 got. *triggws* »zvest«, *triggwa* »zveza« (o tem Walde-Pokorny, I 805).

**drûg** II (adj.) »alius, alter«, dol. *drúgi*; izvedeni številni adv. *drugâče, drugâči*, k temu *drugáčen*, v. *predrugáčiti*; v 16. st. *drugazhiji* (Krelj), pkm. *drugâčiv*, notr. *drugákšen*, dalje *drûgič, drugôč* »drugikrat«, *drugê, drugêj, drugjê, drûgde, drúgdi, drugdêj, drugle* (dial. *drgli, drgle*); *drugôd, drugôdleh, drugóten*, dial. tudi *drûjec* »drugi roj čebel; drugorojenec«.

Splošno slov.; prim. sbh. *drȕgī*, adv. *drȕgda, drȕgdje, drȕgoč, drȕgōm, drȕkčijī*; mak. *drug* »alius«, blg. *drug* »alius«, csl. *drugъ* »alius«, *vъ drugy* »alias«; r. *drugój* »alius, alter«, *vdrug* »nenadoma, takoj«, ukr. *drúhyj, udruhe*, br. *druhi*, p. *drugi*, č., slš. *druhý*, gl. *druhy*, dl. *drugi*.

Etimološko sorodno z *drugъ* »tovariš«, adjektivizacija se je razvila iz številnih zvez tipa *drug drugega*, prim. sln. *samodrúga* »noseča«, č. *žena samodruhá* poleg *sám třeti, sám čtvrt* »s tremi, štirimi drugimi«, r. *sam tretij* itd. (Berneker, I 230; Vasmer, I 373; semantično podrobno Machek[2], 130).

**drȕm** (m.), g. *drúma* »konec drete; betva« (Lašče) poleg *dȓm* »dreta« (Pivka) in *dȓmek* »isto«; tudi sbh. *drȕm* v rudarskem slangu.

Izposojeno iz srvn. *drum* »konec, krajec«, stvn. *drum*, bav. avstr. *Trumm* in kor. n. dial. *drumb* »kos vrvi« (Pleteršnik, I 177 po Levstiku; Striedter-Temps, DLS 111).

**-dȓuskniti**, *-drûsknem*, navadno samo pf. *zadrúskniti, zadrûsknem* »zaloputniti« (Rezija), tudi *zadrúščiti, zadrûščim* (Rezija); v osrednjih narečjih *zadrléskniti, zadrléskati, zadrléščiti* »zaloputniti«.

Prim. mak. *drusa* (*se*), *druska, drusne se, drusnuva se* »trese se, maje se«, blg. *drùsam, dròsam, drùskam* »tresem, majem«. Ekspresivne tvorbe nejasnega porekla (Berneker, I 231). Morda sorodno z *drmati* (tako Mladenov, 153).

**drviti**, *drvim* (v. impf.) »teči na vso moč«, tudi *dreviti* in novejše *drvéti*; ekspresivno *drvâjsati, drevâjsati* »poditi konje« (dol.); izv. *drviš* »vihar«.

Samo slovensko; verjetno arhaičen ostanek podaljšane osnove *dreu̯- k *der- »teči, bežati« (glej *drẹ́ti* II); prim. sti. *drávati* »teče, hiti« in predslovanska rečna imena *Drava*, p. *Drwęca* (Pokorny, 204 d.). Napačno Erjavec, LMS 1883, 201, ki je primerjal stvn. *driven* »treiben«. Pomensko drugače je slš. *drvit'* »neumno govoriti, težko se učiti«, p. *drwić* »posmehovati se«, *drwiny* »posmeh, šale«. Machek[2], 130 rekonstruira psl. *drьviti in primerja gr. θρέομαι »bučati, vzdihovati«, τερθρεύομαι »na prazno govoričiti«.

**drvóšec** (m.) »gozdna parcela, zavod, gozd« (Kropa), tudi *drvóšče* (n.) (Besnica), tudi mtpn. *Drvóšec, Drvóšče*; izvedeno verjetno iz *drьvosěčьcь/-sěčišče* poleg *drvósek, drvoseč* »kraj, kjer se sekajo drva« (Breznik, Razpr. SAZU II, 1944, 72), prvič v 17. st. *deruosek* (Dict.), v 18. st. mtpn. *Deruosek* (Hacquet, Oryctogr. III), *Dervoseck* (Steinberg, 1758).

**drvotȍn** (m.) »prostor za cepljenje drv« (vzh. štaj.), tudi *drvôton, drvȍtan* (pkm.); izv. *drvotônščak* »tnalo«. Stara sestavljenka iz *drьvo-tonъ (Breznik, Razpr. SAZU II, 1944, 72). Drugi del je prevojna stopnja k osnovi *tęti, tьnǫ *»teti, tnem«, ki se pojavlja samo v zahodnoslov. jezikih; prim. č. *náton* »tnalo, prostor za cepljenje drv«, slš. *náton* »isto«, *otonec* »oklešček«, p. dial. *naton* »tnalo«, *natonia* »prostor za cepljenje drv«, dl. *ton* (m.), *ton* (f.) »poseka« (Trautmann, 324; Brückner, 60; Machek 319; Fraenkel, 1099). Glej tudi *naton*.

**dȓz** (adj.), f. *dȓza* »pogumen, smel«; v 16. st. *ders, preders* »frech« (Trubar, Krelj, Dalmatin), novejše *dȓzen, predȓzen*; izv. *dȓzost, dȓznost, predȓznost, dȓzniti se* (v.) »upati se«, dial. *drznîti* »dajati komu poguma« (pkm.).

Prim. sbh. *drz, drzan, drznòven, drzost, drzati, dȓznuti*, mak. *drzok*, blg. *dъrzък*, csl. *drъzъ, drъzostь, drъzati, drъznǫti*, r. *dérzkij, derzátь, derznútь*, ukr. *derzkýj*, br. *dzërzki*, p. *dziarski*, č. *drzý, drzký*. Psl. *dьrzъ; sorodno je lit. *drąs s* »drzen«, lot. *dr ošs*, stprus. *dyrsos gyntos* »hrabri možje«, dalje sti. *dhr̥ṣṇú-* »drzen«, avesta *daršyn* »drzen«, gr. θρασύς »drzen« (Berneker, I 257; Vasmer, I 343), vendar bi pričakovali slov. *dьrchъ; *-z-* razlagajo po večini pod vplivom lit. *dir̃žti* »postati trd«, stpr. *dirstlan* »postaven«, av. *darəzra-* »močan« (Meillet, IF V 333; Ét. 229, 325; Fraenkel, Balt. Spr. 49); Machek[2], 130 pa opozarja na analogijo *brzi, mrzek*. Manj verjetno Schmidt, Vok. II 501, ki je izvajal slov. *dьrzъ* naravnost iz lit. *diržnas* »lep, postaven«.

**dŕzati**, *dŕzam*, *dŕžem* (v. impf.) »strgati«, pf. *nadŕzati*, *dŕzniti*, *dŕznem*; k temu *drzâj*, *dŕzej* »strgalo«, *drzalica*, *drzálo*, *drzâlnik*, *drzâlnica*. Dubleta k *dŕgati*, *drgniti*.

**dŕzniti**, *dŕznem* (v. pf.) »upati se«, dial. tudi *drzniti*, *drznim* »dajati pogum« (pkm.); izv. *dŕz*, *dŕza*, (adj.), *dŕzen predŕzen*, *drzovît* »pogumen, vsiljiv«.

Prim. sbh. arh. *drzati*, *drznuti* »audere«, mak. *drzne*, *drznuva*, adj. *drzok*, blg. *dràzna*, *dràzvam*, *dràzъk*, csl. *drъzati*, *drъznǫti* »audere, confidere«, *drъzъ* »audax«, r. *dërzkij*, ukr. *derzkýj*, p. *dziarski*, č. *drzý*.

Navadno primerjajo lit. *drąsùs* »drzen«, *drįsti* »tvegati«, lot. *drùošš* »drzen«, *dri(k)stêt* »tvegati«, stpr. *dyrsos gyntos* »pogumni možje«, sti. *dhṛṣṇú-* »drzen«, avesta *daršyu-* »drzen, močen«, gr. θρασύς »pogumen«, got. *gadars* »tvegam« (Potebnja, RFV III 94; Berneker, I 257). To bi moralo dati psl. **drъchъ*, zato mislijo na staro besedno križanje z lit. *diržti* »postati trd«, *diržnas* »močan«, avesta *dərəzra-* »močan« (Meillet, IF V 333; Ét. 229, 325; Fraenkel, 83; BSpr. 49). Machek², 130 opozarja na vpliv adj. *bъrzъ*, *mъrzъkъ*. Drugi izhajajo naravnost iz **deregh-* »močan« (J. Schmidt, Vok. II 501).

**-dŕzniti** (v.), *-dŕznem*, samo v komp. *zdŕzniti se*, *zdŕznem se* »stresti se, zgroziti se«, z iter. *zdrizati se* in *zdrzati se*; samo slovensko; suponirati je treba izhodno **drъz-* iz **drъg-* po tretji palatalizaciji, medtem ko sin. *zdrgati se* kaže na **drъg-* (glej *drgetáti*). Enako je lit. *drignė̃* »nemirno dekle«, *drignis* »nemirnež, divjak« poleg *drignis*, *drìgnė(s)* »Hyoscyamus niger«. Petersson, Slav. Wortst. 41 in Fraenkel, 105 povezujeta to z lit. *drugỹs* »mrzlica«, lot. *drudzis* »mrzlica«. Glej tudi *drêmsati*.

**držáti**, *držim* (v. impf.) »tenere«, poleg *dŕžati*, dial. *dŕžat*, *dŕžet*, *dŕžet*, *dŕžet* (Ramovš, JA XXXVII 170); komp. *ob-(za-, vz-, pri-, po-)-držati*, ostanejo impf.; v 16. st. *dershat* (Trubar); izv. pkm. *dŕž* (m.), *držâj*, *držálo*, bkr. *dèržališče* »toporišče, ročaj«, tudi *držéčki*, *na držéčkem* (adv.) »trdno držeč«, k temu cgn. *Držečnik* (prim. sbh. *dŕžēć* »zdrav, močan«).

Splošno slov.; sbh. *dŕžati*, *dŕžīm*, mak. *drži*, blg. *dъržà*; csl. *drъžati*, *drъžǫ*; r. *deržátь*, ukr. *deržáty*, br. *dzjaržácь*; p. *dzierżyć*, č. *držeti*, gl. *dźeržeć*, dl. *źaržaś*, plb. *dérzat*. Psl. **dъržati*, **dъržǫ* < **dṛgēti* k ide. **dheregh-* »tenere«; najbliže je avesta *dražaite* »drži« (Berneker, I 258; Trautmann, 56; Pokorny, 254); lit. *dir̃žti* »otrdeti« in lat. *fortis* »močan« verjetno ne spada zraven (Fraenkel, 97).

**držâva** (f.), g. *držâve* »imperium« (prevzeto po drugih slov. jezikih); v 17. st. *dershaua* »deshela, prouincia« (Kastelec); mtpn. *Država* pričajo za starejši pomen; tudi v vzh. Srbiji mtpn. *Država* in ob Timoku je *država*, *državina* »tamar, mandrač«; stp. *dzierżawa* »najeto zemljišče, posest, lastnina«.

Csl. *drъžava* »potestas, imperium«, danes »imperium«; v sbh. *dŕžava*, mak. *država*, blg. *dъržàva*; r., ukr. *deržáva*, br. *dzjaržáva*; č. *država* (redko); s sufiksom *-ava* izvedeno iz **dъržati* (Meillet, Ét. 371; Berneker, I 258).

**dûbek** (m.) »leskov, brezov abranek, šop češenj«. Prim. sbh. *dúbak* »vrsta češenj«. Dalje nejasno; komaj verjetno iz *dǫbъ* »Quercus«. Mogoče bi bilo misliti na izhodno **dъlbъ* ali **dolbъ* iz ide. **dhăl-* »cveteti, zeleneti« prim. stvn. *toldo* »Wipfel oder Krone einer Pflanze«, nvn. *Dolde*. Iz istega korena je tudi sln. *dulo* (n.) »kobuljica, češarek«.

**dúda** (f.) »cucelj«, nav. dem. *dúdljica*; otroška tvorba, prim. sbh. *dȕdliti*, *dȕdlīm* »sesati« (Lika, Bosna) poleg *dȕciti* (Lika), č. *dudati*, *dudlati*, dial. tudi *dumlati*, *dundati* »sesati«, *dudák*, *dudlák*, *dudel*, *dudlik*, *dumlik* »cucelj«. Podobne tvorbe so *cucati*, *cuzati*, *drnáti*.

**dúdati**, *dûdam* (v. impf.) »okorno, počasi delati« (Vipava); k temu *dúda* »primitivec, bedak«, *dúdalo* (n.) »počasne« (Vipava) in verjetno tudi *jûdlek* »bedak« (Ščavnica) iz **djudьlъkъ*. Sorodno je sbh. *dúdati*, *dûdam* »počasi hoditi«, *duditi*, *dudim* »polegati, čumeti« (o bolnih živalih). Dalje nejasno, gotovo ekspresivna tvorba. Morda je mogoče primerjati nezvenečo varianto č. *t'ůt'a*, *t'ut'a* »bedak, strahopetec« (o tem Liewehr, ZSPh XXIII 97 in Machek², 662).

**dúdniti**, *dûdnem* (v. pf.) »suniti« (dol.), tudi *dúniti*, *dûnem* in *dúcniti*, *dûcnem* (dol.), *dûnkati*, *dûnkam* »suvati, tepsti« (pkm., vzh. štaj.), *dûncati*, *dûncam* (dol.); izv. *dûnec*, *dûnek* »sunek«.

Prim. slš. *d'ugat'* »suvati« poleg č. *t'uknouti* in ukr. *djúgaty* poleg r. *túkatь*, *stúkatь*. Gotovo onomatopeja z zvenečimi in nezvenečimi variantami (Machek, 542; Vasmer, III 34).

**dûh** (m.), g. *duhâ* »spiritus, halitus«; k pomenu »vonj« glej *dišáti*, *dúhati*; dalje tudi »demon«, *zli duh*, *duhovîn* »satanas«.

Splošnoslovansko samo v prvih dveh pomenih, csl. *duchъ*; sbh. *dûh*, mak. *duh*, blg., r., br., ukr., p., č., slš., luž. *duch*; psl. *duchъ* (iz **dousos*) je sorodno lit. *dvasià* »dih, duh« (Berneker, I 235; Vasmer, I 383; Fraenkel, 115). V pomenu »demon« tudi *duhovîn*, *duhovina*, *dahovina*, prim. galorom. *dūsius* »demon« (iz tega bask. *tusuri* »satan«), srvn. *tuster*, *getwās* »demon« (Pokorny, 269). Glej tudi *naduha* in *duhtati*.

**dúhati**, *dûham* (v. impf.) »pihati, veti«, pf. *dúhniti*, *dûhnem*; v enakem pomenu tudi sbh. *dúhati*, *dúhnuti* »flare«, blg. *d. cham*, *dùchvam*, č. *douchati*.

Najbliže je lit. *dausinti* »zračiti«. Iz teh pomenov osnove **dheu̯es-* je mogoče izvajati sln. *dušák*, *dûšek*, *dûška* (f.), *dušnik*, *predûh*, *predûšina* »odprtina za zračenje«; sbh. čak. *d. šnica* (Brač), *oduška*, blg. *dušnìk*; č. *průduch*, stš. *próduch*, slš. *prieduch* »odprtina za zračenje« (Machek² 133 tolmači to iz *produchy*«). Pomensko drugo je *dûšek*, *dušák*, *dûška* (f.) »Zug«, sbh. *dúšak*, č. *douškem* »na dušek«, p. *wypić duszkiem*, r. *vypitь duchom* (glej *duh*).

**duhovîn** (m.) »ime demona« (Ribnica), »hudič, zli duh« (Lašče); v 16. st. *duhovina* (m.) »nekakšen volkodlak« (Krelj); prim. tudi *dahovina* »kačji demon« (Kras). Izvedeno iz **dheus-* kakor *duh*, *duša*, *dahniti*, *dih* itd. Verjetno stari mitološki ostanki, prim. srvn. *getwās* »pošast, strašilo« iz iste osnove.

**dúhtati**, *dúhtam* (v. impf.) »sopsti, težko dihati«; *dûškati, dûškam* »loviti sapo, hlastati za zrakom«. Pomensko je najbliže r. *dvóchatь. dvóšitь, dvošátь* »težko dihati, sopsti«. Sln. *duh-* je lahko tudi iz **dvoh-* (prim. *tur* < *tvor*, *duri* < *dveri* itd.) in zaradi številnih rusko-slovenskih leksičnih paralel je mogoče misliti na psl. *dvochati*, prim. lit. *dvėsúoti*, lot. *dvest* »težko dihati, sopsti« (o tem Berneker, I 235; Vasmer, I 332; Fraenkel, 115).

**dukat** (m.) »zlatnik, cekin« (v star. jeziku). Kakor sbh. *dùkat* »zlatnik, srebrnik«, mak. *dukat*, blg. *dukàto, dukàta* in n. *Dukaten* iz it. *ducato*, k *duca* »vojvoda« (Berneker, I 236).

**dúkati**, *dúkam, dúčem* (v. impf.) »skakati«, pf. *dúkniti, dúknem* »odskočiti«. Nejasno; verjetno spada zraven tudi *dûnkati* »suvati, tolči, teptati, grmeti« (vzh. štaj., pkm.) s sekundarnim, parazitskim *-n-*. Osnova je onomatopeja, prim. sbh. *dȕčiti se* »pehati se, prizadevati si«, slš. *djugať*, ukr. *djugaty* »trkati« poleg r. *túkatь, stúkatь*, č. *ťukati* »trkati«, kar primerjajo z lit. *stuksė́ti, stukterė́ti* »trkati« (Vasmer, III 34; Machek[2], 666). Vendar je tudi lot. *dûka* »udarec s pestjo, pest«, kar povezuje Būga, I 359 z lit. *d. pinas* »ribiški drog«.

**dukelj** (m.), g. *duklja* »posoda za mleko iz črne gline« (pkm., vzh. štaj.), tudi *dûkel* (m.), *dûkla* (f.), *dûklo* (n.); nejasno (Kelemina, Sl. Etnograf VI-VII 323); morda iz *duti, dują*; prim. mak. *dule* (n.) »lončena posoda z dulcem«; vendar stč. *dučějě* »cev«, slš. *dúčel', dučel'a* »cev«, p. *duczka, duczaj* »luknja v mlinskem kamnu«; r. *dučaj, dučajka* »mlinski lijak«, kar izvajajo največkrat iz it. *doccia, doccio* »roja, žleb« (Matzenauer, CS 149; Berneker, I 232; Vasmer, I 383; Meyer-Lübke, 250), toda Brückner, 102 opozarja na prelaz *Dukla* in tudi Machek, 100 dopušča možnost slovanskega porekla.

**dúlar** (m.) »skalni golob«; pl. *dularji* »vrsta ptičev na Cerkniškem jezeru« (Novice XVIII 267 in XXI 180). Kelemina, ČZN XXIII 141 misli na stvn. *dola* »luknja, votlina v gorah«, pl. *döler*, vendar je tvorba lahko slovanska; prim. sbh. *dȕlo* »žrelo, izvir« (glej *Dulep*). Še bolj nejasno so hidronima *Dula* (Bezlaj, SVI I 160) in cgn. *Dular* poleg *Dolar*, ki so vsaj deloma lahko izvedena iz *dol* (glej tudi Melich, JA XXXIX 224).

**Dulep** »podzemni pritok Topoljščice-Krke«; osamljeno ime (Bezlaj, SVI I 160). Najbliže se zdi sbh. *duliba* »convallis, faux«. Rekonstrukcija je težavna; sufiks *-ep* kakor v *vrtep* (glej o tem Hubschmid, Thes. Praerom. I 64); osnova pa je verjetno ista kakor v sbh. *dȕlo* (n.) »žrelo, izvir«, r. dial. *dulь* (f.) »žlambor«, *dúlo* (n.) »rečni zaliv« (Smolensk), p. *dudlać* »izvotliti«, slš. *dudlavý* »votel«, *duda, dula* »luknja v ledu«, ukr. *dudla* »žlambor«, p. *dudka* »luknja v ledu«. Glej tudi *dular* in *dukelj*.

**Dulep** (mtpn.) »ime podzemnega izvira« (Novo mesto). Osamljeno; prim. sbh. *duliba* »votlina, kotlina«, slš. *duda, dula* »luknja v ledu«, *dudlavý* »votel«; p. *dudlać* »izvotliti«; *dudlo* »žlambor«, *dudlawy* »prhel, votel«, ukr. *dudla* »duplo«. Dalje nejasno. Brückner, 102 misli na metaforičen prenos pomena *duda* »glasbilo«, Machek, 100 pa opozarja na pomensko enakost s p. dial. *duczala, ducola* »luknja v ledu«, kar je po Bernekerju, I 233 iz it. *doccia* »žleb«.

**dúlo** I (n.) »štula pri klobuku« (dol., bkr.): k temu *dúliti, dúlim* »cevasto oblikovati, kriviti«; *dûlec*, g. *dûlca* »lijakasti vrh steklenice, trobente«, dem. *dûlček*, adj. *dúlčast*; izv. *dûlčnica, dûležnica* »vrsta pastirske piščalke«.

Prim. sbh. *dȕlo* (n.) »izvir«, *dȕlac*, g. *dȕlca* »calamus utriculi musici«; mak. *dule* (n.), *dulec* (m.) »lončena posoda z lijakom«, blg. *dùlec* »ustnik«; r. *dúlo* (n.) »topovsko žrelo«, *dúlьce* (n.) »ustnik«; ukr. *dúlo* »isto« (pomen »kovaški meh« ni izpričan, glej Trubačev, Rem. term. 379); p. *dulec* »cigareta«.

Najbolj verjetno je psl. **du-dlo* k *duti, dują* (Miklošič, VGr. II 99; Berneker, I 237; Vasmer, I 380). Toda lit. *d. le* »ustnik«, *dulà, dúlas* »žleb za veslo« in lot. *dulles* »natič za veslo« izvajajo iz srspn. *dolle, dulle* (Fraenkel, 110).

**dulo** II (n.) »kobulja, češarek« (dol.), tudi dem. *dulce* (n.). Samo sln.; verjetno prvotno **dolo*. Dalje nejasno; morda izposojeno iz stvn. *tolla* »grozd«, ali pa samo prasorodno. Iz ide. **dhāl-* »cveteti, zeleneti« je tudi sln. *toldo* »Wipfel oder Krone einer Pflanze«, nvn. *Dolde*, gr. θαλλός »Spross, Zweig« itd. (Walde-Pokorny, I 825).

**dumati**, *dumam* (v. impf.) »misliti, dozdevati se« (Rezija).

Prim. sbh. *dȕmati, d. mām* »govoriti, preudarjati«; mak. *duma (se)* »misliti, spominjati se, govoriti«, *duma* »misel, govor«, blg. *dùmam* »pravim, rečem«, *d. ma* »govor, miselna govorna enota«; r. *dúmatь* »misliti, meniti«, *dúma* »misel, zbor«; ukr. *dúmaty* »misliti, presojati«; *dúma* »vrsta narodne epske pesmi« (odtod Župančičeva Duma); p. *duma* »predstava, utvara« slš. *duma* »predstava, premišljevanje«.

Starejši avtorji so razlagali psl. *duma* iz got. *dōms* »sodba, sklep, smisel« (Miklošič, 52; Berneker, I 237; Meillet, Ét. 162; Vasmer, I 280). Drugače Kiparský, GLS 171, ki misli na ide. **dheu-* (glej *dymъ*), enako G. Jacobsson, Stud. slav. G. Gunarsson dedicata, 1960, 35, ki pritegne zraven tudi *odъmĕti* (glej *damelj*); Otrębski, Idg. Forsch. 112 pa je mislil na metatezo **dheum-* < **meudh-* (glej *myslь* < **mûdslįo*). To domnevo sprejema tudi Machek[2], 134 in zanjo govore slovenska sinonima za pojem »odmev« (glej *damelj* in *majek*).

**Dúnaj** (tpn.) »Wien«; adj. *dúnajski*, st. i. *Dúnajčan*, lok. *na Dúnaju*. Sln. je slov. dubleto imena reke *Dunaj* prenesla na kraj, za reko pa je sprejela iz nem. *Donau* < *Donava*, prvič v 17. st. *Tonaua* ... *per Dunaju* (Kastelec); tudi mtpn. *Dunaj*.

Prim. sbh. kajk. *Dȕnaj* (hdn.), č. *Dunaj*, slš. *Dȕnaj* in *dunajiček, dunajek* »potoček«; p. *Dunaj* in *dunaj* »tolmun s strmimi bregovi«; r. *Dunáj*, dial. *dunaj* »potok«, ukr. *Dunaj* proti csl. *Dunavъ*, sbh. *Dȕnav(o)*, blg. *Dunav* (Jagić, JA I 300); oblika *Dunaj* je značilna za severnoslov. ljudsko poezijo in se je širila z njo vred. Slov. oblike sprejete s po-

sredovanjem got. **Dōnawi* iz ant. latiniziranega *Dānuvius* (M. Förster, ZSPh I 15; Kretschmer, Glotta XXIV 7; Schwarz, JA XLII 306). Skok, Slavia VII 721 je dubleto *Dunajь* izvajal z metatezo vokalov naravnost iz *Dânuvius* (proti Vasmer, ZSPh IX 132; Kiparsky, Lw. 196).

Antično *Dānuvius* izvajajo iz osset. *don* »reka«, avesta *dānn* »reka«, sti. *dānu-* »kapnica«; zaradi gruz. *den* »voda, reka«, *dena-* »teči« misli G. Ivanescu, Kongresberichte III 818, da je iranska beseda izposojena iz kavkaških jezikov. Manj verjetna razlaga je iz sarmatskega *Dānu-avi* »ovčja reka« (Sobolevskij, JA XXVIII 243; Slavia, VIII 489).

**dúniti**, *dûnem* (v. pf.) »suniti« (*sapa vame dune*); k temu *dûnkati* »suvati, riniti, topotati« (vzh. štaj.; pkm.), *dûncati* »suvati«, izv. *dûnec*, *dûnek* »sunek«, *dûncanje* »otroška igra« (Lašče) in verjetno tudi *dûnkati* »sesati prst« (Vrsno), *dûnka* »otrok, ki sesa palec«.

Prim. csl. *dunǫti*, *dunǫ* »pihati, veti«, r. *dúnutь*, *dúju*; ukr. *dunúty*, p. *dunąć*, *dunę*; stč. *duníti*, *dúnu*. Izvedeno z nazalno pripono iz osnove **dhoun-* (Pokorny, 263; Berneker, I 236).

**dunja** (f.) »postelja, pernica« (vzh. štaj.) poleg *túhnja* (splošno vulg.);

Prim. sbh. *dȕnja* in *dȕhnja*, slš. *duchna*, *duchňa*, č. *duchna* »pernica«, p. *duchna* »podložena spalna čepica«. Miklošič, 52 opozarja na madž. *dunyha*, *dunha* in na spvn. *dune*, *daune*. Berneker, I 235 misli, da je osnova slovanska od **duchъ* in *dǫsiti*. Na sln. *túhnja* je vplivalo n. dial. *tuchet*, *duchent*, *duchet*, *duchat*, kar je verjetno sprejeto iz č. *duchenka* (Steinhauser, Slav. in Wienerischen 97); madž. *dunyha* je iz slov. jezikov (Benkö, MESz I 688). Vendar misli Machek², 134, da je poreklo malo jasno.

**dûnkati** I, *dûnkam* (v. impf.) »sesati prst« (Vrsno); *dûnka* »deklica, ki sesa prst«. Verjetno disimilacija iz *dudlati*, prim. s sbh. *dȕdliti* »sesati« poleg *dȕciti* »idem«, č. dial. *dudati*, *dudlati*, *dundati*, *dumlati* »sesati«. Osnova je onomatopeja (Machek, 100).

**dûnkati** II, *dûnkam* (v. impf.) »suvati, topotati« (vzh. štaj., pkm.), tudi *dûncati*, pf. *dúniti*, *dûnem* »suniti«; izv. *dûnek*, *dûnec* »sunek, udarec«, *dûncanje* »otroška igra« (Lašče). Verjetno iz **dupnǫti*, prim. sbh. *dȕpiti*, *dȅpati* »suniti, udariti«, *dȕpac* »udarec« (Črna gora), č. *dupati*, dial. *tupat*, *dzupat*, *zupat* »teptati«, p. *tupać*, ukr. *dybaty* »topotati«.

**dȕp** (m.), g. *dûpa* »vrsta cmokov« (štaj.), n. pr. *koruzni dup* Štrekelj, LMS 1896, 145 in Kelemina, ČZN XVII 103 opozarjata na dial. n. štaj. *Düppel*, srvn. *tübel*, stvn. *tubili* »Zapfen, Keil«. Vendar dvomljivo; *dup* je lahko postverbale k *dupati*, kakor *tripa*, *treplja* »vrsta žgancev« (kor., štaj.) k *trepati*.

**dúpa** (f.) »votlina«, tudi *dúplo* (n.), *dûplja*, *dûpljica*, *duplína* »votlina, žlambor«, adj. *dúpelj*, *dúpel* »votel«, tudi *dupljên*, *dûpljast*, *duplinast*, izv. *dupljenica* »votlo drevo«; v 16. st. *s' dvema duplama* (Dalmatin). V tpn. *Duplje*, *Duplek*, *Dupljica*, *Dupljice*, *Dupeljne*, mtpn. *Duplja*, *Dúplje*, *Düple*, *Dupli*, *Dupla Graba*, *Dupla dolina*; prvič 1205-1208 *Duplach* (avtor, SVI I 161).

Prim. csl. *dupina* »votlina«, csl., str. *dupl'ь* »votel«, sbh. *dûplja* »žlambor«, *d pe* »zadnjica«, mak. *dupka* »luknja«, blg. *dúpka* »luknja, odprtina, grob«; *dupel* »votel«, *dùpe* »zadnjica«; r. *dupló* »žlambor«, ukr. *dupló* »žlambor«, br. *dupló* »žlambor«; p. *dupel*, *dupla*, *dup*, *dziupel*, *dziuplo* »žlambor«, tudi *dub*, *dziub*, *dziubnia* »žlambor«, č. *doupa*, *doupě* »luknja, votlina«, slš. *dupa*, *d'upka* »luknja, zadnjica«, gl. *dupa* »žlambor«. Ide. **dhou-b-* (glej *deber*, *dno*) prim. lit. *dupti*, *dumb i* »izvotliti«, lot. *dubt* »isto«, lit. *dubùs* »votel«, *duobà* »žlambor«, *doubē* »luknja, jama« (Zubatý, Stud. I 1, 294; Machek, 92). Dubleta **dhoup-* je izpričana v srvn. *tobel* »dolina, vdolbina« in v lot. *dupis*, *duplis* »sod za sol ali mast« (Berneker, I 238; Vasmer, I 382). Glej tudi *depala*.

**dúpati**, *dûpam*, *dûpljem* (v. impf.) »tolči, teptati, ropotati« poleg *dupotáti*, *-otâm*, *-óčem*. K isti osnovi spada tudi *dúniti*, *dûnem* »suniti, udariti« (< **dupnǫti*), *dûncati*, *dûnkati*, npr. *z nogami dunkati* (pkm.), *topovi dunkajo* (vzh. štaj.); izv. *dûnec* (m.), *dûnek* (m.) »sunek« in verjetno tudi *dûvati*, *dûvam* »suvati« (vzh. štaj.). Manj jasno je *dúdniti*, *dûdnem* »suniti« in *dúcniti*, *dûcnem* »suniti« (dol.).

Prim. sbh. *dȕpiti*, *dȕpīm* »ropotaje tolči«; mak. *dupi*, *dupne* »sune«; blg. *dùp'ь* »vzpodbode«; ukr. *dubaty*; č. *dupati*, *tupati*, slš. *dupat'*, *dupčit'*, *dubasit'*, *dubancovat'*, *dubinkat'*; p. *tupać*.

Prastara onomatopeja, prim. lot. *dupêtiês* »zamolklo zveneti«, gr. δοῦπος »zamolkel zvok«, δουπέω »zamolklo zazvenim« poleg κτύπος »udarec«, toh. A *täp* »povzročiti, da zveni« (Berneker, I 238; M.-Endzelin, I 518; Pokorny, 221).

**duplir** (m.), g. *duplirja* »velika sveča, bakla«, (bkr.), tudi *dupler* (pkm.); prim. sbh. *d plir*, *dùpler*, *d pljir*, *d plier*, *dublijer* »velika, voščena sveča, bakla« in str. *dupljatica*, *dupjatica* »svetilka«, vse iz srlat. *duplerium* »voščena bakla«, it. *doppiere* »dvojna sveča«, prov. tudi *dobler* »bakla« (Miklošič, 52; Meyer-Lübke, REW 2802).

**dúr** (adj.), f. *dúra* »plašen, boječ, divji«; *oduréti* (v.) »otpniti, podivjati«, *oduriti*, *odduriti* »zasovražiti«, *odúren* »ogaben, neprijeten«, pkm. »zasovražen«; *duriti* »studiti se, mrziti«. Nepregledna besedna družina, kjer je verjetno sovpadlo več homonimov. Že Miklošič, 53 je dvomil, če spadajo te besede k r. *durь* »norost«, *durnój* »slab, zlohoten, škodljiv«, *duritь* »uganjati norčije, divjati«. Sln. *durȇ* (n.), g. *duréta* »bedak«, tudi *dúra* (f.), *dûrec* (m.) »isto«, *duréti* »zmešano gledati« bi pomensko lahko povezali z *dúrati*, pf. *dúrniti*, dem. *dûrkati* »suvati«, kar ne moremo ločiti od *túrati*, *túrniti*, sbh. *túrati*.

V pomenu »plah« je sln. najbliže slš. *durný* »plah« poleg »neumen, omejen, popadljiv«, ukr. *durnýj* »preplašen« *odurjavaty* »gabiti se« in st. prus. *durai* »plah«. Tudi sbh. kajk. *oduriti* »zamrzeti« je blizu sln. pomenom. Sbh. *dúriti* »vzkipeti«, *dúrnuti se*, *dȑnuti se*, *drnjivati se* »noreti« pa se ujema z r. *durь*, p. *durak*, *dureń* »bedak« (poleg *dur* »tifus«). To vežejo z lat. *furō* »norim«, gr. θοῦρος »napadalen«, lit. *sù pad rmu* »viharno, vihravo«, sti. *dhṓrati* »dirjati«, ide. **dhurō*. Lit. Persson, Beitr. II 577; Berneker, I 239; Kořinek, Stud. onomat. 200; Machek, 102.

**dúrati**, *dúram* (v. impf.) »suvati, zbadati«, pf. *dúrniti, dûrnem* »suniti, zbosti«, tudi *dûrkati, dûrkam* »suvati, majati« (pkm.) in verjetno spada sem *dûrhati* »prebadati«, *dúrhniti* »prebosti«, *podûrhati jo* »pobegniti«, kar je po Pleteršniku, I 185 iz bav. n. *durcheln* »vrtati«.

Samo sln.; najbliže, vendar z drugačno prevojno stopnjo je r. *dyrá* »luknja«, *udyritь* »prevrtati«, kar kaže na predslov. *-ū-*; tudi lit. *dùrti* »zbadati, suvati, bežati«, *dūreklis* »bodalo«. Pri p. *dzióra, dziura* »luknja«, č. dial. *důra, doura*, br. *dźurá* in ukr. *djura* sklepajo nekateri avtorji na možnost sekundarnega prevoja osnove **der-* »dreti« : **dьr-* : **dьr-* : **dyr-* : **dur-* (tako Brückner, 113; Sławski, 208 in Machek, 86; glej tudi Pokorny, 208). Drugače Meillet, Ét. 225; Mikkola, IF XVI 99; Persson, Beitr. 755, Berneker, I 201).

**duráncelj** (m.), g. *duránclja, durânceljna* »Prunum durazzinum«, tudi *duránca*, (f.), *duráncija* (jvzh. štaj., Sln. gorice). Izposojeno iz madž. *duránci* kot n. dial. *Durantsch(er)*, č. *durancie, duranca*, slš. *duranče*, p. *durancje*; madž. oblika je razširjena z *-n-* iz sr. lat. *dūrancinus* »hartschalig« (Gombocz-Melich, I 1444). Dalje nejasno; eni izvajajo iz tpn. *Dyrrachium* »Drač« (Keller, Volksetym. 60, 234; ZRPh XXXVIII 50), drugi iz tpn. *Durák* v Mezopotamiji (Hehn, Kulturpflanzen, 434).

**dúrgelj** (m.), g. *dúrglja, dúrgeljna* »sveder«, tudi *dûrgljež*; k temu *dûrgljati, -am* »vrtati«; Miklošič, 53 prišteva sem tudi *frugelj* »sveder«; v 18. st. *durgel* »majhen kirurški sveder« (Gutsmann).

Izposojeno iz srvn. *dürkel, dürchel, dürhel* »prevrtan«, bav. n. *durchel*, kor. n. *dürkel, dürchel, durchel*, štaj. n. *dúrkel*; stvn. *durihhil* (Matzenauer, CS 149; Miklošič, 53; Striedter-Temps, DLS 111).

**dûrhati**, *dûrham* (v. impf.) »prebadati, natikati« (Sln. gorice), tudi *dûrgljati*, pf. *dúrhniti, dûrhnem*; verjetno spada zraven tudi *podûrhati jo* »zbežati«.

Nejasno; bav. n. *durcheln* »vrtati« kljub Pleteršniku, I 185 ne pride v poštev (glej *durgelj*), kakor rez. *turlâti, -âm* »vrtati, zbadati« ne bo iz it. *torniare* (Pleteršnik, II 703). Prav tako nejasno je č. *durchati* »izpirati zlato«, slš. *durchan* »sito za izpiranje zlata«. V pomenu »zbežati« pride v poštev primerjava s slš. *duriť* »goniti« in z r. *turítь* »odganjati«, *turnútь* »suniti«, sln. *dúrati, dúrniti* »suvati« (glej *dur*). Machek, 102 spaja slš. *duriť, durať* z lit. *dùrti* »bežati«, prevojna oblika k *dreti* »bežati«.

**duri** I (f. pl.) »vrata« (knjižno, gor., kor., rez.), dial. tudi *dáu̯ri, dáu̯rce* (dol., notr., Kras), *dȍu̯ri* (Rovte), *dvêri, dvèri* (pkm., vzh. štaj.); v 16. st. *dauri* (Trubar, Dalmatin), *duri, dveri* (Megiser). V mtpn. *Železne dveri* (Ljutomer) *Durce* (Kranj).

Psl. in csl. *dvьrь* »vrata« in pl. *dvьri*, sbh. *dvêri* »vrata pri oltarju« (< r.); domače je le *Zàdvarje* (Omiš), mak. arh. *dver, dveri*, r. *dverь, dvéri*, ukr. *dveri*, br. *dzvery*, p. *drwi, odrzwia* (< *ob-dvьrьje*), č. *dveře*, stč. *dřvi*, slš. *dvere*, gl. *durje*, dl. *drwij*, plb. *dvar*. Prvotno verjetno konzonatna osnova s prevojem v fleksiji, prim. sti. *dvā́raḥ* »vrata« : akz. *duráh*; na **dhvores* kaže tudi lat. *forēs*, medtem ko je lit. *dùrės*, stvn. *turi* »Tür«, gr. θύρα iz redukcijske stopnje **dhur-* (Miklošič, 53; Berneker, I 241; Vasmer, I 330).

Slov. *dvьrь*, pl. *dvьri* je kakor gr. θαιρός »tečaj« iz redukcijske stopnje **dhverios*. Sln. *dúri, dávri* razlaga Ramovš, Slavia II 207 in Hgr. II 150 iz **du̯ri, *dəu̯ri*; Berneker, z. c. misli na metatezo **dvari*. Zaradi stprus. *dauris* in lot. *durvis* poleg *dvars, dvaŗš*, dem. *durutiņas* je mogoče tudi za sln. suponirati starejše procese. Madž. *verőce* je iz dem. *dvьrьce*.

**dúri** II (f. pl.) »veha« poleg *dûrnjak* »grlo pri steklenici« (jvzh. štaj.) je verjetno kakor p. *dura* »luknja, odprtina« poleg *dóra, dziura, dziora*, dl. *źura* izvedeno iz osnove **der-* (glej *dréti, dérem*). V poljščini je *-u-* verjetno prvoten (Slawski, I 208). R. *dyrá* »luknja« poleg *dira*, csl. *dira* je v enakem razmerju kot lit. *dùrti* »bosti, suvati«, *dûrēklis* »bodalo« proti *dìrti* »dreti«. *O*-stopnja korena je verjetno v sln. *dora* »psovka ženski« (Sln. gorice). Vendar je psl. **dura* samo analogna tvorba po drugih prevojnih tipih. Glej tudi *déra, dîr, dȓn*.

**dúrnik** (m.) »veliki lonec« (Suhor); nejasno; po navadi izvajajo iz štaj. n. *Urn* (f.), *Urnung* (m.) »stara tekočinska mera«, bav. avstr. *Urn, Ürn* < lat. *urna* (Štrekelj, ČZN V 43; Kelemina, ČJKZ III 39; GMDS XIV 58; Striedter-Temps, DLS 111).

**-dúrniti** (v.), *-dûrnem*, samo v komp. *podúrniti, podûrnem* (pf.) »potopiti, pogrezniti«, *podurnjávati (se), podurnjávam (se)* (vzh. štaj.); nejasno, samo slovensko.

**dȕsati**, *dûsam* (v. impf.) »suvati« (bkr.); gotovo *-s-* intenzivum k *dupati*, prim. č. *dusati* »teptati«, *dusiti* »trkati z rogovi« (Machek, SPFFBU I 87 in ESČ[2] 135).

**duséti**, *dusím* (v. impf.) »težko sopsti od jeze« (bkr.); prim. sbh. dial. *dûsa* »jeza«, p. *dąsać się* »kazati jezo«, *dąsy* (pl.) »jeza«, č. *dus* »naduha, sopenje«, *dusiti* »sopsti, jeziti se«, ukr. *dusatysja* »težko dihati«. Prvotno verjetno **dǫsъ* k *dǫti, dьmǫ*; vendar poznamo tudi p. obliko z *-u-*: *dusić* (Berneker, I 218; Slawski, I 144).

**dúša** (f.) »anima«; splošnoslovansko; sbh. *dúša*, mak. *duša*, blg., r., ukr., br. *dušá*, p. *dusza*, č. *duše*, slš., gl., dl. *duša*; psl. *duša* iz **dou̯sịa* > **duchia*; prim. lit. *dvasià* »duh, dih« (Berneker, I 239; Vasmer, I 383). Pomen »prebivalec«, npr. *kraj šteje* 300 *duš* je verjetno kalk po nemščini, medtem ko je r. *dušá* »podanik« kalk po gr. ψυχή; v pomenu »pnevmatika« je *duša* tudi č., p. in r.; k pomenu »sredina plodu« prim. č. *dužina* »mesnati del plodu« (iz **dǫg-*, glej Machek[2] 394). Izredna razvejanost slovenskih pomenov (Pleteršnik, I 185 našteva še »Lampendocht« in »Nadel in dem Schützen der Weber; Dorn in Schlüsselloch; Bügeleisenstahl« ter »krompir za saditev«, *dušica* »Asthma« in »Ochsenjochspriessel« itd.) bi zahtevala posebne razprave.

**dȕšgazda** (m.) »bogataš« (pkm.). Izposojeno iz madž. *dúsgazda* »trhel bogataš« (Štrekelj, Lwk. 17; Gombocz-Melich, 1452). Madž. *dús* »dož« je iz ben. it *dose* »vojvoda«.

**dušiti**, *dušim* (v. impf.) »spravljati ob sapo, daviti, pražiti«, adj. *dušîv, dušljîv*; prim. sbh. *dúšiti*, mak. *duši*, blg. *dušà, dùšich*; r. *dušitь*, ukr. *dušyty*, toda p. *dusić*, č. *dusiti, rdousiti*, slš. *dusit'*, znova s *-š-* pri dl. *dušiś*, kaš. *dešéc*, medtem ko je gl. *zadusić*.

Pomensko ustreza temu lit. *dùsti, dùsinti*, kar je po Macheku[2], 135 iz p. *dusić*, toda Fraenkel, 115 razlaga kot baltsko; Machek misli na psl. **dǫsiti*, kar ni potrebno (Berneker, I 235). Sln. *dušiti* in č. *dusiti* »pražiti« je kalk po n. *dämpfen*.

**dúti**, *dújem* (v. impf.) »veti, pihati«; *dúti se, dújem se* »napihovati se, vzhajati« (Sl. gorice). Deloma je prišlo do križanja s sorodno osnovo *nadoti, nadmem*. Zanimiva so ob Kolpi imena kraških brezen *Djot* iz **dujǫtь*, ptc. prez. akt. brez *-i̯o-* podaljšave (prim. tudi *Zjot* in *Zibot*).

Prim. sbh. *dûti, dûjēm* »pihati«; mak. *due* »piha, napihuje, jezi se«; blg. *duja*; r. *dutь, dúju* »veti, pihati«; ukr. *dúty, dúju*; gl. *duć, duju*; dl. *duš, dujom*.

Najbliže je gr. ϑύω »hrumim, šumim« (**dhūi̯ō*), dalje sti. pas. *dhûyate* »je stresan« in stnord. *dýja* »tresti« (glej sln. *diti*). Kořinek, Stud. onom. 201 sodi, da je **dhu-* v slovanščini ostalo nespremenjeno. Drugače Pokorny, 263, glej tudi Berneker, I 236.

**dutka** (f.), »žeton«, tudi *dutika*; izposojeno verjetno iz n. *das Dütchen*, izpričano v nemščini prvič 1597 *duttgen*, to pa je iz p. *dudek* »Upupa«, pejorativno tudi »orel na kovancih«. Iz n. tudi slš. *dudky* »žetoni« in celo p. *dytek, dydek* »žeton« (Kluge[17], 150; Machek, 100).

**dúvati**, *dúvam* »suvati« (jvzh. štaj.). Iterativna tvorba k *duniti* »suniti« (glej tudi *duzati*). Prim. r. *naduvátь*; ukr. *naduváty*; mak. blg. *duva*; sbh. *dúvati* (Berneker, I 236).

**dúzati**, *dúzam* (v. impf.) »suvati, porivati«, pf. *dúzniti, dûznem* »suniti«.

Prim. č. dial. *duznit* (*na-, vy-*) »trepljati po hrbtu«. S tem primerjajo lit. *daũžti* »biti, suvati«, *daužinéti, daužýti*, lot. *dauzt* »zdrobiti, razbiti na dvoje« (Osten-Sacken, IF XXII 314; Fraenkel, 84 in z rezervo tudi Berneker, I 239). Po Macheku, 103 spada zraven tudi r. *tuzitь, tužu* »biti s pestmi«, ukr. *túzaty, tuzuváty*, br. *tuzácь, tuzanúcь*; p. *tuzać, tuzować*, kar primerjajo z lit. *tuzgeti, tuzgiu* »zamolklo dupati« (Scheftelowitz, KZ 54, 233), drugače Vasmer, III 148.

**dvâ** (m. dual.), *dvê* (f. in n. dual.) »duo«, dial. tudi *dbâ* (kor.) in f. *dvȩ̂* v kompozitih tudi *va*, prim. *etiva, drugiva, oniva* in štaj. tudi *mija, oneja* »midva, onadva« (Miklošič, VGr. I 359).

Psl. **dъva*, **dъvě*, stari dual, ide. **d(u)vō*, csl. *dъva, dъvě*, toda str. *dъva, dъvě*; ohranjeno splošnoslovansko, sbh. *dvá, dvîje*, mak., blg., r. *dva, dve*, p. *dwa, dwie*, ukr. *dva, dvi*; č., slš. *dva, dvě*, gl. *dwaj*, dl. *dwa, dwě*. Sorodno je lit. *dù, dvì*, lot. *divi, divaš*, stprus. *dwai*, sti. *duvắu, duvâ, dvắu, dvā, duvē, dvē*, avesta *dva* (m.), *duye* (f.), gr. δύα, δύο, lat. *duo, duae*, ir. *dāu, dau, dā*, f. *dī*, got. *twai, twōs, twa*, alb. *dü* (Berneker, I 247; Vasmer, I 329; Fraenkel, 107 z literaturo).

**dvanájst** (num.) »12« iz *dъva na desęte*; podobne hiperredukcije so tudi v drugih slovanskih jezikih, sbh. *dvanaest*, mak. *dvanaest*, blg. dial. *dvanájset* itd. Enako *dvâjset* »20«, dial. *dvôjsti* < **dъva desęti*, prim. blg. dial. *dvajset*.

Kulturno pravni termin *dvanajstîja* »občinska uprava dvanajstih članov«, *dvanajščák* »član občinske uprave« (Kras). Kalk po zahodnih jezikih, *dvanajstérnik, dvanájstnik*, n. *Zwölffingerdarm*, lat. *duodenum*, gr. ζωδεκαδάκτυλον.

**dvanajstlja** »praznik apostolov«, tudi *dvanajstla*; v 16. st. *dvanaiſt ſla, dvanáſtſla, duanaiſtla* (Trubar, Dalmatin, Megiser), v 17. st. *duanaîſtla* (Alassia), v 18. st. *dvanaiſtſla* (Megiser[2]). Ramovš, Letopis SAZU I 355 rekonstruira zgodnji slovenski kalk **dъva-na-desęte-sъla* po srvn. *zwelf-boten*, prim. v Briž. spom. *zelom* (1, 5), *zil* (III, 15) v pomenu »apostol«.

**dvéčiti**, *dvéčim* »žvečiti«, tudi *dvékati, dvekâm*; v 16. st. *dvezhi* (Dalmatin). Kljub Skoku I 465 ne spada zraven sln. dial. *podvêkati* »prirejati« (Brkini), glej *vek* »moč« in *obékniti* »izgubljati moč«.

Prim. sbh. čak. *dvěka* »kolomaz iz brezove smole«, *dvěkav, děkav, zděkan* »pocast«, *dvěčiti* »žvečiti, zmehčati hrano v ustih« (Istra), *dvekóvnica, dekóvnica* »vrsta kruha« poleg *nadékati se* »najesti se« (Srbija), blg. *dъvka, dъvča, dъvčam* »žveči«, csl. *dveka* »ruminatio« (Grig. Nazarzian), kasno, v 16. st. tudi *dvekovati, dvěkovati* »prežvekovati«; r. dial. *dvjáka* »sladek ostanek pri kuhanju brezovega kolomaza«, *dvjačitь* »žvečiti« (Vologda). Zaradi p. *dźwiągać* »prežvekovati, mlaskati«, *dźwięga* »ješča« se zdi najverjetnejša rekonstrukcija **dvęka*, **dvęga*, vendar so poljske oblike kakor sln. *žvekáti* in ukr. *dzvjakaty* »žvečiti« lahko produkt besednega križanja. Od tega ni mogoče ločiti lot. *dvaga* »Birkenteer« (iz slov.?). Dalje nejasno. Matzenauer, LF VII 167 je primerjal stvn. *zwangan, zwengen*, kar zavrača Berneker, I 240. Miklošič, 53 opozarja samo na blg. dubleto *gvača* »žveči«. Bolgarski avtorji obravnavajo samo bolgarske oblike; Mladenov, 155 suponira ide. **geu-*; Georgiev, Въпроси на blg. etim. 17 primerja stisl. *tugyja*, šved. *tugga* »žveči«, ide. **guw-ā-kjo-* z disim. *-g-k-* > *-d-k-*. Težko verjetno. Vaillant, Stud. ling. in honorem Lehr- Splawiński 156 pa misli na napačno dekompozicijo prvotnega **razъžьvati* z vrinjenim *-d-*. Merkulova, Etimologija, 1972, 100 opozarja na r. dial. *dvéčitь, dvóčitь* »večkrat ponavljati« iz **dъvojačiti* »podvojiti«.

**dvójiti**, *dvójim* (v. impf.) »dubitare«, v starejšem jeziku in dial. pkm. Po csl. tudi *dvójiti se* (Levstik); izv. *dvôjba, dvojîvec, dvojljîv, dvôjben*; izpričano od 16. st. dalje (prvič pri Krelju).

Prim. sbh. *dvòjiti, dvòjīm* »dubitare«, csl. *dvoiti sę, dvojǫ sę*. Izvedeno iz kolektivno-distributivne oblike števnika *dъvoje*, enako kakor lit. *dvejóti* »dubitare«; prim. tudi gr. δοιή in nvn. *Zweifel*, stvn. *zwîvo* (ide. **du̯i-u̯iā*).

**dvòm** (m.), g. *dvóma* »dubitatio« (akc. van Wijk, JA XXXVI 333), tudi *dvômba* (f.); v. *dvómiti, dvómim*; adj. *dvomljîv, dvómen*, dalje izvedeno *dvomljîvec, dvomîvec* it;. Prvič izpričano v 18. st. pri Pohlinu, medtem ko navaja Gutsmann koroško obliko *dimluvati*.

Skrajšano iz **dьvo-umъ*, prim. sbh. *dvòumiti, dvòumīm*, mak. *dvoumi se*, blg. *dvoumjà se* »dubitare«. Na koroško obliko *dimluvati* je verjetno tako kakor na gl. *dvělować* »dubitare« vplivalo srvn. *zwîvel* »Zweifel«.

**dvȍr** (m.), g. *dvóra* »cohors«; izv. *dvoríšče* »Hofraum«, *dvôrski* »valpet«, v urbarjih *duorskhi* (Kostanjevica, glej ČZN XI 44); dial. *dvoriti* »streči, pogostiti« (pkm.), medtem ko je *dvóriti, udvarjati se* »hofieren« kalk; iz sbh. je *dvorana* »Saal« (enako tudi č. *dvorona*, Štěrbová, NŘ XXXIV 176) in *dvorǎn, dvorjǎn* »Höfling«, v 16. st. *dvoranin* (Krelj). V tpn. pogostno *Dvor, Dvorje, Dvorec, Dvorjane, Dvorica, Dvorče, Dvorska vas, Dvorišče*, prevedeno večinoma s *Hof*, toda *Dvorje*, 1341 *Dewoeriach*, 1458 *Dworiach* (Bezlaj, SVI I 162).

Prim. csl. *dvorъ*, sbh. *dvȏr, dvóra* (čak. *dvorȁ*), mak. *dvor*, pl. *dvorovi*, blg. *dvor*, r., br. *dvor, dvorá*, ukr. *dvir, dvorá*, p. *dwor*, č. *dvùr*, slš. *dvor*, gl., dl. *dwór*. Zanimivo je čak. *na dvorũ* »zunaj«, mak. *nadvor, nadvur*, ukr. *na dvoři*, br. *nadvór*, r. *na dvoré* »zunaj«.

Prevojna stopnja k osnovi v *dvьri* »vrata«. Enako je tvorjeno lot. *dvars*, sti. *dvā́ram* »vrata« (Miklošič, 53; Berneker, I 241; Meillet, Ét. 235). K pomenu prim. turško *porta* »dvor«, kar je kalk po stari perzijščini (Christensen, Kulturgesch. d. alten Orients 259).

**dvôrec** (m.) »ročaj svedra« (pkm.), tudi *dvôrek*. Samo slovensko.

Primerjati je mogoče stir. in bret. *dorn* »roka«, kimr. *dwrn* »roka« iz prakelt. **durno-*. To izvajajo kot redukcijsko stopnjo **dur-* k ide. **du̯ōr-*, **du̯ər-* (Walde-Pokorny, I 794; Pokorny, 203), ali pa primerjajo z lot. *dùre, dûris* »roka« poleg *dur̃t* »zbosti, suniti« iz ide. **der-* (M.-Endzelin, I 529). Za sln. *dvorьcь* pride v poštev samo **du̯ər-*.

**dvȓst** (f.), g. *dvrstî* »Abramis vimbra« (Krško). Nejasno; morda v zvezi s č. *drsek* »Aspro zingel«. Pri tem je komaj mogoče misliti na r. *dverstá* »prod, pesek« (glej *dŕstev*).

**džoldž** (m.) »platno, prt« (vzh. štaj.): prim. sbh. kajk. *dold* »tanko platno«, ukr. *džundžovyj, djundjovyj* »platnen«. Izposojeno iz madž. *gyolcz* »platno« (iz tega tudi rum. *giulgiŭ* »fino platno«). Izhodišče je bav. avstr. *golsch, golisch, kelisch, kölnisch* »vrsta platna« (Benkö, 1131).

**džundž** (m.) »biser«, tudi *jundž* (pkm in kajk.); Miklošič, TEl I 41 navaja tudi f. *djundja*. Izposojeno preko madž. *gyöngy* »biser, stekleni biser« (o tem Benkö, 1134) iz turan. *gińčü*, tur. *inci* »biser«.

**džûndžek** (m.) »Orchys« (vzh. štaj.); k temu tudi *júrijevica* »Orchys« (bkr.). Kakor je sbh. *đùmbīr, dumber, đindiber, đundiber* »ingver« preneseno tudi na druge rastline (Šulek, Im. bilja 69), utegne biti tudi sln. dial. *džûndžek* istega izvora. Izhodišče je sti. *sr̥ngavēra* prakrt. *siṅgabera*, kar je preko arab. *zenğebil* dalo lat. *gingiber, zingiber* »ingver« (o tem Lokotsch, 1930). Sln. *júrijevica* je naslonjeno na *Jurij* »Georgius«.

**džurdž** »kozarec« (vzh. štaj.). Nejasno.

# E

**e** partikula, ki se rabi sama ali v zvezi z drugimi partikulami in demonstrativi; sln. npr. *ę̂, kaj boš; e, kaj še*; tudi *ej*, npr. *ej, da je res*; enako *ehê, ehȇ, ehȇj, hȇ*; tudi *êvo, ȇvo* »ecce«; arhaično je dial. *esej, esa, eso* »ta« (rez.), *esej zde* »tale« (rez.), *esi* »sem« (pkm.), *esode* »tod«, *ezde* »tukajle« (rez.), prim. r. dial. *ézdakij* »takšen«. Enako je csl. *ese, jese* »ecce«, sbh. čak. *sȇ*, starinsko r. *ese, ose, vose* »ecce« poleg *avosь* »morda«. Sln. dial. tudi *ete, eta, eto* »ta« (pkm., vzh. štaj.), *etu, eti* »tukaj« (pkm.), *etakši* »takšen«, *etak* »takole« (pkm.), *etako* »tako« (rez.), npr. *etako to bodi* »amen«; *eta, etam* »tam, znova« (vzh. štaj., pkm.), *etec* »tod«, *odetec* »odtod« (pkm.). K temu prim. sbh. *ȅto, ȅte*, mak. *ete*, blg. *eto*, r. *étot, éta, éto* »ta«, br. *jétyj, hétyj*. Verjetno spada zraven tudi sln. dial. partikula *vȇ* (vzh. štaj., pkm.), npr. *do vȇ* »do tu«, *tuve, tamve* »tule, tamle«, *baš ve* »sedaj« poleg *vê* »vsaj«, npr. *ve je to malo*; prim. sbh. čak. v 16. st. *evaj* »ta«, štok. *èvē, evê*, blg. *evè* »ta«. S protetičnim *j-* vprašalnica *jéli, jȅl* »ali ne«, prim. sbh. *ȅli, ȅl* poleg *jȅli*. Nejasno je sln. dial. *jedva* »onadva« (pkm.), npr. *jedvina mati* »njuna mati«.

Izhodišče je ide. demonstrativna partikula **e-*, prim. sti. *a-sāu* »oni«, *a-das* »ono«, gr. ἐ-κεῖ »tam«, got. *i-bai, i-ba* »vprašalna partikula«, stvn. *ibu, oba* »če«, lat. *e-quidem* poleg *quidem, ecce* itd. Isti element je v slov. **(j)-ed-inъ* »eden« (Miklošič, 55; Berneker, I 259; Vasmer, III 456; Skok, I 486 z literaturo).

**ebehtnik** (m.) »marec, april«, *ebehtnica* (f.) »praznik 25. marca«; prvič izpričano v 18. st. *öbahtnik, obehteuza* »marec« (Megiser[2], 1744), dial. tudi *žemnahti, žemnahtnica, -ce* (Motnik), *jemlaht* (gor.), *imahtenca* (dol.) itd. Izposojeno iz srvn. *ebennaht* »aequinoctium«, tir. n. *ebnachten* »praznik 25. marca« (Miklošič, 56; Berneker, I 260). Dubleta *žemnahti* ima *ž-* po kontaminaciji s *Siebennacht* (Štrekelj, Lwk. 75). Podrobnejše glej še Striedter-Temps, DLS 111 in Stabej, JiS X 30).

**ebračica** (f.) »Alchemilla vulgaris«, v 18. st. *ebrashèza* (Pohlin); samo slovensko; verjetno s prepono *-ě-* izvedeno iz iste osnove kakor *abranek*. O prefiksu *-ě- : -ǒ-* Rozwadowski, RS II 102; osnova **bręd- : *bręd-* povzroča težave; Sadnik-Aitzetmüller, I 155 in 158 opozarjata tudi na ukr. *brúnka* »abranek«, p. dial. *bronka* »abranek« in dopuščata možnost, da je osnova ista kakor v sln. *bruneti* »zoreti« in samo korensko sorodna tipu **brěd- : *bręd-* in iz suponiranega korena **bher-*, paralelnega k **bhel-* »lesketati, blesčati«.

**eden** (*ę̂den*) »unus«, starejše tudi *ję̂den*; dial. *ę̂dn, ádn̥, adə̀n*; v funkciji artikla tudi *ə̀n, n̥*; pri Trubarju

1555 *aden*, kasneje *eden*; f. in n. *ęna, ęno*, artikel tudi *nà, no*; dial. *ána, jèna*; casus obliqui g. *ęnəga*, dial. *ŋgà*; d. *ęnəmu*, dial. *ənmə, mə*; pri starejših piscih *kanemu, kani, kanim, ſanem, ſanemi* (Ramovš, Hgr. II 211; JA XXXVII 149; Ilešič, JA XXVI 537).

Psl. *(*j*)*edьnъ*, nastalo v allegro tempu iz *(*j*)*edinъ*, sestavljeno iz partikule **ede-* (glej *jedva*) + **inъ*, ide. **oịnos* (glej *inde*); prim. lit. *víenas* »eden«, *víen* »edino«, lot. *viêns, viên*, stprus. *ains*, gr. οἰνή »as, enojka«, lat. *unus*, stir. *oin*, got. *ains* (Brugmann, IF XXIII 310; Berneker, I 262; Meillet, Ét. 159; MSL XIV 348; Fraenkel, ZSPh XX 83). Manj verjetna je povezava s csl. *jeda* »če« (Brückner, 204) ali s sti. *ādiṣ* »začetek« (van Wijk, IF XXX 384).

Oblika (*j*)*edьnъ* v funkciji števnika: sbh. *jèdan*, mak. *eden*, č., slš., p. *jeden*, gl. *jaden*; dl. *jeden*, *jedyn* »neki«; csl. *jedьnъ* poleg *jedinъ, edinъ*; na vzhodu v funkciji števnika blg. *edín*, r. *odín*, ukr. *odýn*, br. *adzín* (Jagić, JA XXII 261; Brückner, JA XXIX 119; KZ XLVI 204). Sln. *edîn, edîni, jedîni* »unius«, v 16. st. *ediniga ſinu* (Dalmatin), sbh. *jèdin, jèdini*, mak. dial. *edin*; r. *jedínyj* (iz csl.), ljudsko *odinéc* »samotar, merjasec«; ukr. *jedýnyj, odynéc*, br. *adziny* »unius«, p. *jedyny*, č., slš. *jediný*, gl. *jedynki*.

Izvedenke *enâjst* iz *(*j*)*edьna-na-desęte*; dial. *nor* »enkrat« (rez.) iz **edьnǫ-že*, csl. *jedinǫže* »semel«; *védno, véno, venomêr* »semper«, prim. mak. *vedno*, blg. *vedno* »skupaj, obenem«, slš. *vedno, dovedna, doviedna*, r. dial. *vdóvěnъ* »popolnoma« (Pskov); o tem Machek, Slavia XXIII 66. Zanimivo je sln. dial. *odnok* (pkm.), *jenǫk* (vzh. štaj.) »nekoč«, prim. sbh. *jèdnōć, jèdnoš*, mak. *ednaš(ka), ednoš, ednuš*, blg. *ednòš, ednòška, ednòč* »nekoč«, r. *odnáždy* iz **jedno-šьdlъ* (tako Berneker, I 262), toda sln. dial. *jednóč* (pkm.), csl. *jednušть*, stč. *jednúc*, stp. *jednąc* s suf. *-ǫtịь* (Machek, AO XVII 138 proti Zubatemu, NŘ V 41 in Trypućku, Przysl. 55); tudi vzh. štaj. *najnč* »niti enkrat« je verjetno **ne-jednǫtịь*, čeprav izvaja Miklošič, VGr. IV 176 dublete *namič, najmer, namer* (vzh. štaj., pkm.) iz *na manič*. Pomensko enako *enkrat* je kalk po n. *einmal*, enako sln. dial. *enbart, ambar* (kor.) iz n. *einfahrt* (Ramovš, Hgr. II 85). Substantivizirano *eníca, enǫ̂jka, enǫ́ta, zajednica, enâčba*; adj. *enâk*, dial. *enâčki, ednâki, vednâki* (Ramovš, Hgr. II 165), *enǫ́ten, enotérn, enovît, enǫ́lik, enolíčen*, v. (*iz*)*enačiti*; adv. *obęnem* »istočasno« itd.

K *edin* prim. (*z*)*ediniti se* »združiti se«, *edînec, edînka* »edini sin, hči«, *poedînec* »posameznik«, *edînost* »sloga«, adv. *edînkrat, edînokrat, edînič* »enkrat samkrat«, *edîno, edînole* »samo«, novoknjižno *edînstven* »izjemen«.

Poseben pomenski razvoj kaže *edîn* »reven, ubog«, v 16. st. *jedin* (Dalmatin), *edinost* (Megiser), danes *edînščina, jedînščina* »revščina«, npr. *v edinščini živeti, edinščino trpeti*; *edînec* »revež«. V tem pomenu tudi mtpn. *Jedinščina, Jedinek*. To ne more biti kalk po stvn. *eli-lenti* »izgon iz plemenske skupnosti«, nvn. *Elend* ali srvn. *sunderliute* »ljudje izven skupnosti«. Sbh. *jedinština* je sinonim za *inokoština* »izstop iz zadruge«, k temu pregovor *inokoština je siromaština* (Vuk).

Sln. dial. *ijéden* »nullus« je verjetno preko **jəjeden* iz **ję-jedьnъ*, prim. plb. (*nie-*)*jaddahn*; omejevalna partikula *ę-, ǫ-* (Miklošič, 222) je po kontrakciji in s predlogom **jьz-* dala stč. *ižádný*, nč. *žádný*, z nikalnico *nižádný*, slš. *žiaden*, p. *żaden, niżaden*, gl. *žadyn*, dl. *žeden*, ukr. *nyžaden, žoden, žudnyj*, toda br. *žadny* »vsak«. Starejše sln. *obeden* je verjetno iz **ob-ję-jedьnъ*, s kasnejšo nikalnico *nobę́den*, prehodno *neobeno* (Vorenc, 1697—1706), dial. *nibeden* (bkr.), *nobę̑n, obȅn, dobę́den, dobę̑n* (avtor, JiS XVI 163). Drugačni poizkusi razlage Jagić, JA V 16; Ramovš, Slavia II 116; Hgr. 99; Ilešič, JF VI 264; Nahtigal, SJ[2] 246; Vaillant, RÉS XI 66; Trubačev, VJ VIII 28.

**êgriš** (m.) »Ribes grossularia« (pkm.): tudi *êgreš*; prim. sbh. kajk. *egreš, jegreš, egrišt, jegrišt* in slš. *egreš*.

Izposojeno iz madž. *egres* »Ribes grossularia«, kar se je po vokalni harmoniji razvilo preko **agrēst* iz lat. *agrestum, agresta*, kar je z nemškim posredovanjem dalo sln. *agres* (Király, St. Sl. Hung. III 439; Benkö, I 713; Sadnik-Aitzetmüller, I 13).

**elce** (n.) »ročaj«, v 16. st. *elze* »manico« (Megiser, 1592), *helze* (Bohorič), *jelze* (Dalmatin).

Prim. stč. *jilec, jelec*, navadno pl. n. *jilcě, jelcě* »ročaj orožja«, nč. *jílec*, stp. *jelca* (pl. n.) poleg *jedlca* (< č.), vse iz srvn. *hilze, helze* »ročaj meča« (Miklošič, 84; Matzenauer, CS 185; Berneker, I 386).

**enâjst** (num.) »11«, dol. *enájsti*; adv. *enájstič*, izv. *enajstêr, enájstêren, enajstêrnat, enajstína, enajstíca, enajstînka*; v 16. st. *anaist, anaisti* poleg *enaist* (Trubar).

Prim. sbh. *jedànaest*, mak. *edinaeset*, blg. *edinádeset, edinájset*, r. *odínnadcatь*, ukr. *odynádcjatь*, br. *adzináccacь*; p. *jedenaście*, č. *jedenáct*, slš. *jedenásť*, gl. *jědnaće*, dl. *ja(d)nasćo*, plb. *jadânədist(ə)* »11«. Csl. *edinъ na desęte*, toda pri vseh živih oblikah moramo izhajati iz osamljene forme *(*j*)*edьnъna-desęte*. Podobno je tvorjeno lot. *viânpadsmit* »11« (*viêns* »eden«, *pa* »po«, *desmit* »deset«, lat. *un-decim*, gr. ἕν-δεκα, sti. *ekā-daśa-* (Slawski, I 545).

**encijân** (m.) »Gentiana lutea«, dial. tudi *əlcjân, ḷcjân, lə̀cjan* (Poljane), v mtpn. *Encijanovec* (Scheinigg, Gymnpr. Klagenfurt 56, 15). Ramovš, Hgr. II 97 in Striedter-Temps, DLS 111 izvajati iz nvn. *Enzian*; Šturm, Ce fastu IX 5 opozarja tudi na it. *l' enziana*, furl. *l'anziane* »Gentiana«, medtem ko so oblike **elcijân* po Ramovšu samo disimilatorične. Sbh. *lincura, lincūra* je verjetno ostanek balkanske romanščine, prim. rum. *ghinţură, dinţură* »encijan« (drugače Skok, II 304).

**endivija** »vrsta solate«, dial. *endíbja*; 1603 *endivia* (Megiser), v 18. st. *antifna solata* (Gutsmann), *andibija* (Pohlin). Kakor sbh. *endivija, indivija* izposojeno iz it. *endivia, indivia* ali iz avstr. n. *Endivie*. Zadnji vir je pozno gr. ἐντύβιον = lat. *intybus*, arab. *hindab*, vse egipčanskega porekla (Battisti-Alessio, 2005; Skok, I 492).

**engedovati** »concedere« (pkm., vzh. štaj.). Izposojeno iz madž. *engedni* »ugoditi, podrediti se, odnehati« (Benkö, I 768); prim. sbh. kajk. *engedovati, engedovanje* (16. st.) in rum. *îngădui* »popustiti, potrpeti« (Miklošič, 56; Skok, I 492; Tiktin, II 811).

**epih** (m.) »Apium graveolens«, izpričano v 16. in 17. st. (Megiser, Kastelec); kasneje redko; bolj razširjeno je *opih* tudi v pomenu »Petroselium« (beneško, Tolmin, Vipava). Dvakrat izposojeno iz nemščine; oblika *opih* je iz stvn. **apfich* poleg *epfi(ch)*, oblika *epih* pa iz srvn. *epfich* ali nvn. *Eppich* (Striedter-Temps, DLS 111, 186). Nemške oblike so iz pozno lat. *appium*, starejše *apium* (Kluge-Götze, 169). Zadnje izhodišče je verjetno gr. ἄ-πυς »svetal, bleščeč« (Battisti-Alessio, 240).

**ȅrb** (m.) »dedič«, tudi *erbič*; v 16. st. *erbizh* (Trubar, Dalmatin), kasneje tudi *jȅrb, vȅrb, vȅrbič*; k temu cgn. *Verbič*; v. *erbati* (Megiser), novejše *(po)jẹ́rbati, vérbati* »podedovati«, *erbfzina* »dediščina« (Trubar). Izposojeno iz srvn. *erbe*, stvn. *arbeo, erb(e)o*, nvn. *Erbe* »dedič«, *erben* »podedovati« (Striedter-Temps, DLS 112; Kluge, 170).

**eršek** (m.) »nadškof« (pkm.); prim. sbh. kajk. *eršek, eršik, jeršek*, slš. *jaršik* »nadškof«. Izposojeno iz madž. *érsek* »nadškof« (Hadrovics, ZSPh XXIX 7; Stanislav, Dejiny I 352). Za madžarsko besedo suponirajo, da je bila preko csl. neizpričanega **aršikъ* izposojena iz grške prepozicije ἀρχι (Benkö, I 790).

**erusôl** (m.) »lug, pepelika«; samo v 18. st. (Pohlin). Nejasno; morda iz it. *arrosolire, rosolare* »do rjavega žgati, pražiti« iz got. *rausa* »skorja« (Meyer-Lübke, 7097). Matzenauer, CS 152 suponira v drugem delu sln. *sol*, kar ne more biti res.

**esmilka** »Lychnis viscaria«, prvič v 18. st. pri Pohlinu; sinonimi so *smoljka, smolnica*, sbh. *smoljka, smoljac*, r. *smolka, smolьnik*, p. *smolka*, č. *smolnička* itd. Začetni *e-* je verjetno prefiks; zdi se, da je treba izhajati iz **smil-* poleg **smьl-*, prim. sln. *molec, molčevje* »Helichrysum« poleg sbh. *smilj, cmilj, cmilje*, blg. *smil*, ukr. *čmil, čmel, cmin, cmyn*. Sln. *smiljica* »Koeleria«, sbh. *smilica* (Dalmacija), p. *śmiałek*, č. *smělek* (iz p.). Sln. je *smiljka* »Centaurea cyanus; Cerastium«, *smilika, smelika* »Ferula«, *smilka* »Centunculus minimus«. Tudi v sbh. je to ime različnih rastlin. Nejasno; morda križanje več različnih osnov; lit. *smilga* »Agrostis; Melica caerulea«, lot. *smilga* »Agrostis« in n. *Schmale, Schmeel, Schmâle* »Molinia«, *Schmiele, Schmälche* »Deschampsia flexuosa« povezujejo s stp. *smilz* »Aira caespitosa« (Machek, LP II 149; JR 292; Fraenkel, 846). Najbolj verjetno izhodišče se zdi ide. **(s)mēlo-*, slov. *malъ*, stvn. *smal* »majhen«.

**ȇštrəh** (m.) »tla, strop« (kor.); v 18. st. *jestrah* (Gutsmann), kasneje tudi *jestrih*; z vrinjenim *-n-* tudi *jẹ́šterŋg* (Poljane). Pintar, LMS 1895, 14 navaja tudi oblike *jẹ́štering, jẹ́šternga*. Izposojeno iz srvn. *esterich, estrich*, stvn. *astrich, estirich* (Ramovš, Hgr. II 102; Striedter-Temps, DLS 112). Zadnje zhodišče je lat. *astricus* »tlak« (Kluge, 176).

**ežbin** (m.), samo pri Gutsmannu v 18. st. *eshbin* »Wildfutterer«, *eshbinje* »Wildlager«, *eshbizhje* »Wildfutter, Schüttfutter«. Matzenauer, CS 152 izvaja iz nvn. *Essbahn* »Weideplatz, Eigenatzung«. Striedter-Temps, DLS 112 misli, da je izposojeno iz starejšega srvn. *espan, esbar* k srvn. *ezzisch-ban* »freier Platz, der zur Weide benutzt wird«; glasoslovno ne ustreza. Mogoče bi bilo misliti na komp. iz srvn. *ezzen* »jed, jesti« in *vîn, vînen* »delati, pripravljati«, vendar ne navaja Lexer, Mdh. Wb. I 718 nobenega takšnega kompozita.

# F

**fácelj** (m.), g. *fáceljna* »kosem, pukanica, snežinka, svalki za pitanje«, tudi *fâcek* (vzh. štaj.).

Nejasno; Skok, I 502 primerja staro sbh. *fačel* »koprena«, tudi *vačel, pačel*, madž. *fátyol* »pajčolan«, rum. *fachiol*, alb. *façéll*, vse iz gr. φάκελος »faisceau«. Pomensko se to ujema s sln. »pukanica«, vendar prim. tudi sln. *bâcelj* »Pfropf aus gefaserter Leinwand, Schoppnudel«. Kelemina, ČZN XVII 103 pa izvaja iz srvn. *phatelât, phacelât, phadelât* »vrsta velikonočne jedi«. Striedter-Temps, DLS 114 pa povezuje sln. *fácelj* s *fáncelj, fáncat, flâncat* iz srvn. *phan·zëlte* »Pfannzelten«, dial. n. tudi brez *-n-*, npr. *Nonnenfazeln*. Mogoče je računati z besednim križanjem iz več izhodišč.

**faconȇtel** (m.) »robec«, tudi *facalę́g, facólič, facolet, fȁclet* (Kras), *faculóet* (rez.). Zahodne oblike so sprejete verjetno naravnost iz it. *fazzoletto* »robec, ruta«, ben. *fazzolèto*, furl. *fazzolèt*. Oblike tipa *faconetel* pa so sprejete s posredovanjem bav. *fazenetl*. Iz italjanščine je tudi sbh. *fac let*, č. *facalík, facalit*, stč. *facilet*, p. *facelet, facilet, facelit*, ukr. *facélyk* (< p.). Miklošič, 57; Matzenauer, CS 267; Berneker, I 278.

**fáča** (f.) »koča v gorah« (zilj.). Verjetno romansko; lat. *facies* sicer v romanskih jezikih ni nikjer izpričano v pomenu »stavba«, toda izv. it. *facciata* »fasada« (< frc. *façade*) je dalo sln. dial. *frčada* »nadstropje nad hišnim vhodom«; *-r-* je morda že romanski, prim. srlat. *fazenda* : *frachenda* »praedium rusticum« (Du Cange, II-III 425, 583).

**fáče** (n.) »lutka« (bkr., štaj.), tudi *fáček*; izposojeno iz n. *Fatschenkind* »punčka iz cunj« k n. *Fatsche* »cunja, povoj«, *fatschen* »poviti, obvezati« iz it. *fascia* »ovoj, povoj« (Ludvik, Sl. etnogr. XVIII-XIX 129). Iz nemščine je tudi č. *fáč, fáček* »ovoj«, p. *facz* (drugače Machek², 106).

**fâčuk** (m.) »nezakonski otrok« (pkm.), tudi *fâček*, g. *fâčka* »isto«. (Sln. gorice, jvzh. štaj., bkr.). K temu sinonim *fotîv* »bastard« (pkm.). Tudi sbh. kajk. *fȁćuk, fȁnćuk, faćûr, faćurica, fot, fotiv*, ukr. *fativ* »tepček, hlapec«. Izposojeno iz madž. *fattyú* »nezakonski otrok, smrkavec« (Miklošič, 58; Berneker, I 279; Skok, I 502).

**fafljáti**, *fafljâm* (v. impf.) »migljati, puhteti, klokotati, pihljati, mahljati« (v 16. st. pri Krelju, v 17.

st. pri Hipolitu). Onomatopeja; od tega je težko, ločiti tudi sln. *fəfljati* »šušljati«, csl. *fьfati*, *fьflati* »blaesum esse«, ukr. *foflaty*, blg. *fьflja* (Miklošič; 59; Berneker, I 287).

**fajda** (f.) »obresti« (Miklošič, 57). Prim. sbh. *fàjda*, *vàjda* »korist, obresti«, dial. *ufājdīt* »imeti korist«; mak. *fajda*, *fajde* »korist, dobiček«, blg. *fajdà* »dobiček, obresti«. Kot alb. *faidé* »dobiček, obresti« sprejeto preko turš. *fajda* iz arab. *fā'ida* »dobiček, obresti« (Miklošič, 57; Berneker, I 278; Skok, I 503).

**fâjfa** (f.) »pipa, čedra«, tudi *fâjka*. Kakor č. *fajfka*, slš. *fajka*, *faja*, p. *fajka*, *faja*, *fajfka*, *fefka* je izposojeno iz nvn. *Pfeife*. (Miklošič, 57; Berneker, I 278; Striedter-Temps, DLS 113). Na Krasu pomeni *fájfati* »kaditi« (tudi cigarete), enako č. *fajčit'*.

**falȁt** (m.), g. *faláta* »kos, odrezek« (vzh. štaj., pkm., bkr.), tudi *falâtec*, *falâtčec*, *falâtček* (pkm.). Prim. sbh. *falȁt* »kos«, *falatac*, v. *falatati* »razkosati«, slš. *falatek* »kos«, p. dial. *falat* »kos, cunja«, ukr. *falát* »kos«, *falátaty* »razkosati«. Izposojeno iz madž. *falat* »grižljaj, kos« k *fal* »gristi, jesti« (Miklošič, 57; Berneker, I 278).

**falátati**, *falátam* (v. impf.) »gobezdati, opravljati, lagati«, *falatač* (m.) »gobezdalo« (bkr., dol.). Verjetno iz madž. *falángat* »razglašati, grajati, zmerjati« k *fal* »žreti, odpirati usta« (Benkö, MESz I 834).

**fȁld** (*fȁvd*), g. *fálda* »zavih, šiv, guba«, (*za*)*fáldati*; izposojeno iz srvn. *valt*(*e*), *valde*, stvn. *fald* »guba«, prim. tudi sbh. *fȁld*, *fâlda*, *faltati*, č. *fald*, p. *fald*, ukr. *faud*, g. *faudá*, r. *fálda*, gl. *falda*, *balda* (Berneker, I 278; Ramovš, Hgr. II 190; Striedter-Temps, DLS bkr. 117).

**faliti**, *falím* (v. pf., impf.) »zgrešiti, manjkati«, starejše tudi *fálinga* »napaka«. Zadnje kaže kakor sbh. *fàlînga*, *vàlînka* na nemški izvor. V poštev prihaja prav tako it. *fallire* iz lat. *fallere*, kar je prešlo tudi v alb. *falís*. Skok, I 504 misli, da so sbh. oblike *falīt*, *falîm* »zgrešiti« (Rab), gotovo iz it., medtem ko *fȁliti*, *vȁliti* »zgrešiti, manjkati« kaže na bav. *fāl*, *fālen*, nvn. *fehl*, *fehlen*. Berneker, I 278 izvaja sln. in sbh. oblike iz it. *fallire*, p. *falować*, *felować*, gl. *fal* »pomanjkanje«, *falować*, *falnić* pa iz nem. *fālen*, *fehlen*. Koroško sln. *falati* »manjkati« je gotovo iz n. (Striedter-Temps, DLS 113), enako sln. *falírati* »propasti« je iz n. *falieren*.

**falón** »Humulus lupulus; Hyacinthus«; gotovo iz **fol'on* iz neke romanske izvedenke iz lat. *folium* »list«; stfrc. *falion* »murvin list«, tudi »feuille d'Inde« (Wartburg, III 685) in tudi stit. *foglione* z neopredeljenim pomenom (Battisti — Alessio, 1675).

**falot** (m.) »pokvarjenec, malopridnež«, v. *falôtati* »klatiti se« (Sln. gorice), s. *falotarîja* »malopridnost«, adj. *falôtski* »malopriden«. Mende, RLS 61 meni, da je sprejeto iz tržaško it. *faloto* »malvivente, scampaforza«. Vendar je tudi avstr. n. *Fallot* »malopridnež, goljuf«, od koder je tudi č. dial. *falut* »goljuf«. Pleteršnik, I 189 omenja tudi kor. n. *valott* »Gauner«. Izhodišče je morda frc. *falot* »fant, pajdaš« iz angl. *fellow* »tovariš, pajdaš« (Wartburg, FEW III 447).

**fáncelj** (m.), g. *fánceljna* »cvrtje«, tudi *fáncelt*, *fancolt*, *fancat* (kor.), *fânjek*, *fâncek* (štaj.) *fancat*, *fáncot* (Perušek, JA XXXIV, 53), *fancl̥* (goriš.), *flancat*, v. *flancati* (kranjsko) z metatezo (Ramovš, Hgr. II 240). Izposojeno iz srvn. *phan-zëlte* »Pfannkuchen«, deloma tudi iz mlajših oblik, prim. bav. *Pflänzlein*, kor. n. *Pfanz·l*, tir. *pfanzl* (Štrekelj, JA XIV 522; Striedter-Temps, DLS 114). Za štaj. dial. *fânjek* in kajk. *fanjek* meni Skok, I 506, da je kakor slš. *fanka* »cvrtje« sprejeto iz madž. *fánk* »cvrtje, oblanci«, kar je tudi iz n. *Pfannkuchen* (Benkö, MESz I 839). Glej tudi *facelj*.

**fȁnk** (m.) »zaščitna deska pred blatom pri vozu«, tudi *parafánk*. Izposojeno iz furl. *parefan*, ben. it. *parafàngo*, sestavljeno iz *parare* + it. *fango* (Šturm, ČJKZ VI 75; Mende, RLS 61). It. *fango* je morda kot frc. *fange* »blato, moker les« iz got. *fani* »sluz« (Meyer-Lübke, 3184 dopušča z rezervo; obširno Wartburg, FEW III 411).

**fȁnt** I (m.), g. *fánta* »deček, mladenič, neporočen moški« s številnimi izvedenkami tipa *fantȅ*, *fantîč*, *fântek*, *fantîček*, *fântej*, z romanskimi sufiksi *fantîn*, *fantîna*, *fantalîn*; adj. *fántovski*, *fantalînski*, v. *fantováti* »živeti neoženjen«, tudi »zafrkavati« (gor.), *fántovščina*; tudi sbh. kajk. *fȁnat*, g. *fânta* »mladenič«, v Dalmaciji *fantîn*, *fantina*, *fantelina* (Cres, Sušak). Izposojeno iz it. *fante* »otrok, deček, mladenič, hlapec«, ben. *fante*, furl. *fant*; k temu it. *fantino* »deček«, furl. *fantin*. Iz it. tudi bav. *fant* »deček«. V italijanščini se je pomešalo med seboj dvoje izhodišč, lat. *infans*, g. *infantis* »otrok« in germ. *fanþja*, stvn. *fenda* »vojak, pešec« (Miklošič, 57; Berneker, I 279).

**fánt** II (m.) »zastava, rubež«, v. *fántati* »zastaviti, zarubiti«. Prim. tudi č., slš., p., br., ukr. *fant* »zastava, rubež«. Izposojeno iz srvn. *phant* »zastava, rubež«, nvn. *Pfand* (Striedter-Temps, DLS 115; Machek[2], 140).

**fȁnta** (f.) »maščevanje« (vzh. štaj., pkm.), v. *fántiti se* »maščevati se«, tudi *fantováti se*, *-ûjem se*, s. *fântnik* »maščevalec«. Tudi sbh. kajk. *fânta* poleg *fanat* (m.), *fantiti se*, *fantati*, *fentati se*, *fantitelj*. Izposojeno iz madž. *fánt* »povračilo«, *fánton-fánt* »milo za drago« (Štrekelj, JA XIV 522; Berneker, I 279; Skok, I 505). Madž. beseda je verjetno iz n. *fahnden* »iskati, zasledovati« (Benkö, MESz I 840), iz česar je Pleteršnik izvajal to slovensko in kajkavsko besedno družino.

**fâr** (m.), g. *fârja* »duhovnik«, v 16. st. (Trubar, Dalmatin), danes samo še pejorativno. Izposojeno iz srvn. bav. *pfarr* »Pfarrer« poleg srvn. *pharre* stvn. *pharrāri* iz lat. *parroccus* (Kluge, 541). Pkm. dial. *farar* »župnik« je iz zgodnje srvn. *pharroere*. Starejši oglejski termin *jer* »duhovnik« je ohranjen samo v Reziji, drugje le tpn. *Jerova*, *Orova*, *Rova vas*, n. *Pfaffendorf*.

K temu tudi *fára* »župnija«, razširjeno pri vseh katoliških Slovanih; zah. sbh. *fȁra*, č., slš., p., br., gl., dl. *fara* iz srvn. *pharre*, stvn. *pharra* iz lat. *parrochia* < gr. παροικία; iz tega izvedeno sln. *farȃn*

»član župnije«, tudi *fârnik* (rez., pkm.), prim. sbh. *fârnik*, *fârman* »župnik, član fare« iz srvn. *Pharreman* »Pharmann«, *fârovž* »župnišče« iz nvn. *Pharrhaus*, medtem ko je štaj., pkm. *fârof*, sbh. *fàrof* »župnišče« iz nvn. *Pfarrhof*; sln. tudi *fármošter* »župnik« (Trubar), *farmojšter* (Megiser), danes z disimilacijo *-r-/-r-* < *-j-/-r-* splošno *fájmošter* (Ramovš, Hgr. II 78) iz srvn. bav. **pharre-meister*. Pogosto v tpn. in mtpn. *Fara*, *Farovec*, *Farjevec*, *Farovščica*, *Farjevo* itd. (Bezlaj, SVI 1 164). Lit.: Miklošič, 57; Berneker, I 279; Striedter-Temps, DLS 115.

**fara** (f.) »rod«, ohranjeno samo v frazi *fant od fare* in v tpn. *Fara* pri Gradiški in Kostelu. Izposojeno iz longobardskega *fâra* »pleme, družina« (Paul. Diac. II 9), lombardsko danes *fara* »podeželsko posestvo« (Perušek, JA XXXIV 54; Kelemina, GMD XIV 58 in SR IV 189 d.). Izpričano tudi v alb. *farë*, *fare* (f.), »rod, pleme, seme, sad« (G. Meyer, Alb. Wb. 100), ngrš. dial. φάρα »rod« (Miklošič, EW 57; G. Meyer, Ngr. Stud. IV 49). Preko alb. prešlo tudi v blg. *fára* »rod, družina« (Berneker, SEW I 279; Mladenov, ERB 660, ki misli na trakoilirsko poreklo). O germanskem poreklu in pomenu glej R. Kögel, ZfDA XXXVI 316; XXXVII, 217, 304; R. Henning, ZfDA XXXVII 304; R. Vollmann, ZONF I 202. Razširjeno v tpn. severne in srednje Italije (Diez, 450; Meyer-Lübke, Einf. 278).

**faral** (m.), izg. *farâu̯* »svetilnica, laterna« (notr.). Zadnje izhodišče je gr. φάρος, φάνος »svetilnik« (Meyer-Lübke, 6463). Zaradi it. *fanale* »laterna« poleg it. *farò* »svetilnik«, prov. *farot* »velika laterna« je težko reči, odkod je beseda izposojena.

**faronika** (f.) »Chelidonium majus« (Pohlin); nejasno; kakor sinonima *cengulja*, *cindolka* < *chelidonium* je *faronica* verjetno iz lat. *hirundo* »lastavica«, it. *rondine*. Drugo je *riba faronika* »tista, ki drži svet na hrbtu« (nar. prip.).

**fáša** (f.) »spodnji, pobarvani del stene; pas, povoj« (Kras, goriš.). Izposojeno iz ben. it. *fassa*, furl. *fasse*, *fasce*, it. *fascia* »pas, povoj, voz«.

Prim. tudi sbh. *fȁša* »pas, odrezan trak usnja« (Istra, Ston), *vȁšica* »našiv na rokavcu« (Krivošije), *fȁš* (m.) »snop«. Tudi alb. *fashë* »pas, povoj«, rum. *fașe* »plenica, povoj«, blg. *faša* »usnjen pas, trak«, mak. *faša*, *vaša* »širok kos usnja, krpa za opanke«, verjetno iz balkanske latinščine. Sln. *fašȋna* »butara« je izposojeno iz ben. it. *fassina* »butara«, it. *fascina*; prim. tudi sbh. *fašȉna*, *vȁšina*, *fašȋn* »butara«. Sln. *fȁšč* »šop, grm rož, naročaj drv«, tudi *fašec* pa je iz furl. *fasc* »fascia« (Šturm, ČJKZ VI 65; Mende, RLS 62; Skok, 508).

**féca** (f.) »kvas«, prim. sbh. *fȅca*, *pèca* »kvas, droži« (Dubrovnik, Bosna, Hercegovina). Izposojeno iz ben. it. *fezza*, furl. *fezze* »kvas«, lat. adj. *faecea* k *faex*, g. *faecis* »kvas« (Meyer-Lübke, 3139-40; Skok, 509).

**fêla** (f.), g. *felê* »vrsta, pasma« (pkm.); prim. sbh. *fèla*, *véla* »vrsta, pasma«. Kakor rum. *fél* »vrsta« izposojeno iz madž. *féle* »stran, polovica«, prim. *sok féle* »vielerlei«, *minder féle* »allerlei« (Miklošič, 58; Berneker, I 280).

**ferega** (f.) »vrsta obleke« (bkr.), v 18. st. *faresha* »vrsta plašča« (Hipolit, Pohlin). Prim. sbh. *fȅredža*, *ferȅdža*, v 16. st. do 18. st. *fereža*, dial. tudi *vȅredža* »črno ogrinjalo muslimank«, mak. *feredže* (n.), blg. *fèredža*. Balkanski turcizem iz tur. *ferece*, kar je verjetno iz ngr. φορεσία »toaleta«. Tudi rum. *feregea*, arum. *firige*, ki je zašlo tudi v str. *ferjazь*, *ferezь*, ukr. *ferézyja* in stp. *ferezja* (Miklošič, TEl I 295; Berneker, I 280; Lokotsch, 603; Vasmer, RSl III 268).

**fidúlica** (f.) »Euphorbia esula«, tudi *fidúlika*. Nejasno. Morda kakor sbh. *fidân* »mladika«, *findika*, blg. *fidan* »mlado drevesce«, sprejeto preko turš. *fidân* »mladika, sadika, veja« iz gr. φυτάνη »rastlina, sadika«. Sbh. *fùdika*, *ùdika*, *hudika*, *fudikovina* »Viburnum lantana«, sln. *húdovina*, *hudovíta* povezuje Skok, I 515 iz iste osnove.

**fičfirič** (m.) »lahkoživec, zapravljivec«; prim. tudi sbh. kajk. *fićfȉrić* »lahkomiseln, vihrav mladenič«. Najverjetnejše izhodišče se zdi madž. *fityfirity* »vetroplah, nadležnež, neuporaben človek« (Benkö, 1 923; Klaić, Rječnik stran. riječi 394). Iz tega tudi slš. *fit'firit'* »posmehljiva interjekcija« (Machek, 110). Skok, I 514 opozarja tudi na dial. *fišfirić* »pritlikavec« (Belostenec), kar primerja z madž. *félférti* »polčlovek«. Dvomljivo.

**figa** (f.) »Ficus«, izposojeno ali iz srvn. *vîga* »Feige« kakor p., dl., gl., r. *figa* (Berneker, I 281), ali i ben. it. *figo*, furl. *fig*, *figar*, istr. rom. *féiga*. Skok, I 515 dopušča obe možnosti za sbh. kajk. in deloma čak. *fȉga*; fraza *figo pokazati*, *dati eno figo* je splošno evropska, n. *einem die Feige weisen*; it. *far la fiche*, frc. *faire la figue*, r. *pokazatь figu* (Kretschmer, Glotta I 386 z lit.); tudi slš. *dát' fík*; sln. *figo freško* kaže na italijanščino; metaforično je sln. *konjske fige* »govno«; samo sln. je *fígovček* »Primula acaulis«; sln. *figojêdka* »Muscicapa albicollis« = sbh. *figojedica*; kalk po n. *Feigling* je sln. *figar*, *figamož* (drugače o tem Perušek, JA XXXIV 56), k temu cgn. *Fígovec*; na sln. zahodu tudi mtpn. *Figovice*. Predromansko *fīcus* je prasorodno z gr. σῦκον, τῦκον, arm. *thuz* (o tem Oštir, Beiträge 1 d.; Battisti-Alessio, 1633), gotovo predindoevropskega porekla.

**fíniti**, *fínim* (v. impf.) »sopsti, hropsti« (vzh. štaj.), tudi *finjotati*; sem še *fȋnčiti se* »cmeriti se brez vzroka«, *fȋna* »vzdih«, *fȋnež* »cmera« (Sln. gor.). Prim. slš. *finkat'*, *fikat'*, r. *finьkatь*, *chínьkatь* poleg *chnýkatь*, *chánьkatь*. Onomatopeja (Vasmer, III 242 passim; Machek, 109); podobno je tvorjeno madž. *fingik* »prdeti«.

**finka** (f.) »vulva, kurji zadek«, tudi *fínka* (Kras) in *pȋnka* »vulva«. Izposojeno iz it. *ficca* »vulva« iz lat. *ficus* »figa« z vrinjenim *-n-* kakor pri *barantati* ipd. (Ramovš, Hgr. II 101; Mende, RLS 63). Verjetno spada sem tudi *fȋnka* »svinjka« (otroška igra), *fȋnčkati* »svinjko biti« (štaj.).

**finkovec** (m.) »Fringilla, ščinkovec« (Megiser, v 16. st.). Striedter-Temps, DLS 118 izvaja iz n. *Fink* »Fringilla«, naslonjeno na sln. *ščinkovec*. Vendar je tvorba lahko samostojna; prim. zah. sbh. *fink* (m.), *finkić*, *finka* (f.), *finkulja*, *finkelj*, *finkavac* poleg

*finko, hinko, pinjavac, pinjac* itd. (Hirtz, Aves. 107, 152). Iz iste onomatopeje, posnemanje glasu tega ptiča je tudi sln. *pinóža, peníca* in pod. Prim. tudi gr. σπ γγος, it. *pincione*, frc. *pinson*, šved. *spink* itd. (Pokorny, 999).

**fìrbec** (m.) »radovednost, radovednež«, adj. *fìrbčen* pogovorno; v 17. st. *ferbiz* »curiositas« (Kastelec); izposojeno iz bav. avstr. *Fürwitz, fürwitzig*, srvn. *virwiz, virwitze, virwitzec* »radovednost« (Striedter-Temps, DLS 118).

**fìrkeljc** (m.) »četrtinka, bokal«, tudi *fìrkelj*, kor. *fit telc, firtel* (Gutsmann); tudi mtpn. *Firkelc*. Izposojeno iz srvn. *viertel, vierteil*, nvn. *Viertel* »quartale«. O prehodu *-tl-* v *-kl-* Ramovš, Hgr. II 208; Striedter-Temps, DLS 118). Sem spada tudi *frtálj*, dial. *tri frtále* »tri četrt«, prim. madž. *fertály*, slš. *fertal'* »prostorninska mera« iz *vierteil* in sln. *fìrnik* »četrt funta« iz kor. n. *viertink, viertling.*

**fìrnež** (m.) »vrsta laka«; prim. tudi sbh. *firnis, firnajz, frnâjz*. Izposojeno iz n. *Firnis*, starejše *Firneis*, to pa kakor frc. *vernis*, it. *verenice* iz srlat. *verōnix* = srgr. βερονικη (iz tega pozno csl. *věronikъ*); imenovano po tpn. Βερονίκη, danes *Bengasi*. Zadnje izhodišče je ime kraljice Βερενίκη iz 3. st. pred n. št. (Striedter-Temps, DLS 118; Vasmer, Gr. Lw. 148; Kluge-Götze, 199).

**fišter** (m.) »pek« (v 16. st. Dalmatin; v 17. st. Hipolit); izposojeno preko srvn. *pfister* »pek« iz lat. *pistor* »mlinar, pek«. Prim. tudi sbh. kajk. *fištar* »pek«, *fištarica* »pekarna« (Štrekelj, Lwk. 48; Striedter-Temps, DLS 119). Tudi sln. dial. *fištrna* »izba za posle« (gor.) poleg *hištrna* je iz srvn. *phistrîne* »pekarna« < lat. *pistrina* »pekarna«; prim. zah. sbh. *Pistura* (Split) < *pistorium.*

Skok, I 520 prišteva sem tudi istr. čak. *pèstrna* »nosilka«, kar pa ni mogoče ločiti od sln. *pêstrna* »služkinja za varstvo otrok«, v. *péstovati* »prenašati otroka v naročju« z drugačno etimologijo (Miklošič, 245).

**fìt** (m.), g. *fita* »najem, nakup, najemščina, zakupščina« (notr.); pogosto v mtpn. *Fitnik, Fitnek, Fitanja, Ftanje, Ftajne* (Kras, Posočje, Sodražica). Prim. sbh. *àfit* »vrednost najema« (Boka), *afikat* (Dubrovnik), *nafitivati, fitati, afitat* »najeti«. Izposojeno iz it. *fitto, affitto* »najem«, *affittare* »najeti«, srlat. *affictare* < *ad fictus* (Meyer-Lübke, 3280; Skok, 11).

**fižel** (m.) »pasma«. Kelemina, ČZN XXIII 140 izvaja iz srvn. *vasel* »mladiči, potomstvo«, kar je fonetično nemogoče. Izhajati je treba iz srvn. *visel* »penis, genitalia« (Lexer, Mhd. Wb. III 373).

**fižol** (*fižǫ̀u, fižôu*) »Phaseolus vulgaris«. Slovenske narečne oblike tipa *fižǫ̀u, fiž l, fašôn, fažôn, fažȍl, bážol, bežȍl, bažȍla, pažúl* kažejo na različna izhodišča. Najbolj razširjeno današnje *fižou*, prvič v 17. st. pri Kastelcu *fishol* je iz pozno srvn. *visȏl* ali že iz nvn. *fisole*. Starejša izposojenka je *fažǫ̀u* iz ben. it. *fasolo* in *bažǫ̀u* iz srvn. *fasȏl* (Ramovš, Hgr. II 83). Na Krasu so izpričane oblike *fàžu, fažǫ̀u, fẽžu, fẽžy, fẹ̑žou, fǭžou* (Rigler, Južnonotr. gov. 80, 124), kar kaže na izhodno *fažol, fižol, fižul* (kot furl. *fasul*), dol. *fəžǫ̀u, fržǫ̀u, fižǫ̑u*, gor. tudi *fəžẽk*, druge oblike niso lokalizirane. Ramovš, idem. misli, da oblika *fržǫ̀u* ni nujno izposojena iz tir. n. *pharsöl*, ampak je lahko plod sln. asimilacije. Prim. sbh. *bâžulj, božanj, pošanj, fažô, fažȍl, važûn, fižȏl, fržonj, pažulj, pasul* (Skok, I 126), kar je sprejeto deloma preko n., deloma preko rom., ali pa so to balkanski latinizirani grecizmi, prim. blg. *fasúlь, pasúlь*, dakorum. *fasolă*, alb. *fasúl, freshúle*. Lat. *phaseolus* je iz gr. φάσηλος, verjetno predgrškega porekla.

**flájsati** (v. impf.) »lizati« (vzh. štaj.), tudi *flajsíkati* »poželjivo lizati, jesti«. Tega ni mogoče ločiti od sln. dial. *flîs* »prizadevnost, nuja, trud«, v 16. st. (Dalmatin, Megiser); v 18. st. (Gutsmann); *flisek* (adj., indekl.), kor. dial. tudi *blîsek* in *flajsek* poleg *flisig* (Dalmatin, Megiser), *flisen*; v. *flísati se* »pomujati se« (Gutsmann).

Izposojeno iz srvn. *vlīȝ* »prizadevnost, vnema«, *vlîȝec, vlîȝic* »priden, skrben, vnet«, *vlîȝen* »potruditi se«. Večkrat izposojeno iz nemščine; najstarejša oblika je *blîsek*, kasneje *flisek* in po diftongizaciji v n. *fleissig* tudi *flájsati* (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 362; Striedter-Temps, DLS 121).

**fláka** (f.) »cunja« (vzh. štaj.), »peča« (pkm.); sekundarno »vlačuga« (vzh. štaj.); tudi *flakôt* (m.), nav. pl. *flakoti* »stara, raztrgana obleka«; v. *flakáti, flakâm* »mazati, pacati, trgati obleko, klatiti se«, v zadnjem pomenu tudi *flankáti, flakótiti, flakotáti, flakundráti, flakúzati*, dalje *flakúz* (m.), *flakúza, flakûdra.*

Prim. sbh. *flȁke* »perilo« (Hrvaška, Slavonija), *flȁka* »vlačuga« (Žumberak). Izposojeno iz štaj. n. *Flack* »obrabljen kos blaga«, bav. n. *die Flack, Flacke* »kos, cunja« (Štrekelj, Lwk. 18; Kelemina, ČJKZ III 39; Striedter-Temps, DLS 119). Drugače Slawski, I 231, ki izhaja iz srvn. *vlëc* »Fleek«. Pleteršnik, I 201 in Skok, I 520 pa iz kor. n. *Flanke* »ein in der Luft wehendes Stück Tuch«.

**flândra** (f.) »vlačuga«; k temu v. *flandráti, flandrôm*; tudi *flûndra* »cunja, vlačuga«. Prim. sbh. *flôndra, flandrètina* »vlačuga«, č. *flandra, flundra*, p. *flądra, flora, flura*, ukr. *flóndra* (< p.), gl. *flúndrawa.*

Iz sln. ali sbh. je ben. it. *lodra, slodra*, iz p. ali ukr. pa rum. *fleandura*. Izhodišče je bav. avstr. *Fländer* »lahkomiselna ženska«, tudi *Flander, Flunder* »capa, cunja« (Skok, JA XXXIII 161; ERHSJ I 521; Striedter-Temps, DLS 119). Slawski, I 232 misli, da je n. *Flander, Flunder* iz imena *Flandrija* in se sklicuje na slš. *flandra* »ženska iz Flandrije«.

**flanẹ̑la** (f.) »volnena tkanina«, adj. *flanẹ̑last, flanẹ̑len, flanẹ̑lnat*. Mednarodna kulturna beseda; iz angl. *flanell* je iz kimr. *gwllanen* »volna«, **flandrelle* »flandrijski prt« (Meyer-Lübke, 3354), fr. *flanelle*, n. *Flanell*, it. *flanella, frenella*, sbh. *flànēl, flànēr*. Sln. dial. *fanẽla, fanêila* »suknjič, žensko spodnje krilo« (notr., Rigler, Jnotr. gov. 47, 167) je iz tržaško-it. *fanele* istrorom. *faniela* kakor alb. *fanellë* in sbh. dalm. *fànela* (Skok, I 521).

**flára** (f.) »lisa, madež«, tudi *fléra* »isto«: pf. *flare* »elephantiasis«. Izposojeno iz srvn. *vlarre, vlerre* »široka, grda rana«, bav. avstr. *Flare* kor. n. *flarn* »velika hrasta«, *flerre* »krvava odrgnina na koži«, *flare* »gnojna hrasta«, tirol. n. *flarre* »velik madež, odrgnina« (Striedter-Temps, DLS 120).

**fláša** (f.) »steklenica«; starejše oblike *bláša, bláška* so gotovo izposojene iz stvn. *flaska* »Flasche«; mlajše *fláša, flaška* je deloma iz srvn. *vlasche*, ali naravnost iz it. *fiasco*, furl. *flàscie*, retorom. *flascha* (Striedter-Temps, DLS 120; Lessiak, Kons. 75). Prim. tudi sbh. *flȁša*.

**flávza** (f.) »šala, prazna govorica«, nav. pl. *flavze* »marnje«, *flavze uganjati* »šaliti se« (Štrekelj, LMS 1894, 12); izposojeno iz bav. avstr. *Fläuse* »kaprica, muhavost, čenča« (Striedter-Temps, DLS 120). Nemška beseda je prvič izpričana sredi 16. st. (Kluge, 202), toda etimološka primerjava s *Flausch* »šop« je dvomljiva: prim. lit. *plústi, plústeti, pláuti, plavóti* »čvekati« < **pleu̯-* »plavati, pluti« (o tem Fraenkel, 609, 634).

**flažir** (m.) »mehko usnje za podlogo« (jvzh. štaj.), tudi *fláževina*. Verjetno izposojeno iz rom. jezikov; prim. stfrc. *flassair* »vrsta blaga za prevleko«, provans. *flassada, flassá, flessey* »lanena prevleka« iz lat. **flacciata* »volneno pregrinjalo«. Izpričano tudi v it. dial. *frezaaa* (v 15. st.) in v švic. *flasaden* (Wartburg, III 589).

**fléten** (adj.) »prijeten, lep, čist«, tudi *bléten*. Izposojeno iz srvn. *vlaetic, vlaetec* »prijeten, lep, čist« (Miklošič, Fw. 88; Berneker, I 282; Striedter-Temps, DLS 120). Tudi sbh. kajk. *fleten* »spreten pri delu« (okoli Zagreba), »ročen, uporaben« (Virje). Sln. *bleten* je starejša izposojenka; izhodišče je stvn. *flāwen* »čistiti«, srvn. *unflat, unvlāt* »nečistoča« (Kluge, 815).

**flika** (f.) »krpa, zaplata«, v. *flíkati, flîkam* »krpati, popravljati«, *flíkar* »krpač«; izpričano že pri Megiserju v 16. st.; izposojeno iz nvn. *Flicken, Flicke* (m.) »krpa«, srvn. *vlicken* »krpa, krpati« (Striedter-Temps, DLS 121).

**flikati**, *flîkam* (v. impf.) »tepsti«, pf. *flíkniti, flîknem* »udariti, švrkniti«. Verjetno onomatopeja; prim. č. *flinknouti, flingnouti, flinčiti, flečiti, fleknouti* in *flakati* »tepsti, udariti«, slš. *fl'očit', flingnút', flinknút'* »udariti«, *oflinka, oflanec* »klofuta«. Machek², 144 opozarja na enako tvorjeno n. dial. *flinken* »udariti«, *flink* »klofuta« (zgornje saško) in primerja lit. *plàkti* »tepsti«.

**flînta** (f.) »puška«, tudi sbh. *flînta, vlînta*, č. *flinta*, p. *flinta*, ukr. *flínta, flýnta* »puška«. Izposojeno iz nvn. *Flinte* »puška«, krajšano iz *Flintbüchse* »puška na kremen«. Iz tega je hol. *vlint* »kremen«, šved. *flinta* »kremen« in je tudi sln. *flint* »Flintglas«, *flintovo steklo*; prim. madž. *flinta* »puška, kremen«. Osman. turško *filinta* »puška na kremen« (Striedter-Temps, DLS 121; DLSkr. 123; Slawski, I 232; Machek², 144; Benkö, I 931; Schwers, ZSPh V 310).

**flos** (m.) »splav«, Prvič pri Megiserju. Iz tega *flôsar* »splavar«, *flôsarica, flôsarka* »splavarski cepin«. Tudi sbh. kajk. *flôs, fljos, floš* »splav«, *flošar*. Izposojeno iz n. *Fless* »splav« k v. *fliessen* »teči« (Jagić, JA VIII 317; Striedter-Temps, DLS 121).

**foglovž** (m.) »ptičja kletka«, starejše tudi *bulovž* (Pohlin), dial. *ferbouž, foblaž, fobvaž, fabuž, fervouš, frvouž*; izposojeno iz srvn. *vogelhûs*, nvn. *Vogelhaus* (Ramovš, Hgr. II 83; 234; Striedter-Temps. DLS 121).

**fontig** (m.) »vojaški proviant« (Megiser, v 16. st.); v 18. st. *profiont* in *fronta* »proviant« (Gutsmann), *fronta* (Pohlin). Lägreid v svoji izdaji Megiserja str. 24 izvaja iz madž. *funtig* »vojaška hrana«. Izhodišče je gr. πάνδοχος »skladišče«, iz tega arab. *fondak, funduq*, sprejeto tudi v ben. it. *fóndego* »skladišče«, stben. *fonteco* (Meyer-Lübke, 3424; Battisti-Alessio, 1680). Madžarsko izhodišče ni torej nujno. Na Cresu je *fùntig* »okno v pročelju hiše« = »izložba« (Tentor, JA XXX 190; Skok, I 536). Sinonim *profant* (Megiser), *profiont* (Gutsmann) je iz n. *Proviant*, it. *provianda* iz vulg. lat. *probenda*. Nejasno je *fronta*.

**forînt** (m.) »goldinar«, prim. sbh. *forínta, forínt, fȍrent*, tudi *florinat* in madž. *forint*. Vse to je izposojeno iz it. adj. *fiorentino* »florentinski«, imenovano po grbu mesta *Firenze*, lat. *Florentia* (lat. *flos*, g. *floris* »cvet«). Toda n. *Florin*, frc. *florin*, angl. *florin*, str. *florin* je iz lat. adj. *florīnus*. (Hadrovics, ZS XXIX 28; Kluge-Götze, 208).

**fortuna** (f.) »sreča« (rez.); verjetno k temu cgn. *Fortuna*; širši areal ima *fortûna, vrtúna* »nevihta«. Prvo je izposojeno iz it. *fortuna* »sreča«, drugo iz *furtuna di mare* »vihar na morju«, kar je dalo tudi sbh. *fȍrtūna, frtuna, vrtúna*, blg. *fъrtuna*, str. *furtuna, ohortuna, furtovína*, ukr. *chvortúna*, rum. *furtună*, alb. *furtune*, ngr. φουρτούνα, tur. *fyrtyna* »nevihta«. Miklošič, TEl I 296 in SEW 58 je opozarjal na osmansko posredovanje tega romanskega evfemizma. Vasmer, Gr. sl. Et. 215; RS III 269 in REW III 222 misli na grški vpliv. Glej tudi Skok, Slavia XV 348 in ER I 526.

**fotîv** (m.) »bastard« (pkm.), tudi *faĉûk fâček*; prim. sbh. kajk. *fàčuk, fančuk, faćúr, fot*, v 16. st. tudi *fotiv*; k temu verjetno tudi ukr. *fátiv*, g. *fátova* »paglavec«; Miklošič, 58 navaja tudi ukr. *fatjuv, fatyv* »bastard, hlapec«. Izposojeno iz madž. *fattyú* »bastard, nezakonski, zapuščen otrok« (Berneker, I 279; Skok, I 502; Benkö, I 853).

**fovč** (m.) »nož z zakrivljenim rezilom«, tudi *fôvček*; v starejših virih pisano *falzh, falzhek*. Izposojeno preko furl. *falz*, ben. *falso*, it. *falce* iz lat. *falx* »srp« (Mende, RLS 64; Meyer-Lübke, 3175).

**fráča** (f.) »funda, fronda«, tudi »okovje na brani« poleg *prača*; tudi *friča, freča* (rez.), *frêčka* (vzh. štaj.). V 16. st. *frazha* in *prezha* (Dalmatin, Megiser), adj. *fráčen*; izv. *frȁčar* »strelec s fračo«; v. *práčati* (Gutsmann); k temu verjetno tudi metaforično *fračkáti, frečkáti* »razmetavati denar«.

V drugih slov. jezikih s *p-*: sbh. *praća*, kajk. *preća*, blg. *praštva, praštka*, csl. *prašta*, r. *prášča* (< csl.), str. *porokъ*, p. *proca*, stp. *prok*, č. *prak, praček*, gl., dl. *prok*. Psl. **por-kъ, *por-tja* k *pъrati*,

*perǫ* »tolči, biti« (Lang, LF XLIII 228; Mühlenbach-Endzelin, III 209; Vasmer, II 409). Manj verjetna je primerjava s sti. *paraçúś* »kij«, gr. πελεκ.ς »kij« (Matzenauer, LF XIII 186). Na sln. oblike s *f-* je morda vplivala lat. *funda*, **frunda*, prim. slš. *funga, fungačka, frunga*, n. *Fronde*, frc. *fronde* (Machek, 119). Pri sln. in kajk. oblikah z *-e-* je treba suponirati prevojno dubleto **perkja*.

**frájman** (m.) »rabelj, krvnik«; v 18. st. *frajman* (Gutsmann), v nar. pesmi *frajmon*; prim. sbh. *rajman* »rabelj«; izposojeno iz bav. avstr. *Freimann* »rabelj«, srvn. *vrîman* (Striedter-Temps, DLS 123).

**frákelj**, g. *fráklja, frákeljna* »pol masleca, osminka«; dem. *frákeljc, frákeljček*. Izposojeno iz bav. avstr. *das Fräcklein*, kor. in štaj. n. *Frackel* (Striedter-Temps, DLS 123). Iz sln. je furl. *fràchil* »majhna merica«. Izhodišče je verjetno lat. *fricare, frictare* »drgniti, drobiti«, prim. furl. *fregùl* »košček, drobec«,

**Fram**, tpn., 1335 *Vraunhaim*, 1379 *Frawnhaim*, 1402 in kasneje *Frau(e)nhaim*; osnova je stvn. *frô-*, got. *fraja* »dominus«, prim. n. tpn. *Frauenhaim, Frauheim, Fraineshaim* ipd. (Förstemann, Namenbuch 581; Bezlaj, SVI I 166).

**Francȅ**, atpn., stari vokativ k *Franc* iz n. *Franz*, lat. *Franciscus*; dem. *Francelj* iz n. *Franzl*, prvič 1494 *Franczel* (M. Kos, Prim. urb. II 219), danes tudi cgn.; o gen. *Francelna* iz **franclja* Ramovš Hgr. II 111. Iz starejših germanskih oblik antroponima so tpn. *Brankovo* in *Frankovci*; prvič 1377 *Franco* (M. Kos, idem I 55); toda tpn. *Frankolovo* je verjetno iz nekega dvočlenega germ. atpn.; prim. frc. tpn. *Francoul*, kar izvaja Dauzat, Rev. d'Onom. V 284 iz **Francwulf*, 1232 *Francolf*.

**frančoži** (m. pl.) »morbus Gallicus« (Megiser, 1592), pisano *Franzhoshi*. Pleteršnik, I 202 navaja le *francôzi* »Lustseuche«. Prevzeto po n. *Frantzosen* z enakim pomenom; enako je sbh. *pràncika, fràncika* »sifilis«, tudi *frenga, vrenga, frenjak*, v. *òvrengati*, »okužiti s sifilido« iz turš. *firenk ileti*, vse iz etnika *Francoz*. Že Trubar, Cat. 1575, 274 piše *franzhosh*, enako Megiser, z. c. Po drugi poti je prišlo v sln. *fronki* »davki« iz denarne enote *frank*, prim. *frankirati*, n. *frankieren*, it. *affrancare*, rez. *francát* iz furl. *sfranciâ*. Sin. *francoska bolezen*.

**franža** (f.) »resa«, adj. *fránžast, sfrânžan*, v. *franžati se*. Izposojeno iz srvn. **franse*, nvn. *Franse*, kar je sprejeto v 13. st. iz stfrc. *frenge*, nfrc. *frange*. Lahko pa je sln. *fránža* tudi iz it. *frangia*. Romanske besede so se po metatezi razvile iz lat. *fimbria* (Meyer-Lübke, 3308; Striedter-Temps, DLS 123).

**fràska** (f.) »dračje«. Izposojeno iz it. *frasca*, ben. *frasca* »olupljena veja«, pl. *frasche* »dračje« iz lat. **vīrasca* »veja« (Meyer-Lübke, 9360); glej Miklošič, Frw. 88; Berneker, I 285; Mende, RLS 65).

**fráta** (f.) »poseka, gozdna jasa; zaščiten gozd«; kol. *frûtje, fratjè*; pogostni mtpn. *Frata*. Izposojeno ali iz kor. n. *frate* »poseka, jasa«, tirol. n. *fratte* »isto« ali iz srvn. *vrete, vrate* »ogor, goličava« (Striedter-Temps, DLS 123). Kakor it. *fratta* »živa meja« iz lat. *fracta* (Kelemina, GMDS XIV 59).

**frfráti**, *frfrâm* (v. impf.) »skakati sem in tja, plapolati, površno delati, čvekati«: k temu *frfra, frfrâvka* »lahkomiselno, površno dekle«, tudi *frfljati* »plapolati«, *frfljáč, frfljast, frfoléti, frfolévati, frfotáti, frfúriti, frfúlja, frfûra*. Reduplicirana onomatopeja *fr...fr...* za zvok pri naglih gibih. Prim. mak. *frfalo* »otroška igrača, volk«. Enako je tvorjeno frc. *frou-frou*, kar je preko komedije s tem naslovom prešlo v sln. *frfru, frufru* »vrsta ženske frizure« (Wartburg, III 822). V isto kategorijo spada tudi *flafotáti* »mahati s krili, prhutati«, *flafoliti, flafóta, flafúta* »perot«; prim. tudi sbh. dial. *flaflata* »čvekač« (Dubrovnik) ngr. φαφλατᾶς »isto«.

**fril** (m.), g. *frila* »Leuciscus aspius« poleg *frîgelj, frîgeljc* »Leuciscus phoxinus«, tudi *trígla* (< **frigla*?). Oblika *frȋl* je izvedenka iz n. *Pfrille* »Phoxinus laevis«, srvn. *phrille, phrill, pfril* (Lexer, Mdh. Wb. II 264), medtem ko je oblika *frȋgelj* prevzeta naravnost iz nekega romanskega vira, prim. it. *fregaruolo* »Leuciscus phoxinus«, frc. *freguereul* »isto« (< it.), prov. *fregolh* »isto« (Meyer-Lübke, 3501; Wartburg, III 783), vse iz lat. *fricare* »drgniti«. K temu tudi sbh. *frilj* »mala riba« (Gorski kotar), pri Skoku, I 531 brez razlage. N. *pfrille* (Bodensko jezero) poleg *pfelle* (Neckar) izvajajo iz srlat. *pelanus* (Kluge-Götze, 163).

**frišen** (adj.) »svež«, dial. tudi *frîšek* (štaj.); izv. *ofrîšati* »osvežiti«. Izposojeno iz srvn. *vrisch*, nvn. *frisch* »svež«; enako sbh. kajk. *frîšak, vrišak* (Striedter-Temps, DLS 124).

**fȓkati**, *fȓkam, fȓčem* (v. impf.) »smukati, vihrati, brizgati, suvati«, pf. *fȓkniti, fȓknem, zafȓkniti koga* »norčevati se iz koga, zbadati, dražiti«, impf. *zafrkováti, zafrkávati*; *frkljáti, frketáti*; izv. *fȓklja, fȓkavec, frkolȋn* »vihrav mladostnik«. V isto kategorijo spada tudi *fȓčati, frčím* »okorno letati, skakati«, pf. *frcniti, frcnem* »suniti, poriniti, brizgniti«, impf. *fȓcati, fȓcam*. Druga pomenska skupina je *fȓkati* »sukati, kodrati«, *fȓčiti, fȓčim* »kodrati«, *zafȓkniti, zafrnéti* »zasukati, skodrati«. Spet druga skupina je sln. dial. *frcati* »igrati na piščalko, hrzati« (vzh. štaj.), *fȓcka* »vrsta piščalke«.

Izhodišče je onomatopeja; prim. sln. interj. *fȓk* »o hitrem, šumnem letu«, tudi *fȓk* »let«, vendar je v slovanskih jezikih težko razlikovati posamezne onomatopejske osnove. Zah. sbh. *frknuti, frknīti* poleg *vȓknuti vȓknem* govori za psl. **chvьrkati, *chьvrkati*, enako mak. *frkne, vrkne* »prhne«, blg. *fъ̀rkam, hvъ̀rkam* »letim«; toda slš. *frkat', frndžat'* »leteti«, enako č. *frčeti, fručeti* in p. *furkać* »šumno leteti«. Pomen »sukati, vrteti« je v sbh. *obavrljati* »omotati«, *navrljiti* »skriviti se«. Pomen »hrzati« je v sbh. *fȑkati, fȑčem*, r. *fyrkatь*, ukr. *fórkaty* (Berneker, I 287, 410; Machek[2], 146; Skok, I 698).

**frmamȇnt**, navadno v frazi *do frmaménta* »vse do kraja«. Z asimilacijo *-d- -n-* v *-m- -m-* iz lat. *fundamentum* »temelj«.

**frnáča** (f.) »lopa za sušenje slada, peč za sušenje lanu«, tudi *frnjáča*, v 18. st. *frnjaž* (Pohlin), na Krasu *frnáža* »apnenica«, *frnážar* »delavec pri apnenici«. Izposojeno iz it. *fornace*, furl. *fornas*, ben. it.

*fornasa*, vse iz lat. *fornax* »peč« (Meyer-Lübke, 345; Mende, RLS 66). Ljubljansko *frnáža* »ženska zadnjica« je verjetno metaforično, toda *afrnážiti koga* »ogoljufati« je v zvezi z lat. *fornicare* »vlačugariti se«, k temu *fornix* »bordel«; prim. frc. *fornication* »péché de la chair« (Meyer-Lübke, 3452, 3453; Wartburg, III 725).

**frnážiti**, *frnážim* (v. impf.) »goljufati«, navadno pl. *ofrnážiti koga*; pomensko blizu je *fŕnjati* »navidezno hitro delati« (Suhor), kar je Štrekelj, LMS 1894, 12 z rezervo povezoval z it. *fornire* »preskrbeti, dokončati« iz got. *frumjan* »prinesti« (Meyer-Lübke, 3541); pri Pohlinu v 18. st. pomeni *fernafheti* »bereiten, parare, ornare«, kar bi potrjevalo Štrekljevo domnevo. Prim. tudi zah. sbh. *frnjati*, *frnjúšiti* »pridobiti z zvijačo« (Stulić). Skok, I 532 pušča nerazloženo.

**frnikola** (f.) »kroglica za otroško igro«; iz sln. tudi štaj. n. *Pernikel*; sbh. *frnjokula* (Dubrovnik), *frnjōka* (Perast), *frnjōk* (Korčula). Štrekelj, Lwk. 18, 80 izvaja iz ben. it. *frignòcula* »Schneller« (Cronia, Italia dial. 6; Skok, I 532).

**frȍc** (m.), g. *frǫ́ca* »razposajen otrok«. Izposojeno iz nvn. *Fratze* »spaka, spačen obraz«; prim. č. *fras* »navidezno neumen prebrisanec«. Zadnje izhodišče je it. *frasche*, frc. *frasque* (Machek, 112).

**fródelj** (m.) »za živinsko krmo posušene listnate veje« (notr.), tudi *hródelj* in *frȗdel* (Rigler, Jnotr. gov. 46).

Prim. sbh. *frúdalj*, *frȗdelj*, *frubje* »isto«. Izposojeno iz it. *fronda* furl. *frind*, *frindèj* »ramoscello con foglie«, lat. *frōns*, g. *frōndis* »listje« (Štrekelj, Lwk. 19; Šturm, ČJKZ VI, 75; Mende, RLS 66; Skok, I 532). Nejasno pa je sln. *frônta* »repa, korenje, krompir za prašičjo krmo« (Pohlin), dial. *frȗnta* (štaj.), kar je morda križanje med *fructus* »sadež«, it. *frutto* in *frons*, it. *fronda*?

**fromentîn** (m.) »koruza«, tudi *frmentîn*. Kakor sbh. *frmèntin*, *furmèntin*, *urmèntin*, *rumètin*, star, *varment* iz it. *formentone* »koruza« poleg *formento*, *frumento* »zrnje, žito, pšenica« iz lat. *frumentum* »žito«. Furl. *formentìn* (adj.) »obarvan kot zoreče žito« (Miklošič, 58; Berneker, I 285).

**frǫ́nki** (m. pl.) »davek«, npr. *plačati fronke*, *naložiti fronke*. Jezikovni ostanek francoske okupacije v času Napoleona; iz frc. *franc* »denarna enota« (Wartburg, III 750), kakor *Francija*, *Francozi*.

**frȍš** (m.) »utor, spodnji rob dog pri sodu« (pkm., vzh. štaj., Sln. gorice). Kakor sbh. kajk. *fruš* je izposojeno iz avstr. n. *Frosch* »del soda« v prenesenem pomenu poleg *Frosch* »žaba« (Striedter-Temps, DLS 124; Skok, I 534).

**fršt̀anj** »vrsta blaga«, tudi *fustànj* »slabše sukno« (rez.). Izposojeno iz furl. *frustàgn*, it. *frustagno*, *fustagno*, ben. *fustàgno* »vrsta sukna«, srlat. *fūstaneum*, naslonjeno na lat. *fūstis* »deblo«. Iz srgr. φυστάνις je sbh. *fìstān*, *fustānj*, *fȕštānj* »barhant«, *ofìstan* »vrsta ženske obleke«, mak. *fustan*, *fustanče*, *fustanlak*, *fusta* »žensko oblačilo«, blg. *fistàn*, *fustàn*, *fùsta*, osman. turš. *fistan*; iz tega tudi str. *chusta* »perilo, prt«, danes *chústy* (pl.) »perilo«, p. *chusta* od 14. st. dalje. Zadnje izhodišče je arab. *Fostât* »staro ime Kaira« (Miklošič, TEl I 296; Mladenov, 663; Vasmer, III 279; Skok, I 519; Mende, RLS 66).

**frtica** »kraj, kjer ima veter veliko moč« (Poljane), prim. mtpn. *na Frtici*; od tega je treba ločiti mtpn. *Frtica* s pomenom »utrdba«, prim. *Frtica* (M. Kos, stit. *fortitia* (Battisti — Alessio, 1494).

**frúga** (f.) »mala njivica blizu gozda ali med lesom« (Zminec), notr. tudi *frȗga* »Feldfrüchte«; prvič pri Megiserju (1592) *fruga* »Feldfrucht, Frucht«.

Izposojeno iz istr. rom. **fruga*, it. *frutta*, lat. *frux*, g. *frugis* »pridelek«, v tržaškem statutu l. 1350 *frua* »fructuarıum, orta, fruttetto«. Za prvi pomen prim. srlat. *Frua dictae terrae non aratae* (Du Cange, Gloss. III 617); sbh. tpn. *Fruga*, *Frajga* (Rab, Šipad); lit. Šturm, ZRPh XLVIII 114; ČJKZ VI 57; Skok, Slav. i rom. I 61; 237; ERj I 532.

**frugelj** (m.), g *frugeljna* »vrsta svedra« Miklošič, 53 izvaja kot *durgelj*, »vrsta svedra« iz stvn. *durihhil*, *durchil* »durchlöchert«.

**frúla** (f.) »vrsta pastirske piščalke«; k temu v 18. st. v. *fruliti* »wispeln, pfeifen« (Gutsmann), danes dol. *frúliti* »žvižgati« (o vetru); izv. *frȗlar* »godec«.

Prim. sbh. *frȕla*, *frura* »svirel«, *frȕlati* »piskati«, slš. *fujara*, *furyja*, *furol'a*, *furugla* »pastirska piščalka«, p. *fujara*, ukr. *fuiára*, *frela*, *flojera*; madž *furulya*, rum. *fluér*, *flăéra*, *fluiéră*, alb. *fl'oere*, *fl'ajere*, npr. φλογέρα. Balkanski pastirski termin, ki so ga vlaški pastirji razširili v severnih Karpatih (Miklošič, Wand. d. Rum. 23; Crânjală, Vlivy 269). Poreklo besede ni znano, tudi pot migracij ni jasna. G. Meyer, AEW 108 in Berneker, I 285 mislita na albansko izhodišče; Skok, Osnovi rom. lingv. I 8 suponira ilirotraško ali romansko poreklo, toda v ERj I 533 se odloči za grški vir. Glej tudi Treimer, KZ LXV 102.

**frutik** (adj., indkl.) »živahen, vesel« (kor.); prvič pri Gutsmannu. Izposojeno iz kor. n. *fruotig* »zdrav, živ, gibčen«, štaj. n. *frutig* »boder, zdrav, gibčen, svež«, srvn. *vruotic*, *vrüetic* »hiter, gibčen, čvrst« (Štrekelj, JA XIV 523; Striedter-Temps, DLS 124).

**fržmagáti se** (v. impf.) »zameriti, milo storiti«; tudi sbh. *to mi se fršmāgā* »to se mi upira«. Izposojeno iz srvn. *versmâhen*, nvn. *verschmähen* »zaničevati, zavračati« (Štrekelj, JA XI 467; Skok, I 532).

**fufnjáti**, *fufnjām* (v. impf.) »vohljati, hohnjati« (pkm.). Onomatopeja hitrih gibov; prim. tudi sln. *fȗfnja* »kurja mrda« (Sln. gorice). Pomensko enako je sbh. *fufnjȁti* (Vodice). Od tega je težko razlikovati *fufljáti* »nepremišljeno ravnati« (prim. *frfráti*), *fȗflja*, *fufljáč* »vihrava oseba«, in *fudljáti* »pihljati«: glej tudi *fafljáti*.

**fȗkati**, *fȗkam* »futuere«, dial. tudi »pihati, hukati, žvižgati« (vzh. štaj., pkm.) »zmuzniti se, izginiti« (rez., pkm.), pf. *fȗkniti*, *fȗknem* »izginiti«; interj. *fȗk!* »husch«, postv. *fȗk* (m.) »coitus«, *fúkanje*; v 18. st. *fukam* »fahre schnell hin und her«, *fuk* (adv.) »stracksweg, hinweg« (Gutsmann). Verjetno spada

zraven tudi sln. dial. *fùk* (adj.) »spolzek«, tudi *ofukel* (Suhor); druga varianta je *fúčati* »žvižgati«, npr. *veter fuči* (Hipolit) poleg *fuči mi* »drsi mi« (bkr.); *fûčkati* »žvižgati« (bkr., vzh. štaj., pkm.), *fûčka* »vrsta piščalke« (pkm.), *zafûčkati* »pognati, zafrečkati«; *fûckati* »žvižgati«, *fûcati* »igrati se s frnikolami ali z denarjem cifra — mož«, *fûcek* »nemiren otrok« (jvzh. štaj.).

Splošnoslov. onomatopeja; prim. sbh. *fúkati, fûkam* »cmokaje jesti, sikati«, kajk. *fûcati se* »srditi se« (Skok, I 534), mak. *fuka* »frkne, cmokaje je«, *fukne* »udari«, *fuk'ne* »izmuzne se«, *fuči* »žvižga«, blg. *fùkam, fùknam*, pf. *fùkna* »zmuznem se, spustim se v beg«; r. *fúkatь* »pihati«, ukr. *fúkaty* »rohneti, grmeti«, p. *fukać, fuczeć* »rohneti, razgrajati«, č. *foukati, fučeti, funčeti* »pihati, razgrajati«, slš. *fukat'*, gl. *fukać* »pihati, psovati« (Berneker, I 286; Vasmer, III 220).

**fúliti**, *fúlim* (v. impf.) »pihati, pihljati« (jvzh. štaj.), »žvižgati« (Sln. gorice), »trgati, skubsti« (rez.), »počasi se premikati, vleči se« (rez.), *pofúliti* »izmakniti, ukrasti« (dol., gor.), *pofúliti jo* »popihati jo, skrivaj se umakniti«, *fulika* »čist veter«. Tega ni mogoče ločiti od sinonimnega *húliti* »pihljati« in *šúliti se* »smukati se«. Enako je sbh. *fùlati se* »vleči se«, *ofûljiti se* »prdniti« (Lika), *fûljati* »pri keglanju ostati brez zadetka«, *húlati se, úlati se* »smukati se«, *húljati, šúljati*. Onomatopeja (Matzenauer, LF VII 173; Machek, Slavia XVI 201; Skok, I 535).

**fûndati**, *fûndam* (v. impf.) »uničiti, upropastiti« (notr., pkm.), pf. *sfûndati*; v 16. st. *fundati* »končati« (Krelj). Tudi sbh. kajk. *fùndati*, čak. *fundȁt, fundìvȁt* (Rab) »uničiti, pokončati«. Izposojeno iz it. *affondare* »utopiti« < lat. *affundere*; it. *affondo* »globok« < lat. *fundus* »temelj, tla« (Meyer-Lübke, 3584; Skok, I 536).

**funduš** (m.) »temelj, fundament« (vzh. štaj.). Izposojeno iz lat. *fundus* »tla, podlaga, temelj«, tudi »posestvo, zemljišče, fond«, verjetno s posredovanjem madž. *fundus*, ki je izpričan s širšim pomenom (Benkö, I 986); prim. tudi p. *fundusz* »isto«. Toda v. *fûndati, fûndam* »pokončati, uničiti«, prvič v 16. st. (Krelj), pf. tudi *sfûndati* (notr.) je kakor sbh. kajk. *fùndati, fundȁt, fundávati, rasvundati* iz it. *affondare* »pogrezniti se, utoniti« < lat. *affundere* (Battisti-Alessio, I 77; Skok, I 536). Sln. *féntati* »uničiti«, impf. *fentávati, fentováti*; izv. *fént* (m.) »rubež« je iz bav. *pfenten* »rubiti«, tudi *fentati* »uničiti« je iz srvn. *pfenden* (Striedter-Temps, DLS 116; Grafenauer, Razpr. SAZU I 379; Ludvik, SR VIII 67), medtem ko suponira Mende, 18, 62 romansko poreklo. V slovenščini je pomen »rubiti« izpričan le v kor. narečjih.

**fûra** (f.) »živinska krma« (kor.), prvič pri Gutsmannu. Izposojeno iz n. dial. *Fuhre, Fuer* »krmljenje, poklaja«, srvn. *vuore* »hrana, krma« (Striedter-Temps, DLS 125).

**furba** (f.) »navihanka«, *furbarija* »zvijača« (goriš.). Izposojeno iz it. *furbo*, furl. in ben. *furbo* »lokav«, furl. *furbarie*, ben. *furbaria* »zvijača«. Enako *frbać* (adj.) »zvijačen«, it. *furbaccio*, ben. *furbazzo*, furl. *furbazz* (Štrekelj, Görz. 428; 433; 459; Mende, RLS 67). Osnova je germ. *furbjan* »čistiti« (Meyer-Lübke, 3592). Tudi sbh. *fûrben, fûrbast* »lokav« (Istra, Rab), *fûrbac* »prebrisanec« (Skok, I 537). Verjetno je ljubljansko *farbati, nafarbati* »nalagati, prelisičiti« iz **frbati*, ljudsko etimološko naslonjeno na *farba* »Farbe«.

**fûrež** (m.) »pojedina pri kolinah, darilo znancem in sorodnikom kadar koljejo, črna juha pri kolinah« (Haloze, štaj.) poleg *fúrovž* »krompirjeva kaša z mlekom« (gor.). Striedter-Temps, DLS 125 izvaja iz bav. avstr. *Foressen* »predjed, vrsta juhe«, bav. *Voressen* »vmesna jed med juho in prikuho; vampi v rjavi obari«, kar pomensko ne ustreza popolnoma. Ne izključuje tudi možnosti iz nvn. *Voraus* »prvi del«. Glej tudi *burovž*.

**fûrija** (m.) »vihravost, vihrav človek«, adj. *fúrijast, fúrjast*, v. *furjáti*. Izpričano od 16. st. dalje; dial. *fýrja* (goriš.).

Prim. sbh. *fûrija* »vihravost, besnilo«, č. *furie* »vihrava ženska«, ljudsko »bahavost«, iz tega *furiant* »ime plesa«, p. *furia* »besnost«, *furjot* »nasilnež«. Vse sprejeto bodisi preko nvn. *Furie, Furiant* ali naravnost iz lat. *fūria* od *furere* »besneti« (Šturm, ČJKZ VI 73; Mende, RLS 67).

**Furlan** (m.) »pripadnik furlanskega naroda«, tudi cgn. *Furlan, Frlan*; izv. *Furlanija, furlanski*, k temu *furlânka, frlânka* »vrsta majhne sekire« (Lašče). Prim. sbh. *Fȑrlān, Fȑlān, Fȑljān*. Tvorjeno je iz furl. adj. *furlano* iz imena dežele *Friuli*; to se je razvilo iz lat. *Forum Julii*, antičnega naziva za današnji *Čedad* (Šturm, ČJKZ VI 67).

**furm** (m.) »oblika, forma« (kor.); prvič pri Megiserju in Gutsmannu. Izposojeno iz bav. avstr. *Furm*, kor. n. *furm*, tirol. *furm* (m.) »die Form«. Zadnje izhodišče je lat. *forma* »oblika« (Striedter-Temps, DLS 125).

**fúrželj** (m.) »ovratna veriga za živino«, tudi *fóržel̓j* (vzh. štaj.); mlajša izposojenka iz bav. avstr. *Vorseil*, štaj. n. *Vorsil* »del vprežnih jermenov«. Drugo je sln. *fúržile* (f. pl.) »vrv, veriga pri vozu« (Gutsmann) iz bav. avstr. *Fûrsile* = srvn. *vuore* »fura« in *sil, sile* »vrv, kar je dalo sln. *žílj* (Striedter-Temps, DLS 122).

**fušpan** (m.) »Buxus sempervirens«, tudi *bûšpan, pûšpan* in *fâšpan*. Izposojeno iz n. *Buchsbaum*; toda oblika *fâšpan* ostane nepojasnjena. Sbh. *bus* »buxus« (Vuk) je iz it. *bosso* »Buxus«. Neznanega porekla je sln. sinonim *čug*.

**fûšta** (f.) »vrsta ladje, das Kapperschiff«; izpričano v 17. st. (Dictionarium); tudi sbh. *fusta, fûšta* od 16. st. dalje (Dalmacija). Izposojeno iz ben. *fusta* »ladja na vesla« iz lat. *fustis* »palica, poleno«. Tudi alb. *fustë* »vrsta ladje« (Mende, RLS 67; Skok, I 538).

**fúželj** (m.), g. *fúžlja* »stenj« (Bohorič), po njem tudi Megiser, 1592 *fushel* »ellychnium«, v 18. st.

*fužil* (Pohlin), kasneje *fužilj*, *fuželj* »stenj«. Verjetno isto kakor sln. dial. *pužal* »bakla«, kar je Matzenauer, CS 286 izvajal iz it. *facella* »bakla«. Mogoče iz **puržal*, iz neznane predslovanske jezikovne sfere; gr. πυρσός »bakla«.

**fužína** (f.) »kovačnica na vodni pogon«, navadno pl. *fužíne*; dial. tudi *fežína*, *fəržína*; pogosto v tpn. *Fužina*, *Fužine*, *Fežine*, *Fəžine*, *Fržine* (Bezlaj, SVI I 166). Tudi sbh. tpn. *Fužine* (ARj III 81).

Izposojeno iz ben. it. *fusina*, furl. *fusine* k it. *fucina* »kovačnica« iz lat. *focus* »ogenj, ognjišče« (Schuchardt, SDSl 47; Miklošič, 59; Štrekelj, ČZN V 42; Šturm, ČJKZ VI 51; Mende, RLS 67).

# G

**gabân** (m.) »vrsta plašča« (pkm.), tudi *gabaníca* (f.) »isto« (Haloze).

Izposojeno iz ben. it. *gabàn*, furl. *gaban*, it. *gabbano* »vrsta plašča« (Mende, RLS 67), špan. in stfr. *gaban* »dežni plašč«. Iz sln. je tudi madž. *gabanica* »plašč« (Benkö, MESz I 1010). Izhodišče je perz. *kābā* »plašč, kaftan«. Z začetnim *k-* sbh. *kàbân*, *kabànica*, *kabànina*, mak. *kabanica*, blg. *kabànica*, *kabànina*, č. *kabaně*, *kabanice*, slš. *kabaňa*, *gabaňa*, *kabanka*, *kabanica* in iz tega tudi rum. *cabaniță* in osman. turš. *kabaneča*, *kaponiča* (Miklošič, TEl Nachtr. 326; Berneker, I 464; Lokotsch, EW 971).

**gábati** I, *gâbam* »gaziti, bresti, tacati, racati«, pf. *pregábati* (Slovenske gorice); z nazalizacijo *gámbati* »gaziti«, *prigàmbati* »leno, obotavljaje priti« (Ščavnica). K temu verjetno tudi *gácati* (< **gabcati*) »težko hoditi« (bkr.), *gaceljnati* »gaziti« (Tolmin), *gacôla* »počasnež« (Tolmin). Verjetno spada sem tudi *gambele* (f. pl.) »noge« in *gámbole*, *gambele* »velika, okorna zgradba«. Nejasno je *gambovec* »vrsta jabolk, mašenegar«.

Prim. sbh. *gàmbati*, *gàmbâm* »racavo hoditi«, *nagambàti* »naleteti na kaj«, kajk. *dogembati*. Pomensko blizu je tudi mak. *gamen* (m.) »klatež, pohajač« in blg. *gamorà se*, *gamore se* »težko hodi«, *nagamòruvam se* »okorno se vzdigujem«, *gam rjak* (m.) »neokretnež«.

Etimologija neznana; Matzenauer, CS 163 je z rezervo primerjal srlat. *gaba* »cesta«; Štrekelj, JA XII 457 je izvajal iz it. *gamba* »noga«, *gambettare* »cepetati«; za blg. suponira Georgiev, 229 metatezo iz rum. *măgura* »gomila«. Zaradi kajk. *dogembati* misli Skok, 549 na izhodno **gъm-*; proti temu govori vzh. štaj. *gambati*. Slawski, I 253 navaja tudi p. dial. *gamać się*, *gamgać się* »opotekaje iti«, ukr. *gámlaty*, slš. in mor. *gamlać* itd., vendar je vprašanje, če vse to res spada k eni sami osnovi.

**gábati** II, *gâbam* »stradati, trpeti pomanjkanje, poginjati«; *gabálo* »sestradanec«. Samo slovensko; verjetno iz ide. **gheu̯bh-*, kar je dalo splošnoslovansko *gybnǫti* in *po-gubíti*; redukcijska stopnja **gъb-* v tem pomenu je izpričana v č. dial. *zhebati*, *zhebnouti*, kar se je po Macheku[2], 193 razvilo iz ptc. **gъblъ*, č. *zhebl*; prim. tudi madž. *gebe* »mrhovina«, *gebed* »crkniti, poginiti« (drugače o tem Benkö, I 1040). Če je sln. *gábati* sekundarna verbalna tvorba iz **gъb-*, je mogoče enako razložiti tudi sln. *gávzati* »crkniti, poginiti«, pf. *gávzniti* iz **gъb-s-ati* s tako imenovanim *s-* intenzivum, ki mora za *-b-* postati zveneč; prehod *-bz-* < *-vz-* je pogosten. Toda štaj. *pogânica* »gibanica« in verjetno tudi *poganíca* »očesna mrena« izključuje stopnjo **gъb-*; izhajati moramo iz **gōb-*, enako tudi pri sbh. *gaba* »arthritis« (Brač), *gabav* »pohabljen« (Dalmacija); neznano pri drugih Slovanih. Samo pri lit. *guõbti* »kopičiti« dopušča Fraenkel, 126, 140 možnost križanja med **gheu̯bh-* in **ghabh-* »vzeti, imeti« (glej *hábati*).

**Gabela** (f., večkraten mtpn.); *Gabela* pri Tržiču; *Gabele* (pl.), *Po Gabelah* »pot iz Krope na Jelovico«; *Gabele* pri Besnici; *Gabelnica*, votlina pri Devinu.

Prim. sbh. v 15. st. *gàbela* »carina, druščina«, danes samo tpn. *Gabela* v Hercegovini; p. *gabela*. Izposojeno iz srlat. in it. *gabella* »davek«, frc. *la gabelle* »davek na sol«. Zadnji vir je arab. *kabāla* »davek« (Meyer-Lübke, 6893; Battisti-Alessio, II 1747; Skok, I 541). Napačno izvaja Miklošič, 59 iz stvn. *gaful* »davek«.

**gáber** (m.), g. *gábra* »Carpinus betulus«, *črni gaber* »Ostrya carpinifolia«, *kraški gaber* »Carpinus orientalis«, tudi *gāber*, na vzhodu *grâb* in *grâber*; izv. *gabríka*, *gâbrje*, *gábrovje*, *gábrovec*, *gabrínje*, *gabrovína*, *gábrščica*; v tpn. *Gabrovka*, 1279 *Gabrowik*, *Gaberk*, 1286 *Gabrich*, *Gabernik*, 1291 *Gauernich* poleg *Gaber*, *Gaberc*, *Gaberje*, *Gaberce*, *Gaberno*, *Gabrovec*, *Gabrovka*, *Gabrovica*, *Gabrovo*, *Gabrovlje* vzh. štaj. in bkr. *Grabrovec*, *Grabrovnik*, *Grabšinci* (avtor, SVI I 168).

Sbh. *grȁb*, dial. *gràbar* (Slavonija), mak. *gaber*, blg. *gábъr*, r. *grab*, ukr., br. *hrab*, p., dl. *grab*, č. *habr*, dial. *hrabr*, slš., gl. *hrab*. Iz slov. jezikov ngr. γάβρος in turš. dial. *gaber*. Izhodna psl. oblika ni jasna, **grabъ* ali **grabrъ* (Berneker, I 343). S tem primerjajo stprus. *wosigrabis* »Euonymus«, lit. tpn. *Gruõbina*, mak. ilir. γράβιον »bakla«, ven. *Grēbia*, ilir. *Grabaei*, Γράϝος, Γραϝων, umbr. *Grabovius* (Kretschmer, Glotta XI 243; Trautmann, 94; Pokorny, 404). Pomensko najbliže pa je lit. *skrõblas*, *skrobliùs*, lot. *skābardis*, *skābarzde*, stprus. *scoberwis* »Carpinus«, alb. *shkozë* in lat. *carpinus* »gaber« (Miklošič, 76; Jokl, WuS XII 71; Otrębski, LP V 29; Walde-Hofmann, I 171). Upoštevati je treba tudi lit. *guobà*, lot. *guôba* in p. *gab* »Ulmus«, lot. tudi »Carpinus« (Fraenkel, 176). Morda iz sinonimnih ide. osnov **gerebh-* / **skerebh-* »praskati, raziti«; Machek[2], 153 sklepa na paleoevropsko poreklo.

**gâbez** (m.) »Symphytum officinale«, tudi *gâvez* (vzh. štaj.) in *gâbež*, *gâber*.

Prim. sbh. *gȁvez*, *gȁbez*, mak. *gavez*, blg. *gavez* »Symphytum officinale«, r. *gavjáz*, *gavjás* »Cynoglossum officinale«, ukr. *hávjaz*, starejše p. *hawiaz*

»Cynoglossum off., Symphytum off.« (< ukr.), č. *havez* »Cacalia« (iz sln. ali sbh.).

Psl. **gavęzь* razlagajo iz kompozita *gav-ęzь* = *goveji jezik* (Berneker, I 297; Mladenov, 95; Vasmer, I 248; Machek, 126).

**gábiti**, *gâbim* (v. impf.) »zagnusiti komu kaj«, *gábiti se, gâbi se mi* »gnusiti«, tudi *ogábiti, zagábiti*; k temu *ogáben, ogáven, ogávžen* »nagnusen«, *ogâba* (f.), *gȁb* (m.), *gâbež* (m.) »gnus«, *gabežljiv* »gnusen«. Dublete z *-v-* najdemo v sln. *ogáven*, ekspresivno *ogávžen*; k temu tudi dial. *ogajati* »zasmehovati, grajati« (Slovenj Gradec) < **o-gavjati* kar pomensko odgovarja blg. *gàvam, gàvvam, gàvna* »smešim, goljufam«. Pozna pa slovenščina tudi *gáziti se* poleg *gáditi se* in celo *gátiti, ogáten, zagáten* z enakim pomenom. Toda sln. *gâvra* »suha, zanemarjena krava« ustreza blg. *gàvra* »prevara, intriga« in r. *gávritь* »umazati«, *gávrja* »gnoj« (Olonec).

Prim. sbh. *gȁviti se* »gnusiti« poleg *gȕviti se, gȕvi mi se*, csl. *ogaviti, ogavljati* »nadlegovati«, *ogavije* »nadležnost, vsiljivost«, č. *ohaviti* »popačiti, skaziti«, *ohava* »odvratnost, gnus, božjast«, *ohavný* »gnusen«. Primarno **gaviti* s pogosto zamenjavo *-v-* < *-b-*; morda spada sem (Berneker, I 298; Slawski, I 262; z rezervo tudi Vasmer, I 248) r. *gávedь* »gnus«, ukr. *hávednja* »golazen, mrčes«, p. *gawiedź* »otroci, golazen, mrčes, uši«, č. *háveď* »perutnina, golazen«, blg. *gàved* »zveri« in lit. *gaujà, góvija, góveda, góvena* »čreda, tolpa, truma« (Būga, Raštai I 328; Fraenkel, 140). Psl. **gaviti* izvajajo iz ide. **gu̯ōu̯-* »iztrebki, gnusoba« (glej *govno, gad, gaziti se*).

**gablir** (m.) »kavalir, plemič« (kor.), prvič pri Gutsmannu v 18. st.; izposojeno iz bav. avstr. *der Gábalier*, dunajsko *Gawlier*, nvn. *Kavalier* iz frc. *cavalier* (Striedter-Temps, DLS 125). Novo sln. *kavalir* je prevzeto iz rom. jezikov.

**gábrast** (adj.) »hrapav, neraven« (goriš.), tudi *gábrnat* (dol.) in celo *gárbast*; Štrekelj, LMS 1892, 12; 48 navaja tudi *gobrnjàv, góbrnjast* in suponira izhodno *-a-*; k temu *gábrščica* »vrsta jabolk« (Tolmin).

Samo slovensko; sorodno je lit. *gū̃brys, gùburas* »kup zemlje, peska, gorski hrbet«, *gubrỹs* »sleme« iz **gheu̯b-* (Fraenkel, 140). Izhajati je treba verjetno iz **gōb-* kakor pri *gabati* »trpeti, poginiti, crkavati«. Lot. *guõba* »kup« poleg *gúba* »kup« in lit. *góbti, guóbti* poleg *gaũbti* »pokriti, bočiti«, *gaũbtis* »kriviti se«, *gubà* »kopica sena« kaže na **gōb-*. Dalje glej *geniti, gíbati, gúba*.

**gácelj** (m.), g. *gáclja* »kos« (Vipava), npr. *gacelj kruha*.

Verjetno iz **gabьcь-* in dalje k *gabati*. Pomensko blizu je lot. *gabals* »kos, kepa«, lit. *gabãlas* »kos, kepa«, *gabanà* »prgišče, kopica«, č. dial. *gaba* »kup, kupček«.

**gȁd** (m.), g. *gáda* »Vipera«; v 16. st. *gad* »Natter, Vipera« (Megiser); v 18. st. *gad, kad* »Schlange« (Gutsmann); izv. *gádina, gadíšče* »kačji brlog«, adj. *gádji, gádov, gádast*; v fitonimih *gadovec* »Echium vulgare«, *gadnjak* »Gelasia villosa« (glej *kača*), v mtpn. *Gadina, Gadja peč, Gadja griža, Gadovka, Gadovše, Gadova dolina, Gadnica*. Z drugačnim pomenom *gáda* (f.), *gâdba* (f.) »pomanjkljivost, napaka« (rezij.), v. *gáditi, gâdim* »grajati, studiti«, *gadi se mi* »studi se mi«, *gáden* »ostuden«, *gâdež* »stud«, *gadljiv* »odvraten, grd«.

Sbh. *gȁd* »vipera, Schlange« le na severozahodu (Cres, Rab), štok. *gȁd* »stud, golazen, mrčes, plazilec«, mak., blg. *gàd* tudi »žuželka, bolha, uš, stenica«, csl. *gadь* »plazilec«, r. *gad* »plazilec, dvoživka, odvraten človek«, ukr., br. *had* tudi v pomenu »kača«, p. *gad* »plazilec, odvratnež«, v 15. st. tudi »vipera«, starejše »zverina, perjad«, č. *had* »kača«, gl. *had*, dl. *gad* »kača, strup«. Pomensko bolj enoten je v sbh. v. *gȁditi* »studiti«, mak. *gadosa*, blg. *gàdja, gadi mi se*, csl. *gaditi* »grajati«, r. *gáditь* »umazati, pokvariti«, ukr. *hadýtysja* »studiti se«, stč. *hadití* »grajati«. Sorodno je lit. *gė́da* »sram«, *gė́dinti* »zasramovati« iz ide. **gu̯ēdā-*; z *-a-*jevsko stopnjo vokala je morda sln. *ožanec* »Teucrium scordium« iz **o-žadьnьcь*, č. *žadlavý* »gnusen«, dl. *žadaś se* »gnusiti«, p. *żadać się, żadny* »gnusen«. Slov. *gadь* je iz ide. **gu̯ōdos-* (Berneker, I 289; Trautmann, 81; Vasmer, I 249; Zubatý, Stud. I 2, 126; Fraenkel, 142). Nesprejemljivo Machek[2], 154, ki ločuje *gadati* od *gadь*, kar povezuje s sti. *nāgá* »kača«.

**gádati**, *gâdam* (v. impf.) »ugibati, čvekati« (vzh. štaj.). Široko razvejana besedna družina; izvedenke deloma iz kratke *ŏ*-stopnje **gŏd-*; prim. sln. *ugóditi* »uganiti«, *ugónati, ugónjati, ugonjávati, zagónati, odgóniti*, k temu *ugonitka* »uganka« (pkm.), *ugonitva, ugonitba* (vzh. štaj.), *ugonâlica* (Brda, Idrija), *zagônka* poleg *gánati, uganáti* »uganiti«. V osrednjih govorih je prišlo do besednega križanja med **gъbnǫti*, **gybati* in **gadati* v tipu *ugânka, zagânka* (Berneker, I 288). Sln. *zagonétka* je izposojeno iz srbohrvaščine.

Sbh. čak. *ganati* »proponere«, splošno le *ugonati, gonétati, gonénuti, zagonétati* itd. (podrobno pri Skok, I 550); mak. poleg *godi* »ugiba« tudi *gada* »vedežuje«, blg. *gadája* »vedežuje«, *gádkam* »ugibam«, *zagàdka* »uganka«; csl. *gadati* »sumiti, meniti«, *ganánije* »predpostavka, pogoj«, r. *gadátь* »ugibati, meniti, domnevati«, starejše *ugoníti* »uganiti«, ukr. *gadáty*, br. *hadacь* »vedeževati«, p. *gadać* »govoriti, čvekati«, č. *hádati* »ugibati, domnevati«, *hádati se* »prepirati se«, *uhodnouti* »ugoditi«, gl. *hódać, húdać*, dl. *gódaś* »svetovati«.

Sorodno je lit. *godóti* »spoštovati, premišljevati, ozirati se na kaj, sočustvovati«, *godà* »skrb, sočutje«, *godė̃lė* »misel«, *atsigõsti* »domisliti se« (prim. r. *dogadátьsja*), *guõdas* »spoštovanje«, *pãgúoda* »tolažba, sočutje«, lot. *gùods* »čast, sloves«, *gùodât* »spoštovati, častiti«, *gãdât* »misliti, pojasniti si« iz ide. **ghedh-*, **ghodh-* »združiti, spojiti«; prim. tudi stvn. *gatōn* »spojiti, strinjati se«, stsaš. *gegada* »tovariš, soprog« (Wood, KZ XLV 69; Zubatý, Studie I 242; Fraenkel, 159). Dalje glej tudi *gôd, goditi, ugâjati*. Manj verjetno Berneker, I 288, ki zaradi pomena pritegne stisl. *gâta* »uganka«. Slede mu Vasmer, I 250; Mladenov, 95 in Machek[2], 159), bolj pravilno Slawski, I 247, kjer se podrobno navedeni tudi drugi poskusi razlage.

**-gaga**, samo v komp. *zgága, izgâga*, redko *žaga, zaga* »pekoči okus v želodcu ali v grlu«; *zgaga me peče, zgaga me dere*; prim. r. *izgága*, str. *izgaga*,

p. *zgaga*, stč. *zhaha*, č. dial. *záha*, *zaha*, slš. *žháha*, *žiaha*, *žah*, gl. *žaha*, dl. *zgaga*. Psl. **jьz-gaga* < **gōg*-k *žegti*, *žegǫ*, *žьgǫ* (Vasmer, I 474; Machek, 594); nekatere oblike kažejo na **žēg*-, prim. sln. *žâžalica* »kopriva« in tpn. *Žaže*, verjetno iz **žēgjane*; enako imperfektivna deverbativa sln. *požagati* »požigati«, csl. *požagati*, str. *požagati* (Bezlaj, JiS; sbh. samo *žagriti*, dl. *žagliš* žgati«. Dalje glej *žgati*.

**gâgati**, *gâgam* (v. impf.) »gogotati, vakati«, tudi »crkavati, poginjati«, pf. *gágniti*, *gâgnem*, dem. *gagljáti*; izv. *gága* »raca, vrsta gosi«. Splošno slovansko le v prvem pomenu, sbh. *gágati*, *gâgam*, nazivi ptičev *gàgula*, *gàgalica*, blg. *gagaràška* »Corvus pica«, r. *gágatь*, *gagákatь*, *gagánutь*, v nazivih ptic *gága*, *gágka*, *gáguška*, *gagára*, p. dial. *gagać*, č. *gágati*, *gagati*.

Onomatopeja kakor lit. *gagénti*, *gagĕ́ti*, *gagnóti*, *gagùoti* »gagati«, *gagà* »vrsta race«, lot. *gāgat*, srvn. *gagen*, *gagern*, nvn. *gackern* in pod. (Berneker, I 290; Fraenkel, 127). Zaradi sln. *gâvzati*, *gávzniti* »crkniti, poginiti« je *gâgati* v tem pomenu dvomljivo.

**gáj** I (m.) »zaščiten, gojen gozd, log«, dial. tudi »kos pašnika«.

Pogosto v tpn., mtpn. *Gàj*, *Gàje*, *Gajišče*, *Gàjič*, 1275 *Gaj* in *Gays*, furl. *Giài*, *Giais*; *Gajevci*, 1322 *in Gayawcz*, 1371 *von Gayacz* (M. Kos, STL). Tudi sbh. *gâj*, g. *gája* »gozd, log«, pogosto v tpn. (Schütz, Geogr. Term. 60); csl. *gajь*, manjka v mak. in blg.; r. *gàj*, ukr., br. *hàj*, p., dl. *gàj*, gl. *haj*, č. *háj*. Verjetno je treba izhajati iz ide. **gu̯ei̯*-, kakor *živeti*, *gojiti*; prim. r. *rošča* »gozd«; *rasti* ali *berežĕnik* »zaščiten gozd« : *berĕčь* »hraniti, čuvati« (tako Vasmer, I 251; Machek[2], 155; bolj previdno Slawski, I 249). Drugače Berneker, I 291, ki primerja stisl. *hage* »pašnik«, srvn. *hac* »ograja, gozd« Tudi Kelemina (rkp. ostalina) opozarja na longb. *gahagi* (n.), latinizirano *ga hagium*, italijanizirano *gayo* »kraljevi gozd«. Dvomljiva je primerjava z *gatь* (Miklošič, 60; Brückner, KZ XLVI 233). Agrell, Beiträge 20 izhaja iz ide. **gēi*- »kliti«, Machek, LF LI 240 je mislil celo na **gēi*- »peti«, kar je kasneje preklical.

**gaj** II, samo v frazi *na gajih živeti* »auf dem Lande leben« (Maribor). Kelemina (rokopisna ostalina) misli, da je izposojeno iz srvn. *göu*, *gou*, *gouwes* »Landschaft, Gegend, Bezirk«, nvn. *Gau*, bav. *gäu*; toda dial. oblika *gei*, na katero se sklicuje Kelemina, ni izpričana v meni dostopnih virih. Vendar je tudi č. dial. *do gaje* »v vas« iz n. *Gau* (Janko, ČMF XXVI 506).

**gájati se** (v. impf.) »goditi, dogajati se« (ben.), npr. *ka se hàja* »quid fit«. Izvedeno s podaljšavo iz osnove *god*-, splošno slov. *goditi*. Simpleks z *-ō-* je tudi sbh. *gádžati* »meriti, ciljati«, mak. *gaǵa*, blg. *gàždam*. Prvotno iterativ k *goditi*, psl. **gadjati*. Enaka prevojna stopnja je v lit. *gúosti* »tolažiti, biti zaskrbljen, biti udeležen«, lot. *gùodât* »varovati, častiti«, *gùodêt* »pogostiti«; enako stvn. *guot* »gut« < **gōda*- »primeren«. Splošno slov. je dolga *-ō-* stopnja samo pri prefigiranih impf. glagolih tipa sln. *dogájati se*, *pogájati se*, *nagájati*, *ugájati*, csl. *pogaždati*, *ugaždati*, sbh. *pogađati se*, *nagađati* itd. Glej *god*, *goditi se*.

**gâjba** (f.) »ptičja kletka«, tudi *kâjba*, *čâjba*. Prim. sbh. *gâjba*, *kâjba*, *kâjpa*. Ni sprejeto iz it. *gabbia* »kletka« (iz tega je sbh. *gàbija*), ampak iz nekega dial. **gaiba*, kar je dalo ben. it. *chèba*, istr. rom. *kéba*, *ǵiéba* (iz tega tudi srvn. *keibe*). Sln. *čâjba* je iz furl. *schaipie*, *sgaipie* »kletka« (Štrekelj, Lwk. 19; Berneker, I 290).

**gâjd** (m.) »pas za denar« (pkm., prleško). Primerjati je mogoče sbh. *gájtan* »vrvica«, verižica, *gájtaniti* »obšiti z vrvico«, mak. *gajtan*, blg. *gajtàn*, rum. *gáităn*, tur. *gaitan*, str. *gaitanь* »vrvica, verižica«, r. dial. *gavitán*, *govetán*, *gitán*, *gantán*, *gotán*, ukr. *hajtán* »pas s pripeto mošnjo«. Vse to je sprejeto preko gr. γαιε-ανόν iz srlat. *gaetanum* »pas«, verjetno keltskega izvora (Walde-Hofmann, I 576). Iz katere jezikovne sfere je sprejeto sln. *gâjd*, ni mogoče določiti (avtor, Alpes Orientales V 22).

**gajda** (f.) »dude«. Verjetno izposojeno preko sbh. *gâjde*, *gâdlje* (f. pl.) iz osm. turš. *gajda* »dude«, morda z madžarskim posredovanjem, madž. *gàjdolni* »dudlati«, *gajd* »dude«. Iz istega vira je mak., blg. *gàjda*, p. *gàjda*, pl. *gajdy*, slš. *gajdy*, ukr. *gájda* »dude, pastirska piščalka«, č. dial. *kejdy* (Berneker, I 291; Korsch, JA IX 500); Georgiev, 224-25 suponira za blg. *gàjda* posredovanje rum. *gaidă* »dude«.

**gájiti (se)**, *gâjim* (*se*) »zdraviti, celiti« (kor., vzh. štaj.), tudi *gajiti*, *gajim* (*se*), pf. *zagájiti se*. Psl. *gojiti*, faktitiv k *žiti* je pri južnih Slovanih izpričano samo v pomenu »negovati, skrbeti za kaj«. Z dolgo *-ō-* stopnjo je tudi sln. dial. *gâjiti*, *gâjim* »hegen, pflegen« in k temu *gajina*, *gajišče*, *zagâj* »Gehege«. Pomen »zdraviti« ima č *hojiti*, p. *goić*, gl. *hojić* in k temu *hojc* »zdravnik«, dl. *gojiš*, *gojc*, ukr. *hajíty*, *hajíty sja*, *híj*, g. *hóju* »zdravilo«, br. dial. *gajúčy* »zdravilen« (Scjaškovič, Materialy) in r. samo dial. *goitь*. Za starost pomena prim. lit. *gýti* »biti zdrav«, *gýdyti* »zdraviti«, *gajùs* »ki se rad zaceli«.

**gajsati**, *gâjsam* (v. impf.) »drgniti, brusiti, smukati«, tudi *gâjsnati*, *gávsati* poleg *âjsati*, *âjskati*; Gutsmann, 302 navaja *ajsnati* »sticheln, pobadati, pikati, pehati, wushagati«.

Verjetno izposojeno iz srvn. *hehsenen*, *hahsen* »subnervare« (Lexer, Mhd. Wb. I 1207). P. *hasać* »skakati, poditi, spodbadati, ugnati« in č. *hasati* »noreti«, slš. *hasat'* »plesati«, r. dial. *gasátь* »skakati«, ukr. *hasáty* »begati«, kar je verjetno onomatopeja (Berneker, I 378; Vasmer, I 261; Slawski, I 409; Machek[2], 162) in se pomensko ne ujema s slovenskim.

**gájžla** (f.) »bič«, *gájželnik* »bičevnik«, *gajžlati*, *gajžlam* »bičati«. Po metatezi *g-/ž-* tudi *žâjgla* (Vreme, Divača), kar je dalo furl. *sgáile* (Štrekelj, JA XII 485); v 16. st. sln. *gajshla* »bič« pri Dalmatinu.

Prim. tudi sbh. kajk. *gajžlati* »bičati«. Izposojeno iz srvn. *geisel*, stvn. *geisla*, *geisila*, *kaisala*, nvn. *Geisel*, *Geissel* »bič«. Starejša izposojenka je sln. *jéžla* »bič«, *ježláti* »bičati« iz stvn. *geis(i)la*; enako kor. dial. *jižla*, *jižlati*, po Štreklju, Lwk. 24 iz srvn. *gîsel*, toda Striedter-Temps, DLS 126 izhaja enako iz stvn. *geisila*. Najmlajša izposojenka je štaj. dial. *gojsláti*, *gojslâm*, tudi *gosláti*, *goslâm* »mučiti«, kar je po Kelemini, ČZN VII 103 iz nvn. dial. *goəsln*,

po Striedter-Tempsovi iz srvn. bav. **goiseln*. Glej tudi Jagić, JA VIII 318.

**galẹ̑b** (m.) »Larus«; izposojeno iz sbh. *gȁlēb* »Larus« (Dubrovnik, črnogorsko primorje) poleg *kȁlēb* (hrvatsko primorje). Razmerje med začetniki *g-* in *k-* kakor v *gavran* : *kavran*, sln. *gúščar* : *kúščar*. Etimološko nepojasnjena beseda. Daničić, Korijeni 40 je povezoval z *golǫbь*. Matzenauer, LF VII 173 je izhajal iz onomatopeje *gal-*; prim. r. *gálka* »kavka« (glej tudi *gávec*). A. Mayer, KZ LXVI 105 pa je suponiral ide. **ghel-* »lesketati, svetiti« z varianto **ghel-/*kel-*, prim. lit. *kalýbas, kalýbas* »z belim vratom«. Skok, I 546 pušča vprašanje etimologije odprto.

**galẹ̑ja** (f.) »bojna ladja na vesla«, redko *galíja*; k temu *galjȏt* »veslač na galeji« (nar. pesem), novejše »izprijen, slab človek«, v zah. dial. »birič«. Prim. sbh. *gàlija*, v 15. st. *gollja*, v Dalmaciji *galijȍt* »obešenjak« (Tentor, Razpr. SAZU, 1950, 73), r. staro *galěja*, p. *galja*, stč. *galejě, galijě*; izhodišče je it. *galèa*, bizan. gr. γαλαία, verjetno ilirsko (Krahe, Sprache der Illyrer, 114), sorodno z lat. *golaia* »morska želva«, gr. χέλυς »želva«, slov. *žely*, g. *želъve*. O drugih izvedenkah glej Berneker, I 292; Vasmer, I 254; Skok, I 547.

**gȃlic** (m.) »čevljarsko črnilo«; v 18. st. tudi *galup* »črnilo« (Pohlin) *galč* (Gutsmann) »Schusterschwärze«. Pleteršnik nima. Prim. zah. sbh. *gao*, f. *gala* »umazan, nečist« (Mikalja, Stulić), *gȁličast* »črn«, *gàlica* »ime za črne domače živali«, *galin* »vranec« (Srem), *galonja* »črni vol«, v. *galiti se* »temniti se, mračiti se« (Stulić). Loewenthal, Farbenbez. 8 je primerjal stagl. *col*, stvn. *kol, kolo*, ir. *gūal* »premog« iz ide. **geu̯-* »žareti« (glej *glavnja*), kar fonetično ni mogoče. Berneker, I 293 primerja kor. n. *galm* »dim, para«. Bulachovskij, IAN otd. lit. VII 102 sodi, da je sbh. *gao* nova tvorba k osnovi *gal-* v ptičjih imenih (glej *gȃvec*). Enako Fraenkel, 284 kljub dvomom pri Vasmerju, I 255.

**gáliti**, *gálim* (v. pf.) »razkrinkavati«, *gáliti se* »slačiti se brez sramu« (vzh. štaj.), navadno v komp. *razgáliti*, impf. *gáljati, razgáljati*; k temu *zagáliti*, impf. *zagaljeváti* »zakriti, zagrniti«.

Sbh. *gáliti se, gȃlim se* »razvedriti, umiriti«, *razgáliti* »razvedriti, razgaliti, oguliti«, *zàgaliti, zagàlačiti* »zavihati rokave«, v nar. pesmi *galiti* »zasukati, zavihati«, dial. *gáliti* »pokrivati nebo z oblaki«, r. *progálitь* »razjasniti, očistiti«, *progálina, progálь* »jasa v gozdu, nezamrznjena luknja v ledu«, ukr. *hal*, *prohályna* »jasa«, *prohál'uvatysja* »jasniti se«, č. *rozhaliti, odhaliti, zahaliti* poleg *haliti* »zakriti«. Kljub Skoku, I 547 ne spada sem mak. *gali*, blg. *gàlja* »ljubkovati, crkljati« (o tem Berneker, I 293; Meillet, MSL XIV 228). Največkrat povezujejo z *golъ* (Berneker, I 294; Vasmer, II 438). Drugače Wood, KZ XLV 62, ki izhaja iz gr. χαλάω »popuščam, slabim«. Zanimivo Machek², 157, ki primerja sti. *galati* »rosi, prši« in suponira izhodno slov. **vy-galiti* »razjasniti nebo«. Toda drugače o sti. *galati* Mayrhofer, I 329.

**gȃlka** (f.) »šiška, doblica«. Prim. r. *gálka* »steklena kroglja«, *galúška* »cmok«, ukr. *hálka* »kroglja«, *haluška* »cmok«, br. *hálka* »žoga«, p. *galka* »krogla, jabolko na zvoniku, cmok, žoga«, tudi *gała*, pl. *gały* »oči«, dem. *galeczka, galuszka* »frnikola, cmok«, slš. *hálka* »frnikola, jabolko na zvoniku«, č. *hálka* »bula na drevesu«, dial. »žoga«. Slawski, I 253 meni, da spada zraven tudi ukr. *hal* »žoga, jama v gozdu«, r. dial. *gal* »jasa« in *galъka* »ploščat kamen«, kar izvaja Vasmer, I 252 in 257 iz *golъ*. Malo je verjetno, da bi se vse to moglo razviti iz pozno srvn. *galle* »oteklina, mehur« (Miklošič, 60; Karlowicz, SWO 175). Berneker, I 292 dopušča možnost, da je sln. *gȃlka* prevzeto naravnost iz it. *galla* »mozolj, oteklina«, lat. *galla* »šiška«. Iljinskij, RS VI 217 sodi, da je to slovanska besedna družina, sorodna z lat. *galla*. Vasmer, I 255 in Slawski, I 253 puščata odprto. Machek², 158 pa izhaja iz glagola, stp. *galić* »metati žogo«, r. dial. *galitь* »isto« iz ide. **gu̯ōl-* in primerja gr. βάλλω »mečem«.

**galȍp** (m). »dir, hiter tek«; v. *galopirati* »dirkati«. Evropska beseda neznanega porekla. Prim. n. *Galopp*, it. *galoppo*, frc. *galop*, r. *galóp*. Nekaj poizkusov razlage iz germanske osnove glej pri Brück, ZRPh LI, 31.

**galȏša** (f.) »gumijasto obuvalo«, navadno pl. *galȏše*. Izposojeno iz n. *Galosche*, to pa iz frc. *galoche*. Izhodišče je kel. **gallos* »kamen« (Wartburg, II 1, 44).

**-gaman** (adj.), le v komp. *zagȃman, zagȃmast* »počasne pameti, omejen« (gor., kor.). Pomensko najbliže je mak. *gavest* (adj.) »zagaman« poleg *gavi se* »zija, bulji«, *gava* »vara«. Dalje spada zraven tudi sln. *ganiti, ganem* »ogoljufati« in blg. *gàbam, gàbvam, gabna* poleg *gàvam, gàvvam, gàvna* »ogoljufam, izigram«. Izhajati je treba iz slov. **gabati* »držati«, s pomenskim razvojem preko »zgrabiti, popasti, prijeti« tudi v »nadlegovati, drežnjati«, prim. p. *nagabywać*, ukr. *habaty, nahabaty*, br. *gabacь, zagabacь, gabnucь* z asimilacijo *-b-* : *-v-* : *-m-*; enako sbh. *gaman* »pohlepen«, *vgamniti* »hlepeti« in rum. *găman* »požrešen«, *gămănie* »požrešnost«, kar ni iz it. *gana* »pohlep« (Štrekelj, Lwk. 20), pri Skoku, I 549 brez razlage. Prim. lit. *gobùs* »pohlepen«, *gobė́tis* »hlepeti«, *gobtis* »stremeti« (Bezlaj, JiS XIX 124).

**Gameljne** (tpn.), 1260 *Gemelein*, 1295 *Gemleyn*, 1338 *Gæmelein, Gaemelein*, 1451 *Gamesdorf*, 1458 *Gemling*; k temu reka *Gameljščica*, 1342 *an der Gaemnich*, 1350 *an der Gaemlin*, 1444 *an der Gemling* (M. Kos, STL rkp.). Izhajati je treba iz ktetika **Gameliane* k atpn. **Gъmělь*, prim. br. tpn. *Gomel*, starejše *Gomela*, p. *Gmelno* itd. (Bezlaj, SVI I 172); verjetno je to v prevojnem razmerju s csl. *po-(o-)-gymati* »pobožati« in sln. *pogum* »Mut« z enako prevojno iztiritvijo proti lit. *gaĩmuras* »slabič«, *gaimarúoti* »mencati, cincati« kakor slov. *pogybnǫti, izgybnǫti* proti lit. *gaĩšti* »izginiti«, *geĩbti* »oslabeti, poginiti« (Bezlaj, Baltistica X 18d.)

**gamilica** (f.) »Matricaria chamomilla«, tudi *gomȋlica, kamȋlica*; v 17. st. *gamilize* (f. pl.) »Chamomilla« (Kastelec, Vorenc).

Izposojeno iz bav. *Gamillen, Gomilln* »Chamomilla« (Štrekelj, LMS 1896, 145; Striedter-Temps,

DLS 130), to pa preko it. *camomilla* iz lat. *chamaemelon*, gr. χαμαίμηλον (Matzenauer, CS 164).

**gâms** (m.), g. *gámsa* »Rupicapra«, tudi *gâms*, g. *gámsa*. Izposojeno iz bav. tir. *gams*, nvn. *Gems* (m.), *Gemse* (f.), srvn. *gameȝ*, stvn. **gamuz* (f.) »Rupicapra« (Grafenauer, RZDH I 371; Striedter-Temps, DLS 126). V različnih obdobjih je prevzeto iz n. tudi č. *kamzík*, stč. *gemsík*, *gensík*, p. *gemza*. Nemška beseda je iz rom.; prim. lat. *camox*, it. *camoscio* (m.), *camozza* (f.), kar je predromanskega izvora (Hubschmid, ZRPh LXVI 9); glej tudi rezijansko *ćamurče* in bohinjsko *komarča*.

**Ganda** (f.; mtpn.), »pogost mikrotoponim v Julijskih Alpah«. Prim. štaj. n. *Gante* (f. pl.) »Anhäufung von verwittertem Gestein«. Izposojeno iz rom. *Ganda* »Geröllhalde, Steinhaufen« (Kelemina, SR IV 185). Beseda je predromanskega izvora, razširjena v toponimiki vzhodnih Alp (Meyer-Lübke, 3670). Oštir, Beiträge 59 povezuje z bask. *ez-kanda* »kamen«.

**gânica** (f.) »koruza, turščica« (Porabje); izposojeno iz madž. *gánica*, *gáncá*, *ganczó* »močnata jed«, to pa je iz slov. *žьganьcь*, sln. *žganci*, sbh. *žgánci*, č. dial. *žgance*, slš. *džganec*. Madžarske oblike kažejo, da so izposojene iz različnih slov. jezikov (Benkö, MESz I 1025).

**gániti I**, *gánem* »vzbuditi sočutje, dirniti«, rabljeno brezaspektno, nikoli s preverbom; zastarelo tudi *gíniti*, *gínem* z enako funkcijo; dvojnost v izvedenkah *gánjen*, *gínjen*, *gánjenost*, *gínjenost*, *g njenje*, *gínjenje*, *ganljiv*, *ginljiv*.

Prim. sbh. *gànuti*, *gȁnēm*, toda č. *pohnuti*. Osnova je ista kot v *geniti*, *gánem* »premakniti«, csl. *gъnǫti* »movere«, toda k temu je csl. samo *gybati*; csl. *gybnǫti* pomeni »poginjati«. Pri Gutsmannu v 18. st. *nagiblezh govor* »rührende Rede«. Dalje glej *geniti*, *gibati*, *gubiti*, *giniti*.

**gániti II**, *gánim* (v. pf.) »ogoljufati«, impf. *ganováti*, *ganújem*; npr. *ganil me je za deset cekinov*. Pleteršnik, I 207 izvaja iz it. *ingannare* »ukaniti, ogoljufati«. Vendar kaže blg. *gàbna*, *gàbam*, *gàbvam* »goljufam, izigravam, imam za norca«, mak. dial. *gava* »vara«, *gavanje* »prevara«, da je treba izhajati iz slov. **gabnǫti*. Georgiev, 219 povezuje blg. besedno družino s severnoslovanskim *gabati*, r. *nagabátь* »biti nasilen«, ukr. *habaty* »nadlegovati«, br. *habacь* »grabiti«, p. *gabać* »grabiti, dotikati se«, slš. *habat'* »jemati, polastiti se«; p. *nagabać*, *nagabnąć* pomeni tudi »nagajati, dražiti«. Berneker, I 287 meni, da je ta pomen sekundaren. Severnoslovanski pomen je ohranjen v sln. dial. *gajtičen* »pridobiten« (Sv. Gregor, Breznikov pripis v Pleteršniku) < **gabtičen*.

Sorodno je lit. *gobětis* »biti pohlepen«, *gabùs* »po lepen«, *gõbis* »pohlep«, dial. *guõbti* »grabiti« iz ide. **ghab-* »zgrabiti, vzeti, imeti«; prim. lat. *habeo* »imam«, sti. *gábhasti-ḥ* »roka« (lit. *gabãna* »prgišče«), stir. *gaibid* »vzame, zgrabi«, got. *gabei* »bogastvo« (Zubatý, Stud. II 97; Meyer, IF XXXV 224; Fraenkel, KZ LXIII 102; Pokorny, 407).

**-gániti** *-gânim*, samo v komp. *pogániti*, *pogânim* »opsovati, oskruniti«; k temu adj. *pogân* »nečist, odvraten« (pkm., vzh. štaj.). Prim. sbh. *pòganiti*, *ispòganiti*, *opòganiti*, *màganjiti* »oskruniti, onesnažiti«. Kljub blg. *pogànec* »nečist, pogan« je malo verjetno, da je to izposojeno iz lat. *pâgânus* »pogan, krivoverec«, ampak je kakor r. *pogányj* »nečist, ostuden, slab« ukr. *pohányj* »slab, grd« izvedeno iz, **ganiti*, r. *gánitь* »psovati, zasramovati«, ukr. *hanýty* »grajati, psovati«, br. *hánicь* »sramotiti«, p. *ganić* »grajati«, č. *haněti*, *haniti* »grajati, sramotiti«, gl. *hanić*. K temu tudi blg. *gana* »bes«, *ganav* »besen«. Marvan, LF LXXXIV 31 je povezoval *ganiti* in *poganiti*, toda izhajal je iz lat. *pâgânus*. Drugi so izvajali č. *hana*, *hanba*, *hamba* iz stvn. *hona* »Hohn« (Berneker, I 378). Osten-Sacken, KZ XLIV 158 in Machek[2], 120 mislita na *gad*. Vasmer, I 258 in Slawski, I 401 opozarjata na r. *nagonjáj* »graja, svaja« in izhajata iz *goniti* : *ganiti*. Glej tudi *gombati*.

**gânjati**, *gânjam* (v. impf.) »goniti« (Rezija). Prevojna oblika k *goniti*, knjižno sln. predvsem v impf. komp. *iz-(pre-, po-, pri-, u-, z-, za-)gânjati*, medtem ko so komp. tipa *nagoniti* (*se*) regularno perfektivni; simpleks *gánjati*, *gânjam* je tudi sbh. (areal neugotovljen), stč. *haněti*, č. dial. *hanět*. Sicer je sbh. impf. oboje, *próganjati* in *prógoniti*, enako csl. *izgoniti* : *proganjati*, *pogánjati*. Prevladuje tip *izgoniti* (Dostál, Studie 510); forma **ganjati* se zdi predvsem zah. slovanska, č. *vyhaněti* (impf.) : *dohoniti* (pf.), p. *przeganiać*, *zaganiać* : *dogonić* (pf.), Vendar je tudi ukr. *pohanjaty*. Verjetno spada zraven tudi br. *ganjácь*, *ganjácca* (kljub akanju), vendar sbh. tudi *gónjati*, *gônjâm* v 18. st. Dalje glej *gnati*.

**gȃnk** (m.), g. *gánka* »lesen hodnik«, tudi *gânək* »kor v cerkvi« (Dragatuš); v 17. st. *ganzhizh* »particula« (Kastelec). Prim. sbh. kajk. *gànak*, *gȁnjak*, v Srbiji *konk*. Izposojeno iz stvn. *gang*, srvn. *ganc*, nvn. *Gang* »hodnik« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 371; Striedter-Temps, DLSbkr. 126).

**gántar** (m.), g. *gántarja* »plesno, podstavek za sod«, tudi *gántnar*; v 18. st. *kantnar* (Pohlin); sln. tudi cgn. *Gantar*.

Izposojeno iz bav. avstr. *Ganter*, štaj. n. *Ganter*, *Gantner* »podstavek za sode«, srvn. *kantner* iz lat. *canthērius* »podstavek, greda« (Miklošič, 60; Matzenauer, CS 193; Grafenauer, RZDH I 379; Striedter-Temps, DLS 126). Iz istega vira je sbh. kajk. *gantar*, *gantner*, medtem ko je sbh. *kantir*, *kantijer* iz it. *cantiere* (ARj IV 825). Prim. tudi č. *kantnéř*, *kantnýř*, *kantýř*, *kancnýř*, *kancíř*, slš. *kantner*, *gantnár*, p. *kętnary* in madž. *gantár* (Berneker, I 482; Machek, 191).

**gára** (f.) »debelna rogovila« (pkm.); k temu verjetno adj. *gárast*, *gárav* »neraven, hrapav, raskav«. Ta adjektiv je Berneker, I 295 napačno povezal z *gárati* »oguliti« in *gárje* »srbeč izpuščaj«. Pomensko bliže je *garjáča*, *gárjavica*, *gárjávka* poleg *gorjáča*, *grjáča*, *grjâvka*, *grjavíca* »grčava, zakrivljena palica«, adj. *grjáčast* »grčast«; v 18. st. *gerjázha* (Pohlin), štaj. n. *Goriatsch* »Tabakschwärzerstecker« (Štrekelj, ČZN VI 13). Dalje nejasno; morda je sorodno str. *gvorь* »bula, mehur, kepa«, *gvoratyj gvozdь* z nejasnim pomenom (avtor, Eseji 137), brez etimǫlogije (Vasmer, I 263). Glej tudi *gir* »grča« in *grlj* »grča«.

**garáti I**, *garâm* (v. impf.) »težko, naporno delati«; k temu *garáč* »težak«, *garánje*, *garáštvo* »naporno

delo«, *zgarán* »izčrpan od dela«. Pleteršnik, I 207 navaja samo dial. *gárati* »težko hoditi, težko nositi« (Goriš. Brda, Banjščica). Pomensko najbliže je br. *garavácь* »trdo delati«, npr. *garúje kak vol* »gara kot vol« (Jankouski, Dial. sl. III 155), kar je težko ločiti od r. *gorevátь* »trpeti, žalovati« (glej *gorje*). Neupravičeno loči Machek 2, 161 č. *hárati, harantovati* »tekati, pojati se« in lit. *garúoti* »hitro bežati«, *gorúoti* »spotiti se pri teku« od osnove *gorěti*; glej tudi Fraenkel, 134.

gárati II, *gáram* (v. impf.) »oguliti dlako, praskati, drgniti«; izv. *gára* »oguljena lisa«, *gáranje* »praskanje«. Samo slovensko; Štrekelj, ČZN VI, 13 izvaja iz romanščine; prim. lat. *cârere* »česati volno«, it. *cardare*, prov. *escarrasá*. Berneker, I 295 pa prevzame domnevo Pleteršnika (I 207), da je izhodišče nvn. *haaren*. Oboje je zelo dvomljivo. Misliti bi bilo mogoče na izvedenko iz **garь* »saje, pepel«, prim. sbh. *gâr* (f.) »pepel iz slame« kot pripomoček pri strojenju.

garbast (adj.) »trpek, hrapav«, npr. *gârbast zid* (Branica). Izposojeno iz furl. *garb, garp* »trpek, hrapav« ali ben. trž. *garbo* »hrapav«, stit. v 12. st. *warbus, guarbus* iz langobardskega *harwi*, nvn. *herb* »trpek« (Štrekelj, JA XII 457; Kelemina, SR IV 191; Grad, SR XX 36). O it. *garbo* Battisti-Alessio, III 1763; tudi sbh. *gârbać, grbać, gârboć, grbača, grbaja* »Nasturtium officinale« izvaja Skok, I 552 iz it. *garbo*.

garbati, *gârbam* (v. impf.) »komu strojiti kožo, pretepati koga«, *gârbati se* »drgniti se«; v 18. st. *garbati* »strojiti« (Pohlin), *garbar* »strojar«.
Prim. sbh. *garbiar* »strojar«, p. *garbówać* »strojiti«, *garbarz* »strojar«, ukr. *harbar* (< p.). Izposojeno iz srvn. *gerwen, garwen, gerben* »pripravljati«, stvn. *lëdar-garawo* »strojar«. Bav. avstr. *gärben*, tir., kor., štaj. n. *garben* pomeni tudi »tolči« (Striedter-Temps, DLS 126; Slawski, I 256).

garbîn (m.) »severni veter« tudi *grbîn* in *gárbus* (Ščavnica). Prim. sbh. *gárbîn* »jugozahodnik«, *gȑbin*, blg. *garb, garbi* »jugo ahodnik«.
Izposojeno iz it *garbino* »jugozahodnik«, to pa iz arab. *gharb* »zahod«, *gharbi* »zahoden«. (Miklošič, 60; Berneker, I 295). Bolgarsko *garb* je sprejeto iz osman. tur. *garp* »zahod«, *garbî* »zahoden«.

gárje (f. pl.), g. *gârij* »srbeč, nalezljiv izpuščaj, hraste«, tudi *gárne* (Posočje); adj. *gárjev, gárjast*; izv. *gárjavec, gárjevec, gárjavka*; prvič v 16. st. *garje* (Dalmatin). Iz kor. dial. *harje* je kor. n. *arich, arch, erch* »izpuščaj na otroški glavi« (Koštiál, Svoboda, 1951, 190). Samo slovensko; gotovo v zvezi z *gárati* »oguliti dlako, praskati«, vendar je malo verjetna razlaga iz rom. *cârere* (Štrekelj, ČZN VI 13) ali iz n. *haaren* (Berneker, I 295), še manj pa iz lat. *agria* »lišaj« (Pleteršnik, I 207). Mogoče je misliti na domače podedovano *gar-* k *goreti*, prim. tudi sin. *grúže* »garje (rez.)« k *gristi*.

gárnik I (m.) »motovilo, vreteno za navijanje preje« (dol. vzh. štaj.), tudi *gáre* (f. pl.), *gârmote* (f. pl.), *gârnote* (f. pl.) »isto« (vzh. štaj.); belokranjsko *gárnik* »psovka«.
Striedter-Temps, DLS 127 misli, da je *gárnik* le s sln. sufiksom prirejeno n. *Garnwinde*, oblike *gârmote, gârnote* pa so hibridne iz n. *Garn* in sln. *motati*. Pri tem se sklicuje na *garmprat* (Hipolit) iz n. *Garnbrett*. Zaradi sln. *gárnjak, grnec* »koš za listje« je mogoče misliti na podedovano osnovo iz ide. **ger-* »sukati, plesti«, prim. lit. *gur̃bas* »košara, motovilo, vreteno, lesa, ograja«, *gar̃galas, gargolas* »nit, preja« (avtor, Lingu. VIII, 69), sti. *gunaḥ* »posamezne niti, vlakna vrvi« (Fraenkel, 134; Walde-Pokorny, I 593).

gárnik II (m.) »skelet, okostnjak«, tudi »psovka suhemu človeku« (bkr.). Ker pozna Vodnik za »skelet« tudi sin. *koš* (npr. danes *prsni koš*) je mogoče, povezati *gárnik* »skelet« in *gȓnec* »koš za listje« (Haloze) z *gárnik, gármote, gárnote* »motovilo«. Vendar nejasno.

garofan »Dianthus«; prim. sbh. *gariful, garofan, garavilje, garòfilje, garofil, gàrofao* poleg *karanfil, karanfilj, karavilje, karanfilje*, blg. *karanfir, karàmfil, karanfil*, č. *karafiát*, dial. *garafíja*, p. *karafjal, karofjal* »Calendula«, r. *gravilat* »Geum urbanum«. Zadnje izhodišče je gr. καρυόφυλλον, lat. *caryophyllum*, kar je dalo it. *garófano*, ben. *garofolo*, frc. *girofle*. Slov. izrazi so izposojeni deloma iz lat., srlat. *gariofilum*, deloma iz italijanščine ali celo iz rščine s turškim posredovanjem (Miklošič, Frw. 96; Matzenauer, CS 165; Berneker, I 488; Machek, JR 80).

gárov (m.), g. *gárova* »pes črnkaste, a tudi rjavkaste barve« (Suhor); k temu *gára* »im ovce« (Pohlin), *gârež* »ime kozi«. Miklošič, 60 in Štrekelj, LMS 1884, 13 primerjata sbh. *gȁrav* (adj.) »sajast, umazan, črn«, *gâr* (f.) »saje, temna barva, pepel iz slame«, v imenih živali tudi *gar* (m.) »ime črnega psa«, *garaš, gareš* »črnkast oven«, *garava* »črnkasta krava«. K temu tudi blg. dial. *gar* »siv«, *gára* »rdečkasta ali črna ovca z belo liso«, *garúša* »koza s temnim hrbtiščem«. Vendar to ne bo dubleta k sbh. *gao* (adj.), f. *gala* »umazan, nečist, črn«, kot misli Miklošič, ampak je to podaljšana *-ō-* stopnja osnove *goreti* (Berneker, I 294), prim. sln. *sonce zagarja* »zahaja« in mtpn. *Ogar, Vogar, Ugar* (< **ǫgōrь*), v tpn. *Pregarje* in verjetno tudi *Vogarsko*. Oblika *gárov* je verjetno substantiviziran adjektiv, ne pa iz madž. *-ó-* (tako Štrekelj, idem.).

gártroža (f.) »vrtnica, Rosa centifolia«, dial. *γártroža* (Kras), *gáu̯troža* (Ljubljana, Borovnica), *gátrou̯ža* (Ribnica), *gâjtroža* (kor.). Izposojeno iz bav. avstr. *Gartenrose* »Rosa centifolia« (Ramovš, Hgr. II 77; Striedter-Temps, DLS 127). *Vrtnica* je knjižni kalk iz nemščine.

gâs (m.) »plin«, *biti pod gasom* »biti pijan«. Evropska kulturna beseda. Slovenci smo *plin* sprejeli iz č. *plyn* »gas«, Čehi pa iz p. *plyn* »tekočina«. Nastalo je *gas* iz vulgarno nemškega izgovora, gr. χάος »prepad, kaos«; za pojem »plin« ga je uvedel alkimist Helmcnt (1577—1644).

gasiti, *gasím* (v. impf.) »preprečevati gorenje«, tudi inhoat. *gásniti, gâsnem, ugášati*, pf. *ugásniti*; s številnimi izvedenkami *gâs, gašénje, gasîlec* itd.
Splošno slovansko; sbh. *gásiti, gâsîm, gȁsnuti, gȁsnem*, mak. *gasi*, blg. *gasjà*, r. *gasitь*, ukr. *hosýty*,

br. *hasicь*, p. *gasić*, č. *hasit*, slš. *hasit'*, gl. *hasyć*, dl. *gasyś*. Sorodno je lit. *gesýti*, *gesaũ* poleg *gèsti* »gasiti«, lot. *dzist*, *dziestu*, tranzitiv *dzēst*, *dzēšu*, dalje gr. σβέννῦμι »ugasniti«, ἄσβεστος »neugasljiv, negorljiv«, toh. *kas*, *kās* »gasiti« vse iz ide. **gu̯es-* (Meillet, MSL XIV 338; Pedersen, IF V 47; Berneker, I 295).

**gastáld** (m.) »župan«, tudi *ka t. ld*, dial. *ćastal*, *ćastalt* »poljski čuvaj« (rez.), *kaštalnik* »paznik na cerkvenih vinogradih, cerkveni ključar« (bkr.).

Prim. tudi sbh. *gèstod*, *gèstalad* »predstojnik vaške skupnosti« (Dubrovnik), *gàštalad* »funkcionar cerkvene skupnosti« (Split). Prvotni pomen »upravitelj gastaldije, upravne enote v oglejskem patriarhatu«, izposojeno iz srlat. *castaldus* (8. st.) ali it. *castaldo* »oskrbnik« iz langobardskega *gastaldo* »upravnik kraljevih posestev, namestnik vojvode«, kasneje »upravitelj, oskrbnik« (Kelemina, SR IV 190; Šturm, ČJKZ VI 54; Grad, SR XX 36). Rezijanske oblike so iz furl. *gastàlt*, *giastàld*, *ciastàld*. O teh oblikah Alessio-Battisti, I 797.

**gaštara** (f.) »steklenica« (notr.). Prim. zah. sbh. *gòstara* »steklen vrč« (Dalmacija) in alb. *gastare* »steklenica«. Izhodišče ni ngr. γαστέρα »steklen vrč«, kot navaja ARj III 323, ampak srlat. *gasterium* »steklenica za vino« (G. Meyer, EWA 121) iz srgr. γαστέρα. Stgr. γάστρα »lončen vrč« je dalo tudi lat. *gastra*, to pa po križanju z lat. *angustus* »ozek« it. *anguistara*, *inguistara*, stfr. *angester*, stprov. *engrestara* »trebušast vrč«, n. dial. *Angster* (Wartburg, FEW IV 75). Glej tudi Matzenauer, CS 168 in ZRPh 149.

**gât I** (m.) »jez, ježa, nasip, ograja«, tud *gāt* (f.), g. *gatî* in *gáta* »mlinski jez«; k temu v. *gátiti*, *gátim* »zajeziti, mašiti«, *gatiti se* »stiskati se«, tudi »ovirati« (pkm.); *zagátiti* »zamašiti«, s. *zágata*, *zagâta* »ovira, stiska«, adj. *zagáten* »zadušljiv«. V tpn. pogostno *Gača*, *Gače*, *Hače*, *Gačnik*, *Gačnjek*, največkrat »položen breg, kjer pronica voda« (Bezlaj, SVI I 170).

Prim. sbh. *gât* »jez, odvodni kanal«, starejše tudi *gata* (f.), r. *gatь* »pobruncana pot«, *zagat* »obloga«, *gatitь* »pobruncati«, ukr. *hatь*, *hatka* »jez, bajer, pobruncana pot« poleg *hat* (m.) »log, gaj«, p. *gać* »pobruncana pot«, č. *hat* (f.) »grmovje, pobruncana pot«, dial. *zahata* »zagata«, gl. *hat* »bajer«, dl. *gat* »bajer«, plb. *gotéi* (pl.) »jezovi, ježe«.

Etimologija ni jasna; deloma povezujejo s psl. **gatь* z ide. **gu̯â-*, **gu̯ēm-* »iti«, prim. sti. *gātús* »pot«, av. *gātu-* »kraj, mesto«, gr. βάσις »korak, baza«, lit. *góti* »iti«, *gãtvė* »ulica«, lot. *gatva* »brod, prehod« (Machek, LF LI 240; Brückner, KZ XLVI 233; Slawski, I 246; Vasmer, I 262). Starejši avtorji, tako Miklošič, 60 in Berneker, I 296, mislijo na sorodstvo z *gajь*.

**gât II** (m.) »jedek, zadušljiv smrad«; k temu *zagátnost* »jedkost, zadušljivost«, adj. *zagáten* »jedek, pokvarjen, zadušljiv« dial. tudi *ogáten* (dol. vzh. štaj.). Pomensko najbliže je č. *hatiti* »kvariti, kaziti«, kar izvaja Machek², 162 (= Machek, 126) iz *gatь* (glej *gât*, *zagâta*) s semantičnim razvojem kakor v n. *sich auf dem Holzwege befinden* »zaiti v stisko«. Vendar je tudi č. *hatiti se* »gnusiti se«, kar je po Macheku², 154 besedno križanje med *gaditi* in *gatiti*.

**gâtati**, *gâtam* (v. impf.) »vedeževati, ugibati« (bkr.): k temu *gátavec*, *gâtar* »vedeževalec«. Prim. sbh. *gátati*, *gâtam* s številnimi izvedenkami *gàtalica*, *gàtâr*, *gátarica*, s parazitskim *-n-* tudi *nagantât* (sln. cgn. *Gantar?*), mak. *gata*, *gatalka*, *gatanka*, *gatalec*, blg. *gátam*, *gatálec*, *gatač*, csl. *gatati*, r. dial. *gátva* »pregovor, besedna igra«, *gátovnik* »pripovedovalec«. Miklošič, 59 povezuje z *gadati*, toda Berneker, I 296 loči dve različni osnovi in primerja z *gatati*, got. *giþan*, stisl. *kveða* »reči, govoriti«. Prim. tudi sti. *gáthā* »spev« poleg *gātúh*, *gītih* »spev«, av. *gāþa* »nabožen spev«, kar povezuje Mayrhofer, I 333 z *gāyati* »poje«, r. *gaj* »vpitje«, lit. *giedóti*, *giedu* in *giestu* »začeti peti« (Fraenkel, 150). Mogoča je že ide. dubleta (Skok, I 555). Uhlenbeck, PBB XXX 267 sklepa na izposojenko iz stnord. *gáta* »uganka«, kar poleg Bernekerja, I 296 zavrača tudi Vasmer, I 261.

**gâte** (f. pl.) »spodnje hlače«, dial. tudi »bele, platnene hlače narodne noše« poleg *gâče* »isto« (Bohinj, Posočje). V tem pomenu splošnoslovansko razen br.; prim. sbh. *gȁće*, mak. *gak'i*, blg. *gàšči*, *gàče*, r. *gáči*, ukr. *gáči*, p. *gacie*, č. *gatě*, *katě*, *hace*. Drugi narečni pomeni so *gâče*, tudi sg. *gâča* »dolgi živalski modi«; prim. ukr. *háča* »žrebe«, *háčur* »žrebec«, p. dial. *gaciak* »ime bika«, lokalno *gâče* »jetra« je mogoče primerjati z r. dial. *gáči* »ledvije«, *gáčenь* »pas«, stp. *gacica* »ledvije«, č. *hace*, *hacnik* »pas«. Osamljeno je sln. *gâča* »rogelj, ledena sveča«, vendar je možen pomenski razvoj iz *gâča*, *gâče* »drevesna rogovila«; prim. dl. dial. *gaca*, gl. *haca* »razvejano deblo iz enega štora«, enako p. *portki* »rogovila« k »hlače« (Nieminen, Scandosl. III 225).

Na blg. *gàšči* »mlinska roja« spominja sln. v 18. st. *gatshe* »Wasserkasten« (Pohlin) in dial. *gata* »Mühldamm« (< *gatь*). Tudi sln. *gacman* »petelin z operjenimi tacami« (bkr.) < *gačman* po *racman*; prim. sbh. *gȁčan* »operjene ptičje tace«, r. *gáči* »operjene tace roparic«. K temu še sln. izvedenke *gâčnik*, *gačnják* »Platanthera«, *gačina* »rogovila«, *gâčast*, *gâčnat* »rogovilast, rogljat«.

Samo slovansko brez jasnega sorodstva; iz slov. jezikov je madž. *gatya*, bav. dial. *gatyen*, *gati-hosen*, a tudi fin. *kaatio* »kolki, ledvije«, lit. *gocès* »dolge hlače« itd. (Mikkola, Berühr. 108). Berneker, I 297 primerja got. *qiþus* »trebuh, maternica«, isl. *kuidr* »spodnji del telesa«, stvn. *quiti* »vulva« in zavrača Pogodina, Sledy 228, ki izhaja iz ide. **gu̯ōus-* »govedo« ter Lidéna, Arm. Stud. 33, ki suponira ide. **ghabti̯ā*, sti. *gabhás* »vulva«, arm. *gavak* »zadnjica«. Toda novejši avtorji se vračajo spet k osnovi **gu̯ā-* »iti, hoditi«, ki jo Berneker, I 297 in Vasmer, I 262 zavračata kot neprepričljivo (tako Nieminen, Scandosl. III 225; Machek², 153; Slawski, I 245; Georgiev, 233).

**gáter** (m.), g. *gátra* »mreža, rešetka« (štaj.), tudi *háter* (rez.), pl. *gâtre* (zilj.), *gáu̯tər* (Borovnica); v 16. st. *garter* (Dalmatin), v 17. st. *gartra* (Sommaripa). K temu tudi sln. *kâvtre* (f. pl.) »vrnila, lesa« (dol., Poljane) in sbh. *gȁter*, *gȁtre*.

Izposojeno iz srvn. *gater*, nvn. *Gatter* poleg *Gegitter* »mreža, rešetka, ograja« (Grafenauer, Razpr. SAZU I 380; Ramovš, Hgr. II 79; Striedter-Temps,

DLS 127). O disimilaciji *r* ~ *v* glej Štrekelj, JA XXVIII 516.

**gávec** (m.) »Vanellus cristatus«, tudi *gâvek*; vprašanje je, ali je treba izhajati iz prvotnega **galьcь* ali **gavьcь*; oboje najdemo v imenih ptičev, prim. ukr. *háva* »Corvus cerone« poleg *hálycja*, *hálka* »Corvus molendula«. Toda sbh. *gàlić* »Corvus cornix«, mak. *galica* »Corvus cornix«, blg. *galùn*, *gàlica* »Corvus cornix«, r. *gálka* »Corvus molendula«, r. csl. *galica* »isto«. Berneker, I 293 je mislil na psl. **galь* »črn« (glej *galic*). Machek, LP III 100 d. pa suponira izhodno onomatopejo *gal-* (tako že Būga, RFV LXX 107; dvomi Vasmer, I 255). O lit. *kóvas* »Cornix moledula« in lit. *kóvarnis*, *kavãvarnis*, lot. *kùosvãrnis*, stpr. *colwarnis* proti slov. *kavran*, *gavran* izčrpno Fraenkel, 284. Glej tudi *kavka*.

**gâvez** (m.) »Symphytum officinale«, tudi *gábez*, *gâbež*, *gâvek*, tudi »Scorzonera«; *volčji gabez* »Atropa belladona«.

Prim. sbh. *gȁvez*, *gâvez* »Symphytum, Cynoglossum, Anchusa, Brunella«, mak. *gavez* »Symphytum«, blg. *gavez*, *gavьz*, *gavjaz* »Althea cannabina« in »Cynoglossum«, r. *gavjáz*, ukr. *gávjaz* »Cynoglossum«, č. *havez* »Adenostyles« (< sln. ali sbh.). Berneker, I 297 razlaga to kot komp. *govéji jezik* iz ide. **gu̯ou̯-* »govedo« + **n̥ghu-* »jezik«, kar z določeno rezervo sprejemajo tudi drugi raziskovalci (Mladenov, 95; Vasmer, I 248; Machek², 163).

**gâvran** (m.) »Corvus corax«, tudi *gârvan* in *kâvran*; k temu tudi *kavrána* »Corvus corone«, *kâvra*, *kavráč* »Corvus corone«, a tudi »Meleagris«; pri Gutsmannu *kavréj*; prim. v. *kavráti* in *gâvdrati* »kaudern«.

Prim. sbh. *gȁvrān*, *gȁrvān*, *grȁvrān*, *grȁvljan*, *kȁvrān*, mak. *gavran*, *garvan*, blg. *gárvan*, r. *gájvoron*, *grájvoron*, ukr. *hájvoron*, *kavoron*, *hrájvoron*, p. *gawron*, gl. *hawron*, dl. *gawron*. Gotovo sestavljena beseda; drugi člen je psl. **vornъ*, sln. *vrân*, lit. *var̃nas*, madž. *varjú* itd. Prvi člen ni jasen. Miklošič, 152 vidi v začetnem *ka-* ojačevalno partikulo; Berneker, I 298 primerja lit. *kóvarnis*, lot. *kuõvãrnis* »kavka« in Machek, LP III 100 izhaja iz **kavo-vornъ* »kavka, vrana« z oslabitvijo začetnega *k'-* > *g-*. Vasmer, I 251 opozarja na r. *voronográjь*, prim. lat. *gāius* »sojk.«a Slawski, I 263 vidi v prvem delu onomatopejo *gâkati*, *grákati* (sln. tudi *kavráti*).

**gavun** (m.) »Atherina hepsetus«, tudi sbh. *gávun* (Dubrovnik), *gaun* (Split) »Atherina« poleg *gavica* »Smarus« (Boka), *gȁvorica* »Smarus« (Brač) izpričano od 17. st. dalje. Istega porekla je gotovo it. *gavone* ben. *gavon* »neka riba«, izpričano redko v 19. st. poleg *gavonchio* »Anguilla, jegulja«. Ker se na jugozahodni obali Italije Atherina naziva tudi *anguella*, *anguela*, je primerjava možna (Skok, ZRPh XXXVIII 546; Battisti-Alessio, III 1776), morda pa je *gavun* predromanski relikt na jadranski obali. Predide. **gava* »voda, potok« se pojavlja v hidronimiji od Španije preko južne Francije, Švice in Italije, kot ihtionim predvsem za rod jegulj (Bertoldi, St. Etr. III 299; Wartburg, IV 83).

**gáziti**, *gâzim* (v. impf.) »bresti, utirati pot, teptati, tlačiti«, pf. *iz-* (*na-*, *po-*, *pre-*, *u-*, *z-*, *za-*)*gâziti*, redko *gazati* (kor., Jarnik); k temu *gâz* (f.), g. *gazî* »utrta pot v snegu, prehod čez vodo«, tudi *gâz* (m.) in *gáza* (f.), *gazína*; iz **gazia* je *gáža* »živalske sledi v snegu« (Plužna); *gâžnja* in *gáženje*.

Razen r. csl. *ízgaziti*, *izgažŭ* »perdere, zugrunde richten« samo južno slov.; sbh. *gȁziti*, *gȁzīm*, mak. *gazi*, blg. *gàzja* s pomenom kot sln.; prim. tudi madž. *gázol* < *gaziti* (Benkö, I 1039). Dalje nejasno; Fraenkel, 162 primerja lit. *góžti* »prevrniti, podreti, zliti«, *gõžtí* »razraščati se, razkoračiti se«, *gožéti*, *gožinéti* »pohajkovati, klatiti se«, lot. *gâzt* »liti, padati, sekati, tolči«, *gaza* »nagib, slap. lij«, *gâzne* »vodni tok, val, naliv«. Berneker, I 299 zavrača to možnost iz semantičnih razlogov. Oba, Fraenkel in Berneker suponirata ide. **gâǵ-* ali **gōǵ-*; prim. arm. *kacan* »pot«. Baltsko družino povezuje Mühlenbach-Endzelin, I 620 s sti. *gāhate* »potopiti, poniknitì«, *gâhá* »plitvina, brod« in Machek, KZ LXIV 266 misli na isti izvor pri slov. *gazití*. Ker je *gāhate* iz **gâdha-* (Mayrhofer, I 334) je slov. *-z-*, lit. *-ž-* nerazložljiv. Georgiev, Vъprosi na bъlg. etim. 38 in BER 224 suponira ide. **gu̯ādhi̯os* s traško-dakomejskim *-z-* < *-dhi-*. Nesprejemljivo Otrębski, LP I 130, ki izhaja iz ide. **gu̯ā-* »iti« z naslonitvijo na *laziti*; Mladenov, 96 pa opozarja na tur. *gezmek* »klatiti se«.

**gáziti se**, *gâzi se mi* (v. refl.) »gabiti se, gaditi se (o jedi)«; prim. br. *agázny*, *agázьlivy* »ogaben, nadležen«. Zaradi ukr. *gavzátyj* »gnusen«, *gavzá* »nagnusnež« je treba verjetno izhajati iz **gav(-b-)-s-íti*, kjer je *s-* intenzivum po *-v-/-b-* postal zveneč (prim. sln. *gávzati* : *gábati*). Konzonantna grupa *-bz-* > *-z-* (prim. *zôlj* < *bzolj*). Teže je povezati **gyzda* »gnus«, č. *chyzda* »gnus«, p. *gizd* »blato, nesnaga«, oboje iz ide. **gu̯ū-* (glej tudi *gôvno*, *gvazdati*). Nejasno je ukr. *ogáznuty* »pokriti se z injem«.

**geba** (*gəbä*; f.) »pokvečen klobuk, pokveka« (Ig, Vodnik). Prim. r. csl. *gъbežь* »Biegung«, č. *přihel*, *ohbí*, *hbitý*, *hebký* iz **gъb-* kakor v *gəníti*, *gánem* kratka *-u-* jevska stopnja k *guba*, *gibati* itd. Pomensko najbliže je lot. *gũba* »pokveka, neroda«, *gubât* »pripognjeno hoditi«, *gubt* »skriviti se, skupaj zlesti«, lit. *gùbulas* »klobčič«. Glej tudi *giba*, *gibati*.

**gege** (f. pl.) »dolge, ozke hlače« (Slov. gorice; Bela krajina), dem. *gegice*, zah. sbh. *gege* »hlače« (Hrvatska, Slavonija, Lika; ARj III 127). Skok, SR V—VII 79 izvaja iz srfr. *gregues* (f. pl.) »haut-de-chausses plus ample que la culotte«, preneseno tudi »jambes«, prov. *grezesc* < **greciscus* »grški« (Wartburg, FEW IV 210b). Zaradi oddaljenosti in glasoslovne razlike je to malo verjetno.

**gél** (adj.) »rumen« (Trubar, Dalmatin). Izposojeno iz srvn. *gël*, stvn. *gëlo* »rumen«, danes *gelb* (Miklošič, 62; Striedter-Temps, DLS 127). Že od Miklošiča dalje povezujejo s tem č. *hýl*, *hějl* »Pyrrhula rubricilla«, p. *gil*, *giel* in iz tega tudi ukr. *hylь*, r. *gílь*, *gelь*. (Berneker, I 300; Karlowicz, SWO 182), drugače Machek, ZSPh XX 34; LP II 150; Sl XX 203, ki opozarja na n. dial. *Gol(l)* »Pyrrhyla rubricilla« in misli pri tem nazivu za ptiča na paleoevropsko poreklo.

**geliti**, *gelím* (v. impf.) »glasno prepevati, posebno v cerkvi« (Tolmin), tudi *heliti* (goriš., ben.), *hêlkati*

(ben.). Pomensko najbliže je č. *helekat*, *helákat*, *helíkat* »kričati, glasno peti«, slš. *helekat'*, *helákat'* in *haláčit'*, *halákat'*, *holíkat'*, p. dial. *helikać*, *helokać*, gl. *halekać*. Dalje nejasno; Zubatý, NŘ VIII 80 in Machek[2], 164 mislita, da je osnova vzklik *hele*, *hola*, *hoja*, *ohej*. Toda sln. *zoliti* »kričati, razgrajati« (vzh. štaj.) in gl. *zelić* »psovati, glasno preklinjati« je po Schuster-Šewcu, Etim. 1970, 89 morda palatalna varianta **ghel-*; prim. srvn. *gellen* »zveneti, bučati, kričati«. Nadaljnje razmerje do r. *gálitь*, *gálitьsja* »smejati, zasmehovati« č. *háliti se* »glasno se smejati«, mak. dial. *galati* »kvariti, nedostojno govoriti«, blg. *gàlja*, mak. *gali* »ljubkovati«, kar tudi povezujejo s srvn. *gellen* (Berneker, I 293; Zupitza, G. G. 172; Vasmer, I 254), ni jasno. Ne spada pa sem sbh. *gáliti* »zahtevati, želeti«, kar Meillet, MSL XIV 373 primerja z *žêlja* (dvomi o tem Berneker, I 293).

**geniti**, *gánem* (v. pf.) »premakniti«, tudi *gániti*, *gánem*; v 16. st. *ganiti* »movere«, *gániti se* »moveri« (Megiser). V komp. s preverbi deloma *v-gəníti*, *vgánem*, *zgəníti*, *zgánem*, *pregániti*, *pregánem*, največkrat pa *ná-gniti*, *nágnem*, *ó-gniti*, *ó-gnem*, *pré-gniti*, *prégnem*, *upógniti*, *upógnem* s pomensko nianso »biegen«, ki je splošno slovanska; pomen »premakniti« je samo dial. sbh., č., slš. in luž., vendar že csl. *gъnǫti*, *gybati* »movere«, *negъblь* »negiben«, primarno torej *gъbnǫti*; to **gъb-* je ohranjeno v sln. dial. *gəbȁ* »pokvečen klobuk«, verjetno je tudi *zapôga* »zavih« iz **za-po-gъba*.

Toda sln. *ugəníti*, *ugániti*, *ugánem* »erraten«, *ugânka* »Rätsel« je kljub impf. *ugibati* produkt besednega križanja med *gъbnǫti* in *gadati* (Berneker, I 288).

Sbh. kajk. *genuti se*, *genem se*, splošno pa samo *nà-(prè-*, *pri-*, *ráz-*, *sà-*, *u-)gnuti*, *nȁgnem*; mak. morda *pregne* »hitch« pri Luntu (Rečnik Koneskega pozna samo *pregne* »впреже«); blg. *gъna*, r. *gnutь*, ukr. *hnúty*, br. *hnucь*, p. *gnąć*, *gnę*, č. *hnout*, slš. *hnut'*, gl. *hnuć*, dl. *gnuś*. Ukr. *bháty*, br. *bhacь* in sbh. *obga* razlagajo z metatezo (poleg Bernekerja, I 366 tudi Skok, I 576), vendar gre tu za osnovo **bheug-*, prim. sti. *bhujáti* »krivi«, nvn. *biegen*; glej sln. *beganica* in *baža*.

Iz iste prevojne stopnje kot slov. *gъb-* je lot. *gubt* »upogibati, kriviti«, lit. *dvì-gubas* »dvogub«, stprus. *dwi-gubbus* »dvojen«. Osnova **gheubh-* »biegen, bewegen« se zdi samo baltoslovanska; ags. *geap-* »kriv«, stisl. *gaupn* »prgišče«, stvn. *goufana* »prgišče« (glej Pokorny, 450; Berneker, I 288; Vasmer, I 281), verjetno ni iz iste osnove (Fraenkel, IF LV 81; LEW 140, 1315). Machek[2], 193 se ponovno vrača k staremu mnenju (literatura pri Bernekerju in Vasmerju), da je baltoslovansko **gheub-* nastalo po metatezi iz **bheug(h)-*. Verjetna se zdi domneva, da je baltoslov. **gheubh-*, po metatezi iz **bheugh-* po prevojni iztiritvi križano z ide. **gei-b-* »gibati, kriviti«, prim. lit. *geĩbti* »oslabeti, poginiti«, lot. *geibt* »poginiti, umreti« (avtor, Baltistica X 21). Glej tudi *gibati*, *gubiti*.

**géslo** (n.) »parola, razpoznavni znak«, starejše tudi *gaslo*. Oboje izposojeno; sln. *géslo* kakor sbh. *gȅslo* iz č. *héslo*, sln. *gáslo* pa je iz r. *gaslo*, kar je kakor ukr. *háslo* iz p. *hasło*. Miklošič, 60 povezuje s tem pomensko enako p. *godło*, kaš. *goedło*, slovin. *gùǫdło* in iz p. tudi dl. *gódło*, *gódmo* in ukr. *gódlo*, kar zavrača Berneker, I 378. Vendar je Kořínek, LF LVIII 149 in ZSPh XV 417 izvajal č. *heslo* iz **gъd-slo*; prim. tudi ukr. *géd-ło* »ukaz, naredba« iz neznanega poljskega vira. P. *hasło* rekonstruira Slawski, I 410 v **gad-slo* ali **gad-tlo* k *gadati* in *godło* iz **goditi*. Dvomljivo sodi Skok, I 561, da je sbh. *gȅslo* domače iz hrvaške vojne krajine.

**gestrîn** (m.) »povodni mož«; k temu cgn. *Gestrin*. Komaj iz nvn. *Wassermann* (Kelemina, Bajke 21), vendar je poleg stč. *vastrman* tudi nč. *hastrman*, slš. *hastrman*, *hastrmák* (Machek[2], 126). Prim. tudi *taterman*.

**giba** (f.) »guba« (vzh. štaj.), dem. *gíbica*; adj. *gíbast*, *gibȁt* »gubast, naguban, dvojen« (Sln. gorice), v. *gíbiti* »gubati«. Poleg splošnoslovanskega *gúba* (lit. *gaũbti*) je samo slovensko; dolga *-ū-* stopnja je v slov. *gybati*, *gy(b)nǫti*, kratka *-u-* v **gъb-*, sln. *geníti*, *gániti*. Vendar je sln. *gíba* lahko nova tvorba v dial., kjer je *-u-* < *-ü-*, naslonjeno na *zagib* »zavih« in pod.

**gibanica** (f.) »vrsta potice« (vzh. štaj.); izv. *gibáničnik*, *gibâničnjak* »jerbas za pecivo«, *gibâničar* »pek«; v 18. st. *gebanza* (Pohlin). Izvedeno iz *gybati*; prim. sbh. *gibanica*, *gibȕnjica* »vrsta peciva«, *gibanisati* »peči gibanice«, *gibȍle* »nadev za potice«, izpričano od 17. st. dalje na severozahodu (Skok, I 577). Mak., blg. *bànica* (< *gybanica*, **gъbanica?*). K temu r. dial. *gibátь* »mesiti«, *gibátь kôróváju* »mesiti kravajec« (Tolstoj, Leks. Poles-ja 17). Iz druge prevojne stopnje je sln. *gubána*, *gubánica* »potica« (Štrekelj, ČZN V 68), kar je izposojeno v furl. *gubanize*, *bubane* »vrsta peciva«; tudi madž. *gobonca*, *gabonca* »vrsta peciva« (< sbh.; Benkö, I 1067). Toda sln. *begânica*, *bugânica* je nastalo po križanju dveh različnih osnov (glej *báža*, *begânica*). Zanimivo je dial. *pogânica* »potica«, verjetno iz **gōb-* (glej *gábati* »pogubiti«)

**gibati I**, *gíbam*, *gíbljem* (v. impf.) »premikati«; impf. k *geníti*, *gánem*, toda pomen »biegen, zusammenfalten«, ki prevladuje v drugih slov. jezikih, je v slovenščini sekundaren (podobno mak., č., slš., luž.). Obsežna besedna družina, kompozita so vedno imperfektivna (*iz-o-*, *na-*, *pre-*, *u-po-*, *z-*, *za-)gibati*. S. *gîb*, *nagîb*, *pregîb*, *vzgîb*, *zagîb*; adj. *gíbek* (pkm. »nagnjen«), *gibljȉv*, *gíben*, *gíbčen*, *gibežljȉv*, *gibálen*; k temu *gíbanje*, *gibálo*, dial. *gibánec* »guba, zagib«, *gíbkost*, *gíbčnost*. Splošnoslovansko; csl. *prěgybati*, sbh. *gîbati*, *gîbljem*, mak. *giba* »dotikati«, blg. *gìbam* »dotikam, premikam«, r. *gibátь* »upogibati«, ukr. *zahybáty*, p. *gibki* (adj.), č. *hýbati*, gl. *hibać*, dl. *gibaś*. Vrsta avtorjev išče drugo izhodišče za osnovo **gъb-*, **gyb-*, **gub-* »upogniti, premikati« kot za homonimno **gyb-*, **gub-* »poginiti, pogubiti« (Miklošič, 82; Machek[2], 192); proti temu Zubatý, Studie I 1, 232; Berneker, I 373; Trautmann, 100; Fraenkel, 140).

**gibati II**, *gíbam*, *gíbljem* (v. impf.) »poginjati«. Poleg csl. *gybati*, *gyblją* »poginjati« in stč. *hyběti* »gorje« je simpleks ohranjen samo v slovenskem dial. (Prekmurje). Kompozitum *pogíbati* kot impf. k *pogíniti* je izpričan v 16. st. (Krelj), danes samo

dial.; redko *pogibávati* kot impf. k dial. *pogíbniti* (pkm.). K temu *pogîbel*, *pogîbelj* »propad, nevarnost, poguba«, v 16. st. in dial. pkm. tudi adj. *pogîbeln* »nevaren«; prim. csl. *pogybělь*, sbh. *pògibao* (< *gybьlь*), r. *gíbelь*, ukr. *hýbilь*, p. *gibiel*. Sicer je v slov. jezikih prevladala oblika *po-gybnǫti* (glej *giniti*). O medsebojnem razmerju prevojne vrste **gъb-* (č. *zhebnouti*), **gyb-*, **gub-* in **gōb-* (sln. *gábati*) v pomenu »poginiti« proti »upogniti, gubati« glej *gíbati* I, *genîti*, *gubáti*. Pomensko enako je lit. *geĩbti* »oslabeti, poginiti«, lot. *ģeibt* »poginiti, umreti«. Mogoče je misliti na prevojno iztiritev ide. **gei-b-* poleg **ǵei-b-*, glej tudi *zibniti* (avtor, Baltistica X 21).

**gíht** (m.) »protin, podagra«, dial. *jíχt*, *ift* (Ramovš, Hgr. II 239). Izposojeno iz srvn. *giht*, nvn. *Gicht* »protin, trganje« (Striedter-Temps, DLS 128).

**gingav** (adj.) »slaboten, bolehen, mlahav, nadležen« (pkm.), tudi *gingljav*; iz tega *gingavec* »slabič«, *gingavost* »slabost«, v. *gíngati*, *gîngam* »omahovati«.

Kakor sbh. kajk. *gîngav* »slab, mehkužen«, *gingavoća* »mehkužnost«, slš. *dengl'avý*, *gengl'avý* »slaboten«, ukr. *dženglyvyj* »slaboten« je izposojeno iz madž. *gyenge* »slaboten, šibek« (Miklošič, 65; Berneker, I 30ᴗ; Skok, I 562; Benkö, I 1126).

**giniti**, *gînem* (v. impf.), »slabiti, hirati, ponehavati, izgubljati se«; k simpleksu novi derivat *ginévati*. Kompozita tvorijo imperfektive na več načinov: *izgíniti* »verschwinden«, impf. *izgínjati*, star. *izgíbati*, *-gíbam*, *-gíbljem*, *pogíniti* »crkniti«, impf. *pogínjati*, *pogíbati*, *pogibávati*; izv. *pogîn* (m.), *pogîbel* (f.). Primarno **gyb-*, csl. *gybnǫti* in *gynǫti*. O možnosti sorodstva med sln. *gi(b)-ni-ti* in gl. *hinyć* glej Trubačev, Slav. jazykoznanije, 1968, 374. Drugje **gybnǫti*, sbh. *gìnuti*, mak. *gine*, blg. *gina*, r. *gíbnutь*, dial. *gínutьsja* »skrivati se«, ukr. *hýnuty*, br. *hinucь*, p. *ginąć*, č. *hynouti*, slš. *hynút'*, dl. *ginuś*. Nekateri avtorji ločijo to osnovo **gyb-* od homonimnega **gyb-* »gibati«, vendar ni nikjer najti paralel.

Zanimivo je sln. dial. *zíbniti*, *zîbnem* »izginiti« (kor., Gutsmann, Jarnik), kar je komaj iz **izgybnǫti* kljub č. dial. *zgybnut* poleg *zibnút* »poginiti, odreveneti«. Machek[2], 193 izvaja oboje iz *izgybnǫti*, vendar gre verjetno za križanje dveh osnov. Izhajati je mogoče iz **goįb-*, prim. lit. *geĩbti* »poginiti, omagati«, *gaĩšti* »izginiti, poginiti, mencati, lenariti«, lot. *gèibt* »poginiti«, *ģibt* »zgruditi se«, *gaibs* »vetrenjak« (o tem Fraenkel, 129, 143). Dalje glej *gibati*.

**gir** (m.), *girja* »grča« (rez.), tudi *girin*; adj. *girast*, *girjav*. Samo sln.; negotova je primerjava z r. *girja* »utež«, ukr. *hýrja* »utež, čop las, na balin ostrižena glava«, br. *hirja* »utež«, str. *gyrja* »utež«, kar izvaja Potebnja, RFV III 164 iz ide. **gūros* k **geu̯-* »kriviti, upogibati« (Vasmer, I 270 dvomi). Psl. **gyrь* ustreza pomensko z drugo prevojno stopnjo in z *-l-* determinantom r. *gúlja* »grča, bula« (glej sln. *gûlj* »stegno« in *žûlj*), z *-g-* determinantom tudi p. *guga*, r. *guglja* »bula, oteklina« (glej sln. *gûngelj* in *gumpa* »grča«). Dalje glej *goba*, *gor*, *gurati*, *guza*, *žugniti*, *žuliti* in *žur*.

**girica** (f.) »Smaris vulgaris«: izposojeno preko severozahodno sbh. *girica* poleg *gerica*, *gîra*, *gèra*, tudi *gara*, *gavica*, *gàvorica* (glej *gavûn*) »Smaris vulgaris« iz lat. *gerres* »Smaris vulgaris«, it. *gerro*, stfrc. *gerre*, *jarre* poleg lat. *gerrulus*, ben. *zerolo*, frc. *gerlet*, *garlet* > sbh. *gerlica*, *gìrlić* (Meyer-Lübke, 3746; Wartburg, IV 123). Dalmatinsko sbh. *gara* ne bo iz rom. *gįara* (Krk) kot misli Skok (ZRPh XXXVIII 546; Rib. term. 46; ERHSJ I 551), ampak iz lat. *garus* (Plinij) < gr. γάρος; prim. ben. *garizza* »Moena vulgaris«, prov. *garon* »Smaris« (Wartburg, IV 64).

**glâb** (m.) »štirioglat, podolgovat zatik, čep« (Ribnica). Prim. blg. *glab* »izdolben utor« poleg sbh. *glàbati*, *glàbam* »glodati, gristi«, blg. *glàbam* »dolbem«. Dolga prevojna stopnja h *globsti* »dolbsti« (Berneker, I 305). Machek[2], 168 pojasnjuje pri č. *hlobiti* »zabiti v tla«, *ohlobně* »leseni obod vodnjaka«, da je osnovni pomen obdelava lesa za spajanje s pomočjo klinov. Z *-o-* vokalizmom je č. *hlobiti* »zagozditi«, p. *globić* »zagozditi, stisniti«, r. *oglóbenь*, *oglóblja* »ojnice, trabje« poleg *globá* »tram, žrd«. Pozornost zasluži ukr. *oholobli*, *holobli* »ojnice, trabje« (iz *golb-* ?). Plb. *préglobe* »oje pri plugu« kaže na *-a-*. Sorodno je gr. γλάφω »izsekavam utor, izrezujem«. Z *-e-* vokalizmom je sorodno lit. *glěbti* »objeti z rokami«, *glėbỹs* »objem« poleg *glóbti* »objeti« (Berneker, I 305; Vasmer, II 251; Fraenkel, 156). Glej tudi *glabiti*, *glob*.

**glábiti**, *glâbim* (v. impf.) »grabiti na kup, polastiti se« (Ribnica); v 16. st. *bogastvo glabiti* (Krelj), v 17. st. »ropati« (Dict.); izv. *glâbež* (m.) »samogoltnež«.

Pomensko najbliže je p. dial. *glabać*, *glabnąć* »zgrabiti, polastiti se«. Oboje je dolga prevojna stopnja k splošno slov. *-glóbiti* »stakniti« (Berneker, I 305; Slawski, I 291). Prim. tudi br. *glábacь*, *zaglábacь* »nagrabiti, jemati, pleniti«, *glábacьsja*, *vzglábacьsja* »nagrabiti si, pobrati se kam, lezti« in sbh. *glàbati* (Vuk, 89); glej tudi Skok, I 563. Za razvoj pomena prim. lit. *glěbti*, *glóbti* »objeti, zajeti«, *globóti* »skrbeti za koga«, lot. *glêbt*, *glâbt* »rešiti, varovati«, stprus. *poglabū* »objamem« (Fraenkel, 156).

**glâd** (m.), g. *gladû* »lakota«, tudi *glâd* (f.), g. *gladî* (Gutsmann; Sln. gorice); adj. *glâden* »lačen«, *gládav* »poželjiv«, v. *gladováti*, *-ûjem* »stradati«, *gladéti* »stradati, poželeti si« (pkm.), *gladíti* »skopariti, stradati« (gcr.), *glâdež* »stradež«.

Sbh. *glâd* (m., f.), mak. *glad*, blg. *glad*, csl. *gladъ* in *gladь* (m.), r. *gólod*, ukr. *hólod*, br. *hólad*, p. *głód*, g. *głódu*, č., slš. *hlad*, gl. *hlód*, dl. *głód*, plb. *gluod*. Psl. **goldъ*, polna stopnja korena k csl. *žlъděti*, sbh. *žúditi*, *žudim*, kar primerjajo s sti. *gardha-* »poželenje«, *gŕdhyati* »želi«, kjer je sicer *-r-* primaren, vendar zamenjava med *-r-* in *-l-* v isti osnovi ni osamljena (Berneker, I 320; Meillet, Ét. 217; MSL XIV 377; Kurylowicz, Acc. 216; Ondruš, JČ IX 153). Dalje primerjajo got. *grēdus*, stisl. *grâðr* »lakota, sla«, stangl. *grǣd* »poželenje«, alb. *gerdës* »babjek« in nekateri avtorji tudi lit. *gardùs*, lot. *gar̃ds* »okusen« (o tem Fraenkel, 136).

**gládek** (adj.), f. *gládka* »raven, poliran« (akc. Tesnière, RÉS IX 103); adv. *gladko*, *zgladka* »lahko, brez težav«; k temu *gláditi*, *glâdim* »polirati, uravnavati, božati«; izv. *glâdež* »orodje za poliranje«,

*glâj*, *gladína*, *gladkôst*, *glája*; adj. *uglajen* je kalk po frc. *poli*, n. *poliert*, prim. č. *uhlazený*.

Splošno slov.; sbh. *glȁdak*, komp. *glȁdi*, mak. *gladok*, blg. *gladъk*, csl. *gladъkъ*, r. *gládkij*, ukr. *hládkyj* (tudi »tekoč, lahak«), br. *hladki*, (tudi »dobro hranjen«), p., dl. *gladki*, č., slš. *hladký*, gl. *hladki*, plb. *glódkė* (tudi »lep, brhek«).

Kakor kaže lit. *glodùs* »gladko prilegajoč« je bilo psl. **gladъ* prvotno *-u-* deblo. Enako je tvorjeno tudi n. *glatt* »gladek« < ide. **ghlădhus*; z drugačnim formantom je tvorjeno lat. *glaber* »gladek« < **gladhro-*. Iz iste osnove je lit. *glósti*, *glódžiu* »gladiti«, stprus. *glosto* »brus« (Berneker, I 300; Trautmann, 90; Vasmer, I 271; Fraenkel, 158).

**gladež** (m.) »naziv rastlin, Echium vulgare, Ononis spinosa, Carduus crispus, Eryngium amethystinum«. Prim. sbh. *gladiš*, *gladiž* »Ononis spinosa«, *gladež* »Eryngium amethystinum, Acer tataricum«, *gladuš*, *gladnica* »Draba«, blg. *gladnik*, *gladnica* »Draba«, p. *głodek*, *mrzygłód* »Draba«, ukr. *holodok* »Draba«, luž. *hlód(nica)* »Draba«. Tudi sln. *gladovnik* »Rumex acetosella« *gladišnik* »Agrimonia eupatoria« so enako imenovane po *gladu*, verjetno zaradi svoje nenasitnosti.

**gláditi**, *glâdim* (v. impf.) »uravnavati, polirati, božati«, pf. *o-*, *iz-*, *po-(gláditi)*, medtem ko imajo komp. *ugláditi*, *zagláditi* bolj abstrakten pomen; *pogláditi* »udariti« (pf.), *poglájati* (iter.).

Sbh. *glȁditi*, *glȁdīm*, mak. *gladi* (tudi »prilizovati«), blg. *gládja*, r. *gláditь*, *glážu*, ukr. *hládyty*, p. *gładzić*, č., slš. *hladiti*, gl. *hladźić*, dl. *glaźiś*. Sorodno je lit. *glósti*, *glódžiu* »gladiti, polirati«, iter. *glóstyti*, *glóstau*, ot. *glãstît*, *glãstu* »gladiti« (Berneker, I 300; Vasmer, I 271). O stnord. *sōlar-glaðan* »sončni zahod« drugače Holthhausen, ZSPh XXII 148.

**glagol** (m.) »verbum« (knjižna izposojenka iz csl.), toda v Briž. spom. imp. *glagolite* »dicite« (I, 1). K temu verjetno po gor. švapanju cgn. *Gogala* (< **glagolja*).

Csl. *glagolati*, *glagoljǫ* »govoriti«, *glagolъ* »beseda«, r. dial. *gologólitь* »govoričiti, šaliti se«, *glagol* »beseda, verbum« je iz csl., enako ukr. *hlahóu̯* »beseda«; č. *hlaholiti* »govoriti, klepetati«, *hlahol* »beseda, govor«, slš. *hlaholit'* »besedičiti«, *hlahol* »beseda, govor«, p. tpn. *głagoły*. Psl. **gol-gol-* je stara reduplikacija tipa *mrmrati*, *plapolati*. Enako je tvorjeno sti. *ghargharas* »vrsta glasbila«, *ghargharā* »šum, hrup, hrupen« (Meillet, Ét. 229; Berneker, I 321). Iz osnove **gol-* je tudi slov. **gols* »glas«, kar primerjajo z lit. *gar̃sas* »glas«.

**glája** (f.) »škarnica, strešno bruno« (Krn). Prim. sbh. *glȁda* »pastirska koča pokrita z lubjem« (Črna gora). Verjetno spada zraven tudi csl. *glada* »klada« (Cod. supr.), čeprav misli Berneker, I 320, da je to pisarska pomota za *klada*. Trautmann, PBB XXXII 144 primerja lot. *gal̃da* »deska, miza, škodla«, lit. *núogalda* »tin, pregraja v hlevu«; dalje nejasno (Johansson, KZ XXXVI 376; Fraenkel, 131). Drugače, malo verjetno, Skok, I 564, ki suponira substrat, soroden z galskim *cleta*, fr. *claie* »klet«.

**glâjt** (m.) »strešno bruno, prostor med streho in stropom«, navadno pl. *glajti* »petre«. Samo sln.; popolnoma nejasno. Če je oblika samo dolenjska, je možna rekonstrukcija **glětъ*; glej tudi *gled*, *glet* in *glaja*.

**glâs** (m.), g. *glasû*, *glâsa* »artikuliran zvok, ton, sloves« s številnimi izvedenkami kakor *glâsba* »muzika«, *naglȃs* »akcent«, *preglȃs*, *razglȃs*; adj. *glásen*, *glasân*, adv. *na glâs* »glasno«; *dober glas*, *slab glas* »sloves«. Cgn. *Náglas* je verjetno po haplologiji iz **nevěglasъ*, ukr. *neviholos*, *nevihlas* »nevednež«.

Splošno slovansko: sbh. *glâs*, mak. *glas*, blg. *glas*, *glasъt*, csl. *glasъ*, r. *gólos*, ukr. *hólos*, br. *hálas*, *hólas*, p. *głós*, *-u*; č., slš. *hlas*, *-u*, gl. *hłós*, dl. *głos*. Iz slov. jezikov je rum. *glas*, *glăsui*. Psl. **golsъ* tvorjeno iz **gol-* bodisi s *-s-* formantom, prim. lit. *gar̃sas* »zvok«, *gal̃sas* »glas« ali iz verba *glasiti*. Iz iste osnove je oset. *γalas* »glas«, stnord. *kall* »klic«, *kalla* »klicati, peti«, stvn. *kallōn* »veliko in glasno govoriti«, ir. *gall* »slaven«, kimr. *galw* »klicati« in lit. *gal̃sas* »odmev« (Meillet, Ét. 217, MSL XIV 337; Berneker, I 323; Trautmann, 77; Fraenkel, 131). Že Miklošič, 70 povezuje tudi z lit. *gar̃sas* »zvok«, enako Brückner, KZ XLII 335, Ondruš, JČ IX 153 in Machek[2], 166.

**glasíti**, *glasím* (v. impf.) »narediti slišno, naznaniti, imenovati«, pf. *raz-* (*u-*, *pri-*, *na-*, *od-*, *o-*, *pre-*, *iz-*, *z-*)*glasiti*, *-glášati*; pkm. *glȃšati* »javiti, sporočiti«, *glaševáti*.

Sbh. *glásiti*, *glâsim*, *glàsati*, *glàsam*, mak. *glasi*, *glasa*, blg. *glasjà*, *razglàsa*; csl. *glasiti*, *glašati*, r. *golosítь*, ukr. *holosýty*, p. *głosić*, č. *hlásiti*, *hlásati*. Psl. **gol-s-*, tvorjeno iz **golsъ* »glas« ali, kot trdi Machek[2], 166, *-s-* intenzivum k **gol-* (glej *glagol*).

**gláva** I (f.), g. *gláve*, *glavê* »caput«, dial. tudi *gwale*, dat. *gwali* (Ramovš, Hgr. II 152), metaforični pomeni »kos, razum, gornji del, najvažnejša osebnost, vrh«. Zadnji pomen v oronimih *Črna*, *Debela*, *Gorenja*, *Kosmata*, *Turja*, *Visoka glava*; s posebnim odtenkom *Kobilja*, *Kobilna*, *Kobja*, *Koblja glava* prim. nvn. *Rosshaupten*, verjetno mitološko (Bach, DNK II 1, 410); tudi »izvir reke«, sln. *Govic* < **golvicě*, *Glavica*, 1690 *Gläwethka* (Bezlaj, SVI I 175, 191). Številne izvedenke tipa *glaváč*, *glaváča*, *glavâček*, *glavačíca*, *glavák*, *glavȁn*, *glavána*, *glavánja*, *glavâtica*, *glâvec*, *glavìč*, *glavíčnica*, *glavína*, *glâvnik*, *glavník*, *oglâvje*, *poglâvje*, *vzglâvje*, *oglâvka*, *oglâvnica*, *oglâvnik*; adj. *glâven*, *glâvni*, *glavȁt*, *glâvji*, *glâvnat*, *glavît*, *poglavît*, *poglavîten*; *naglâvni gréh* »smrtni greh«, *zaglâvna prâvda* »za življenje in smrt«; komp. *samotopoglȃv*, v tpn. *Lipoglav*, 1196 *Luppoglau* < **gljupo-*, lit. *gliaumus* »gladek, gol, spolzek« (Bezlaj, OJ I 12); *Triglav*, oronim, mtpn., cgn., 1320 *prope lapidem Triglav*, tudi *Triglavec*, *Triglavice*, *Triglavka*; cgn. *Trseglav* (*ótrsniti* »stresti«, lit. *trišéti*); k temu tudi sln. *páglavec* »Kaulkopf« **paloglavьcь*, p. *paloglowec*, č. *palohlavec* (sln. *pala* »Verdickung des Fadens« < **polo-* »debel«); prim. tudi sln. *glaváč*, sbh. kajk. in čak. *glavač*, *glàvoč*, *glàmoč*, p. *głowacz*, č. *hlaváč* »Cottus gobio«.

Novoknjižne tvorbe so *glavár*, *poglavár* »načelnik«, *glâvnica* »kapital« (dial. *glavína* v Istri), pri Gutsmannu v 18. st. *nadglavje*, *glavnina* »davek«, *glavnik* »Kamm«, *poglâvje* »kapitola«. Številna so tudi fitonima tipa *pasja gláva*, *kačja gláva*, *Adamova*

*gláva, glaváč, glâvič, glavínec, glâvec, glavízen*; v. *glavíčiti* »delati glave (o zelju)«, *obgláviti* »odsekati glavo«.

Splošnoslovansko; sbh. *gláva*, mak. *glava*, blg. *glavà*, csl. *glava*, r. *golová*, ukr. *holová*, br. *halavá*, p., dl. *glowa*, č., slš. *hlava*, gl. *hlowa*, psl. **golvà* ima ustrezne paralele v lit. *galvà*, lot. *galva*, prus. *gallu* (star.), *galwo* »glava«; tudi arm. *glux* »glava« < **gōlukho-* spada verjetno zraven (Pedersen, KZ XXXIX 252; Meillet, Esquis d'une gramm. comp. de l'Arm. 36, 53, 142). Dalje nejasno; Schulze, KZ XL 424 povezuje z *golъ*, prim. lat. *calva* »lobanja« : *calvus* »gol«, stšved. *kolder, kulder* »hrib, glava« (o tem Scheftelowitz, BB XXVIII 148, toda sti. *gulī, gulakā, golah* »krogla, žoga« je verjetno dravidsko). Buga, Rinktiniai raštai I 494; III 859 pa izhaja iz **guolàvā*, kar je mogoče povezati s slov. *želvь, žely* »želva, čir« in *želǫdь*. Kljub težavam se zdi to bliže tudi Trautmannu, 77 in Vasmerju, I 286; odklanjajo pa to možnost Berneker, I 323 in Fraenkel, 131. Semantična razmerja tipa *črepinja* »lobanja, glava« : r. *čerepaha* »želva«, lat. *testa* »črepinja« : frc. *tête* »glava« obravnava Szober, PF XIV 605.

gláva II (f.), npr. *glava prediva* »dve povesmi vkup« (Kras); verjetno iz **glaba* k *globíti, glábiti, gléba*; zamenjava *-b-* > *-v-*, prim. dial. *pogláven* »pohlepen, grabežljiv« (Tolmin, Posočje); nejasno je pri tem *ogláviti predivo* »omikati« (pkm., vzh. štaj.), morda pomensko »oskrbeti«?

**glâvka** (f.) »širši del žice« (pkm.); k temu tudi *glavíčka* »dlan« (pkm.). Zdi se, da je s tem mogoče primerjati p. *glównia* »kovinski del meča«, stč. *hlaveň* »kovinski del noža, meča«, nč. *hlaveň* »gornji del puške« poleg slš. in č. dial. *hlaný* »gladek, gol, lepo raščen, vitek, visok«, r. *golómja, golómenь* »deblo brez vej, širša plat meča, odprto morje«. Pomensko blizu je tudi sln. *oglàv* (adj.) »gol, plešast, gologlav« (vzh. štaj., Ščavnica), *glávičati* »privezovati trte h kolom« in *glavíčnica* »vrsta protja za privezovanje«.

Izhajati je treba iz **glamьnъka* z*-v-* < *-mn-* pod vplivom *gláva* in *glávnja*. Za severne slov. jezike suponirajo prvotno **golmę* iz *golъ* »gol, nag« (Berneker, I 321; Vasmer, I 287; Machek², 166). Prim. tudi sln. *golên* »gladek, čist, brez primesi (o žitnem zrnju)«, morda iz **golmenьnъ*, enako *gölen* »sam, čist« (Gutsmann, Jarnik, pkm.), npr. *iz golne dobrote*.

**glâvnja** (f.) »ogorek, goreče poleno«, v 16. st. in pkm. tudi »bakla«, dial. *glôvnja* (notr., goriš.), *oglôvnja* (Volče), *zglâvnik* »železen podstavek na ognjišču« (Kras), *zglâvnik, zglavnjâk* »panj« (dol., notr.), *glavnjênica* »ognjenica, Marijino oznanjenje«.

Sbh. *glávnja, glámnja* »ogorek«, *glàvńica, glàmnica* »snet v žitu«; mak. *glamna, glamnovica* »ogorek, poleno«, *glamna* »snet«, blg. *glavnjá, glavnica* »poleno, snet«, csl. *glavьnja* »goreče poleno«, r. *golovnjá* »poleno, snet«, ukr. *holóvnja* »poleno, snet«, p. *glownia* »ogorek, snet, ojstrina«, č. *hlaveň, hlavně* »ogorek«, slš. *hlaveň* »žerjavica«, gl. *luheń*, dl. *glownja* »ogorek, žerjavica«.

Morda spada sem sln. *gomâst* (f.) »bolezen, ki jo povzroči žitna snet«. Miklošič, 70, Berneker, I 325, Zupitza, GG 211 in Machek, LF LV 151 primerjajo stvn. *kol, kolo*, nvn. *Kohle* »oglje«, ir. *gūal* »oglje«, sti. *jūrṇiṣ* »žerjavica«, *jválati* »gori, žari«, *jvara* »vročina, bolečina« iz ide. **guer-*, čeprav kaže lit. *žiūréti* »želeti« na **ǵuer-*. Drugi avtorji, Šuman, JA XXX 295, Brückner, KZ XLV 49, SEP 145, Slawski, I 293, Vasmer, I 286 izvajajo iz *glava*.

**glavnjênica** (f.) »praznik Marijinega oznanjenja« (Kras). Zaradi sinonima *ognjênica* (Kras) izvedeno gotovo iz *glávnja, glóvnja, oglovnja* »goreče poleno, bakla«. Prim. tudi sbh. čak. *glavnènica* »praznik Marijinega oznanjenja« s sin. *iskrenica* »praznik 2. febr., svečnica«.

**glàž** (m.), g. *gláža* »steklo, kozarec«, dial. *gwȁš, hwȁš* (kor., Ramovš, Hgr. II 57); iz tega *glâžek* »kozarček«, *glâžar* »steklar«, *gláževina* »stekleno blago«, adj. *gláževnat, glâžnat, glažen*; *glažúta*, nav. pl. *glažúte* »steklarna«, večkrat tudi v mtpn. *Glažuta, Glažute, Stara Glažuta* na Štajerskem (avtor, SVI I 176). Izposojeno iz srvn. *glas*, stvn. *glas*, nvn. *Glas* »steklo«, *glažuta* pa iz srvn. *glashütte* »steklarna« (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 371; Striedter-Temps, DLS 128).

**gléba** (f.) »gruda, kepa prsti«. Kakor p. *gleba* »prst, gruda« morda iz lat. *glēba* »kepa, prst« (Miklošič, Fw. 89; Berneker, I 301; Slawski, I 282). Lahko pa je samo prasorodno, prim. lit. *glêbis* »kepa, gruda«. Prim. tudi sln. dial. *glôb, glóbka* »krogljа« (pkm.). Dalje glej *globiti, glábiti, gláva* II.

**gled** (m.) »plesno, podstavek, pod sodom«, navadno pl. *gledi*. Samo sln.; popolnoma nejasno. Morda z zamenjavo *-l/r-* povezano z *gręda*. Pleteršnik, I 215 primerja prav tako osamljeno *glȇt* (m.) »bruno, prečna greda« in *glâjt* (m.) »strešni lemež, prostor med streho in stropom«, pl. *glajti* »petre«. Zaradi pomanjkanja kakršnega koli primerjalnega gradiva ni mogoča nobena zanesljiva rekonstrukcija; možna bi bila povezava z *glája* »škarnica, lemež, krokla« < **galdia*, lot. *galds* »deska«.

**glẹ́dati**, *glẹ̑dam* (v. impf.) »zreti, motriti, paziti, skrbeti, prizadevati si«, pf. *za-(po-, pre-, raz-, o-, u-, do-)-glẹ́dati*, impf. *-gledováti*; dial. tudi *glédati, gledím*, pf. *glédniti, glêdnem*, iter. *gledávati*; k temu imp. *gléj, léj, lé* (tudi interj.), ptc., adv. *gledé* (tudi prep. z gen.); izv. *glȇd* (m.) »gledanje«, *glȇd* (f.) »smer« (pkm.); knjižno le komp. *poglȇd, razglȇd, uglȇd, zglȇd*, ljudsko *ógledi* »izbiranje neveste«, *gléja* »skrb za živino« (Krn), *gledéče* (adj.), *gledêčje, glédešče* »zenica« (vzh. štaj.), *gledâlo* »zrcalo« (pkm.); knjižno *gledíšče* (Hipolit, 1712), novejše *gledalíšče* »teater«; v tpn. *Pógled*, sbh. *Pugled*.

Sbh. *glȇdati*, mak. *gleda*, blg. *gleda* (tudi »ugiba«), csl. *ględěti, ględǫ* (ohranjeno v sln. dial. *poyliêt* (Štrekelj, Morph. 114), iter. *ględati, ględajǫ*, r. *gljadétь*, ukr. *hljadýty*, br. *hljadzécь*, p. dial. *glądać, spoglądać*, toda *ględzić* »gofljati«, č. *hleděti* »gledati«, *hlídati* »paziti, čuvati«, slš. *hľadieť*, gl. *hladać*, dl. *glědaś*.

Sorodno je lot. *glendêt* »gledati«, *núoglen̄st* »zagledati«, ir. *inglennat* »gleda«, *atgleinn* »kaže«, srangl. *glenten* »pokukati«, šved. in norv. dial. *glindra*

»brleti« (ide. *ghlendh-); glej tudi *gladek* (Berneker, I 302; Trautmann, 92; Vasmer, I 278 z lit.).

**gledêče** (n.) »zenica, pupilla«, gen. *gledêčega* in *gledêča*; tudi *gledêčje*, *gledêšče* (vzh. štaj., Ščavnica, Mursko polje). Prim. sbh. *glèdēće*, g. *glèdēćega* »pupilla«, tudi *gledečica* (hrv.), toda tudi tpn. *Gledeće* (f. pl.) v Podrinju. Zanimiva pasivna raba ptc. prez. akt. *ględętję*; sln. *sreča je opoteča*, *vino je rodeče*, *ženska je vedeča*, *tele je rasteče*; csl. *ognemь negasęštiimь* (o tem Bezlaj, Eseji 53).

**glejk** (m.) »zemeljska smola, asfalt, bitumen« (Pohlin). Osamljeno, morda Pohlinova prenaredba severnoslovanskega *glej*, morda domače; prim. v enakem pomenu *kleg* (Pohlin, Gutsmann), kar je verjetno domače: *glejk* < **glьjьkъ*, prim. r. *glej* »glina, ilovnata prst«, ukr. *hlej* »glina, mulj«, br. *glej* »il na vodnem dnu«, p. *glej* »sloj sive ilovice«; toda slš. *glej* in č. dial. *gl'ej* »klej, lepilo«. Po tvorbi je najbliže srvn. *klei* »glina«, angl. *clay* »mulj«, gr. γλία »klej«, adj. γλοιός »lepljiv, sluzast, gladek«, γλοιός »umazano olje, umazana, lepka tekočina« (Berneker, I 310; Trautmann, 92; Vasmer, I 273; Slawski, I 282). Glej tudi *glen*, *glemav*, *glina*, *glista*.

**glemâv** (adj.) »krmežljav« (vzh. štaj., dol.); *glemâvec* (m.) »krmežljav človek«. Dial. oblika *glajmav* govori za **glěmavъ*. Prim. č. *hlemýžď* »polž«, stč. »želva«, dial. *hlemejžď*, *hlemejždě* »deževnik«. Sorodno je gr. γλμή »krmežljavost«, γλάμων »krmežljav«, lit. *glèmes* »sljuz«, *gliẽme* »polž, školjka« k *gliẽti* »sliniti, zasljuzniti, premazati« (Fraenkel, 157; Machek[2] 167).

**glȇn** I (m.) »sluz, blatna lepljiva prevleka, tudi *glejn*, *glȋn* in *glûn* (Staro Sedlo), adj. *glȇnast*, *glenàt*, *glénav*, *glenȇn*, *glenȉv*, *glínov*, izv. *glȇnavica* »vrsta rib«, starejše *glenota* »močvirje«; v 18. st. *glenza* »blato« (Gutsmann).

Prim. r. csl. *glěnъ* »sluz, lepljiva tekočina«, r. *glenь* (f.) »sok«, č. *hlen*, slš. *hlien*, gl. *hlen* (sbh. *glên* »sluz, smrkelj« je iz č.). Po tvorbi je najbliže dan. *klene* »mazati«, šved. *klena*, norv. dial. *kleina* (Falk-Torp, 532); Machek, LP V 93 primerja gr. χλῆδος »blato« z zamenjavo *-d/n-*. Osnova *glěį-* je kakor v *glina*, *gliva*, *glemav*, *glometi*, *glib* (Berneker, I 303; Trautmann, 92; Vasmer, I 273).

Sln. dial. *glûn* »sluz« je mogoče primerjati s č. dial. *gl'um* »blato«, *gl'umistý* »blaten«, *gl'umit'* »mazati«, kar Machek, 130 z rezervo povezuje s p. dial. *glom* poleg *glan*, staro *glon* »sluz, ptičji gnoj«.

**glên** II »naziv za različne bolezni pri živalih, vodenica, driska, obložen jezik, črna lisa na konjskih zobeh, parkljica, gniloba«, tudi *glȋn* »isto« (Vodnik); verjetno spada sem tudi *oglína* »vrtoglavica, metljavost«.

Verjetno iz **gloįnos* kakor *glen* I ali morda **gloimos*; prim. *glemâv* »krmežljav«. Pomensko blizu je tudi ukr. *ohlony* »čir na konjski dlesni« (pri Miklošiču 70 je brez razlage) poleg *oholony* »isto« in r. *ogolómja* »nezavest«, kar povezuje Vasmer, II 252 iz *golěmъ* »velik«. Verjetno gre za križanje več variacij iste osnove **gel-*, morda **gol-* (**gəl-*) in **gləm-*; prim. sti. *gúlma* »čir, bula« < **gəl-* (Pokorny, 357). Poljsko *glen*, *glon*, *glonek*, *glanek* »kos, grižljaj kruha, sira« izvaja iz iste osnove tudi Berneker, I 301; drugače Slawski, I 283, ki loči to od p. *glon*, *glán* »alga, vodna rastlina« < **gloinos*; k pomenu glej *glométi*, *gléviti*, *glíva*, *glíža*, *žêlva*.

**gléra** (f.) »vrsta vinske trte« (Vreme). Izposojeno iz furl. *glère* »vrsta trte« (Štrekelj, JA XII 457; Mende, RLS 69). Izhodišče je verjetno lat. *clericus* »duhovnik«.

**glérja** (f.) »gramoz, pesek« (Kras). Izposojeno iz furl. *glérie* »gramoz, pesek« (Štrekelj, JA XII 457; Šturm, Ce fastu IX 61; Mende, RLS 69). Izhodišče je lat. *glarea* »pesek«.

**gléštati**, *gléštam* (v. impf.) »gojiti, negovati; imeti, premoči«, tudi *glájštati*; *gléštati se* »sich wohl sein lassen« (vzh. štaj., dol.); k temu *glěšt* (m.), g. *gléšta* »imetje, premoženje«, tudi *glêštvo* (Dajnko) in *gléštanje* »skrb, vardevanje, imetje«. Izposojeno iz srvn. *geleisten* »opravljati, izpolnjevati, oskrbovati« (Štrekelj, Lwk. 20; Berneker, I 301; Striedter-Temps, DLS 128). Drugače Matzenauer, CS 167, *glěšt* »imetje« < srvn. *glast* (m.), *gleste* (f.) »splendor«.

**glet** (m.) »škarnica, strešno bruno, podboj«, tudi *glajt* (m.), pl. *glajti* »petre«; prvič v 18. st. *glet* »tram« (Gutsmann); dalje *gled* (m.) »plesmo, podkladje«.

Verjetno stara izposojenka iz neznanega jezika v času tik pred metatezo, prim. **geltъ* > *glětъ*; z drugo prevojno stopnjo sln. sinonim *glaja* iz **goldia*. Če je poleg ide. *ghel-* »rezati« (Walde-Pokorny, I 649) obstajalo tudi **ghel-*, prim. isl. *gelda* »rezati, kastrirati«, bi pričakovali psl. **želtъ*. Tudi dvojnost *glet* : *gled* priča za izposojenko.

**glétvo** (n.) »dleto« (vzh. štaj.). Gotovo je iz besednega križanja med *dletvo* in *globsti*, *golbsti* »dolbsti«. Podobno je blg. *gláto*, *gljáto*, *gletó* »dleto« (o tem Georgiev, 247-8).

**gléviti**, *glévim* (v. impf.) »žvečiti, gristi« (Kras, gor.); poleg tega tudi *žléviti* »počasi žvečiti« (vzh. štaj.), »pohlepno piti, sesati« (gor.) in *žlévati* »sesati« (dol.), *žléva* »pijanec, požeruh«. Primerjati je mogoče sbh. *glivati*, *glivam* in *glinuti*, *glinem* »goltati, požirati scela«, dalje mak. *gleka* »žveči« (iz **glevka*), blg. *glivam* »hlastno, hitro jem; opotekam se od utrujenosti, prijemam nekaj mehkega«, slš. *hlvat'* »žreti«, *hliviet'*, *hlviet'*, *liviet'* »lenariti, težko se prebijati«, p. *gliwieć*, *glewieć* »pokvariti se (o siru)«. Enako je tvorjeno r. *glev* (m.), *glevá* (f.) »ribja sluz«, lot. *glevs*, *glęvs* »sluzast, zdrizast« (glej tudi *glíva*). Č. dial. *glimat'* »žvečiti« : *gleviti* kaže enako razmerje kakor lit. *glemùs* : *glẽvės* »sluzast«. Glej tudi *glométi*, *golbati*, *glúzati*, *glȗm*.

**gléženj** (m.), g. *gléžnja* »spodnji členek na nogi«; v Prekmurju tudi »zapestje«, starejše *gležen*, dial. tudi *glezenj*, *gléžno* (n.) in *dležen*. Prim. sbh. *glȅžanj*, mak., blg. *glezen* (blg. tudi »veja, grča«), csl. *gleznь*, *gleznъ*, *gležnь*, r. *glëzna*, r. csl. *glezna* (f.) in *glezno* (n.), ukr. *hlezna*, *hlezno*, p. *glozna*, starejše *glozn* (pomeni lahko tudi »kost v lakti«), č. *hlezno*, stč. tudi *hlezen*, dl. *glozonk*. Iz slov. jezikov je rum. *gléznă*.

Izhajati je treba iz prvotnega adj. *glezьnъ*, *-ьńь*, *-ьna*, *-ьno* k nekemu neizpričanemu **glezъ*, kar

primerja Machek[2], 168 s sti. *gláha* »igralna kocka, izdelana prvotno iz kosti« prim. gr. ἀστράγαλος »gleženj, igralna kocka«. Iz osnove **gel-* izhajajo tudi starejši avtorji. Berneker, I 302 primerja stnord. *klakkr* »šara, krama, čačka, oblaček«, Persson, Btr. 792 pritegne tudi p. *glaz* »kamen, skala«, mak. *Glazna reka*, enako Pokorny, IEW 358; z rezervo tudi Vasmer, I 271; proti temu Kiparsky, SLG 173. Primerjava z lit. *slẽsnas* »gleženj«, *slẽsna* »nart« je dvomljiva. Leskien, BN 362 in Machek, Slavia XXI 297 mislita, da je to izposojeno iz slov. jezikov, Fraenkel, 829 brani baltsko avtohtonost, Brückner, 145 rekonstruira star. **žlesnas*.

**glȋb** (m.) »blato, sluz«, adj. *glȋbast* »blaten, sluzast«; po Pleteršniku izposojeno iz sbh.; toda domače je *glȋbavica* »Heleocharis acicularis«. Prim. sbh. *glȋb* (m.) »blato«, pri dalmatinskih piscih *glib* (f.), *glibati, glȋbam* »gaziti blato«, adj. *glȋbav, glȋbast, glȋban*; izv. *glìbonja* »lenuh, mehkužnež«; mak. *glib* »blato«, *glibavica* »lenuh«, blg. *glib* »blato«, *glibam* »gazim«, *glibàvica* »blaten kraj«. Pri severnih Slovanih le p. *glibiel*, poleg *gnibiel, gibiel* »močvirje, prepad« in p. dial. *glipki* »sluzast, razmeččen (o kruhu)«. Psl. **gli-bъ* iz osnove **gli-*, **glei̯-* (glej *glina, glen, gliva*). Iz redukcijske stopnje je *zagolbniti* »obtičati« (Trubar), *golbeče blato* (Trubar); prim. csl. *glъběti* »tičati v blatu«, *uglъbati, uglъnǫti* »ugrezati«, iter. *uglěbljevati* (Miklošič, 67), p. *uglnąć*, novejše *ulgnąć* »obtičati« (Berneker, I 310; Bernard, Balk. ezikozn. 111, 2, 86).

**glibánja** (f.) »Boletus edulis« poleg *glivánja*; vzh. štaj. tudi *glibánja* »gladilnik za perilo«; *glibânci* »vrsta gob« (Negova), *glibânjak* »gobova juha«. Zaradi izredne množine nazivov za »Boletus edulis«, kakor *globânja, gribân, gribánja, gobàn, gobánja, golobánja, golómba, kolómba, palómba, paloba* poleg *gárvan* in *vrgán* (bkr.) in drugih tipa *jurček, dedec, baba* itd ne moremo govoriti o skupnem izhodišču, ampak je treba suponirati besedno križanje med osnovami *gǫba, gliva* in *gribъ*, vse z različnimi spremembami (Bezlaj, Eseji 79).

**glȋbavica** (f.) »Heleocharis palustris«. Prim. sbh. *glȋb* (m.) »blato« in p. *glibiel* »blatna globel«. Sln. *glȋbast* »pelitisch« je izposojeno iz sbh.; sln. *glibánja* »Boletus edulis« poleg *globánja, glubánja* in *gribánj, gribánja* pa je verjetno nastalo po besednem križanju iz ide. **gleibh-* ohranjeno v redukcijski stopnji *glъb-* v sln. *góibniti* (dalje glej pod *golbniti*).

**glȋh** (adj. indekl.) »enak, raven«, tudi adv. *glȋh, lȋh* »enako, na enak način«, *glȋha* »enakost«, v. *glȋhati, glȋham* »izravnavati, primerjati, pomirjevati, pogajati se za ceno«, prvič pri Trubarju. Prim. dl. *glich* »enako«. Vse iz srvn. *gelîch, gelîche, glîch* »enak, raven«, *gelîche* »enakost«, *gelichen* »izravnati, primerjati«, stvn. *gilîh, gilîchen* (Miklošič, 66; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 362, 364; Ramovš, Hgr. II 248; Striedter-Temps, DLS 128).

**glina** (f.) »ilovica, prst«, starejše tudi *glȋn* (m.); prvič pri Dalmatinu; redko *glinja, glȋnka, glȋnje*; v. *glíniti, glinim* »premazati z ilom«; adj. *glinên, glínast, glinàt, glínov, glinovàt, glinovȋt*; izv. *glinica, glinìk, glinovec, glínovina*, toda *glinica, glinik* v pomenu »aluminij« je izposojeno iz č. Pogosto v tpn. *Glina, Glinca, Glinec, Glinica, Glinsko* itd., prvič izpričano 1140 *Cliene*, ca. 1150 *Glin*, 1202 *Glina* (avtor, SVI I 177).

Splošno slovansko, deloma z metatezo ali naslonjeno na *gniti* (prim. sln. *gnílovica* »zemlja za jez, nasip«): sbh. danes *gnjìla*, starejše *glina* in v tpn. *Glina*; mak. *glina*, blg. *glina*, dial. *gnila, gnilà*; csl. *glinьnyj*, a tudi že *gnilěnъ*; r. *glína*, dial. tudi *gnila*, ukr. *hlýna*, br. *hlina*, p., dl. *glina*, č. *hlína*, slš. in gl. *hlina*. Primarno **glei̯-nā* iz osnove **glei̯-* (prim. *glen, glib, gliva*). Iz redukcijske stopnje je p., br., r. *glej* »glina« (psl. **glьjь*). Po tvorbi je najbliže stgr. γλίνη »lepljiva snov«, stisl. *klina* »mazati« (Miklošič, 66; Berneker, I 304).

**glindura** (f.) »žleza«, prim. sbh. zah. *glindura* »tonsilla« poleg *glânda* »struma«. Izhodišče je lat. *glandula* »žleza«, toda it. *ghiandola, gangola* in rum. *ghiundură* ne pride v poštev. Tudi alb. *gëndërë, gándërë* »tonsilla« je izposojeno iz novejše it. oblike (Matzenauer, CS 167).

**glȋnja** (f.) »zelena orehova lupina«, tudi *glínjavica, glínjavka* »isto«; v istem pomenu navaja Pleteršnik tudi *klenovec, klinovina*. Samo slovensko; nejasno. Morda starejše **gl'udnja*; v tem primeru bi bilo sorodno lit. *gliáudėti, gliáudyti* »treti orehe«, *glaudýti* »luščiti«, kar povezuje Trautmann, KZ XLII 373 z lit. *gvalbýti, vgilbýti, gvaldýti, gvildýti* »luščiti«, *gvilbùs* »zrel za luščenje«, *gvìldis* »zrelost stročnic, orehov itd.« (Fraenkel, 180), vse iz ide. **gleudh-* poleg **gleubh-*, prim. gr. γλύφω »izrežem, izdolbem«, lat. *glūma* »strok, lupina, pleva« (Walde-Pokorny, I 661).

**glista** (f.) »črv, črevesni zajedalec, deževnik«, adj. *glístav, glísten, glístnast*; v nazivih rastlin: *glistnják* »Polygonum aviculare«, *glístnik, glistenk* »Agropyrum, Bromus, Gentiana«, *glistnik lisičji* »Agropyrum junceum«, *glistnica* »Lysimachia, Chrysanthemum, Tanacetum«, *glistovnica* »Nephrodium, Aspidium«.

Sbh. *glísta*, mak. *glista, glist*, blg. *glist*, r. *glistá*, ukr. *hlýsta*, br. *hlist*, p. *glista*, č. *hlista* (f.), *hlist* (m.), slš. *hlísta*, gl. *hlista*, dl. *glista, glistwa*; psl. **glista* (f.), *glistъ* (m.) z zvenečo varianto r. *glizdá*, p. dial. *glizda*, č. dial. *hlíždě*. Izvedeno iz neizpričanega v. **glistati* »drsati«, r. *glězdatь, glezdétь, glěznutь* »drsati, polzeti«, ukr. *hlýzavyj* »spolzek« iz **glei̯d-*; prim. stvn. *glitan*, stangl. *glidan* »drseti«. K pomenu lit. *sliekas* »deževnik«, *sliñkti* »plaziti se« (Machek[2], 168). Mogoče pa je misliti tudi na **glei̯-*, prim. lit. *glitùs* »gladek, spolzek« (Berneker, I 304; Vasmer, I 274).

**glisténja** »Plejade«, tudi *glistenj', glisténje* (Posočje) poleg *lasténi* (Benečija), *lesténi* (Kras), *lestenj', lestènje, lestévence*. Nejasno; sinonima so po eni strani *lástovke, lastvìče, lastíγavec, listýγavec* (Rezija), *Lašiči, Lašči* (Istra) in na drugi *gostosevci, gostoževci, gostožilci, gostožirci, gostelci, gostèlji* ipd. (Matičetov, Zb. za zgod. naravoslovja in tehnike II 48 d.). Verjetno gre za križanje več različnih osnov.

glisti (f. pl.) »drogovi za sušenje okoli peči; leseni drogovi pod stropom« (Lašče), »oder nad

ognjiščem« (Krn), tudi *glíste* (notr., Sln. Gradec), *glîstnice* (dol., štaj.), *hlîstə* »lesa za prekajevanje mesa« (Rož), *isti* (f. pl.), *îstnice* »isto«. Nejasno; zadnji dve obliki povezujeta to besedno družino z *istéje* (f. pl.) »odprtina peči« (dol.) poleg *îstje*, *jîstje*, *ístij*, *îstnik*, *isteljnik*, *istenjak*, *istije*, *istanje*, tudi *histenje*, *osteje*, *ostejnik*, *ustije*, *mestéje*, *mestejnik*, *stéje* itd., kar izvajajo iz ide. **aidh-* »goreti« (Berneker, I 275) ali primerjajo z gr. ἑσ-τία »ognjišče« (Machek, LP V 82). Štrekelj, ČZN VI 17 je sklepal, da je primarno *isti* prešlo v **gisti* in potem po ljudski etimologiji v *glisti* (glej tudi Ramovš, Belićev zbor. 19 d.). Suponirati pa je mogoče tudi mešanje dveh različnih osnov, prim. r. *glyzatь* »drseti«, *gludь* »gl..d na«?

**gliva** I (f.) »naziv za različne vrste gob; manjša golša«, dial. tudi *gîva* »vrsta gob« (Polskava), prim. *čačasta gliva* »Peziza aurantia«, *glavičasta gliva* »Mucor«, *grozotna gliva* »Uncinula necator«, *krompirjeva gliva* »Phytophtora infestens«, *sončnikova gliva* »Lepiota procera«, *trtna gliva* »Plasmopara viticola«, *vrbova gliva* »Polyporus igniarius«, *zavihana gliva* »Hydnum repandum«, *gliva* »Tuber ciborium«, *gliven* »Clitocybe mellea«, *glîbnik* »Sedum acre«; izv. tudi *glîvec* »vrsta gob«, *glîvar* »nabiralec gob«. O *glivánja* »Boletus edulis« glej *glibánja*.

Prim. sbh. *gljîva* »goba«, č. *hlíva* »Lycoperdon gemmatum«, dial. *líva*, slš. *hlíva* »isto«, ukr. *hlýva* »Fistulina hepatica«, r. dial. *glíva* »vrsta hruške«. Iz slov. jezikov madž. *golyva* »Polyporus; golša«, kar je prešlo v ukr. dial. *hólьva* »golša« in v č. dial. *halva* »izrastek na drevesu«, slš. *gol'va*. Iz redukcijske stopnje **glьva* je p. dial. *gluwa* »vrsta gob«.

Psl. **gli-v-ā* iz osnove **gli-*, **glei̯-*; enako je tvorjeno lit. *gléivės* »sluz«, *gleivėti* »pokriti se s sluzjo«, lot. *glive* »zelena sluzasta prevleka na vodi«. Glej tudi *glina*, *glen*, *glib*, *gleviti*; lit. Berneker, I 303; Machek, 131.

**glîva** II (f.) »golša, struna, škrofuloza« (Haloze). Z enakim pomenom tudi sbh. čak. *gliva* (v 17. st. pri Mikalji) in madž. *golyva* »golša, struma« (< slov.; Benkö, I 1070). Gotovo iz iste osnove **gleivā* kakor *glíva* I »goba«. K pomenu prim. lot. *glēvs* »mehak, mehkužen, bolehen, zdrizast« (Mühlenbach-Endzelin, I 624; Berneker, I 303). Glej z enakim pomenom tudi *glíža*, *gólša*, *golžûn* in iz iste osnove tudi imena različnih oteklin kot *glên* II in *žêlva*, *žôva*.

**gliža** (f.) »žleza«, adj. *glížav*, *glížev* »žlezast«. Zaradi sbh. *gliza* »struma, nabrekle žleze« (Hercegovina), je morda to domača beseda. Breznik, Razpr. ZDHV III 158 je sumil, da je izraz prenaredil Pohlin iz č. *hlíza* »žleza, oteklina, abces, gomolj«. Sln. *glisha* navajajo po Pohlinu vsi večji slovarji (Gutsmann, Vodnik, Jarnik, Pleteršnik). Č. *hlíza*, slš. *hl'uza* kaže na starejše **gljuza*; poleg tega je izpričano tudi stč. *gláza* in č. dial. *hlouze*. Etimologija ni pojasnjena. Machek, 138 je mislil na sorodstvo z *žleza*. lit. pl. *gẽležuones* »žleze«, toda Machek[2], 168 sodi, da je le plod križanja med *gǫzъ* in *žleza*. Verjetnejša se zdi povezava s sln. *želva*, *žova* »oteklina, čir, bezgavka«, csl. *žьly*, *zely* »čir, uljes« iz ide. **gel-*; prim. tudi sti. *guṇikā* »čir«, gr. γαγγλίον »čir« (Pokorny, IEW 357). Glej tudi *glen*, *glin* »imena bolezni«.

**glob** I (f.), g. *globî* »globina«. Prim. r. *glubь*, r. csl. *glubь*, ukr. *hlub*, p. *głąb*, č. *hloub* »globina«. Psl. **glǫbь* je stara nominalna izvedenka k adj. **glǫbь*, kasneje *glǫbokъ*, prim. csl. *zъlъ* »hudobnost« : *zъlъ* »hudoben« ali *tvrьdь* »utrdba« : *tvrьdъ* »trd« (Meillet, Ét. 215; Slawski, I 289).

**glôb** II (m.) »krogla, mehur« (pkm.), tudi *glôb* (f.), g. *globî*; dom. *glôbka* (pkm.); izv. *globônec* »cmok«.

Samo sln.; verjetno domače iz ide. **gel-* »stiskati v kepo, svaljkati« vendar ni jasno, ali je treba izhajati iz prvotnega *-o-* ali *-ǫ-*; na psl. *glǫbъ* kaže p. *głąb* »kocen, štor«, č. *hloub*, slš. *hlúb*, gl. *hlub*, dl. *glub*. Tudi sln. dial. *lóba*, *lúba* »čir, abces« (Zemon) in istr. čak. *lub* »isto« je verjetno iz *glǫba* (k pomenu prim. csl. *žьly*, *žely*, sln. *želva*, *žova* »čir, bezgavke, oteklina«). Sorodno je srn. *klumpe* »Klumpen« iz ide. **glembh-* (Berneker, I 307; Slawski, I 289). Glej tudi *klobčič*.

**glóba** (f.) »denarna kazen«, (*o*)*glóbiti* (v. impf.) »določiti kazensko plačilo«; novoknjižno, izposojeno iz sbh. *glòba*, *globiti*, enako mak. *globa*, *globi* in blg. *globa*, *globjá*, *globjávam*. V severnih slov. jezikih p. *globa* »skrb, žalost«, *globić* »težiti, skrbeti«, *zagloba*, *zaglaba* »skrb«, ukr. *globá* »skrb, pritisk, prepir«. Iz južnoslov. jezikov rum. *globă*, *gloabă*, alb. *gjobë*, *gobë*, ngr. κλόμπα, κλόπα »denarna kazen«.

Dalje nejasno; Berneker, I 304 povezuje z *globiti* »stisniti« ali »dobsti« (glej tudi Matzenauer, CS 29). Machek, IF LVI 205 in ESČ 206 pritegne zraven tudi č. *klopota*, *klopot*, *lopota* »skrb, trud«, slš. *chlopota*, p. *kłopot*, r. *chlópoty* in primerja toh. *klop* »bolečina«, sti. *klop šurâm* »bolečina in skrb«.

**globânja** (f. »Boletus edulis« (vzh. štaj.), tudi *globânj* (m.) poleg *glibânja*; primerjati je mogoče č. *hloub* »kocen«, v nč. gobarski terminologiji *hloubek* »kocen pri gobi«, *hloubenka* »Eccilia«, č. dial. tudi *hlób*, *lób*, slš. *hlub*, dial. *hlub*, *hlb*, p. *głab*, g *głębia* »kocen pri zelju«, ukr. *glub* (iz p.), gl. *hlub*, dl. *glub*, *glum* »kocen«. To zah. slov. **gląbъ* primerja Zupitza, GG 146 s stisl. *kleppr* »Klumpen«, srvn. *klimpfen* »krepko stisniti«. Enako Berneker, I 307, ki zavrača Brücknerjevo, KZ XLII 345 izvajanje iz *glǫbokъ*. Machek[1], 132 primerja n. *Kropf* in sumi na paleoevropsko poreklo, toda v ESČ[2], 169 se vrača k stari razlagi in primerja slov. **klǫbo* (glej *klobčič*), lat. *glomus*, *globus* »klobčič«, lit. *lámbas* »kocen« in n. *Klumpen*.

**globánja** (f.) »lobanja« (Maribor). Križanje med *glob* in *lobanja*, *lebanja* (< psl. **lъbъ* »čelo«), *lubenja* (naslonjeno na *lubъ* »lubje«). Podobno je *glep* »lobanja, črepinja« (Pohlin), križanje med *črêp* in *lъbъ*. Prim. lat. *testa* »črep« : frc. *tête* »glava«.

**-globiti**, *-globím* (v.) samo v sestavljenkah *zglobiti* »spojiti, skleniti«, *zglôb* (m.), g. *zgólba* »sklep, členek«, *vglobiti* »vtakniti, spojiti«, *razglobiti* »razgrebsti, razriti«, iter. *razglâbati* »razkopavati«; novoknjižno tudi *razglâbljati* »premišljevati«.

Splošno slov.; sbh. *z-* (*u-*, *raz-*)*glòbiti*, *glòbim*, *zglöb* »sklep, zakonski par« (tudi *žglöb*, *žlöb*, *zglàvak*),

iter. *zgláviti, zglâvim, razgláviti* in *razglábati*; mak. *zglobi, razglobi*, blg. *z-* (*raz-*)*globljá, zglob, zglab* »sklep«, *zgloba* »spojka«; csl. *razglobiti* »remittere«, r. *oglóblja* »trabje, vojnice«, ukr. *oholóbli, holóbli* »trabje«, p. *globić* »zagozditi, stisniti sod z obroči«, *z-* (*roz-*, *za-*)*globić* in verjetno tudi č. *hlobiti*, slš. *hlobit'* »zabijati«, stč. *ohlobně*, dial. *ohlobňa, ohlovňa* »obod pri vodnjaku«.

Večina avtorjev izvaja to besedno družino iz ide. **gle-bh-* : **gləbh-* (Pokorny, 359) in povezuje z lit. *glė̃bti, glóbti* »objeti«, lot. *glêbt, glâbt* »varovati«, lit. *glabóti* »varovati, ohraniti«, lot. *glabât* »čuvati, čakati« (glej sln. *glabiti*), dalje stvn. *klāftra* »dolžinska mera«, ags. *clyppan* »objeti« (Berneker, I 305; Trautmann. 91; Vasmer, I 274; S awski, I 291), medtem ko Machek², 168 povezuje vse to s sln. *globsti, golbsti* »dolbsti«.

**globôdnica** (f.) »tolmun« (Vipava), »rupa« (goriš.). Sestavljeno iz **glǫbodъn-ica*; glej dalje *dno*.

**globȍk** (adj.), f. *globǫ́ka* »profundus«, dol. oblika *ta globôk* (Ramovš, SJ III 50), dial. *glòbonko* (pkm.) je nastalo verjetno iz **glomboko*, prim. sbh. čak. *gùnbok, dùmbok*; komparativ *glóbji, glóblji, globóčji, globokéjši*, dial. tudi *glòbši, globeljši* (pkm.). Izv. *glôb*, *-î* (f.), *glôb* (m.), *globína, globočína, globêlj* (f.), *globêla, globína, globokôst*, dial. tudi *globôča* »klanec«, *globôdnica* »tolmun« (Vipava) < **glǫbo-dъn-*(*ъn*)*íca, globôčnjak* »soteska« (bkr.), *globânjek* »tolmun« (Kostanjevica). Izredno pogostni so tudi tpn. tipa *Globoko, Globoče, Globočec, Globel, Globodol*, hidrn. *Globača, Globoka, Globotka, Globoč, Globočan, Globovšek*, enako mtpn. in tudi cgn. tipa *Globočnik* (Bezlaj, SVI I 178). Toda glagoli tipa *glóbati, globíti, globéti, globóčiti* so se deloma pomešali z drugimi osnovami (glej tudi *golbati, gólbsti*); izločiti je treba tudi dial. *globânja* »lobanja« in *globânja* poleg *glibânja* »Boletus edulis«.

Za pomen »profundus« je treba v slovanskih jezikih izhajati iz več osnov. V slovenščini so se posplošili refleksi za psl. **glǫbъ* (sufiks *-okъ* je sekundaren); prim. csl. *glǫbokъ*, r. *glubókij*, p. *głęboki*, plb. *glõbüki*, rum. tpn. *Glimboaka*. Oblike *glòbok, glùbok* so tudi kajk., delcma čak. (Tentor, Razpr. SAZU, 1950, 73) in dial. mak. *glabok*. Zahodnoslovanska izhodna oblika **glъbъ* je v č. *hluboký*, slš. *hlboký, hluboki*, dl. *glumoki*, a tudi v čak. *gelbôk, gelbinjä* (Vrbnik), csl. *glъbokъ* in mak. dial. *glabok*. Vzhodnoslovansko **glybъ* je v r. dial. *glybókyj*, ukr. *hłybókyj*, br. *hlybóki*, a tudi sbh. *glibok* (ogrski Hrvatje), *glìbina* (Dubrovnik). Četrti tip je sbh. *dùbok* mak. *dlabok*, blg. *dəlbok*, rum. *dilboana* iz **dъlbъ* s številnimi medsebojnimi kontaminacijami; prim. tudi p. dial. *dęboki*, dl. *dlymoki*, sbh. *dùmbok* (Istra).

Večina raziskovalcev izhaja iz ide. **gleubh-*, **glūbh-* »dolbsti«, gr. γλύφω »dolbem«, lat. *glūbō* »lupim«, nvn. *Kluft* »brezno«; psl. **glomb-* je oblika z vrinjenim nazalnim infiksom (Miklošič, 66; Berneker, I 307.)

**glóbsti**, *glóbem* (v. impf.) »dolbsti« (Trubar), tudi *glóbati, glóbam, glóbljem* »dolbsti, izpodjedati« (pkm.), »gristi« (bkr.), *izglóbati* »izdolbsti«, *preglóbati* »pregristi, prevrtati«, *globûra* »oglodana kost«; verjetno spada zraven tudi *globôrka* »vrsta užitne gobe« (Maribor) in *globônec* »cmok« (pkm.).

Sorodno je blg. *glòbvam* »vtikam, zabijam v tla«, *globna, globnavam* »dolbem«, *glob* »očesna votlina«, r. *globá* »gozdna pot«, p. *wyglobić* »izvotliti«, č. *vhlobiti, zahlobiti* »zabiti v tla«, *ohlobně* »obod vodnjaka«.

Z dolgim vokalizmom sln. *glab* »zatik, čep«, sbh. *glȁbati, glȁbâm* »glodati, gristi«, blg. *glàbam* »dolbem«.

Sorodno je gr. γλάφω »izsekavam utor, izrezujem«, gr. γλαφυρός »izvotljen« poleg γλύφω »isto«. (Berneker, I 305). Glej tudi *gólbsti* in *žleb*.

**glodati**, *glódam, glójem* (v. impf.) »gristi, drgniti, brusiti«; *glôd* (m.) »pesek za čiščenje posode«, *glodálec* »razred sesalcev«, *Glôdež* »ime demona«, *poglôdek* »sedmina po poroki«, *glodáč*, adj. *glodȁv, glodiv*.

Sbh. *glȍdati*, mak. *gloda, glozga*, blg. *glodam, glozgam, gloždja*, r. csl. *glodati, glož(d)u*, r. *glodátь*, ukr. *hlodáty, hlydáty*, p. dial. *o-, po-glodać*, č. *hlodati*, gl. *hłodać*, dl. *głodaś*, luž. s pomenom »strgati, praskati«.

Dalje nejasno; semantično je težko povezati z *gladъkъ* (Berneker, I 306; Holub-Kopečný, 124), enako s stnord. *glata* »uničiti« (Berneker, idem; Vasmer, I 275). Nič manj dvomljiva ni povezava z *glog* »Crataegus« (Brückner, 143). Machek², 168 primerja z lat. *rōdere* »glodati« z začetnim *g-* analogno po *gristi*.

**glȍg** (m.), g. *glóga* »Crataegus«, dial. tudi *dlòg* (Ramovš, Hgr. II 208); pri Vodniku *blagoviz* (prim. tpn. *Blagovica*, n. *Glogowitz*); izv. *glôžje, glòužd'e, glógovje, glógovec*; sadež *glogínja, glogina, glogúlja*, adj. *glógov*. Pogosto v tpn. *Glogovica* (prvič 1136—1250 *Glogowicz*), *Glogovec, Glogovka, Glog, Glug, Dloge, Glože, Gložje, Gložnice* (avtor, SVI I, 179).

Sbh. *glȍg*, mak. *glog*, blg. *glog, glod*, csl. *glogъ, gložije* »Crataegus«, r. *glog, glod* »Cornus sanguinea«, ukr. *hlih*, g. *hlóhu* »Crataegus«, p. *glog* č., slš. *hloh*, gl. *hłohonc, hlowonc*, dl. *glog*. S tem primerjajo gr. γλῶχες »osine« (ide. **glōgh-* »ostro«), k temu γλῶσσα, γλῶσσα »jezik« poleg jon. γλάσσα »jezik« (ide. **gləgh-*); glej Bezzenberger-Fick, BB VI 237, XII 161; Meillet, MSL VIII 298; Berneker, I 306; Trautmann, 91; Vasmer, I 275). Brückner, KZ XLVI 199 je rekonstruiral **iglogъ* k *igla*; van Wijk, IF XXIII 369 in Peterssen, Vergl. st. Wortst. 35 izhajata iz **dlogъ*, Sobolevskij, Slavia V 442 je povezoval z gr. γλάγος »mleko«, lat. *lac* »mleko«, Machek, LP II 145 primerja gr. κραταιγος »glog« in izvaja oboje iz predslovanskega substrata.

**glogotáti**, *glogóčem, glogotâm* (v. impf.) »kipeti, šumeti« poleg *klokotáti, klokot, klokotúlja, klokotíca*; zveneča varianta onomatopeje, ki posnema šum kipeče vode; prim. zah. sbh. *glogotati* (Stulić) in *glogojati, glogoj, glcgolj* poleg splošno sbh. *klokotati* in p. *glogotać*, dl. *glogotaś*, podobno tudi p. dial. *glekotać* poleg sln. *kleketáti* »klopotati«, toda r. *klegtátь* »krakati« (o zvoku ujed). Dalje glej *klokotáti*.

**glométi**, *glomím* (v. impf.) »biti pohlepen, pogolien, hlastati, hlepeti (po jedi)«; osamljeno *glometi*

po resnici. Pomensko najbliže je sbh. *gùmati, gùmām* »naglo jesti«, *nàgumati se, gumatiti*; k temu *gumalac, gùmalica*. Sln. in sbh. oblike kažejo na skupno izhodno **glъmati*; napačno Berneker, I 362, ki samo sbh. povezuje s stvn. *gouma* »pazljivost, opreznost«; enako Skok, I 632, ki suponira **glъtъnъ* »golten«. Lot. *glemzt* »počasi jesti, nesmiselno govoriti« kaže na **glem-*, dublete tipa *glem̃žât, gl̨ẽmuôt* na **glēm-* (Mühlenbach-Endzelin, I 625, 632). Brückner, 142 povezuje s tem tudi p. *glamać* »počasi jesti«, r. dial. *glamatь* »jesti« (Polesje), ukr. *glamaty* »težko požirati«, č. *glamět* »čepeti«. To je Berneker, I 306 izvajal iz stnord. *glam, glamm* »hrup«, Slawski, I 281 pa je mislil na slov. *glomotъ* »hrup«. Kakor lot. *gluomas* »sluz«, *gluomis* »polž« iz **glōm-* je tudi pri slov. **glamati* in sln. *glométi* z večjo verjetnostjo treba izhajati iz ide. **gel-* »ballen« (Pokorny, 360). Glej tudi *gléviti, glúzati, gozati.*

**glôta** (f.) »plevel, manjvredno zrnje«, tudi *glôt* (f.), g. *glotî*; nazivi rastlin: *glôta* »Lolium, Brachipodium«. Prvič pri Gutsmannu, 1789 v vseh teh pomenih; adj. *glôten, glotiv, glôtnat, glôtnaten*; izv. *glotína* »glotno zrnje«; *glôta* v pomenu »tolpa, drhal« je izpričano šele od srede 19. st. in je verjetno izposojeno iz csl.

Prim. sbh. *glȍta* »plevel, družina, reveži«, *glȍtan* »slab, zli«, *glȍtina* »mešanica žita brez pšenice«, mak. *glota, glot* (m.), *glotež, glotno, glota* »primesi v žitu«, *gloten* »nečist, slab«, *gloti (se)* »kvariti, biti odveč«, blg. *glòta* »primes v žitu, tropa volkov«, *glutnica* »tropa volkov«, *gloto* »fantje in dekleta pri delu, tolpa, klapa«, *glòtka* »pleve med žitom«, csl. *glota* »turba«, ukr. *hlotá* »tolpa, gneča«; iz slov. jezikov rum. *gloáta* »tolpa, drhal«. Etimologija nejasna; nekateri avtorji primerjajo sti. *gaṇás* »četa, vrsta, množica« (Fortunatov, BB VI 218; Mladenov, 102; Vasmer, I 288; Georgiev, 251) in suponirajo psl. **gъlota* poleg **golota*, prim. r. *golóta* »drhal, reveži«, ukr. *holotá*, p. *ogólocić* »oropati«. Dvomi v sti. primerjavo Berneker, I 306; vendar enako suponira osnovo **gel-* »strniti skupaj«.

**-glótiti**, *-glótim* (v.) »mašiti«; navadno le v komp. *záglotiti* (pf.), *zaglótati* (gor., notr.). Samo sln.; sorodno se zdi č. *hloucati* »odebeliti prejo«, kar je po Macheku[2], 169 *-s-* intenzivum od **glutiti* (prim. sln. *glûta* »bula«). Sln. *-glótiti* kaže na *-o-* ali *-ǫ-*; iz ide. **gle-t-* izvajajo z rezervo slov. *glóta*, nazalizirano obliko **glen-d-* kaže šved. *klinter* »gorski vrh, kucelj« (Pokorny, 358); na ide. **glə-bh-* kaže sln. *glôb* »krogla« (pkm.) poleg *gléba* »kepa prsti« iz **glebh-*.

**glоža** (f.) »golša« tudi *goža* »isto«. Zadnje sta Štrekelj, JA XII 457 in Šturm, Ce fastu IX 59 izvajala iz furl. *gòse* »golša« (< iz gal. *geusiae*, medtem ko je it. *gozzo* »golša« iz lat. **gurguntia*). Vendar je težko pojasniti obliko *glóža* (prim. sbh. *guša* »golša« iz rom. *gusa* proti sln. *golša*).

**glûh** (m. adj.), f. *glúha* »surdus«, akc. Ramovš, JA XXXVII 153, 159; SJ III 47); v drugih pomenih: »nedostopen«, npr. *besedam gluh* »votlo doneč«, npr. *gluh glas* »tih«, npr. *gluhi teden, glušna nedelja, glúšična nedelja* »prazen, pust«, npr. *gluho zrnje*, »neroden, neizнajdljiv«, npr. *gluhi prsti* »nepravi«, npr. *gluha kopriva, gluho okno*; številne izvedenke *glûšec, gluhóta, gluhoumén, naglúšen*; v tpn. *Glušenka, Gluhi, Glušci, Gluho polje, Gluha peč, Gluha draga* (avtor, SVI I 179).

Prim. sbh. *glûh, glûv* (pomensko kot sln.), mak. *gluv*, dial. *gluch*, blg. *gluch*, csl. *gluchъ*, r. *gluchój*, ukr. *hluchýj*, br. *hluchi*, p., dl. *gluchy*, č., slš. *hluchý*, gl. *hluchi*. Osnova **glou̯s-* poleg redukcijske stopnje **glūs-* (glej *(za)-golsniti*). To primerjajo z lit. *glusnùs* »poslušen, ubogljiv« poleg *klusnùs* »isto«. (Trautmann, 91; Būga, Raštai I 306); lit. dial. *klùsas* »naglušen«, lot. *kluss* »tih, miren«, *klust* »utihniti. molčati«. Machek, Studie 83 in Kořínek, ZSPh XIII 404 sodita, da so oblike s *-k-* primarne; o tem tudi Havers, Tabu 98. Nekateri avtorji suponirajo sorodstvo z *glup* (Brückner, KZ XLV 299; Mladenov, JA XXXVI 120).

**glúma** (f.) »šala, norčija, igranje«, tudi *gljuma* (Kras) in *glûm* (m.); izv. *glúmiti* »šaliti se, igrati«, *glumiti se* »uganjati norčije«, *glumáč, glûmec, glumár* »šaljivec, igralec«, adj. *glúmen* »šaljiv«; pogosto v starejših tekstih 16. in 17. st., danes samo dial. (Breznik, Razpr. ZDHV III 149).

Prim. sbh. *glúma, glúmac, glúmiti se*, blg. *gluma*; csl. *glumъ* »scena«, *gluma* »nesramnost, nečistvovanje«, *glumъcь* »igralec, šaljivec«, *glumiti sę* »šaliti se«, r. *glum* »šala«, *glumitьsja* »zasmehovati, norčevati se«, *oglumnétь* »poneumniti se«, ukr. *hlum*, br. *hlum*, p. *glum* »nadloga, zafrkovanje«, *w glum poszlo* »minilo je, propadlo je«, arh. č. *hluma* »glumač« (< sbh. v 15. st.).

Enako je tvorjeno stnord. *glaumr* »šumna zabava«, stangl. *gleam* »šala, igra« (ide. **ghlou̯mos*). Z drugim determinativom je lit. *glauda* »kratkočasje«, lot. *glaudât* »šaliti se« in brez korenske podaljšave gr. χλεύη »šala, posmeh« (Berneker, I 808; Walde-Pokorny, I 660). Neopravičeno vidi v slov. *gluma* germansko izposojenko Uhlenbeck, JA XV 486.

**glûn** (m.) »blato, sluz« (Staro Sedlo); gotovo iz **glumъ*: Primerjati je mogoče č. dial. *gl'um* »blato«, *gl'umistý* »blaten«, *gl'umit'* »pokriti z blatom«, dalje lot. *glaum̃s, glums* »blaten sluzast«, lit. *gliaumùs* »gladek, spolzek«, *gliaũmas* »odpadki pri brušenju«. Machek[2], 150 pritegne k č. *gl'um* tudi dial. *gl'an* »blato« in sodi, da je to prevzeto iz p. dial. *glom, glon* (glej *glên* II).

**glûp** (m., adj.), f. *glúpa* »neumen«, tudi *glûpast*; k temu poleg *glûpec* s sekundarnim *-m-* tudi *glûmpec, glûmpast* (Štrekelj, Lwk. 11; Berneker, I 308) in po križanju z *gûmpati* »tolči s pestjo« tudi *gûmpec, gûmpa, gûmpež* »tepec«. Drugo pomensko skupino predstavlja pkm. *glûp* »glûh«, *glupíti, oglupíti, oglupéti* »oglušeti«.

Sbh. *glûp, glúpa* je izposojeno iz csl. ali r.; mak. *glup, glupak*, blg. *glupav*, csl. *glupъ*, r. *glúpyj*, ukr. *hlúpyj*, br. *hlupy*, p. *glupi*, č. *hloupý*, slš. *hlúpy*, luž. *hlupy, glupy*. Najbolj verjetno z drugačnim determinativom izvedeno iz iste osnove kakor *gluh* in *gluma* (Mladenov, JA XXXVI 120; Brückner, KZ XLV 299 in XLVIII 186; Machek, LF LXIX 248), za kar priča tudi pomen v pkm. K r. *glúpój* »nezrel«, č. *hlupiti* »zasenčiti«, *uhlupiti* »pokvariti«, blg. *glùmast* »senčen«, *zaglušávam* »zakrknem (o žitu)«

prim. tudi sln. *glúšiti*, *zaglúšati* »biti v nadlego, obteževati«. Druge razlage so dvomljive; na izposojenko iz germ. **glōpa* (stisl. *glōpr* »idiot«) so mislili Matzenauer, LF VII 182; Uhlenbeck, PBB XXVI 287 in Berneker, I 309); na stnord. *klaufi* »biti tepec« misli Machek², 169, ki loči to od č. *hlupiti* »senčiti«, kar povezuje z lit. *spìlgti* »odmreti zaradi pomanjkanja svetlobe«.

**glušáti**, *gluším* (v. impf.) »doneti, bučati« (pkm.), npr. *pesmi so milo glušale.*

Pomensko razmerje med *glušáti* in *glušíti* odgovarja lit. *klausýti* »prisluhniti, poslušati«, lot. *klàusît* »prisluhniti, poslušati« poleg lit. *klùsti* »ubogati koga« proti lot. *kluss* »tih, miren, naklonjen«, *klust* »obmolkniti, molčati«. Poleg ide. **k'leu̯-* (glej *sluh*, *slovo*, *slišati*, *sloveti*) se pojavljajo tudi v satem jezikih dublete na velar, prim. alb. *k'uhena* »imenujem se« (pas.), *k'uań* »nazivam«, ilir. *Vesclevesis* (Pedersen, IF V 36; Kretschmer, Glotta XXI 123; Georgiev, KZ LXIV 108; Porzig, Glied. 75 d.; Fraenkel, 265). O razmerju med lit. *klausýti* in *glùšas* glej Fraenkel, KZ LXX 132 in Balt. Spr. 14.

**glûta** (f.) »bula, oteklina, grča«, tudi *glúta*; adj. *glútav* »bulast«; samo slovensko iz ide. **gleu̯-t-*; prim. gr. γλουτός »zadnjica«, τἀγλούτια »možganski hemisferi« (Berneker, I 309); z zvenečim determinativom **gleu̯-d-* je tvorjeno r. *glúda* »gruča, kepa« (Persson, Btr. 933; Brückner, KZ XLV 45 in XLVIII 207). Būga, Rinktiniai raštai I 328 primerja lit. *gluñbas* »brez rogov«.

**glúzati**, *glúzam* (v. impf.) »žvečiti, gristi«; izvedeno iz ide. **gleu̯-* kakor r. *gluzdítь*, *gljuzdítь* »drseti« poleg *glýzatь*, *glýznutь* (o tem Vasmer, I 276); prim. tudi lit. *gliaumùs* »gladek, spolzek«. Dalje glej *glométi*, *gléviti*, *glûn*.

**gmâh** (m.) »mir, udobje«, tudi *gmàh*, dial. *máh*, *máha* »mir« (Temljine). Izposojeno iz stvn. *gimah* srvn. *gemach* »mir, udobje, ugodje« (Miklošič, Fw. 17; EW 67; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 371; Striedter-Temps, DLS 129).

Iz mlajšega, srvn. pomena »izba, soba«, stareiše nvn. tudi »stavba, grad« je p. *gmach* »izba, velika stavba, izredna veličina, množina«, br. *gmach* »velika obsežnost, prostranstvo« (Berneker, I 311).

**gmâjna** (f.) »srenja, srenjski pašnik«; izpričano od 16. st. dalje; pogosto v mtpn. *Gmajna*, *Gmajne*, *Gmajnica*, *Gmajnik*, *Gmajnščina* (tudi tpn.), vzh. štaj. tudi *Gomajna*, *Gomajne*, *Gomajnica*; tudi apel. *gmajšina* »velik z živo mejo ograjen pašnik« (Pušenci). Od tega je treba razlikovati adj. indekl. *gmâjn* »prostaški, vulgaren« (prvič pri Krelju v 16. st.). Tudi sbh. kajk. in v Liki *gmâjna* »občinski svet«, pri severnih Slovanih p. *gmina* »srenja«, č. dial. *gmina* »srenja, vas«, gl. *gmejna*, ukr. *gmyn*, *hmyn*, r. *gmina*; k temu p. *gmin*, *gmen* »srenja, ljudstvo«, novejše »svojat, drhal«. Sln. in sbh. oblike so izposojene iz srvn. *gemeine* »občinska skupna posest« poleg adj. *gemein*, stvn. *gimeini* »splošen«. Severnoslovanske oblike pa so se razvile iz srspn. *gemēne*, *gemēn* (Miklošič, Fw. 17; Berneker, I 311; Striedter-Temps, DLS 129; Vasmer, I 278; Slawski, I 298).

**gmérati** (v. impf.) »množiti, pomnožiti« (Dalmatin, Megiser), dial. *pogmerati*; k temu tudi *gméranje*, *gmérar*. Izposojeno iz srvn. *gemêhren* »povečati, pomnožiti«, nvn. *vermehren* (Striedter-Temps, DLS 129). Toda p. *gmerać*, *gmyrać* »klatiti z rokami, počasi delati« je iz srspn. *gemeren*, srvn. *mern*, nvn. dial. *mähren* »dotikati se, brkljati, vmešavati se« (Berneker, I 311).

**gméten** (adj.), f. *gmétna* »čil, čvrst, lep, boder«, tudi *gmajten* (Gutsmann), *gmétnost* »zadovoljstvo«. Izposojeno iz srvn. *gameit* (adj.) »vesel, zadovoljen, boder«, bav. avstr. *gemait* (Miklošič, Fw. 18; EW 67; Berneker, I 311; Striedter-Temps, DLS 129).

**gmiza** (f.) »stekleni biser«, navadno pl. *gmíze*; prim. sbh. *gmíza*, *gmíze* »margaritae vitroae; globuli plumbei«. Nejasno; kljub pomenski razliki spada morda k *gomazeti*, psl. **gъmъzati*.

**gmizati**, *gmízam* (v. impf.) »gristi, glodati«, npr. *črv sadje gmíza*. Nejasno; kcmaj k psl. **gъmъzati* »gomazeti«. Pomensko blizu je č. dial. *hnízet* »propadati, hirati«, npr. *voves hnizí, dyž ho červy podežerou*. To spravlja Machek², 386 v zvezo s stč. *mzieti*, *nzieti* »hirati«, č. dial. *mzet* »tleti, trohneti«, stč. *mzě*, č. dial. *mze* »shiranost, jetika«, psl. **mъzǫ*, **mъžěti* csl. *mъždivъ* »shiran, malovečen«, *izmъždati* »oslabiti, pohabiti«, r. *mozzljávyj* »shiran«. Toda sln. *izmózgan* »shiran« kaže na primerno *-o-*.

**gmóta** (f.) »snov, materija, masa«, adj. *gmóten* »nanašajcč se na materialno osnovo za življenje«, npr. *gmótna škoda*, *gmótna sredstva*, *gmótna podpora* (= v denarju); v drugem pomenu v. *gmôtiti se* »kopičiti se, zbirati se v brezoblično maso«, adj. *gmótast* »masiven, brezobličen«. V pomenu »snov« je to gotovo mlada knjižna izposojenka iz češčine, vendar je gotovo domače *gomáta* »masa, zajetnost«, *gomáten* »zajeten, debel« in *gomátati* »počasi se premikati«.

Prim. č. *hmota* »snov«, *hmotný* »gmoten«, stč. *hmota*, *homota* »telesni sokovi, gnoj« (kalk po lat. *materia*), slš. *hmota*, *hmotný* je iz češčine. Gebauer, SS I 434 je č. *hmota* izvajal iz lat. *humectus* »vlažen, moker«, Berneker, I 326 povezuje s sln. *gomòt*, *gmòt* »zmešnjava, gneča, zmeda« in dalje z *gomolj*; enako Machek, 133; toda Machek², 170 rekonstruira neko psl. **gomъ* »napolnitev, tovor« in primerja gr. γέμω »biti nabasan«, kar je dvomljivo.

**gnâda** (f.) »milost«, adj. *gnâdljiv* (Trubar, Dalmatin), ljudsko še živo. Prim. gl. *hnada* »milost«. Izposojeno iz srvn. *genâde*, *gnâde* »milost, nežnost« Miklošič, 67; Striedter-Temps, DLS 129).

**gnádo** (n.) »jeklo« (štaj.), v. *gnáditi* »jekliti« poleg *nádo* (n.), *náda* (f.) »jeklo, jeklena obloga«, *náditi* »jekliti«, *nâdež* (m.) »železo za žeblje«.

Prim. sbh. *mnâda* »jeklo, železo« (Črna gora) poleg *nâda* (Črna gora) in *nâdo* (n.) »jeklo« (Po Tentorju, Razpr. SAZU, 1950, 79 samo čakavsko.); Iz slovanskih jezikov tudi madž. *nádol* »jekliti«; ukr. *nádyty* »obložiti z jeklom« in r. dial. *náditь* »ostriti lemež (severno)«. Verjetno iz *na-děti* (Miklošič, 43; Berneker, I 193; Vasmer, I 194). Oštir (ustno) opozarja na oset. *aendon* »jeklo«, zaradi skitskih in alanskih atpn. Ἀνδανάκος, Ἀσπανδάνος, Ἰασανδάνακος morda skitskega porekla. Ko omenja Marko Polo

v 13. st. perzijsko *andanik* »jeklo« (39. poglavje), je mogoča rekonstrukcija, prairan. **han-dāna*, stperz. *sam-dhāna* iz ide. **dhē-* »deti«, het. *and-*, *hand-* »kaliti« (Abajev, IESO 156). Slov. *nádo* je lahko kakor r. *uklád* »jeklo« analogna tvorba; zaradi oblik *gnádo*, *mnádo* je morda tudi izposojeno iz neznanega vira; vprašanje je, če spada k *na-děti* tudi sln. *nadoknaditi* (Debeljak, SR V—VII, 173); prim. p. *dokna* »von Grund aus« (o tem drugače Mikkola, UGr. III 44). Beseda se je razširila tudi na sever v ugro-finske jezike.

**gnána** (f.) »soimenjak, žensev« (vzh. štaj.), tudi *gnánek*, *gnánica* (f.). Izposojeno iz srvn. *genanne*, *gnanne* »Genosse«, stvn. *ginamno* (Pleteršnik, I 220; Striedter-Temps, DLS 129).

**gnáti**, *žénem* (v. impf.) »poditi, tirati, voditi«, *gnáti se* »prizadevati si«, dial. tudi prez. *rénem*, *grénem* (glej *greníti*). V razmerju *gnáti* : *goníti* je slovenščina ohranila razlikovanje determiniranosti : indeterminiranosti; perfektivna komp. *do* (*iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *raz-*, *u-*, *v-*, *z-*, *sə-*, *za-*)*gnáti* imajo imperfektivne pare na *-gánjati*; redka komp. tipa *nagóniti* (*se*) so perfektivna z impf. *gonjévati* (glej *góniti*, *gânjati*, (*po*)*gániti*). Psl. **gъnati* proti **gen-* v *ženǫ*; zaradi lit. *giñti*, lot. *dzìt* »gnati« bi pričakovali psl. **žьn-*; vendar je lit. tudi *gunyti* »razgnati, razpoditi«, *gùndinti* »zapeljati«, lot. *gundît* »razdražiti«, stprus. *guntwei* »gnati«. Poleg csl. *gъnati*, *ženǫ* je ohranjeno sbh. *gnàti*, *žènēm* (*iždenēm*), ukr. *hnáty*, *ženú*, č. *hnáti*, *ženu*, slš. *hnat'*, *ženu*; dl. *gnaś*, *ženu*. Drugje so nastopile različne izravnave, mak. *goní*, blg. *gònja*, r. *gnátь*, *gonjú*, br. *hnacь*, *hanjú*, p. *gnać*, *gnam*, stp. *żonę*, gl. *hnać*, *ćerju* (= »tiram«). Iz redukcijske stopnje **gъn-* so redka postverbala (*iz*)*gnánec*, (*iz*)*gnánka*. Glej tudi *góniti*, *gôn*.

**gnêd** (m.) »vrsta trte z rjavkastordečimi jagodami« (Kras), tudi *gnêd* (f.), g. *gnedî* (Kras), *gnedíca* »vrsta trte« (Vipava). V isto besedno družino spada tudi *gjēda* »ime krave« (Prlekija), *gnjéde* (n.), g. *gnédeta* »ime vola« (bkr.).

Težavno je sln. *gnjélec* »Quercus conferta«: kakor je *adraš* »Quercus ilex« iz **rъdrъ* »rdeč« in *črnika* »Quercus ilex« iz **čьrmьnъ* »rdeč«, je tudi *gnjelec* lahko iz **gnědъ* »rjav«; istrske dial. oblike *ńêu̯*, *ńâu̯*, *miêu̯* pa so morda iz *mêl* »vrsta hrasta« (Gor. Brda) k stlit. *smėlùs* »pepelnato siv«.

Psl. **gnědъ* »rjav«; prim. sbh. čak. *njad* »rdečkast« (Krk), kajk. *gnjêda* »ime krave«, *gnjêd*, *gnjédec* »ime vola«; sicer samo severno slov. r. *gnedój* »rjav«, ukr. *hnídyj*, p. *gniady*, č. *hnědý*. Etimološko nepojasnjeno; posamezni avtorji opozarjajo na ukr. *hnitýty chleb* »zapeči kruh« k *netiti*, naslonjeno na *blědъ*, *sědъ*, *smědъ* v nazivih za barve (Kořínek, LF LXI 43 d.; Machek, 134). Berneker, I 312 povezuje na lat. *nīdor* »dim«, gr. *κνῖσα* »para, vonj«; Petersson, BSW 31 misli na lat. *gnaevus* »vrojeno znamenje« (proti Meillet, DEL 619); Nehring pri Schrader, RL I 161 pa je pritegnil slov. *gnida* (dvomi Vasmer, I 279).

**gnélec** (m.) »vrsta rdečega škriljavca«; k temu *gnílec*, *gnjílec*, *gnjélec* »Quercus pedunculata« (Kras), *gnjel* »Quercus suber« (Istra) in morda tudi *mel* »vrsta hrasta« (Goriš. Brda). Nejasno; mogoče je misliti na križanje med osnovami z ide. **mel-*, prim. lot. *mę̄lns* »črn«, lit. *mėlas* »moder« (Pokorny, IEW 720) in slov. *gnědъ* z nejasno etimologijo (glej *gned*) iz ide. **smel-*, prim. stlit. *smelus* »pepelnato zamolkle barve«.

**gnésti**, *gnétem* »tlačiti, mečkati«, prez. tudi *gnjétem* in *gnédem* (gor.); izv. *gnět* (m.), *gnjět*, *gnétež* (m.), *gnéča*, *gnética* »drenj, množica«; *gnetálo*, *gnetílo* »stiskalnica«. Prim. sbh. *gnjèsti*, *gnjètēm*, mak. *gnete*, blg. *gnete*, *gnetà*, csl. *gnesti*, *gnetǫ* (Zogr. ev., Sav. kn.), r. *gnestí*, *gnetú*, ukr. *hnésti*, *hnetú*, p. *gnieść*, *gniotę*, stč. *hněsti*, *hňetu*, č. *hnísti*, slš. *hniesť*. Sekundarne tvorbe so sln. *gnéčiti*, *gnjéčiti*, sbh. *gnjéčiti*, *gnjêčim*, mak., blg. *gneči*.

Iterativ je csl. *ugnětati*; v slovenščini je ohranjen v rez. *gnétati* in v komp. *ugnętati*, *pregnętati*, str. *ugnětati* (r. *ugnetátь*), ukr. *hňitýty*, p. *wygniatać*, dl. *gněšiś*, plb. *gnétė*. Osamljeno je sbh. csl. *ugnitati*,

Poleg oblike *gnetiti* (Gutsmann), sbh. *gnječiti*, kar j nekakšen kavzativ, prim. *gretiti* : *greti*, je zanimivo tudi dial. *gnježditi* »gnesti« (dol.), sbh. *gméždìti*, *gnježdati* »gnesti«, *gneždènik*, *meždènik* »mozolj« (Miklošič, VGr. I 356).

Sorodno je stvn. *hnetan* »gnesti«, nvn. *kneten*; iz polne prevojne stopnje je stnord. *knoða* »gnesti« in stprus. *gnode* (< **gnāte*) »nečke« (Miklošič, 67; Berneker, I 311; Walde-Pokorny, VWb. I 580). Glej tudi *gnócati*.

**gněv** (m.), g. *gnę́va* »jeza, kujavost, nevolja«, pkm. *nêvka*, *nêfka* (gr. 'αριϑεια), adj. *gnévən*, *gnevljiv*, *gnévav*, *gnévast*, v. *gnévati se*, *gnêvam se*, *gnéviti*, *gnêvim koga*, vzh. štaj. in kajk. tudi *gnjivati se*. Splošnoslovansko; sbh. *gnjêv*, mak., blg. *gnev*, csl. *gněvъ*, r. *gnev*, ukr. *hniv*, br. *hneu*, p. *gniew*, č. *hněv*, slš. *hnev*, gl. *hněw*, dl. *gněw*, plb. *gnewói* (pl.) »gruczoly w mięsie, sadle«. Psl. **gněvъ*, morda iz **gnoi̯-v-os* iz osnove *gniti*, *gnoj*, prim. csl. *gněvъ* »sluz, gniloba«, r. *gnev* »gniloba« (Berneker, I 312; Vasmer, I 279; Slawski, I 304), drugi mislijo na **ghnei̯-* psl. **gnětiti*, sln. *nétiti*, *vnéti* (Kořínek, LF LXI 53; Machek[2], 171). Georgiev, 257 dopušča sovpad dveh homonimov.

**gnę́zdo** (n.) »nidus«, v metaforičnih pomenih tudi »polst«; k temu adj. *gnę́zdast* »zadnji del pluga, del voza, notranji, semenski del jabolka ali hruške«, *sračje gnezdo* »Falcaria Rivini«; k temu v. *gnę́zditi*, *gnezdáriti*, *gnezdováti*. Splošnoslovansko; sbh. *gnijèzdo*, *gnézdo*, dial. *njezlȍ* (Cres), *gnjizdȍ* (Hvar), *gnezlò*, *gnjazdo*, mak. *gnezdo*, blg. *gnezdò*, csl. *gnězdo*, r. *gnezdó*, ukr. *hnizdó*, br. *hnjazdó*, p. *gniazdo*, č. *hnízdo*, slš. *hniezdo*, gl. *hnězdo*, dl. *gnězdo*, plb. *gńózdö*.

Ide. izhodna oblika je verjetno **ni-sd-os*, prim. lat. *nīdus*, stvn. *nest*, sti. *nīḍá*, ir. *net* »gnezdo«; k temu tudi arm. *nist* »sedež, ležišče«, *nstim* »sedem« (Meillet, Esquisse arm.[2] 39); primarni pomen je »vsesti se noter« (Schulz , KZ XL 415). Slovan ko *g-* je iregularno, enako *l-* v lit. *lizda* , lot. *ligzds*, *lizgs*, *ligzda* »gnezdo«, stprus. *liscis* (vok.) »ležišče«, kar je verjetno rezultat križanja med osnovami **sed-* in **lēgh-* »leči« (Endzelin, ZSPh XVIII 122; Fraenkel, 383). Glej tudi Berneker, I 213; Vasmer, I 279.

**gnida** I (f.) »lens«: dial. tudi *gńida*, *γńida* (Kras, rez.), dem. *gnîdka*, *gnîdica*, adj. *gnídav*, *gnidast*;

k temu pkm. *gnidâš* »ušivec«. Splošnoslov.; sbh. *gnjïda*, mak., bl ., r. *gnida*, ukr. *hnýda*, br. *hnida*, p., dl. *gnída*, č., slš. gl. *hnída*, plb. *gneidói* (pl.).

Podobne besede s pomenom »lens« najdemo v večini ide. jezikov, vendar jih ni mogoče rekonstruirati na. enotno praobliko; najbliže slov. je lot. *gnĩda* in lit. *glìndi* (iz *gninda*?). Drugo skupino tvori stvn. (*h*)*niʒ*, stangl. *hnitu*, stisl. *gnit*, dan. *gnid*, pragerm. **knida*; ir. *sned*, kimr. *nedd* kaže na **s*(*k*)*nida*; alb. *ϑenî* (**k'nida*), arm. *anic* (**ak*(*o*)*nids*?), gr. κονίς, -ίδος; lat. *lens*, g. *lendis*, sti. *likṣā* so tvorjeni brez začetnega guturala. Večina avtorjev izhaja iz ide. **gnîdhā* (glej *gnida* II) in operira z različnimi ekspresivnimi spremembami (Berneker, I 313; Vasmer, I 280; Slawski, I 303; Fraenkel, 157 z obsežno literaturo). Oštir, Vogelnamen 41 in Machek, 134 mislita na paleoevropsko poreklo. Drugače Machek², 171, ki povezuje lat. *lens* in lit. *glinda* v izhodno **lind-* in nato z ojačevalno partikulo *k*(*o*)-, *g*(*o*)- v **kni*(*n*)*d*-, **gni*(*n*)*d*-.

**gnída** II (f.) »malenkost, košček, grižljaj: majhen človek«, npr. *gnida kruha*, *do gnide* »popolnoma, sploh«. Prim. sbh. dial. *gnȉdica* »malenkost«, kaš. *gńida* »majhen človek, droban krompir«. Pomensko najbliže je norv. dial. *gnita* »majhen, odtrgan košček«, dan. dial. *gnit* »košček«, vzh. friz. *gnit*, *gnid* »malenkost, mušica«, srspn. *gnitte* »mušica« in nvn. *Gnitze* »mušica« iz id . **ghneịdh-* »gristi, drobiti« (Pokorny, 436). Ker je iz iste osnove tudi sln. *ugńida*, *zagnida* »črv, čir« (glej *gnida* III), ni izključeno, da je *gnida* »malenkost« izposojeno iz nekega vzhodnogermanskega jezika v neki praslovanski dialekt (Bezlaj, Eseji 115); vendar je tudi lot. *gnîdlaiža* »majhen brencelj, obad«, kar je verjetno prevzeto iz nemščine.

**-gnida** III, samo v zloženkah *ugnída*, *ugnjída* »gnojen čir«, *zagnída*, *zagnjída* »črv, zanohtnica«: nav. pl. *zagnîde* (gor.). Verjetno je tudi č. *hnisati* »gnojiti se« *s*-intenzivum za **gnidsati* in ne, kakor misli Machek², 172 iz **gnьjsati*. Enako je tvorjeno lot. *gnide* »hrapava, luskava koža« in n. dial. *gneist*, *gneis*, *gnist* »luske, hraste na koži« iz ide. **ghneịdh-* ali s revojem nvn. *Gnatz*, *Gnätze* »hrasta, kožni izpuščaj« (Pokorny, 436). Glej tudi *gnida* II in *gniti*, *gnoj*.

**gniti**, *gnijem* (v. impf.) »putrescere«, redko *gnjiti*, dial. tudi *gniliti*, *gnîlim*, iter. *izgnivati*; izv. adj. *gnîl*, *gníla*, *nagnit*; s. *gnilóba*, *gniljáva*, *gnilína*, *gnilóta*, *gnilóča*, *gnilec* »november«, *gnilâd* (f.), *gnilâdina*.

Splošno slovansko; sbh. *gnjȉti*, *gnjȇm*, mak. *gnie*, blg. *gnija*, csl. *gniti*, *gniję*, r. *gnitь*, *gnijú*, ukr. *hnýty*, br. *hnicь*, *hnisci*, p. *gnić*, č. *hnit*, slš. *hniť*, gl. *hnić*, dl. *hniś*, plb. adj. *gnoela* »gnila«. Psl. **gniti*, **gnьję*; verjetno iz ide. **ghneị-* »mrviti, drobiti«, prim. gr. χνίει »drobiti«, stvn. *gnītan*, ags. *gnidan* »drobiti« (Persson, Beitr. 811; Vasmer, I 280; Pokorny, 437). Iz iste osnove je tudi *gnida* »malenkost«, *ugnida*, *zagnida* »črv«, *netiti* »kuriti«, *vneti*, *vnamem* »vžgati« in v polni prevojni stopnji *gnoj*.

**gnjât** (f.), g. *gnjatȋ* »prekajeno svinjsko stegno, bedro, svinjsko pleče«, tudi *gnât* (f.); k temu adj. *gnjâtni* in *gnjâtnica* »bedrna kost«.

Prim. sbh. *gnjât* (m.), *knjât* (m.) »golen, pleče, stegno, kost«, č. *hnát* »zglob, stegnenica, prečke na saneh«, p. *gnat*, dial. *gnyt* »golen, kost, debela noga«. Kljub sln. *gnjât* (f.), *gnât* (f.) verjetno psl. **gnatь* (sln. in sbh. *-ń-* je ekspresivno; str. *gьnaty*, *gonaty* »členki, zglobi« je pozna izposojenka iz gr. γόνατα (pl.) »kolena«. Etimologija ni jasna; težko je izhajati iz ide. **genu-* »koleno«; n. *Kno en*, stvn. *knoto*, *knodo* »zglob, členek« izvajajo iz pragerm. **knúþan*, gr. γνάθος, γναθμός »čeljust« < ide. **ĝnədh-* in lit. *žándas* »čeljust« < ide. **ĝonədh-*. Na izposojenko iz stvn. *knoto* je mislil Gebauer, SS I 435; drugi avtorji kakor Berneker, I 315; Machek², 171 suponirajo samo prasorodnost. Berneker dopušča tudi možnost ide. **gen-* »tlačiti« (glej *gnesti*, *gnjaviti*). Zubatý II 180 pa izhaja iz dvojnosti *gn-* : *ĝn-* pri **ĝenu-* in pritegne tudi n. *Knochen*, dial. *Knōken* z *-ō-* < *-au̯-*.

**gnjáviti**, *gnjávim* (v. impf.) »tlačiti, mučiti, obteževati, nadlegovati«, tudi *gnjávčiti*; iz tega *gnjâvež*, *gnjávljenje*, *gnjavaža*. Prim. sbh. *gnjáviti*, *gnjâvîm* »tlačiti« in slš. *gniavit'*, *gniabit'*, *gnačit'*, *gňačit'*, *gnačkat'* »tlačiti«, č. dial. *gňávit*, *gňábit* »tlačiti«, ukr. *gnjavýty* »daviti«.

Pozornost zasluži tudi sln. dial. *žnjáviti*, *žnjavim* »dušiti, daviti, tleti, počasi, uspešno delati« (vzh. štaj.). To govori za Bernekerjevo domnevo (SEW I 315), da je treba izhajati iz ide. **gen-* »tlačiti«, prim. lit. *gniáubti*, *gniáužti* »stisniti tlačiti« *gniùžti* »zmečkati«, lot. *gnaũzît*, *gnauzt* »tlačiti«; dalje primerjajo stisl. *knūe* »členek na prstu« < pragerm. **knūu̯an-*, **knōu̯an-*, ide. **gneu̯-* (Machek, Stud. 21; Otrębski, LP I 132; Pokorny, 371). Berneker, idem opozarja tudi na lot. *žņaugt* »tlačiti, gnesti«. Verjetno spada sem tudi lot. *zniebt* »tlačiti, mučiti, tepsti, moriti«, *žniêbt*, *znauja* »zanka« iz **ĝneu-* poleg **gneu-* (Endzelin-Mühlenbach, LDW IV 748; drugače Fraenkel, 1321). Dvomljivo Machek² 151, ki misli, da je *gnjáviti* izposojeno iz nvn. *neuen*, starejše *neuwen*, toda kor. n. *gnoiter* poleg *noin*, *näun*, srvn. *gnaunet* »tlačiti«.

**gnježdžiti**, *gnježdžim* (v. impf.) »mečkati, tlačiti« (pkm.) poleg *moždžiti* »mečkati« (pkm.), *meždžec* »kol za mečkanje grozdja« (pkm.). V drugih sln. narečjih brez začetnega *g-*: *múžgati*, *múzgati* (vzh. štaj.), *múžiti* (Rezija) *mozgáti*. Miklošič, 67 in 422 primerja sbh. *gmeždìti* »mečkati«, *gmečaljka* »kol za mečkanje grozdja«, *gmeždènik*, *gneždènik* »pretlačen grah« in č. *hmožditi* »mečkati«, medtem ko v drugih slovanskih jezikih brez začetnega *g-*: r. *možžitь*, p. *miażdżyć*. Dalje nejasno (Vasmer, II 146). Glej tudi *mozgáti*.

**gnộcati**, *gnócam* (v. impf.) »mečkati pri delu«, *gnócalo* (n.) »počasnež, mečkač«; v istem pomenu tudi *gnjécati* »počasi se premikati, mečkati pri delu« in *gnjécalo* »mečkač, počasnež«. Sem spada verjetno tudi *gnjócati*, pf. *gnjócniti* »suvati, drezati«. Psl. **gnot-s-ati*, izpričano samo v sln., je *s-* intenzivum iz polne prevojne stopnje osnove **gnet-* (glej *gnesti*, *gnetem*), prim. stnord. *knoda* »gnetem« (Walde-Pokorny, I 580). *S-* intenzivum iz *-e-* stopnje **gnet-s-ati* (ali *-ě-*?) je sln. *gnjécati*; iz kontaminacije obeh oblik je sln. *gnjócati*. Sbh. *gnjȅcati*, *gnjȅcâm* »gnetem,

tlačim« kaže na **gnet-s-ati*; sln. adj. *gnjécast, gnjécav* »cmokast, pritlikav«, *gnjêc* (m.), *gnjécelj* »pritlikavec, majhen debeluh« se pomensko ujema z norv. *knōtt* »kratka in debela stvar«, šved. dial. *knatte* »majhen grm«.

**gnộj** (m.), *gnộja* »stercus, pus«; izv. *gnojíti, gnojím, gnojiti se,* s. *gnojílo, gnojišče, gnojina, gnộjnica, gnộjnik* »Coprinus porcelanus«; v tpn. *Gnojevec, Gnojivec, Gnojine, Gnojnice, Gnojca* (Bezlaj, SVI I 180).

Splošno slovansko; sbh. *gnôj*, mak. *gnoj*, blg. *gnoj* (m. in f.) »pus«, csl. *gnojь*, r. *gnoj* »pus«, ukr. *hnij*, g. *hnoju* »stercus«, br. *hnoj*, p. *gnoj* »stercus«, č. *hnuj* »stercus«, slš. *hnoj*, dl. *hnoj*, gl. *gnoj* »stercus«. Psl. **gnojь* je polna prevojna stopnja k ide. **ghnei̯-* (**ghnoi̯os*); dalje glej *gniti, gnijem* (Berneker, I 314; Pokorny, 437).

**gnûs** (m.) »nekaj ogabnega, ostudnega«, dial. tudi »golazen, mrčes«, tudi *gnjûs*; v 16. st. *gnuſni zhlouik* (Trubar); v. *gnúsiti se, gnúsi se mi* »gabi, upira se mi«, dial. *gńi̯sêlu* »gnusilo« (Vreme). Sbh. *gnûs, gnjûs* »nečistoča, gnoj« (prim. sln. *ognûsek* »živalski iztrebki«), mak. *gnas*, dial. *gnus* »umazanost, nečistost« (prim. sln. *roke gnusiti s krvjo*), blg. *gnъs, gnus me e* »gnusi se mi«, r. *gnus* »gnus, mrčes«, br. *hnjus* »skopuh«, p. arh. *gnus* »lenoba«, č. *hnus* »gnus«, *hnís* »gnoj iz rane«: csl. *gnusъ, gnǫsъ*, a tudi *gnьsъ, gnesъ* < **gnъsъ* (Osten-Sacken, IF XLII 189). Verjetno ide. **ghneu̯s* iz iste osnove kot *gnoj, gniti* (Persson, Beitr. 811, 882; Vasmer, I 281; Pokorny, IEW 436); prim. stnord. *gnua* »drobiti«, gr. χναύω »drobim, praskam, grizem«, χνόος, χνοῦς »drobir«. K temu sln. *čebelji ognuski* »voščeni drobir na dnu panja«. Drugače Machek[2], 172, ki povezuje *hnís* z *gniti, hnus* z lat. *nausea*, gr. ναυσία »bljuvanje«, dial. *hňus* »drobir« pa z lit. *gniáužyti* »mečkati«. Glej tudi *vnožati se*.

**go** (part.) »deiktična partikula z omejitveno funkcijo«; sln. *nêgo* »kakor, kot, ampak, ampak tudi«, *nêgoli*; med prepozicijo in glagolom v *do-go-vediti se* »sprevideti, spoznati«, *za-go-védeti se, z-do-go-védeti se* »zavesti se« (glej *-govéditi*). Poleg sbh. *nȅgo, nȅgoli, nȍgo* (*nego* > *nô* + *go*), prvič v Dušanovem zakoniku *nego*, samo še br. *nauhó* »res?« (r. *neuželi*). Csl. navadno redukcijska stopnja *-gъ-* v *negъ, negъli, negli, nekъli, nekli*, sln. *nȅg* (gor., pkm.) in morda tudi dial. *nek* (knjižno *neki*) v tipu *kje nek(i), kdo nek(i)*, sbh. *nȅgda, nék*. Bolj pogostna je *e*-jevska prevojna stopnja *že*, sln. samo *že, uže* »iam«, po rotacizmu *vre, jür* »iam«, sln. dial. *ner* »nego« (rez.), *prêjner, prêjmer* »preje nego« (Ljubljana, vzh. štaj.), sbh. čak. *ner*, v glag. tekstih *nere*, sicer *njež*. Iz *-že-* je sln. *-r-* v tipu *kdor, kjèr, kámor, kàdar, kóder, kî(r)* < *iže* (Ramovš, Hgr. II 294), *blâgor, dejder, dèder* »wohlan«, *nîšter* »nihil«. Tcda v *nor* »enkrat« (rez.), *înder* »drugje«, tudi *îndri, îndre* (pkm.), *zîster* »sicer, zares« (kor.), *dljèr* »dlje, dalje« (dol.), *vserôd* »povscd« (gor.) je *-r-* morda starejši ide. *-r-* za tvorbo adverbov; prim. lit. *visuř*, lot. *visur* »povsod« (Johanson, BB XVI 130; Brugmann, VGr. II 1, 324 d.), br. *adzister* »zares«, slš., p. *isterny* »isti«, p. *jedurny* »edini«, kaš. *każděrny* »vsak« (drugače o ten Slawski, I 550, 469).

S psl. *go, gъ, že* in *zi* (sbh. *njézin*) primerjajo lit. *-ga, -ge, -gi, -gu*, prim. *nègi, nègu* »ne«, lot. *nedz* »ne in ne«, prus. *neggi* »tudi ne, vendar«, sti. *gha*, toda *nahí* »sploh ne«, avesta *-zī* (kot sbh. *zi* iz **ghi*), got. *-k*, gr. γε, γα (Miklošič, 68; Berneker, I 316; Fraenkel, 126, 488; Skok, I 581).

**gộba** (f.) »Fungus, Spongia«, v 16. st. *goba* »Spongia«, *gôbar* »nabiralec gob« (akc. Tesnière, RÉS IX 106), *kresilna góba* »Polyporus«, *mlečna, jelenova, pasja goba*; *gobàn, gobánja* »Boletus edulis«; v 18. st. *gobajur* (Gutsmann), dial. tudi *glibánja, globánja, golobâj, gribánja, grbânj, grbȁjn, gȁvran, gərvan, vrgânj*. Zanimiva je fraza *iti po gobe* »propasti, priti v konkurz, bankrotirati«, prim. č. *sbíral houby, hledal houby*. V tpn. in mtpn. *Gobnik, Gobna, Gobovca, Gobovci, Gobovšek* (Bezlaj, SVI I 180). Iz sln. *gobica* > štaj. n. *Gibitz, Kibitz* »vrsta gob« (Štrekelj, ČZN VI 9).

Prim. sbh. *gȕba* »vrsta gob, izpuščaj«, mak. *gaba, gamba* »Fungus«, blg. *gъ̀ba* »Fungus, Spongia«, csl. *gǫba* »Spongia«, *gǫbavъ* »leprosus«, r. *gubà, gúbka*, str. *gùba* »Fungus«, ukr., br. *húba, húbka*, p. *gąbka* »Spongia«, stp. in dial. *gębka* »Fungus«, č. *houba, húbań, hubán*, slš. *huba*, gl. *hubica*, dl. *gubica*. Iz slov. jezikov je madž. *gomba* »Fungus«, *gubas* »gobav«.

Sorodno je lit. *gum̃bas* »bula, izrastek, grča«, poleg *kum̃pa* »bula«, *kempé* »goba«, *kem̃pti* »postati gobast, otrdeti«. Dalje nejasno; Pedersen, MPKJ I 165 je primerjal s stvn. *swamb* »goba« in gr. σφόγγος, σπόγγος z metatezo *-sp/b-* > *-g-*; to razvijata dalje Machek, Rech. 8, Otrębski, Idg. Forsch. 184. Neodločen je Berneker, I 340, ki dopušča to možnost. Drugi izhajajo iz ide. **gheu̯bh-* »upogibati« s sekundarno nazalizacijo (Brückner, KZ XLII 332; Slawski, SO XVIII 258; Vasmer, I 316 in z dopolnili Holthausen ZSPh XXII 149). Glej tudi *gôbec*.

**góbast** (adj.) »grbast«, tudi *góbav*; s. *góbavec* »grbec« (Kras).

Prim. sbh. *gôbo* »grbavec«, adj. *gob, gȍbav, gobast; gobavac, gobavica* (Dalmacija, Primorje, Lika). Štrekelj, JA XXXV 133 in Skok, I 583 izvajata iz it. *gobbo* »grba« iz lat. *gibbus, gubbus, gimbus, gumbus* »grba« mediteranskega porekla (Meyer-Lübke, 3755; Battisti-Alessio, 1837).

**gộbav** (adj.) »leprosus«; k temu *gộbavost* »lepra«, *gộbavec*; prim. sbh. *gȕbav* poleg *bȕgav* »leprosus«, *gȕba* »lepra«, *gubavec, gubac*; v 16. st. *gǫbavъ*. Iz slov. je tudi madž. *guba* »lepra«, *gubás* »gobavec« (Benkö, I 1072). Čeprav pogostno v imenih bolezni, prim. sln. *mesna goba* »Polyp«, *góba* »sklepni otok«, *gobe* (f. pl.) »izpuščaj; neka svinjska bolezen«; *gobice* »zatekle bezgavke«, pri Gutsmannu *slesde na poshiriki*, je vendarle dvomljivo spravljati *gǫba* »lepra« v zvezo z *gǫba* »Spongia«. Sbh. *bȕgav* kaže na **bǫgavъ*, prim. r. *búžatь* »poginiti«, kar povezujejo z lit. *pabangà* »konec«, *beñgti* »končati« (Vasmer, I 137). O nejasnem, vendar možnem razmerju med lit. *beñgti* in pomensko enakim *baĩgti, beĩgti* glej Fraenkel, Rev. des études ide. I 408. Glej tudi sln. *božatî* iz **bǫgi̯ati* (Bezlaj, Baltistica X 18 d.).

**gộbec** (m.), g. *gộbca* »os animalium«, preneseno »ustje pri žlebu«, dial. »ladijski kljun« (pkm.); *žabji gobêc* »Antirrhynum maius«; dem. *gộbček*, *gộbčič*; v 17. st. *gobez* »vusta« (Megiser), *gobzhizh* »bucula« (Kastelec); izv. *gôblja* »velik gobec«, nav. *gôflja* »klepetulja« in iz tega dalje *gôbčati*, *gobcáti*, *gobcevàti*, *gobezdáti*, *gobezdúlja*, *gobezdȁv*, *gofljáti*.

Prim. sbh. *gȕbica* »usta, rilec, ustnica«, *gȕbac*, kajk. *gȕbec* »gobec, rilec, ladijski kljun«, blg. *gȍba* »ustnica«, r. *gubá* »ustnica«, ukr. *húba*, p. *gęba* »usta, gobec, lice«, *gęba rzeki* »ustje«, kaš. *gamba*, *ozgamba* »krajec kruha«, slš. *gamba*, *gemba*, *gymba* »gobec« (< p.), č. *huba* »gobec, ustnica, obraz«, *hubička* »poljub«, gl. *huba*, *hubka* »ustnica, poljub«, dl. *guba*.

Pedersen, KZ XXXVI 334 je ločil psl. **gǫba* »os« od **gǫba* »spongia« in je primerjal s prvim gr. γαμφαί »čeljust, goltanec« iz star. γαμφηλαί (o tem Fraenkel, KZ LVIII 285) in lit. *gémbė* »obešalnik, lesen klin«. Sledili so mu Berneker, I 327, 340; Güntert, WuS XI 125; Vasmer, I 316 in Machek[2], 189. Lit. *gémbė* povezujejo s p. *gnębić* »gonobiti« (Zupitza, GG 147; Fraenkel, 146); zato vrsta avtorjev povezuje oba homonima (Brückner, KZ XLII 332; SEP 132; Trautmann, 101; Slawski, I 271; Skok, I 268). Glej *góba*.

**gobina** (f.) »Triticum spelta« (vzh. štaj.). Prim. sbh. kajk. *gobȉno* (n.) »Triticum spelta«, r. in balk. csl. *gobino* (n.) in *gobina* (f.) »poljski sadeži, žetev, rodovitnost, obilje«. Iz slov. jezikov je tudi madž. *gabona* »žito, zrnje, rž, pšenica, koruza« (Miklošič, 60; Benkö, MESz I 1010).

Izposojeno v balkansko slov. iz got. *gabei*, g. *gabeins* »bogastvo, izobilje« (Berneker, I 316; Kiparsky, GLS 198; Vasmer, I 282). Miklošič, Lex. Pal. 133 in SEW 60 je opozarjal na lit. *gabiauja* »boginja bogastva« iz iste ide. osnove **ghabh-* kakor got. *gabei* (glej *gabati*).

**gobri** (m. pl.) »ogrci v koži, prišč«; začetni *g-* je verjetno sekundaren; prim. sln. dial. *abərc* »mala oteklina«, *obərc* »oteklina od pika na koži« (Ribnica na Pohorju). Isto osnovo zasledimo v p. *obrzmieć* »oteči, napihniti se«, kar povezuje Machek, Slavia XX 214 z gr. ὄβριμος »silen, močan« (Pokorny, 280, 477 < **ŏ-guerī-*) in got. *abrs* »močan, nasilen« (Pokorny, 2 < **abhro-* »močan, silen«), kar zaradi sti. *agrimáḥ* »prvi, naprej štrleč, na čelu stoječ«, *ágram* »vrh, gora, konica« in lot. *agrs*, *agrums* »zgodaj, rano« verjetno ne spada skupaj; got. *abrs* pa je lahko tudi izposojeno iz slov. *obrinъ* »velikan, Avar« (Bezlaj, JiS I 240). Sln. oronima *Obir*, *Oberč* in morda tudi tpn. *Obrne*, 1493—1501 *Obernach*, *Vobre*, *Vovbre*, 1103 *Huneburg*, *Vogriče*, n. *Abriach* je mogoče torej razlagati iz obeh osnov, *obrinъ* »Avar« ali **obrъ* »oteklina« (Bezlaj, SVI II 55).

**gôd** (m.), g. *gôda*, *godû*, knjižno danes »dies lustricus«, redko »dies anniversarius«; k temu pomenu še v. *godováti*, *-ûjem*, *godovânje*, *godǫ́ven*, *godóvnik*, *godóvnica*, dial. tudi *gódov*, *góden*, *godník*, *godníca*, *gódina*, *godovnȍ* (n.). Historično in dial. tudi *god*, *gud* »tempus, čas« (Megiser), »occasio, priložnost« (Trubar), *pri godi*, *ob godi* »mature, mane« (Trubar, Krelj, Megiser), danes knjižno *zgôdaj*, *zgôden*, dial. *godno*, *v godno rano* (pkm.), *god*, *gud* »dies festus, praznik«, pl. *godi* (Dalmatin), *sveti gud* (Megiser), *goden den* (Gutsmann), novejše *o velikih godih*, *povodni godi* (prim. *godišča*); dial. *za goda* »v pravem času« (Vrsno), *po godi*, *góden*, *góditi*, *godnéti*, *godnjáti*, *gódnost* »zoreti, zrel, zrelost«, *godi* (adv.) »všeč« (kor., Posočje), redko *góda* (f.) »zadovoljstvo«, knjižno *ugôdje* (n).; k temu *góditi*, *ugóditi*, *ugájati*, »ugajati«. Novoknjižno *pogoditi se*, *pogájati se* »convenire«, *pogȍj* »conditio« *pogôdba* »pactum«, *godíca*, *zgóda* »factum«, *zgôdba* »fabula«, *zgodovína* »historia«. V tpn. *Godič*, *Godičevo*, *Godešče*, *Godešič*, *Godovič*, *Godemarci*, *Godeminci*, cgn. *Godnič*, *Godina*, *Nagodė̄*.

Pomen »leto, annus« je v slovenščini izpričan samo posredno, prim. *gôdek*, *gûdek*, *godák* »prašič«, rum. *godác* »enoleten prašiček«.

Prim. csl. *godъ* »čas, pravi čas«, *vъ godъ* »ugodno«, *sъ goda* »zgodaj«, *bezъgoda* »neugodno«; sbh. *gôd* »praznik«, kajk., čak. *gôd* »leto«, tcda širše je *gôd* »letnice na drevesu«, *gôd*, *gódje* »ugodje«, lok. *gôd* »imendan« (Vodice), mak. *god* »leto, praznik«, blg. *godka* »želja«, r. *god*, ukr. *hod*, *-u*, br. *hod*, *-a* »leto«, r. dial. *god* »gostija«, p. *gody*, slš. *vše hody*, gl. *hody*, dl. *hody* »prazniki, gostija«, č. *hody* »žegnanje, koline«, *vhod* »prav, pravočasno«, stč. *pozdě hodě* »pozno«, *hod* »gostija, praznik«.

Ta slovanski polisemantem je nedvomno ide. **ghodh-* (Zupitza, GG 171; Hirt, BB XXIV 283; Meillet, MSL IX 146; Berneker, I 316; Trautmann, 74; Vasmer, I 283; Fraenkel, 159). Sorodno je lot. *gadîgs* »skrben, zaskrbljen«, *gadîba* »skrb«, *atgadîtîes* »spominjati se«, *gadît* »zadeti, najti«, *gadîtîes* »popraviti se«. Toda lot. *gads* »leto«, lit, *gadynà* »ura« < slov. Iz iste osnove je nvn. *gätlich* »primeren«, stfriz. *gadia* »združiti«, alb. *ngē* »priložnost, prost čas« itd. (Pokorny, 423). Machek[2], 173 primerja z *godъ* celo nemško *Tag* »dan« z metatezo **dogha-* < **gadha-*.

**gȍd** (adv.) »koli«, npr. *kdor god* »kdor koli«, tudi *godi*, *goder*, *kamor goder* »kamor koli« (< **godě-že*). Izvedeno iz adv. csl. *godě*, navadno *godě byti* »goditi«, sprva lokal k *godъ*. Prim. sbh. *gȍd*, *gȍde*, *gȍdic*, *gȍdī*, *gȍdir*, *gȍder*, *gȍdijer*, *gȍdar* »koli«; blg. *gode*, npr. *kojgode*, *godər*; r. *godъ*, *góde*, *gódi* »dovolj«, ukr. *hódi* »dovolj« (Berneker, I 316; Vasmer, I 283; Skok, I 584). Adverbializacija je že zelo stara, prim. sln. *tedaj*, r. *togdá* < **togoda*, lot. *tagad* »sedaj« (Fraenkel, IF XLVII 342). Dalje glej *gôd*.

**góda** (f.) »zadovoljstvo, ugodje«, le v zvezah *od gode biti*, *ob godi*; sicer le v zloženkah *prigôda* »dogodek, slučaj, priložnost«, *ugôda* »zadovoljstvo, ugodje«, *zgôda* »dogodek«, *nezgôda* »nesreča«, *negóda* »nesreča, pokveka« (bkr.), *nagôda* »slučaj, usoda«. K temu adj. *prigôden*, *ugôden*, *zgôden*, *nezgôden*, *negôden*, *nagôden*, cgn. *Nagodė̄*. Izvedeno iz verbalne osnove *goditi*; prim. sbh. staro *dȍgoda*, *odgoda*, *nagoda* »pogodba«, *prȉgoda*, *zgôda*, *nèzgoda* z odgovarjajočimi adjektivi in verbi; mak. *prigoda*, *zgoda* »udobje, slučaj, dogodek«, blg. *prigòda*, *zgòda*, *pogòda* »sprava«, r. csl. *ugóda*, r. *vygóda* »korist«, *ugóda* »zadovoljstvo«, *pogóda* »vreme«, ukr. *vhyóda* »priložnost«, *nehóda* »slabo vreme«, *pohóda* »lepo

vreme«, *pryhóda* »dogodek«, br. *prigóda* »pomoč, nezgoda«, p. *pogoda* »lepo vreme, priložnost«, *przygoda* »nesreča, dogodek«, *ugóda* »pogodba«, *vygoda* »udobje«, *zgoda* »dovoljenje«, č. *náhoda* »slučaj«, *příhoda* »dogodek«, *nehoda* »nesreča«, *pohoda* »lepo vreme«, gl. *přihoda* »slučaj«. Dalje glej *góditi* in *gôd*.

**gôdek** (m.), g. *gôdka* »prašiček, odojček«, tudi *gûdek*, *godák*, *gûcek* in f. *gúda*, *gûdika*. Prim. sbh. *gŭda* »svinja« (Dubrovnik), *gudîn*, *gudnić* »prašič«. Nejasno; primerjava s švic. n. *gode(n)*, *godi* »žuželka« ne ustreza (tako Kelemina, ČZN XXIII 142). Štrekelj, LMS 1894 je mislil, na **gǫdьkъ* k *gǫsti*, *gǫdǫ*, sln. *gósti* »igrati na gosli, mrmrati«, r. *gudétъ* tudi »jokati, cviliti«. Rum. *godac* »enoleten prašiček« govori za domnevo, da so se pomešale med seboj izvedenke iz *godъ* »leto« in *gǫsti*.

**goder** (m.), g. *godra* »oder, ogrodje«; v 18. st. *gôdr* »Gerüst, Machina« (Pohlin). Matzenauer, CS 167 izvaja iz madž. *gádor* »pristrešek«, kar je iz n. *Gatter* »rešetka« (kot sln. *gavtre*). Bolj verjetno je začetni *g*- protetičen in smemo izhajati iz slov. *odrъ*.

**godeže** (f. pl.) »vrsta ženske obleke«, ca. 1204 *gôdehse daȝ ist ein windisch wîbes kleit* (Ulrik v. Lichtenstein, 218, 30. Kelemina, Sln. Etnograf VI-VII 330 supcnira brez navedbe izhodišč romansko poreklo (NEW 135). Toda že rekonstrukcija slovenske oblike je dvomljiva. Ker piše Lichtenstein *gralwa* za sln. *kraljeva*, je tudi *gôdehse* treba z veliko verjetnostjo brati **kǫdež/še* in srvn. *-ô-* kaž na sln. dolgi *-ō-*, ki je v tem času že lahko refleks za *-ǫ-* (etim. dolgo poudarjeni *-o-* je prešel v *-uə-* in dal srvn. *-ie-*). Kot je razvidno iz teksta, gre za slavnostno knežje oblačilo, ki naj odtehta Lichtensteinovo preobleko v Venero. Suponirani sln. izhodni obliki **kǫdež/še* bi še najbolje ustrezalo srlat. *candys*, *candius* »vesti regia, indumentum persicum totum purpureum pro diademate« (Du Cange, GML II 85), gr. κάνδυς. χιτὼν περσικός (Hesych). Z drugim sufiksom je ta perzijska osnova preko arabščine *ḳandūra*, berbersko *kandūr*, *tekandūrt* »srajca« prešlo v špan. *alcandora* in srfrc. *arcandore*, *arcandolle* »vrsta belega oblačila«, *gandoura* »vrsta platnene jopice« (Wartburg, FEW II 183). Pot do slovenščine ni znana, morda sarmatski relikt.

**gôdina** (f.) »dies lustricus« (Tolmin), »dež, deževje« (bkr.), npr. *tiha godina* »kadar po malem prši«. Sbh. *gȍdina* »leto«, tcda kajk. in čak. *gȍdina* »dež«, *gȍdinsko vrime* »deževno vreme«, mak. *godina* »leto«, blg. *godìna* »leto«; csl. *godina* »ura, leto, čas«; r. *godína* »čas, leto, ura, vreme«, str. tudi »leto«; ukr. *hodýna* »ura, vreme«, br. *hadźýna* »ura, hip«; p. *godzina* »ura, doba, hip«, *godzinki* »kronometer«; č. *hodina* »ura«, *hodinky* »kronometer«. Izvedeno iz *godъ* s suf. *-ina* brez posebnega pomena (Meillet, Ét. 450). K pomenu »ura« prim. n. *Stunde* »ura« < *stunta* »doba, hip« (Slawski, I 308). Lit. *gadýnė* »čas, ura, leto«, *adynà* »ura, hip« je izposojeno iz beloru čine (Fraenkel, 127).

**godišče** (n.) »dies anniveraarius, obletnica«, dol. »dies festus, praznik«, največkrat pl. *godíšča*; izv. *godíščnica* (f.) »obletnica«. Sbh. *gòdište*, *godišće* »leto« (kajk., čak.), blg. *godìšče* »obletnica smrti«, csl. *godište* »čas. leto«. Južnoslovanska izvedenka iz *godъ*.

**gǫ̑dlja** (f.) »juha iz krvavic; slaba jed, slaba pijača«, metaforično tudi »zmeda, neprijeten, zapleten položaj«, dial. *gôdlja* »drožа« (Livek).
Nejasno; Miklošič, 69 povezuje s *pogódelj* »kar si kdo skrivaj dobrega skuha« (Banjščica), tudi *pogódež* »isto« (Temeljine), kar spada gotovo k *god*; prim. č. *hod* »gostija«, *vepřové hody* »koline«, *hodokvas* »pirh«, slš. *hod* »gostija«. Manj verjetna se zdi povezava s sln. *gonda* »zakuhana hrana za prašiče« iz tir. n. *Gande* »testena snov« (Kelemina, rkp.).

**godráti**, *godrâm* (v. impf.) »gavdrati — o purmanovem glasu« (bkr.). Prim. č. *hudrovati* »isto«. Onomatopeja; enako *gavdrati*, *kavdrati*, *avdrati*, kar ni potrebno, da bi izvajali iz n. *koudern* »gavdrati«, ampak je nastalo samostojno.

**godrnjáti**, *godrnjâm* (v. impf.) »mrmrati, brundati, pritoževati se«, tudi *godrnáti*, *godrnjâvsati*; k temu *godrnjáč*, *godrnjálo*, *godrnjávec*, *godrnjávs* in pod. Ekspresivna izvedenka iz *gǫsti*, *gǫdǫ*. Podobne tvorbe so tudi *gondráti*, *gondrâm*, *gondrnjáti*, *gondrljáti*; izv. *gôndra*, *gondríga*, *gondráč*, *gondrálo*, *gondrávec*. Prim. sbh. *gundati*, *gùndati*, *gùnjdati*, *gŭndoriti* (Skok, I 637) ali lit. *gūduriuti*, *gūdurti* »pritoževati se« poleg *gaũsti*, *gaudžiù* »zamolklo doneti« (Fraenkel, 140). Glej tudi *gostoléti*.

**goger** (m.) »ličinka molja v kcžuhovini«. Nedvomno je sorcdno sbh. csl. *gъgrica*, sbh. *gàgrica* »črv, ki uničuje neustrojeno kožo«; izposojneo iz rum. *gărgăriță*, *gărgără*; prim. tudi ngr. γαργαρι »molj«. Iz rum. tudi madž. *gergelice* »žitni črv« in ukr. *gurgulýcja* (Schuchardt, ZRPh XXVI 586; Berneker, I 290). Sln. *goger* bo iz rom. **gurgulus*, it. *curculio* »žitni črv«.

**gognjáti**, *gognjâm* (v. impf.) »nosljati, govoriti skozi nos, mrmrati«, tudi *hohnjáti*; k temu adj. *gognjâv*, *hohnjâv*; izv. *gognjáč*, *hohnjáč*, *gognjâvec*, *gognjâvka*, *hohnjâvec*, *hohnjâvka*, tudi *hohnív* »nazalen«, *hohník* »nazal«. Prim. mak. *gagne*, blg. *gъ̀gna*, csl. *gǫgъnivъ* »kdor težko govori«, r. *gugnjávitъ*, ukr. *húhnaty*, *húhnyty*, p. *gęglivy*, dial. tudi *gęgać*, *gǫgać*, č. *huhňati* »nosljati«. Psl. **gǫgъnati* iz onomatopejske osnove kot je v gr. γογγύζω »mrmram«, sti. *gū́ñjati* »mrmra«; tudi v neindoevropskih jezikih, prim. turš. *xymxym* »nosljanje« (Berneker, I 341; Vasmer, I 317). Tudi sbh. *hunjkati* in mak. *gangoli* »noslja« spada k isti osnovi.

**gojiti**, *gojím* (v. impf.) »rediti, skrbeti za kaj« (Kras), »kultivirati, vzgajati« (pkm.); sicer novoknjižno *gojíti* »negovati«, *gojévati*, *gȍj* (m.) *gója* (f.), *vzgója*, *odgója*, *gôjba*, *gojíšče*, *gojénec*, *gojénka*, *vzgojítelj*, *vzgajalíšče*, v. *odgojíti*, *vzgojíti*, impf. *odgájati*, *vzgájati* itd. Ljudsko slovensko je samo *pogojíti* »okrepčati, poživiti«, *pogȍj* (m.) »okrepčilo« poživilo« in z dolgo *-ō-* stopnjo *gájiti* »vzrejati, zdraviti«. V tpn. *Gojače*, 1350 *Goyacz*, 1370 *Goyatschach* in iz antroponima *Gojkova*: Izrcdno pogostno so tpn. z drugačnim členom na — *goj* tipa *Ligojna*, 1497 *Lubigoyna*, *Budganja vas*, 1324 *Budigoysdorf*, *Lasigovci*, 1320 *Lazzigoicz*, in antroponima 945 *Butigoy*,

993 *Zebegoy*, 1200 *Goyzlav* itd. (Košmrlj, OJ II 103); zaradi razvoja *-ń- > -jn-* in *-j-* (Ramovš, Hgr. II 114) je težko opredeliti današnje mtpn. tipa *Goje*, *V Gojih*, *Pod Gojam*, ki so samo na zahodu in jugozahodu iz **goj*.

Prim. stsbh. *gôj* »pax«, *gòjiti* »vzgajati, rediti«, na Cresu »zdraviti«, *ugojìt* »postati debel« (Kosmet), *gȍjatan* »nečist« (Lika), mak. *goi* »hraniti«, *goi se* »redi se«, blg. *goì*, *gojà* »negovati, debeliti«, csl. *goilo* »pomiritev«, r. *goj* »mir, srenja, zdravilo«, *óitь* »rediti, negovati«, *zagóitьsja* »zaceliti, pozdraviti se«, ukr. *hojíty* »zdraviti, celiti«, br. *hajícь*, p. *goić*, č. *hojiti*, slš. *hojit'*, gl. *hojić*, dl. *gojiš* »zdraviti, celiti«.

Psl. **gojiti* in **gajiti* je faktitiv k *žiti*, *živeti* iz ide. **gu̯oi̯-* (Pokorny, 467; Berneker, I 319; Vasmer, I 284 z lit.). Sorodno je lit. *gagùs* »ki se rad celi«, *gýti* »poživljati, okrepiti se«, lot. *dzît* »zdraviti«, sti. *gayah* »domačija, domačnost«, avesta *gayo* »življenje«. Glej tudi *gájiti*, *žiti*, *živéti*.

**gǫ̂l** (f.), g. *golî* »drevesna mladika«, pl. *golî* »drobnejša, obsekana debla«, dial. *goljê* (n.) »obsekane, olupljene veje«. Prim. csl. *golь* »veja«, r. *golьjá* »veje, dračje«, ukr. *hilljá* »debelejša veja«, br. *golьlě* »kup vej, butara«, č. *hůl*, *hůlka* »palica«, slš. *hôl'* »palica«, gl. *hol'a* »gozd« dl. *gol'a*. S prevojem p. *gałąź*, č. *haluz*, ukr. *háluzь*, r. dial. *gályzь* »veja, hlod«. Sorodno je arm. *kolr* »veja« (Miklošič, 71; Meillet, Ét. 261; MSL XI 185; Pedersen, KZ XL 211). Sln. *gol* in č. *hůl*, slš. *hôl'* je že vplivano od *golь* »nag« (Berneker, I 326; Machek[2], 190).

**gȍl** (adj.), f. *gǫ́la*, n. *gǫ́lo* »nag, neporaščen, gladek«, dolcčna obl. *gǫ̂li*, *ta gǫ̂l* (akc. Ramovš, SJ III 49). V tem pomenu splošnoslov.; sbh. *gô*, *gòla*, mak., blg. *gol*, csl. *golъ*, r. *gólyj*, ukr., br. *hólyj*, p., gl. *holy*, č., slš. *holý*, dl. *goly*. Zanimivi pa so areali pomenskih odtenkov in izvedenk, tako sln. absolutni superlativ *gȍl gólcat* »čisto gol« kakor *sam samcat* »čisto sam«, k temu sbh. *gó gòlcat* Dubrovnik), *gô gȍlcit* (Kosmet), enako sln. *gȍl gólahen*, *gólehen*, *gólern̥*, *gó'ahern̥*, *nagolehen*, sbh. *goljahan*, *goljan*, *goljašan*, *gȍjūšan* (kajk., Lika). Sln. *golên* »čist, brez primesi«, npr. *golen kruh* »iz pšenice in rži, brez ovsa in ječmena, prvotno brez osin«, č. *holica*, *holičné žito*, p. *golka* »zrno brez osin«, sln. tudi *golica* »Triticum hibernum«. Drug pomenski odtenek je sln. *gólen* »sam, čist« (kor., pkm.), tudi *zgóljen*, npr. *iz golne* (*zgoljne*) *dobrote*, *same zgoljne kosti*, adv. *zgȍlj*, *zgóla*, *izgóla* »čisto, samo«, sbh. *zgȍlja* »sploh« (Cetina), č. *zhola*, slš. *shola* »sploh, čisto«. Sln. v 17. st. tudi *golica* »dekle« (Kastelec), dial. *gôlec* »mladič«: sbh. dial. *gô* »mlad« (Istra), *golac* »fant«, *golica* »dekle« (Hrvaško Primorje), *golčina* »fant«, *goličina* »dekle« (Istra), č. *hoch* »fant«, *holka* »dekle«, slš. *holičě* »dekle«. Verjetno k temu pomenu tudi sln. *golȇn* »nezrel, zelen« (Tržič), tudi *golân* (kor.), *golénec* »nezrelo sadje«, *golénci* »odpadla, nezrela jabolka« (drugače, manj verjetno o tem Bezlaj, Eseji, 128); prim. č. *holička*, *holinka*, *holátko*, *holeska*, *holiška*, *holenka* »nezrelo, zeleno sadje« (Machek[2], 175), stp. *golanka* poleg *gogolka*, r. dial. *gogálka*, *gogólečki* (Slawski, I 310), morda iz reduplikacije **gol-gol*? Pozornost zaslužijo celo takšna sinonima kakor sln. *gololêdica*, *gololȇd* proti r. *gololedica*, *gololedь*, ukr. *hololedycja*, *hołólidь*, p. *gołoledź*, slš. *hololjadica* in sln. *golomrâzica*, *golomràz*, sbh. *golòmrazica*, č. *holomráz*. Manj pregledne po arealih so številne druge izvedenke tipa *goljâd*, *golâdina*, *goljâva*, *goličâva*, *golina* »neporaščeno zemljišče«, *gôlež*, *golica*, *gôlec* »neporaščen hrib«, *golûn* »kanja, lunj« ipd. (glej tudi *golâzen*, *goliti*). Pogostno v tpn. *Golo*, *Golica*, *Golovica*, *Golnik*, *Goljek*, *Golava* (Bezlaj, SVI I 182), tudi cgn. *Gólja* (Miklošič, PN 75 omenja atpn. *Golь* »puer«).

S psl. *golъ* primerjajo lot. *gala* »gladek, led«, *gale* »tenak led« in stvn. *kalo* »kahl« (Schmidt, KZ XXVI 91; Berneker, I 325; Trautmann, 76 in vsi novejši avtorji). Primerjava z lat. *calvus* »gol« je sporna (Zupitza, KZ XXXVII 389 in Berneker, z. c.).

**golâzen** (f.), g. *golâzni* »mrčes, črvi, plazilci; psovka za ničvredne, škodljive ljudi«, v starejšem pomenu tudi »jasa v gozdu« (dol., Trubar), »golo mesto med žitom«; izv. *golâzina*, *golaznina*, *golâznice* (f. pl.). Miklošič, 71 povezuje z *golъ* vsaj v pomenu »jasa«. V pomenu »mrčes« je prišlo do križanja med *gomâz*, *gomâzen* »mrčes« in *golъ*. Dalje glej *gomazeti*.

**gôlaž** (m.) »papricirana mesna jed«, adj. *gôlažev*. Izposojeno iz madž. *gulyás* »vrsta jedi«, to pa iz madž. *gulya* »govedo« (Benkö, I 1105). Danes splošno evropsko; prim. n. *Gulasch*, frc. *goulache*, agl. *goulach*, č. *guláš* itd. Sln. oblika z *-o-* je hiperkorektna iz dial. *gulaž*.

**golbica** (f.) »Alauda arvensis« (Goriška Brda); *golîbar*, *golîber* »Alauda arvensis« (pkm., Nar. pesem).

Samo sln.; morda sorodno z lit. *gulbě̃* »Anas cygnus«, lot. *gulbis*, stprus. *gulbis* »isto«. S tem primerjajo r. *kólpik* »Platalea leucorodia«, *kolpica* »labodji mladič«, ukr. *kolpéčь* »Haliaetos«, gl. *kolp*, p. dial. *kełp*, slovin. *koup* »Anas cygnus«. Izvedeno iz stare onomatopeje, prim. srvn. *gelpfen* »schreien, brüllen« (Berneker, SEW I 660; Trautmann, BSW 101; Endzelin, SBEt 18; Būga, RFV LXXI, 51; KZ LXXXI 134, 166, 216, 270; Machek, Rech. 6). Drugače Oštir, Vogelnamen, 66, ki suponira predskitsko **kal-* »bel«.

**gólbniti**, *gólbnem* (v. pf.) »obtičati, vgrezniti se«, navadno *zagólbniti*, *vgólbniti*; v 16. st. *is golbezhega blata* (Trubar). Pomensko najbliže je csl. *uglьnǫti*, *uglьbiti*, *uglьbati*, poredko *u-glьb-* »infigere« in p. *lgnąć*, *ulgnąć*, *przylgnąć* »obtičati, prileči«, stp. *uglnąć* »infigi«. Psl. verjetno **glьběti*, **glьbljǫ*, **glьbnǫti* iz ide. **glĭbh-*, v normalni stopnji **gleibh-*; prim. sln. *glîbavica* »Heleocharis palustris«, sbh. *glîb* (m.) »blato«, p. *glibiel* »blatna globina«; v polni stopnji r. csl. *uglěbljevati* »infigere«. Nejasno je sln. *globéti*, *globiti se* »einsinken, versinken«, kar je morda iz **glěběti* naslonjeno na *glǫbokъ*.

Sorodno je stvn. *klěbēn* »lepiti« (< **gleip-*) in *kleiben* »pritrditi« (< **gloip-*), srvn. *klâver*, *klever* »Klee« in stvn. *Klep* »predgorje« (< **gleibh-*), nvn. *Klippe* »kleč« (Matzenauer, LF VI, 180; Meillet, MSL XIV 339; Berneker, I 310).

**gólbsti**, *gólbem* (v. impf.) »dolbsti« (vzh. štaj.), tudi *gólbiti*, *gólbim* (Dajnko); k temu *gólbež* (m.) »dleto«.

Prim. blg. *gъ̀lba*, *gъlbàja*, *gъ̀lbam* »dolbsti«. Psl. **glъb-* je redukcijska stopnja k **golb-* (glej *globsti*, *glab-*); o tem Machek[2], 168, medtem ko Georgiev, 300 misli na kontaminacijo med *glъbokъ* in *dlъbokъ*. Podobno prevojno razmerje je med gr. γλάφω »izsekavam utor, izrezujem« in gr. γλύφω »isto«. Glej tudi *glab* in *žleb*.

**gólcati**, *gólcam* (v. impf.) »klokotaje piti« (dol.), »rigati, kolcati se« (rezij.); k temu *golčâj* (m.) »požirek«. Mühlenbach-Endzelin, I 676 primerja s tem lot. *gul̃cenêt*, *gùlcenêt* »požirati« poleg *gùldziens* »klokotajoč požirek«. Vendar je sln. *gólcati* po tvorbi lahko *s*-intenzivum k *glъt-* ali k **gъlk-*, **gъlg-* (glej *gólčati*, *golžûn*). Dublete tipa *gólcati*, *kólcati* so pogostne pri *glъt-* (Berneker, I 309); glej dalje *golt*.

**gólčati**, *golčím* (v. impf.) »govoriti« (vzh. štaj., pkm.), »doneti, grmeti« (rez.), »gruliti« (bkr.), »klepetati« (dol.), *pogólčati se* »pogovoriti se«, *pogolčeváti se* »pogovarjati se« (vzh. štaj., pkm.), *gôlkati* »gruliti« (pkm.), »lajati« (Tolmin): izv. *gôlk* »grom« (rez.), *gȍlč* (m.) »govor, govorica«, tudi *gôlčanje* (vzh. štaj., pkm.). Prim. blg. *glъk*, *glъč* »hrup, šum (pri govorenju)«, r. *golčátь* »hrumeti, šumeti«, *golk* »hrup, glas, ton«, *gólka* »vrišč« r. csl. *gъlčati*, *gъlkъ*, *gъlka*, p. *gielk*, č. *hlučeti*, *hluk*, gl. *holk* »hrup«. Sorodno je lit. *gulkščioja* »govoriči se, šepeče se«, lot. *gulkstêt* »kričati, grohotati se« (Berneker, I 367; Mühlenbach-Endzelin, I 678; Vasmer, I 285); enako dan. *kulk* »goltanec« in nvn. *kolken* »rigati« (Schmidt, KZ XXXII 384). Dalje nejasno; glej tudi *gólcati* in *golžûn*.

**goldšmit** (m.) »zlatar«, prvič pri Dalmatinu, tudi *goldšmid* (Megiser); v narodnih pesmih *goldšmid*, *votšmid*, *vočmed*; izposojeno iz srvn. *goltsmit*, nvn. *Goldschmied* »zlatar«. Oblike *votšmid*, *vočmed* kažejo z onemitvijo začetnega *g-* na substitucijo *l* > *u̯* (**gou̯tšmit*), da je izposojenka stara; začetno *vot-*, *voč-* ni nastalo po metatezi, kakor misli Striedter-Temps, DLS 129, ampak je gorenjska monoftongizacija *-ou̯-* z novim protetičnim *-v-*.

**golę̂n** (f.), g. *golę̂ni* »tibia, piščal«, tudi *golę́no* (n.) in *golę̂nek* (m.); v 16. st. *golen* in *goleno* (Trubar, Dalmatin); izv. *golenica* »kost v goleni, mečnica; zgornji del škornja«, tudi *goleníšče* »zgornji del škornja«, *golę̂nka* »nogavica brez stopal«; adj. *golę̂nji*, *goleníčen*.
Prim. sbh. *gȍlijen*, *golijeno*, csl. *golěnъ* »ud«, r. *gólenь*, *goláška* »tibia«, ukr. *holínka*, p. *golen*, č. *holen*, stč. tudi *holeno*, *holínka*. Najbolj verjetna se zdi povezava z *golъ* (Miklošič, 70; Sobolevskij, Slavia V 441; Vasmer, I 285). Berneker, I 320 in po njem Mladenov, 105 sta primerjala z gr. γυῖον »ud«, γυῖός »upognjen«, γύαλον »obok, dlan, pest«, kar ne gre brez glasoslovnih težav. Otrębski, Idg. Forsch. 85 in Machek, 137 primerjata germ. **lagja*, stnord. *leggr* »votlina v kosti, piščal« z metatezo.

**gólen** (adj.) »sam, čist, edini« (kor., pkm.), prvič pri Gutsmannu v 18. st. »bloss«; tudi *zgóljen*; zdi se, da je to sekundarna adjektivizacija starejšega adverba, sln. *zgȍlj* »samo, čisto, edino«, redko *zgóla*; sbh. *zgȍlja*, csl. *sъgola* »omnino«, p. *zgola*, dial. tudi *golkiem*, *gólkiem*, č. *zhola*, toda r. v istem pomenu *vsë ná golo*, *golьëm*. Tudi sln. so mogoči opisi *iz gole dobrote*, *do golega me je obral*. Pritrditi je treba Bernekerju, I 325 in Vasmerju, II 253, ki izhajata iz *golъ*. Drugače Jagić, JA XVII 292 in Preobraženskij, I 638, ki povezujeta to z r. *ógul* »celota, svota«, *ogúlom*, *ogúlьno* »sploh«, ukr. *vohúl* »vzajemnost pri žetvi«, *nau̯húl*, *ohúlom* »sploh«, p. danes *ogól* »skupnost«, *wogóle* »sploh«, *ogólny* »splošen, vzajemen«, toda stp. *ogul*; lit. *aglù*, *aglumi* »sploh« je izposojeno iz slov. (Būga, Rinktiniai raštai I 441)- Berneker, I 361 povezuje to z r. *gul* »hrup, odmev« in dalje z *góvor*, Vasmer, II 253 pritegne tudi r. *guljátь*.

**golȅn**, *golân* (adj.) »nezrel« (Tržič), npr. *golene hruške*; izv. *golénci* (m. pl.) »nezrelo sadje«. Nejasno; morda v prevojnem razmerju k *zelen*. Res je lit. *gelẽ* »cvetlice« : lot. *žolê* »trava, rastlina«, vendar sta se v baltščini pomešali med seboj osnovi **ǵhel-* in **gu̯hel-* (o tem Fraenkel, 144). Toda za starejše p. *golanka* »zarodek sadeža po odpadlem cvetu« poleg *gogolka* »isto«, č. *holička*, *holinka*, *holátka*, dial. *hol'anka* »isto« misli Slawski, I 310, na reduplikacijo **go-gol-* k *golъ* »gol, nag«. S prevojem navaja tudi stp. *galuszka* »rastlinske glavice in cveti«, č. dial. *gagalka* »nezrelo sadje«. Morda se je pomešalo med seboj več osnov.

**goler** (m.), g. *golę̂rja* »ovratnik«; k temu *goleráča* »srajca z golerjem«. Izposojeno iz štaj. n. *Goller* »ovratnik«, *Gollier* »zaščita vratu iz jekla ali iz usnja« (Unger-Khull, SWS 299), srvn. *gollier*, *collier* iz frc. *collier*. Iz srvn. *collier* je verjetno sln. *kólarin* »ovratnik« (Kelemina, rkp.). Izhodišče je lat. *collare* »ovratnik«, iz tega *kólar* »duhovniški ovratnik« (Meyer-Lübke, 2042).

**-gólhniti**, *-gôlhnem* (v.), samo v komp. *zagólhniti* (*se*) »zamašiti se«. Berneker, I 309 povezuje to z r. csl. *o-glъ-chnǫti* »oglušeti«, redukcijsko stopnjo k *gluchъ*. Sem spada r. *glóchnutь*, stp. *okchnąć*, č. *ohlechnouti* »oglušeti«. S sln. *zagólhnit.* »zadušiti se« (vzh. štaj.) in »upreti se (o jedi)« lahko primerjamo sbh. *zagúšiti*, *zàgūšīm* »zadušiti«, *ugúšiti*, *ùgūšīm* »isto«, blg. *glъ̀hna* »utišam« in r. dial. *glóchnutь* »ersticken«. Zaradi sln. oblik *zagólsniti*, *zagolhávati* pa tudi *zaglótiti*, *zaglótati* in *zaglasíti* (akanje?), ki vse pomenijo »zamašiti (se)«, je za te bolj verjetno izhodišče ide. **glek-*, psl. **glъksati*, **gloktati*, **gloksati*. Ista osnova ima sekundarno nazalizacijo v agls. *clingan* »stisniti, spoprijeti se«, ang. *cling* »sprijeti se, trdo držati«, brez nazalizacije pa je stnord. *klęggi* »kopica sena« in ir. *glacaim* »zgrabim«, *glac* »roka« (o tem Pokorny, 357); Berneker, z. c., Vasmer, 1 275 izvajata sln. *zagȏlhniti* iz **glъchnǫti*.

**golíba** (f.) »koča, koliba, krčma« (pkm.), *golibáš* »kočar, kajžar« (pkm.). Izposojeno iz madž. dial. *galiba*, *galyiba*, *guliba* poleg *kaliba*, to pa je iz slov. *koliba* (Benkö, MESz II 322). Dalje glej *koliba*.

**golida** (f.) »lesena posoda za molžo«. Prim. tudi sbh. *gȍlida* »isto«. Sprejeto verjetno preko istrorom. *galida*, *galeda* (furl. *gialède*) iz lat. *galleta* (Štrekelj, Lwk. 20; Pintar, JA XXXVI 586). Ramovš, ČJKZ VI 8 je izvajal iz vulg. lat. **galēda*. Severnoslovanske oblike, p. *galeta*, *gieleta*, *gielata*, ukr. *geleta*, slš.

*geleta*, *gelata*, *gal'ata* izvajajo iz rum. *găleată*, enako madž. *galéta*; ni pa izključen vsaj deloma vpliv srvn. *gellete*, nvn. *Gelte* (Miklošič, 62; Berneker, I 292; Karlowicz, Sł. wyr. ob. 175; Machek, 116). Lat. *galleta* je neznanega porekla (Meyer-Lübke, 3656; Wartburg, IV 35). Lit. *gélda* in stprus. *galdo* je iz nvn. *Gelte*.

**goliráča** (f.) »otroška srajca« (pkm., vzh. štaj.). Malo verjetno iz *v goli robači*, kot misli Pleteršnik, I 228; bolj verjetno je kakor madž. *gallér* »vrsta oblačila, vrsta plašča«, n. *Goller*, bav. avstr. *Goler*, izposojeno iz lat. *collarium* »ovratnik« (Benkö, I 1019).

**goljúf** (m.), *g. goljúfa* »slepar, prevarant«; *goljufáti* (v. impf.) »varati, slepariti«, *goljufȋja* »sleparija«. Prim. tudi starejše sbh. *galjuf* »slepar«, *gàljuh* »gurman«. Vse iz it. *gaglioffo* »prebrisanec«, st. tržaško *galúfá* »krasti«, iz it. tudi ngr. γαλοῦφος, γαλύφος »prilizovalec« (Miklošič, 71; Berneker, I 321; Mende, RLS 73).

**golọb** (m.) »columba«, kot naziv za ptiča je splošnoslovansko; sbh. *gȍlub*, mak. *gulab*, dial. *galab*, *golab*, blg. *gѫ̀lъb*, arh. *gòlъb*, csl. *golǫbъ*, r. *gólub*, ukr., br. *hólub*, p. *gołąb*, *gołębia*, č., slš. *holub*, gl. *holb'*, dl. *golub*. Na oznako barve kaže sln. *golôbjak* »Colchicum«, prim. r. *golubój*, ukr. *holúbyj* »nebesno moder«, p. *gołębi* »moder«, slš. *holubi* »nebesni« (o tem Machek, LP III 103); prim. stprus. *golimbam* »moder« iz p. (Brückner, JA XX 500). Po barvi tudi *golobȋca*, *golobȋnka* »Russula«, sbh. *golùbārka* (ogrski Hrvati), slš. *holubki*, *holubienki*, č. *holubinka*, p. *gołąbek* »Russula«. Sln. *golobȋna*, *golobȋnka*, *golobȋnja*, *golobeja*, *golobivnica* »podzemeljska jama«; sbh. *golùbina*, *golubarica*, *golubnjača* »jama«, ker v takšnih votlinah prebivajo golobi; imena jam *Golobina*, *Golobinja*, *Golobinica*, *Golobnjak*, *Golobča jama* (Bezlaj, SVI I 182). Manj jasno je sln. *golôbec* »Adamovo jabolko« (rez.), »zavih na srajci«. Metaforično *golọ̑bčkati se* »kljunčkati se, poljubljati se«. V cgn. *Golob*, *Golobič*, 1377 *Golop*, *Golobic* (M. Kos, Prim. urb. I 55, 69).

Etimologija psl. *golǫbъ* ni jasna; če je sorodno lat. *columbus*, je mogoče predindoevropska beseda (Oštir, Beitr. 49; AAS I 99; Vogelnamen 39; Otrębski, IF, 156; Machek², 175; Kiparsky, NphM LX 224; Treimer, Etnogen. 70). Ni pa verjetno, da bi bilo *golǫbъ* izposojeno iz lat. *columbus* z neznanim posredovanjem. (Schrader, RLA 514; Sobolevskij, RFV LXXI 441). Drugi primerjajo lit. *gulbė̃* »labod« in slov. *žьltъ* »žolt« (Berneker, I 322; Meillet, Ét. 322; MSL XIV 376; Petersson, IF XXXIV 245). Druga literatura glej Vasmer, I 289; Sławski, I 312). K tvorbi *golǫbъ* prim. kot **jastrębъ*, **jarębъ*, lat. *palumbes*, *columba*, nekdanje konz. osnove, podrobno Meillet-Vaillant, RÉS XIII 101.

**golômbiš** (m.) »krogla« (pkm.). Izposojeno iz madž. *golyóbis* »krogla« z vrinjenim *-m-* pred *b*; madž. beseda je iz lat. *globus* »krogla« (Benkö, MESz I 1070).

**golot** (m.) »kristal«, prvič izpričano v 18. st. pri Gutsmannu, kasneje redko. Verjetno prevzeto po starejšem sbh. *golot* (f.) »kristal«, kar se zdi enako izposojeno iz srednje blg. *golotъ* (m.) »kristal«. K temu r. dial. *gólotь* (f.), *kólotь* »led, poledica«, str. *golotь*, *golotъ*, *golъtъ* »led, kristal«, stč. *holet* (f.), g. *holti* »slana, srež«, č. dial. *holot*, *lohot*, *ohlot*, *ohlod*, *rochot'*, slš. *hrochot'* »zmrznjeno blato«. Berneker, I 322 in Vasmer, I 288 izvajata iz *golъ*, prim. sln. *gololẹ̑d*, *golomrȁz*, r. *gololedica*, č. *holomráz* in lot. *gàla*, *gãla* »poledica«. Meillet, MSL XIV 375, Bezzenbenger, BB XVI 242 in Machek², 175 pa mislijo, da je psl. **golodъ* sorodno s sln. *žled*, csl. *žlědica*, ukr. *óželedъ*, lat. *gelu* »mraz« in nvn. *kalt*. Glej tudi *glat* in *žled*.

**gọ́lsniti**, *gộlsnem* (v. impf.) »ziniti, črhniti« (Goriška Brda), dial. tudi *gúsniti*, *gûsnem* (Tolmin) in *gúzniti*, *gúznem* (štaj.). Najbliže je č. *hlesnoti*, dial. *hesnouti*, slš. *hlesnút'* »ziniti«. Machek², 167 misli, da je treba izhajati iz psl. **gъsnǫti* in primerja sti. *ghōṣa-* »zvok, krik«, *ghōṣati* »oznanja«. Toda naslonitev na **golsъ* »glas« bi se morala izvršiti pred prehodom *-s-* > *-ch-*; morda je **gъls-* samo analogna tvorba k **gъlk-*, sln. *golčáti* »govoriti«.

**gọ́lša** (f.) »struma; predželodčna votlina pri ptičih«; *gôlšec* »Mercurialis«, adj. *gólšast*, *gólšen*, *gólšav*. Kljub sinonimom *guša*, *goža*, *golžun* ne more imeti to nič skupnega z it. *gosso*, *gozzo*, »golša, vrat«, lat. *geusiae* »grlo, goltanec«. Prim. sln. *zagólhniti*, *zagólsniti* »zamašiti se, natlačiti se z jedjo«. Izhajati je treba iz **gъlch-* poleg **gъlg-*, kar je dalo sln. *golžûn* »golša«, tudi *golžûnec* »golša, Cucubalus«, dial. tudi *gózati*, *gózam* »brez teka jesti«, *gózniti*, *gôznem* »pokusiti«, *gúzati* »žvečiti z brezzobimi dlesni«. Sorodno je samo slš. *glg* »požirek«, *glgat'* »mrmrati, mahedrati« (Berneker, I 367; drugače Machek, 116, ki misli na onomatopejo). Dalje spada sem lot. *gulgât* »rigati«, *gul̃gâtiês* »daviti se«, *guldzît* »naglo jesti, delati dolge požirke«, kar primerjajo z nvn. *kolken* »rigati«, *Kolk* »vrtinec«, dan. *kulk* »žrelo, goltanec« (Zupitza, Germ. Gutt. 148; Bezzenberger, BB XVIII 268) ali z norv. *gulka* »nabasati, natrpati«, šved. dial. *gylka* »požirati, daviti se« (Mühlenbach Endzelin, I 677). Slovenski primeri bi govorili za to drugo domnevo.

Vprašanje je, če je sln. dial. *gúša* »golša« in *góža gónža* »golša« (goriš., rez.) res izposojeno iz it. *gozzo* »žrelo, golša«, ben. *gosso* »isto« iz lat. *geusiae*, kakor je mislil Štrekelj, JA XII 457 in XXII 458, in za njim Mende, RLS 70, ki izhaja iz furl. *gose* »golša, žrelo«. Oboje je lahko kakor *gólša* in *golžûn* iz podedovanega **gъlch-*, **gъlg-* in morda velja to vsaj deloma za sbh. *gȕša* »golša«, kar pa je seveda lahko kot mak. *guša*, blg. *guša* »golša«, ukr. *guši* »oteklina«, alb. *gušë* »vrat, petelinov podbradek«, ngr. γκοῦσα »golša« iz rum. *guşa* »golša, vrat« (Berneker, I 363; Georgiev, 297). Ker je tudi lit. *gūžė́*, *gūžỹs* »ptičja golša«, dial. *gųnžis* »isto« lot. *guza* »ptičja golša«, prus. *gunsix* »bula« (o tem Fraenkel, 179), more biti tudi sln. *góža* < **gǫzja*.

**goltáti**, *goltâm* (v. impf.) »požirati, hlastno žreti, rigati, pogrkavati«, pf. *pogóltniti*, *pogôltnem*; iz tega *gôlt* (m.) »požiralnik, žrelo«. *gólta* (f.), »žrelo« (dol.), pl. *golṫ* »davica« (bkr.), *goltȃn*, *goltánec* »žrelo, požiralnik«, pl. *goltani* »jašek, rov« (pkm.); v 16. st. *goltalo* »Schlund« (Krelj), *goltȃj* »grižljaj, požirek«;

adj. *gólten*, *pogólten* »požrešen«, *pogôltnež* »pohlepnež«, *gôltnik*, *gôltnica* »jamica pod brado« (pkm.); knjižno *góltnik* »Guttural«.

Prim. sbh. *gùtati*, *gȕnuti*, mak. *golta*, blg. *gъ̀ltam*, *glъ̀tvam*, *glъ̀tna*, *gъ̀lnu*, csl. *poglъštati*, r. *glotátь*, ukr. *hlotáty*, br. *hlytácь*, p. dial. *glytnąć*, *galtać*, č. *hltat*, slš. *hltat'*, gl. *hiltać*; p. tudi *kłtać* (glej *kólcati*). Psl. **glъtati*, *glъtają*, sorodno je lat. *glūtīre* »pogoltniti«, *glūtus* »požirek« (Berneker, I 309; Specht, KZ LV 6; Vasmer, I 275). Drugače Machek[2], 169, ki suponira **glъb-tati* in primerja šved. *glupa*, dan. *glube*, norv. *glufsa* »požreti«.

**goltunija** (f.) »požrešnost«; v 16. st. pri Krelju; prim. sbh. čak. *gutunija* »požrešnost«, kar izvaja ARj III 517 iz it. *ghiottoneria* »požrešnost« iz lat. *gluttire* »goltati«. Ker je dvomljivo, da bi bilo sln. *goltunija* tako stara izposojenka iz rom. (pred l. 800), da bi dobili *golt-* iz **glъt-*, smemo suponirati besedno križanje med sln. *goltati* in rom. *gluttire*. Glej tudi *golžun* in *golša*.

**golžûn** (m.) »golša pri kokoši«, tudi *golžûnec* »golša; Cucubalus«. Izhajati je treba iz psl. **gъlg-* poleg **gъlk-*, prim. slš. *glg* »požirek«, *glgat'* »mrmrati, mahedrati« in lot. *gulgât* »rigati«, *gulgâtiês* »daviti se«, *guldzît* »naglo jesti, delati dolge požirke«. S tem primerjajo nvn. *kolken* »rigati«, dan. *kulk* »goltanec, žrelo« (Bezzenberger, BB XVIII 268; Zupitza, Germ. Gut. 148; Berneker, I 367) ali norv. *gulka* »natasati, natrpati«, šved. dial. *gylka* »požirati, daviti se« (Mühlenbach-Endzelin, I 677).

**gomárati**, *gomáram* (v. impf.) »kobacati, plaziti se« (notr.), tudi *komárati*, *komáriti* »kobacati, plaziti se, slabo živeti« in brez tega *komârča* »švedra, v kepo zraščena noga«, *komárčast* »švedrast, šepast«. Samo slovensko; gotovo iz iste osnove kakor *gomóta*, *gomòlj*; podobno je tvorjeno lit. *gùmurti*, *gumuroti* »tlačiti, mečkati«, *gùmuras* »gomolj«. Za razmerje med *-g-* in *-k-* prim. lit. *gùmulis* »brez rogov«, p. *gomoly*, č. *homolý* »brez rogov«, toda sln. *komôl* »brez rogov; v žalni obleki«, r. *komólyj* »brez rogov«.

Iz iste osnove je tudi sln. *gomátati* »počasi se premikati«, *gomáta* »gmota, masa«, adj. *gomáten* »debel, korpulenten«, *gomátnost* »zajetnost«, tudi *homót* »gošča« (Dornberk); prim. č. dial. *hamatný* »grob, debel, gost, močan«, slš. *hamatný* »nevzgojen, grob«.

**gômba** (f.) »grča, bula« poleg *gômpa*, *gômpica* in *gûmpa*; *gombúlja* »grča v lesu« (gor.). Morda spada zraven tudi *gômbati*, *gômpati*, *gūmpati* »tolči s stisnjeno pestjo«, čeprav nekateri avtorji (Štrekelj, JA XIV 525; Striedter-Temps, DLS 133) upoštevajo samo *gûmpati* poleg *gûmpast* »hruškaste oblike, topo zaobljen, neizdelan, grob, neumen«, *gûmpa* »neumna ženska«, *gūmpec* »sunek, tepec«, *gûmpež* »isto«. tudi »Fringilla pyrrhula«, kar izvajajo iz srvn. *gumpen* »skakati«. Dublete *glûmpast*, *glûmpec*, *glûmpež* (križanje z *glûp*) kažejo, da so to ekspresivne besede, z verjetno sekundarno nazalizacijo in z zamenjavo labijalov *-p-/-b-*. Tudi pomensko ne ustreza izvajanje iz srvn. *gumpen* »skakati«.

Zaradi sbh. *gômbati se*, *gômbam se* »prepirati se« (kajk., čak.) je mogoče tudi pri sln. v. *gômbati* »tolči s pestjo« misliti na izvedenko iz **gonъba* »gonja«, sln. *gômba*, sbh. *gômba*, *gômbanje*. K pomenu prim. lit. *gõniti* »kvariti«, lot. *gànît* »psovati, zasramovati«, izposojeno iz br. *ganicь*, p. *ganić* »sramotiti«. Glej tudi (*po*)*gániti*.

**gombéla** (f.) »obod pri zibelki« (Poscčje); prim. sbh. *gòbela*, *gòbelja* »platišče pri kolesu« (Lika), mak. *gobel* »isto«. Schuchardt, ZRPh XXXV 79 je to primerjal z istrorom. *gavéja* »platišče pri kolesu«, kar je povezoval dalje s furl. *giavel*, lomb. *gavel* »špica pri kolesu« iz lat. **gabulum* (Meyer-Lübke, REW 3629). Štrekelj, Lwk. 28 izvaja iz istrorom. *gavéja* (< **gavello*), toda Skok, ZRPh LIV 482 sodi, da je to izposojeno iz sbh. in opozarja na ngr. καμβεθθι iz καμπη »krivina, lok«, prim. tudi madž. *gombolyú*, *gömbölyü* »okrogel, zaokrožen«.

**gômbleg** (m.) »brezov cvet« (pkm.), tudi *gomblek*. Izposojeno iz madž. *gombolyag* »kroglja, klobčič« (Štrekelj, Lwk. 21; Benkö, I 1072).

**gomezéti**, *gomezîm* (v. impf.) »mi ljati, mrgoleti, lesti, plaziti se«, tudi *gomazéti*, *gomáziti*, *gomzéti*, *gomízati*, *gomizljáti*, *gmáziti*; iz tega *gomâz* (m.) »mrgolenje, golazen«, *gomâzen* (f.) in iz tega po naslonitvi na *laziti* novo *golâzen* (f.); enako *gomîz* (m.) »gomaz«, *gomezíce*, *gomízice* (f. pl.) »kurja polt«, *gomâst* (f.) »koprivarica«.

Prim. sbh. *gàmziti*, mak. *gomži*, blg. *gъmžà*, r. *gomzátь*, r. csl. *gъmъzati*, *gъmyzati*, ukr. *gémzaty*, *hémzaty*, p. *giemzić*, č. *hemžiti se*, stč. *hemzati*, *hmyzati* (k temu *hmyz* »golazen«), slš. *hemžit' sa*, dial. *hamzić še*, gl. *hemzać*.

Etimologija ni jasna. Izhajati je treba iz psl. **gomъz-* poleg **gъmъz-*, **gъmyz-*. Pomensko enako je sln. *gomoléti*, *gomléti* in *grmoléti*, z metatezo *mrgoléti*. Berneker, I 367 pušča brez razlage; Iljinski, IORJ XVI, 4, 2; RFV LXIII 339; izhaja iz ide. **ghem-* in povezuje z r. *gomon* »vpitje, hrup«; Struder-Petersen, Ann. SF, XXVII 277—283 suponira **gu̯hem-* »rojiti«, nvn. *wimmeln*; Potebnja, RFV III 164 in Mladenov, 115 pa ide. **gu̯em-* »iti«, sti. *gamati*, nvn. *kommen*. Būga, Rink. raštai I 442 opozarja na lit. *gūmuóti* »opotekati se«, kar po prevoju ustreza r. *gim* »mrgolenje«, *gimzítь* »mrgoleti« (o tem Vasmer, I 269). Trubačev, ZfS III 678 pa misli na **gu̯ou̯-* »govedo« in primerja afgansko *γu-maša* »moskito«. Machek[2], 164 primerja nvn. *krabbeln* »žgečkati«, spvn. *krämeln* »gomazeti«, švic. n. *gramen*, *gramslen*, *chramslen* »isto« in suponira izpad *-r-*. Manj verjetno povezuje Trubačev, ZfS III 677 p. *giez*, sln. *zôlj* »brencelj« iz **gu̯ou̯-* (glej *govedo*).

**gomila** I (f.) »kup, kup prsti, kup gnoja, grob, otok, peščina v reki«, dial. tudi n. *gomilo* (Petovlje), *gomilje* (n.) »prodišče«, *gomíliti se*, *gomiljati se* »kopičiti se«; v tpn. pogosto *Gomila*, *Gomile*, *Gomilica*, *Gomilsko*, prvič 1291 *Comi* (avtor, SVI I 184).

Sbh. *gòmila* poleg *mògila*, mak., blg. *mogila*, csl. *mogyla*, r. *mogila*, ukr. *mohyla*, p. *mogila*, č., slš. *mohyla*, stluž. *mogyla*. Metateza kakor v sln. je tudi v alb. *gamul'e* »kup prsti, trave« : *mágul'e* »grič«.

Beseda je verjetno predide. substrat, predrom. **magulo-* »grič« (lit.: S. Pop, RPhil. III 117; G.

Alessio, RIO III 243; Hubschmid, RIO V 261; Vox Rom. XVIII 1; Euc. Hisp. 39; Wartburg, FEW VI 119). Rum. *moghilă, movilă, mohilă* je izposojeno iz slov. jezikov, toda rum. *magură* »grič« je staro; prim. g. i. *Magura* na Slovaškem. Albanske besede verjetno niso izposojene iz slov. jezikov (tako Vasmer, St. alb. Wortf. I 18), niti slovanske iz albanščine (tako Barić, Alb. stud. I 51). Dvomljiva je primerjava z avesta *maγa* »jama« (Charpentier, KZ XL 465; Mladenov, 302) ali iz iran. *magu-ula* (Mole, LP I 243), enako povezava s slov. **mogti*, **mogǫ* (Miklošič, 429). Glej tudi Oštir, AAS I 129; II 296; Vogelnamen 20.

**gomila II** (f.) »jed iz jajc, sira in masla«, tudi *gomílja, gomúla* in *gomúlja* »vrsta svadbenega kolača«. Sorodno z *gomolj*. Prim. v imenih jedi sbh. *gomolja* »gruda sira« (Brač), csl. *gomolja* »kaša«, č. *hamule, homolka, homůlka* »močnata kaša«, p. *gomołka* »sir, tvarog«, ukr. *homólka* »hlebček sira«, r. *gomola* »močnata kaša«; iz tega madž. *gomolya* »hlebček sira«, rum. *gămălie, măgălie* »glavica bucike« (Miklošič, 71; Berneker, I 326).

**gomóla** (f.) »pusta, nerodovitna prst, prhel skrilj« (Lisičine, Istra); pomensko najbliže je kaš. *gomuli* (adj.) »pust, gol«, *gomolo* (adv.). Dalje nejasno. Morda sorodno s č. *homolý* »brez rogov«, p. *gomoly* »brez rogov, zakrnel, topo zaokrožen«, dl. *gomoly* »brez rogov, top«, lit. *gamulà* »govedo brez rogov«, *gãmulas* »brez rogov«, kar povezujejo po eni strani s psl. *gomolja* »kepa, gruda« (Persson, Beitr. 80; Berneker, I 326; Vasmer, I 291; Fraenkel, 132), po drugi strani pa s sln. *komôl* »brez rogov«, r. *komólyj*, stp. *komoly* »brez rogov«, č. *homolý* »top, odsekan« z nejasno etimologijo (Meillet, MSL XIV 376; Schulze, KZ XL 259; Fraenkel, 214; 1016).

**gomȍlj** (m.) »kepa, gruda, odebeljena korenina«, tudi *gomólja* (f.), *gomoljika* »Tuber cibarium«, *gomôljnica* »bulast izrastek«, *gomoljiti se, gomoljati* »stiskati se v kepe«; toda vzh. štaj. *grmólja* »gomolj«. Morda spada zraven tudi *gomóla* »pusta in nerodovitna zemlja iz prhlega škrilavca« (Istra). Pomensko enako je zah. sbh. *gomolj* (m.), *gomolja* (f.), r. *gomóla*, ukr. *homiu̯ka, homok*, p. *gomoła, gomuła*, č. *homole, homolka*, slš. *homoľa, homula*, gl. *homola, homula*, dl. *gomola*. Najbliže sorodno je lit. *gãmalas* »snežna kepa, kos kruha, mesa«, *gãmulas* »zgnetena snov«. Dalje primerjajo gr. γόμος »tovor, breme«, umbr. *gomia* »nosečnost«, lat. *gomia, gumia* »požeruh, trebušnik«; *e*-jevska stopnja korena je v *sъžęti, sъžьmǫ* »ožeti, ožmem« (Berneker, I 326; Trautmann, 88; Vasmer, I 291; Fraenkel, 132). Glej tudi *gomóta, gomárati*. Glej tudi *komol*.

**gomȍt** (m.) »zmešnjava, gneča, zmeda«, tudi *gmȍt* (rez.); k temu v. *gomotáti, -âm se* »mešati se, izprevijati se«, tudi *homotáti, homòt, homatîja*. Berneker, I 327 in Matzenauer, LF VII 187, 215 povezujeta z *gomôlj*; Iljinskij, RFV LXIII 340, Stender-Petersen, Mikkola Festschrift 279 in Vasmer, I 257, 219 pa povezujejo z r. *gam, gom* »hrup, vpitje«, dial. *gomotitь* »hrumeti«. To je po Bernekerju, I 327 onomatopeja, možna je tudi povezava z r. *gómon* »vpitje«. Glej tudi *gmóta* in *gomazéti*.

**gomóta** (f.) »gmota, masa«, adj. *gomáten, gmâten* »debel, zajeten«, *gomátnost* »debelost«. Toda *gmǫ́ta* »snov«, *gmóten* »materialen«, *gmótiti se* »zbirati se v gručo« je novoknjižno, prevzeto po č. *hmota*; stč. je poleg *hmota* izpričano tudi *homota* »telesni sok, materija«. Machek[2], 170 izhaja iz psl. **gomь*, kar povezuje pomensko z gr. γέμω »biti poln« in dalje z *gomȍlj*. Iz iste osnove je tudi sln. *gomátati* »počasi se premikati«, prim. lot. *gùmt* »kriviti se, otekati«, lit. *gumuóti* »opotekati se« poleg lot. *gums* »gomolj«. Enako ima tudi Berneker, I 327, ki je prevzel slovensko paralelo (glej *gomȍt*); nesprejemljivo Gebauer, SS I 434, ki izvaja č. *homota* iz lat. *humectus* »vlažen, moker«.

**gomúliti**, *gomûlim* (v. impf.) »ščebljati«. Nejasno; morda je sorodno r. *gom, gomь* (f.) »hrup, grohot, vpitje«, *gómitь* »glasno govoriti« poleg *gam* »isto«, *gamétь, gámitь* »ropotati, razsajati«, blg. *sgomot* »ropot«. Berneker, I 326 razlaga to kot onomatopejo, medtem ko vidi v r. *gómon* »ropot, vpitje«, ukr. *hómin*, p. *gomon*, č. *homon* »prepir, hrup« germansko izposojenko, stnord. *gaman* »igra, zabava«. Morda samo prasorodno (Mladenov, 575). Drugi povezujejo r. *gom* in *gomon* (Brückner, KZ XLV 48). Podrobno z literaturo Vasmer, I 257 in 291. Toda sln. *gomúliti* je lahko z velarno predpono *go-* razširjena osnova *mel-*; prim. sln. *mléti, méljem* »čvekati«, r. *melja* »čvekač«, lit. *málti* »čvekati«.

**gomúlja** (f.) »ženitovanjski kolač«; v. *gomúljiti* »vzhajati, naraščati«. Prim. *gomilja, gomila* »močnata jed z jajci, sirom in maslom«. Dubleta k *gomila, gomiliti*.

**gônda** (f.) »redka, zakuhana hrana za prašiče« (Sln. gorice). Kelemina, rkp. izvaja iz tir. n. *Gande* »teigartige Substanz«. Nejasno; *-n-* je lahko parazitski.

**goniti**, *gǫ́nim* (v. impf.) »poditi, tirati, voditi«, *góniti se* »poditi se, pojati se«, dial. tudi *góniti* (pf.) »zagnati« (bkr.); v knjižnem jeziku so danes redka kompozita tipa *nagóniti (se), izgóniti, pregóniti*, ki so regularno perfektivna. Staro razmerje med **gen-* (*žénem*) in **gon-* je izpričano tudi v baltskih jezikih, lit. *genù* »ženem«, *ganýti, ganaũ* »pasti«, lot. *dzęnu* : *ganît*. Izrazito indeterminirani pomen sln. *goniti* se v drugih slovanskih jezikih izgublja; že csl. *goniti* z impf. komp. *pogoniti* poleg *pogonjati* in *poganjati*; enako sbh. *gòniti, gònim* z iterativnim odtenkom pomena, s komp. *progoniti* (impf.) »pretvarjati se« poleg *pregánjati*. Mak. *goni* in blg. *gònja* je nadomestilo staro *gъnati*; sled starega indeterminiranega pomena je »pojati se« (o živalih) kakor v sln., čakavščini in na severu p. in č.; r. je samo prez. *gonjú* k inf. *gnatь*, le dial. *gonitь* (Arhangelsk, Perm); ukr. *honýty*, br. prez. *hanjúsja* : inf. *hnacca* in iter. *hanjácca*, p. *gonić*, č. *honit*, slš. *honiť*, gl. *gonić*, dl. *goniś*. Dalje glej *gnáti* in *gȍn*.

**gonóba** (f.) »uničevanje, poškodovanje«, tudi *ugonǫ́ba*; v. (*u*)*gonobiti, -im* »uničiti, poškodovati«, s. *gonobílec* »uničevalec«. Prim. ukr. *honoba* »nadlega, varčnost«, *honobýty, hnobýty* »pritiskati, nadlegovati«; dalje spada zraven r. dial. *gonóbitь* »varčevati, zbirati, skrbeti za kaj«, p. dial. *ganobić* »prizadevati si,

zbirati« poleg *gnębić*, starejše *gnąbić* »tlačiti, dražiti, pestiti koga«, slovin. *gnąbjïc* »tlačiti« in č. *hanobiti*, stč. *hanubiti* »slabo ravnati s kom«, slš. *honobit'*, č. dial. tudi *harobiti, harabiti* »varčevati, hraniti.« K temu lit. *ganãbyti, galãbyti, galãbinti, galdãpyti* »do smrti mučiti, uničiti, grdo ravnati s kom«, kar je morda prasorodno (tako Fraenkel, 133) ali iz slov. jezikov. Dalje nejasno; poljski nazal je sekundaren (Slawski, SOF XVIII 287). Izhajati je mogoče iz ide. **gen-* »tlačiti« (*gnesti, gnjaviti*) ali **genabh-*, **gonabh-* (Berneker, I 327; Vasmer, I 292; Osten-Sacken, IF XXVIII 420), ali celo iz **gonъ+oba* (Osten-Sacken, IF XXVI 322; Vondrák, VGr. I 604; Kiparsky, Lw. 171; Slawski, I 300).

**gônta** (f.) »skodla«, *gôntar* »skodlar« poleg *zgônt* (f.), g. *zgontî* »razsekan kos debla«. Prim. p. *gont* (m.), *gonta* »skodla«, *goncik* »strešni žleb«, *gonciarz, gontarz* »skodlar«; iz p. je ukr. *gónta, gontár, gontjár, gontýty* »pokrivati s škodlami« in r. *gónt, gónot, gónotъ* (f.) »škodla, žleb«; tudi stč. *hont* »tram«, dial. č. *hontina* »stropni tram, podnica«.

Nejasno; Karłowicz, SW 187 in Machek[2], 175 izvajata iz lat. *scandula* (= n. *Schindel*, sln. *skodla*, p. *szkudla*); pri tem se Machek sklicuje na frc. dial. *ehont* (Meyer-Lübke, 7652); Knutson, ZSPh IV 385 opozarja na srvn. *gant* »tramovje za zapornico«, srvn. *ganter* iz lat. *cantherius* »ostrv, škodla« (Vasmer, I 293; Sławski, I 318). Berneker, I 327 pušča nerazloženo.

**gȍr** (adv.) »kvišku«, tudi *gǫ́ri, gǫ́re*, dial. *gǫ́reka, vzgȍr, vzgôrka, navzgǫ̑r*; *zgǫ́raj*, dial. tudi *gǫ́rah, gǫ́rama* in celo *gar* (goriš.).

Prim. sbh. *gȍre* »oben, hinauf«, *òzgōr, òzgār, òzgāra*; mak. *gore*, blg. *gore, goru, gorce, nagòre, otgòre, ozgòre*; č. *hoře, nahoře, vzhůru*, p. *nagorze, dogory, wgorę*, gl. *horej*, dl. *goréj*; csl. *gorě*, prvotno lok. sg. od *gora*. Druge oblike so analogne po raznih tipih adverbov.

**gȍr** (m.), g. *gǫ́ra* »kup gnoja« (dol.); verjetno iz **gvorъ*, prim. str. *gvorъ* »vcdni mehurček, bula, tvor« poleg *gvoratyj gvozdъ* »žebelj z glavico«. Tudi sln. dial. *gúra* »nekak gumb iz smole« (dol.) je iz **gvora*. Morda spada zraven tudi tpn. *Goropeke*, 1291 *Ragopetsch*, 1500 *Gorapetzi* in *Goropeč*, oboje iz **gvoropek-* (Bezlaj, Eseji 137).

Str. *gvorъ* sta Berneker, I 339 in Trautmann, 81 povezovala z *govor*. Dvomi Vasmer, I 263, ki z rezervo navaja Potebnja, RFV III 134, ki primerja sbh. *gȕra* »grba«. Mogoče je misliti na koren **gēu̯-* »kriviti, upogibati« (**gəu̯-* ?).

**gǫ́ra** (f.), g. *gorę́* »mons«, na vzhodu tudi »silva«, bkr. »smrekov gozd«, redko »vinograd«, kar je navadno dem. *gorica* (toda *gorica* »ograjen prostor« verjetno ne spada zraven). K temu sln. *góren* (adj.), npr. *gorno pravo* »jus montanum«, prim r. v 16. st. *gorno* »isto«, sln. *gornik* »Bergmeister«, *gorske bukve* »pravne določbe iz 17. st.«. Zaradi p. *góra* »podstrešje, petro«, č. dial. *hůra* »isto«, verjetno tudi sln. dial. *goren* (m.), *gorenj* (m.) »nadstropje« (okolica Celovca) ni izposojeno iz bav. avstr. *Gaden* »hiša z enim prostorom, nadstropje«; prim. sln. *gôrnjica* »zgornji prostor, soba v nadstropju« (glej *goren*). V toponimiji je mogoče suponirati tudi pomen »planina« (Posočje), »popolnoma izkrčeno pašno področje« (Ribnica), na Goriškem »pokrajina severno od kraja« (Melik, Geogr. Zb. IV 298). Izredno pogosto v tpn. in mtpn.; zaradi prevodov v latinščino in nemščino izpričano v sln. obliki dokaj pozno, npr. *Gorica*, ca. 1200 *De Gorz* (M. Kos, Prim. urb. II 107), *Gora*, 1485—1490 *Gaberskigory*, 1490 *Babinagora* (M. Kos, STL, rkp.), *Gorjansko*, 1086 *Gorianus*; kot atpn. 1200 *Gorianin* (rez.). Med številnimi toponimičnimi tipi je zanimivo *Mę̂gre* (gor.) iz **mědъgorьje*, prim. kor. *Megorje*.

Deminutiv *gorica* (f.) »vinograd«; izposojeno v štaj. n. *Goritze* »vinogradova meja«; izredno pogostno v toponimiji tipa *Gorica*, furl. *Gurizze, Guriz*, v starejših nemških virih prevajano z *Berg, Puhel*, lat. *Colles*; k temu *Goričica*, furl. *Goricizza*, 1377 *Goricicium*, 1260 *Gorischa*; ktetik *Goričane*, 1221 *Gorschach*, *Goriče*, 1262 *Gorizach*, *Gorče*, 1269 *Goertsah* (Marchetti, Ce fastu X 213; Kranzmayer, Carinthia, 1950, 293; M. Kos, STL, rkp.).

Splošnoslovansko; sbh. *gòra* »mons, silva«, mak. *gora* »silva«, redko »mons«, blg. *gorà* »silva«, csl. *gora* »mons«, r. *gorá*, ukr. *horá*, br. *hará*, p. *góra*, č., slš., gl. *hora*, dl. *gora*, plb. *d'örə*. Sorodno je lit. *nù-gara* »hrbet«, *girià* »gozd«, lot. *dzira* »gozd«, prus. *garian* »drevo«, alb. *gur* »kamen, skala«, sti. *girí-*, avesta *gairi-* »gora, pogorje«, ide. **gu̯orā* (Berneker, I 328; Trautmann, 78; Vasmer, I 293); verjetno spada zraven gr. βορέας »severni veter« in ilir. atpn. *Boria* (Krahe, IF LVI 56, 126; Fraenkel, 153). Hubschmid, Sard. Stud. 112 primerja tudi berb. **garr-* (**karr-*) »kamen«, arab. *qāra* »osamljen grič«, kušit. *kara, gāra, gâro* »gora« in *gāra* »skala« (glej *ker*).

***gorazd** (m.), izpričano samo v 8. st. v atpn. *Karastus* < **Gorazdъ* (Ramovš, KZ 39). Psl. **gorazdъ* živi še v r. dial. *gorázd, gorázdyj* »spreten, prebrisan, uporaben, lep«, adv. *gorázdo* »zelo, dovolj«, tudi *goráz, gorázo, gorázno*; v. *ugorázditъ* »izpeljati, pospešiti kaj«, ukr. *horázd* »dober, posrečen«, *haraz* »srečno«, br. *harázdyj* »pripraven, uren«, *harázdo* »brž, zelo«. Poljsko samo v atpn. in tpn. *Gorazd*, *Gorędziej*, č. *Horazdějovice*. Iz slov. jezikov madž. *gorázda* »prepirljiv, nasilen«, kar je ponovno sprejeto v slš. *gorazda* »hrup, vpitje, razgrajanje«, *garazdovat', garazdit'* »razgrajati«, č. dial. *horazdit'*. Morda spada sem tudi sln. dial. *hordež* »bedak«, *hordasi* »bedast« (pkm.). Miklošič, Fw. 90 je izvajal psl. *gorazdъ* iz got. **garazds* k **razda* »glas, govor« (enako Berneker, I 329; Vasmer, I 293). Dvomi Kiparsky, SLG 28, ki misli na ide. **ger-*, **gor-* »grabiti«.

**góren** (m.), g. *górna* »nadstropje« (okolica Celovca), npr. *hiša na en góren, z enim gornom*, po Pleteršniku tudi *górenj* (I 233).

Izposojeno iz kor. n. *gàd·n, gàr·n* »nadstropje«, bav. avstr. *Gaden*, srvn. *gadem, gaden* »hiša z enim samim prostorom, nadstropje«, nvn. *Gadem* (Štrekelj, LMS 1896, 146; Berneker, I 329; Kelemina, Sln. Etnograf VI-VII 322; Striedter-Temps, DLS 130). Mogoče je suponirati križanje s sln. *gǫ̑rnji*, prim. *gǫ̑rnjica* »zgornji prostor, soba v nadstropju«;

o razmerju *-dn-* : *-rn-*, ki je lahko slovensko, glej Ramovš, Hgr. II 224.

**gorica** (f.) »ograjen prostor za svinje, ograjen prostor za hišo« (okolica Maribora, Dravograd, Libeliče). Izposojeno tudi v štaj. n. *Goritze, Görz, Gurz, Gritze* »ograjen prostor za svinje« (Koštiál, Svoboda, 1951, 186). Zaradi sinonima *zorica* »ograjen prostor za svinje« (Ribnica na Pohorju) se vsiljuje domneva, da so te besede ostanek neke pozne vzhodnoslovanske migracije okoli l. 900, verjetno tik pred madžarskim navalom. Psl. **gordjica* je ca. 800 dalo sln. **graǵica*, vzh. slov. pa **gorodjica* ali morda že **gorod͡žica*, kar je po nadaljnjem sln. razvoju dalo do l. 1000 **gorojíca* in po kontrakciji *goríca*. Glej tudi *zorica*.

**gorję** (n.) »nesreča, bridkost, bol, beda«, tudi interj. *gorjȩ̂* »joj, jojmene«.

Prim. csl. *gore* »joj«, r. *góre* (n.) »bridkost, nesreča«, interj. *góre* »joj«, ukr. *hóre*, stp. *gorze*, č. *hoře*. Morda spada zraven tudi sbh. *gòra, górska bȍlest* »božjast« in *gȍropad* (f.) »božjast, jeza« (prim. sln. *ogórčiti* »razjeziti«). Verjetno iz iste osnove kakor *goreti* (Berneker, I 333; Vasmer, I 295). K pomenu prim. sti. *çṓkas* »žar, plamen« in »žalost, trplj· nje, bolest« ali slov. *pečal* »žalost«, sln. dial. *peč* (m.), *péča* »skrb« k *peči*. Drugače Ondruš, Stud. Slav. Bud. VII 191 in Machek[2], 177 ki suponirata zamenjavo likvid *r*/*l* in rekonstruirata psl. **gd'e* < **gol-jo-m*, prim. lot. *galinât* »stradati, do smrti mučiti, umoriti«, stprus. *gallan* »smrt«, lit. *gãlas* »konec« (prevoj k *žal*).

**gộrji** (komp.) »hujši, zli« (vzh. štaj.), »boljši, brhek, postaven« (gor.), tudi *gộrši* v obeh pomenih; iz tega *pogộršati* »poslabšati« poleg »poboljšati«, *ogoršati se* »ozdraveti«. K avtonomnemu razvoju pomena prim. tudi *hud, grd, zal* (o tem Havers, Sprachtabu 133).

Prim. sbh. *gȍri* »slabši«, csl. *gorii, gorъši*, r. *górše* »slabše, huje« (toda *goršij* je komp. k *gorъkij* »grenak«), ukr. *hiršij*, p. *gorszy*, č. *horší*, stč. *hoří*, gl. *horši*, dl. *goršy*. Psl. **gorъjь, *gorjьš-* je formalno lahko komparativ k *gorъkъ* s pomenskim prehodom od »bolj vroč, bolj grenak« k »slabši, hujši« (Berneker, I 334; Pokorny, 495). Vaillant, RÉS IX 5 pa je mislil na psl. **gorъjь* k nekemu **gъrъkъ* »težek« kakor sti. komp. *gáriyān* »težji« : *gurúḥ* »težak«. Machek, LF LXXII 74 in ESČ[2] 176 pa povezuje z gr. komp. χερείων, χείρων »slabši« k poz. χέρης »preprost, slab«.

**-górniti** (v.), *-gộrnem*, samo v komp. *ugórniti, ugộrnem* »začeti vreti (o gnoju), pokvariti se, razkrojiti se«. Verjetno mlajša izvedenka iz *gorěti*. Vendar glej tudi *gör* »kup gnoja«.

**gộs** (f.), g. *gosi* »anser«, tudi *gộsa* (polj.), *gộska*; m. *gosák, gosják, gosér, gộsman*; *gosár* »gosji pastir«; adj. *gộsji, gosínji, gosěčji*; izv. *gộsje* (n.), *gộsec* »Colchicum autumnale«.

Splošno slov.; sbh. *gȕska*, mak. *guska, gaska*, blg. *gъska*, csl. *gǫsь*, r. *gusь*, ukr., br. *husь*, p. *gęś*, č. *husa*, slš. *hus*, gl. *husa*, dl. *gus*, plb. *gôs*. Zaradi lit. *žą̃sis*, lot. *zùoss*, stprus. *sansy* »gos« bi pričakovali psl. **zǫsь* < ide. **ǵhans-*; prim. tudi lat. *anser*, stvn. *gans*, ir. *geiss*, sti. *haṃsás*, gr. χήν. Psl. *gǫsь* se je razvilo morda pod vplivom stvn. *gans* (tako Berneker, I 342; Vasmer, I 324 z literaturo). Mogoče je tudi, da je ide. *-ǵh-* pred *-o-* dalo psl. velar (Meillet, Ét. 178; MSL XIII 243; Machek[2], 191; Slawski, I 273). Na prehod iz nekega kentum jezika misli Kiparsky, Lw. 103).

**gosȩ̂nica** (f.) »ličinka metuljev; bolezen na govejih parkljih«, tudi *vosênica, vosênca, gosênca, gosêvnca, osêvnca, osivnca*; v fitonimih *gosȩ̂ničnik* »Coronilla scorpioides, Ornithopus«, *osenca, oseníca, osenja* »Medicago lupulina«, *osenika, oseníca* »Melissa«.

Prim. sbh. *gùsjenica, gùsjena*, mak. *gasenica*, blg. *gъsènica, vъsènica*, csl. *gǫsěnica, ǫsěnica*, tudi »kobilica«, r. *gúsenica*, str. *usěnica, usěnьcь, usěnьca, jusěnica*, ukr. *(h)úsenycja, huseńь, vùsenь, usil, usilka, vusélьnyk*, p. *gąsienica, wąsienica, gąsionka, wąsionka, gąska*, č. *housenka*, stč. *húsěnicě*, dial. *hósenica, hóska, húska* (tudi »bolezen na jeziku«), slš. *húsěnica, husanica, husenka*, gl. *husańca*, dl. *guseńca*. Psl. verjetno **(v)ǫsěnica* iz **(v)ǫsь* »kocina, brk« (Miklošič, 223; Berneker, I 341; Mladenov, 118); prim. br. *huscinka* »polst«. Iregularni začetni *g-* kakor pri *gož* < **ǫžь* razlagajo na različne načine (kritično Slawski, I 265; podobno Ramovš, Hgr. II 159).

**gosli I** (f. pl.) »violina«, dial. tudi *gosle, goselce* (vzh. štaj.); izv. v. *gộslati, gosláriti* »igrati na gosli«, dial. *goslati, gojslati* »nabijati« (Janez Svetokriški, III 62, 74; Ramovš, Hgr. II 172), *goslar, goslač* »igralec na gosli«; k temu *gosli kazati* »razgaliti prsi« (o možu), *citre kazati* »razgaliti prsi« (o ženski) na Štajerskem in tudi *zajčka kazati* »razgaliti se« (Horjul); prim. švic. n. *Geige* v obscenem smislu.

Sbh. *gȕsle* »gosli«, star. *poguslo* »priimek«, mak. *gusle*, blg. *gusla, gъsla* »vrsta gosli«, csl. *gǫsli*, r. *gusli* »vrsta harfe«, ukr. *huslь* (f.), pl. *husly, husli*, br. *husli*, p. *gęsle*, toda *guslo* »čaranje«, *guslarz* »čarovnik«, v. *guslić* »čarati«, č. *housle*, slš. *husle*, gl. *husle*, dl. *gusle* in k temu *guslowaś* »čarati«. Izvedeno s formantom *-sli* iz osnove *gǫd-* (Meillet, Ét. 416; Berneker, I 341); dalje glej *gosti, godem*.

**gosli II** (f. pl.) »prsni koš«, navadno v frazi *gosli kazati* »biti razgaljen«. Nejasno; mogoče je misliti na metaforični prenos pomena od *gosli* »glasbilo« k *gǫsti, gǫdǫ* »igrati«. Ponuja pa se tudi primerjava z lit. *gašlà* »sla, spolni nagon«, *gašlěti* »biti spolno razdražen«, *gašlùs* »razvnet, čuten«, *gãšas* »ženska gizdavost«. H. Petersson, Ar. Arm. St. 68 primerja baltsko družino z zah. oset. *γazun*, vzh. oset. *gazin* »igrati« (glej tudi Fraenkel, 139).

**gospá** (f.) »poročena žena, dama, vladarica«, v 16. st. *gospa* »domina« (Megiser) < **gospodja* k *gospodinъ* »gospod«. Nekontrahirana oblika je še ohranjena v nazivih praznikov, *velika, mala gospộjnica* in v fitn. *gospộjščnica* »Parnassia palustris«, vzh. štaj. in kor. *gospộdnica*.

Prim. csl. *gospožda* »domina«, sbh. *gȍspoda*, čak., kajk. tudi *gospòjina, velika gospòjina*, mak. *gospoǵa*, blg. *gospóža* »nagovor za nune« (< r.), r. *gospožá*, v imenih praznikov tudi *spóžka, spóženki*, ukr. *hospóža, hóspa*, br. *spažá*, stp. *gospodza* »Marija«, gl. *hospoza*, dl. *góspoza* »gospa«. Za adj. ni v slovenščini ustaljene oblike, prim. *gospénji*, fitn. *gospenji*

*lasje* »Adiantum«, *gospinji*, dtn. *gospinji cvet* »Hypericum humifusum«, *gospinjščina* »vrsta trte«, dalje *gospén, gospêlski, gospínski*; dem. *góspica, gospíca*, fitn. *gospica* »Argynnis Paphia«, tudi *gospica* »Calopteryx, kačji pastir« (notr.). Dalje glej *gospộd*.

**gospộd** (m.), g. *gospộda* »dominus, deus«, tudi »fevdalni gospodar, plemič, župnik, meščan«; v starejšem jeziku še *i*-deblo, prim. dat. sg. *gospodi, gozpodi* (Briž. sp. II 61; III 44); v 16. st. gen. sg. *gofpudi* (Trubar, Krelj, Juričič). Oblika *gospodîn* je izpričana samo v rez. in vzh. štaj., po haplologiji *gospon* (pkm.), dem. *gospôdič*; adj. *gospôdov*, starejše *gospôdnji* (Krelj, Dalmatin), *gospôski* »nanašajoč se na gospode, gizdav«, prim. *gospóska* »cerkvena, fevdalna oblast« iz **gospodьska*; k temu *gospodščina, gosposkost*; v. *gospodováti* »vladati, izvajati oblast«, *gospodoválen, gospodoválnost, gospodljìv* »oblasten«. Pogosto tudi v mtpn. *Gospodnje, Gospodnjek, Gospodenca, Gosposko*, redko *Gospodovec, Gospodov gaj* in pod.

Prim. sbh. *gȍspod, gospòdin, gòspon*, mak. *gospod*, blg. *gòspod, gospodìn*, csl. *gospodь, gospodьnь, gospodinъ, gospodьstvo*, adj. *gospodьnь*; r. *gospodь*, ukr. *hospodь, hospodyn*, stp. *gospodzin* (< č.), stč. *hospodin, hospod*.

Kolektivna oblika je *gospộda* kakor sbh. *gospòda*, mak. *gospoda*, blg. *gospodà*, csl. *gospodà*. Pri vzhodnih Slovanih ima samo ukr. *gospóda* in str. *gospoda* še kolektivni pomen; r. *gospodá* »gospodje«, toda br. in str. pomeni »notranjost gosposkega doma«, p. *gospoda*, in č. *hospoda* »gostilna«, stč. »hišni gospodar, gospodinja; družina«, slš. *hospoda* »gosposka hiša, gospodarstvo, podnajem, začasno stanovanje, gostilna« (Blanár, Sb. Travniček, 338), gl. *hospoda*, dl. *góspoda* »gostilna«.

Najbolj verjetna se zdi razlaga iz **gostь-pod-ь* < **ghostipots* kakor lat. *hospes*, gen. *hospitis* »gost« < **hostipotis*. Podobno je tvorjeno lit. *viẽšpats* »gospod«, *dimstipatis* »gospodar«, sti. *jā́spatiḥ* »pater familias«, gr. δεσπότης »pater familias« (Berneker, I 334—337; Trautmann, 208; Machek, Recueil lingv. de Bratislava, I, 97; Fraenkel, ZSPh XX 51—89; Krogmann, Festschrift Vasmer, 253—258).

Težave pri tej razlagi povzroča slov. *-d-* namesto *-t-* in seveda tudi slov. **potь*, **podь* ni nikjer izpričano, prim. lit. *pàts* »soprog, sam«. sti. *pátiṣ*, avesta *paiti*, gr. πόσις »soprog«, lat. *potis* »močan« (Meillet, MSL X 138; Ét. 207; BSL XXV 143; de Saussure, IF IV 456). Na izposojenko iz lat. **hostipotis* je mislil Mikkola, RFV XLVIII 275; na germ. **gastifahs* je sklepal Much, Stammeskunde, 36; Hirt, PBB XXIII 323; Kluge-Götze, EW 187; Kiparsky, SLG 67; iz sti. *gaspatis* pa Richter, KZ XXXVI 115; Prellwitz[2], EWG[2], 112; Sobolevskij, RFV LXIV 274. Korsch, Bull. Ag. Sc. Petersburg, 1907, 758 je suponiral celo izhodno *gospodarь* iz srperz. *gōspanddār* »posestnik ovac«.

**gospodínja** (f.) »gospodarjeva žena, hišna upraviteljica«; k temu *gospodînjstvo, gospodînjski, gospodinjiti*. Prim. csl. *gospodyni* »domina«, sbh. redko *gospòdinja*, r. *gospodýnja*, p. *gospodyni*, č. *hospodyně*. Izvedeno od *gospodь* s sufiksom *-yni* (prim. *boginja, kneginja*); sodeč po onomastiki, je bil to prvotno posesivni adjektiv (prim. sln. *Tuhinj, Strahinj* < **tuchyni, *strachyni*), ki se je kasneje substantiviziral. Mlajša, samo slovenska izvedenka od *gospodь* je *gospodîčna*, tudi fitn. »Primula acaulis, Leucoium vernum, Oenothera bienis, Bellis perennis«, *gospodîčnica* »Phvsalis Alkekengi«, tudi izvir *Gospodična* (mitološko?).

**gôst** (m.), g. *gósta*, star. *gostû* »hospes«; na nekdanje m. *-i-* deblo kaže akz. pl. *gostî*, npr. *v gosti iti* (nar. pesem, pkm.) in *gostî* (f. pl.) »gostija« iz akz. pl. (Miklošič, VGr. III 240); v 16. st. *gust, v gostje* (Megiser); v. *gostiti, pogostiti* »bewirten«, *gostiti se* »schmausen«, adj. *gósten, gostljìv, gostînski*; f. *góstja, góstija*, dial. tudi *gostjâvka* (Poljane) poleg *gostjâvec* »gost«; v pomenu »pir« *gostîja, gôstba, gošča, gòstina*; novoknjiž. *gostílna, gostílnica, gostílničar, gostílničarka* in *gostišče* »hospital«, starejše *gostînica, gostînec*; prim. csl. *gostinica, gostinьnica*, sbh. *gòstionica*, č. *hostinec*; oblike *góstij* poleg *gostâč* »dninar, najemnik« pričajo za specifičen pomenski razvoj, ki je verjetno posledica besednega križanja (glej *gostâč*).

Pogosto v atpn., npr. 975 *Radogozt*, v tpn. *Gašteraj*, 1265 *Goztyrai* (< *Gostirad-jь*), *Dražgoše*, 1291 *Drasigos, Ligist*, 1173 *Lubgast*, danes *Čagošče, Fadigušče, Gosteče, Gostinca, Gostinec*, cgn. *Gostiša* itd. (M. Košmrlj, OJ II 108; Bezlaj, SVI I 172; Ramovš, Hgr. II 271; M. Kos, STL, rkp.).

Splošnoslovansko; sbh. *gôst*, mak. *gostin*, pl. *gosti*, blg. *gost*, r. *gostь*, ukr. *histь*, br. *hoscь*, p. *gość*, č. *host*, slš. *host'*, gl. *hósć*, dl. *gosć*; csl. *gostь* s prvotnim pomenom »tujec, trgovec«, ohranjenim deloma v čak. in stč. iz ide. **ghostis* »tujec, gost«; prim. stlat. *hostis* »tujec« kasneje »sovražnik« poleg *hospes* »gost« < **hosti-pot-s*, prim. *gospod*, csl. č. *hospoda* »gostilna«, got. *gasts* »gost«, ags. *giest* »tujec, gost«. Alb. *gostis* »gostim«, *gostí* »gostija« je iz slov. jezikov, enako lot. *goste* »Schmaus« (Miklošič, 74; Berneker, I 337; Vasmer, I 300 z lit.).

**gộst** (adj.), *gộsta* (f.), *gộsto* (n.), dol. *ta gôst, ta gôsta* (akc. Ramovš, SJ III 47); poleg splošnoslovanskega pomena »densus, solidus« tudi »frequens«; v 16. st. *gostu* »oft« (Megiser), v 18. st. *pogostu* (Gutsmann), knjižno *pogộst, pogộsten, pogộsto*, dial. *gosti čas* »häufig« (vzh. štaj.). Zanimivo je *gostopêt(en)* »uren«, *gostosevci, gostožirci, gostoževci* »Plejade«; izv. *za-, z-(gostiti) se, za-goščiti, gostóta, gostina, gộšča* »sesedek, gosta podrast, gozd«, tudi *goščâva*; k temu *gộš(č)arji* »partizani«.

Prim. sbh. *gûst, gústa*, mak. *gust*, dial. *gast*, blg. *gъst*, csl. *gǫstь*, r. *gustój*, ukr. *hustýj*, br. *hustý*, p. *gęsty*, č., slš. *hustý*, gl. *husty*, dl. *gusty*, plb. *gǫsta* (f.). Etimologija ni jasna. Deloma povezujejo s csl. *goněti* »zadostovati«, lit. *ganà* »dovolj«, lot. *gan(a)* »dovolj«, *guosts* »tropa, roj«, n. *ganz* »popolnoma«, arm. *yogn* »mnogo, več« (Specht, KZ LV 20; Vasmer, I 323; Fraenkel, 133; KZ LXXII 185). Drugi primerjajo slov. *gǫzь* iz ide. **gongto*, **gn̥gto* (Solmsen, Btr. 219; Berneker, I 341; Trautmann, 102; Sławski, I 272). Machek, Studie 35; ESČ[2] 191 pa povezuje s č. *hutný* »gost, močan, trden« in dalje z metatezo in zamenjavo zvenečnosti z lit. *tankùs* »gost«.

**gostáč** (m.) »najemnik«, pl. *gostáči* »dninarji«, *gostáčina* »najemnina«, *gostáča, gostâčka* »najem-

nica, dninarica«. V Ribnici na Pohorju je sinonim *ôfer*, sbh. kajk. *oštat* »gostač«, kar kaže na srvn. *Hofstat*, *Hovestat*; iz tega je tudi madž. *hóstát* in slš. *hošťák*, *hušťak* »prebivalec posebne skupine hiš na robu vasi« (Važný, LF LXVII 402; Machek, 139). Vendar je slš. *hosťák*, *hostiak* »gost, tujec«, stč. *hosták* »trgovec, tujec«. Verjetno je prišlo do mešanja med *gostь* in *Hofstat*.

**gostolẹ́ti**, *gostolím* (v. impf.) »prepevati, žvrgoleti, čebljati«, tudi *gostolẹ́vati*; izv. *gostolénje*, *gostolẹ̑vek*, *gostolẹ̑vka*. Prim. kaš. *gąstolëc*, *gąstoli* »govoričiti«, *gąstoleńė* »čeblanje«, *gąstola*, *gąstolka*, *gąstolc*, *gąstolëx* »tečnež, vsiljivec« (Sychta, SGK I 313). Stara izvedenka iz *gọsti*, *gọdọ* (glej *gósti*, *gósli*). Podobno je *godrnjáti*.

**gostožobnik** (m.) »devetogub« (gor.): nastalo verjetno po švapanju iz **gostožlobьnikъ*. Zdi se, da sta v sln. *žleb* sovpadli dve osnovi, psl. *želbъ* iz **gelbh-* (glej *golbniti*). Češko *žleb* je geografski pojem »potočno korito«, tpn. *Žleby*, enako p. *żleby*, medtem ko je č. *žlab*, p. *żłób* »izvotljeno drevesno deblo«. To psl. **žolbъ* ne more biti primarno, ampak je po Macheku², 729 rezultat križanja med **gelbh-* (glej *gólbiti*) in **dolb-* (prim. *gletvo* »dleto«). Sln. **žlab* je morda ohranjeno tudi v *žlámbor* »votlina v drevesnem deblu«.

**goštâra** (f.) »steklenica, buteljka«, tudi *gúštara* (notr.). Najbliže je dalmatinsko *gòstara* »steklenica, steklo, buteljka«, *gòstarica*, *gusterica*, *kostarica* in ngr. γαστέρα »isto«. Zadnje izhodišče je gr. γάστήρ »trebuh«, kar je dalo lat. *gastra* »lončena posoda«, južno it. *grasta* »cvetlični lonec« (> sbh. *gràsta* »isto«), toda rum. *glastra* je naravnost iz ngr. γλάστρα. Staroit. oblike *anguistara*, *ingastara*, *inguistara* kažejo iregularni razvoj (Šturm, ČJKZ VI 72; Skok, ZRPh XLI 149; ERHSJ I 609; Meyer-Lübke, 3700).

**gôtej** (m.) »boter« (štaj.), poleg *góta*, *gótica* (f.; kor.), prvič pri Gutsmannu, izposojeno iz srvn. *götte*, *göte* (m.), *gotte*, *gote* (f.) »boter, botra«, bav. avstr. *Gote*, *Gotl* (Štrekelj, LMS 1896, 46; Striedter-Temps, DLS 130). V oblikah *góter* »boter«, *gótra* »botra« je prišlo do križanja z *boter* (< stvn. **gifatero* in to iz lat. *cumpater* in *kóter*, *kotrej*, *kotrca* iz mlajšega n. *klafter* (Ramovš, Hgr. II 185).

**gotȍv** (adj.), f. *gotóva* »narejen, pripravljen, dozorel, določen, siguren«; v 16. st. *gotou* »in promptu, al presente« (Megiser, 1592); k temu *izgotoviti* »dodelati«, *ugotoviti*, *ugotavljati* »določiti«; izv. *gotovina* »bares Geld«, v 17. st. *gotouina* »denarius« (Kastelec, Vorenc), dial. tudi *gotóvina* »moka« (bkr.), *gotóvec* »bares Geld« (bkr.).

Sbh. *gòtov* »pripravljen«, mak. *gotov*, blg. *gotòv*, csl. *gotovъ*, *gotoviti*, *gotovati*; r. *gotóvyj*, *gotóv*, *gotovyje denьgi* »gotovina«; ukr. *hotóvyj*, br. *gatóvy*, p. *gotowy*, č., slš. *hotový*, gl., dl. *hotowy*.

Sorodno je alb. *gat* »gotov«, *gatuanj* (Jokl, IF XLIX 290 izvaja to iz slov.), morda tudi gr. νηγάτεος »na novo narejen« (Mladenov, RFV LXVIII 378; RS VI 278; ERB 107; Berneker, I 338; Machek, KZ LXIV 265). Zaradi n. *bereit* poleg *reiten* in *fertig* poleg *Fohrt* sklepa Trubačev, PF LXXVIII, 2, 153 na ide. **gā-* »iti« (glej *gat*); supin **gātu-* in dalje **gāteu̯os* s sekundarnim krajšanjem korenskega *-a-* v psl. in gr. (Machek², 178). Manj verjetna je domneva, da je *gotovъ* izposojeno iz got. *gataws* »opremljen« (Miklošič, FW 90; Hirt, PBB XXIII 347; Uhlenbeck, JA XV 487). Proti temu Berneker, I 338; Skok, Kretschmer Festschr. 256; Vasmer, I 301). Lit. *gãtavas* in lot. *gatavs* »gotov« je izposojeno iz slov. (Fraenkel, 139).

**-govéditi** (v. impf.), le v komp. *dogovéditi se*, *dogovêdim se* »sprevideti, spoznati, pojasniti si, zavedeti se«, *zagovédeti se* »zavedeti se«, *zdogovedeti se* »isto« (goriš.).

Prim. blg. *dogovèždam se* »domišljam si«. Miklošič, 69 razčlenjuje *na-go-věděti* z nesamostojno deiktično partikulo *-go-* kakor je v sln. *nego* poleg *-že-* > sln. *-r-*; prim. *kdor*, *kakor*. Enako je tvorjeno sbh. *ràzgovijetan* »razumljiv, jasen, soglasen«, *nagovijèstiti* »spomniti« (Skok, I 581). Poleg *-go-* je v slovenščini tudi *-gъ-* v pkm. *neg* »samo«. S tem primerjajo sti. *gha*, gr. γε, lat. *-g-* (*neg-ôtium*), got. *-k-* (*mik*, n. *mich*), lit. *-gi-*, *-ga-* (Miklošič, 68; Berneker, I 315).

**govẹ́do** (n.) »bos«, dial. tudi *góvo* (Kras), kol. *govẹ̑d* (f.), adj. *govẹ́ji*, *govẹ́dji*, *govẹ́dski*, *govẹ́ski*; k temu *govéde* (n.), g. *govédeta* »mlado govedo«, *govẹ̑dina* »goveje meso«, *govẹ̑jak*, *govẹ̑jščak* »goveje govno«; v prenesenem pomenu *govẹ́dast*, *govẹ́den*, *zagovẹ́den* »neumen, top«. V tpn. *Govejek*, *Govek*, *Govejpotok* (Ramovš, Hgr. II 252; avtor, SVI I 190).

Prim. sbh. *gòvedo*, mak. *govedo*, blg. *govèdo*, csl. *govẹdo*, r. *govjado*, ukr. dial. *hovjedo*, br. dial. *havjada* (n.), p. dial. *howado*, č. *hovado*, slš. *hovädo*, gl. *howjado*, dl. *gowjedo*. Iz ide. **gu̯ōu-*, **gu̯ou̯-* »živina, govedo«, prim. sti. *gāúṣ*, dat, *gávē*, avesta *gāuš*, arm. *kov* »krava«, lot. *gùovs*, gr. βοῦς, lat. *bōs*, g. *bovis*, ir. *bo*, g. *bou*, stvn. *chuo* »Kuh« (Berneker, I 338; Trautmann, 94; Vasmer, I 283). Drugače Machek², 181, ki opozarja na lit. *galvijas* »živinče« in n. *Kalb* »tele« in suponira prvotno slov. **golven-ta* z disim. *-l-/-n-* v *-n-*, kar je morda paleoevropskega porekla.

**goveti**, *govejem* (v. impf.) »zamerljivo molčati« (sln. ben.). Prim. sbh. *gòvjeti*, *gòvijēm* »ustrezati, biti vdan«, *ugòvjeti* »ugoditi«, mak. *govee*, dial. *guvee* »spoštljivo molčati, postiti se«, blg. *goveja* »spoštljivo molčati, postiti se«, csl. *gověti*, *govějọ*, *govl'ọ* »častiti, moliti, spoštovati«, r. *govétь* »postiti se«, ukr. *hovity*, br. *havécь* »postiti se« (> lit. *gavéti*, lot. *gavet* »postiti se«), č. *hověť* »ustrezati, privoščiti«, slš. *hoviet'*, gl. arh. *howić* »ustrezati, privoščiti«. Sorodno je lat. *favēre* »biti naklonjen« (*favete linguis* »molčite«), umbr. *foner* »faventes«, stnord. *ga*, pret. *gáða* »paziti, spoštovati« (Meillet, MSL VIII 280; Berneker, I 338; Štrekelj, JA XXVII 484; Persson, Btr. 729). Miklošič, Chr. Term. 47 in EW 75 je mislil, da je *gověti* izposojeno iz got. *gaweihan* »posvetiti, blagosloviti« (glej tudi Kiparsky, GLS 29). Arm. *govem* »hvalim« kljub Meilletu, z. c. ne spada zraven (Pedersen, KZ XXXVIII 199; XXXIX 289), enako kljub Pedersenu ne sti. *gavatē* »doni«, lot. *gaumigs* »pazljiv« (Prellwitz, BB XXI 163) ali lat. *gaudeo* »veselim se«.

**govnjáti**, *govnjâm* (v. impf.) »nerazumljivo govoriti« (štaj.). Prim. sbh. *gòvnati, gòvnam* »trmasto oporekati«. Kljub ARj III 337 in Skoku, I 597 je malo verjetno iz *govьno*. Zaradi pogostnosti prehoda *-mn-* > *-vn-*, prim. sln. *gúvno* : *gúmno*, je mogoče izhajati iz **gomьnjati*, r. csl. *gomonъ* »ropot, šum«, r. *gomonítь* »glasno govoriti«, *ugomonítь* »utišati«, *ugomón* »tišina«, ukr. *hómin, -monu* »vpitje, zvok«, *homoníty* »vpiti«, br. *homon* »vpitje, razgovor«, *homonícь* »govoriti«, p. *gomon* »govor, vpitje, ropot«, *gomonić się* »prepirati se«, slš. *homon* »vpitje, razgrajanje«, *homonit'* »razgrajati«. Semantično ni mogoče izhajati iz stvn. *gaman* »gaudium« (Miklošič, 71; Matzenauer, LF VII 187; Uhlenbeck, JA XV 486; Berneker, I 326). Na sorodstvo z r. *gom* (m.), *gomь* (f.) poleg *gam* »ropot« mislijo Kiparsky, SLG 27; Iljinskij, RFV LXIII 340; Stender-Petersen, Mél-Mikkola 277). Toda nadaljno povezavo s psl. **gъmъziti* »gomaziti« odklanjajo Hujer, Příspěvky I 262 in Machek[2], 159. Iz iste osnove je tudi sln. *gomúliti* »čebljati, šepetati«. Glej tudi *(za)gâman.*

**góvno** (n.) »ekskrementi«, dial. tudi *góvna* (f.), adj. *gôvnat*. K temu *vražje góvno* »Asa foetida«, *govnáč, govnjáč, govnár* »Geotrupes stercorarius«, tudi *govnobȓbec, govnják* »voz za prevoz gnoja«.

Prim. sbh. *gòvno*, blg. *govnó*, r. *govnó*, ukr. *hivnó*, p. *gowno*, č. *hovno*, gl. *howno*, dl. *gowno*. Etimološko nejasno; deloma razlagajo kot prevoj k *o-gaviti* (glej *gabiti se*), sti. *gūthas* »govno, gnoj«, *guvati* »srati«, arm. *ku* »govno, gnoj« (Berneker, I 339; Zupitza, GG 80; Meillet, Ét. 452; Trautmann, 81). Drugi zagovarjajo sorodstvo z *govedo* (Brückner, JA XXXIX 7; Brandt, RFV XXII 124; Hirt, IF XXXVI 236).

**govoriti**, *govorím* (v. impf.) »loquor«, *govoričiti* »besedičiti«, *govoróvati* (dol.); v komp. *po-(do-, iz-, za-, na-, raz-, o-, od-, spre-)govoríti*, impf. *-govârjati*; k temu *gôvor, pogôvor, izgôvor, zagôvor, nagôvor, govorica, zgovóren, govórnik, govorénje*; v 16. st. *gouoriti* (Trubar), v 17. st. *gouorzhyn* »orator« (Kastelec).

Splošno slov.; sbh. *gòvoriti, gòvorîm, govôr*, mak. *govori, govor*, blg. *govòrja, gòvor*, csl. *govoriti, govorjǫ* tudi v pomenu »hrumeti«, *govorъ* »hrup«, r. *govorítь*, toda *góvor* »hrup, narečje«, ukr. *hovorýty, hóvir, hovírka*, br. *havarícь, havorka*, p. *gaworzyć, gwarzyć* »govoriti, hrumeti«, *gwara* »narečje«, *gwar* »hrupen razgovor«, č. *hovořit, hovor*, slš. *hovorit', hovor*, gl. *howrić* »hrumeti«. S tem primerjajo lot. *gavilêt* »hrupno se veseliti, peti«, *gaurât* »hrumeti« *gaudât* »tožiti«, *gaũst* »tožiti«, lit. *gauti* »tuliti« *gaũsti* »doneti«, dalje sti. *jõguvē* »vpije«, *gavatē* »doni«, gr. γοάω »tožim«, γόος »tožba«, stvn. *gikewen* »klicati«, *kûma* »tožba«, stir. *guth* »glas« (Meillet, MSL XI 183; XII 214; Ét. 408; Berneker, I 339. Trautmann, 81; Mühlenbach-Endzelin, I 613; Fraenkel, 140; Pokorny, 403). Drugače Machek, 142, ki suponira prvotno *-b-* zaradi č. dial. oblik tipa *hobořit* (glej *barati*) s pomenom »hrup«: prim. gr. θόρυβος »hrup« < **ghu̯orubos*, pri Slovanih **govъrъ* > *gъvorъ*.

**góza** (f.) »zadnjica, rit«, k temu *gózec* »žensko spodnje krilo« poleg oblik z *-u-*: *gúza* »rit, grba«, *gúzica* »rit« (bkr., štaj., goriš., Brda), *gúzelj* (m.) »rit« (bkr.), *gúze* (f. pl.) »hlače«, *gúzati se* »drsati, vleči se«.

Prim. sbh. *gûz* (m.), *gùzica* »rit«, *gúziti se* »močno se skloniti«, mak. *gaz* (m.), blg. *gъz* »rit«, *gъzer* »debelejši konec jajca« (sln. *rítka*), r. *guz* »spodnji del snopa« (= sln. *rítina*) in »rit, ptičji zadek«, *guzló* »ritina«, *gúzno* »rit«, ukr. *huz*, br. *huz*, p. *gąz* »rit« poleg *guz* »grba«, *gęzić się* »kriviti se«, č. *huzo* »ptičji zadek«. Zaradi sln. in p. oblik je treba izhajati iz psl. **gǫzъ* poleg **guzъ*. Baltski jeziki kažejo na **gunž-* poleg **gūž-*, prim. lit. dial. *gu̧nžis* »ptičja golša«, knjižno *gū́žis* »golša, kocen, kolk« poleg, *gaužė* »glava« in lot. *guza* »ptičja golša«, *gũža* »kolk, sklep«. Nadaljnja rekonstrukcija je nejasna; nekateri avtorji suponirajo za slov. jezike izhodno **gonǵ-* (Berneker, I 343; Fraenkel, ZSPh XIII 218; Pokorny, 380), drugi izhajajo iz **gunǵ-*, izvedeno z nazalnim infiksom iz **geu̯-ǵ-* (Būga, Raštai I 329; Trautmann, 101; Persson, Btr. 937; Slawski, SO XVIII 259). Machek[2], 192 suponira zaradi p. *guzdrać się* »obotavljati se«, slš. *húzrit' sa* »vrteti se« (glej *gurati*) psl. **gǫzrъ*, prim. gr. γόγγρος »bula na drevesu«, stisl. *kǫkkr* »klobčič« itd. Nejasno razlikuje več osnov Zubatý, Studie I 2, 98. Glej tudi *guza* »guba«.

**gózati** *gózàm*, (v. impf.) »jesti brez apetita«, pf. *gózniti, gôznem* »srkniti, požreti«, tudi *gúzati, gúzam* »žvečiti z brezzobimi usti«, *gúzati se* »drsati se« (Tolmin), »tacati« (Goriška Brda). Verjetno je treba izhajati iz **golzati*, kar pa — žal — ni nikjer izpričano. Sbh. v 18. st. *guzati* z nejasnim pomenom »goltati«? Izhajati bi bilo treba iz psl. **glъz-*, prim. lot. *glîze* »rečno blato«, lit. *gližùs* »sluzast« iz ide. **gle-ǵ-* (Persson, Btr. 465) z enakim odtenkom pomena kakor pri *glométi, gléviti, glúzati*, vse iz iste osnove **gel-* z različnimi determinativi.

**gozd** (m.) »silva« (*gǫ́zd, gǫ̑zd*, g. *gǫ́zda*; akc. Tesnière, RÉS IX 108), dial. *gǫ̑izd, gâst* (Borovnica), *hu̯óst* (rez.); glej Ramovš, Hgr. II 170—173. Izv. *gozdìč, gozdîček, gozdə̀k, gozdár, gózdnik, gozdóvnik, gozdnína*, v. *pogozdíti, pogozdováti*, adj. *gózdni, gozdnât*; zanimivo je sln. *razgozdan* »divji, razuzdan«: *pohléven* »krotak« < *chlěvъ*. V tpn. *Gozd, Gojzd, Gozdnica, Gojznica, Goznik, Podgozdje* (Bezlaj, SVI I 191). Danes živo sln. in luž.; sbh. čak. do 16. st. *gvozd, gvozdac*, štok. do 14. st. *gvozdъ, gъvozdъ*, v tpn. *Gvozd, Gvozdac*; stp. *gwozd*, 1415 tudi *gozd* »gorski gozd«, stč. *hvozd* »z gozdom porasčeno hribovje«. Vse to kaže na psl. **gvozdъ*, toda gl. *hózdź* »silva«, dl. *gózdź* je iz psl. **gvozdь*. Dalje nejasno; sorodno se zdi stvn. *questa* »šop«, nvn. *Quaste* (Brückner, JA XXXIX 10), alb. *gethë, geϑë* »lubje, veja« (Jokl, IF XXX 199). Vrsta avtorjev povezuje psl. **gvozdъ/gvozdь* »silva« z **gvozdь* »žebelj, klin« (Persson, Btr. 125; Brückner, z. c.; Vasmer, RS IV 175; REW 263), medtem ko drugi razlikujejo obe osnovi (Berneker, I 365; Pokorny, 480). Machek[2], 192 misli na varianto k *chvostъ* »hrast« (glej tudi *hosta*).

**gozditi**, *gozdím* (v. impf.) »zakliniti, vtakniti«, navadno pf. *zagozdíti*; k temu *zagôzda* »klin«, dial. *zagôjzda, zagûjzda* (Ramovš, Hgr. II 143). Sledovi starega **gvozaъ* so ohranjeni v dial. *zagvâžati* (štaj.),

*zaglôzda* (štaj.) toda novoknjižno *gvôzd*, *gvozditi* v drugi polovici 19. st. je umętna slavizacija. Prim. sbh. *gvȍzd* »klin« poleg *gvôžde* »železo«, blg. *gòzdij*, *gvòzdej*, csl. *gvozdь* »clavus«, r. *gvozdь* »žebelj«, ukr. *hvizdь*, br. *hvozd*, p. *gwóźdź*, *góźdź*, č. *hvozděj*, slš. *hvozd*, gl. *hózdź*, dl. *gózdź* »žebelj, zagozda«. Psl. **gvozdь*, dalje nejasno; vrsta avtorjev povezuje z **gvozdь* »gozd«, novejše tudi Slawski, I 387 in Skok, I 643. Drugi primerjajo lat. *hasta* »drog, kopje«, ir. *gat* »vrbova šiba«, kar zahteva suponiranje dublete **gh-* : **ghu̯-* (Meillet, Ét. 261; Pedersen, Kelt. Gramm. I 88; Uhlenbeck, PBB XXX 283; Berneker, I 365; Machek[2], 192). Pokorny, ZcPh XVI 405 in IEW 485 pa primerja srir. *bod* »rep, penis« in suponira primarno **gu̯ozd(h)o-*. Iz slov. jezikov je alb. *hoxhdë* »klin« in rum. *găvózd* »klin«, *a găvozdi* »pribiti«.

**gǫ̂ž** I (f.), g. *gožî* »jermen, s katerim je cepec privezan na ročaj; jermen pri jarmu; vez pri plugu«, dial. tudi *gôž* (m.), *góža* (f.); k temu *gôžva* »vitra; sklepna ponvica«, *gôžba*, tudi *gôžka*, *gôžca*, *gožíca*, *gôžvica*, *gôževka* »vitra«, *gožník* »žleb, kamor se pritrdi vitra«. Brez začetnega *g-* pkm. *ože* (n.) »vrv«, *oževína* »konoplja za vrvi«, dol. *vôž* (f.), g. *vožî* »vrv«, vzh. štaj. *vóže* (n.) »vrv«, dol. *vóža* »gož«.

Prim. sbh. *gûžva* »vitra; veznik pri plugu«, *gùžvača* »zavitek, pita«, mak. *gužva*, *gužvec* »vitra, povreslo«, blg. *gъžva* »vez, turban«, *gúža* »zavitek, pita«, *gùžva* »povreslo«, scl. *gǫživica* »vitra«, v. *guž*, g. *gužá* »vrv, jermen pri jarmu«, ukr. *huž*, *húžva* »vrv, vitra«, p. *gążva*, *gążew* »jermen pri cepcu«, č. *houžev* »vitra«, stč. *húže*, *húžev*, slš. *húžva* »vitra«. Najbolj verjetna je povezava s psl. **ǫže* »vrv« s starim, že praslov. protetičnim *g-* (glej tudi *gosenica* in *gož* »kača«); tako že Miklošič, 56; Berneker, I 343; Brückner, 137; Sławski, I 267; Machek[2], 180. Manj sprejemljivo Petersson, IF XXIV 265, Kurylowicz, Ét. 17 in Vasmer, I 318, ki povezujejo psl. *gǫžь* s stnord. *kengr* »kljuka, lok«, srangl. *cangle* »ograja«. Vaillant, Gr. comp. II 285 misli celo na izposojenko iz romanščine, it. *gancio*, frc. *ganse* »kljuka, kavelj«. Iz slov. jezikov je madž. *guzs*, *guzsba* »vitra« (Benkö, I 1111) in rum. *gînj* »jermen«, *cujbă*, *incujbă* »Kesselhalter« (Tiktin, I 451).

**gǫ̂ž** II (m.) »Coluber Aesculapii«, tudi *glóž*, *vóž*, *óž*. Prim. sbh. kajk. *guž*, r. *už*, *užaka*, ukr. *už*, *vuž*, br. *vuž*, *vužaka*, p. *wąž*, g. *węža*, kaš. dial. *voz*, č., slš. *užovka*, gl. huž, dl. *huž*, *vuž*, *hužeńc* »kača, črv«.

Psl. **ǫžь*; prasorodno je stpr. *angis* »kača«, lit. *angìs* »kača, gad«, lot. *uôdze* »kača«, lat. *anguis* »kača«, stvn. *unc* »kača, gad« (Miklošič, 223; Vasmer, III 175; Trautmann, 8; Fraenkel, 10). Podaljšano z *-r-* determinantom glej *ogór*, *ogórec*. K začetnemu *g-* prim. sln. *guščer*, *kuščer* proti *jâščerica*, csl. *ašterъ*.

**góža** (f.) »golša« (goriš., rez.). Štrekelj, JA XXII 458 misli, da je to izposojeno iz it. *gozzo* »žrelo, golša«, ben. *gosso* »isto«, kar je fonetično dvomljivo. Mende, RLS 70 izhaja iz furl. *gose* »isto«, vse iz lat. **gurgutia* »žrelo« ali iz onom. *garg* »grgrati« (Meyer-Lübke, 3924 in 3685). Vendar lahko brez težav suponiramo psl. **gǫzja*; pomensko sorodno je lit. *gūžė̃*, *gų̃žys*, dial. *gūnžis* »ptičja golša«, lot. *guza* »ptičja golša«, gr. γογγρώνη »golša« ipd. Nadaljnja problematika glej *goza*, *guza*, *girij*, *gura*.

**grába** (f.) »jarek, prekop« poleg *gráben*, g. *grábna* »jarek«. Pogostno v mtpn. *Graben*, *Grabno*, *Grabne*, *Grabnovec*, *Grabnica* (avtor, SVI 1 192). Po Miklošiču, 75 in Striedter-Temps, DLS 130 je *graba* izposojeno iz stvn. *grabo*, srvn. *grabe*, sln. *graben* pa iz nvn. *Graben* »jarek«. Vendar je sumljivo *grápa* »graben«, kar je morda predromansko. Upoštevati je treba tudi lot. *gruôba* »graben, jarek, dolina < **grōbâ*.

**grabancijaš** (m.) »črnošolec« (vzh. štaj.); prim. sbh. kajk. *grabancijâš* »magus«. Izposojeno bodisi iz it. *gramanzia* iz lat. *necromantia* »črna magija«, gr. νεκρομαντεία »zagrobno prerokovanje«, bodisi preko srvn. *gramazie*, *cramanzen* »črna šola« in kasneje »glumaštvo« (Jagić, JA II 437). O sln. besedi Jurančič, Panonski zbornik, 1966, 34.

**grâbež** (m.), g. *grábeža* »rop, plenjenje, plen, tatvina«, metaforično »lakomec, nasilnik«, novo »naprava za kopanje peska, dial. »pravica za grabljenje listja v gozdu«; adj. *grabežljiv*, *grâbežen*, s. *grabežljivost* »pohlepnost«.

Prim. sbh. *grábež* (m.), *grábež* (f.), mak. *grabež*, blg. *grabѐž* (m.), r. csl. *grabežь* (m.), r. *grabëž*, ukr. *hrabiž*, *hrábiž*, p. *grabież*, neizpričano v č., slš. in luž. Tvorjeno kot *krâdež* : *krásti* iz *grábiti* »pleniti, ropati« (Slawski, I 334). Podobno je tvorjeno sln. dial. *pográbuz* »tatvina«; prim. sbh. *grabus* »tatvina« (Štrekelj, LMS 1894, 34).

**grábica** (f.), g. *grábice* »manjši del vinograda, omejek med parcelami v vinogradu« (vzh. štaj.). Tudi sbh. kajk. *grabica* »isto«. Verjetno izvedeno od *grábiti* »kopati«; prim. sbh. *gréblja* »gredica za krompir, čebulo« (Dalmacija); sln. *grebenica*, *grobanica* »sadika«, v 16. st. *grebenize* »traduces, Setzrebęn« (Megiser). Ni potrebno misliti na stvn. *grabo* »jarek, graben« (Jurančič, Panonski zbornik, 1966, 33).

**gráblje** (f. pl.), g. *grâbəlj* »pecten«, tudi *gráblje* »pri mlinu, jez iz kolov, zabitih v strugo«; k temu mtpn. *Grablje*, *Grabljice* (kor., Ig); dem. *grábljice* »tkalski greben«, dial. »obešalnik« (pkm.); izv. *grabljîč*, *grabljica*, *grabljáč*, *grabljíšče* tudi »Scabiosa sp.« (Kras).

Psl. verjetno **grablja* (Vaillant, RÉS XII 234; Trubeckoj, ZSPh VII 397), ne **grabja* z epentetičnim *-l-* (Berneker, I 344). Prim. sbh. *grȁblje*, g. *grȁbāljā*, blg. dial. *gràbli* (poleg *gràba*), r. *grábli*, ukr. *hrabli*, br. *hrábli*, p. dial. *grable*, slš. *hrable*, plb. *groblė* proti p. *grabie*, č. *hrábě*, gl. *hrabja*, dl. *grabja*. Izgubo *-l-* pojasnjujejo z vplivom epent. *-l-* (Rozwadowski, GJP 180) ali z asimilacijo zaradi prehodnega *-r-* (Machek[2], 181). Podobno je tvorjeno lit. *grėblỹs* lot. *greblis* »grablje«, stisl. *grefill*, stvn. *grebil* (Holthausen, ZSPh XXII 148), švic. n. *grebel*, *grübel* »zobčasta motika«. Dalje glej *grábiti*. Zanimivo je sln. dial. *greblǫ́* »grablje« (pkm.), mak. *greblo* in stp. *greblo*. Iz tega tudi rum. *greblă* »grablje«, madž. *gereblye*, medtem ko je alb. *grabujë* verjetno iz sbh.

**grâbsati**, *grâbsam* (v. impf.) »brskati, praskati«, tudi *grabástati*, *grabâvsati*; *-s-* intensivum iz podalj-

šane *-o-* stopnje osnove *grébsti*, *grébem*; prim. č. *hrabati*, *pohrabovati* »grebsti, kopati«, zah. sbh. *grabati*, *grabam* »kopati jarek«.

**-gračati** (v. impf.), samo v komp. *ográčati* »ogrinjati«, impf. k *ogrniti* < **o-gьrt-nǫ-ti*; *o-* stopnja je samo v sln. **o-gort-ja-ti* > *ográčati*; tvorjeno kakor *vráčati* < **vortjati* : *vrníti* < **vьrtnǫti*. Oblika **vortiti* je v drugm slovanskih jezikih kavzativ; samo v slovenščini je kakor v baltskih jezikih, lot. *vartýti*, lot. *vàrtît*, stprus. *wartint* tudi iterativ; sln. *ográčati* verjetno ni mlada analogija po *vráčati*, *obráčati*, ampak je lahko staro; prim. gr. ἀγορά »zbor«, ἀγείρω »zbiram«.

**grâd** I (m.), g. *grâda*, *gradû* »utrdba, prebivališče fevdalca, razkošna stavba«, redko »mesto« (nar. pesem, Krelj, Istra). Naselja so nastajala v varstvu fevdalnih utrdb, odtod tpn. *Podgrad*, *Podgradje*, *Podgraje* (< **podgradjane*), *Zagrad*, *Zagradec*, *Zagrajec* in imena mest *Stari grad*, *Slovenj Gradec*, v Avstriji *Graz* (< **gradьcь*), 1135 *Graiz*, 1140 *Grazi*, 1243 *aput Graetze* ter mlajših naselij tipa *Grad*, *Gradec*, *Gradac*, *Gradež*, *Gračič*. Poseben imenski tip je *Gradišče*, *Gradišča*, pogosto za antične razvaline (Skok, Oko Trsta 176, 186), a tudi »contea principesca« in kasneje »zapuščeno naselje«. Temu tipu se pomensko približuje **gradina*, v tpn. *Gradin*, *Gradinje*, *Gradnje*, *Gradno*. Mlajša izvedenka je *gra(j)ščina* »grajska pristava«, *gra(j)ščák*, *gra(j)ščákinja* »fevdalni gospod, gospa«, *graščȁn* »prebivalec gradu«, toda v Istri *grajȁn* »meščan«.

Splošnoslovansko; sbh. *grâd*, na Hvaru *grôd*, mak., blg. *grad*, blg. dial. tudi *gard*, csl. *gradъ* »zid, utrdba, vrt, mesto«, r. *górod* »mesto«, ukr. *hórod* »mesto«, *horód* »vrt«, br. *hórad*, p. zastarelo *gród*, toda kaš. *gard*, č., slš. *hrad*, gl. *hrad*, dl. *grod*.

Iz slov. jezikov je rum. *gard*, *grajd*, *grădină*, *gradişte*, alb. *grazdh*, *gradinë*, *gardinë*; psl. **gordъ* je sorodno z lit. *gar̃das* »ograja, plot«, got. *garþs* »dom, hiša«, *garda* »hlev«, stagl. *geard*, nagl. *gard* »ograja, plot, obora, bivališče«, alb. *garϑ-δi* »plot«, frig. *Manegordum* »mesto mož«, toh. B *kerciye* »palača«, sti. *gr̥hás* »hiša« iz ide. **ghordh-* (Berneker, I 330; Trautmann, 78; Vasmer, I 297 z lit.). Na izposojenko iz got. *garþs* so mislili Uhlenbeck, JA XV 487; Fick, BB XVII 321; Hirt, PBB XXIII 333; Zubatý, JA XVI 421; zavrača Kiparsky, GLS 103. Toda *vinograd* je izposojeno iz got. *weinagards*, krim. got. *wingart*, stvn. *wingarto* (Kiparsky, GLS 226; Brückner, JA XLII 141; Vasmer, I 202).

**grȁd** II (m.) »toča«; samo pri Megiserju v 16. st.; Miklošič, Lex. Paleosl. 141 navaja tudi sln. in sbh. kajk. *graja* »toča«. Verjetno je po metatezi iz **sǫ-gradъ* nastalo sln. *sódrag*, *sódraga*, *sódrah* in po kontrakciji iz **sǫ-gradja* tudi *sodra*, *sodrica* »drobna toča«; prim. sbh. *sȕgradica* »sodra« (Dubrovnik) poleg *grȁd* »toča«; mak., blg. *grad*, csl. *gradъ*, *gražda*, *gradenъ* »grando«, r., ukr., p., dl. *grad*, č., slš. *hrád*, dial. *hrád'*. Sorodno je lat. *grando* »toča«, arm. *karkut* iz **ka-krut*, ide. **ga-grōdo* (Meillet, MSL X 280) in morda sti. *hrādúnis* »toča« (Machek, Slavia XVI 188; Georgiev, Vъprosi 126) iz ide. **g(h)rado-s*. Ne spada pa zraven lit. *grúodas* »zmrznjeno blato«, kar povezujejo z *gruda* (Fraenkel, 173), toda za Bernekerjem, I 344 povezujejo to s slov. *gradъ* vsi etimološki slovarji.

**gradášiti**, *gradâšim* (v. impf.) »česati volno«, tudi *gradášati*, *gredášiti* in *drgášiti*, *drgášati*; k temu *gradáša* »priprava za česanje volne«, navadno pl. *gradáše*, *gredáše*, *drgáše* (dol., gor., notr.); izv. *gradâšar*, *gredâšar*, *gradášavka*, *gradášavec*. Prim. sbh. *gardàšati*, *gargàšati* »česati volno«, *gàrgača*, *gàrgaša* »pecten lanaris«. Izposojeno iz stit. *(s)cardare*, *scardassare* »prečesati« iz lat. *carduus* »osat«. Oblika *gardása* »česalo« je izpričana v istrorom. (Bale). Slovenska oblika z metatezo priča, da je bilo izposojeno že okoli l. 800; oblika *drgáše* je naslonjena na domače *dŕgniti* (Skok, I 552).

**gradelj** (m.) »raženj« (vzh. štaj.). Prim. sbh. kajk. *gradelj*, čak. *gradelje* (f. pl.) poleg *grádela* (f.). Izposojeno iz ben. it. *grádella*, *gráela* »raženj«, it. *gratella*, *graticola* »raženj« iz lat. *craticula* »rešetka« (Meyer-Lübke, 2303).

**gráden** (m.) »Quercus sessiliflora«, tudi *grádenj*, *gradník*, *gradlînec*, *graglînec* »idem«. V tpn. *Graden*, *Gradnje*, *Gradenec*, 1136—1250 *Gradenicz*, *Gredeniz*, *Gradenje*, 1341 *ze Groden*.

Prim. sbh. *gradun* »Quercus sessiliflora« poleg *grànjica*, *gránica* »Quercus lanugiosa conferta«, mak. *granica* »Quercus pedunculata«, blg. *gradun* »Quercus sessiliflora« poleg *granica* »Quercus pedunculata« in *gran* »Quercus conferta«. Berneker, I 346 je z rezervo primerjal sbh. in blg. *granica* z *grâna* »veja«, psl. morda **granъ* iz **grandnъ* (Machek[2], 182). Oštir, Beitr. § 72 opozarja na predrom. **c/garr-* »Quercus«, špan. katal. in port. *carrasca*, katal., prov. *garrik* »vrsta hrasta«, prov. *garriga* »hrastov gozd«, stfrc. *jarris* »Illex aquifolium« (k temu sln. tpn. *Jereka* < **garrica*).

**gradî** (f. pl.) »obod vinske stiskalnice« (Haloze); psl. **gordъ* je izpričano v csl. *gradъ* »plot, ograja«, blg. *graž(d)* »njive okoli hiše«, *ogražd* »košara«, r. *ógorodъ*, ukr. *záhorid*, p. *grodź*, gl. *hródź* »hlev«, *hródźik* »ograja«, dl. *groź* »hlev«. Iz slov. jezikov je madž. *garád* »plot, ograja, nasip, jarek« (Kniezsa, I 182). Glej tudi *grája*, *goríca*, *zoríca*.

**graditi**, *gradím* (v. impf.) »postavljati, zidati«; najstarejši splošnoslovanski pomen je »postavljati plot, ograjo«, ohranjen posebno v kompozitih *ogradíti*, impf. *ográjati*, *ograjeváti*; izv. *ogrȁd*, *ógrad* (m.) »plot, ograja«, drugi pomenski odtenek je »delati jez, gat, nasip«, v komp. *zagradíti*, *pregradíti*, impf. *zagrájati*, *pregrájati*, *zagrajeváti*, *pregrajeváti*; izv. *pógrad* (m.) »pregradna stena, pričnа, vrsta ležišča«. Novoknjižno *gradíti* »zidati, staviti«, pf. *zgradíti*, izv. *zgráda*, *zgrâdba*, *zgrája* »stavba, stavbno gradivo«.

Sbh. je pomen »postavljati ograjo« samo v komp. *ográditi*, *zagráditi*, splošno južnoslovansko je »sestavljati, delati«, sbh. *gráditi*, mak. *gradi*, blg. *gradì*, r. *gorodítь*, br. *haradzícь*, ukr. *horodýty*, br. *haradzícь*, p. *grodzić*, č. *hraditi*, slš. *hradit'*, gl. *wobhrodźić*, dl. *gróźiś* »delati ograjo«. Dalje glej *grâd*, *grája*. Izjema je č. *hraditi* »nadomeščati« in ukr. *horodýty* »kvasiti neumnosti«, kjer je treba kot pri sln. *grájati* »vitu-

perare«, *grája* »slavljenje«, *nagráda* »premium, honoris causa« izhajati iz ide. **gu̯her-* »hvaliti«.

**grȁh** (m.), g. *gráha* »Pisum sativum«, na vzhodu in na zahodu tudi »Phaseolus« (bkr., vzh. štaj., pkm., Posočje), *peški grah* »pritlikava vrsta fižola« (pkm.), *divji grah, svinjski grah* »Lathyrus silvester«; dem. *grâhec, grâhek, grâšec, grâšek* »grahovo zrno«, dial. tudi *grâšič* »Vicia« (vzh. štaj.), *grâhka* »Vicia« (pkm.), splošno sln. *grâšica* »Vicia«; v 16. st. *grashiza* »Vicia« poleg *grah* »Pisum« in *grahor* »Vicia« (Megiser). Zadnja oblika s številnimi izvedenkami *gráhora* (f.), *gráhorka, gráhorica, gráhorčica* se rabi tudi za nekatere vrste »Lathyrus« in »Astra galus«. Podobno *gráholj, gráholjka, gráholjica*; toda *rdeča grâšica* »Erica carnea«, *divja grâšica* »Coronilla varia«, *medvedova grâš(i)ca* »Aristolochia clematitis«, *grahornják grâšičnjak* »kruh iz grašice«, *grâšnica, grahovína, gráhovnica, gráhovica, grâšičnica, gráhornica* »grašična slama«, *gráhovka* »grahova juha«, *graševína, grahovína* »vrsta trte«; v. *grâšiti se, grâši se*, npr. *grózdje se grâši* »dobiva velikost graha« (pkm.), *dȅž se grâši* »dežne kaplje ledenijo v točo«; poseben pomen je adj. *gráhast, gráhljast, gráholjnát* »pisan, črno-sivo-bel«, npr. *gráhasta kokôš, gráhorka, gráharica, gráhorica, gráhorčica*.

Splošno slovansko; csl. *grachъ*, sbh. *grȁh*, blg. *gràh*, r. *goróch*, ukr. *horóch*, p. *groch*, č. *hrách*, slš. *hrach*, gl. *hroch*, dl. *groch*, plb. *gorch*; iz slov. jezikov je ngr. γράχος, alb. *grochë* »bob«, turš. *gerah*; iz slovenščine je n. dial. *Grahəl, Grachelitze*. Oblika *gráhor* ima na Balkanu zanimiv areal: zah. sbh. *grȁhor* (Koštiál, Svob., 1951, 187), t. j. kajk., Dalmacija, Črna gora, Kosmet, mak. *graor* »Lathvrus; vrsta grozdja«, *graorka* »Onobrychis«, blg. *grahòr, graòr, greòr* »Vicia«. Sln. *gráholj* odgovarja sbh. *graholika* (samo hrvaško), toda blg. *grahòl* »grahu podobno zrno, toča«. Tudi pomen »Phaseolus« je zah. sbh. in blg.; č. *hrachor* je izposojeno od južnih Slovanov. Psl. **gorchъ* (**gorchorъ*. **gorcholъ*?) je brez trdne etimologije. Navadno primerjajo lit. *gar̃šas* »Angelica silvestris«, *garšvâ* »Aegopodium podagraria«, lot. *gãrsa, gãršas*, srvn. *gers*, nvn. *Giersch* (Miklošič, 74; Berneker, I 331; Trautmann, 79; Mühlenbach-Endzelin, I 555, 618; Vasmer, I 297). Machek, JR 127 opozarja na sti. *harenu-* »vrsta graha« < **ĝhor-*. Ker gre za prastaro kulturno rastlino, je mogoča tudi povezava s predromanskimi nazivi za leguminoze, frc. *gerzeau* »Lathyrus«, *jardeau* »Vicia«, srlat. *jarrossia* »bob«, srfrc. *jarreau* »Lathyrus«, predrom. *gargaro-*, bask. *garagar* »ječmen«, *gari* »pšenica« s številnimi kavkaškimi paralelami (Hubschmid, ZSPh LXVI 25—32; Sardische Stud. 114; podobno Treimer, Ethnogenese 9).

**grájati I**, *grájam* (v. impf.) redko *grájem* »vituperare«, dial. tudi *ográjati, ugrájati*, v 16. st. *grajati* »schelten« (Megiser), subst. *grája* vituperatio«.

Samo sln.; zaradi antonimnega pomena *graja* »Rührung« (Dajnko, Miklošič, LPS 142) in *razgrájati koga* »discreditieren« verjetno iz **gordi̯ati*; prim. lit. *gar̃dinti* »sporočiti, oznaniti«, *garsìnti* »razglasiti«, *gar̃sas* »glas, sloves«, *garsùs, garsìngas* »slaven, pomemben« (Bezlaj, JiS XVII 101). K temu splošno slovansko *nagráda* iz **na-gorda* »praemium honoris causa«. Iz redukcijske stopnje korena je slov. *žьrěti* »žrtvovati«, lit. *gìrti* »častiti, hvaliti«. Z drugim determinantom je csl. *granъ, grano, granes* »verz«, blg. *graja* »poje«, *graj* »napev« in sbh. *grájati* »govoriti«, rum. *grăi* »govoriti«. Manj verjetno Miklošič, 76; Berneker, I 344; Vasmer, I 305; Skok, I 605, ki to povezujejo z r. *grájatь* »grakati, krakati« (glej *grajati* II). Prim. ukr. *horodýty* »čvekati, gofljati«.

**-grájati II**, *grájam*, nav. refl. *grájati se* »prepirati se«, komp. *razgrájati* »razsajati«, *razgrâja, razgrajáč, razgrájanje*.

Prim. sbh. *grajati* »krakati«, *gràja* »krakanje«, r. *grájatь* »krakati«, r. csl. *grajati*, p. *zgraja* »razsajajoča tolpa«. Stara onomatopeja; prim. lit. *gróti, gri̯óti* »krakati, tuliti, vreščati«, lot. *grãja* »zvok, nejasen glas«, gr. γρύζειν »godrnjati«, stvn. *c(h)rōn* »klepetav«. Iz *-e-* jevske stopnje osnove sln. *ženjav*. Kljub mnenju vrste raziskovalcev ne spada sem sln. *grajati* »vituperare« (Berneker, I 344 in drugi). Podrobno glej Machek, LP III 102; Fraenkel, 137.

**grákati**, *grákam, gráčem* (v. impf.) »krakati«, tudi *graktáti, graktâm*, pf. *grákniti, grâknem*; *gráka* »vrsta ptiča«. Prim. sbh. *grákati, grâčem, gràktati*, mak. *grači, graka, grakne, graknuva*, blg. *grakam, gracam, grača*, csl. *grakati*, r. *grákatь*, br., ukr. *grak* »gavran«, r. dial. *grakać*, dl. *grakaś se*. Izvedeno iz indoevropske onomatopejske osnove **ghrā-* (prim. *razgrájati*) s *-k-* podaljšavo; enako je tvorjeno lat. *grācillo* »kokodakam«, *grāculus* »kavka« ali stvn. *chragil* »klepetav«, *kragilōn* »klepetati«, ir. *grac* »hrušč« (Berneker, I 344; Vasmer, I 303). Glej tudi *žerjáv*.

**grâmba** (f.) »gruda« (Goriš. Brda). Verjetno iz **grъmъba*, prim. z dolgim *-ū-* sbh. *grȕmēn* »gruda«, r. *grum* »gruda«, sln. cgn. *Grum*. Po Bernekerju, I 357 in Vasmerju, I 313 je to iz **grudm-* k *gruda*. Vendar je lit. *grumañtas, grumuñtas, gruñ(s)tas, grum̃slas* »gruda, kepa« (o tem dalje Fraenkel, 162), kar povezujejo z *grmada, grmača, grm*.

**grámlja** (f.) »priprava za gnetenje kruha« (Temeljine); v. *gramljáti krȕh* »gnesti z gramljo«. Izposojeno iz furl. *grámule* »gramola da dimenare«. It. *gramola* »trlica« je prešlo v bav. n. *Grammel* »trlica« (Štrekelj, LMS 1892, 13). Lat. **gramūla* je verjetno predromanskega izvora (Wartburg, FEW IV 217). Prim. tudi sbh. čak. *grâmula* »stroj za mešanje« (Rab), kar izvaja Skok, I 607 iz stlat. *graminare* > *gramare* in je enakega porekla.

**grámoz** (m.) »pesek za posipanje cest«, dial. tudi *gramȍz*; k temu *gramôznica* »jama, kjer kopljejo pesek«, *gramôzenje* »posipavanje s peskom«. Samo sln.; izhajati je treba iz **gradmoz* kakor je sbh. *grȕmēn*, r. *grum* iz **grudm-* k *gruda*. Baltski jeziki poznajo poleg *-u-* stopnje, lit. *grūdas*, lot. *grûds* »zrno« in *-eu̯-* stopnje, lit. *graũdmolis* »glinasta tla, pesek«, lot. *graušļi* »drobir« tudi dolgo *-ō-* stopnjo, lit. *grúodas* »zmrzal, zmrznjeno cestno blato, vnetje na tacah« iz ide. **ghreu-* »razbiti, tolči« (glej *gruda*). V slovenščini dolga *-ō-* stopnja ni osamljena (prim. *dobra, gabati, jašek, sasiti* itd.). Matzenauer, CS 169 izhaja pri sln. *gramoz* iz srlat. *gravasium* »pesek«,

toda proti temu govori sln. *gráva* »gramoz« iz it. *grava* »pesek«.

**grampa** (f.) »tropine, bersa«. Prim. istr. čak. *grampa* »crusta vinaria in dolio«. Štrekelj, JA XIV 524 je skušal izvajati iz it. *rappa* »skorja, guba« toda v Lwk. 21 je suponiral besedno križanje med it. *gromma* »bersa« in *greppa* »bersa«. Skok, I 607 opozarja, da je najbliže istr. rom. *grapá, gropa* »zgrbančen«.

**grâna** I (f.) »veja« (vzh. štaj.). Prim. sbh. *grána* »veja«, mak. *grana, granka*, blg. *grana, granka* »veja«, r. *gránka* »šopek«, ukr. *hránok* »veja, poganjek«, č. dial. *hraň* »veja«, gl. *hrań* »grozd«, dl. *gran, grana* »grozd«. V drugi prevojni stopnji p. *grono, winogrono* »grozd«. Psl. morda **granъ* iz **gradnъ*. Sorodno je srvn. *graȝ* »poganjek, smrekova vejica« štaj. n. dial. *graß* in *gressing*, alb. *krandë* »slamnata bilka, poganjek pri trti«; verjetno ide. **ghrō-* »zeleneti, rasti«, sorodno je *grozd*. Berneker, I 346 dopušča tudi možnost sorodstva z *granica* »meja«. Machek, 142 se omeji samo na nemške paralele; glej tudi Pokorny, 454 in *graden*. Dalje nejasno; glej tudi *graden*.

**grána** II (f.) »skladovnica drv« (bkr.), »vrsta, niz, kita« (vzh. štaj.), npr. *grána obročev na sodu, grána kostańjev*. V pomenu »skladovnica drv, grmada« je č. *hranice*, dial. *hran, hrana, hránka*, slš. *hranica*; v pomenu »kita, vrsta, skupek« pa sbh. dial. *grànica* »kup do 13 snopov« (I ika), *granjica* »štirje orehi, lešniki«. Oba pomena najdemo tudi v sln. *gręšta, ręšta* »skladovnica, niz«. Dalje nejasno; Berneker, I 346 loči *grana* »veja« in *granъ, granica* »rob, meja«, Slawski, I 340 in Skok, I 608 izhajata za vse pomene iz ide. **ghrē-* »rasti, zeleneti«, Machek[2], 182 pa misli, da je psl. **gra(d)ńiā* »skladovnica« sorodno s stč., str., sln. *kráda* in srvn. *rāȝe* (č. *razka, razek, hráz*) »skladovnica«, vse paleoevropskega porekla.

**grana** III (f.) »škrlat«; v 16. st. *grana* »vestis purpurea« (Megiser, 1592).

Fitonim *Punica granatum* služi zaradi barve sadežev večkrat kot naziv za barve, prim. r. *granátovyj* »višnjev«, p. *granatowy* »temno rdeč«, stp. *granat* »sukno granatowe«, č. *granát* »temnordeč poldrag kamen« (Slawski, I 338). Zadnje izhodišče je lat. *granum* »zrno«, it. tudi *grana* »Scharlachbeere« (Meyer-Lübke, 3846); glej tudi *gramzelše* in *kermes*.

**grána** IV (f.) »Gramen caninum; Triticum repens; Sorghum halepense« (Istra). Štrekelj, Lwk. 22 izvaja iz furl. *gràme* »Agropyrum repens, caninum«, *gramòn* poleg *giavòn* »Sorghum halepense«. Pomensko bliže je prov. *gram* »Triticum repens«, lat. *gramen* »trava« (Meyer-Lübke, 3835); Štrekelj, JA XXIV 524).

**granéti**, *graním* (v. impf.) »sijati«, npr. *sonce grani*. Prim. sbh. *grànuti, grànem* (pf.) »zasijati«, kajk. tudi *sunce je grijnulo* (Miklošič, VGr. I 321). Izhodišče je star perfektivni glagol **gor-nǫti* k *goréti*, *gorjǫ* »goreti«. Prim. tudi p. *grzanka* in ukr. *hranjak* »žerjavica« (Miklošič, 78; Berneker, I 333).

**gránfor** (m.) »krokar« (pkm.); primerjati je mogoče starejše sbh. čak. *grâmfa* »krempelj« (v 16. st.), tudi *grânfa*, v 17. st. *granaf*, danes *grânfi* (m. pl.) »naprava za strganje ostrig«, *grànfati* »opraskati z nohti« (Dubrovnik). To je sprejeto iz južno it. *granfa*, *granfia* »krempelj« (Sicilija, Kalabrija) iz got. *krampa*, long. *krampfa*, nvn. *Krämpel, Krampel* sln. *krámpelj, krémpelj*. Iz tega tudi sln. dial. *krampač* »krokar« (štaj.). (Matzenauer, LF VII 191; Meyer-Lübke, 4754; Skok, I 607).

**granica** (f.) »državna meja«, *gráničar* »obmejni stražnik«. Izposojeno iz drugih siov. jezikov; sbh. *grànica*, mak., blg. *granica*, r. *granica*, ukr. *hranýcja*, p. *granica*, č. *hranice*, dl. *granice*. Verjetno izvedeno iz *granъ* »rob«; prim. r. *granъ* »meja«, *gránnaja jama* »mejni graben«, ukr. *hranъ* »meja«, p. *grań* »meja«. Izhodni pomen naj bi bil »ost, konica«; s tem primerjajo stvn. *grana*, srvn. *gran, grane* »konci brkov, osine«, nvn. *Granne* »latovje, osine«, alb. *kranë* »trn«, ir. *grend* »brada« (Solmsen, KZ XXXVII 580; Berneker, I 360; Vasmer, 1 304). Drugače Machek[2], 183, ki misli na **grabnica*. Madž. *gránic*, rum. *graniţă*, alb. *granë*, n. *Grenze* »meja« je izposojeno iz slov. jezikov.

**gránoselj** (m.), g. *gránoslja* »Mustela vulgaris«, tudi *gránezelj, grájneželj, gránoslek* (Sln. gorice, Podravje); oblike *gornostâj, gornostâjevina* »Mustela erminea« so izposojene iz ruščine; r. *gornostáj, gornostálъ, gornostárъ* »Mustela erminea«, ukr. *hornostáj, hornostál* je tudi naziv nekega ptiča; p. *gronostáj*, dial. *gronostal*, č. *hranostáj*, dial. *chramostýl, chramostejl*. Te oblike ne dopuščajo zanesljive rekonstrukcije; psl. verjetno **gornostajь* ali **gornostalь*. Poskusi etimologije so dvomljivi; prvi člen je morda **gormno-*, prim. stvn. *harmo* »hermelin«, retorom. *carmun*, lit. *šarmuõ*, lot. *sarmulis* (Trautmann, 300; Specht, Dekl. 119, 179), torej izhodno **k'ormen-* : **gormen-*. Toda ni mogoče reči, v kakšnem razmerju je do te osnove sln. *krepên, kepên* »Mustela erminea« (< **karpen-* ?). Drugi člen je še bolj nejasen. Šapir, Fil. Zap. 1872, 19 je mislil na izposojenko iz stspn. **harmestagl, *harmastal* (germ. **tagl*, nvn. *zagel* »rep«). Agrell, BSl. 42 misli na ide. **k'ormno-starįo* (lit. *staras* »hrček«). Še manj sprejemljive poskuse razlage navajajo Iljinskij, IORJ XVI, 4, 7 (< slov. *grano* »verz, govor«). Brückner, 148 (z lit. *garnỹs* »čaplja«); Loewenthal, JA XXXVII 378; WuS IX 180 (< *žere + staja*). Machek[2], 183 opozarja na podobnost med *-stajь, -stalь* in lat. *mustela*.

**grántati**, *grántam* (v. impf.) »žreti« (Krn), npr. *krave grantajo sadje*. Nejasno; morda iz **gramъntati*; prim. lit. *grõmaloti* »prežvekovati«, *grõmulas* »neprežvečena hrana v želodcu govedi«, *grumsnóti* »hlastniti, tleskniti z zobmi«, *grámžiti* »gristi, popasti z zobmi«. Fraenkel, 172 primerja to z lit. *gramañtas* »velik gomolj«, p. *gramolić się* »trudoma si prizadevati«.

**gránte** (f. pl.) »Vaccinium vitis idaea«, tudi *grantni, grandeljni* (m. pl.) in hibridno *gramzelše, gramzelišče, gromzelišče* (gor., kor.).

Izposojeno iz avstrijsko n. in bavarske n. *Gränte*, dial. *grantn*, kor. n. *granta, grante*, alem. *grentn* (Lessiak — Kranzmayer, Mda. v. Zarz 124 in Kranzmayer, Die deutschen Lehnwörter in der slow.

Volkssprache 7). Zadnje izhodišče je rom. deminutiv **granitta* »zrnce, jagodica« k *granum*, prim. retorom. *graneta*, *garneta*, *granetta*, *granükla* (Steinhauser, Slawisch im Wienerischen 33).

**grȁp** (m.), g. *grápa* »brana« (Podkrnci). Pomensko enako je samo rum. *grapă* »brana«, dial. tudi »klop, klešč«. To povezujejo z it. *grappa* »skoba, kvaka« iz germ. **krappa* »kavelj« (Meyer-Lübke, 4760 z rezervo, obširno G. Giuglea, Cartea Românească, cit. po IJ XXIII 226). K temu tudi alb. *grep* »kavelj« (G. Meyer, AEW 129).

**grápa** (f.) »jarek, graben«, pogosto v mtpn. *Grapa* (*Velika*, *Mala*, *Dolga* itd.) 1312 *mons Grape* (Goriš. Brda), *Grapada*, *Grapača*, *Grapar*. Sumljivo je mnenje Štreklja, Görz. 54 in Striedter-Temps, DLS 130, da je *grapa* pred letom 1050 izposojeno iz stvn. *grabo*; mlajša oblika naj bi bila *graba*, stvn. *grabo* ali srvn. *grabe* »jarek« in najmlajša *gráben* iz nvn. *Graben*. (Glej tudi Miklošič, 75; Lessiak, GRM II 283; ZfdA. Anz. XXXII 131). Pomensko blizu je tudi rum. *groapă* »jama, dolina«, alb. *grabë* »erosione della sponda di un fiume«, kar povezujejo z ilir. γραβάν, γράβα (Krahe, IF LVII 116; Welt als Gesch. III 291 in VI 60; Skok, ZRPh LIV 489). Furl. primere glej Pellis, Nuove pagine friulane I. Berneker, I 574 povezuje sln. *grapa* z *grapav*, *hrapav*. P. *grapa* »strmina, kamenit kraj«, č. dial. *grapa* »brezdno« in slš. *grapa* »bared, krepake« in ukr. *grópa* »naziv gore« je morda izposojeno iz rum. *groapă* (Slawski, I 341). Glej tudi *grapav*.

**grápav** (adj.) »neraven, puhel, razrit«, s parazitskim *-m-* tudi *grámpav*, *grámpast* »isto«, s stranskimi pomeni »robat, kamenit, zabit«. Bkr. *grámbav*, iz tega *grambáča* »krastača« (Suhor); morda spada zraven tudi *grâmba* »gruda« (Goriška Brda); v tpn. *Grampovec*, *Grampovčan*, *Grampovčnik*. Zaradi sinonimov *hrápav*, *rápav*, *rápast*, *vrápav* težko pregledna besedna družina. Sln. *krápavica* »krastača« kaže tudi na **krapavъ*; prim. ukr. *koropávyj* »neraven, razbrzdan«, *korópavka*, *korópka*, *korópa* »krastača«, sbh. *krȁpe* (f. pl.) »Unebenhelten« poleg *hrȁpe*, *rȁpe*. Z zvenečim začetkom je tudi blg. *gràpa* »kozavost«, *gràpav* »kozav« poleg *hrápa* »razritina na cesti«, *hrápav* »neraven, kozav« (sln. tudi *hrápa* »Unebenheit«, *hrásta*). Č. *chrapavý* »pust, krhek«, *chrapáč* »vrsta gobe« poleg *krabatý* »neraven«, p. *chropawy*, *chropowaty* poleg *karpaty*, *karpowaty*, *karpętny* in *skropawy*, *skropowaty*. Sorodno se zdi lit. *kárpa*, lot. *kar̃pa* »bradavica« (Matzenauer, LF VIII 203; Fraenkel, 222) in morda stvn. *scorf*, stagl. *scurf* »hrasta« (Persson, Btr. 86; Machek, Studie 29; ESČ[2] 204). Primarno morda **korp-* : **skorp-*; oblika **chorp-* je lahko iz **skorp-* (tako Slawski, I 81) ali ekspresivna izpremememba. Upoštevati je treba tudi kontaminacijo z *vrâpa* »praska«, *vrápav* »naguban« iz **vorp-*. Težko je izhajati za vse oblike iz ide. **skorp-* (Pokorny, 944). Štrekelj, Lwk. 22 opozarja pri sln. *grápav* na istrsko rom. *grapá*, *gropá* »rugoso«, it. *rappa* »razpoka, hrasta, vraska«, furl. *fràpe* < srvn. *rappe*, *rapfe* »garje, hraste« (glej tudi JA XIV 524; LMS 1894, 14). Ker je pri sln. *grapa*, *graba* in pri *krepake* »nerodoviten, kamenit teren, razvaline« treba računati s predslovanskim substratom, je tudi *grapav* sumljivo; reducirano sln. *gŕpa* »čebelji sat, vrsta koruzne pogače« (vzh. štaj., pkm.) se ne bi moglo razviti preko psl. fonetike iz **skerp-*.

**grása** (f.) »nasekano smrečje za prekrivanje oglarske kope ali za nastilj« (Kropa, gor.); k temu *grâsati* in *grâsiti* »prekriti oglarsko kopo«. Izposojeno iz srvn. *graʒ*, *grazzes* »mladike ali mlade vejice iglavcev«, danes bav. dial. *das Grass*, *Grassach* »smrekove, jelkove mladike in vejice, nasekane za krmo ali nastilj«, štaj. n. *Grass*, *Grassach*, *Grassich* »isto« (Striedter-Temps, DLS 130).

**gratati**, *grâtam* (v. pf.) »postati, posrečiti se« (štaj., pkm.), tudi *gratováti*, *gratûjem* (pkm.) poleg *râtati*, *râtam* (gor., dol.); prvič pri Trubarju; k temu adj. *ráten* »uspel, dober, debel«, npr. *žito je ratno*. Izposojeno iz srvn. *geraten* »uspeti, posrečiti se« (Miklošič, Frw. 19; Striedter-Temps, DLS 131).

**grate** (f. pl.) »hrbtenična vretenca«, v 17. st. *glidi ali grate harbisza* »spondili« (Kastelec). Izposojeno verjetno iz italijanščine, kjer *grata* ne pomeni samo »mreža«, ampak navaja Meyer-Lübke, REW 2304 tudi st. bergm. *ol grat de la ma* »hrbtna plat roke«, st. pav. *le grae di pe* »stopalo na nogi«.

**gratúne** (f. pl.) »koš za prevažanje gnoja«, tudi *gretúne* (Vipava), *grtúnje* (Kras), *grtúne* (zilj.). Izposojeno iz furl. *gratòn* »pletene stranice voza« (Mende, RLS 71). Izhodišče je lat. *cratis* »rešetka«, iz tega it. *grata* »rešetka, mreža«, iz tega sbh. *grâta*, *krâta* »rešetka«, *gràdikula*, *gràdikule* (f. pl.) »rešetka za pečenje rib«, *gràdela* »rešetka« in p. *krata*, dial. *grata* »rešetka«, *kratkować* »prepletati« in iz p. tudi br. *kráta*, ukr. *gráta*, *kráta* »rešetka«, lit. *kratai* »rešetka« (Miklošič, 76; Berneker, I 608).

**gráva** (f.) »gramoz, šoder« (Viškorša), *hráwa* (rez.); izposojeno iz ben. it. *grava* »pesek«, furl. *grave*, prov. *grava*, frc. *grève*, *groue* »pesek«. Vse iz kelt. **grava*, prim. kymr. *gro* »pesek«, stkorn. *grou*, bret. *grouan* iz ide. **ghrōu̯is* (Pedersen, Kelt. Gr. I 63; Walde-Pokorny, VWb. I 648). Ker se beseda pojavlja tudi v srednji Italiji, misli Hubschmid, ZRPh LXVI 58, da je **grava* prvotno ilirska beseda (glej tudi Krahe, Spr. Illyr. 119).

**-gražati** (v. impf.), samo v kompozitih, *zgrâžati se*, *zgrâžam se* »kazati ogorčenje, stud«, dial. tudi *ugrâžati se komu* »groziti« (Haloze), *zagrâžati se* »ogrožati«. Impf. k *grozíti*; prim. č. dial. *uhraznut' sa* »ustrašiti se«, *vehražet* »ogrožati«, slš. *vyhrážat'* »ogrožati«, p. *urzasnąć*, *przerzasnąć się* »ustrašiti se«. Dolga *-ō-* stopnja je tudi v lot. *grùožuos*, *gruozties* »skrivaj ogrožati« (Machek, ČMF II 226; ESČ[2] 186; 722). Dalje glej *gróza*.

**gȓb** (m.) »plemiški znak«; kakor sbh. *grb* izposojeno iz severnoslovanskih jezikov, prim. č. *herb*, *erb*, iz tega p. *herb*, r. *gerb* in ukr. *herb*. Izhodišče je srvn. *erbe* »dedič«, v tem pomenu že v 18. st. sln. *erbizh* (Gutsmann), danes v. *verbati*, kakor č. *erb* »dedič«, *erbovati* »pododedovati« in gl. *herba* »dedič« (Miklošič, 84; Berneker, I 378). Machek[2], 138 sklepa, da je prišlo do pravniške kontaminacije med srvn. *erbe* in lat. *hērēs* »dedič«, kar je dalo č. *herb* »podedovano znamenje«.

**gŕba** I (f.) »ukrivljena hrbtenica, izrastek, vzpetina«, metaf. »hrbet, ramena«, starejše tudi *gȓb* (m.); v 16. st. *gerb* (Dalmatin), *garba* (Megiser), dial. fit. *devetih grbov trava* »Alchemilla vulgaris«; pogostno v mtpn. *Grba, Grbe, Grbin, Grbine, Grbovnik*, cgn. *Grbec*; izvedenke *grbáč, grbáča, gȓbec, gȓbež, grbavs, grbánec, grbánja, gŕbavec, grbânka, grbâva, grbâvica*, adj. *gŕbav, gŕbast, grbȁt, zgrbánčen*, verba *gŕbiti, grbániti, grbánčiti, grbavéti, grbáviti, grbavíčiti, grbâvščiti*.

Splošnoslovansko; csl. *grъbъ* (m.), *grъbъ* (f.) in *grъba*; sbh. *gȑba*, v 15. in 16. st. tudi *grb* (m.), mak. *grb*, blg. *grъb, gъrbъt, gъrbica*, r. *gorb*, ukr., br. *horb*, p. *garb*, č., slš. *hrb*, gl. *horb*, dl. *gjarb*. Iz slovanskih jezikov je madž. *görbe*, rum. *gîrbă, gîrbiţa*, alb. *gërbë* »grba«; Psl. **gъrbъ* izvaja večina avtorjev iz ide. **ger-* »vrtati, kriviti«, prim. s polno prevojno stopnjo stprus. *garbis* »gora«, lit. *garbanà* »koder« (Berneker, I 369; Trautmann, 78; Vasmer, I 294). Z reducirano prevojno stopnjo je najbliže lit. *gur̃bti* »bujno rasti« (Būga, Rinktiniai raštai I 329; II 228). Machek, ki je opustil že več poskusov razlage, opozarja v ESČ[2] 183 na pragerm. **kruppaz*, stnord. *kryppa* »grba«, nvn. *Krüppel* »pohabljenec« z *-ru-* < *-r̥-* in z ekspresivno geminacijo. Lit. *kuprà* »grba« kljub Janáčku, Slavia XXII 322 ne spada zraven (o tem Fraenkel, 314). Zaradi p. *grzbiet*, č. *hřbet* »hrbet« povezuje Machek, Slavia XVI 200 z *gъrbъ* s prvotnim pomenom »hrib« tudi stč. *chrb* »hrib« in sln. *hrb, hrbec* »hrib«.

**grba** II (f.) »Barbus plebeius«, tudi *guba, vrba*; dvomljivo; tudi sbh. je *grbura* »neka riba« izvedeno iz *grba* »gibba«; toda sbh. *grb, krb* »Umbrina cirrhosa« in *grbić* »Pagellus acarne« je verjetno iz lat. *corvus* »krokar«, preneseno pogosto na ribe temnejših barv, npr. it. *corvolo* (Wartburg, FEW II 2, 1240).

**gŕča** (f.) »sovoj, hrga, gir, grlj, bula, kepa«, lokalno »vime, vrč z ozkim grlom, vrsta gobe«, adj. *gŕčav, gŕčast*, s. *gŕčavka* »grčava palica« (glej tudi *gorjača*), v. *gŕčiti se* »kriviti, grbančiti se«. Prim. zah. sbh. *grča* (Reka), *grčo* »nodus«, star. *ghrriccjo* (Mikalja), *gârcso* (Stulić), mak. *grči* »grčiti se«, blg. *gъ̀rča se* »grčiti se«, slš. in č. dial. *hrča, hrč, grča, guča* »grča, bula«. Od tega je težko ločiti sbh. *gȓč* »krč«, mak. *grč*, blg. *grъč* in csl. *sъgrъčiti sę* »skrčiti se«. Morda besedno križanje med dvema osnovama, ide. **ger-k-* in **qerq-* (Berneker, I 369 in 665; Georgiev, 304). Za to bi govorilo č. dial. *krkoška* in p. *karkoszka* »grča«.

**gȓd** (adj.) »nelep, slab, umazan«, f. *gŕda*, adv. *grdó, zgȓda*.

Pomensko enako je sbh. *gȓd, gȓdan*, mak. *grd*, blg. *grъd, grъdomàzen*. Toda *grdíti se* »bahati se« je izpričano v 17. st. pri Kastelcu in v 19. st. pri Vodniku; prim. csl. *grъdъ* »ponosen« in blg. *gъ̀rdeliv* ter severnoslovanske paralele. Sln. v izvedenkah *grdâvs, grdâvš, gȓdež, grdȋn, grdûn, grdûh, grdóba, grdóta, gŕdost, grdobíja*, dial. tudi *gȓden* »odvraten« (vzh. štaj.), *grdíti se* »gnusiti se« (vzh. štaj.), *grdíti se* »prepirati se« (gor.), *grdína* »prikazen, strašilo, zmaj« (rez.). Izpričano že v 15. st. *ogardity* (Confessio gen.; Miklošič, VGr. I 305). Prim. r. *górdyj* »ponosen, ohol«, ukr. *hórdyj*, br. *hórdy*, p. *hardý* »ohol«, dial. *gardy* »izbirčen«, č., slš. *hrdý*, gl. *hordy*, dl. *gjardy, gerdy*. Psl. **gъrdъ*; dalje nejasno; Osten-Sacken, IF XXVIII 419 je skušal razlikovati dva homonima. Iz skupnega izhodišča za oba pomena (prim. *gizda*) izhaja večina avtorjev, vendar je pomensko dokaj oddaljeno lat. *gurdus* »neumen« (Sabler, KZ XXXI 278; Berneker, I 370; Vasmer, I 294; Mladenov, 186), kar povezujejo z lit. *gurdùs* »počasen, len«, lot. *gurds* »truden, len«, gr. βραδύς »počasen, len« (Fraenkel, KZ LXIX 76). Nepričljivo primerja Brückner, 135 slov. *gъrbъ*, bolj sprejemljivo Pokorny, 460 s slov. *grust, grst*. Še več težav povzroča primerjava z gr. χλιδή »ponos, oholost, aroganca« (Machek[2], 184).

**gréba** (f.) »kepa, gruda« (dol.), *gręba* (Rakitovec, Istra); dem. *grébica*, v. *grébiti se* »sprijemati se v kepe«. Pomensko enako je tudi *grépa* (notr.) in *krépa* (Kras, Vipava), *gropánja*. Nejasno; morda spada zraven tudi tpn. *Hréblje*, n. *Kräwald*, 1251 *Chrewel*, 1259 *Chraeul*, kar razlaga Kranzmayer, Carinthia 140, 1950, 402 iz *hrebati* »schwer atmen«. Kelemina, SR IV 183 iz *hríb, hríber* < predslov. **krapa*, **krepa*, **kripa*. Sbh. dial. *gripa, hripa, fripa* (Skok, Nast. vjesnik, XXIV, 343; Sl. i rom. I 61, 66), dalm. rom. *grippun* na Krku (Bartoli, Das Dalmatische II, 224) in *griblja* »brazda«, tpn. *Griblje* na Kopari (Skok, Sl. i. rom. I 158) in tudi sln. tpn. *Griblje*, 1468 *Griblach* < **gribljane* verjetno ni iz *gribъ* »fungus« (Vasmer, Sl. in Griech. 28). Sln. dial. *gríba* »s travo porasla vzpetina« (Posočje), mtpn. *Griba, Gribe* (Tolmin) je verjetno *griva*; prim. *gríve* »s travo porasla vzpetina« (bkr., vzh. štaj.) in sbh. dial. *griva* »meja med vinogradi«, *grivlja* »leha« (kajk., dalm.) izvaja Skok, I 619 malo verjetno iz lat. *cribrum* »rešeto«. Semantično je mogoče primerjati stp. *grzęba* »nasip, vzpetina, gruda, kepa« poleg *grzępa* »drobno kamenje v plitvi vodi«, dial. tudi *grępa, gręba* »nasip, kepa, meja«, kar izvajajo iz *grǫbъ* (Trautmann, 99; Sławski, I 370). Pritegniti je mogoče tudi sln. *zagrẽb* »nasip, okop, utrdba«; v 16. st. *ſagreb* »agger« (Megiser), madž. *geréb* »agger, litus« (Benkö, I 1048), sbh. tpn. *Zagreb*, kar izvaja Skok, I 600 iz **za grebom* »za bregom« in preko madž. rekonstruiranega sbh. **greb* »breg, obala«. Vse to so lahko refleksi ide. osnov **ghrebh-* (glej *grébsti)*, **ghreibh-* (prim. lit. *griẽbti, grẽibti* »zgrabiti«) in **grebh-*, **ghrembh-* (slov. *grǫbъ* »neraven«), vendar je težko razločiti, kaj je slovanska dediščina in kaj predslovanski, verjetno ilirski substrat.

**grébati**, *grêbam, grêbljem* (v. impf.) »kopati, brskati«, navadno v komp. *ˈpo- (za-, ˈpre-grébati*; k temu *zagrébica* »zapeček« (Libušnje). Iterativ k *grebsti, grebem*, tvorjen deloma iz podaljšane *-e*-jevske stopnje **grěbati* ali iz redukcijske stopnje **grъb-* : *gribati*. K temu morda sln. tpn. *Griblje* (< **gribъj-jane*); prim. sbh. arh. *zagribati, -gribljem*, mak. *griblja*, blg. *zagribuvam*, csl. *ˈpogrěbati, ˈpogribati*, r. *ˈpogrebátъ*, ukr. *ˈpohribáty*, p. *grzebać*, gl. *hrjebać*, dl. *grěbaś* (Berneker, I 348). Glej tudi *grobati* in *grabsati*.

**-grebati** (v.), samo v kompozitih *ogrébati se, ogrêbam se, ogrêbljem se* »obotavljati se, mencati, izogibati se dela« (polj.). Pomensko je mogoče

pritegniti tudi *ogreba me* »zebe me« (vzh. štaj.). Spada verjetno k *grébsti* »praskati«. Tudi ukr. *hrébaty, hrébuvaty* in br. *hrébovacь* »zaničevati, prezirati«, r. dial. *grëbatь, grebátь, grébovatь* in č. *hřebati* »očitati, grajati« povezujejo z *grébsti* (Berneker, I 348; Vasmer, I 305). Prim. tudi sln. dial. *ogréniti koga, ogŕniti koga* »udariti, klofniti«.

Miklošič, LPS 143 navaja tudi csl. *greti sę, grebǫ sę, ogreti sę* »abstinere« in opozarja zraven na r. dial. *rebovátь* »aversari«. To je kakor sln. *rébelj* »Franse«, *rêbast* »s kratkim repom«, *rébati* »glodati« iz ide. **rei-b-*; prim. lot. *riêbt* »nasprotovati, upirati se«, *riêba* »odpor, kljubovanje, zamera« poleg lit. *raĩvė* »Streifen«, lot. *rĩve, riêva* »praska, vdolbena črta« (Mühlenbach-Endzelin, II 542; Fraenkel, 728).

**grebȇn** (m.), g. *grebȇna* »česalo, gradeše, roža (pri petelinu), nazobčan rob, vzpetina«; v 16. st. *grebén* »spina« (Megiser), *grebenica* »traduces« (idem); pogosto v fitonimih: *zmajev greben* »Eryngium«, *petelinov greben* »Blitum«, *grebenik* »Cynosurus cristatus«, *grebênec* »Ranunculus«, *grebenúša* »Polygala«, *grebenika* »Hottonia«; oronima: *Grȅben, Grebȇn, Grebénec*, kor. n. *Grebenzen*; izv. v. *grebênati, grebénčiti, grebeničati, grebeníčiti, grebéniti* »česati«, *grebenják, grebenáča* itd.

Psl. **greby*, g. *grebene* izvajajo iz *grebsti, grebem*; prim. lat. *pecten* »grablje, glavnik« k *pectō* »češem, grabim« (Berneker, I 347; Trubačev, Rem. term. 77). Manj verjetno Machek², 187, ki opozarja, pri ide. **pek-*, lat. *pectō* na metatezo **kep-* v gr. κτείς g. κτενός, toda keltsko z vrinjenim *-r-*, n. bret. *krib*, kimr. *crib* poleg stir. *cir* »greben«. Iz slov. jezikov je tudi rum. *greăban* in madž. *gereben* (Benkö, I 1049).

**gréblo** (n.) »strgalo, kuhinjska grebljica« (vzh. štaj., pkm., rez.) poleg *grêblja, grêbljica, ogrêblja, ogrêbljica*; psl. *greblo* ali *grebьlo* je izvedeno iz *grebsti, grebem*; prim. sbh. *greblo, ogreblo*, ukr. *hreblo*, p. *grzebło*, č. *hřeblo, ohřeblo*, slš. *ohreblo*, gl. *hrjeblo*, dl. *grjoblo*. Poseben pomenski odtenek je v sln. dial. *greblo* »grablje« (pkm.); prim. mak. *greblo* in stp. *grzeblo* »grablje«; iz slov. jezikov je tudi rum. *greblă, greble* »grablje«, madž. *gereblye* »isto«. Osamljeno je sln. *greblo* »skelet«; prim. lit. *grẽbčiai, gróbas* »skelet«. Glej tudi *krepélo*.

**grébsti** I, *grébem* (v. impf.) »kopati, dolbsti, praskati«; v 17. st. *grebst* (Alasia); pf. komp. *iz-(na-, o-, po-, pre-, pri-, z , za-)grébati*, z impf. *-grébati, -grêbam, -grêbljem* poleg simpleksa *grébati, grébam* »kopati, prekopavati, praskati«, z ekspresivnimi variantami *grebásati, grebávsati, grebávsniti, grêbkati*, po onemitvi začetnega *g-* verjetno tudi *rébati* »glodati«, *rebéncati*, adj. *rebȇn* »puhel«, *rebenika* »jabolko z votlim jedrom«; po prehodu v II. glagolsko vrsto *greniti, grenem* »grebsti« (< **grebnǫ-ti*), *ogréniti, zagréniti, pregréniti*, redko *ogrébniti*; z impf. *ogrébati* in *ogrinjati* (*čebele*), kar je nastalo verjetno po križanju z **gertnǫti* (glej *greniti* II). Isto velja tudi za redukcijsko stopnjo korena **gьrb-* v tipu *ogrniti* (*čebele*), *zgrniti, pregrniti* poleg homonimov iz **gьrt-*.

Iz psl. **grebti, *grebǫ* je csl. *greti, grebǫ* »grebsti, česati, veslati«, enako blg. *grebà*, r. *gresti, grebú*, ukr. *hrebstý, hrebú*; v sbh. je pomen »veslati« izpričan samo v pregovoru *Boga moli, al k brijegu grebi*; sicer sbh. *grèbsti, grèbem* kot v slovenščini, enako mak. *grebe*, stp. *grześć, grzebę*, stč. *hřěsti, hřebu*, slš. *hriebsť, hrebiem*, plb. *pu-o-grébst* »pokopati«. Za izhodni pomen »česati« priča sln. *(i)zgrebi* (f. pl.), *(i)zgrebice* »tulje, otre«, prvič 1415 *sgribe* (Rinij), sbh. *izgrêbi* (Stulić), csl. *izgrěbь, izgrebь*, p. *zgrzebi, zgrzebie*, slš. *z(h)rebe*, br. *zrebьje, zrebnina*. Drug pomenski odtenek je sln. dial. *zagrébica* »zapeček« (goriš.), prim. č. dial. *zářebi* »ognjišče«; zanimivo je sln. *zagrẽb* »okop« (Megiser), prim. madž. *geréb* »okop, agger« poleg »breg, litus«; Skok, I 600 izvaja tpn. *Zagreb* iz sbh. *greb* »breg«; sln. *pogrẽb* »funus« je splošnoslov., csl. *pogrěbь* razen r. in blg., kjer pomeni »skladišče, klet«. Poleg splošnoslov. *grablje* »pecten« je sln. dial. *greblo* (pkm.), mak. *greblo*, stp. *grzeblo* »pecten«. Toda sln. *greblo* »skelet, okostje« ustreza samo lit. *grẽbčiai, gróbas* »skelet«.

Podaljšana redukcijska stopnja csl. *po-gribati* je verjetno v tpn. *Griblje* (Vasmer, Sl. in Griechl. 28 izvaja iz *gribь*); mak. *gribam loze* (Ohrid) odgovarja sln. *grébati vinograd*, sbh. *izgŕnuti*; sln. dial. tudi *grobati vinograd* (jvzh. štaj.), kar ne bo iz srvn. *gruoben* (Striedter-Temps, DLS 132); k temu še sln. *grebánica, grobánica* »sadika«, v 16. st. *grebenize* »Setzreben, traduces« (Megiser).

**grébsti** II, *grẹ́bem* »mučiti, težiti«, navadno le v frazi *to me grebe*; prim. mak. *greb* »skrb«, r. *grebtá* »skrb«, v. *grebitьsja, grebtovátь* »skrbeti, hrepeneti«, *grebtétь* »bati se, medleti«. Machek², 187 pritegne sln. *to me grebe* k stč. *hřeben, hřebenec* »podagra«, pomor. *grěšk* »revmatizem« in opozarja na nvn. *Gram* (glej *grméti*).

Dvomljivo Ljapunov, Mikkola Festschr. 128, ki samo ruske primere povezuje z lot. *gribêt* »hoteti«, *griba* »volja, želja, zahteva«, kar povezujejo z lit. *griẽbti*, got. *greipan* »greifen« (Fraenkel, Lexis II 190; LEW 168, 247). Pri slovanskih besedah je verjetneje treba izhajati iz *grébsti* I; glej Vasmer, I 305.

Prim. tudi sln. *ogreba me* »zebe me« (jvzh. štaj.) poleg p. *grabieć* »otrpniti od mraza«, kaš. *grabcie* »od mraza otrple roke«, kar Slawski, I 334 pravilno izvaja iz *grábiti* proti Otrębskemu, ŻW 278, ki to povezuje z *zgrubieć* »postati grob«.

**gréda** I (f.) »bruno, strešni tram, drog, stopnice za perutnino«, tudi *grȇd* (f.), g. *gredí* »drog, stopnjica«, pl. *gredí, gredice* »stopnice, lestev«, preneseno tudi »v kamen vsekane stopnice, skalni skladi v obliki stopnic«. Nekatera mtpn. *Greda, Gred* v gorah ne spadajo k *greda* II; kol. *grêdje, ogrêdje* »ogrodje«; izv. *grêdnica* »deska za gredo, vsekana stopinja v gredi«, *gredína* »terasa« in *grêdoma* »stopničasto«.

Prim. sbh. *gréda*, mak. *greda*, blg. *gredà*, r. csl. *gręda*, r. *grjádka* »drog, obešalnik«, pl. *grjádki* »prečnice pri lestvi«, ukr. *hrjády* »obešalnik«, p. *grzęda*, č. *hřáda, hřad* (m.), dial. *hraz*, slš. *hrada*, gl. *hrjada*, dl. *grěda*. Psl. *gręda* in *grędь*, morda tudi *grędь* iz ide. **ghrendh-*; prim. lit. *grindà, griñdas* (m.) »podnica«, *grìndis* »podnica, mostnica«, *grįstas* »okrogel hlod, mostnica«, *grįsti* »dlažiti«, lot. *grìda* »podnica, deska, stropni tram«, *grīst, grīdīt* »dlažiti«, stisl. *grind* »lesa, mreža, vrata«. Iz slov. jezikov je madž.

*gerenda* »bruno«, rum. *grîndă* »bruno« a tudi lit. *grêda* »kurnik«, *grẽdai* »strop iz letev«. Miklošič, 77; Berneker, I 348 ne ločita *gręda* »bruno« in *gręda* »leha«; tudi Vasmer, I 315 izloči samo r. *grjadá* »suho mesto med močvirji«. Samo Machek[2], 186; Moszyński, JP XXXVI 116 in Sławski, I 371 razlikujejo dve različni osnovi.

**gręda** II (f.) »leha«, pl. *grede* »sipine«, tudi *grêd* (f.), g. *gredî* »leha, raz strehe padli sneg«. Pogosto v mtpn. *Greda, Gredica, Gredišče, Grednice, Gredíne, Gredke*, tudi v imenih vzpetin, npr. *v podnožji Gredé* (Borovnica). Za sbh. mtpn. *Greda* navaja Šenoa, Nast. vjestnik IV 49 pomen »šumovita uzvisina na ravni« (glej tudi Schütz, Geogr. Term. 79). Prim. r. *grjadá* »suha vzpetina med močvirji, sipina, z gozdom porastla vzpetina«, kar izvajajo iz ide. **ghren-dh-*; prim. isl. *grandi* »sipina«, stdan. *grand* »peščina«, stnord. *grunn* »suho mesto, vzpetina«, nvn. *Grund* »tla« (Pokorny, 459; Machek[2], 186). V drugih slovanskih jezikih z *-ǫ-* prevojno stopnjo: r. *ogrúd* »grič, grmada«, ukr., br. *hrud* »vzpetina«, p. *grąd* »gozdni otoček, porastla vzpetina, suho mesto med močvirji«, č. dial. *hrúd* »sipina«, slš. *hrud* »vzpetina«. Na jugu samo v srednji Dalmaciji *hrudi* »grič« (cit. po Skoku I 627); tudi madž. *gorond* »grič, vzpetina«. Toda Berneker, I 356 prišteva to *gręda* k *gręda* I, Sławski, Slavia occ. XVIII 260 in ESP I 342 pa k *grǫdь* »grudi, prsi«.

**grédelj** (m.), g. *grédlja, grédljna* »nosilno oje pluga«, tudi »nosilni drog kolesa, spodnji del ladje, obok mostu«. Večkrat tudi mtpn. *Gredelj, Gredelc, Gredlouž*.

Prim. sbh. *grédelj*, v mtpn. *Gredelj*; areale glej pri Bratanić, Zbornik radova, 1951, 226; blg. *gredèl*, r. *grjadílь*, dial. *gredílь, gradílь*, ukr. *hrjadílь*, p. *grządziel, grądziel*, č. *hřídel*, slš. *hriadel*. Zaradi pomensko enakega stvn. *grintil, krintil, grindil, krindil* »greda, drog, oje«, nvn. *Grindel, Grendel, Grundel*, stagl. *grindel* so mislili, da je izposojeno iz germanščine (Kiparsky, SLG 137 z literaturo). Po mnenju drugih prasorodno (Miklošič, 78; Krek, SlLg. 115; Brückner, 156). Mogoče je tudi obratno, germansko iz slovanščine (Brückner, Cywilizacija a język 29; Janko, Pravěk 63; Machek[2], 188; Slavia XX 213). Iz sln. ali sbh. je istrorom. *gréndana* (Skok-Škerlj, Oko Trsta 182). Dalje glej *greda* »drog«.

**grégor** (m.) »smetana na mleku« (vzh. štaj.). Nejasno; morda samo besedna igra iz *gré gór* »dviga se«. Za to domnevo priča *babji gregor* »babjek« (kr.) in verjetno tudi *grégorec* »žepni nož« (vzh. štaj.). Toda *grégorek, grégorec* »Gasterosteus aculeatus« spominja na sbh. *gȑgeč* »Perca fluviatilis, Acerina, P. cernua« in na madž. *görgicse* »Cobitis« (Miklošič, 423 sumi v madž. poreklo). Sln. dial. in kajk. *grégorščak* »marec« in *grégorščica* »Primula veris« pa je gotovo iz svetniškega imena *Gregorius*, sln. *Gregor*.

**grégorec** (m.) »Gasterosteus aculeatus, zet«, tudi *grégorek*; poleg tega še *grégorec* »žepni nož«.

Sorodno je sbh. *gregorac* »Pungitius platygaster« (Negotin), *gȑgeč* »Perca fluviatilis«. Miklošič, 423 dvomi, če je to sorodno z rum. *gargáră, gărgăriță* »žitni črv«, izposojeno iz madž. *gergelice*, blg. *gъgrèc*, *gъgrìca*, sbh. *gàrgica*, csl. *gъgrica*. npr. γαργάρι »molj«. Izhodišče je verjetno romanska reduplikacija, lat. *curculio*, »žitni črv«, stit. *gorgolio* (Schuchardt, ZRPh XXVI 598); toda Mayer-Lübke, 2414 dvomi v zvezo med it. in rum., kjer je sufiks nedvomno slovanski, Skok, I 544 suponira domačo reduplikacijo **gъr-gъr-*. Nemogoče Georgiev, ki razlaga *gъrgrèc* preko *vъgъrèc* iz *ǫgrъ* kakor *gosenica* : *vosenica*.

**grégorščak** (m.) »marec« (vzh. štaj., kajk.); k temu *grégorščica* »Primula veris« (vzh. štaj.); izvedeno iz atpn. sln. *Grę́gor* < lat. *Gregorius* < gr. Γρηγόριος. V tpn. *Gregovec*, n. *Gregersdorf*, 1404 *Gregorstorf* (Zahn, ONB 233), cgn. *Gregorc, Gregorčič, Gregorin*. Toda apelativ *grégor* »smetana na mleku« (vzh. štaj.) in *babji grégor* »babjek, ženskar« je hudomušna besedna igra *gré gor*.

**grę̑h** I (m.), g. *gręha* »peccatum«; današnji prevladujoči moralni pomen je prevladal šele z nastopom krščanstva; že v Briž. spom. *grech, grefhnik, zegrefil*, danes *gréšnik, gréšnica, grešíti, pregrêha, pregrešíti se, pregréšen, gréšen*, dial. tudi *grehóta* (pkm.), *grehóten*; starejši pomen je »zmota, prestopek, napaka«, danes *pogréšek, pogrêška*, dial. tudi *zgrêšek, ugrêšek*, starejše *grešíti*, tudi *gréšiti* »ne zadeti, miniti, izgubiti«, *gréšati* »trpeti pomanjkanje« (gor.), *uma greší* »blede se mu« (dol.), *zagrešíti se* »zadolžiti se« (kor.), *zgrešíti, ugrešíti pot* »prezreti pot«, *zgrešíti se* »miniti se, ne najti drug drugega«, redko impf. *zgreševáti*. Iz sln. je štaj. n. *Greichen* (Štrekelj, ČZN VI 15).

Pomen »peccatum« je splošnoslovanski; csl. *grěchъ, grěšiti, grěšati*, sbh. *grȉjeh, grêh*, ikavsko *grî, griješiti*, dial. *pogrišíti, pogrešȍvat, ugrijèšiti* »pogrešati«, mak. *grev, greši, grešava*, blg. *grjah, grešà, zagrešà pъtъ́t* »zgrešiti pot«, r. *grěch, -á, grešítь*, str. *broda grěšiša* »zgrešili so brod«, ukr. *hrich, -á, hrišýty*, br. *hrech*, g. *hrachú, hrašýcь*, p. *grzech, -u, grzeszyć*, č. *hřích, -u, hřešit*, stč. *pohřiechu* »napak«, *pohřešiti* »pogrešiti«, slš. *hriech, -u, hrešit'* »preklinjati«, gl. *hrěch, hrěšić*, dl. *grěch, grěšyś*. Iz slov. jezikov je rum. *gresi* »zgrešiti«, *greș* »pomota«, lit. *griẽkas*, lot. *grę̀ks* in prus. *grikan* (akz.), *griekeniks* »grešnik«.

Prvotno *u-* deblo, csl. *grěchovьnъ* »grešen« (Meillet, Ét. 243; RSl VI 171). Etimologija ni nedvomna. Verjetno je treba izhajati iz **groi-so-* ali **groi-kso-* s pomenom »kriv«, prim. lit. *graižùs* »strm«, lot. *grèizs* kakor lit. *kreisa* »telesna napaka« poleg *kreivas* »kriv« (Endzelin, BB XXVII, 190; Būga, Rinktiniai raštai II 218; III 208, 821; Fraenkel, KZ LXX 138; LEW 167). Miklošič, Chr. Term. 43 in Pedersen, IF V 53 ter Vasmer, I 307 povezujejo *grěchъ* z *grěti* kot »vest peče«. Berneker, I 351 izhaja iz **groiso-* k gr. χρίω »mazilim«. Nemogoče Matzenauer, LF VII 2, ki primerja lit. *atgrìsti* »nadlegovati«. Charpentier, JA XXXVII 46 pa s sti. *bhréșati* »tresti«; Petr, BB XXI 214 in Schrader, RLA II 597 z gr. χρέος »dolg, krivda«, Machek[2], 148 z lat. *errō*, got. *airzgan* »motiti se« in Machek[2], 188 z lit. *rìkti* »motiti, razpadati«.

**-greh** II, v kompozitah *razgréh* »zasluženje«; v 17. st. »meritum« (Dict.); k temu *razgrešíti, razgreševáti* »odvezati grehov«.

Kakor stč. *rozhřěšiti* »absolvere a peccatis«, p. *rozgrzeszyć*, ukr. *rozhrišaty*, samo naslonjeno na *grěchъ*. Psl. **orz-rěšiti* »razrešiti« je dalo csl. *razdrešiti*, sln. *razdréšiti, razdreševáti*, sbh. *razdrijèšiti, razdrešivati* in iz tega po napačni dekompoziciji *drijèšiti* in z drugačnim pomenom blg. *razdreša* »razčesati«. Machek², 530 sodi, da slovanščina ni poznala simpleksa *rešiti*, ampak samo kompozita *ot-* in *orz-*. Vendar je v sln. *rêšen, rešên, rešân* »gestrichen (vom Mass)« ohranjen prvotni pomen verba *rěšiti*; prim. lot. *raistît, raisît* »losreissen«. Dalje glej *réšiti*.

**grém** (1. os. prez.) »eo«, tudi *grèm*, 3. os. pl. *gredó, gréjo*, v starejšem jeziku tudi *grédem*. Do oblike *grém* je prišlo po analogiji po atem. osnovah, kjer je *-do* občuteno kot končnica, prim. *bôm* < *bodem, dám* : *dadó* (Ramovš, Hgr. II 215). V sln. se je ohranila samo prez. osnova (inf. *iti*), tudi adv. *gredé, pogredé, mimogredé* in *gredóč* so okosteneli ptc. prez. **gręd꙼ę, *grędǫčь*. K temu adj. *ogréden*, npr. *ves ogredni dan* (Vrsno), *vigred* (f.) »pomlad« (kor.) < **vygrędь*, kalk po n. *Ausgang*, prim. *blažej* »pomlad« < **vylazъjъ* in novoknjižno *izgrèd* (m.), nav. pl. *izgredi* »nemiri, ekscesi«. Csl. *gręsti, grędǫ*, čak. in zah. sbh. *grésti, grédêm, grêm* »iti« poleg *grêdom, ȕzgred, mimogred* »mimogrede«, mak. dial. *grede*, adv. *gredum*, blg. dial. *grèdam, grèndam*, r. *grjasti, grjadú* poleg *nagrjanútь* »napasti«, ukr. *hrjadúščyj* »bodoči«. Sorodno je lit. *grìdyti, grìdyju* »iti«, sti. *gŕdhyati* »navali na kaj«, lat. *gradior* »stopam«, ir. *ingrein, dogrein* »zasleduje«, got. *grid* (f. akz.) »korak, stopinja«, vse iz ide. **ghredh-*, v slovanščini s sekundarno nazalizacijo (Berneker, I 349; Trautmann, KZ XLII 369; BSlW 98; Bezzenberger, BB XVI 243; Pedersen, IF II 291).

**grének** (adj.) »gorek, gorjup, griv, ogóren«, tudi *grenâk*; dial. navadno *grȩ̂ɒk, grį̄ɒk*, adv. *γrȁɒkṷə* poleg *γrâńku, γreńâk* (Rigler, Južnonotr. gov. 44 d.); v 16. st. *grenki* (Trubar), *grenjak* (Dalmatin), v 17. st. *greniak*, (Kastelec). K temu *grên* (f.), *grênba, grênčec, grênec, grenčica, grenčina*, v. *greniti, grenčáti, -âm, grénčiti, grênčim*, adj. *grénčen*, s. *grenčóba* »grenka jed«, v nazivih rastlin *grenik* »Iberis umballata«, *grenkoslad* »Solanum dulcamara«, *grènčele* »grenke rože«, *greníca* »Picris«. Samo sln.; izhajati je treba iz osnove kot v *gréti, grêjem* (glej tudi *griv*); izhodna oblika ni jasna (**grěnъkъ* ali **grъjěnъkъ*?).

**greniti** I, *grerem* »gnati« (Kras). Hiperkorektna tvorba, ki se je razvila iz zveze med inf. *gnáti* in prez. *rénem* (notr.); k temu je nastal nov inf. *rénit* (notr., kraš., gor.) in deloma *grénit* (Miklošič, VGr. III 173; Ramovš, Hgr. II 295). Do rotacizma je prišlo v sintagmah tipa *krave žene*; že v 16. st. *odrene* »odžene« (Krelj). Enak pojav pozna tudi čakavščina s prez. *rȅnem* in k temu nov inf. *renuti* (Dubrovnik, 16. in 17. st.), impf. *renaše* (Skok, I 574).

**gréniti** II, *grênem* »spravljati skupaj, grabiti na kup« (pkm.). Sorodno se zdi samo csl. *o(t)grenǫti sę* »abstinere«, *prigrenǫti* »corripere«, kar izvajajo iz osnove *greb-* (Miklošič, LP 490; Berneker, I 347). Vendar je bolj verjetno *e*-jevska prevojna stopnja k splošnoslov. *gъrtati, gъrnǫti* »spravljati skupaj« (glej *grniti*). Iz iste prevojne stopnje je lit. *grẽtinti* »zbliževati, združevati«, *gretẽ, gretà* »sosedstvo, skupina, trop«, *grẽtas, grẽtimas* »bližnji, soseden, prilegajoč«, *gretaĩ* »poleg, zraven«, gr. ἀγρετάς »zbiralec« (Fraenkel, 167) iz ide. **gere-, *ger-* »grabiti skupaj, zbirati«.

**grȇs** (m.) »pesek, prod, zdrob«, tudi *grȋs*; danes splošno *grȋs* »grobo mleto žito«; pomen »pesek« je poznan samo na sev. vzh. (Slovenske gorice); tudi mtpn. *Gris, Grijes, Grijas*. Izposojeno iz srvn. *griez* »pesek, prod, grobo mleto žito«, kor. n. dial. *griess* »otoki proda v rečni strugi«. Sbh. *grȋz, krȋs* »grobo mleto žito« (Striedter-Temps, DLS 131; DLSkr. 149).

**grest** (adj.) »divji, surov«, v 17. st. *grest* »agreste« (Alasia). Sem spada tudi *grêsta* (*grestav*) »kisel, nedozorel« iz it. *agresto* (m.) »nezrelo grozdje«, srlat. *agresta* »isto«, ben. it. *gresti* izposojeno tudi v sbh. *grȇš* »nezrelo grozdje« (Cres). Matzenauer, CS 169; Štrekelj, JA XIV 524.

**grȇšpa** (f.) »brazgotina, guba«, tudi *krȋšpa* »isto«; v. *krȋšpati* »gubati, gladiti, čediti«. Prim. sbh. *grȇšpa* »guba«, *grȇšpati* »gubati«, *grèšpîn* »kosmato grozdičje«, *krȇšpati* »kodrati«. Oblike z *g-* so izposojene iz furlanščine *grespe*, ben. it. *grespa* »guba«; oblike s *k-* pa iz it. *crespa* »guba«, *crespare* »gubati«, *crespinǫ* »trnulja«, deloma pa tudi iz n. *krispeln*; prim. p. *kryspowaty* »skodran« (Berneker, I 611; Mende, RSL 71, 85).

**grȇšta** (f.) »sveženj, kita čebule, česna«; pomensko enako je tudi *rêšta*, npr. *rêšta kostanja*, kar je verjetno treba ločiti od *rêšta* »seženj drv, skladovnica«, v. *rêštati* »skladati drva«. To izvaja Matzenauer, CS 293 iz n. dial. *reiste* »Holzrutsche, Holzriese«; Štrekelj, JA XII pa iz bav. n. *tristen* »Haufen, Schober«. Oboje dvomljivo. Sln. *grȇšta, rêšta* »sveženj, kita« ima svoj ekvivalent v sbh. *grešta* »greben« (Dugi otok), *grȇsta* »sveženj čebule« (Trebinje), rum. *créstă, créastă* »greben«, alb. *greštë, kreštë* »griva, čop«, ngr. κρέστα. Izhodišče je lat. *crista* »greben« (Meyer-Lübke, 230). Skok, II 171 povezuje sln. *grȇšta* s sln. *krȇšta* »kapa, gruda prsti«, sbh. *krȇsta* »modrasov rožiček«. Zaradi različnega pomenskega razvoja v romanskih jezikih (tudi »skladovnica«) je natančnejše razlikovanje težavno (o tem Wartburg, II 2, 1351 d.). Verjetno spada zraven tudi vzh. štaj. in kajk. v. *gréštati* »mečkati, tlačiti grozdje«, *greštâlka* »trizob za mečkanje grozdja«.

**gręti**, *grȩ̂jem* (v. impf.) »postajati topel«, pf. *o-* (*po-, za-, se-*)*gréti*; k temu *t-* intenzivum *grétiti se* »postajati toplo«, impf. *ogrévati*; izv. *grȩ̂tev, grętje, grȩ̂tva, ogreválo*.

Splošno slovansko; sbh. *grȉjati, grijêm*, mak. *gree, grejne*, blg. *grèja*, csl. *grějati, grěti, grějǫ*, r. *gretь, gréju*, ukr. *hrity, hriju*, br. *hrecь*, p. *hrzać, hrzeję*, č. *hřáti, hřeju* (stč. *hřieti, hřěju*), slš. *hriat'*, gl. *hrěć*, dl. *hrěš*. Psl. **grějati, grějǫ* ali morda še bolj verjetno **grъjati*. Za prvo domnevo (< ide. **gṷhrē-*) govori lot. *grẽmens* »zgaga«, alb. *ngroh* »greje« (Berneker, I 351; Pokorny, 493; Vasmer, I 307); zaradi kontrakcije v severnoslovanskih jezikih suponira Machek², 187 psl. **grъjati* (prim. sln. *grȋv* »grenak«), kar bi moglo biti po zamenjavi *-r-/-l-* iz ide. **ghleį-*, gr. χλιαίνω »ogrevam«, χλίω »grejem se«.

**grẹ̑vati**, *grẹ̑vam* (v. impf.) »kesati se, obžalovati«, impers. *greva me* »žal mi je« (Dalmatin), kor. dial. *grîvati se* (Gutsmann); izv. *grêva* »kes« (Trubar), *grêvinga*, *grîvenga* »kes«.

Izposojeno iz srvn. *geriuwen* »čutiti žalost, kes«, stvn. *hriuwan*, nvn. *reuen* (Miklošič, Christ. Term. 45; SEW 78; Berneker, I 348; Štrekelj, Lwk. 20; Striedter-Temps, DLS 131). Nejasno se zdi Kelemini, Strani pregled, 1937, 9; Lessiak, PBB XXVIII, 84 in Kranzmayer, ZONF X 129 domnevata izhodno bavarsko obliko *gereu̯et*. Iz iste osnove je tudi sln. *rêva* »beda, potreba, ubožec«, *rêvež*, *rêven*, *réviti*, *rêvim* iz srvn. bav. **röüwe*.

**greziti**, *grezím* (v. impf.) »udirati, potapljati«, pf. *grézniti*, *grêznem*, navadno v komp. *po-(u-)grézniti*, *po-(u-)grézati* (impf.); k temu *grêz* (f.), g. *grezî* »globoko blato«, tudi *grêz* (m.), *gréza* (f.), *grezína*, *grezetína* »močvirje«, adj. *grézast*, *grézen*, *grêznat*, *grezovít*, *gréznica* »gnojna jama«; tudi fitonima *grézovica* »Heleocharis«, *grezúlja* »Scheuchzeria«. V mtpn. *Grez*, *Greze* »imena močvirij« (dol., jštaj.). Zanimiva tvorba je v 16. st. in v 17. st. *grézno* (n.) »prepad« (Megiser, Dict.), naslonjeno na *brezno* (< **bezъdъno*).

Prim. sbh. *grȅznuti*, *grȅzati* »potapljati, pogrezati« (Lika, Črna gora), blg. *ugrezna*, *zagrezna*, v mtpn. *Grezen*, *Griznó blato*, *Grezníca*, csl. *pogręznǫti*, r. *grjazъ* »umazanija«, *grjáznutъ* »umazati, blatiti«, ukr. *hrjáznuty*, p. *grzęznąć*, stč. *uhraznúti*, slš. *hriaznút'*, gl. *hrěznyć*, dl. *grěznuś*.

Sorodno je lit. *grim̃sti* »pogrezati, utapljati«, *grim̃zlės* »močvirje«, lot. *grimt* »utopiti, poginiti«, alb. *kreϑ* »utapljam«, got. *grammiþa* »vlaga«, lat. *grāmiae* »krmežljavost«, vse iz ide. **grem-*, baltoslovansko podaljšano z *-ǵh-* determinativom. (Miklošič, 78; Berneker, I 350, 356; Vasmer, I 312, 315; Fraenkel, 169).

**greziti se**, *grezí se mi* (v. impf.) »toži se mi, ne da se mi« (Drežnica, Krn). Samo slovensko; prim. tudi *groziti*, *grozí me* »studi se mi, upira se mi«, *grozí se mi* »v nadlego, odveč mi je«; v 16. st. *groza* »stud, gnus« (Megiser); tudi sbh. *grȍza* »odvratnost, ostudnost«, *grȍzan* »odvraten« (Kosmet), *ogrozȉt* »zastuditi« (Kosmet). Verjetno je sln. *greziti* prevoj k splošnoslovanskemu *groza*, prim. lot. *gręzuôt*, *grežuôt* »žugati, pretiti, jeziti se, trmoglaviti«, *grežuôtiês* »jeziti, trmoglaviti, mulo kuhati, kujati se«, ir. *gráin* »stud« (Osthoff, Parerga, 44; Pedersen, Kelt. Gramm. 95, 103, 180; Būga, Rinktiniai raštai II 280, 284). Toda csl. *sъgrěza* »confusio«, *sъgrězъ* »massa«, *sъgrěziti* »commisceri«, *vъgrěziti* »turbare« in r. *grézitь* »blesti, govoriti v spanju«, *grêza* »blodnja«, kar sta Iljinskij, RSl VI 221 in Brückner, ZSPh IV 216 povezovala z *groza*, se pomensko razlikuje od slovenskega; (o tem Bezzenberger, BB XXVII 153; Osten-Sacken, IF XLII 189; Berneker, I 351).

**Grgar** (tpn. pri Gorici), 1090 *Gerger* (?), v 12. st. *in Gargara*, ca. 1370 *Gaergaer*, 1398 *Grêgor*, *Gregaer*, 1471 *Gerger*, *Gregär* (M. Kos. Prim. urb. II 186; STL, rkp.). Osamljen tpn.; Ribezzo, Studi Etruschi I 323 primerja antična tpn. *Gargara*, Γάργαρον, Γάργαρα (*Gargàno*), Γαργαρία, kar povezuje s sti. *giriḥ* »gora«, avesta *gairiš*, alb. *gur* »skala«, gr. δειρός »grič«, slov. *gora*, lit. *nu-garà* »gorski greben« iz ide. **gu̯ǝri-*. Gotovo predslovansko; dalje dvomljivo.

**grgráti**, *grgrâm* (v. impf.) »izpirati grlo, hripati«, tudi *gŕgati*, *grgotáti*, *grgoljáti*, *grgljáti*; izv. *gŕgavec* »Adamovo jabolko, grtanec« (rez.), *grgótec* »grlo«, *grgótnica* »voda za izpiranje«; v 17. st. *gargranîe* »gargarismus« (Kastelec), v 18. st. *gerguter* »sapnik« (Gutsmann). Prim. tudi *grgáriti* »rahtati« (Hrušica).

Splošnoslovanska onomatopeja; sbh. *gȑgati* »trebiti zobe«, *grgótati*, *grgóriti* »izpirati grlo«, mak. *grga*, *grgne*, *grgnuva* »brizga«, blg. *gъ̀rgam*, *gъrgòrja* »šumeti«, r. *gorgotátь* »vreščati«, p. *gorgolić się* »pihati, napihovati«, slš. *grgat'* »rigati«, *grgliet'* »hropsti«. Sorodno je lit. *gargaliúoti* »grgrati«, *gar̃gti*, *gargéti* »grgrati, hropsti«, *gurgulis* »Adamovo jabolko«, lot. *gãrguļuôt* »hropsti«, lat. *gurges* »žrelo, vrtinec«, rom. *gurgulio* »požiralnik, sapnik«, sti. *gárgara-* »žrelo, vrtinec«, stvn. *qu̯erchala* (stvn. *gurgula* »Gurgel« < rom.). Povsod gre za onomatopejo, ki se je križala z ide. **gu̯er-*; glej. *gŕlo*, *grtân*, *žréti*, *žrélo* (Slawski, I 320; Fraenkel, 136; Vasmer, I 294).

**grîb** (m.) »Boletus edulis« (Slovenske gorice), tudi *gribânj* in *gribánja* (glej tudi *glibánja*). Vprašanje je, če spada tpn. *Griblje* (< **gribljane*) k tej osnovi; prim. sbh. tpn. *Gribe*, *Gribaja* in blg. *Gribani*, *Griba*, *Gribъ̀t*, *Gribò*, *Gribec* in Γριβο pri Prokopiju k tej osnovi (Georgiev, Бълg. etim. i onom. 72; BER 280; Seliščev, Nasel. v Albanii).

Sbh. *grib* »Boletus ramosissimus« je prevzeto iz drugih slov. jezikov; beseda je razen sln. le severnoslovanska; r. *grib* »goba«, ukr. *hryb*, g. *grzyb*, č. *hřib*, slš. *hrib*, gl. *hrib*, dl. *grib*. Lit. *grỹbas*, lot. *gribas*, *grība* je iz slov. jezikov. Etimološko nepojasnjeno. Morda z zamenjavo *-l-* : *-r-* sorodno z *glibъ* in *gliva*; prim. lit. *gleima* »sluz« : *greĩmas* »smetana, sluzasta prevleka« (Brückner, KZ XLVI 235; Specht, Dekl. 319; Vasmer, I 308). Malo verjetno Petersson, Vgl. sl. Wortst. 12, ki povezuje z *grъbъ* in Jacobson, Word VIII 387 s sbh. *gribati*. Wasson (cit. po Macheku, ZSPh XXVIII 216) pritegne zraven tudi katalonsko *gripau* »krota«. Machek[2], 188 opozarja na p. *grzybieć*, č. dial. *zhřibět* »postati star, kriv«, slš. *hrib* in p. *grzyb* »starec«.

**gribla** (f.) »razdrt kraj, slaba zemlja« (Istra). Prim. sbh. čak. *griblja* »brazda, jarek med brazdami, ogon«, v. *gribljati* »brazdati«. Verjetno spada sem tpn. *Griblje* (bkr.), 1468 *Griblach*, 1490 *Briglach*; prim. sbh. *Griblje* (Skok, Slav. i rom. 158; drugače Vasmer, Slav. in Griechenland 28 iz *gribъ*). Od tega je težko ločiti mtpn. *Grebla*, *Greblica*, *Greble*, na Koroškem *Hreblje*, n. *Krähwand*, 1251 *Chreble*. Tudi sbh. imena vrhov *Greblje* (Šenoa, Nast. vjestnik IV 49); prim. ukr. dial. *hréblja* »groblja, gorski vrh« in gorska imena *Hrebla*, *Hreble*, *Hrebly* (Hrabec, Nazwy Hucul. 134). Verjetno izvedeno iz *grebsti*.

**gríč** (m.) »hrib, vzpetina, kamenit plaz, griža, kup kamenja«, tudi *grîč*, g. *gríča*, *grîč* (Povžane); pl. *gríčki* »grče, izrastki, grbe«; dial. *gríča* (f.) »bodljikava kostanjeva lupina«, *gríčca* »hrastovo lubje« (Kojsko), *gríčevje*, *gríčevnik* »Rhododendron hirsutum« (Kamnik); adj. *gričast* »nevaren, valovit«. V tpn. pogosto *Grič*, prvič 1291 *in villa Gricz*, redko

*Griča* (f.), dalje *Grički*, *Gričevje*, *Gričnica* (Bezlaj, SVI I 198).

Sbh. *grîč* »skala, strmina, peščen plaz, nerodoviten, z grmovjem porasel svet, naplavina« samo na zahodu (Hrvatska, Dalmacija, Bosna), na Olibu tudi *hrič*. Iz sbh. alb. *gertš*, *gertšë* »vrh, strm hrib«, v tpn. tudi ngr. Γρετσίτσα, Γρίτζενα (Vasmer, Sl. in Griech. 30 d.). Izvor še ni zadovoljivo pojasnjen; Berneker, I 352 in H. Petersson, Sl. Wstud. 16 primerjata gr. φρίξ »neravna, valovita površina« (glej o tem *obŕzniti*, *vrisk*); Matzenauer, CS 169 primerja rum. *gruec* (*gruiŭ*, *grueţ*) »grič«, ir. *creag* »skala« in srlat. *grisium*, *gresium* »grič«. Skok, SR III 353 izvaja *grič* in *griža* iz predromanskega **gredius*, it. *greggio*, *grezzo* »neobdelan, pust«. Nesprejemljivo Schütz, GT 91, ki povezuje *grič* s sbh. *gȓk* »pekoč, grenak«. Būga, Rinktiniai raštai I 307; II 218; III 821 izvaja *grič* < **greiko-* in primerja lot. *grèiz(a)s* »kriv, strm«, stprus. *grēiwa-kaulin* »rebra« < **greiva* »zakrivljen« (glej tudi *gréh*).

**gričeváti**, *gričûjem* (v. impf.) »posnemanje ščinkavčevega glasu«; k temu onomatopeja *griču*. Verjetno spada zraven tudi sbh. *grič* »čižek« (Jačke). Drugače o tem Skok, I 616, ki misli na nvn. *grünling*. Sln. dial. je tudi *grîgec*, *grîgič* »muren, kraguljček« (rez.), v. *grigetáti*, *grigę́čem* »cvrkutati, zvončkljati« (rez.), kar ne bo iz n. *Grille*, ampak domača onomatopeja.

**grîmati**, *grîmam* (v. impf.) »ropotati, pokati« (Posočje); stari iterativ k *grméti*, *grȍm*. Prim. sbh. čak. *grimȁt*, *grin* »grom«, r. csl. *grimati* »doneti«, ukr. *hrýmaty* »ropotati«, č. *hřimati* »doneti, grmeti«, *hřimota* »grom«, gl. *hrimać*, dl. *hrimaś* »doneti, grmeti«. Onomatopejska osnova **grem-* se v reducirani stopnji javlja z *-ĭ-*; csl. *vъz-grъměti*, medtem ko je lit. *gruméti*, *gruménti* »doneti« poleg *graméti* »hrupno padati«, lot. *gremt* »mrmrati, jezno govoriti« (Berneker, I 360; Machek[2], 189; Fraenkel, 163).

**grînec** (m.) »Loxia curvirostris, Loxia pytiopsittacus«. Gotovo onomatopeja; prim. sbh. *grič* »neka ptica«, sln. tudi *griču* (interj.) »posnemanje ščinkavčevega glasu«.

**grînt** (m.) »Senetio«, fit. *masleni grint*, *grintava trava* »Senetio vulgaris«; tudi *grinta* »Cuscuta epilinum« (Sln. gorice, goriš.) in *gríntavec* »Scabiosa arvensis, Sedum sexangulare«. Prim. tudi sbh. kajk. *grinta* »Cuscuta europaea«, *grintava trava* »Scabiosa arvensis«. Izposojeno iz nvn. *Grind* »Cuscuta epilinum« (Štrekelj, Lwk. 22; Striedter-Temps, DLS 131; Marzell, WPN I 919; 1274).

**grinta** (f.) »hrasta, svrab«, nav. pl. *grinte* »garje, izpuščaj«; v 16. st. *grinta* »scabies« (Megiser), adj. *grintav*; k temu *grintavec* »garjevec«, tudi *grîntek*; v sln. Istri *grintavica* »zgodnja pomladna volna«. Tudi zah. sbh. *grînta* »kožni izpuščaj«, *grîntavec* in *grîntavica* »volna, strižena v poletju«. Izposojeno iz srvn. *Grind*, srvn. *grint* »izpuščaj, trda hrasta na rani« (Miklošič, Fw. 19; Striedter-Temps, DLS 131). Vprašanje pa je, če spada zraven tudi sln. dial. *grintavec* »trd kamen, ki ga je težko tolči« (dol.), pri Erjavcu *grintavec* »dolomit«, pogostno v oronimih in mtpn. *Grintavec*, *Grintovci*, *Grintovica*, prvič 1366 *die Grintwizz* (Pirchegger, ONMürz. 43), 1498 *Gruntawitz* pri Osilnici (M. Kos, STL). Sbh. *grîntati* »jeziti, zmerjati« (Dubrovnik) je izposojeno iz it. ben. *grinta*, furl. *grìnte*, istr. rom. *greinta* »jeza« (Štrekelj, Lwk. 22) < stvn. *grimmida* »jeza« > sln. *grimati se* »jeziti se, kuhati zamero«.

**gripa** (f.) »influenca«, starejše tudi *hripa*. Izposojeno iz nem. *Grippe*, frc. *grippe* enako kakor r. *grip*, p. *grypa*, blg. *grip* itd. Ime bolezni pa izvajajo iz slov. jezikov, največkrat iz r. *chrip* »hripavost«, sln. *hripati*, *hrépati*, *grépati* »močno kašljati«. Machek[2], 208 sodi, da je sln. *hripa* domače kakor č. *chřipka*, slš. *chripka* in p., ukr. *chrypka* »influenca, hripavost«.

**griv** (adj.), f. *griva* »oster, pekoč, grenak, hud«, npr. *grivo vino* (vzh. štaj., pkm.), *griv čemer* »hud strup« (vzh. štaj.); k temu v. *griviti* »kisati« (vzh. štaj.), *griviti se*, *grivati se* »postajati ostrega okusa, kisati se«, *grivina*, *grivost* »kislina« (vzh. štaj.). Psl. **grъjivъ*, ptc. pret. akt. k v. *grъjati*, *grějǫ*, sln. *grẹ́ti*, *grệjem*. K pomenu prim. sln. *grének*, *ogóren*. Pozornost vzbuja sbh. adj. *gȓk*, f. *gŕka* »grenek«, v. *gŕknuti*, *gŕčiti* »postati grenek«, morda iz **grъjьkъ*. Drugače Berneker, I 332, ki z rezervo dopušča neko redukcijsko stopnjo **gъr-ko-* k *goreti*; neprepričljiv je tudi Vaillant, RÉS IX 8 in BSL XXXI 46, ki povezuje **gъrъkъ* s sti. *gurú* »težak«, gr. βαρύς.

**griva** (f.) »dlaka na vratu, bujni lasje, perjanica«, npr. *konjska griva*, *levja griva*, tudi »ruša, travnat okraj, breg«, dial. tudi *gríba*; izv. *grivína* »ruša, travnata riža«, *zlatogrîvci* »serpens« (ozvezdje), *grivar*, *grîvnik* »Columba palumbes«, adj. *grivast*, *grivȁt*, *griven*, v nazivih rastlin *rumena griva* »Clavaria flava«, *konjska griva* »Eupatorium cannabinum«. Prim. sbh. *grîva*, mak., blg. *griva*, csl. *griva*, r. *griva*, ukr., br. *hrýva*, p. *grzywa*, č. *hřiva*, slš. *hriva*, dl. *hriwa*, gl. *griwa*. Prvotni pomen je bil verjetno »vrat«, prim. sti. *grīvā́* »šija, tilnik«, avesta *grīvā-* »šija«, lot. *griva* »ustje reke, delta, sipine«, *grîvis* »dolga trava«; glej tudi *žreti*, *žrem* (Zubatý, Stud. II 98; Berneker, I 352; Trautmann, 98; Persson, Btr. 890).

**grîvna** (f.) »ogrlica, marka«, npr. *nemška grivna* »marka«. V obeh pomenih izposojeno iz drugih slov. jezikov; str. *grivьna* »ovratnica, ogrlica, prstan, utež, denarna enota«, sbh., mak., blg. *grivna* »zapestnica«, nr. *grivna*, ukr. *hrývna*, br. *hrývnja* »10 kopejk, funt, medalja«, p. *grzywna* »moneta, globa«, č. *hřivna* »pol funta«, gl. *hriwna* »marka«, plb. *grèiw(n)é* g. sg. »groša«. Izvedeno iz *griva* s prvotnim pomenom »vrat« (Berneker, I 352; Vasmer, I 308).

**grizica** (f.) »skobelnik, lesen primož« (dol.), tudi *grzica* »lesena skoba; klinček, na katerega se navija preja« (dol.).

Samo slovensko; rekonstrukcija je težavna. Sorodno se zdi lot. *grizulis* »velnica«, toda lot. *grīzt*, *griezt* »vrteti, sukati«, *grîzuļi* »vrtoglavica« kaže na nazal kakor lit. *grę̃žti* »sukati, vrtati« ali angls. *crinkeld* »zasukan, zavit« (o tem Pokorny, 386; Fraenkel, 167).

**griža I** (f.) »melišče, plaz, kamenit svet« (Kras, Posočje); adj. *grižnat* »kamenit, peščen«, *grižnik*

»modras«; v mtpn. izredno pogosto na zahodu Slovenije, v Istri in v hrvatskem Primorju; prim. sln. *Griža*, *Griže*, *Grižica*, *Grižice*, *Grižnja*, *Grižovec*, *Grižence*, *Grižovnica*, *Grižni breg*, v tpn. tudi *Grižani*, *Podgriže* (Bezlaj, SVI 1 199).

Sbh. zah. *grîža* »skalna stena, od vode izlizan kamen, kamnit svet«, prvič 1275 *po Grisah*, *s Gris* (Šurmin, Acta), v tpn. *Griže*, *Grižani*, *Grižane*, *Gri-žica*. Miklošič, ONappell. 132 je to izvajal iz stvn. *grioz* »pesek, prod«; Skok, SR III 353 pa je mislil na it. *greggio*, *grezzo* »neobdelan, pust« iz predromanskega **gredius*.

Drugače Skok, ERHSJ I 619 (geslo *gristi*) in 620; prvič opozarja na lit. *grúužas* »pesek«, p. *gruz* »groblja, razbitina«, drugič na predrom. **grīs-* v antičnih tpn. *Griselicis*, frc. *Greoulx*. Bolje Schütz, Geogr. Term. 91, ki k *griža* pritegne tudi sbh. tpn. *Gruža* in *Grža* in za primer dolge *ū-* stopnje lot. *grūzis* poleg *gruzis*, *gruza*, *gruža* »Schutt, Geröll« iz **ghrēugh-*, **ghrūgh-*, **ghrŭgh-*. Verjetno spada sem tudi sln. *zgristi se*, *zagristi se* »sesiriti se« (o mleku) proti sbh. (*u*)*grušati se* »sesiriti se« (glej tudi *grūh* in *grúditi*).

**griža** II (f.) »driska«, adj. *grižav*, *grîžen*, *grîžnat*; iz tega nazivi rastlin *griževec*, *griževnják* »Erythraea centaurium«, *grîžnica*, *griževec* »Pimpinella saxifraga, Gnaphalium dioicum«. Prim. sbh. *griža* »kolika«, mak. *griža* »skrb, nemir«, blg. *griža* »skrb, žalost«, *griža se* »biti zaskrbljen, žalosten«, csl. *gryža* »kila«, r. *grýža* »kila«, ukr. *hryžá*, *hryzá* »žalost«. Iz slovanskih jezikov rum. *grijă* »skrb«, *a să îngriji* »biti vznemirjen«.

Izvedeno iz *grysti*, *gryzǫ*; k pomenu prim. lit. *grūžtis*, *grūžtis* »bolečine v trebuhu, kolika, grizoča bolečina« in p. *gryzba* »trganje v telesu«, *zgryzota* »žalost«, r. *gryzъ* »trganje v udih« (Berneker, I 359; Trautmann, 100; Vasmer, I 314). Podobno je ir. *brōn* »žalost«, kimr. *brwyn* »grizoča bolečina«, vse iz ide. **gᵘ̯rūgʹh-* »škripati z zobmi, glodati, gristi«.

**gŕkati**, *gŕkam*, *gŕčem* (v. impf.) »gruliti, kruliti, hrkati«; široko razvejana onomatopeja; tudi *gŕčati*, *gŕčiti* »renčati, daviti se«, z zvenečim korenskim izglasom tudi *gŕgati*, *gŕgam*, *grgoljáti*, *grgotáti*, *grgúkati*, *grgútati*, z začetnim *h-* *hŕkati*, *hŕkniti*, *hŕcati*, *hŕčati*, *hŕčiti*, s številnimi izvedenkami iz vseh teh tipov, npr. *gŕkavt* »golobji samec«, *gŕkavec*, *grčánec*, *grčánjek* »goltanec«, *grčîn* »godrnjač«, *grgòt*, *grgótec*, *grgûtec*, *grgráč*, *grgrávec*; *hrčák* »ime psa«, *hŕček* »vrsta glodavca«, *hŕčka*, *hrčica* in pod.

Sbh. samo na zahodu *grgoćati*, *grgótati*, *grkati*, *grčati*, *hrčiti*, *hrčati*, *hŕkati*. Tudi r. csl. *gъrkati*, br. *harkać*; izredno razvito v č., prim. *hrkati*, *hrčeti*, *hrkotati*, slš. tudi *hrgat'*, *hrglovat'*, *hargotat'*; z začetnim *ch-* č. *chrkati*, *chrčeti*. Izhodišče vseh teh oblik je globoki grleni zvok *hr*, *gr*; podobne tvorbe so tudi v drugih jezikih, vendar brez medsebojnega sorodstva (Berneker, I 370; Machek², 184).

**gŕlica** (f.) »Streptopelia turtur«, star. tudi *gŕla*; k temu *grlîč* »mladič grlice«; nedvomno spada zraven tudi v. *grlę́ti*, *grliti*, *grúliti* »o glasu grlice ali goloba«.

Prim. sbh. *gŕlica*, mak. *grlica*, blg. *gъrlica* in *gurgulica*, csl. *grъlica* in *grъličištъ*, *kagrъličištъ* »Pullus turturis«, r. *górlica*, ukr. *gorlicja*, p. arh. *garlica*, danes *synogarlica*, č. *hrdlička*, stč. *hrdlič*. Berneker, I 369; Vasmer, I 296; Slawski, I 257 izvajajo iz *gъrdlo* »grlo«, toda Bulachovskij, Izv. AN VII 97—124, Machek², 183 in Mareš, Slavia XXXVI 350 izhajajo iz onomatopeje. Za to mnenje govore tudi drugi nazivi, prim. sln. *ptutujka* (Gutsmann), gl. *tujawka*, *tuwka*, *kurkawa*, p. *turkawka*, br. *turok* poleg lat. *turtur* in splošnogermanskega *turtel*.

**gŕlj** (m.) »grča v deski« (Škrilje), »smrekova ali jelkova veja, ki jo uporabljajo za baklo« (Vipava), *grljevica* »borovina« (Trnovo), »borova trska« (Goriš. Brda), *grljêvec* »grčava smreka« (dol.). Samo slovensko; nejasno.

**gŕm** (m.) »frutex«, dial. tudi »Corylus« (rez.); v 16. st. *garm* »frutex« (Dalmatin); dem. *gŕmek*, *grmîč*, *grmîček*, kol. *grmôvje*, *grmîčje*, *grmîčevje*, *grmje*; izv. *grmáča* »goščava, gosto grmovje« (Bloke); k temu *zeleni grm* »Ilex aquifolium«, *zlati grm* »Erythraea cantaurium«; pogostno tpn. *Grm*, v 14. st. *Stauden*, mtpn. *Grm*, *Grmovje*, *Grmičje*, *Grmez*, *Grmača*.

Sbh. *gȓm* poleg *gŕmēn* na zahodu do Črne gore, na vzhodu tudi pomen »Quercus genus«, mak. *grmuška* »frutex«, blg. *grъm*, *grъmъ́t* »Quercus genus«; balk. csl. *grъmъ*, str. *grъmъ*, *grem*, *grom* »frutex«. Praslovanska rekonstrukcija je težavna; verjetno je treba izhajati iz **grъmъ*. Sorodno je lit. *grúmutas* »šop, grozd«, *grùmuta* »grm« (Berneker, I 358; Fraenkel, 162). Manj verjetna se zdi povezava z lit. *krūmas*, lot. *krūms* »grm« (Miklošič, 80: Machek, Rech. 3) in še manj psl. **gъrmъ* poleg sti. *gulma-* »grm« (Uhlenbeck, KZ XXXIX, 259). Glej tudi *grmuča*, *grmada*, *gromozanski*, *gramba*, *grmušelj*, *grmoleti*, *grmolja*.

**Grmȇs** (mtpn.) »ime gričastega otoka na ljubljanskem barju« (Škofljica). Osamljeno, verjetno predslovansko. Osnova je morda ista kot v sbh. *gȃrma*, *gärma* »peč med dvema skalama na morskem bregu« (Brač), *garmenjaci* »sipine v morju«. Barić, Rad CCLXXII 171 primerja alb. *karmë*, *karrmë* »skalnat breg« (drug če o tem Jokl, Studien 35). V Istri je *karma* »razpoka v skali« (Deanović, Ric. slav. III 60), pri nas *krmol*, *krmulja* »skalnat rt, vzpetina« (kor.) in g. i. *Krma* (avtor, SVI I 309). O predrom. *garma*, *karma* glej Skok, Romania L 201; Slav. i rom. I 258; Jokl, Eberts RL I 89; VI 41; X 294 in Hubschmid, Alpenwörter, 17, 52.

**grmę́ti**, *grmi* (v. impf.) »tonare, fulgurare«, metaforično tudi za druge močne glasove; *zgrméti* »z ropotom se zrušiti, pasti v globino«; izv. *grmòt*, *grmljâva*, *gȓmljavica*, *grmljâvina*, *grménje*. Prim. csl. *vъz-grъměti*, *vъz-grъmitъ*, sbh. *gȑmjeti*, *gȑmljeti*, *gȑmi*, mak. *grmi*, blg. *gъrmi*, *gъrmne*, r. *gremétь*, ukr. *hremity*, *hryméty*, br. *hryméсь* (r., ukr., br. tudi »glasiti, razgledati se«), p. *grzmieć*, č. *hřmět*, *hřmit*, slš. *hrmiet'*.

Poleg mlade iterativne oblike *po-grmévati* je v slovenščini ohranjena tudi stara oblika *grimati* (Posočje), sbh. čak. *grímät*, *grin* »grom« (Cres), r. csl. *grimati*, ukr. *hrýmati*, č. *hřímati*, gl. *hrimać*, dl. *grimaś*.

Psl. **grъm-* je redukcijska stopnja iz ide. **ghrem-*, toda lit. *gruñsti*, *grumė́ti* »zamolklo doneti, rožljati,

ropotati«, stprus. *grumins* »redek dež«, poleg stprus. *grīmons* »zapet«, *grímikan* »pesmica« kaže na dvojni razvoj redukcijske stopnje. Poleg tega je lit. *graměti* »zgrmeti«, lot. *gremt, gremtiês* »jezno govoriti«. Sorodno je avesta *gramənt* »jezen«, nperz. *γaram* »jeza«, gr. χρεμετάω »donim«, got. *gramjan* »jeziti«, stvn. *gramizzōn* »jeziti se« (Berneker, I 360; Trautmann, 97; Porzeziński, RSl IV 7; Meillet, MSL VIII 297; Vasmer, I 306). Machek, Recherches 35 in ESČ[2] 189 opozarja na onomatopejsko poreklo osnove **ghrem-* in opozarja na podobno samostojno nastale tvorbe spn. *grummeln* »bučati, grmeti« in gr. σμαραγέω »grmim«.

**grmoléti**, *grmolím* (v. impf.) »mrgoleti, gomazeti« (zilj.), *grmovlja* »mravlja« (zilj.). Sorodno se zdi lit. *garměti* »mrgoleti«, *grumodas* »jata muh«. V tem primeru je splošno sln. *mrgoléti* nastalo po metatezi iz **grьmol-*; glej dalje *grm, grmada, gromozanski, gramba.* Mogoče pa je suponirati tudi besedno križanje, prim. č. *mrviti* »mrgoleti«, *mrva* »golazen«, slš. *mrvit'sa*, gl. *mjervić so* »mrgoleti« (o tem Machek[2], 381) in sln. *gomazéti* »mrgoleti«, *gomaz* »golazen« (glej to).

**grmólja** (f.) »gruda, kepa, jata, gomolja« (vzh štaj.). Sorodno je č. *hrmolec, hrmulec, hrmola, grmol* »bula«; Machek[2], 151 in 184 prišteva zraven tudi slš. *grman, ogrman, krman,* č. *krmolec* »zakrnel sadež«; s psl. **grьmolъ* primerja lit. *grumulas, grumulỹs* »grižljaj, cmok«. Dalje verjetno k *grmáda, grm.* Morda spada zraven tudi sln. dial. *krmol* (m.), *krmúlja* »izbočena skala, grbasta vzpetina« (kor.).

**grmulon** (*gə̀rmulon*; m.) »Bombus terrestris« (Istra). Nejasno; morda predslovansko; prim. rum. *gărgăun(e)* »Vespa crabro« s številnimi variacijami tipa *gărgăŭoán, gărgavosáne* in pod. (Tiktin, I 663). Suponirati je mogoče tudi vpliv slov. *grьméti*, prim. *grmóta* »brenčanje čebel« (Dajnko). Prim. tudi kaš. *gŕm̃ål, bŕm̃ål* »Bombus terrestris« (Sychta, I 381). Drugače Bezlaj, Eseji 119.

**gȓnec** (m.) »koš za listje« (Haloze). Morda smemo povezati osamljene, samo sln. tvorbe *grnec* poleg *gárnik* »skelet, okostnjak« in *gárnik* »motovilo«, kar je verjetno vse iz ide. **ger-* »sukati, plesti«, vendar zanesljive praslovanske rekonstrukcije iz teh oblik ni mogoče postaviti. Glej tudi *garnik* (I, II).

**gŕniti**, *gȓnem* (v. impf.) »grabiti na kup, spravljati skupaj, zbirati« (pkm., štaj.); knjižno le komp. *o- (od-, po-, pre-, raz-, z-, za-)gŕniti* (pf.), novo tudi impf. *o-grínjati*, vendar tudi zastarelo *ogračati* po tipu *vrniti* proti *vráčati* (**gъrt- : *gort-*), kar verjetno ni samo analogija. Vendar so izvedenke *ogrinjálo, pogrinjálo, zagrinjálo* novejše. Prim. sbh. *gȑnuti, gȑtati*, blg. *zagъ̀rtam, zagrъ̀ščam*, r. dial. *gornútъ, gortátъ*, ukr. *hornúty, hortáty*, br. *hornúcьca*, p. *garnąć*, č. *hrnouti*, gl. *wuhornyć*, dl. *hugjarnuś.*

Psl. **gъrt-nǫ-ti, *gъrt-a-ti* iz ide. **ger-* »zbirati, stiskati« (glej *grst, prgišče*); prim. gr. ἀ-γείρω »zbiram«, ἀ-γορά »zbor«, redup. γάργαρα »jata, gneča«, lit. *gurgulỹs* »zmotane niti, trop, jata« (Berneker, I 372; Trautmann, 102; Pokorny, 382; Slawski, I 259).

**grob** (*grȍb*), g. *gróba* »tumulus, sepulcrum«, dial. tudi »jama za krompir« (vzh. štaj.); dem. *grobȇk, grôbek, grobìč*; kol. *grôbje* »coemeterium« (pkm.) tudi *grobíšče, pogrȍb*; *grobár, grobokop, grobník, grobnica* »hypogaeum, mausoleum«. Splošnoslovansko, razen belorusko in lužiško; polna prevojna stopnja k *grébsti, grébem*; prim. csl. *grobъ* »fovea, sepulcrum«, *grobьnica* »coemeterium«, sbh. *grȍb*, mak., blg. *grob*, r. *grob* »krsta«, str. »tumulus« ukr. *hrib*, g. *hrobu*, p. *grób*, slš. *hrob*, dl. *grobla, grob* »jarek«. Iz slovanskih jezikov je rum. *gropniţă, gropar* »grobar« in lit. *grãbas* »krsta, grob«. Enako je tvorjeno stvn. *grab* »grob«, got. *graba*, dalje got. *groba* »jama«, stvn. *gruoba*, vendar slov. *grobъ* ne more biti izposojeno iz germanščine, kot so mislili starejši avtorji, že zaradi sbh. akcenta (Meillet, Ét. 218; Kiparsky, GLS 68; Berneker, I 353). Glej *grébsti, grébati, grábiti, grôblja.*

**grôb** (adj.), f. *gróba* (akc. van Wijk, IF XL 19; JA XXXVI 340), pomensko zelo razvejan pridevnik. Izhajati je treba iz dveh praslovanskih oblik, *grǫbъ* in *grubъ* (Brückner, KZ XLII 345; Slawski, SO XVIII 260). Na *grubъ* kaže p. *gruby*, mak., blg. *grub* poleg csl. *grǫbъ*, sbh. *grȗb, grúba*, r. *grúbyj* (*grub, grubá*), ukr. *hrúbyj*, br. *hrúby, hrubý*, p. dial. *gręby*, č., slš. *hrubý*, gl. *hruby* (dl. *gropny* < n. *grob*). Izv. *grobôst, grobína*, v. *pogrobéti*; v 16. st. *grob* »rudis, agrestis, grob, debel«, *grobust* »rusticitas, Grobheit« (Megiser).

Splošnoslovanski pomen je »hrapav, neraven, robat«, ki se dozdeva prvoten, toda že csl. *grǫbъ* je »surov, neotesan, prostaški«; prim. tudi rum. *grumb* »robat, surov«, madž. *goromba* »surov, divji, debel«. V sln. ni izpričan pomen »grd« (sbh., mak., blg., luž.), antonimno »lep, čeden, spreten, imeniten«, npr. *groba hiša* (dol.), *grobi ljudje* »veljaki« (dol.), *gro dečko, groba deklina* »lep« (vzh. štaj.), *groba mojškra* »spretna«, *grobja obleka* »lepša, praznična« (Litija). Drugi pomenski odtenek je »debel, masiven, velik«, v 18. st. *pregrobi hlebi* »preveliki« (Pohlin), adv. *gróbo* »veliko«, *grobo denarja, ljudi* (vzh. štaj.). Prim. čak. *grȕbi* »nenavadno velik« (podobno č., slš., p., ukr., br.). Toda splošno slov. *grobo, na grobo, v grobem* »splošno, približno« (prim. č. *zhruba*, p. *z grubsza*).

Sorodno je lit. *grùpti, grumbù* »otrpniti, postajati neraven, hrapav, grudast«, *grublùs* »neraven, hrapav«, lot. *grumbt* »dobivati gube«, *grumba* »guba«. Vrsta avtorjev suponira ide. **ghreu̯-bh-* (glej *grúda, gȓd, gȓst, grȗst*) s sekundarno nazalizacijo in pritegne zraven tudi stvn. *grob* »debel, močan, velik« (Osthoff, Et. Parerga I 353; Pedersen, Mat. i Pr. I 167; Trautmann, 99). Drugi izhajajo iz ide. **ger-* »vrteti, sukati« (glej *gŕba*) z nazalizirano variacijo osnove in primerjajo stvn. *krampf, krumpf* »zakrivljen« (Berneker, I 355; Vasmer, I 312; Pokorny, 387). Nazal je tudi v alb. *grumbë* »neraven, hrapav« (Vasmer, Studien I 21). Toda sln. dial. *grãmba* »gruda« »Goriška Brda) z verjetno sekundarnim *-m-* odgovarja lit. *gruoblě* »griček«, *gruõblius* »neravna pot«: *grubtas* »gruda« (Būga, Rinktiniai raštai II 351).

Zaradi sln. dial. *grȗb* »čeden, lep« (vzh. štaj.) misli Kelemina, ČZN XXIII 142, da je sovpadlo v slovenščini dvoje osnov in opozarja na n. dial. *gerubig, rubig* »schicklich, herzig« (Unger-Khull, Steir. Wschatz 511).

**grôbati**, *grôbam* (v. impf.) »okopavati vinograd« (vzh. štaj., dol.), tudi *grûbati* (dol.); k temu *grôbar*, *grobáč* »kopač v vinogradu«, *grôbanica* »kramp za okopavanje«, tudi *grôbanka* in *grebenica*. Striedter-Temps, DLS 132 povzema po Pleteršniku, I 255, da je izposojeno iz srvn. *gruoben*. »kopati jamo«, subst. *gruoben* »okopavanje vinograda«. Vendar pomeni jvzh. štaj. *gröb* »jama za krompir« in čeprav v slov. jezikih ni glagolov z *-o-* stopnjo od *grébsti*, *grébem*, je *gróbati* lahko tudi domača tvorba, seveda priličena na nemško (prim. sin. *raguliti*). Prim. mak. *gribam lozu* »okopavam vinograd« (Ohrid), sbh. *izgrnuti vinograd*.

**grobijân** (m.) »surovež, nasilnež«, tudi *grobljânec*, v. *grobijânčevati*. Prvič pri Gutsmannu v 18. st. Splošnoslovanska izposojenka iz nvn. *Grobian* z lat. sufiksom *-ianus* izvedeno iz nvn. *grob* v 15. st. (Kluge-Götze, 271) in nato naslonjeno na slov. *grǫbъ* »grob«. Sbh. *grubljān*, mak. *grubijan*, blg. *grubljàn*, *grubijànin*, r. *grubián*, ukr., br. *hrubljàn*, p. *grubijanin*, starejše *grobian*, *grobljan*, č. *hrubián*, *grobián*, *krobián*, slš. *grobian* (Berneker, I 355; Vasmer, I 311; Sławski, RSl XVI 83). Jakobson, Word VIII 4, 390 sodi, da se je beseda razširila s češkim posredovanjem v 16. st. je bila zelo popularna in prevajana knjiga Práva doktora Grobiána.

**grǫ̂blja** (f.) »kup kamenja, kamenit plaz«, dial. tudi *grômblja* in *groblje* (n.) »razvaline«. Nejasno; csl. *groblja* in sbh. *grôblje* pomeni »sepulcrum«, csl. tudi »fossa« in spada k *grobъ*, *grebsti*. Vendar je stč. *hrôbě* »grmada« č. dial. *hrůbě*, g. *hrůběte* »kup peska, gramoza« (Machek², 181). Zaradi sln. dial. *grûmbelj* »majhna kopica sena« (pkm.) pa je mogoče misliti tudi na **grǫb-*, prim. p. *grąba*, *gręba* »vzpetina, grič, breg«, lit. *grùbti*, *grumbù* »gručast, grudast biti«, *grùblas* »vzpetina, griček«, lot. *grubuļi* (pl.) »razvaline, groblje« (glej adj. *grôb*).

**Gročana** (tpn. pri Trstu), 1298 *dorff Groczan*, 1499 *Grottschane* (M. Kos, Prim. urb. II 253; STL rkp.), it. *Grozzana*. Gotovo predslovansko ime iz nekega romanskega ali predromanskega antroponima, morda **Gratus*, **Graetius*, prim. furl. tpn. *Grazzàn*, *Grezzàn*, *Grizzàn*, *Grissàn* (Pirona, Voc. Friul. 1483).

**grôd** (f.) »prsi, prsni koš«, navadno pl. *grôdi*, dial. tudi *ogrôdi* »prsi«, toda *ogrôd* (f.) »okostje, skelet« (dol.) poleg *grôd* (m.) »rebra«, npr. *pod grodom* »pod rebri«, kol. *grôdje*, *ogrôdje* »prsni koš, okostje, skelet«. Knjižno prevladuje danes v pomenu »prsi«, posebno »ženske prsi«, mlajša izposojenka iz drugih slov. jezikov *grûdi* (f. pl.), redko sg. *grûd* (f.) poleg kol. *ogrôdje* »vsaka nosilna konstrukcija« (npr. v stavbarstvu). Gutsmann v 18. st. navaja pri *hrod*, *hrodje* samo pomen »Gerippe«.

Tudi zah. sbh. je izpričan pomen »thorax« pri Belostencu in na Braču je *grûda* (f.) »prsna kost, grodnica«. Sicer splošnoslovansko samo »pectus«, sbh. *grûdi*, mak. *gradi* tudi »seski«, blg. *grъd*, csl. *grǫdь*, r. *grudь*, ukr. *hrudь*, br. *hrudzi*, stp. *grędzi*, č. in slš. *hruď*, gl. *hrudž*. Ker za pomen »pectus« ni sorodstva v drugih ide. jezikih, je psl. *grǫdь* še vedno brez nedvomne etimologije. Slovenski pomen govori za ide. **ghrondh-*; prim. lat. *grunda* »streha, ostrešje«, lit. *grandà*, lot. *gruõdi*, stprus. *grandico* »mostnica, podnica« poleg stprus. *grandan* (akz.) »mož«, slov. z *-e-* jevsko stopnjo *gręda* (glej *gréda* I in *grédelj*). Navadno suponirajo ide. **gu̯hrondh-* »otekati, naraščati, kipeti«, prim. lat. *grandis* »velik«, gr. βρένθος »napuh« (Pokorny, 485; Vasmer, I 312 z lit.). Miklošič, 79 in Berneker, I 356 povezujeta *grǫdь* z **grǫdь* »vzpetina« (glej *gréda* II), kar poskuša dalje razviti Sławski, I 342 in Slavia occ. XVIII 260. Zubatý, JA XVI 393 (isto v Studie I 2, 98) je mislil na **ger-* »vrteti, sukati«; prim. p. *grędač się* »vrteti se« (glej *gródelj*). Otrębski, Z badań nad inf. nos. 2 in Machek, Recherches 5 pa primerjata lit. *krutìs* »prsi«, lot. *krûts* »prsi, grič« (zavrača Fraenkel, 291). Pedersen, LP I 1 pa opozarja na arm. *argand* »uterus« (to sprejme Fraenkel, toda odklanja Vaillant, BSL XLVI 2, 177).

**gródelj** (m.) »surovo železo, kepa železa« (gor.). Štrekelj, ČZN VI 14 navaja tudi sbh. *grudelj*, kar ne omenja noben sbh. slovar. Iz sln. je avstr. n. *Graglach*, *Gralach*, *Gragen* »bearbeitetes Eisenstück«. Verjetno iz **grǫdělь*, kar bi bilo mogoče primerjati z lit. *grandis* »člen verige, zapestnica«, dial. tudi »okrogel hleb sira«, prus. *grandis* »prstan«, gr. γρόνθος »stisnjena pest, zavih ščita«. Sem prištevajo tudi p. *grędać się* »vrteti se« iz ide. **ger-* »vrteti, sukati« (o tem Pokorny, 385).

**-gróden** (adj.), samo v komp. *ogróden* »robat, surov, ostuden« (pkm.). Matzenauer, LF VII 203; XI 346 in z rezervo tudi Berneker, I 356 povezujeta s csl. *grǫstokъ* »krut, nadležen« (Supr. 250, 3), r. csl. *grustokъ* »nadležen, vsiljiv«. Dvomljivo je tudi sorodstvo z lit. *grę́sti*, *gréndžiu* »praskati, drgniti« in spvn, *grand* »pesek« (Fraenkel, 167).

**grof** (*grọ̈f*; m.), g. *grọ́fa* »fevdalni magnat«, f. *grofica*, *grofínja*, *grófovka*; posest: *grofíja*, *grófovina*, adj. *grófov*, *grofíčin*, *grófji*, *grófóvski*, *grofíjski*; redko v. *grófováti*, *pogrófịti* (*se*). Pri Megiserju v 16. st. je za n. *Graf* samo »knez«, pri Gutsmannu v 18. st. »knez, grof«. Izhodišče fevdalnega termina je stvn. *grāvio*, *grāvo*. To je bilo najprej sprejeto v stč. *hrabie*, nč. *hrabě*; iz č. je p. *hrabia* (*grabia*) in gl. *grabja*. Srvn. *grāve*, *graf* je dalo madž. *gróf*, iz madž. je rum. *gróf*, slš. *gróf* in morda tudi sbh. kajk. *grȍf*, *grȍfica*, *grȍflja* (tako Skok, I 623 in Schneeweis, DLSbkr. 198). Vendar kajkavskih oblik ne moremo ločiti od sln., ki jih Berneker, I 379 in Striedter-Temps, DLS 132 izvajajo naravnost iz srvn. bav. *graf*, *grave*, izposojeno po letu 1200; dvomi v to Machek², 182, ki misli tudi za sln. oblike na madž. poreklo. Naravnost iz nvn. *Graf* je vzh. sbh. *grâf* (od 18. st.), starejše p. *graf*, *gróf*, r. *graf* (od Petra Velikega). Po različnih, ne docela pojasnjenih poteh je bilo sprejeto br. *hrap*, ukr. *hrap*, *hrábja*, *hráblja*, dl. *groba* in madž. *gereb* (prim. spn. *grēve*, šved. *greve*, na Sedmograškem *grēf* »župan, vaški sodnik«). Za pragerm. **grâbion* s prvotnim pomenom »sodnik« ni na razpolago nedvomne etimologije (Kluge-Götze, 266).

**gróhati I**, *gróham* (v. impf.) »biti, tolči, mahati«, npr. *grohati s pestjo*; *grohati obleko* »naravnavati gube na obleki«. Prim. sbh. *gròhnuti*, *gròhnēm*, *gronuti*, *grònēm* »pasti« z ropotom«, mak. *grovne* »zruši se, pade z ropotom«, blg. *gròham* »tolčem, bijem,

ropočem«, r. *gróchnutь* »udariti, zrušiti se, ropotati«, č. *hrochati* »tolči, pokati z bičem«.

Pomensko enake so oblike z *-u-*: sbh. *grúhati, grûham* »tolči, z ropotom razbijati«, pf. *grȕhnuti, grȕhnēm*, mak. *gruva* »mlati«, blg. *grùham* »mlatim, tolčem«, r. *grúchnutьsja* »zrušiti se z ropotom«, ukr. *grúchnuty* »ropotati«, p. *gruchnąć* »počiti«. Verjetno spada zraven tudi sln. *rúhati, rúham* »stresati, zmajati, drobiti se, žuboreti«, *rûhniti, rûhnem* »podreti«, poleg *rúšiti, rûšim* »podirati«.

Za oblike brez *-g-* prim. č. *rohnouti* »udariti« (Machek[2], 515), *porouchati* »raztrgati, uničiti«. Machek[2], 523 suponira zaradi p. *rozgruch* : č. *rozruch* in csl. *razdrušati, razdrušiti* prvotno **gruchati*.

Medsebojni odnos med **grochati* in **gruchati* je težko določiti. Berneker, I 353 in 357 ne izključuje možnosti, da je oboje mlajša onomatopeja. Lahko je tudi plod besednega križanja. Z **gruchati* primerjajo lit. *griúti* »podreti«, lot. *grût* »podreti«, lit. *griáuti* »raztrgati«, lot. *graût* »rušiti«, lat. *ingruō* »udarim, navalim«, srspn. *grūs* »pesek«. Toda *grochati* ustreza stvn. *krahhon* »krachen«. Glej tudi *grohot* (I in II) in *gruh*.

**gróhati** II, *gróham* (v. impf.) »kruliti« (o svinjah), tudi *hróhati, króhati, rohnéti*.

Sbh. *guritati, gurìkati, hrôcati, hrȍkati, hrȍktati, hrûpati* »kruliti«; č. *hrochati, hrochotati* »kruliti«, *hrochna, chrochna, chruně* »svinja«, p. *gruchnąć, gruchotać* »kruliti«, *gruczek* »prasec«, *chruchla* »svinja«, *chruń* »svinja«, ukr. *chrunь* »svinja«.

Stara onomatopeja, prim. gr. γρύζω »krulim«, γρῦλος »prase«, lat. *grundio, grunnio* »krulim«, stvn. *grunzian* »grunzen« itd. (Walde-Pokorny, I 658). O ekspresivnih spremembah pri slov. besedah Kořínek, Stud. onom. 195.

**grohȍt** I (m.) »bučen smeh«, v. *grohotáti se, grohotâm se, grohôčem se* »bučno se smejati«. Brez začetnega *g-* verjetno tudi *rohnéti, rohnim* »glasno vpiti, razgrajati«.

Prim. sbh. *grȍhot* (m.) »glasen smeh«, *grohòtati, gròhoćem, grohitati, grohićēm* »rožljati«, mak. *grohot* »ropot, bučen smeh«, blg. *gròhot* »ropot, grom«, csl. *grochotъ* »bučen smeh, ropot«, *grochotati sę* »glasno se smejati«, r. *gróchot* »ropot, smeh«, *grochotátь* »rožljati, ropotati«, *gróchatь, gróchnutь* »z ropotom se zrušiti«, ukr. *hróchit* »grom, bučanje«, p. dial. *grochot, grochotać* »z ropotom rušiti«, č. *hrochot* »ropot« (Vasmer, I 311; Berneker, I 353).

**grohȍt** II (m.) »grob pesek, šoder, prod«, pri Pleteršniku le dial. *grahôt, grahût, grahûta* (f.). Badjura, LG navaja *gróhat, gráhot, groht, groft, grahótje, gráhovlje*; tudi *rohot* »posebna oblika struge« (goriš.); v mtpn. in hdn. *Grohat, Grohota, Grot, Rohot, Rohat* in verjetno tudi *Brehat* (avtor, SVI I 201).

Sbh. *grȍhot* »kamenit svet, pesek«, v tpn. *Grohot, Grohote*; blg. *grùhač* »kamenit svet«, ngr. γκροχότι »pred vetrom zaščiten kraj« in tpn. Γκροχότια (Vasmer, Sl. im Griechl.); ukr. *gréchit, gréchota* »šoder, prod, drobno kamenje, golo, skalno pobočje« (Hrabec, Naz. Huc. 37); toda le p. *gruchot* »ropot« poleg tpn. *Grochotice, Gruchot*, slš. tpn. *Hrochot', Chruchot'*, č. tpn. *Hrochot*, v 14. st. *Hrochot*. V tem starem topografskem terminu prevladujejo oblike z *-o-* (ukr. *-e-*). Zaradi lit. *greva upés* »rečna struga« in lot. *grava, grava* »struga, globel, zmol, deber«, kar izvajajo iz lit. *griúti* »podreti«, *griaúti* »raztrgati« (Fraenkel, 171) je mogoča primerjava z *grochati, gruchati*. Miklošič, ONappell. 134 navaja samo *grochotъ* »bučen smeh«, Skok, Rad CCXXIV 120 pa povezuje ta *grohot* z *gruh, groh* »šoder, prod«.

**gróla** (*gróla*; f.) »korala« (vzh. štaj.), »jagoda na ogrlici« (Posočje), »jagoda na rožnem vencu« (vzh. štaj.), »kaplja, solza« (Slov. gorice); dem. *grólica*. Izposojeno iz bav. avstr. *Gralle*, kor. n. *grälle*, štaj. n. *gralle*, tirol. n. *grqllɛ* »korala, jagoda na rožnem vencu« (Berneker, I 67; Grafenauer, Razpr. ZDHV I 382; Striedter-Temps, DLS 132). Izhodišče je gr. κοράλλιον, lat. *corallium* (Schrader, RL 456). Sln. *korâla, korâlja* je iz it. *corallo*; dial. *klâriš* »korala« (pkm.) pa je iz madž. *kláris, kaláris* (Benkö, MESz II 321).

**grom** (*gròm*; m.), g. *gróma* »tonitrus«, metaforično tudi za drugačne močne glasove; v. *grométi* »grmeti, biti hrupen«, redko *gromȍt* »hrup«, adj. *grômski, grómen, gromovît, gromoviten*; zanimivo je sln. *gromotrêsk* »Sempervivum«, prim. stč. *hromotřěsk*, p. *gromotrzask* (< č.) poleg č., sln., sbh. **netrěskъ*. Splošnoslovansko; polna prevojna stopnja k *grьměti, grimati*; prim. csl. *gromъ*, sbh. *grôm*, g. *grôma*, mak. *grom*, blg. samo dial. *grom* (sbh., mak., blg. pomeni tudi »blisk, strela«), r. *grom*, br. *hrom*, ukr. *hrim*, g. *hrómu* (r., br. ukr. tudi »nevihta«, p. starejše *grom* (dial. *grzem, grzym*) »grom, blisk, nevihta, hrup«, č., slš., gl. *hrom*. Iz redukcijske prevojne stopnje **grьm-* je blg. *grъm, grъmel, gъrmѝt*, prim. kajk. *grm* in po Miklošiču tudi vzh. štaj. *grm* »grom«. Polna prevojna stopnja je tudi v lit. *graméti* »zgrmeti, z ropotom se zrušiti«, gr. χρόμος »hrup, nevihta«, stvn. *gram* »jezen«, avesta *granta* »jezen«, perz. γaram »jeza« (Berneker, I 353; Trautmann, 97; Pokorny, 458). Iz ruščine je prešlo v druge slov. jezike *pogrom* »teroristična akcija«.

**gromozânski** (adj.) »izredno velik«. Prim. r. *gromádnyj* »izredno velik«, *gromózdkij* »izredno težak«, lit. *gramõzdas* »izredno veliko, neokretno bitje«. V sln. sovpada de.)ma s sin. *grozânski, velikânski*. Dalje glej *grmada, gromada*.

**grōp** (m.) »čop, perjanica«. Prim. sbh. *grȍp* »vozel« (Dubrovnik), *zagropàti se*. Izposojeno iz it. *groppo* »vozel«, ben. *gropo*, furl. *gropp* iz lat. *cruppa* »debela vrv« (Mende, RLS 71; Skok, I 624).

**grōpa** (f.) »za podplate strojena goveja koža«. Izposojeno iz it. *groppa* »konjski hrbet«, ben. *gropa* »hrbet četveronožcev«, furl. *gròpe* »isto« (Pleteršnik, I 196; Mende, RLS 72). Zadnje izhodišče je germ. *kruppa* »zvita snov« (Meyer-Lübke, 4787).

**Grosúplje** (tpn., adj.), g. *z Grosupljega*; 1136 *Gloslupp*, 1249 *Grazlup*, 1250 *Groslup*. Edina paralela je štaj. n. tpn. *Grasslab*, 860 *ad Crazulpam*, 937 *ad Grazluppa*, 982 *Crazluppa, Grazluppa*. Naivna razlaga že v 17. st. pri Valvazorju iz n. *gross*, sln. *Uplje*, kasneje iz sln. *grezop(o)lje* (Švigelj, Slovenec, 29. I. 1919, 3). Ramovš, Ljub. Zvon, 1919, 176 je

suponiral adj. *graslup k *gręzъ* kakor *gorjup*. Kranzmayer, Carinthia, 1842, 6 in 105 je izhajal iz longob. **grass(ah)lauffja* »brzica, hudournik« (glej tudi Kranzmayer, KONB I 52). Sln. oblika imena govori za bolj verjetno izhodišče iz nekega gotovo ne slovenskega antroponima. Kelemina, Razpr. SAZU I, 1951, 111 je opozarjal na ilirski sufiks *-opl-*, prim. Ὄρτοπλα.

**grȍš** (m.), g. *grǫ́ša* »naziv starega avstrijskega novca«, tudi *grǫ́šič*; k temu adj. *pogrôšen* »malovreden«, *pogrošnják* »hlebec kruha za en groš«, *ni počenega groša vreden* »ničvreden«. Prim. sbh. *grȍš*, mak., blg. *groš* »turški novec za 40 piastrov«, p. *grosz* »groš, denar« in iz tega tudi br. *groši* (pl.) »denar«, ukr. *hriš*, r. *groš*; kot v sln. tudi č., slš. *groš*, gl. *khroš*. Vse s posredovanjem nemškega *Grosch*, *Grosche*, srvn. *gros*, *grosse* iz srlat. *grossus* (= *denarium*) »vrsta novca«; pri tem je srvn. *gros* prevzeto s posredovanjem č. *groš* (Miklošič, Fw 91; Berneker, I 354; Bunc, SJ III 58; Striedter-Temps, DLS 132).

**grôt** (m.) »lijak, koš v mlinu, kamor se vsipa žito; odprtina na petrih, skozi katero se meče seno v jasli; obod vinske preše; žrelo«, tudi *grôd*, pl. *grodi* »isto« (Ig), »obod pri izvirku« (pkm.), »cize« (Slovenske gorice). K temu še *grôdek* »majhna ciza«.

Prim. sbh. *grôt* »lijak v mlinu, nakladni prostor pri vozu; vrat steklenice; bolezen v grlu«; r. csl. *grotъ* »čaša, bokal«, ukr. *hrot* »lijak v mlinu« (< slš.), č. *hrot* »lijak, škaf, lesena posoda«, *hrota* »žehtar«, *hrotek*, *hrotnice*, slš. *hrot*, *hrotok*. Vendar č. dial. tudi *hrotek*, *hrodek* »kopica iz petih snopov«, *hruta* »svitek iz več povesmov lanu«. Nejasno; za oblike tipa *grotъ* je Miklošič, 79 opozarjal na stvn. *grant*, *krant* »vrsta soda«; Scheftelowitz, BB XXVIII 145 je primerjal sti. *ghaṭas* »lonec, vrč«, Hirt, Ablaut 80 je izhajal iz lit. *gérti* »piti«, slov. *žьrati* »žreti«, Machek², 185 pa je z rezervo mislil na sorodstvo z nvn. *Kratten*. Še bolj nejasno je sln. in č. dial. *grod*. Morda kontaminacija dveh različnih osnov.

**gróta I** (f.) »jama, votlina« (Kras), tudi mtpn. *Grota* (Kopriva), *Grotovšče* (Medana). Izposojeno iz it. *grotta* »jama« iz vulg. lat. *crupta* = gr. κρυπτή »pokrit hodnik, kripta«. Prim. tudi sbh. *gròta* »votlina« od 18. st. v Dalmaciji (Schütz, Geogr. Term. 46) in n. *Grotte*.

**gróta II** (f.) »vrsta voza, lojtrnik« (rez.), navadno pl. *grote*; koroško *grote* »Wagenleitern« (Gutsmann); v Kranjski gori trdi *gróten* (m.) »voz«. Izposojeno iz bav. avstrijskega *Gratten* »vrsta voza«, kor. n. *Gràte* »dvokolesni voz« (Striedter-Temps, DLS 132).

**gróza** (f.) »horror«, tudi adv. *groza* »strašno, mnogo, izredno«; k temu *grózen* »horribilis«, adv. *grózno* v pomenu gradacijske stopnje, v. *groziti komu* »pretiti«, *groziti se*, *zgroziti se* »gnusiti si«, iter. *zgrážati se*; *ogroziti koga*, *ogróžati*, *ográžati* »biti komu nevaren«; *gróžnja*, starejše tudi *grózba* »pretnja«, adj. *grozljìv* »strah vzbujajoč«; *grozóta*, *grôznost*, *groznóba* »strašen dogodek«, adj. *grozovȋt*, s. *grozovȋtost* »brutalen, brutalnost«, iz drugih slovanskih jezikov tudi *grôznica* »mrzlica, vročina«.

Splošnoslovansko; prim. sbh. *gròza* in *gróza* »horror«, *grôzan* »strašen«, *gròziti*, mak. *groza*, toda *grozen* »grd«, blg. *grozen* »grd«, *grozjà* »groziti«; r. *grozá* »nevihta«, *gróznyj* »strašen«, *grozítь* »pretiti, strašiti«, ukr. *hrozá*, *hríznyj*, *hrozýty*, br. *hrazá* »nesreča«, *hrózny* »grd«, *hrazícь* »pretiti«, p. *groza*, *grożny*, *grozić*; č. *hrůza*, tudi adv. *hrůza* »mnogo«, *hrozný*, *hroziti*, slš. *hrôza*, *hrúza*, *hrozný*, *hroziť*, gl. *hroza*, *hrozny* »grd«, *hrozić*, dl. *groza*, *grozny*, *groziś*. S češčino se ujema sln. *zgroziti se*, č. *zhroziti se*, *ogrôžati*, č. *ohroziti*, *gróžnja*, č. *hrozba*, dl. *hrozba*; iz slov. jezikov je rum. *groază* »strah«, *groáznic* »strašen«.

Sorodno je lit. *gražóti* »groziti, pretiti«, *graznà* »podrejenost, disciplina«, lot. *gręzuôt*, *grežuôt* »pretiti, ogrožati« (Berneker, I 354; Trautmann, 95; Vasmer, I 309). Dalje primerjajo gr. γοργός »strašen«, ir. *garg* »divji, surov«, *grain* »gnus« (Osthoff, Parerga, 44; Pederson, Kelt. Gramm. 95 d.; Būga, Rink. raštai I 284; II 217; Fraenkel, 165).

**grȍzd** (m.), g. *grózda* »uva«; kol. *grózdje*, *grozdíčje*, *grózdjiče*, *grozdôvje*, *grozdôvlje*, *grozdôvljiče*; k temu *pasje grózdje* »Lonicera xylosteum«, *kačje grózdje* »Solanum nigrum«, *laško grózdje* »Ribes nigrum«, *grózdjiče* (*rdeče*, *kresno*, *kurje*, *laško*) za razne vrste »Ribes«.

Prim. sbh. *grôzd*, *grôžde*, mak. *grozd*, *grozje*, blg. *grozd*, *grozde*; csl. *grozdъ* in *groznъ*, r. *grozd*, str. tudi *grьznъ*, *greznъ*, *grezdno*, ukr. *hrózno*, *hrózlo*, *hrízen*, p. *grono*, stp. *grozno*, č. *hrozen*, slš. *hrozno*. Etimologija ni jasna. Deloma povezujejo z *grana* »veja« (glej *graden*), ide. **ghrō-*, **ghrə-* »brsteti, zeleneti«, stvn. *gras* (Berneker, I 355; Mladenov, 111; Pokorny, 454). Mühlenbach-Endzelin, I 650 in Vasmer, I 310 primerjata lot. *gręzns*, *gręzna* »petelinov greben«; Meillet, Ét. 454 misli na gr. βότρυς »grozd«; Wood, KZ XLV 63 na norv. dial. *krase* »grozd« poleg *krasa* »gnesti«; Otrębski, Idg. Forsch. 183 na sti. *drakšā-* »grozd« z metatezo *-d-/-g-* (enako Mach k², 185). Oštir, AAS II 33—69 pa suponira predindoevropsko izhodišče.

**grózen** (adj.) »postaven, lep, gizdav« (gor., Tolmin, Savinjska dolina). Nejasno, samo sln. in blg. Mühlenbach-Endzelin, LDW I 651 povezuj z lit. *gražùs*, *grãžnas* »lep, postaven, gizdav«, *grõžis*, *gražybė* »lepota, gizdavost«, lot. *gręzns* »lep, brhek, zal«. To povezuje Machek, Rech. 5, 10, 12 s slov. *krasa*, *krasьnъ* (dvomi Fraenkel, 165), Stokes, BB IX 88 pa pritegne stir. *breg*, ir. *breagh* »lep«. Zaradi sln. *zal* »lep« < *zьlь*, *gorji*, *gorši* »boljši, lepši« je fonetična in semantična podobnost z baltščino dvomljiva. Lahko pa je sln. *grózen* »lep« poleg »strašen« vplivalo na antonimično spremembo pomena pri mlajših *zal* »lep«, *gorji*, *gorši* »boljši, lepši«.

**groziti**, *grozím* (v. impf.) »pogrezati, potapljati, usedati se«, k temu pf. *pogrózniti*, *pogrôznem* in *pogroziti* (tudi pf.), *gróžati* »zajemati« (pkm.), npr. *z žlico grožati jed*; dial. tudi *grúzka* »jama, votlina« (ob Sotli), mtpn. *Groska*, *Gruska*, *pri Groski*, pri *Gruski*.

Prim. sbh. čak. *gruzȉt* »potopiti«, *gruznuti* (Stulić), csl. *po-grǫziti* »potopiti«, r. *gruzitь* »potopiti«, *gruz* (m.) »teža, utež«, ukr. *hruzýty* »teptati tla z nogami«,

*hruzъ* (f.) »močvirje«, p. *grążyć* »potopiti«, *grąz*, g. *gręzu* »globoko blato«, č. *hroužiti, hrouziti* »potopiti«. Psl. **grǫziti, *grǫzįǫ*, primarno kavzativ k *gręziti, gręznǫti* (glej *grez*). Sorodno je lit. *gramzdýti, gramzdìnti* »potopiti«, *gramzdas* »kapelj« k *grimsti* »pogrezniti« (Berneker, I 356; Trautmann, 97; Fraenkel, 169; Vasmer, I 312).

**gȓpa** (f.) »koruzna pogača« (vzh. štaj.), »voščine, satovje« (pkm.); tudi *jirpa* »koruzna pogača«; v tpn. *Grpica, Grpina.*

Nejasno; morda redukcijska stopnja **grъpā* iz ide. **ghru-p-* (glej *grûpež*). Mogoče pa je misliti tudi na metatezo iz *prga* »pesek, zdrob«, sbh. *prga* »kaša«, r. *pergá* »pelod« (Kelemina, ČZN XXXII 42; Bezlaj, SVI II 125).

**gȓst** (f.) »kar se zgrabi z eno roko« (Tolmin), npr. *grst slame*; splošno sln. samo v sestavljenkah *prgíšče* (n.), *prgíšča* (f.), *prgíšč* (f.), *prégršče* (n.), *perîšče* (n.) »kar se zgrabi z eno ali z obema rokama«; v 16. st. *pargiſhzhah* (Krelj), *prijſha* (Dalmatin) iz **pri-gršče* (Ramovš, Hgr. II 80, 245).

Prim. sbh. *grst*, mak. *grst, garst, grska* »dlan«, blg. *grъ̀st*, pl. *grъ̀sti* »šopi konoplje«, csl. *grъstь*, r. *gorstь*, ukr. *horstь, horstka*, p. *garść*, č. *hrst*, slš. *hrsť*, gl. *horšć*, dl. *gjarsć*. K temu sbh. *prêgršti*, čak. *prêgaršća, pagrîšć, pregrši* (Kosmet), csl. *prěgrъšta*, r. *prigoršenь, prigoršnja*, br. *prýharšča*, p. *przygarść, przygarśnić*, č. *přehrštěl, přehuošel, přehršle*, slš. *priehrstie, priahršlia* in podobno. S psl. *gъrstь* je sorodno lot. *gurste* »prgišče lanu« (Zubatý, Stud. I 2, 99) in gr. ἀγοστός »za prijem upognjena roka« k ἀγείρω »zbiram« (Persson, BB XIX 281). Ista osnova je v slov. *gъrtati*, sln. *grniti.* (Berneker, I 371; Vasmer, I 298). Iz slov. jezikov je alb. *grucht* in rum. *gîrşt* »grst«.

**grstiti se** »gnusiti se«, (v. impf.) *grsti se mi* (pkm.); k temu adj. *grstljîv* »ogaben«, *grstljivost* (pkm); v 16. st. pri Krelju *grsiti se*, s. *grsoba*. Primer sbh. *grstiti se* »gabiti se«, *grst* »gnus«. Zaradi starosti teh oblik smemo sklepati na psl. **grъstь* poleg **grustь*, kar bi ustrezalo lit. *grùsti, grundù* »biti dolžen, žalosten, nerazpoložen« proti *širdìs griaũdžia* »težko mi je pri srcu«, *graudùs* »ganljiv«. Dalje glej *grûst* in *grúditi.*

**grtȃn** (m.), g. *grtána* »požiralnik, goltanec«, tudi *grtánec* »goltanec, Adamovo jabolko, hrustanec«; v 18. st. *grtalnik* (Pohlin). Oblikovno najbliže je csl. *grъtanъ* »larynx«, r. *gortanъ* (f.), ukr. *hortánъ*, č., slš. *hrtan*. Toda sln. *grčánek* »uvula«, *grčánjek* »požiralnik« (tudi sbh. kajk.) je morda iz **grъkjanъ*; prim. sbh. *gȑkljan*, mak. *grklan*, blg. *grъklan, grъkljan*. Te oblike so blizu lit. *gurklỹs* (v baltskih jez. *-kl-* < *-dl-* / *-tl-*), *gùrklis* »golša, Adamovo jabolko, vrat«, stprus. *gurcle* »požiralnik«. Pregled otežkoča vrsta ekspresivnih variant, npr. stč. *chrtal, hrtal, křtálek*, sln. dial. tudi *hȓtalec* »rilec« (vzh. štaj.). Analogno so tvorjene sln. oblike *goltȃn, goltánec* poleg *gȏlt* (m.), *gólta* (f.). Zaradi dl. *gjarś* »golt« smemo suponirati tudi psl. **grъtъ*. Rumunske izposojenke iz slov. jezikov *gîrtan, gîltan, gîtlan, gîrclean, gîrtlan* govore za medsebojno vplivanje različnih oblik. Zato je malo verjetna rekonstrukcija psl. **gъrtanъ* iz ide. **gu̯er-* (glej *gȓlo, žréti*) pri Bernekerju, I 372 in Skoku, I 621; bliže je mnenje o medsebojnem vplivanju osnove **glъtati* (glej *góltati*) in *gъrdlo* »grlo« (Vaillant, Gramm. comp. II, 1, 149; Slawski, III 163; Fraenkel, 148). Manj verjetno povezuje Machek[2], 185 z lat. *guttur* »grlo« in Brückner, 271 z **gъr(t)nǫti* »zgrniti«.

**grúča** (f.) »gruda, kepa, kobuljica«, adj. *grúčast, grúčav* »kepast, grudast«, v. *grúčiti se* »sprijemati se v kepe«. Sbh. *gručast* »debel, nespodoben človek«.

Nejasno; pomensko blizu je p. *gruzel, gruzła, gruziol* »gruda, kepa«, gl. *hruzła*, dl. *gruzła, gruzdło*, ukr. *gruzlo* (n.) »gruda, kepa« (Slawski, I 362 < *gruda*). Toda p. *grucza* »grba«, *gruczol* »glandula« je morda sorodno z *gȓča*. It. *gruzzo* »kup, vsota« iz long. **gruzzi* (Štrekelj, JA XII Mende, RLS 72) semantično ne prihajata v poštev.

**grúditi**, *grúdim* (v. impf.) »mučiti, težiti«, npr. *skrb, lakota, mraz me grudi*; izhodni pomen je »gristi, glodati«, npr. *gruditi kruh, orehe, travo*; pf. *zgrúditi, pregrúditi* »zgristi, zdrobiti z zobmi«, *pogrúditi* »uničiti, podvreči«, *zgrúditi se* »zrušiti se, sesesti se«. Berneker, I 358 primerja to samo slovensko družino z litavsko frazo *mán širdìs pa-grúdo* »milo, enako se mi stori« in povezuje oboje z *grûst, gȓst* in dalje z *grúda* iz ide. **ghrēu* »drobiti, drgniti«. Vendar je tudi sln. *zgruziti se*, pf. *zgrúzniti se* »zgruditi se«, kar kaže drug determinativ, ide. **ghrēu-d-* : **ghrēu-ǵ(h)-*, prim. lit. *gráužas* »pesek« in morda tudi sln. *gríža* »gruh« (dalje glej *grûh*).

**grûh** I (m.), g. *grûha* »melišče, kamenita griža« (Kras), »groblja, razvalina« (Haloze), *grúša* (f.) »pesek, gramoz« (< **grūchja*); dem. *grûšič*, a tudi *grûšč* »pesek, drobir«, kar izvaja Berneker, I 358 < **grustj-*, bolj verjetno je **grušьčičь*; v. *grúšati, grûščati*, »drobiti, razbijati«, adj. *grûščast, gruščevît* »kamenit, peščen«. Prim. sbh. čak. *grúh*, g. *grùha* »drobno kamenje«, toda sbh. *grûhati, grûhām*, pf. *grûhnuti, grûnuti* »stresati«, tudi *grúhati, grûham* »tolči, s truščem razbijati«, poleg tudi sbh. *grúšiti, grûšim* »s treskom se rušiti«. Berneker, I 357 prišteva zraven tudi sbh. *grùšati se* »sesiriti se« (o mleku), *grùševina* »skuta«, kar odgovarja sln. *zgrísti se, zagrísti se* »sesiriti se«. Mak. *gruva* »mlati« (o žitu), blg. *gruham* »tolčem, drobim«. V severnoslovanskih jezikih se kot v sbh. prepletata pomena »tolči, razbijati« in »zgrmeti, zagrmeti«, r. dial. *grúchnutьsja* »s truščem se sesuti«, ukr. *hrúchnuty* »zaropotati«, br. *hruchotacь* »razbijati, rušiti, streljati s topom«, p. *gruchnąć* »s truščem pasti, udariti, razlegati se, raznesti se«, *gruchot*, starejše »tresk«, novejše »star, neuporaben predmet«, *gruchotać* »s treskom razbijati, razbiti na kose«, *gruchotać się* »zdrobiti se«.

Ker pomeni lit. *griáuti* poleg »porušiti« tudi »grmeti«, ni razloga, da bi iskali dvoje različnih izhodišč; čeprav kaže *gróhati* »gruliti« in *grohotáti* »bučno se smejati«, da se je ide. **ghrēu-* »zrušiti, udariti« pomešalo s homonimnimi onomatopejami (tako že Berneker, I 358). Toda Pokorny, 460 razlikuje še drugo ide. **ghrēu-* »drgniti«, kar da z različnimi determinativi slov. *grúda*, sbh. *grûmen*, r., sln. *grûst* »žalost, gnus«, reducirano **grъstь*, sln. *grstiti se* in csl. *grъdъ* »grd«. Toda sln. *grúditi* »griztí« je treba povezati z *gryzǫ* »grizem«, *zgrúditi se, zgrúzniti*

*se* »sesesti se, skupaj pasti« pa je bliže ide. **ghrēu-* (I). Upoštevati je treba tudi sln. *griža* »gruh«, prim. lit. *gráužas* »pesek« : lot. *gruzis* »pesek, gramoz« in sln. *gramȍz*, *grámos* »grob pesek,« prim. lot. *gŕuveši* »groblja«.

V dosedanji literaturi je še mnogo nejasnega (Persson, Beitr. 963; Walde-Pokorny, I 647; Jagić, JA II 396; Mühlenbach-Endzelin, I 673; Trautmann, 100; van Wijk, Symb. Rozwadowski, II 159; Slawski, I 357). Glej tudi *krúšiti*, *krȗh*.

**gruh** II (m.) »Ardea grus« (Gutsmann v 18. st.). Verjetno **gьruchь* poleg *žerjav*, r. csl. *žeravь* < **gerōu̯ios*, lit. *gérvė*, lot. *dzẽrve*, stprus. *gerwe* »Ardea grus«. Po tvorbi je sorodno lat. *grus* »Ardea grus«, *grucre* »kričati kot žerjav«. Iz iste onomatopejske osnove **ger-* je tudi *grakati*, *grkati*, *grliti*, *grgrati*.

**grȗj** (m.) »Conger conger«; izposojeno preko sbh. *grȗj*, g. *grȗja* poleg *grȗg*, *grȗh*, *grȗn*, *grȗn*, *grȗnj* iz it. *gróngo* dial. *gronco*, *gruongo*, na Krku *graun*. Oblika *grȗj* zahteva izhodno lat. **congrius*, prim. špan. *congrio* poleg lat. *conger*, g. *congri* (tudi *congrus*, *grongus*) neznanega porekla (Skok, ZRPh LIV 433; Šturm, ČJKZ VI 67; Battisti-Alessio, II 1062; Wartburg, II 2, 1047).

**grúliti**, *grúlim* (v. impf.) »oglašati se z golobjim glasom«, tudi *gŕliti*, *grléti*; izv. *gŕla*, *gŕlica* »Columba turtur«, *grlȉč*. Po tvorbi je sln. *grúliti* najbliže hol. *kruilen* »gruliti«, *krollen* »mijavkati« (< **krauljan*); vendar je *-u-* v slovenščini lahko sekundaren. Enako razmerje je med *grúkati* in *gŕkati* »gruliti«, *grúkavt*, *gŕkavt* »golob«. Vodnik navaja tudi *grvuliti*. Splošno slovansko je *grъkati* poleg *grakati*, *grájati*; prim. lit. *gùrti* »doneti«. Glej tudi *krúliti*, *grȗh*, *grgráti* in *žerjâv*.

**grȗmbelj** (m.) »majhna kopica sena« (pkm.), npr. *seno rastrosijo v grumblje*. Pleteršnik, I 258 primerja sbh. *grȗmēn*, *grȗm*, *grún* »gruda, kepa«, r. *grum* »gruda« < **ghroudmen-* (Pokorny, IEW 461; Vasmer, I 313). Vendar se zdi bolj verjetno, da je *-m-* parazitičen, kot je izredno pogostno v severovzhodnih slovenskih narečjih in da je treba izhajati iz **grub-*, ide. **ghreu-bh-* kakor nvn. *Griebe* »ocvirek«, stvn. *griobo* in nvn. *Griebs* »ogrizek«, srvn. *grûbiz* (o tem Pokorny, IEW 462). Samo slovensko je tudi *grȗpež* »gramoz, pesek« z **ghreu̯-p-*.

**grȗnt** (m.), g. *grúnta* »kmečko posestvo«; k temu *grȗntar* »trden kmet«, *gruntne bukve* »zemljiška knjiga«. Pri Trubarju v 16. st. še *an terden grunt* »trden temelj, osnova«; v Istri *grȗnt* »vsa gospodarska poslopja« (Rigler, Južnonotr. gov. 170). Pogosto v mtpn. *Grunt*, *Novi*, *Zgornji*, *Spodnji Grunt*, *Gruntne njive*, *Grunščak* in pod.

Izposojeno iz srvn. *grunt* »tla, temelj, kos zemljišča, posest« (Miklošič, Frw. 19; Grafenauer, Razpr. SAZU I 373; Striedter-Temps, DLS 132). Iz istega vira tudi sbh. *grȕnt*, *grȕntaš*, *grȕntovnica* (Striedter-Temps, DLSbkr. 132), č. dial. *grunt*, p. *grunt*, br., ukr. *hrunt*, r. *grunt* < p. in lit. *gruñtas* (Vasmer, I 313; Slawski, I 360; Fraenkel, 173).

**grúntati**, *grúntam* (v. impf.) »premišljevati«. Izposojeno iz srvn. *gründen* »iskati podlago, iti kakšni stvari do dna, temeljito preiskati«. Pri Gutsmannu v 18. st. je nvn. *gründen* prevedeno v bolj konkretnem pomenu »zidati, vstebrati, napraviti«. Kor. dial. je *grúntati* »kopati«, *gruntati vodo* »iskati talno vodo« (v tem pomenu Striedter-Temps, DLS 132).

**grȗpež** (m.) »gramoz, pesek« (Solkan). Pleteršnik, I 258 navaja tudi osamljeno *grúpica* »gruda«. Brez slovanskih paralel. Sorodno se zdi norv. dial. *grupa*, *graup*, *gropa*, *grypja* »grobo mleti, drobiti«, *grop* (n.) »zdrob, grobo mleta moka« iz ide. **ghreu-p-* (Pokorny, IEW 462). Glej tudi *gŕpa*.

**grustiti se**, *grustí se mi* (v. impf.) »gabiti, studiti se«, tudi »bati se koga, izogibati se«, npr. *se mu ni grustilo* »se mu ni hotelo, ljubilo« (Krelj); k temu *grȗst* (f.), *grúšča* »gnus«, adj. *grústen*, *grustljȋv*. Prim. sbh. zah. *grustiti* »gabiti«, r. *grustitь* »žalostiti se«, *grustь* »žalost, skrb«, r. csl. *sъgrustiti sja* »žalostiti se«, ukr. *hrustь* »žalost, skrb«. Zaradi sln. *skrb me grudi* poleg lit. *mán širdìs pagrúdo* »storilo se mi je inako« izvajajo iz osnove **ghreu-d-* (glej *gruda*, *gruh*, *grušč*) in primerjajo lit. *graudùs* »krhek, ganljiv, žalosten« poleg *grústi*, *grúdžiu* »tolči, suvati«. (Miklošič, 80; Berneker, I 358; Trautmann, 99). Mogoče pa je suponirati tudi sorodstvo z *gryzti*, *gryzǫ* (Pedersen, KGr. I 103; Meillet, BSl XXVI 67; Vasmer, I 313). Glej tudi *grstiti* in *greziti*.

**grȗška** (f.) »Pyrus communis; glavič pri bodalu«; koroška in štajerska dial. oblika poleg *hrȗška*; izv. *grúškovec*, *grúškovica*, *grúškovina*, *grúškovnica*, *grúškovje* za hruškovo drevo, les, mošt. Enak areal imajo tudi tpn. in mtpn. *Grušova*, *Grušovec*, *Grušević*, *Grušovje*, *Grušavlje*, *Gruškovje*, *Gruškovec*; ta imenski tip je težko razlikovati od izvedenk in *grȗh*.

Z začetnim *g-* je r. *grúša*, poleg dial. *kruša*, r. csl. *gruša*, br., ukr. *hruša*, p. *grusza*, *gruszka*, dial. *krusza*; č., slš. *hruška*; oblike z začetnim *h-* so samo sln. in sbh. dial. *hrùšva* poleg *kruška*, *krušva*, mak. *kruša*, *kruška*, blg. *kruša*, gl. *krušwa*, dl. *kšuška*, balk. csl. *krušьka*. Prim. tudi lit. *kriáušė*, *kraušis* »hruška«, lot. *krausis*, stprus. *crausy*.

Prakulturna beseda, ki je verjetno z različnim posredovanjem zašla v slov. jezike. Sorodno se zdi kurdsko *korêshi*, *kurêshi* (Schrader pri Hehn, Kulturpf. 614; RL I[2] 148). O nadaljnjem pontijskem in kavkaškem sorodstvu glej Oštir, Beiträge 51; Machek, JR 141 misli na paleoevropsko poreklo. Glej tudi Berneker, I 358; Trautmann, 140; Vasmer, I. 358; Slawski, Sl. Occ. XVIII 286.

**grúže** (f. pl.) »garje« (rez.), adj. *grúžav* »garjav«. Verjetno prevojna stopnja k *grysti*, *gryzǫ* in *gryža* < **gryzi̯a*. Prim. lit. *gráužti* »gristi, glodati«, *gráužtis* »razjedati se od nemira; praskati se«, lot. *graûzt* »gristi, praskati do krvi« (Osten-Sacken, IF XXIV 245). P. *gruzla* »gruča«, gl. *hruzla*, dl. *gruzla* »gruda« primerja Berneker, I 358 z lit. *gráužas* »pesek« iz iste osnove.

**grzún** (m.) »vajenec« (goriš., Kras). Izposojeno iz furl. in ben. *garzòn*, it. *garzone* »fant, sluga« (Štrekelj, JA XIV 525; Mende, RLS 72). Kot frc. *garçon* »fant, sluga« je vse iz stvn. *warza* »bradavica, dojka« (Meyer-Lübke, 9510).

**gržȏn** (m.) »golša«; *golobji gržon* »Cucubalus baccifer«; tudi *golžȗn*, *golšȗn*.

Samo slovensko; verjetno je iz ide. *gerg- ali *gerǵ- »sukati, vrteti«, kakor drugi determinativi sln. gŕba, gŕča, grōb; iz iste osnove *greub- je stvn. Kropf »golša«, ags. cropp »golša« (o tem Pokorny, 389).

**gúba** I (f.) »zavihek, rob, pola«; k temu v. *gúbati, gúbiti* »nabirati v gube«, tudi *gubánčiti, gubânčim*, adj. *gúbav, gúbast, gubȁt*; s. *gubánica, gubána* »vrsta peciva« (glej *gibánica, begânica*); *v dve gubé* »dvojno« (Megiser), danes *v dve gubé se držati* »skljućeno«, *tri gube krona* »triara« (Trubar), *pet gub* »petkratno« (Bohorič), danes *v dve, tri, štiri gube plesti* »z dvojno, trojno nitjo«; *devetogùb* »želodec prežvekovalcev«; v mtpn. *Guba, Gubé, Gubanka, Gubina*. Iz sln. tudi furl. *gubàne* »vrsta peciva« (Štrekelj, JA XII 483).

Prim. sbh. *dvògub* »dvojen«, mak. *guba* »razvaljano testo«, csl. *sǫgubь, dvogubь* »dvojen«, r. *gúba* »prsi«, *gubá* »morski zaliv«, *sugúbyj* »dvojen«, br. *gúbica* »mera niti na osnovi statev«, ukr. *gubka* »isto«, *gubánja* »vrsta obleke«, p. *gubać się* »spodrecati se«, *drgubica, drygubica, drugubica* (< *trь-gubića*) »mreža«, *przegub* »zavih, guba«. Polna stopnja k *gybati, gъbnǫti* (glej *gíbati, gániti*). Po prevojni stopnji je najbliže lit. *gaũbti* »prekriti, zaviti, ukriviti«, pomensko pa lit. *dvìgubas, trigubas* »dvojen, trojen«, stprus. *dwigubbus* »dvojen«, *dwigubbū* »dvojen« (Meillet, IF XV 333; Berneker, I 360; Trautmann, 100; Fraenkel, 140).

**gúba** II (f.) »Barbus plebeius« (notr.); nejasno, komaj verjetno k v. *gubáti* »zvijati«. Tuma, rkp. primerja s tem n. *Gieben, Giebel, Geibel* »Abramis bjoerkna, Carassius vulgaris«, stvn. *guva* < lat. *gōbio*, gr. κοβιός. Mogoče je izposojeno naravnost iz nekega neznanega romanskega vira, ker mlajše romanske oblike ne pridejo v poštev (Meyer-Lübke, REW 3815, 3816).

**gúba** III (f.) »posestvo meščana na deželi« (Tržič): k temu mtpn. *Guba*.

Nejasno; morda iz srlat. *huba, hoba, huva* »modus agri, ager trigente jugerum«, stvn. *huoba*, srvn. *huobe*, nvn. *Hufe* »kmetija«, sln. dial. *huba* p. *huba*, lit. *úbas* (o tem Matzenauer, CS 177). Misliti je mogoče tudi na zvezo s str. *guba* »pristava, posestvo, dvor, poletno bivališče« v Pskovu in Novgorodu tudi »davek« (Dalь, I 514); neznanega porekla (Vasmer nima; Bezlaj, Slavia XXVII 360 d.).

**gubiti**, *gubím* (vb. impf.) »perdere«, redko knjižno, navadno komp. *pogubiti* »verderben«, *izgubíti* »verlieren«; dial. *gubíti* v obeh pomenih; v 16. st. *pogubiti* »finire«, *s'gubyti* »amittere«, *isgubiti* »finire« (Megiser); izv. *pogûba, izgûba*, dial. tudi *zə̀ba, zyba* (Vreme). Splošno slov., sbh. *gubiti, gubîm*, mak. *gubi*, blg. *gubja*, csl. *gubiti, gubljǫ*, r. *gubitь*, ukr. *hubýty*, br. *gubicь*, p. *gubić*, č. *hubiti*, gl. *zhubić*, dl. *zhubiš*. K sln. dial. *gubi ga* »hujša« prim. č. *hubený* »suh«. Psl. **gubiti* je polna stopnja k **gybnǫti*, po mnenju večine avtorjev je treba izhajati iz osnove **gheu̯bh-* kakor *gъbnǫti, gybati, gubati* (Berneker, I 360; Vasmer, I 317). Dvomi Miklošič, 82, novejše Machek[2], 193, ki suponira neko homonimno osnovo **gъb-* neznanega porekla. Zaradi lit. *geibti* »schwach werden, krepieren«, *gaĩšti* »schwinden, vergehen«, lot. *ģeibt* »umkommen, sterben« je mogoče misliti na prevojno iztirjenje ide. **gei̯-* z determinativom *-bh-* (o tem Pokorny, 354), kar se je pomešalo z **gheu̯bh-* (Bezlaj, Baltistica X 21). Slovensko tudi *gabati* »krepieren« iz **gō-bh-* in *zibniti* »verschwinden«, kar poleg slš. *zibnúť* »krepieren« kaže na palatalno dubleto **ǵei-bh-*, prim. sln. *zúbelj* »Flamme, Fackel« in lit. *žiuburỹs* »Feuer, Fackel« z enakim prevojnim iztirjenjem. Malo je verjetno, da bi slovenske oblike z *z-* brez *g-* nastale v samostojnem slovenskem (in slovaškem) razvoju (o tem Štrekelj, LMS 1894, 58).

**gúgati**, *gúgam, gúgljem* (v. impf.) »zibati«; pf. *gúgniti, gûgnem*; dem. *gugljáti, gugljâm*; izv. *gúga*, nav. pl. *gúge* »zibelka«, *gúgalica, gugâlnica, gúgalo* (n.), *gúgelj* (m.) »zibalnica na vrveh«, *gúgast, gúgav* »zibajoč, majav«, *gúgavec* »kdor se pri hoji opoteka«. Tudi oblike z nazalom *gúngati, gungljáti* (Rezija), verjetno tudi *gûncati (se)* »zibati se« (< **gunk-s-ati?*). Od tega je težko ločiti sln. dial. *gîncati se* »nemirno se premikati« (Lašče), *hêncati* poleg *hîncati, hînckati, húkati, hukâlka* (štaj.), *hînec* »neki ples« (štaj.) in celo *zúzati* »gugati«, pf. *zúzniti* (dol.).

Najbliže sln. *gúgati* je r. dial. *gúgatьsja* »zibati se«, *gúgala*, nav. pl. *gúgaly* »zibalnica« (Arhangelsk), br. *gúgacь*, ukr. *gúcaty, gúckaty, gúcnuty*. Pozornost zaslužijo tudi slš. dial. oblike *humkat, homkat, honkat, hongat* (Machek[2], 180). Izhodišče so otroški izrazi za guga je, prim. tudi *gungelj* (Berneker, I 361). Vasmer, I 317 opozarja tudi na šved. dial. *gunga* »zibati, zibelka«, Machek, z. c. na nvn. *schaukeln*. Z enakim pomenom je zah. sbh. *gìngati se, gígati se, gìcati se, gicnuti, gégati se, gengati, gegèljati se* (Skok, I 558 brez sln. in drugega slov. sorodstva). Sem spada morda tudi sbh. *hincati se* (Belostenec, Jambrešič, subjekt *konj*) »coitum appetere«, kar pa Skok, I 669 zmotno povezuje s *hitati* (J. Keber).

**gûgla** I (f.) »preža, šeškanje« (Branica), npr. *na guglo hodíti* »iti na prežo pri pojedini«, *gûglati, gûglam* »šeškati, prežati«, *gûglar, gugláš* »šeškač, prežavec«. Pleteršnik, I 260 misli na nvn. *gucken* »prežati, kukati« in opozarja na vorarlberško *gūgla* »gucken«. Vendar dvomljivo, lahko domače iz psl. **gǫg-* (glej tudi *gûngelj*); prim. lit. *gunglỹs* »kdor leno čepi«, *gunksóti* »skljućen sedeti, čepeti«, *gañgaruoti* »trpeti hudo lakoto«, *gùngterėti* »tepežkati koga«, vse iz ide. **gun/g/-* Pokorny, 393 d.).

**gugla** II (f.) »kapa, kapuca«, v 16. st. *gugla* (Trubar), kasneje tudi *kuklica* »kapuca« (Jarnik), Prim. sbh. *gûgla* »kapuca«, mak. *gugla* »vrsta kučme«, blg. *gùgla* »kapuca, vrsta kučme«, rum. *gúgiŭ* »otroška čepica«; p. dial. *gugla*, poleg *kukla*; č., slš. *kukla*.

Izhodišče je lat. *cucullus*, mlajše *cucullа* »kapuca«, oblike z *-g-* pa so verjetno sprejete preko srvn. *gugele, gugel* »kapuca«, stvn. *cucula, cugula, cugela* (Miklošič, 146; Berneker, I 640). Iz gr. κουκούλλι(ον) je csl. *kukolь* »meniška kapa«, sbh. *kȕkulj*, mak. *kukul* »kučma«, r. dial. *kukólь* »vrsta kučme«, str. *kukolь, kukulь* »meniška kapuca« (Vasmer, I 686). K temu še čak. sbh. *čukla*, slš. *čukla* »kapuca« in madž. *ciuklya* »kapuca, kuta, kučma« (Benkö, MRSz 572).

**gukati**, *gûkam* (v. impf.) »gruliti, ropotati« poleg *hûkati* »pihati, vpiti, kričati«; izv. *hûk* »dih«, *húka* »ropot«, *hûkež* »pihač«. Splošnoslovansko prevladujejo oblike z začetnim *g-* (sln. *h-* je vsaj deloma hiperkorekten zapis za dial. γ-); sbh. *gúkati, gûčem*, r. *gukátь*, ukr. *hukáty*, br. *húkacь*, p. *hukać, huczeć*, č. *houkati*, slš. *hukat'*; onomatopeja iz interjekcije *gu gu* »klica za daljavo«. Berneker, I 361 opozarja tudi na lot. *gugûot* »gruliti, mrmrati«, kar verjetno ni sorodno, ampak samostojno razvita onomatopeja.

**gula** (f.) »grčavo poleno«; primerjati je mogoče sbh. *gula* »grba«, blg. *gullja, guljàk* »gomolj, zeljnata glava«, r. *gúlja* »izrastek, bula«, ukr. *húlja*, dial. *gúlja* »šiška, gomolj«, p. *gula* »bula«, *gulka* »klada, panj«, slš. *gulja* »krogljica, šiška«; iz slov. jezikov je rum. *gulie* »zeje«, ngr. γουλι. Verjetno iz ide. **geu̯-/*gou̯-* »kriviti« z *-l-* determinativom. Zupitza, Germ. Gutt. 145 primerja stisl. *kula* »nabreklina«, nvn. *Kaule* »šiška«, toda sti. *golaḥ, guli* »kroglja« je draidskega izvora (Mayrhofer, I 349). Drugače Berneker, I 362, ki izhaja iz guliti (proti Būga, Rinktiniai raštai I 329, 441; Sławski, I 376). Glej tudi *žúlj*.

**gúliti**, *gúlim* (v. impf.) »dreti, odrgniti, tlačiti«; v. *gúliti se* »učiti se« (v dijaškem slangu). Pomensko sorodno je samo sbh. *gúliti, gûlim*, »dreti, drgniti«, tudi »šumeti«, *gúliti se* »dreti se«, *gúlja* »mrha, kljuse« in č. *vyhouliti nůž* »skrhati, otopiti« (Machek, 140). Dalje nejasno; Berneker, I 362 pritegne tudi ukr. *húlyj* »brez rogov«, kar gotovo ne spada sem (glej sln. *kûlj* »z majhnimi rogovi«); po drugi strani pa z r. dial. *gúlja, gúlьka*, p. *gula, gulka, gulba* »bula, izrastek«. Iljinskij, JA XIX 166, 497 je primerjal z *golь*; Mladenov, RFV LXVIII 383 pa z arm. *gul* »skrhan, okrnjen«. Verjetno je sorodno *žúliti, žúlj* (Berneker, z. c.; Machek, z. c.).

Pozornost zasluži tudi sln. *ogúliti koga pri igri* »obrati ga za denar, ogoljufati«, kar se pomensko približuje r. dial. *ogulitь* »zavesti, ogoljufati«, ukr. *hulýty* »ukaniti, ociganiti«, kar povezujejo z lit. *apgáuti* »ogoljufati«, ukr. *apgáulė* »goljufija«, vendar z rezervo (Vasmer, II 253; Fraenkel, 141).

**gûlj** (m.) »stegno« (Drežnica), pl. *gûlji* »kolki«. Samo slovensko; gotovo iz ide. **geu̯-* »kriv, upognjen«, prim. r. *gúlja* »bula, izrastek«, p. *gula* »isto« (glej tudi sln. *žúlj*), stvn. *kûli*, srvn. *kiule*, nvn. *Keule* »palica z debelim gumbom na koncu«, stnord. *kūla* »bula, kroglja« (o tem Vasmer, I 320 z lit.). Z *-r-* sufiksom je iz iste osnove lit. *gur̃nas* »kolk, kolčni sklep« in z *-ǵ-* lot. *gūža* »kolk, ledja« (o tem Fraenkel, 178; 179; Pokorny, IEW 397).

**gûmb** (m.) »Knopf«, tudi *gômb*; dial. *gûmba* (f.) »gumb, smolnata izboklina na drevesu« (bkr.), *gombúlja* »grča v lesu« (gor.), *gômblek* »brezov cvet« (pkm.), *gûmbašnica* »zaponka, špila«.

Prim. sbh. *gûmb* »gumb, grča«, tudi *gȍmba* (f.) »gumb«, mak. *gombel* »Urtica dioica«, blg. *gòmbelki* (m. pl.) »krompir«, ukr. dial. *gómba, gómbička* »kovinski gumb«, č. dial. *gombik* »kovinski gumb«, slš. *gomba, gombička* »vrsta ovratnice«, iz tega tudi p. dial. *gombica* »isto«.

Zadnje izhodišče je ngr. κόμπος »gumb, grča«, kar je dalo alb. *komb-bi* »gumb« (G. Meyer, AEW 196). Južnoslovanske besede na *-u-* so izposojene naravnost iz grščine; madž. *gomb* »gumb, grča, krogla« je izposojeno iz južnoslov. jezikov, toda slov. oblike na *-o-* so izposojene iz madž. (Štrekelj, Lwk. 22; Berneker, I 362; Vasmer, Et. 49). Vendar je mogoče računati tudi z besednim križanjem iz kakšne podedovane osnove (glej *gûmpa*).

**gumbela** (f.) »Convallaria mayalis« (vzh. štaj.), tudi *gumbala, gumbelica, gumbalica*; v 18. st. *gumbala* »Ephemeron« (Pohlin). Prim. sbh. *gumbelija*, »Convallaria« in č. dial. *gombalia, gonvalia*, poleg *konvalinka, konvalia*, p. *konwalia*, ukr. *konvalija*. Machek, JR 271 razlaga severnoslov. oblike iz latinskega imena *Lilium convallium*. Sln. in sbh. oblike so ljudsko etimološko naslonjene na *gumb*.

**gumno** I (n.) »prostor za mlačev«, dial. *gumno* (pkm.), *gumlo* (Trstenjak), *guvno* (prim. r., sbh., mak., dial. *guvno*), *gubno, gubno* (vzh. štaj.), izpričano že v 16. st. pri Trubarju in Dalmatinu; o disimilaciji *-bn-* > *-mn-* glej Ramovš, Hgr. II 96; prim. tudi čak. *gubno*; v Posočju tudi *guno* »dvorišče pri kmečki hiši«, *guna* (f.) »križišče poti v vasi, prostor okoli hiše« (prim. gl. *huno* »prostor za gospodarskimi poslopji«, semantično tudi č., p.), na jugozahodu *jugno, jəgno, jigna* (Postojna, Kal, Korte): drugačen disim. proces je v *hamlënce* »deske za pod na gumnu poleg *hamne* (Rož); verjetno spada zraven tudi *govno* »prostor za sušenje opeke« (Biljana). Zanimiva je oblika *gumnišče* (tudi stč. in blg.), največkrat izpričana v tpn., na Koroškem *Gumnišče*, n. *Gubnische, Gumbische, Huniše*, n. *Gunisch, Humče*, n. *Guntschach*, 1277 *Gumschach* (Ramovš, z. c.; drugače Kranzmayer, ONBK II 95); dalje mtpn. *Gubno, Gubno, Gəbno, Gəbən, Gəbən* (Bezlaj, SVI I 205) in *Jegno, Jegən, Pod Jugno*.

Prim. sbh. in mak. *gumno*, blg., r. *gumno*, ukr., br. *humno*, p. *gumno*; č. *humna*, slš., dl. *humno*, gl. *huno*; csl. *gumьno*. Po najbolj verjetni razlagi je kompozitum iz **gu-* (glej *govedo, govno*) in *męti, mьnǫ* (prim. lot. *mine* »prostor, kjer gnetejo ilovico«, tako Pogodin, Sledy 234; IFAnz. XXI 104; Berneker, I 362; Vasmer, I 321; Schrader-Nehring RL I 206; Machek[2], 190 sklepa, da je morala biti prvotna oblika **gumьnišče* ali **gumьnьno* zaradi osamljenosti tvorbe **gu̯ou̯-men-o*: drugače Machek, LF XLIII 343).

**gúmno** II (n.) »ptičja kletka«. Morda isto kot *gumno* (I), metaforično rabljeno zaradi podobnosti s skednjem in kozolcem. Vendar nejasno. (Plet., I 260).

**gûmpec** (m.) »tepec, neotesanec«, tudi *gûmpež*; k temu *gûmpati* »udarjati s pestjo«; v 18. st. *gumpati*, »drezati, suvati« (Gutsmann). Štrekelj, JA XIV 525 in Striedter-Temps, DLS 133 izvajata iz srvn. *gumpen* »skakati«, kor. n. *gùmpe, gümp.l* »prismuknjenec, grobijan«. Enako je sln. *gûmpež* poleg *gimpel* »Loxia pyrrhula, kalin« izposojeno iz nvn. *Gimpel*, srvn. *gümpel* »isto«, kar tudi izvajajo iz *gumpen*.

**guna** (f.) »križišče dveh poti v vasi: prostor okoli hiše« (Krn), tudi *guno* (n.) »dvorišče pri kmečki hiši« (goriš., Kras). Pleteršnik, I 260 izvaja iz *gumьno*;

misliti bi bilo mogoče tudi na **golma*, prim. r. *golomja*, dial. *golomenь* »deblo«.

**gúngelj** (m.), g. *gúnglja* »grča, bula, bunka (o drevju), členek, sklep na prstu« (rez.); k temu *gungljáti, gungljâm* »z velikimi, suhimi nogami pristopiti« (rez.), *gunglóča* »gorjača, grčavka«. Komaj verjetno iz it. *gongola* »školjka, bezgavka« (Pleteršnik, I 261). Suponirati je mogoče sekundarno, ekspresivno nazalizacijo, prim. r. *gúglja* »bula«, p. *guga* »bula«, *gugulka* »nezrela črešnja« (o tem Vasmer, I 317). Sorodno je lit. *gaũgaras* »gorski vrh«, *gugà* »gumb, grba, grič«, *gúogė, gógė* »glava«, isl. *kjūka* »grča, kost« (Berneker, I 361; Trautmann, KZ XLIII 169; Būga, Raštai I 329).

**gûnj** (m.) »plahta« (vzh. štaj., bkr.), tudi *gúnja* »plahta, kosmato blago«; adj. *gúnjast* »kosmat«; izv. *gúnjavec* »človek s skuštranimi lasmi«, *gunjár* »izdelovalec plaht«.

Prim. sbh. *gũnj* »vrsta oblačila«, mak. *guna, gunja*, blg. *guna, gunja* »plašč iz grobe volne, iz kozje dlake«; r. *gúna, gúnja* »stara obleka ali kožuh«, ukr. *hunja* »jopič iz grobega suknja«, br. *gunja*, p. *gunia* »plahta, vrsta obleke«, č. *houně*, slš. *huňa* »kosmato blago, plahta«. Enako je srlat. *gunna*, srgr. γοῦνα, γούννα, alb. *gunë*, madž. *gunya*, lit. *gunẽ*, *gūnià* (< br. ali p.). Izvor ni jasen; srlat. *gunna* »kožuh« (toda frc. *gonnelle* »verižna srajca«, it. *gonna, gonnela* »ženski jopič«) izvajajo iz kimr. *gwn* »plašč« (> stangl. *gown* »plašč«), ali je oboje vsaj prasorodno. Poti razširitve ni mogoče določiti (poskus pri Bernekerju, I 363; dvomi Machek, 140; glej še Thurneysen, Keltorom. 64 in obširno Romansky, Jb. d. Instit. f. rum. Spr. XV, 106). Na izposojenk naravnost iz keltščine ni mogoče misliti, kljub Šahmatovu, JA XXXIII 95; glej Pokorny, ZSPh IV, 103. Schwyzer, Zflnd. und Iran. VI 234 suponira izvor v avest. *gaona-* »lasje« (enako Vasmer, I 321); neverjetno Pogodin, Sledy 231, ki misli na sti. *goṇí* »vreča, meh«.

**gúra** I (f.) »gumb iz smole« (dol.); samo sln.; primerjati je mogoče sbh. *gũra* »grba«, *guriti se* »skloniti, zleteti vkup« (o tem Berneker, I 263). K pomenu primerjaj lit. *gùzas, gùzikas* »grba, grča, bezgavka, gumb, zaponka«, enako iz ide. **geu̯-* »kriviti«, le z drugim determinantom. S pomenom »gumb« najdemo v slov. jezikih p. *guzik*, br. *húzik*, ukr. *gúzyk, gúdzyk* (Slawski, I 381; Vasmer, I 682) iz ide. **gou̯-ǵ-*. Iz ide. **gou-r-* je lit. *gaũras*, lot. *gauri* »kocine« in v drugi prevojni stopnji lit. *gur̃nas* »boki, členki«, lot. *gùrus* »bok, vilice na kolovratu« (Pokorny, 398). Glej tudi *gir*.

**gúra** II (f.) »mrha, crka, kljuse«. Izposojeno iz srvn. *gurre, gorre* »slab konj«, bav. avstr. *Gurre* »slab, onemogel konj« (Miklošič, Frw. 19 Štrekelj, LMS 1892, 13 Grafenauer, Razpr. ZDHV I 375; Striedter-Temps, DLS 133).

**gúrati**, *gúram* (v. impf.) »napenjati se preko moči«, *gúrati se* »naprezati se, truditi se, mučiti se« (gor., goriš.). To je mogoče pomensko povezati s sbh. *gùrati se, gùriti se, gùrkati* se »kriviti se, grbiti se (npr. od mraza, od sramu)«, adj. *gùrav.* »grbast, skrivljen«, blg. *gùram, gùrkam* »potapljati se, kopati se«. To primerjajo z gr. γῦρος »krog, prstan«, γυρός »zakrivljen, upognjen«, lit. *gaũras* »dlaka«, lit. *gur̃nas* »bok, sklepi na nogah«, *gũrinti, gũrúoti* »hoditi pripognjen« (Berneker, I 363; Pokorny, IEW 398; Fraenkel, 177). Glej tudi *gura* in *gir*.

Vendar je mogoče suponirati tudi besedno križanje med *gurati* in **gužati* > *gurati*; prim. lot. *guguôt, gũguôt, gugêt* »mrmrati, besedičiti, pritoževati se, jeziti se, biti zaveden« iz iste onomatopeje kakor *gugati* (Fraenkel, 175); prim. r. tpn. *Gžatsk* (Blese, BzN IV 289).

**gúrati se**, *gùram se* (v. impf.) »igrati se« (vzh. štaj.); k temu *guráča* »igrača«. Samo slovensko; nejasno. Morda iz ide. **gau̯-* »veseliti se, prešerno se bahati«; prim. gr. γαυριάω »biti prevzeten«, γαῦρος »prevzeten, bahat« (Pokorny, IEW 353). Machek², 193 misli na zamenjavo *-l/r-* v r. *guljátь* »sprehajati se, klatiti se, zabavati se, veseliti se« (drugače o tem Vasmer, I 320); proti lot. *gũrât, gũrâju* »počasi se gibati, prešerno se obnašati, lenariti«, stč. *chyrati* »biti nesramen«, č. *hyřiti* »prostopašno se obnašati«.

**gurgulica** (f.) »Turtur auritus, grlica«. Prim. mak. *gurgulica, gurgurica* »Turtur auritus« in blg. *gurgulìca, gurgurìca* »Turtur auritus«, *gurgurik* »isto za samca«, *gùrgur* »vrsta goloba«. Verjetno onomatopeja; sln. tudi *gurgáti, gurgotáti* »girren«. Matzenauer, LF VII 205 misli da je izposojeno iz lat. *gurgula, gurgulio* »grlo«, ngr. γούργουρας »grlo«, γουργουρίζω »mrmram«, alb. *gurgulë* »šum, ropot«. Vendar so se takšne tvorbe lahko razvile samostojno (Georgiev, 295).

**gusta** (f.) »okus, užitek«. Izposojeno iz lit. *gusto* < lat. *gustus* »okus«. Toda sbh. *gust* (m.), č. *gusto* (n.), p. *gust* (m.), ukr. *gust*, br. *hust*; v sln. sprejeto z avstrijsko nemškim posredovanjem enako kakor *gustírati (se)* »uživati, naslajati se«, medtem ko je sbh. dial. *gustati, gùštati* (Dalmacija) sprejeto naravnost iz rom. *gostare* (Skok, I 636; Slawski, I 380; Machek², 152).

**gúša** (f.) »golša« (notr.), adj. *gúšast, gúšav*, izv. *gúšavec, gúšavka*. Kljub Štreklju, JA XII 457, da sln. *gúša* ni mogoče ločiti od sbh. *gũša*, mak. *guša*, blg. *gúša* »golša«, ukr. *guši* »otekline«, kar razlagajo kot izposojenko iz rum. *gușa* »golša, vrat«, lat. *geusiae* »grlo, goltanec«; prim. tudi alb. *gušë* »vrat, petelinov podbradek«, ngr. γκοῦσα »golša« (Berneker, I 363; Georgiev, 297). Ni jasno razmerje med sln. *gólša* in *gúša*, enako ne med *góža, gúža* »golša« in *golžûn, golžûnec* »ptičja golša«. Sln. dial. *guša* je lahko iz **gъlsja* (Levstik, LMS 1880, 210), ali izposojeno iz romanščine, prim. ben. it. *gosso, gozzo*, trž. it. *gos*, furl. *gose, gos* »golša, goltanec«. Glej tudi *golša, goža, golžun*.

**gúščar** (m.) »Lacerta viridis«, tudi *gúščer, kúščar, kúščer, kúščarica, kuščerînec, kúščarec* in *jâščerica, jâščarica* (gor., goriš.); pl. *kuščarji, guščeri* »angina, otekle bezgavke«, dol. *kúščar, kúščar* »musculus«. K temu *kuščernják* »Pulmonaria«, *kúščarjevka* »Galeopsis; Salvia sclarea«, *kúščarica* »vrsta hruške«. Iz sln. štaj. n. *Kuscher, Guscher, Guschger* (Koštiál, Svob. 1951, 189). Oblike z začetnim *g-* so tudi csl

*gušterъ, guščerъ*, sbh. *gȕšter, guščer* (čak., kajk.), tudi s pomenom »angina« (Vodice) in »musculus« (Stulić, Črna gor ), *gušterica, gušterača* »trebušna žleza«, mak. *gušter* »kuščar« in »zeleni žolč«, blg. *gȕščer*, a tudi na severu kaš. *guščör, gȕščörka* »vrsta ribe«, slovin. *gȕščora* »vrsta ribe«, plb. *gåustar* »kuščar«. Iz južnoslovanskih jezikov tudi ngr. γουστερίτσα, γουστέρα (Vasmer, Slav. im Griechl. 27) poleg βοστερίτσα, βοστερος (Miklošič, 81), rum. *guşter, guşteriţą*, arum. *guştur, guştir*. Oblike z začetnim *k-* so samo sln. in severozah. sbh. kajk. in čak. *kuščar, kȕščer, kuščerica, kuščerinec*. Poleg tega csl. *ašterъ, jašterъ*, vzh. sbh. *jȁšter* (Srbija, Lepenica), *jȁšterica* (Srem), r. *jáščerica*, ukr. *jáščirka*, br. *jáščerka*, str. *jaščerъ, jaščera* (f.), p. *jaszczur* »kuščar«, *jaszczurka* »Lacerta«, stp. *jaszczerzyca, jaszczorka*, č. *ještěr, ještěrka*, slš. *jašter*, gl. *ješćeŕ*, dl. *jašćeŕ*, plb. *jostarê, vjestaréića*. K temu še r. *jáščer* »vnetje na jeziku pri govedu; surovo usnje« in *jáščur* »polh«. Stprus. *estureyto* »kuščar« je iz poljščine.

Vsi poskusi razl ge so dvomljivi; lot. *šķirgaīlis* »kuščar« in lit. *skėr̃ys* »kobilica« povezujejo z gr. σκαίρω »skočim« (Fraenkel, 801) poleg ἀσκαρίζω »skočim« z začetno ide. prep. *ō-* bi moglo dati psl. **aščerъ* (Berneker, I 33; Vasmer, III 502). Zubatý, KZ XXXI 15 je primerjal grš. ἐσχαρος »vrsta ribe«, Machek, KZ LXIV 264 pa sti. *āškarya* »poseben, čuden«. Bolje Kořinek, LF LXVII 284, ki misli na izposojenko iz iranščine; prim. perz. *aždar, aždarhā* »vrsta kuščarja«. Štrekelj, JA XXVIII 514 je izhajal iz **ja-ščurъ* in je drugi del primerjal z gr. σκίουρος »veverica«. Potebnja, RFV VII 203 je povezoval sti. *ā-khu-* »miš, podgana«. Iljinskij, JA XXXII 337 je v drugem delu oblik **ja-ščerъ* in **ja-ščurъ* iskal ide. **sker-* (glej *skórja*), Brückner, KZ XLV 300 pa je v *-erъ, -urъ* videl sufiks, **jask-* pa je povezoval z *jaskinia* »jama«. Podobno Mladenov, Godišnik na Sof. univ. XIII—XIV 161, prevzame del Brücknerjeve razlage, v drugem delu vidi **skeur-* »kopati, riti«. Oštir, Vogelnamen 31, 93 suponira predide. poreklo (velar -θ-); podobno tudi Machek, ZSPh XXIII 120 in ESČ[2] 224, ki primerja **aščerъ* z nem. *Eidechse* »kuščar«, agl. *ask(er)*, oboje paleoevropsko.

**gúta** (f.) »kap, apopleksija«. Prim. sbh. *gȕta* »podagra, k p«, p. dial. *guta* »omrtvičenost«, ukr. dial. *gúta* (iz madž. *guta* »kap. ohromljenje«). Iz lat. *gutta* »kaplja«, it. *gotta*, frc. *goutte* tudi »podagra«, rum. *gută* »podagra, kap«. Semantično je *gutta* »kaplja« kalk, prim. sln. *kap* »apopleksija«, nvn. *Tropf* »kap«; sbh. *gȕčula* »kap« iz it. *gociola* (Miklošič, 81; Berneker, I 364).

**gúza I** (f.) »guba, vraska«, adj. *gúzast* »naguban«, tudi *zgûza* »guba«, *zgúzati, zgúzam* in *zgúziti, zgûzim* »nagubati«; k temu verjetno cgn. *Guzelj*.

Pomensko najbliže je sbh. *gȕžvati, gužvèljati* »gubati«, *gužva* »gneča«, *gužvača, gužvara* »gibanica« in r. dial. *gúza* »guba, vraska«, tudi »neokreten, nepreračunljiv človek«, *guzátь* »biti strahopeten, bojazljiv«, *guzýnja* »kričač, goflja« (sbh. *gúzelj* »puntarsko šušljanje«). Pritegniti je mogoče tudi blg. *guzja se* »zvijati se od sramu ali strahu«, *guzen* »kdor se čuti krivega« in morda tudi mak. *gúza*, blg. *gúzen* »Fulica atra«. Georgiev, 293 primerja bolgarske in ruske primere z *gъz* »zadnjica« (glej *goža*). Res ustreza tej besedni družini še najbolje lit. *gaũžtis, gúožtis, gũžtis* »zviti se v klopčič, zmotati se«, *gũžinéti, gũžinti* »pripognjen drobencljati«, *gužéti* »čepeti ali ležati na toplem«, *gužéti* »hiteti v neurejeni gneči«, kar večina avtorjev povezuje z **gǫza*, čeprav Būga, Raštai I 329, Trautmann, 101, Persson, Btr. 937 in Slawski, SO XVIII 259 suponirajo že ide. kontaminacijo osnov **geng-* in **geu̯-g-*.

**gúza II** (f.) »zadnjica«; glej *goza*.

**guzati se**, *gúzam se* (v. impf.) »drsati se« (Tolmin), »vleči, vlačiti se« (Goriš. Brda).

Verjetno iz **golzati*; prim. r. *gólzatь* »drseti«, *gólzkij* »gladek, spolzek«. Iljinskij, IORJ XVI 4, 21 rekonstruira psl. **gъlъzati*, prevoj k r. *glýznutь, gýlzatь, gluzditь, glězdat*. Vasmer, I 285 in Machek, 207 opozarjata na nezveneče dublete kot so sln. *sklizati*, r. *kólzatь*, č. *klouzati* in Machek trdi, da je **glьzd-*, **sklizd-* tipična onomatopeja gibanja kakor je n. *gleiten* < **glīdh-*.

**guze** (f. pl.) »hlače«, prim. tudi *guzovina* »tule«, npr. *srajce iz guzovine*. Morda spada zraven tudi *okuzmati, okəzmati* »skubsti, cefrati«.

**gvȁnt** (m.), g. *gvánta* »obleka, oblačilo«; pri avtorjih 16. st. in dial.; tudi zah. sbh. *gvȁnt*. Izposojeno iz srvn. *gewant*, stvn. *giwant* »Gewand« še pred letom 1200, ko bav. avstr. *-a-* > *-ǫ-* (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 371; Striedter-Temps, DLS 133).

**gvazdati**, *gvazdam* (v. impf.) »govoričiti, gofljati«. Navadno povezujejo to z r. *gvázdatьsja* »umazati se«, *gvázda* »blato, umazanija«, ukr. *hvázdaty* »mesiti, gnesti«, p. *gwazdać* »mazati, šušmariti«, slš. *hvaždit'* »zarezati« (Potebnja, RFV III 162; Petersson, BSlWortst. 66; Vasmer, I 262; Slawski, I 383), kar je iz ide. **gu̯ō(u)-* kakor *govno, gizda, gad, ogaben*. Toda sln. *gvazdati* je bolj verjetno samo ekspresivna varianta k *gobezdati, gofljati, gobcati* (glej *gobec*).

**gvȅr** (m.) »puška« (pogosto v nar. pesmi); izposojeno iz bav. avstr. *Gewehr, Schiessgewehr* (Striedter-Temps, DLS 134). Splošnejši pomen nvn. *Gewehr* je »orožje, obramba« < *wehren* »braniti«.

**gvérati**, *gvéram* (v. impf.) »vračati«, npr. *gverati posojilo*; s. *gveril* »povračilo«. Izposojeno iz srvn. *gewähren*, stvn. *kiwěren* »imeti, nuditi« (Miklošič, 423; Berneker, I 364).

**gvȉr** (m.) »Strix bubo«, tudi *vȇr, vȋr*; začetni *g-* se zdi sekundaren; č. *výr* »Strix bubo«, slš. *výr*; Miklošič, 39 pritegne zraven tudi br. *výryj* »ptica selivka«. Kljub Miklošiču in Vasmerju, I 241 je od tega težko ločiti sln. *viréti* »buljiti«, csl. *uviriti oči* »upreti oči«, č. *vyřiti* »buljiti, zijati«. Sbh. kajk. je *gviriti, gvirim* »buljiti«, *gvirati* »hoditi kot slep, iskati« poleg *viriti* »buljiti«, celo *dzvirět* »kukati«, *dzvȋrka, dzvěrke* »lina, špranja za opazovanje« (Kosmet), *njirkati* (Lika), *hviriti, firȉt* (o tem Skok, I 642 brez slovanske povezave); Vasmer, I 241 pritegne tudi r. *výrěj* »škrjanec«, ne pa *výrej* »čarovnik«. Z *viriti* pa povezuje r. *výrezub, verezúb, výrez* »Cyprinus dentex«, ukr. *vyryzúb*, p. *wyroząb, wiroząb, wydrozab*. Drugače Machek[2], 705, ki *výr, výřiti* veže s p. *wyk* »Strix bubo«, str. *vîplъ, vypelica* »Strix bubo«, csl. *vyplъ* »galeb«, r. *vyp* »škrjanec« in misli

na paleoevropsko poreklo (prim. lit. *ũpis*, lot. *ũp(s)is*, stnord. *ufr*, stvn. *ufo* »Strix bubo«).

**gvîšen** (adj.) »gotov, siguren«, adv. *gvîšno*; v 16. st. *guishèn* (Dalmatin, Megiser), v 18. st. *gvhìſen* (Gutsmann), dial. tudi *hu̯išno* (kor.). Izposojeno iz srvn. *gewis*, *gewisses* »zanesljivo, gotovo«, stvn. *giwis*, adv. *giwisso*, nvn. *gewiss*. Sln. vulg. tudi *zagvîšati* (*si*) »zagotoviti (si)«; sbh. *gvîšan*, *zagvîšno* (Skok, JA XXVIII 468; Striedter-Temps, DLS 134). Prim. tudi p. *gweśny*, stp. *gwiesny*, dial. *gwesny*, *gwisny* »gewiss« (Berneker, I 364).

# H

**haba** (f.) »perot, krilo« (kor., štaj.), v. *hábiti*, *hábim* »leteti, mahati s krili«, *habljáti* »mahljati«, adj. *habât*, *habást* »operjen«. Izpričano prvič v 18. st. pri Gutsmannu. Berneker, I 380, prišteva zraven tudi adv. *habno* »hitro« in *habati* »suvati« (glej *habati*), vendar pušča nerazloženo. Nejasno; verjetno se je med seboj pomešalo več različnih osnov. Pomensko razmerje med *habno* »hitro« je kot med č. *kvapiti* »hiteti«, p. *kwapić się*, ukr. *kvapyty*, stč. tudi *chvapný*, dial. *schapna*, *schlapna* »hitro« in č. *kvap*, *kvapi*, *vápeni*, p. *kwap* »fino perje, puh«, oboje brez etimologije (o tem Machek[2], 310). Toda Megiser pozna *haba* »manubrium«, prim. r. *chábitь* »grabiti«, stp. *ochabić* »zgrabiti«, kar razlagajo kot ekspresivno varianto h **gabati* »držati« (Machek, Studie 96; Slavia XVI 208; Vasmer, III 224).

**habât** (m.) »Sambucus ebulus«, tudi *hâbet*, *hebât*, *hebed*, *hébet*, *hebẽt*, *èbed*; dial. tudi *habeza* (Haloze); izv. *habâtovje*, *habdovína*. Tudi sbh. kajk. je *hébed*, g. *hebda/hepta*, čak. *habàt*, g. *habtà* poleg *hábat*, g. *hapta* (Dubrovnik); druge sbh. oblike so *àbdika*, *àptika*, *àvdika*, *àptuga*, *àvtuga*, tudi *apta*, *abd*, *átva*, mak. *abat*, blg. *abъd*, *abud* »Sambucus ebulus«. Za sln. in severnozahodno sbh. oblike je treba izhajati iz **chъbъtъ*, toda mak., blg. in deloma sbh. je izhodišče **(ch)abъtъ*. Isto dvojnost kaže tudi č. *chebdi*, stč. *chbediě*, *chvedie*, *chevdie*, p. *chebd*, *hebd* proti slš. *chabda*, *chabdie*, *chabz*, *chabza*, *chabzda*, *chabzdie*. Etimologija nejasna. Miklošič, 3, in Vasmer, RS IV 178, sta primerjala z nvn. *Attich*, srvn. *atah*, *atuh* »bezeg« < gr. ἀκτῆ (ἀκτέα) »bezeg«, morda s traškim posredovanjem. Berneker, I 410, izvaja iz slov. *chobotъ* »rep«. Največ je o tem fitonimu pisal Machek, ki je večkrat spremenil mišljenje. V ESČ[2] 197 primerja lat. *arbutus* paleoevropskega izvora; v ESČ[1] 155 pa gal. σκοβίη in n. dial. *schipiten*; toda č. *chebli* »grmovje« ga spominja na lot. *ebulus* (glej tudi JR 221 in LP II 154). V Slavia XVI 180 je izhajal iz lit. *kẽbti*. Prav tako negotova so tudi druga mnenja: Matzenauer, LF VII 267, primerja traško σέβα; Petersson, KZ XLVI 140, pa sti. *kṣupah* »grm«; glej tudi Loewenthal, WuS X 156; KZ LI 238; Vъngelov, Bъlg. ezik III 540.

**hábati** (se) I, *hábam (se)* »čuvati, varovati«, tudi *hábiti* (*se*), *ohábiti se*, *habováti*; v 16. st. *habati* »parcere« (Dalmatin, Megiser). Prim. sbh. kajk. in v Slavoniji *habati se* »čuvati, varovati se«, čak. *habati* »paziti, poslušati« (Krk, Cres). Skok, I 646 pritegne sbh. *abit* »odvrniti pažnjo«, *zaabit* »prezreti«; k temu rum. *chabnic* »unantastbar, fest«. Csl. *chabiti sę*, *ochabiti sę* »vzdržati se, odstraniti«, ukr. *ochábyty sja* »pozabiti, izgubiti«, stč. *ochabiti sě* »vzdržati se«. Etimologija ni jasna. Uhlenbeckovo mnenje (JA XV 485), da je to izposojeno iz got. *gahaban sik* »vzdržati se« zavračata Štrekelj, JA XXVII 43, in Berneker, I 381; Machekovo primerjavo (Slavia, XVI 203, 207) s sti. *kṣāpati* »vzdržen je, trpinči se« odklanja Mayrhofer, I 286, kar je dubleta k *tápas* »askeza«) Najbolj verjetno Miklošič, 84, ki povezuje *habati* »zgrabiti«, **gabati* »držati«.

**hábati se** II »bahàti se«, *hábiti se* »isto«, *háber* (adj.) »bahav«, tudi *habriv*; iz tega *habriti se* »bahati se«, *hábra*, *habrûn* »bahač«, *habrivost* »bahanje«, tudi *habrûliti* »prilizovati se« (Lobnica).

Nejasno; proti možnosti metateze iz *bahati* govore dublete *ošabiti*, *ošabiti se* »postati nadut«, adj. *ošaben*, izv. *ošabnež*, *ošabnica*, *ošabnik*, *ošabnost*. V 18. st. *oſhaun* »plump zur Arbeit«, *oſhaunoſt* »Plumpheit, Unartigkeit« (Gutsmann), vendar tudi *oſhaun* »talket, ungeschickt«. Štrekelj, JA XXVII 43, opozarja na csl. *ošajati sę*, *ošavati sę* »abstinere«, *chajati* »curare«, kar govori za isto osnovo kot v *chabati* / *gabati* »držati« (avtor, JiS 124).

**hábati**, *hábam* »drezati, suvati, veti, švigati, bruhati«, tudi *hebáti*, *hebâm* »suvati« (gor., Kras, Vipava), pf. *hebniti*, *hábnem*; izv. *habȁn* »cepec«, *hebálo* (n.) »dregač«, *hebânje srca* »bitje, utripanje«. Samo slovensko; izhajati je treba iz psl. **chъbati*. Isto prevojno stopnjo ima lot. *šubinât* »das Wasser bewegen«, *šube* »napaka«, *šubêtiês* »ein Fehltritt tun« (Mühlenbach-Endzelin, IV 104) poleg *šaubit* »majati, tresti«. Glej tudi *hiba*, *šiba*, *šibiti*, *šiniti*.

**habina** (f.) »šiba, prot« (Ribnica na Pohorju); prav tam je izpričano tudi *habot* »trava« (F. Miklavic, rkp. slovar). Pomensko se ujema ukr. *chabýna*, p. *chabina*, slš. *chabina* »šiba, prot«, r. *chabazina* »prot, palica« (r. *chobina* »rečni rokav«). Poleg tega *chabáz*, *chabúz*, *chabnýk* »plevel, dračje, grmovje«, p. *chabaź*, *chabuź* »plevel«, *chabie* »grmovje«, č. dial. *chab*, *chabi*, *chabaždži*, *pochábel* »grmovje, listnate veje«, dl. *chabźe* »grmovje, dračje«, *chabźica* »veja«. Berneker, I 380, in Vasmer, III 323, mislita na prevoj v *chobotъ* »rep«. Machek, Slavia XVI 180, in ESČ[2] 194, primerja lit. *kèbti* »razraščati«. Zanimivo je sln. dial. *u̯ašâb* (< **ošab*) »cima, listje, perje, ki se daje prašičem za krmo« (Horjul) poleg *ošábniti se*, dial. *ušabnoti se* »ukriviti, upogibati«. Sorodno je morda lot. *šuobitiês* »schwanken, nicht fest stehen«, *šuobigs* »wackelig« (Mühlenbach-Endzelin, IV 112) poleg *šaũbit* »wackeln«, *šubinât* »bewegen« *šubêtiês*, »einen Fehltritt tun« (glej tudi *hiba* »deblo«, *šiba* »prot«). Dalje je sorodno lit. *šiaũbiti* »spielend weben« in sti. *ksúbhyati*, *kṣōbhate* »schwankt, zittert« iz ide. **kseubh-*.

**hábiti** I, *hábim* »zgrabiti, polastiti se«. Prim. r. *chábitь* »zgrabiti«, *óchabenь* »ogrinjalo«, stp. *ochabić* in č. dial. *chábit'*, *chabastit'* »grabiti, krasti«. Meyer, IF XXXV 227, in Vasmer, III 224, primerjata sti. *gábhastis* »roka«, lit. *gabanà* »prgišče«; Machek pri Kořinek, ZSPh XIII 404 in ESČ[2] 194, pa suponira ekspresivno varianto h **gabati*, ukr. *hábaty* »nadlegovati«, br. *hábacь* »vzeti, zgrabiti«, p. *gabać* »zgrabiti, napasti«.

**hábiti** II, *hábim* »kvariti, škoditi« (vzh. štaj., bkr.); knjižno navadno pf. *pohábiti*, impf. *pohábljati*; k temu *pohába*, *pohâbljenec*, *pohâbljenost*; *habéti*, *habím* »postati slab«, pf. *ohabéti*, *ohábniti*; *ohábel* »medel, oslabel«, *ohabljîv* »nemaren«.

Prim. sbh. *hȁbati*, *hȁbām* »poškodovati, klevetati«, mak. *abi* »kvariti, skrhati«, blg. *habjà* »kvariti«, *hàben* »top, skrhan«, csl. *chabiti* »corrumpere«, *chabenъ* »miser«, s. csl. *chaba* »noxa«, r. *pochàbitь* »pokvariti«, *pochábnyj* »nesramen, slab«, ukr. *ocházbyty* »pokvariti«, p. *chaby* »štrleče kosti«, *chaba* »kljuse«, č. *ochabiti* »oslabeti«, *chabý* »slab«.

Etimologija nejasna; Petersson, KZ XLVII 286, in Mladenov, 664 izvajata iz ide. **khābh-/*khōbh-*, lat. *hebes*, gr. κωφός, arm. *χul* »gluh«. Brückner, KZ LI 238; Machek, Studie 89; Slavia XVI 208; Recher. 82 pa primerjata lit. *skópti* »skisati se«, *skóbas* »kisel« (to razlago sprejme tudi Vasmer, III 224 in Slawski, I 58). Druge razlage so dvomljive (Matzenauer, LF VII 216; Loewenthal, JA XXXVII 393; Lewy, KZ LII 310).

**habnar** »lončar« (Gutsmann). Izposojeno iz srvn. *havenaero* »lončar«; k temu cgn. *Hafner* (Lessiak, Carinthia, 1922, 40; Striedter-Temps, DLS 134).

**habúljica** (f.) »Actaea spicata«; tudi sbh. zah. *habulica* (Horvatić, Bilinar, 1954); ker je gr. ἀκτέα označevalo »Sambucus«, je ime morda v zvezi s *habât*, *hebât* »Sambucus ebulus«.

Vendar je sln. tudi *homúlica*, *homúljica* »Bellis perennis; Sempervivum tectorum«, *ostra homúlica* »Sedum acre«. Primerjati je mogoče č. *chabdina* »negojeno drevje«, *chamradí* »grmovje, vejevje«, *chamrdí* »praprot«, *chomrod* »grmovje«, dalje p. *chaberdzie*, *(c)hamerdzie* »vejevje, dračje«. Machek[2], 196, preklicuje svoje starejše mnenje, da gre za paleoevropsko dediščino (ESČ[1], 155; NŘ XXV 205) in pušča to izredno ekspresivno besedno družino brez razlage. Slawski, I 57, opozarja pri tem še na sbh. *hrbut*, *hrbuta*, *hrbutina*, *harbuda* »Centaurea solstitialis«; tudi sln. je *hrabûd*, *hrbûd*, *rabûd*, *rabúda*, *robúda* »groba trava, trsje, grmovje«. Ni jasno, če gre za križanje več različnih osnov.

**hačapèč** (m.) »šipek, šipkov sadež« (Štrekelj, ČZN VI 18; Šašel-Ramovš, 105). Kakor č. *hečepeč(e)*, *heičí peiči* »šipkova marmelada« (Machek[2], 156), ukr. *hečepeče* (vzhodno), madž. *heczepecs* (Benkö, II 81) izposojeno iz bav. avstr. *hetschepetsch*, dial. *hōtschi bōtschen* (Schmeller, BWb. I 1192) »šipkova marmelada« (Steinhauser, Slaw. im Wienerischen 74).

**hahár** (m.), g. *hahárja* »rabelj« (vzh. štaj., pkm.); prim. sbh. *hȁhār* »rabelj« (čak., kajk.). Izposojeno iz srvn. *hahoere* »rabelj« (Miklošič, Fw. 19; SEW 83; Striedter-Temps, DLS 134). K temu verjetno tudi sln. *hahar* »fant, ki rad pleše« (Skok, JA XXXI 319) in sbh. kajk. *hahar* »fičfirič, frajer« (Matl, Welt d. Sl. V 338). Machek[2], 195, primerja s tem č. dial. *chachar* »ničvrednež« in p. *chachar* »klatež« z različnimi poskusi razlage. Madž. *hóhér* in rum. *hóhér* pomeni samo »rabelj« (glej tudi Benkö, MESz II 130 in Skok, 647).

**hájati**, *hájam*, *hájem* »skrbeti, brigati se« (pkm., Istra), *hájati se za kaj*, *za čim*. Prim. sbh. *hȁjati*, *ȁjati*, blg. *hàja*, nikalno *nehàja* z enakim pomenom, nikal. »pustiti«, tudi *hàj ga* »pusti ga« in r. dial. *chajatь* poleg *nechaj*. Knjižno sln. samo nikalno *nêhati*, *nêham* in *neháti*, *nehâm* »jenjati, pustiti«, k temu *od-(po-*, *pre-)nêhati*, in *od(po-*, *pre-)nehávati*, *-nehováti*. Iz imperativa *nehaj* se je razvilo *nâj*, *nâjta*, *nâjmo*, *nâjte*, npr. *naj me ne žaliti* »nikar« (Haloze), *najmo da voda stoji* »pustimo« (nar. pesem); v 16. st. *najte se uzhimo* »pustite nas učiti« (Trubar); otrdelo v konjunkciji *nȁj* za izražanje zahteve, želje, ukaza, npr. *naj gre*, *naj se jezi*, hipotaktično *reče*, *naj grem*. V Rožu inf. *nátə* < **naháti*, preter. *naų*, *nav* < **nahal* poleg imper. *naį* (Ramovš, Hgr. II 236). V drugih slov. jezikih, sbh. *nehȁjati*, skrajšano *nȅka* »naj«, mak. samo *neka* »naj«, blg. *nehàja*, ukr. *necháty*, *nechâju*, skrajšano *chaj*, *nechaj*, *naj*, *ńjaj*; p. *niechać*, *niech*, č. *nechati*, *nech*, *necht'*, slš. *nachat'*, *nach*, gl. *njechać*, npr. *so mě niecha* »ne da se mi«, dl. *niechaś*, plb. *néchat*.

Psl. **chati*, **chajǫ* poleg **chajati*, etimološko nepojasnjeno. Preko csl. *ošajati* povezuje Berneker, I 383 s sti. *kṣiṇâti*, *kṣiṇôti* »uniči, pusti propasti« k *kṣâyati* »gori«. Vendar je mogoča zveza med *ošajati* in *chabati* »abstinere« (Ondruš, JČ IX 158). Machek, Recherches 69 in Studie 108, izhaja iz imper. **nechaji* < **nechovaji* in dalje k *chovati* »varovati«; toda v ESČ[1] 322, se opre na luž. *so mě niecha* »noče se mi« in suponira razvoj iz **ne-chotěti*; v ESČ[2] 394, pa se opre na lit. *pri-kuõpti* »skrbeti« in izhaja iz ekspresivne variante osnove **kep-*, slov. po metatezi **pekti* »peči« poleg **pektįa* »skrb«.

**hàjdi** (interj.) »nu, le, na noge, kvišku«, tudi *àjdi*, *hàjd*, *àjd* (bkr.), tudi *hajdiva*, *hajdimo*, *hajdita*, *hajdite*; v 18. st. *haidi*, *haida* »prezh, hurtig, fort« (Gutsmann). Po mnenju Bernekerja, I 381, je sln. *hajdi* kot č. *hejda!*, p. *hajda!* iz n. *heida*, *heidi*. Vendar je sln. komaj mogoče ločiti od sbh. *hàjde*, *hajdémo*, *hàjdete* »pojdi, gremo«, blg. *hàjde*, *hàjdete* iz turš. *hajde* »kvišku, naprej«; r. *ajdá*, *gajdá*, *ajdáte* je iz kazantatar. *ajda* (Miklošič, TEl I 300). Iz tega pogovorno *hâjkati*, *hâjkam* »preganjati«, *hajka* »pogon«, prim. sbh. *hȁjkati*, *hȁjknuti*, *hâjka* »isto«.

**Hájdina** (tpn.), n. *Haidin*, *Chanding*, 1164 *Chandningen*, *Chęndningen*, 1202 *Gandine*, *Candin*, 1247 *Kandingen*, 1265 *Chaendingen*, pred 1336 *Candida*. Verjetno se na ta kraj nanaša že zapis 452 *Candida civitas destructa*. Gotovo predslovansko; iz primerjave med sln. in n. oblikami imena se zdi verjetna rekonstrukcija **C(h)andidena* (Kranzmayer, ZNF XV 206; KONB I 40). Prim. ant. *Candidiana* v Dobrudži, danes *Pópena* (Zaimov, Dobrudža 196). Podrobno Kelemina, ČZN XXVIII 113. K temu tudi tpn. *Hajnsko*, 1404 *Chanitschk*, 1500 *Haynsk*,

*v Hamschkin* (Zahn, ONBSt 249) < **hajdinьsko*. Drugače o tem Rospond, Nazwy miej. na *-ьsk* 126, ki misli na n. *Heine* ali sbh. *hajn* »ime neke ribe«. Iz *Hajnsko* je tudi cgn. *Hajnšek*. Vendar tudi sbh. tpn. *Hajdine* in cgn. *Hajdin* (Mažuranić, Prinosi 371).

**halabúčiti**, *halabûčim* »razsajati, razgrajati«, tudi *halabûkati, harabúčiti*; k temu *halabûka, halabûra, harabûka* »šum, ropot«. Podobne tvorbe so slš. *hartusit', hartušit', harusiť,* č. *hartusit*, dial. *harusiti, harvasiti, harvositi* »ropotati, razgrajati«. Verjetno onomatopeja; dalje nejasno.

**halabûka** (f.) »ropot, razgrajanje«, tudi *halabûra, halabûrda*; v 16. st. *halovanje* (Dalmatin, Megiser); v. *halabúkati* (Gutsmann), *halabučiti, halováti, halovániti, halóckati*. Verjetno spada zraven tudi *rabûka* »ropot«. Ritmična onomatopeja, sestavljena iz klica *halo* in *bûka*; prim. sbh. *bûka* »ropot«, sln. *bučati, bukati* »goniti se« (o svinjah), č. *boukati se, bučet se* (o kravi). Enake tvorbe tudi v drugih jezikih: sbh. kajk. *halabûra*, slš. *húrumbúrum* »ropot«, tudi *harabura, haraburda*, č. dial., p., ukr. *haraburda*, č. tudi *hala bala, haldy baldy, halam balam*, stč. *chalabale, chalybaly* »neredno, površno«, r. dial. *chalabalá* »površnež«, *chabúr-čabúr, churdý-murdý* »ropot«, n. *Hackmack* (Machek, 121; 124). Iz sln. ali slš. je tudi madž. *halaburda* »zaletav«, tudi *hebehurgya, habahurgya, habahurja* (Kniezsa, Mag-szláv 836). Miklošič, TEl Nachr. 3, omenja tudi rum. *alababure, harababure*.

**hâlda** »kup jalovine v rudniku«. Izposojeno iz n. *Halde* »strmina, breg, kup jalovine«, stvn. *halda* »breg« (o tem Kluge, 283).

**haliti** »kasniti, odlašati«, *halej* »počasnež«; pri Gutsmannu v 18. st. »zaudern«, *halei* »langsamer Arbeiter, Sudler«.

Pomensko blizu je č. *zaháleti* »lenariti«, slš. *zahálat', vyhálat'*; dalje nejasno. Machek², 708, misli, da se je pomen razvil iz prvotnega »zabavati se« (slš. *zabávat' sa*): prim. stč. *halati*, č. dial. *haliti se* »veselo se smejati«, r. *galitьsja* »šaliti se«, *galь, galjucha* »šala, zabava«, p. dial. *galuszyć, halasić* »razgrajati«, č. tudi *halasiti*, ukr. *halasuvaty*. Šmilauer, Slovo a slov. XIV 129, opozarja pri n. *feiern* na razvoj pomena »plesati« > »praznovati«. Machek, ibidem, primerja srvn. *gālen* »bučati«.

**hálja** (f.) »ohlapno oblačilo«, dem. *háljica*, zastarelo *haljina*; v 18. st. *hala* (Pohlin). Prim. sbh. *halj* (m.), *hälja* »obleka, ženski brezrokavnik«, *hàljina* »obleka, pregrinjalo«, mak. *alište* »obleka«, blg. *halina* »dolgo ogrinjalo«, *halija* »preproga«. Iz slov. jezikov tudi rum. *haină* »obleka«. Toda slš. *halena* in č. dial. *halena* »ljudsko vrhnje oblačilo« ima *h-* po *haliti*, sln. *razgaliti*. Miklošič, TEl I 307 in SEW 85; Berneker, I 384, izvajata iz osman. turš. *χali* »preproga«, sprejeto iz perzijščine. Tudi alb. *halí* in ngr. χαλί »preproga«. Skok, I 652, domneva, da je poreklo predturško in opozarja na stgr. χλαῖνα, jonsko χλαίνη »volneh površnik«, lat. *laena* in suponira balk. rom. **halena*.

**halóga** »dračje, plevel, naplavljeno rastlinje, mah«, tudi *halúga*; v 18. st. *haluga* »Seegras« (Gutsmann); dial. tudi *halóza, halôžje, haložina* (vzh. štaj.), *hálovžje* »goščava« (Pohorje), *háloda, hálodje, hálda, hálta, haldra, hâldje* »isto«; verjetno spada zraven tudi *fáloga* »razcefrana obleka«, *holoti, faloti* (pl.) »cunje«. V tpn. pokrajinsko ime *Hâloze* in mtpn. *Hálužnica, Haležínca, Hlóža* (Debeljak, SR V-VII 173); v Avstriji mtpn. *Halos* v Defereški dolini (Bidermann, Romanen in Österr. 202). Prim. sbh. *hàluga* »trava, dračje« (Lika, Bačka), »goščava« (Herceg.), »jama, žrelo« (Črna gora) in tpn. *Haluge, Aluga, Aluzi*, blg. *àluga* »poraščen peščen rečni breg« (Duridanov, Lomsko 109), celo rum. tpn. *Hălânga, Halunga* (Petrovici, Daco-slavo 5). Csl. *chalǫga, cholǫga* »živa meja, grmovje«, r. csl. tudi *chaluga* »cesta«, r. dial. *chalúžina* »šiba«, ukr. *chalúha* »morski mah«, *chałúzzja* »dračje«, br. *chałuha* »koča iz vej, zemljanka«. Machek², 195, prišteva zraven tudi stč. *chalužnik* »cestni ropar« in pomensko enako p. *charlęžnik*, medtem ko je nč. *chaluga* »Fucus« izposojeno iz sbh.

Etimološko nepojasnjeno. Različne dvomljive poizkuse razlage našteva Vasmer, III 227; možna se zdi povezava s prav tako temno slov. *chalupa* (Iljinskij, IORJ XXII 4, 163; Brückner, 175; z različnimi neindoevropskimi primerjavami Treimer, Ethnogenese 72). Skok, I 652, domneva brez dokumentacije skitsko poreklo. Machek², 195, opozarja, da je suf. *-ǫga* karakterističen za izvedenke iz barv in suponira **gāl-*, sbh. *gao* »umazan, nečist«. Na sln. oblike *halóda* spominja r. *cholúdьje* »grmovje«, *cholúdina* »žrd«, kar je po Macheku², 158, križanje med *chalǫga* in *chlodьje*, r. *chludьě*. Brez zanesljive etimologije je tudi p. *gałąź* »vejevje«, č. *haluz* »hlodi«, slš. *haluz*, ukr. *haluz*, gl. *haluza*, dl. *galuz*.

**halováti**, *halûjem* »razsajati, razgrajati«, tudi *halovániti* (bkr.); v 16. st. *halovanje* »Lärm« (Dalmatin, Megiser). Prim. sbh. *halákati, haláknuti* »vpiti, kričati«, tudi *alakati, jalakati* »isto«. Pomensko enako je č. *hulákati*, slš. *hulákat'*, kar primerja Machek, 190, z lot. *gavilêt* »vriskati«, *gaviles* »vrisk«, stisl. *gaula* »heulen, schreien«. Na južnoslov. in češka verba so verjetno vplivale interjekcije tipa *halo*, č. *hulá*.

**hâm** (m.) »komat«, navadno pl. *hami* (vzh. štaj., pkm.) tudi »drog za prenašanje na ramenu« (Haloze) in »naramnice« (Slov. gorice). Prim. sbh. *hâm, âm*, pl. *hámovi* »komat«, mak., blg. *am* »komat«, č., slš. *chámy* »komat«, ukr. *chamy* »komat«, rum. *ham*, pl. *hamuri* »komat«. Izposojeno iz madž. *hám* »komat, naramnice, ime za različne priprave za prenašanje«, to pa iz srvn. *hëme*, alem. *haam* (Miklošič, 85; Berneker, I 383; Benkö, II 40). Dalje glej *homot*.

**hárati**, *hâram* »tepsti, tolči, nadlegovati, sitnariti«, tudi *háriti, hârim*, pf. *naháriti* (vzh. štaj.). Prim. sbh. kajk. *hariti* »tolči, tepsti«; po Bernekerju, I 384, in Striedter-Temps, DLS 135, iz srvn. *hâren* »puliti lase«. Dvomljivo. Morda isto kot *hárati* »ropati, pustošiti« (Janežič), sbh. *harati*, blg. haram; po Miklošiču, 85, in Bernekerju, ib., iz stvn. *harjôn, herjôn* »opustošiti«. Kiparsky, SLG 134, misli na arab. *harab* »opustošenje«, dvomi Skok, Slavia XV 351. Morda mešanje raznih osnov. Sln. dial. *hárec* »boj« (pkm.), *harcováti* »bojevati se«, *haras* »bojevit petelin« je kakor starejše sbh. kajk. *harac* »boj, bitka« (v 17. st.), *harcovati*

»biti, boriti se« (v 16. st.), stč. *harc* »pretep, prerivanje«, *harcieř* »pretepač«, *harcovnik*, dial. *na horc* »nepremišljeno, vsem na doseg«, *harcovati* »naskakovati, jezditi sem in tja, pojati«, slš. *harc* »boj, razgrajanje«, *harcovat'* »izzivati, bojevati, poskakovati«, p. *harc, harcować, harcerz*, stp. *herc* in iz tega ukr. *herc, harcjuváty*, r. dial. *garcovátь*, br. *garcácь, garcovácь* »poditi konja«, rum. *harc, herceli* izposojeno iz madž. *harc* »boj«, *harcol* »bojevati, prepirati« (Gebauer, SS I 406; Brückner, 169; Skok, I 655; Machek[2], 161). Drugi so mislili na srvn. interj. *harz, harze* »sem!« (Miklošič, 83; Berneker, I 377). Toda madž. *harc* ni iz n. *harz*, niti iz srvn. *hatz* »Hetze«, ampak je ugrofinsko (Benkö, II 58). Drugo je č. *hárati* »pojati, skokoma jezditi«, *hárati se* »pojati se (o kravah)«, slš. *horovat' sa* »pojati se (o kobilah)«, kar povezuje Machek[2], 161, z lit. *garúoti* »hitro bežati«, *gorúoti* »spotiti se med tekom«.

**harẽ** (n.), g. *harêta* »slab konj« (vzh. štaj.), tudi *horîna, harêtina* »slab konj« in »slabo konjsko meso« (Sln. gorice, Haloze).

Nejasno; pomensko enako je frc. dial. *harin, hary, harou, harote* »slab konj« iz germ. *harr* »s sivkasto dlako« (Wartburg, FEW XVI 173). Starejše n. *Gōre* »kobila« že pomensko ne pride v poštev; še teže je misliti na stsbh. *fariž* in str. *farь* »konj« iz arab. *faras* »konj«.

**haríš** (m.) »Crex pratensis«, prvič pri Gutsmannu v 18. st. *harish, harezh*. Tudi sbh. kajk. *hàriš* »isto«. Izposojeno iz madž. *haris* »Crex crex« ugrofinskega porekla (Benkö, II 59).

**harmica** (f.) »tridesetnica, mitnica, carina«. Tudi sbh. kajk. *hármica* »mitnica, carina«, *hármičar* »carinik«, *(h)armičiti* »cariniti« (izpričano že 1388). Izposojeno iz madž. *harminc* »trideset«, kalk po srlat. *tricesima* (Benkö, II 61; Skok, I 658).

**harta** (f.) »papir« (Megiser v 16. st.) poleg *kârta* »chartae«. Tudi sbh. star. *harta* »papir, list papirja, igralna karta«. Izposojeno iz lat. *charta*, to pa iz gr. χάρτης; sbh. *hártija*, mak. *hartija*, blg. *hartija*, rum. *hartie* »papir« je iz biz. gr. χαρτίον. Sln. *karta, kartati se* (poleg *kvartati*) je kakor zah. sbh. *kârta*, dial. *kôrta* (Hvar) iz it. *carta*, morda tudi n. *Karte*. Iz iste osnove je sln. dial. *škrtoc* »papirnata vrečica« (notr.) iz trž. it. *scartoz(z)o*, prim. sbh. *škártoc, škartȍc* (Dalmacija) in z nemškim posredovanjem *škarnícelj, škart, škartírati*. Knjižne izposojenke tipa *kartȏn, kartonáža, kartel, kartéče* (Miklošič, 85; Benkö, I 385, 481; Šturm, ČJKZ VI 54, 57; Skok, I 658).

**hâsek** (m.) »korist, prid«, tudi *hâsen* (m.) in *hâsen* (f.), g. *hâsni* (vzh. štaj.), *hâsno* (n.); adj. *hasnîv, hasljîv, hasnovit*; v. *hásniti, hâsniti, hasnéti, hasnováti*. Prim. sbh. kajk. *hȁsan* (f.), g. *hȁsni, ȁsan* (f.), *hàsna* (f.), *hasnòvit*, tudi *haznovit* (križanje s turš. *hâzna* »zaklad, zakladnica«), *hasnovati*; ukr. *hosén* (m.), g. *hisná* »korist«, *hósnyj, hosnuváty*, p. *hasen* »korist«. Izposojeno iz madž. *haszon, haszna* »dohodek, vrednost, korist« (Miklošič, 83; Berneker, I 385; Matzenauer, LF VII 213; Skok, I 659; Benkö, II 69).

**határ** (m.) »meja, okrožje, pokrajina« (pkm.), tudi *kotár* »isto«. Prim. sbh. *hȁtar* in *kòtâr* »meja, okrožje« poleg *kȍtar* »plot pri stogu«, *kotárina* »ograjen prostor za stoge«, blg. *kòtora, kotor* »ograja«. Iz slov. jezikov tudi rum. *hotár, cotarcă*, cinc. *cutár*, alb. *kotarinë* »skedenj«. Beseda verjetno ni izposojena iz madž. *határ* »meja, okraj« (o tem Benkö, II 73), toda z madž. in rum. posredovanjem je zašla k sev. Slovanom, ukr. *chotár* »dežela, okraj«, *chitár* »meja«, p. dial. *hotár, hatór* »ograjen pašnik«, slš. *chotár* in *kotár* »okraj« (Crânjală, Rum. vlivy 301). Miklošič, 86, je vse to izvajal iz srvn. *kataro, gattaro* »ograja, košara, plot«. Berneker, I 386, misli pri oblikah na *h-* na madž. poreklo, pri oblikah na *k-* (str. 588, pa na srvn. Vprašanje je, če je madž. beseda izposojena od južnih Slovanov, ali, po mišljenju drugih, iz saškega *hotter, haterd* »ograja, plot«. Skok, I 660 opozarja, da je tpn. Κάτερα v Bosni izpričan že pri Porfirogenetu, da so pri južnih Slovanih v toponimih samo oblike na *k-* in da najstarejši sbh. historični zapisi 1423 in 1433 govore pri *kotar* za pomen »okoliš, meja«. Reichelt, KZ XLVI 310, je domneval, da je južnoslov. *kotar* prasorodno s stir. *cathir* »grad«, kimr. *cader* »grad, utrjen prostor«, dvomi Walde-Pokorny, I 338. Od tega je treba ločiti r. *chútor* »pristava« (Vasmer, III 280).

**hčî** (f.), g. *hčêre* »filia«, dem. *hčêrka*; v 16. st. *fzhy, hzhy, szhi, szher* (Trubar), *kchy* (Dalmatin), *hzhî* (Megiser), *kchi* (Alasia); dial. *χčí, ščí* (Kras), *χkî* (goriš.), *ščî* (rez.), *čî*, g. *čîre* (bkr.), *čî*, g. *čeri* (vzh. štaj.), *čî, čêr* (pkm.). Psl. **dъkti, *dъktere*, prim. csl. *dъšti*, g. *dъšteri*; sbh. *kćî, šćî, čî, čêr, čerka*, mak. *k'erka*, blg. *dъšterjă, šterka*, r., ukr. *dočь, dóčerî*, dem. *dóčka*, br. *dačká*, p. *córka, córa*, č. *dci, dcera*, slš. *dcéra*. Iz ide. **dhug(h)əter* podedovana beseda, prim. lit. *duktě*, g. *dukteřs*, stprus. *duckti*, sti. *duhitár*, avesta *dugədár*, nperz. *duχtar*, arm. *dustr*, gr. θυγάτηρ, got. *daúhtar*, stvn. *tohter*, toh. A *ckâcar*, B *tkâcer* (Bartholomae, IF VII 54; Brugmann, VGr. II 1, 333; za slovanske jezike Berneker, I 243).

Drugačen asimilacijski proces je doživela sln. *pástorka* »neprava hči«, *pástorek* »nepravi sin«, sbh. *pȁstōrka, pȁstōrak*, blg., mak. *pástorok, pastorče*, csl. *padъšterica, pastorъka*, r. *pádčerica*, ukr. *pádčirka*, br. *pádčerka*, č. *pastorka, pastorek*, slš. *pastorok, pacorok*, prim. lit. *pódūkra*, stprus. *poducre* »Stieftochter« (Meillet, MSL XIII 28; Ét. 268), drugače Zubatý, JA XIII 315, in Trautmann, 207, ki ločijo csl. *pastorъka* in *padъšterica* in primerjajo lit. *pãstaras*, lot. *pastars* »postumus«. To zavračata tudi Fraenkel, IF XLI 402; LEW 546 in Machek[2], 437.

**her** (adj.) »kriv«, adv. *na hero* »postrani«, npr. *klobuk na hero nositi*; *hérak* »kdor se drži postrani« (Griblje). Prim. sbh. *nȁ-hēro, na-hèrce* »krivo, poševno«. Berneker, I 386 pušča brez razlage, zdi se mu tuje. Vendar tudi slš. *heverom* »postrani« poleg *ševerom*. Sln. tudi *šéveriti* »šepati« (bkr.), *šever* »krivonog človek« (bkr.), prim. tudi ukr. *ševernóhij* »krivonog«. To izvaja Janko, ČMF XVI 106, iz srvn. *schēf* »schief«. Machek[2], 607 povezuje s slov. **virъ* »kriv« < **veiros*, lit. *pavairùs* »kriv«, č. *uvirý*

»kriv«, z različnimi predponami tudi č. dial. *súverit'*, *šúverit'*, *šuvirý*, *šuvěrý*, *šurý* »kriv«, ukr. *skovirytysja*. Drugače Skok, I 496, ki spaja sbh. *ěrlav*, *hèrav*, *èrav*, *nä-hēro*, *ȕjero* »pošev« z *vȑljav* »brljav« (glej *brleti*), kar je dvomljivo. Verjetno se je *her* razvilo po haplologiji iz **hever*, vendar bo zahtevala pestrost slovanskih izrazov za pojem »pošev« še posebnega študija.

**hevc** (m.) »Felix lynx«; izposojeno iz madž. *hiúz* »ris«. Verjetno tabuirano poimenovanje. Slš. *hejrus* »ris« je križanje med madž. *hiúz* in slov. *rysь* (Matzenauer, CS 175; dalje Benkö, II 123).

**hiba I** (f.) »napaka, zmota, pomanjkljivost«, adj. *hîben*, *hîbav* »zmoten, pomanjkljiv«, v. *hîbati* »grajati, očitati napake«. V sbh. izpričano samo od 16. do 18. st., na zahodu *podhiban* »varljiv«, *podhibnik*, *podhibnost*, č. *chyba* »napaka, pomanjkljivost, dvom«, *chybiti*, *chyběti*, *pochybovati* »manjkati, dvomiti«, p. *chyba*, *chybić*, ukr., *chybýty* »zmotiti«, *chýba* »pomanjkljivost, napaka«, gl. *khibić* »zgrešiti«. Rabljeno tudi adverbialno, ukr. *chybá*, br. *chiba*, p. *chyba*, stč. *chyba*, gl. *khiba* »razen, mimo, zastran«. Pomensko blizu je lot. *šubeties* »ein Fehltritt tun« (Mühlenbach-Endzelin, IV 104) poleg *šaubît* »majati«, vse iz ide. **ksehubh-*, kljub Vasmerju, II 297, je težko dvomiti, da csl. *ošibati se* »grešiti«, r. *ošibitьsja*, *ošibátьsja* »zmotiti se«, *ošibka* »napaka« ne bi spadalo k isti osnovi (tako Brückner, KZ LI 233). Razmerje je kakor sti. *kṣúbhyati* »maje se, trese se« proti *kṣipáti* (< **kṣvip-*) »zaluča, vrže« (Meyrhofer, I 289).

**hiba II** (f.) »debelo deblo« (Bovec), »Fagus silvatica« (Vrsno), tudi *šíba* »vitko drevo; Fagus silvatica« (notr.); poleg splošnoslovanskega *šíba* »prot«. Razmerje je enako kakor med p. *chybać*, *chybotać*, *chybnąć* »majati se, tresti se, premikati se, dotikati se med seboj« in sln. *šíbiti* »majati se«. Verjetno iz ide. **kseubh-* »majati, tresti« kakor *hiba* I (glej tudi *habina*).

**hil** (adj.) »upognjen, nazaj zavihan«, tudi *hilast*; k temu *hilja*, *hîljka*, *hîljec* »krava (vol) z nazaj zavitimi rogovi«; v. *hiliti*, *hîlim* »kriviti, upogibati«. Drug pomenski odtenek je *hiliti* »škiliti«, *na hilo gledati*, v 16. st. *na hilje gledati* (Megiser), kar je Miklošič, 93, povezoval s *škiliti* < stvn. *scileh*, *scëleh*, drugače Berneker, I 413. Prim. sbh. *hîljav* »napol slep«, *hiljak*, *nahiljivati*, starejše sbh. tudi *hiliti* »upogibati, tlačiti, mučiti«, blg. *hilen* »zaskrbljen«, *uhilja se* »skloni glavo«, csl. *pochylь* »kriv«, r. *chilyj*, *chilój* »bolehen, slaboten«, *pochilyj* »kriv«, *chilitь* »upogibati«, ukr. *chylýty*, br. *chilícь*, p. *chylić*, *chynąć* »upogibati«, *pochyly* »poševen«, č. *chylý* »kriv«, *chyliti* »upogibati«, slš. *chylit'sa* »skloniti se«, gl. *khylić*, dl. *chyliś*. Nedvomno ekspresivna varianta **k(h)ul-* k ide. **keu-* »kriviti« kakor *huliti* : *kuliti*. Sln. *kilav* »nerazvit, slaboten«, *kîlec*, *kilica* »gol ptičji mladič« in sbh. *kîlav* »isto« iz iste osnove je treba pomensko ločiti od splošnoslov. *kyla* »Leistenbruch«. Sorodno je lit. *apkiausti* »shujšati«, *kũsti* »shujšati«, lot. *kũds*, *kuods* »suh« (Sławski, SlOcc. XVIII 280). Težko je pojasniti sln. *pošiniti* »povesiti se« (dol.), *pošinjen* »sključen, grbast« (Podkrnci), »potuhnjen« (Temljine), morda hiperkorektno iz **pošūniti* iz **kheu-* kakor sln. *šul* »z majhnimi uhlji«, sbh. *šúljevi* »zlata žila«, r. *šuljáta* »modi« (o tem Petersson, KZ XLVII 277). Drugače, dvomljivo o *chyliti* Berneker, I 413; Machek, Slavia XVI 216; Petersson, JA XXXV 360. Glej tudi *huliti*.

**hîlati**, *hîlam* »hiteti« (rož.), tudi *îlati* (zilj.) in *(h)îljati*; prvič v 16. st. *hylati* »festinare« (Megiser). Izposojeno iz srvn. *îlen*, stvn. *îlen*, *îllan*; začetni *h-* je izpričan tudi v kor. n. *heil'n*, lahko pa je tudi vpliv sln. *hiteti*, *hitati se* (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 367; Striedter-Temps, DLS 136).

**hîlj** (m.) »Triticum spelta« (Istra), tudi *hiljáča*, *hiljáčica*; v hrvatski Istri *hȉlj* »vrsta ječma«, *hiljȁča* »Tritici genus«: sbh. tudi *sȉlj*, *šȉlj*, *žȉlj* »Triticum spelta«. Verjetno predslovansko; sprejeto z različnim posredovanjem. Bezlaj, Eseji 167, je opozoril na kimr. *hil* »seme, žito« poleg ir. *sil* »isto« iz ide. **sēlo*. Sln. je tudi *sȉlj* »Peucedanum«, sbh. *silj*, *siljevina*. Skok, I 666, pušča odprto brez razlage.

**hiniti**, *hinîm* »pretvarjati se, goljufati«; v 16. st. *hiniti* »simulare«, *himba* »fallacia«, *hinavec* »hypocrita« (Megiser), *obhiniti*, *hinba*, *himba*, *hinjavec* (Krelj); v 17. st. *hinek* »ukana, pretveza« (Hipolit). Danes knjižno *hinâvec*, *hinâvski*, *hinávčiti*, *hinâvščina*; dial. še *hiniti*, *hiniti se*, *hinljȋv* (pkm.). Toda dial. *hînec* »vrsta plesa« (štaj.) se pomensko bolje ujema s p. *chinąć* »kriviti, pripogibati« (glej *hiliti*); prim. tudi sln. *šiniti* »kriviti, upogibati«.

Prim. tudi sbh. kajk., čak. in pri dubrovniških avtorjih v 16. st. *hiniti*, *hinati*, *hinjati*, *hinjivati* »pretvarjati se«, *hin* (adj.) »lažnjiv«, *hinjavec*, *hinjuša*, *hȉmba*, *hinjba*, tudi balk. csl. *chyniti* »varati«, *chyna* »prevara« in r. dial. *chinitь* »grajati, psovati«. Berneker, 1 413; Iljinskij, IORJ XX 3, 106, povezujeta s *chyliti*; Skok, Slavia XV 353 in ERHSJ I 666, opozarja na medsebojno mešanje turš., arab. *hîle* »prevara« in splošnoslovanskega *chyliti*.

**hintôv** (m.) »voz« (pkm.); prim. sbh. *hìntōv*, *ìntōv* »voz«; č., slš. *hintov*, rum. *hintĕu* »voz«. Izposojeno iz madž. *hintó* »vrsta voza«; blg., ukr. in tur. oblike, ki jih navaja Miklošič, 84, so osporavane (Korsch, JA IX 501). Glej tudi Skok, I 667, in Benkö, II 116.

**hîp** (m.) »trenutek, moment«, starejše tudi *hîp* (f.), g. *hipî*; dem. *hîpec*, *hîpek*, adj. *hîpen*, adv. *hîpoma* »takoj, v trenutku«, *na hîp*, dial. *katerega hipa* »kdaj« (vzh. štaj.). Izpričano od 16. st. (Trubar). Tudi zah. sbh. *hîp* (m.), *kîp* »moment«, izpričano že v 14. st. (tudi csl. *chypь* v 15. st.). Štrekelj, Lwk. 78, in Berneker, I 387, ter Striedter-Temps, DLS 136, izvajajo iz bav. *Hieb* »mah, udarec« s pomenskim prehodom »auf einem Hieb tun«. Tudi lit. *ýpas* »mah, udarec, sunek, moment« in vzh. prus. *hîp* »Hieb« (Fraenkel, 186). Nasprotno misli Skok, I 667, da utegne biti avtohtono in opozarja na vzklike tipa *hip*, *hop* in na alb. onomatopejo *hip*, *hyp*, *hipënj*, *hyplj* »poskoči, plane«.

**hîr** (m.) »hrup«. Izpričano samo pri Miklošiču, 84, ki primerja ukr. *chyr*, »klic, oznanilo«, *hyrešnyj* »slaven, znan«. To je res iz madž. *hir* »vest, oznanilo, sloves« (Benkö, II 116), izpričano pri Dajnku, Kmet.

Iz. 56; slš. in č. dial. *chýr*, p. *chyr*, *hyr* »vest, sloves, govorica«. Toda sln. dial. *hîr* »hrup« je pomensko bliže sbh. kajk. *hîr* »objest, trma, kaprica«, *hiròvit* »kapriciozen«, kar dvomljivo povezuje Skok, I 668, s slov. *chyrati* »biti bolan«. Če upoštevamo možnost ekspresivne zamenjave *ch-* : *g-*, je bliže stč. *ohýrati* »postati objesten, nesramen«, nč. *hyřiti* »razsajati« < **gyrati*. Machek[2], 163, opozarja na lot. *gûrât* »objestno se vesti, počasi se gibati, lenariti«, gr. γαυρόω, γαυριάω »nesramno, naduto se vesti«, γαυρός »lahkomiseln«.

**hirati**, *hîram* »bolehati, slabeti«, pf. *izhirati*, *shirati*; tudi *hiréti*, *hirim*, *hîr* (m.), *hiranje* (n.) »bolehnost«, *hirač*, *hiravec*, *hiravka* »bolehen človek«, *hirálnica* »dom za onemogle«, *híranje* »sušica pri perutnini«; adj. *hirav*, *hirâv*. Izpričano v 17. st. *hierati* »deficere« (Kastelec, Vorenc). Sbh. samo na severozahodu in na otokih *hîrati*, *zahirět*, *zahvirět* »bolehati«, *hîr* »objestnost, kaprica« (?), blg. *hirèja* »bolan sem«, csl. *chyra* »bolehnost, slabost«, *prochyrělъ* »malovreden«, r. *chirétь*, *chiryj*, ukr. *chýrity*, *chýryj*, br. *chiryj* »bolan«, p. *chyrek* »bolehnež«, p. dial. *chyrać*, dl. *chyrny* »bolehen«.

Ni mogoče dvomiti o medsebojnem prevojnem razmerju med psl. **chyrъ*, **churъ* (č. *churavý*) in **chvorъ* (r. *chvoryj*). Tako Berneker, I 409; 413; Slawski, I 63, 76. Navadno primerjajo avesta $\chi^{u̯}$*ara* »rana«, stvn. *sweran* »boleti«, srvn. *swër* »bolečina, bolezen« (Matzenauer, LF VIII 6; Trautmann, 295; Mikkola, Ursl. Gramm. I 175 in drugi). Slov. *ch-* < pejorativnega *š-* (Machek, Studie 79). Malo verjetno Petersson, JA XXXV 360 k sti. *khoraḥ* »šepav« in Machek[2], 203, ki primerja **chvorъ* z lit. *gùrti* »slabeti«, toh. B *kwār* »starati se, bolehati«, **chyrъ*, **churъ* pa z gr. κραῦρος »krhek«, κραῦρα »naziv bolezni«.

**hìs** (m.), g. *hisa* »kašča, vinska klet« (bkr.), tudi *hîs*, *hə̂s*, demin. *hîsek*; *hîz* je izpričano samo knjižno.

Najstarejša izpričana oblika je csl. *chyzъ* »δωμάτιον« (Supr. 145, 12); dubleta *chysъ* se zdi mlajša, prvič v 15. st. sbh. *hisъ* »klet za vino«, dial. *(h)îs* (Skok, ZSPh II 392), istrsko dial. tudi *hiš*; r. dial. *chisók* poleg *chizók*, *chizyk* »skedenj, poletna koča«; stp. *chyż* (14. do 15. st.), *chyz* (17. st.), p. dial. *chyz* in *chyż*; plb. *chycż* (15. st.), dl. *chÿz*.

Najbolj verjetno dvakrat izposojeno iz germ.; prim. got. *hûs* (*gud* — *hūs* »tempelj«), stvn. *hûs* »Haus«; po Miklošiču, SEW 94, so oblike na *-s* starejše. (glej tudi Uhlenbeck, JA XV 436 in Peisker, Beziehungen 70), vendar je *-z* lahko že iz gotskega obdobja. Murko, MAGW XXXVI 93, je zaradi menjavanja *s/z* mislil na kasno stvn. izposojenko. (glej Loewe, KZ XXXIX 334; Kiparsky, Germ. Lehnw. 177; Berneker, SEW I 415; Vasmer, REW III 240). Nesprejemljivo je germ. **hûzo*, srvn. *hûr* »Miete, Heuer« (Schwarz, JA XLII 303; Stender-Petersen 240; Meillet, BSL XXIX 210). Neprepričljivo Oštir, AAS I 99, ki suponira, da je germ. *hûs* in slov. **chys/zъ* preko iliro-traš. **$k^c$ ūɔ-* iz lat. *casa*.

**híša** (f.) »domus«, tudi »kuhinja« (Brda, Posočje, Banjščica) »soba«, npr. *prva hiša*, *zadnja hiša* (Ruše, bkr.) »podstrešje« (vzhodno od Pkm. do Belokr.); lokalno tudi *šíša* izven pasu *ch* > *š* (Ramovš, Hgr. II 246); na vzhodu *hiža* (pkm., vzh. štaj., bkr.), izvedenke *híšica*, *hîška*, *hišina*, *hišišče*, *hîšnik*, *hîšnica*, *hîšna*, *hîštvo*, *pohištvo*, *hišnina*; adj. *hiš n*, *hišni*; v, *hišiti*, *hîšim* (v 16. st.), *hiševáti*, k *hîža* tudi *hižûra*. *hižûrka*, *hîžnik*, *hiževâti*.

Izhajati je treba iz **chys-ja* poleg **chyz-ja* k starejšemu **chys/zъ*. Oblike na *-š* so izpričane v starejšem sbh. *hiša*, izolirano *hisa* in stč. *chyšě*, *chyška*. Drugod prevladujejo oblike na *-ž*, sbh. kajk. *hîža*, blg. *hiža*, r. *chyža*, *chyžina*, ukr. *chyža*, stp. *chyza*, slš. *chyža*, gl. *khěža*, dl. *chÿža*, plb. *chóiza*, *k'óiza*, *k'ézó*; csl. tudi *chyžina*, *chyzina* »κέλλα«. Pomen je v večini slov. jezikov pejorativen »koča, koliba itd.« (glej o tem Murko, MAGW XXXVI 93d.). Razmerje med **chýša* / **chyža* kakor pri **chysъ* / **chyzъ*.

Iz sln. *hiša* je izposojeno alpsko nemško *keische*, *keusche*, *gaische* »majhno posestvo«, *keischler* »kajžar« (Murko, zg. c.). Madž. *hiska* »zidanica« je iz slš. *hižka* (Kniezsa, Mag.-szláv 215).

**hìtati**, *hîtam*, *hîčem* »grabiti, metati« (nar. pesem, bkr.), *hitati se* »boriti se, puliti se«, pl. *uhitati* »ugrabiti, odvesti«, *hititi*, *hîtim* »zalučati, zagnati, vzpeti se, pahniti«, tudi *uhitéti* »zgrabiti, ujeti« (Tolmin). V 16. st. *hitati* »jacere, projicere« (Megiser); izv. *hît*, *hîtec* »met«, dial. *hitâljka* »prača« (pkm.). Novoknjižno *vzhititi* »navdušiti«, *vzhîčen* »navdušen«, *vzhît* »ekstaza«, r. *voschititь* »navdušiti«.

Prim. sbh. *hìtati*, *hìtiti* »zgrabiti, vreči«, csl. *chytiti*, *chyštǫ* »trgati, zgrabiti, prijeti«, iter. *-chytati*, adj. *chyštьnъ* »grabežljiv«; r. *pochititь* »zgrabiti, odnesti«, ukr. *chytáty* »stresati, premikati«, p. *chwytać*, *chytać* (križanje s *chwatać*); č., slš. *chytiti*, *chytati*, gl. *khićić* »zgrabiti«, dl. *chytaś*, *chýšiś* »metati, vreči«.

Psl. **chytiti* je v prevojnem razmerju do *chvatiti* (prim. *kysъ* : *kvasъ*) toda dalje brez zanesljive povezave. Iljinskij, JA XXIX 168, in Berneker, I 407, dopuščata možnost povezave s *chotěti*, *chъtěti* (< **chvot-* ?). Zubatý, Studie I 1, 167, domneva, da so se vse te besede razvile iz interjekcij. Malo verjetno Vaillant, RÉS XXII 44, ki suponira osnovo **sve-* (glej *svat*). Tudi Machekov poskus povezave z lit. *gáuti*, lot. *gũt*, *gaut* »dobiti, doseči, zgrabiti« (Slavia, XVI 199, 214) povzroča preveč glasoslovnih težav. Proti Machekovi domnevi, da je za slov. družino *chytiti*, *chvatiti*, *chytrъ* treba iskati več različnih izhodišč, govore semantične paralele tipa *loviti* : r. *lovkij* »uren, gibčen, zvit«, lit. *lavùs* »izurjen, spreten« (Fraenkel, 348).

**hìter** I (adj.) »uren, nagel«, starejše *hitern* (Krelj); v. *hitệti*, *hitim* »eilen«, *prehitévati* »übereilen, vorgehen«, *prehitriti* »zu schnell tun«; izv. *hitrộst*, *hitrica*, *hîtnja*, *hitrina* ipd. Pomensko enako je sbh. *hìtar* poleg *hìtan*; slš. *chytrý*, č. dial. *chytrý*, p. dial. *chytry* in gl. *khetšy* »hiter«. Druga pomenska grupa je sln. samo v 16. in 17. st. izpričano *hiter* »zvit, prebrisan« (Dalmatin, Dict.), *hitrost* »zvitost« (Krelj), prim. sbh. *hìtar* »spreten, prekanjen«, mak. *itar*, blg. *hitъr*, r. *hitryj*, ukr. *chýtryj*, br. *chitry*, p. *chytry*, č. *chytrý* »spreten, zvit«; gl. *chětry* »izveden, pomemben«. Razen Macheka, ZSl I 4, 36, ki spaja *chytrъ* »uren« z lit. *kutrùs* »gibčen, živahen«, večina

raziskovalcev ne dela razlik med obema pomenoma in povezujejo oboje s *chytiti*, *chvatiti* (Berneker, I 414; Vasmer, III 234).

**hiter** II (adj.) »zvit, prebrisan«; samo v 16. in 17. st. (Dalmatin, Dict.); pri Megiserju tudi *hiter maſtit* »jako, močno, silno« z edino pomensko paralelo v gl. *chětry*, *chytśe*, *chytśej* »dobro, precej, zelo«.

Prim. sbh. *hȉtar* »lokav«, *hìtriti* »lokavo delati«, mak. *itar* »lokav«, blg. *hitъr*, csl. *chytrъ*, r. *chitryj*, ukr. *chýtryj*, br. *chitry*, p. *chytry*, č., slš. *chytrý*, gl. *chětry*, dl. *chytśy*. Machek, Slavia XVI, 199, 214 in ESČ[2] 212, primerja psl. **chytrъ* v tem pomenu z lit. *gùdras*, *gudrùs* »prebrisan, lokav«, lot. *gudrs* »isto« in morda tudi s het. *kutru-* »priča«. Dalje glej *hitati*, *hvatati*.

**hitę̂ti**, *hitim* »spešiti«, v 16. st. *hitejti* »festinare« (Megiser); po adj. *hiter* »nagel« tudi *hitrę̂ti*; pf. *do-(po-, pre-, pri-)hitę̂ti*, imp . *do-hitę̂vati*; dial. tudi *hitati se* »podvizati se«; izv. *hîtek*, *hîtnja*, *hitênje* »naglica«, adv. *na hît*, *hîtoma* »naglo«.

Pomenske paralele so v sbh. *hȉtati*, *hitjeti* »spešiti«, *hȉtan* »nagel«, mak. *itan*, blg. *hitam* »hitim«. Z *-ro-* formantom tudi sln. *hiter* »nagel«, v 16. st. in dial. tudi *hitrn*, adv. *hitro*, *hîtroma*, s. *hîtrica*, *hitrộst*, star. tudi *hitrina*, *hitrôča*; sbh. *hȉtar* »brz«, *hitrôst*, *hitrina* »brzina«, slš. *chytrý* »nagel«, č. dial. *chytrý* »nagel«, p. dial. *chytry*, gl. *chytśe* »naglo« (komp.).

Machek, ZSl I 36 in ESČ[2] 212, domneva, da je treba *chytrъ* v tem pomenu razlikovati od drugega *chytrъ* »prebrisan, zvit« in primerja s tem lit. *kutrùs*, *krutùs* »gibek, čil« poleg *krutėti* »premikati se, gibati se« (s tem navadno povezujejo slov. **krъtъ* »krt«). Domneva je dokaj šibko podprta. Večina avtorjev suponira skupno izhodišče za vse pomenske odtenke slov. **chytati*, **chvatati*. Prim. tudi č. *chvap* »naglica«, *chvapiti*, p. *chwapić* »spešiti«, kar je po Macheku samo ekspresivna varianta h *kvapiti* »hiteti«.

**hláče** (f. pl.) »bracae«, *spodnje hlače* »gate«; dial. *hláča* »nogavica« (pkm., dol., prim., ben.); metaforično tudi »dve lehi, ki se stikata«, v mtpn. *Hlača*, *Hlače*, *Hlačce*, *Hlačnica*; v Reziji *hlačica* »kratka ženska nogavica«, toda *hláčke*, *hláčice* »obnožina na nožicah čebel«, *hláčnica* »en del hlač«, *hlâčnik*, *hlâčnjek* »hlačni jermen«, *hlâčman*, *hlačôn*, *hlačúh* »kdor nosi dolge hlače«; adj. *hlâčni*, *hláčast*, *hlačât*; v. *hlačáti*, *hlačáriti* »hoditi v širokih hlačah«; v 16. st. *hlazhe* »Hose« (Megiser). Pomensko enako je sbh. *hlȁča* »nogavica«, *hlȁče* »nogavice, bracae«. Večina raziskovalcev izvaja iz srlat. *calcae* »čevlji«, danes furl. *chalze* »nogavice«, stfurl. **kalča* (Miklošič, 86; Sturm, Ce fastu IX 5; ČJKZ VI 53, 64; Mende, RLS 72). Zaradi začetnega *h-* misli Koštiál, JA XXXVII 403, da je bila romanska beseda sprejeta preko stvn. *kolzo* »Fuss, Beinkleidung«. Verjetno iz istega vira je sbh. *klȁšnja* »dokolenke«, pl. *klȁšnje* »vrsta grobega sukna«, mak. *klašna* »sukno«, *klašenik* »del ženske obleke«, blg. *klâšnja*, *klâšnik* »brezrokavnik«, ukr. *cholóšny* »zimske hlače« (Mladenov, 240). Mlajša izposojenka je sln. dial. *kociêta*, *korciêta* »nogavice, golenice«, sbh. dial. *kolcet* (Istra), *kalcȅta* (Korčula), *kȃlčine* (Bosna). Glej tudi Skok, I 670. Drugače Oštir, JA XXXVI 443 in WuS V 221, ki rekonstruira praslov. **cholkī* k **choljъ*, prim. sbh. dial. *hȍleva* (Istra), ukr. *cholávа*, r. dial. *chaljava*, p. *cholewa*, gl. *khólowa*, dl. *chólowa* »hlače« in preko pomena »genitalije« povezuje s psl. **cholstъ* »skopljen«. Miklošič, 86; Machek, Slavia XVI 211, izvajata to skupino iz ciganskega *cholov*, kar je izposojeno iz slov.; verjetno iz osnove **cholitī*, p. *chłonąć* (Slawski, I 74 z literaturo).

**hlȃd** (m.), g. *hladȗ*, *hlâda* »mraz«, *sedeti v hladu* »v senci«. Splošnoslovansko; sbh. *hlâd*, mak. *lad*, blg. *hlad(ъt)*; csl. *chladъ*, r., ukr. *chólod*, br. *chólad*, p. *chłód*, č., slš. *chlad*, gl. *khłódk*, dl. *chłodk*; adj. *hláden*, *hladə̀n*: *ta hlâden* (Ramovš, SJ III 47); *spraviti koga na hladno* je kalk po n. *im Kühlen*. Izpričano od 16. st. *v tim hladu* (Trubar), *je hladan bil poſtal* (Dalmatin). Zanimiva je starejša oblika adj. *hladek* (= csl. *chladъkъ*); v. *hladiti*, *hladim*, pf. *o-(po-, pre-, s-)hladiti*, impf. *ohlajati*, dial. *hladiti si usta* »širokoustiti se« (Štrekelj, LMS 1894, 15); *hladina*, *hladêtina*, *hladnêtina* »žolica«, novoknjižno *prehlâd* »nahod«, adj. *prehlajên*.

Psl. **choldъ* ne kaže regularnega razvoja; navadno primerjajo got. *kalds* lat. *gelidus* < ide. **geldh-*, **ĝheld-* z varianto začetnega *kh-* (Zupitza, KZ XXXVII 390; Berneker, I 393; Vasmer, III 256). Drugi primerjajo lit. *šaltas* »mrzel« z začetnim *ks-* (Pedersen, KZ XXXVIII 391; XL 179; Mikkola, Ursl. Gramm. I 174); glej o tem tudi *slana* in *slota*. Machek, Slavia XVI 195, izhaja iz **k'old-* z ekspresivno varianto *ch-*; drugi vidijo v *choldъ* izposojenko iz germ. *kalds* (o tem Kiparsky, GLS 31 z lit.); enako dvomljivo je germ. **haldas*, hol. *hal* »zmrzal« (Endzelin, SlBEt. 125). Alb. *flad* »hlad«, *fladis*, *hl'adis* »hladim« je izposojeno iz slov. jezikov (Meyer, 107).

**hlâpec** (m.) »servus, famulus«; pomen »puer, adolescens« v 16. do 18. st. *hlapzhizh* (Trubar, Krelj, Dalmatin, Megiser, Gutsmann), dial. še *hlâpčič* »fant« (Bohinj), *hlapčê*, *hlâpče* »fant« (nar. pesem), dial. *hlapčeváti* »vasovati« (gor.); prim. č. *chlapec* »fant«. Vendar prevladuje pomen »servus, Knecht«; v 16. st. *hlapzhji duh* »podložniški duh« (Dalmatin), *hlápčiti*, *hlapčeváti* »služiti, biti podložen«; *hlâpec* »ime različnih priprav in orodij«; zool. *modrasov hlapec* »Agrion sp.« (goriš.), *kačji hlapec* »Oniscus asellus«; bot. *dekliški hlapec* »Chrysanthemum leuc.«, v Zilji tudi *hlâp* »tepec«. Prim. zah. sbh. *hlȁp* »hlapec, kmet, težak« (dubrovniški avtorji), *hlȁp* »tepec« (Dalmacija), *hlȁpac* (Istra, tudi kajk.); mak. *lape* »fant, tepec«, blg. *chlápe*, *chlupàk* »fant«; r. *cholóp* »tlačan, hlapec«, ukr. *cholóp* »kmet, tlačan«, br. *cholóp* »možak, tepec«; r. csl. *chlapъ*, *cholopъ* »sluga, suženj«, p. *chłop* »kmet«, č., slš. *chlap* »mož, kmet«, gl. *khłop*, *khłopc* »fant«, dl. *kłopc* »fant«.

Psl. **cholpъ*, zgodaj izposojeno v lot. *kalps* »hlapec, delavec«. Verjetno prvotno **chol-* z labialnim sufiksom. V tem primeru je mogoča povezava s csl. *chlakъ* »samski, neoženjen«, str. *cholokъ*, csl. *nechlakaja* »noseča« in r. csl. *chlastъ* »samski«, r. *cholostój*, ukr. *chólost*; zaradi dial. pomenov »obrezan, osmukan, kratko ostrižen, nenaseljen« v ruščini, prištevajo sem tudi sln. *hlâst* »grozdni pecelj brez jagod, obran grozd«, (glej *hlâst* in *hvost*), prim.

dalje r. *cholostitь* »skopiti«, *né-cholostь* »neskopljena žival«. Isto **chol-* je morda tudi v č. *'pachole* »neoženjen fant, otrok, hlapec«, slš. *'pachol'a* »otrok«. Od novejših poizkusov razlage naj navedem B. Čop, Živa antika II 221 in Labialne pripone, 46, ki izhaja iz ide. **quel-* »mlad človek« s slovansko ekspresivno aspiracijo. Vse navedene besede združuje na skupno osnovo tudi Oštir, WuS V 217 d.; Vogelnamen 31, vendar je primerjava z gr. κέλκοις·παῖς (Hesych) dvomljiva; enako Eisler, Caucasica V 87, ki suponira kavkaško poreklo. Machek[2], 198, loči *chlap* in *'pachole*; pri *chlap* izhaja iz stnord. *garpr* »tüchtiger Mann«, island. *garpur* »tüchtiger Kerl«, *pachole* pa izvaja iz r. *cholitь* »čistiti«, oboje nesprejemljivo. Starejše poizkuse razlage glej Berneker, I 394, in Vasmer, III 257.

**hlapę́ti,** *hlapím* »izparevati; duhovno slabeti«; tudi *hlápiti, hlâpim* »izparevati, rahljati, duhovno slabeti«; k temu *hlâp*, nav. pl. *hlapi* »para, sopara«; drugo *hlâp* v adv. na *hlâp* »narahlo«, *hlâpen, ohlâpen* »rahel«, *hlápen, hlapljȉv* »hitro izparevajoč«. Prim. sbh. dial. *hlaptati* »omahovati« (Dubrovnik, 18. st.), csl. *chlastiti* »slabeti, skopiti« in č. *chláptati, chlapnouti* »zmanjševati se, slabeti«. Machek[2], 198 in 251, primerja lit. *glèbti, glembù* »slabeti, postati neodporen«. Dvomljivo; glej tudi *klapéti, klápáti.*

**hlâst** (m.) »grozd brez jagod«, tudi *hlastína* »grozd brez jagod, neprecejeno vino«. Prim. sbh. čak. *hlostȉna* »grozd brez jagod«, *hljustȍvina* »isto« (Dalmacija); v 16. st. *hȕstolina* (Dubrovnik). Štrekelj, JA XXVII 50, je izhajal iz **chvostь* in se je pri tem skliceval na istrsko čak. *hȗst* »grozd brez jagod«; sln. *hlâst* naj bi bilo križano s *hlastati*. Drugače Berneker, I 394, ki izhaja iz **cholstь*; prim. csl. *chlastь* »neporočen, samski«, r. *cholostój* »neporočen«, *cholostitь* »kastrirati«, ukr. *cholostáty* »izluščiti v stopah«. Enako Skok, I 698, ki suponira v sbh. oblikah križanje med **cholstь* in **chvostь*. Dalje nejasno; dvomljive so povezave s sln. *hlástiti* »tolči« (Torbiörnsson, LM I 79) ali s p. *chelstać* »brzdati« in *ocheltać* »obrabiti« (Brückner, KZ LXVIII 225). Oštir, JA XXXVI 443, je vezal s **cholpь*, sln. *hlapec*, kar se zdi Vasmerju, III 257, sprejemljivo.

**hlastáti,** *hlastâm* »pohlepno jesti, segati po čem«; tudi *hlástiti, hlâstim* (Ščavnica), pf. *hlástniti, hlâstnem*; adj. *hlásten, hlastȁv, hlastéžen*, v 15. st. *hlaščeten* »pohlepen«. Gotovo *-st-* intensivum k *hlápniti, hlâpnem* »šavsniti«, *hlániti, hlânem*, impf. *hlápiti*. Prim. č. *chlastati* »nezmerno piti« poleg *chlápati*, dial. tudi *chlampat'* in p. *chlapać* »biti pohlepen«. Zaradi p. dial. *chlać, chlam* »nezmerno piti« suponira Machek, Havránkov Sb. I 248, psl. **chlapti, *chlapǫ* z ekspresivnim *ch-* in primerja gr. λάπτω »srkam«. Berneker, I 387, 390 primerja lit. *kleptóti* »pohlepno jesti, glasno goltati«, lot. *klept, klepsêt* »goltati, žreti«, kar je gotovo onomatopeja (glej tudi Fraenkel, 269).

**hlástiti,** *hlâstim* »tepsti, tolči« (Vipava). Pomensko enako je samo č. dial. *chlápati, chlapnút'* »tepsti, udariti« s *-st-* intensivum tudi *chlastati*, dial. *uchlaščit* »udariti«. Onomatopeja; o tem Machek, Havránkov Sb. I 248. Z drugim vokalizmom tudi *hlipati, hlipniti* in *hlístati* »tepsti«. Glej tudi *hlestiti.*

**hlátati,** *hlátam* »tipati, otipavati« (Vodnik), pf. *'pohlátati*; dial. tudi *hvátati* (Branica): izv. *'pohlât* »otip« poleg *šlátati, šlâtam*, pf. *'po-(o-, 'pre-, do-, na-)šlatati*, izv. *šlât* »otip« (pkm.). Komaj verjetno iz *hvapati* »grabiti«, čeprav sln. večkrat *-l-* < *-v-* (o tem Ramovš, Hgr. II 150).

**hlébati,** *hlébam, hlébljem* »srkati«; pomensko blizu je tudi dial. *hlépati* in z ekspresivno nazalizacijo *hlémpati* »rigati, cmokati, žlempetati«; prim. blg. *hlèbam* »srkam«, r. dial. *chlebátь, chlebnútь, chlenútь* »srkati« (Pskov), *'pochlëbka* »juha«, tudi *chlebtátь* »srkati«, *chlebetátь* »čvekati, gofljati«, str. *chlebnuti*, ukr. *chlebtáty, chlebesnúty*, br. *chlëbacь, chlëbnucь* »srkati«. Zveneča dubleta k *hlepéti, hlá'pati, hlipati* (Miklošič, 87; Iljinskij, IORJ XVI, 4, 10; Berneker, I 387; Vasmer, III 245). Sem spada tudi sln. *hlobati, hlobam, hlobljem* »mlaskaje gristi«, *hlobotáti* »mlaskaje jesti«, *hlobútati* »čvekati, gofljati«. Dalje glej *hlápati, hlebati.*

**Hlebce** (tpn.), pisano 1338 *Chlepz*, 1359 *Chlebts*, 1416 *Chlebcz*; verjetno stari brezpredložni lokal **chlębьcě* tipa *Lesce* k csl. *chlębъ* »globel, brezno«; enako tpn. *Hlebče* iz **chlębьc-jane*; prim. sbh. *Hlebine* poleg stsbh. *hleb*, zah. sbh. *hljȅb, hljȅp, hlip* »slap, žleb«, kar kaže na dubleto z *-ě-*, vendar nedvomno sorodno tudi s csl. *chlębъ* in str. *chljab* »slap, hudournik«. V tpn. madž. *Halimba*, 1329 *Helymba* (Stanislav, Slov. Juh II 210). Psl. **chlębъ* primerjajo s srvn. *slamp* »sklad, sloj«, angl. *slump* »luža, kal« (Petersson, JA XXXVIII 378; Berneker, I 388). Manj verjetna se zdi povezava z lit. *klampà* »močviren teren«, *klim̃pti* »vgrezati« (Brückner, KZ LI 229). Machek, Slavia XVI 199, suponira ekspresivno dubleto k **glęb-*, Studie 103 pa **klęb-* k *klępьcь*. O drugih, še manj verjetnih poizkusih razlage Vasmer, III 250.

**hléniti,** *hlénem* »izviti, spahniti«, npr. *nogo hleniti, noga se hlene*. Sorodno se zdi stsbh. *hlenuti* »zaostajati, lenariti« (17. st.) in pomensko bliže csl. *ochlęnǫti*, str. *ochljanútь* »debilem fieri«, csl. *ochlędanije* »negligentia«.

To povezujejo s spvn. *sluntern* »nachlässig sein, schlaff sein«, nvn. *schlenzen, schlunzen* »nachlässig gehen, schlendern« (Matzenauer, LF VII 222; Endzelin, SlBE 121; Vasmer, III 248). Zgrešeno Berneker, I 388, 390 in Skok, I 672, ki izvajata iz *chlǫdъ* »hlod«. Morda spada zraven tudi r. dial. *chluda* »bolezen, onemoglost« in stč. *chlúditi* »slabeti«, nč. *chlouditi*, npr. *zima ho chloudí* »mraz ga trese« iz **chlǫd-*. Po Macheku[2], 200, je to samo varianta k **chręd-*, **chrǫd-*, č. *chřadnouti* »slabeti«.

**hlepę́ti,** *hlepim* (v. impf.) »hrepeneti, želeti«; izv. *'pohlȩ̑p* (m.), *hlȩ̑p*, adj. *'pohlépen, hlépen*; *'pohlȩ̑pnež, 'pohlépnica*; dial. tudi *hlepiti* »biti pohoten, goniti se«, *hlepȅn* »pohoten« (kor.).

Prim. sbh. *hlépjeti, 'pohlépiti* »hrepeneti, želeti«, *'pȍhlepa* (f.), *'pȍhlepan*. Podobno je tvorjeno tudi csl. *chlěpiti, chlěpljǫ* in r. csl. *chlepiti, chleplju* »beračiti« in r. csl. *chlepьtati*, č. *chleptati* in stč. *chlipný, chli-*

pěti, zadnje verjetno s primarnim -i-; Machek[2], 199, opozarja na oblike brez začetnega ch-, blg. nalita me »hoče se mi«, gl. slipać »hlepeti«. Sln. z -i- vokalizmom hlípati, hliptáti, hlimpati »vsrkavati zrak, sunkovito dihati, rigati, srkati«.

**hléstiti**, hlêstim »tepsti, tolči«, pf. hléstniti, hlêstnem; pomensko se s tem ujema r. chlestátь »pokati, bičati«; toda sln. tudi klę́stiti, klę̂stim »tepsti, sekati«. Machek, Studie 73; Slavia XVI 209, in Brückner, KZ LI 236, primerjata lit. klésti »pokati z bičem, švrkati s šibo«, klesnóti »poskakovati, zamahovati«. Stara onomatopeja z različnim vokalizmom. Sln. dial. tudi hlástiti, hlâstim »tepsti, švrkati« (Vipava), pf. hlástniti, hlâstnem »udariti, zgrabiti«, prim. p. chlostać »tolči«, slš. chlastat' »švrkati s šibo«. Dalje sln. hlistati, hlîstam »pokati z bičem, švrkati«, pf. hlistniti, hlîstnem »udariti«, prim. r. chlystátь, chlysnútь »tepsti«, chlyst »šiba, bič«. Z drugim vokalizmom č. chlostati, p. chlostać, gl. khostać, dl. chlostaś »tolči, udarjati«. Z -u- je r. dial. chlust »šiba, bič«, p. chlusta »šiba« (Berneker, I 387; Vasmer, III 246, 248). Pri vseh teh oblikah se pojavljajo tudi paralelne oblike hlap-, hlop-, hlip-, sln. hlápati, hlápniti, hlípati, hlípniti, hlópati, hlópniti v enakem pomenu.

**hlę̂v** (m.) »stabulum«, dial. tudi hlę̂v (dol.), deloma tudi »prekat v hlevu« (Tolmin); v 16. st. ſuinski hlev »stalla da porci« (Megiser), v 18. st. hlieviti, v hlievi ſtanuvati (Gutsmann); k temu hlevišče »planinska staja« (rez.), pogostno v tpn. in mtpn. Hlevišče, Hlebišča, Hlevišča, Heviše, v Hlivšč, Kleviš (Posočje, gor.); dalje hlę́vovje »staje« (vzh. štaj.); hlę̂var »hlapec«, hlę̂varica »dekla«; adj. hlę́vski, hlę́ven, iz tega knjižno pohlę́ven »krotak«. V tpn. in mtpn. tudi Hlev, Hlevc, Hlevnik, Hleven Vrh; v Reziji Hlevac, it. Clivaz; na Hlípco (Ramovš, Hgr. II 186).

Splošnoslov. chlěvъ, sbh. hlȋjev, hlêv, blg. hlev, hlevъt, r. chlev, ukr. chliv, br. chleŭ, p. chlew, č. chlév, slš. chliev, dl. chlěw, gl. khlěw. Povečini razlagajo kot izposojenko iz got. hlaiw »grob, votlina« (Meringer, IF XVI 117; Berneker, I 389; Kiparsky, GLS 176; Janko, Slavia IX 348) ali iz got. hlija »koča, stan« (Uhlenbeck, JA XV 485; Miklošič, 87). Na prasorodnost z got. hlaiw, hlija sklepa Mladenov, 669. Machek, Slavia XXI 276, opozarja na lat. caulae »ovčji hlev«, stir. cró, kimr. cran »hlev« in suponira *klēv-, *klāv- paleoevropskega porekla.

**hlidéti**, hlidi »pihljati, rahlo veti« (jvzh. štaj.), hlȋd »sapica« (bkr., vzh. štaj.). Prim. sbh. kajk. in čak. hlideti, hliditi, hlidi »pihljati« (o hladnem vetru). Skok, I 673, pravi, da je to onomatopeja brez drugih slovanskih paralel. Sorodno je morda stč. chlúditi »slabeti«, č. chlouditi, npr. zima ho chloudi in r. chluda »bolezen, hiranje« (o tem drugače Machek[2], 157).

**hliniti**, hlînim »licemeriti, hinavčiti«, hlíniti se »pretvarjati se«, hlîmba, hlina, hlînstvo »hinavščina«, svetohlînstvo »navidezna pobožnost«, hlînec, hlînež, hlinjâvec, hlínjenec, svetohlînec »kdor se pretvarja, prilizuje«; adj. hlinȃv, hlinljȋv, hlinjȋv, svetohlînski. Samo slovensko, izpričano šele v 19. st. (prvič pri Jarniku); -l- je verjetno emfatičen, vrinjen v híniti, hinávčiti. Na besedno križanje s hli(p)niti je zaradi pomenske oddaljenosti težko misliti.

**hlipati**, hlipam, hlipljem »težko dihati, sopsti, vzdihovati, srkati, kolcati«, hlipéti »pihati«, npr. veter hlipi; hlipiti »dušiti se«, hlipetáti »srkati«, hliptáti »težko dihati«, pf. hlipniti, hlîpnem, hliniti, hlînem, dem. hlîpkati, hlipkováti, hlimpati; sem spada tudi hlíkati, hlîkam »težko dihati, vzdihovati po čem« (vzh. štaj.), pf. hlíkniti, hlîknem »izdihniti, umreti«, dem. hliketáti, hlíktati, hlíčati »hropsti«. Tudi -st- intensivum hlístati »hlastati, švrkati«, pf. hlistniti, hlîstnem. Iz iste onomatopejske osnove je tvorjeno tudi hlidéti »pihljati« (vzh. štaj.), hlȋd »lahen veter«. Z drugim vokalizmom hlópati, hlopiti, hlópniti, hlópsti, hloptáti in hlupéti, hlúniti (Haloze); subst. hlȋp »dih, sopih«, ohlȋp »sunek vetra«, hlîpec »rig, kolcanje« (notr.), hlipíš »veter«, hlȋk »sapica«, hlȋd »isto«, hlȍp »udarec, sunek vetra«, hlȗp »sopara«; tudi hȋp (m.), hȋpa (f.) »sunek vetra« (pkm.). Prim. mak. lipa, lipne, lipta »šumi (o dežju)«, blg. hlipam, csl. chlipati, r. chlipatь, ukr. chlýpaty, p. chlipać, slš. chlípat', gl. slipać »hlipati«, toda č. chlípati »biti objesten, prevzeten« verjetno ne spada sem (Miklošič, 87; Berneker, I 390; Vasmer, III 246; Machek, Slavia XVI 210).

**hlȋšč** (m.) »nevihta, ploha« (vzh. štaj.; pkm.) poleg hlȋp »vihar, močan veter« (jvzh. štaj.). Pomensko blizu je č. chlístati, chlíštěti »močno liti«, č. dial. chlístanice »ploha« < *chljustati; č. dial. tudi chl'úšče »nalivi«, slš. chl'usnút', chl'us(t), p. chlustać, ukr. chljušča »naliv« poleg č. chloustati. Machek, Sb. Havránka I 248, razlaga to kot -st- intenziva k č. chlupěti, ochlipěti »padati, liti« in lupati »isto«. Slovenske oblike kažejo na prvotno *chlyp-, *chlyst-, prim. r. chlynútь, ukr. chlynúty »teči, brizgati (o krvi)«. Pozornost zasluži mak. lipa dožd »lije« (< *chlypa) poleg luna, lunja »nevihta«, lunav »viharen, buren« (< *chlupn(ị)a). Tudi csl. chlujati »teči, brizgati«, blg. chluja, chlujva (dъžd chlujva) in sbh. olúja »nevihta« (< *o-chluja) je po Macheku[2], 200, novotvorjen infinitiv k prez. chlujǫ < *chlupti, *chlupǫ. Osnova je onomatopeja (Berneker, I 387) brez odgovarjajočega sorodstva v drugih ide. jezikih. Drugače, nesprejemljivo o sbh. olúja Skok II (glej avtor, JiS XVIII 224).

**hlǫ́d** (m.), g. hlǫ́da »okleščeno deblo, debel kol« (akc. Tesnière, RÉS IX 106); k temu kol. hlǫ̂dje, ohlǫ̂dje, hlodǫ̂vje, tudi hlǫ́diti, ohlǫ́diti »oklestiti posekano drevo«. V 18. st. hlod »Kolb, Streitkolb« (Megiser) »Pfloch« (Pohlin). Prim. čak. hlúd, g. hlúda »prot, žrd«, r. chlud, dial. chlut »kol, žrd«; č. chloud »tnalo«; p. chlęd, chlǫd »steblo, šiba«, dial. chląd »cima«; polab. chlǫd »palica«, csl. chlǫdъ ῥαβδος.

K temu tudi sln. dial. hlǫ́ja (f.) »abies alba«, hlojevína »smrečje« (Kostel) < *chlǫdjā (Ramovš, Hgr. II 151). K pomenu prim. č. chloudi »smrečje«, r. chludьjě »vejevje, grmovje«, p. dial. chląd »vitka smrečica«.

Prasorodno lit. sklandà, sklañdas, lot. sklañda »kol, zapah« k lit. sklę́sti, sklendžiù »drseti« < *(s)kel-,

glej Endzelin, IF XXXIII 99; Brückner, KZ XLII 349; Machek, Studie 96 in Slavia XVI 180, 210; Vasmer, REW III 247; Fraenkel, 810. Berneker, I 390, prišteva sem napak tudi csl. *ochlęnǫti* »oslabeti«.

**hloja** (f.) »Abies alba« (Banja loka), *hlojevina* »smrečje« (Fara na Kolpi). Osamljena dialektična beseda (Štrekelj, LMS 1895, 11). Ramovš, Hgr. II 151, veže s *hlod*, psl. *chlǫdъ*, prvotno torej **chlǫdjā*. K pomenu prim. č. *chloudí* »smrečje«, r. *chludьě* »vejevje, grmovje«, p. dial. *chląd* »vitka smrečica«. Dalje glej *hlod*.

**hlópati**, *hlópam*, *hlópljem* »hlastniti, popasti, udariti, loviti dih«; pf. *hlópniti*, *hlôpnem*, tudi *hloptáti* »hlastati«, *hlopotáti* »klepetati«; k temu *hlȏp* (m.) »udarec«. Prim. mak. *lopa* »hlasta, tolče«, blg. *chlopam* »trkam«, r. *chlópatь* »tolči, tleskati, klepetati«, ukr. *chlópaty* »tleskati«, slš. *prichlopit'*, *chlopnút'* »popasti«. Sem spada tudi sln. dial. *hlósta* »past za polhe« (notr.), prim. č., slš. *chlopec* »past«, č. *chlopeň*, slš. *chlopňa* »loputa, zaklopnica«. Onomatopeja; Berneker, I 390, in Vasmer, III 247, zavračata starejše mnenje, da je izposojeno iz stvn. *chlaphōn* »klappen«. Machek, Slavia XVI 210, razlaga kot ekspresivno varianto k č. *klopiti*; prim. sln. *klonja* »past« iz **klopnja*.

**hmȅlj**, g. *hmẹ́lja* »Humulus lupulus«, tudi *hmêlj*, s številnimi izvedenkami, kot npr. *hmeljína*, *hméljevina*, *hmêlje*, *hméljevje*, *hmeljár*, *hmeljnik*, *hmeljnják*, *hméljevec*, *hmeljíšče*; adj. *hméljev*, *(o)hmêljen*, *hmeljevît*; v. *(o)hméljiti*, *(o)hmêljim*, *(o)hméljati*, *(o)hméljam* »hopfen«, *hmeljáriti* »gojiti hmelj«; v 18. st. *s'hmella* (Hipolit), *hmel* (Pohlin, Gutsmann). Prim. sbh. *hmȅlj*, čak. *hmélj*, g. *hmeljá*, kajk. tudi *hmelína*, mak., blg. *hmel*; r. *chmelь* tudi »pijanost«, *zachmelitь* »opiti se«, ukr. *chmilь*, str. v 10. st. *chьmelь*, p. *chmiel* tudi »pivo«, enako č. *chmel*, slš. *chmel'*, gl. *chměl*. Psl. **chьmelь* se da rekonstruirati iz srgr. χούμελι in je najbolj verjetno stara kulturna beseda iz neznanega vzhodnega vira. Sorodno se dozdeva tatar. χomlaᵛ, čuvaško *γǝ̂mla*, *χomla*, vogul. *qumliχ*. Temu najbliže je madž. *komló* (Benkö, II 537). Slovanska oblika povzroča glasoslovne težave, enako fin. *humala* (Berneker, I 411; Kuhn, KZ XXXV 313; Räsänen, FUF XXIX 191; Taivonen, ZSPh XX 448). Stnord. *humli*, *humla*, *humall*, ags. *hymele* in v 8. st. prvič izpričano lat. *humulus* je sprejeto s slovanskim posredovanjem, čeprav germanisti izvajajo iz nvn. *hummeln* (Kluge, 255; Gamilscheg, EW 519). Iz germanščine izvajajo slov. *chьmelь* Hirt, BB XXIII 338, glej tudi Kiparsky GLL 136, in Martynov, Sl.-germ. otn. 159, ki znova opozarja na stiran. *haoma*, sti. *sṓmaḥ* »opojna pijača«. Glej tudi Vasmer, III 250; Räsänen, MSFOu XCII 125.

**hment** »Purpurmantel« (Pohlin, Gutsmann), Breznik, Razpr. ZDHV III 155, domneva, da je izposojeno iz č. *kment* »fino platno«. K temu tudi sln. dial. *kment* »fino platno« (pkm.), prim. č. *kment*, *kvent*, *gvent*, slš. *kment*, p. *kment*, *gment*, *gwent*. Izposojeno verjetno iz srvn. *gewant*, pl. *gewente* (Miklošič, 121; Berneker, I 530; Striedter-Temps, DLS 152).

**hoboríti se**, *hoborím se* »postavljati se, bahati se« (vzh. štaj.). Verjetno iz **holboriti*; prim. č. *chlubiti se*, slš. *chlúbit' sa*, p. *chlubić się* »bahati se«. Machek, Slavia XVI 188, povezuje psl. **chьlbiti sę* z lit. *gul̃binti* »slaviti, proslavljati«, stisl. *gjalp* »baharija«, ags. *gielp* »baharija« < ide. **ghel-b(h)-* (Pokorny, 428). Berneker, I 410, povezuje č. *chlubiti* s sln. *hôlbati* »izglodati«. Glej tudi *hábati* »bahati« in *hrústiti se* »bahati se«.

**Hobóvše** (f. pl.), tpn. Škofja Loka; gen. *s Hobǭvš(ə)*, loc. *v Hobǭvšah*, adj. *hobóvšk(i)*, etn. *Hobóvšen*, *Hobóvšani*, hdn. *Hobovščica*; v 13. st. *Chotwüsse*, v 14. *Chotwûsche* (M. Kos, STL). Nesprejemljivo razlaga L. Pintar, Trubarjev zbornik I 268, < **hudo olšje*; podobno Kelemina, ČZN XXV 120, < **hodovišče*; avtor, SVI I 209, je suponiral v osnovi atpn. *Chotebǫdь*, vendar z nejasnim sufiksom. Verjetno **chotebǫd'ja vьsь* > **chot(e)boja vьs* > **chotbovs + jane* > **cho(t)bovšane*.

**hod** (*hǭd*), g. *hǭda* »Gang«, tudi *hǫ̂d*, g. *hodâ*, npr. *tri ure hodâ*, v 16. st. *try dny hodá* (Dalmatin) v številnih komp. *do-* (*od-*, *iz-*, *po-*, *pre-*, *spre-*, *pri-*, *raz-*, *v-*, *vz-*, *s-*, *za-*) *hȍd*, toda *náhod* »prehlad«, dalje izvedeno *dohodek*, *prihodek*, v 17. st. *perhodik*, *dohodik* (Kastelec), *prihódnost* »bodočnost«, prim. gl. *přichod* »isto«, *hodnȋk* »koridor«. Samo simpleks *hója* (iz **chodja*), v 16. st. *shalostna hoja* (Dalmatin), prim. č. *schůze*; v 18. st. tudi *hóda* (Gutsmann); enako *hodúlje* (pl.) »Stelzen«, prim. sbh. *hòdulje*, r. *chodýli*, toda č. *chůda*; dalje *odhodnik* »diakon« (Gutsmann), prim. csl. *otъchodьnikъ* »puščavnik«.

Splošnoslov. *chodъ*, najverjetneje posplošeno iz komp. *prichodъ*, *u-chodъ* iz starejšega **sodos*, osnova **sed-*, »iti, sedeti« (Pedersen, IF V 62; Brugmann, IF XIII 85; Berneker, I 392), prim. sti. *ā-sad* »pristopiti«, gr. ὁδός »pot«. O drugih poizkusih razlage Vasmer, III 253. Denominalno *hoditi*, *hǫ́dim* »ire«, deloma še verbum eksistence, npr. *to mi hodi narobe*, prim. r. *chodítь*; v slovenščini je strogo ohranjeno razmerje determiniranosti in indeterminiranosti med *iti* : *hoditi*; kompozita so regularno pf. *po-* (*raz-*, *na-*, *ob-*, *s-*) *hoditi* : impf. *po-* (*raz-*, *u-*, *na-*, *ob-*, *s-*) *hȃjati*; toda *príti*, *sniti*, *oditi*, *vziti*, *zaiti*, *iziti* : *pri-* (*s-*, *od-*, *vz-*, *za-*, *iz-*) *hȃjati*; dvojnost *obiti* : *obhoditi*, dial. tudi »oploditi« proti *obhȃjati* »communicare«. Simpleks *hájati* »zibati« (kor.), prim. ukr. *chódorom chódyty* »zibati«; drugo je *hájati* »prizadevati si, stremeti« (pkm., Istra), glej *nehati*.

Iz reducirane oblike **šьd-* je sln. pret. *šə̑l*, *šlȃ*, *šlȍ*, prim. csl. *šьdъ*, *šьlъ*, ptc. *šьstъ*; sln. *prišlec*, csl. *prišьlьcь*, v 16. st. *prisheſtin* »bodoč«, *prisheſtje* »bodočnost« (Megiser), dial. *prišésten* (pkm.), *prišestjê* (pkm.), *našestje*, *našêstek* »najdba«, *našest* »nahod«, *našesten* »nahoden«, *osésten* »minljiv«, *odšêst*, *odšéstje*, *odšêstek* »odhod«, adj. *odšesten*, 1630 *prishasten* »prihodnji« (LMS 1887, 314), dial. *prišastnik* »valpet« (zilj.), *pošestjê* »vnebohod« (pkm.), prim. kajk. *pošêstek*; *prešestna nedelja* »pretekla« (vzh. štaj.). Knjižno *pošâst* »prikazen« (Trubar), dial. tudi »nahod«; tpn. *Pošastniki*, morda tudi cgn. *Šavnik*, csl. *ošьlьnь* »solitarius«.

Kljub pisavi *prêšesten* je dvomljivo sln. *prêšuštvo* »Ehebruch«, *prešušten*, *prešuštnik*, *prešuštvovati*, sta-

rejše pisano regularno z *-u-* (Ramovš, Hgr. II 212). Miklošič, 86, in Ramovš, Hgr. II 305, izhajata iz **šьd-*; dvomi Škrabec, JS I 202, ki suponira primarno *-u-* in misli na nemško izposojenko; Pintar, JA XXVII 315, je suponiral slov. *šut-* »norec«, Nachtigal, ČZN XII 4, pa misli na *suchъ*; enako Vondrák, VGr. I² 473. Podobno je tvorjeno p. *oszust* »zvodnik«, *oszustać* »zavajati«, kar povezuje Iljinskij, IORJ XX 4, 150, s *šutъ* in *šustryj*.

**hóden** (adj.) »iz grobega platna«, tudi *hodníčen* (adj.) »isto«, samo v zvezi *hódno, hodníčno platno*; k temu *hodník* (m.) in *hodnína* (f.) »grobo platno«, *srajca iz hodnika*; tudi »vsakdanja obleka«, nasprotje od *praznična* (bkr.).

Verjetno izvedeno iz *hoditi, hodim* kakor stč. *chodicí šaty* »vsakdanja obleka«, stč. *hace, v kterých chodiš*; *hodnično* je verjetno nastalo naravnost pod vplivom *praznično*. Nemško *Hede, hedene Leinwand* je v nemščini znova umetno uvedeno po srvn. *hēde* < **hezdōn* »Flachsfasser« (Kluge, 295) in kljub Pleteršnikovi domnevi glasoslovno in pomensko ne pride v poštev za sln. besedo.

**hohnjáti**, *hohnjâm* »govoriti skozi nos, nosljati, vohljati«, tudi *hohnáti*; adj. *hohnîv, hohnjâv*; izv. *hohnjáč, hohnjâvec, hohnjânje*; *huhnjâvica* »nahod«. Prim. sbh. *hȕnjkati, húnkati, ȕnkati* »nosljati«, csl. *chǫchnati* »murmurare«, r. dial. *chuchnátь* »grajati, godrnjati«, ukr. *chuchnaty*. Zveneča dubleta te stare onomatopeje je sln. *gognjáti, gognjáč, gognjâvec*, mak. *gagne, gangoli*, blg. *gъgnja*, r. *gugnivyj*, ukr. *huhnaty*, br. *huhnucь*, p. dial. *gągać, gęgać*, č. *huhňati*. Pomensko temu najbolj ustreza sti. *gúñjati* »brenči, mrmra«, gr. γογγύζω »mrmrám« (Miklošič, 72 in 88; Berneker, I 341 in 400). Vasmer, I 317, opozarja na podobne onomatopeje v neindoevropskih jezikih.

**hoja** (*hǫ́ja*) (f.) »Abies alba«, tudi *hója, hvâja, húja*, dem. *hǫ́jka, hǫ́jica, fajka*, kol. *hǫ́jevje, hǫ́jčje* (vzh. štáj.), *hǫ́jčevje, hvôjevje*, lokalno tudi *črna hója* »Picea«, enako *hǫ́ja* »vsako iglasto drevo«, tudi »nasekano iglasto vejevje«, celo »gozd« (Vipava), npr. *v hójo iti*; tudi v imenih drugih rastlin, npr. *hvôjka* »Euphorbia«, v 18. st. *hivojka* (Gutsmann), *hǫ́jevika* »Urtica minor« (Slov. gorice), *hójkovica, hójkovka, hôjkovščica, hâjkovščnica* »imena gob« (vzh. štaj.); v tpn. *Haje, Hajče*, mtpn. *Hójevec*, cgn. *Hajnik*, 1542 *Hoynickh*. Splošnoslov.; sbh. *hvója, hvȍja*, čak. *huja* (Vodice), v tpn. npr. *Fajnica*; mak. *fója* »iglast gozd«, blg. *hajna*, dial. *hajna, hujna, vujna, ujna, ajna, ovína* »iglast gozd«, r. *chvojá* »igle in veje iglastih dreves«, ukr. *chvója, fója* »iglasto drevo«, br. *chvója, chvajka* »smreka«, p. *chója, choina* »bor, borovje«, č. *chvaj* (m.) »iglice in veje«, dial. *chajica, chajka, chvaje*, slš. *chvoja* »dračje«, gl. *chajca, choina* »bor«. S psi. **chvoja* primerjajo lit. *skujà* »jelove iglice, šiške«, lot. *skuja* »jelova iglica« (Miklošič, 92; Pedersen, Jagićev zb. 218; KZ XXXVIII 349; Berneker, I 408), tudi lit. *kuajà, kũoja* »smreka« (iz br. *chvója*). Zaradi glasoslovnih težav, psl. **khu̯oi̯-* : balt. **skhu̯i̯â* suponira Oštir, AA II 321, predide. **skhwaj-*. Manj sprejemljivo Machek, Slavia XVI 214, ki primerja sti. *vayá* »veja«. Druge dvomljive razlage navaja Vasmer, III 238. Glej tudi *hlaja*.

**hôlbati**, *hôlbam* »dolbsti, glodati« (vzh. štaj.), tudi *holbotáti, -óčem* »glasno glodati«, *holbljáti* »strgati«; k temu *holbotina, holbotînje* »od miši nagrizeni sadeži« in preneseno tudi *holbáča, holbánja, holbotina* »łobanja«. Sławski, I 63, primerja p. *chelbać* »mikastiti, stresati«, *chelbotać* »kruliti v želodcu«. Proti temu govori sln. *hlóbati* »glasno glodati«, tudi *hlobotáti, hlobútati*. Razmerje je enako kakor med sln. *glôbniti* »pogrezniti, vdreti se« proti *zagólbniti* »obtičati, vdreti se«. Morda ekspresivna varianta k osnovi **glei-bh-* »lepiti, mazati«, prim. sbh. *glib* »blato«, csl. *uglьblěti* »obtičati«, p. *ulgnąć, uglnąć* »prilepiti se«, lot. *gliebtiês* »prilepiti se« (o tem Berneker, I 310; Sławski, I 284) ali gre za križanje dveh različnih osnov. Sln. tudi *hŕbati* »glodati«, pf. *hŕbniti* (vzh. štaj.) in *hróbati* »glasno glodati«.

**hǫ́lm**, g. *hǫ́lma* »hrib, grič«, dial. tudi *hom, hum*; dem. *hǫ́lmec*, v 16. st. *holmez* (Dalmatin) tudi *hómec* (gor., kor.). V oronimih in mtpn. izredno pogostno *Holm, Hom, Hum, Homce, Home, Humi, Homi, Homovec, Homšnik, Homčica, Homšnica, Homovšák*. Historično izpričano v Istri 1102 *Cholm*, 1252 *Chulm, Chvlm*, na Koroškem *Kolnitz*, 1255 *Cholnitz*, 1239 *Chvlniz*, 1256 *Culmecz*, v Alpah pogosto *Kolm, Kollmitz, Kom, Kulm, Kullmitz* (Ramovš, ČJKZ II 103). Prim. sbh. *hûm, húmac*, toda čak. tudi *hlâm* (Istra), v 17. st. celo *hlime*; blg. *hьlm*, csl. *chlъmъ*, r. *cholm*, dial. *cholóm*, ukr. *cholm*, p. *chełm* (v tpn. *Chełm, Chełmno*), č. *chlum*, slš. *chlm* (v tpn. *Chlm*), gl. *kholm*, dl. *cholm*. Po mnenju starejših raziskovalcev izposojeno iz stgerm. **hulma*, ags. *holm* »vzpetina« (Miklošič, 92; Uhlenbeck, JA XV 485; Kiparsky, GLS 179). Zaradi str. *šelomъ* »hrib«, dial. *šelomja* mislijo nekateri na prasorodnost z germ. (Jagić, JA XXIII 537; Brückner, JA XLII 138; Mikkola, Ursl. Gramm. I 177). Pomisleke vzbuja tudi čak. *hlâm* (Skok, I 694), enako č. *chloum* »gneča ljudi« (Ondruš, JČ IX 158) in č. *člup* »grič«. Machek², 200, domneva, da je slov. in germ. besedna družina paleoevropska dediščina; glej tudi Hubschmid, Alpenwörter 11 in 47.

**homôt** (m.) »jarem, komat«, dial. »mreža za prenašanje« in »Schiffbrückenwalze« (vzh. štaj.), tudi *homôd* (pkm.) in *homât* poleg *komât*; v. *ohomotáti* »nadeti jarem, vpreči«. Prim. sbh. *hômut* »jarem, prgišče«, *kȍmot* (Lika), *komât'* (Istra), blg. *homùt, hamùt, homòt* »oslovski jarem«, balk. csl. *chomutъ* »jugum«, r., ukr. *chomút*, p. *chomąt, chomąto*, č. *chomout*, slš. *chomút*, gl. *khomot*, dl. *chomot*. Psl. *chomǫtъ* (*chomǫto*) neznanega porekla. Oblike *komât* so izposojene ali vsaj naslonjene na srvn. *Kummat*, nvn. *Kummet, Kumt*, izposojeno v 12. st. iz slov. jezikov (Kluge, 411). Drugače Steinhauser, Slav. im Wiener. 52, ki neprepričljivo izvaja iz nemščine tudi oblike na *h-*.

Povezava psl. *chomǫtъ* z zah. nem. dial. *Hamen* »jarem« povzroča glasoslovne težave (Berneker, I 395; Vasmer, III 259 z literaturo), ki jih poskušajo premostiti preko rekonstrukcije **hamands* (Berneker), **kamuto* (Štrekelj, ČZN VI 18), **haman* (Meringer, WuS V 146). Kulturnozgodovinsko se zdi verjetna povezava z mong. *(k)hom-* »jarem, podsedelnik velbloda«, pl. *khomut*, tatar. *komyt*, čuvaško *khomyt*,

*χomǝt*, kirgiško *kamit* (Räsänen, FUF XXIX 200), ki jo Vasmer zaradi slov. *-ą-* odklanja, Machek[2], 203, pa skuša razložiti z geminato *-tt-*.

**homotáti**, *homotâm* »mešati, povzročiti zmešnjavo«, tudi *gomotáti*; k temu *homȍt*, *gomôt* »zmešnjava, zmeda«, dial. »goščava« (Dornberk), *homatīja*, *homotīja* »zmešniava«. Prim. č. *chomáč* »klobčič«, dial. *chumlati* »mečkati v kepo«, tudi *schumtat* in *chmoustati*. Machek[2], 201, primerja r. *kom*, ukr. *kim* »klobčič«, *komitь* »mečkati v kepo« in lot. *kams* »klobčič« (o tem Berneker I 557; Vasmer I 606). Prvotno je bilo verjetno **gomota-*.

**hóra** »svinja«, dem. *horika*, *hɔrica*; k temu vabilni klic za svinje *hôr na!* Štrekelj, JA XXVIII 513, opozarja na štaj. n. *Horschwein* »svinja, ki se valja v blatu«; prim. tudi štaj. n. vabilni klic *hora* ... *hora*. Izhodišče je bav. avstr. *Hor* »blato, umazanija«, srvn. *hor*, *hore* »blato, gnoj« (Striedter-Temps, DLS 137).

**hordež** (m.) »bedak, tepec« (pkm.), psovka *hûrdež* (m.), *hûrda* »närrischer, törrichter Mensch (vzh. štaj.), adj. *hordast*; verjetno spada zraven cgn. *Kordež*. Primerjati bi bilo mogoče sbh. arh. *horjat(in)*, *kùrjat(in)* »rovtar, zarobljenec«, adj. *horjadski*, *kòrjatski* iz gr. χωριάτης »kmet«; blg. *horiatin*, alb. *horjat* »grd, robat«, turš. *horjadι* »neotesanec«. Izhodišče je gr. χώρα »regio«.

**hordov** (m.) »vrsta posode« (pkm.); prim. sbh. *àrdov*, *hàrdôv* »sod«, blg. *vordov* »sod«, ukr. *ordov* »sod«. Izposojeno iz madž. *hordó*, tudi ngr. ἀρδάνιον (Miklošič, 4; Berneker, I 385).

**hǫ̂sta** I »gozd«, tudi *hôst* (m.) in *hôst* (f.); dial. pomeni tudi »goščava«, »log« (Konjice). Izredno pogostno v tpn. in mtpn. *Host*, *Hostec*, *Hosta*, *Hostja*, *Hostje*, *Hoste*, *Hostne*, *Hostnik*, *Hostnica*; tudi cgn. *Hostnik*; v historičnih virih ta imena niso nikoli prevajana, prim. 1259 *villa Chost*, 1277 *Last*, (Kanal), 1291 *Chötze*, 1318 *Choczte*, kasneje *Kaset Chast*, *Kchost*, celo *Krast* (M. Kos, STL). Tudi sbh. kajk. *husta* »dumetum«, okoli Varaždina *husta*, *hosta* »gozd«, čak. tudi *húst* »grmovje«. Štrekelj, JA XXVII 48, in po njem Berneker, I 409, izvajata iz *chvostь* »metlica, rep« (glej *hvoščʼ*), ki nima zanesljive etimologije. Morda nezveneča varianta k *g(v)ozdь*?

**hósta** II »mešana jed, npr. zelje in fižol« (Idrija). Štrekelj, Lwk. 23, izvaja iz srvn. *kumpóst*, *kompóst*, *gúmbost* »composita«, bav. *gumpost*, tirol. *gumpest* »Sauerkraut von Kohl«. Dvomljivo; bolje verjetno metaforično »gošča« k *hosta* I.

**hotẹ́ti**, *hǫ́čem* »velle«, nikalno *nǫ́čem* iz **nechot'ǫ*; v Briž. sp. 1. sg. *choku*, *chocu*, v 16. st. *hozho*, *nozho* (Trubar). Iz reducirane oblike **chъtěti*, **chъt'ǫ* je *htéti*, dial. *ftéti* (štaj.), *ščêti* (pkm.), *tjet* (ben.); k temu 1. sg. *čə̀m*, nikalno *nẹ̀čəm*, v 16. st. *nezho* (Trubar), dial. tudi *ščêm* (pkm.), *nẹ̀ščo* (pkm.), *nicen* (goriš.), *čo* (bkr., ben., rez.), tudi *ćo* in *hto* (ben.), *ćon*, *ćom* (ben.); v 16. st. *nehto* in *nezhom* (Trubar). 2. sg. danes *hǫ́češ*, dial. *čə̀š* (centralno), tudi *ščêš* (pkm.). Izpričana pa je tudi še stara oblika **chot'i*, **chot'ь*, prim. csl. *chošti*, v sln. dial. *hoč*, npr. *če hoč* »si vis«, tudi *uoč*, *uač* (gor.), *oč* (Kras). Miklošič, 89, navaja tudi *oti ali ne oti* »hočeš-nočeš«, zah. sbh. *hošli*, *nešli*. Mlajša oblika 2. sg. *čə̀š* < **chъteši* je otrdela tudi v partikulo, prim. *čə̀š*, *češ da*, *anti češ* »pravijo, baje«. Za 3. pl. poleg *hǫ́čejo* tudi *hoté* (Vodnik), dial. *čejo*, *čedo*, *čjo*, *ščêjo* (pkm.), tudi *štê* (pkm.), kar je otrdelo v partikulo, npr. *kaištê* »kar hočejo«, *kdohte*, *kamhte* »kdor koli, kjer koli« (Slov. gorice), *gẹ̀rštê* »kjerkoli«, *dàštê* »kadarkoli«, *kámaštê*, *otkêcštê*, *kakšte*, *kakšteč* (pkm). itd. 2. pl. *česte* in *čtě* je iz **chъte(s)te*, toda oblike *hočte*, *nočte* poleg *hočmo*, *očmo* pri starejših piscih od 16. st. dalje so plod križanja obeh oblik *chočete* in *chъčete*. V oblikah ptc. *-lъ* najdemo v pl. tudi *tlî*, *tệle*, *tệile*, *tiêle* (notr.), *tael*, *taeu̯*, *taeho* (rez.).

Nazalizirana oblika **chǫt-*, prim. p. *chęć*, č. *chuť*, slš. *chuť* »apetit, sla« v sln. ni dokazljiva. Sln. *pohóta* »desiderium«, tudi *pohôt* (f.) in *pohȍt* (m.) poleg *hotljȉv*, *hočljȉv* »pohoten«, tudi *hotȉv*, pkm. *hotljévati se* »biti pohoten« je verjetno iz **chot-*; prim. tudi sln. *hot* (f.), g. *hotî* »priležnica«, v 16. st. *hut* (Megiser), v 18. st. *hot* (Gutsmann), morda 1415 *ulasi velcostini* »Adiantum capilis veneris« iz **velьchotъ* »Venera« (Rinij), kar ustreza csl. *chotъ* »priležnica, sla«, r. dial. *chotь* »isto« (Arhangelsk), ukr. *chitь* »sla«, č. *choť* »soproga, soprog«. Sln. danes *hótnica* »vlačuga«. Toda sln. dial. *hotȋv* »bastard«, *hotman* »nezakonski oče« (Sln. gorice) je križano s *fotȋv* »bastard« (pkm.), kar je po Miklošiču, 58. kakor ukr. *fatljuv*, *fatljiv* »bastard« iz madž. *fattiù* »bastard«, vendar prim. tudi r. *póchotenъ* »bastard«. Nejasno je sln. *slȃ* »desiderium«, starejše *sljȃ* (Ravnikar), morda iz **chъt-tlja*?; prim. tudi csl. *oslъnǫti* »esurire«.

Splošnoslov. *chotěti* je brez zanesljive etimologije. Primerjava s kimr. *chwant* »sla«, arm. *γand*ι »sla« (Meillet, Ét. 174; MSL VIII 315; IX 153; XI 40) povzroča glasoslovne težave (o tem Berneker, I 399; Vasmer, III 267). Drugi izhajajo iz **chvot-* (Iljinskij, JA XXVIII 437; Vaillant, RÉS XXII 44) kakor *chvatiti*, *chytiti*. Brückner, KZ LI 228, in Machek, Slavia XVI 212, primerjata lit. *ketěti* »hoteti, želeti« (o tem Fraenkel, 267).

**hráber** (adj.), f. *hrábra* »pogumen, smel«, redko *hrábren*; v. *hrabriti*, *hrabrim* »dajati pogum«, *hrabriti se* »delati se pogumnega, postavljati se, bahati se«, tudi *hrabiti se*; izv. *hrábrost*, *hrabrina*. Ljudsko samo *hrabriti se*, *hrabiti se* (gor.), drugo je novoknjižno po drugih slov. jezikih.

Prim. sbh. *hrábar*, mak. *hrabar*, blg. *hràbъr*, csl. *chrabъrъ*, *chrabъrъ*, str. *chorobryj*, *chorobritьsja* poleg *chrabrъ* (< csl.), ukr. *chorόbryj*, br. *chrábry*, p. *chrobry*, č., slš. *chrabrý*, gl. *chrobly* »predrzen, prešeren«.

Psl. **chorbrъ* poleg **chorbъ* (*-r-* po *bystrъ*, *dobrъ* itd.) z negotovo etimologijo. Berneker, I 397, opozarja na pomenski razvoj v r. dial. *chróboskij* »glasen, hrupen > nagel, hiter > drzen, smel« ali sln. *hrústati* »hrupno jesti«, *hrust* »močan, nasilen človek«, *hrústiti se* »postavljati se«; Meillet, Ét. 403, primerja sti. *kharas* »trd, surov, oster«, gr. κάργαρος »oster«. Endzelin, SBE 126, pritegne lot. *skaȓbs* »oster, krut, surov« in stisl. *skarpr* »oster« (drugače

o tem Mühlenbach-Endzelin, III 873). Machek, Slavia XVI 197, primerja sti. *pragalbhá* »pogumen, samozavesten« (Mayrhofer, I 330 < ide. **ghel-* »klicati«). Še manj verjetno je izposojeno iz got. *harwa-* »ogaben, jedek« (Hirt, PBB XXIII 333), izvedeno iz slov. *sъrbъ* »Srb« (Sobolevskij, IORJ XXVII 323), sorodno z lat. *sorbus* »jerebika« (Wood, Glotta XIV 247). Agrell pri Petersson, Slov. Wortf. 22, opozarja na r. *chorovítyj* »dober« (glej *hrvatič*).

**hrabud** (m.) »ostra trava, slaba klaja za živino« (štaj.) »vrsta bičja« (Slov. gorice), »dračje, haložje«, tudi *hrbûd*, *rabûd*, *rabûda*, (f.), *rabûdje* (n.). Prim. sbh. *harbuda*, *hrbut(a)* »Centaurea solstitialis«, ukr. *chrabúst* »listi zelja, repe«. Dalje nejasno; pomensko blizu je r. dial. *chrábaz* »dračje« (Arhangelsk), ukr. *chrabúz* »kocen, storž«, p. *chrabęź* »goščava, haložje«, kar povezuje Iljinskij, IORJ XVI 4, 9, in enako Vasmer, III 269, s slov. *chrobotati*, p. *chrobotać* »šumeti«, r. *chrobost* »šum, hrup«. Vendar je tudi č. *chrpa*, dial. *charba*, *charva*, *charpa* in p. *chaber*, *chabrek* »Centaurea cyanus«, kar primerja Machek², 206, s sbh. *harbuda* in stangl. *curmelle* »Centaurea cyanus« in sumi na paleoevropsko poreklo.

**hrákati**, *hrâkam*, *hrâčem* »izkašljevati, izhrkavati«, pf. *hrákniti*, *hrâknem*; k temu *hrakelj*, *hrâček* »izpljunek pri kašlju«. Prim.. sbh. *hrákati*, *hrâčem*, blg. *hràkam*, csl. *chrakati*, *chračǫ*, r. *chrákatь*, *chraču*, denom. *chrak* (m.), *chráka* (f.) »izpljunek«, p. *charkać* »isto«. Onomatopeja (Miklošič, 424; Berneker, I 401; Vasmer, III 269). Glej tudi *hrkati*.

**hrána** »cibus«, dial. tudi »obrok jedi« (Ščavnica); s številnimi izvedenkami tipa *prehrána*, *hranivo*, *hranarína*; *hranilen*, *hranîv*, *hranljîv* »redilen«, *podhránjen*; verba (*na*,- *pre-*) *hrániti*, *-hránim*, k temu *hranitelj*, *hránjenec*, *hranjenik*; starejši pomen je »čuvati«, v 16. st. *ker se Buqvi hranu* »biblioteka« (Megiser), 1. os. prez. *hrano* (Trubar), danes predvsem v komp. (*o-*, *s-*)*hrániti*, iter. (*o-*, *s-*)*hranjeváti*; k temu *shrâmba*, dial. tudi *shrâna*, *shrânva* »prostor za čuvanje«, *ohrâna* »zaščita«. Iz tega tudi pomen »sparen« z izv. *hranîlnica*, *hranîlnik*, *prihrânek*, v. (*pri-*)*hrániti*. Pomen »cibus« prevladuje v južnoslov. jezikih, sbh. *hrána*, mak. *hrana*, blg. *hranà* tudi »žito, žetev«, csl. *chrana* »cibus« in v kaš. *charna*, *chôrna* »živalska piča«. Izhodni pomen »zaščita« je v č. *ochrana*, p. *ochrona*, r. *ochrána*, ukr., br. *ochoróna*. Pomen »sparen« je tudi v sbh. *hrániti* in v r. *chranitь*; pomen »pokopati« (r. *póchorony* »pogreb«) je r , ukr. in star. sbh. *sahraniti* (13. st.);

Psl. **chorna*, iz tega **chorniti* z negotovo etimologijo. Machek², 204 misli celo, da je treba razlikovati dve različni osnovi; **chorna* »cibus« primerja z gr. χόρτος »krma«, audijsko (Kavkaz) *chordo* »trava«, torej predide. porekla, toda **chorna*, *chorniti* »sparen« naj bi bilo sorodno s sti. *śarman* »ščit, zaščita« (Machek, Slavia XVI 191). Drugače o *śarman* Mayrhofer, III 311. Starejši avtorji primerjajo lat. *servō* »skrbim«, avesta *nī-haraitē* »čuva se, brani se« (J. Schmidt, Vok. II 140; Miklošič, 89; Berneker, I 397; enako tudi Vasmer, III 264 in Vaillant, RÉS XXII 41). Malo verjetna je povezava z lit. *šérti* »krmiti«, lot. *sērt* »krmiti, gojiti« (tako Jagić, JA X 191; Torbiörnsson, LM II 28; Matzenauer, LF VIII 1; Mikkola, Ursl. Gramm. I 175; Brückner, KZ LI 232); glej tudi *krma*. Nekateri avtorji opozarjajo na gr. κτέρας »posest« (Pedersen, IF V 65, proti Vasmer, III 264). Enako nedokazljiva paralela je avesta *χvarəna-* »jed, pijača« (Mikkola, Ursl. Gramm. I 175; Matzenauer, LF VIII 1).

**hrápav** »neraven, negladek«, *hrápast*, subst. *hrápa*, *hrápavost*, vendar tudi *hrábav* (vzh. štaj.). Prim. sbh. *hrăpav*, *răpav* »neraven«, subst. *hrăpe*; mak. *rapav*, blg. *chrápav*. Pomensko enake so oblike sln. *grápav*, *grápast*, *grámpav*, *grámpast*, prim. tudi blg. *gràpav*. Pri severnih Slovanih najdemo č. *chrapavý* »neraven«, *chřapáč* »vrsta gob«, tudi *chrapáč*, *křapáč*, slš. *chrabatý* »neraven«, *chra(m)pač* »kriv nos«, p. *chropawy* »neraven« poleg *skropawy*, *skropowaty*; z začetnim *k-* prim. r. *koropávyj* »neraven«, č. *krabatý* »isto«. Prvotno verjetno **korp-*; s tem primerjajo lit. *kárpa*, let. *kar̃pa* »bradavica« in nvn. *Schorf* »krasta« (Berneker, I 574; Machek², 204, 288; Slawski, I 81). Glej tudi *krasta*, *hrasta* in *krapavica* »krastača«.

**hrást** (m.) »Quercus«, dial. tudi *hrâst*; v Reziji *bukov hrast* »Fagus«; v pomenu »Quercus« že 1415 *crast* (Rinij), v 16. st. *Hrast* (Dalmatin). Starejše tudi *hrâst* (f.), g. *hrasti* »dračje«, v 18. st. *hrástje* »dračje« (Gutsmann), tudi *hrâšča*, *hrâšče*. Knjižno samo »Quercus« s številnimi izvedenkami *hrástovje*, *hrastína*, *hrastovína*, *hraščina*, *hrástje*, *hrastíčje*, *hrastíčevje* »hrastov gozd«, dial. tudi *hrástik* (bkr.), *hrastíka* (pkm.), spec. *hrastika* »Quercus sessiliflora«. Dial. *hraščîca* »tla, kjer je prej rastlo grmovje« (Haloze), *hrástovka* »pusta, nerodovitna prst« (Vipava). V imenih drugih rastlin *hrâščevec* »Salvia pratensis« (Kras), *hrástovka* »Agaricus mutabilis«, *hrâšec* »Aronia rotundifolia«. Pogosto v tpn. in mtpn., npr. *Hrastov Dol*, 1136 *Chrastoulach*, *Hrastnica*, 1291 *Chraeznitz*, v Avstriji *Krast*, 1315 *Chrast*, dalje *Hrastje*, *Hraše*, *Hrastovlje*, *Hrastovec*, *Hrastovica*, *Hrastinje* itd. (avtor, SVI I 214).

V pomenu »Quercus« tudi zah. sbh. *hrâst*, mak. *rast*, madž. *haraszt*, *horoszt*; v pomenu »grm« tudi sbh. *hrâst*, starejše *hvrast* (Stulić), blg. *chrast* »grmovje«, csl. *chvrastъ* »dračje«, r., ukr. *chvorost* »dračje«, p. *chróst*, *chróścic* »dračje, grmovje«, č. *chrast* »grm«, stč. *chvrast*, slš. *chrast'* »dračje, gl. *khróst* »grm«. Psl. **chvorstъ*, etimologija negotova. Primerjajo stvn. *hurst*, *horst* »grm«, ags. *hyrst* »gozd«, nvn. *Forst* (Endzelin, SlBal. Et. 126; Mikkola, Ursl. Gramm. I 177). Machek, Slavia XVI 182, misli na predide. poreklo, prim. bask. *korosti*, *gorosti* »Ilex«, sardinsko *colostri* »Ilex«. Miklošič, 92, in Berneker, I 409, mislita na onomatopejo.

**hráva** (*χrâwa*) »pesek, gramoz« (rez.); izposojeno iz furl. *grâwa* »isto«, izpričano 1295 *grava* v Benetkah (Hubschmid, ZRPh LXVI 58), sicer galoromansko: frc. *grève* »pesek«, stfrc. *gravei* »gramoz« iz kelt. **grava*, kimr. *gro*, kornv. *grou*, bret. *gro* »pesek« iz ide. **ghrōvis* (Pokorny, 460; Wartburg, IV 254), po mnenju nekaterih raziskovalcev predide. porekla (Bertoldi, StEtr. VII 289; Alessio, StEtr. X 181; Stampa, Les. prerom. 147).

**hȑbati**, *hȑbam* »glodati, gristi« (vzh. štaj.), pf. *hȑbniti*, *hȑbnem*; ekspresivno *hrbântati* (Haloze);

*hrbôtec* »od miši izglodan krompir«. Primarno **chrъb-*, kar popolnoma ustreza lot. *skribît* »izluščiti, ostrgati«, *skribinât* »glodati«. Sln. dubleta *hr̂dati, hr̂dam* »gristi, škripati« (vzh. štaj.) je iz **chrъbtati*. V normalni *-e-* stopnji je sln. *hrêbati, hrebetâti* »škripati, hropsti« in sbh. kajk. *hrebati* »klokotati (pri pretakanju iz soda)«, kajk. in čak. *hrebetati* »dissonare«; prim. lit. *skrebéti* »škripati«. Polna *-o-* stopnja je v sln. *hróbati, hróbam, hróbljem* »cmokaje gristi«, tudi *hróbiti*; izpričano je tudi v r. *chróbatь* »poželjivo jesti«, *chróbost* »šum, ropot«, *chrobostétь* »razgrajati«, ukr. *chrobotáty* »rožljati«, *chróbot* »škripanje« in lit. *skrabéti* »šumeti«, lot. *skrabêt* »šumeti, rožljati, glodati« poleg lit. *krabždéti, krebždéti* »šumljati«, lot. *krabinât* »škrbljati«. Podobno je tvorjeno tudi n. *krabbeln, kribbeln* (Berneker, I 403; Machek, Studie 20; Slavia XVI 213; Vasmer, III 273). Glej tudi *škrbati* »glodati«, *škrébati* »rožljati«, *škrábati* »gristi, rožljati«.

**hrbet** (*hrbə̀t*) (m.), g. *hrbtà* »dorsum«, tudi *hr̂bet, hr̂bta*; metaforično tudi *hrbet noža, gorski hr̂bet* itd.; pl. *hrbti* »stranske lestve pri vozu« (dol., bkr.); v 16. st. *herbet* »tergum« (Megiser), *kerbet* (Alasia); pogostno v mtpn. *Hrbet, Kozji Hrbet, Hrbéc, Hr̂bec, Hrbcé, Hrbcí, Hrbčič. Hrbčevka* (dol., gor., bkr., Istra). Izv. *hrbtenica, hrbtišče, hrb(e)tina, hrbtánec*; adj. *hrbten*, metaf. *zahrbten* »neodkrit«. Splošnoslov.; sbh. *hr̂bat*, mak. *rbet*, blg. *hrébet*, csl. *chrъbьtъ*, r. *chrebét*, ukr., br. *chrybét*, p. *grzbiet*, č. *hřbet*, slš. *chrbát*, gl. *chribjet*, dl. *kšebjat*. Etimologija negotova; večina avtorjev povezuje s *hrib* »vzpetina«. Berneker, I 404, misli, da je osnova onomatopeja. Machek, Slavia XVI 200, domneva ekspresivni razvoj osnove *grb*. Dalje glej *hrib*.

**hr̂ček** I (m.) »Mus cricetus«, tudi *skrček, skrîček, kr̂žek, skr̂žek*; *hrčica* »Sorex pigmaeus«. Prim. sbh. *hr̂čak, r̂čak*, slš. *chrček, chrčok, hrčok, škrček, skreček, škrečok*, č. *křeček*, stč. *křeč*, dial. *skřeček, škřeček, skřečkovati* »jeziti se, delati zalogo«, p. *skrzeczek*.

Kakor lat. *cricetus* je tudi slov. naziv onomatopeja, posnemanje hrčkovega glasu (Machek, 240). Ni potrebno misliti na direktno povezavo s sln. *hrkati, hrčati*, ker je pomensko obsežnejše (tako Matzenauer, CS 176). Tudi Berneker, I 412, povezuje s *hrákati, hrkati*. Madž. *hörcsög* »hrček« in rum. *hîrciog* (poleg *ciuriciŭ*) je prevzeto iz slov. jezikov.

**hr̂ček** II »Morchella«, tudi *smrček, srček, čmrček, čmrčec*; prim. sbh. kajk. *hrč, hrčak, hrček, krček, hrčka* (f.) in *smrček*; r. *smorčók*, ukr. *smorž*, p. *smarž*, č. *smrž, smrk, smrha*, slš. *smrček, smrh, smrha*, gl. *smorža*, dl. *smarž, smargula*. Machek², 562, rekonstruira psl. **smьržь*, sorodno n. *Morchel* in suponira za oboje paleoevropsko poreklo. Manj verjetne povezave s *smrkati* in *mrščiti* navaja Vasmer, III 676. Oblike tipa *hrček* kažejo na ljudsko etimološko povezavo s *chьrkati, chьrskati*.

**hr̂dati**, *hr̂dam* »gristi«, dial. »drgniti« (vzh. štaj.). Toda sbh. *hr̂dati, hr̂dam, r̂dati, r̂dam* »vohljati, stikati za čim«, le v Liki *r̂dati, r̂dam* »jesti«, kajk. *rdati* »gristi, glodati«, v Dubrovniku *hr̂dati* »tolči, razbijati«, pf. *hr̂dnuti, hr̂gnuti, hr̂nuti*; s tem se pomensko ujema sln. *hr̂niti, hr̂nem* »udariti«. Skok, I 686, sklepa, da je osnova onomatopeja. Pri drugih Slovanih ni najti nič podobnega.

**hrêk** (m.) »štor, odlomljena veja«. Prim. sbh. *hrêk* »štor, steblo trte« (Dubrovnik), *hréčak* (Dubrovnik), *krêk* (Korčula, Kotor), *kréčak* (Ston); kol. *hrêčje, hrečêtina*. Skok, I 686, vidi v teh oblikah variante k sbh. *hreb, hrev, reb* »štor, steblo, veja«, kar se mu zdi sorodno s *hrib* < predrom. *grippa*, it. *greppo* »skala«. Dvomljivo.

**hren** (*hrȩ̑n*), g. *hrȩ̀na* »Armoratio«; v 18. st. *hren* (Pohlin), *hran* (Gutsmann); tudi cgn. *Hren*, 1533 *Kreengasse* v Ljubljani; iz atpn. tudi tpn. *Hrenca*, 1300 *Chrenich, Gronitz*, dalje *Hrenova, Hrenova gora*; dial. *hreniti* »pomakati jed v hren« (bkr.), *hrénovka* »vrsta klobase«. Splošnoslov.; sbh. *hrȅn*, dial. *hrin, hrinj, kren, ren*, mak. *ren*, blg. *hrjan*, r. *chren*, ukr. *chrin*, p. *chrzan*, č. *křen*, stč. *chřěn*, slš. *chren*, gl. *khřen*, dl. *kšeń*. Iz slov. jezikov je srvn. *krēne*, avstr. bav. *kren* in z nemškim posredovanjem it. *cren, creno*, frc. *cran*; enako lit. *krienà*, rum. *hrean*, ngr. χρᾶνος. S slov. **chrěnъ* primerjajo stgr. κεράϊν (Teofrast), lat. *chrain* (Plinij), o tem Schrader-Nehring, RL I 458; II 55; Berneker, I 403; Mikkola, Ursl. Gramm. I 11. Na paleoevropsko poreklo sklepata Oštir, AA I 97; Vogelnamen 28 in Machek, Slavia XVI 212; LP II 158. Na čuvaško *χərEn* opozarja Räsänen, MSFU XC VIII 125; Npf. Mit. LVI, a po Vasmerjevem mnenju (REW III 271) izključuje to starogrško paralelo. Na druge neide. možne primerjave misli Oštir, AAS I 97, 107, 119.

**hrepenéti**, *hrepenim* »desiderare«, *hrepenȩ́nje* »desiderum«. Samo slovensko; malo verjetna se zdi povezava s *hrepetati* pri Skoku I 686. Gotovo gre za pogostno zamenjavo *-r-* ↔ *-l-* v onomatopejah; pomensko enako je *hlepéti*, prim. tudi sln. *hropéti* : *hlópati* »hitro, težko dihati«.

**hreščáti**, *hreščim* »rezko škripati, hripavo govoriti, pokati«; k temu *hreščânje, hrêšč* »hripav glas, pok«, dial. »hrošč« (vzh. štaj.) »grob pesek, gramoz«, *hrêščnik* »ogrc«; tudi *hréstati, hréstam*, pf. *hréstniti, hréstnem* »škripati, hrustati«, *hrestljáti* »regljati«, *hrêst* »šum, pok«, *hrestáč* »Crex pratensis«, tudi *hréstelj, hrêstar* in *hrêstlja* »raglja«.

Prim. balk. csl. *chrestavьcь* »hrustanec« in r. csl. *chrjastьkъ* »isto«. Živo je še r. *chrjast, chrjask* »škripanje«, *chrjastátь, chrjastnútь* »treskati, pokati«, *chrjastétь* »škripati, šumeti«, ukr. *chrjástka* »hrustanec«, *chrjašč* »gramoz«, p. *chrzęścić, chrzęsnąć*, dial. *chrząstać* »hrustati«, *chrząstka* »hrustanec«, *chrzęst* »šum, pok«, češko staro *chřěstati* »krakati, regljati«, *chřěšč* »špargelj«, dial. tudi *chřastal, chřistel* »Crex pratensis«. Verjetno onomatopeja, psl. *chręstati*, v prevoju *chrǫst-* (glej *hrošč*) z dubleto *chrustati* in reducirano *chrьstati* (Miklošič, 90; Berneker, I 401; Vasmer, III 275). Drugi primerjajo lit. *kremsěti, kramsěti* »škripati, šumeti« (Machek, Slavia XVI 178) z ekspresivnim *ch-*. Že prej so primerjali lit. *kremslě* »hrustanec«, *krim̃sti* »glodati« (Pedersen, KZ XXXVIII 394; Brückner, KZ LI 234).

**hrétiti se**, *hréti se mi* »gnusiti se« (vzh. štaj.); nejasno, samo sln.; Berneker, I 401, veže s *hrepati*,

*hrepetáti, hrepenéti* in *hrópsti, hropéti*, kar je pomensko težko združljivo, čeprav najdemo tudi sin. dial. *hretíti* »hropsti«. Vendar je poleg *hrȇt*, g. *hréta* »gnus«, *hrétljiv, ohréten* »gnusen«, *hrétnost, hrétljivost* na vzhodu z enakim pomenom tudi *okréten* na zahodu (Tolmin, Temljine). Prim. sbh. v 16. st. *nad razhrećenom dicom* (Skok, I 686). Suponirati bi bilo mogoče primarno **kręt-* glej *kretati*), pomenska zveza »obrača se mi«. Prim. slš. *chriatit' sa* »siliti se na vso moč« poleg p. *krzątać się* »prizadevati si« in č. *křátati* »nemarno se kretati«. Tudi slš. *nakriatnut', nakriahnut', nakrianit'* »ogniti, nagniti, prisiliti« (o tem Machek[1], 162).

**hrg** (*hȓg*), g. *hŕga* »posoda, lijak, zajemalka iz posušene buče«, tudi *hrgáča* (vzh. štaj.), *hrgánja* »Cucurbita lagenaria« (Slov. gorice), »posoda iz buče« (vzh. štaj.) *hržica* »Gallmücke«. Prim. sbh. *hrg* »Cucurbita lagenaria; imena različnih posod«, tudi *ȓg, rgača, ȓganj* in *vrg, krga*, csl. *chrъgъ* »vas quoddam«. Nejasno; Berneker, I 666 izhaja iz **kъrga* in primerja stč. *karhan* »posoda, vrč«, č. *krhanice* »čerba«. Vendar je tudi č. dial. *vrhlice* »latvice«, *vrhle* »lekarniški lonček«, *vrhlík* »lonec za rože« (Machek[2], 700 izhaja iz *zvrhnouti* !). Skok, I 686 domneva za sln. in sbh. oblike, da so predide. porekla in primerja etruščansko *urχ*, *urna* = lat. *orca, urceus* = gr. ὕρχη »vrsta amfore« (glej tudi Skok, ZRPh XLI 149).

Prav tako nejasno je sln. *hŕga* »grča, izrastek na kosti, bula« (bkr., vzh. štaj.), adj. *hŕgav* »grčast«; v 18. st. *herga* »glatte Steine, Acentra« (Pohlin), belokranjsko tudi *hrga* »kos kruha«, tudi mtpn. *Hrga* in *kvŕga* »grča«; k temu sbh. *kvȓga* »grča, bula« in mak. *vrga* »grča, bula«. Pomenski prehod od »grča, bula« na »buča« in dalje na »trebušasta posoda« se zdi verjeten, vendar zahtevajo vse te besede še podrobne preiskave.

**hrib** (m.) »collis«; v 16. st. *hrib* (Megiser), dial. tudi *hriber* (Rož), *hrȇiber* (Remšnik); k temu cgn. *Hribernik*. Pleteršnik navaja brez lokacije tudi oblike *hrb, hrbȇc* »hrib«, *hrbola* »vzpetina«, prim. stč. *chrb* »vzpetina«, ukr. *chreb* »vzpetina« poleg *horb* in slš. *hrbol* »vzpetina«. Nejasna je zveza s sln. *navhrȇber, navkrȇber* »navzgor«. Najbolj pogostno *hrib* s številnimi izvedenkami *hrîbec, hrîbček, hrîbje, hribôvje, hríbovec* itd.; adj. *hribovît, hribȁt, hribast*; od posebnih pomenov je treba omeniti *hrib* »gozdiček sredi polja« (Sorško polje) in *hribȃv* »grob, trpežen (o čevljih)« (gor.); v tpn. pogosto *Hrib, Hribec*, cgn. *Hribar* ipd. Prim. starejše sbh. *hrib* »collis«, csl. *chribъ* in č. dial. *křib* »collis«, stč. *chřib*, v tpn. *Chřiby*. Etimologija nejasna; starejši avtorji povezujejo s *hrbet* (Berneker, I 404; Vasmer III 270 z literaturo). Machek, Slavia XVI 212, izvaja iz *grb*, podobno Lewy, ZfSl I 417. Schütz, Geogr. Term. Sbkr. 95, opozarja tudi na sbh. *hrbljast, hrbljav* »neraven, hrapav« in blg. *chъrb, chъrbel* »škrbina, črepinja«, vendar zajamejo njegova izvajanja preveč besedi, ki ne spadajo zraven. Mogoče je misliti na zvezo med *hrib* in sbh. *hrid* »pečina, stena, neporaščen hrib« (o tem Skok, I 687). Machek[2], 208, primerja *hrib* z nvn. *Riff* »vzpetina, hrbet« s slov. začetnim *ch-*. Vse dvomljivo; množica južnoslovanskih oblik s podobnimi pomeni zahteva še posebnega študija.

**hripati**, *hripam, hripljem* »hropeti, sipati, zamolklo govoriti«, *hripéti, hripetáti, hripotáti, hripútati*; k temu *hrípa, hripavost, hripavica, hripȍt*, adj. *hripav, hripast, hripel, hripotljiv*; nom. agentis *hripáč, hripavec, hripelj, hripotljîvec*. Dial. tudi variante s *k-*: *kripalica* »hripavost«, tudi *krîgla, kîka* (vzh. štaj.). Prim. sbh. *hripati, hrípam* »močno kašljati«, r. *chripétь, chripljú* »biti hripav«, *chrípatь* »oslabeti«, ukr. *chrýpaty* »biti hripav«, *chrypity* »hripavo govoriti«, p. *chrypieć* »isto«, č. *chřipěti* »biti hripav, škripati«, slš. *chripiet'*, gl. *chripać*. Onomatopeja, ki se pojavlja z različnim vokalizmom, prim. sln. *hrápati, hrépati, hrópati* z enakim pomenom. Zanimiva paralela je sln. dial. *hripelj* »nosni pretin« (rez.) in č. *chřipě*, dial. *křipi, skřipeje*, stč. *chřiepě* »nosnice«, slš. *chriapa*, gl. *chrjapa*, dl. *chrip*. Toda *gripa* »influenca« je iz n. *Grippe*, kar je najbolj verjetno izposojeno iz ruščine. Druga onomatopeja je starejše sln. *hrip* »dež« (Šmigoc), prim. mak. *ripa* »skače«, blg. *hripam* »skačem« (Miklošič, 98; Berneker, I 402; Vasmer, III 272; Machek[2], 208).

**hŕkati**, *hȓkam, hŕčem* »izčistiti si grlo, smrčati«; k temu *hrk* (m.), *hŕkanje, hŕkelj, hŕkež*; pf. *hŕkniti*. Pomensko enako je tudi *hŕčati, hŕliti, hŕnjati, hŕhrati*; v 16. st. *herkàti* in *herpati* »schnarchen« (Megiser). Splošnoslov. onomatopeja iz interjekcije *hr*. Prim. sbh. *hŕkati*, mak. *rka*, blg. *chъrkam*; r. dial. *chórkatь* »drgniti tla s peskom«, ukr. *chórkaty* »hripavo govoriti«, p. *charkać*, č. *chrkati*, slš. *chrčat'*, dl. *charchać*. Od tega ni mogoče ločiti tudi sln. *hrákati* »hrkati«, pf. *hrákniti*; izv. *hrȃček* »izpljunek«, *hrákelj* (dol., vzh. štaj.); sbh. *hrákati*, blg. *chràkam*, r. csl. *chrakati* »pljuvati«, *chrakъ* »izpljunek«. Berneker, I 401 in 412 suponira med obema oblikama prevojno razmerje, kar pa zaradi r. *chrakъ* ni potrebno (Vasmer, III 262; Slawski, I 60).

**hrlûjati** »goniti se (o kobili)«. Sorodno je sbh. *hrliti* »hiteti«, adj. *hȓo, hŕla* »hiter«, mak. *vrluva* »besni« in č. *chrliti* »hiteti«. K temu pomenu prim. *pajati se* k *poditi*. Machek[2], 206 izvaja iz csl. *chrъlъ* »hiter«; dalje nejasno.

**hrmȇstavec** (m.) »hrustanec« (Slov. gorice), »uhelj« (Haloze), tudi *hrmȇstanec, hrmȇstljavec, hrmetȃnec*; adj. *hrmetȃnčast*; k temu *hrmȇstelj* »Scleranthus perennis« (vzh. štaj.), sinonim *hrûstec*. Prim. sbh. kajk. *hrmestavac* »meso, ki hrusta med zobmi«. Reducirano obliko kaže tudi *hrmȇti* »bučati, bobneti«, npr. *slap, ogenj hrmi* (jvzh. štaj.), fitonim *hrmôn* »Pulicaria« in z enakim pomenom *hrúščati, hrúščiti*; vzh. štaj. tudi *hrûmpati, hrûmtati* »hrustati«, pf. *hruniti, hrûnem* »hrustnem« (pkm.). Prim. lot. *skrumslis, skrum̃slis* »hrustanec« (Mühlenbach-Endzelin, III 899), *skrimslis* »prežvečen grižljaj«.

**hrod** (*χrōd*) »gola skala, pečina« (rez.); izposojeno iz furl. *crode* »isto« (Kelemina, SR VIII 85), srlat. *crota* »skala, pečina«, po mnenju Battisti-Alessio, II 1171 mediteranski substrat, prim. alb. *kodrë* »gora, skala«. Domnevno je iz iste osnove tudi tpn. *Kreda*, po 1086 *Creda*, 1290 *villa Creda* in oron. *Kredarica, Velika, Mala Kreda, Krejda, Krejsko*

*'polje*. Po Keleminovem mnenju (zg. cit.) je *hrod* sorodno s sbh. *hrîd* »skala, pečina«. Drugače o tem Skok, SR III 354 in ERHS I 287.

**hrom** (*hrǫ̑m*), f. *hróma* (adj.) »claudus«, dial. »bolehen«; tudi *hrǫ́mast*, *'hrǫ́mav*, *hromǫ́ten*; subst. *hrǫ́mec*, *hromáč*, *hromák*, *hromẹ̑*; *hromôst*, *hromǫ́ta* »ime raznih poškodb in obolenj«; v. (*o*)*hrométi*, (*o*)*hromíti*, ekspresivno *hromátati*, *hromúcati*; podaljšana' prevojna stopnja *hrámati*, *hramûcati*, *hrâmavec*. Splošnoslov.; sbh. *hrȍm*, *hrȍma*, mak. dial. *rom*, blg. *chrom*, r. *chromój*, ukr. *chromýj*, br. *chramý*, p., gl., dl. *chromy*, č., slš. *chromý*, plb. *chrüöme*; k temu r. csl. *chramati*, č. dial. *chramozda* »neokretnež«. Redukcijska stopnja csl. *ochrъmǫ* (3. pl. aor.), č. *ochrnouti*. S tem primerjajo sti. *srāmáḥ* »hrom« (Miklošič, 91; Goldschmidt, MSL I 413; Meillet, MSL XIX 300). O razmerju sti. *sr*-: slov. *chr*- Machek, JF LIH 94; Slavia XVI 191; Sprache IV 72; tvegana je pritegnitev nvn. *lahm* »hrom« kot *s*- (mobile) + **lomos*, slov. **romos* (Machek², 206). Druge poizkuse razlage glej Vasmer, III 272, in Sławski, I 80.

**hrópsti**, *hrǫ́pem* »težko dihati«, *hropéti*, *hropím*, *hrǫ́pati*, *hrǫ́pljem* tudi »smrčati, hrupno se smejati«, pf. *hrǫ́pniti*, *hrǫ̑pnem*, demin. *hropljáti*, *hropljâm*, intenz. *hropotáti*, *hropotâm*, *-ǫ́čem*, *hropúntati*; subst. *hrǫ̑p* (m.), *hrǫ́pec*, *hropûn* »hropeč človek«, dial. »hrustanec« (Slov. Gradec), *hropǭt*. Prim. sbh. *hrò'piti*, č. *chropěti* »isto«. Iljinskij, IORJ XX 4, 167 primerja tudi r. *chrópatь* »glasno trkati«, *chrópki* »črepinje«; dvomi Vasmer, III 273, ki misli, da so to različne onomatopeje.

**hróstiti se**, *hrôstim se* »šopiriti, bahati se, žugati« (bkr.), tudi *hrústiti se* »nasprotovati, kljubovati«; *hrûst* »velik, močan, grob človek«. Nejasno; sinonim za *hrûst* je tudi *hrûn* in *hrtan* (Ribnica na Pohorju); toda č. *chrust* »šibak, slaboten človek«.

**hrošč** (*hrǫ̑šč*), g. *hrǫ́šča* »ime za različne žuželke, der Käfer«, dial. *hronšč* (pkm.), dem. *hrǫ́šček*, *hrǫ́ščec*. Prim. sbh. *hrušt*, *rušt* »hrošč«, csl. *chrustь* »kobilica«, ukr. *chrušč* »hrošč«, stp. *chrąst*, kaš. *chrošč*, č. *chroust*, slš. *chrúst*, dl. *chrust* »kozak«, plb. *chrãst* »hrošč«. Psl. **chrǫstь*, **chrǫščь*, polna prevojna stopnja k *chręstati*, sln. *hrestáti*, prim. sln. tudi *hrẹ̑šč* »hrošč« (vzh. štaj.) (Miklošič, 91; Berneker, I 403). Dalje glej *hreščati*.

**hŕpati**, *hŕpam*, *hŕpljem* »škripati, ropotati, renčati, tepsti«; *hȓp* (m.) »udarec«, dial. *hrpêla* »hrbet« (Vipava); od tega ni mogoče ločiti tudi *hŕskati*, *hŕskam* »škripati«, pf. *hŕskniti*, *hŕsknem*; *hȓsk* (interj.) in *hrstati*, *hrstam* »hrustati«, *hrstéti*, *hrstím* »prasketati«, *hŕstelj* (m.) »Erica vulgaris«, *hrstáč* »Crex pratensis«, tudi *hrstkáč* poleg *hrêstar*, *hréstelj*; dial. *hrstljánec* »hrustanec« (dol.); sem spada tudi *hŕščati* »hreščati«, dial. *hrščeli* (m. pl.) »konjske nozdrvi« (vzh. štaj., pkm.); *hŕščavec* »vrsta trave«. Prim. sbh. *hȑstati*, *hȑskati* »hrustati, škripati«, mak. *'rska*, *'rsne*, *'rsnuva*, *'rskoti* »hrska«; č. starejše *chrstavka* »hrustanec«, tudi *chrstálek*, *chȓtálek* »isto«. Morda se je pomešalo med seboj več različnih onomatopej; Berneker, I 405 suponira **chrъstati* kot prevoj k *chręstati*, vendar so vse elementarno sorodne z različnim vokalizmom. Glej tudi *hrupati*, *hrustati*.

**Hrpelje** (tpn.), pisano tudi *Herpelje*; *Hrpéljci*, *hrpéljski*; poleg tega zaselek *Herpeljci* (*Jurinčiči*). Verjetno je treba izhajati iz **vъrpeljane* s pogostno zamenjavo *-v-* ↔ *-h-*, kakor npr. *hrstelj* : *vrestilj* »resa«, *vréskati* : *hréstniti* »tleskniti s prsti«, *hŕpati*, *hrépniti* »tolči«: blg. *vrasam*, *vraskam* »tolčem«. Prim. sbh. tpn. *Vrpljane*, *Vrpile*, stsrb. *Vrъpelik*, blg. *Vъrpina*, *Vъrpišta*, *Vъrpéj*, kar izvaja Duridanov, Baltistica IV 55 iz blg. *vъrpina* »Vertiefung, Karstgrube«. Na drugem dial. območju sln. *Varpole*, *Hrpole*, r. *Verpeli*, *Verpole* (Vasmer, RGN II 49). Samo sln. tip je tpn. *Verpete*, 1434 *Werpet*, 1445 *Erpett*, kar ustreza lit. tpn. *Verpùtė*, *Varputỹs* (avtor, OJ I 15).

**hŕpiti** se, *hŕpim se* »ježiti se, sršeti«, *hrpotíti se* »ježiti, vzdigovati se«; *hŕtiti se*, *hŕšiti se*; k temu *hrpótec* »Plantago«. Samo sln.; verjetno variacija pomensko enakih glagolov *sŕtiti se*, *srtéti*, *srtiniti se*, *sršáti*, *sršéti*, a tudi *kršiti se*. Osnova je ista kakor v sln. *srhek*, *sȓh* »zona«, *sȓst* »dlaka«, lit. *šeȓšas* »zona«, *šerỹs* »ščetina«, srvn. *hersten* »otrpniti« iz ide. **k'er*(*s*)- (Pokorny, 583).

**hrt** (*hȓt*), g. *hŕta* »Canis leporarius«, v 16. st. *hèrtiza* »Canis venaticus« (Megiser); k temu *hŕtast* »suh, koščen« (vzh. štaj., pkm.), prim. č. *vychrtlý* »suh«, *vychrtnouti* »shujšati«. Splošnoslov.; sbh. *hȑt* (15. st.), *hrtica* (17. st.), dial. *ȓt*, *hȑče*, mak. *rt*, *rtica*, *rtka*, blg. *hъrt*, r. *chort*, *chortica*, ukr. *chort*, *chortycja*, toda *chortovýj* »hiter«, p. *chart*, č., slš. *chrt*, gl. *chort*, dl. *chart*. Iz slov. je lit. *kùrtas*, lot. *kurts* in finsko *hurtta* »hrt«. Psl. **chъrtъ* nejasnega porekla. Morda je sorodno srvn. *rude*, *rüde* »velik pes«, ags. *ryðða* (Hirt, PBB XXIII 333; Kluge-Götze 489), glej Endzelin, SlBE 127 in Berneker, I 412, ki pritegneta tudi nvn. *hurtig* »hiter«. Machek², 207 dopušča možnost, da je pragerm. **hruþ*- in slov. **chrъtъ* paleoevropskega porekla. Drugi raziskovalci suponirajo ide. **sker*- »hiter« (Mladenov, 672; Skok, I 689). Iljinskij, RFV LXIX 12 primerja sti. *kharas* »oster, trd« kar se pomensko ne ujema. Neindoevropske povezave išče tudi Oštir, AAS I 119.

**hrúliti**, *hrúlim* »pihati, žvižgati«, npr. *nevihta hrúli*; knjižno *nahrúliti koga* »ozmerjati, opsovati«. Samo sln.; verjetno besedno križanje med *hrúti*, *hrújem* »šumeti, bobneti« in *húliti*, *húlati* »psovati«.

**humẹ́ti**, *hrumím* »šumeti, ropotati, grmeti«, tudi *hrûmati*, *hrûmam*, *hrûmljem* »isto«, dial. *hrûmiti*, *hrûmim* »glasno odmevati« (pkm.), ekspresivno *hrumestati* »glasno govoriti« (notr.), *hrumpati*, *hrum'pam*, *hrumpljem* »hrustati«, tudi *hrumtati* »isto«, *hrûniti*, *hrûnim* »zavpiti, zakričati« (pkm.); k temu *hrûm* (m.) »grmenje, ropot«, fdj. *hrúmen*. Podobno je r. *chrúmkatь* »žvečiti, cmokati«, ukr. *chrúmaty*. Onomatopeja kakor *hrûp* itd. (Berneker, I 404; Vasmer, III 273).

**hrupẹ́ti**, *hrupím* »ropotati, razsajati«, *hrúpiti*, *hrupetáti*; tudi *hrúpati* »cmokaje jesti, srkati«, *hrúpiti se* »ustiti se, bahati se« (Kobarid); k temu *hrúp* »ropot, grmenje«, *hrúpa* (f.) »nevihta« (vzh. štaj.), *hrupȍt* »ropot«, *hrûpec*, *hrupâvec* »hrustanec«, adj. *hrúpen*. Od tega ni mogoče ločiti tudi *hrúti*, *hrújem*

»grmeti, ropotati, razsajati« iz **hrupti* z novim prez., prim. č. *chrouti* »prevračati z ropotom«; k temu *hrúliti* »zmerjati«, *hrútje* »ropot, grmenje, vpitje«. Prim. sbh. *hrúpati* »kruliti«, mak. *rupa, rupoti* »hrusta«, blg. *hrùpam* »cmokam«, r. *chrupatь* »žvečiti, cmokati«, ukr. *chrúpaty* »cmokati«, p. *chrupać* »škripati«, č. *chrupati, chřupati* »hrustati«, *chrup* »hrustanec«, slš. *chrupka* »hrustanec«. Onomatopeja kakor *hrum*. Sorodno je lit. *skriupsėti* »hrustati« (Būga, RR I 443). Berneker, I 404 in Vasmer, III 274 zavračajo starejše mnenje, da je vse to izposojeno iz got. *hrōpjan* »vpiti«.

**hrústati**, *hrústam, hrúščem* »s šumom gristi«, pf. *hrústniti, hrûstnem*; k temu *hrûst* (m.) »šum pri grizenju; *hrustánec, hrûstec* »Knorpel«; tudi *hrûstec* »Datura stramonium; Scleranthus perennis«, *hrústelj* »Melampyrum«. V istem pomenu tudi *hŕstati*. Prim. sbh. *hrùstati, hrȕskati*, mak. *ruska, 'rrska, 'rsne*, r. *chrústatь*, ukr. *chrústaty*, stč. *chrustal* »hrustanec«. Pritrditi je treba Macheku, Havránkov Sb. I 249, ki razlaga to kot *-st-* intenzivum k *chrupati* proti Bernekerju, I 403 in Vasmerju, III 247, ki povezujeta s *chręst- / chrǫst-*.

**hrûška** (f.) »Pirus communis«, v severnih govorih *grûška* (kor., štaj.); v 16. st. *hrushka, hrushovu drevu* (Megiser). V tpn. *Hruševo*, 1303 *Chrovssay*, 1498 *Cruschow, Cruscha*; *Hruševka*, 1421 *Kruschevitz*, dalje *Hrušica, Hrušice, Hrušovje, Hruševlje, Hruška, Pod hruško* (avtor, SVI I 216); v imenih drugih rastlin *medvedova hruška* »glog«, *hrûščica* »Muscari racemosum, Aronia rotundifolia, Pirola«. Splošnoslov.; prim. sbh. *krȕška*, čak. *hrùšva, krùšva*, mak. *kruška*, blg. *kruša*, balk. csl. *krušьka*, r. csl. *gruša*, r. *grúša*, dial. *krúša*, ukr., br. *hruša*, p. *grusza, gruszka*, dial. kaš. *krėška*, č., slš. *hruška*, gl. *krušva*, dl. *kšuška*, plb. *grāušói, grāusia*. Sorodno je lit. *kriáušė, kráušis*, lot. *krausis*, stprus. *crausi* »Pirus«. Zaradi razmerja *ch-* : *g-* : *k-* verjetno stara izposojenka iz neznanega jezika (Trautmann, 95); opozarjajo na kurdsko *korêši, kurêši* »Pirus« (Hehn-Schrader, Kulturpflanzen 614, 616; Berneker, I 358). Negotove paralele iz drugih neide. jezikov Oštir, Beitr. 51; AAS II 270.

**Hrvȁt** (etn.), pl. *Hrváti, Hrvátje*, adj. *hrvâški, hrvâtski*; izv. *hrvašček* »vzhodni veter« (Vodnik), *hrvática* »vrsta suknje« (Dajnko), *hrvatovščák* »vrsta grozdja«, *hrvâtič* »Ononis spinosa«. V tpn. 1065—73 *pagus Crouuat* na Koroškem, danes tam *Krobathen, Krottendorf, Krautkogel, Kraut* in sln. *Krobace*; na Štajerskem področje *Chrowat*, danes *Chrabersdorf, Krawerspach, Chrawat, Kchrawathof, Krawbaten, Krawerseck, Krowot, Krobothen, Krobathen*; v Sloveniji *Hrovate, Hrovača, Hrovatiči*; pogost cgn. *Hrovat, Hrovatin*, 1499 *Hrouatin* (M. Kos, GMDS XXIV 82; Prim. urb. II 256). Ime praslovanskega plemena je izpričano csl. *Chrъvatinъ*, str. *Chъrvati* (Nestor), v 10. st. Χρωβατία (Porfirogenet), sledovi imena v Rusiji, na Poljskem, na Češkem, na Slovaškem, v Lužici, pri Kašubih, v vzh. Nemčiji, na Balkanu v Grčiji, v Makedoniji in v Črni gori. Etimološko ime ni pojasnjeno. Že Pogodin, RFV XLVI 3 je opozoril na iranski atpn. χορόαθος v napisih iz Tanaisa, kar je verjetno skitsko-sarmatsko **harvatā-* ali z epentezo **haurvatā-*, kar primerjajo z avest. *haurvatāt-* »celovitost, zdravje« (H. W. Bailey, Asica 25; Trubačev, Etim. 1965, 31). Podobno Vasmer, ki suponira iran. **(fšu-)haurvata* »čuvarji čred« k avest. *haurvaiti* »čuva« ali **hu-urvatha* »prijatelj« (Vasmer, Iranier in Südrussland 56; Volz, Ostd. Kulturboden 126). Sakač, Život XVIII 1 d. primerja stperz. ime *Harahvaiti*. Toda Oštir, Etnolog I 10 misli na iliro-traško **chьrvata-* »gora«. O drugih, domačih in tujih poizkusih razlage iz slovanskih, alanskih in kavkaških osnov glej obsežen pregled literature pri Nahtigal, Etnolog X-XI 383 d.; Vasmer, III 261; Skok, I 690 in B. Grafenauer, Enc. Jug. IV 37.

**hŕzati**, *hŕzam, hŕžem* (v. impf.) »rezgetati«, pf. *hŕzniti, hŕznem*, tudi *hŕzgetáti* (nar. pesem), *hrzavec* »rezgetač« poleg *rzáti, rzâm, ŕžem* (nar. pesem), *rzetáti, rzetâm, rezetáti* (Dalmatin), *rzgáti, rzgâm* (Vodnik), *rzgetáti, rzgetâm* (Megiser), *rezgetáti, rezgetâm, rezgáčem, rezgéčem*. Prim. sbh. *ȑzati, ȑžēm*, mak. *'rži*, csl. *rьzati, rьžǫ*, r. *ržatь, ržú*, ukr. *ržáty, iržáty*, br. *ržacь, iržácь*, p. *rżać, rżeć* (o losu), č. *ržáti*, stč. *rzáti, hrzati*, slš. *erdžat'*, dial. *hrdžat', eržat', rižat'*. Matzenauer, LF XVIII 241; Nehring, IF IV 401; Trautmann, 248 primerjajo gr. ἐριγόντα (ptc. aor.) »rjoveč« in lat. *rūgīre* »rjoveti«. Macheku², 528 se zdi onomatopeja in primerja lit. *krizénti, rizénti* »grohotati se«. Podobne tvorbe so tudi sln. *hŕcati, hŕckati, hŕčati, hŕguliti, hŕhrati, hrnjati* »smrčati, rezgetati«.

**húba** »posestvo ca. 30 juter«; na Pohorju *χûəba, χûoba* »posestvo, na katerem ne živi lastnik«, *hubar* »posestnik hube« (Gutsmann); tudi mtpn. *Hoba* (Sorica, Škofja Loka). Izposojeno iz stvn. *huoba*, srvn. *huobe* »posestvo določene velikosti«, srvn. *huober, huobener* »lastnik hube«. V srlat. listinah *huba, hoba, huva*. Tudi p. *huba* in lit. *úbas* »ager trigente jugerum« (Matzenauer, CS 117; Striedter-Temps, DLS 137).

**hûd** (adj.), f. *húda* »malus«, določno *húdi, ta húd* (akc. Ramovš, SJ III 47); komp. *húji, hújši, najhújši*; adv. *hudô, húje, najhúje*; v 16. st. *od ta hude bolefni* (Trubar). Pomensko izredno razvejana osnova. Pomen »mager, suh« je v sln. ohranjen v *(s)hûjšati*, dial. *(s)hûjati* »mager werden«; pomen »pauper, reven« v dial. *hujâva* »revščina« (Poljane), prim. ukr. *chudóba*, č. *chudina* »revščina«; smemo ga suponirati tudi v tpn. *Huje* < **chudjane*, 1306 *Chuiach*; dialektični pomeni so še *hud breg* »strm«, *huda britev* »ostro nabrušena«, *húdo delo* »zelo težko«, *huda peč* »zelo vroča«, *huda obleka* »rastrgana« (goriš., Kras), *húda roka* »leva« (rez.); posebno adv. *hudô* »zelo« je prevzel funkcijo gradacije. Substantivizirano *húdo* (n.) »zlo«. Samo sln. je *hudíč* »Teufel« tabuistični nadomestek, prim. *zlómek* »Teufel« iz *slǫkъ*, p. *chudziec* »mali«; dalje *hudér, hudír, hudník, hudóba, hudîman, hudîmer, hudîrščak* »Teufel«, podobno *húdec, hudíca* »podagra«, v 18. st. *hudobnica* »mrzlica«; sestavljeno *hudovîrje* »kraj, kjer pronica voda«, k temu cgn. *Hudovernik*; *huda ura* »nevihta«, k temu *hudoûrnik* »Giessbach«, dial. tudi *pərhûdi* (Štjak). Dial. v. *huditi* »grajati, škodovati«, *hûjati, hujeváti, hudováti* »jeziti se«.

Splošnoslov.; sbh. *hûd* s pomeni, bližnjimi slovenskim; mak. *ud*, adv. *udo*, *uģe* »suh«, csl. *chudъ* »majhen, slab«, r. *chudój* »suh, slab, defekten, reven«, *pochudétь* »shujšati«, ukr. *chudýj* »suh«, br. *chúdkyj* »hiter«, p. *chudy* »suh, reven«, č. *chudý* »reven«, gl. *khudy*, dl. *chudy* »reven«. Etimologija ni jasna. Največkrat primerjajo sti. *kṣódati* »zerstampft« (Pedersen, IF V 60; Berneker, I 405); dvomi Meillet, Ét. 174, ki primerja arm. *χun* »malo, majhen«, got. *hauns* »nizek«. Machek, Slavia XVI 174 misli na sti. *kṣōdhaka-* »lačen«, *ksúdhayati* »biti lačen«, kar se zdi arijska nova tvorba (Mayrhofer, I 291). Brückner, 186 prim. lot. *skandùs* »bolehen, boleč«, enako Slawski, I 88.

**huhati**, *hûham* »gugati, zibati« (štaj.), *hûhalka* »zibelka«; k temu *hûjčkati*, *ûjčkati* »zibati«. Verjetno kakor č. *hojkat*, *hojdat*, *hojšat*, *hujšat* »zibati«, p. dial. *hojdać* »isto« iz interjekcije *huj-huj*, *haj-haj* (o tem Machek[2], 136).

**húhorica** »vihra, hud veter«, tudi *hohorin*, *bohorin* »isto«; verjetno naslonjeno na *huhúriti se*, *šešuriti se* »šopiriti se«. Pomensko blizu je č. dial. *šuteřica*, *šutera*, *šutořica*, *sotoreň*, *futeř*, tudi *šupelica*, *šumplica* »snežni metež« in r. *kutorgá* »ohlip« (Perm), *kuterьgá* »snežni metež, viharno vreme« poleg *churegá*, *purdegá*, *paderá* itd. Izredno ekspresivna besedna družina, rekonstrukcija primarne osnove ni mogoča. Machek[2], 148 preklicuje svoj starejši poizkus razlage v NŘ XXVI 33. Dvomljivo Vasmer, I 706, ki sprejme mnenje Šachmatova, IORJ VII 2, 354 iz *ko-* + *torgátь*, *terzátь* »trzati«.

**hûjskati**, *hûjskam* »ščuvati«, tudi *hûjstiti* (jvzh. štaj.), *hûskati*, *hústiti*, *hûjstiti*; k temu *hujskáč*, *huskáč*, *hûskar* »podpihovalec, ščuvar«, *hûjskanje* »ščuvanje«; dial. *hujsen* »hud«, npr. *hûjsen pes*. Ramovš, Hgr. II 172 izvaja po Pleteršniku in Štreklju iz n. *anhussen* »podžigati«. Matzenauer, CS 178 opozarja poleg n. dial. *hutzen*, *hutschen*, *hussen* tudi na pomensko enako madž. *huszít* »ščuvati«. Vendar je še najbolj verjetno *-sk-* (*-st-*) intensivum k *húpati* »vpiti«. Verjetno je enako tvorjeno tudi sbh. *huškati*, pri Voltigiju *huskati* »klicati, vpiti«, a tudi »ščuvati«. Skok, I 692 izhaja brez slovenskih paralel iz interjekcije *hu*.

**hûkati**, *hûkam* »vpiti, kričati« (rez.), pf. *húkniti*, *hûknem*; k temu *húka* »hrup«, *hûk* (m.) »šum«. Prim. sbh. *húkati*, *hûkam*, *hûčem* »vpiti«, *hûka* »hrup«, *hûk* »šum, hrup«; stč. *chuk* »šum«. Drug pomenski odtenek je *húkati* »pihati«, *húčati* »močno pihati«, *hûkež* »pihač«. Matzenauer, LF VIII 4 primerja lit. *šaũkti* »vpiti«, lot. *saukt* »klicati«, kar je dubleta h *kaũkti* »vpiti«, slov. *kukati*. Berneker, I 405 misli, da je samostojno razvita onomatopeja poleg *gukati*.

**húlati**, *húlam* »zasramovati, grajati«, tudi *húliti*, *húlim*; k temu *hûla*, *hûlba* »graja, psovka«. Po Pleteršniku izposojeno iz sbh., vendar je *hula* izpričana že pri Slomšku.

Prim. sbh. *hûliti*, *hûlîm*, *hula*, mak. *hula*, *ula*, blg. *hulja*, *hula*, csl. *chuliti*, *chuljǫ*, *chula*, r. *chulítь*, *chulá*, ukr. *chulýty*, *chulá*, povsod v istem pomenu; toda br. *chulá* »pohvala«, starejše č. *chulost* »sramota«. Nejasno; največkrat povezujejo s *huliti* »upogibati« (Berneker, I 406; Vasmer, III 277) z enakim pomenskim razmerjem kakor je v sln. *hiliti* »kriviti« in *híniti* »goljufati, pretvarjati se«. Drugače Meillet, Ét. 252, ki izvaja iz got. *hōlōn*, stvn. *huolian* »goljufati, varati«. Iljinskij, IORJ XX, 4, 179; XXIII, 1, 166, povezuje s *chvala*; Kiparsky, SGL 34, misli, da je *chvala* in *chuliti* mogoče primerjati s stnord. *skvala* »glasno govoriti, klicati«. Machek, Studie 100; Slavia XVI 213 d., je suponiral ekspresivno varianto k *kúditi* »grajati«.

**húliti** I, *hûlim* »kriviti, krčiti, upogibati«, *ušesa huliti* »striči z ušesi«, *huliti se* »pripogibati se, dremati v upognjeni drži; upirati se, zoperstavljati se«, pf. *prihúliti se*, *pohûliti se*, adj. *prihúljen* »naprej sklonjen, prežeč, potuhnjen«: k temu *húla* »lok, grbina«, *hûlež*, *húlavec*, *hulîvec* »trmoglavec«. Pomensko enako je samo sbh. *huliti se* »pregibati se«, *pohûljen* »zgrbljen« in *vuljati se*, č. *chouliti se*, slš. *chúliť sa* »zgrbiti, skrčiti se«. Zaradi dublet z začetnim *k-*, p. *kulič się*, br. *kuljácьca*, ukr. *kúlytysja* »kriviti, pripogibati se« se zdi najbolj verjetna Machekova domneva (Slavia XVI, 170; ESČ 160), da gre za ekspresivno varianto osnove **koų-* »kriviti, upogibati«. Zaradi sln. dial. *čúliti*, *čûlim* »striči z ušesi«, sbh. *ćúliti*, *ćûlim*, rum. *ciuli* »isto« proti *šúliti se* »smukati se«, sln. *šul*, *šúlav* »z zakrnelimi ušesi« (prim. sbh. *čûlav* in *ćûlav*, rum. *ciúl*, ukr. dial. *čula* »kratkouha ovca« (Bukovina), sbh. *šuljati se* je enako razmerje tudi pri e-jevski stopnji **keų-*. Sln. *kûlj*, *kúljav* »z zakrnelimi rogovi« (vzh. štaj.) in sbh. dvojnost *č* : *ć* kaže na različne praslovanske reflekse *ču-*, *čju-*, *šu-*, *ku-*, *chu-* (Bezlaj, Radovi ANBiH XXXV 88). Drugače Berneker, I 406 in 642.

**húliti** II, *húlim* »pihati« poleg *fúliti* »pihati, piskati« (vzh. štaj.), »drsaje hoditi« (rez.), s. *fúlika* »čist veter«; onomatopeja kakor *húkati*, *fúkati* »pihati«. Glej *hukati*, *fukati*.

**Humin** (tpn.), furl. *Glemine*, it. *Gemona*, n. *Klemaun*; v zgodnjem srednjem veku *Glemona* (Paul. Diac. hist. Lang. IV 37); v slovenščino sprejeto **glьmynь* in iz tega rezijansko *Humin* (Ramovš, ČJKZ VI 25). Ime je ilirsko s suf. *-ōna* kakor *Skradin* < *Scardona* (Skok — Škerlj, Oko Trsta 181), izvedeno iz **glema* »glina, ilo«, prim. lot. *glemas* »lepljiva snov«, gr. γλάμων »krmežljav« (B. Guyon, RIGI X 268; Krahe, Illyrier 102).

**hûncvet** (m.) »malopridnež«, tudi *hûncvot*, *gûncvet*; v narodni pesmi *hundcfot*, *hucvot*, goriš. *γúnct*. Izposojeno iz bav. avstr. *Hundsfott* ali *Hundsfutt* »tečen, neznosen človek« (Striedter-Temps, DLS 137). Prim. tudi sbh. kajk. *hùncut*, *ùncut*, *hûncut*, *hûncvut* in madž. *huncut* (Skok, I 694), slš. *hunc(v)út*, *huncfút*, p. *huncwot* (Machek, 150).

**hunt** (m.) »rudarski voziček«; kakor stč. *hunt* in p. *hunt* »isto« izposojeno iz nvn. *Hunt* »rudarski voziček« iz srvn. *hunt* »pes«, nvn. *Hund* (Machek, 150).

**húpati**, *húpam*, *hûpljem* »vpiti«; morda spada sem tudi *hupáč*, *hupkáč* »Upupa epops« (vzh. štaj.). Prim. sbh. *hûpnuti* »zavpiti«, str. *chupsti sja* »postavljati, bahati se«, *chupávyj* »prebrisan« (Miklošič, 91;

Berneker, I 406). Verjetno onomatopeja klica *hup, hup*. Vasmer, III 278 zavrača Iljinskega, IORJ XX 4, 189, ki primerja got. *hiufan* »tožiti« in Loewenthala, PBB LI 138, ki pritegne gr. σκώψ, κώψ »sova«.

**hûškati**, *hûškam* »vriskati« (Haloze; nar. pesem); k temu *húškniti, hûšknem* »glasno, hlastno izgovoriti«; onomatopeja, prim. *šûškati* »šumeti«.

**hvaliti**, *hválim* »laudare«, tudi *hváliti*; *hvaliti se* »bahati se«; pf. *po- (za-)hvaliti se, po- (za-)hvaljeváti se*; intenzivno *hvaličiti, hvalîčim, hvalîsati (se)* »pretirano hvaliti«; v 16. st. *hvaliti* »laudare, jactare« (Megiser); subst. *hvála* »laus, gloria«, v 16. st. tudi *hvalba* (Trubar), *nehvala* »nehvaležnost« (Krelj), *zahvâla, pohvâla*; adv. *na hval* »prav«, npr. *na hval priti* (gor.), tudi *na hvalo priti* (dol.); *hvaléžen*, izpričan od 16. st. ima paralelo samo v čak. 16. st. Splošnoslov.; sbh. *hváliti (se)*, mak. *fali*, blg. *chvalja*, csl. *chvaliti, chvaljǫ*, r. *chvalitь*, ukr. *chvalýty*, br. *chvalicь*, p. *chwalić*, č. *chvaliti*, slš. *chvalit'*, gl. *chwalić*, dl. *chwališ*. Subst. sbh. *chvála, fâla, vâla*, v 16. st. tudi *hval* (f.), na Hvaru *hvōlă, fōlă*; k temu *navo, navalice, nasvalito* »posebno«, *u fal, u ne fal* »nehote« ipd.; mak. *fala, falba* »bahavost«, blg. *hvalà, hvaljà, falja, falba*; r., ukr., br. *chvalá*, p. *chwala*, č., slš. *chvála*, k temu č. *naschval* »navkljub, nalašč«, luž. *chwala*. Etimološko nepojasnjeno; mogoče je primerjati stnord. *skvala* »klicati« (Brückner, KZ LI 232); drugi mislijo na ekspresivno spremembo *slava* (Potebnja, RFV IV 203; Machek, Studie 98; Slavia XVI 214; Kořínek, ZSPh XIII 404). Miklošič, 92 je primerjal sti. *svárati* »doni, oglaša se« (enako Matzenauer, LF VIII 5; Pedersen, IF V 66), kjer je treba računati s primarnim *-l-* (Berneker, I 406, ki opozarja na stvn. *swollan* »schwellen«). Mikkola, Ursl. Gramm. I 177 je mislil na sorodstvo s stnord. *hól* »hvalisanje«. Novejše primerja Machek, Sprache IV 74 hetit. *vallu-* »slaviti, hvaliti«.

**hvastáti**, *hvastâm* »širokoustiti se, bahati se«, *hvastáč, hvastavec* »bahač«, adj. *hvastàv*. Z enakim pomenom tudi *hlastáti, hlastâm, hlastáč, hlastàv*. Prim. sbh. *hvästati, hvästavac, hvästav* in zah. sbh. tudi *hlastati*, r. *chvástatь, chvastún*, ukr. *chvastáty, chvastún*, č. *chvastati*, slš. *chvastat'sa*. Po Bernekerju, I 407 in Vasmerju, III 235 onomatopeja. Machek, Slavia XVI 177 primerja dokaj dvomljivo sti. *kátthatē* »hvali«.

**hvátati**, *hvátam* (v. impf.) »grabiti, prijemati« (Haloze, Kras), redko pf. *hvátiti, hvâtim*; izv. *hvât* »seženj, prijem« (vzh. štaj.), *črni hvatan* »Ateles paniscus«.

Prim. sbh. *hvätati, hvätiti* »zgrabiti«, *hvât* »dolžinska mera« (*shvätati, shväćati* »razumeti« je kalk po lat. *comprehendere*), blg. *hvàštam hvatja*; csl. *chvatiti, chvaštǫ*, r. *chvatátь*, ukr. *chvatýty*, stp. *chwacič, chwatač*, č., slš. *chvátiti*, gl. *chwatač* »grabiti, zgrabiti«.

Po mnenju večine raziskovalcev je psl. **chvatiti* v prevojnem razmerju k **chytiti* kakor *kvasъ : kysъ* (glej *hitati*). Dvomi Machek[2], 210, ki razlaga *chvatiti* kot *t-* intenzivum **chvap-titi* iz onomatopeje *chvap* (kakor *chap, lap* z enakim pomenom). O sln. dial. *hvatati* »tipati, otipavati« (Branica) glej *hlatati*.

**hvǫ̑šč** »Equisetum arvense«, dial. tudi *vǫ̑šč, vóščec* in *hvǫ̑st*. Prim. sbh. *hvost* »Equisetum«, blg. *hvošč*, r. *chvošč*, p. *chwoszcz* »Equisetum«, č. *chvost'* iz p. Sln. tudi *hvôšč* »metlica« (Dajnko), *hvôst* »hlast, obran grozd«, prim. sbh. *hôst* »obran grozd«, *hvost* »rep« (Vrančić), csl. *chvostъ* »rep«, r. *chvost* »rep«, ukr. *chvist* »rep«, br. *chvost* »rep«, p. *chwost* »rep«, č. *chvost* »metla, rep«, slš. *chvost* »rep«, gl. *khošćo* »metla«, dl. *chóšć* »Sportium scoparium«. Psl. *chvostъ* prvotno »metlica v savni«, odtod r. *chvostatь* »bičati se z metlico v savni«. Primerjali so n. *Quaste, Badequaste*, kar je verjetno izposojeno iz slov., kakor je fin. *vasta* »metlica v savni« iz ruščine (Räsänen, NphMit. LVI 21; Nieminen, LP IV 218. Sorodno je gotovo stprus. *twaytan* »metlica v savni«. Machek[2], 211 primerja lat. *quatere* »stresati«. Druga starejša mnenja glej Vasmer, III 237; Slawski, I 92; podrobneje tudi *hosta*.

# I

**i** (conj.) »et«; v Brìž. spom. *i*; v 16. st. *i* samo še pri Krelju poleg *ino*; kasneje vedno redkeje; novejše deloma še pri večkratnem naštevanju *i to i to* in v primerih *i ... i* »sowohl ... als doch«. Sicer podaljšano *i + no*, pisano starejše *inu, jnu, nu*, redko *in* (Trubar), kasneje *ino, inu*, v 18. st. *jenu, jenoj* (Pohlin), *jenu* (Gutsmann), pri goriških in koroških avtorjih *nàj*, dial. tudi *jə̀n* (Ramovš, JA XXXVII 138). Splošno slov.; prim. sbh. *i*, mak., blg. *i*, csl. *i*, r. *i*, ukr. *i, y, -j*, č., p., slš. *i*, gl. *i-nu* »doch«, dl. *i*. Etimologija negotova; najbolj verjetno **ei*, lok. sg. kazalnega zaimka **e/o*, prim. gr. εἰ »tako, če«, got. *ei* »da bi« (Brugmann, Demonstrat. 118; Meillet, MSL XIV 387; Berneker, I 415). Pomenski razvoj kakor pri *ter* iz psl. **ti* »et« (glej *ter*). Drugi izhajajo iz ablativa **ēd* kakor stlit. *ė̃* »ampak« (Zubatý, IF IV 478; Brugmann, KVGr. 615). Mogoča se zdi tudi primerjava z lit. *ir̃* »in, tudi«, lot. *ir*, stprus. *ir* (Mühlenbach-Endzelin, I 708; Endzelin, SBEt. 136, 196). Dvomljivo izhodišče je tudi lit. *jei* »če« (Brückner, KZ XLVI 203). Tudi podaljšava *-no* ni jasna; morebiti *i-no* kakor č. *ano* < *a+ono* (Vondrák, VGr. II 460), ali pa je isto kot lat. *nam* »zares«, *enim, etenim* (Machek[2], 37).

**i-** predpona v adverbih *ipak* »prav tako« (novoknjižno iz sbh.?), *itak*, dial. »ohnehin« (jvzh. štaj.), »dennach, doch« (vzh. štaj.), »für alle Fälle« (Ščavnica), »wieder« (pkm.), *itako* (vzh. štaj.), *izda, izdaj* »auch, noch, gerade jetzt, bald« (pkm., nar. pesem, Vraz) in na drugi strani v Reziji *itu* »tukajle«, *itam* »tamle«. Prim. sbh. *ìpak, ipako, iako, ìkad, igdje, ìšta, ìkako, ìkuda, iole, jolke*. Kot postpozicija *-j* v adverbih *sedaj, zdaj, tedaj, takaj, včeraj* itd., sbh. *tàdāj, ȍndaj*, mak. *taj*, blg. *tъj*, csl. *vъ toi že*, ukr. *tuj* »tukaj«, p. *tutaj, onekdaj, dzisiaj*, č. *tedovaj*,

potomaj itd. Po poreklu je ta *i-/-j* lokal, morda tudi instrumental ide. demonstrativa **ei̯*, **e*, **i* (Pokorny, 280; Berneker, I 415; Skok, I 701). Glej tudi *i*, *in*, *iže*.

**i** (interj.), npr. *i, kako pa to*. Izraža nevero, dvom, tudi začudenje. Prim. sbh. *ī* za podkrepitev veselja, jeze, začudenja; r. *i* za nasprotovanje; ukr., br. *i* predvsem za začudenje; p. *i* za nepotrpežljivost, nejevoljo; č. *i* za posmeh in bolečino itd. V drugih jezikih, npr. lot. *i* za jezo, nvn. *i* za začudenje, dvom, srvn. *ī* za jezo in začudenje, rum. *i* za veselje (Schwendtner, Die prim. Interj. in der idg. Spr. 9; Slawski, I 443).

**ibláјtar** (m.) »carinski stražnik«, kor. sln. *iblâjtar* »carinski uradnik«; izposojeno iz zgodnje nvn. *Überreiter*, star uradni naziv od 15. do 19. st.; prim. štaj. n. *Überreiter* »nadzornik, mejni stražnik, pooblaščenec deželnega kneza za nadzor nad carino« (Striedter-Temps, DLS 138).

**ibrek** (m.) »vrsta kotla«, v 18. st. *ibrèk* »kleiner Kessel« (Pohlin). Izposojeno verjetno iz madž. *ibrik* »lonček, kotliček« (Benkö, II 187), enako kakor slš. *ibrík* »isto« (o tem Berneker, I 419). Sbh. *ibrik*, *ibrīk*, *imbrīk* »vrsta kotla« je razširjeno predvsem po muslimanskem teritoriju, sprejeto kakor blg. *ibrik*, rum. *ibric*, alb. *bric*, turš. *ibrik* preko arab. *ibrik* iz perz. *ābrīz* = *āb* »voda« + *rīhten* »liti« (Lokotsch, 894; Mladenov, JA XXXVII 286; Matzenauer, LF VIII 9). O oblikah s parazitskim *-m-*, tudi v p. *imbryk*, ukr. *ímbryk* Bunc, LS III 155 in Slawski, I 452.

**ica** (f.) »telica«, *íčka* »kravica«, *icika* »kravica«, *božja icika* »božji volek«; *îcek* »teliček, volek« (vzh. štaj.).

Trubačev, Nazv. živ. 47 izvaja po Iljinskem (rkp. etim. sl.) iz n. *Heitzel* »telica«. Toda *kic*, *gic*, *hic*, *hec* so v različnih jezikih izpričani vabilni klici za mlade živali, prim. alb. *k'ith* »kozliček«, srir. *cit* »ovca«, n. *Kitz*, *Kitze* »kozji, ovčji, srnji mladič« (Kluge, 371).

**Idrija** (hdn., tpn.); za reko največkrat dem. *Idrijca*, 1355 *aqua Hydra*, 1337 *Idrisca* (?), sln. *Yderscheza* (Valvazor, Ehre II 274); tpn. *Idrija*, po 1086 *Idria*; *Idrija*, d. pritok Soče pri Kobaridu, idem. tpn. *Idrsko*, po 1086 *Idrsca*, 1258 *Idrisca*, 1304 *de Sidrisca*, 1321 *apud Idriscam*, 1351 *Isduca*; *Idrija* ali *Idrijca*, dial. *Jədria*, furl. *Jùdri*, *Udri*, *Ludri*, it. *Judrio*, 1225 *sub vado Judrii*, 1247 *super ripam Iudri*, 1256 *Judri*, 1274 *super Iudrii*, 1292 *Judri*, 1297 *Judri*, 1299 *il Yudri*, *in fonte Judri*, *in aqua Judri*, 1358 *de Judrio*; *in der Yder*, 1367 *de Budrio*, 1367 *in der Yeder*; sem spada tudi hdn. *Ledra* pri Huminu, furl. *la Ledre*, 1254 *aque Edre*, 1274 *in Idriae*, 1288 *in Idriae*, 1298 *aque Ledre*; neka danes neznana *Idria*, 1293 *de Judri* (avtor, SVI I 221). Gotovo predslovanski hidronim, najbolj verjetno venetskega izvora. B. Guyon, Riv. Indo-Greco-ital. X 148 in O. Haas, Sprache II 232 izhajata iz ide. **udria* »kanal«. L. Pintar, Trub. zb. 248 je opozarjal tudi na gr. ὕδράργυρος »živo srebro«. Upoštevati je treba še druga venetska imena, kakor *Aedro*, sedaj *Idro*. V sln. dial. imenih *Bidrga*, *Viderga* je *v-* verjetno prepozicija (Koštiál, Nast. Vjes. 369).

**igla** I (f.) »acus«, v 16. st. *jiglà* (Megiser), *igle*, *ygle*, *iegle* (Trubar), v 18. st. *jègla* (Pohlin), *jigla*, *jiglica* (Gutsmann), dial. *jiégla* (Kras), *jégla* (Cerkno), *jə̀gla* (zilj.), *jíhla*, *jiéγla* (rez.), *jə̃glə* (Bočna), *iglà* (Sušje), *ję́gna* (Guštanj), *jεγlà* (goriš., Kras) itd. (Ramovš, JA XXXVII 138—140). V tem pomenu splošno slov.: sbh. *ìgla*, čak. *iglà*, *jàgla*, mak. *igla*, blg. *iglà*, csl. le adj. *igъlinъ*, *iglinъ*, r. *iglá*, ukr. *hólka*, dial. *ihlá*, br. *ihólka*, p. *igla*, dial. *jegla*, stp. *glica*, č. *jehla*, slš. *igla*, gl. *jehla*, dl. *gla*, plb. *jáglə*. V pomenu »klin skozi jarem« sln. *igla*, *iglica*, prim. tudi slš. *iglica*, č. *jehlice*; Vodnik navaja za sln. še pomene »Bolz, Bolzen, Schliesse, Schämeleisen« pri vozu, statvah in mlinu. Preseneča nas samo pri Vodniku izpričano *jeglà* »dragotina, nardrajʃhi rezh, stvar, Kleinod«. Sln. dial. *ígla*, *igla* »der Faden, der sich bei falschen Schleifen einer Klinge bildet; Feuerecke«, tudi *ígelca*, *igelcà* je morda slučajni homonim (glej *igla* II).

Etimologija ni jasna; psl. **jьg(ъ)la*; Trautmann, 3 primerja stprus. *ayculo* »igla«, kar pa ni mogoče ločiti od stprus. *aysmis* »raženj«, lit. *iẽšmas* »isto« in gr. αἰχμή »ost«; moglo bi spadati zraven kimr. *gwnīo* »šivati«, ir. *con-ōigim* »šivam« < **joug-* (Mikkola, RS I 5; Berneker, I 423). Machek, Slavia III 594; Meillet, BSL LXXIV 137; Trubačev, Vopr. jaz. VII 593 izvajajo **jьgъla* iz *igo*, prim. tudi sln. *ígelj*, *îgeljc* »vrsta jarma«. Druga, manj verjetna mnenja glej še Slawski, I 443 in Vasmer, I 469.

**ígla** II »ostrina, ki nožu pri brušenju odpade« in »die Feuerecke«, tudi *iglà*, *jə̀glà*, *iglíca*, *iglicà* (gor., dol., Posočje). Najbolj verjetno je iz psl. **djugъla* k ide. **dheugh-* »taugen, tüchtig sein, kräftig sein«.

Primerjati je mogoče r. *žúželica* »Schlacke von geschmolzenem Metall«, ukr. *žúželycja*, p. *žužel*, stp. *žuželica*, slš. *žúžel*, *žúžol'*, kar izvaja Brückner, KZ XLV, 296 in SEP 668 iz *žuželka*, prim. r. *žužžatь* in Gorjajev, ESR, 111 iz *žьgati*. Pomensko je blizu lit. *dukšlas* »ausgedehnt, breit, weit, frei« (o tem Fraenkel, LEW 84).

**igô** (n.), g. *ižêsa*, *igêsa* »jarem, vaga pri vozu«, dial. tudi *jug* (m.), v 16. st. *jug* »jugum« (Megiser), tudi *jóga* (f.), *jéga* (f.) (Savinjska dol.) pod vplivom n. *Joch*; dalje *ígev* (f.), g. *îgve*, *igelj* (m.), g. *iglja*; izv. *igêsenica* »veriga, ki veže igo na oje«; *podiž* »Jochpolster«, *ígovec* »vprežni vol«, *ígovnica* »Jochweide«.

Prim. sbh. zastarelo *igo* (prvič 1459), mak. knjižno *igo* »jarem, sužnost«, blg. *igo*, csl. *igo*, g. *ižese*, *iga*, r. *ígo*, dial. *jigo*, *jugo*, *ligo*, *lugo* tudi »blazina pri saneh«, kaš. *jigoe*, č. *jho*, dial. *ihoch*, plb. *jaid'ü*. Psl. **jьgo* iz starejšega **jъgo* iz ide. **i̯u-go-m*, prim. lat. *iugum*, sti. *yugám*, gr. ζυγόν, kimr. *ion*, got. *juk*, n. *Joch* »jarem«. Sln., r. in p. dial. *jugo* kaže na dvojen razvoj v psl.; z nazalom lit. *jùngas* »jarem« poleg *jùngti* »vpreči v jarem« in *jáugti* »isto«, lot. *jûgs* »jarem«, *jûgt* »vpreči v jarem« (Meillet, Ét. 236; RESl V 12; Berneker, I 421; Vasmer, I 469; Fraenkel, ZSPh XX 267; LEW 186).

**igra** (f.) »ludus«, dial. tudi *igrã*; v 16. st. *jigra* »ludus«, *jigro dershati* »agere comoediam« (Megiser), v 18. st. *jegrá* (Pohlin), *jigra*, *igra* (Gutsmann); v. *igráti*, *igrâm*, ekspr. tudi *igrácati se*, *grácati se*,

po Miklošiču, 95 *gércati se* in *gúrati se*, dem. *igrá(j)čkati se*, deverb. *igrévati, poigrávati se*; izv. *igrèc* »igralec, muzikant« (Trubar, Megiser, nar. pesem), *igrske hishe* »gledališča, igralnice« (Dalmatin), adj. *igrȉv, igrȁv*, novejše *igrâlec, igráča, igrânje, igrivost, igríšče*; mtpn. *Igriše, Igrišče, Jə̀griše*, vendar pomen »plesati« ni izpričan. Splošnoslov.; sbh. *igra* »ludus, jocus, saltatio«, *ìgrati* »saltare«, že v 13. st. *igrc* »igralec«, iz tega madž. *igricz*, rum. *igreț*; mak. *igra*, v. *igra si*, blg. *igra, igraja*; csl. *igra, igrati*, r. *igrá, igrátь*, ukr. *hra, hráty*, br. *hracь*, p. *gra, grać*, že stp. *igrzec* »igralec«, č. *hra*, stč. *jhra, hráti, herec* »igralec«, slš. *igra, igrat'sa*, luž. *hra, gra, hrać, graś*. Psl. **jьgra*, **jьgrati*; s tem primerjajo lit. *áikštytis* »frise pokati, razgrajati«, lot. *aîkstitiês* »kričati, vpiti«, lit. *áikštis* »trpljenje« (Vasmer, I 470), če je to sorodno s sti. *éjati, iṅgati* »giblje se«, gr. αἶγες »val« (Osten-Sacken, IF XXIII 376). To se zdi bliže Matzenauerju, LF VIII 10 in Bernekerju, I 422; Machek[2], 181 suponira prapomen »ples«, kot je v sti. *iṅgati* »giblje se«.

**ihta** (f.) »vzdihujoč jok, jeza, vehementnost«, v 17. st. tudi *ihet* (m.), g. *ihta* (Kastelec); k temu *ihtẹ́ti, ihtiti se* »hlipaje jokati, jeziti se«; v 17. st. *ihtati* (Dict.); verjetno spada zraven tudi *ihati*, pf. *ihniti* »vzdihniti, ziniti« (notr.); izv. *ihtênje* »jok«, *ihtec* »kdor vzdihuje«, adj. *ihtav, ihten*. Samo slovensko; zaradi dublete *júhniti, jûhnem* »vzdihniti, ziniti« (vzh. štaj., Slovenske gorice) je treba suponirati starejše **juhtà*. s prehodom nenaglašenega *-ju-* < *-i-* preko **jəhtà*. Psl. verjetno **djuch-*, prim. r. *žuchnutь*, br. *žúchnucь* »sušiti se (o kožah)«; za to domnevo priča tudi sln. *žəhtéti* »pariti se, duhteti«, *žə̏ht* »duh po vinu v sodu«, *žehtêlnica, štêlnica* »Taraxacum officinale« (Branica, Kobarid), nastalo po napačni dekompoziciji iz **jьz-djuchtěti*. Za dvojni refleks ide. **dheus-*, psl. *duchъ* in **djuchъ* govore tudi tpn. sln. *Ihán*, n. *Jauchen*, 1228 *Uichan, Jachan*, 1322 *Jouchan*, 1356 *Yauchan, Jawch, Jawcha* itd. < **djuchьnъ* iz antroponima **Đjuchъ*, prim. br. tpn. *Žuhovo, Žuhovci, Žuchoviči*, r. *Žuchino*, sbh. atpn. *Đuša* (v Beogradu *Đušina ulica*) in tpn. *Đušinci* (Bezlaj, OJ I 11; Radovi BiH XXXV 88).

**ikati**, *ikam, ičem* »kolcati, rigati«; prim. sbh. *ikati, ičem, ikam* (Stulić) in *ȉcati, ȉca se mi*; mak. *ika, ikne*, blg. *ìkam*, r. *ikátь*, ukr. *jikáty, ikátysja*, p. *ikać*, č. *jikati, jiknouti*, gl. *hikać*, dl. *hykaś*. Splošnoslovanska onomatopeja za zvok pri kolcanju in riganju (Miklošič, 95; Berneker, I 413; Vasmer, I 476). Iz slov. jezikov je verjetno rum. *icui* »stokati« (Skok, I 705).

**ikra** (f.) »ribje jajčece«, nav. pl. *ikre*; drugi sln. pomen je *ikra* »pšeno, šenki, stroge, natečene žleze; n. Finne, Blose, Drüse«; tretji pomen je »luska, drobec, migetajoča majhna stvar«; zanimivo je tudi sln. *ikrna noga*, uporabljeno verjetno za krčne žile. V prvem pomenu izpričano v 18. st. *ykre, ykarniza* (Hipolit, Or. pic. 12, 33). K temu danes *ikráča, ikrnica* »ribja samica«, v. *ikriti se* »drstiti se«.

Splošnoslovansko; sbh. *ȉkra*, mak., blg. *ikra*, r., br. *ikrá, ikra* tudi »kravje vime«, p. *ikra*, dial. *jikro* (n.), *kro*, č. *jikra*, slš. *ikra*, gl. *jikra, jikro* (gl. *jerk, njerk*, dl. *jerk, ńerk, nerk* je križano z **nersti*), plb. *jâ'krə*. Verba so r. *ikritьsja*, p. *ikrzyć się*, č. *jikřiti se*, toda sbh. *more ȉkri noću* »se leskeče, miglja«.

Iz slov. jezikov je madž. *ikra*, rum. *icre* in alb. *ikra*. Kalk. po n. *Rogenstein* je sln. *ikrnik, ikrasti kapnik*, sbh. *ikrovac*. K sln. *ikrna noga* prim. blg. *ikra*, r. *ikrá*, r. *ikrá*, p. dial. *ikra*, slš. *ikra*, č. dial. *ikro, jikro* »meča, litko«: k temu pomenu ustreza stprus. *yecroy*, lit. *ikrai*, lot. *ikri* »meča«, kar kljub Brücknerju, 190 ni izposojeno iz slovanskih jezikov. Zaradi hol. *kuit* »ikra, meča« in ugrofinskih paralel, npr. zirjensko *pȫk* »ikra«, *kok-pȫk* »meča« in podobno misli Kalima, ZSPh IX 376, da v slov. *ikra* nista dve različni osnovi (enako Slawski, I 448; Vasmer, I 477; Skok, I 713). Drugače Berneker, I 424; Trautmann, 106; Machek[2], 226, ki primerjajo s prvim *ikra* ir. *iuchair* »mrest« in eventualno dalje lit. *jãknos*, lot. *aknas*, lat. *iecur*, sti. *yákṛt*, gr. ἧπαρ »jetra«, za *ikra* »meča« pa primerjajo ir. *orca* »meča«. Sumljivo je tudi sln. *kréja* »ledena plošča« (bkr.), r. *ikrá, kra, kriga*, ukr. *ikra*, č. *kra*, p. *kra*, kar je Brückner, KZ XLIV 333 povezoval z *ikra* I in *ikra* II. Slovenskega stanja doslej ni nihče upošteval.

**il** (m.) »argilla, lutum« poleg *ilo* (n.); nekdanje *u*-deblo; adj. *ílov, ilovnat, ilovast, ilovȁt, ilovičnat*; izv. *ilovica, ilovka, ilovina, ilováča*; fit. *ilovščica, ilovčica* »Lusciola tithys«; dial. *jil, jilu*, s prehodom j- > *g-* (Ramovš, Hgr. II 160) tudi *gilo* (Vipava), ca. 1700 *gillu, s'gilla* (J. Svetokriški), v tpn. *Ilovec*, 1392 *Gylowich, Ilovka*, 1498 *Ilowrgh, Ilowigh*, dalje *Ilovci, Ivniki, Ilovaki*, mtpn. *Jil, Jiv, Jəl, Ilov breg* ipd. (avtor, SVI I 225). Splošno slov.; prim. sbh. *ȉlovača*, arh. *il*, mak. *ilovica*, blg. *il, ilъt*, csl. *ilъ, ilovica*, r., ukr. *il*, p. *il*, dial. *jel*, č. *jil*, slš. *il*, gl. *jil*. Psl. **ilъ*, g. *ilu*; najbliže sorodno je gr. ἰλύς »blato, glina«, prim. tudi lot. *ils* »temne barve« (Miklošič, 95; Matzenauer, LF VIII 11; Berneker, I 424; Trautmann, 103).

**îlati**, *îlam* »hiteti, podvizati se« (rož.), tudi *hîlati, hîljati* (kor.); v 18. st. *hilati* (Gutsmann). Izposojeno iz stvn. *îlen, îllan*, srvn. *îlen*, nvn. *eilen*; tudi kor. n. *heil'n*, vendar je začetni *h-* lahko pod vplivom pomensko enakega sln. *hiteti, hitati* (Grafenauer, Razpr. ZDHV I 367; Kranzmayer, ZfdMundar. XIV 87; Ramovš, Hgr. II 53; Striedter-Temps, DLS 136).

**ilka** (f.) »Angelica silvestris; Aconitum napellus« (Otlica, Mrzla Rupa), tudi *ilika* (Kras); najbolj verjetno **jьlъka* »jedka, grenka« k psl. **jьlъkъ*, **jelъkъ* »žaltav«, prim. r. *ëlkij*, ukr. *jilkýj, jelkýj, ylkýj*, br. *jólkij*, p. *jełki*, dial. *ilki*. Iz te osnove je tudi sln. *zálkniti se, zalékniti se* »usmraditi se (o ribah)« iz **za-jьlъknǫti*; sln. dial. tudi *zə̏hek* »žaltav«, *zə̏hče* (n.), g. *zə̏hčeta* »vrsta jabolk, mošančki« (Brkini). Ker je r. *žélknutь* iz **jьz-jьlъknǫti*, kakor p. *żółknąć* in č. *žluknouti* (Kořínek, LF LVII 372; Machek[2], 729), od tega ni mogoče ločiti sln. *žólkniti, žólgniti* »postati žaltav«, dalje sln. *žolhek, žehek, žuhkek* »žaltav«, v 16. st. *sholhku* (Megiser), sbh. 1489 *žlko, žlkko* (Kolunićev zbornik), kasneje *žlkostь, žukostь*, kajk. *žuhkek, žuhkost* (Hadrovics, ZfSl VII 651). Zaradi r. dial. *ëlčь, ëločь* »odpadki soli«, str. *jelyčь* »žolč«, *elčatь, elčitь* »postati žaltav«,

p. *jelczeć*, ni mogoče izhajati iz **žlьčь* »žolč« (tako Miklošič, 408; Vasmer, I 416; Skok, III 686). Na križanje z drugimi osnovami kažejo sln. *jerek*, *jedek*, *žarek*, *žerek* (avtor. Vop. Jaz., 1967, 451). S psl. **jьlьkь* primerjajo lit. *elmės*, *almens* »mrliška sokrvica«, *almuõ* »gnoj«, kimr. *il* »kvas«, lat. *alga* »morska rastlina«, norv. *ulka* »gnojiti se«, *olke* »plesen« iz ide. **el-*, **ol-* »vlažen« (Kořinek, zg. c.); nezadovoljiva je primerjava z *jalovec* (Vasmer, I 396)

**im** (konj.) »ker« (Miklošič, Prip.); prim. r. *imže* »ker«, str. *imьže*. To je verjetno stari instrumental **jimьže* k csl. *iže*, *jaže*, *ježe* k zaimku **jь*, *ja*, *je* (Preobraženskij, I 261; Vasmer, I 480). Podobno je tvorjeno csl. *jamo* »quo« in stč. *jam*, *jamž* »kam«.

**imȩ̂** (n.), g. *imȩ̂na* »nomen, cognomen«; izv. *imênice*, *imênoma* »namentlich«, *námreč*, dial. tudi *nájme*, *námre* »nämlich« (< **na imȩ reči*), v 16. st. *pajmeni* »nämlich« (Megiser) poleg *jime* »nomen«, v Briž. spom. *ime* »nomen« (II 49; 55); v. *imenováti*, *-újem*; *soimenják* »z enakim imenom, žensev«; *vbǫ̂gajme* »zastonj«; dial. *v imenu imeti koga* »govoriti o kom« (dol.), *dobro imê* »sloves«; k temu *imenit*, *imeniten*, *imenitnik*, *imenitnost*, *imenititi se*.

Splošno slov.; sbh. *ime*, mak., blg. *ime*, csl. *imȩ*, g. *imene*, r., ukr. *ímja*, g. *imeni*, br. *imjá*, g. *imeni*, p. *imię*, g. *imienia*, č. *jméno*, arh. *jmě*, slš. *meno*, gl. *mjeno*, dl. *mě*, g. *mjenja*. Psl. **(j)ьmen-*, **(j)ьnmen* iz ide. **n̥-men-*; prim. lat. *nomen*, gr. ὄνομα, got. *namō*, stprus. *emmens*, sti. *nāma*, avesta *nąma*, arm. *anun*, alb. *emën*, ir. *ainm* »ime«, het. *lāmar* (Berneker, I 426; Vasmer, I 480 z liter.).

**imêla** (f.) »Viscum album«, knjižno prevladuje oblika *omêla*; dial. tudi *jemêla*, *mêla*, kol. *meljê*, *ohmêlje*, *ohmêlovje*, celo *medôvje* (rez.); v 18. st. *ohmętje* (Pohlin, Gutsmann). Splošno slov.; prim. sbh. *ímela*, *mèla*, *òmela*, *òmelj*, v 18. st. *melo* (n.), mak. *imela* pomeni tudi »omotica«, enako blg. *imèla* poleg *imèlo* (n.), *imel* »Viscum«, csl. *imela*, r. *oméla*, ukr. *omelá*, *omilá*, *jaméla*, *iméla* in je kakor sln. naslonjeno na *omelo* »metla«, tudi *pomélo*, *mitlá*, br. *améla*, dial. tudi *amjalá*, p. *jemioła*, dial. *jemiel*, č. *jmelí*, dial. *jemela*, *jemelo*, *mejlí*, *omelí*, slš. *imelo*, kol. *imelie*, dial. *ímela*, *omelo*, *jamelo*, gl. *jemjelina*, *jemiel*, dl. *jemjelica*, *jemioł*. Izhajati je treba iz psl. **jьmelo* poleg **omela*; Berneker, I 425 misli na medsebojno prevojno razmerje obeh oblik. Sorodno je lit. *amalas*, *emalas* »Viscum« poleg *amaras*, *emarai* »Erysiphe«, lot. *āmul(i)s*, *ęmuols* »Viscum«, stprus. *emelno* »Viscum«. Dalje nejasno; Miklošič, VGr. II 108 in Brückner, KZ XLV 296 povezujeta z *jęti*, *jьmǫ*. Bezzenberger, BB XXVII 297 je primerjal gr. ἀμαμελίς »vrsta drevesa«. Berneker, I 425 povezuje z lat. *amārus* »grenek«, stvn. *ampfaro* »sok«, sti. *amlá-* »kvašen«. Machek, JR 89 misli na paleoevropsko poreklo. Oštir, Beiträge 104; Vogelnamen 15; Razpr. ZDHV I 209, 288; Etnolog III 91; IV 6 povezuje pomensko enako bask. *millura*, *mihurila*, lat. *viscum* in gr. ἰξός. Zgodnja skupna balto-slov. izposojenka iz neznane jezikovne sfere.

**Iménje**, večkrat tpn. in mtpn.; prvič omenjeno 1330 *Gymegnia*, 1336 *Gyomiagno in Collibus* (Goriška Brda); *Iménje* (Gorica); *Imenje*, 1458 *Na Meny* (Moravče); *Iménje, an dem Aygen* (urb. Kostanjevica) pri Krškem; *Iména*, *na Iménjeh* (Smlednik); *Spodnje*, *Zgornje Iméno*, 1404 *Stadleren*, ca. 1500 *Stadlarn*, *Stadlerdorf*, 1444 *Nider Stadlern*, *Ober Stadlern*; *Imenska Gorica*, ca. 1500 *Stadlerperg*; k temu še mtpn. na *Jemenj*, zaselki *Iména*, *Imene*. Zaradi poznih nemških zapisov *Aygen*, *Stadleren* domneva Kelemina, GMD XIV 62, da je v osnovi apel., izpričan v sbh. *imanje*, 1275 *imenje* (Istra), kasneje *imienje*, *iminje* »habentia, bona, possessio« (Mažuranić, Prinosi 425). V slovanski toponimiki poznamo doslej samo br. *Imenim* (Vasmer, RGN III 639) in pri vseh teh oblikah bi najlaže izhajali iz psl. **iměninь*, sln. **iměnьno*, **iměnьje*, **iměnь-jane* (avtor, OJ II 74), iz nekega nomina agentis tipa *voinь*, *gospodinь*. Csl. *ojminь*, *ojmь* »vojak« izvajajo iz **o-jьminь* k osnovi **jeudh-* (glej *judati se*), prim. sti. *yodhmáḥ* »vojak« (Leskien, IF XIX 398; XXI 338; Machek, Rech. 52; Vasmer, II 258). Suponirati bi bilo mogoče psl. dubleto **jь(d)-měn-* poleg **jь(d)-min* (= *měninь*?), vendar je treba preiskati še medsebojno razmerje med imeni *Imenje* in *Vojsko*.

**imęti**, *imám* »habere«; prez. tudi *mám*, *máš*, *ma*, *mámo*, *máte* (*máste*), *májo* in nikalno *nímam*, *némaš*, dial. *nęmam*; v Briž. spom. *imeti*, *imam* in ptc. prez *imugi* = *imy* (Miklošič, Wortbildung[2], 161) in *imoki* = *imǫtji*; v 16. st. *jimeiti*, *jimeti*, *meiti*, prez. *mam* (Dalmatin, Trubar), dial. *jèmtə* (Bled), *iméta* (Bohinj), *jəmə̀t* (Borovnica), *jimiét* (Cerkno), *jémt* (Črni vrh), glej Ramovš, JA XXXVII 136 d. V starejšem jeziku je zelo frekventen pomen »debere«, npr. *se ma vuzhiti* (Dalmatin), *de se nema perloshiti* (Dalmatin), ki se drži še v 19. st., npr. *plazhilo ima vam biti* (Vodnik). Prvotnl pomen osnove je »držati«, npr. *zima me ima* (Vodnik). Zaradi zvez, kakor *imam se za koga* so te konstrukcije v drugi polovici 19. st. izrinjene iz knjižnega jezika.

Splošno slov.; csl. *iměti*, *iméjǫ* in atem. *imamь* (Stang, Verbum 22 d.; Aitzetmüller, ZSPh XXX 375; Sprache VIII 2), sbh. *ímati*, *imām*, mak. *ima*, blg. *imam*; r. (redko) *imétь*, *iméju*, ukr. *máty*, *máju* poleg *niemá*, *niemáje*, p. *miec*, *mam*, stp. *imiec*, *imam* in *niemam*, staro *nimam*, č. *míti*, *mám*, slš. *jmieti*, *jmám*, gl. *měć*, *mam*, dl. *měś*, *mam*, plb. *met*, *mom* in *némam*. Psl. **(j)ьměti*, **(j)ьmamь* je po tvorbi osamljeno; najbliže je lit. *im̃ti*, *imù* »vzeti, zgrabiti«, lot. *jem̃t*, *jęmu* (glej *jeti*). K pomenu »habere« prim. lit. *turė́ti* »imeti« in *tveriù* »zgrabim«, stvn. *habēm* »imam« : got. *hafja* »vzdignem«, lat. *habēre* : ir. *gaibim* »vzamem« (Berneker, I 425; Fraenkel, ZSPh XX 255 d. in 296; Lexis II 198).

**imovît** (adj.) »premožen«, k temu *imovína*, *imovînski*, *imovîtost*; nknjiž., prim. sbh. *imovît*, csl. *imovitь*, *imovitьcь*, r. *imovít* »bogat«, toda č. *movitý*, starejše *jmovitý* »premičen, gibljiv« (drugače o tem Machek[2], 377). Komp. **jьmo-vitь* (Berneker, I 429; Būga, RR I 491); isto **vitь* je v sln. *običaj* (**ob-vit-*), *obitelj*, *obilen* (**ob-vil-*), *vila*; sbh. *zavičaj*, csl. *vitati* »prebivati«, *prěvitati* »preseliti«, r. *vítatь* »prebivati, pozdraviti«, p. *witać* »pozdraviti«, č. *vítati* »isto«. V drugi prevojni stopnji sln. *zavȩ̂tje*, csl. *povětь* »mandatum, ubi videtur«, sln. knjižno *istovẹ́titi*, *istovẹ́ten*, sbh. *istòvetan*. Prim. lit. *vietà*, *viẽtos* »kraj, mesto«, lot. *vieta* »isto« (o tem Fraenkel, 1246).

**Impolje** (tpn.), 1351 *Impuhel*; k temu cgn. *Vimpolšek*. Ramovš, Zgod. čas. VI—VII 156 izhaja iz **vinъno polje*; dvomi avtor, SVI I 225. Pri imenih tipa *Vrhpolje*, *Vampole* je mogoče izhajati iz slovanskih osnov, toda *Kompolje* je gotovo predslov.; s sln. *Impolje* je mogoče primerjati p. *Inopole* (Rudnicki, SO V 468; IX 698; XVIII 424), vendar ostane ime nepojasnjeno.

**îmra** (f.) »žila v lesu ali kamnu«, tudi *jîmra* in *îmer* (m.); adj. *îmrnat* »prepreden z žilami« (vzh. štaj.). Verjetno spada sem tudi *îmrati se*, *îmram se* »flimmern, glitzern« (Šaleška dol.). Izposojeno iz srvn. *wimmer*, *wimer* »grčast izrastek v lesu«, nvn. *Wimmer* »Holzmaser« (Striedter-Temps, DLS 138).

**in** (adj.) »drug«, redko rabljeno v 19. st. po drugih slov. jezikih, toda v Briž. spom. *inoga* (I 19), *ineh* (I 22). Tudi od sestavljenk tipa *inovêrec*, *inorôdec* se je knjižno obdržalo samo *inovêmstvo*, *inozêmec* in *inostrânstvo*. Domače sln. je samo *inâko*, npr. *storilo se mi je inako* »milo se mi je storilo«, že pri Vodniku *inakoft* »Wehmut«, adj. *inâk* »anders beschaffen«, adv. *inâče* »drugače« (Slov. gorice), tudi *inâči*, *nâče*, *ináčeši*, *ináčešnji*, prim. *inazhe* (Dajnko); dalje *inâm* »drugam« (vzh. štaj.), *înod*, *îndod* »drugod«, *odînod* »od drugod«, *îndi* »drugje«, *înda* »drugič« (vzh. štaj.), *înde*, *îndeh*, *înder*, *îndri*, *îndra* »drugače« (pkm.), *îndašnji* »nekdanji« (pkm.), *inâčešnji* »drugačni«. Težko pa je sklepati, ali je rez. *nor* iz **jedьnǫ že* ali **ino-že* in ali je Trubarjevo *vini*, *vinir* »vendar«, zilj. *bini*, dol. *vin* kakor tudi *veno*, *preveno*, *vedno* staro **vьn-edьn-* ali **vьn-in-* (Miklošič, 96).

Prim. sbh. *în* »drug«, *inoča* »druga žena«, čak. *vinu* »vedno«, *vinure*, mak. *inakov* »drugačen«, *inaku* »drugače«, blg. *in* »drug«, *inakъv*, *inak*, *vinagi* »vedno«, r. *inyj*, *inókde*, *ináče*, ukr. *inyj*, *innyj*, *inčyj*, *inšyj*, *ináčij*, *náče* »enako«; br. *innyj*, *inšy*, p. *inny*, *inad*, *inekdy*, *inędy*, *ingi*, *inacze*, č. *jiný*, *otjinud*, *jinam*, *jinde*, gl. *jiny*, *hinaši*, *hinaki*, dl. *hyny*, *hynak* ipd. V pomenu »unus« še v csl. *inorogъ*, *inočędъ*, *inokъ* »menih, puščavnik«, p. *inochoda* »samohod«. Izhodišče je ide. **oi-no-s* »eden«, stprus. *ains*, got. *ains*, stvn. *ein*, ir. *oen*, lat. *ūnus*, gr. οἰνός, sti. *é-ka-*, lit. *vienas*, lot. *viêns* (s protezo *v*-), ne spada pa zraven lit. dial. *ìnas* »res, zares« kljub Vasmerju, I 484 in Slawskemu, I 460 (o tem drugače Būga, RR I 330 in Fraenkel, 185). Ni potrebno iskati različna izhodišča za *inъ* »eden« in *inъ* »drug« (Meillet, Ét. 433). Težko je razsoditi, ali je psl. **joinos* dalo po preglasu **inъ* (Lang, ČMF I 97; Wijk, IF XXX 382; Brückner, KZ XLVI 202) ali je treba izhajati iz redukcijske stopnje **ьnъ*, kar ne bi moglo dati č. *jiný* (Berneker, JA XXV 491; SEW I 430; Trautmann, 3).

**ina** (f.) »svitanje, zarja«, tudi *hina*, izpričano samo pri Pohlinu; verjetno kot »mlada, nova« v zvezi s psl. *junъ*. Antroponima stp. *Inowlodz*, *Inowroclaw* in kasneje *Ninogniew*, *Ninomysl* (Taszycki, Im. os. 27; Otrębski, Im. os. 39; Fraenkel, ZSPh XIII 215) niso samo mlada poljska inovacija, naslonitev na psl. *inъ* »drug« in na p. *ninie* »sedaj«, ampak je psl. **inъ*, **ninъ* stara dubleta k *junъ*. Sln. že 871 atpn. *Ingo*, *ingo* (M. Kos, Conversio Car. et Bag. 132), kar je treba brati **inъko* poleg današnjih cgn. *Ino*, *Ink*, *Inšič*, morda tudi *Inkret* (< *ino-krętъ* ?) ter *Ninič* in *Ninkovič*. Tudi sbh. 1348 *Inoš*, kasneje *Inošević*, v 13. st. *Inos(l)av* in *Ninoslav*, *Ninoslava*, 1773 *Inosava*. Skok, I 723 dvomi, da bi mogla ta imena nastati pod vplivom madž. *inas* »sluga« iz slov. *junoša*. Že v baltskih jezikih je prišlo do križanja med lit. *jáunas* »mlad« in *naujas* »nov«, prim. lot. *jauns* »mlad, nov« in stprus. *nauns* »mlad, nov«; k temu sln. *njunje*, *njunke*, *nunka* »Colchicum« iz **njaunos*. Tudi sln. hdn. *Unec* je pisano 1295 *Mov(e)ntz*, *Mov(e)ncz*, 1300 *Movnç* (avtor, SVI II 286) < **zum* (*n*)*unьcь*. Suponirati smemo že psl. **(n)inъ* in **(n)junъ*. Dalje glej *jun.*

**înaš** (m.) »strežnik, paž« (pkm.); prim. sbh. kajk. *inaš*, *inoš*, *injuš*, *înjuš* »sluga, vajenec«, v 16. st. *inoša*. Verjetno izposojeno iz madž. *inas* »fant, vajenec, paž, sluga«, izpričano v 13. st. (Benkö, I 209), to pa iz slov. *junoša* (glej *junoš*). Toda srbski atpn. *Inoš* (l. 1384) in iz tega cgn. *Inošević* kaže na domač razvoj *in*-iz *jun*- (Skok, I 723).

**îndra** (f.) »ženska spodnjica« (gor.), *tudi îndrica*; verjetno okrajšano iz pomensko enakega *interfat* (gor.), že v 18. st. *interfat* (Gutsmann). Izposojeno iz neke neizpričane oblike **ünterpfeit*, v današnji kor. nemščini *interpfât* poleg splošnega *Unterfat*, štaj. n. *Unterpfeit* »dolgo naškrobljeno spodnje krilo« (Miklošič, Frw. 21; Striedter-Temps, DLS 138).

**înje** (n.) »srež«, tudi *îvje*; v 18. st. *ivje* »Baumfrost, Eis« (Pohlin); dial. *în* (Sln. gorice), *îv* (rez.), *ivnik*, *înjavica*; iz oblik z -*v*- so verjetno oblike *îm* (pkm.), *îmec* (Tolmin), *imêlje* (vzh. štaj.), *îmje* (bkr.); oblika *akivc* (Črni vrh) je proteza za **o-'- ivьcь*; adj. *înast*, *înat*, *înjast*, *înjav*; v. *inatéti*. V slovanskih jezikih prevladujejo oblike iz psl. **inьjь*; sbh. *înje*, v 18. st. *inj* (m.), blg. dial. *inej*, *inejьt*, csl. *inlj*, *inej*, *inije*, ukr. *inej*, g. *ineju*, br. *inéj*, p. dial. *inej* (iz ukr.), č. *jini*, stč. *jinie*, *jinevie*, dial. in slš. *jinovatka*; samo r. poleg *inej* tudi dial. *ivenь*; iz slov. tudi rum. *inie* »erstes Eis«. Že Miklošič, 96 je pravilno primerjal lit. *ýnis*, *ýnies*, *ýnio* »inje«, kar zaradi akuta ne more biti izposojeno (Fraenkel, 185 z liter.). Dvomljivo se zdi stprus. *ennoys* »Fieber« (Trautmann, Apr Spr. 329), še bolj sti. *ēni* »lesk« (Mladenov, 223) ali pragerm. **īsa* »led« (Diels, KZ XLV 88). Trubačev, Slav. jzkz., Doklady, 1968, 378 izhaja iz **jьnъ* »eden«, prim. lat. *prūina* »inje« < **pr̥u-* in stvn. *frost* < **frusta*, torej »prvi mraz«. Sln. in r. oblike dopuščajo psl. dubleto **ivьjь* (Ramovš, Hgr. II 90); r. *indevétь* je najbolj verjetno **injevěti* (Vasmer, I 481). Najbolj verjetno substrat, prim. lapsko *jievv* »inje«, mordv. *ev*, *ev*, *ej*, *je* »inje« (Oštir, AAS I 126; Vogeln. 90).

**intert** (f.) »jezljivost« (Sromlje, Pišece), adj. *intrten* »trdovraten« (vzh. štaj., pkm.), npr. *intrtno vino* »herb, bitter«, *intrtna prst* »spröde, sperr«. Nejasno; s parazitskim -*n*- iz neznane nemške predloge, prim. srvn. *wüeten* »jeziti se«, *wüetendie*, *wüeterich* »jezen«?

**ipika** (f.) »nagla jeza«, adj. *ipičen* »nagle jeze«. Samo slovensko; nejasno; morda iz srvn. *üppeclich*,

_üppiclich_ »überflüssig, nichtig, eitel« (Lexer, Mhd. Wb. II 1999), _üppisch_ »protervus«. Vendar je mogoče izhajati tudi iz *_hipika_ s kasnejšim izpadom začetnega h. kakor v _irs_ < srvn. _hirʒ_ ali _uta_ < stvn. _hutt(e)a_. To nas privede do stgerm. *_heip-_ iz ide. *_k'ei-bh-_ »hiter, nagle jeze« (Pokorny, 542); prim. stnord. _heipt_ »jeza, vzkipljivost, sovraštvo«, got. _haifst_ »prepir«, stvn. _heiftig_ »heftig, gewaltsam«. To je dalo stfrc. _haste_, angl. _haste_ »heftig« (Kluge-Götze, 292). Semantično je druga možnost bližja, čeprav zahteva starejši sprejem. Beseda brez strokovne literature.

**ȋr** (m.), lokalno tudi _ȋr_ (f.), pl. _irȋ_ »globok tolmun« poleg _jȅri_ (Žiri); k temu _Jera_ »ime postrvi« pri Tavčarju; tudi _irȋn_ (m.) »isto«. Izhodno verjetno *_irьjь_. Od tega ni mogoče ločiti v. _iriti se_, _jeriti se_, _jariti se_ »valoviti, peniti se (o vodi)«, _jâr_ (f.), g. _jarȋ_ »mesto, kjer se voda peni«, _jarȋn_ (m.), _jarína_ (f.) »peneč vrtinec, tolmun«. V tpn. _Irje_, _Tremerje_ < lok. *_tr(oj)èmь irьjě_ in hibridno _Irštajn_. Dvomljivo Berneker, I 447, ki primerja izolirano _jâr_ z _jarь_ »hud, jezen«; medsebojno razmerje oblik _ir_ : _jer_ : _jâr_ je morda posledica razširitve vokalne kvalitete.

Že Mikkola pri Toivonen, FUF XXIV 105 pritegne zraven tudi sln. _virȋj_ »vrtinec, tolmun«, v 16. st. _viry_ (beri _virȋj_) pri Trubarju, dial. _verȋj_ (Poljane, Tolmin), _berȋj_ (Vrsno), _vrȋj_, _brȇj_ (Goriška Brda); _vȅri_, g. _vȅrije_ (Tolmin), _vȅrȉčk_ (Tolmin), _vir_, lok. _u voru_ (Rezija), _vȇren_, _vȋren_ (Vipava); kol. _virjȅ_, _verjȅ_ v mtpn. največkrat oznaka močvirij. Ramovš, ČJKZ III 58 izvaja te oblike iz stvn. _wī(w)ari_ iz lat. _vivarium_ (glej _bajer_ in _vejer_), Kelemina VIII 88 misli na bav. n. _Wuer_, _Wuer_, kar je dalo sln. _búrati_ »graditi jezove«, pkm. _bur_, vzh. štaj. _bir_ »jez«. Najbolj verjetno psl. *_vyrьjь_; prim. r. dial. _vyrь_ (poleg _byrь_) »tolmun«, v hdn. _Vyrij_, _Vyrьja_, _Vyrьjanka_, tudi _Vyra_, _Vyrka_, _Vyrovka_ itd.; v sln. in južnoslov. imenih ni mogoče ločiti osnov *_virь_ in *_vyrьjь_, toda hibridno sln. _Varperk_, 1246 _Wrmperch_, 1272 _Wörmberch_ govore za izhodno *_vyrьna gora_: po sovpadu _-y-_ in _-i-_ imena _Virštajn_; tudi _Verník_, 1154 _Uernich_ kaže na *_vyrьnikь_, enako tpn. _Verjane_ in atpn. _Verjanko_, prim. r. _Vyrьjanka_ in blg. _Virjanki_. Zato so imena _Vir_ na zahodu od Slovenije do Črne Gore in na vzhodu v Derdapu in mak. _Vir_, _Viro_, _Virovska reka_, _Sinevir_, _Skočivir_ najbolj verjetno staro *_vyrьjь_.

Psl. dubleto *_irьjь_, *_vyrьjь_ povezuje že Toivonen, FUF XXIV 121 z r. _irej_, _výrej_, _výraj_, ukr. _výrej_, _výrij_, br. _výryj_, p. _wyraj_ s pomeni »dežela, kamor odlete ptice selivke pozimi; ptica selivka; škrjanec; čarovnik«, ukr. tudi »bivališče umrlih«. Vasmer, I 486 upošteva samo pomen »dežela, kamor se pozimi selijo ptice« in izhaja iz iran. *_airiā-_ »Iran«, pri _vyrej_ »škrjanec« in »ptica selivka« (I 241) pa primerja sln. _vȋr_ »Strix bubo«, č. _výr_ »isto«. Zaradi germ. *_saiwalo_ »Seele« poleg *_saiwaz_ »See«, torej »v jezeru prebivajoča« in skandinavskega izročila, da ptice selivke prezimujejo pod vodo, so pomeni sln. _ȋr_, _virȋj_, in r. _vyrь_, _írij_, _výrej_ itd. združljivi. Izhajati je treba iz ide. *_ūr-_, redukcijske stopnje k *_euər(i)-_ »voda«, prim. lit. _jūra_ »morje«, _jūrúoti_ »iriti se«, lot. _jūra_, _jūre_ »morje«, stprus. _iūrin_ »morje«, toda _wurs_ »ribnik«. K pomenu prim. zirjensko _sarid'ž_ »kraj, kamor odlete pozimi ptice« in »morje«, _sarid'ž-pětka_ »ptica selivka«, votjaško _zarid'ž_ »morje«, fin. _sarajas_ »morje; toplo, podzemno morje«. Mtpn. _Himmelreich_, ki na nemškem Štajerskem spremljajo imena _Jungfernsprung_ so verjetno prevod za slov. *_irьjь_/*_vyrьjь_.

**irh** (m.) »vrsta usnja«, tudi _irha_ (f.), _irhovȋna_ poleg _jérh_, _jérih_, _jerha_; adj. _írhast_; _ȋrhar_ »Weissgerber«. Kakor sbh. _ȉra_ (f.), _ȉrha_, č. _jircha_, p. _ircha_ (> r., ukr. _ircha_) in dl. _jěrcha_ »vrsta usnja« izposojeno iz srvn. _irch_, _ěrch_, _ěrich_ »belo ustrojena gamsova koža«, stvn. _irach_ iz lat. *_(h)ircus_, _(h)ȋrcus_ »kozel« (Miklošič, 96; Berneker, I 432; Striedter-Temps, DLS 138).

**irs** (m.) »rdečerjav vol« (zilj.), tudi _jers_, _jirs_ (štaj.); _irsa_ »rdečerjava krava«, tudi _hirsa_; v Slov. goricah je _irs_ »Phalus esculentus«. Izposojeno iz srvn. _hir(u)ʒ_ »Hirsch«; bav. dial. še _Hirß_, _Hirz_; prim. še _jelen_, _srna_ ipd. v imenih govedi; k temu tudi bav. _Hischling_ »Phalus esculentus« (Štrekelj, Lwk. 24; Striedter-Temps, DLS 138).

**irt** (m.) »podboj pri vratih« (Kras), tudi _írta_ (f.) in _jérta_ »isto«. Pomensko najbliže je istrorom. _jerta_ (Šišan) in _jirta_ (Vodnjan) »podboj, kol, tram«, medtem ko je trž. it. _erta_ predvsem »vrata, nadpražje«. Izhodišče je it. _erto_ < ptc. pf. *_erctus_, lat. _erectus_ iz _erigere_ »dvigniti, zravnati« (Štrekelj, Lwk. 24; Mende, RLS 73). Iz iste osnove je sbh. dial. _reca_ »dermun, vrh, bok« (Vrbnik), glej Skok, III 119. Zaradi ladinskega _yert_ »strm«, špan. _yerto_ »trd« (Meyer-Lübke, 2899) je kot zidarski termin lahko sprejeto tudi iz kakšnega drugega italijanskega narečja.

**iskáti**, _íščem_ »suchen«, pf. _po-_ (_raz-_, _pre-_, _iz-_) _iskáti_; kalk po n. _besuchen_ je _obiskáti_; derivirano _obiskováti_, _-ûjem_, _preiskováti_; izv. _preiskâva_, _raziskoválec_, _obísk_. V Briž. spom. I. prez. _izko_, torej *_iskǫ_ kakor csl. _iskǫ_ in str. _isku_; v 16. st. samo še _iskati_, _ishem_, _jiskati_ (Megiser), v 18. st. _iskati_, _ishem_ (Pohlin). Prim. sbh. _ȉskati_, _ȉštēm_ od 15. st. dalje dial. _ȉskam_ (Kosmet) v pomenu »terjati, zahtevati«, dial. tudi _bískati_, _bȋštēm_ »obirati uši«, mak. _iska_ »hoče, terja«, blg. _íštь_, _iskam_ »zahtevam, želim«, _pȍštь_ »iščem uši«; csl. _iskati_, _ištǫ_, _iskǫ_, »suchen«, _sъniskati_ »podedovati«, _iziskati_ »terjati«, r. _iskátь_, _iščú_, _sýščik_ »detektiv«, ukr. _iskáty_ »suchen«, _škáty_ »obirati uši«, p. _iskać_, staro _hiskać_, dial. _wiskać_ »obirati uši«, tudi č. dial. _iskat'_, _išču_, _výskati_, _výskám_ »obirati uši«, knjižno _získati_ »pridobiti«, slš. _ískat'_ »obirati uši«. Sorodno je lit. _(j)ieškóti_ »iskati«, dial. »obirati uši«, lot. _iẽškât_ »obirati uši«, toda lot. _ieska_ »zahteva, apetit«. Osnova je ide. *_eis-_, prim. tudi sti. _icchâti_ »išče, želi, zahteva«, _anuéṣati_, _iṣáti_ »išče«, av. _išaiti_ »želi«, umbr. _eiscurent_ »zahtevajo«, stvn. _eiscôn_ »vpraševati, zahtevati« (Berneker, I 432; Zubatý, LF XXVIII 360; Fraenkel, ZSPh XX 256). Slov. _iskati_ je verjetno iz redukcijske stopnje osnove; k tvorbi Stang, Verbum 36.

**isker** (adv.) »blizu, tik, poleg«, npr. _isker odrezati_ »gladko, tikoma«, tudi _iskrȅ_; k temu adj. _iskrnji_ »bližnji«. Sbh. v 15. st. _iskrnjî_ (Dubrovnik, Medi-

murje), čak. v 17. st. *iskrn*. Zanimivo je sbh. dial. *iskrc* »prodor u živici na glavnom putu iz vinograda u polje«. Izpričano tudi csl. *ìskrь*, *priiskrь* »blizu, tik«, *iskrьnь*, *priiskrьnь* »bližnji« (k temu sln. cgn. *Piskernik*), str. *iskrь*; gotovo sestavljen adverb kot *vysprь* »zgoraj«, vendar nejasno; Miklošič, 137 suponira prevoj k *kraj* »rob, konec«, Mladenov, 224 misli na *korenь*, Berneker, I 434 in Vasmer, I 488 pa lot. *krija* »drevesna skorja«.

Nejasno je tudi razmerje med sln. *iskren* »odkrit, odkritosrčen«, sbh., mak., blg. *iskren* zaradi r. *ískrennyj*, ukr. *iskrenryj* »bližnji, odkritosrčen«. Nekateri avtorji povezujejo z *iskrь* (Berneker, I 434; Vasmer, I 488), drugi izhajajo iz *iskra* »scintilla« (Skok, I 730 z lit.). Pozornost zasluži tudi č. dial. *iskatь* »sekati, klestiti«, kar je po Macheku iz **iz-skati*, sorodno z *ěižěti* »pokati« (glej *jazbec*, *iver*).

**iskra** (f.) »scintilla«, dial. tudi »skrožek maščobe na juhi« (Poljane), v rastlinskih imenih *iskra*, *iskrica* »Bellis perennis« tudi »Primula auricula, pubescens« in »Lychnis flos cuculi, Chalzedonica«, 1415 *iscrica* »Anagallis« (Rinij). Izv. *iskríti (se)*, *iskrím (se)*, starejše *iskráti se*, v 16. st. *iſkerneti* (Bohorič), *iskretáti*, adj. *ískrast*, *iskrȉv*, *ískern* tudi »živahen, gibčen, duhovit«. Splošnoslov.; prim. sbh. *ȉskra*, mak., blg. *iskra*, csl. *iskra*, r. *ískra*, uk *ískra*, br. *skra*, p. *iskra*, *skra*, č. *jiskra*, slš. *iskra* gl. *škra*, dl. *škrja*, *škricka*, plb. *jáskrə*. Najbolj verjetno psl. **jьskra*, redukcijska stopnja k **ěskra*, izpričano v p. *jaskra*, stp. »iskra«, danes »Glaucoma«, *jaskierki* in *iskierki* »Aster amellus«, k temu p. *jaskier* »Ranunculus«, ukr. *jaskrýcja* »migljajoča svetloba«, br. *jáskorka* »iskra« poleg ukr. *jáska*, *jásonьka*, *jásočka* »kar se blešči« (prim. sln. *jasa* »Lichtung im Walde«). Iz osnove ide. **aisk-* »jasen, svetel, bleščeč«, prim. lit. *áiškus* »svetel, jasen«, *iškùs* »isto« (Persson, Btr. 950; Trautmann, 4; Berneker, I 433). Dvomljiva se zdi primerjava z gr. ἐσχάρα »ognjišče« (Zubatý, KZ XXXI 15) ali s stvn. *asca* »pepel« (Iljinskij, RFV LXV 221), enako Machek[2], 227, ki misli na lit. *iš-skrieti* »odleteti« in dalje na sorodstvo s *krilo*.

**istéje** (f. pl.) »odprtina peči«, tudi *ístje*, g. *istij* in *ístije* (dol.), dalje *istjê* (n. sg.), *ȋstje*, *jȋstje*; *stéja* (f. sg.), *ostéja* (f. sg.), vendar navadno plur. *stêje*, *hȋstenje*, *gȋstaſe* (štaj.), *ostéje* (rez.; Slov. Gradec), *mestéje* (gor.), *vestéje*, *ústje*; izvedenke *ostêjnik* »odprtina za zrak v peči«, *mestêjnik* »kamen, s katerim se zapira odprtina«, *ȋsti*, *glȋsti*, *ȋstnice*, *glȋstnice* »drogovi za sušenje okoli peči«. Izpričano v 18. st. *steja*, *ostéja* (Gutsmann), *ustije* (Pohlin), *istanje* (Pratika 1789).

Prim. stč. *niestějě* (f. pl.) »clibanus«, tudi *nístěj*, č. dial. *místěň*, *nistěj* »peč«; gl. *něsč* (f.), dl. *jescejě*, *jěsčije* »odprtina v peči«. Psl. verjetno **(j)ěstěja*; Berneker, SEW I 275 dopušča zaradi sln. oblik dubleto **ьstěja*. Ramovš, Kr. zgod. 192 misli, da je to nepotrebno in razlaga *mestéje*, *vestéje*, *osteje* iz predložnih zvez *v-*, *med-*, *ob-*; kakor č. *niestějě* < **vьn-ěstěje*. Vendar nejasno *gȋstaſe*, *glȋsti*. Etimologija negotova; večinoma mislijo na ide. **aįdh-s-to* k **aįdh-* »goreti«. (Pokorny, IEW 12). Toda Oštir, Vogelnamen 56 in Machek, Ling. Pos V 82; ESČ, 326 primerjata s predgr. ἑστία, ἱστία. »ognjišče« čeprav se v nadaljnem razhajata.

**ȋsti** (adj.) »enak, prav takšen«, adv. *ȋsto*, *istotakô*, *ȋstotam*, *ȋstotoliko*, *eno in isto*; izv. *ȋstost*, *istóta*, *ístovnost*, *istovȋtost*, *istovétnost*, »identičnost«, adj. *ístoven*, *istóten*, *istovéten*, v. *istovíti*, *istovétiti*. Pomensko se s tem ujema sbh. *ȉsto* »enako, prav tako«, blg. *ist*, *isto*, *istom*, *istьm*. Sestavljeno *tȋsti* »oni«, g. *tȋstega*, tudi *taȋsti*, g. *tega ȋstega*, redko *taístega*; prim. sbh. dial. *tȋsti* (Kastav), p. *ten isty*, č. *ten jistý*, slš. *ten istý*; sln. tudi *tisták* »enako« (vzh. štaj.), *tistáko* (bkr.), *tȋstec*, *od tȋstec* »od tam«, *tȋstod* »tja« (vzh. štaj.), V 16. st. *istin*, *istino* »zaresen« (Megiser), danes dial. *istȋn* »zaresen«, *ȋstina* »resnica« (pkm.), *zaistino*, *zaisno* »zares« (vzh. štaj., pkm.), *v istini*, *zaistor*, *zȋster* »zares« (kor.), *ȋstinski* »resničen«, *ȋstinec* »pravičnik« (pkm.).

Prim. sbh. *istina*, mak. *vistina*, blg. *istina*, csl. *istina*, r. *ístina*, ukr. *istyna*, br. *iscinna*, stp. *iścina*, p. *iścizna*, č. *jistina* »resnica«. V pomenu »pravi« je sln. samo *prísten*, *prístnost*, *pristóta*, starejše *prisen* (< **pri-is(t)ьnь*); prim. csl. *prisnь*, *prisno*, sbh. *prisan*, mak. *prisen*, blg. *prisnopàmeten* »nepozaben«, č. *přísný* »strog«; toda č. *přísný* »strm«, dl. *pśismy* »strm« je verjetno iz **pri-visьnь* k *viseti*. Poseben pomenski odtenek je sln. dial. *ȋstina*, *ȋstinga* »kapital, glavnica brez obresti«, *ȋstinar* »kapitalist«, tudi sbh. *istina* »kapital« (izpričano mlajše), str. *isto*, ukr. *ist* (m.), *ista* (f.), *istьje*, p. *iścina*, *iścizna* »kapital«. Toda sln *išterec* »delavec, ki dela za denar«, morda križano s *štera*, *štíra* »delo za hrano in plačilo« < n. bav. *stör* (Miklošič, 342; Striedter-Temps, DLS 229). Kljub Miklošiču, VGr. I 358; IV 445 spada sem tudi sln. *lèstor* »samo«, sbh. v 16. st. *istor*, *listor*, *listore* »samo« < **lě isto že* (Skok, I 732). Pomen »gotov« sln. ni izpričan, sbh. v 13. st. *istini den* »certus terminus«, č. *jistý*, slš. *na ozaj(st)ný*, p. *isty*, gl., dl. *wěsty*. K temu sln. *na zvêst* »trdno, gotovo« (vzh. štaj.) in sln. *zvêst* »treu«, csl. *muži ne chranetь sьvěsti ženamь* (Miklošič, Lex. 916); sln. v 16. st. *zvêst* (f.), *zvéščina*, danes *zvestóba*.

Etimologija neznana; Miklošič, 105; Mohl, MLS VII 355; Meillet, Ét. 300 izhajajo iz **es-* (glej *sem*). Berneker, I 435 rekonstruira **jьzstь* k *stati*; prim. lat. *existere*; Machek, Stud. 47; Fraenkel, KZ LXI 261 in Slavia XIII 14 povezujejo z lit. *jùsti*, *jaũsti* »čutiti, zaznati, paziti«. Pomensko blizu je lot. *ȋsts* »zaresen, pravi« poleg *ȋksts* (Būga, RR I 443), kar ni mogoče ločiti od lit. *ýškus*, *áiškus* »jasen«. Stang, Norsk Tidsskrift. XV 343 primerja sti. *īçe* »ima, poseduje«, got. *aih* »lasten«. Machek, SPFFB IV A 26 razlikuje zaradi luž. *wěsty* dvoje različnih osnov, **jьstь*, kar je sorodno s het. *istanza* »duša ←→ sam« (Machek, Sprache IV 74) in **vьstь*, red. stopnja k *vid-*; Toporov, Krat. Sorb. IS XXV 85 primerja lat. *iste*. Mogoče je suponirati prvotno **vistьnь*, **věstьnь*, prim. stprus. *aina-widai* »gleich«, csl. *vistьnь* in *věstь* »manifestus«, *očivistь* »manifeste«, stp. *oczywisty*, sln. in sbh. kajk. *očivesten* in po napačni dekompoziciji **(v)istь* (avtor, X. seminar sln. jez. 7 d.).

**iti** »ire«, v 16. st. tudi *jiti*, *it*; v Briž. spom. *iti* (I 8), *pride* (I 27), *pridete* (I 30), *prideſ* (III 56); dial. *jə̀t*. Prez. navadno *grem*, redko *ídem* razen v komp. *obídem*, v 16. st. *obiti se* »obhajati se« (Krelj), *odídem*, *izídem*, *snídem se*, impf. tudi *snídati se* »sha-

jati« (Pohlin); dial. *snidi se tvaja volja* »zgodi se tvoja volja«; *posnide se* »es geht aus« (gor.); *uidem*, dial. impf. *uídati, uidâvati* »bežati« (pkm.), *vzidem*, impf. tudi *vzidûvati* »vzhajam«; dial. *vnidem* »vstopim«, *vöiti* iz **vy-iti*, (pkm.), *znídem* »izginem«. Dvojne oblike *poídem* »zmanjkam« : *pájdem* »bom šel«; k temu dial. *pajdôč, pojdôčki* »gredoč« (vzh. štaj.), *pôjdoma* (Haloze) poleg *idôč, îdoma*, prim. sbh. kajk. *idôčki*; enako *zaídem*: *zájdem*, dial. *se zajde* »es geht noch an« (jvzh. štaj., Dalmatin, Vodnik). Vendar samo *nájdem* in nikalno *néjdem, nêdem* »ne grem«. Izjemno redka so komp. tipa *obgre* (nar. pesem, Krelj), *pogrem*. Malo je nominalnih tvorb tipa *izîd*, starejše *snîd* »shod«, dial. *idînje* »hoja« (pkm., Dajnko), *ídec* »pešec«. Izjemno frekventne so samo izvedenke *nâjdba, iznâjdba, nâjdenček, nâjdič* (morda je iz tega cgn. *Majdič* ?), *najdišče, najdenina*. Impf. regularno *-hajati*: *prihâjati, dohâjati, vzhâjati, zahâjati* itd. Dial. oblike tipa *préde* poleg *préme* iz *preide* in *prejme* (Rigler, Notr. gov. 29) kažejo na medsebojno vplivanje različnih osnov; monoftongizacija tudi v *päno* < *pojdi no* (Ljubljana).

Psl. **iti, *jьdǫ* je primarno atematičen glagol, prim. lit. *eĩti, eimi*; csl. *iti, idǫ*, sbh. *ići, îdēm*, dial. tudi *iti* (kajk., čak.); mak. *ide*, blg. *ida*; toda r. *ittí* < **idti* pod vplivom prez. pripone, prim. sbh. dial. *isti* (Hvar), slš. *ist'*, p. *iść*, br. *iscí*; toda ukr. *ity, idú*, č. *jíti, jdu*, gl. *hić, du*, dl. *hyś, źom*. Poleg lit. *eĩti, eimì* »iti« prim. še lot. *iêt, iêmu*, prus. *ēisei, ēit*, sti. *éti, émi, yánti*, avesta *aēiti*, toh. AB *i-*, het. *it* »pojdi«, *itten* »pojdite«; paralelno je tvorjeno lat. *ire, eo*, umbr. *etu*, got. *iddja* »sem šel«, ir. *ethaid* »gre« (Mikkola, Festschr. Streitberg 267; Fraenkel, LP III 118; glej tudi Berneker, I 420; Vasmer, I 471; Fraenkel, 119 z liter.). Glej tudi *jahati, jezditi*.

**iva** (f.) »Salix caprea«, tudi *ivak* (m.), *ivnjak*, les *ivovina*, adj. *ivov*. Pogosten mtpn. *Iva, Ivca, Ivše* (*ivišče*), *Ivle, Ivnik, Jívnik, Ivovec, Ivovka, Jívovše*.

Splošno slovansko; sbh. *iva* »Salix, Lythrum, Teucrium, Ajuga«, mak. blg., r. csl. *iva* »Salix caprea«, r. *ivka* »Ajuga«, ukr. *ýva*, p. *iwa*, dial. *jiwa, wiwa, liw(ina)* »Salix, Ajuga«, č. *jíva*, slš. *iva*, gl. *jiwa*, dl. *wiwa*. S tem primerjajo lit. *(j)ievà* »Prunus padus, Rhamnus frangula«, lot. *iẽva* stprus. *iuwis, iwis* »Rhamnus«, gr. ὄα, jon. οἴη »Sorbus«, ir. *eo*, kimr. *ywen*, stvn. *iwa*, isl. *ýr* »Taxus« (Berneker, I 438; Trautmann, 68; Vasmer, I 467). Zanimive so samo sln. dublete *iba, ibovec*, adj. *ibov* »Salix« (Ščavnica), *iga* »Salix«. Zdi se, da je na sln. *iva* vplivalo stvn. *iwa*, srvn. *iwe*, nvn. *Eibe* poleg stvn. *īha, igo*, švic. n. *îche, ige* »Taxus«. Gebauer, SS 659 navaja tudi stč. *gyva* »Eibe«. Obe vrsti Salix in Taxus imata rdečkast stržen (Schrader, RL I² 224: II² 421; Brückner, JA XXXIX 6); to mnenje zavrača Machek, JR 132 in ESČ² 230, ki povezuje slov. *iva* poleg **vьrba* in **vьtьla* z gr. ἰτέα, n. *Weide* < **vītaṷā*.

**Ivan** (os. i.), biblijski antroponim iz hebr. *Jehochann* »bog daj«, po haplologiji *Johanan*, kar je dalo gr. Ἰωάννης, lat. *Johannes*; iz tega csl. *Ivanъ*, sbh. *Ivan*, mak., blg., r., č. *Ivan*, madž. *Iván*, nastalo verjetno iz **jьvanъ*. Izpričano kot atpn. večkrat ca. 1200 *Iwan*; v tpn. se prvič omenja n. štaj. *Fohrsdorf*, 1141 *Fanesdorf*, 1147 *Vanesdorf*, *Ivanja vas*, 1145 *Ivuanzdorff*, dalje *Ivance, Ivanjci, Ivanjkovci, Ivanjkovšak, Ivanjše, Ivanjševci, Ivančna gorica* in pod. (Bezlaj, SVI I 227); cgn. *Ivanec, Ivančič*; dial. *ivanjščak* »junij« (pkm.), *ivanjščak* »Junikäfer« (Malhinje), *ivanjščica* »Johanniskäfer«, *ivanovka* »Hypericum perforatum«, n. *Johanniskraut*, fr. *herbe de saint Jean*, *ivanjščica* »Chrysantemum« (notr.). Poleg *Ivan* tudi še dial. *Jəvan* (Ramovš, JA XXXVII 198: 819). Oblika *Juvan* je izpričana 1377 *Juuan, Juvanus*, v tpn. *Juvanje*, toda 1331 še *Iwan*, šele 1461 *am Juwain*.

Direktno iz lat. *Joannes* je izposojeno sln. *Janez*, ca. 1240 *Janěz*, sprva verjetno **janež*, v tpn. *Šentjanž, Janeži, Janeževa gora, Janežev vrh*, na atpn. *Janže, Anže*, 1494 *Jannse* je vplival n. hipokoristik *Hans(el)*, prim. cgn. *Anže, Anzelc*, fit. *anzelc, anželc, anželjc, anžele* »Centaurea cyanus« poleg cgn. *Janžekovič*. Mlajši hipokoristik je *Janko*, v tpn. *Jankoti, Jankova, Jankovec, Jankovič*, poleg *Jan*, v tpn. *Janina*, cgn. *Jan, Janič, Jančič, Jankovič*; iz n. *Johann* je ljudsko *Johan, Johanca* ipd.

**ivêr** (f.), g. *ivêri* »trska, drobec«, tudi *ivér* (m.), g. *ivéra* in *ivérja*; redko *ivír*; pomenske posebnosti *iver* »patella, pogačica«, *îver* (f.) »Hypoglossus maximus«, v 18. st. poleg *ivęr, ivéręja, ivęrje* »segmen lignorum«, tudi *ivérize* »placentae mellitae« (Pohlin); izv. kol. *ivêrje* (n.), dem. *ivêrec, ivêrek, ivêrček*; mtpn. *Ivere, Iverje, Jeverje*. Z enakim pomenom sln. *jêrič* »iver«, *jêrčje* »žaganje«, tudi *jêčje* (Ribnica na Pohorju); morda spada k temu tudi *jeríča* »kostanjeva lupina«. Prim. sbh. *ȉvēr* (m.) »astella«, dial. tudi »dvobarvni vtkan vzorec na torbi«, mak. *iverka*, blg. *iver, iverec, iverče*, r. *íverenь, verenь*, ukr. *íver*, br. *íverje*, p. *wiór*, pl. *wióry* »oblanci«, č. *vír* »zaseka v deblu«, slš. *iver, ivor, ivera, ivora* »trska«, plb. *jevér*. Dalje nejasno; začetni *i-* je morda prefiks (Miklošič, 97; Berneker, I 439; podrobno Petersson, BSl. Wortst. 52) in misliti bi bilo mogoče na osnovo **ver-* (glej *vreča*). Mladenov, 169 primerja sti. *vṛ́ścáti* »reže, seka«, *ava-vráśca* »iver«; Machek², 213 sodi, da je *ver-* sufiks, osnova pa **eiĝ-* kakor v č. dial. *iskat'* »sekati, drobiti« iz **iz-ska-ti*.

**iz** (prep.) »ex, de, ab«; v Briž. spom. *iz uueka*, kot preverb *iſbauuiti, izpovueden*. V 16. st. večinoma pišejo *is* (Trubar, Dalmatin). Po redukciji *iz* > *z, s* je prišlo do križanja in kasneje tudi do napačne rabe: po *iz Ljubljane* tudi hiperkorektno *iz Triglava*. Redukcija je verjetno stara, prim. sbh. čak. 1275 *zvanji* (Istra) < *izvanji*. Za sln., žal, primeri še niso zbrani, toda *sezuti* z reduplikacijo *sez-* namesto *iz* je analogna sbh. reduplikacijam *sas, ziz* (Skok, I 739). Podobno še stč. *zez dávna*, dial. *zez Plzně*, gl. *zeze mnje*. V pogovornem jeziku sln. danes *s, z*, samo poudarjeno še *iz*. Tudi čak. na Hvaru *s* (Hraste, JF XIV 9). Podobne redukcije so tudi v zah. slov. jezikih, br. in ukr. Prim. csl. *iz*, sbh. *iz, iza*, mak. *iz* tudi v funkciji *od*, blg. *iz*; r. *iz, izo, is-*, ukr. *iz, z, zo*, br. *z, ze, sa*, p. *z*, arh. *zy*, č. *z, ze*, slš. *z, zo*, gl., dl. *z, s*. Psl. **jьz*, kar ustreza lit. *iš* »iz«, dial. *iž*, lot. *iz*, stprus. *is* (Meillet, MSL XXI 1; Rozwadowski, RS II 90; Hujer, SbF VII 23). Po funkciji je mogoče primerjati lat. *ex*, gr. ἐξ, ἐκ, gal. *ex*, ir. *ess* (Meillet, Ét. 160; MSL VIII 29?; X 141; RÉS V 8 in drugi), vendar razmerje med baltoslov. *i-* in italokelt. *e* ni dovolj pojasnjeno. Berneker, I 439

domneva redukcijsko stopnjo. Drugi primerjajo got. *aikan*, stvn. *eihhôn*, *eihhôn* »äussern« (Uhlenbeck, PBB XXVII 114; XXX 253). Podrobno z literaturo Kopečný, ESSJ I 76 d.

**izba** (f.) »soba v kmečki hiši«, dial. *jîzba*, *jîspa*, *jəspȁ* »Stube«, *jəspîca* »kamrica« (kor.), *îzba*, *îzbica* »soba, kamra« (gor., notr.), tudi *îspa*, *jîspa* »gornjica, podstrešje« (notr., Ribnica), tudi »gornje nadstropje« (nar. pesem, dol.), *îzba* (štaj.), *jêzba* (goriš.), *îzba* (ben.), *jêzba* »shramba« (Kras), *jȅzba* (Kneža), celo *hâjzba* (Mursko polje) < *ha* + *izba*. Dial. še *na jespo*, *na izbo*, *na ispi* »auf die Stube hinauf«, *na izbice zlagati les* »četverokotno« (dol.). Opozoriti je treba dalje na mtpn. *Jispica* (rez.), *Izbice* (Kalobje), *Ispica* (Kresnice), *Izba* (Gornji grad, Tolmin), ker se sbh. tpn. *Izba*, *Izbično* pojavljajo samo na vzhodu, kjer je izpričan tudi pomen »klet, pečina«. Sln. je v 18. st. samo *jiſba* »Stube« (Gutsmann) in *jspa* »Schlafboden« (Pohlin). Sbh. v Primorju *ȉzba* »Stube« poleg *gizba* »peč« (Krk); na vzhodu »soba, obednica, krčma, klet«, mak. *izba* »klet«, blg. *izba* »klet, koliba«, r. *izbá* »kmečka hiša«, ukr. *izdьba*, *izbá* »soba«, *stebka* »veža, predsoba«, br. *istópka* »shramba za zelenjavo«, p. *izba*, *izdba*, *zdba*, *źba*, č. *jizba*, slš. *izba*, gl. *stwa*, dl. *śpa*, *špa*, *spa*. Csl. *jьstъba*, str. *istъba* ne more biti izposojeno iz germ. **stuba*, stvn. *stuba*, stnord. *stofa*, *stufa* »kopalnica s pečjo« (tako Berneker, I 436; Uhlenbeck, JA XV 487; Meringer, IF XVIII 237; Murko, Mitt. Antr. Ges. Wien XXXV 314; XXXVI 98), kar izvajajo iz stvn. *stioban*, *stuiban* »kaditi«. Dvomijo v to Schuchardt, ZdWf. I 66; van Wijk, IF XXIV 35; Kiparsky, GLS 238. Zaradi dolgega *-ū-* je težko izvajati tudi iz romanščine, prim. frc. *étuve*, prov. *estuba*, katalonsko *estuba* »kopalnica«, it. *stuba*, dial. *stua*, retorom. *stüa* »izba«, kjer suponirajo osnovo *extūfare* »kaditi« (tako Meillet, Ét. 182; Mikkola, Ursl. Gr. I 11; RS I 6 in drugi). Machek, Vopr. jaz., 1957, 96 povezuje *estuba* z lat. *aestuarium*, kar naj bi prevzeli Slovani. Osman. *izbe* »klet, pečina«, alb. *isbë* »klet«, rum. *isbę* »peč« je iz slov. jezikov; enako lot. *istaba*; lit. *stuba* in morda tudi fin. *tupa* je iz germ.; toda Miklošič, 97, ki pri vsem misli na germ. poreklo, opozarja tudi na kuman. *ixba* »izba«. Oštir, Beiträge 75; Etnolog II 60 misli, da je vse to paleoevropski substrat.

**izber** (m.) »tolmun, vir« (Borjana); kot hidronim večkrat na jugu Slovenije *Izber*, *Zberi* in na sbh. kajk. ozemlju *Izber*. Zdi se, da moramo izhajati iz ide. **bher-* »vreti«. Iz te osnove je v Reziji ime potoka *Barman*, furl. *Barman*; verjetno predslovansko; prim. reko *Formio* v Istri, lig. *aquae Bormiae*, špan. *Borma* (Pokorny, ZCPh XXI 76; VWb. 132). Drugače, manj sprejemljivo o *izber* Bezlaj, SVI I 228 in Dickenmann, AECO VI 148.

**iže** (pron.) »ki, kateri«, v Briž. spom. *iſe* (II 90; III 10), *eſe* (I 16), gen. *egoſe* (II 68), dat. *emuſe* (I 16), akk. *eſe* (I 23), f. *iuſe* (II 88), instr. *imſe* (II 94), pl. akk. m. *ieſe* (I 32), n. *iaſe* (II 43). Ohranjeno samo v relativu *ki*, v 16. st. *kir*, tudi *ker* (Krelj) < **kiže*=**(k)iže* (Oblak, LMS 1891, 216; Škrabec, JS I 315). Prim. csl. *iže*, *jaže*, *ježe* »kateri«, str. *iže*, *jaže*, *ježe*, stp. *jiže*, *již*, *jižto*, stč. *jenž*, *jež*, gen. *jehož*. Stari demonstrativni zaimek **ei̯*, **e*, **i*, podaljšan z relativno partikulo *že* (Berneker, I 416). Brez *že* v odvisnih sklonih *njega*, *ga*, *njemu*, *mu*, *zanj*, *ponj*, *vanj* (< **vъn-jь*), *nanj*, *nadenj*, *predenj*, sbh. *nânj*, *pônj*, p. *weń*, *zań*, *nadeń*, stp. *ji*, č. *jen*, *ňen*, stč. *ji*, *ni*, gl. *jon*, *jen*, dl. *jen*. Glej tudi *i*.

**ižel** (m.), g. *ižela* »železna cev pri mehu«, samo sln.; nejasno; morda v zvezi z lit. *yžė* »strok, lupina«, *ižà*, *ižià*, *ižė* »polž« iz **eig-*; prevoj glej *jazbec*.

# J

**ja** (adv.) v novejšem pogovornem jeziku »da«, v starejšem »vendar«, npr. *ja jeſt veim*; *jeſt ſem ia en greſhnik*; *my ſmo ia vezh koker* (Trubar), *Ja bodi timu taku* (Dalmatin). Megiser[2], 1744 pod geslom »freylich« sloveni *ja*, *pazh*, *koku pazh*, *slaſti*, Gutsmann, 1789 pozna *ja* n. *Ja*, *ja ſai* »Jadoch«, *bo ja* »vermuthlich«, *ja* »freylich«. V Patentu 1772 *kir ja Mi satu*, *da ſe* v pomenu »wie«. Izposojeno iz nvn. *ja* »da«, srvn. in stvn. *ja* »wirklich«, got. *ja*, *jai* »wahrlich« (Kluge, 328). Iz nemščine je tudi madž. *ja*, č. pogovorno *ja*, *jo*, *jó*, slš. *ja*, *já*, in lit. *jė̃*.

**jáblana** (f.) »Pirus malus«, tudi *jáblan*, g. *jáblani*; v 16. st. samo *jablan* »Apfelbaum« (Megiser); danes strogo v pomenu »drevo« samo v Prekmurju; na Koroškem sploh neznano, drugje pomešano z *jabolko* tudi v pomenu »drevo«, dial. tudi *jábel* (m.); v tpn. *Jablan*, 1265 *Affolter*, *Jablana*, *Jablanica*, prvič 1025 *Auelnitz*, ca. 1066 *Auolniza* za *Aflenz* v Avstriji (avtor, SVI I 230). Psl. **abolnь*, po metatezi **(j)ablanь* v csl. *ablanь*, *oblanь*, *jablanь*, sbh. *jȁblān*, blg. *jablàn*, *ablàn*, preneseno tudi na druga species, toda r. *jáblonь*, ukr. *jáblunь*, p., gl., dl. *jabłoń* < **ablonь*; č. danes *jabloň*, stč. tudi *jablaň*. Zanimiv je sln. adj. *jábolen* »jabolčni«, verjetno k temu tpn. *Obolno* (dial. *abau̯nə̀*) < **abolьnъ* : csl. *ablanьnъ*. Toda sln. tudi *jáblo* (n.) »Apfelbaum, Apfel«, dial. *abelo* (rož.), prim. blg. dial. *jablo* (Gerov), kaš. in slovin. *jabło*, stč. *jablo* »Apfel«; v tpn. *Jablje*, n. *Ablach* < **jabljane* in *Jablovec*. Da je tudi na severu prvotni pomen »Apfelbaum«, priča p. hdn. *Jabłowa*. V pomenu »Apfel« psl. **ablъko*, sln. *jábolko* (n.), *jábolka* (f.) ni nikoli toponim; sbh. *jȁbuka* »Apfelbaum, Apfel« kakor sln. na severozahodu; na vzhodu tudi tpn. *Jabuka*, *Jabuča* itd., v 14. st. *Jablъčьno*, *Jabolčno*, verjetno že v pomenu »Populus, Platanus, Acer, Trollius itd.); mak. *jabolko* (n.), *jabolka* (f.), blg. *àbълka*, *jàbълka*, r. *jábloko*, ukr. *jábluko*, br. *jáblyk(o)*, p. *jabłko*, č. *jablko*, *jabličko*, gl. *jabłyko*. K sln. reduciranim oblikam *jâbko*, *jâbka*, *jâbčica* prim. ukr. *jabko*, br. *jabko*. Za prehod na druga rastlinska species prim. 1415 *volçge iabolcha oble* »Aristolochia rotunda«, *vulçge iabolcha vele* »Aristolochia longa« (Rinij) z zgodnjo

slovensko izgubo neuter v pl. Metaforični pomeni, kakor *adamovo jabolko* ali *jabolko* »kolčni sklep«, so splošnoslovanski; pomen »barva«, kot sbh. *jàbučast* (o konju) sln. ni izpričano. Mlajše je sln. *jábolčnik, jábolčnjak, jábolčnica* »Apfelmost«.

Sorodno je lit. *obuolỹs, óbuolas* »jabolko«, *obolis, obelẽ* »jablan«, lot. *âbele, âbuole, âbelnīca* »jablan«, *abuolis* »jabolko«, stprus. *wobalne* »jablan«, *woble* »jabolko«; dalje got. *apel*, stvn. *apful*, ags. *oeppel* in stir. *abhall, ubhal, ubuel*. Verjetno spada zraven tudi lat. tpn. *Abella*, vse pa je verjetno paleoevropskega porekla (Berneker, I 22; Vasmer, III 476; Machek[2], 214 z literaturo. Izvedba tpn. č. *Jablonica* itd. iz srlat. *gablona*, kelt. *gablum* »davek na sol« (ZMK V 215), glej tudi Polák, OJ V 43 d.

**jâčka** (f.) »jama, jamica«, tudi »luža«; v mtpn. *Jačka, Jačke, v Jačkah* (Kras); nejasno, komaj od *jata* »koča, votlina«. Zaradi pomena *jâčke* (pl.) »slabine, lakotnice« (vzh. štaj.) je morda kljub *-č-* sorodno z *jašek* »rov«, prim. lot. *uoksts, ùoksts* »zadnjica, lakotnice«.

**jád** (m.) »jeza« (bkr.), po csl. tudi zastarelo »strup«; *jáditi, jáditi se* »jeziti se« (bkr.), *jáden* »ubog« (bkr.) »jezen« (Sušak), v 17. st. *jadljīv* »jeznorit«, *jadljīv* »nagnjen k jezi«, dial. *jadovît* »strupen«, npr. *kača jadiváča*; splošno se rabi *jadikováti, jadikûjem* »tožiti«. Prim. sbh. *jȁd* »bolečina, skrb«, čak. tudi »jeza, strup« poleg *jád, jêd, jīä*; k temu *jàdnik, ȁjaditi, jȁdikovati*, mak. *jad, jaden*, blg. *jad(ъt)* »strup, jeza, bol«, csl. *jadъ, ědъ* »strup«, *jadъno* »oteklina«, r. *jad* »strup«, ukr. *jad, jid*, br., p. *jad*, č., slš. *jed* »strup«, gl., dl. *jěd, gad* »strup«. Etimologija ni jasna, morda sta sovpadali dve različni osnovi. Del raziskovalcev izhaja iz **ēd-* »jesti« (Miklošič, 98; Brugmann, Grdr. I[2] 131; Brückner, JA XXIX 119). Drugi mislijo na **oịd-*, prim. gr. οἶδος »oteklina«, οἰδάω »otečem«, stvn. *eiȝ* »gnojna bula«, stnord. *eitr* »strup, jeza«, lot. *idra* »trhla, gnila sredina drevesa« (Fick, KZ XXI 5; Pedersen, IF V 43; KZ XXXVIII 312; Trautmann, 2). Berneker, I 272 in Vasmer, III 482 domnevata mešanje obeh osnov. Manj verjetno Kořínek, LF LVII 8; ZSPh XIII 416 iz **ē + dō* »dati«.

**jáderno** (adv.) »hitro, brzo« (Trubar, Dict., nar. pesem); ohranjeno samo še v Prekmurju; Miklošič, VGr. I 362 pozna oblike *gjederno, gederno*; tudi adj. *jâdern, jádren, jedren* (Megiser, Pohlin), *jadrnost* »naglica« (Gutsmann), *jádrnik* »brzi sel«, *jadronóg* »hitrih nog«, *jadríti se* »hiteti, podvizati se«. Prim. sbh. *jédar* »poln, močan, svež«, blg. *(j)edъr* »močan, prebrisan«, csl. *jędrъ* »citus«, *ujędriti* »properare«, str. *jadrъ* »hiter«. Berneker, I 455 primerja gr. ἀδρός »poln, dorasel, zrel, močan«, enako Mladenov, 160; Machek, RÉS XXIII 51; KZ LX 262 izhaja iz sti. *Índras* »ime božanstva«, *indriyám* »moč, imetje«, enako Mayrhofer, I 88; Būga, RR I 444; 511; III 525 pritegne tudi lit. hdn. *Indrajà, Indrajas*. Glej tudi *jédro*.

**jádrne** (f. pl.) »razdelki pri jaslih« (Vrsno); *jádrna* (n. pl.) »izrezek v vratih za prašičevo glavo, da ne more do korita« (Bovec). Samo slovensko; nejasno. Ker je sln. dial. *jadro* »nastavek na kosi pri košnji žita«, je težko reči, ali je ta pomenska skupina v zvezi z *jadran* »ribiška mreža«. Glej tudi *oder*.

**jádro** I (n.) »velum«, že v 16. st. *jadru* »Segel«, *jadrenu drevu, jadrena shtanga* »Segelbaum«, *jadriti* »segeln« (Megiser); kasneje tudi *jádrnik* »jambor«, v 18. st. *jadrniza* »jambor« (Gutsmann), novo samo *jádrnica* »ladja na jadra«, *jâdrati, jâdram* »pluti z jadri«. Prim. sbh. *jȅdro*, čak. tudi *jȁdro* poleg *jīdro, īdro* »velum«, csl. *jadro* »jambor«, r. csl. *jadro* »jadro, jambor«. Etimološko nejasno; morda spada zraven tudi sln. *jádran* »vrečast podaljšek v dvojni cilindrasti ribiški mreži« (gor.), k temu č. *jádro* »vrsta ribiške mreže«, *jádřiti* »pobirati ribe iz mreže«. To izvaja Machek[2], 214 iz gr. ἀρτέμων »jadro« z zamenjavo *-rt-* > *-dr-*. Samo za *jadro* »velum« izhaja Mikkola, Ursl. Gr. I 47 iz stnord. *jaðarr* »stran, bok, rob, prečka pri ograji« (glej *oder*). Brückner, KZ XLV 317 združuje z *jadro* »prsi, podvratnik«. Berneker, I 442 izvaja iz **jati, jadǫ* (glej *jahati*), prim. lat. *velum* k *veho* »peljem«; pomen »mreža« je s tem seveda izključen.

**jádro** II (n.) »podbradek, podvratnik, podbernjak, lalok, svitek«; v 16. st. *jadro* »vrsta predpasnika, zavese« (Trubar); dial. tudi *náder, nádra* »podbradek, podbernjak«. Prim. r. *jadró* »prsi«, str. *jadro* »prsi, vreča, žep«, pri drugih Slovanih samo komp. **vъn-ědro* (glej *nedra*). Izhajati je treba iz **ědro*. Fick, KZ XXI 5; 463; Berneker, I 270; Brugmann, Grdr. I[1] 179 primerjajo gr. οἶδος »oteklina«, οἰδάω »otekam«, arm. *aitum* »otekam«, *ait* »lice«. Drugi primerjajo gr. ἦτρον »trebuh«, ἦτορ »srce« (Schmidt, Pluralb. 198). Rocher, ČMF X 14 in Machek[2], 388 suponirata sestavljenko z *in-*, prim. sti. *inathar* »drob« s prevojem **en ōtro*, sti. *inādiri* ali z *ē-*, kimr. *en-eder-en* »extum«. Morda primarno dubleta **ědrọ : *adro*. Razmerje do *jadro* »velum« negotovo.

**jága** (f.) »lov«, redko *jág* (m.), mitološko *divja jaga*; k temu *jágati, jágam* »loviti« in *jager, jagar, jogar* »lovec«. Tudi tpn. *Jagrovca, Jageršče, Jagruše* in mtpn. *Jageršek, Jagrovke, Jagerski vrh* ipd. Izposojeno iz srvn. *jage* (f.) »lov, zasledovanje«, bav. *die Jag* poleg *jagen* in srvn. *jęgere, jęger* »lovec«. Tudi sbh. zah. *jâga, jagar* (Striedter-Temps, DLS 139).

**jágla** (f.) »prosena kaša«, tudi *jagl̄ič*, navadno pl. *jaglíči* (kor.), *jâgli* (vzh. štaj.), *jâglo* (n.) (Istra), npr. *laško jaglo* »riž«, pl. *jagla* »šibre«; v 18. st. *jaglizhi* (Gutsmann). Prim. sbh. *jágla* »pražena koruza« poleg *jágli, jȁgli*; čak. *jaglī, jagle* »prosena kaša« (Hrvatska). V Srbiji *jȁglica* »pražena koruza«, *izjȁgliti se, razjȁgliti se* »počiti pri praženju«. Tudi r. *jaglà* »vrsta kaše«, str. *jaglъ* »proso«, p. *jagly* »kaša, proso, grudice masla«, č. *jáhly* »proso«, *jáhla* »proseno zrno«, gl. *jahla, jahly* »proso, ikre«, gl. *jahla* »proseno zrno«. Etimološko nejasno; Miklošič, 99 in Zubatý, JA XVI 394 povezujeta z lit. *uõglis, uogis, ugis* »enoletni poganjek, člen na steblu« k *aúgti* »rasti«. Bernekerju, I 443 se zdi to dvomljivo, enako tudi rekonstrukcija **ěgъla, *jьgъla* (tako Brückner, KZ XLV 370, z rezervo tudi SEJP 197. Neprepričljivo o sbh. *jagla* Loewenthal, JA XXXVI 383.

**jagma** (f.) »stava, tekma« (bkr.), tudi *jagna* (vzh. štaj.), navadno v adv. *na jagmo* »za stavo«, *na jagmi, na jagno* »takoj«, *na jagmo delati, na jagno iti* »hiteti, podvizati se«, v. *jagmiti* »s silo vzeti, ropati; tekmovati, prizadevati si«, *jagmiti se* »kesati se, trgati se za kaj«. Tudi sbh. *jagma, jagma* »rop, plen, juriš«, adv. *na jagmu*, v. *jagmiti, dojagančati se*. Izposojeno iz turš. *yağma* »rop, plen«, to pa iz perz. *yağmā*; izpričano tudi v blg. *jama*, »rop«, *jagmosvam* »plenim«, rum. *iamă, iagmaladisi*, ngr. διαγουμίζω »plenim«. Prim. tudi stprus. *jagma* »plen« (Miklošič, TEl 49; Berneker, I 443; Lokotsch, 923; Skok, I 746).

**jágnje** (n.), g. *jágnjeta* »agnus«; v 16. st. poleg *jagnje* tudi *agnec* (Megiser) z *-ьcь* sufiksom, največkrat *jâgnjec, jâgnec*, a tudi dial. *jánəc, jâńəc, jânc*. Ramovš, Hgr. II 248 meni, da so se oblike brez *-g-* razvile iz cas. obl. *jagnəca*, vendar je v Reziji in na Krasu tudi *jânje*; za sbh. *jȁnjac* oporeka gornjemu mnenju Skok, I 746, ki misli, da je *-gnj-* že samo po sebi podvrženo redukcijam. Z drugim suf. poleg *jágnjič, jânjček* tudi *agnizh* poleg *agnje, agniza, agnjina, agnjetina* (Gutsmann, Jarnik); v 17. st. *ianchich* (Alasia); v cgn. srečujemo poleg *Janc* še *Janč, Jančič, Jančar, Janče, Janček, Jančigaj* ipd.; adj. *jânjčji*, redko *jágneč(j)i*, pri Trubarju *jagnezha maſhzha*; v. *(o)jágniti se* »povreči mladiče (o ovci)«. Splošnoslov.; sbh. *jȁgnje*, mak. *jagne, agnec*, blg. *agne*, csl. *agnę, agnьcь*, r. *jagněnok*, ukr., br. *jahnjá, jahnjó*, p. *jagnię*, č. *jehně*, slš. *jahňa*, gl. *jehnjo*, dl. *jagnje*, plb. *jógnǫ*. Psl. deminutiv **agnę* od neohranjenega **agnь* iz ide. **āgu̯h-no-s* ali **ōgu̯h-no-s*; s kratkim začetnim vokalom prim. ir. *ūan*, kimr. *oen* »jagnje«, ags. *ēaniam* »ojagniti se«, hol. dial. *oonen* »isto«. Lat. *agnus* in gr. ἀμνός kaže na prvotno **-gu̯-* (Osthoff, IF IV 289; V 324; Meillet, BSL XXIV 183; Pedersen, KZ XXXVIII...). Drugače Georgiev, RÉS XL 94, ki suponira **ognь : agniti sę*.

**jágned** (f.) »Populus nigra«; kol. *jágnedje* (n.), les: *jágnedina, jágnedovina*, adj. *jágnedov*; dial. tudi *jánəc, jánc* »Populus pyramidalis« (Hrušica) iz **agnędьcь*, enako tudi *jânček* »leskov cvet« (goriš., Vreme), prim. č. *jehnědy*, slš. *jahňady*, ukr. *bahnítky* »mačice«. V tpn. tipa *Janče* ni mogoče ločiti osnov **agnę* in **agnędь*. V mtpn. *Jagnede, Jagnedje, Jagnedi, na Jágn̥dəh, v Jagnedah*. Prim. sbh. *jȁgnjēd*, csl. *jagnędь, jagnędije*, r. csl. *jagnadije, ognadije*, č. *jehněda*, slš. *jahňada* »Populus alba«. Psl. **agnędь* spada najbolj verjetno k **agnę* »jagnje« (Berneker, I 25; Trautmann, 2; Vasmer, III 481). Primerjava z gr. ἄγνος »Vitex agnus castus« je malo verjetna (tako Lidén, IF XVIII 506; Mikkola, Urslav. Gr. I 51).

**jágoda** (f.) »baca«, *rdeča jagoda* »Fragaria vespa«, samo rastlina tudi dial. *jâdišńə* (rez.); po barvi ime goveda *jagoda, jagodec* (Tolmin), idem cgn. *Jagodic*; v imenih drugih rastlin *volčja jagoda* »Paris quadrifolia«, *pasja jagoda* »Solanum«, *šipkova jagoda, šipečja jagoda* »Rosa canina« itd.; metaforično sploh »kroglica«; *jágoaiti se* »zastrupiti se z jagodami« (nar. pesem); kol. *jágodje, jágodičje, jágodičevje*, adj. *jágodov, jágodast, jágoaičast*; v tpn. in mtpn. *Jagodnik, Jagodnjek, Jagodno. Jagodnica, Jagodna, Jádešče, Jagonce, Jagodeše* itd. Drugo *jágoda* »obraz, lice« (sbh., r., p., č.) v slovenščini ni izpričano. Toda sln. *vinjága* »divja trta«, csl. *vinjaga* »uva« ustreza lit. *vỹnuoga* »grozdje«, lot. *vīnuóga*. Splošno slov.; sbh. *jȁgoda*, mak. *jagoda, jagotka*, blg. *jàgoda*, r., ukr. *jágoda*, br. *jáhada*, p., dl. *jagoda*, č., slš., gl. *jahoda*; psl. **agoda*. Sorodno je lit. *úoga* »jagoda, češnja«, tudi *vúoga*, lot. *uoga, uôgs* »jagoda«; morda spada zraven got. *akran* »sadež«, toh. B *oko* »sadež« (Lidén, IF XVIII 503; Trautmann, 202), po mnenju starejših avtorjev tudi lat. *uva* »grozd« (Berneker, I 25; Meillet, Ét. 257, 320; Fraenkel, IF L 5). O suf. *-oda* glej Fraenkel, ZSPh XX 54). Zgrešeno Iljinskij, RFV LXXVI 248, ki suponira sorodnost s csl. *ovoštь* »sadež« < **au̯eg-* »rasti« (Vasmer, III 481; Sławski, I 488).

**jagrež** »zakristija« (dol., bkr.), tudi *žagrad, žagred, žagreb*. Striedter-Temps, DLS 248 suponira izhodno sln. **žagrej* iz srvn. *sageroere, sagroere, sagrer* »Sakristei«, iz tega po metatezi sln. *jagrež* in po naslonitvi na sln. *grad, greda*, nato *žagrad, žagred*. Mlajša izposojenka je *zakristija* srvn. *sacristie* srlat. *sacristia* (Kluge-Götze, 620).

**jagriš** (m.) »nezrela, trda grozdna jagoda« (bkr.); prim. sbh. *jegrist* »uva acerba« (Voltiģi). Izposojeno iz it. *agrèsta*, tudi *quarèsta* »nezrel grozd«. Izhodišče je lat. *agrestis* »kosmulja, Ribes grossularia«, sln. *ágres*, sbh. *egreš, jegrist, ogresta, grȅš*, č. *agrešt, angreš*, starejše tudi *agrest* »kislo vino« p. *agrest* »kosmulja«, br. *ahrást*, lit. *agrãstas, agrẽstas* »kosmulja«; sln. *ágres* je iz nvn. *Agrass* »kosmulja« (Berneker, I 25). Toda sbh. *jagurída* »nezrelo grozdje«, blg., mak. *jagurida*, rum. *aguridă*, alb. *aguridë* je iz ngr. ἀγουρίδα »isto« (Skok, I 747).

**jâhati,** *jâham, jâšem* »equitare«, tudi *jášiti, jášim, jaháriti, jahârim*; izv. *jâhanec* »jezdni konj« *jaháč, jâhavec* »jezdec«, adj. *jahálen, jaháški*; v 16. st. *jahati* »reiten« (Megiser). Pomensko enako tudi sbh. *jȁhati, jȃšem*, dial. *jȃti, jȁati*, mak. *java*, blg. *jàham, jàhvam, jàhnuvam* »jezdim, peljem«. Toda r. *jéchatь verchóm* »jahati« poleg *jéchatь, jédu* »peljati«, ukr. *jíchaty, jídu* »peljati«, p. *jechać, jadę* »peljati, potovati«, *jechać wierzchem, konno* »jezditi«, č. *jechati, jechám* »peljati, hiteti«, slš. *jachat'*. To je prvotno indeterminirano **ěti, ědǫ* k *iti, idǫ*; pripono *-cha-*, ki je deloma izpričana samo v infinitivu, pojasnjuje Machek, LP IV 111 iz intenzivne pripone *-sa-*, ki se je kasneje posplošila v *-cha*. Drugače Zubatý, LF XXVIII 35, ki izhaja iz aoristovega *-s-*. Csl. *jachati, jachajǫ* je izpričano dokaj pozno. Staremu **ěti, ědǫ* ustreza lit. *jóti, jóju* »jezditi, peljati«, lot. *jât, jâju* »isto«, sti. *yāti* »gre, pelje«, av. *yāiti* »isto« (Berneker, I 442; Trautmann, 106; Vasmer, I 392).

**jâj** (interj.) »gorje« (pkm.), tudi subst. *jâji* (m. pl.) »mnogo gorja« (pkm.). Podobno *jȍj*, npr. *jȍjmene, joj meni, joj prejoj*, subst. *jȍj* (m.), *vse na joj* (vzh. štaj.), *z jojem govoriti* (pkm.), starejše tudi *jȍ*, v 16. st. *jo meni* (Dalmatin), *jomene* (Megiser, Alasia), *joje* (nar. pesem) in *jȍh*, npr. *joh temu svetu* (Schönleben), izv. *johotáti, -otám, -óčem, johȍt* (m.). Tudi *jȇj, jȇ*, npr. *jȇj, kaj sedaj*. Onomatopeje; prim. sln. *jâvkati, jâvkam, jávčem* »stokati«, sbh. *jaùkati, jàučem* < *jav, jao*. Po Bernekerju, I 450 spada zraven

tudi sln. *jókati, jóčem* »plakati«, *jõk, jokânje, jôč* (pkm.) in *jôcati, jôkcati*, medtem ko Miklošič, 104 domneva, da je to prevoj k *jęčati*, kar je manj verjetno.

**jájcati se**, *jâjcam se* »postavljati se, biti objesten«. Morda kot *objesten* : str. *jěstesě* »modi« vsaj naslonjeno na *jajca* (n. pl.) »modi«. Vendar r. *jákatь, jánъkatь* »postavljati se«, *jákala* »kdor se vedno postavlja«, kar dokaj dvomljivo Vasmer, III 487 izvaja iz **(j)azъ* in po drugi strani slš. *zjajčený* »razposajen«, mor. slš. *jašit'sa, zjašený, jašo*, po metatezi *šajo, šašo* »razposajenec, razgrajač«, po Macheku[2], 218 od atpn. *Jan*, tudi *Jaš*. Podobnost s sln. *jajcati se* je morda slučajna.

**jájce** (n.) »ovum«, dem. *jájček, jájčece, jájčko*, navadno pl. *jájčka*; dial. tudi *džộiec* (pkm.), *jicóe* (rez.), *jêce, jə̂ce, jicě* (Ramovš, Hgr. II 163; Rigler, Notr. gov. 29, 61), v 16. st. *iece* in *ieice* (Trubar), toda *Jajza* (Dalmatin); vulg. tudi *jájca* »testiculi«; k temu *jájcati se* »biti objesten«. Na staro psl. **aje* kažejo še adj. *jájen, jájnov*, (gor.), *jajnak* »ovarium« (Istra). Navadno adj. *jájčen, jájčji, jájčev, jájčast*; v fitonimih *pasja jajca* »Orchys«, *jájčar* »Taraxacum officinale«; *jajčnik* »Cantharellus cibarius«.

Splošno slov.; prim. sbh. *jáje, jájce*, mak. *jajce*, blg. *jajcè, ajcè*, csl. *ajce, jajce*, r. *jajcó*, ukr. *jajcé*, br. *jajcé*, p. *jaje, jajce, wajce*, č. *vejce*, stč. *vajce, vajc*, slš. *vajce*, gl. *jéjo*, dl. *jáje*, plb. *joji*. Psl. **aje*, **ajьce* < *ide.* **ōi̯o-*. Temu najbliže je iran. **āi̯a-*, prim. oset. *oik, aikë*, perz. *χāya* »jajce«. Podobno je tvorjeno srvn. *ei*, stnord. *egg*, krim. got. *oda*, dalje kimr. *wy*, pl. *wyau*, korn. *oy*. Toda lat. *ovum* »jajce« in gr. ᾠόν, ᾤιον kažejo na ide. **ov-jo-n*, vendar Szemerényi, KZ LXX 64 izvaja lat. *ovum* iz **oi̯om*. Povezave z ide. **au̯ei̯-*, **əu̯ei̯-* »ptič« so verjetne, vendar povzročajo glasoslovne težave (Berneker, I 26; Trautmann, 202; Vasmer, III 486; Meillet, Ét. 391; Specht, Dekl. 28; Pokorny, 86, 783).

**jâk** (adj.), f. *jáka*, dol. *jáki*, komp. *jâčji*, redko *jákši* »močan, trden, čvrst«; izv. *jáčiti, jâčim* »krepiti«, pf. *o-(po-)jáčiti*, impf. *o-(po-)jáčati, o-(po-)jačeváti*; *jáčiti se s kom* »tekmovati« (bkr.), tudi *jakováti se, jakévati se*; *jákost* »trdnost, trpežnost, kvaliteta«, dial. »krepost; gotovost« (pkm., bkr.); v 18. st. *jak* »tapfer«, *jakoſt* »Grossmut« (Gutsmann); adv. *jáko* »zelo« samo novoknjižno. Pomensko enako samo sbh. *jâk, jáka, jâko, jȁči*, toda *jȁkost* predvsem »krepost, trdnost«, dial. *jȁka* (f.) »množica, sila« (Črna gora); mak. *jak* »močan, čvrst«, *jáka zemja* »plodna prst«, adv. *jako* »pogosto«; blg. *jáko* »zdravo, čvrsto«, *jákost* »trajnost«; k temu še gl. *jakny* »močan, sposoben, čvrst«, a tudi že csl. *jačaj* »potior«.

Najbolj verjetno je treba izhajati iz ide. relativa **i̯o, *i̯e*, prim. csl. *jakъ* »kakšen, kakršen«, *jaky* »kakor«, *ako, jako* »kakor« (glej sln. *ako*), blg., mak. *ako*, str. *jako*, ukr. *jáko*, br. *jaki*, p. *jak, jaki*, č. *jako, jak*, starejše *ako, ak*, slš. *ako, jako*, gl. *jako, hako*, dl. *ako, jako* »kako«. K pomenskemu prehodu prim. gr. οἷος »kakšen« οἷός τε »sposoben« (Miklošič, 107). Pomensko se sin. *jakost* ujema s p. *jakość* »kvaliteta«; oboje kalk po latinščini. Slov. *jakъ* popolnoma odgovarja lit. *jõks, joks* »kakršen«. K starejšim zgrešenim primerjavam slov. *jakъ* »čvrst« z lit. *jėgà* »moč« (Jagić, JA II 366; Matzenauer, LF VIII 18) glej tudi Zubatý, Stud. II 99.

**jâl** (m.) »zavist, nevoščljivost, zloba« (vzh. štaj.), *jálen* (adj.) »zavisten, zmoten« (vzh. štaj., pkm.), *jâlnost* (f.) »zavist, zmota, ničevost«, v. *jáliti* »hliniti«, *jaliti se* »hliniti, hinavščiti, zavidati, pretvarjati se«, *jálec, jálnik* »zavistnež, hinavec«. Tudi sbh. kajk. *jâl*, čak. *jalan* poleg *jalnost, jalnik*. Miklošič, Lex. Pal. 4 navaja iz nekega glagolskega teksta csl. *alъ* »malopridnost, nemarnost« in misli na got. *aljan* »vnema«, kasneje v SEW 99, 425 na turš. *al* »prevara«, enako Berneker, I 28: Bezzenberger, BB XXVIII 160 primerja gr. ζῆλος, ζᾶλος »ljubosumnost, zavist«, dvomi Solmsen, IF XIV 435; Skok, I 751 loči sln. in kajk. *jâl*, kar je morda izposojeno iz madž. *ál* »varljiv«, medtem ko je štok. in blg. *ialan* (m.) »laž« iz turš. *yalan* »lažnivec, goljuf«.

**jálov** (adj.) »nerodoviten, brez haska«, tudi *jâl* (adj.); v 16. st. *jalov* (Dalmatin), v 18. st. *jal* (Pohlin), tudi *ialiti se* »postati jalov« (Pohlin), novejše *jaloviti*, knjižno *izjaloviti se* »ponesrečiti se«; *jálovec* »neploden samec«, *jálovica, jálovka* »neplodna samica«, *jalovina* »neplodna zemlja, odpadki pri rudi, neplodne živali ali rastline«; dial. *jálovka* »Narcissus poeticus« (Herpelje); manj jasno je *jálovec* »vrsta trte«. Pogosto v oronomih *Jalovec, Jalovnik, Jalovška, Jalovica, Jalova Brda, Jalov breg*, tudi mtpn. *Jalova dolina, Jalov rob* ipd. Prim. sbh. *jalov, jalovica*, mak., blg. *jalov, jalovica*, csl. *jalovъ* »sterilis«, r. *jálovyj, jalovíca*, ukr. *jálovyj, jalovýcja, jálivka*, br. *jálavy, jálaŭka*, p., gl., dl. *jałowy*, č., slš. *jalový*. Sorodno je morda lot. *ãlava* »jalova krava«, če ni to izposojeno iz r. (Mühlenbach-Endzelin, I 337). Bolj gotova se zdi primerjava z lot. *jêls* »oguljen, ranjen, nezrel« (Bezzenberger, KZ XLIV 328; Berneker, I 444; Trautmann, 107; z rezervo Vasmer, III 488). Dvomljivo Machek, Slavia VIII 214, ki povezuje *jalovъ* in *olъ* »pivo«, kar preklicuje v ESČ[2] 215 in primerja gr. ἅλιος »zastonj, zaman« s prehodom **jâl-* > **hâl-*.

**jalovišče** (n.) »vaba za rake«, tudi *jadlovišče* (Zalokar); prim. sbh. čak. *jȁlovišće* »vaba za ribe«, 1486 *s' ělovišćem* (Kolunićev zbornik). Izhajati je treba iz neohranjenega glagola **jědlovati* ali **jadlovati* iz ide. **ēd-* »jesti« ali v polni stopnji **ōd-*; lit. *ėda* »vaba«, lot. *ēda* in *ę̄sma* »vaba« poleg *ēslis* »požrešnež« (iz **ēd-lo-* kot sin. *jelo*); iz **ōd-* je lit. *úodas*, lot. *uods* »mušica« (avtor, JiS XVIII 139), s čimer primerjajo slov. *obad* (iz **obvōd-*), r. *vadenъ* »obad« in sln. *vada* »vaba«, r. dial. *uvada, privada* »vaba« (Novgorod). Slov. je pred *a-* normalna proteza *j-*, torej je *v-ada* lahko samo produkt kasnejšega, vendar še predzgodovinskega mešanja z baltskimi jeziki. O funkciji suf. *-išče*, ki pomeni prvotno potencirano lastnost osnove, npr. sln. *zelišče*, glej Taszycki, Slavia IV 213. Nesprejemljivo Skok, I 751, ki izvaja *ja(d)lovišće* iz *jàlan* »laž« ali iz *jalov*; enako Borys, Studia z fil. pol. i slow. 132 iz *jal* »laž«.

**jálovka** (f.) »Narcissus poeticus, radiflorus« (Istra); verjetno spada zraven tudi *jélovina* »vrsta trte« (goriš.). Zaradi sin. *jaglika*, sbh. *jaglika, jaglica*

»Narcissus« je ime verjetno po barvi iz **jeglov-*; prim. *jéglič, jáglič, íglič* »Primula acaulis« (Berneker, I 443). Dalje glej *jaglo*. Na križanje z drugimi besedami kaže tudi sbh. *jagudac, jagáčevina, jagačina* »Primula acaulis« (o tem Skok, I 746).

**jáma** (f.) v pomenu »antrum« samo sln. in stp.; pomen »fovea, fossa, tumulus« je splošnoslovanski; mak., blg. in br. tudi »brezno« kakor sln.; v rudniku »jašek«, dial. celo »špranja« (Brdce pri Kožbani); v tpn. prevedeno 1291 *Lůg*, 1414 *Gruben*, Jamski Grad 1185 *de Antro*, 1361 prvič *Jama*; hibridna tvorba *Landarska jama* < *l'andro* = *antrum*. Pogosto v tpn. in mtpn. *Jama, Jame, Jamna, Jamnica, Jamnik, Jamnice, Jamič, Jamina, Jamlje, Jamljice* (avtor, SVI I 232). Izvedeno *jâmnica* »sušilnica za lan, shramba za repo«, *jâmljič* »brazda, razor«, v 17. st. *jamizh* »sulcus« (Kastelec), v 18. st. *jamlizh* (Vodnik), redko *jâmek*; adj. *jámov, jámni, jámski, jâmnat, jámičast*; dial. *jámičati, jâmičkati* »kopati brazde« (vzh. štaj.); tpn. *Jamlje* iz **jam-l-jane*, 1297 *Jamliach*; cgn. *Jama* (prim. kaš. *jama* »gobec, usta«?), *Jamnik, Jamar*. Splošno slovansko *jama*; r. dial. tudi *ńjama*, č. dial. *d'ama*. Etimologija ni jasna; največkrat primerjajo gr. δι-ἀμάω »prekopljem«, ἐξ-ἀμάω »izkopljem«, ἄμη »lopata, motika«, ἀμάρα »jarek«, alb. *amë* »rečna struga« (alb. *jamë* »klet« iz slov.). Izhajati bi bilo treba iz **i̯ăm-*, ni pa izključeno, da je *j-* protetičen. Lidén, KZ XLI 395 je suponiral **ō(u)ma* in primerjal z avest. *ūnā* »brlog«, ir. *naimh* »votlina, grob«, srir. *(ḥ)uaim* »votlina«, stir. *huam* »specus«, gr. εὐνή »lože«. Rozwadowski, RS VI 53 in Lehr-Splawiński, Poch. 48 primerjata fin. *uoma* »globina, dol«. Ker je lot. *jõuma* »vdolbina« iz estonskega *juom*, ne more biti s tem v zvezi slov. *jama* (Zubatý, BB XVIII 251; Jagić, JA II 396). Dvomljiva je tudi primerjava z lit. *lomà*, lot. *lãma* »nižina«, lat. *lāma* »luža, kal« (Schulze, Kl. Schr. 59). Gebauer, SS I 611 je izvajal *jama* iz *ję̨ti, jьmǫ* (proti Meillet, MSL XIV 365; Berneker, I 444; Vasmer, III 489).

**jámbor** (m.) »malus, katarka«, starejše tudi *jámbora* (f.), v 16. st. *jarbol* (Dalmatin), *jarbolu* (Megiser), *jarbolo, jarbola, arbola*; izv. *jamborovje, dve-, trojambornik*. Izhodišče je lat. *arbor* »drevo«, kar je dalo furl. *arbul*, ben. *yuarbul*, dalm. rom. *juarbul* (Krk); oblika *jambor* je nastala po disimilaciji *-m-r-* < *-r-r-*; enako tudi sbh. *jâmbor, jámborje, trljamborica* poleg *arbor, jârbor*, starejše *arbul* (Dubrovnik), *jarbuo* (Mljet), tudi *jarbul* (m.). Podobno tudi madž. *árboc, ábroc, abrucfa, argucfa* (Benkö, I 172) in alb. *arburi i varkësë*. Glej Miklošič, 4; Berneker, I 30; Skok, I 56.

**jân** I (m.) »postat polja, vinograda, travnika, ki ga vrsta delavcev obdela naenkrat«, tudi »vrsta delavcev pri tem delu«, dalje »mejni kamen, meja« (Šmarje pri Jelšah), prim. *jan delati, na janu biti*; *jânar* »delavec v vrsti«, v. *janáriti, janováti*. Kakor č. *jána* »postat« verjetno izposojeno iz n. bav. *Jahn* »postat, vrsta delavcev«, srvn. *jan* (v tpn. Kretschmer, Einleitung 167), glej Lessiak, GRM II 280; Miklošič, Fw. 21; Berneker, I 445; Striedter-Temps, DLS 139). Manj verjetno samo prasorodno z n. *Jahn*, prim. sti. *yana* »Gang« (Miklošič, VGr. I 321; Šmilauer, NŘ XXVIII 82; Machek², 216). Kalk po latiniziranem langobardskem *jānus* »soseska, občina« je sln. *srenja* < **sьręd̨ьńa* in ne iz **srědьńa*, kot misli Miklošič, 292.

**jân** II (m.) »prepir, kreg« (vzh. štaj.), npr. *strašen jan so imeli*. Nejasno; če je domače, je tvorjeno kot hidronima sbh. *Luda Jana*, blg. *Jana*, r. *Jana* (Novgorod), *Janka* (Wilna), nvn. *Jahna* (Šlezija) iz **ei̯-* »iti, teči« (Rozwadowski, RS VI 64). Pomensko blizu je lit. *jódytis, jodinė́tis* »togotiti se, razjariti«, lot. *jàdeklis* »objesten, trmast človek«. Ide. **i̯ā-* podaljšava k **ei̯-* je tudi v *jata, jahati, jar*.

**Jánez** (atpn.) iz lat. *Johannes*; izpričano najprej na zahodu, tako 1240 *Janes* (M. Kos, Prim. urb. II 302), 1377 *Janes* (I 65), 1400 *Janes* (II 199), 1485 *Jannes* (II 148), tudi 1377 *Janis* (I 63, 83), kar je mogoče brati tudi *Janež*; poleg tega še oblike *Janž*, 1448 *Janns* (I 122, 126); *Janžě*, 1460 *Jannse* (II 203), 1448 *Jannse* (1 132), 1494 *Jannse* (II 213); *Janko*, 1498 *Janngko, Jangko* (II 230), dem. 1498 *Jannschicz* (II 242). V tpn. večkrat *Šentjanž, Sv. Janez*, tudi mtpn. *Jánževa górca, Janeževo sušje*; cgn. *Janež, Janeš, Janič, Janšek, Jančič, Janežič, Janžekovič, Janže, Janžič, Janževič*. Glej tudi *Ivan*.

**janež** (m.) »Pimpinella anisum, Anethum, Foeniculum«, tudi *óneš, ójnež*; v 16. st. *janesh* (Megiser); lat. *anīsum, anēsum* < gr. ἄνισσον je prešlo v večino evropskih jezikov; prim. n. *Anis*, srvn. *anīs, enīs*, frc. *anis*, it. *àniso* itd.; sln. *ónež, ójnež* je kot sbh. *onajz, onajs, onliz* in slš. *onajs* sprejeto iz bav. avstr. *aneis*; sbh. *januš* je kakor sln. *janež* naslonjeno na antroponim *Janež, Januš*; sicer je sbh. *anež, aniž, aniz* kakor č. *anýz*, stč. *anéz*, p. *anyž*, ukr. *anyž*, r. *anis* izposojeno naravnost iz lekarniške latinščine (Janko, ČMF XIII 216) ali s posredovanjem nemščine (tako Berneker, I 29; Striedter-Temps, DLSkr. 100; v DLS 139 izvaja *janež* < *Áneis*). Sbh., mak. in blg. *anason* je iz turš. *anason* < gr. ἄνησον, ἄνηθον (Schrader, RL 1 265 razlaga kakor ἄνημος »dišeč«; Boisacq, 62 in Oštir, Beiträge 111 suponirata neindoevropski izvor).

**jániš** »purman, Meleagris gallopavo« (kor.); izposojeno iz kor. n. *jānisch*, štaj. n. *Janisch* »purman«, zgodnje vn. *indianisch han* (Kluge, 796). Širši areal ima ime samice *jána* »pura«, skrajšano iz **indiana*. Iz lat. *indiānus* je tudi sbh. *indijun*, p. dial. *indijun*; sbh. *indijot* je iz it. *indiotta*. V drugih slovanskih jezikih izvedenke iz adj. *indicus*, p. *indyk*, slš. *indyk*, r. *indjúk, indýk*, ukr. *indýk, hyndýk*, br. *indýk*. Tudi frc. *dinde, dindon* »purman« < *poule d'Inde* (Berneker, I 430; Vasmer, I 482; Striedter-Temps, DLS 139). Glej tudi *morak, purman*.

**jânka** (f.) »vrsta ženske obleke« (dol., vzh. štaj.), tudi *jánkara, jânčica* in *jenčnik* (m.), *jenčnják* (m.), v 18. st. *janka* »Schurtz« (Megiser). Izposojeno iz n. *Janker* »vrsta moške ali ženske obleke«, v 16. st. *Jencker*, bav. avstr. *Jänker*, etimološko nepojasnjeno (Kluge, 330; Caf, Vestnik I 62; Striedter-Temps, DLS 139). Morda nazalizirana dubleta k n. *Jacke*, kar je sprejeto v sln. *jâkna*; iz frc. *jaquette* je mladoknjižno *žaket*. Zadnje izhodišče je hebr. atpn. *Ja'akōβ* »Jakob« (Lokotsch, 929; Wartburg, V 8).

**jântar** (m.) »glēsum, sucinum«, adj. *jántarjev, jantarski, jantarjast*. Kakor sbh. *jȁntār*, mak. *jantar*, blg. *jantàr*, ukr., br. *jantár*, č., p. *jantar*, slš. *jantár*, dl. *jantař* je izposojeno iz r. *jantarь*, v 16. st. *jentarь*, kar je verjetno prevzeto iz lit. dial. *jentaras, geñtaras, gintãras* »jantar« (Miklošič, 99; Berneker, I 445; Brückner, KZ XLVIII 149; Fraenkel, 152). Baltska beseda, lot. *dzintars, dzĩtars*, stprus. *gentarn*, ni jasna. Možno je sorodstvo z ugrofinskimi nazivi smole, prim. madž. *gyanta* »smola, lošč«, *gyantár* »jantar« (Lokotsch, 1004; Rakstu krājums 149), glej tudi Petersson, Heteroklise 62, proti temu Vasmer, III 491. Sln. v 18. st. *ſmolſki kamen* »Bernstein« (Gutsmann), *okshtàn* »sucinum« (Pohlin), prim. sbh. *okstan* (Belostenec, Stulić) iz srvn. *Agstein, Augstein*, to pa iz lat. *achates*. O let. *glīsis* »jantar«, lat. *glēsum*, srspn. *Glar* »smola« Bezzenberger, KZ XLIV 291; Mühlenbach-Endzelin, I 627; Fraenkel, Balt.-Slav. 22.

***japati** (v. impf.); psl. **(j)apati*, izpričano v stč. *japaj nebesa* »contemplare aethera«, tudi »quaerere« in v adv. *nedojiepie* »nenadoma«, *nejapný* »improvisus«; csl. *zaapъ, zajapъ* »domislek, privid«, r. *vnezapnyj* »nenaden«, gl. *njejabcy*, dl. *njezjabky* »unversehens« (Berneker, I 29; Machek², 216) je verjetno ohranjeno v sln. *zapik* »vzklik pri otroškem lovljenju« iz **zajapъkъ*, *zapiček* »azil, skrivališče« (Ig), vplivano po *zapičiti si* (*v glavo*) »domnevati«, *zapikovati se* »zatekati se v skrivališče«. Tudi sln. *opelj*, g. *opelja* »videz, ogled, domneva« kaže na **o-japelь*; prim. tudi cgn. *Japelj*. Sorodno je lat. *opinor* »dozdevati se« iz ide. **op-* »izbrati, dati prednost, meniti« (Pokorny, 781).

**jâr** (f.), g. *jarî* »mesto, kjer se voda v reki peni«, tudi *jarína*; k temu *jaríti, jeríti* »peniti se, vrtinčiti se«, *jaríti se* »valoviti, vrtinčiti se«. Primerjati je mogoče samo r. dial. *jarъ* »Stromschnelle«. Berneker, I 447 povezuje z *jarъ* »rezek, hud«. Zaradi oblik sln. *îr* »vrtinec, tolmun«, *virij* in *voda se iri, jeri* »peni« dvomljivo; morda križanje več različnih osnov. Glej dalje *îr*.

**jâr** (adj.) »spomladanski«, npr. *járo žito* »spomladi posejano«, *jara kokoš* »letošnja«, *jara gospoda* »na novo nastala«; v 18. st. *jaru* »pomlad« (Pohlin); v izvedenkah *jârec* »enoleten koštrun, kozel«, dial. *jarȅ*, g. *jaréta* (goriš.), *jârše* (Hrušica), *jârček, jârčič, jârče*, dalje *járica, jârčica, jârčka, jârička, jârka, jârkica* »enoletna kokoš«, dial. *jarčâd* »mlada drobnica« (bkr.); v. *járčiti* (*se*) »pariti se«. Prim. sbh. *jâr* (f.) »jaro žito«, tudi *járik, jarìna*, blg. dial. *jarà* »pomlad«, r. csl. *jara* »pomlad«, r. *jarь* (f.) »jaro žito«, *járyje pčëly* »prvi roj«, *jarovík* »enoletna žival ali rastlina«, *jaríca, jarína* »jaro žito«, ukr. *jarь* (f.) »pomlad«, br. *jaryca*, p. *jar* (m.), *jarz* (f.) »pomlad«, *jary* »letošnji«, č. *jaro* »pomlad«, *jarý* »letošnji«, slš. *jar* »pomlad«, *jarý* »svež«, gl. *jeríca* »jaro žito«, dl. *jarica* »isto«. Psl. **jarъ* je sorodno z avesta *yārə* »leto«, gr. ὥρα »pomlad, čas«, got. *jēr* »leto«, lat. *hōrnus* »letošnji«, stvn. *hiuru* »letošnji«, kimr., bret. *iar* »kokoš«, lit. *jẽras*, lot. *ję̄rs* »jagnje«; vse iz ide. **i̯ōr-*; prim. konzonantična osnova je analogno po drugih besedah za letne čase prešla v različne deklinacijske tipe (Berneker, I 446; Vasmer, III 494 z literaturo). Pomen *jarina* »volna«, sbh. *jàrina*, blg. *jàrina*, csl. *jarina*, r. *jarína* v sln. ni izpričan, vendar cgn. *Jerina*.

**jâr** (adj.), f. *jára* »vzkipljiv, nagle jeze«, npr. *jara kača*, dial. tudi *jara peč* »močno razžarjena«, tudi *járen* (adj.) »hud, nagel«, npr. *járno hoditi*; k temu cgn. *Jarnik*; s preglasom *ja-* > *je-* spada sem tudi dial. *jérek* »trpek, žarek« (Kranjska gora) in *jerevîn* »hud veter« (Črni vrh); verjetno je tudi *žárek* »žaltav« iz **jьz-jarъkъ*. Domače je tudi *jarati* »lamentieren«. Verjetno so iz te osnove tudi cgn. *Jeraj, Jeran, Jerak, Jerala*. Iz drugih slov. jezikov je izposojeno *járek* (adj.), npr. *járko sonce*, enako *razjáriti* »razjeziti«, *razjárjen, razjárjenost, jarôst*. Prim. sbh. *jȁra* »vročina«, *jārōst* »jeza«, *járiti* »burkati«, mak. *jarost, jarosten*, blg. *jara* »žar«, *jarost* »jeza«, *razjarjà, razjerjà*, csl. *razjariti, razjarjati, jaro* »ferociter«, *jarostь, jarostivъ*, r. *járyj, járostь, jarítъsja, járnyj*, ukr. *járyj*, p. *jarzyć się* »iskriti se«, č. *jařiti se* »hujšati (o bolezni), slš. *jarý* »zelo mrzel«, *jarit'sa* »jeziti se«, gl. *jara* »zelo«, *jěry* »žarek«, dl. *jěry* »oster, žarek, jezen, grob«. Pogostna osnova v slov. atpn. tipa *Jaroslavъ, Jaromĕrъ* ipd. Psl. **jarъ* iz ide. **i̯ōros*; sorodno je gr. ζωρός »ognjevit, močan, čist (o vinu)« ἐπιζαρέω »napasti, naskočiti« (Solmsen, KZ XXIX 349); morda tudi lat. *īra* »jeza«, sti. *írasyáti* »jezi« (Kretschmer, KZ XXXI 384; J. Schmidt, Vok. II 358). Glej tudi Berneker, I 447; Trautmann, 108; Vasmer, III 494.

**jarbolec** (m.) »erysipelas, šen« (Suhor), tudi hdn. *Jarbol* (Podklanec). Nejasno; po Štreklju, LMS 1894, 4 tega tabuiranega nadomestila za bolezen ni mogoče ločiti od sinonimov *urbânec, vrbânec*. Matzenauer, CS 372 in 416 opozarja pri sbh. kajk. *vrbanac, vrbanec* (Habdelič, Belostenec) na madž. *orbáncz* »erysipelas«, iz tega tudi rum. *orbanț, orbalț* in manj verjetno na it. *fervenza* »aestus, ardor« (o tem Battisti-Alessio, 1626) iz lat. *fervere*, furl. *ferbint*. Bolje Štrekelj, l. c., ki izhaja iz *Urbanus*, prim. n. *St. Urbans Plage* »hitziges Fieber« (Schmeller-Fromman, I 138). Podobno Skok, III 620.

**jârek** (m.) »fossa«; dial. *járčiti, objárkati* »kopati jarke« (vzh. štaj.); pogostno v mtpn. *Jarek, Jark, Jarček, Jarki*. Prim. sbh. *jârak*, ukr. *járyk, jéryk*, p. *jarek*, slš. *jarok*, starejše *járok, járek*. Iz slov. jezikov je alb. *jerug* »potok«. Sem spada tudi sln. *jarúga*, ki ni izpričana v mtpn., sbh. *jàruga, járužica, jàružina*; tudi str. *jarúga*, ukr. *jarúha*, p. *jaruga* in iz slov. tudi rum. *erugă* »raka«. Verjetno stara izposojenka iz turanskih jezikov. Ruskemu *jár* »strm breg, brezno«, tudi blg., ukr., p. *jar*, č. dial. *jár* pomensko ustreza osman., tatar., baškir. *yar* »strm breg, brezno«. Psl. **jarъkъ* in *jaruga* manj ustreza osman. *yarik* »špranja, razpoka«, džagat. *yaruʒ* (Miklošič, TEl I 316; Nachtr. 248). Pomensko bliže je osman. *arik* »jarek, kanal«, iz tega madž. *árok*, a tudi kirg. in kazan. *arīk* »fossa«. Nepregledno; morda križanje dveh osnov. Glej tudi Berneker, I 445; Vasmer, III 492, 494). Nemogoča je primerjava z lit. *júra* »morje« (Jagić, JA II 396).

**jásen** (adj.), *jásna, jásno* »serenus, clarus«; v 16. st. *jaſnò* (Krelj); k temu *jâs* (m.) »svetloba, lesk, blišč«, *jása* »mesto brez dreves v gozdu«, *jásnič* (m.), *jasníca, jasnína* »nebo brez oblakov«; *jasníti se*;

knjižno *ob-* (*po-*)*jasniti* »deutlich machen«, tudi *pojásniti*, *pojasnílo*, *jásnost* (f.), *jasnǫ́ta* »Deutlichkeit«. Zanimivo je dial. *jasna devojka* »iskra, živahna« (pkm.). V tpn. in mtpn. *Jasno*, *Jasnik*, *Jasenca*, *Jasenec*, *Jasnarica*, *Jasno brdo*. Splošnoslov.; sbh. *jȁsan*, *jȁsna*, mak., blg. *jasen*, csl. *jasьnъ*, r., ukr. *jásnyj*, br. *jásny*, p., gl., dl. *jasny*, č., slš. *jasný*. Psl. **ěsьnъ*; sorodno je lit. *áiškus* »očividen, razumljiv«, tudi *éiškus*, *iškùs* »isto«, *aikštė̃* »jasa« (glej tudi *iskra*). Izhajati bi bilo treba iz prvotnega **ěsknъ*, z ohranjenim *-k-*, prim. ukr. *jaska* »blišč, zvezdica« (Persson, Btr. 950; Berneker, I 276). Van Windekens, BSL XLI primerja tudi toh. B *yok* »barva«, *yesān* »jasen, razumljiv«, tako tudi Machek², 218, ki suponira prapomen »lesk, svetloba«. Manj jasna je povezava s sti *yā́ças* (n.) »lesk, ljubkost« (Miklošič, 101; Trautmann, 4; Pedersen, IF V 43). Dvomljivo Mikkola, Ursl. Gr. I 165, ki misli na *javiti*, *um* z izpadom *-vь-*, sti. *āvíš* »jasen«. Zaradi *iskra*, p. *jaskry*, *jaskravy* »iskriv« se zdi, da spada *-k-* h korenu.

**jâskati**, *jâskam* (v. impf.) »glasno kokodakati (o kokoših)« (vzh. štaj.), tudi »vpiti, tožiti« (vzh. štaj., dol.), pri Vodniku »lamentieren«. Prim. blg. *jaskam* »boleć, bić, szturchać«, p. *jaskać* »kričati, vpiti«, *jaskotać*, *jazgotać* »hrumeti, kričati«, *jaskot*, *jazgot* »hrup«, slovin. *jazgot* »klepet«, *jazgùǫtac* »klepetati«, slš. *jaskat'*, *jaskolit'* »kričati od veselja«, *jask* »krik«, č. dial. *jaskat* poleg č. *jásati*, *jasovati*, stč. *jásati*, *jásavý*, *jas*; gl. *jaskać*, dl. *jaškaś*. Verjetno onomatopeja (Berneker, I 448). Gebauer, SS 1 603 je mislil na psl. **ěsьnъ*, kar pomensko ne ustreza. Machek², 217 primerja n. *jōlen* »vriskati«. Liewehr, Sprachwiss. in Einzeldarstellungen, 119 opozarja na r. *vizg*, *vizgátь* »piskati, vreščati«, str. *viskati*, p. *wiskać*, *wiszczeć* (o tem Slawski, I 531).

**jâsli** (f. pl.) »Futterkrippe«, dial. tudi *jâsle*, g. *jâsel* in *jâsla* (n. pl.); v 16. st. *jaſli* (Dalmatin, Megiser); dem. *jâslice*, *jâselce* »praesepium«. Prim. sbh. *jȁsli*, *jȁsle*, tudi *jȁslo* (Istra), *jȁsla* (n. pl.); mak., blg. *jasli*, blg. dial. tudi *jâsla*; csl. *jasli* (Cloz., Supr., Ostrom.), r. *jásli*, ukr. *jaslá* (n. pl.), br. *jásli*, p. *jasła* (n pl.), dial. *jasle*, *jasły*, č. *jesle*, stč. *jěsli*, slš. *jasle*, gl., dl. *jasła*. Psl. **jasli* (f. pl.) in **jasla* (n. pl.) < **ōd-slo-*, polne prevojne stopnje k **ēd-* »jesti«; prim. lit. *ėdžios* »korito za krmo«, got. *uzēta* »korito« (Trautmann, 66; Meillet, MSL XIV 336; Ét. 416; Berneker, I 273; Vasmer, III 496). Iz slov. je tudi rum. *esle*, *iesle* »korito«.

**jasmin** (m.) »Jasminum officinale«, tudi *jezmin*, *jazminovec*, *jakmin*; preneseno tudi na druge eksotične grme. Prim. sbh. *jasmin*, *jasamin*, *jelšamin*, *jelžemin*, *delsàmin*, mak., blg. *jasmin*, r., p., č. *jasmin*. Sprejeto preko lat. *jasminum*, it. *gelsomino*, ngr. γιασεμί, γιάσουμί (> alb. *asēmin*) iz perz. *jâsēmīn* (Miklošič, TEl, Nachtr. 50; Lokotsch, 942; Battisti-Alessio, II 1780).

**jaspra** (f.) »srebrn belič« tudi *jašper* (m.). Kakor sbh. *aspra*, *asprica* »turški srebrnik«, npr. *nemam aspre* izposojeno iz osman. *aspré* < gr. ἄσπρον »srebrnik« (Miklošič, TEl II 77). Iz sln. je štaj. n. *Asperl* »najmanjši (turški) srebrnik« (Štrekelj, ČZN, 1908, 46).

**jâstreb** (m.) »Accipiter«, tudi »Vultur fulveus, cinereus; Sarcoramphus papa«, tudi *jástreb*, v 16. st. *jaſtreb* (Megiser), v 18. st. *jaſtrob* (Hipolit), *jaſtran* (Megiser, 1744), dial. pkm. in čak. *jȁstrov*, adj. *jâstrebji*, *jâstrebast*; izv. *jastrebnik*, *jastrobnik* »Hieracium«, *jastrebina* »Galega offic.«, v tpn. in mtpn. *Jastrebci*, *Jastrebnica*, *Jastrebnik*, *Jastrebnjak*, *Jastrobnik*, *Jastreble*, *Jastroble*, *Jastroblek*, *Jastrobenke*, *Jasternik*, *Jasterníki*. Splošnoslov.; sbh. *jȁstrēb*, tudi *jȁstrijeb*, mak., blg. *jástreb*, csl. *jastrębъ*, r. *jastreb*, str. *jastrębъ*, *jastrebъ*, ukr. *jastrub*, p. *jastrząb*, star. *jestrząb*, č. *jestřáb*, star. tudi *jastřáb*, slš. *jastrab*, gl. *jastřob'*, dl. *jastšeb'*, plb. *jostrab*. Psl. **(j)astrębъ*, tudi **(j)astrěbъ* in **(j)astrǫbъ* (sln., ukr.). Fitonim »Hieracium« tudi č. *jestřábník*, slš. *jastrobník*, p. *jastrzębiec*, r. *jastrebinec*, sbh. *jastrebljak* »Hypochoeris«. Etimološko nejasno; redki sufiks *-ębъ* (*-ǫbъ*?) kot *golǫbъ*, *galeb*, lat. *columba*, *palumbēs*; nekateri suponirajo ide. **ōk'rə-*, gr. ὠκύς »hiter« (Meillet, MSL XI 185; Berneker, I 32).

**jâšek** (m.), g. *jâška* »navpični rov; rupa napolnjena z vodo«, tudi *jâška* (f.) »rupa, škatla«, dem. *jaščica* »vdolbinica, cvetni vratič«, tudi *jâškica* »puščica«. Gotovo spada zraven tudi *jačka* »srčni prekat« in pl. *jâčke* »lakotnice, slabine« (vzh. štaj.). K temu mtpn. *Jačka*, *Jačke*, *V jačkah*. *Pri jački* v imenih požiralnikov, svežih jam, kolov in kotanj. Tuma, Plan. vestnik XVII 203 omenja tudi *Jaček* (m.), *V jačkih* »imena navpičnih, skalnatih jam«. To ne more biti izposojeno iz stvn. *asc* »Schüssel, Becken, Boot« (Berneker, I 32), ker ni v slovenščini nikoli *ja-* za *a-*. Sorodno je sbh. *jàšak* »lončena posoda, amfora« (Brač). Primerjati je mogoče slš. *jask* »predor«, dl. *jašk* »vrat pri vrši«, p. *jaszcz* »posoda za maslo, skleda« in br. *jáška* »lesena posoda za zajemanje vode«. Slawski, I 521 sumi, da bi bile te besede izposojene iz stnord. *askr* »lesena posoda«, *eski* »koš, skleda«, kakor trdijo za str. *askъ*, *jaskъ* »posoda«, r. *jáščik* »zaboj«, sprejeto kot vojaški termin v p. *jaszczyk* »zaboj«, ukr. *jáščyk* »posoda za maslo« (Miklošič, 4; Berneker, I 32; Vasmer, III 503). Ker da sln. *-sk-* pogosto *-šk-* in *-čk-* *-šk-* (Ramovš, Hgr. II 291), lahko suponiramo skupno psl. obliko **(j)askъ*, **jašč-* iz baltoslovanskega **ōsk-* poleg **ōks-*, lit. *úoksas* »votlina, žlambor, panj, žrelo pri panju«, lot. *uoksts*, *ùoksts* »zadnjica, lakotnice«, *uoksta* »gnezdo žolne v drevesni votlini«, lit. tudi *uokstai* »čebele nabiralke«, lot. *uoksts*, *uoksta* »kraj, kjer se čebele spuščajo, čebela nabiralka; izvidnik, špion«. Mühlenbach-Endzelin, IV 415 in Fraenkel, 1165 povezujeta to z *úostas* »ustje«, prus. *austo* »usta«, slov. *usta* s prevojem *-ō-* : *-ōu-* (Bezlaj, Lingu. XI 26).

**játa** I (f.) »agmen«, tudi *játo* (n.), adv. *játoma* »trumoma«. K temu verjetno dial. *pojâta* »mrtvaški ptič, čuk« (Vipava). Prim. sbh. *jȁto* »trop«, tudi »bratstvo« (Črna gora), v nar. pesmi *jât* (m.), mak., blg. *jato*; r. csl. *jato*, r. dial. *játvo*, *jatvá*, *játovъ* »trop« (p. *jato* »čreda« pri Miklošiču, 101 ni izpričano). Psl. **jā-to* iz ide. **i̯ā-*, podaljšane stopnje k **ei̯-* »iti«, prim. ir. *áth* »gaz«, glej tudi *jahati*, *jar*, *jan* (Osten-Sacken, IF XXXIII 205; Brückner, KZ XLV 52; Persson, Beitr. 348; Berneker, I 450; Vasmer, III 498). Za sln. *pojâta* ni primera v slov. jezikih.

**jata** II (f.) »koča, votlina, jama«, izpričano samo pri Zalokarju, toda k temu g. i. *Jatna* (Šentrupert); navadno *pojâta* »šupa, kolnica, koliba«, redko *pojât* (f.), *pojâtina* »večja šupa«. Prim. sbh. *jȁta* »zavetje, streha« (čak.), dalje *jȁto* (Istra), *jâtara* »koča« (Lika) poleg *pȍjata*, *pȍjatica*, v 16. st. tudi *pajata*, v tpn. *Jatare*, *Pojata*, *Pojatište*, *Pojatišta*; mak. *pojata*, *pojatka*, blg. *pojàta*, *pojàtica*, csl. *pojata* »tectum, domus«, *jatьchulьnica* »neka stavba«. Iz južnoslov. jezikov so rum. *poĭátă* »staja«, arum. *pueatā*, madž. *pajta* »bajta«, alb. tpn. *Pojata* (Jokl, IF L 40). Severno slov. č. *jatka* »stojnica«, *jatky* (pl.) »klavnica«, stč. *jatka* »koča, votlina, tempelj«, slš. *jatka* »mesnica«, p. *jatka* »stojnica, klavnica«, dl. *jěta*, *hěta* »koča«, *jatka* »stojnica«, gl. *jětka* »koča«, *hětky* »stojnice«, br. *jatka*, ukr. *jatka*. Sln. *jâčka* »jama« ne more biti iz **jatъka*. Etimologija nejasna; ne more biti izposojeno iz n. *Hütte*, kot je mislil Miklošič, 101 (o tem Berneker, I 201). Matzenauer, LF VIII 26 je primerjal stprus. *poyato* »nomen predii«. Nemogoče Mladenov, 502 iz lat. *palat(i)a*. Lidén, Monde Oriental V 198 je primerjal z *játa* lit. *áit(i)varas* »mora, škrat«, ide. **oi̯tā* in fin. *aitta* »koča« (enako Oštir, Vogelnamen, 30); o drugih možnih razlagah lit. *áit(i)varas* Fraenkel, 4.

**játiti**, *játim* »opažiti hlev ali svinjak s slamo« (bkr.). Osnova je verjetno ista kakor v *jata*, *ptičja jata*. Prim. sbh. *jȁtiti*, *jâtim* »congragare«, *jȁtast* »affollato« (Voltiģi).

**java** »kamnolom« (Kras), v mtpn. *Pri Jave*, *Pri Javah*, *Javce* (Dutovlje, Devin, Kanal). Izposojeno iz furl. *giàve* »cava, miniera«, it. *cava* iz lat. *cavea* (Štrekelj, JA XII 458; Šturm, Ce fastu VIII 266; Hubschmid, ZRPh LXVI 77; Mende, RLS 72).

**jávalne** (adv.) »težko da, komaj da, menda« (gor., Tolmin, Posavje); morda spada sem tudi pkm. *jalno* »menda«. Levstik, Novice XXIV 405 je izhajal iz bav. dial. *jawolnet* »jawohl nicht«. Enako Bajec, SR V — VII 225.

**jáviti**, *jâvim* »nuntiare«, *jáviti se* »zglasiti se«; v komp. *iz-(na-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pri-)jáviti*, k temu *pojȃv*, *odjâva*, *objâva*, *prijâvnica*, *izjáva*; impf. *jávljati se*, prvič v 18. st. *javla se* »colligitur« (Pohlin); novo *jáven* »publicus«, *jávnost*, vojaško *jâvka*, *brzojáviti* »telegrafirati«. Živo še na severovzhodu, npr. *otrok se javi* »se rodi« (Haloze). Pomensko bogatejše v sbh., kjer je poleg *jáviti*, *jâvim* »nuntiare« tudi »gnati čredo, napotiti se, zbrati se«, mak. *javi* (*se*), blg. *javjà se*, r. *javítь(sja)*, ukr. *zjavýtysja*, br. *zjavicьca*, p. *jawić* (*się*), č. *javit* (*se*), slš. *javit'sa*, gl. *zjewić so*, dl. *jawiś se*; csl. *javiti* »ostendere«, *javljati*, *javьnъ*, adv. *javě*, *javьně* »manifeste«. Psl. **aviti* je sorodno lit. *ovyje* »bede«, *ovytis* »prikazati se v snu, v duhu«, lot. *ȁvîtiês* »govoričiti, čvekati«, toda iz slov. jezikov je lit. *prajȇvas* »čudež«, *jěvaidas* »pošast« (Fraenkel, ZSPh XI 36). Sem spada tudi sti. *āvíṣ*, av. *āviš*, *āvišya* »javno« (Fraenkel, IF LIV 126; Meillet, Dial. ide. 128; Mikkola, Ursl. Gr. I 155; Berneker, I 34; Trautmann, 21; Vasmer, III 477). Glej tudi *um*.

**jâvkati**, *jâvkam*, *jâvčem* (v. impf.) »stokati, vzdihovati«, pf. *jâvkniti*, *jâvknem*; izv. *jâvk* »stok«, *jâvkanje*, *jâvkavec*, *javkálo*.

Prim. sbh. *jàukati*, *jaùkati*, *jàučēm* »stokati, tožiti«, *jȁūk* »stok«, mak. *javka*. Izvedeno iz interjekcije *av*, *jav*, dial. tudi *avbe*, *ovbe* »joj«, sbh. *jao* »joj«. Pri severnih Slovanih p. *jaukać*, gl. *jaw* »joj«. Berneker, I 450 primerja podobno tvorjeno spvn. *jaulen* in angl. *yowl* »vpiti«.

**jávor** (m.) »Acer«, tudi v imenih drugih rastlin, npr. *javor*, *javornik* »vrsta trte«; izv. *jávorec*, *javorina*, *jàvorovina*, *jávorovje*, *jávorje*; izredno pogosto v tpn. in mtpn., npr. *Javornik*, *Javorje*, *Javoršek* (Bezlaj, SVI I 236); prvič se omenja v Avstriji 1142 *Jowerniz* (Schwarz, PDSL XXX 32); na Koroškem 1347 *Aw(e)rnich*, n. štaj. 1307 *Awernig*. Iz sln. je štaj. n. *Auer*, *Jauer* »Acer« (Štrekelj, ČZN, 1908, 46). Prim. sbh. *jȁvōr* (*jahor*, *jaor*), mak. *javor*, blg. *avor*, *javor*, csl. samo adj. *javorovъ* (Supr.), r. *jávor*, ukr. *jávir*, br. *jávar*, p., gl., dl. *jawor*, č., slš. *javor*, plb. *jovórə* (pl.). Iz slov. jezikov je lit. (*j*)*õvaras* »Acer« in madž. *javor*, *juhar*, *ihor*, *ihar* (Benkö, II 285). Po mnenju starejših raziskovalcev je psl. **avorъ* izposojeno iz germ. **âhor*, stvn. *āhorn* (Schwarz, JA XL 284; Kiparsky, SLG 229; Steinhauser, ZSPh XVIII 312). Pragerm. *êhura-* je gotovo sorodno z lat. *acer* »javor« in gr. ἄκαρνα »lovor« (Berneker, I 34). V germansko poreklo dvomita Stender-Petersen, 47 in Brückner, JF XXIII 626. Machek, LP 154 misli na paleoevropski substrat.

**javora** (f.) »Laurus nobilis« (Megiser, TP 785); tudi kasneje najdemo še *javorishk* »Lorberkranz« (Jarnik, Versuch 160). Pri Kastelcu v 17. st. je *jauor* tudi »Orobauche« in ime raznega plevela. Tudi sbh. *javor* poleg *lavor* iz lat. *laurus*. Štrekelj, JA XII 458 opozarja na ben. it. *oraro*, furl. *oràr*, *auràr* »Laurus nobilis« in furl. *aurèdule* »Daphne laureola«. O sbh. čak. *javor* »Laurus« glej tudi Vaillant, RÉS XII 91, drugače Skok, I 763.

**jâz** (m.) »votlina, luknja«, izpričano tudi v mtpn. *Pri jazi* (Branica); samo slovensko; splošno slovansko je **(j)ězva*, r. csl. *ězva* »rana«; to živi v sln. *jâzba*, *jâzbina*, *jâzvina* »votlina, luknja«, pogosto v mtpn. *Jázba*, *Na jazbih*, *Jazbi* (m.), tudi *Jazma*, *Jazme*, *Jazne*, *Jazbica*, *Jazbinje*, *Jazmíne*, *Jazvenik*, *Jazben hrib* itd. Sbh. v 14. st. *jazva* »rana«, enako blg. *jàzva*, medtem ko je v csl. tudi »votlina«; sbh. še *jȁzvina*, *jȁzbina* »votlina«, r. *jázva* »rana, poškodba«, *jázvina* »rana, brazgotina, votlina«, *jázvo*, *jazvecó* »ost, bodica«, ukr. *jázvá* »rana«, *jázvýna* »rana, brezno«, br. *jazva* »pokvarjenec«, p. *jaźwa* »jazbina«, č. *jízva* »brazgotina«, slš. *jazva* »isto«. Te oblike ustrezajo po tvorbi stprus. *eyswo* »rana«, toda lit. *áiža*, lot. *aĩza* »razpoka, špranja« iz **aiģ-* je bliže sln. *jaz*. V drugi prevojni stopnji je lot. *ìeza* »razpoka«, lit. *yžẽ* »strok, lupina«, *ižà* »polž« (glej *ižȅl*). Z lit. *ižti* »razpočiti« primerja Čop, Lingu. V 24 tudi het. *igā-* »razpočiti« (Miklošič, 101; Berneker, I 276; Trautmann, 68; Fraenkel, 4).

**jaz** (pron.) »ego«; v Briž. spom. *iaz* (III 1); Ramovš, Hgr. II 222 suponira splošno sln. *jàs* za psl. **azъ*; poleg tega najdemo v obrobnih narečjih tudi *jà*. Že v 15. st. se pojavi *yast* (Cel. rkp.) z energično eksplozivno razrešitvijo *s*-ove pripore. Protestantski pisci pišejo po večini *ieſt*, samo pri Krelju so dublete *Jas*, *ya*, *ye* in pri Stapletonu *ies*; v 17.

st. srečujemo poleg *ieſt* tudi *ias, jess, jes*; v 18. st. piše Gutsmann *jes*, pri prekmurskih avtorjih najdemo *jaſz* in *jas, jes*. V narečjih je v Reziji *jás, jàs, jęs* poleg *jà*; belokranjsko *jà*, prekmursko *d'es* in *d'e*; samo *jes* živi še v zvezah tipa *jès-na-vem, s'-na wajm* ipd. Oblika *jäz* je pri čakavcih živa v Kastavu in na Silbi, prvič napisana 1454 *jaz* v Istri. Obliko *az*, dial. *jaz, jaze* je ohranila bolgarščina. Mak. *jas*, dial. *jáska*; razen csl. *azъ, jazъ* srečujemo v č. in p. *jaz* do 15. st., toda plb. še *joz*. Po onemitvi končnega *-z* (o tem Solmsen, KZ XXIV 79) večinoma *ja*, sbh. *jâ*, č. *já*, plb. *jo*. Psl. najbolj verjetno primarno **jězъ* (Meillet, Slavia I 198), s podaljšavo ide. **eǵ-*, prim. lit. *áš*, starejše *eš*, stprus. *as* (*es*); za obliko ide. **eǵ(h)om* priča sti. *ahám*, avesta *azəm*, gr. ἐγώ(ν); prim. tudi lat. *ego*, arm. *es*, got. *ik*, stvn. *ich* (Knutson, ZSPh XII 94; Vaillant, Gramm. comp. I 183; Berneker, I 35; Vasmer, III 475).

**jâzbec** (m.) »Meles taxus«, v 16. st. *jasbez* (Megiser), dial. tudi *jâzvec*; presenetljiv je pomen *jâzvec* »gožica na cepeh«; k temu cgn. *Jazbec* in mtpn. tipa *Jazbeč dol, Jazbecova jama, skala, Jazbešíca, Jazbeški studenec*, hdn. *Jazbec* (Bezlaj, SVI I 337); izv. *jâzbečinja, jâzbečevka, jazvíca, jâzvečka* »samica«, adj. *jâzbečji, jâzbecov, jazbečevína* »koža, meso«, *jâzbečar* »vrsta psa«.

Prim. sbh. čak. *jàzbac*, kajk. *jazvec*, sicer *jäzavac*, dial. *jazbavac* (Kosmet), r. *jazvéc, jazvó, jazvik*, ukr. *jazvecь*, str. *jazvь, jazvьcь*, p. *jaźwiec*, č. *jezevec*, stč. *jěz(e)v*, slš. *jazvec*, dl. *jazw, jaz*. Prvotni pomen »votlinar« k *jazva* je verjetno tabu; pomorjansko *məlc* je verjetno sled starega naziva, prim. lat. *meles* (Berneker, I 277; Vasmer, III 485; Machek,[2] 225).

**je-** »omejevalna predpona«, v zvezi z nikalnico sln. *nejeveren, nejevoljen, nejevera, nejevolja*, vendar tudi *jevereja* poleg *vereja*. Že Miklošič, VGr. I[2] 310 je opozarjal na csl. *nejętověrьnъ* poleg *nejęvěrъ* in na sln. oblike iz 17. st. *nejovira, neovera, nejoveren* (Stapleton), *neoveren, neovernost* (Skalar) in sklepal z rezervo, da bi bilo mogoče izhajati iz *jęti, jьmǫ*. Miklošič, SEW 69 se pri sln. *nejevera* vzdrži razlage in samo pri ukr. *nemovir, imovira* »zaupanje«, *neimovira, neimovirnyj* in star. br. *imověrьje, imověrьnyj* »verjeten« dopušča *jęti, jьmǫ* (SEW 103). Kasnejši avtorji, kakor Jagić, JA V 161; Berneker, I 429; Vasmer, II 218 izhajajo iz *jęti, jьmǫ* v vseh primerih. Fraenkel, JA XXXIX 85 suponira imperativno obliko. Vendar je mogoče misliti na staro **-en-*, psl. **-ę-*, ki ima v baltskih jezikih omejevalno funkcijo, npr. lit. *į̃dukterė* »rejenka, posvojena hči«, lot. *ēdzeltens* »nekoliko žolt«, *iẽvelgans* »nekoliko prevlažen«, *iẽsânis* »nekoliko od rok« (Būga, RR II 426). Isto *ę-* je sbh. *sujevjeran* »praznoveren«, *sujevjerje*, str. *nejavěrъ, nejęsytь* »pelikan«, kjer vidita Meillet, Ét. 168 in Pedersen, Kelt. Gr. I 45 redukcijsko stopnjo negacije *ne*, got. *un*, lat. *in* itd. K temu še str. Νεασήτ »brzica na Dnjepru« (Konst. Porfirogenet), tpn. *Perejaslavъ* itd. S kontrakcijo verjetno sln. *nadûha* »astma« iz **ne-ję-ducha*, ukr. *jaducha, jaduch*, r. dial. *jadúcha*, dl. *jaduš, jadušiwy*, gl. *jadušiwy*. Dalje sln. (*n*)*obeden* iz **ob-ję-jedьnъ*, č. *žádný*, p. *żadny* < **jьz-ję-jedьnъ* (avtor, JiS XVI 161 d.).

**jẹ̑bati**, *jệbam* (v. impf.) »futuere« zastarelo; vulg. *zajebávati* »sekirati«; postv. *jẹ̀b* (m.), *jébec, jebáč*; cgn. *Jelačin* iz **jebačin*. Prim. sbh. *jèbati*, dial. *jébiti* (kajk.), blg. *ebà*, r. *etí* (*etь, ebátь*), *ebú*; ukr. *jebáty, jéty, jebú*, p. *jebać*, stč. *jebati, jebi*, gl. *jebać* »goljufati«, dl. *jebśa* »prevariti«. R. *etí*, ukr. *jéty* in sbh. *jèpsti* kaže na prvotno **jeb-ti, jebǫ*. Sorodno je sti. *yábhati*, gr. οἰφέω, οἰφάω, οἴφω (Specht, KZ LIX 121; Berneker, I 432; Trautmann, 107; Vasmer, I 388). O kletvici *j. ti mater* glej paralele Koštiál, Etnolog X—XI 62; poskuse razlage Zelenin, Tabu II 18.

**jẹ̑cati**, *jệcam* (v. impf.) »singultire«, tudi *jecljáti, jecljâm, jêckati, jêckam*; izv. *jécanje, jecljânje*, adj. *jécav, jecljäv, jecljiv*, k temu *jécavec, jécavka, jecljâvec, jecljâvka*; v 16. st. *jezati* »balbutire«, *jezavez* »balbus« (Megiser). Pomensko enako je zah. sbh. *jẽcati, jẽcâm, jecavica, jẽcav, jecalo* (Istra) in *jẽckati, jẽckam, jeckav, jẽckavec* (Dubrovnik). Miklošič, 104 in Berneker, I 267 izvajata iz psl. **ęčati, *ęčǫ*, kar je dalo sln. *jéčati, ječím* »stokati«, izv. *jẹ̀č* (m.), *jéča* (f.); v 16. st. *Bug poſhle ... boleſen, Jezho jnu to ſmert* (Trubar), *ječânje*, sbh. *jéčati, jéčim*, mak. *jači, jačka*, blg. *ječim*, r. dial. *jačátь*, ukr. *jačáty, jačyty*, č. *ječiti*, slš. *jačat'* »stokati«.

Primarno **(j)ęk-* je izpričano v sln. *jékati, jêkam, jékniti, jêknem, jẹ̀k* (m.), *jéka* (f.) »odmev, klic«, *jekȍt*; sbh. *jèknuti, jèknem, jek* (m.), *jẽka*; mak. *jakne, jaknuva*; blg. *jeknem*; p. *jęk, jąkać się, jęknąć*; č. *jektati*; gl. *jakać*; dl. *jakaś, jekaś*. Osnova je onomatopeja; podobno je tvorjeno lit. *ungsti, unkšti* »stokati« poleg *iñksti* »stokati«, lot. *uñkstêt*, alb. *angój, nĕkóń* »stokam«, srvn. *anken* »stokati«, ir. *ong* »stokanje« (Trautmann, 70; Otrębski, Sl. Occ. XIX 31; Fraenkel, 10).

**jẹ̑ča** I (f.) »zapor«, zastarelo tudi v v. *ječati, ječiti* »držati v zaporu«; v 16. st. *jezha* (Megiser), v 18. st. *jezhati, jezhim* »in custodia tenere« (Pohlin). K temu *ječar, ječarica, ječarna, ječarstvo*.

Izvedeno iz **jętja* k *jęti, jьmǫ* (glej *jeti, jamem*). Pomensko blizu je gl. *jaty* (adj.) »zaprt« (Miklošič, 103; Berneker, I 429; Ramovš, Hgr. II 251).

**jẹ̑ča** II (f.) »ječmenova in ržena zmes« (gor.), Osamljeno; primerjati je mogoče samo br. dial. *éča, konьska eča* »konjska zob«. To ne more biti nezveneča oblika k **ědja*, kakor pojasnjuje Scjacko, Nar. leks. 9, ampak je gotovo **ękja* iz iste osnove kakor psl. **jęčьmy* »ječmen«, prim. kaš. *końsk'i jičm̃ónk* »Hordeum murinum, stoklasa«. Po tvorbi je najbliže lot. *anči, anciši* »Agrimonia eupatoria« (= sln. *jetranca*, sbh. *ježinica*) iz ide. **aŋk-* »upogibati«, prim. norv. dial. *ange* »brstič, kalček«, stnord. *ōll, āll* (< **anhla*), avesta *aŋkurá-h* »isto« (o tem Pokorny, 45). Z drugo prevojno stopnjo psl. **ǫkotь* »kavelj, sidro«, stprus. in lit. *anka* »zanka«. Dalje glej *ječmen*.

**ječáti**, *ječím* »stokati«, tudi *jéčati*; pf. *zaječáti*; v 16. st. tudi *jezha* »stok, ječanje«. Prim. sbh. *jéčati, jéčim*, mak. *eči*, blg. *ječъ*, csl. *ęčati, ęčǫ*, r. csl. *jačati, jaču* »vzdihovati«, r. dial. *jačátь*, ukr. *jačáty* »kruliti (o svinjah)«, č. *ječeti*. Psl. **jęk-* (glej *jecati, jekniti*); stara onomatopeja, prim. lit. *ungsti* »zavijati« tudi *iñgsti*, n. dial. *anken* »stokati«, alb. *angój* »tožiti« (Berneker, I 267; Machek[2], 219). Drugače

Toporov, LP VIII 210, ki malo verjetno povezuje z *navь*.

**ječerma** (f.) »ženski brezrokavnik« (Istra) »uskoški telovnik« (bkr.), v 18. st. *jezhèrma* (Pohlin; Valvazor, VI 331). Prim. sbh. *ječèrma* (narod. pesem, Vuk), v 18. st. kajk. *jicherma* (Belostenec), *jačèrma* (Primorje), *đečèrma* (na jugu), *gičerma*, *čerma* »brezrokavnik, volnena ženska obleka brez rokavov«. Izposojeno iz tur. *geçürme*, *yeçürme* (Korsch, JA IX 515; Škaljić, Turcizmi 247, 366; Skok, I 766).

**jéčmen** (m.) g. *ječména* »Hordeum vulgare«, v 16. *Iezhmen* (Dalmatin), dial. tudi *jáčmen*, *jáčmik*; *jačmik samopaš* »Hordeum distichum«, *ječmeníka* »Hordeum crinitum, asperum«; adj. *ječmę̂n*, *ječmę̂nji*, *ječmę́nov*, *ječmę́nast*; izv. *ječminka*, *ječmę̂nka*, *ječmę́novica*, *ječmenovka* »slama«, tudi *jéčnica*, v 18. st. *jezhenza* (Gutsmann), *ječmenják*, *ječmę́novec* »kruh«, *ječmeníšče* »polje«; *ječmênščak* »vrsta ovsa«.

Prim. sbh. *jèčam*, *ječmen*, *ječmik* poleg *jačam*, *jačmik*, mak. *jačmen*, dial. *ečmen*, *ičimen*, *ičumen*, blg. *ečemìk*, csl. *jęčьmy*, *jęčьmь*, *jęčьmenь*, adj. *jęčьněnь* (Zogr., Asem.), *jęčьnь*; r., br. *jačménь*, ukr. *jačmínь*, p. *jęczmień*, č. *ječmen*, slš. *jačmeň*, gl. *jačmjeń*, dl. *jacmjeń*, plb. *jącmén*; psl. *(j)ęčьmy*, g. *(j)ęčьmene*. V pomenu »argema« sln. *jéčmen*, *ječmenček*, v 17. st. *jezhmeniz per ozhéh* (Kastelec, Vorenc), sbh. *jä̀čmen*, *jačmíčak*, *čmíčak*, *čmicac*, p. *jęczmyk*, č. dial. *ječmik*, *ječné zrno*. Najbolj verjetno izvedeno iz ide. **aŋk-* »upogibati, kriviti«, prim. stvn. *ango*, *angul* »trnek, ost, bodica«, stisl. *angi* »ost, bodica« (glej tudi *jéča* II). Tako Berneker, I 268; Machek, LF LXIII 131; Mikkola, Ursl. Gr. III 44; Trubačev, VJ VII 132; drugi primerjajo z gr. ἀκοστή »ječmen« (Bezzenberger, BB XXVII 173; Mladenov, 163) in celo z gr. ὄμπνη »hrana, žito« (Charpentier, KZ XL 464). Oštir, AAS II 274 suponira substratno poreklo.

**jeda** (conj.) »če«; izpričano v 16. st. pri Krelju; prim. csl. *jeda* »če, ako« in Miklošič, Lex. Pal. 1150 omenja tudi star. vzh. sbh. *jeda*, blg. *eda* »če«; k temu tudi stč. *jeda*, *jedaž* »če, ako, kadar« (Gebauer, SS I 610). Enako je tvorjeno sti. *yadā*, *yadi*, *yad* »če, kadar« in lot. *ja* »če« iz ide. neutra **iŏd* k demonstrativu **io*, **iē* (Endzelin, Lett. Gramm. 825). Lit. *jéi*, *jeĩ*, *jéigu* »če, ako« je stari lokal, prim. tudi gr εἰ »če« (Fraenkel, 192). Csl. *jegda* »če« razlagajo bodisi iz *jego-goda* (Meillet, MSL XIII 29) ali kot kontaminacijo dveh tvorb, *jeda* in *gъ* (Fortunatov, Lekcii 305; Pedersen, KZ XXXVIII 419; Berneker, I 418).

**jedro** (*ję́dro*) (n.) »nucleus«, tudi »zenica, punčica«; v 18. st. *jedrze* »Augapfel, Augenlinse« (Gutsmann), dial. tudi *ôgrce* »Augenstern« (štaj.), naslonjeno na *oko* tudi *ôkrce*, *ókrc* »isto« (Šaleška dol.; Slovenj Gradec); k temu *jedríca* »četrt orehovega jedrca«, kol. *jedrovje*, *jêdrčje* (vzh. štaj.); adj. *jédrn*, *jédrnat*, *jédrčat*, *jédrnast*; novo *jédrnatost*, *jedrovitost* »precizno izražanje« se je razvilo preko *jédrnata beseda* »polna vsebina«. Dial. *jedrníti se* »uriti se« je produkt ljudskoetimološkega križanja z *jádern*, *jédern* »živahen, čil, hiter«. Splošno slov ; sbh. novo *jédro*, čak. dial. *jôdro* (Hvar) poleg *jézgra* »nucleus, granum«, mak. *jadro*, *jatka*, dial. *jatro*, *jetka*, blg. *jadrò*, *jàdka*, *jèdka*, *jъ̀dka*, csl. *jędro* »nucleum, testiculum«, r., ukr., br. *jadró*, ukr. pl. *jádra*, br. *jádry* »testiculi«, enako p. *jądro* : *jądra*, č. *jádro*, slš., gl. *jadro*, dl. *jědro*, plb. *jǫ'drö*. Psl. **(j)ędro* »nucleus« loči že Miklošič, 104 od *(j)ędrъ* »citus« in primerja sti. ved. *āṇḍā́m* »jajce«, sti. *aṇḍás* »jajce«, *aṇḍā́m* »testiculum« iz **ēndro-*. Enako Machek, KZ LXIV 262 in Iljinskij, JA XXVIII 45. Manj prepričljiva se zdi povezava z *(j)ędrъ* »uren« in gr. ἁδρός »čil, živahen, močan« (Fick, I 363; Berneker, I 456; Trautmann, 107). Še manj zadovolji primerjava s sti. *ádriṣ* »kamen«, ir. *ond*, *onn* »kamen« (Lidén, Stud. 82; Charpentier, JA XXIX 4) ali z lot. *idrs*, *idra* »gnil stržen pri lesu, mezgra«, gr. οἶδος »oteklina, nabreklost« (Preobraženskij, Trudy, I 134), prav tako primerjava z *jagla* (Brückner, KZ XLV 307).

**jédva** (adv.) »komaj«, dial. *jedvaj* (vzh. štaj.), *odvo* (ben.); v 16. st. *odvaj* (Krelj). Prim. sbh. *jèdva* »vix«, čak. *jedvä̀*, kajk. *jedvaj*; mak. *odva*, *odvaj*, blg. *jedvà*, *odvàj*, csl. *jedъva*, r. *jedvá*, str. *odvá*, ukr. *ledvó*, *ledví*, *ledvé*, br. *lédva*, p. *ledwa*, *ledwie*, stp. *ledwa*, *ledwy*, *ledwe* poleg *jedwa*, č. *jedva*, dial. *ledvé*, *ledvo*, *ledvy*, gl. *lědom*, *lědma*, dl. *lěbda*, *lěbdy*. Psl. verjetno **jedъva*, sestavljeno iz **ed-*, lat. *ecce* »glej«, osk. *ekkum* »idem«, lat. *ecquis* »kdorkoli«, nvn. *etwas* (Trautmann, 343; Mladenov, 159) in iz **-va*, prim. lit. *võs* »komaj«, *võsnevõs* »za silo« (Jagić, JA V 579; Brugmann, Grdr. II 3, 989; Vasmer, I 391); k temu tudi csl. *vasnь* »morda, komaj« in r. csl. *vaznь* »pogum, sreča« (L. Sadnik, Festschr. Vasmer 432). Razmerje *-e-* : *-o-* je morda samo stavčno-fonetična dubleta (Meillet SC², 123), v oblikah z začetnim *l-* je morda stara partikula *le* (Brandt, RFV XXII 132; Berneker, I 452), ali pa je *l-* samo fonetična zamenjava (Machek, 220). Pozornost zasluži tudi blg. *davà* »morda, komaj«.

**jégati**, *jégam* (v. impf.) »govoriti, omenjati, oznanjati«, pf. *jégniti*, *jêgnem* »reči, golsniti, ziniti« (gor., Tolmin, Poljane).

Prim. r. dial. *jagátь*, *jažítь*, *jazžítь*, *jažžítь* »vpiti, kričati«, *jagajla* »kričač« iz psl. **ęgati*. Būga, Rinktiniai raštai I 439 povezuje z lot. *indzêt* »stokati, godrnjati« in dalje z *ígt* (glej *jeza*). Zraven prištevajo tudi lit. *iñksti* »cviliti«, *iñgsti* »cmeriti« poleg *uñgsti* »ječati, ihteti« (= lot. *uñkstêt*), dalje alb. *angój*, *nëkóñ* »stokam, ihtim, tožim«, gr. ὀγκᾶσθαι »rigati«, lat. *uncare* »brundati (o medvedu)«, srvn. *anken* »stokati«. Verjetno stara onomatopeja (Bezzenberger, BB I 338; Matzenauer, LF VIII 34; Trautmann, 70; Vasmer, III 480; Fraenkel, 10).

Stvn. *jëhan* »govoriti«, srvn. *jëhen*, kar je začelo odmirati v 14. st., in štaj. *jechen*, kor. n. *jechen* »govoriti« (Pintar, LMS 1895, 14; Striedter-Temps, DLS 140) glasoslovno ne pride v poštev.

**jéglič** (m.) »Primula acaulis, Auricula vulgaris«; izredna pestrost oblik otežkoča rekonstrukcijo; tako *jeglec*, *jeglic*, *jegolček*, *jegovc*, *jeguc* poleg *jagolec*, *jagulec*, *jagolnica*, dalje *igolc*, *igovc*, *igovček*, *iguc*, *iguca*, *igelc*, *iglic*, *igavec*, *iglič*, *iguca*, *igelček*, *digovček*, *helovec*, *golčíca*, *govčíca*. Deloma tudi v imenih drugih rastlin, npr. *igalka* »Daphne blagayana« in tudi *jalovka* »Narcissus« (Herpelje) iz **jaglovka*. Tudi sbh. je *jàglac*, *jàglika*, *jàglica*, *jàgliče*, *jègliče*, *igliče*,

*jagórčika, jagórčevina,* deloma tudi »Narcissus«; poleg tega še *jagudac* »Primula veris«, *jagáčevina, jagačina, jàgovčina, jagotac.* Tudi mak. *jaglika, jaglička, jagliče* in blg. *iglika, jaglika, jangulika, jagulička, igličina, aglika.* Prim. tudi rum. *anglicel* »Primula«. Berneker, I 443 povezuje sbh. *jàglika jagla* »kaša«. Toda sbh. je tudi *jaglica* »Aegopodium«, kar je blg. *djaglica* in ukr. *jahlyca, djahlyca.* Mladenov, 701 povezuje blg. *jaglika* in *iglika* z *igla.* Skok, I 746 opozarja na lit. *uoglis* »poganjek«, *uogis* »rast« k *áugti* »rasti«. Verjetno križanje več osnov.

**jegúlja** (f.) »Anguilla anguilla«, *morska jegúlja* »Conger conger« (sin. *gruj*) dem. *jegúljica*; adj. *jegúlji, jegúljast, jegûljski, jegúljen*; metaforično tudi »človek, ki se izmika«, v. *jegúljiti* »loviti jegulje, izmikati, izvijati se«. Izpričano od 18. st. (Gutsmann). Sln. *jẽgulja* kaže na izhodno romansko **angullia*, po metatezi iz *anguilla* (Matzenauer, LF VIII 33; Šturm, ČJKZ VI 76). Sbh. *jègulja*, dial. *jèguja, angùlja, jangulja, janguja, angvela, janjula* iz različnih dalmatinskih in istrsko romanskih oblik (Skok, I 770); mak. *jagulja, jagula,* blg. *egùla, egùlja, jagulja.* Iz istega vira tudi madž. *angolna* z disimilacijskim *-ll-* > *-ln-* (Benkö, I 154). O medsebojnem razmerju lat. *anguilla*, gr. ἔγχελυς in slov. *ǫgorь*, lit. *ungurýs* (sln. *ogór, ogerc*) poleg *ǫžь* (*vož, gož, gosenica*) glej Havers, Sprachtabu 44; Pokorny, 43).

**jẹ̑klo** (n.) »chalybs«; v 16. st. *aklo* (Krelj), *jeklu* (Megiser), dial. tudi *óklo* (Ribnica), *aklö* (dol.), adj. *jeklên*, v. *jeklíti, jekláti, jekleníti*; izv. *jeklénka, jeklárna, jeklína, jeklenína.*

Izposojeno iz stvn. *acchil, cocchil*, srvn. *eckel, ekkel*, bav. n. *Eckel* (Miklošič, 219; Striedter-Temps, DLS 185), to pa iz stit. *aciāle*, lat. *aciārium* (Battisti-Alessio, I 26). Naravnost iz romanskih oblik je izposojeno sln. *ocel* (glej tudi *cev* in *celin*). Dvojne oblike *oklo* : *jeklo* so potegnile za seboj tudi domače *okẽl* »zob, čekan« poleg *kẽl* in psl. **kъlъ* (glej *klati*) *jekel, jekelj, jeklec* »zob pri statvah«. Enako razmerje je med *oklên* »zrnat, kompakten« : *klên* : *jeklên.* Po Miklošiču spada to k *jeklo*, vendar je lahko domače iz osnove *kliti, kal* (Bezlaj, Eseji 110).

**Jelar** (hdn.), pritok Maline-Tera, furl. *Èlar, Eler*, it. *Ellero*; brez starejše hist. dokumentacije. Verjetno predslovansko. Ribezzo, Studi Etr. 1 322 primerja hdn. Ἄλλαρος, it. *Allaro* v Bruziu. Druga literatura, kot Pais, Ital. ant. I 31 mi je ostala nedostopna.

**jélce** (n.) »ročaj« v 16. st. (Dalmatin), tudi *elze* »manubrium« (Megiser, Gutsmann), *helze* (Bohorič). Izposojeno iz stvn. *hëlza*, srvn. *hëlze* »ročaj, držaj meča« (Miklošič, Frw. 14; EW 84; Berneker, I 386). Toda č. *jilec*, stč. tudi *jilce* (pl.) in iz tega p. *jelca, jedlca* izvaja Machek[2], 227 iz srvn. *gihilze* »ročaj«. Nemške oblike so prevzete iz it. *else* »ročaj«, zadnje izhodišče pa je stfrank. **helt*, stfrc. *heute*, srfrc. *heude* (Wartburg, XVI, 194).

**jelen** (*jẹ́len*), g. *jelẹ́na* »Cervus elaphus«, že v 16. st. *jelen* (Megiser); redko f. *jelênka, jeleníca* »košuta« (Nar. pesem; Gutsmann); adj. *jelénji, jelẹ́nov*; po barvi ime goveda *jélen, jelêna, jelênka*; dial. *divji jelen* »Lucanus cervus« (Skrilje); fit. *jelênka, jelénščica* »Athamanta; Peucedanum cervaria«, *jelẹ́novec, jelenovo korenje* »Laserpitium, Cladonia rangiferina«, *jelenov jezik* »Scolopendrium vulgare«, *jelenovo silje* »Nardus stricta«, *jelenova goba* »Clavaria botrytis«, *jelenov koren* »Ambrosia maritima«, *jelenska trava* »Origanum dictamnus« itd.; tpn. *Jelenje* (iz atpn.), *Jelenja vas, Jelenik, Jelenk, Jelenšče, Jelendol, Jelenov žleb, Jelenčice,* 1291 *Gelentsschitz, Jelenče,* 1265 *Chelentz,* mtpn. *D'ilinjek* (pkm.), *Jelenščak* itd. (avtor, SVI I 239).

Prim. sbh. *jèlēn*, mak. *elen*, blg. *elèn*, csl. *jelenь*, r. *olénь*, ukr. *ólinь*, br. *alénь*, p., luž. *jeleń*, č. *jelen*, slš. *jeleň*. Sorodno je lit *ẽlnis* »jelen«, *élnias* »košuta«, lot. *alnis* »los« (glej *alcen*), stprus. *alne* »košuta« (glej *lanjec, lanož*), arm. *eln* »košuta«, gr. ἔλαφος »jelen«, lat. *alces* »los«, kimr. *elain* »košuta«, stir. *elit* »srna«, stisl. *elgr* »los», stspn. *elha* »los«. Sem prištevajo tudi stvn. *ëlo, ëlawer* »lohbraun, gelb« in toh. A *yäl* »gazela« (Berneker, I 263; Meillet, Ét. 431; Vasmer II 264; Fraenkel, 120). O domnevnem neide. sorodstvu Illič-Svityč, Opyt 272.

**jeles** (m.) »Clupea alosa«. Zanimiv sln. leksični ostanek. Galsko-romanski ihtionim *alausa* je izpričan v frc. *alase*, prov. *alauzo*, špan. *alosa* (Meyer-Lübke, 314; Wartburg, I 58); v Italiji je *alosa*, tudi *loscia, losia, losa* razširjeno samo na jugozahodu. Verjetno spada zraven tudi sbh. *lajka.* Nvn. *Alse, Else, Ilse* je izposojeno iz frc. *alose* (Bezlaj, Lingv. Balc. II 120). Slovanski ihtionim *jelьcь* »Leuciscus idus« primerjajo nekateri avtorji z galskim *alausa* (Loewenthal, WuS X 150), drugi z nvn. *Alant* »Scualius cephalus« (Vasmer, I 395; Machek[2], 221 misli pri tem na paleoevropsko poreklo). Pri sln. *jeles* ne moramo izhajati iz **jelьcь* s prenosom pomena na morsko ribo, ampak je treba misliti na **(j)ělusь* iz neznanega refleksa za *alausa.*

**jelita** (f.) »vrsta klobase« (bkr.), tudi *jeluta* (bkr.), *jelitnica* »godlja« poleg *olito* (n.) »črevo, danka« (kor.), pl. *olita* »črevesje«.

Prim. sbh. čak. *jelito* (n.) »vrsta klobase«, *olìto* »danka, drob«, č., slš. *jelito* (n.) »danka, klobasa«, p. *jelito* »črevo«, dial. *lelito* »danka, klobasa«, gl. *jelto*, dl. *jelito, jelto, jeluto* »čreva, drob«, br. *jalíty* (pl.) »modi«, r. *litónja* »devetogub«. Blizu je stprus. *laitian* »vrsta klobase«, če je to iz **alitian.* (Endzelin, ZSPh XVIII 122). Berneker, I 452 sklepa, da je začetno (*j*)*e-* : *o-* ide. prepozicija **e-, *o-*, toda njegova primerjava z gr. ἀλίνω »mažem«, λιτός »gladek«, lat. *linō* »mažem« se zdi Vasmerju, II 46 dvomljiva, prav tako sti. *láyate* »prilega se« in Holubova, 86 iz *liti*, **lьjǫ.* Machek[2], 222 misli na paleoevropsko poreklo in primerja lat. *botulus* »klobasa« (glej *budla*). Zanimivo je pri tem sln. *jẽlič* »tepec, butelj« (Tolmin) poleg č. *jelito, jelimán, jelimánek* »tepec«.

**jêlka** (f.) »Abies alba«, tudi *jêla, jêl* (f.), *jêlva* (akc. Tesnière, RÉS XIII 59); v 16. st. *jel* »Feychten, Pinus« (Megiser), v 18. st. *jödla, jödlovo drevo*, sin. *ſmreka* »Pinus« (Megiser[2]), *jedla, jela, jeuka* »Tanne« (Gutsmann), *jêdla, jela, jelu* »Tanne« (Pohlin); dial. so oblike z *-d-* izpričane samo na Koroškem, prim. *jẹ̑dǝu, jẹ̑dųa* »Tanne« (Zilja; o tem Grafenauer, JA XXVII 217), v tpn. tudi *Jedlovnik* (Kozjak), toda

1289 Jelonich, 1490 *Gelenigk*, morda vpliv sosednjega narečja (Ramovš, Hgr. II 195; KZ 47); na nemškem Štajerskem *Irdning*, ca. 1185 *fluuius Jedenich* in tpn. *Irdnig*, 1140 *Idinich*; tudi *Elz*, 1383 Edlncz, na nižje Avstrijskem *Edlitz*, 1083 *Edilize*, kasneje v 12. in 13. st. *Edelz*, *Edelize*, *Elez* (Štrekelj, ČZN I 88; Schwarz, JA XXXIX 163); verjetno tudi *Nadling* na Koroškem (Lessiak, PBB XXVIII 36), v Furlaniji *Adegliacco*, 1043 *Edilach* (Ramovš, Hgr. II 194). Zapisi *Erlach* za *Jevnico* pri Ljubljani so izjema na jugu, kjer srečujemo hdn., tpn. in mtpn. *Jela*, *Jelnik*, *Jelovica*, *Jelovo* ipd. (avtor, SVI I 238) regularno brez *-d-*.

Splošnoslov.; prim. sbh. *jéla*, starejše *jelva*, *jalva*, mak. *ela*, blg. *elà*, csl. *jelь* »Populus alba«, *jelije* »ἐλάτη«, r. *jelь*, ukr. *jelь*, *jilь*, *jalь*, *jálka*, *jalýcja*, br. *jelka*, p. *jodla*, starejše *jedla*, *jedla*, *jelka*, *jegla*, *jagla*, č. *jedle*, stč. tudi *jedl*, slš. *jedla*, gl. *jěala*, dl. *jedla*. Psl. **edla* in **edlь*, kar odgovarja stprus. *addle* »Picea«, lit. *ẽglė*, dial. *ãglė*, lot. *egle* »Picea« (Berneker, I 261; Trautmann 66; Vasmer, I 398). Morda je sorodno tudi lat. *ebulus*, *ebulum* »Syringa vulgaris« (Pokorny, 289); bliže je gr. ἐλάτη »Abies« (Machek, JR 35; LP II 148). Mikkola, Zb. Jagićev 361 primerja ir. *aidlen* »Abies«. Machek, idem. sklepa, da je ime paleoevropsko, enako že pred njim Oštir, Etnolog III 90. Za starejše ide. razlage je literatura zbrana pri Slawski, I 582.

**jeloš** (m.) »Aesculum hippocastanum« (bkr.). Verjetno iz **jьlьkъ* »grenak, trpkega okusa«; prim. č. *jirovec*, gl. *jěrowc*, dl. *jarow*, *jěrow*, *jerow* »Aesculum hippocastanum«, kar izvaja Machek, ESČ² 227 od č. *jařý*, gl. *jěry*, dl. *jary*, *jěry* »grenek«, sln. *jerek*, *žarek* »isto«. Ad **jьlьkъ* glej *ilka*, *žaltav*.

**jélša** (f.) »Alnus«, tudi *olša* in *jalša*; oblike *olša* prevladujejo na Koroškem (Ramovš, Zgod. čas. VI—VII 184), prim. v 18. st. *oushik* (m.), *oushje* (Gutsmann), *olſha*, *olſhnik*, *olſhje* (Jarnik), hdn. *Olsa*, 1464 *die Wels*, tpn. *Ovšenica*, n. *Oschenitzen*, *Ovšje*; na zgornjem Štaj. *Olschnitz*, v Kaisertal *Oischnitz*, *Eischnitz* (avtor, SVI II 60); tudi v Prekmurju *Olšnik*, 1366 *Olsinek*; na vzh. Štajerskem *jôsa*, tudi *joha*, dalje *ūša* (Gornji grad); vendar so tudi na jugu pomešane oblike *úša* (Kobarid), *wúša* (Robedišče), *jouša* (Štanjel), *woūsa* (Nemški Rut), *wóša* (Bohinj), *woūša* (Poljane), *wôu̯sa* (Železniki), *ōša* (Bitnje); v toponomastiki *Uševek*, *Uševica*, *Viševk* (Lož), 1209 *Olsnych*, *Olsnich*, 1283 *Olznich*, *Viševk*, *Višelnica*, *Ušje*, *Vovšje*, *Jušine* (Pintar, LZ 1914, 160). Vmes se pojavljajo oblike *jelša*, v 17. st. *jelſha*, *jelſhou drivu* (Kastelec), v 18. st. *jevſhje* (Pohlin), dial. *jə̄u̯ša* (Vrbovo, Dolnje Vreme), *ìeu̯ša* (Hrušica), *jôu̯ša* (Gornji Zemon), glej Rigler, Jnotr. gov.; v toponomastiki *Jelševnik*, *Jelšik*, *Ješka*. Oblike *jálša* so predvsem v Beli krajini in sporadično na vzhodnem Štajerskem, v toponomastiki *Javšína*, *Javšíne*, *Javšene*, *Javšenica*, *Javšjé*, *Jelšik*, *Pod Javšo* (avtor, SVI I 232 passim.). K temu *jelšnica* »Cobitis barbatula« (prim. č. *olšovka* »Phoxinus«) in *jelševka* »Pholiota mutabilis«.

Splošnoslov.; prim. sbh. *jelša*, *joha*, *joša*, *jalša* itd.; mak. *ehla*, *jevla*, *elfa*, *efla*; blg. *jelchà*; csl. *jelьcha*; r. *ólьcha*, *olьchá*, dial. *ëlcha*, *elócha*; ukr. *vil'chá*, *jil'cha*; p. *olcha*, *olsza*, stp. *olszyna*; č. *olše*, dial. *olšina*; slš. *jelša*, *lejša*, *jelcha*, *jalcha*, *jalša*; gl. *wolša*, dl. *wólša*.

Sorodno je n. *Erle*, stvn. *elira* (< **alisō*), lat. *alnus* (< **alisnos*), lit. *aĩksnis* »alnus«, lot. *àlksna* »jelšev gozd«, stprus. *al(i)skande* (Berneker, I 453 d.; Persson, Beitr. 893 d.; Kretschmer, Glotta XV 305 in XXII 104; Meillet, BSL XXV 161 in MSL XIV 470; Vasmer, II 266). Machek, JR 130 in ESČ² 413 domneva, da je osnova *alis-* paleoevropska.

**jemáti**, *jémljem* »accipere«; prvotno iterativna oblika k *iměti*; csl. *imati*, *jemljǫ*, redko *jemati* »sumere, conquirere«; v sln. nar. pesmi še *jémati*, *jémam* »začeti«. Podobno je staro sbh. in čak. dial. *jèti*, *ìmēm*, *jȁmēm* »vzeti, zgrabiti, začeti, lotiti se«, novo *ima* »je« in tudi novejše tvorjeno *jȁmiti*, *jȁmim* »zgrabiti, lotiti se«. V slovenščini se je *jemáti*, *jémljem* občutilo kot aspektni supletivizem k *vzéti*, impf. *jemâti*, *jêmlem* »accipere« (Pohlin, Gutsmann). Dalje glej *imeti* in *jéti*.

**jẹ́njati**, *jẹ́njam* (v. impf.) »nehati, popuščati«; pf. *odjénjati*, *pojénjati*, impf. *jenjávati*, *jeniévati*, tudi *hénjati*, *henjávati* (vzh. štaj., pkm., kor.) v 16. st. *eniai* »nehaj« (Krelj), *enjati* (Dalmatin), *einati*, *henati* (Megiser).

Prim. sbh. kajk. *jénjati*, *jenjam*, *jenjati*, *ènjati*, *hènjati*, *ànjati*. Miklošič, 212 izvaja iz *nehati*; temu osporava Berneker, I 386, ki izhaja iz madž. *henye* »len, brez dela«, *henyél* »lenariti« (iz slov.; Benkö, II 93). Še manj verjetno Matzenauer, LF VIII 29 iz madž. *enyhít* »krotiti, premagati«. Štrekelj, ČZN V 39 izvaja iz n. *aushengen* »unterbrechen, aufhören«; prim. pri Megiserju *enjati* »aufhören«, srvn. *hengen* »zugeben, geschehen lassen« (Lexer, I 1247), kar so kasnejši avtorji prezrli.

**jêpar** (m.), g. *jêparja* »vrsta posode«, tudi *jêmpar* »posoda za ribe« in po vsej verjetnosti spada zraven tudi *lêmpa* »vrsta brente« (Tolmin, gor.) (glej Štrekelj, LMS 1896, 152) in *lêmp* (m.) »brenta, čokat, zavaljen človek« (Tolmin). Skok, I 36 navaja tudi sbh. kajk. *ȁmper* »bakrena posoda za vodo« (Zagreb). Izposojeno iz stvn. bav. *einpar*, *eimpar*, *aimpar*, *eimper* poleg srvn. *eimber*, *ember* »Eimer« pred letom 1050, ko je bav. *-p-* > *-b-*. Vendar še danes kor. n. *ámper*, *émper* »Eimer« (Striedter-Temps, DLS 140). Starejša izposojenka iz stvn. *ambar* je **ǫborъ* (glej *oborek*), najmlajše *ájmar* iz nvn. *Eimer*.

**jéperga** (f.) »prenočišče«, tudi *jérberga*, *jerpərga* (kranjsko), *jerpege*, *jêrph* (Rašica, Vižmarje), *jémpṛγa* (Prosek) in na Koroškem *ẹ́rperge*, *hérperje* (rož.); že v 16. st. *erpergovati* »prenočevati« (Megiser), 1706 *empergat* (Alasia), v 18. st. *herbergati* (Gutsmann), *erpreguali*, *jerpregual* (Prompt. III). K temu tudi tpn. *Jeperca* (Ramovš, Hgr. II 81; Schwarz, ZSPh II 471; Striedter-Temps, DLS 112)

**jer** (m.) »duhovnik« (ben.), tudi *joerö* (rez.); Pleteršnik navaja oblike *jerij* in *jerov*, pl. *jerove*; k temu tpn. *Jerova vas* (Grosuplje), 1644 *Jeroua vas*, n. *Pfaffendorf*; *Orova vas*, *Rova vas* (Polzela), n. *Pfaffendorf*; omenja se še *Pfaffendorf* pri Mengšu, toda na Koroškem je *Hovja ves*, 1246 *Phrephendorf*, 1287 *Pfaffendorf* iz **duhovja* (Kranzmayer, ONBK II 30). Kelemina, SR IV 196 omenja tudi adj. *jer*

in ime *Jermbas* (LMS 1882-3, 338) namesto *Šembas*. Sbh. *jerej* »duhovnik« iz gr. ἱερεύς je samo pravoslavni termin (Vasmer, Griech. Lw. 70); Kopitar, Kleinere Schriften I 325 domneva na grško posredovanje pri sprejemu krščanstva; toda termin je razširjen na območju oglejskega patriarhata. Glej tudi Miklošič, Christ. Term. 13 in Ramovš, ČJKZ VII 120.

**jeran** (m.) »vrsta mizarskega dleta«, n. »Lochbeutel«, tudi *jéravno dleto* »Brechmeisel«, *jeran* »Beizeisen« (Vodnik) poleg *jéranje* »Scharte, Einschnitt«, *zajéranje* in v. *jerati, zajerati* (Vodnik). Zgodnja izposojenka iz srvn. *gēre*, stvn. *gēro*, nvn. *Gehren* »zaklinek, kozica«. Matzenauer, CS 184 navaja sln. *jerbáč* »satovje, Honigkuchen« iz n. *Gehre* »satovje«. V Pleteršnikovih rokopisnih dopolnilih slovarja najdemo *jeri* »Wabel« z lok. *v jeresu* (gor.). Morda je iz iste osnove še sln. *jerášévec* »vrsta jabolka«, če suponiramo pomen »razbrazdan, naguban«, kar bi pojasnilo tudi sln. cgn. *Jeran*. Vendar dvomljivo, ker se izposojenke navadno ne razvijejo v tako razvejano besedno družino.

**ję̑rbas** (m.) »vrsta košare; vrsta meha za moko«, tudi *vérbas*; v 16. st. *verbes* (Bohorič, Megiser), v 17. st. tudi *jerbas* (Kastelec), dial. tudi *írbas, jírbas*; splošno *jérbas, jérbasec, jerbaščék*; *jerbasar* »izdelovalec jerbasov«. Valjavec, Rad XLV 156 izvaja iz n. *Gertfass*. Dvomi Ramovš, Hgr. II 246, ki suponira izhodno sln. **erbas*, glej tudi Striedter-Temps, DLS 140.

**jerę̑b** (m.) »Perdix; Tetrastes bonasia«, f. *jerebíca*, dial. tudi *rêb, rebîca*; izv. *jerebîčar* »vrsta psa«; adj. *jerêbji, jerebîčast*; v 16. st. *jerebiza* »Perdix« (Megiser); cgn. tipa *Jereb, Jerebič, Jerebičnik* govore za neohranjeni pomen »pisan, ribast«; teže je pomensko opredeliti mtpn. *Jerebica*. Splošno slov.: sbh. *järēb, jarèbica, jerèbica, orèbica, rebica*, mak. *erebica*, blg. *jàrebica*, adj. *jarebàt* »pisan, ribast«, csl. *jerębь*, r. csl. *jarjabь, jerjabь*, r. *orjábka*, toda *rjabój* »pisan«, ukr. *órjabok, órjabka*, p. *jerząbek*, stp. in dial. *jarząb*, adj. *jarzębaty* »pisan, ribast«, č. *jeřábek*, adj. *jeřabatý*, dl. *wjerjabka*, dl. samo *jarébaty* »pisan«. Psl. **erębь* z dubleto **ěrębь*; nedvomno sorodno je lit. *ierbė́* »jereb«, poleg *jerubė̃*, *jerbė̃* »isto«, lot. *ir̃be, jirbe, irube* »jereb« in stvn. *jarpi* »jereb«, *jarpr* »rjav« (Leskien, Bildung 268; Berneker, I 274). Dvomljiva je primerjava z gr. ὀρφνός »temen, mračen« (Vasmer, II 279; novejše Stang, Leksische 46).

**jerebíka** (f.) »Sorbus aucuparia«; izv. *jerebikovec* »drevo«, *jerebina* »sadež«. Pozornost zasluži sln. dubleta *obríka* z metatezo *-b-r-* : *-r-b-*. Ker je Machek, LP II 156 in JR 114 povezoval slov. imena za »Sorbus aucuparia« z n. *Eberesche, Aberesche* »Sorbus aucuparia« in z lat. *s-orbus* in sumil, da je vse to paleoevropskega porekla, morda sln. *obríka* ni mlada izolirana tvorba, ampak vmesna oblika med sln. *breka* »Sorbus torminalis«, tudi *brek, brenkovec*, dalje *brekanica* »Sorbus domestica« in *breka, brekinja, brekovec, brekuljica* »Sorbus aria«, sbh. *brèkinja*, mak. *brekina*, blg. *brekinja*, r. *berêka, berek*, ukr. *berek, brak, beréka* »Sorbus torminalis; Crataegus«, p. *brzek, brzęk*, č. *břek, břekině*, slš. *brekynja*, gl. *brěkovec, brěkovína* brez jasne etimologije (glej *breka*) in sbh. *jarèbika, jarebina, rebika* »Sorbus aucuparia«, r. *rjabína*, ukr. *orjábina, orobýna, vorbyna, vorjabka* itd., p. *jarząb, jarzębina*, č. *jeřáb*, dial. *jehřab, jahřabina, řeřáb, řeřabina*, slš. *jerabina*, gl. *jerjab, wjerjebina*, dl. *jerěbina* »Sorbus aucuparia«. Tudi lot. *irbene* »Sorbus aucuparia« poleg *ir̃be* »Perdix« je lahko produkt besednega križanja dveh različnih osnov, ide. **ērebh-*, slov. *jerębь* »Perdix« in **ereb-*, **eber-* »Sorbus«. Starejši avtorji, tako Osthoff, Parerga 78; Matzenauer, LF VIII 29; XII 261; Berneker, I 274; Trautmann, 104; Vasmer, II 560 povezujejo kljub vsem težavam slov. *jerębь* in *jerębika*, a tudi Machek (zg. cit.) ni pomislil na možnost povezave z *breka*, kar primerja z n. *Speirling*, stvn. *sperboum* »Sorbus«.

**jerek** (adj.), f. *jerka* »grenak, žarek«; k temu tudi *žerek, žarek, žerak, žerkast* »grenak, trpkega okusa« iz **jьz-jěrъkъ*. Prim. gl. *jěry*, dl. *jary, jěry* »grenak«. Machek[2], 227 in 217 povezuje z *jarъkъ*, č. *jarý*, sln. *jar*. Prim. tudi sln. *ilka* > **jьlъka* : *žáltav, žolhek, žolkniti, žolgniti* > **jьz-jьlъkъ*.

**jeren** (m.) »Pelargonium odoratissimum«; *prvi venec jerena* (nar. pesem). Izposojeno iz n. *Geranium* (Pelargonium = n. *Muskatgeranium, Zitronengeranium*); prim. sbh. *đeranija* »Pelargonium zonale« in *jerân* »Geranium«, r. *gerán, geránij, granъ, iránъ*, tudi *jeranъ*, sprejeto preko lat. *geranium* iz gr. γεράνιον; izhodišče je gr. γέρανος »žerjav« (Vasmer, I 266; Skok, I 774).

**Jeréka** (tpn. in hdn.); verjetno predslov., prim. furl. tpn. *Diérica*, tudi *Diéri, Géri, Giéri* (Karnija). Osnova je srlat. *garrica, carrica* »s hrastovim grmičjem porasel teren« (8. st.) iz predide. **karrā* »hrast«, prim. špan. *carrasca* »vrsta hrasta«, stprov. *garriga* »neobdelano zemljišče« (o tem Hubschmid, Mediterrane Substrate 41; avtor, JiS X 224).

**jeretȋn** (m.) »krivoverec, razkolnik« (pkm.), tudi *jeretnik*; prim. sbh. kajk. *eretik, jeretik, heretik*, r. dial. *eretník* in madž. *eretnek* (Benkö, I 785) poleg csl. *jeretikъ, jeretigъ*, sbh. *jeretȉk* (Kosmet), *hèretik*, str. *eretikъ*, p. *heretyk*, č., slš. *heretik*. Izposojeno iz lat. *haereticus*, gr. αἱρετικός »krivoverec«. O medsebojnem razmerju sln., kajk. in madž. oblike Asbóth, NyK XVIII 355; glej tudi Miklošič, 105.

**jerȋna** (f.) »kamenje, pomešano z rdečo zemljo« (Prešnica); ker je sln. dial. *urna zemlja* »prhka« iz **orьna* k csl. *oriti* »drobiti, rušiti«, *razoriti, sъnoriti*, sbh. *obòriti, razòriti* poleg *razùriti*, blg. *orja*, r. *razorítь*, ukr. *razorýty, oburýty*, č. *obořiti* (toda sln. *oborína* je iz sbh.), kar primerjajo z lit. *ardýti* »razpustiti, raztopiti, razdrobiti«, lot. *ārdît* »razdreti« (Trautmann, 12; Meillet, MSL IX 143; Matzenauer, LF XII 165; Vasmer, II 277), kar je prvotni kavzativ, je mogoče suponirati tudi slovansko **jer-* k lit. *irti, érdéti* »razpasti, razdrobiti«, lot. *ȩ̀rst* »razcefrati, razdrobiti«, *ir̃t* »razparati«. Od tega je težko ločiti sln. dial. *jêrič* »iver«, kol. *jêrčje* »žaganje«, po onemitvi *-r-* pred *-č-* tudi *jêčje* »žaganje« (Ribnica na Pohorju). Pritegniti bi bilo mogoče tudi sbh. mtpn. *Jerinice, Jerinjak, Jerinjača* (Visočka Nahija, Kolubara). Vendar glej tudi *ježiti* »luščiti«.

**jermen** (*ję́rmen*) (m.) g. *jermę́na* »lorum«, k temu *jermȩ̑nje*, *jermȩ̑nec*, *jermȩ̑nček*, *jermenáč*, *jermenáča*, *jermenár*, *jermenárstvo*, adj. *jermę́nast*, *jermę́nski*, *jermenárski*, v. *jermenáriti*; v mtpn. *Jermenca*, *Jermenke*. Te oblike, ki so danes knjižne, se pojavljajo že v 16. st. *jermen* (Trubar, Megiser), v 17. st. *jermen*, *jerméni*, *jerménie* poleg *rémen* (Trubar, Megiser), *arjémen* (Megiser), *rejeméni* (Megiser), *erjemen* (Gutsmann), danes tudi dial. *rémen* »lorum«, *rȩ̑men* »pas« (Voličina), *reménje*, *remênec*, *remênek*, *remenár*, *reménovka* »bič«, *remenáriti*, v mtpn. *Remen* (Krško). Škrabec, IS I 262 je izvajal *jérmen* po metatezi iz *remen* s protetičnim *j-*. Murko, Deutsche Lit. Zeit., 1904, 1619 je izhajal iz **ṛmèn*, **ərmen*, kar glasoslovno ni mogoče. Ramovš, Hgr. II 74 suponira, da je srvn. *riemen* »lorum« dalo sln. **rįemèn*, kasneje **rį́émen*, prim. v 18. st. *Rjemar* (Hipolit), *s'riaménami* (Gutsmann) in šele iz teh oblik je moglo priti do *ję́rmen*.

Psl. **remy*, *remene* »lorum« je dalo csl. *remenь*, *remykъ*, sbh. *rȅmen*, *remik*, mak. *remen*, *remnik*, blg. *remen*, *remik*, *remъk*, r. *reménь*, *remnjá*, ukr. *réminь*, p. *rzemień*, č. *řemen*, slš. *remeň*, gl. *rjemjeń*, dl. *ŕemeń*. To ni izposojeno iz nemščine, ker bi stvn. *riomo* dalo slov. **rjamenь* (tako Miklošič, Fw. 112; EW 275; Brückner, 475). Dvomita v to možnost Vondrák, VGr. I 660 in Kiparsky, SLG 262, ki sodi, da samo zaradi sln. *jermen* ta razlaga ne pride v poštev. Bolj verjetno je **remy* prasorodno stvn. *riumo*, gr. ῥῦμα »tetiva, vrv«, ἐρύω »vlečem« (Mladenov, Sbornik NUNK XXV 105; Machek², 530). Pedersen, KZ XXXVIII 311 izvaja **remy* in sln. *jermen* iz **ar(m)-*, slov. *jarьmo*, gr. ἅρμα »voz, vožnja« (glej tudi Specht, Dekl. 149; Pokorny, 58). Druga mnenja glej Vasmer, II 510 in sln. *jarem*.

**jêrob** (m.) »tutor, varuh«, tudi *gêrob*, v 16. st. *gerabou* (Trubar), dial. *jêraf*, *gîraf*, *gêrof*, *ȋərab*. Izposojeno iz srvn. *gêrhabe* »tutor«, bav. avstr. *Gerhab* (Miklošič, Fw. 17; EW 64; Ramovš, Hgr. II 245; Striedter-Temps, DLS 128).

**jesen** (*ję́sen*) (m.) g. *jesę́na* »Fraxinus ornus«, v obrobnih narečjih tudi *jásen*, *jasenica* (Kras), v 18. st. *jaſen* (Gutsmann) poleg *jêsén* (Pohlin); kol. *jesénovec*, *jesénovje*, *jesenovína*; v imenih drugih rastlin *jesȩ̑nček*, *jesênek*, *jesenják* »Dictamnus«. Pogosto v tpn. in mtpn.; iz historičnih zapisov je težko sklepati, kdaj gre za prvotno *je-* ali *ja-*: *Jesenice*, n. *Assling*, 1337 *Jesnicza*, 1381 *Assnigkh*, 1493—1501 *Ainstnickh*, *Jassnickh* kaže na **jasenьnikъ*. Sln. oblika imena je stari lokal sg. *jasenьnicě* (Ramovš Hgr. II 94; KZg. 52), enako *Jesenica* (Ptuj), 1359 *Jassenicz*, 1436 *Jasenicz*, toda *Jesen* (Kanal), 1274 *Jesen*, *Jesenica* (Cerkno na Gor.), 1335 *Jesaniza*, 1336 *Jesaniza*, *Jesenica* (Cerkno, Tolmin), 1377 *Jeseniça*, *Jesenje* (Hotič), 1298 *Jesten*. Zaradi mak. dial. *esen* poleg *jasen* in blg. *òsen*, *òsъn* poleg *jasen* — tvegano je pritegniti osamljen sln. tpn. *Osenca* (Celje) — verjetno ne moremo izhajati iz skupne psl. oblike **asenь*; lit. *úosis*, lot. *uosis*, stprus. *woasis* kažejo na **-o-*, stvn. *ase*, srvn. *ësche*, stnord. *askr* na prvotno **osk-*, enako arm. *haçi* »Fraxinus« in alb. *ah* »Fagus« na **oska-*, z drugimi sufiksi kimr. *onnen*, stir. *(h)uinnius* < **osna-*, lat. *ornus* < **osenos*, glej Pokorny, 782; Berneker, I 31; Trautmann, 203; Fraenkel, 1167 z literaturo. Na predide. poreklo je sklepal že Oštir, Razpr. ZDHV VI 230; Etnolog III 108 in tudi Machek, JR 180; ESČ² 217; novejše Illič-Svitič, Opyt 255 z literaturo.

**jesȩ̑n** (f.), g. *jesȩ̑ni* »autumnus«; adj. *jesę́nski*, *jesenášnji*; v. *jeseníti se*; izv. *jeseník* »september« (Trubar, Dalmatin), tudi *jesȩ̑nščak*; fit. *jesȩ̑nček*, *jesȩ̑nek*, *jesenják* »Dictamnus albus«, *jesę́novka* »Polemonium caeruleum«, *jesȩ̑nec* »Cytisus spinescens«, dalje *jesȩ̑nče*, *jesę́nec*, *jesȩ̑nčica* »jeseni rojena žival«. Poleg adv. *jesȩ̑ni*, dial. *z jeseni* (zilj.), *v jesen* (vzh. štaj.), *na jesen*, tudi *jesenes* »to jesen«, prim. sbh. *jesènas*, blg. *esenès*, r. *jesenésь*, *osenjásь* »prejšnjo jesen«, str. *osenьsь*. Sicer splošnoslov.; sbh. *jȅsēn*, mak. *esen*, blg. *esentà*, csl. *jesenь*, r. *ósenь*, dial. *jésenь*, ukr. *ósinь*, br. *vósenь*, p. *jesień*, nč. *jeseň*, slš. *jeseň*, *jaseň*. Psl. **osenь*; najbliže sorodno je stprus. *assanis* »jesen«, got. *asans* »čas žetve« in stvn. *aran*, *arn* »Ernte« (Trautmann, 71; Meillet, Ét. 432; Pedersen, IF V 42). Verjetno spada zraven tudi gr. ὀπώρα »pozno poletje« < **op'-osara* (Hofmann, KZ LIX 132), prim. lit. *vãsara* »poletje« in slov. *vesna*. Glej tudi Berneker, I 265; Vasmer, II 281; Vondrák, VGr. I 69; 214; o adverbih tipa *jesênəs* Brückner, KZ XLV 291; o razmerju *o-* : *je-* Rozwadowski, RS VII 19.

**jesȩ̑ter** (m.), g. *jesę́tra* »Acipenser sturio«, izv. *jesetrína*, *jesetrovína*, adj. *jesetrov*; izposojeno iz drugih slov. jezikov, prim. sbh. *jèsetra* (f.), mak. *esetra* (f.), blg. *esètъr* (m.), *esètra* (f.), r. *osëtr*, ukr. *osetér*, *osjatér*, *osiáter*, *jasétr*, br. *asétr*, p. *jesiotr*, č., slš. *jeseter*, gl. *jasotr*, dl. *jesotr*. Rum. *isetru* je iz slov. jezikov; enako tudi rum. *nisétru* »Acipenser Gueldenstaedtii« poleg sbh. *nesreče* »Acipenser Gmelini« (Milanovac) > sln. *nesreča* (f.) »Acipenser Gmelini« < **nejesetrįa* z anticipacijo *-r-*; prim. lit. *erškẽtas*, *erškeťas* »jeseter« poleg stprus. *esketres* »jeseter« in stlit. *ešketras* »kit«.

Dalje dvomljivo; povezava s p. *jesiora* »ribja kost« vede k ide. **ak'-* **ok'-* (glej *oster*); glej Rozwadowski, RS VII 19; Trautmann, 72; toda povezava s stvn. *sturio*, *sturo* »jeseter« (Miklošič, 105; Hirt, IF XXII 49), odkoder je prevzeto frc. *esturgeon*, ang. *sturgeon*, it. *storione*, dopušča možnost predide. porekla (Oštir, Razpr. ZDHV VI 228; AAS II 359; Machek, LP II 150). Gr. ἴκταρ »neka riba« (Bezzenberger, BB XXVII 163) in lat. *excetra* »kača« (Trautmann, Apr. Sprd. 331) razlagajo novejši avtorji drugače. Nejasno Vasmer, II 181; previdno Fraenkel, 122.

**ję́sih** (m.) »kis«; k temu *jés(i)har* »izdelovalec kisa; cmerav človek«; v 16. st. *jeſih* »acetum« (Megiser), v 18. st. *eſih* (Gutsmann), *jęsèh* (Pohlin); izposojeno iz stvn., srvn. *ezzīh* in to iz lat. *acētum* (Miklošič, 219; Striedter-Temps, DLS 140). Glej tudi *ocet*.

**jesíka** (f.) »Populus tremula«, tudi *osíka* in *jasíka*; na Krasu pomeni *jasika* poleg *jasenica* »Fraxinus ornus«. V toponomastiki ni zanesljivo izpričano. Prim. sbh. *jàsika*, *jèsika*, *jàsik* poleg *osina* »Populus tremula«, mak. *jasika*, *jaška*, blg. *osìka*, *osìna*, r. *osína*, ukr. *osýna*, *osýka*, p. *osa*, *osina*, č. dial. *osa*,

*osina*, slš. *osika*, gl. *wosa*, *wosina*, dl. *wosa*, *wósa* »Populus alba«. Psl. verjetno **opsa*, prim. lit. *ãpušẽ*, dial. *ẽpušẽ* »Populus tremula«, lot. *apse*, stprus. *abse*; z metatezo *-ps-* > *-sp-* tudi stvn. *aspa*, srvn. *espe*, stisl. *ǫsp* »Populus tremula«. Manj gotova je primerjava z gr. ἄστρις, ἄσπρος »vrsta hrasta« in ἀσπίς »ščit« (Hoops, Waldb. 122; Schrader-Nehring, RL'I 272). Zaradi osmansko turš. *apsak*, toboltat. *awsak* in čuvaš. *ěvěs* »Populus tremula«, kar je po Hoopsu izposojeno iz iranščine, po Lidénu, IF XVIII 491 in Pedersenu, KZ XXXIX 462 iz armenščine, kjer ta osnova ni izpričana, se zdi verjetno, da je paleoevropska (Machek, JR 132), čeprav je samo balto-slov. in germ. (Stang, Sonderübereinstimmungen 13). O razmerju *o-* : *ja-/je-* na jugu glej Rozwadowski, RS VII 20; verjetno podaljšava *ŏ-* > *ō-*. Glej tudi Berneker, I 31; Trautmann, 11; Schulze, KZ XLV 288).

**jẹ́sti**, *jẹ̑m* »edere«; v 16. st. *jeiſti*, *jeim* (Trubar, Megiser). Stara atematska osnova, psl. **ěsti*, **ěmь* < **ēdti*, **ēdmi*; naravnost iz osnove je tvorjeno *jẹ̑d* (f.), g. *jedî*, dalje *jéja* (< **ědi̯a*), *jelo* (< **ědlo*); dial. tudi *jệliš* »jed« (pkm., vzh. štaj.), *jestvína* »jed«, *jestîven* »užiten«, *jệstva* »hrana«, *jệstnica*, *jệsnica* »namizni prt« (vzh. štaj.). Novoknjižno tudi *jédkati* »gravirati s kislino« (sbh. *jètkati*). Stara sestavljenka brez protetičnega *j-* je *snẹ́sti*, *snẹ́m*, impf. *snẹ́dati* (prim. csl. *sъn-ěsti*), k temu *snẹ̑d* (f.), g. *snedî* »požrešnost«, *snệda*, *snệdež* »požrešnež«, v 16. st. *snedav* »požrešen« (Krelj); poleg novega *objẹ́sti*, *objẹ́dati*, *objẹ́dati*, *preobjẹ́sti se* in *preobjệda* »Aconitum nepellus« brez proteze *obẹ̑d* »kosilo«, v 16. st. *obed* (Megiser), dial. tudi *obẹ́do* (n.) »jed ob 11h« (Lašče, Ribnica), *obedováti*, *poobẹ́dek*. Regularno *pajẹ́sti*, *pajẹ́dati*, *pajẹ́dina*, *odjẹ́sti*, *razjẹ́sti*, *razjệda*, *zajẹ́sti*, *zajệda*, *zajedálec* »parazit«, *ujẹ́sti* »ugrizniti«, *ujẹ́dati se* »prepirati se«, *ujedálec*, *ujedálka* »prepirljivec«, *ujẹ̑d* (f.) »kolika«, *ujệda* »ptica roparica«, *ujẹ́dovka* »vrsta gobe«.

Splošnoslov.: sbh. *jȅsti*, *jȇdēm*, star. *jȇm*; ikavsko *jȉsti*, *jîm*; r. *jestь*, *jem*, ukr. *jisty*, *jim*, br. *jesci*, *jem*, p. *jeść*, *jem*, č. *jísti*, *jím*, slš. *jest'*, *jem*, gl., dl. *jěść*, *jěm*. Drugače se je razvilo csl. *jasti*, *jamь*, mak. *jade*, *jadam*, blg. *jam*, *jadè* (Stang, Verbum 21). Enako je tvorjeno sti. *ádmi* »jem«; deloma atem. je tudi še lat. *ēdō*, *ēs*, *ēst*, tematsko lit. *ésti*, *édu*, lot. *êst*, *êdu*, got. *itan*; brez dolžine in temat. gr. ἔδω (Berneker, I 273; Trautmann, 66; Brugmann, Grdr. II 3, 96; Vasmer, I 398).

**jệstva** (f.) »hrana, jed«; k temu *jestvína*; prim. sbh. v 15. st. *jestva*, kasneje *jistva* (Stulić), zah. sbh. *jȅstvina*, *jȉstvina*, *jezbina*, *izbina*; mak. *jasje* »jed«, csl. *jastva*, *jastvina*; r. *estvo* (n.), ukr. *jistvo* »jed«; verjetno k temu tudi stč. *jíst(v)ičě* »čaša« (Machek², 228); prim. **ěd — tva* (glej *jesti*). Podobna arhaična tvorba je tudi sln. *jéja* »jed« iz **ěd-jā*, stp. *jedza* »požrešnež«, lit. *ėdžià*, *ėdžia* »konjska piča, požrešnež« (o tem Otrębski, Sl. Occ. XIX 484).

**jestvo** (n.) »essentia« (Pleteršnik po Cafu, drugje neizpričano) iz **(j)estьstvo* k *jestь* »je«, prim. csl. *estьstvo*, *jestьstvo* (Euch., Supr.). Kalk. po gr. οὐσία = *essentia* k *esse* »biti«, prim. novoknj. *bistvo*. Sbh. danes *jèstastvo*, starejše *ᵋestvo* (14. do 18. st.), mak. *estestvo*, blg. *estestvò*, r. *estestvó* poleg *suščestvó* iz *sǫtь* »so« (glej *prisoten*), ukr. *jestestvó*, *jestvó*, p. *jestestwo*, stp. *jestwo* (iz č.), stč. *jestvo*, *jestvie*, *jestost* (Berneker, I 265; Slawski, I 567), dalje glej *biti*, *sem*.

**jẹ̑ša** (f.) »vigenj, kovaško ognjišče«: izposojeno iz stvn. *ęssa*, srvn. *ësse*, nvn. *Esse* »dimnik« (Miklošič, Fw. 22; EW 105; Grafenauer, Razprv. ZDHV I 375; Striedter-Temps, DLS 140).

**jẹ̑šč** (adj.) »požrešen; kdor rad in veliko je«, npr. *ješča živina*; tudi *ješčen*, *ješčljiv*, celo indeklinabile *ješik* (vzh. štaj.), npr. *svinje so ješik*; izv. *jệščec* »požrešnež«, *jẹ́ščnost*, *ješčljivost*; prim. sbh. čak. *jȇšč*, *jȋšč*, p. dial. *jecy*, s sekundarno nazalizacijo tudi *jęcy*, v 16. st. *obiecy* »slasten, užiten«, č: dial. *jícný*, stč. *jiecny* »požrešen, slasten«, dial. *obícný*, *pojícný*. Redka, neproduktivna tvorba, ko se suf. *-tjь* pritika neposredno na glagolsko osnovo (iz **ěd-tjь*). Prim. še sln. *vệšč* »kundig« (iz r. *veščij*), r. *suščij* (iz **sǫt-tjь*), *imuščij*, č. *picí*, *bicí*, stč. *chodicí šaty* »obleka za vsak dan« (glej *hodnik*). Enako, lastnost izražajočo funkcijo imajo tudi sln. oblike *opoteč*, npr. *sreča je opoteča* proti ptc. prez. akt. *opotekajoč*; dalje *držeč*, *rasteč*, *bodeč* (avtor, Eseji, 53), substantivizirano *glẹ́deče* »zenica«, tudi sbh. *glèdēće* poleg *jàhaći*, *brȉjaći*, csl. npr. *ognemь negasęštiimь*. Slavistično še ne dovolj preiskana tvorba, ker v sev. slov. jezikih pritegujejo zraven tudi drugače tvorjene oblike (glej *ješča*). O *-tj-* formantu Meillet, Ét. 380; Leskien, Bildung 563; Zubatý, Studie I 1, 43. O *ješč* Slawski, I 543; nejasno Berneker, I 273 in Machek², 228.

**jẹ̑šča** (f.) »jed, piča, ostanki krme; vsebina govejega želodca«, dial. *jéša* (gor.), *ješčâva* (pkm.), *jẹ́šče* (Tolmin). Prvotno neutra **jěstьje* kot priča sbh. *jestje*, *jišće*, mak. *jasje*, dial. *este*, blg. *jastie*, csl. *jastije*, kaš. *jescė*, p. dial. *ješće*, gl., dl. *jěść*, *jěź* (indekl.) »jed«, plb. izvedeno *jécna* »hrana«. Izhodna oblika je blg. csl. *jasto* »obrok hrane«, ide. **ēd-to*, prim. stprus. *īstai* (dat. sg.) »jed«, lit. *eskà* »hrana, krma«, toda *eskùs* »požrešen«. Iz tega je izvedeno tudi sln. *jệščnik* »požiralnik«, prim. č. *jícen*, kjer napačno suponirajo formant *-tj* (glej *jệšč*). O tem Berneker, I 273; Kořínek, LF LXV 456; o **ēd-to* Pokorny, 288; glej tudi Otrębski, Sl. Occ. XIX 484.

**jẹ̑šprenj** (m.) »ječmenova kaša«, tudi *ješprệnj*, dial. *ješprên*, *ješprẹ́in*. Izposojeno iz nvn. dial. *gerstproein* poleg srvn. *gerstbrî*, nvn. *Gerstenbrei* (Ramovš, Hgr. II 246; Steinhauser, Gen. ON 188; Striedter-Temps, DLS 141).

**jẹ́šternik** (m.) »pod v veži v kmečki hiši« (Goričica), tudi *jẹ́šterng* (Poljane). Izposojeno iz srvn. *esterîch*, *esterich* »tla iz kamenitih plošč ali zidu« (Ramovš, Hgr. II 102), to pa preko lat. *astracus*, *astricus* »tlak« iz gr. ὄστρακον »črepinja« (Kluge-Götze, 176).

**Ještin** (atpn.), večkrat hišno ime na Gorenjskem (Tržič, Doslovče); izvedeno iz lat. antroponima *Augustin*; prim. cgn. *Guštin*.

**jẹ́ti**, *jámem*, navadno brezaspektno rabljen simpleks s pomenom »začeti«, npr. *Kaj mi je jeti?*

(Vodnik), *sonce jame izza hriba stopat* (Vodnik), *v Belgrad streljat jame* (nar. pesem), vendar tudi *jémati, jémam*, npr. *voz jema mi stat* (nar. pesem). Brezaspekten je tudi komp. *verjéti, verjámem* < *věro-jęti*, dial. *vervàt* (Borovnica), *vérjem* (Črni vrh), v 16. st. *verouat* (Trubar), glej Ramovš, JA XXXVII 314. Izv. *jéča* »zapor« iz **jętja*, starejše tudi *jétje* (n.), k temu *ječár, (u)jetník*; tudi cgn. *Jemec, Jemc*; iz csl. je izposojeno *jémec* »talec« in *jemčiti* »garantirati«, novejše po sbh. *jámčiti, jámstvo*; dial. tudi *rôkovad* (f.) »ročaj« (Dajnko) iz **rǫko-(j)ętь*, prim. č. *rukovět'*. S preverbi *vzéti, vzámem*, dial. *vzémem* : impf. *jemáti, jêmljem*, psl. **vъz-ęti, *vъz-ьmǫ* z novo vrsto sestavljenk *odvzéti, odvzémati, odvzémam*, dial. *odvzémljem*; enako *zavzéti, povzéti, izvzéti, prevzéti, podvzéti, navzéti*. V Briž. spom. *vzel* (I 11); ekspresivno tudi *poúzmati* »ukrasti«, *úzmovič* »tat«. Drugi tip izvedenk je *prijéti, prímem* »zgrabiti«, v Briž. spom. *primi, primete* < **pri-jęti, *pri-jьmǫ*, dial. *prímiti* (Kras); k temu *prîmščina, prijêmščina* »davek na dediščino«, *prîmski* »zinsbar«, k temu tpn. *Prem* (< **prě-jьmъ*), 1213 *Prem*, 1234 *Primo*, 1276 *Prême*, prim. č. *Přím, Příjemky* (avtor, OJ I 20); toda cgn. *Prim, Primic, Primek, Primčič* in tpn. *Primskovo* kažejo na pomen »zet, priženjen na ženino lastnino«, prim. br. *primák* »isto«; sem spada tudi *primež* (m.) »Schraubstock«, dalje *prîmaž, prîmož* »Türgriff« (gor.). Nadaljnje izvedenke so *oprijéti (se), oprîmem (se), poprijéti*; k **prě-jęti* današnje *sprejéti, sprêjmem*, enako *pójem* (m.) »Begriff« in *dójem* »Eindruck« z novimi denominativi *pójmiti, dójmiti, pojmováti*. Kot *vzéti* je tudi *snéti, snámem, snémati* in dalje *posnéti, posnémati*. Toda staro **sъn-(j)ęti, *sъn-jьmǫ* je nadomestil sinonim *sníti, snídem*, vendar *séjem*, sbh. *sajam*, p. *sejm* kažejo na **sъ-jęti, sъ-jьmǫ*; novo *sem̃enj* preko adjektiva **sъn-ьmъnъ* > č. *snem* (drugače Stojičević, JA XXXIV 113; glej tudi Ramovš, Hgr. II 92); dial. *sômen* (Zemon), *sǫ̑męń-sǫ̑miń, somnišče* reflektira morda **sǫ-(j)ьmъ*, prim. r. dial. *suěm* (Olonec); k temu mtpn. *Semenje, Sejmiše*. Posebnost je sln. *vnéti, vnámem* »entzünden« poleg *razvnéti, razvnámem* »erhitzen«; zaradi dial. *zanéti, zanámem* »entzünden« (rez., ben.), morda besedno križanje med **jęti* in č. *znět', zňat'* »tleti« (glej *znoj*). Analogni *-n-* po *vъn-, sъn-* kot v r. *ponimátь, zanimátьsja* (= sln. *zanimati*) pri nas ni izpričan. Regularno je *najéti, najámem*, k temu *najémnik, najemnína*; enako *zajéti, zajámem, zajêmati*, toda *zanjka* »Schlinge« iz **za-ьmъ-ka* (Miklošič, 103); *dojéti, ujéti* z impf. *loviti*, tudi *ujêmati se* »harmonirati«, toda *ujma* »vremenska katastrofa« je iz drugega **u-jęti*, prim. br. *uĭma* »odvzem«; verjetno spada sem n. hdn. *Wimitz* (kor.) iz **u-jьmica* ali **vy-jьmica*. Neohranjeno **izjéti* je le v novoknjižnem *izjêma* »Ausnahme«, dial. še *izjémati* (vzh. štaj.). Toda *objéti, objámem* »umfangen« poleg impf. *objémati*, dial. tudi *obíniti, obînem* (vzh. štaj.), *obinjávati* in *otéti, otmèm* poleg *otêmati, otêma, otêmnik* tudi *otîmati, otîmka, otimáč, otîmek*. Po Miklošiču, 103 je treba izhajati iz **ob-imǫ, ot-imǫ*.

Splošno slov.; kot simpleks samo deloma ohranjeno v csl. *jęti, imǫ* »vzeti«, staro sbh. in dial. čak. *jȇti, imēm* »vzeti, zgrabiti, začeti, lotiti se«, r. dial. *imú* »zgrabim«, ukr. *játy, njáty, imú, mu* »vzeti«, *mu* tudi za tvorbo futura; stp. *jąć, imę*, stč. *jieti, jéti, jmouti, jmu* »vzeti«, *jíti se* »začeti«, gl. *jać*, dl. *jaś*, plb. *jotė*. Sicer pa kakor v sln. izredno razvejano v kompozitih. Psl. **(j)ęti, *(j)ьmǫ*, lit. *iñti, imù, émiaũ* »vzeti, zgrabiti, dobiti«, lot. *jem̃t, jęmu* »isto«, lat. *emere* »vzeti, kupiti«, got. *niman* »vzeti«, stvn. *neman* »nehmen«, stir. *air-ema* »suscipiat«, *arafoima* »isto« (Berneker, I 426; Fraenkel, 184 z literaturo).

**jẹ́tika** (f.) »tuberkuloza«, adj. *jẹ́tičen, jẹ́tičast, jẹ́čen*; prim. sbh. *jȅktika* (Vojvodina), *jèhtika* (Lika), *jȅtika* (Istra) poleg *òktika* (Srbija), mak. *oftika*, blg. *ohtika*, tudi rum. *oftică*, ngr. ὄχτικος. Izhodišče je lat. *hectica* »tuberkuloza« iz gr. ἑκτικής »kdor ima neko lastnost«, šele kasneje preneseno na ime bolezni (Wartburg, IV 359). Pri sln. *jetika* je po Miklošičevem mnenju (VGr. I 349) izpadel *-k-* pred *-t-*; Štrekelj, Lwk. 24 izhaja iz istro rom. adj. *jético* »hecticus«; tudi it. *ettica*, frc. adj. *étique*, švic. n. *ettike*, švab. *ettich*, srhol. *ethike* »podagra«. Na balkanske oblike s *-ht-* je vplivala grščina, prehod *je-* v *o-* je verjetno slovanski (Vasmer, RSl IV 181; Skok, I 770).

**jẹ́tra** (n. pl.) »iecur«, dial. tudi *bela jetra* »priželjc« (vzh. štaj.), v 16. st. *jetre* (Megiser), adj. *jéterni, jétrast, jetrên*; *jêtrnica* »vrsta klobase«, fit. *jétrnik, jéterna, jetrenják* »Hepatica triloba«, *jêtrnica* »Lichen cinereus«, *jétrčnik*, tudi *jetičnik* »Veronica officinalis«, *jetrenka, jetrenják, jeterna trava* »Marchantia polymorpha«, *jetrno zdravje* »Erinus alpinus«, *jetranca* »Agrimonia eupatoria«.

Prim. sbh. *jȇtra* (f.), csl. *jętro* (n.), r. csl. *jatro*, č. *játra*, staro tudi *játry* (f. pl.), k temu *jitrnice* »vrsta klobase«, p. *jątrznica* »isto«, gl. *jatra* (n. pl.), dl. *jětšo*, plb. *jõ'tra, jõtrenėića*. Psl. **ę-tro*, sorodno je sti. *antrám* »drob«, gr. ἔντερα »drob«. Tvorjeno iz predp. **en* s formantom *-tero, -tro*; z drugo prevojno stopnjo glej *otroba, votroba* »drob, maternica« (Berneker, I 269; Pokorny, 313; Machek[2], 218).

**jȇtrva** (f.) »žena moževega brata« (pkm., Kras), tudi *jȇtrvica, jȇtrovca*. Prim. sbh. *jȇtrva*, tudi *jȅtrva, jetȓva*, mak. *jatrva*, dial. *jentrăva*, blg. *etъrva*; csl. *jętry*, g. *jętrъve*, r. dial. *játrovь, jatróva, játrovka, játrovьja*, ukr. *jatrívka*, br. *jatróvka, jatróŭka*, stp. *jątrew*, stč. *jatrev*. Stari ide. naziv sorodstva **ienəter*. Regularno bi pričakovali psl. **jęti* kakor *mati, hči* < *dъkti*, prim. lit. *jenté*, g. *jenteré*, stlit. tudi *inti*, lot. *ietere, ientere, iẽtal'a*; dalje sti. *yātarām*, gr. ἐνάτερ, lat. pl. *janitrices*. K temu še arm. *ner*, frig. akz. ιανάτερα (Kretschmer, KZ XXXI 410). V slov. prešlo v *-ū*-deklinacijo pod vplivom *svekry* (Berneker, I 456; Trautmann, 107; Trubačev, Term. rodstva 137).

**jévželj** (m.) »stranišče« (gor.); izposojeno iz srvn. *hiuselîn, hiusel* »hišica«, dem. od *hus* »Haus«; v 18. st. *jevfhelc* »Leibstuhl« (Pohlin). Mlajša izposojenka je kor. dial. *hajzeljc*, v 18. st. *hajselz* »Scheisshaus« (Gutsmann) iz bav. avstr. *Häuslein*, dial. *haisel* (Ramovš, Hgr. II 111; Striedter-Temps, DLS 141).

**jȇz** (m.), g. *jệza, jezû* »agger«; v 17. st. *jeis* (Kastelec), v 18. st. *jies* (Gutsmann), *jęs* (Pohlin); pl. *jezî* »mlinska raka«; k temu *jẹ́ža* »nasip, ruša, omejek, groblja« < **jězja*, v tpn. *Ježa*, 1421 *Yess*, 1436

*Yecz*, 1478 *Yess* (Črnuče), *Ježica*, 1425 *Yessicz* (Ljubljana); mtpn. *Ježa*, *Ježe*, *Jejžce* (avtor, SVI I 241); v. *(za-)jeziti* »eindämmen, einen Deich zuschlagen«, *zajeziti se* »sich verstopfen«, impf. *zaježáti*, *zaiežávati*; k temu *zajȇz*, *zajȇzek*, *zajȇza*, *zájeza* »jez, raka« (prim. č. *zajezek*, ukr. *zájiz*). Splošnoslov.; sbh. *jâz* »raka«, kajk., čak. *jȇz*, tudi *jâža*, *jȁža*, *vodòjaža*; mak., blg. *jaz* »pregraja, raka«, csl. *jazъ* »canalis«, r. *jaz*, dial. *ez* »pregraja za ribe«, ukr. *jaz*, *jazók*, *jiz* »pregraja, nasip«, p. *jaz*, č. *jez*, slš. *jaz*, *jez*, stluž. *jěz*, plb. *jaz* »raka«. Sorodno je lit. *ežẽ*, *ažià* »omejek, rob, meja, greda«, lot. *eža* »greda, omejek, rob«, stprus. *asy* »omejek« (prim. sln. *jéža!*). Prvotno korenski nomen ide. **ēgh-* / **egh-* (Vaillant, BSL XXIX 38), z *-r-* sufiksom spada sem tudi arm. *ezr* »meja, rob« in slov. *jezero* (Berneker, I 277; Trautmann, 73; Vasmer, III 484).

**jȩ̑z** (m.) »Idus melanotus; Leuciscus idus«; tudi *ježevka*; v 18. st. *Jęs*, *jéſęvka* »Nerflingfisch« (Pohlin), kasneje *jés* (Vodnik). Prim. sbh. *jâz*, *jȇz*, *jazava*, *jazavac*, *jazvenac*, r., br. *jazь*, ukr. *vjazь*, *jazь*, *jazýca*, *jazýk*, p. *jaź*, starejše *jazica*, dl. *jazyca*, gl. *jaz*, *jazk*. Iz slov. jezikov je madž. *jász*. Etimologija neznana; Machek[2], 223 se opira na češki sinonim *jesen*, kar primerja z n. *Göse*, *Geese*, *Gaise*, *Gäse*, *Giesen*, *Gösenitz*, *Jense*, *Jesen* in dalje z eston. *säinas*, fin. *säynävä*, vse morda paleoevropskega porekla. Janzén, ZSPh XVIII 29 primerja psl. **jazъ* z lit. *ožýs* »kozel«, lot. *âzis* »isto«; Matzenauer, CS 184 in Brückner, 202 primerjata p. *jażdż*, č. *ježdyk* »Perca cernua«, kar je prevzel tudi Skok, I 764; Miklošič, 102 pa z lit. *ešė* »vrsta ribe«; gotovo izposojeno iz n. *Äsche*. Glej tudi Berneker, I 450; Vasmer, III 486; Sławski, I 532.

**jȩ́za** (f.) »srd, ihta, gnev«, adj. *jȩ́zen*, *jȩ́zav*, *jezljȋv*, v sestavljenkah *jeznorȋt*, dial. *iznorȋt*, *jeznopȇt*; v. *jeziti*, *jeziti se*, pf. *razjeziti se*, dial. tudi *jézati*, *zjézati se*, v 17. st. *jeziti ſe* »indigne ferre« (Kastelec), pri Vodniku *jésati* »verdriessen«, *to me jésa* »das verdriesst mich«, *jesati ſe* »zürnen«. Ta pomen se ujema z lot. *îgt*, *îgstu* »kričati, vpiti, biti nerazpoložen«, adj. *îgns*, *îdzigs* »nejevoljen, nerazpoložen« (glej *jegati*) iz baltskega **ing-*, psl. **jęga*, po progresivni palatalizaciji **jęʒa* (Berneker, I 268; Trautmann, 70; Vasmer, III 479; Fraenkel, 10). Pomen »ira« je razen v slovenščini izpričan zah. sbh., npr. *jazba* »jeza« (Lika) poleg *jeziv* »nevaren«, *jezivost* »nevarnost«, vzh. sbh. *jéza* »groza«, star. sbh. tudi »bolezen«, enako csl. *jęza*, *jęʒa* in blg. dial. *jьndza*, *enzà*. Pri severnih Slovanih prevladuje pomen »čarovnica«, r. *jagá*, *jagá-bába* (iz tega sln. *jaga-baba*), ukr., br. *jahá*, *jahá-baba*, ukr. dial. *jazjá*, adj. *jahýj* »hudoben«, p. *jędza*, *jędzona*, č. *jezinka*, stč. *jěžě*, *jěžěnka*, dial. *jaza*, *ježibaba*, slš. *jedžibaba*, *jendži baba*, *jenzibaba*. Machek , 225 suponira izhodni psl. adj. **(j)ęgъ*, ki po formi ustreza lit. *ingas* »len, nadležen«.

**jȩ́zditi**, *jȩ̑zdim* »jahati«, v 16. st. *iesdi* (Krelj), k temu *jezdáriti*, v 17. st. *isdarila* (Skalar), *yſdariti*, *iſdariti* (Hipolit), redko *ježáti*, npr. *mrzlica ga poježa*; ekspr. *jezdíhati*, metaforično »sich brunsten« (o živalih). Splošno slov.; sbh. *jèzditi*, *jèzdīm*, mak. *jezdi*, blg. *jazdja*; pri severnih Slovanih predvsem »peljati se«, r. *jézditь*, *jezžú*, ukr. *jízdyty*, *jiždžu*, br. *jézdicь*, *jézdžu*, p. *jezdzić*, *jeżdżę*, č. *jezdit*, slš. *jazdit'*, gl. *jězdžić*, dl. *jěźiś*, toda plb. *jezdět* »jahati«. To je verjetno denominativ od psl. **ězda*. Prim. sln. *jézda* (f.) in *jézd* (m.) poleg *jéža* < **jezdja*, *jȇzdba*, sbh. *jezda*, blg. *jazdà*, csl. *jažda*, r. *jezdá*, str. *ězdъ* (m.), ukr. *jizdá*, br. *jazdá*, p. *jazda*, č. *jízda*, slš. *jazda*, gl. *jězba* in *jězd* (m.). Nov je sln. adv. *jéž* »na konju«, tvorjen analogno po *peš*. Psl. **ě-zda* je najbolj verjetno izvedeno iz **ě(d)ti*, **ědǫ*, lit. *jóti*, polne prevojne stopnje k *iti* (Persson, Beitr. 349; Brückner, KZ XLV 54), dvomljivo iz prefiksa *ē* + *sed-* »sedeti« (Brugmann, IF XV 102; Berneker, I 451). Toda Prusik, KZ XXXV 600 rekonstruira **jas-da* k intenzivu **jasati* (glej *jahati*). Zanimivo je starejše sln. *pojezda* »sodna obravnava 3-krat letno«, v urbarjih 1523 *poiesen*, *payesen* (M. Kos, Prim. urb. II 82, 156), 1574 *Poyessden* (Prem), *die poyesten gehalten* (Vreme), glej Kelemina, GMD XVI 47, 56 obenem tudi »vrsta davka«, 1521 *in der Poieszden*, 1653 *poiesdengelt*, *poiesden*, 1659 *Poesen* (F. Kos, Škofja Loka 71), prim. stč. *újezd*, stp. *ujazd* »limitatio«, str. *razjezžaja grámota* »Grenzurkunden«.

**jȩ̑zero** I (n.) »lacus«, dial. tudi *jȩ̑zer* (m.) in *jezȩ̑r*, *jȩ̑zera* (f.); nar. pesem; Gutsmann), *ízaro* (kor.) (Ramovš, ČJKZ III 50) v 16. st. *jeseru* (Krelj); v hdn. in tpn. *Jezernica*, *Jezerica*, *Jezerce*, *Jezero*, *Jezersko*, v historičnih virih 1275 *in Hesira*, *in Hesur*, 1444 *Yeser*, *Gyeser*, *Jeser*, 1463 *Jaser* (avtor, SVI I 242); izv. *jezerina*, *jezerišče* »barje, mlakuža«, v mtpn. *Jezerine*, *Jezerna*, tudi *Jezerje*, *Jezgrje*; iz **zajezerje* tudi *Zajzera*, prim. č. *zájezeři*, p. *zajezerze*, r. *zaozérьje*. Splošno slov.; sbh. *jȅzero*, mak. *ezero*, dial. *ejzero*, *ezere*, blg. *èzero*, pl. *ezerà*, csl. *jezero*, *ezero*, *jezerъ* (m.), r. *ózero*, dial. *ózer* (m.), ukr. *ózero*, br. *vózera*, p. *jezioro*, dial. *jęzioro*, *inzioro*, *niezioro*, slš. *jazero*, gl. *jězor* (m.), dl. *jazor* (m.). Sorodno je lit. *ẽžeras*, *ãžeras*, lot. *ęzęrs*, *ezars*, stprus. *assaran* »lacus«. Najbolj verjetno je to stara *-r-* podaljšava ide. **egh-*, slov. *jezъ* (Vaillant, BSL XXIX 38; Fraenkel, LP IV 99). Drugače Berneker, I 455 in Trautmann, 73, ki zaradi gr. ἀχερούσια »močvirje«, Ἀχέρων po Prellwitzu, BB XXIV 106 rekonstruirata prvotno **azero*.

**jȩ̑zero** II »tisoč«, v starejšem jeziku splošnoslovensko, v 16. st. *jeſero* (Megiser), v 18. st. *jesar* (Pohlin), *jeser*, adj. *jeserni*, *jeserbarten*, *jeseroverſtni*, *jeserſtviri* (Gutsmann), dial. še na severovzhodu (štaj., pkm.) *dve jezeri*, *deset jezer*, tudi indekl. *dve jezero*, *pet jezero*. Tudi sbh. kajk. *jȅzero* »1000«, a tudi na Krku, v Istri in v Žumberku (Tentor, Razpr. SAZU 1950, str. 75); slš. *jazerná strela*, *jazerný čert*, *jazerné peklo* (Machek, 172)! Izposojeno iz madž. *ezer* »1000«, kar je preko alanskega **oezeroe*, prim. atpn. Ἀζαρίων in perzijskega *hazār*, *hezār* iz sti. *sa-hásram* (Benkö, I 819), prim. tudi krimsko got. *hazer* »1000«, arm. *hazar* »1000« (Miklošič, TEl I 301 in EW 106; Berneker, I 455; Murko, WuS II 153, Hadrovics, Ung. Jb. XXI 146). Prim. tudi madž. *szád* »100«, got. *sada* »100« in perz. *sad* »100«.

**jézı̑k** (m.) »lingua, Zunge, Sprache«, dial. tudi *jázək*, v 16. st. *jesik*, *jeſik*, *ieſig* (Ramovš, JA XXXVII, 134, 141, 173, 290), *jezíček*, *jezíčec* »uva, ula«, v fitonimih *pasji jezik* »Cynoglossum«, *jelenov jezik*

»Scolopendrium«, *volovski jezik* »Anchusa«, *kačji jezik* »Ophioglossum«, *ovčji jezik* »Plantago lanceolata« itd., v 18. st. *jeſizhnèk* »malik« (Pohlin), prim. csl. *językčьnikъ*, r. *jazyčnik* »pogan«. Izv. *jezikáti, jezikljáti, jezljáti, jezikováti* »govoričiti«, tudi mtpn. *Na Jeziki, Pod jezikom, Pri Jezik(ə)*. Splošnoslovansko; sbh. *jèzik*, čak. tudi *jazȉk*, po metatezi *zajȉk* (Buzet, Sovinjsko polje, Cres), mak. *jazik*, blg. *ezik*, csl. *językъ*, r., ukr., br. *jazýk*, p. *język* (*jęzor, ozór*), č., slš. *jazyk*, gl. *jězyk*, dl. *jazyk*, plb. *jǫzĕk*. Psl. prvotno **język* z zgodnjim *-k-* formantom kakor *kamykъ* : *kamy*; najbliže temu je stprus. *insuwys* »lingua«. Primarno ide. **dn̥ghu-*, *-ū-*jevska osnova (Specht, KZ LXII 255) je v raznih jezikih doživljala tabuistične in ljudskoetimološke spremembe, prim. sti. *jihvā́, juhū́*, avesta *hizvā, hizū*, toh. *käntu, kantwo*, arm. *lezu, lizu*, lat. *lingua* (star. *dingua*), lit. *liežùvis* (*liẽžti* »lizati«), lot. *lize*, stir. *tenge*, got. *tuggo*, stvn. *zunga* (Miklošič, 105; Berneker, I 270; Trautmann, 104; Meillet, Ét. 335; Vasmer, III 485 s podrobno literaturo).

**jež** (*jéž*), g. *jéža* »Erinaceus europaeus«, v 16. st. *Jésh* (Dalmatin), dial. *jẹ́iš, jẹ́iža* (dol.), *d'ẹ̀iš* (pkm.), glej Škrabec, Cvetje X, 12; Ramovš, ČJKZ III 50; na *-ě-* kaže tudi *jẽš* (Hrušica), na *-e-* pa *jə̀š* (Vreme), glej Rigler, Jnotr. gov. 62; dem. *jéžek, jéžec, jéžčec, ježák*, f. *jéžinja, jéževka*, adj. *jéžev, jéžast*. K temu (*na-*)*ježiti se* »nasršiti se«; v fitonimih *jéž* »Datura stramonium«, *ježák, ježki* (pl.), *ježoglavka, ježeva ježica* »Sparganium« (prim. č. *ježák*, slš. *ježohlav*, p. *jeżogłówka*, r. *ežegolovka*), *jéžek, jéževka* »Hydnum« (prim. sbh. *ježevica*, r. *eževik*). Kljub Bernekerju, I 266 ne spada k tej osnovi sln *jéž, ježica* »bodeča (kostanjeva) lupina«, kar je bliže sln. *ježiti* »luščiti«. Splošnoslov.; sbh. *jêž*, g. *jéža, jéžiti*, mak., blg. *ež*, csl. *ježь*, r. *ëž*, g. *ežá*, dial. *ož, ožik, ëžitьsja*, ukr. *jižák*, br. *vóžyk*, p. *jeż*, č. *ježek*, slš. *jež*, gl. *jěž*, dl. *jež*. Psl. **ežь* < **ezjь*, ide. **eǵhi-no-s* (tako Pokorny, 44), enako lit. *ežỹs*, lot. *ezis*, gr. ἐχῖνος, stvn. *igil*, arm. *ozni* »jež«. Dalje se zdi sorodno gr. ἔχις »kača«, arm. *iž* »gad« in morda je **eǵhi-no-s* tabuistično nadomestilo »požiralec kač« (Schulze, Gnomon XI 407; Havers, Tabu 31; Specht, KZ LXVI 56). Primarno ime za ježa je morda lat. *ēr*, gr. χήρ, kar je Sabler, KZ XXXI 275 napak povezal z **ežь*. Drugi avtorji suponirajo osnovo **eǵh-* »bosti« (Berneker, I 266; Trautmann, 73; Meillet, Ét. 209; Vasmer, I 392).

**ježíti**, *ježím* »luščiti« (bkr.), tudi *jéžiti* »isto«. Pomensko temu popolnoma odgovarja lit. *aižýti, iẽžti* »luščiti, lupiti«, *áižeti* »biti oluščen« iz ide. **aiǵ'-* »skočiti« (glej *jazva*). Pri sln. *ježica, ježîčje, jéževje* »bodeče luščine« in po rotacizmu morda tudi *jeríča* »kostanjeva lupina« (Gorica) je treba suponirati besedno križanje med *(*j*)*ěž-ịa* »lupina« in *ježь* »Igel« (avtor, Razpr. SAZU, VII 167).

Verjetno spada zraven tudi sln. *ježati* »in Gährung sein« (Vodnik), npr. *mošt je zježou̯* (Libeliče); k pomenu prim. lit. *ìžti, éižeti* »aufspringen«.

**ježla** (f.) »bič«, v 18. st. *jeshla* »Geissel«, *jeshelnik* »Geisselstiel« (Gutsmann), danes kor. sln. *ježláti* in *jižláti, jižla*. Pri oblikah z *-i-* izhaja Štrekelj, Lwk. 24 iz srvn. *gîsel* »bič« z narečnim prehodom *g-* > *jь-*. Vendar je pri ježla mogoče izhajati iz srvn. *geisel*, stvn. *geisla, geisila, kaisala*, kar je dalo sln. *gâjžla*, izpričano v 16. st. pri Dalmatinu in Megiserju. Mlajše je štaj. dial. *gojsláti, -âm* in *gosláti, -âm* »mučiti«, kar izvaja Kelemina, ČZN VII 103 iz n. dial. **goaəseln*, vendar je mogoče suponirati bav. dial. **goiseln* (Striedter-Temps, DLS 126).

**jižélica** (f.) »črv, zapljunek v mesu, deževnik«, pri Vodniku *jizhéliza* (Pleteršnik nima). Nedvomno disimilacijska varianta onomatopeje *žiž-, žuž-* v imenih mrčesa; prim. sln. *žîžek, žîžec, žižala* »hrošč« poleg *žúža, žûže, žûžek, žúžel, žužéla, žužêlka* itd. »hrošč, mrčes, insekt«. Dalje glej *žúžel*.

**jóger** (m.), g. *jógra* »apostol«; v rabi je pri avtorjih v 16. st.; pri Megiserju *jóger* »Jünger, Apostel«. Izposojeno iz stbav. komp. *jungiro* »mlajši« k *jung* »mlad«. Izhodno sln. **jǫgьrь* (Ramovš, KZ 28; Miklošič, Frw. 22; Striedter-Temps, DLS 141).

**jòj** (interj.) »gorje!«, tudi *ojòj, jójme, jójmene, joj prejoj* poleg *jòh*; pri Vodniku *joj inu vé vpiti* (glej *vekati*); sln. in sbh. kajk. *vajme, vajmene*. Matzenauer, CS 416 opozarja na it. interjekcijo *oimè, ohimè, ahimè* »vae mihi«, vendar so se vse te tvorbe razvile samostojno; prim. lot. *vaî* »gorje«, sti. *uvē*, avesta *vayōi, avōi, avōya*, gr. ὀα, lat. *vae* itd. (Walde-Pokorny, I 212).

**jókati**, *jókam, jóčem* (v. impf.) »plakati«, dem. *jôkcati, jôcati*; v 16. st. *iokati ſe* (Krelj), *jocati* (Dalmatin), *jókati* (Megiser); izv. *jôk, jokánje* dial. *jòč* (pkm., vzh. štaj.), adj. *jókav, jókaven, jóčen, jokljìv*. Samo sln.; izvedeno iz interjekcije *jòj, jòh* »gorje« (Berneker, I 450): enako tudi sln. *johotáti* »javkati«, *johòt* »javkanje«.

**jópa** (f.) »vrsta oblačila«. Izposojeno iz srvn. *jope, joppe, juppe* »Jacke«. Iz istega vira je č. *jupka, jìpka* in p. *jupa, jupka*, redko *juba*, kar je bilo dalje prevzeto v r. *júbka*, ukr. *júpka*. Srvn. *jop(p)e* je preko stfr. *jupe* ali it. *giuppa, giubba* iz arab. *al-ǧubbah* »vrsta perila«. Z romanskim posredovanjem je sprejeto sbh. čak. *žȕpa* »vrsta obleke« poleg *dupa* »površnik brez rokavov« in r., p., č. *župan* »vrsta obleke«; iz srvn. dublete *schûba* je tudi sln. *šûba*, mlajše *šâvba*, medtem ko je sln. *zabûnec, zobûn, zobûnec* »belo oblačilo« kakor sbh. *zȕbūn*, blg. *zobún* iz osman. turš. oblike *zəpun, zəbun* (Berneker, I 459; Vasmer, III 466; Striedter-Temps, DLS 141).

**jordána** (f.) »Amanita caesarea«, tudi *jardána, jerdánka, jordani* (pl.), celo *jezeràn* poleg *žerdana, žrdana, žordanče*. Najbliže je furl. *ceredàn, ceradàn, zaratàn, zarlatàn* »Amanita caesarea«. Toda za sln. oblike moramo izhajati iz nekega neohranjenega istrsko-romanskega **giaradan-* < lat. *caesaretanus* (avtor, Eseji 95). Prim. n. *Kaiserling* »Amanita caesarea« iz *Kaiser* = *Caesar*, kar je dalo sln. *kárželj*.

**jota** (f.) »neka fižolova jed« (goriš.). Izposojeno iz furl. *jòte* »sorta di minestra« (Sturm, Ce fastu IX 7; Mende, RLS 73). Zadnje izhodišče je galsko *jūtta* »juha«, lat. v 6. st. *iotta* »juha«, kasneje lat. *jūtta, jotta* »mlečna jed« (Wartburg, FEW V 91; Hubschmid, Praeromanica 90; Festschrift Jud 277).

**jud** (m.) »žitni molj, dragoletnik« (Vodnik). Izposojeno iz n. *Kornjude* »žitni molj«; osnova je verjetno ista kakor v sln. *jûd* »žid« iz n. *Jude, Jud*, srvn. *jude*, stvn. *judeo* < lat. *judaeus* (Striedter-Temps, DLS 141); izv. sln. *júdinja, júdovski, júdovstvo, po-júditi, -jûdim* »požiditi«, star. *júdovščina* »krstnina«. Sinonim *žîd* »Jud«, csl. *židovinъ* je balkanskoslovanska izposojenka iz zgodnje italijanske oblike *giudeo* »žid« (Meillet, MSL XI 179; Ét. 182; Jireček, JA XXXI 450): oblika *čifut* je preko turkotat. *čufut, čyvut*, arab. *jahūdi* iz hebr. *jəhūdi* (Vasmer, I 423; Skok, I 322). Sln. *judež* »izdajalec, hudobnež« je iz lat. atpn. *Judas*, prim. *judežev poljub*, frc. *baiser de Judas*.

**júdati**, *jûdam* (koga) (v. impf.) »kregati, zmerjati«, *júdati se* »prepirati se, kosati se«; prim. p. *judzić* »izzivati, ščuvati«, br. *júdzicь* »goljufati, izigravati«, ukr. *júdyty* »ščuvati«. K temu mak. in blg. *juda* »vila«, medtem ko je v br. in ukr. *juda* »ime demona; izdajalec« primešano biblijsko ime *Juda*; blg. tudi *jùdja, jùdja se, izjùdva* »zavajati, varati«. Slawski, I 587 prišteva zraven tudi glag. csl. *uditi, nauditi* »molestum esse«, zah. sbh. *ȕditi, naùditi* »pačiti, škoditi«, *naudba* »škoda« (Dalmacija), kar primerja Miklošič, 371 z lit. *ūdyti* »psovati« (glej tudi Skok, III 535), vendar je to iz br. *hudzicь* (Fraenkel, 1157). Psl. *juda* je gotovo iz ide. **i̯eu̯dh-* »biti vznemirjen«; sorodno je lit. *jaũdas* »vzpodbuda, dražilo«, *jaudà* »vaba«, *jaudìnti* »vzpodbujati, ščuvati, dražiti«, *jáudytis* »razsajati, razgrajati«, lot. *jaũda* »moč, nasilje«, *jaũdât* »zmoči«; v red. prevojni stopnji lit. *judùs* »prepirljiv«, *jùsti* »vznemirjati, vzpodbujati«, *judė́ti* »prepirati, vzkipeti«, sti. *yodháyati* »ščuva na boj«, *yōdhati* »bojuje« (Trautmann, 109; Bugge, BB XIV 58; Mladenov, 699). S sti. *yúdh-, yudhmá-ḥ* »borba, borec« primerjajo csl. *ojьminъ* »vojak« < **o-jь(d)m-* (Leskien, IF XIX 398; XXI 338; Machek, Recherches, 52; Vasmer, II 258), toda r. *ajmovatь* »polastiti se« je verjetneje od *vzeti, vzamem*, prim. sln. *ûjma* »katastrofa«, rum. csl. *uimъ* »abscessus«. Po tvorbi blizu so sln. tpn. *Imenje, Imeno* in br. *Imenim* (Vasmer, RGN III 639), kar kaže na izvedbo iz **jьměn-inъ*, **jьměn(in)ьno*, **jьměnьje* (avtor, OJ II 75).

**jȕg** (m.) »meridies« (knjižno); dial. samo *jȕg, jȕh*, pri Vodniku *júej* »južni veter«, v 16. st. *jug* »Südwind« (Dalmatin, Megiser); izv. *odjûga* »Tauwetter«, *odjûžnik*, dial. tudi *júža* (Kras), *jûžje* (Gutsmann), *jugovína* »južen sneg«, *(od-)júžiti se, (od-)jûži se* »tauen«. Metaforično *júgovica* »volk, vnetje zaradi drgnjenja«. V mtpn. večkrat *Huda Južna* (gor., Tolmin), *Suhe Južne* (Litija); verjetno k temu tudi *suha južina* »Phalagium opilio«; cgn. *Jug, Juh, Jugovič, Jugovec, Južina, Južna, Južnič, Južnik*. Starejše je v pomenu »meridies« *pôldne*, v 18. st. *poudnu, pounu, poudneunjak, poudenifhe* »Süd« (Gutsmann), prim. gorska imena *Povdne, Povdanovec, Povdnjašnja Špica, Ponce, Púdn̥ška planina, Púdn̥k*.

Tudi sbh. *jȕg*; *jȕgo* »južni veter«, mlajše *jȕg* »meridies«, enako mak., blg. *jug*, vendar csl. *jugъ, ugъ* »meridies« in iz slov. alb. *jugë* »Süd«. Oba pomena ima tudi r. *jug*, dial. *jugá*, č. *jih*, slš. *juh*. Sicer v pomenu »meridies« p. *południe*, br. *poudzenь*, ukr. *pivden*, gl. *polodnjo, polnjo*, dl. *poldnjo*.

Etimologija psl. **(j)ugъ* ni jasna. Berneker, IF X 156; Iljinskij, RFV LXXIV 132; Boisacq, 99; Vasmer, III 467; Machek², 226 primerjajo gr. αὐγή »svetloba, zarja, sij«, alb. *agume* »zarja«, *agój* »daniti se, svitati«. Manj verjetno Berneker, I 457 in Pedersen, KZ XXXVIII 311, ki izhajata iz lit. *áugti*, lot. *aûgt* »rasti«, lat. *augeo* itd. Schrader-Nehring, RL II 659 in Sütterlin, IF IV mislijo na gr. ὑγρός, lat. *ūvidus* »vlažen«.

**júha** (f.) »*iūs*«, v 16. st. *juha* »Brühe, Suppe« (Megiser), *mesna juha, prežgana juha, vinska juha*, dem. *júšica*, adj. *júšen, júšni*. Zanimivo je pri Vodniku *juha* »*ſokrovza*«, toda n. *Jauche, Gauche* »Euter«, srspn. *jûche*, izposojeno od sev. Slovanov (Kluge, 331), ustreza sln. pomen br. *juchá, júška* »kri, sokrvica«, p. *jucha* »živalska kri«.

Prim. sbh. čak. *juhȁ*, kajk. *jùha* »čorba«, mak. *juva* »zeljnata juha«; csl. *jucha, ucha* »iūs«, r. *uchá* »ribja juha«, ukr. *juchá, júška* »ribja juha«, p. *jucha*, č. *jícha, jíška* »prežganje«, slš. *jucha* »zeljnata juha«, gl., dl. *jucha, juška*.

Psl. **(j)ucha* je sorodno lit. *júše* »ribja juha, plehka juha«, prus. *iuse* »mesna juha«, lat. *iūs*, sti. *yūṣa-, yûs* »mesna juha«, gr. ζωμός »juha«, alb. *g'eř* (< **i̯ōno-*) »juha«, kornv., kimr. *iot*, bret. *iod* »kaša« (glej *jota*), isl. *ostr*, šved. *ūst, ōst* »sir« iz ide. **i̯eu̯-* »mešati«, prim. lit. *jaũti*, lot. *jàut* »zamešati« (Berneker, I 458; Trautmann, 110; Meillet, Ét. 207, 249; Fraenkel, 199).

**julep** (m.) »sladki sok«; prvič v 18. st. *julép* »julapium« (Pohlin); prim. srlat. *julapium*, it. *giulebbe, giulebbo, giuleppo*, fr. prov. *julep*, špan. *julepe*, port. *julepo* »vrsta sladke pijače«. Kakor p. *julep* je tudi sln. oblika prevzeta iz srlat. s posredovanjem ar. *ǧulab, ǧuleb*, izposojeno iz perz. *gùlab* »rožna voda« (*gul* »roža« in *āb* »voda«). Preko turš. *gül* »roža« je sprejeto sbh. *dul* »roža«, *dȕl-bašča* »rožni vrt«, *dulábija* »sladko jabolko«, prim. *Đulabije* »naslov Vrazove pesniške zbirke«, mak. *ǵul* »Rosa«, blg. *gjul*, alb. *gjul* in r. *guljaf* »Rosa canina«, *guljáfnaja vodá* »rožna voda« (Miklošič, TEl II 116; Lokotsch, 742; Korš, JA IX 519; Skok, I 482).

**jûn** (adj.), f. *júna* »mlad«, redko, verjetno iz csl.; v izvedenkah *junák* (m.), knjižno »heros«, dial. tudi »fant, mladenič, neporočen moški« (pkm., goriš.), dem. *junáčič*, prim. tudi *junáčica, junákovica* »postavno dekle« (Krn), *junak* »zaročenec, ljubimec« (rez.), tudi *tega nisem junak storiti* »ne zmorem« (Tolmin). V 16. st. *junak* »Held, Kempffer, Ryss, Streng, Streitbar« (Megiser). Dial. še *jûnoš* (m.) »vajenec« (pkm.), »plemiški otrok« (zastarelo); enako kol. *junóta* »mladina«. V izvedenkah *junâštvo*, danes »pogum, junaško dejanje«, dial. »mladost, fantovska družba« (pkm.), v. *junačeváti, -ûjem* »fantovati« (gor ); adj. *junáški*, v 16. st. *junazhki* (Megiser).

Druga pomenska skupina je *júnec* »mlad vol, vol, bik«, tudi *divji junec* »Lucanus cervus« (Slov. gorice), f. *junica* »mlada krava«, enako *junè* (n.), *júnče* (n.), *júnček, júnčič, junîčka, junîčica*; dial. *junčâr* »voznik z volovsko vprego« (vzh. štaj.), *junčârnica* »volovska staja« (pkm.). Cgn. *Junc, Junk, Junko, Junež, Juneš, Junušič*; preko pkm. **dün*

verjetno tudi cgn. *Žinko, Žinkovič* in *Žunko, Žunkovič.*

Brez *j-* kakor str. *unъ, unostь, unoša* »fant«, *unica* »dekle« in sbh. čak. *unâk* »sluga«, morda tudi sln. hdn. *Unec*, tpn. *Uniše* (avtor, SVI II 286) in cgn. *Unc, Unetič.*

Prim. csl. *junъ* »mlad«, *junějь* »mlajši«, blg. *jun*, r. *júnyj*, ukr. *júnyj*; sbh. *jùnāk, júnac, júnica*, mak, *junak, junec, junica*; blg. *junoša, junèc, junàk*; r. *junéc* »plemiški fant; vol«, *júnica, júnoša*, p. *junak, junosza, junoch, juniec*, č. *jinoch*, stč. *junoch* »fant«. slš. *junák, junáš* »mladost«, dl. *junk* »vol«, plb. *jåunac* »vol«. Najbliže sorodno je lit. *jáunas* »mlad«, lot. *jaũns* »mlad, nov«, lit. *jaunìkis* »mladič«, dalje sti. *yuvan-*, av. *gvan-* »mladenič«, lat. *iuvenis* »mlad«, ir. *o(a)c* »mlad«, got. *juggs* »jung« (Meillet, MSL XIV 360; Berneker, I 459; Trautmann, 106; Vasmer, III 470). O daljših možnostih sorodstva Benveniste, BSL XXXVIII 103; Fraenkel, 190.

**jur** (adv.) »že«, samo dial. na vzhodu; prvič 1694 (Szveti evangeliumi) iz **juže* po rotacizmu; prim. sbh. kajk., čak. *jũr, jũre, jurve, jura* od 15. st. dalje; csl. *ju-že*, p., gl., dl. *już*, č. *již*. Sorodno je lit. *jaũ* »že«, *jaũgi* »zares«, lot. *jàu* »že«, prus. *iau* »kdaj«; *-že* je relativna partikula *-go*. Brez začetnega *j-* je sln. *uže, vže* in dalje *že*, csl. *u(že)*, r., ukr. *uže*, č. *už*, gl. *huž*, dl. *hižo*. Manj gotovo je sorodstvo z got. *ju*, stvn. *in* »že« (Berneker, I 456; Trautmann, 106). Morda je ista osnova kot v slov. *junъ* »mlad« (Kretschmer, KZ XXXI 466), ali pa iz pronomina **i-, *io-* (Fick, I 522). Izgubo začetnega *j-* razlaga Meillet, MSL IX 52 kot stavčno fonetični pojav.

**júrica** (f.) »vulva«; verjetno psl. **djura*; prim. č. *d'oura* »luknja«, p. *dzióra, dziura* poleg *dóra, dura*, dl. *źura*, br. *dzjura*, ukr. *djura* »luknja« (slš. *dzura, džura* je iz p.). Dalje nejasno; večinoma povezujejo z *dera, dira* »luknja«, vendar je rekonstrukcija psl. **dora* nemogoča (tako Berneker, I 201). Dvomljiv je prevoj **dьr-, *dir- : *dъr-, *dyr-, *dur-* (Slawski, I 208), Iljinskij, JA XXIX 489 in Sobolevskij, Sl V 444 primerjata gr. θύρα »drva«; Machek[2] 124 rekonstruira izhodno **deura* in primerja lit. *dervě* »žlambor« z metatezo *-ru̯- < -u̯r-*.

**Jurij** (atpn.) iz lat. *Georgius* preko **diurьd'ь* (Ramovš, KZ 26; Vasmer, ZSPh I 156), tudi *Jure Jurček, Žorž* (rez.) < furl. Zorz, cgn. *Jurčič, Jurca, Jurčec, Jurc, Juričič, Jurančič, Jurjevič*, tudi *Zore*; v tpn. *Jurjevica, Jurjevo selo, Jurka vas, Jurovci, Juršinci* itd. Gotovo iz atpn. je dial. *jurijevščák* »april«, fitonimi *júrijevica* »Convallaria maialis; Orchys«, *jûrek, júrijevka, júrijevšnica* »Caltha palustris«, *júrijevka* »Narcissus poeticus; Iris pseudacorus; Cerinthe«, tudi ime neke pomladne gobe. Verjetno spada sem tudi *júrijevščica* »vrsta ribe« (glej tudi Berneker, I 460) Morda je iz atpn. tudi sln. *jûr* (m.), *jûrček* »Boletus edulis« kot tabuistično nadomestilo za *grib, goban*; prim. tudi *júr, júre, jûrček* »tepček«, dalje *jur*, g. *jurja* »tisočak« (po podobi na predvojnih bankovcih). Prim tudi sbh. *Jũraj, Jurja, Júra*, toda štok. *Đũrad, Đũrđa*, č. *Jiří*, stč. *Juří*, p. *Jerzy, Jury* (< ukr. *Júryj*), pogosto v imenih rastlin.

**jûriš** (m.) »napad«, *jûrîšati* »napadati«. Izposojeno preko sbh. *jùrīš* iz osman. *yürüyüs* »napad«, izv. iz *yürümek* »hoditi, napredovati«, *yürün* »naprej« (Škaljić, Turcizmi 374). Tudi mak. *juriš, juriša* in blg. *jurùš* »napad«.

**jûrka** (f.) »Oriolus galbula, kobilar, volga«; k temu tudi *júrica* »Fringilla spinus« in *júrščica, jurijščica* »Fringilla cannabina«. Prim. sbh. *juričica* »Fringilla cannabina«, *jurka* »Fringilla chloris«, č. *jiřice, jiřička* »Fringilla spinus«, *jiříček* »Hirundo urbica«, p. dial. *jurek, jurzyczek, jer, ir* »Fringilla montifringilla«, *jerzyk, jurzyk, irz, irzyk* »Cypsellus apus«, ukr. *jurók, vjurók* »Fringilla montifringilla«. Nejasno; Berneker, I 460 izvaja iz *Georgius = Jurij* (o imenih ptičev iz atpn. glej Suolahti, Deutsche Vögelnamen XXXII a), vendar dopušča možnost onomatopeje. Machek[2], 227 zaradi dublet č. *štiříček, štiřík, štiřička* suponira onomatopejo, ljudsko etimološko naslonjeno na *Jurij.* Toda primerjava med r. dial. *vyrej* »Alauda«, p. *ir, jer* »Fringilla«, *irz, irzyk* »Cypsellus« s psl. **irьjь, *vyrьjь* »tolmun« dopušča tudi možnost povezave psl. **jur-* z lit. *jáura, jáuris* »močvirje« iz iste osnove **eu̯ər(i)-* »voda«.

**justati**, *justam* »lasati, zgrabiti za lase«; nejasno, Pleteršnik navaja Cafovo domnevo, da je iz **jьlstati.*

**juta** (f.), dial. *jũta* »do polovice s stropom pokrit prostor nad vežo kmečke hiše« (Sromlje): to je *jũta* ali *sédalo* (ČZN, 1914, 168). Nejasno; prim. mtpn. *Juta* (Bloke), *Pri jutah* (Lokva, Trst). Morda isto kot *úta* »Hütte«.

**jútro I** (n.) »tempus matutinus«, dial. tudi *ũtro, ûtro, ûtru, vũtro* (pkm.); adv. *zjûtraj* »mane«, v 16. st. *sjutra* (Dalmatin), tudi *jutri sgoda* »zgodaj zjutraj« (Dalmatin), dial. *za jûtra, zâjtro, zâjtra, zâjtre*, dalje *jútras, jútraska* (bkr.), *vjûtro, vjôtru* (Istra); knjiž. *jûtri* »cras«, dial. *jûtrə, jûtr̥* (Ramovš, JA XXXVII 134, 340); v 16. st. *sajtro* (Trubar), *zhes jutrivi dan* (Megiser); knjižno *pajûtrišnjem, pojuteršnjem* »perendie«, dial. *pojûtri*. Adjektiva *jutránji, jutréni, jútr̥nji, jútrašnji*, dial. tudi *utrašnji*; izvedeno *jútriti se, jutréniti se* »daniti se, svetlikati se«; *zâjutrek, zâjtrk, zâjtrnja, jútrnja, jútrka* »jutranja jed«, tudi *jutrkva* (Vodnik); k temu *zâjtrkovati, zâjtrkovati, jútrkovati*; *jûtrnica, jûtrnjica* »zvezda danica«, starinsko »jutranja maša«. Ker je n. *Morgenland* izpričano šele od Lutra dalje, ni nujno, da je sln. *jutro, jutrovo* »orient« kalk po n.; prim. dl. *jutšo* »orient«, lot. *àustrums* »vzhod«, stisl. *austr* »vzhod« (glej *Avstrija*). K temu pomenu morda gorsko ime *Jutrnica, Jutrnik* (ben.). Kalk po n. *Morgengabe* pa je sln. *jutrinja* »ženitovanjsko darilo, ženitovanjska pogodba«, v 16. st. *Jutrinja* (Dalmatin).

V pomenu »Morgen« splošnoslov.; sbh. *jutro*, mak., blg. *utro*, csl. *utro, jutro*, tudi pl. *utrija*, r. *útro*, č. *jitro*, slš. *jutro*, gl., dl. *jutro, jutšo*, toda p. *jutro* »jutri«, br. samo *zaútra*, ukr. *na jutri*. Psl. verjetno **ustro* iz ide. **aues-* »svetiti«, prim. mak. *zastra, dzastra*, blg. *zastra* »zjutraj«, stp. *justrzejszy, justrzenka, nazajustrz, justrzyna*; stp. tudi *(z)jušci(e)ć się* »zasvetiti, zdaniti se« in csl. *riza ustra* »vestis aestiva« z disimilatorično izgubo *-s-* v frekvenčnih zvezah **justro-sъ* itd. (Nieminen, Scandoslav. II 18).

Sorodno je lit. *aũšti* »svitati, daniti se«, *aušrà* »zora«, lot. *àustra*, gr. *αὔριον* »jutro«, lat. *aurōra* »zora«, sti. *uṣáḥ* »svitanje«. Arhaično je sln. *utern* »klar«, *uternost* »Klarheit« (Gutsmann, Jarnik), k temu verjetno csl. *riza ustra* »svetla« in str. *utrinъ*, *utrьnъ*, *utrъ* »batist« (drugače o tem Vasmer, III 194). Poizkusi ločiti **ustro* in *utro* niso prepričljivi (Machek, Studie 45; Recherches, 49; Fraenkel, Slavia XIII 22; Vaillant, RÉS XV 78; Gramm. comp. I 193); Machek², 229 prekliče svoje prejšnje mnenje, da je pri *utro* treba izhajati iz lit. *jaũsti* »čutiti«; k sln. *utern* »klar« avtor, Linguistica XIII 112.

**jutro** II (n.) »iugerum«, prim. tudi sbh. *jũtro*, č. *jitro*, slš., dl. *jutro*, p. *jutrzyna*, *jutrznia*, dial. tudi *jutro*, *jutrzysko*, *útrenja* v enakem pomenu. Zaradi sln. dial. *jâtrc* (n. ali g. pl.) v Goriških Brdih ni verjetno, da bi bilo slov. *jutro* »iugerum« kalk po n. *Morgen* »iugerum« (Kluge, 399; Slawski, I 597). Dvomi Machek², 229, ki misli, da je stvn. *jūhhart*, *giuh* »iugerum«, srvn. *jūchert*, n. dial. *Juchert*, *Jauchert*, *Joch* dalo psl. **jūrt-* in to po metatezi *jutro*. Sln. mtpn. *Utro*, *Staro utro* (3x), *Utrc*, *Utrce* v Jul. Alpah (Tuma, Imenosl. 35 d.) še nima pomena ploskovne mere, ampak »krčevina, pašnik«. Podobno sbh. *ũtrina* »Trift, pascua«, mak. *utrina* »prelog, za pašo namenjena parcela obdelovalne zemlje«. K pomenu prim. sln. *svêt* »kmečka posest brez gozda«, sln. *svetlina* in dl. *swětlina* »jasa«. Sln. tudi cgn. ca. 1400 *Gutenmôrgen*, 1437 *Jure Dobrajatra*, 1477 *Dobrenjutra*, 1572 *Dobro Jutro*, v 18. st. *Jutršek*, kasneje *Lutršek* (Breznik, Razpr. SAZU II 57; M. Kos, STL rkp.). Sln. *jâtrc* in *Dobrajatra* kaže na psl. **ōstro*, prim. kaš. *jastre* »Ostern« in dl. *jatšy*, *wjatšy* »Ostern«, kar je po Miklošiču, 106 izposojeno iz stvn. *ōstara*; vendar je razmerje kakor pri **ustro* : *utro* (avtor, Linguistica XIII 111 d; OJ V 7). Drugače o sbh. *ũtrina* Skok, III 512, ki izhaja iz **terti*, *tьrǫ*.

**jutrocel** (m.) »Plantago« (sln. ali čak. pri Riniju 1415); zaradi *-u-* tega ni mogoče naravnost povezati s stč. *jitrocěl*, *jietrociel*, *jitrocel* »Plantago« (Gebauer, SS I 659), danes *jitrocel*, slš. *jatrocel*, madž. *atracel* »Anchusa, Cynoglossum, Atriplex«, rum. *atrăţél*, *otrăţél* »Cynoglossum, Borago« (iz slš.), kar kaže na **jętrocělъ*. Miklošič, 104 in Berneker, I 269 primerjata csl. *obъjętriti*, *objętriti* »vneti, prisaditi se (o rani)«, br. *zajatrjacь*, p. *jątrzyć*, *objątrzyć*, č. *jitřiti*, *objitřiti*, *razjitřiti*, gl. *jetšić so*, dl. *jetšiś se*. Drugi izhajajo iz **jętro-* »jetra« (Machek, JR 218; ESČ² 229) ali iz **jędro-* (Mareš, JP XXXVI 188). Csl. dubleta *slova radi nutritь se srьdьce naše* dopušča tudi **vъn-jutriti*; enako tudi kaš. *jutřec są* poleg *jǫtřěc są*, *jåtřec są*. Sln. *Jutrman* »demon, ki dela roso« pa je identičen s pomorj. *Jutrobog* »Svętovit«.

To kaže na povezavo z lit. *jautrùs* »občutljiv, dovzeten, čuteč, buden«, lot. *jàutrs* »živahen, buden, svež«. Morda je tudi sbh. *žũstar* »živahen, čil« in r. dial. *žustro* »čilo« iz **jьz-jut-tro-* (drugače o tem Iljinskij, JF IX 289 in Skok, III 689). Nemogoče Skok, I 788, ki pri *jutrocel* izhaja iz *jutro* »Morgen«.

**júžina** (f.) »kosilo, malica«, dial. *južena*, *južna*, *úžina*, dem. *júžinica*, *jûžinka*, pri Alasiu 1706 *iuzena* »merenda«, pri Gutsmannu 1789 tudi *vushina*; k temu *suha južina* »Phalangium opilio«, v. *júžinati*, *-am*, »kositi, malicati«. Splošno slovansko, prim. sbh. *ũžina* »večerja«, kajk. tudi *južina*; blg. *ùžina*, *jùžina* »večerja, malica«, maked. *užina* »malica«, r. *úžin* (m.), dial. *užina* »večerja«, str. *užina* »kosilo«; p. dial. *južyna*, polab. *jåuzéina* »kosilo«. Avstrijsko n. *die Jause*, koč. in sorško n. *Jaižn* je prevzeto pred 1200 od Slovencev (Steinhauser, Slawisch im Wienerischen 86) in ne od č. **jaužina*, kot sta mislila P. Lessiak, Alpenslaven 281 in E. Kranzmayer, Bauernkost 449. Madž. *uzsonna*, *ozsona* »malica, večerja« od 14. st. dalje je iz sbh. *užina* (Kniezsa, I 543).

Vse izvedeno iz slov. *jugъ* s prvotnim pomenom »kosilo«, prim. lat. *meridionalis* »južen, opoldanski«, p. *południowy*, glej Miklošič, 106, Berneker, I 457; Vasmer, III 176.